Anul VII
nr. 347
1-7 octombrie 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Ţăranul e pe cîmp...?

© D. Stanciu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Veacurile se deapănă şi oamenii caută să-şi îmbunătăţească traiul cu felurite lucruri, care nu se pot dobîndi decît prin vînzarea produselor muncii lor şi care sînt: grînele, mierea, vitele şi alte articole scoase de un anumit meşteşug. Pentru a avea grîne de prisos, a trebuit o cultură mai întinsă, şi astfel agricultura a devenit o meserie. Preţul pămîntului se ridică, felul muncii se îmbunătăţeşte, omul se simte tot mai mult legat de pămînt. Nesfîrşitele pomeniri istorice ne stau dovadă şi – cu un pesimism pe care mulţi nu ni-l vor primi – ne vor sta pentru multă vreme, dovadă frămîntările anilor din urmă.“

Tudor PAMFILE – „Agricultura la români“

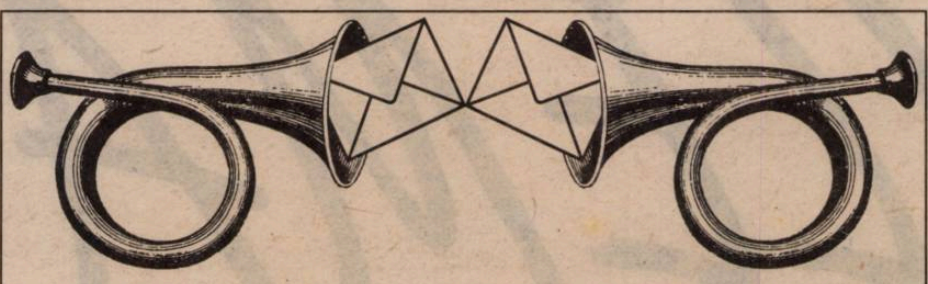

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 340: *„Conflicte între generaţii“*

Ei sînt Excesul, noi Moderaţia...

Foarte dragi dilemageni,

Pornisem să vă scriu despre putere, dar mi s-a luat, după ce l-am auzit pe Andrei Gheorghe combătînd pe aceeaşi temă la radio Pro FM. Dacă nevoia de exprimare se află cumva într-o glandă a corpului uman, atunci băieţaşul ăsta suferă de o teribilă hiperfuncţie glandulară (aoleu, ce viperă sînt!).

Dar nu-mi pare rău de subiect, fiindcă m-a adus exact la cel pe care vi l-aţi propus voi pentru săptămîna viitoare.

Conflictul între generaţia mea şi cea de andreigheorghi. Admiţînd că eu mi-aş reprezenta generaţia (Noi: studenţi la începutul anilor 1980, maturi la începutul anilor 1990, nehotărîţi între a ne considera „tineri“ sau „bătrîni“ la sfîrşit de mileniu doi – ce definiţie cuminte, uşoară, curat margarină Yoghurta!), şi că andreigheorghele este un exemplar tipic al generaţiei sale (Ei: apăruţi pe piaţă cu zece ani mai tîrziu decît Noi).

Ce nu ne place Nouă la Ei?

Păi, sînt prea grăbiţi să se afirme („individualişti“. De, Noi am crescut „în spiritul muncii colective“! Mă rog, acum îi zice *„team spirit“*, da' tot dracu' ăla e. Doar că miroase frumos a *after shave*, nu a sudoare proletară), sînt prea gălăgioşi (adepţi conştiincioşi, chiar dacă nu neapărat conştienţi, ai „aservităţii“ – capacitatea de a-ţi exprima nevoile şi dorinţele în aşa fel încît să nu încalci drepturile celor din jur. Mda, pe Noi ne chinuie de-o viaţă modestia, aşteptăm să spună altul întîi ce daţi dracului de deştepţi sîntem), sînt prea uşuratici (îşi schimbă atitudinile, ideile, locurile de muncă şi nevestele, cu firescul natural al unui peisaj sub anotimpuri. Faţă de Noi, pătrunşi bine de importanţa consecvenţelor de tot felul – „ai noştri ca brazii“, fie iarnă, fie vară, tot atît de verzi şi de lemnoşi), sînt prea... Prea!

Ei sînt Excesul, iar Noi ne considerăm Moderaţia, adică Echilibrul.

Şi fiindcă aşa am învăţat la şcoală, că tot ce mişcă-n lumea asta tinde spre echilibru, ne considerăm superiori.

Într-un fel, chiar sîntem. Ne-am născut mai devreme, deci avem pe umăr mai multe grade de istorie. Nu-i meritul nostru, nici vina lor. Aşa-şi organizează armata generalul Timp.

Dar care conflict, la urma urmei? În ce plan vorbim? Dacă eu sînt şefa locvacelui păpăgăluţ de la Pro FM (care în particular se referă la mine ca la „vipera bătrînă“) şi nu ne înţelegem fiindcă eu aplic sistemul de valori (oarecum) sintetizat mai sus în contul generaţiei Noi, iar el îl aplică pe cel al generaţiei Ei, este un exemplu de conflict între generaţii?

Sau trebuie să privim lucrurile numai prin prismă generică (!), generalizantă (!!): conflictul între generaţii ca luptă între vechiul şi nou-ul socio-cultural?

Întrebare şi mai importantă: cine tranşează vreodată un asemenea conflict? (Pentru exemplul de mai sus există cel puţin trei variante egal posibile: (a) ascultătorii majoritar Ei, prin ratingul de audienţă, o obligă pe vipera bătrînă să-şi muşte limba înainte de a-l mai critica pe comperul preferat al generaţiei lor, (b) directorul general al postului, care aparţine generaţiei Noi, îi dă dreptate viperei bătrîne şi-l dă afară pe comper, şi (c) membrii CNA, care aparţin unei a treia generaţii decît Noi şi Ei, interzic cu totul emisiunea generatoare de conflict.

Se pare că mi-am răspuns singură. Cine are mai multă putere. De convingere. (Patricienii romani, împăraţii bizantini, călugării inchizitori spanioli, cancelarii prusaci, cardinalii francezi, mafia rusă, capitalul american, petrolul arab, dictatorii şi amanţii de orice naţionalitate – tot atîţia deţinători de putere asupra „celorlalţi“ prin convingerea că este inutil, deocamdată, să li se opună cineva. „Deocamdată“ este arma generalului Timp – unica şi incontestabila adevărată putere.)

M-am exprimat mult mai confuz decît îmi propusesem. Ar fi fost mai uşor de scris un poem, pe tema asta.

Vreţi o concluzie? Am una, dar e prea puţin definitivă (generaţia mea nu e una categorică. Multe din consecvenţele ei sînt de fapt variaţiuni pe tema încăpăţînării în mediocritate confortabilă): da, trebuie să existe un conflict între generaţii, şi cu cît mai acrimonios, cu-atît mai bine pentru vitalitatea omenirii!

Credeţi-mă pe cuvînt! De vreo zece ani încoace a început să mă intereseze nu numai să acţionez, ci şi să reflectez asupra a ceea ce ne face să acţionăm – aşa că am avut timp să mă documentez.

Dragă Andrei Gheorghe şi ceilalţi ca tine, daţi de pămînt cu vipera bătrînă şi puneţi-o la respect atît cît mai aveţi energie şi chef de conflict între generaţii, fiindcă „deocamdată“ trece repede, şi mîine-poimîine o să vă uitaţi în oglindă la nişte viperoi constipaţi.

Dacă nu cumva se şi întîmplă deja – chestia cu oglinda. Generaţiile nu se termină cu noi şi voi.

(Doamne-ajută!)

Spor la treabă!

Smaranda NISTOR
inginer constructor şi traducător

Fără te(a)mă

Indignări de toamnă

„Opt-nouă.“ Nu vă neliniştiţi, nu este nici '89 şi nici începutul unui oarecare număr de telefon, ci prescurtarea unei informaţii oficiale: „pe 8-9 septembrie vor avea loc consfătuirile cadrelor didactice“. Ceea ce s-a şi întîmplat. Observ însă că aproape nimeni nu a înregistrat această adevărată începere a anului şcolar, alta decît cea a meningitelor rebele, a băncilor mîzgălite, a rechizitelor lipsă ş.a.m.d. Ce înseamnă o consfătuire? O discretă şi disciplinată aliniere înainte de start. Urbea se însufleţeşte brusc, „cadrele“ se îmbracă frumos şi se îndreaptă, docile, spre locul indicat. Este un eveniment la care cei cu pricina ţin să impună respect şi să pară cît mai degajaţi. Se întîlnesc foşti colegi, se împărtăşesc noutăţi, reţete, dezamăgiri...

Ce se întîmplă, de fapt? În ciuda intitulaţiei nostalgic comuniste, nu este o consfătuire, nu se dau şi mai ales nu se acceptă sfaturi. Se transmit comunicate, pe cunoscuta linie „de sus în jos“, se îngăduie comentarii curajoase dar inutile şi se impun noile produse didactice ale monopolului de stat: programe, manuale, structuri de examene. De obicei se fac şi vînzări, pe datorie, ale unor „materiale specifice“.

Nu ştiu pentru alţii cum a fost, dar pentru mine a fost exasperant. Toată istoria predată în liceu a fost complet răsucită, într-un nou şi pretenţios *curriculum*. Au apărut programe total diferite de cele anterioare şi nici acum nu se ştie precis care şi cum se aplică. Manualele „alternative“ aferente nu au apărut decît sporadic sau deloc. Elevii habar nu au şi vor trebui să-şi cumpere, peste 2-3 luni, astfel de manuale – pe care, de obicei, nici profesorii nu şi le permit.

„Zboară veşti contradictorii, se-ntretaie ştirile...“, căci dezordinea este savant articulată, în numele Reformei şi a unor factori de decizie invizibili şi arbitrari. Profesorii rămîn simpli funcţionari, copleşiţi de dispoziţiile şi indispoziţiile ierarhice. De la ei se aşteaptă o justă prestaţie birocratică şi atît. Nu, nu doar atît. Şi „rezultate“ la examenele veşnic în schimbare, experimentate de neiertătoarea Reformă. Nu educaţie, nu eficienţă şi cu atît mai puţin adecvare la realitate. Utopia, ca să nu spunem minciuna, se îmbracă în cantităţi uriaşe de hîrtii oficiale şi se înfăţişează publicului printr-un respectabil limbaj de lemn, acum într-o nouă prezentare.

Cît despre istorie, mai bine urmăriţi presa, căci manualele sînt tot mai clare emanaţii politice. În dorul integrării europene, Ministerul Educaţiei Naţionale a transformat istoria românilor într-o timidă anexă a istoriei universale, în speţă europeană. Arderea etapelor, atît de dragă autohtonilor, rămîne dezideratul suprem. De exemplu, în clasa a XII-a se va studia, în *singurul* manual *alternativ* (?!) aşteptat pentru luna... decembrie, un colaj tematic sub deviza introductivă „Românii în Europa“. Primele două capitole ale programei comprimă europenismul românilor în cel dintîi şi cel mai delicat mileniu al existenţei lor; ultimele două realizează un rechizitoriu detaliat al deceniilor comuniste. Un singur manual va oferi, astfel, într-o involuntară metaforă, mersul nesigur al istoriei la români – cei care, altădată, luptau pentru „idipindenţă“ iar acum, pentru intrarea în Europa.

Dascălii, salariaţi anonimi ai marelui patron, Statul, sînt nemulţumiţi şi derutaţi, neîncrezători în aceste reconstituiri istorice la comandă. Elevi vor fi mereu şi vor trebui să suporte orice inovaţie. Vor repeta lecţii deja predate, ocolind, nevinovaţi, subiecte majore, refuzate de autorii noilor programe. „Procesul de învăţămînt“ reîncepe, cu deplina ignorare a celor implicaţi şi în numele celor mai căutate cuvinte ale momentului. Nu le mai reluăm, urmăriţi presa.

Cătălina MIHALACHE
profesoară de istorie la
Gr. Şc. „D. Mangeron“, Iaşi

Rupte din viaţă

„Euroscepticii“...

Avînd un fel de, să zic, revelaţie acum cîteva zile, m-am gîndit că poate v-ar amuza să v-o împărtăşesc. Tocmai citisem articolul dlui Cosaşu despre „intelectualul terorizat...“, şi a venit cumva de s-a legat... dar să trec la subiect.

Era sîmbătă cu „Europa, patrimoniu comun“: mare sărbătoare în Bucureşti. Poporul se bucura pe străzi; între timp, la televizor, masă rotundă, cu cîţiva intelectuali români, în majoritate „eurosceptici“. Lumea în vervă, se încrucişau replicile: sîntem în Europa de două mii de ani, chiar înainte de Europa, avem un prisos de spiritualitate, putem să dăm şi la alţii, civilizaţia ne-o mai fi lipsind, dar cultura abundă etc. În fine, fel de fel de... să le zic idei sclipitoare, oarecum în sensul că „Europa nu ne merită“, toate ridicînd la un înalt nivel conceptul de „ţara lui ştii cine sînt eu“.

La un moment dat, cum ne încrucişăm săbiile cu Europa, veni vorba, în treacăt, şi de americani. Foarte în treacăt, fiindcă imediat unul dintre vorbitori a intervenit, lămurindu-ne că n-avem ce discuta cu americanii, ei fiind numai descendenţii delincvenţilor europeni. Lucru cu care asistenţa a fost de acord în unanimitate (unii, accept, cu un zîmbet subtil).

Ei, şi mi-a venit atunci un gînd: dacă toată lumea asta de bine lasă să treacă, aprobînd tacit, o asemenea enormitate, o asemenea gugumanie (va amintiţi de replica lui Rebengiuc din „Balanţa“: „cel mai prost om din lume e americanu'“? – degeaba rîdeam...), dacă aşa vede omul de cultură român, nu Patagonia, nu Timorul de Est, nu Samoa de Vest, ci America, care e mare şi, aş fi zis, relativ cunoscută, atunci ce şansă mai avem noi să fim cunoscuţi bine de alţii? Dacă n-au reuşit ei, americanii, să-şi amelioreze „imaginea în lume“ măcar cît să nu-i mai scuipe în cap cu dispreţ intelectualul român de rasă, ce speranţe să mai aibă biata noastră ţărişoară, cu mijloace evident mai reduse?

Poate însă nu e totul pierdut: acum patru ani, cu ocazia unui mic incident rutier la Houston, aşteptînd împreună să vină poliţia la „constatare“, am intrat în vorbă cu şoferul negru al taxiului pe care îl ciocnisem niţel. Acesta, aflînd de unde sînt, mi-a zis visător: „Romania? Am auzit că sînt femei frumoase acolo...“.

Dan TIMOTIN
Bucureşti

Din Turnu-Severin

În tren, o colegă de compartiment îmi cere *Dilema* pentru rubrica de anunţuri la mica publicitate; caută garsonieră în Timişoara; o asigur cu regrete că *Dilemei* îi lipseşte rubrica respectivă. Dezamăgită, mai are o ultimă speranţă: „Măcar horoscop are?“ Nu ştiam dacă îmi doream sau nu ca numărul respectiv să fi fost însoţit de „Vineri“. Concluzia ei: „Ai dat bani pe ziarul ăsta?“

Ieri am terminat de citit „1984“ al lui Orwell şi, pentru că toate sînt înlănţuite într-o ordine sacră în această lume, cea mai bună dintre toate cele posibile, tot ieri am găsit în cutia poştală un promo la ţigările WINSTON, al căror slogan este „Taste of Freedom“. Cum să nu aibă ceva camusiano-jarryano-beckettiano-ionescian lumea asta în ea?

Concurs la radio Galaxy 100,5 FM din Turnu-Severin: „Puteţi cîştiga un bilet la prima reprezentaţie a circului Humberto în oraşul nostru dacă sunaţi la 891891 şi răspundeţi corect la următoarea întrebare: ce animal nu poate fi dresat la circ: elefantul, crocodilul sau struţo-cămila?“

În faţa blocului unde locuiesc şi eu, un copil de 6-7 ani, mîzgălind cu un aer intelectual nişte hîrtii în spatele unei cutii pe care scria „COLOANA“ şi certîndu-l pe unul dintre ceilalţi copii ce-şi aşteptau civilizat rîndul de partea cealaltă a cutiei: „Domnule, sînteţi incredibil! Chiar nu ştiaţi că trebuie să plătiţi o taxă de angajare atunci cînd vă angajaţi?!“

Dumnezeule, mi-am spus îngrijorată, şi eu încă mă mai uit la *Dexter* şi la *Cow & Chicken* pe *Cartoon*... şi mai am naivitatea să le consider şi geniale...

Asta este!

Lorena ARMULESCU
Turnu-Severin

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Violenţa**
- **Ei, evreii**
- **Suveranitatea**

Bătălia cu fantomele

La exact o săptămînă după ce la Bucureşti, în solemne întruniri politice, se proclamase nevoia unei generale mobilizări împotriva „pericolului naţional“ reprezentat de forţele de stînga, un mare oraş, Braşovul, avea să intre sub teroarea izbucnirii unor violenţe de stradă incontrolabile şi de imprevizibile proporţii între două grupări duşmane, fiecare numărînd cîteva sute de indivizi înarmaţi şi hotărîţi să facă totul pentru a se termina unii pe alţii.

Era, oare, confirmarea sumbrelor previziuni înfăţişate atît de patetic, atît de disperat, chiar, cu o săptămînă mai înainte? Capătă, oare, un chip concret monstrul ideologico-politic descris apocaliptic în adunările selecte, dar îngrijorate, din Capitală?

Nicidecum. Între teoreticul „pericol naţional“ desemnat la Bucureşti şi concretul pericol de la Braşov nu există nici o legătură.

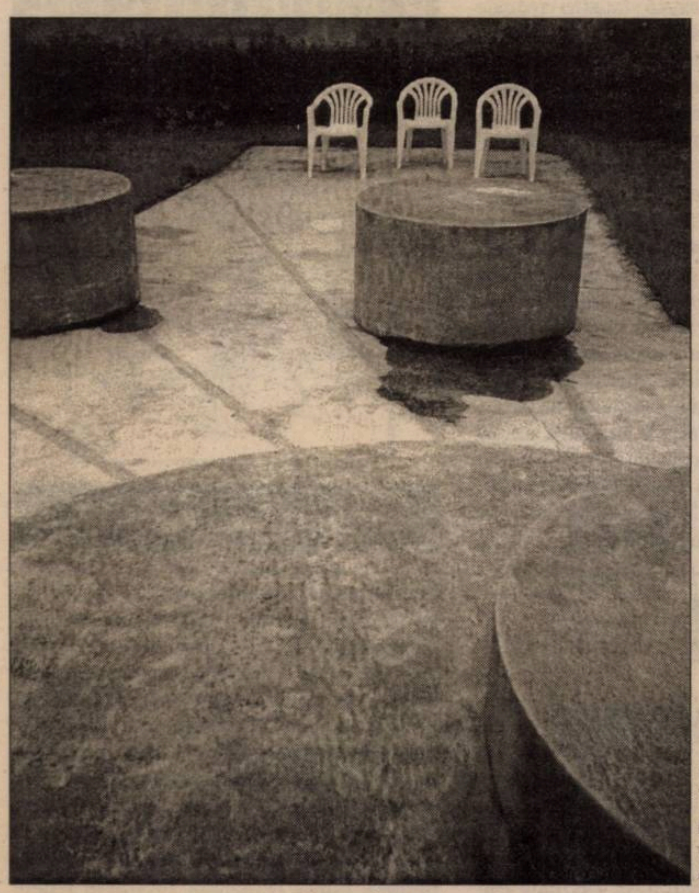

© C. Bumbuţ

Absolut nici una – cu excepţia unui anumit gust pentru confruntarea de forţă şi „terminarea“ adversarului, o dată pentru totdeauna. Între chemările imperative la formarea unui fel de „front popular“ împotriva unui inamic politic prezentat ca întrupare a răului absolut şi determinarea celor două ample bande braşovene, fiindcă la Braşov se înfruntau două bande rivale, de a tranşa, printr-o sîngeroasă încăierare, chestiunea supremaţiei în oraş nu era, în definitiv, decît o diferenţă de specie, nu una de gen.

Apropierile eventuale dintre cele două lumi, lumea politică şi lumea interlopă, nu pot fi însă continuate dincolo de constatarea existenţei acestui neaşteptat numitor comun, care este logica anihilării adversarului prin orice mijloace.

Inevitabilă şi la locul ei în lumea interlopă, logica „zdrobirii“ duşmanului pe toate căile posibile este una infinit primejdioasă în lumea politică. Dacă îngrijorarea partidelor din CDR faţă de ascensiunea în sondaje a PDSR este deopotrivă firească şi explicabilă înainte cu un an de marile scadenţe electorale care sînt alegerile locale, prezidenţiale şi legislative, forma luată de această îngrijorare este departe de a fi cea mai adecvată. Desemnarea PDSR ca pericol naţional nu va duce, cu siguranţă, la creşterea sprijinului pentru CDR, UFD, UDMR şi Alianţa Civică: dar va duce, cu aceeaşi siguranţă, la devierea dezbaterii publice într-o direcţie riscantă şi cu imprevizibile consecinţe. În loc să se confrunte programe, proiecte şi soluţii raportate strîns la situaţia concretă a ţării, nu vor fi decît reciproce demonizări, violenţe verbale, etichete şi slogane îmbibate în vulgarităţi, simplificări triviale, manipulări sordide, asurzitoare campanii de presă. Iar în tot acest timp societatea românească îşi va urma, nepăsătoare de ceea ce se petrece „sus“, în lumea politică, cursul ei atît de real, care nu este nici de „dreapta“, nici de „stînga“. La urma urmelor, ceea ce s-a petrecut la Braşov poate fi socotit o alarmantă bătaie de clopot în plină noapte: cîte dintre partidele politice de pe acum angajate în cursa electorală s-au referit, în termeni pragmatici, cu proiecte şi propuneri concrete, la creşterea insecurităţii în România?!

Nu „comunismul“ PDSR sau „burghezo-moşierismul“ CDR sînt ori trebuie să fie în discuţie, ci criza producţiei, criza bugetară, criza justiţiei, criza ordinii publice, criza..., criza..., criza... Bătălia cu fantomele nu este însă doar una păguboasă, este şi una încărcată de primejdii, în măsura în care exasperarea şi neîncrederea pot fi absorbite de tentaţii autoritariste. Precedente există.

Mircea IORGULESCU

Iluzii optice, semnale false

Într-o mică localitate din Canada, pe o şosea, valea e luată drept deal de orice şofer aflat la volan. Locul a devenit obiectiv turistic şi este exploatat ca atare: oaspeţi din toată lumea plătesc o taxă, coboară panta, opresc motorul, iar maşina urcă singură în punctul din care a coborît. Vizitatorii au nevoie de asistenţă, pentru că mulţi trăiesc un adevărat şoc. Peste şanţul de la marginea şoselei curge un firişor de apă în direcţia care pare tuturor spre deal deşi e sigur spre vale. Mi-am adus aminte de explicaţiile însoţitorilor mei pe „Magnetic Hill“ (căci aşa se cheamă acest inedit punct turistic) încercînd eu însămi să le explic unor intelectuali occidentali ce se întîmplă în acest moment în România. „E o iluzie optică“, îmi spuneau canadienii care avuseseră parte de mii de ori într-o săptămînă de reacţii asemănătoare celei de care la rîndul meu m-am învrednicit. „Nu-i vorba de vreo şmecherie tehnică, oare firicelul de apă e natural?“, mă întrebam în gînd în timp ce mi se reamintea tot ce-ar fi trebuit să ştiu din ciclul primar despre un asemenea fenomen.

După zece ani de la revoluţie, valea e foarte uşor de confundat cu dealul, mai ales că locomotiva înţepenită a tranziţiei o ia înapoi în toate sondajele de opinie. PDSR şi Ion Iliescu au trecut la cîrma salvării simbolice. Şeful FPS declară ritos că privatizarea stagnează, deşi predecesorii săi credeau că o accelerează umplîndu-ne buzunarul cu inutile cupoane. Un oraş cu pretenţii precum Braşovul e terorizat de două bande rivale de infractori. Presa centrală taie – în preziua echinocţiului de toamnă –, capetele a doi procurori doljeni surprinşi la începutul verii *într-o scenă de bordel*. Colac peste pupăză, Marina Militară bîjbîie într-o acţiune de căutare-salvare a unui vas fantomă, fără să ştie cine şi de ce a pus-o pe jar. Marile cancelarii se căznesc să ne convingă că sîntem la un pas de începerea negocierilor cu UE, deci că depinde numai de noi să folosim bine ajutorul şi asistenţa forurilor internaţionale. Vînzătorii de imagini interne şi constructorii realităţilor deformate ştiu însă cît e de important „să se sparie gîndul“: cum să ajungem la standardele economice ale Comunităţii Europene cînd Procuratura se afundă în pornografie, Poliţia cerşeşte înţelegere de la mafioţi, sistemele radar sînt induse în eroare, iar piloţii militari plîng că cineva îşi bate joc de ei? Nemulţumiţi de rectificarea bugetară, miniştrii cabinetului Radu Vasile nu se sfiesc să se dezică de programul de reformă. Parlamentarii din opoziţie luptă pentru binele oamenilor de afaceri, guvernanţii încearcă să anuleze prin Ordonanţă de urgenţă datoriile fiscale ale unor societăţi de presă. Ministrul Justiţiei se simte obligat să declare că nu e el artizanul strategiei electorale de izolare a PDSR. O face însă un moment prea tîrziu, pentru că scandalul procurorilor din Craiova şi violenţele de stradă de la Braşov pot compromite reforma în segmentele în care ţărăniştii n-au reuşit s-o autocompromită. Prim-vicepreşedintele PNL Valeriu Stoica şi omologul său din PNŢCD, C-tin Dudu Ionescu, au dintr-o dată alte treburi decît procesele lui Vadim Tudor, recoagularea coaliţiei prooccidentale sau reaşezarea raporturilor de forţe la Interne. Comportamentul procurorilor din Craiova pune în discuţie moralitatea actualei puteri în ansamblul ei. Coşmarul trăit de braşoveni relansează întrebările legate de capacitatea de reacţie a instituţiilor şi, mai ales, de sensul mult promisei reforme. De la Cotroceni, şi numai de acolo, se vede probabil firicelul de apă care dovedeşte oricărui spectator de bun-simţ că opoziţia cîştigă teren pe seama unei iluzii optice. Cît despre falsele alerte, nimeni nu ne poate învăţa să discernem, dar costurile lor se adună în bugetul nostru istoric.

Elena ŞTEFOI

Generaţia ARDOR?

Sărata Monteoru, după o zi

Conacul Monteoru, încremenind o epocă sub copacii foşnind a toamnă, bîntuit încă de fantomele filmului *Glissando*, turnat aici, careul taberei de pionieri, cu tricolorul rămas agăţat în vîrful catargului dinainte de '89 probabil, încremenind şi el altă epocă, clădirea recentă, cu „încălzire în duşumea“, adăpost temporar al albanezilor din Kosovo, staţiunea „sindicalizată“ şi vilele extravagante din jur compun, împreună, o stratigrafie istorică ce te predispune la contemplarea „duratelor lungi“. Deasupra, zîmbind îngăduitor în cerul de toamnă, timpul pare să aibă totdeauna răbdare. Zîmbitor în umbra castanilor, mă ruşinez molcom de nerăbdarea pesimismului meu reactiv, de moment cu moment.

Îmi adun momentele petrecute aici şi devin optimist, adică răbdător.

Rezum. Cîteva zeci bune de elevi din ARDOR (Asociaţia Română de Dezbateri, Oratorie şi Retorică) se „încălzesc“ după vacanţă. Echipe standard de trei vorbitori, reprezentînd cluburi din diferite zone ale ţării (în prezent sînt peste o sută!), joacă runde succesive de „meciuri amicale“ de *dezbatere Karl Popper* (una printre diversele forme de dezbatere „omologate“ internaţional), cu reguli stricte de desfăşurare, arbitri specializaţi şi sisteme complexe de punctare. Alternativ, echipele trebuie să afirme şi să conteste, la fel de convingător, teza zilei: „nesupunerea civică este legitimă într-o democraţie“. Seara, cîştigătoare iese echipa din Buhuşi, ceea ce le permite onoarea de a se confrunta într-un meci demonstrativ cu Oana, Alex şi Anita, deţinătorii „titlului mondial“ obţinut în vară, la concursul internaţional din Croaţia.

Dincolo de cîştigători, cîştigul este pretutindeni. Spectacolul intelectual al jocului strîns de argumente şi contra-argumente, viteza şi precizia de detectare a fiecărei erori săvîrşite de „adversar“, eleganţa şi vehemenţa retorică produc reale voluptăţi spirituale. Un gînd nestăpînit exclamă în tăcere: unde sînt „maturii“ noştri ca să-i vadă pe aceşti „copii“!?

Dincolo şi de această plăcere curată a spectacolului intelectual, circumscrisă totuşi în timp şi spaţiu, ca orice joc, mai este încă altceva, şi mai important, cred, ceva nelimitat şi pe termen lung. Antrenaţi să dea tîrcoale ideilor pe toate părţile, obligaţi prin regulament să susţină, într-o rundă, ceea ce tocmai au infirmat în runda precedentă, *jucătorii de dezbatere* se desprind prin forţa lucrurilor de **persoane** pentru a putea cuprinde cît mai bine **idei**. Argumentul autorităţii este eliminat *a priori* şi, complementar, critica ideilor nu este luată drept atac la persoană.

Şcoală de sofism? Desigur, dar în sensul bun, în care sofiştii au reprezentat, într-un fel, condiţia necesară (nu şi suficientă!) a emancipării **spiritului critic**. A acelui spirit critic care am impresia – devenită obsesie – că nu mai umblă decît cu capul spart pe drumurile patriei, traumatizat de logica lui *ce vrea muşchii mei!* (sau, după caz, *ce vrea lenea mea!*).

Explic pe larg toate acestea celor din jur, înfierbîntat şi cu aerul de a transmite un mesaj profund şi inedit, cel al nevoii de spirit critic. *Şi nu e normal?* – se miră cineva de patetismul meu.

Spiritul critic ca normalitate... Îmi notez aşadar în agendă, ca să nu uit: *Spiritul critic e mort! Trăiască spiritul critic!*

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Garantarea proprietăţii private

Partidul Naţional Liberal a luat taurul de coarne. S-a vorbit mult despre modificarea Constituţiei, s-au propus zeci de amendări ale textului legii fundamentale, s-au auzit multe comentarii pe tema schimbării normelor constituţionale. PNL a fost să fie prima formaţiune politică care s-a angajat concret în dificilul demers de amendare a Constituţiei din 1991. Şi a făcut-o pentru o chestiune extrem de importantă. Propunerea PNL este schimbarea atitudinii statului român faţă de proprietatea privată. Actualul text constituţional vorbeşte despre obligaţia statului de *a ocroti* proprietatea privată; liberalii vor ca statul român să aibă obligaţia de *a garanta* proprietatea privată.

Cel mai stupid comentariu care se poate face pe marginea acestei iniţiative este acela că, în fond, între ocrotirea dreptului de proprietate şi garantarea dreptului de proprietate nu e mare diferenţă. Sînt concetăţeni de-ai mei care nu au ratat nici această ocazie de a fi stupizi – comentariul acesta a fost făcut.

Semantic, diferenţa este mare. A garanta înseamnă „a da cuiva siguranţa că va avea ceva; a asigura cuiva ceva" dar şi „a se angaja să menţină în stare de bună funcţionare" ceva.* A ocroti înseamnă „a lua sub paza sa; a apăra, a proteja; a ajuta, a sprijini". Această diferenţă semantică, în momentul în care priveşte conţinutul unei obligaţii pe care statul o are faţă de cetăţenii săi, devine uriaşă. A ocroti proprietatea înseamnă a o apăra – statul este obligat să edicteze şi să aplice norme juridice care să ferească proprietatea de deteriorări sau uzurpări. Statul este, deci, pasiv. El acţionează după asemenea proceduri, încît reacţia sa este posibilă numai cînd proprietatea se află în pericol. Concret, statul pune în mişcare uriaşa sa forţă numai după ce proprietatea privată este periclitată. A garanta presupune activitate, anticipaţie, dinamism. Statul este obligat să genereze mecanismele care fac proprietatea posibilă, să asigure exercitarea dreptului de proprietate în orice moment, să favorizeze însăşi naşterea proprietăţilor private. În plus, statul trebuie să ocrotească proprietatea. În raport cu proprietatea privată, garantînd-o, statul trebuie să *acţioneze* (făcînd proprietatea privată posibilă) şi să *reacţioneze* (făcînd proprietatea privată viabilă atunci cînd apare).

Nu doar că garantarea este atitudinea firească pe care un stat civilizat trebuie să o aibă faţă de proprietatea privată, dar garantarea este singura atitudine pe care statul român trebuie să o aibă faţă de proprietatea privată dacă se doreşte ca reformele economice să fie încununate de succes. Garantarea proprietăţii nu este pentru România o problemă de stil, ci o problemă de supravieţuire.

Nu e mai puţin adevărat că această importantă modificare a Constituţiei trebuie transpusă în realitatea socio-juridică. Două sînt, cred, direcţiile pe care trebuie să se acţioneze pentru ca statul să treacă efectiv de la ocrotirea proprietăţii private (treabă de care, altfel, se achită discutabil) la garantarea proprietăţii private. Prima este o politică legislativă coerentă, care să asume pînă la ultimele consecinţe schimbarea de atitudine. Un pachet de legi bine articulate, care să facă din proprietatea privată adevăratul mobil al dezvoltării sociale, va trebui să urmeze imediat modificării Constituţiei. A doua direcţie de concretizare a garantării dreptului de proprietate trebuie să fie un amplu efort de schimbare a jurisprudenţei. Soluţiile instanţelor noastre de judecată vor trebui să respire alt spirit, să promoveze o altă idee despre proprietate, să fie calea cea mai eficientă prin care statul garantează proprietatea privată. Schimbarea jurisprudenţei va duce, pe termen mediu, şi la schimbarea atitudinii birocraţiei faţă de proprietatea privată; birocraţia fiind legătura directă, imediată şi esenţială dintre stat şi cetăţeanul cu proprietatea lui.

Sever VOINESCU

*Citatele sînt reproduse din *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ediţia a II-a, apărut în 1996 la Editura Univers Enciclopedic, sub egida Institutului de Lingvistică al Academiei Române.

SATUL GLOBAL

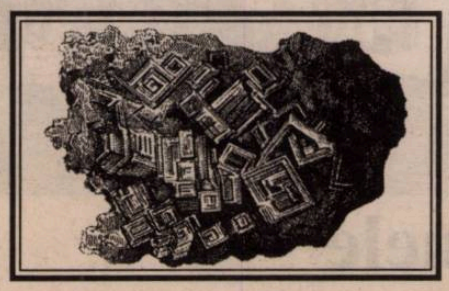

Pe unul dintre siturile Internet ale Consiliului Europei (http://culture.coe.fr) se află un raport despre situaţia cărţii în România, rezultat al unei misiuni desfăşurate la Bucureşti în urmă cu un an (21-25 septembrie 1998) şi integrat într-o acţiune comună desfăşurată de Consiliul Europei, UNESCO şi „Börsenverein des deutschen Buchhandels". Denumirea acţiunii este „Governments love books (electronic books too)", adică „Guvernele iubesc cărţile (inclusiv cărţile electronice)". În raportul de acum un an al Consiliului Europei se consemnau, între altele, profesionalismul multor edituri private din România, care dispun de profesionişti şi manageri compatibili cu standardele din ţările occidentale, faptul că în ţara noastră există o mare disponibilitate pentru lectură şi, în general, pentru cultura scrisă, dar şi tendinţa statului de a supra-impozita cărţile şi tipăriturile. Reprezentanţii înaltului for european criticau faptul că activitatea editorială nu este considerată una *productivă*, aşa cum apare ea în legislaţia din ţările Uniunii Europene, ci este inclusă în sfera *serviciilor*, ceea ce înseamnă taxe şi impozite mai mari şi imposibilitatea de a obţine unele înlesniri fiscale şi avantaje financiare. În urma unui dialog desfăşurat acum un an între reprezentanţii sectorului privat şi ai celui public, au rezultat cîteva responsabilităţi pe termen scurt, înregistrate metodic într-un tabel: organizarea unei structuri reprezentative a editorilor şi librarilor, iniţierea unui sistem de informare asupra cărţilor în curs de apariţie, folosirea sistematică a bazei de date ISBN (obligaţii intrînd în sarcina sectorului privat), dezvoltarea unei politici culturale a lecturii, eliminarea taxelor directe şi indirecte pe producţia şi distribuţia de carte, recunoaşterea statutului de *producători* al editorilor, aplicarea Acordului de la Florenţa privind eliminarea taxelor vamale pe importul de cărţi („paşi" ce ar urma să fie făcuţi de instituţiile statului). Pentru a face posibil dialogul între cele două sectoare, se recomanda crearea unui Consiliu Naţional al Cărţii şi promovarea unei Legi a Cărţii.

După un an, se poate uşor constata că din toate aceste obligaţii asumate nici una nu a fost pusă în practică. Între timp, situaţia editurilor s-a agravat: taxele sînt în continuare mari, iar vînzările de carte au scăzut drastic. Editorii spun că „nimic nu mai merge", nici măcar *best-seller*-uri mondiale, iar cititorii se plîng că pe piaţă sînt multe cărţi, prea multe, însă nu au bani pentru a le cumpăra. Global, aşa stau lucrurile; dar pentru a complica şi mai mult situaţia, trebuie să adăugăm că în România nu s-a efectuat nici un studiu serios asupra publicului: nu există statistici credibile care să înregistreze cine şi cît citeşte, cît la sută din populaţia activă a României cumpără sistematic cărţi, cît la sută împrumută regulat cărţi de la biblioteci, care sînt preferinţele de lectură ale tinerilor, care este impactul „literaturii de consum" şi cît mai contează „literatura înaltă" ş.a.m.d. Apoi, e suficient să intrăm în multe (cele mai multe) dintre librăriile româneşti pentru a constata că, şi dacă e dornic de lectură, românul nu se poate orienta cu uşurinţă în lumea apariţiilor editoriale: comerţul cu cărţi nu e recunoscut de oficialităţi ca avînd un statut aparte, datorat importanţei sale culturale, dar adesea nici librarii nu se comportă altfel decît nişte vînzători de bazar, aşezînd pur şi simplu cărţile una lîngă alta pe tarabă, într-o democraţie *sui generis* – romane de spionaj lîngă poezie clasică, filozofia culturii lîngă SF, psihanaliză lîngă „cum să faci carieră" etc. La noi este imposibil să faci reclamă la cărţi aşa cum se face în ţările occidentale: „A apărut romanul X al celebrului scriitor Y. Începînd de luni, îl puteţi găsi în marile librării". Trecem peste faptul că publicitatea are nişte costuri pe care editurile nu şi le pot permite, dar sistemul de distribuţie face imposibilă indicarea cu oarecare precizie a zilei cînd o carte intră în librării. Fiecare editură îşi trimite oamenii de la serviciul de difuzare să cutreiere ţara în lung şi în lat, zile la rînd, pentru a duce cărţile în librării, pentru a mai recupera din banii datoraţi de „detailişti" ori pentru a „promova" noile apariţii. Despre apariţia unor cărţi, librarii află abia cînd delegatul editurii vine cu „mostrele", ca un comisvoiajor cuminte şi insistent, ori ca un Badea Cîrţan la volanul unei Dacii „papuc".

„Governments love books?". Asta e la ei, acolo. La noi, ministrul de Finanţe crede că în vremuri de sărăcie nu e loc pentru cultură. Să facem totul, aşadar, pentru o Românie bogată şi incultă!

Mircea VASILESCU

Economia cărţii

BARBURISME

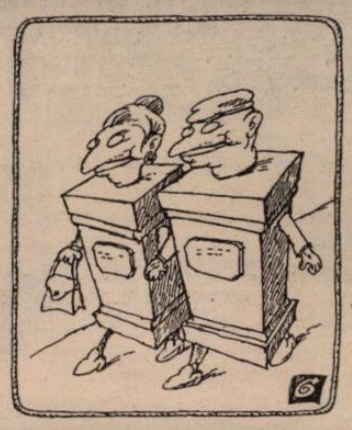

Desen de Ion BARBU

Economie

Dobînzile vor reveni pe pămînt

Statisticile arată că unul din doi români are bani într-o bancă. Aşa stînd lucrurile, e posibil ca titlul acestui comentariu să irite jumătate din populaţia ţării. Pentru că dacă scad dobînzile se reduce remuneraţia celor ce-şi păstrează economiile în depozite bancare. De altfel, ori de cîte ori s-a produs un recul al dobînzilor a urmat imediat o restrîngere a depunerilor populaţiei în bănci. Cu un astfel de fenomen ne-am confruntat şi anul trecut, ne confruntăm şi în acest an. Fiindcă la noi economisirea nu este un proces natural. Românii strîng bani şi-i depun în bănci ca să-şi suplimenteze cîştigurile. Din dobînzi. Ei au învăţat să facă bani... din bani. Scăderea dobînzilor descurajează depunerile în bănci.

Atenţie însă: banii făcuţi din dobînzi mari nu aduc bunăstare. O dobîndă mare nu-i altceva decît o umbrelă ce protejează banii de inflaţie şi de alte numeroase riscuri, într-un mediu economic ostil. O dobîndă pasivă mare, plătită depunătorilor, atrage o dobîndă activă şi mai mare. Împrumuturile date de bănci devin mai scumpe. În consecinţă, bunurile în care intră bani scumpi devin şi ele mai scumpe.

Normal este ca dobînzile să coboare de acolo, de sus, unde s-au cocoţat de mulţi ani. Mai mult, sînt convins că piaţa tinde către o reducere a dobînzilor. Mai întîi va fi o scădere a inflaţiei. Începînd chiar din iarna ce vine, după absorbirea impactului majorării tarifelor la energie, la benzină şi la telefoane, preţurile de consum vor cunoaşte o calmare generalizată. Probabil, în 2000 inflaţia va coborî pînă la 25 la sută. În acelaşi timp, numeroase date ne îndreptăţesc să sperăm că deficitul bugetar va fi mai bine finanţat, inclusiv din împrumuturi externe. Resursele externe vor contribui într-o mai mare măsură la acoperirea deficitului dintre venituri şi cheltuieli. În consecinţă, se vor reduce presiunile pe piaţa internă. Aceasta este soluţia, nu creşterea masei monetare, inclusiv din bani aduşi de dobînzi mari.

Reglarea optimă a masei monetare nu e un lucru tocmai simplu în condiţiile unei inflaţii relativ mari. Preţurile cătărătoare devalorizează banii. Din această cauză băncile şi-au asumat riscul de a menţine dobînzile sus. E unica şansă de a opri inflaţia. Şi de a induce, prin stimularea economisirii, „foame de lei" în loc de „fugă de lei".

Criticii sistemului bancar cer bani mulţi şi ieftini. Dacă li s-ar răspunde afirmativ, preţurile şi-ar relua cursa. Politica monetară prudentă s-a dovedit a fi optimă. Pe piaţa monetară, dobînzile mari s-au dovedit capabile să atragă bani în bănci, să stimuleze procesul de economisire. Piaţa valutară s-a înviorat treptat, pe măsură ce a devenit concurenţială. Banca Naţională şi-a jucat bine rolul – acela de a menţine piaţa valutară în bună stare de funcţionare, în aşa fel încît să reflecte cu exactitate realitatea din economie. Pentru că piaţa valutară nu este decît un termometru, care arată cît de mare sau cît de mică e temperatura în economia românească.

Treptat, economia şi populaţia au înţeles că în pînzele cursului de schimb leu-dolar suflă cu deosebire inflaţia. Fără îndoială că leul, într-un climat inflaţionist, cade mai întîi faţă de el însuşi. Cînd ne ducem la piaţă, avem nevoie de mai mulţi lei pentru a cumpăra mai puţine mărfuri. Cum să cumperi însă dolarul cu mai puţini lei? Cumperi şi dolarul tot cu mai mulţi lei. Numai că o astfel de legătură, între inflaţie şi curs, provoacă efecte mai ales pe termen lung. Pe termen scurt, în schimb, inflaţia nu doboară imediat cursul. Fapt important, pentru că economia beneficiază astfel de un răgaz pentru calmarea preţurilor.

Politica monetară restrictivă, pe care o practică Banca Naţională, nu are în vedere atît mişcările de pe piaţa valutară, cît blocarea inflaţiei. BNR acomodează masa monetară la adevărurile din economie. O economie cu foarte puţine afaceri, cu oferte care nu corespund cererii, cu întreprinderi care au pierderi în loc de profit. A devenit periculos să ajungă mulţi bani într-o astfel de economie.

A fost străbătut un drum greu pînă la starea actuală, cînd mecanismul valutar actual permite obţinerea promptă a unor informaţii valoroase cu privire la anticipările pieţei. Şi asta pentru că piaţa valutară a dobîndit un nou conţinut, dat în primul rînd de continuitatea derulării operaţiunilor de-a lungul unei întregi zile bancare. S-a renunţat la orice fel de intervenţii administrative. Actorii principali ai pieţei au devenit băncile comerciale. Ele au căpătat dreptul de a efectua vînzări şi cumpărări de valute la cursuri pe care singure le decid. Cursul a început să fie echilibrat „de jos în sus", în sensul că decizia aparţine băncilor comerciale şi clienţilor acestora: exportatori şi importatori.

Într-un moment în care întregul sistem al preţurilor se întorcea cu faţa spre piaţă, era normal să facă la fel atît cursul valutar, cît şi dobînzile.

Acum se apropie o nouă etapă: a normalizării dobînzilor. Dacă inflaţia scade trebuie să coboare şi preţul banilor. Cu o condiţie însă: deficitul bugetar să fie finanţat de pe piaţa internă ori să fie restrîns drastic.

Adrian VASILESCU

Povești suprapuse

Autonomia esteticului

Planurile arătau bine: doream să aduc vorba despre nou apărutul volum *Beria, mon père* al lui Sergo Beria, fiul fostului şarpe cu ochelari cu ramă fină de la curtea lui Stalin; aveam alt plan cu noua carte semnată de Katherine Verdery, o analiză a mentalităţilor post-socialiste din perspectiva instrumentalizării politice a ritualului reînhumării; aveam, în fine, un plan *mai de-acasă*: Nina Cionca a strîns recent în volum scrisori trimise, acum un veac, într-o stranie Bucovină, de Iraclie Porumbescu, tatăl mult mai cunoscutului Ciprian (vezi, obligatoriu, scrisoarea din octombrie 1893 a lui Iraclie către ginerele său – cele mai frumoase cuvinte, cred, pe care le-a scris vreun socru ginerelui, pe româneşte!). N-a fost să fie şi m-am simţit condus spre exerciţiul ludico-oniric ce urmează; în locul atîtor lucruri ce puteau fi serioase, risc acum povestirea visului ce m-a muncit azi-noapte.

Se făcea că mă plimbam pe o stradelă, nu eram singur; o vagă nelinişte m-a făcut să-l întreb ceva pe însoţitor (o figură senină), la care el mi-a făcut semn discret cu arătătorul stîng peste buze, în sensul că pălăvrăgeala mea e total neavenită în condiţiile date. Tot nelămurit, simţeam că ceva îmi scapă... *Măcar spune-mi cît e ceasul*, am zis eu încet, şi am primit, tot în şoaptă, următorul răspuns: *este patru fără un sfert, dar nu din ziua de azi, ci din ziua de ieri!* Auzind asta, simţeam urcînd în mine furia. *Ieri a fost joi?*, am mai întrebat eu, cu sentimentul că de asta depinde tot ce va urma; *oh nu, a fost Vineri*, mi-a răspuns tovarăşul meu de drum, depărtîndu-se în grabă. În acel moment am răbufnit cu spume la gură (în vis ştiam de ce, acum nu); nu mai ştiu ce strigam, dar ştiu că m-am aplecat şi am luat de jos, de lîngă o gură de canal, ce mi-a căzut în mînă; s-a nimerit să fie o tomată verde murată, încă tare, pe care am aruncat-o spre cel ce fugea. După un arc lung de cîteva secunde, tomata îl lovea pe cel ţintit drept în cotul drept şi exact în clipa impactului eu realizam, cu uimire şi regret, că cel ce-mi spusese *ieri a fost Vineri* era o preaînaltă faţă bisericească! Pe trotuar, în jurul meu, se strînsese lume (unii purtau bîte de baseball, alţii săbii ninja şi ştiam, în vis, că toţi sînt braşoveni; eu, împietrit lîngă gura de canal, aruncam în ei cu tomate verzi murate) şi la un moment dat cineva s-a apropiat de mine şi mi-a spus: *nu mai fi trist, oricum s-a spus la televizor că meciul Craiovei cu Benfica se va rejuca săptămîna viitoare*. Simţeam în nerv un fir de fericire. *Care meci? Cel din 1983?*, am zis eu, amintindu-mi alt vis urît, în care cineva îmi spusese că „U" se poartă acum ca o cerşetoare. *Da, acela, din 1983, echipele de-atunci au reîntinerit*, a mai spus trecătorul şi a dispărut. În locul lui a apărut un altul, brunet, limbut şi ochios, cu o bere în mînă; *scuzaţi-mă că vă inoportunez, dar numele meu este Ciontu şi trag nădejdea că dacă timpul se dă înapoi şi se rejoacă meciul din 1983 nu voi mai face nici eu tîmpenia de-am făcut-o recent, pentru că în '83 eram student. Nu?* – spuse el, cu capul plecat. *Oh da, ai scăpat, dar o tomată tot meriţi peste ochi*, ziceam eu şi-i aruncam o murătură drept între sprîncene. *Merit, merit*, chiţăia el, ţopăind de fericire.

Atunci mi-am înţeles, dintr-o dată, angoasa. Verdele murăturilor mele era murdar, ba spre gri, ba spre mov, culori nedemne. Doream în vis autonomia esteticului: în contrast cu mizeria pe care o pedepseau, tomatele ar fi trebuit să fie de un verde optimist, precum verdele poşetei din piele de curcan a Elenei Ceauşescu, poşetă scoasă acum la vînzare pentru ajutorarea celor loviţi de calamităţi (!).

Ştiu că mulţi veţi deveni bănuitori; *acest vis în care ai împărţit cu dărnicie gogonele n-a existat niciodată*, veţi spune (ştiind prea bine că, de fapt, nici în vis nu poţi fi cu mult mai liber decît eşti în realitate). Şi chiar de-ar fi aşa, vă-ntreb, schimbă asta cu ceva datele problemei?

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Sentimentele jandarmilor

Olume lipsită de simetrie, cu un singur pol al puterii, nu convine nici unora dintre deţinătorii acestei puteri: politicienilor, proprietarilor marilor corporaţii şi militarilor din Statele Unite. Încă din iulie, Charles A. Kupchan, profesor la Georgetown University, membru în Consiliul pentru relaţii externe, scria în revista *The National Interest* din Washington: „Dincolo de orizont se vede o lume cu mai multe centre de putere. În ultimele cinci decenii, produsul economic al Statelor Unite a scăzut de la jumătate din producţia globală, la un sfert din ea, şi printr-un proces lent, dar persistent, puterea economică şi militară va continua să se redistribuie şi în anii următori. China în plină evoluţie şi Piaţa unică europeană, în care circulă o monedă unică, vor contrabalansa puterea americană. Presupunînd că în Uniunea Europeană se va aprofunda nivelul de integrare şi numărul membrilor săi va creşte, influenţa ei financiară şi comercială o va egala pe cea a Americii".

Perspectiva americană e tonică: statele membre ale Uniunii Europene au reuşit să combine, într-o existenţă relativ confortabilă, atributele suveranităţii cu obiectivele unei politici economice comune. „Faptul că noile democraţii europene aşteaptă cu nerăbdare accesul în Uniunea Europeană dovedeşte clar atracţia exercitată de această construcţie. Iar perspectiva admiterii furnizează impulsurile necesare rezolvării disputelor din Europa Centrală şi de Est". În aceste condiţii, autorităţile americane consideră că dependenţa strategică a Europei faţă de Statele Unite nu mai este nici necesară, nici de dorit şi sînt întru totul de acord cu declaraţia lui Tony Blair, prim-ministrul Marii Britanii: „Noi, europenii, nu trebuie să mai aşteptăm ca Statele Unite să se amestece în toate gîlcevile din curtea noastră interioară" (Discurs la Royal United Services Institute, 8 martie 1999). O comunitate transatlantică întemeiată pe coeziune, şi nu pe rivalitate, ar presupune ca America „să devină partenerul Europei şi nu pacificatorul ei".

În numărul din 27 septembrie al revistei *Newsweek*, Michael Elliot crede că a venit timpul ca, în sfîrşit, Europa să dea dovada capacităţilor ei de a conduce *(leadership)*. Şi cînd se referă la Europa, comentatorul american nu vede doar pozele fetelor frumoase şi bogate: „La zece ani după căderea Zidului de la Berlin, continentul rămîne divizat. Pentru integrare este necesară o acţiune imediată şi decisivă. Desigur, la est de fosta Cortină de fier au existat şi succese: Polonia, Ungaria şi Republica Cehă s-au alăturat economiilor dezvoltate, chiar dacă, recent, cehii au trecut printr-o depresiune economică profundă. Dar în rest, tabloul economic al Europei Centrale şi de Est nu îndeamnă la euforie. Anul acesta, cele trei state baltice nu au cunoscut nici o creştere. Comerţul României a fost serios afectat de războiul din Kosovo. Belarus este un eşec total; undeva la Minsk se mai construiesc piese componente pentru tractoarele erei sovietice, proiectate pentru a ara solul dur al stepei, fără a reuşi să facă, fără reparaţii, drumul pînă acolo. Şi Ucraina – cu ale sale 50 de milioane de locuitori – aparţine categoriei «dincolo de eşec». Economia ei este străină de reformele care au ridicat peste tot nivelul de trai, iar alegerile prezidenţiale se anunţă suspecte. Şi asta încă nu-i nimic. Adevăratele veşti proaste vin din Ruisa, cu economia ei complet distrusă. (...) Să privim şi regiunea balcanică: după opt ani de război, totul e la fel de instabil ca în momentul cînd Iugoslavia a început să se dezintegreze. Optimiştii susţin că forţele de menţinere a păcii vor trebui să rămînă aici timp de decenii; pesimiştii se întreabă cînd va începe viitorul război. Împărţirea Europei ridică obiecţii din punct de vedere moral. De două generaţii, Europa occidentală a fost fericita beneficiară a războiului rece, protejată de armata americană, integrîndu-se fără să-şi facă griji în legătură cu soarta ţăranilor polonezi sau a oţelarilor sîrbi. În tot acest timp, liderii Europei occidentale lăcrimau cînd vorbeau despre perspectiva unui continent unificat şi liber. Odată cu căderea Zidului de la Berlin, în 1989, au trebuit să-şi pună în acord cuvintele cu faptele. Pînă una alta, n-au izbutit. După zece ani, nici una dintre naţiunile fostului bloc comunist nu s-a alăturat Uniunii Europene. (Cine ar fi crezut că NATO şi nu Uniunea îşi va deschide prima porţile pentru foştii membrii ai Pactului de la Varşovia?) (...). Dacă Uniunea Europeană vrea să pună umărul şi să-şi asume responsabilităţi şi pentru ce se întîmplă «în străinătatea ei apropiată» se va putea aprecia şi în ce măsură poate ea deveni o putere de prim rang. Dar un angajament decisiv pentru integrarea rapidă a Europei Centrale şi de Est nu se poate produce în absenţa unei conduceri puternice. Care acum lipseşte."

Este nevoie – în toată Europa – de o conducere care să lăcrimeze mai puţin. **(M. B.)**

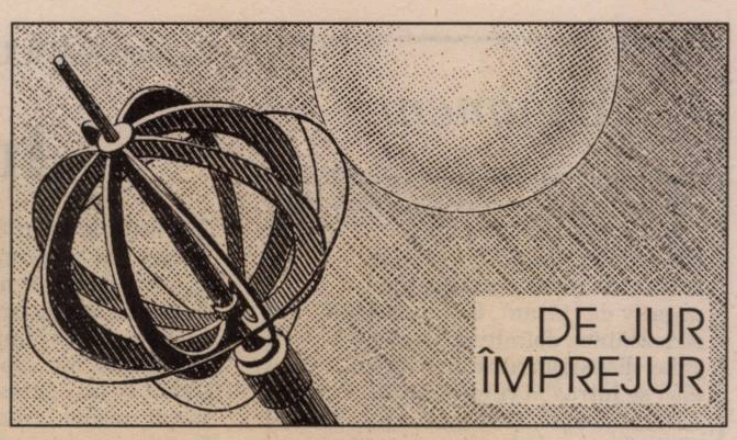

O lume fără reguli

Dintr-un obscur sentiment al ierarhiei, Organizaţia Naţiunilor Unite este percepută ca un fel de şef al popoarelor nemulţumite de propriii şefi, al şefilor nemulţumiţi de propriile popoare, ca o instanţă de unde se împarte dreptatea şi sînt pedepsiţi vinovaţii. ONU ar fi sursa legitimităţii acţiunilor ostile asumate de toate ţările împotriva unei singure ţări cu o comportare nedemnă. Această idilă pedagogică a funcţionat o singură dată, în 1991, în timpul războiului din Golf, cînd pedepsirea Irakului a fost considerată acceptabilă de toţi membrii Consiliului de Securitate. Acesta este organul de decizie, iar regulamentul lui de funcţionare este în aşa fel elaborat, încît dacă una din marile puteri, învingătoare în cel de la doilea război mondial, se opune prin veto unei intervenţii, situaţia rămîne blocată şi decizia se ia pe teren, unde mor cei lipsiţi de apărare pentru că aşa vrea cel mai tare. Rezoluţiile Adunării Generale, adoptate cu majoritate de voturi, nu au un caracter obligatoriu, exprimînd doar simpatia majorităţii pentru o cauză sau alta.

În discursul de deschidere al celei de a 58-a sesiuni, Kofi Annan, secretarul general ONU, măsoară consecinţele neputinţei şi ale ezitărilor: „Scopul Cartei ONU a fost cel de a proteja fiinţa umană şi nu protejarea celor care o persecută". Misiune ratată în Sierra Leone şi Sudan, în Angola şi Afganistan, unde, tot cu vorbele secretarului general, „oamenii sînt supuşi unor cicluri ale violenţei, anulînd orice şansă de a obţine vreodată pacea şi prosperitatea". Retragerea trupelor ONU din Ruanda a dat semnalul masacrelor, dar acţiunea NATO în Kosovo pe baza unei decizii vagi a Consiliului de Securitate a fost considerată o încălcare a ordinii internaţionale. ONU, este la răscrucea dintre aşteptarea vinovată a unei decizii în timp ce sălbăticia riguros planificată lichidează populaţii întregi, pe de o parte; pe de altă parte, există primejdia ca acţiunea umanitară să devină paravanul unor intervenţii militare, oriunde cei puternici sînt nemulţumiţi de politicile locale. Kofi Annan i-a invitat pe participanţii la Adunare să găsească o modalitate practică prin care organizaţia să-şi menţină prestigiul, respectînd suveranitatea statelor membre, dar şi drepturile omului.

Cum era de aşteptat, radicalismul poziţiei americane exprimat de preşedintele Clinton a fost susţinut cu prudenţă de democraţiile europene. Lionel Jospin observa că violenţa statului a provocat importante şi inacceptabile crize umanitare: „Trebuie să apărăm principiul intervenţiei comunităţii internaţionale sub egida Naţiunilor Unite pentru a le putea ajuta pe victime". Mai uşor de spus decît de făcut. Chiar după încetarea oficială a războiului rece, comunitatea internaţională este o autoritate fără mijloacele necesare de a se impune şi refuzul Statelor Unite de a-şi achita datoriile (aproape 2 miliarde de dolari) faţă de ONU nu este ultima dintre cauze.

Reprezentanţii Chinei, dar şi ai Algeriei sau Columbiei s-au pronunţat cu hotărîre împotriva oricărei ingerinţe în afacerile lor interne. China nu exclude intervenţii ale forţelor guvernamentale în Taiwan sau Tibet, celelalte ţări sînt periodic marcate de acţiunile violente ale opoziţiei interne. Preşedintele algerian Bouteflika a apărat suveranitatea statului, considerînd-o „ultima noastră protecţie împotriva regulilor dintr-o lume nedreaptă". Şi apoi nu este uşor de răspuns la întrebarea sa finală: „Ingerinţa este valabilă doar pentru statele slabe?". E adevărat, imperativele morale sînt altele cînd e vorba despre Rusia sau China. Bombardarea civililor din Cecenia şi valul de refugiaţi de acolo nu sensibilizează nici opinia publică, nici autorităţile. După recentele cutremure, ONU a aşteptat permisiunea Beijingului pentru a trimite echipele de ajutor în Taiwan, ceea ce a stîrnit indignarea autorităţilor locale. Ţările din ceea ce, în mod convenţional, se numeşte Sud denunţă forma de neo-colonialism a ingerinţei umanitare, nutrită după părerea lor de sentimentul unei superiorităţii morale cu un evident substrat rasist. Masacrele şi epurarea etnică se desfăşoară în prăpastia care desparte idealismul principiilor de practica cinică: teoretic suveranitatea statului nu ar trebui să intre în conflict cu drepturile omului. Jucînd după reguli, forţa de intervenţie pregătită pentru Timorul de Est a aşteptat aprobarea statului indonezian suveran, Indonezia, pentru a debarca. Pînă a primit-o, treaba murdară a fost executată, iar acum, la marginea gropilor comune, sînt aşteptaţi specialiştii în medicină legală. Oricum, e un progres. În urmă cu 50 de ani, URSS a împiedicat Bulgaria, România şi Ungaria să accepte arbitrajul solicitat de puterile occidentale în legătură cu violarea drepturilor omului în aceste ţări. Gromîko, ministru de externe al URSS, a votat împotriva înscrierii problemei pe ordinea de zi. Acum pe ordinea de zi se ajunge mai uşor.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Ţăranii sînt pentru orăşeni cînd o sursă de uimire sau un model de autenticitate, cînd, dimpotrivă, chiar un motiv de ruşine, de unde şi calificativul negativ de „ţăran". Unii proclamă stricăciunea definitivă, dacă nu chiar dispariţia acestei categorii, alţii se întreabă cum va arăta viitorul la sate, cînd generaţia vîrstnică care mai păstrează cîteva *ultime valori autentice* se va stinge. Mai totdeauna apare şi ideea ţărănimii ca *pătură socială veşnic păcălită şi defavorizată, victimă a tuturor regimurilor*. Şi aşa, ţăranul devine o fiinţă paradoxală, de neînţeles, obligată să trăiască într-o lume pe care la rîndu-i n-o mai înţelege, tot mai depărtat de ideile şi tehnologia vremii. De fapt, locuitorii satelor sînt şi ei oameni şi îşi duc viaţa de zi cu zi fără să se preocupe prea tare de imaginea şi locul lor în lume. Iar punţile de comunicare cu restul societăţii sînt tot mai multe, chiar dacă aproape exclusiv de ordin material. Ceea ce din afară pare stricăciune, din interior nu e altceva decît adaptabilitate, iar ceea ce pare autentic ar putea fi de multe ori chiar o frînă în calea intereselor ţăranilor. Interese care sînt mai mereu diferite de ceea ce cred orăşenii, simple şi de bun-simţ, chiar dacă nu prea clar şi direct exprimate. La o judecată succintă după standarde urbane europene, zonele noastre rurale apar ca fiind de o înapoiere cruntă. Dar aşa se poate spune despre toată ţara (despre cele mai multe oraşe) şi, de ce nu, despre cea mai mare parte a Europei de est (care din Bulgaria şi pînă în Polonia e încă plină de ţărani). Asemenea comparaţii ar trebui să ia în calcul (ceea ce nu se întîmplă de obicei) o mulţime enormă de elemente, o întreagă realitate. Viteza sau încetineala cu care aceste zone se dezvoltă şi se îndepărtează de noaptea comunistă prin care au trecut ar fi un factor extrem de important. Din păcate nu e uşor de apreciat, în ciuda tentaţiei de a da verdicte. Reperele ori lipsesc, ori, dacă există, sînt ignorate pentru a nu încurca argumentaţii facile şi partizane.

Imaginea ţăranului „văzut mai de aproape sau mai de departe", precum şi presupusele neconcordanţe dintre această imagine şi realitate alcătuiesc miza dosarului tematic al acestui număr. Un dosar la care contribuie specialişti de la Muzeul Ţăranului, reporteri şi scriitori..., orăşeni. Extrasele din programele agricole ale partidelor arată „înălţimea" discursului politic. (Abia în ultima vreme politicienii – deşi familiarizaţi cu problemele sătesti în urma multelor deplasări prin ţară – au început să se gîndească la programe de dezvoltare rurală. Pînă acum a fost cel mult vorba de programe pentru agricultură. Aplicarea acestor concepte va fi un test care ne va spune ceva şi despre dimensiunile barierelor de comunicare între centru şi zonele rurale.) Realitatea „la sol" reiese din studiile sociologice. Datele statistice inserate în număr, valabile pentru sfîrşitul anului 1998, sînt extrase dintr-un astfel de studiu, finanţat de PHARE şi realizat de Institutul de Economie Agrară al Academiei Române împreună cu Centrul de Sociologie Urbană şi Regională – CURS.
(A. M.)

Răzvan RĂDULESCU
scriitor

Intelectuali, ţărani şi alte pături

În acest scurt articol va fi vorba despre ce aşteaptă omul cu carte de la ţăran şi despre cum ţăranul, pentru a-i juca o urîtă festă primului, dispare ca specie. Există un zvon, lansat cu ani în urmă (nu ştiu precis cînd, în orice caz, în copilăria mea zvonul era deja format şi vehiculat cu clătinări dezamăgite din cap), conform căruia ţăranul nu mai există. Ţărani se mai puteau vedea, şi încă în număr mare, culegînd cartofi, cosind iarba, păscînd vitele, trăind în sate cu căsuţe din lemn şi acoperişuri de şindrilă, sau chiar în căsuţe de chirpici cu acoperiş de paie – în zonele neprielnice de cîmpie. Însă el, ţăranul, (cum ai zice turcul, leahul, neamţul) nu mai există, moare. Trebuie să recunoaşteţi că e un paradox greu de înghiţit şi că situaţia merită o examinare atentă.

Aş putea încheia chiar aici, spunînd că, în opinia mea, după o atentă examinare a situaţiei, atît ţăranii, cît şi „ţăranul", sînt bine-sănătoşi şi continuă să trăiască liniştiţi. Însă pentru că în astfel de chestiuni, cu îmbătător parfum naţional, nu ştii, în momentul în care îţi tranşezi poziţia, în a cui tabără te nimereşti de fapt, am să mai fac cîteva precizări.

Am să accept, pentru plăcerea jocului, genericul „ţăran" în enumerarea de mai jos, deşi, sincer să fiu, nu înţeleg prea bine ce denumeşte acest termen (înţeleg doar că aglomerează pervers masa în reprezentant, generalul – într-un particular la îndemînă şi manifestările entropice ale indivizilor – într-un concept unic care se bucură de toate avantajele excepţiei într-o eventuală demonstraţie). Prin urmare, ce aşteaptă dezamăgiţii de la „ţăran"? Sau, altfel pusă întrebarea, ce anume i-ar face pe cei care cred că ţăranul a murit să-şi schimbe părerea? Sau, şi mai altfel, cum ar trebui să fie „ţăranul", pentru ca existenţa lui să nu fie periclitată în ochii sus-numiţilor? Priviţi următorul tablou:

Pe un drum şerpuit de ţară, se zăreşte, mai întîi mic, apoi din ce în ce mai mare, un car cu boi. Frumoşi boi, bine ţinuţi, nu costelivi sau plini de răpciugă, ci alesţesălaţi, cu părul de pe frunte pieptănat cu cărare pe mijloc. Se opintesc, drăguţii, căci carul este încărcat cu o mîndreţe de fîn aromitor. În vîrful steiului stă el, ţăranul, îndemnîndu-şi cu blîndeţe vitele (ho, Joiana, prr, Fetiţa). De-a stînga şi de-a dreapta drumului, între livezi cu garduri de ulucă, se înşiră case văruite proaspăt, cu ferestre mici şi muşcate în geam şi cu puţuri adînci nu departe de prispă. Ce apă e în puţuri! Dulce ca mierea şi rece de-ţi plesnesc măselele în gură. Ţăranul mai are cale lungă pînă acasă şi este plăcut ostenit, căci munca cîmpului îţi strecoară în oase o osteneală plăcută. Scoate din brîiu un fluier şi zice o doină ca să-i mai treacă timpul. La sunetul dulce al fluierului, parcă şi boii (Joiana şi Fetiţa) trag mai cu spor. Pe drum, dinspre capul satului, se coboară o turmă de mioare, păstorită de un cioban cu barbă albă. Pe fruntea lui brăzdată de riduri şade, aplecată puţin într-o parte, o falnică cuşmă din lînă miţoasă.

– Sara bună, bace, îi zice ţăranul, privindu-l senin şi deschis.

– Bună să-ţi fie inima cum ţi-e căutătura, răspunde ciobanul.

– E iarbă pe ţapşan, bace?

– Este, grasă şi zemoasă, cum n-a mai fost în nici un an pînă acum.

Aflînd acest lucru, ţăranul îşi ia rămas bun de la baci şi îşi îndeamnă animalele de tracţiune (Joiana şi Fetiţa) s-o ia din loc. Scoate din chimir o frunză şi începe să doinească la ea. Din pricina ethosului atemporal al doinei, nici nu ştie cînd trece vremea. Iată şi căsuţa lui, aproape a ajuns. Cînd se dă jos de pe stei, în lumina roşie a asfinţitului, straiele lui populare sclipesc în toată frumuseţea lor: ce minunată lucrătură, ce ingliţe şi nojiţe la cămeşă, ce mai ceprazuri la iţari, ce împletituri la chimir. Dar nici ia nevestei, care iese în prag ca să-l întîmpine, cu pîine şi cu sare, nu e mai prejos. Ţăranul gustă din pîinea aburindă şi apoi dă cumpătat pe gît păhărelul de rachiu (de care am uitat să pomenesc, dar el era ascuns între pîine şi solniţa de lemn), apoi desjugă boii (Joiana şi Fetiţa) şi-i duce, mîngîindu-i pe grumaz, în grajd.

– Ce mi-ai gătit să mănînc, nevastă? îşi întreabă ţăranul nevasta.

– Iaca, ce să fie, un bulz cu brînză iute de burduf, învelit în mămăligă aurie.

După ce termină de mîncat, cu dumicate mici, ţăranul îşi face trei cruci, împinge blidul de lemn mai la o parte (nevasta îl va lua şi-l va spăla cu leşie) şi se ridică de la masă. Împreună cu femeia lui, se duce în odaia de la drum, se aşază pe laviţă, dă ţolurile la o parte, îi face semn nevestei să se aşeze lîngă el, apoi începe să spună snoave şi ghicitori pînă cînd moş Ene, cu degetele lui de roză, închide pleoapele ostenitului truditor al pămîntului. Peste sat se lasă liniştea nopţii, greierii şi ciorcîrliile se opresc din cîntat, pitulicile se culcuşesc în cuiburile lor, prigoriile se ascund în lanuri, măcăleandrii se vîră în scorburi, hulubele bagă căpşoarele sub aripi, numai boii (Joiana şi Fetiţa) rumegă liniştit, căci trebuie să prindă puteri pentru o nouă zi de muncă.

Dacă aceasta este imaginea căreia ţăranul trebuie să-i corespundă pentru a exista în mintea intelectualilor urbani, atunci putem să răsuflăm uşuraţi şi să recunoaştem că ţăranul a murit într-adevăr ba, mai mult, că nu a existat niciodată. Este evident că ţăranii (astăzi şi oricînd) nu fac ce face „ţăranul". Ţăranii nu călătoresc decît rareori în vîrful grămezii de fîn, pentru a nu îngreuna misiunea animalelor de tracţiune (în general, este vorba de aceleaşi animale care dau şi lapte), iar dacă o fac, nu scot cu nici un chip fluiere sau frunze din chimir, din următoarele motive: 1) n-au chimir; 2) au chimir, dar n-au fluier sau frunză; 3) au şi chimir, au eventual fluier, dar a cînta la el ar însemna să ia mîinile de pe hăţuri şi să lase carul să se răstoarne în şanţ. Ajunşi acasă, ţăranii petrec ceva mai mult timp cu animalele, iar de mîncat, mănîncă cam ce mîncăm şi noi, inclusiv conserve. Nevestele lor, destul de muncite şi amărîte, spală vasele (din metal sau porţelan) cu diverşi detergenţi din comerţ, de obicei cu detergenţi mai ieftini. Seara, după o zi de muncă, ţăranii beau mai mult de un păhărel (şi cred că au făcut-o din timpuri imemoriale), apoi se culcă uitînd cu desăvîrşire de momentul tradiţional al ghicitorilor şi snoavelor. Moş Ene este un bătrînel cu unghii murdare şi nasul roşu, care induce victimelor sale, indiferent de sex, un somn greu şi zgomotos. Iar pitulicile, ciocîrliile, prigoriile, hulubele şi măcăleandrii sînt păsări cu arealuri disjuncte şi, fiecare în ecosistemul său, emite sunete specifice speciei, cîteodată chiar şi după lăsarea serii. Cocoşii cîntă în jurul orei patru dimineaţa.

S-ar putea aduce ca argument în sprijinul ipotezei că „ţăranul" a murit încetarea producţiei folclorice. Însă analişti mai serioşi ai fenomenului (nu mai puţin morocănoşi) aduc ca argument al dispariţiei ţăranului încetarea producţiei folclorice. Ca răspuns, pentru simplificarea lucrurilor, voi trans̨a din nou şi voi enunţa un „da, aşa e" extrem de riscant: la sat, de o bună vreme încoace, nu se mai produce folclor. Însă la aşa premise, aşa răspuns. Căci este evident pentru oricine că în comunităţile rurale s-au produs mutaţii valorice şi economice drastice. În urma lor, unele colectivităţi s-au destrămat pur şi simplu, altele au migrat spre forme de organizare quasiurbane (comună, localitate), iar în alte cazuri oraşul este cel care a avansat şi a înghiţit satele mici dimprejur, înmulţind şi amestecînd oamenii. Aşa încît a vorbi despre „sat" este la fel de neserios ca şi a vorbi despre „ţăran". Dacă reformulăm şi întrebăm: „a dispărut producţia folclorică în colectivităţile rurale, aşa cum sînt ele în urma mutaţiilor suferite?", atunci răspunsul este de domeniul evidenţei, pentru mine cel puţin: n-a dispărut. Este adevărat, nu trebuie să cauţi în satul contemporan o producţie folclorică de tipul celei vînturate în emisiunile de folclor de pe postul naţional de televiziune, şi nici artefacte din cele care se pun în vînzare în magazinele de artizanat de la aeroportul Otopeni. Primele sînt într-o contradicţie de esenţă cu însuşi folclorul şi reprezintă nostalgia absurdă a unor realizatori de emisiuni TV pentru un spaţiu mioritic congelat, celelalte sînt nişte falsuri grosolane, la fel de interesante ca garniturile de cauciuc.

Comunităţile rurale de astăzi produc folclor, şi muzical, şi coregrafic, şi artefactual. Nu dau nici un exemplu, tocmai pentru că reacţia nostalgicilor după ţăranul român şi satul său tradiţional îmi este cunoscută: se va invoca imediat impurificarea producţiei folclorice, vor fi înfierate influenţele turceşti, arabe sau ţigăneşti din muzica produsă astăzi în periferii, se va invoca kitsch-ul carpetelor din casele ţăranilor de azi etc. Cred că folclorul poate stîrni interes prin cu totul altceva decît printr-o puritate raportată la imaginea lui livrescă. Şi mai cred că numele pe care-l dăm lucrurilor care ne înconjoară este de departe mai puţin important decît lucrurile înseşi. Prin urmare, reformulînd onest, se poate spune că nu ţăranul a murit, ci acel ţăran ireal din aşteptările intelectualilor obişnuiţi cu artele imuabile, şi, în definitiv, nu este vorba despre „ţăran", ci despre ţărani. Care, aşa cum spune un abominabil şi impur cîntec de periferie, „s-a emancipat".

În prezent, România deţine unul dintre primele locuri în Europa în ceea ce priveşte potenţialul agricol şi, pe de altă parte, unul dintre ultimele locuri în ceea ce priveşte utilizarea acestui potenţial. Lumea rurală este îmbătrînită şi sărăcită. Astfel, 66% din populaţia rurală este în vîrstă de peste 65 de ani, iar veniturile celor de la sate sînt cu 50% mai mici decît cele din mediul urban, în condiţiile în care 70% dintre aceştia lucrează în sectorul agricol.

Strategia de guvernare în domeniul agricol trebuie să vizeze corectarea acestei situaţii pe baza consolidării proprietăţii private şi asigurării preponderenţei mecanismelor de piaţă. Se porneşte de la principiul că agricultura să devină un sector generator de valoare adăugată şi stimulator de creştere economică.

Crearea pieţei funciare este elementul primordial în relansarea unei reforme viabile în agricultură.

(Programul de bază de macro-stabilizare şi de dezvoltare a României pînă în anul 2000, Guvernul României, Bucureşti, decembrie 1999)

N.C. MUNTEANU
jurnalist

Ridichi australiene de la cuscrul din Anglia

Nu ştiu dacă veşnicia s-a născut la ţară, sigur e că acolo spiritul întreprinzător e mai la el acasă decît oriunde în altă parte în România în tranziţie. Ţăranii par a fi trecut la economia de piaţă mai iute decît cei 15.000 de specialişti, başca iubitorii de IAS-uri şi de asociaţii agricole. Chiar dacă au primit pămîntul aşa cum l-au primit, chiar dacă nimic nu e sigur în privinţa asta, chiar dacă băncile îi cam ocolesc cînd e vorba de credite, chiar dacă nu prea au cu ce-l lucra, de lucrat îl lucrează cu sîrguinţă. Şi asta se vede cu ochiul liber în oricare din pieţele bucureştene.

În fiecare sîmbătă, dimineaţa devreme, mă plimb ca Vodă prin lobodă în Piaţa Amzei. Îmi bucur ochii, aleg, mă tocmesc, intru în vorbă cu ţăranii, îi întreb de una de alta, cumpăr, vreau să ştiu dacă mai sînt comunişti prin satul lor, unii rîd sau îşi fac cruce, alţii cad pe gînduri, s-ar părea că mai sînt, naiba să-i ia, cine-i mai ştie. Ducă-se!

Parcă niciodată toamna asta nu fu mai frumoasă, e acum un vers cu sens concret în piaţă. Legume, zarzavaturi şi fructe din belşug. Să le mănînci cu ochii. Marfă multă, curată, proaspătă, îmbietoare. Şi nu foarte scumpă. Pricepuţii suţin că, în preţuri comparate, piaţa e mai ieftină decît în 1989. Cît despre abundenţă şi calitate, nici nu se compară cu trecutul negru, sau roşu al noii revoluţii agrare. Pofta de cîştig şi concurenţa a diversificat oferta, calitatea.

Concurenţa? Sigur că da! Economia de piaţă e... la piaţă. Se lasă pipăită şi putem urla: este! Ţăranii, cu oferta lor abundentă şi de calitate, au alungat din pieţe aprozarurile, sumumul mizeriei comerţului socialist cu legume şi fructe. Prin culturi succesive, au înmulţit şi au prelungit sezonul trufandalelor. S-au ambiţionat şi au reuşit să producă şi să ofere legume-fructe cu nimic mai prejos decît suratele lor de pe alte coclauri. Au adus şi seminţe tot de pe acolo. Ba au adus şi legume pînă nu demult necunoscute la noi.

Mai an, pe o tarabă am văzut nişte ridichi de lună cum doar în Franţa mai văzusem, lungi cît un deget, jumătate roşii, jumătate albe, niciodată seci şi foarte bune la gust. Ca să vedeţi, umblăm ca năucii după Europa, o căutăm pînă şi în America Latină, şi Europa era în Piaţa Amzei. Şi chiar mai mult decît atît. De unde, am întrebat? Din Australia, mi-a răspuns mîndră ţăranca. Din Australia? Nu chiar, sămînţa a primit-o de la cuscrul din Anglia. Şi Australia? În Australia îl are pe fiul ei, care s-a însurat cu englezoaica, fata englezului. Cum? Poveste lungă, am timp? Am! Mătuşa Elena din Jilava, nici ţărancă, nici orăşeancă, dar mai mult ţărancă, în orice caz nu se dă pe orăşeni, vinde zarzavaturi de cînd se ştie în Piaţa Amzei. Din munca ei şi a bărbatului, a lucrat la întreţinere la Institutul de fizică atomică, acum e pensionar, a făcut case celor doi băieţi, doi are. Era pe vremea ăluia şi a avut un necaz mare. Casele au intrat la demolare. Asta a îmbolnăvit-o de inimă, dar rău de tot, n-a mai putut veni la piaţă, iar locul i-a fost luat de unul din băieţi. Ăla a fost împuşcat, casele au scăpat tefere, dar băietul a continuat să vîndă la piaţă şi după revoluţie. A cunoscut-o pe englezoaică, la tarabă, s-au luat şi au plecat în Australia, aşa i-a fost norocul. Ce face acolo? Aici a fost sticlar, acolo s-a recalificat dulgher de lucrări speciale, şi-a luat şi diploma, cîştigă bine, e mulţumit, are casa lui, a făcut şi doi copii şi mai în fiecare an vine în ţară. Şi aduce tot ce crede el că s-ar putea cultiva şi în România. Aşa a adus şi seminţele acelea de ridichi franţuzeşti, mătuşa Elena le-a pus în pămînt, i-au plăcut foarte mult, s-a gîndit să aducă şi la piaţă, merg foarte bine, are clienţii ei, domni şi doamne de la ambasade. A încercat să lase şi de sămînţă, dar n-a ieşit, sămînţa nu-i stabilizată, trebuie tratată, însă acum cuscrul din Anglia, pe care nu l-a văzut niciodată, i-a trimis un kilogram, aşa că e asigurată pînă la anul. Mătuşa Elena e nespus de mîndră de ridichile ei, pe care nimeni nu le mai are şi, de altfel, ea e prima care a adus la vînzare şi broccoli. Broccoli? Da, un fel de conopidă, dar mai fină. Cum o face? Păi, cu maioneză sau la cuptor, foarte bună la gust, plină de vitamine, de săruri minerale, se spune chiar că şi anti-cancerigenă. Şi pentru broccoli are clienţii ei, tot de la ambasade. Iar cînd domnii de la ambasade cumpără de la ea, mătuşa Elena le zîmbeşte frumos şi le spune *thank you*. A învăţat cîteva cuvinte englezeşti. Ca să se înţeleagă cu nora, englezoaica din Australia. Se înţelege bine cu nora, a învăţat şi ea cîteva cuvinte româneşti. Şi cînd nu dovedesc, amîndouă apelează la dicţionar.

Şi eu mă înţeleg bine cu mătuşa Elena. Sînt clientul ei. Îmi face o reducere de o mie de lei la fiecare cumpărătură. Dacă aş cumpăra numai de la ea aş putea deveni milionar. Pînă una alta m-am şi învîrtit de o invitaţie la Jilava. Să-i văd grădina.

Ioana POPESCU
etnolog

Porumbelul londonez şi Maria

Personal, m-am săturat să mi se tot spună că Ţăranul Român a murit. Aud adesea intelectuali de marcă, înamoraţi de tradiţie şi de vechile obiceiuri, explicîndu-ne că doar ţăranul vechi îşi merită numele şi că ţăranul nou e numai nou, deci fără nume, fără identitate, un necunoscut buimac, un fel de produs mai mult sau mai puţin întîmplător al globalizării, californizării, cocacolizării sau al tranziţiei originale româneşti; e un anonim care nu seamănă cu nimic din ce a fost, pe scurt e ceva monstruos, cîh, a se feri. Ce mi se pare mai grav în aceste discursuri este jocul de-a renaşterea ţăranului – imposibilă, spun unii – sau, dimpotrivă, ţel obligatoriu – pentru care sînt propuse metode de revigorare a trecutului şi de aducere a lui în trăitul cotidian contemporan. Ca şi cînd tradiţia satului românesc ar depinde de buna vrere a orăşeanului!

Hai să vedem: a murit ţăranul cu adevărat în clipa în care a încălţat prima pereche de adidaşi? A renunţat el, de bună voie sau silit de comunişti, la credinţe şi la sărbători, a înlocuit el pur şi simplu privitul cerului cu privitul televizorului?

De curînd, mi se plîngea o prietenă, a cărei mamă continuă să trăiască singură în satul natal din inima Bărăganului – nota bene, Bărăganul cel lipsit de interes pentru etnologi, cel populat *illo tempore* cu robi, cel ţigănesc. Mi se plîngea, deci, de lipsa de simţ practic, de lipsa de înţelegere a prezentului, de stilul sinucigaş de viaţă al mamei ei: *E bătrînă, nu mai are putere, o dor picioarele, uneori nu se poate da jos din pat! Nu vrea să renunţe la porc şi la găini, continuă să facă ţuică şi vin, şi să cultive grădina de flori din faţa casei, ca acum 30 de ani; îngrijeşte trei cîini şi două pisici, desigur altfel decît la oraş, dar le schimbă paiele din adăposturi, le prepară zilnic mîncare, îi oblojeşte la cea mai mică rană; continuă să facă conserve în fiecare an (zacuscă, zarzavaturi, dulceţuri, suc de roşii, toate în cantităţi enorme, în borcane etichetate şi datate), nu vrea să renunţe la nimic din vechea gospodărie şi e complet singură, nu are nici un fel de pensie ca să poată plăti lucrători cu ziua. Sigur că o mai ajută vecinii, sigur că le mai dă din ţuică şi din vin, dar cine să-i spargă lemnele, cine să le stivuiască, cine să-i aducă balotul de paie pentru cuştile cîinilor, cine să-i culeagă via? Nu mă înţeleg cu ea cînd o rog să-şi mai simplifice viaţa, să nu mai gătească zilnic trei feluri de mîncare şi să nu mai facă atîtea conserve, pe care sfîrşeşte prin a le dărui, pentru că noi nu avem nevoie, mîncăm mult mai simplu şi gătim mult mai puţin. Îmi explică de fiecare dată că ea aşa a trăit întotdeauna şi că dacă ar renunţa, ar simţi că a murit. Mîndria vieţii ei a* fost să facă tot ce trebuie, aşa cum trebuie şi aşa cum au făcut ai ei. *Nu înţelege că lumea s-a schimbat şi nu vrea să accepte evidenţele; tot ce face e absurd şi inutil şi mie mi-e foarte greu să asist la epuizarea asta fără rost. Vine ziua morţilor, ea găteşte zile întregi înainte, cumpără oale şi străchini, duce la biserică şi împarte pomeni; nu e de ajuns, de Rusalii mai face o colivă mare, UITATA, pe care o împarte vecinilor, ca să fie sigură că nici unul dintre morţii noştri nu a rămas nepomenit. O rog să se mute la Bucureşti, sau măcar să trăiască ca la Bucureşti, dar n-am cu cine vorbi! Mai vrea de la mine şi asigurări că voi duce gospodăria mai departe după moartea ei. De fiecare dată cînd mă duc la ea, încearcă să mă înveţe tot ce va trebui să fac cînd o să moară: aici sînt hainele, aici e coşciugul, aici sînt vasele de pomană, să faci aşa, să faci pe dincolo, să nu uiţi asta, să nu uiţi ailaltă... Pînă la urmă, pentru că mie nu îmi place să discut despre moartea ei, a scris pe puncte tot ce trebuie să ţin minte pentru înmormîntare şi după aceea. Ţie ţi se pare normal să nu accepţi că eşti din ce în ce mai bătrîn şi mai neputincios?*

Mie mi se umple gîtul de lacrimi şi pieptul de admiraţie şi respect. Accept că nu e normal într-o ţară, în cel mai bun caz, metanormală. Probabil că Maria va muri cu mai multe riduri pe faţă şi cu mai multe bătături pe palme, decît o bunică bucureşteană, dar va fi fost stăpînă pe viaţa şi pe moartea ei pînă la capăt. Încăpăţînare de ţărancă care poartă genunchere elastice, se încalţă cu adidaşi şi spală rufele cu detergent, dar se trezeşte odată cu soarele, merge la culcare odată cu întunericul şi nu se aşază decît duminica. Încăpăţînare de ţăran care l-a iubit pe domnul Iliescu – deşi nu i-a dat pensie – dar care se mîndreşte cu neamul ei de oameni liberi şi înstăriţi şi îşi aminteşte de boierii din sat cu respect: *s-au purtat cum le era firea lor de os domnesc*. Poate că încăpăţînarea nu ţine loc de tradiţie, poate că borcanul de zacuscă din cămară nu echivalează busuiocul de la grindă, dar toate au acelaşi sens şi aceeaşi putere de mărturie (afirmare).

Ţărani sînt şi vor mai fi în România, chiar dacă fără cămăşi brodate şi chimire de piele. E o evidenţă pe care o ştie pînă şi porumbelul londonez, care epuizat de zbor a poposit acum o lună în ograda aceleiaşi Mării. Avea la picior un inel pe care era gravat un cod şi adresa din Londra. Nu mai putea zbura şi pentru început nu a avut putere nici măcar să mănînce. Maria i-a oferit grăunţe de mei, boabe de grîu, mălai, dar porumbelul era la capătul puterilor. Atunci femeia a început să vorbească, şi i-a propus să mănînce împreună. Abia aşa, pasărea s-a lăsat *omenită*. Porumbelul a stat vreo două zile numai în preajma Mariei, apoi a încercat să-şi ia zborul, mai întîi de pe masă, apoi de pe casă, apoi pînă la salcîmul de la gard. S-au despărţit treptat, porumbelul a părăsit satul pentru o oră, s-a întors să-şi ia rămas bun şi abia apoi şi-a continuat misiunea.

Cum a ştiut porumbelul londonez că în România e mai bine să se oprească într-o gospodărie ţărănească şi nu la oraş, unde Asociaţia Columbofililor, contactată telefonic la apariţia lui, a răspuns că nu ştie ce se poate face, că nu e treaba lor să dea sfaturi pe nepregătite? Nu ştiu, dar ceva mă face să cred că învăţămîntul păsăresc din Marea Britanie funcţionează mai bine ca la noi... Şi că acolo se ştie că ţăranul român nu a murit.

Irina NICOLAU
etnolog

Opinca de cauciuc

Există popoare încălţate şi popoare desculţe. Între cele încălţate unele îşi protejează picioarele în mod intermitent. Pe durata somnului, umanitatea îşi recuperează nuditatea extremităţilor. Spune-mi cu ce te încalţi ca să-ţi spun cine eşti.

Opinca este un fel de sanda concepută pentru toate sezoanele. Cine îşi închipuie că au inventat-o românii se va afla în impas cînd va afla că există încălţări foarte asemănătoare la bulgari, albanezi, sîrbi, cehi şi maloruşi şi că se numesc opanac, opanga, opanchi şi chiar opinca. Într-o monografie a opincii, scrisă de Florea Bobu Florescu, am putut să văd un vas de ceramică din perioada Halstatt care are forma unui picior încălţat cu opincă. Aşadar, o istorie de cel puţin 4.500 de ani. Din aceeaşi carte am luat cunoştinţă de faptul că prima reprezentare iconografică a opincii româneşti datează din 1358. Între timp s-o mai fi descoperit ceva.

La un moment dat, ghetele oraşului au început să concureze opinca. Credinţa că ea a fost făcută de Dumnezeu, pe cînd gheata a fost inventată de Dracu mai pune lucrurile la punct. Multă vreme opinca a fost numele „poporului de jos". „De la vlădică, pînă la opincă" avea sensul de „toată lumea".

Cu fiecare an numărul opincilor scade. Înainte să dispară, i-a fost dat opincii să trăiască umilinţa de a fi făcută din cauciuc. Mulţi au privit fenomenul cu dezgust. Etnologii, în primul rînd. Opinca ruşinii este semnul sărăciei, al capacităţii excepţionale de a se adapta la situaţie a românului şi al relaţiei tandre pe care o mai are, din cînd în cînd, cu modul de viaţă tradiţional.

Opinca de cauciuc nu vine singură, ea face parte din familia numeroasă a urîtului care a născut gardul de beton, casele cu turnuleţe şi oglinjoare, cămăşile cusute pe nylon de perdea, chimirele din vinilin, florile de plastic, basmalele cu sclipici şi altele.

Sînt numeroase vocile care spun, astea nu mai sînt sate şi ăştia nu mai sînt ţărani. I-auzi! De ce să nu mai fie ţărani, pentru că nu arată ca străbunicii lor de la 1900? Dar noi, cititorii *Dilemei*, semănăm mai mult cu strămoşii orăşeni de la 1900? Că s-a produs o ruptură, că dispare sub ochii noştri un mod vechi de viaţă este adevărat, nu cred însă că formele actuale de ţărani şi orăşeni pot fi clasate în categoria *mutanţi*. Nu cunosc nici o definiţie care să-i descalifice pe oamenii care trăiesc în feluri atît de diferite prin satele României de la statutul de ţărani. Sînt ţărani pentru că nu au devenit altceva!

Şi, să nu uităm că ţăranii cu care îi comparăm pe actualii „opincari" sînt propriile noastre construcţii. Contestăm oameni reali care se confruntă cu situaţii limită, încercînd să supravieţuiască, conservînd ceea ce numim noi „patrimoniul cultural tradiţional" cu scheme teoretice şi fantasme compuse din clişee de tipul: ţăranul este bun, ospitalier, cinstit, gospodar şi aşa mai departe. Ţăranul a fost în toate felurile şi acum este mai divers decît oricînd.

Francisc NONA
jurnalist

Triunghiul izolării

– „încercare“ despre satul românesc –

Uneori nu există ceva sau cineva care să producă, deliberat, izolarea satului românesc. Fenomenul vine de multe ori din chiar sînul comunităţii. Oamenii de aici se simt datori să rămînă mereu aceiaşi, poate chiar se tem să întreprindă ceva care să-i rupă de realitatea pe care o cunosc şi care, la rîndul ei, nu le dă voie să trăiască sub formă de disidenţi. O ţărancă din comuna Palatca (judeţul Cluj) îmi spunea, cu toată înţelepciunea pe care i-a dat-o viaţa în limitele aceluiaşi spaţiu (nu a ieşit decît de trei ori de acolo, ca să vină pînă la Cluj), că se teme de un singur lucru: „Să nu rîdă oamenii de mine dacă mă aud că vorbesc pe domneşte“. Asta înseamnă un set de cuvinte şi propoziţii pe care ceilalţi, comunitatea, refuză să le înscrie în circuitul acela intern care constituie „viaţa la ţară“.

E interesant faptul că, deşi industrializarea masivă produsă în epoca totalitară a inventat visuri noi pentru indivizii neorientaţi şi nehotărîţi, mirajul oraşului nu a reuşit să cuprindă decît o mică parte a satului românesc. Acolo unde s-a produs, totuşi, ruptura, ea a fost totală. E şi cazul unui sat din judeţul Cluj: Cîmpeneşti, comuna Apahida. Aici nu a mai rămas nimeni. Foştii ţărani au devenit, „în masă“, orăşeni. Nimeni nu s-a mai statornicit în această localitate pe care toţi au părăsit-o. În schimb, în satele din care doar unii au găsit de cuviinţă să plece, situaţia e cu totul alta. „Avantajele“ orăşenizării sînt văzute, aici, ca nişte defecte. Un „fiu al satului“ care se întoarce, în limita unui week-end, în satul natal e privit ca un soi de mutant. Ba mai mult, toate calităţile lui, toată invidia pe care a putut-o produce la un moment dat, se transformă în „mistocăreală“. „A vorbi pe domneşte“ înseamnă a te dezice de toate acele principii în mijlocul cărora te-ai născut şi ai copilărit. Înseamnă a te comporta ca un fugar. Cu alte cuvinte, eşti demn de dispreţul celorlalţi. E şi bine, e şi rău. Pentru că, vor spune unii, lumea românească de tip rural se păstrează nealterată. Pentru că, vor spune alţii, satul românesc se închide singur într-o cochilie care nu îl va lăsa niciodată să înainteze către progres.

Nu are rost să-l întrebi pe ţăranul român ce caută în crîşmă. Ciclul lui de viaţă nu poate ocoli acest spaţiu. Paralel cu biserica, birtul e o valoare constantă a satului românesc. Ei pot da o mulţime de explicaţii pentru acest lucru. „Beau de necaz“, „beau de bucurie“ sau pur şi simplu „beau pentru că aşa am chef“. În fond, aceleaşi motivaţii ar apărea şi la întrebarea „De ce mergeţi duminica la biserică“: de necaz, de bucurie sau pentru că aşa trebuie. De aceea, de foarte multe ori, drumul care duce de la biserică spre casă trece prin faţa crîşmei. Aici e locul în care auto-izolarea „e la ea acasă“.

> PDSR apreciază că agricultura este o ramură de importanţă naţională, capabilă, prin potenţialul material şi uman de care dispune, să asigure securitatea alimentară a populaţiei şi disponibilităţi însemnate pentru export.
>
> Actuala guvernare duce o politică iresponsabilă în domeniul agriculturii, prin reducerea drastică a subvenţiilor şi indiferenţa faţă de soarta producătorilor, prin lichidarea unor complexe zootehnice şi reducerea taxelor vamale la importul de produse alimentare.
>
> Ţărănimea are şansa de a-şi recăpăta identitatea şi forţa economică, odată cu reorganizarea agriculturii pe baze moderne, devenind, în perspectivă, o categorie racordată la fluxurile civilizaţiei actuale.
>
> *(Programul politic al PDSR adoptat la Conferinţa Naţională din 20-21 iunie 1997)*

Un scenariu minimal ar arăta astfel: dimineaţa, în jurul orei 6.00, cînd mulgătoarele şi-au terminat treaba, bărbaţii preiau „producţia“ şi o transportă la lăptărie. Fiecare sat are lăptăria lui. Aşa cum fiecare sat are crîşma lui. După predarea laptelui urmează primul ritual bahic al zilei: un deţ de mestecată la birt. În picioare, pe fugă. Pentru că urmează o zi întreagă de lucru. Cantitatea aceasta mică de băutură nu are nici un efect asupra organismului: nici nu îl întăreşte şi nici nu-l face incapabil de muncă. Pur şi simplu „aşa trebuie“. Şi de aici nu rezultă nici pe departe că satele româneşti ar fi populate de alcoolici. Nici unul dintre cei care duc găleţile aburinde la lăptărie nu e dependent de alcool. De regulă, „beţivul satului“, personaj nelipsit, nu cară nimic dimineaţa. El nu are de nici unele, pentru că, efectiv, nu munceşte pentru sine. Fie vinde prin sat ouăle găinilor lui, pe care le lasă să se sălbăticească în ogradă, fie munceşte cu ziua la oricine, pentru „un fele de jinars“ şi un pachet de Carpaţi fără filtru.

Apoi urmează adevărata zi de muncă. O zi care durează cam pînă în jurul orei 7.00 seara, cînd, de regulă, vacile încep să se întoarcă spre casă. Înainte de a călca în curte, însă, ţăranul reface ritualul matinal: o sută de mestecată, eventual două, dacă ziua a fost, într-adevăr, una foarte grea. Foarte rar se întîmplă să bea mai mult. Iar atunci cînd, totuşi, se întîmplă, nimeni nu poate spune că s-a produs vreo catastrofă. E în firea lucrurilor să se întîmple aşa. Pentru că, închisă în sine, lumea satului permite asemenea „ieşiri“ consfinţite de o întreagă tradiţie.

La fel se întîmplă şi cu „magazinul sătesc“, pentru care perioada comunistă a impus termenul păstrat şi astăzi: „cooperativă“. Aproape ritualic, femeile calcă pragul acestei „unităţi de comerţ“ în acelaşi fel în care bărbaţii trec dimineaţa şi seara prin crîşmă. Ciclul de funcţionare a magazinului nu ţine cont de nici una dintre legile economiei de piaţă, de nici una dintre prevederile legii cererii şi ofertei. Multe produse zac aici de ani de zile, fără ca nimeni să realizeze că sînt de-a dreptul inutile. Se transformă pur şi simplu în obiecte de decor. Şi, mai presus decît orice, programul zilnic e dat de gestionar (altă „meserie“ lăsată moştenire de perioada comunistă) sau de vînzător. Pentru că şi el face parte dintre aceia care dimineaţa trec prin birt, ca să-şi înceapă ziua de lucru cu o cruce largă după un pahar de jinars. Magazinul funcţionează în raport cu propriul program cotidian al gestionarului. Abia după ce s-a terminat munca de la cîmp poate fi redeschis. Şi asta se întîmplă pentru că, înainte de orice, gestionarul „cooperativei“ e conştient de faptul că doar din marfa vîndută nu are cum să-şi asigure viaţa. Ba mai mult, nu are cum să se păzească de marele blestem, acela de a începe să vorbească „pe domneşte“.

Ei bine, în acest cerc restrîns, între biserică, birt şi „cooperativă“, se petrece întreaga istorie a auto-izolării ţăranului român. Triunghiul dat de cele trei constante împrejmuieşte, de fapt, ca un gard înalt, fiecare comunitate. Dincolo de el nu trece nimeni. Toată lumea munceşte în acest perimetru, toată lumea trăieşte în acest perimetru, toată lumea moare în acest perimetru. Ieşirile nu le sînt permise decît cîtorva privilegiaţi. Care, mai tîrziu, vor simţi pe pielea lor faptul că „a vorbi pe domneşte“ e departe de a fi cu adevărat un privilegiu.

Adina BRĂDEANU
etnolog

Televizînd ţăranul...

Am văzut cîndva un film englezesc în care unul dintre personaje, de meserie operator TV, îşi construise, dintr-un impuls etic-profesional rar întîlnit, o anume strategie de abordare/desfăşurare a filmării. De fiecare dată cînd era vorba de contact cu un teren nou, începea prin a „lua nişte epidermă“. Asta însemna: 1) scotocire a „realităţii“ de feţe interesante, ofertante vizual, şi 2) dezmăţ profesional, i.e. decupare meticuloasă a respectivelor feţe „obiectificate“, într-o serie de gros-planuri şi planuri detalii cît mai „estetice“. Odată defularea încheiată, operatorul trecea la filmarea propriu-zisă, ştiindu-se temporar eliberat de tentaţia de a-şi construi facil, strict tehnic, *accesul* la viitorii subiecţi.

Îmi amintesc de filmul respectiv ori de cîte ori mi se-ntîmplă să dau la TV (cam toate, mai puţin „PRO“) peste o emisiune documentară *cu ţărani*. Mai precis, *despre Ţăran*. De cele mai multe ori, tema se traduce printr-un fel de portret de grup *au ralenti*. Îmbrăcat cu hainele de duminică, „ţăranul“ se-nghesuie tăcut şi în *contre-jour*, la sărbători, hramuri sau canonizări străine sufletelor noastre citadine. Uneori mişcă telegenic din buze, şi camera face **zoom** pe tăcerea lui, în timp ce o voce străină şi transpusă îi lipeşte pe fruntea ridată etichete precum „vatră“, „milenar“ sau „perenitate“. Alteori – rar – vocea ia o pauză şi „ţăranul“ capătă, temporar, drept la auto-exprimare. Odată cu el, automat, porneşte undeva în spate naiul. La fel i se întîmplă atunci cînd taie lemne, coseşte sau mulge vaca. La televizor, viaţa la ţară se livrează exclusiv în versiune domesticit vizuală, de teama că sunetul „in“, adică de acolo, ar putea provoca o nedorită dezlipire a etichetelor. Strategie logică de altfel: „ţăranul“ decupat estetic şi îngheţat într-un (aproape) unic model de reprezentare a devenit treptat o versiune de reclamă „slice of life“ rurală. *Excesul* de voce *over* care-l sufocă e mai mult decît simplă perpetuare a unui cod de televiziune: *stereotipia* comentariului este o dovadă a exteriorităţii realizatorului de emisiune, a non-comunicării acestuia cu o realitate presupus cunoscută şi rămasă, de fapt, opacă.

Sentimentul meu e că, tolerînd momentalizarea şi exotizarea mediatică a „ţăranului“ tăcut, ne lăsăm pe noi înşine, ca spectatori, articulaţi pe o poziţie pasivă, de unde totul devine clar, evident, excluzînd astfel posibilitatea întrebării umile, a ezitării sau nepriceperii minţilor noastre citadine, omeneşti. Consumînd „ţăran“-ul TV, devenim complici la cenzurarea unei lumi *eventual aproximabile*, în forma unor sensuri fixe, pre-existente întîlnirii (precare) cu ea. Muzeificarea lui televizată presupune, complementar, o auto-muzeificare a noastră în poziţia de cunoscător lăcrămos la vederea proiecţiei, în imagine video, a moaştelor „lui“ umblătoare.

Un mort frumos, îngropat în arhive unde noi înşine am locuit cîndva, în costum naţional, întîmpinînd conducătorul. La un deceniu după '89, putem raporta încă, an de an, îndeplinirea sarcinilor la epidermă de ţăran.

© C. Bumbuţ

P.S. Din lipsă de spaţiu, nu mă pot referi la cîteva întrebări pe care, mărturisesc, mi le pun din cînd în cînd: cum le-o fi lor, ţăranilor, atunci cînd se simt decupaţi de camera video? Cum le-ar plăcea să se vadă şi, în general, ce/cît/cum văd (din) imaginea care le „documentează“ viaţile? Pentru că am cîteva răspunsuri personale la aceste întrebări, am să-mi permit să revin.

> 31% din gospodăriile rurale sînt locuite numai de persoane care nu se ocupă de agricultură şi nici nu au alte îndeletniciri – persoane inactive (pensionari, şomeri, casnice).
>
> O treime din gospodăriile rurale sînt *pluriactive*, compuse din membri care sînt ocupaţi şi în agricultură şi în alte domenii.
>
> *Doar 10% dintre sătenii de peste 15 ani mai lucrează la oraş.*
>
> Suprafaţa medie a pămîntului deţinut în proprietatea unei gospodării este de 2,9 hectare. Fiecare proprietar de teren arabil deţine în medie un număr de patru parcele.

> *Frigiderul* este bunul de folosinţă îndelungată cel mai des întîlnit în gospodăriile rurale (în 66% dintre ele).
>
> *Maşina de spălat* ocupă locul al doilea, găsindu-se, însă, în numai 35% dintre gospodăriile rurale.
>
> Un sfert dintre casele de la ţară au telefon şi o treime televizor color.
>
> La una din patru gospodării există un automobil (în general la cele formate din pluriactivi).
>
> Din statisticile pe agroregiuni rezultă că dotarea cu bunuri de folosinţă îndelungată în Moldova de Podiş e de două ori şi jumătate mai slabă decît cea a gospodăriilor din Transilvania şi Cîmpia de Vest. În Moldova Colinară în schimb, dotarea cu astfel de aparate e aproape de două ori mai bună decît în Moldova de Podiş. La fel şi în Subcarpaţii de Sud.

Claude KARNOOUH
profesor de filozofie

Adio civilizaţiei agrare!

Pentru oamenii generaţiei mele (sînt născut în 1940), care şi-au petrecut copilăria la ţară şi primii ani de învăţătură într-o şcoală sătească, nimic nu este mai izbitor, astăzi, decît transformarea satului francez. Imaginea este confirmată şi de statisticile seci: în 1999, există mai mulţi studenţi decît agricultori, aceştia din urmă reprezentînd mai puţin de 3% din populaţia activă a Franţei, deşi Franţa este cea dintîi ţară agro-industrială din Comunitatea Europeană; în 1999, 80% din populaţia hexagonului trăieşte în oraşe mai mult sau mai puţin importante; în Paris şi regiunea pariziană Ille de France trăieşte peste 12% din populaţia ţării. Din Flandra pînă în Pirinei, din Bretania pînă în Provence, oraşele şi orăşelele seamănă din ce în ce mai mult cu nişte muzee ale arhitecturii rurale, totul este curat, exponatele există, sunt puse, dar totul e fără viaţă şi numai la sfîrşitul săptămînii se mai produce animaţie, cînd orăşenii vin să se bucure de rezidenţa lor secundară. Folosirea cuvîntului agricultor în locul celui de ţăran este indicele lingvistic al unei revoluţii, cea a modernităţii. Raţionalizarea producţiei şi consecinţele ei logice – mecanizarea din ce în ce mai intensă a muncii, specializarea culturilor şi a creşterii animalelor, integrarea tot mai avansată în piaţa mondială şi dependenţa mereu sporită faţă de comerţul mondial şi de bănci fac din munca agrară o ramură industrială, avînd în amonte instituţii puternice, publice sau private, punînd în practică inovaţii ştiinţifice şi tehnice. Agricultorul occidental a devenit un actor economic multiplu, o combinaţie de inginer agronom, antreprenor, tehnician agricol, trăind la ţară o viaţă întru totul asemănătoare cu cea a unui cadru locuind într-un orăşel satelit.

Aceasta era starea agriculturii occidentale în 1989, cînd a căzut puterea comunistă.

Or, printre altele, la această situaţie trebuie să se raporteze responsabilii din ţările fostului bloc sovietic, cînd se vorbeşte de integrare europeană şi încercările de armonizare. Evident, satul românesc este la o distanţă de ani lumină de starea la care se raportează, în special din cauză că decolectivizarea s-a produs demagogic şi într-o manieră de improvizaţie totală, fără a se lua, de exemplu, măsuri speciale de sprijin financiar pentru relansarea temeinică a producţiei private. Şi cînd s-au acordat împrumuturi marilor unităţi de creştere a animalelor, ele au umplut buzunarele directorilor, ca acum trei ani, în timp ce presa română publica fotografii ale porcilor devorîndu-se între ei pentru că nu mai aveau ce mînca! Sau cînd, în urma presiunilor instituţiilor financiare internaţionale, autorităţile române au fost constrînse să închidă acele unităţi de producţie agro-alimentară care puteau concura eficient cu produsele aduse din ţările Comunităţii Europene.

Cu excepţia zonelor din imediata apropiere a marilor oraşe, unde culturile de zarzavat asigură ţăranilor venituri substanţiale, domină exploataţiile mici, de tipul policultură-creştere a animalelor, forma tradiţională a producţiei agricole europene. Situaţia este gravă, pentru că ţărănimea reprezintă 40% din populaţia activă. Autorităţile se confruntă cu o problemă redutabilă. Remodernizarea muncii agricole ar însemna reducerea numărului de ferme, deci apariţia pe piaţa muncii a zeci de mii de oameni, simultan cu închiderea porţilor la industriile cu mulţi angajaţi, supunîndu-se exigenţelor FMI şi ale Băncii Mondiale.

În termenii economiei politice şi ai politicii sociale, nu trebuie visat la un stat ideal, întotdeauna este necesar realismul şi pragmatismul. În pofida pretenţiilor de materialism dialectic, comuniştii n-au fost, în cele din urmă, decît nişte idealişti care au crezut că este posibilă forţarea dezvoltării în condiţiile armoniei sociale. Se cunosc ravagiile acestei politici, nevoită să recurgă la violenţa extremă fără a obţine rezultatele scontate. Şi totuşi, mă tem că astăzi cei ce se pretind democraţi liberali acţionează la fel, într-o manieră mai puţin radicală, propunînd soluţii fără a ţine seama de realitate, creînd condiţii tot mai bune pentru intrarea ţării în lumea a treia. Dacă în loc să confunde staţiunile balneare şi spectacole folclorice regizate cu lumea reală a ţăranilor, aceşti responsabili s-ar duce în satele din diverse regiuni ale României, mai ales în satele atît de numeroase, fără interes turistic, ar avea, poate, o viziune mai atroce a ţării, dar în orice caz mai realistă.

Suprafaţa medie a unei locuinţe rurale e de 54 m² în Moldova Colinară, 55 m² în Moldova de Podiş (zona estică şi nord estică) şi în Subcarpaţii de Sud, 62 m² în Cîmpia Dunării de Jos şi Oltenia de Sud, 68 m² în Cîmpia Română Centrală, 70 m² în Transilvania şi 73 m² în Cîmpia de Vest. *78% din populaţia rurală a locuit permanent în satul unde se află în prezent.*

1,8% dintre săteni locuiesc în apartamente de bloc.

Investiţia cea mai des întîlnită în toate tipurile de gospodării rurale e cumpărarea de animale. Pentru achiziţionarea lor se fac cele mai multe împrumuturi, nu la bancă ci, între rude.

Luarea şi darea de teren în arendă e unul din cele mai dezvoltate comportamente economice din mediul rural.

Ţăranii apelează într-un procent semnificativ (17,5%) la firme private specializate în operaţiuni agricole diverse. Peste 60% dintre ţărani apelează la serviciile doctorilor veterinari. Serviciile Agromecurilor şi ale Camerelor agricole sînt foarte rar utilizate. Ponderea seminţelor, îngrăşămintelor, pesticidelor, furajelor şi combustibililor obţinute pe baze contractuale de către proprietarii de teren agricol şi animale este infimă (în general sub 1%).

Elena GABOR
jurnalist

Viaţa dictată de pămînt şi de animale

De la şosea o iei la stînga pe un drum de ţară şi mergi pe deal vreo 6 km, pe graniţa dintre judeţele Iaşi şi Vaslui: satul Tatomireşti. Din toamnă pînă în primăvară, este o adevărată aventură să intri cu maşina pînă în sat. Drumul nu este pietruit aşa că, după ploaie, căruţele şi tractoarele sapă şanţuri adînci, alunecoase, din care nu te pot scoate caii putere ai unui autoturism, ci doar un cal adevărat, din sat. Cînd se întorc la bătrînii rămaşi aici, copiii stabiliţi în oraşe sună la cel mai apropiat telefon pentru a vedea cum e drumul, la şcoala sau la poliţia din comuna Rebricea.

Primul lucru pe care îl zăreşti din culmea dealului sunt stejarii de la vechea curte a boierului. Conacul a fost incendiat de ţărani în 1947, familia boierului a primit domiciliu forţat la Vaslui şi peste loc a trecut buldozerul.

În vale e satul. Case din lut, curţi colbuite, gospodării modeste. Oamenii sînt prin curte, fac una-alta şi îţi mai aruncă un bună-ziua peste gard. În tot satul ai impresia că oamenilor le place atît de mult albastrul cerului senin, încît şi l-au pus pe garduri şi pe case. Sau poate nu au avut altă culoare.

Copiii care se joacă în drum sînt arşi de soare, plini de praf şi par una cu pămîntul. Nu scapă nici o maşină din ochi, dacă se întîmplă să treacă vreuna pe acolo. Înainte îşi luau bomboane de la Cooperativa din sat. Acum merg la un chioşc, de unde pot cumpăra şi băutură şi ţigări pentru cei mari. În satul vecin mai e o bodegă, care poartă numele pompos de *Cazino*. Banii circulă în cantităţi mici, pentru că la loc de cinste e trocul cu produse agricole, cu lemne, cu păsări. Sau datul pe datorie. Oamenii se ajută între ei, dar niciodată fără un beneficiu. Azi îţi sap via, dar mîine îmi dai atîta porumb şi atîta grîu de la tine. Fiecare serviciu este ţinut minte, împreună cu ziua în care a fost făcut.

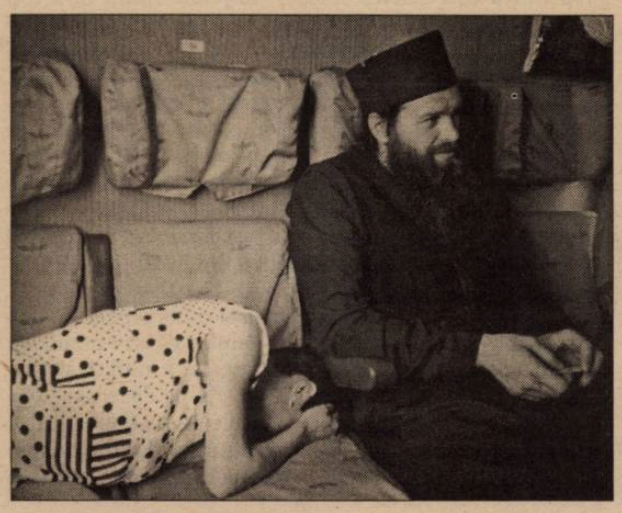

© C. Bumbuţ

Pămîntul se întinde în jurul satului, pe dealurile line din jur. Oamenii se tocmesc cu posesorii de tractoare din alte sate să le lucreze bucata de pămînt. Este important să-ţi termini treburile grele de peste an: semănatul, prăşitul, culesul. Ziua începe la 5-6 dimineaţa, găinile, porcul, cîinele cer de mîncare. Ritmurile sînt dictate de pămînt şi de animale. Pe la 7 seara se întorc vacile de la păscut şi lumea se retrage în case.

Puţini au televizor în Tatomireşti, iar aceştia prind doar TVR 1. Unii au dezvoltat chiar fidelităţi şi pasiuni faţă de personajele telenovelelor moderne; Grigore (Gregory), Colea (Cole), Ana (Annie) vă sună cunoscut? „Sunset Beach" este cel mai urmărit serial în Tatomireşti.

Duminica dimineaţa toată lumea merge la biserică. Preotul arată mai degrabă ca un haiduc, uscat, cu mustaţă şi cu o veşnică încruntătură între sprîncene. Vorba îi e repezită, ca şi gesturile. Ţăranii l-au adoptat şi îl respectă, aşa cum e el. După ce datoria faţă de Dumnezeu şi faţă de cei morţi e îndeplinită, satul se relaxează, se fac vizite, se bea, unii dau radioul la maximum, ca să se bucure şi vecinii de veselia lor, iar dacă nu, să crape de invidie.

Cei mai în vîrstă reprezintă cam o jumătate din populaţia satului, iar ei sînt naşii de cununie sau de botez ai restului populaţiei. Majoritatea tinerilor au ales să se stabilească în Vaslui, în Iaşi sau Negreşti. Puţine sînt familiile tinere care au rămas să trăiască în sat. Cel mai apropiat oraş e Negreşti, la 11 km. Unii merg vara pe jos pînă acolo trăgînd după ei căruciorul cu butelia, la schimb. O fac cei care au un aragaz în gospodărie, pentru că, de fapt, predomină sobele şi plitele.

Cînd se îmbolnăveşte cineva, oamenii obişnuiesc să meargă la Iaşi. Acolo e fata lui Neculai Stoleru, asistentă medicală la o policlinică, te bagă la doctori, se îngrijeşte de analize, de tot.

Cît despre fata boierului, nu a mai dat niciodată prin sat. Absolventă de Agronomie, a ajuns să lucreze la o fermă de porci în Brăila. Fostul administrator al gospodăriei boiereşti a vizitat-o. A găsit-o trăind modest, părăsită de soţ, întreţinîndu-se cu o pensie mică.

În sat, ritmurile sînt dictate de pămînt şi de animale. Vara, uneori, pe seară, coboară căprioarele din pădure, iar cînd e iarna grea, vulpea fură găina direct din coteţ.

Cum vom susţine transformarea agriculturii în placa turnantă a economiei româneşti? Alianţa pentru România consideră agricultura ca fiind o ramură strategică a economiei naţionale, o prioritate a proceselor de dezvoltare şi de redresare economică a ţării. Transformînd agricultura în placa turnantă a întregii economii, considerăm că vom putea valorifica avantajele comparative deosebite ale României privind calitatea solului, condiţiile de climă şi resursele de muncă. În acest mod se poate crea un sistem economic românesc viabil, cu structuri de rezistenţă durabile: industrii naţionale bazate pe tehnologii avansate, agricultură modernă şi turism civilizat şi atractiv.

(Platforma Program a ApR)

„Considerăm că nu se poate declanşa procesul de redresare a acestei economii ţărăneşti fără o infuzie substanţială de capital, adică fără un împrumut pe termen lung, cu dobîndă mică. Fără acest impuls financiar, va fi foarte greu de urnit căruţa din loc.

Acest ajutor are şi un aspect moral, ar fi o modestă compensaţie faţă de spolierea ţărănimii de către statul comunist vreme de aproape o jumătate de secol.

Dar, dacă acest ajutor ar fi dat direct ţăranilor, sub formă financiară, în situaţia în care se găsesc acum, el ar fi transformat imediat în bunuri de consum şi s-ar irosi fără a-şi atinge scopul. Ajutorul trebuie să cuprindă mijloace de producţie, maşini agricole, îngrăşăminte, chimicale etc., care ar putea fi produse chiar de către industria românească. [...]

Acest program, astfel elaborat, va fi examinat de forurile conducătoare ale partidului nostru şi, după ce ni-l vom însuşi, îi vom da întregul nostru gir politic. Iar dacă Maniu şi Mihalache ar mai fi în viaţă, sînt sigur că şi ei i-ar da acest gir."

(Ion Diaconescu, cuvîntare rostită la reuniunea organizată de PNŢCD şi PROPACT în ziua de 13 decembrie 1998)

Z. ORNEA

Problema ţărănească în România modernă

„România, ţară eminamente agricolă“ nu era deloc o formulă golită de conţinut adecvat. Ea acoperea o realitate apăsătoare. Ţara, din 1859 şi mult după aceea, era locuită, în proporţie de peste 90%, de ţărani, iar venitul ei (produsul intern brut, acel atît de des invocatul PIB) provenea covîrşitor din îndeletnicirile agricole, depinzînd de „talpa ţării“, de ţăran. Din păcate, ţăranii, în imensa lor majoritate (excepţie făcea categoria subţiratecă de răzeşi, în Moldova, şi moşnenii, în Ţara Românească), nu aveau pămînt. Majoritatea copleşitoare a ţăranilor erau clăcaşi pe moşiile proprietarilor în raza cărora îşi aveau satul, cu drept (şi obligaţie) de a lucra pămîntul (în funcţie de numărul de animale de muncă), în schimbul cărui travaliu primind o parte a produselor rezultate. De la zorile României moderne, toate spiritele înaintate militau pentru împroprietărirea ţăranilor, curmînd o nedreptate şi scoţîndu-i din mizerie (inclusiv din analfabetism). O aflăm stipulată în Proclamaţia de la Islaz din iunie 1848, discutată în Adunările Ad-hoc din 1857 şi, apoi, mereu, în atenţia lui Alexandru Ioan Cuza şi a sfetnicilor săi. Domnitorul nu o putea scoate la capăt cu Adunarea Deputaţilor, majoritar compusă din marii proprietari, şi după ce, la 2 mai 1864, dădu – prin sfatul primului său ministru Mihail Kogălniceanu – lovitura de stat, dizolvînd Adunarea, de-abia la 14 august 1864 izbuti să promulge reforma agrară. Un analist de talia lui Radu Rosetti, în cartea lui de referinţă (pe care am reeditat-o în 1987, însoţind-o de un întins studiu introductiv) din 1907, *Pentru ce s-au răsculat ţaranii,* a demonstrat insuficienţa acestei importante legiuiri. A arătat că reforma agrară din 1864 „admite împroprietărirea sătenilor pe două treimi ale moşiei, *dar numai în cazul cînd moşia este strîmtă*“. Şi adaugă: „Această lipsă de îndrăzneală într-un cutezător ca Kogălniceanu este inexplicabilă... Sunt încredinţat că, dacă s-ar fi atribuit ţăranilor pămînt pînă la concurenţa de două treimi din fiecare moşie, ei ar fi achitat despăgubirea, chiar dacă această despăgubire ar fi fost după o altă normă decît aceea adoptată în legea din 14 august, cu mai multă uşurinţă decît au achitat pe aceea ce am plătit-o?“, dat fiind faptul că ar fi dispus de mai mult pămînt decît cel strict necesar pentru hrana lor şi a familiei. Şi în plus nu a asigurat însurăţeilor dreptul la pămînt în proprietate după numărul vitelor de muncă de care dispuneau. Aceasta va duce, foarte repede, la fărămiţarea proprietăţilor ţărăneşti dobîndite la 1864 şi, prin asta, la diminuarea, pînă la anulare (Rosetti, arhaizant şi moldovenizant, folosea termenul de *oborîre)* a foloaselor reformei agrare. Nemaivorbind că, de fapt, reforma agrară din 1864, în sine, a atribuit ţăranilor prea puţin pămînt, fără drept obştesc la islazuri. Cum afirmă Radu Rosetti, reforma din 1864 lăsa peste jumătate din pămîntul arabil (plus păduri şi păşuni) în stăpînirea unei infime minorităţi a populaţiei (marii proprietari). El conchidea trist şi acuzator: „Folosul dobîndit de obştie şi de ţară în urma unei lupte învierşunate, purtată timp de şapte ani, avea să fie de scurtă durată şi neînsemnat“.

Disparitatea socială în lumea satului a crescut şi s-a adîncit ameninţător (de unde răscoala ţăranilor din 1907), iar legile tocmelilor agricole (care asigurau marilor proprietari mîna de lucru pe întinsele domenii) n-au putut stabili, legal pentru amîndouă părţile, regimul de muncă şi folosul. Aşa s-au constituit marile latifundii (de care se ocupau, mai ales, arendaşii), iar ţăranii, batjocoriţi, ajunseseră în situaţia ca zeciuiala la porumbul cules şi aflat pe cîmp să se facă tocmai prin martie (şi, cum ştiuleţii erau umezi, pelagra a luat proporţii însemnate), asta ca, între timp, ţăranii să fie nevoiţi să se împrumute, cu porumb, la proprietar sau arendaş. Într-un memorabil studiu al lui Constantin Stere, din decembrie 1906, apărut, fireşte, în revista *Viaţa Românească,* purtînd titlul, el însuşi acuzator, *Ţara de latifundii*, autorul dezvăluia scandaloasa distribuire a proprietăţilor în lumea satului. De aici reiese că proprietatea ţărănească pînă la 10 ha reprezenta 41% din total, căreia i se mai adaugă 10% proprietăţi ţărăneşti pînă la 100 ha. Apoi urma 9% proprietăţi (care nu mai erau ţărăneşti), deţinînd între 100 pînă la 500 ha pămînt. Venea, după aceea, categoria latifundiarilor, de la 500 ha în sus, care reprezentau 38% din suprafeţe. Şi calculînd (după un recensămînt din 1905 al Ministerului de Finanţe) numărul de proprietăţi deţinute de fiecare categorie, Stere stăruia: „Aşadar, chiar după acest raport oficial, la o extremitate găsim peste *un milion* de proprietari (ţărăneşti – n.m.) cu ceva mai mult de trei milioane de hectare, la cealaltă extremitate numai *1.500* de proprietari cam cu aceeaşi întindere de pămînt“. Şi adăuga, mai încolo: „*Peste un milion* de ţărani, cu mai puţin de *trei milioane* de hectare şi o mie de latifundiari cu peste *patru milioane* de hectare, cu proprietate mijlocie de peste 4.000 hectare! Aş vrea să vă pătrundeţi de toată grozăvia şi de toată greutatea ce au aceste cifre procentuale.“ Raportul era de 96% la 0,09%! Adică vreo 5.000 de suflete ale latifundiarilor din masa de 6 1/2 locuitori ai ţării. Şi Stere nu lua în calcul numărul, apreciabil, al gospodăriilor ţărăneşti total lipsite de pămînt în proprietate. Disparitatea era, cu adevărat, scandaloasă. De aici mizeria cronică a ţăranilor – la toate compartimentele – şi care nu putea fi ameliorată (nici vorba de eradicare). De abia în 1914 PNL, condus de Ionel Brătianu (sfătuit bine de Stere), a anunţat o reformă agrară şi una electorală în folosul ţăranilor. Dar erau, amîndouă, minimale. Proiectele de reformă liberale au intrat în dezbaterea corpurilor legiuitoare (la Camera Deputaţilor raportor a fost C. Stere). Dar izbucnirea războiului devenit mondial le-a lăsat abandonate pentru alte priorităţi ale perioadei neutralităţii noastre (1914-1916) şi, apoi, din august 1916, a războiului la care ţara a participat.

De abia în 1917, în preajma victorioaselor bătălii de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, regele Ferdinand a promis soldaţilor (în imensa lor majoritate ţărani) că, după război, vor avea parte de reforma agrară şi electorală. Reforma agrară avea să fie realizată în 1918-1921 şi ea va fi cuprinzătoare, redînd ţărănimii din România Mare peste şase milioane hectare de pămînt în proprietate. După reformă, gospodăria ţărănească mică şi mijlocie (pînă la 5 ha) deţinea o foarte importantă pondere în structura proprietăţii rurale: 48% din suprafaţa totală şi 60% din suprafaţa arabilă. Sectorul agriculturii ţărăneşti s-a augmentat încît specialiştii (şi oamenii politici) au putut vorbi, cu dreptate, de o ţărănizare a agriculturii. Din păcate, nu s-a realizat ceea ce Virgil Madgearu a numit capacitatea de rezistenţă economică a agriculturii ţărăneşti, socotită chiar superioară (ceea ce nu este adevărat) agriculturii practicate pe suprafeţe mari. Dincolo de faptul că producţia agricolă a scăzut (deşi, după criza economică din 1929, preţul produselor agrare a înregistrat un crah ruinător pe piaţa internă şi externă în favoarea produselor industriale). Concentrarea ţărănimii la sate, ocupîndu-se efectiv numai cu agricultura, a creat ceea ce Madgearu a numit suprapopulaţia relativă în sectorul agrar. Şi, pe deasupra, sectorul agriculturii ţărăneşti era lipsit de instrumentarul tehnic modern adecvat, ceea ce a contribuit la diminuarea productivităţii producţiei agricole. Anchetele sociologice ale echipelor studenţeşti, iniţate în anii treizeci de şcoala monografică de sub conducerea lui Dimitrie Gusti, constatau că la cele 11.959 de gospodării recenzate au înregistrat 5.595 de pluguri, 4506 grape, 169 maşini de semănat, 247 maşini de secerat. Revenea, aşadar, un plug la 2,1 gospodării, o grapă la 2,7 gospodării, o maşină de semănat la 75,2 gospodării şi una de secerat la 247 de gospodării. Şi, adaug, că în 1935, existau 610.000 de exploatări sub 1 ha şi 1.700.000 care deţineau între 1-3 ha, ambele categorii însumînd 52,1% din totalitatea (3.280.000) exploatărilor agricole. Iar Madgearu a demonstrat în *Evoluţia economiei româneşti după războiul mondial* (1940) că gospodăriile ţărăneşti de pînă la 3 ha nu pot supravieţui, fiind nevoite ori să consume din substanţa exploatării (vînzînd pămînt sau vite de muncă) ori apelînd la venituri anexe. Datele oferite de vol III al *Enciclopediei României* duc la concluzia alarmantă că situaţia reală a gospodăriilor ţărăneşti, mereu fărîmiţate, „este distrugătoare şi atinge însăşi binele social oferit agriculturii şi populaţiei rurale prin ultima reformă agrară“. Şi, cum aş putea să nu menţionez traiul precar al ţărănimii între cele două războaie? Specialişti ca George Banu, G. Enescu, dr. Benetato constatau în lucrări demne de crezare (vezi G. Banu, *Sănătatea poporului român* din 1935) defectuoasa alimentare a ţăranilor, cifrele înalte la mortalitate, mortinatalitate, moralitate infantilă, durata vieţii, condiţiile improprii de locuit. În lucrarea lui G. Banu *Mortalitatea infantilă în România* se spunea: „România face parte dintre primele trei state din Europa cu cea mai mare mortalitate infantilă... Proporţiile de mortalitate generală şi mortalitate infantilă au rămas neschimbate de 40 de ani încoace“. La care trebuie adăugat plaga analfabetismului, care continua să ocupe proporţii îngrijorătoare, cu toate eforturile făcute. Imaginea idilică despre condiţia ţăranilor în deceniile interbelice trebuie radical modificată şi pusă de acord cu opinia lui Sabin Manuilă, director, în anii treizeci, al Oficiului Central de Statistică: „final demografic sumbru“. Iar ţărănimea continua să reprezinte, în interbelic, vreo 85% din populaţia ţării şi cam tot atîta în structura populaţiei active.

Astăzi, după încetarea raptului colectivizării, a revenit o agricultură mult parcelară, între 1 ha şi 5 ha, la care se adaugă lipsa gravă a mijloacelor de muncă. Se ară cu vaca şi cu calul, tractoarele neputînd fi achiziţionate de această mică agricultură nerentabilă şi evitată de productivitate. Soluţia e a unei agriculturi pe mari suprafeţe (ca în fermele din Occident), înzestrate tehnic şi cu pieţe de desfacere. Asocierea micilor gospodării e necesară vital sau chiar o lege a circulaţiei bunurilor rurale pentru crearea, prin vînzarea unor pămînturi, a mari şi puternice gospodării e un deziderat valabil. Dar ce vor face, în aceste condiţii, ţăranii cu totul lipsiţi de pămînt, în împrejurările unei industrii stagnante, incapabilă să absoarbă mîna de lucru disponibilizată din agricultură? Din păcate, la noi se înregistrează un fenomen invers. Destui disponibilizaţi din industrie se reîntorc la sate, încercînd să trăiască de pe urma agriculturii pitice. Se apreciază că, astăzi, în mediul rural e concentrată aproape 40% din populaţie şi 28% în structura populaţiei active. Aceşti indicatori relevă grăitor stadiul retardar al economiei româneşti. Şi, în condiţiile stagnante ale economiei, nu se întrevede, la orizont, nici o soluţie de redresare. Sigur, analfabetismul a fost aproape eradicat, starea sanitară a ţăranilor e cam la nivelul întregii ţări, locuiesc în case bune. Dar, cei mai mulţi ţărani trăiesc în limitele unei economii naturale, aproape în afara relaţiilor de schimb. Ce va fi, e greu de prevăzut!

Interstiţii

Principiul listei

Că secretomania pe care au întreţinut-o regimurile comuniste a fost inseparabilă de activitatea cenzurii ne-o confirmă şi documentele reproduse de Bogdan Ficeac în *Cenzura comunistă şi formarea «omului nou»* (Editura Nemira). Nişte instrucţiuni trimise în 1949 birourilor de cenzură din provincie stabileau o lungă listă de subiecte, informaţii, date, imagini etc. care intrau, practic, în zona secretului de stat. Printre ele, ştirile despre „epidemii, incendii, inundaţii, secetă, nenorociri de mari proporţii, accidente de cale ferată etc., crime, jafuri, tîlhării“, apoi tot ceea ce putea să furnizeze „duşmanului de clasă sau imperialiştilor“ informaţii privind lucrările de interes naţional, date statistice din domeniul economic, indicaţii asupra amplasării întreprinderilor, instalaţiilor electrice, spitalelor ş.a.m.d. Mistica secretului de stat derivă, se vede uşor, dintr-o adevărată psihoză a încercuirii: ca să se apere, sistemul trebuia să se închidă şi să devină perfect opac. Limba de lemn ca şi formularile vagi permiteau ca absolut orice să cadă sub incidenţa secretului de stat. Iată de ce e surprinzătoare preocuparea, aşa cum reiese din instrucţiuni emise ulterior, de a aduce noi precizări şi de a „nominaliza“ anumite obiective care, oricum, intrau automat într-o categorie mai largă ce figura deja pe lista interdicţiilor. Astfel, *cuptoarele Siemens-Martin* sînt menţionate aparte, semn că ele reprezentau o ţintă prioritară a spionajului imperialist (mai ales, probabil, a agenturilor din R.F.G.). O nomenclatură complicată, ascultînd de criterii inefabile împărţea întreprinderile în: a) cele despre care nu se poate face în presă nici un fel de publicitate şi care, din această cauză,... „nu vor fi specificate nominal presei“ (!); b) cele despre care se poate scrie menţionînd activităţile de partid, culturale, sportive, obşteşti şi în legătură cu care se pot cita doar **anumite** secţii; c) cele despre care „se poate scrie fără a se preciza localitatea“. Sîntem foarte aproape, după cum se observă, de faimoasa clasificare a animalelor pe care Borges pretindea a o fi găsit într-o „anumită enciclopedie chinezească“ şi în care, dincolo de farmecul exotic al taxinomiei, Foucault identifica limita propriei noastre gîndiri. Cîţiva ani mai tîrziu, constatăm o irepresibilă frenezie a clasificărilor, în construcţii arborescente şi cu nuanţe infinitezimale. O circulară a Direcţiei Presei din martie 1957 preciza că, dacă „în legătură cu noul tip de autocamion românesc SR 104 şi despre motorul Diesel cu 2 diferenţiale nu se va da publicităţii nimic“, în schimb „întreprinderea chimică nr. 10 Bucureşti poate fi popularizată numai cu referire la masele plastice din vinilin pe care le produce“. În luna mai a aceluiaşi an, o altă circulară interzice popularizarea, sub orice formă, a următoarelor produse: „combine de recoltat stuf, prese de balotat stuf, gredere, maşini de plantat orez, transborder aerian, maşină pneumatică, maşină centrifugală de filat bumbac, automotorul Diesel electric „23 August“, lung de 90 m, oscilatorul de înaltă frecvenţă pentru analiză de laborator, construit la unitatea pentru construcţii de aparate de laborator, reostatul pentru pupitrul de comandă tip B, un nou aparat telefonic cu cheie, draga pitică de la AN Giurgiu, prototipul turbinei AC 3 de la Combinatul Metalurgic Reşiţa, prototipul de combină construit la Uzinele Semănătoarea, în care presa de paie este înlocuită cu un coş etc.“.

Savoarea indicibilă a acestei enumerări, în care îşi dau întîlnire Rabelais, Perec şi Urmuz nu poate scăpa nimănui. Iar „draga pitică de la AN Giurgiu“ mi se pare de-a dreptul un obiect fantasmatic, catalizator de reverii poetice. Numai că, şi îl citez din nou pe Foucault, pasajul ne provoacă totodată „un malaise certain et difficile à vaincre“. Şi asta pentru că, asemenea textului lui Borges, el ne arată cum, în spatele ordinii aparente, se ascunde o dezordine infinit mai periculoasă decît toate celelalte, una care ruinează atît limbajul cît şi gîndirea: „il y aurait ainsi (...) une culture vouée tout entière à l'ordonnance de l'étendue, mais qui ne distribuerait la prolifération des êtres dans aucun des espaces où il nous est possible de nommer, de parler, de penser.“

Alexandru CĂLINESCU

Anca MANOLESCU

CELE DOUĂ PRIVIRI

© C. Bumbuț

Exasperări

Italia e „obeză de patrimoniu". Roma e şi mai obeză de patrimoniu. O spun oamenii locului, iar vizitatorul o simte pe pielea lui la fiecare pas, la fiecare mişcare. El nu are nici o clipă răgazul de a privi, în pace, o singură piesă. Simte mereu undeva, în marginea ochiului, o cohortă de opere ce îşi aşteaptă rîndul la admiraţie, la atenţie, la memorare măcar. Ori încotro se întoarce privirea, ea constată cu uimire, amestecată cu o anume disperare, că e pusă în situaţia de a se entuziasma, de a se concentra ori măcar de a lua seama. Îmi închipuiam că, restrîngîndu-mi decis interesul la bazilicile paleocreştine, voi putea stăpîni această necontenită agresiune. Dar, ca să ajungi la ele, trebuie să străbaţi oraşul şi el te atrage după sine.

Între via del Corso şi piaţa Navona, faţade medievale şi timpuriu renascentiste de un somptuos ocru ori roşu închegat, greu, bătînd în brun, modelate de portaluri şi de ancadamentele stricte, de piatră ori marmură, ale ferestrelor – printre care Palazzo Ruspoli ori Collegio Capranica – taie în unghiuri strîmte străzi din fericire umbroase, aproape secrete, cu neaşteptate revărsări de vegetaţie. Acelaşi belşug de culoare plină, grasă, veche, scursă pe pereţi, acelaşi belşug de eleganţă masivă şi de nonşalanţă în uşoara dărăpănare a zidurilor înconjoară intim Pantheonul vecin. Construit în 27 î. Chr. de către Agrippa, restaurat de Domiţian şi reconstruit de Adrian, el a devenit în 609 spaţiu eclezial creştin, dedicat cultului martirilor. Despuiat de bronzurile şi podoabele sale de papa Urban al VIII-lea Barberini în secolul al XVII-lea, Pantheonul are – în interior ca şi în exterior – o sobră, încruntată aproape, măreţie. În ciuda aspectului său de cetate, de munte compact, el intră în continuitate cu reţeaua de străzi vecine, cu inevitabila şi eleganta fîntînă barocă din piaţă, al cărei bazin înconjură unul dintre foarte numeroasele obeliscuri egiptene ale Romei, încununat de cruce. Adăpostită de soare în arcada unei prăvălii de umbrele, am descoperit, crescînd din zona opusă intrării, resturile unei bazilici (în sensul antic, de loc de comerţ şi de schimb) fondată de Constantin şi dedicată lui Neptun. Delicate resturi de friză, figurînd în marmură delfini, comentau cu graţia lor lichidă densa alcătuire de cărămidă şi piatră. Nu departe se află piaţeta Sf. Ignaţiu, un fermecător spaţiu-vibraţie, lipsit de emfaza bisericii ce îi dă numele, construită după desenele lui Domenichino. În preajmă iarăşi, piaţa şi palatul Montecitorio (sediu al Camerei Deputaţilor). Calmă, demnă, aproape pustie în simplitatea ei, piaţa are în centru (evident) un obelisc din sec. VI î. Chr., adus de la Heliopolis de Augustus şi instalat aici sub papa Pius al VI-lea, în 1789. Palatul, la fel de nobil şi auster, e opera lui Bernini, care a pornit lucrările în 1650, şi Carlo Fontana, care le-a încheiat în patruzeci de ani mai tîrziu, cu o faţadă modernă datorată lui E. Basile (1918).

Poate că splendoarea – deseori siderantă – a Romei stă în capacitatea de a reuni, plină de libertate şi de fantezie, contrastele şi epocile; de a trăi firesc cu măreţia şi cu vechimea; de a face să stea împreună stiluri şi momente de artă extrem de eterogene. Din Antichitate şi pînă la contrareformă s-a lucrat neîntrerupt şi creator în acest loc, *asupra* acestui loc. Din Antichitate, trecînd prin perioada paleocreştină şi prin Renaşterea carolingiană, prin Renaşterea propriu-zisă şi prin baroc, artiştii, pontifii, principii, monahii nu s-au sfiit să desfigureze şi să conserve în acelaşi timp straturile precedente, să le folosească drept material de construcţie ori fundal al propriilor lucrări, să le conteste şi să le întărească, prin contrast, expresivitatea. Întîlneşti pretutindeni conglomerate de artă de mare clasă, belşuguri de maeştri ce şi-au instalat, cu modestie, lucrările într-un acelaşi spaţiu.

Continuităţi şi fracturi

În bazilica San Clemente, aflată la doi paşi de Coloseum, diversitatea e încă bine stăpînită şi se acumulează pe mai multe niveluri. La suprafaţă, biserica reconstruită de papa Pascal al II-lea în 1108 avînd în absidă faimosul mozaic din secolul al XII-lea, aparţinînd şcolii romane, ce reia motive iconografice ale primelor veacuri creştine pentru a glorifica crucea ca Arbore al Vieţii; braţele ei, animate de păsări ce converg spre Christos, sînt înconjurate de uluitoare volute vegetale paradisiace îmbrăcînd întreaga boltă şi întreaga lume. Dincolo de *schola cantorum*, aşezată pe splendoarea pavimentului cosmatesc, delimitată de panouri imaculate de marmură, purtînd semnele vieţi şi ale crucii, şi magnifiată de încrustaţiile cu mozaic ale lui Vassaletto, dincolo de toate aceste minuni, la celălalt capăt al navei, se află capela Sf. Caterina din Alexandria. Frescele ei (1481), de o graţie plană, aproape medievală sînt atribuite fie lui Masolino da Panicale, fie lui Massacio. Fireşte că nivelul acesta mai cuprinde multe alte piese menţionate în ghiduri, dar, epuizat de admiraţie, vizitatorul coboară în bazilica precedentă, activă între veacurile V-XII: resturi de frescă, de o emoţionantă simplitate, întăresc aici impresia de familiaritate cu un tip de artă comun lumii creştine nedivizate. Chiar ceea ce s-a numit „Renaşterea carolingiană", adică arta liturgică a veacurilor IX-XII căreia îi aparţin şi mozaicurile din bazilica de sus, păstrează o limpede rudenie vizuală cu Orientul creştin; deja divizate – oficial şi dogmatic –, cele două lumi continuă, fiecare pe cont propriu, să lucreze în convergenţă. În sfîrşit, prin coridoare umede şi întortocheate, mai poţi coborî o lume şi ajunge la construcţii din perioada republicană şi la misteriosul loc de cult mitraic, cu paturile sale de piatră pe care se aşezau, pentru banchetul ritual, adepţii unui cult cavaleresc venit din Asia.

Dacă San Clemente e expresia, spectaculoasă, a *continuităţii* spaţiului sacru, a perseverenţei cu care – odată calificat – el e reînvestit de fiecare cult şi cultură, Santa Prassede e punerea în scenă, la fel de spectaculoasă, a rupturii stilistice produse în interiorul aceleiaşi culturi. Mozaicurile absidei şi ale arcului de triumf (sec. IX) reiau, într-o solemnă dezvoltare, anunţul revelaţiei ultime, al apocalipsei, prezent în programul iconografic de la Sf. Cosma şi Damian (sec. IV). Însă ele sînt astăzi cuprinse într-un decor remodelat pînă la înstrăinare de intervenţii din secolele XVI-XVIII: reorganizarea barocă a spaţiului, picturile de la finele manierismului, ce anulează ferestrele prin care lumina întîlnea şi anima mozaicurile, desfiinţează logica primă a sanctuarului. Doar mozaicurile din sec. XIII, ce fac din capela sf. Zenon o splendoare densă, concentrată pe un spaţiu infim, intim, adunat în sine, scapă acestei noi regii. O regie care e şi mai agresivă la învecinata Santa Maria Maggiore, unde loggia lui Ferdinando da Fuga maschează practic somptuosul Deisis de pe faţadă.

Aici, la prea bogata şi ampla Santa Maria Maggiore, admiraţia mea a avut un moment de exasperare: pînă şi casa de bilete, unde se vînd cărţi poştale, suveniruri turistice şi pliante, e o capelă cu tavanul, ce-i drept cam deteriorat, pictat de Piero de la Francesca: două din cele patru maiestuoase figuri ale evangheliştilor mai erau vizibile, în larg desfăşurate tonuri de galben şi albastru pal. Dar asta e situaţia mai pretutindeni. La Santa Maria in Cosmedin, casa de bilete adăposteşte un fragment de mozaic, admirabil păstrat, din sec. VII. La San Pietro in Vincoli, un ciboriu medieval cu incrustaţii de aur şi pietre dure. În piaţa Santa Maria del Popolo, călătorul turtit de căldură se poate răcori la o cişmea ce curge într-un sarcofag antic de marmură. E prea mult belşug de artă aici pentru ca ea să nu-ţi devină familiară, să nu o tratezi cu o dezinvoltă convivialitate. Probabil că acesta e fastul adevărat al Romei şi de aici decurge euforia pe care ea o stîrneşte în vizitator.

Virtuţile pauzei

Dar, confruntat cu deversarea neîncetată de frumuseţe, ochiul osteneşte şi începe să tînjească după fragment, după piesa detaşată, ce poate respira singură, după pauze largi în acest continuum de splendoare vizuală. Din fericire, cu cîteva luni înainte de al două milea an de creştinism, Roma e un imens şi omniprezent şantier, iar recuzita lui creează oarecare răgazuri. Arcurile lui Septimiu Sever şi Constantin sînt pe jumătate acoperite de uriaşe perdele (pentru ca turistul să nu fie cu totul frustrat). La San Pietro in Vincoli, Moise al lui Michelangelo poate fi zărit, cam dificil, înconjurat de nişte cearceafuri, ca o piesă gata de împachetare. Nu ştiu ce să aleg între regret şi uşurarea de a fi economisit puţină admiraţie, ce poate fi reinvestită altundeva. Am folosit-o cu largheţe pe Aventin, unde zone bine populate cu vile şi grădini senioriale fac brusc loc pustietăţii unor ziduri înalte de mănăstire sau de proprietate privată, peste care se pleacă ramuri de rodii şi umbrele pinilor. Acolo se poate respira în voie, în grădinile alcătuite de o simplă cişmea şi cîţiva palmieri, ale căror balustrade plutesc deasupra Tibrului şi a Romei. Aşa e grădina de la Santa Sabina, ea însăşi o vastă şi aproape vidă navă de marmură din sec. V; abia comentată de conturul *scholei cantorum* şi de cele două şiruri de coloane antice, care poartă pe crestele lor semnul soarelui plin, zenital, *Sol Justitiae*, simbolul vechi al noii Întrupări.

Am mai economisit admiraţie şi pe seama unui loc străbătut zilnic: Porta del Popolo. Construită de Aurelian (271-279), Onoriu îi întăreşte structura folosind ca materiale de construcţie elemente antice şi o dotează cu două turnuri circulare în 403. Papa Pius al IV-lea o restaurează (1561-1565), recurgînd la arhitectul Nani di Baccio Bigio. În sfîrşit, înaintea vizitei pe care regina Cristina a Suediei o face la Roma, Papa Alexandru al VII-lea îl însărcinează pe Bernini să remodeleze interiorul. Toate acestea le-am aflat în ciuda monumentului complet înfăşat, de la un afiş prin care atenta municipalitate îi instruieşte pe turişti şi pe cetăţeni de scopul fiecărui şantier. Roma e obeză de patrimoniu pentru că, într-un mod aproape incredibil, fiecare parcelă a ei, oricît de restrînsă, a fost lucrată, remodelată, dezvoltată, îmbogăţită, restaurată cu libertate, inteligenţă şi ardoare de fiecare generaţie; pentru că aşa continuă să fie şi astăzi. În faţa porţii invizibile, am admirat neslăbitul efort pe care se sprijină splendoarea oraşului.

Uimirea adolescentului

În ce mă priveşte, vizitator admis la un festin gratuit, încep să mă tem că paradisul ar putea fi o probă cu mult mai grea decît reversul său. Simţi din plin aici ce limite strîmte, zgîrcite, exasperante are capacitatea ta de a primi frumuseţea. Dar, încă mai preţioase, poate, într-un asemenea voiaj sînt întîlnirile neaşteptate, rare, cu locuri şi lucrări care, din felurite şi imponderabile pricini, par să ţi se adreseze direct, preferenţial. La Florenţa, în „sala crinilor" din Palazzo della Signoria, des întîlnita perdea acoperea o frescă de Ghirlanadaio întinsă pe un întreg perete, dînd spaţiului, aproape gol, şi mai mult aer. Deasupra cîmpului vizual obişnuit, încununînd unul dintre nobilele cadre ale uşilor, se afla statuia unui adolescent uimit, absorbit în uimirea sa, cu buzele întredeschise de surîsul delectării. Interesul pentru imaginea care îl atrăgea îi lărgea ochii, iar genunchiul schiţa deja un pas către ea. Era un Ioan Evanghelistul, de Benedetto da Maiano. Acelaşi cu autorul severului Palazzo Strozzi, bloc de piatră închis în sine, dens, ţepos, aproape inaccesibil. Aici, el sculptase, dimpotrivă, uitarea de sine, deschiderea fără rezerve, fără limitări şi fără rest către Celălalt. Sculptase uimirea de a-l vedea pentru întîia oară.

Adolescenţa personajului sugera nu numai aurorala calitate a uimirii lui şi receptivitatea fără piedici ori margini cu care i se oferea; ea părea să arate că, în acea clipă, Ioan era încă singurul care îl zărea. Statuia, plasată discret deasupra cîmpului vizual obişnuit, întrupa întîlnirea singulară, intimă, secretă cu Cel, în sinea sa, nevăzut; întrupa întîlnirea a două unicităţi, absorbite în dialogul privirilor lor.

În Palazzo delle Esposizioni, la Roma de astă dată, se deschisese de curînd o expoziţie El Greco, organizată în trei secţiuni: influenţele artei iconice asupra pictorului, perioada italiană de transformare, maturitatea spaniolă. Lucrări ale maeştrilor cretani, numeroase pînze din muzeele spaniole alcătuiau un traseu consistent şi convingător. Am privit cu plăcere culorile stranii, preţioase, din ce în ce mai îmbibate de lumină, formele din ce în ce mai ondulate în alungirile lor, spaţiile din ce în ce mai rafinate şi mai complexe construite de El Greco pentru a-şi pune în scenă subiectele. M-au iritat cu moderaţie „extazurile", ochii stricloşi îndreptaţi retoric spre cer, lacrimile prea strălucitoare, faldurile şi pletele cuprinse ele însele de freamăt. Gustul şi mai ales doctrina epocii cereau ca extazul să fie foarte explicit, pe înţelesul tuturor, persuasiv: un instrument pentru *propaganda fidae*. Alături de toate aceste pînze, şi puse în valoare de ele, se afla însă un şir al portretelor sustrase autoritar extazului de culori. Feţe de seniori, medici, chipul pictorului însuşi se iveau din noaptea mătăsoasă a veşmintelor şi a fondului, pe evantaiele imaculate ale gulerelor: feţe ce îşi purtau cu demnitate servituţile: orgoliul, bătrîneţea, boala, melancolia. De pe peretele dimpotrivă, la fel de economică cromatic, le privea o „Sfîntă Faţă", variantă tîrzie şi exotică a unei foarte vechi teme iconografice. Faţa lui Iisus nu avea nimic hieratic ori extraordinar. Era portretul foarte realist al unui chip matur, calm, „obiectiv". Nici o expresie anumită nu îl caracteriza, restrîngîndu-i ori particularizîndu-i expresia. Chipul acesta nu propunea nimic particular; se propunea, se oferea doar, integral, pe sine.

Între privirea tînărului de la Palazzo Vechio şi privirea „Feţei" de la Palazzo delle Esposizioni, între uimire şi obiectivitate, admiraţia noastră, inadecvată şi săracă, şi-ar putea găsi o bună situare.

Album

Cuvente den copii

● Toţi puii sînt drăguţi, iar puiul de vultur nu-i nici măcar frumuşel, pentru că el zice că e mai bine să fie urît cînd e mic şi să fie vultur frumos mare, decît să fie pui drăguţ şi să ajungă ca o găină mai tîrziu. (12 ani)

● Dacă am spune ce gîndim unii despre alţii, n-am mai avea prieteni, dar poate am avea prietene. (băiat, 12 ani)

● Judecătorii pot fi şi drepţi. (13 ani)

● Nu ne e scîrbă de fluture ca de viermi, că fluturele este un vierme ornamentat. (12 ani)

● Curiozitatea bună este curiozitatea copiilor. (13 ani)

● Unele cărţi şi filme proaste sînt interzise copiilor pînă la 18 ani şi noi profităm cînd nu sînt părinţii acasă şi le citim şi aşa ne fură ele bunul caracter. (13 ani)

● Nu ne deranjează politeţea, ne deranjează oamenii care fac pe politicoşii. (14 ani)

● Cocoşul se face că habar n-are de cuib şi de găină, pentru că nu vrea să-şi strice reputaţia faţă de puicuţe. (11 ani)

● Norocul soseşte întotdeauna pe neaşteptate, de aceea nu e bine să-ţi pui mintea cu el. (11 ani)

● Omul mare care rîde din orice trebuie ocolit, pentru a nu rîde şi de tine. (11 ani)

● Dumnezeu nu se supără dacă noi jucăm „Popa prostu“, pentru că Dumnezeu ştie de glumă. (12 ani)

● Mintea deşteaptă se află în creierul mare, iar mintea proastă se află în creierul mic. (12 ani)

● Pălăria este mama şepcii, de aceea şapca are doar în faţă cozoroc. (12 ani)

● Jucăriile s-au scumpit, aşa că omul se joacă cu ce are, chiar şi cu sănătatea. (12 ani)

● Dacă tot ce ar zbura s-ar mînca şi tot ce ar curge s-ar bea, n-ar mai exista pe pămînt decît oameni. (11 ani)

● Dumnezeu nu se distrează decît cînd sîntem noi mici şi se uită la noi. (11 ani)

● Pe Dumnezeu putem să-l bucurăm, nu să-l distrăm. (11 ani)

(culese de profesorul Dorel ZAICA)

Firescul de la ei

„Rechinii noştri ar dori să vă aibă“ – este invitaţia de a vizita acvariul din San Francisco.

Crispaţi, nevoie mare...

Ceva nu e OK în auzul meu, citind articolul „Literatura zilei“, în „România literară“ nr. 31/1999. Antidogmatic în toate, autorul, dl C.T. Popescu, sper că nu-mi va cere să încep cu calităţile textului. Calităţile nu lipsesc, dar ele nu modifică obiecţia. Nu o voi formula decît după ce voi cita consistent pentru a o face clară şi concisă:

„Scriitorul român trebuie să-şi schimbe ideile despre sine. Trebuie să înveţe a scrie *repede*. Trebuie să înveţe să scrie *scurt*. (Sublinierile autorului şi de ce n-aş fi de acord cu ele ca gazetar ce sînt? Imediat voi spune de ce... – n.mea). Se cere scriitorului să nu lucreze sub obsesia perenităţii. *Literatura live nu permite rescrierea şi nu presupune recitirea*. Pe cea din urmă nu o exclude (subl. autorului). Generaţiile contemporane citesc doar cărţile prezentului, şi nici pe alea. Homer, Dante, Shakespeare, Eminescu sînt autori care funcţionează ca simboluri goale, *nu-i mai citeşte practic nimeni* (subl. autorului). Omul român îşi va trăi începutul de mileniu scăldat de anxietate... Omul crispat, românul, îşi uită trecutul şi se teme de viitor... Un roman a cărui acţiune e situată în anii '90-'95 (ca să nu mai vorbim de '89) nu mai poate interesa pe nimeni... Nu interesează nici ce s-a întîmplat anul trecut, nici luna trecută, nici joi. O zi, cel mult ieri, atît bate interesul receptorului nostru standard... Receptorul român tinde spre... Românul zilei vrea literatură sextuală.“

Las deocamdată deoparte două citate dintr-o altă ordine de idei. Acestea, de pînă aici, au o particularitate pe care îmi era uşor s-o subliniez, dar n-am vrut să încarc textul, lăsînd doar sublinierile autorului. Ele sînt suficient de semnificative. Abundă articolul hotărît în mai toate substantivele: literatura... scriitorul... românul... scriitorul român... generaţiile... omul... receptorul... Abundă verbele imperative: trebuie... se cere... vrea... (nu) permite... (nu) exclude... Izbeşte de cîteva ori exclusivul „nimeni“, în afirmaţii categorice.

Această atmosferă lexicală crispează demonstraţia – verbul „a crispa“ domină tot articolul şi, după cum văd, face furori pînă la Praga prietenului Mircea Iorgulescu care, şi dînsul, se declară crispat. N-am nimic împotriva crispării proclamate de autor ca un „sentiment naţional dominant“ care „va împărăţi“ în România – „a împărăţi“, un alt verb apăsător, de nu tiranic. Dar de ce trebuie ea, crisparea, impusă, în literatură, în experienţa lecturii, în practica scrisului (expresie sublimă a lui Lucian Raicu) cu atîtea articole hotărîte, cu atîtea verbe grele, cu adjective terorizante ca „repede“ şi „scurt“, aproape ca ordinul în armată cînd sună alarma sau chiar mobilizarea...? De unde această cu adevărat crispantă idee că literatura live nu mai „permite rescrierea“, ba mai mult: „nu presupune recitirea“!? Domnului C.T. Popescu i se poate imputa că logica sa – în acest registru al ideilor gingaşe – e prea rapidă, prea scurtă, prea expeditivă. Întregul text e scris nu numai crispat, ci şi grăbit, ceea ce nu mai e bine cînd scriitorului român i se propune „o schimbare a ideilor despre sine“. („Propune“ nu e verbul cel mai nimerit, dar vreau şi eu să văd cum e cînd nu mi se permite rescrierea...) Dacă aş avea exasperările dlui Popescu ar trebui să mă trezesc strigînd şi eu: Iar „trebuie“? Iar „se cere“ literaturii să...? Numai că-mi place să cred că despre literatură, live sau nelive, a zilei sau a nopţii, nu se poate discuta cu exasperările editorialistului sau, mai bine zis – de mi se dă voie să mă recitesc... – cu „trebuie“, cu „se cere“. Aceasta e obiecţia mea. E voie, o clipă, s-o dezvolt *live?*

Să nu se supere dl C.T.P., atît de alergic la tot ce e stalinism, dar însuşi Lenin a scris negru pe alb că dacă există un domeniu în care nu se poate gîndi, porunci, împărăţi şi acţiona cu formule mecanice, cu verbe tiranice, repede şi scurt, acesta e cel al literaturii. Rog să fiu iertat pentru culpa de a ţine bine minte acest citat leninist, explicaţia e simplă: prea des a fost cenzurat! L-am folosit – în rezistenţa aceea prin cultură, Doamne, iartă-mă! – ori de cîte ori încercam să mă opun/să ne opunem directivelor de partid, totdeauna enervate cînd li se punea sub ochiul crispat acest gînd al lui Lenin, deloc al lui Stalin, Dej sau Ceauşescu. Mergînd mai departe cu delicateţe, nu mă pot totuşi reţine să nu scriu că ceea ce nu-mi sună bine în acest text este excesul de imperative care-mi aminteşte de... Să spun de cine? Punînd accentul pe calităţile scrisului dlui Popescu, cred că merită să i-o spun. Îmi aminteşte de cele mai pre(ten)ţioase indicaţii, de cele mai nenuanţate, cele mai repezi şi mai scurte trimiteri cu ulciorul la izvor, de activiştii atotştiutori care fixau mai bine decît scriitorii ficţionari ce este viaţa, ce vrea poporul, ce citeşte omul (omul muncii!), ce literatură ţine în bibliotecă şi va „ţine“ la public, ce cărţi au viitor şi care nu, iar ca să-i mai dau un fior dlui Popescu îi voi reaminti că exact aşa gîndea şi Secţia: lăsaţi obsesia eternităţii (da' care alta?) pentru o literatură „la zi“, a celei mai fierbinţi actualităţi!

Dacă C.T.P. ne poate garanta că a trăit experimentul pervers al SF-ului în '80, eu mă laud că am trăit nu experimentul, ci aplicarea proletcultismului la noi. Ba chiar l-am şi practicat – şi aici am prilejul, în sfîrşit, să dau o dimensiune comică acestor probleme grave. Dl Popescu scrie: „Crisparea existenţială din România împinge literatura pe teritoriul gazetăriei, la limita *reflectării instant*“ (subl. autorului). Instant, îmi vine în minte unul din ultimele mele articole proletcultiste, prin '61-'62, apărut în „Gazeta literară“, intitulat „Viziunea reportericească“, în care apăram dîrz exact gazetăria din schiţele mele şantiereşti, scurte şi rapide, făcute praf de cine...? De Nicolae Manolescu, în cronica sa din „Contemporanul“! Crispaţi, nevoie mare, putem surîde în unul, în doi – cum e jocul la noi – în trei sau patru, ca la teatru? C.T.P. (e voie să alternăm iniţialele cu numele întreg?) scrie: „Nu e nici o umbră de ironie sau dispreţ în mintea mea cînd scriu aceste rînduri“. E de crezut. Dar mai gravă e lipsa sa de îndoială atunci cînd emite ceea ce se permite în literatura zilei şi ce nu. Scurtă sau *orbitor* de lungă, rapidă sau thomasmannistă (ăsta s-o mai fi citind?), cred şi o afirm relaxat că ea, *literatura zilei,* nu e altfel decît şi mai celebrul *fotbal al momentului:* de cînd s-au inventat, dacă nu sînt „pe goluri“, plictisesc!

Radu COSAŞU

Bazar

Ciorapii fini

Ciorapii fini au nevoie de toată grija dumneavoastră ca să-şi păstreze aspectul strălucitor şi mătăsos. Aşa începe un carton cu instrucţiuni de folosire a ciorapilor *Adesgo*. După unii, cei mai buni ciorapi subţiri de pe piaţa românească,mai trainici decît multe mărci străine răsunătoare. Le împărtăşesc părerea, dar nu produsul în sine (şi nici certificatul său de calitate) reprezintă subiectul discuţiei. Ci doar instrucţiunile sale de folosire. Pînă mai ieri, cartonul din ciorapi era gol. Îl foloseam pentru desenat, sau pentru notat un soi de „profesiuni de credinţă“ cotidiene. Prezenţa cartonului alb asocia ciorapii (altfel sîcîitori) cu o impresie de creativitate. Instrucţiunile de folosire (însoţite de desene) ce îl umplu acum au omorît creativitatea în favoarea unei conştiinţe gospodăreşti. Aş putea spune feminine, mai ales că desenele adiacente au o tentă sexy (dată, probabil, de prezenţa unor picioare fără trup). Totuşi, încă din prima frază, gospodăresc este spiritul ce ţi se sugerează: cuvîntul *grija* constituie centrul de greutate al frazei suspomenite. El se prelungeşte de-a lungul instrucţiunulor următoare în diverse parafraze: *Rularea trebuie să fie fermă pentru a se realiza o distribuire uniformă*. Cuvîntul *fermă* şi sintagma *distribuire uniformă* duc *grija* într-un registru mai tehnicist, mai profesionist. Conotaţiile strict domestice ale termenului se convertesc într-unele profesionist-domestice, în care activităţile casnice capătă un statut consacrat.

Se conturează, astfel, portretul doamnei purtătoare de ciorapi *Adesgo*: aşezată, cu capul pe umeri, cumpănindu-şi atent mişcările. *Staţi jos. Adunaţi ciorapul unui picior cu ambele mîini pînă ajungeţi la vîrf. Introduceţi piciorul şi rulaţi ciorapul pînă deasupra gleznei*. Nu e vorba, aici, de femeia dinamică şi de carieră, care citeşte Cosmopolitan, mănîncă în oraş şi vorbeşte la telefonul mobil. E o reprezentantă a sexului mai puţin tare care ştie să-şi păstreze lucrurile, ştie să facă economie. Pentru care micile gesturi au o mare importanţă.

Ciorapii *Adesgo*, în profesiunea lor de credinţă, se adresează publicului just. Majoritatea doamnelor care îi cumpără aparţin, probabil, tipului mai sus menţionat. Ciorapii le oferă strălucire, dar, în special maximum de confort. Posesoarele lor trebuie să-i poarte în aşa fel încît să nu-i rupă. Nu e vorbă de o alternativă: e o datorie. De altfel, sloganul *Adesgo* sună aşa: *Ciorapii Adesgo – Atît de sensibili, cum îi purtaţi, aşa se poartă!* Nu ciorapii sînt totul, ci modul lor de folosire. Ciorapii în sine sînt chiar recomandabili. Iar instrucţiunile de folosire – asemenea vecinei casnice, pline de disponibilităţi, care îşi foloseşte spiritul civic pentru a te responsabiliza.

Iaromira POPOVICI

Liceu Humanitas Educaţional

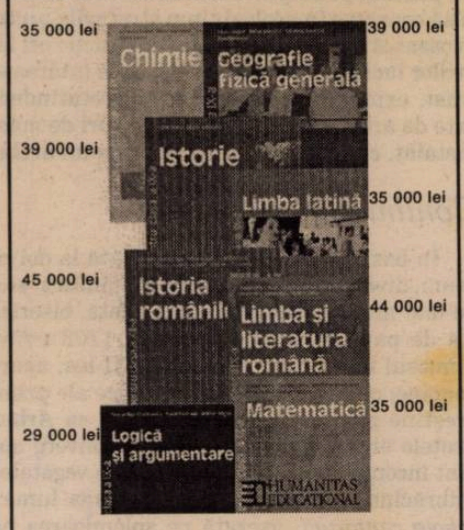

Humanitas Educaţional
Piaţa Presei Libere 1, 79734 Bucureşti
telefon 01/2225110, fax 01/2243632
e-mail: educ@agora.humanitas.ro

Bravo! Şi bis

La prima ediţie bucureşteană, *La Fête du cinéma français* (17, 18, 19 septembrie) a reuşit imposibilul: să reunească cinefilii „dezuniţi“ timp de trei zile, în două săli diferite (!), la ore diferite...! De cînd n-am mai văzut sala Elvire Popesco a Institutului Francez luată cu asalt? Şi de cînd n-am mai văzut cozi la cinema, pentru altceva decît obişnuitele „blockbusters“? Dincolo de performanţa unei campanii publicitare perfecte şi de inevitabilele tentaţii de „vizibilitate“ mondenă, ceea ce s-a văzut în afara şi-n jurul filmelor a fost un spectacol la fel de îmbucurător ca şi multe dintre peliculele prezentate.

Partea bună a întregii manifestări e că ea a avut loc – şi, dat fiind succesul ei indiscutabil, se poate presupune că se va repeta. Partea mai puţin bună (dar, oricum, un pariu trecut cu brio!) este că proiecţiile s-au suprapus, fiind programate la aceleaşi ore în cele două săli (a Institutului şi a Cinema Europa)... Imposibil, deci, să vezi tot: trebuia optat pentru unul dintre programe în dauna celuilalt. Cum s-au orientat spectatorii? Probabil că şi în funcţie de proximităţi, nu neapărat de curiozităţi... Singurul film reluat (*Ceux qui m'aiment prendront le train* de Patrice Chéreau) merita într-adevăr acest favor, numai că proiectarea lui în aceeaşi sală nu a fost, cred, prea inspirată. Poate că, la ediţia viitoare, proiecţiile ar trebui „modulate“ la ore diferite la o sală şi la alta, cu un decalaj de (măcar) o jumătate de oră, în aşa fel încît spectatorii să se poată muta de colo-colo fără a pierde începutul filmelor... Şi poate, de ce nu, ar trebui să existe posibilitatea de a vedea *toate* filmele în răstimpul celor trei zile...

Dar destul cu obiecţiile! Sistemul există (în Franţa) şi funcţionează, iată, şi la Bucureşti: cu aproximativ 30.000 lei (costul unui abonament + cîte 1.000 lei/film) poţi vedea cam 6 (şase) filme – ceea ce, în situaţia economică din buzunarul fiecăruia, e o ocazie! De văzut, s-a văzut cam tot ce se putea vedea în materie de producţie franceză – de la inconturnabilul *Astérix et Obélix* (pe care l-am ratat cu bunăştiinţă) la *Rien ne va plus* al lui Chabrol, trecînd prin *Hasards ou coincidences* (Lelouch), *La classe de neige* (Miller), *À vendre* (Laetitia Masson), *Jeanne et le garçon formidable* (Olivier Ducastel), *Romance* (Catherine Breillat), *Dieu seul me voit* (Bruno Podalydès), *Les quatre saisons d'Espigoule* (Christian Philibert), *Un pont entre deux rives* (Gérard Depardieu + Frédéric Auburtin), *Dobermann* (Jan Kounen) şi, cum spuneam, *Ceux qui m'aiment prendront le train*. Singurele titluri mai vechi (trei) sînt de acum doi ani, majoritatea – de anul trecut, patru – de anul acesta! Impresia generală: bună.

Dacă despre filmul lui Chéreau am mai scris – cinema de autor „pur şi dur“, cu un început în (tur de) forţă, interpretări magistrale şi un scenariu abil-pervers, nu pentru toate gusturile dar, cu siguranţă, puternic; fusese selecţionat în competiţia oficială de la Cannes în '98, ca şi filmul lui Claude Miller de altfel, chit că în program acesta nu a fost prezentat ca atare – titlul care mi s-a părut cel mai interesant din această selecţie este *Jeanne et le garçon formidable*: un omagiu „trente ans après“ la *Umbrelele din Cherbourg*, care pendulează cu graţie între convenţia genului (numerele cîntate) şi drama foarte actuală a unei poveşti de dragoste în care el este seropozitiv... Filmul lui Ducastel are de ce să nedumerească (o tratare „lejeră“, pe muchia parodiei, a „temelor grave“), însă siguranţa cu care regizorul dejoacă toate capcanele aparente, farmecul multor scene şi emoţia cîtorva fac din *Jeanne*... o mică revelaţie: un exerciţiu de echilibristică în care lumea se aşteaptă să-i vadă pe protagonişti căzînd în gol numai că, surpriză!, ei îşi iau zborul...

Altă surpriză foarte plăcută a fost *Dieu seul me voit* – filmul lui Bruno Podalydès, cu inenarabilul Denis (fratele regizorului) trecînd, ameţit, graniţa dintre genuri şi trezindu-se undeva într-un *no man's land* – peisaj cameleonic oscilînd între comedie bufă şi „logomahie“ à la Eric Rohmer... Există ceva woodyallenian în viaţa acestui „Albert“, rezident în Versailles-Chantiers, un confuz de stînga, nehotărît între femeia-artist, femeia-poliţist şi femeia-femeie, cu simpatie pentru Fidel Castro şi aversiune – pînă la vomă iminentă – pentru cuvintele „mari“ gen Amor, Gelozie etc. În descendenţa lui Tati, Podalydès reuşeşte o „moralitate“ spumoasă, o secţiune crud-hilară prin Franţa contemporană, avînd drept „ghid“ un Seinfeld de *banlieue parisienne* care leşină cînd dă sînge dar îi suflă prietenului iubita fără ezitări. *Les quatre saisons d'Espigoule* este tot o descoperire a selecţiei: un film făcut cu un buget infim, jucat de ţăranii satului Espigoule din Provence şi care, sub alura de fals documentar, surprinde Franţa profundă în ce are mai „natural“ şi mai neverosimil; *Espigoule* poate fi un model pentru cineaştii noştri, cu condiţia ca aceştia să aibă răbdarea de a lucra ani în şir, precum regizorul Christian Philibert, la scrierea/regizarea/montarea unei bijuterii fruste ca aceasta – la care rîzi sănătos şi de la care pleci încîntat, mai vesel şi mai informat! Departe de a fi evenimentul pe care-l aşteptam unii dintre noi, *Dobermann*-ul lui Jan Kounen – film care trebuia să intre şi pe marile ecrane de la noi, dar a fost respins de *cenzura* (!) Româniafilm ca „prea violent“! – este o mostră de cinema fizic care prinde bine într-un cinema „cerebral“ 98% cum este cel francez... Ca şi maestrul său Besson, Kounen se joacă (virtuoz adesea) cu genurile, deconstruind un univers formatat „bandă desenată“ prin inserţii de adrenalină asiatică şi videoclip; rezultă un film deloc „fin“, cu cîteva momente *marfă* şi altele *nasoale* – manifest isteric/entropic al unei noi sensibilităţi, primare, stilizat-sălbatice.

În fine, „bomba“ selecţiei – *Romance* – a fost filmul la care nimeni nu s-a mişcat de pe scaun pînă la sfîrşit; psihanalizabil, toată lumea l-a criticat după! Un film cu pretenţii de „metafizică“ – dacă o înţelegem în termenii lui Gelu Voican-Voiculescu! – şi cu mult mai multă „lucrătură“ fizică, *Romance* este pelicula hiperlăudată, în Franţa de reviste precum *Cahiers du cinéma*, din motive care ne scapă... Ce s-a văzut (văzusem, în ce mă priveşte, încă de la Paris) este o încercare jalnică a dnei Breillat (autoarea) de a face cinema cu mîna pe p... Nu că pornoul ar fi ceva neapărat reprehensibil, dar ca să-l faci bine – fără „franjuri“ meta-kitsch-ice – trebuie, mai întîi, să.ai curajul să-l priveşti în faţă! Privit pe gaura cheii, asurzit de discursuri pompoase despre Existenţă, A Fi/A Avea..., porno-ul devine un simplu bibelou licenţios, trist-trivial, *„le coin-connaisseurs“* dintr-o sufragerie burgheză. La locul lui într-o selecţie care s-a vrut „de toate pentru toţi“, *Romance* a fost gagul Festivalului; *honni soit qui mal y pense*.

Alex. Leo ŞERBAN

O nouă apariţie la Editura Fundaţiei Culturale Române

Trecerea prin reviste

Kosovo văzut de la Braşov

Situaţia din Kosovo, tensiunile implicite şi violenţele explicite, evoluţia politică incertă din provincia nici integrată, nici autonomă, menţin în actualitate întrebările legate de legitimitatea intervenţiei NATO în Iugoslavia. Dacă totul s-ar fi terminat prin eliminarea lui Miloşevici din politică, învingătorii ar fi fost mai siguri pe drepturile lor. Dar bombardarea Belgradului şi a altor oraşe iugoslave, a unor obiective civile, distrugerea infrastructurii mai curînd decît a potenţialului militar, reîntoarcerea kosovarilor (sau a albanezilor) şi fuga sîrbilor, adaugă noi întrebări şi nici un răspuns în dosarul Kosovo. Pentru unii el este începutul unei noi ordini internaţionale, în care drepturile omului pot şi trebuie să fie apărate dincolo de drepturile izvorîte din suveranitate, pentru alţii această nouă ordine se reduce la bunul plac al unicului jandarm internaţional, Statele Unite ale Americii. Se contestă sinceritatea devotamentului faţă de valorile afişate, se contestă chiar importanţa acestor valori, apare întrebarea în numele cărei legi drepturile omului pot fi apărate prin bombardarea oamenilor?

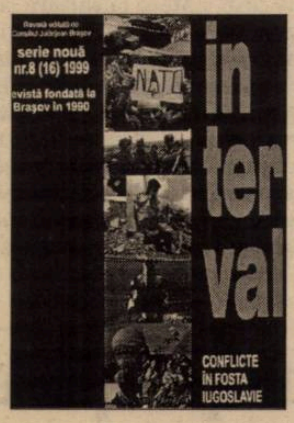

În timp ce vocile sonore ale contestaţiei alăturării României la valorile apărate de NATO întreabă acum „şi cu ce ne-am ales?“, revista *Interval*, nr.8 (16) 1999, de la Braşov, încearcă o privire lucidă asupra realelor „pierderi colaterale“ din acest conflict: dispariţia judecăţii critice în favoarea atitudinilor partizane. „Dacă un stat trebuie să decidă fără echivoc în anumite situaţii, rolul intelectualului nu este să facă ecou acestei fermităţi, ci să-şi pună cît mai multe întrebări“ – scrie Livius Ciocârlie în articolul din deschiderea grupajului „Conflicte în fosta Iugoslavie“. Dacă este aşa cum susţine Vladimir Tismăneanu şi „intelectualii sîrbi s-au identificat cu temele şi tezele unui document instigator la vendeta colectivă“, tot lor le-ar aparţine şi misiunea de a formula „discursurile menite să destrame mirajul paternalismului autoritar, să menţină vie memoria nopţii totalitare şi să-şi informeze concetăţenii asupra dezastrelor ce pot decurge din miopie, uitare sau resentiment generalizat“. Adevăr valabil nu doar pentru intelectualii sîrbi.

Într-un inteligent montaj al locurilor comune evocate de cîte ori vine vorba despre strămoşi şi destin naţional, Richard Wagner explică – fără a justifica – ambiguităţile sentimentale, transformate în discurs ştiinţific, formînd şi amplificînd opinia majoritară.

Istoria conflictului din Kosovo începe poate în 1389, la Câmpia Mierlelor, dar ea este determinată într-o măsură hotărîtoare de trecutul recent al naţiunii iugoslave. Andrew Wachtel, de la Universitatea North-Western, Chicago, SUA, analizează dinamica evoluţiei sentimentelor naţionale de după prăbuşirea imperiilor şi transformarea lor în sentimentul naţiunii iugoslave legat de numele lui Tito, distrus de „naţiunea sîrbă“ a lui Miloşevici, chiar înainte de a fi apucat să acţioneze tendinţele separatiste. Precedentul bosniac, „măcelul tribal“, este evocat de Krzysztof Czyzewski prin prisma indivizilor implicaţi. Ce crede despre echidistanţă o femeie din Sarajevo, după trei ani de asediu? „Aici lucrurile sînt alb şi negru. (...) Toţi întreabă cum este cu adevărat aici. Ne întreabă: «Cum e să fii fără curent, sau fără gaz, sau fără bani, sau fără o viaţă? Cum e să stai la coadă pentru apă? Cum e să fii cobai într-un laborator?». Ne întreabă, ne întreabă şi iar ne întreabă. Dar ca să înţelegi poate că ar trebui să te duci de partea cealaltă. Atunci or să-ţi dea o puşcă şi te vei putea uita de pe un bloc, vei privi prin lunetă şi vei vedea un om căzînd şi vei şti că l-ai omorît. Asta-i realitatea. Realitatea. Şi atunci poate că nu ai să ai nevoie să ştii din cine ne tragem, sau de ce am devenit musulmani, sau dacă musulmanii sînt o naţiune, sau dacă Bosnia există sau orice altceva“. Drumul înţelegerii trece prin ambele poziţii.

„Solidaritatea rrromânilor (cum scrie Ciprian Şiulea pe urmele lui Caragiale) cu sîrbii este pur ideologică, solidaritatea celor care neavînd o identitate, îşi improvizează una din categorii precum ortodox, estic, persecutat, nefericit, fraţii noştri etc.“ Diagnosticul poate părea sever dacă ne amintim cîte spirite fine au semnat proteste, sau şi-au afirmat umanismul nesemnînd declaraţiile de solidaritate cu politica pro-NATO a guvernului român, cîţi oameni cu un somn de obicei netulburat au avut insomnii din cauza bombardamentelor. Inflamarea este explicabilă şi prin comentariile-neinformaţii din presa scrisă românească, analizată pentru perioada 24 martie-3 aprilie de către Mihai Măţieş. Cu multe citate, pertinent grupate, autorul dovedeşte cum (cu puţine şi cu atît mai stimabile excepţii), presa scrisă a optat pentru argumente sentimentalo-mistice ca să creeze publicului românesc percepţia unui climat ameninţător: „iminenţa unui conflict similar în Transilvania“, „distrugerea ONU“, „întreg echilibrul mondial va fi pus în discuţie“. Spre deosebire de declaraţiile de principiu în favoarea democraţiei, a integrării europene, a Alianţei atlantice, aceste articole au pecetea inconfundabilă a sincerităţii.

E reconfortant contactul cu grupul de intelectuali braşoveni şi colaboratorii din lumea largă, oameni care gîndesc solidar, fără a-argumenta identic, asumîndu-şi liniştit riscul de a avea dreptate împotriva majorităţii opace şi a minorităţilor selectiv insomniace. (**M. B.**)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Millennium

Un discurs ratat

Ministrul Culturii a ieşit acum o vreme tare supărat din clădirea guvernului. Numai vorbe peste umăr spunea. Pusese o demisie pe masa premierului. Ridicase vocea. Adusese argumente. Cerea justificări. Coloana e demontată. Ne lipsesc vreo mie de biserici. Avem cîteva mii de ziduri istorice desfigurate de umezeală. Ne-ar mai trebui cîteva miliarde, acolo, o încurajare, o subvenţie? O fabrică de hîrtie, o bursă în Veneţia, sau măcar noi ediţii din marii clasici. Poeţii mor pe capete şi n-apucă să mai scoată un vers. Prozatorii uită pe zi ce trece limba română. Şi limba română ne uită pe toţi. Nu întîmplător, certaţi cu poeţii şi prozatorii, confiscaţi de desfigurantele fraze şi colosalele sensuri ale discursurilor politice, am început să vorbim în interjecţii şi, uneori, ca savanţii lui Swift, cărînd saci cu obiecte pe care ni le arătăm pe rînd. E şi acesta un fel de a vorbi obiectiv.

Un studiu alcătuit de experţi a constatat că elevii claselor gimnaziale, în proporţie copleşitoare nu stăpînesc limba. Ei suferă de analfabetism funcţional. Nu e nevoie de studii aprofundate ca să-ţi dai seama de ceea ce este, deja, secret al lui Polichinelle – limba română este pe punctul să se transforme într-o limbă moartă. Nu întîmplător revistele literare sînt în faliment, teatrele la fel, iar literatura subiect de litigiu între critici. Tot mai puţini oameni vorbesc română în formele ei corecte şi tot mai puţini sînt cei care pot spune ce mai înseamnă corectitudine într-o limbă care ar trebui să fie vehicolul gîndirii noastre. Mai mult chiar, formele de corectitudine sînt ocolite tocmai pentru că ele par a însemna o reîntoarcere la o atmosferă lingvistică în care era scăldată perioada anterioară. Corectitudinea e suspectă. Mulţi se corectează – simt o oarece inadecvare între forma corectă şi mediu. Chiar şi părinţii elevilor vorbesc într-o limbă aproximativă. Şi uneori, cum spuneam, folosesc, mai degrabă, limbajul obiectiv.

Curios cum, unii dintre oamenii certaţi etern cu limba română susţin că aceasta trebuie studiată în orice instituţie de învăţămînt – pentru a bloca, astfel, înfiinţarea unor instituţii de învăţămînt în limba minorităţilor. Unul dintre politicienii reprezentînd latura vehementă a fundamentalismului lingvistic a dat chiar proba de dicţie în vreme ce un distins suveran vizita aula parlamentară şi a participat involuntar la examenul de limbă. Dacă, pentru fiecare greşeală de limbă rostită de la microfonul parlamentar, politicienii noştri ar fi puşi la cazne ar avea, în fine, activitate şi clasa noastră politică. Nu întîmplător, printre cei mai buni vorbitori de limba română din sălile politice, se numără chiar parlamentarii minorităţii împricinate. Orice analiză stilistic-retorică a discursurilor politice este dezamăgitoare – partizani sau nu ai impunerii limbii române în faţa limbii materne a minorităţilor sînt incapabili să se justifice altfel decît printr-un fel grandilocvenţa festivă, printr-un şirag de vicleşuguri venite de undeva, din negura istoriei, invocînd victorii şi teritorii dreptul primului venit sau, pur şi simplu, al celui mai puternic. De la construcţia gramatical-defectuoasă, la frazele şchioape, fără principale începute cu un deci rapsodic, de la sensurile mereu alunecoase ale unui vocabular tot mai sărac la barbaria neologistică – cam pe-aici începe să se decoloreze limba română. Pentru că, uneori, aceiaşi politicieni să fie, ei înşişi, nemulţumiţi de limba română în care scriem, noi înşine, aceste rînduri. Pe bună dreptate spunea ministrul Finanţelor: *no comment.*

Sorin ŞERB

GARĂ PENTRU VOI

Ţevile din Ploieşti

Şi, dacă ar fi noapte şi ne-ar mirosi picioarele, ne-am descălţa de pantofii ăştia scîlciaţi, care ne chinuie atît gleznele umflate, şi l-am privi cu un zîmbet cald şi complice pe tînărul din faţa noastră „aşa-i, mamaie, în tren, mă ia cu tristeţe“. Şi apoi trenul ar porni scîrţiind din gara pustie şi „e unşpe acum, dormi şi tu, mamaie, că d-abea mîine ajunge“ şi ce somn ne-ar fi, şi, cum într-un timp oarecare am adormi, şi atunci, O, Doamne, cum s-ar umple vagonul de sforăiturile noastre.

Şi să ne-nchipuim şi lumina de-afară care ne plesneşte din cînd în cînd „mama voastră de stîlpi cu becuri“ şi legănatul trenului şi scrîşnetul şinelor. Şi apoi vocea răguşită şi mîna zdravănă care ne zgîlţîie „babo, ai împuţit tot vagonu' cu picioarele tale, puneţi gioarsele la loc, că te zbor pe sus din tren“. Şi ce-am mai spune atunci printre dinţi „firi-ai al naibii de burtos“ şi ne-am încălţa şi am încerca să adormim iar. Şi atunci l-am vedea pe tînăr – de ce oare o fi ieşit? – că reintră în compartiment, îi zîmbeşte grăsanului şi se aşează uşurat pe locul din faţa noastră.

Şi, să ne imaginăm acum că s-a făcut zi, că e mîine, sau, dacă nu vrem asta, să ne închipuim că este oricare altă zi lăsată de Bunul Dumnezeu în afară de mîine. Bunăoară Duminică.

Şi-n trenul personal în care ne aflăm lumea s-a bulucit cu tot cu bagaje şi transpiră. Şi nişte puşti cu şepci şi coşuri au un casetofon care urlă „Nu pot să-nchid ochii la ce văd în jur/ simt durerea băieţaşilor mei/ lacrimile fraţilor mei“. Şi noi să zicem că nu ne-am fi aşezat lîngă navetiştii care joacă un şeptic, ci ne-am fi aşezat lîngă băiatul cu un cufăr imens! Iar el şi-ar aprinde o ţigară şi ne-ar povesti de iubita lui pe care n-o s-o mai vadă. Dar o să-i scrie el, iar ea o să-i scrie sigur, şi, ce dracu, un an n-o fi aşa de mult şi i-a zis lui unu că armata la grăniceri nu-i chiar atît de rea. „O ştii p-aia – stau în unitate/ merg tîrîş pe coate/ fac sectoare şi plantoane/ pîn' la liberare?“ Asta-ar trebui s-o puie ăştia la casetofon! Şi noi atunci am cînta cu el.

Şi, „avem integrame, prosportu, evenimentu, excesu..., şase ciocolăţi trei mii de lei.“ Apoi, intră un orb cu un carton pe care scrie că-i mut şi orb. Apoi o fată drăguţă care zîmbeşte frumos. Apoi intră prietenul ei. Acum un copil desculţ şi un miel cu fundă roşie. Mielul e cu copilul. Apoi intră controlorul şi ne taxează biletele. Acum ieşim pe hol şi ne uităm la ţevile din Ploieşti. Apoi intrăm la loc în compartiment. Pe urmă intră o femeie cu un coş cu mure. Acum se face seară. „Aşa-i mamaie-n tren, ne ia cu tristeţe“. Apoi coborîm.

Şi parcă are vreun rost să ni se-ntîmple toate astea?

Matei FLORIAN

Din viaţa „Personalului“

Printre trenurile care străbat întreaga ţară, „Personalul“ a rămas un fel de „cenuşăreasă“ feroviară. „Personalul“ nu va corespunde niciodată oamenilor de afaceri, celor care vor să ajungă cît mai repede şi fără probleme la o destinaţie. „Personalul“ circulă pe rute mai lungi sau mai scurte şi este frecventat de o categorie aparte de oameni, pentru care acest tip de tren reprezintă într-adevăr „transport“ sau „călătorie“.

De obicei „Personalul“ întîrzie sau aşteaptă în cîmp să fie depăşit de „Accelerate“ şi „Rapide“, iar vagoanele se prezintă sub formă de „bou-vagon“ (fără compartimente, tip autobuz) sau de vehicul nivelat ergonomic – demisol, parter, etaj.

Indiferent de concepţia construcţiei vagoanelor, populaţia este aceeaşi şi acelaşi este şi „naşul“, binevoitor şi „de gaşcă“, pentru care cererea clasică „Biletele şi legitimaţiile de călătorie, vă rog!“ este doar formală, fapt ce se întîmplă deoarece „Supra-controlul“ se axează pe trenurile „scumpe“, unde într-adevăr ar putea constata infracţiuni.

„Personaliştii“ sînt, în general, navetişti, locuitori ai oraşelor mici sau mai mari, care au cîte o slujbă oarecare prin diverse puncte de ţară obscure. Pentru ei călătoria cu trenul este o adevărată plăcere. Se discută „ca-n tramvai“ despre politică, educaţia copiilor, fotbal şi noutăţi locale. Femeile tricotează cu sîrg, iar printre bărbaţi mai apare cîte o sticlă de vin sau ţuică „ca să nu se stea degeaba“. Mai îngrijorătoare pentru oficialităţile „Personalului“ sînt găştile de muncitori, adunaţi prin vreo haltă care, conformîndu-se spiritului de grup mai strigă pe cîte unul rămas în urmă: „Hai Vasile, lasă berea aia că pleacă trenu'!“ sau îl acostează pe naş: „Opreşte, bă, trenul, că ne mai vin tovarăşi de la fabrică!“ Odată urcaţi, cu toţii se cuminţesc şi coboară unul cîte unul la următoarele staţii, după ce se lamentează între ei „cît de grea e viaţa!“ şi „cît trebuie io să trag“.

O altă categorie de călători sînt bătrînii care vin spre oraşele mari cu „una-alta“ pentru copii şi nepoţi. Sînt cei care îşi deapănă amintiri şi invocă timpurile de mult uitate: „Pe vremea Regelui eram trataţi mai omeneşte şi aveam speranţele noastre!“ sau „Ce bine era la C.A.P.! Pămînt bun de muncit, totul se împărţea între noi! Acuma stau pămînturile nelucrate ori de lene, ori de lipsă de bani!“

Cei mai consecvenţi iubitori ai „Personalului“ sînt, probabil, tinerii fără prea mulţi bani, care vor să ajungă undeva, pentru distracţie. Îl îmbunează pe naş cu deviza: „Sîntem studenţi săraci!“ şi se împrietenesc atît cu naveştiştii, cît şi cu pensionarii. Pentru ei, vacanţa reprezintă un intermezzo între două „personale“ cum era, de exemplu, „Pateul“ de la miezul nopţii din gara Obor (numele i se trage din suma pe care o primea „naşul“ – echivalentul unui pateu). Cîteodată pun stăpînire, fără prejudecăţi, pe tren, invadînd vagoane şi legînd uşile cu cordelină (echipament necesar „munţomanilor“) pentru a nu mai permite accesul altor călători. Îşi desăvîrşesc autonorma prin cîntece la chitară şi sticle de votcă plimbate din mînă în mînă. Iar „naşul“ le devine cel mai bun prieten: „Lasă-ne mînca-ţi-aş gurita ta de naş!“

Un român, emigrant din '84 în SUA, la prima sa vizită în ţara sa de baştină a afirmat că prima sa dorinţă ar fi să călătorească cu „Personalul“ pe ruta Bucureşti-Ploieşti şi să stea în spaţiul dintre vagoane, să fumeze o ţigară fără filtru şi să asculte discuţiile interminabile ale tovarăşilor de drum. Pe deasupra nu trebuie să lipsească duhoarea specifică din tren, iar uşa trebuie să fie deschisă; afară soarele, cîmpul...

Adina POPESCU

Am locul meu, sînt proprietar

Acum un an, plecam cu trenul din Bucureşti. Cînd am intrat în compartiment, două lucruri mi-au atras atenţia: mirosea îngrozitor şi toate cele 3-4 persoane deja prezente aveau o căutătură aproape violentă. Motivul mi s-a arătat imediat. Pe locul de la geam, acolo unde femeia de la ghişeu mi-a spus cu o mare amabilitate că mi-a dat locul, era un copil de vreo 14-15 ani, venit, fără îndoială, direct de prin canale. Soios, cu părul lăsat peste ochi, nu-ţi dădea nici un indiciu dacă era băiat sau fată.

„Curat ghinion“, am gîndit şi m-am aşezat pe locul din faţa lui, liber. Apoi mi-am luat inima în dinţi şi i-am vorbit: „Bună ziua. Aveţi loc aici?“. Întrebarea mea l-a făcut să se oprească din înfulecat. Avea în mînă un pahar de hîrtie plin cu roşii zdrobite, în care îşi înmuia cu nervozitate o bucată de pîine. A ridicat ochii spre mine, m-a privit pentru o clipă, dar i-a coborît imediat, reîncepînd înfulecarea cu mişcări violente.

O doamnă m-a privit cu dispreţ, s-a ridicat şi a ieşit pe culoar. Numai că nu mi-a spus că, în loc să fiu un bărbat şi să-l iau pe sus, eram un papă-lapte. L-am mai întrebat o dată dacă are loc acolo. Nu a scos o vorbă. O altă femeie, tînără, s-a simţit atunci datoare să pună ea lucrurile la punct: „Pleacă, mă, de aici, nu vezi că nu-i locul tău?“. În definitiv, chiar dacă nu era locul ei, totul se întîmpla în compartimentul care i-a fost repartizat prin bilet. Fără un cuvînt, cerşetorul s-a ridicat şi a ieşit, iar femeia s-a repezit la geam să aerisească orice urmă a prezenţei lui în compartiment.

Cu toate că trenul este un spaţiu al nimănui, un fel de spaţiu între două lumi, una părăsită şi alta care aşteaptă întîlnirea, oamenii simt şi aici nevoia să aibă ceva doar al lor, fie şi pentru cîteva ore. O proprietate pasageră – nu este oare proprietatea, în sine, pasageră? –, dar care te îndreptăţeşte să vrei să te simţi bine în ea. Şi, la fel ca cerşetorul meu, te porţi ca acasă: te descalţi, îţi scoţi roşiile, brînza şi slănina şi începi să mănînci. Se poate spune că vrei să ai un loc unde să-ţi odihneşti oasele. Sau poate e nevoia unui reper într-un spaţiu străin, a unui fel de „acasă“, de unde poţi să pleci pentru a fuma o ţigară pe culoar şi unde te poţi întoarce. De altfel, vă puteţi imagina lumea fără acest concept, „acasă“?

„Aici e locul meu!“.

Nu o dată am auzit fraza aceasta şi aproape întotdeauna rostită pe un ton agresiv. E atitudinea unui proprietar care îşi vede „avutul“ ocupat pe moment de altcineva. În fapt, într-un tren de 12 vagoane, clasa a II-a, de exemplu, în condiţiile unei zile pline, avem nu mai puţin de 960 de proprietari. Vă daţi seama ce potenţial de agresivitate?

Octavian GABOR

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

O cunosc pe...

Martha Marin, acoperire maximă

Sînteţi realizatoarea unui produs unic. Cum s-a vîndut „basca lui Ciorbea"?

Da, am conceput acest articol vestimentar la sfîrşitul lui 1996. Nu s-a vîndut deloc.

Care să fie cauzele eşecului?

Nu se mai caută bască din aceasta.

Cum era „basca lui Ciorbea"?

Ea se numea „Reforma lui Ciorbea".

De ce v-aţi riscat?

Ni se cerea la televizor să susţinem reforma, premierul Ciorbea asta spunea la televizor. Eu, prin activitatea mea, sînt confecţioner articole de acoperit, or altceva ce puteam face? Basca era cea mai bună, din materiale bune, care făceau produsul ieftin. Am conceput basca cu cozoroc, croşetată, în două variante, fir alpin la bărbaţi, mohair la femei.

Nu cumva, producînd un obiect de care n-are nimeni nevoie, aţi contribuit la detronarea Guvernului Ciorbea?

Trebuie să spun că pe cele trei-patru băşti n-am plătit impozit, că mi-era ruşine.

Şi ce-aţi făcut cu banii?

Nu ţin minte. I-am cheltuit. Ba un sifon, ba o acadea pentru ăla mic.

Adică nici măcar nu aţi reinvestit venitul?

N-auziţi că n-am vîndut? Dă-o dracu' de bască, mi-a adus ghinion!

Eugen ISTODOR

Roluri

Rapidă trecere în revistă

Încerc să trec în revistă o parte din temele aruncate generos în dezbatere publică de către PRO TV, prin inepuizabilul său moderator matinal Cristian Tabără, şi îmi dau seama că sînt foarte multe, foarte diverse şi foarte arzătoare şi că este extrem de greu nu să le epuizezi, dar măcar să le tratezi cum se cade, acordînd fiecărui participant la dialog doar două minute, ca în C.P.U.N. „Despre părinţi şi copii", „Despre infidelitate", „Despre prostituţie", „Despre armată", „Despre minorităţi sexuale", „Despre hărţuire sexuală", „Despre emigrare", „Despre pensionari", „Despre alcoolism", „Despre muzica uşoară românească", „Despre munca la negru" – o groază de probleme, unele vechi de cînd lumea, altele vechi de cînd tranziţia, două-trei mai proaspete. Numai că în cîteva minute de discuţie este ca şi cum, vorba lui Karel Capek, ai privi tablourile dintr-un muzeu gonind pe bicicletă. Unele teme, dintre cele grave şi nu dintre cele şturlubatice, ar fi bine să se întindă pe parcursul a două sau trei dimineţi, totalizînd douăzeci-treizeci de minute, ca să poată fi privite din toate unghiurile sau, cel puţin, din unghiurile ascuţite. Inepuizabilul C. Tabără este şi el, la urma urmei, epuizabil şi mă tem că ar putea intra într-o criză de subiecte... În sprijinul ideii de extindere a spaţiului tematic, am să dau un singur exemplu: fiind vorba despre modernizarea şi profesionalizarea armatei, s-a discutat îndelung despre buget, doctrină, NATO şi mult prea puţin despre sadismul şi sălbăticia cu care unii caporali şi sergenţi îi tratează pe recruţi, în afara oricărui buget şi oricărei doctrine...

Dumitru SOLOMON

P.S. Despre PRO TV, una bună şi una rea. Cea bună: comentînd dorinţa unui lider de partid de a-i avea alături de el, cu prilejul sfinţirii bisericii din satul natal, pe preşedintele României şi pe Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Neculai Constantin Munteanu a spus, la o „revistă a presei", cam aşa: în fiecare din noi zace un mic Ceauşescu şi toţi ne credem ctitori. Cea rea: proaspăta titulară a „ştirilor" de dimineaţă, Elena Lasconi, s-a poticnit serios în numele lui Bernard Kouchner, numindu-l Bernard Cucer, aşa cum se aude, cu accente pe primele silabe ale numelui.

Cu ochii-n 3,14

CAFT NESTINGHERIT

● Am urmărit şi eu, plin de curiozitate, transmisia în direct a PRO TV-ului de la ceea ce se anunţa a fi marea cafteală din Braşov. Atitudinea împăciuitoristă a forţelor de ordine a împiedicat ciocnirea celor două tabere înarmate cu argumente contondente, cocktailuri fără plumb, artefacte ninja sau produse Uzi. De un bun-simţ istoric mi s-a părut şi soluţia la care, mai tîrziu, s-a renunţat: aceea ca fiecare parte să-şi delege cîte 10 fraţi Buzeşti care să participe la un ring rotund, urmînd ca supravieţuitorii „discuţiilor" să semneze un acord de *stand-by* cu cei care le vor plăti taxele de protecţie. (**C. M.**)

● Marţi, 21 septembrie a.c., am auzit la un radio un glas cristalin rostind galeş vorbele-acestea: „În final, datele meteo: soare nestingherit şi 24 de grade". Cum aşa – mi-am zis, pe dată întristat – 24 de grade... şi-atît? Nu cumva o netrebnicie a sorţii a făcut să piară-n eter – de-a pururi, poate – vreun cuvinţel esenţial? Şi bietei crainice i-a retezat fără de milă spusa, tocmai cînd ea îmi susura-n urechi o informaţie nepreţuită? Precum, de pildă: „...şi 24 de grade *zburdalnice*"? (**D. S.**)

MISS VACA MEHEDINŢI LA CURTEA (ŞI PIPA) LUI BUREBISTA

● Ieri era un personaj temut, ca ministru de Finanţe, şi, însoţit de pipa sa, ne făcea, încruntat, teorii peste teorii de pe ecranul televizorului. Astăzi îşi îngrijeşte în linişte pipa. Din cînd în cînd, însă, partidul îl mai trimite să-l reprezinte în situaţii importante. Aşa cum a fost cînd a trebuit să meargă s-o aleagă pe Miss Vaca Mehedinţi (*Libertatea* din 27 sept. 1999). Fericit că şi-a îndeplinit cu succes sarcina de partid, Mircea Ciumara s-a urcat pe scenă la sfîrşitul spectacolului şi a interpretat la microfon cîteva melodii populare. (**C. P.-B.**)

● Acum 15 ani şi mai bine, un roman publicat în foileton în *Viaţa studenţească*, semnat Ars amatoria şi scris de Ioan Groşan, stîrnea scandal în *Săptămîna;* motivul: parodizarea Evului Mediu românesc. De mîine, grupul „Vacanţa Mare", ajutat de PRO TV, descoperă o pastilă a timpului şi vor călători pînă la curtea lui Burebista. De unde se vede că, pe cît trece timpul, pe atît parodia se întoarce spre origini. (**A. C.**)

MOARTEA UNUI PERSONAJ ŞI TRECEREA UNEI MODE ÎN MILENIUL AL TREILEA

● Nu ne-am înşelat cînd am scris, aici, în urmă cu două săptămîni, că bătrînica britanică şi kaghebistă ne aparţine, întîi de toate, nouă, iubitorilor de John Le Carré. David Cornwell (pentru a face şi noi deconspirări...) a declarat de curînd, fair-play şi fără falsă modestie: „Sînt recunoscător realităţii de a fi ţinut să ilustreze romanele mele..." În aceeaşi ordine de idei – a raportului dintre autor, erou şi realitate –, Colin Dexter, inventatorul celebrului inspector de poliţie Morse, a anunţat că eroul său şi-a pus capăt vieţii din cauza diabetului şi a abuzului de alcool; într-o recentă conferinţă de presă, Dexter a explicat că şi pe el îl pîndeşte aceeaşi soartă ca a creaturii sale. A nu se uita că Anglia e ţara unde Dickens – romancierul recunoscut ca number 1 – putea să apară în balconul casei sale, anunţînd emoţionat moartea unui personaj al său, lumea începînd să plîngă odată cu scriitorul. Restul e p(r)ost-modernism. (**R. C.**)

● Aşteptînd autobuzul în Piaţa Dorobanţi, două doamne trecute de multe vîrste privesc cu reproş vitrina chioşcului de presă unde este afişată o revistă pe-a cărei copertă se răsfaţă un nud. Una din ele comentează blazată: „Lasă, dragă, că o să treacă şi moda asta". Cealaltă pare să nu înţeleagă cum poate trece o modă care a renunţat la orice veşmînt. „O să îmbătrînească, dragă, şi fiţa aia de pe copertă". „Chiar aşa!" Zîmbesc amîndouă, cu superioritatea posesorilor de adevăr. (**T. C.**)

● Aflat în vizită la ASE, fostul preşedinte Ion Iliescu a spus că, deşi „unii au impresia că anul 2000 va fi ultimul an al secolului şi al mileniului, *în fapt*, la 1 ianuarie 2000" se va trece în mileniul al treilea. Dl Iliescu numără mileniile precum mandatele: nu mai contează cînd se termină al doilea şi cînd începe al treilea, important e să fie. Noroc că (măcar) în cazul mileniilor mai avem la dispoziţie instrumente de măsură mai exacte. Drept pentru care, a fost contrazis pe loc de un student în anul I (tînăr, da' copt!). (**M. V.**)

PRINŢESA SAVARINĂ, BEATĂ LA SERVICIU

● Spectacolele de circ de altădată erau cu clovni, acrobaţii şi multe animale, dintre care unele exotice şi feroce. Acum au mai rămas cîţiva acrobaţi. Umorul lipseşte cu desăvîrşire, iar animalele sînt, literal, 3 gîşte, 2 cîini, o pisică, un şoarece şi un cocoş. În plus, spectacolul *Prinţesa savarină* abundă în intrigi amoroase (protagonista tot vrea să se mărite) şi-n balerine la costum de baie ce fac înconjurul sălii. (**I. P.**)

© C. Bumbuţ

● E mai uşor să critici guvernul – de dragul echidistanţei, cel mai profitabil e să critici toate guvernele, din 1989 pînă acum – decît să spui ceva neplăcut despre un funcţionar de la primărie. Gazda emisiunii *Matinal naţional* (TVR 1) din 28 septembrie a considerat „foarte pertinente" acuzaţiile aduse de un ascultător tuturor guvernanţilor: „corupţi, incompetenţi, nepăsători". Cînd acelaşi ascultător a încercat să spună că doamna R... de la primărie vine la ora 11 beată la serviciu şi nu mişcă nici o hîrtie fără un stimulent bănesc, atmosfera s-a încrîncenat şi prezentatorul nu ştia ce să facă mai întîi: să-i închidă gura omului de la telefon sau să-i dea asigurări doamnei respective că-i va asigura dreptul la replică. Dacă doamna ar fi fost trează. (**M. B.**)

PARIZER ŞI *IZVESTIA*

● Taximetriştii bucureşteni continuă să ofere surprize: unul mustăcios, din zona Circului, îi este fidel unui cîine. În fiecare zi îi cumpără prietenului său 200 de grame de parizer (de 24, de 25, ba chiar de 27.000/kg). Cîinele îl aşteaptă acolo unde ştie că face staţie. Dacă patrupedul nu e la post, taximetristul îl caută în zonă. Deşi acasă are un rotweiller, fioros. (**I. P.**)

● Printre hohotele de plîns ale mulţimii strînse la înmormîntarea Raisei Gorbaciova, printre regretele surprinzător de unanime ale presei ruseşti (*Izvestia* titra: „Iertaţi-ne...!"), o observaţie de straniu adevăr despre „epoca lui Mişa" în *Kommersant:* „Pentru prima oară în istoria ţării, era agreabil să-l privêşti pe secretarul general al partidului alături de soţia sa...". (**R. C.**)

M-AM ATAŞAT PE SUFLETUL TĂU. N-AI PENTRU CE...

● Biroul de presă al unui partid politic. Caut un program. Doamna mă ascultă interesată, îmi dă un document cu o condescendenţă totuşi amabilă. Sună telefonul. Doamna se schimbă instantaneu: „Să trăiţi, domnule secretar general!". Nu este un „să trăiţi" răstit, ca la armată, este unul afectuos, tandru. „Persoana mea vă stă la dispoziţie oricînd, dumneavoastră ştiţi asta". Puţin speriată: „Ei, se poate?!". Din nou tandră: „Eu m-am ataşat cu suflet". Probabil că v-am indus în eroare, aşa că trebuie să spun că doamna este trecută de vîrsta pensionării, iar scena nu are nici un substrat sexual, ci doar unul politic. (**C. G.**)

● De cîte ori văd în staţiile de metrou reclama „Gambrinus – o bere pe sufletul tău", mă simt apăsat şi respir greu. Îmi imaginez cum e să ai pe suflet o halbă sau o sticlă de bere. O bere care poate *nu-i pe gustul tău,* dar *e pe sufletul tău.* (**A. M.**)

● La cabina PRO TV, unde multă lume îşi spune păsurile şi apelează la ajutor, apare zilele trecute o mamă cu băieţelul său bolnav. Puştiul are nevoie de tratament costisitor în străinătate, iar familia n-are bani. După un sfert de oră, o persoană din provincie, care vrea să rămînă anonimă, sună la PRO TV şi anunţă că donează o parte din suma necesară tratamentului. Îndemnat de mamă, băieţelul spune la microfon: „Vă mulţumesc că m-aţi scăpat de la moarte". „N-ai pentru ce" (!) vine automat, politicos, răspunsul. (**T. C.**)

Ce se păstrează?

– convorbire cu Horia BERNEA –

Dacă ne luăm după statistică (rata populaţiei urbane din România 55%, cf. „Statele lumii de la A la Z", 1998) s-ar spune că aproape jumătate din locuitorii ţării noastre trăiesc într-un paradis accesibil: la ţară. De n-ar fi aşa, de ce s-ar înmulţi în peisajul rural casele de vacanţă ale oamenilor cu dare de mînă din oraşe, de ce de acolo maşinile s-ar întoarce totdeauna cu portbagajele pline (ospitalitatea ţărănească = gratuitate) sau de ce ar fi brusc iubite rudele uitate care acum şi-au recîştigat pămîntul, numai bun să fie valorificat în beneficiul celor gata să pornească o afacere ori să-şi cumpere apartament la bloc? Şi pînă nu prea demult nu satul producea unele din biografiile curate lacrimă, care făceau carieră pe bază de origine sănătoasă? Imaginată ca un paradis şi tratată de vreo cincizeci de ani ca o „colonie" internă, avînd resurse încă nesecate – „nu se poate, oricît s-ar plînge ţăranii, mai au ei ceva" – lumea rurală ne trimite astăzi imagini neliniştitoare: localităţi ce se risipesc şi se sting, şcoli în paragină, violenţă crescîndă, sărăcie şi kitsch.Ce mai au ţăranii şi ce se mai păstrează din civilizaţia lor, care pare să treacă acum printr-o lumină din ce în ce mai palidă? Judecînd astfel cădem pradă unei nostalgii alarmate sau descoperim un adevăr inevitabil? Cerem cîteva lămuriri în această privinţă dlui Horia Bernea, director al Muzeului Ţăranului Român – Muzeu Naţional de Arte şi Tradiţii.

Satul – o experienţă proprie

Cum îşi asumă, stimate dle Horia Bernea, un orăşean getbeget lumea rurală? Aveţi o experienţă personală a satului?

M-a trimis tata, în primele clase de şcoală, la ţară, într-o comună din zona Braşovului, Poiana Mărului îi spune – unde făcuse el cercetări etnografice în tinereţe şi îi plăcuse foarte mult locul. Era foamete în Bucureşti – asta prin '46-'47, da, în 1947, sigur, fiindcă îmi amintesc că acolo, la Poiana Mărului, am apucat ultima sărbătorire a zilei de 10 Mai. Taică-meu (Ernest Bernea, n.n.) urmase Literele şi Filosofia la Bucureşti, iar apoi studii în străinătate, în Elveţia, în Franţa şi în Germania, la Freiburg; nu privea satul ca pe o imagine idilică, sentimentală, cerceta valorile lumii rurale româneşti ca un om de carte făcută serios, cu temei. M-am pomenit, în clasa a II-a primară, printre nişte colegi foarte interesanţi, copii care străbăteau 10-12 km, venind de pe dealuri ca să ajungă la şcoală, copii sănătoşi, curaţi, între care mă simţeam bine. Ţin minte că în recreaţie, cînd scoteam cu toţii mîncarea, invidiam lipiile lor, faţă de care sandviciul meu nu mai făcea doi bani.

Cum era atunci satul?

Foarte frumos, organic, mare, răsfirat. Cred că şi pînă acum e cel mai răspîndit sat din România, se întinde pe vreo 70 km^2. O casă pe un deal, alta „vecină" la o distanţă enormă. În comparaţie, partea lui „oficială", să-i spun aşa, era adunată pe o palmă de loc dominată de înălţimi: acolo se aflau şcoala, biserica, primăria, acolo coborau oamenii la „poronci", cînd era de anunţat ceva. O dată a venit să vorbească lumii din sat Constanţa Crăciun, nu ştiu ce-a spus, n-am înţeles, nu ştiu nici dacă maturii prezenţi acolo au înţeles ceva din ceea ce au auzit atunci şi aveau să trăiască mai tîrziu – sinistrul experiment comunist. Din peisajul satului reţin foarte bine o anumită culoare dominantă a „peisajului" uman. Precumpăneau culorile închise: negru, maro, stofe ţesute în casă, astea două erau obişnuite pentru îmbrăcămintea bărbaţilor: cine nu umbla în negru purta haine maro, şi invers. Femeile aveau cămăşile cu broderie cu negru, motive apropiate de costumul specific din Mărginimea Sibiului. Cea mai veche amintire: dealul coborînd pînă în faţa casei. Dealul care a devenit într-o vreme şi o temă a mea.

Schimbări

Cît de profunde credeţi că au fost transformările operate în lumea rurală, urmărind, cum se spunea în Epocă, „ştergerea diferenţei dintre oraş şi sat"?

Colectivizarea a distrus spiritul comunitar, a dus la ceea ce am văzut cu toţii că s-a petrecut în lumea rurală. Poate în satele de pe fostele moşii mari, oamenilor să nu li se fi părut ceva cu totul neobişnuit stilul de „muncă la grămadă", nu ştiu; dar în comunele de munte şi de deal colectivizarea a fost o prostie. O prostie şi o crimă. Nu numai că asta a schimbat criterii, raporturi între oameni, peisaje, dar a schimbat chiar figura ţăranului. Acum 50 de ani omul de la ţară nu era gras decît, ştiu eu, dacă avea un dezechilibru glandular. De obicei ţăranul era voinic, avea un corp armonios, munca îl ţinea într-o anumită formă, intervenea aici şi valoarea alimentaţiei, bine cumpănite, ritmice. Ar trebui să amintim şi de regularitatea posturilor.

Cum arată ţăranul de astăzi?

Are tîrtiţă. I s-a modificat ceafa, ridurile ei sînt dispuse altfel. Satul s-a umplut de băşti. Costumul de muncă înseamnă acum salopeta, pufoaica şi basca. Din ţăran a apărut o fiinţă nouă, alarmată, grăbită, năucă: Navetistul, care muncea ziua la cîmp şi seara alerga cu bicicleta la oraş, la „servici" – paznic la bancă sau la fabrică. Se spunea că doarme acolo. Dormea şi nu dormea, că venea controlul. Acest regim de viaţă i-a modificat totul: mersul, statura, tipul de hrană, rostul meselor. Oricum, arată mai prost decît generaţia anterioară.

Aşa arată acum şi lumea din Poiana Mărului?

Din fericire, Poiana Mărului n-a fost colectivizată şi asta se vede încă. Dar nici acolo oamenii nu s-au putut feri cu totul de ce-a venit peste ei. În general, acum ţăranii sînt năuciţi. Ce mai aud, ce mai văd la televizor, pe apucate, lucrurile care mai pătrund în sat ca noutate nu-i ajută să-şi găsească un echilibru. Pe atemporalul şi genericul meu deal am găsit o discotecă funcţionînd într-o magazie-coteţ. La capătul lumii – disco! Exact asta.

Cînd e cazul să achiziţionaţi pentru muzeu un costum, un obiect din casa ori din curtea ţăranului, întîmpinaţi greutăţi? Pregetă, se tocmesc, refuză?

Din cîte ştiu nu prea ne lovim de refuzuri, aproape fără excepţie. De obiecte din casă, de unelte vechi – dacă le-au mai rămas – de instrumente muzicale, de blide vechi sau ştergare sătenii se despart mai simplu, nu se împotrivesc. Şi costumele populare le dau destul de uşor pentru muzeu, unii ne oferă spre achiziţie piese remarcabile. Avem atîtea lucruri frumoase, o mulţime de ii splendide, că s-ar putea deschide un muzeu numai cu ele şi cred că ar fi o surpriză extraordinară pentru public. Pe la 1900-1915 aristocraţia românească a început să arate mare interes pentru costumul popular, circulau atunci chiar şi cărţi poştale, ilustrate cu familia regală îmbrăcată *naţional*, ceea ce, într-un fel, deşi nu promova tocmai costumul de la ţară, ci unul selectat de gustul boieresc, a pus în valoare hainele de sărbătoare din lumea satelor, sugerînd că aşa ceva e frumos şi are calitate. În 1937, Al. Tzigara Samurcaş putea spune, cu dreptate, că „toată ţara e un muzeu". Acum, dacă privim în jur, ne dăm uşor seama ce prăpastie există între vremea de-atunci şi zilele noastre, sub acest raport. Cînd au avut de ales, în general muzeele au colecţionat, însă, numai portul de sărbătoare, singurul care ar avea acoperire în noţiunea de artă populară. Din păcate, nu avem costumul de lucru, pentru care ar trebui o cercetare lungă, anevoioasă şi nu ştiu cît de încununată de succes pînă la urmă, după atîtea transformări pe care le-a suferit satul.

În casa unui tractorist dintr-o comună dobrogeană care-şi făcuse o casă cam înghesuită, stil vagon, dar cu şapte încăperi, am văzut acum vreo 15 ani cîte o tapiserie „Răpirea din Serai", „Lac cu lebădă sub lună" ş.a.m.d., mai în fiecare odaie. Le aduceau vaporenii şi le vindeau cam cu 1.200 lei bucata, preţul unui salariu pe vremea aceea. După cum arăta, casei i-ar fi stat mai bine cu scoarţe ţărăneşti pe pereţi.

Foarte interesant! Şi erau altele în fiecare cameră? Remarcabil, omul. De fapt, ele reprezintă proiecţii ale nostalgiilor lui, au o oarecare clasicitate, modificată bineînţeles: imaginea cu lacul, lebăda, luna, pădurea din fundal sau cele cu personaje mitologice reprezintă un peisaj tip Claude Lorrain sau un tablou gen Poussin, care transmit o stare de seninătate, de visare. Să nu fim prea severi cu ceea ce ne-am obişnuit să numim kitsch şi nici foarte siguri că am avea cîştig de cauză imediat în faţa unui anumit public.

Spuneaţi că sătenii renunţă la obiectele vechi aproape fără excepţie. Există totuşi vreuna?

Da. Oricît le-ai oferi, oricît le-ai explica, spunîndu-le că aceste obiecte vor fi transportate cu grijă, că ajung într-un mare muzeu, că în loc o să le dai ceva cît mai asemănător cu ceea ce le ceri, ţăranii nu renunţă cu nici un preţ la crucile vechi din cimitir. Asta nu!

De la muzeu la realitate şi înapoi

Ce partid credeţi că îl reprezintă astăzi pe ţăran? Cum percepe el, de pildă, mesajul naţionalist?

Eu cred că la ora de faţă nu-l atrage cu adevărat şi nu-l reprezintă nici un partid. Pentru partide ţăranii sînt deocamdată o abstracţiune. Şi, în general, politicianul român este mult mai preocupat de alte mulţimi, ale stadioanelor, de exemplu, ceea ce reprezintă o formă de abrutizare îngrozitoare. În fond, ei nici nu se ocupă cu sportul, se ocupă cu fotbalul (nu pronunţă football.). M-aş opri aici.

Cum să înţelegem ţăranii de azi pornind de la Muzeul Ţăranului? Au mai păstrat ei ceva din satul tradiţional, autentic?

Dacă ne uităm bine, au mai păstrat, în anumite zone, în anumite sate, în cîteva case, au mai păstrat ceva. Dar aici trebuie să avem un fler deosebit. Îmi amintesc că, la un moment dat, prin '70, taică-meu era foarte entuziasmat de descoperirea unei „informatoare" (nu în sens securistic, Doamne fereşte, ci în bunul sens al cercetărilor de etnografie, antropologie, etnografie: aşa li se spune surselor de documentare). Eu eram foarte mirat de entuziasmul tatei, mai ales cînd am aflat că femeia cu care stătuse de vorbă, o persoană excepţională după părerea lui, era secretară de partid la Tohanul Vechi. Tata spunea că, deşi aparent nu mai avea nimic de ţărancă, păstrase totuşi perfect intact universul ţărănesc. Asta era foarte interesant, pentru că în tot ce spunea femeia era prezent acel amestec ciudat de magie şi de religie, păstrase o mentalitate magico-religioasă foarte pregnantă, prin care se dovedea că rămăsese, de fapt, foarte ţărancă. Chestiunea cu partidul era pur şi simplu un fel de abţibild. „Să vezi, zicea tata, în sate, de foarte multe ori, cei mai mari păstrători nu sînt cei care arată, sînt alţii. Dar totdeauna ei există, cum există şi o zonă în care e depozitat ceva". În fiecare sat există omul care a stat toată viaţa şi a meditat mai mult, a gîndit la rostul său şi la rostul lumii lui. El nu e neapărat unul bogat, dar nu este nici unul neapărat sărac, fiindcă această capacitate de a înmagazina este foarte neuniform distribuită în lumea rurală, şi pe lumea aceasta în general.

Există un viitor pentru această lume?

Mai mult decît bănuim, şi se poate reface, are capacitatea de regenerare. Tocmai din cauză că această parte aluvionară depusă deasupra, în vremea comunismului, nu acoperă cu totul şi n-a sufocat complet zona despre care vorbim. Eu cred că există la noi mai multă „ţărănie", în sensul nobil, decît ne închipuim. Sigur, satul acela ţărănesc absolutamente autentic, tip secolul XII, cum se mai putea vedea la noi încă în anii '30, nu mai există. El ar fi evoluat, în orice caz. Dar acum, cînd în Europa a apărut această evidentă recrudescenţă, acest reviriment al individualităţii, al varietăţii şi diferenţei (vezi satele care trăiesc „autarhic" în Sudul Franţei, în zona Nîmes şi în zona Lyon, sau unele zone din Anglia) cred că avem multe şanse de a recîştiga un anumit spirit binefăcător al lumii satului. La noi, în unele aşezări din Maramureş, prin Bucovina sau în ţinutul Neamţului sînt oameni care au ajuns la o anumită prosperitate făcută deja cu conştiinţa unicităţii locurilor, deci fără dorinţa de a se topi în alţii, pe care am avut-o într-un mod exagerat noi, „românii de baltă".

Credeţi că elementele de civilizaţie urbană, care le-au tulburat un timp existenţa, vor constitui acum tocmai un factor de legătură?

Da, aşa cred. Pentru că ţărancă dacă are timp (şi nu se taie curentul electric – n.n.) poate să vadă din satul ei, din casa ei „Melrose Place" la T.V. sau o telenovelă de succes în toată lumea. Din punct de vedere al modei ceea ce se caută şi circulă pe uliţa satului ar putea să circule foarte bine şi la New-York. Din cînd în cînd mai e cîte unul în port popular care nu se ştie de unde vine, dar semnalează că acolo e, totuşi, un sat.

Cu ce gînd aţi început, în '90, Muzeul Ţăranului?

Cîteodată, atunci cînd îl pregăteam, cu un gînd pesimist: „pentru cine naiba mai facem noi muzeul ăsta?". Fiindcă atunci cînd l-am gîndit şi organizat n-am dorit deloc refacerea concretă a lumii ţărăneşti, ca o diorama. Am încercat să creăm aici un univers de forme, măcar o tentativă de tip metaforic, cum e în cazul „Triumfului", unde prin tot ce se întîmplă în sala de la etaj – fie şi prin mobila respectivă – încercăm să recuperăm ceva din „supa" enormă în care trăiau cîndva obiectele acestea în condiţia lor originară. Poate pentru un tînăr din 2030 sau 2060, dacă muzeul va mai exista atunci, un tînăr care va parcurge sălile şi va vedea ceva complet diferit de lumea sa şi de experienţa lui imediată, întîlnirea cu această atmosferă va fi ca un declic care îi va explica sau îi va revela ceva din interiorul lui. Sper.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Andrei MANOLESCU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VII ● Nr. 347 ● 1 - 7 octombrie 1999 ●

Anul VII
nr. 348
8-14 octombrie 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

SE DISTRIBUIE ÎMPREUNĂ CU SUPLIMENTUL GRATUIT **VINERI**

VIOLENȚA

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Oana CHELARU-MURĂRUŞ, Eugen ISTODOR, Mircea KIVU,
Aurora LIICEANU, Viorel MOŢOC, Valeriu NEGRU,
Cristian PREDA, Gabriela VĂRZARU
– convorbiri cu Nicolae MAXIMILIAN,
Sorin RĂDULESCU, Mariana STOICA –

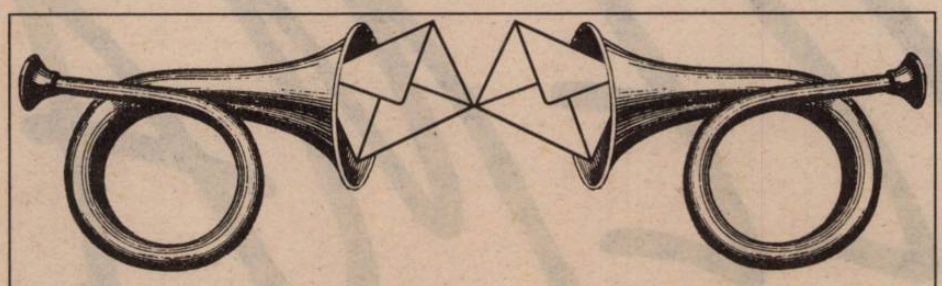

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 340: „*Conflicte între generaţii*“

Îmi plac bătrînii

Am o veste proastă şi una rea. Cu care să încep?

Aleg eu.

Vestea cea rea: m-am hotărît să vă scriu totuşi, pe o temă mai veche, fără să mă las inhibat de întîrziere.

Conflicte între generaţii, aşadar.

Îmi plac bătrînii. Mi-au plăcut întotdeauna. Chiar şi cînd eram mic mă atrăgeau nu doar cei buni, ci şi cei morocănoşi. Îi ascultam – şi îi ascult şi acum cu mult drag, depănîndu-şi poveştile: cum se distrau, care le erau jocurile, cum erau fetele, cum fumau pe ascuns ţigări **comerciale**. „Pe-atunci nu erau domni, ca acu' – îmi spune tanti Dida. Lumea asta făcea: se ducea la cîmp. Şi ca să poată să lucreze dimineaţa pe răcoare – la coasă, la sapă, dormea omu' acolo, peste noapte, cu nevasta. Aşterneau o treanţă, în iarbă, se întindeau unu lîngă altu şi, după un timp, se-auzea nevasta: – Iancule! Şopîrla, Iancule!; – Taci de, că eu sînt, răspundea omu“ – şi mă priveşte hîtru, tanti Dida, cu cei 75 de ani pe care îi împlineşte chiar azi. Iar eu mă simt mai bine ca în orice discotecă.

Ceea ce mă desparte de alte generaţii nu e mai mult decît ceea ce mă desparte de generaţia mea.

Mentalităţi învechite fac posibilă izgonirea bătrînilor din casele lor, la azil sau aiurea, de către propriii copii. Mai ales în familiile nevoiaşe, unde proprietatea asupra casei sau a locului reprezintă cheia de boltă a existenţei. Civilizaţia, nivelul mai ridicat al veniturilor, educaţia în favoarea construirii unei cariere transformă conflictul, în familiile moderne, în unul cu final amiabil. Într-o epocă în care e la modă ca tînărul să facă meditaţie cu doi profesori la aceeaşi materie pentru a-şi asigura admiterea într-o şcoală superioară, relaţia părinte-copil stă sub semnul lui **să vedem cum te comporţi**. O replică de genul: „Cum te duci tu la Sighişoara, doar cu sacul de dormit? Ce vrei tu să devii? **Vagaboanda munţilor?**“ poate fi înghiţită înainte de a fi rostită, dacă fata şi-a îndeplinit obiectivele (note mari, integralistă etc.).

Fronda. Tăcerile încăpăţînate. Visul fugii de acasă (era în comunism şi unde altundeva visam să fug, dacă nu pe şantierele patriei, ca în piesele de la televizor cu Valentin Uritescu în rolul maistrului care-l trimite pe noul venit să-i aducă o găleată de curent electric). Toate astea zac sub o crustă groasă. Părinţii mei nu mai sînt. M-au lăsat să **cîştig**, prin neprezentare.

Ultima duminică de august. Sora mea schimbă discurile la pick-up-ul vechi şi cehoslovac. Dansez cu fata pe care-o iubesc. Ore în şir dansăm, cîntăm, dansăm! Ca nebunii! Toţi trei! Cîntece de care uitasem, dar cărora le ştiu, pe de rost, cuvintele. Şi, deodată, în vălmăşagul amintirilor, primul tango.

Mai întîi dansează ei. Eu încerc să prind paşii, privind. La pick-up-ul nu atît de vechi dar la fel de cehoslovac, vocea tremurată a lui Cristian Vasile: „Ce vrei să-ţi scriu/ acuma cînd ne despărţim?/ Ce vrei să-ţi scriu/ noi nu ne mai iubim!“ Ce cuminte e mama! Ce pătimaş, tata! Ce frumoşi, amîndoi! Au terminat. Tata îmi dă ultime indicaţii şi sacoul lui. Mă îmbărbătează. Parcă plutesţe mama! Eu sînt aşa greoi!

Vestea proastă: de aseară a fost reluat un binecunoscut talk-show la Antena 1.

Cornel Mihai UNGUREANU
Calea Bucureşti, bl. 10, sc. 1, ap. 2
Craiova

Rupte din viaţă

Reflecţii muzicale

Ascultînd „Police“. Dar şi o muscă prinsă în misterul verandei mele. „*No regrets, no love, no tears*“. Uneori am impresia că numai muzica contează. Restul este umplutură. Peste gard, cineva îmi face concurenţă. La muzică. La bloc. Întotdeauna fiecare bloc are o ureche muzicală. Această pereche de urechi dă muzica la maxim pentru a-şi împărtăşi preferinţele cu toţi ceilalţi vecini. Muzica adevărată şi dragostea sinceră sînt cele două motive pentru care cineva ar putea continua să trăiască aici. În Cîmpina sau în România. Vecinul blocatar îşi intensifică eforturile de a-mi acoperi casetofonul. Sîntem extrem de diferiţi. Constat boom-ul muzicii autohtone. De cea mai proastă calitate. În afara unor formaţii legendare *(Direcţia 5, Iris, Holograf, Timpuri Noi)* care încearcă să facă faţă asaltului prostiei muzicale, kitsch-ului, parodiilor, nu mai există alternativă. Decît dacă accepţi transformarea. Să devii băiat de cartier. Să asculţi muzică hip-hop. Retrogradarea intelectuală absolută. O groapă spirituală. Să îţi placă muzica de reproducere. De genul „la mare, la soare, fetiţele sînt goale, femei adevărate, agaţă-le pe toate“. Sînt fetiţe sau femei adevărate? Sau sensul cuvîntului „fetiţe“ este cel de prostituată? Nu înţeleg. Dar această muzică nu poate fi înţeleasă prea uşor. Cel puţin de mine. Este ezoterică. Trebuie să ai un strat de experienţe. Am impresia că muzica lor este hormonală. Cu cît mai repede, cu atît mai bine. Nu este nevoie de inteligenţă, cultură muzicală, talent. Sînt necesari trei-patru-cinci băieţi frumoşi, cu părul vopsit, cercei în urechi şi nări. Sau cîteva bombe sexy care, în afara decolteurilor generoase, nu pot produce altceva. De genul „sexy, sexy, ştiu că mă vrei, toată noaptea te gîndeşti la femei“. Televiziunile în criză fac orice pentru a atrage tineretul. Promovînd astfel de grupuri, *Prima TV, Atomic, Antena 1* sau *PRO TV*. Chiar şi conservatorul TVR încearcă să se adreseze tinerilor prin intermediul muzicii lor. Sînt tînăr, dar această fandoseală muzicală nu mă reprezintă deloc. Şi nu sînt singurul. Sîntem generaţia Contras? Eu cred că nu oricine poate face muzică. Nu oricine poate scrie poezie, literatură SF, romane sau poveşti pentru copii. Dar la noi totul este posibil. Un pseudo-scriitor este expert în fotbal. Un pseudo-editorialist sperie lumea prin patetismul cu care înfăţişează amărîtul sport rege din şi mai amărîta ţară românească. Ar trebui să mă apuc să scriu o carte. De fizică. Cu o prefaţă de Patapievici. S-ar vinde ca pîinea caldă. Valoarea este ultimul criteriu pentru promovare în România. Muzica o dovedeşte din plin. Nu sînt expert în muzică, dar tare aş vrea să aud pe cineva spunîndu-mi că ceea ce se scoate acum are cea mai mică valoare muzicală. Nimic nu va rămîne. Vă aduceţi aminte de vreun hit de anul trecut sau de acum doi ani? Alienarea tineretului (sau a unei părţi) este dovedită de recrudescenţa cîntecelor care preamăresc alcoolul. **„Alcoolul e viaţa şi viaţa e alcoolul“** (Paraziţii '99) sau **„Ridicaţi paharele în aer/ Cine nu bea cu mine e fraier“.** Pe lîngă viaţa dură de cartier şi dorinţele sexuale, alcoolul este unul din principalele subiecte demne de a fi cîntate. Băutul, ritual iniţiatic? Nu poţi fi *cool* decît ţinînd la băutură, înjurînd frecvent, mîndrindu-te cu zecile de fete avute. În muzică se reflectă foarte bine calitatea unei generaţii. Valorile apreciate. Îi deplîng pe cei care se lasă tîrîţi în larg de val (nu al treilea val...). După cum spunea Sting, **„no regrets, no love, no tears...“**. Aceasta este muzica tinerilor de la mare şi munte. Acesta poate fi şi viitorul nostru. Un-*cool*. Fără regrete, fără dragoste, fără lacrimi.

Codruţ CONSTANTINESCU
str. Griviţei nr. 8
Cîmpina

Nr. 344: „*Sărăcia şi mizeria*“

Scrisoare de la un prieten (imaginar)

„Dragul meu,

Au trecut aproape zece ani de cînd ai plecat. Nu mai ştiu nimic de la tine, noroc că m-am întîlnit cu Fănel, îl ştii, făceam bancuri pe seama numelui lui, de la el am adresa. Mă bucur pentru tine, mi-a zis că o duci bine, ai casă, ai maşină, nevastă cu cetăţenie, un copil pe drum, ce mai, te-ai aranjat. Dacă nu faci prostii o să-ţi dea şi ţie în curînd cetăţenie. Mai ales că nici nu eşti ţigan, chiar dacă palestinienii ăia din cămin te strigau tot timpul pe holuri „ţigane, hai pe la noi că doar eşti de-al nostru“...

Să ştii că nici eu nu mă plîng, m-am însurat acum doi ani, am o fetiţă. E lumina ochilor mei, tot ce-i mai bun îi cumpăr. Mă tot gîndesc cînd eram noi copii cum ni se scurgeau ochii după mandarinele lui Daniel, îţi mai aduci aminte, ăla care era tot timpul şeful clasei că maică-sa era nu ştiu ce la Comaliment. Nu vreau să simtă că nu sînt bani, fiică-mea, la ea mă refer.

Iartă-mă dar îţi scriu tare în grabă şi nu am timp să revăd şi să reformulez ce-ţi scriu că am prins cinci minute tastele secretarei (adică computerul din secretariat, care e singurul din firmă care are Internet). Aşadar, aproape tot ce cîştig bag în fundul ăsteia mici, că sper să vină şi soarele pe strada mea şi pînă atunci să nu simtă că nu ne ajungem cu banii de la o chenzină la alta. Ştii şi tu cum e, că nu cred să fi uitat cum ne adunam ultimele monezi de prin casă să avem de o bere sau de un film.

Momentan stăm la socrii mei, că au un apartament cu patru camere în Colentina pe care l-au contractat înainte de '89 că aveau trei copii. La început eram cam înghesuiţi, mai ales după ce s-a născut asta mică, că eram opt în casă, socrii mei, fraţii soţiei şi noi trei! Dar de anul trecut cumnată-meu s-a căsătorit şi el şi a plecat din casă, iar sora mai mică a nevesti-mii mai mult e plecată... Nu stăm la ai mei, că din casa aia mare pe care o ştii tu nu a mai rămas decît bucătăria şi camera din faţă, că tot ce era în spate, inclusiv curtea e plină de moloz de la blocul care a explodat acum cîţiva ani de la nişte gaze de la subsol. Acum, în spate am material de mai multe camere, dar n-am timp să-l sortez (beton armat la beton armat, cărămizi la cărămizi, ţevi de plastic la ţevi de plastic, chiuvete la chiuvete etc.) şi-mi lipsesc bani pentru adezivi, mai ales pentru restaurarea chiuvetelor... Noroc că eram la mare cu maică-mea şi tata la muncă (vinde ziare în piaţă), că altfel nu ştiu ce se mai putea întîmpla.

Tot la mare am cunoscut-o pe nevastă-mea, care după ce terminase în anul ăla filologia lucra ca recepţioneră la un hotel din Neptun unde erau cazaţi mai mult ucraineni. Ea absolvise franceza-româna... Lucra ca să reuşească să-şi plătească datoriile făcute cu cîteva luni înainte, pentru că i se promisese de la rectorat că va pleca cu o bursă în Franţa pentru masterat, iar în final a plecat nepoata... dar ce sens are să te plictisesc cu detalii, nici pe-acolo nu cred că-i mai altfel, nu!? Datoriile le-am plătit, am făcut între timp altele. Vorba aia: „Tot înainte... că înainte era mai bine!“

În rest, toate bune, din cînd în cînd mai citesc *Dilema*, ăsta e un săptămînal de tranziţie pe care îl poţi găsi, tu pe Internet, eu la chioşc, pentru mine e mai ieftin aşa... Cu *Dilema* îmi mai oxigenez şi eu creierii. Zilele trecute s-au apucat să încerce să stabilească o distincţie între sărăcie şi mizerie. Păi vezi şi tu din ce ţi-am scris unde mă aflu eu, în sărăcie sau în mizerie, punînd la socoteală că toţi prietenii şi cunoscuţii spun că noi o ducem bine, adică că avem unde sta, avem ce mînca, ba chiar am o maşină cu patru roţi şi cu volan care-i dă de mîncare cînd mecanicului, cînd tinichigiului meu..., în fiecare toamnă şi primăvară pot să-mi cumpăr ba mie, ba nevesti-mii cîte o pereche nouă de încălţăminte (dar cam atît) şi venim des de la piaţă cu sacoşele pline (şi cu buzunarele goale), că noi facem cumpărăturile şi pentru socri şi pentru vecina de vis-à-vis de pe scară (despre ea îţi scriu altă dată, că merită, a fost actriţă!).

Cu drag şi cu dor să mai facem o partidă de bridge, cînd vii prin ţară,

Mihai

P.S. Ştii că îmi plăcea să scriu de mic, dar a venit secretara care-mi face semn să închei, aşa că restul pe altă dată. Pa... şi ai grijă de tine pe acolo!

M.“

Zomir DIMOVICI

Replici

D-lui Radu Popescu

Am să încep, previzibil, cu mine, spunîndu-vă că nu sînt o persoană prea comunicativă, dar găsindu-vă atît de convins de rostul moralizator al CNA-ului şi de oripilat de incapacitatea acestuia din urmă de a şi-l atinge şi fiind şi o persoană bună (simptom al slăbiciunii, nu?), nu mă pot abţine să nu vă dau leacul pentru stomacul dvs. sensibil: schimbaţi postul, puneţi mîna pe-o carte, două sau chiar luaţi trenul. Acum poate că ar fi tentant să răscolim un pic prin trecutul dvs. în căutare de nişte cauze generatoare de frisoane la auzul „vreau să mă culc cu tine“ sau „Dumnezeu e băiat de cartier“, dar ce rost are? Fiecare îşi va urma în mare traiectoria către centrul universului său. Şi, în plus, nici nu se cuvine. Şi ca să-nchei cercul am să vă-ntreb: chiar credeţi în rostul cuvintelor, în capacitatea lor de a oferi soluţii?

Şi ca să vă puteţi înşela mai uşor în etichetare,

Cluj-Napoca
lou@personal.ro

Telegramă

Începînd cu ziua de 12 octombrie STOP în fiecare marţi la ora 14 STOP la Muzeul Ţăranului Român se ţin cursuri de etnologie STOP. Veniţi cei care puteţi STOP.

Irina NICOLAU

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Ei, evreii**
- **Suveranitatea**
- **Sărbători şi serbări naţionale**
- **Focuri de paie**
- **Filmul**

Este prostia diabolică?!

Pot mărturisi?!

Proştii mă înspăimîntă. Prostia mă fascinează. De ce, de unde, habar n-am. Tot ce ştiu este că aproape m-am născut cu spaima de proşti şi cu ideea fixă că nimic nu poate fi mai rău decît prostia. În prima adolescenţă, pe la 11-12 ani, am păţit un accident. Treceam pe lîngă o casă în construcţie şi chiar atunci un lucrător aflat undeva pe acoperiş a aruncat la întîmplare o găleată pe jumătate plină cu mortar. Un prost, de bună seamă, dar găleata zvîrlită de el mi-a nimerit mie în cap. M-a lovit în ceafă, apucasem să mă aplec puţin cînd am auzit-o vîjîind prin aer. M-am trezit la spital, după nu ştiu cîte ceasuri, cu capul înfăşurat într-un turban de pansamente. Amnezic, nu-mi aduceam aminte nici cum mă cheamă. Memoria mi-a revenit după cîteva zile, dar cicatricea o am şi acum. Se vede bine cînd mă tund scurt. Stimulează tandreţea frizeriţelor, care o mîngîie visător şi delicat. Nu ştiu ce va fi însemnînd pentru ele mîngîierea asta, dar mie îmi aminteşte reflex numai de groaza pe care am trăit-o atunci, demult, după accident: groaza de a nu rămîne „prost". Nu-mi era teamă de nici o altă urmare a loviturii, nu mă înspăimînta nici un eventual beteşug, la o radiografie se descoperise că fusesem atins şi la coloana vertebrală, mi-era însă indiferent, doar *asta* mă înfricoşa: să nu rămîn „prost". Ceea ce însemna că nici măcar nu mi-aş fi dat seama ce s-a întîmplat cu mine. Fiindcă marele secret al proştilor este că ei nu ştiu că sînt proşti. Niciodată. Pentru ei problema prostiei nu există. Pur şi simplu nu există, aşa cum nu există Dumnezeu pentru ateii veritabili. Forţa lor de aici se trage.

Dar ce fel de forţă e forţa prostiei? De ce natură? Ideea că forţa prostiei stă în numărul mare al proştilor mi se pare o prostie. Forţa prostiei nu e o chestiune de cantitate, de asta sînt sigur. La fel, că e invulnerabilă, nu prea mai am îndoieli. Cînd, ia te uită!, găsesc la Alexandru Paleologu o părere radicală: „diavolul e, mai ales, un duh al prostiei. Eu asta cred, că diavolul nu e, cum crede lumea, «mefistofelic». Se spune: «e de o inteligenţă diabolică». Nu, inteligenţa nu poate fi diabolică, diabolică e numai prostia".

Am regăsit oarecum din întîmplare aceste propoziţii. Răscoleam prin bibliotecă şi mi-a venit sub mînă *Sfidarea memoriei*, volumul de convorbiri între Alexandru Paleologu şi Stelian Tănase, carte pe care o citisem îndată după apariţie, dar trecusem repede, prea repede!, peste scurtul paragraf despre caracterul „diabolic" al prostiei. Căci sînt momente cînd alerta mea interioară la prostie slăbeşte. Să fie, oare, acele „normale" momente de prostie, fără de care, dacă nu ai avea ulterior conştiinţa lor, nici nu ai şti că nu eşti prost? Cred cu tărie că în vreme ce proştii sînt aşazicînd uniformi, mereu egali cu ei înşişi, indivizii inteligenţi sînt în mod obligatoriu din cînd în cînd proşti, chiar foarte proşti, tocmai pentru că inteligenţa nu este constantă.

Cam asta încercasem de cîteva ori, pe la începutul anilor '80, să ne desluşim, Alexandru Paleologu şi cu mine. Nu eram prieteni şi nici prea apropiaţi n-am fost. A fost însă un timp cînd ne-am văzut mai des. În acea vreme, cred că ideea o avusese Eugen Simion, hotărîsem să ne întîlnim în grup o dată pe lună la un prînz la „Capşa". Un prînz al criticilor: veneau Ov. S. Crohmălniceanu, Lucian Raicu, Nicolae Manolescu, Valeriu Cristea, Gabriel Dimisianu, Zigu Ornea, Alexandru Paleologu, Eugen Simion şi cu mine. Uneori şi Mircea Zaciu, cînd se întîmpla să fie în Bucureşti. Aceste întîlniri cu tabiet au durat cam un an, apoi am renunţat tacit. Eram prea apăsaţi, ne „încălzeam" greu, aveam toţi aceeaşi obsesie, voiam să o evităm, iar efortul ni se părea inutil. Solidaritatea noastră literară nu avea nevoie de această ritualică exteriorizare căznită. Ne simţeam mai bine retraşi, fiecare, în singurătăţile noastre. Ideea era bună, dar... Acolo, la „Capşa", în lumina puţină şi galbenă, de adăpost antiaerian, aveam probabil aerul unor spectre. Sau, poate mai degrabă, dar pe atunci nu ştiam cum e, al unor refugiaţi. Erau chelneri cu mutre suspecte şi comportament slinos, părînd să fie ba deghizaţi stîngaci, „în exerciţiul funcţiunii", ba nişte bişniţari prăpădiţi, erau vulgare tîrfe de gară (la „Capşa"!), erau arabi insolenţi, străinii preferaţi ai regimului, inşi de calitate proastă făcînd pe califii la Bucureşti: ce căutam noi acolo?! Am abandonat...

Pe atunci am vorbit cu Alexandru Paleologu despre proşti şi despre prostie. Era un lux?! Nu ştiam, nu aveam de unde, că Dej spusese cîndva „mie nu mi-e frică de duşmani, mie mi-e frică de prostia noastră", iar altă dată, în cu totul altă împrejurare, îl calificase pe Ceauşescu drept *prost* („lasă-l pe prostul ăsta la o parte! Nu înţelege nimic. El poate numai să te-ncurce!"). Da, dar *prostul* a cîştigat! Restul se ştie...

Este prostia diabolică?!

Mircea IORGULESCU

„Dacă nema putirinţa..."

Fondul Monetar Internaţional şi-a flexibilizat criteriile şi atitudinea faţă de România. A doua tranşă din împrumutul stand-by e pe cale să fie acordată fără condiţii restrictive. Reprezentanţii Băncii Mondiale au revenit la Bucureşti pentru o verificare de rutină a stadiului în care se află angajamentele anterioare. În urma ei, alte cîteva zeci de milioane de dolari vor intra în vistieria naţională. Firma franceză Renault a vărsat deja la buget cea mai mare parte a sumei pentru pachetul majoritar de acţiuni ale uzinei de automobile Dacia Piteşti. Concernul american Meryll Lynch a cîştigat licitaţia de consiliere pentru privatizarea Băncii Comerciale Române. Grupul franco-german Eurocopter a făcut o ofertă pentru privatizarea IAR-Ghimbav, iar Ministrul Apărării a demarat negocierile la Paris.

Toate aceste ştiri ale săptămînii trecute au rămas stinghere şi neimportante în vacarmul politic dîmboviţean. Faptul că Ion Iliescu, Petre Roman şi Teodor Meleşcanu au stat la aceeaşi masă cu ocazia unui simpozion economic organizat la Cluj-Napoca a devenit subiect de stat. Însuşi primarul Gheorghe Funar, care se hotărîse să vopsească tricolor cîinii vagabonzi din propria-i urbe, pare buimăcit, de vreme ce a tăcut mîlc înainte şi după reuniunea social-democrată moderată de Theodor Stolojan. Parlamentarii se ocupă de preţul telefoanelor ori cer anchetarea ministrului Culturii bănuit că a cheltuit prost fondurile alocate din bugetul de stat. Încîlcitele iţe ale fraudelor de la Bancorex rămîn nedescurcate în legislativ, dar deputaţii şi senatorii suportă greu faptul că un protejat al Cotrocenilor candidează pentru postul de director la UNESCO. Premierul îl înlocuieşte pe şeful Agenţiei de Valorificare a Activelor Bancare în momentul cînd această instituţie – aprig contestată de ApR – promitea rezolvarea „dosarului Viorel Cataramă". Culmea e că însuşi Radu Vasile îl numise în funcţie pe Ovidiu Grecea cu puţin timp în urmă, însărcinîndu-l să recupereze valoare creditelor luate de la Bancorex şi nereturnate, prin confiscarea bunurilor marilor datornici. Lumea crede că liderul de la Palatul Victoria l-a înlocuit pe şeful AVAB pentru că prea se înţelegea bine cu liderul de la Cotroceni. Revenit la conducerea Corpului de Control al Guvernului, Grecea face o inspecţie în teritoriu şi constată că verigile puterii executive se află adesea în conflict, că oamenii nu-şi cunosc atribuţiile şi competenţele, ceea ce se traduce printr-o disoluţie a autorităţii statului. Purtătorul de cuvînt al PNŢCD comentează simpozionul social-democrat de la Cluj pentru a susţine că în plan extern credibilitatea reformei e girată *doar* de ţărănişti. Remus Opriş a ajuns în punctul din care vede că în România există două centre de putere: unul care se căzneşte să facă reforma – reprezentat, în opinia sa, de Convenţia Democrată –, altul care-i pune piedici, deşi face declaraţii de sens contrar. Lucrurile stau aşa nu de azi de ieri, iar strategul campaniei electorale care i-a adus la putere pe liderii CDR evită să meargă cu observaţia pînă la capăt. Din cel de-al doilea centru de putere, ceva-ceva sălăşluieşte în fiecare partid, fie el istoric, revoluţionar sau doar satelit pentru manevre electorale. Iar dacă reformiştii sînt ei înşişi cînd nepricepuţi, cînd hrăpăreţi dar mai ales perpetuu vanitoşi, *voinţa politică* a majorităţii e numai o sumă de neputinţe „frumos" ambalate.

Preşedintele Emil Constantinescu şi-a dat seama că e antipatizat de toată lumea, dar şi că „la sfîrşitul primului mandat va preda la cheie o altă Românie decît aceea preluată în noiembrie '96". Oare ştie şi cui, aşa cum ştia predecesorul său pe vremea cînd Măgureanu dorea „schimbarea în dreapta", iar gura cea mai autorizată a opoziţiei rostea (necruţător) pe micul ecran întrebarea «Credeţi în Dumnezeu, domnule Iliescu?»?

Elena ŞTEFOI

Economia rostului

Un ţăran osteneşte la peticul său de cartofi. Un vecin coboară din rata care îl aduce de la oraş, îl priveşte ironic şi-i aruncă din mers: *Cu banii pe care îi bagi tu în peticul ăsta de pămînt îţi cumpăr eu toţi cartofii şi pe tine cu ei cu tot!* Ţăranul tace şi sapă mai departe.

Dincolo de glumă, este evident că lucrul acelei parcele de cartofi este nerentabil, că ceea ce *se bagă* depăşeşte ceea ce *se scoate* şi că piaţa oferă o alternativă mai avantajoasă. Cu toate acestea, ţăranul se încăpăţînează, „iraţional", să muncească degeaba, mai exact, profund ineficient. O întîmplare de la Pucheni, reprezentativă însă pentru mii de alte situaţii similare din oricare sat al ţării.

Cine taie o scroafă, nimiceşte pe toţi urmaşii ei pînă într-a mie generaţie – afirmă spiritul capitalist prin gura lui Franklin. *De ce să ţin viţelul, dacă o vacă îmi ajunge?* – se întreabă spiritul ţărănesc prin gura oricui. Dispus să muncească „degeaba", s-ar zice că ţăranul nu este dispus şi să muncească peste o anumită limită, acel „îmi ajunge" (care poate fi o vacă sau o mie de oi, nu asta e problema). Prea mult, pe de o parte, prea puţin pe de alta, ţăranul face astfel figură de inapt pentru modernitate, ba chiar de comportament „iraţional". *Să fie ortodoxia de vină?* – se întreabă atunci unii, cu o lectură de universitate populară a cărţii lui Max Weber, *Etica protestantă şi spiritul capitalismului*. Există însă şi ţărani neortodocşi, după cum există şi capitalişti neprotestanţi!

De unde atunci această impresie de „iraţionalitate", de comportament neadaptat şi conservator? Răspunsul nu-l putem găsi decît printr-o scurtă analiză a perspectivei în care se naşte această impresie şi anume a ceea ce am putea numi ideologia economică modernă.

Unul din postulatele fundamentale şi consensuale ale tuturor teoriilor economice moderne îl constituie **bunăstarea** individuală (*bien-être, welfare*) ca împlinire a destinului uman şi finalitate a activităţii economice. Ancorată în această premisă aproape ontologică, activitatea economică va fi o căutare a fiecărui individ de maximalizare (sub constrîngeri), prin alegerea raţională a mijloacelor şi resurselor disponibile, a acestei satisfacţii supreme a existenţei umane. Ea va fi, în mod „natural", *forward-looking* şi *utility-maximizing*, cum se exprimă laureatul premiului Nobel pentru economie, Gary Becker. Născută din viziunea evoluţionistă şi neîncetat rafinată apoi, bunăstarea poate fi considerată astfel ca una dintre valorile normative centrale ale modernităţii, ajunsă să fie considerată de domeniul evidenţei însăşi.

Privită mai de aproape, bunăstarea individuală, ca împlinire a destinului uman, încetează să mai fie însă atît de evidentă. În primul rînd datorită faptului că trebuinţele umane, nevoile, preferinţele ce urmează să fie satisfăcute prin atingerea bunăstării nu sînt date şi universale şi cu atît mai puţin fixate în patrimoniul genetic al individului („Atunci cînd vom fi capabili să deducem baza genetică a dorinţelor umane, vom putea să determinăm politicile care vor fi eficace şi cele care nu vor fi" – afirma acelaşi Becker în 1978). Nu avansăm cu nimic nici dacă ne luăm precauţia de a vorbi, precum Becker, de „bunăstare, aşa cum este înţeleasă de către individ", căci toate aceste preferinţe armonizate în bunăstare sînt construcţii sociale şi nu individuale.

Frecventarea „economiei reale" a satelor, de la care am pornit, pare să ridice astfel probleme economice mai generale, precum aceea a valorii muncii, de pildă, ca mobil general al activităţii economice. Sîntem tentaţi, în această perspectivă, să considerăm că nu se poate vorbi de un scop final, unic şi universal, al economicului, ci de un raport definit social între *a fi* (ceea ce sînt) şi *a avea* (ceea ce am), între valoarea persoanelor şi valoarea bunurilor. Ca mediator între persoane şi bunuri, munca produce atît un surplus de a avea cît şi un surplus de a fi. Valoarea muncii este astfel raportul „corect" între a fi şi a avea, stabilit în şi prin relaţiile de muncă, ceea ce popular se desemnează prin termenul de *rost*. Poţi deci munci „cu rost" şi pentru a fi, nu numai pentru a avea, raţionalitatea constînd atunci în urmărirea coerentă a rostului definit social, oricare ar fi acesta.

Într-o perioadă de schimbări sociale intense, cum este tranziţia noastră, rosturile se descompun şi se recompun şi ele mai intens, se ciocnesc şi se combină, generînd strategii economice variate şi adesea heterogene. Pentru a le înţelege în mişcarea lor concretă, cred că „economia dominantă", recunoscîndu-şi premisele sale normative (şi fără să renunţe la ele), ar trebui să devină mai *ecumenică*.

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Garantarea proprietăţii private (II)

Vocile autorizate ale PDSR nu par a fi de acord cu iniţiativa liberală de modificare a Constituţiei noastre. Reamintesc, PNL a început să strîngă semnături pentru un proiect de modificare a textului constituţional care se referă la atitudinea statului român faţă de proprietatea privată – textul supus modificării vorbeşte despre „ocrotirea" proprietăţii private, în vreme ce liberalii propun „garantarea" proprietăţii private. Am vorbit săptămîna trecută despre implicaţiile acestei modificări. PDSR consideră că această schimbare nu este oportună, că nu a sosit încă vremea pentru atare modificare, că altele sînt acum problemele ţării. Sînt, într-o oarecare măsură, de acord cu liderii PDSR. Şi eu cred că 1999 nu este momentul cel mai bun pentru această schimbare de text constituţional şi, implicit, de atitudine în abordarea problemelor proprietăţii private. Cred că aceste schimbări ar fi trebuit să vină acum opt sau nouă ani – mi-e teamă că 1999 este un moment tardiv şi că ireparabilul s-a produs deja. Nu cred că poate cineva calcula cu precizie prejudiciul pe care l-a produs României politica haotică dusă în materie de proprietate din 1990 pînă acum, dar sînt sigur că acest prejudiciu este enorm.

Considerarea problemei proprietăţii şi, în special, a proprietăţii private, drept una dintre problemele care aglomerează agendele partidelor noastre ar fi o mare greşeală. Cauza principală a stării lamentabile în care se află acum societatea românească este ambiguitatea păguboasă în care se află proprietatea în România. Legi neclare urmate de acte administrative dubioase şi de lungi şi controversate procese au făcut ca proprietatea să fie un adevărat blestem pentru români. Odată cu modificarea Constituţiei va trebui să se schimbe şi felul în care este înţeleasă proprietatea privată. Statul va fi obligat să se raporteze la proprietatea privată altfel decît la principala vacă de muls pentru întremarea finanţelor statului şi va trebui să abandoneze prejudecata ierarhizării formelor de proprietate după importanţa lor socială, aceasta din urmă fiind parte din balastul fatal al abordării comuniste a problemei proprietăţii.

Revenind la modificarea Constituţiei, cred că PNL, dar şi celelalte forţe politice care se alătură iniţiativei liberale trebuie să se concentreze acum pe îndeplinirea procedurilor necesare: obţinerea a 500.000 de semnături din partea cetăţenilor cu drept de vot, votarea proiectului în ambele camere ale Parlamentului şi referendumul. Îndrăznesc să spun că, într-o atare procedură, rolul parlamentarilor este secundar. Nu văd ce forţă politică serioasă s-ar opune unui proiect care are în spate 500.000 de semnături. Problema va fi aceea a strîngerii semnăturilor şi a referendumului. Cred, prin urmare, că trebuie demarată o campanie de explicare a rostului acestei modificări constituţionale. Ar fi bine ca alături de PNL, care are meritul indiscutabil de a fi demarat procedurile de modificare a Constituţiei, să se implice şi alte forţe politice cu audienţă în această campanie. Ar fi o dovadă de responsabilitate a clasei noastre politice. Ar fi, deci, o surpriză plăcută.

Cred că la nivelul mentalităţii cetăţeanului, odată cu această modificare, s-ar spulbera un mit întreţinut cu abilitate în ultimii ani: mitul intangibilităţii Constituţiei. Constituţia nu este şi nu trebuie să fie un text sacru, un text tabu. Cei care o pun în discuţie nu trebuie să fie priviţi ca nişte trădători, iar modificările aduse Constituţiei nu trebuie văzute ca tentative de destabilizare. Personal, sînt de părere că realităţile româneşti au avut o asemenea dinamică în ultimii nouă ani, încît societatea românească, nevoile şi aspiraţiile ei arată altfel în 1999 decît în 1990-1991. Deci, textul fundamental al statului nostru trebuie modificat. Vigoarea unei Constituţii eficiente pentru România este dată de flexibilitatea ei. Ar trebui, deci, să vorbim tot mai mult despre reforma constituţională a statului nostru şi sper ca iniţiativa liberală să fie primul pas spre amendarea mai profundă a Constituţiei noastre. Pînă atunci, este foarte important ca acest prim pas să reuşească.

Sever VOINESCU

S A T U L

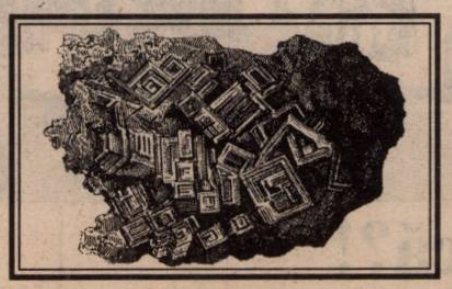

G L O B A L

Şocuri şi concursuri

Românul mediu, cu nevastă şi copii, cu concepţii şi principii morale oarecum conservatoare (ca tot cetăţeanul mediu din orice ţară), care vrea să se destindă la sfîrşit de săptămînă în faţa televizorului, are parte, între alte posibilităţi pe care i le oferă telecomanda, de „TeleEurobingo Show", transmis pe Antena 1. Duminica trecută, i-am suprins pe cei doi caraghioşi care prezintă *show*-ul conversînd cu un telespectator/jucător din Oltenia în următorii termeni: „dă-o dracului, nea Marcele; fi-ţi-ar căţeaua a dracului, măi oltene" şi altele asemenea. Tocmai extrăseseră numărul cîştigător şi voiau, vezi Doamne, să „pregătească" momentul cînd urmau să anunţe, urlînd triumfători, cîştigul de 200 de milioane.

Consiliul Naţional al Audiovizualului a sancţionat de curînd postul de televiziune Atomic pentru ceea ce considera „limbaj trivial". Dacă CNA ar avea principii şi reguli clare şi dacă le-ar aplica pînă la capăt, ar putea interveni în multe situaţii, inclusiv în cea descrisă mai sus. Dar nu aceasta (sau nu numai aceasta) este problema. Dacă românul mediu ar avea, la rîndul lui, principii şi educaţiune, n-ar mai fi nevoie de intervenţia vreunui for care să decidă dacă la televizor e voie să spui (pardon!) „dă-o dracului" şi dacă a te adresa naţiei prin intermediul televiziunii presupune un minimum de decenţă şi de bun gust. Am impresia însă că românul mediu e copleşit de românul sub-mediu, pătruns de pasiunea jocurilor şi a concursurilor şi de posibilitatea de a cîştiga milioane şi miliarde trimiţînd pur şi simplu un cartonaş la un post de televiziune. De prisos să reamintesc ideea că televiziunea influenţează şi modifică gusturile, modele, mentalităţile, creează modele comportamentale şi propagă opinii, iar masele sînt tentate să „intre în siajul" celor văzute la TV, să imite, să preia şi să valideze opiniile ori ideile. Or, tranziţia noastră spre capitalism include şi o modificare a atitudinii şi a comportamentului nostru faţă de *bani*. Abia ieşit din societatea etatistă şi asistenţialistă, în care banul era ceva „dat de către stat" ca mijloc de subzistenţă, românul mediu se trezeşte cu miliardari făcuţi peste noapte, cu informaţii zilnice despre inflaţie, dobînzi, cursuri de schimb etc. Nici n-a apucat bine să înveţe din mers toate acestea şi să priceapă că banii nu sînt *daţi* de către statul-patron, ci sînt *cîştigaţi* prin muncă de el, de bietul cetăţean, şi românul-mediu-cu-telecomanda-în-mînă se trezeşte în plină epocă a jocurilor şi concursurilor, în care i se repetă cu obstinaţie că banul poate fi cîştigat uşor. Sigur, munca e necesară, e bine şi să economiseşti, dar cel mai bine şi mai bine e să participi la concursuri, să suni la 89.89... şi să răspunzi la o întrebare stupidă, să te uiţi şi... gata. De restul avem grijă noi, televiziunile, şi nişte oameni de afaceri generoşi care, iată, *dau* maşini, *dau* apartamente, *dau* miliarde, numai pentru ca voi să vă uitaţi la noi, dragi telespectatori: uitaţi-vă, şi vă vom face fericiţi, aşa cum nici statul, nici altcineva pe lume nu vă poate face. (Paranteză: telespectatorilor ar trebui să li se reamintească tot timpul *regulamentul* concursului, dar şi *proveniența* premiilor, precum şi faptul că toată afacerea e chiar o... *afacere*, din care patronii cîştigă şi ei; nici vorbă de generozitate. Şi nici cu transparenţa nu stăm prea bine.) La lipsa de cultură economică minimală a românului mediu (care la şcoală a învăţat integrale şi teoria mulţimilor, nu şi cum se calculează dobînda, ce înseamnă un titlu de stat, un depozit la termen şi altele asemenea, strict necesare), un astfel de mesaj televizat sfîrşeşte prin a părea providenţial. Am văzut cîteva declaraţii televizate ale noilor miliardari produşi de *bingo*, oameni simpli: toţi mulţumeau postului de televiziune (!), aduceau vorba de Dumnezeu şi îi sfătuiau pe toţi românii să participe la concurs, pentru că pînă la urmă graţia divină se va pogorî şi asupra lor şi-i va răsplăti cu banii mult visaţi (şi, desigur, meritaţi, după ce au perseverat cumpărînd cartonaşele şi au ghicit numerele cîştigătoare).

Orbecăind încă prin tunelul tranziţiei, după ce n-a avut parte, la vremea lui, de un socialism cu faţă umană, românul mediu se vede transportat direct într-un fel de capitalism providenţial, în care poţi să devii miliardar pentru că un alt miliardar, ajutat de-o televiziune, *îţi dă*. Faţă de inducerea unui asemenea gînd despre ce înseamnă capitalismul şi banii, o drăcuială televizată din partea a doi caraghioşi devine un biet amănunt de incultură lingvistică.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Economie

Crahul se amînă în anul 2000?

României i s-a prezis prăbuşirea financiară în '99. Voci din afara ţării, adeseori acompaniate de glasuri din interior, excesiv de credule, au dat ca sigură încetarea plăţilor în condiţiile unui serviciu al datoriei externe împovărătoare. Nu s-a întîmplat însă nimic din ce-au cîntat Casandrele. În '99, numai în primul semestru au fost rambursate peste două miliarde de dolari, în contul datoriei externe, fără ca Banca Naţională să-şi piardă rezerva. Dimpotrivă, rezerva de valute a crescut. BNR a reuşit să cumpere de pe piaţa internă, fără să destabilizeze cursul valutar, peste trei sferturi de miliard de dolari.

Acum, în toamna lui '99, Casandrele şi-au reluat cîntecul, repetînd cu insistenţă că va fi totuşi crah în România, dar în anul 2000. Ele sînt încurajate de întîmplările din Ecuador, de la începutul acestei săptămîni. Aşadar, o ţară poate intra în încetare de plăţi. De ce n-ar urma România?

O astfel de asociere este puerilă, chiar în condiţiile în care cazul Ecuadorului a arătat cît de intransigenţi sînt creditorii şi că ei resping sugestiile instituţiilor financiare internaţionale, din acest an, legate de participarea sectorului privat al pieţelor de capital la rezolvarea crizelor din ţările în dezvoltare. Trăim într-o lume în diversificare, aşa că nici crizele nu seamănă unele cu altele. Cum să acceptăm că încetarea de plăţi din Ecuador ar putea fi repetată în România?

Totuşi, nu putem să nu ţinem cont de unele comentarii privind starea economiei româneşti. În perspectiva unui efort financiar considerabil, legat de plăţile exerne din '99, IBCA ne-a scăzut nota la riscul de ţară, motivînd că mediul economic din România devenise extrem de riscant. Agenţia nu excludea posibilitatea unui crah, notînd că în ceea ce priveşte urgentarea reformelor economice există încă un decalaj considerabil între vorbe şi fapte. Ceea ce era – şi este! – adevărat. Mai ales că a întîrziat şi întîrzie nejustificat de mult trecerea la o altă manieră de organizare a muncii, dominată de spirit managerial modern, de flexibilitate şi caracter prospectiv.

Întîrziere păguboasă. Cazanul comun, menţinut încă în economia românească, mai ales în industrie, şi-a epuizat bruma de resurse ce dădea cîndva iluzia protecţiei sociale. Securitatea socială nu mai este posibilă fără protejarea economiei, îndeosebi prin expansiunea concurenţei. Dacă nu vom scăpa din această capcană, industria va continua să consume în neştire materii prime şi resurse energetice, făcînd să sporească neîncetat risipa.

N-avem încotro: trebuie să apăsăm pe accelerator. Ne-am convins deja ce focar de destabilizare a economiei poate fi un deficit fiscal mare. Mai ales cînd e combinat cu un grad redus de colectare a veniturilor bugetare, pe un fond de indisciplină financiară. În acelaşi timp, am văzut ce se poate întîmpla cînd economisirea internă e orientată cu deosebire spre cheltuieli guvernamentale, investiţionale sau de consum, inclusiv pentru plata salariilor.

Dacă nu ne-am prăbuşit, cum sunau prezicerile, asta s-a datorat faptului că au fost introduse filtre eficiente, ce au oprit intrările masive de capitaluri speculative, ca în Rusia bunăoară. Apoi, flotarea liberă a cursului de schimb leu-dolar, pe piaţa valutară interbancară, a accentuat imprevizibilitatea necesară pentru pararea speculaţiilor şi a dat o mai mare flexibilitate politicii monetare. O politică monetară prudentă totuşi, care a asigurat scăderea pe piaţă a dobînzilor bancare şi o depreciere lentă a leului.

România va evita o criză financiară şi în anul 2000. Ne pîndesc însă cîteva grave pericole, între care creşterea în continuare a deficitului fiscal, scăderea ratei de încasare a veniturilor bugetare, ca rezultat al indisciplinei financiare şi al evoluţiilor nesatisfăcătoare din economie, plus presiuni referitoare la creşteri salariale neacoperite cu productivitate şi eficienţă. Toate aceste ameninţări sînt cauzate, în principal, de întîrzierea procesului de privatizare şi restructurare. Din aceste cauze, avem şi încă vom avea multe necazuri. Dar crah nu va fi. Nici un fel de date nu justifică o cădere financiară.

Adrian VASILESCU

Povești suprapuse

Crimă și pedeapsă în bibliotecă

Pînă acum cîțiva ani taică-meu a avut un ceas care-mi plăcea mult; era sovietic și totuși fin, era marca *Kirovskie*. Marca n-ar fi existat niciodată dacă, în după-amiaza rece a zilei de 1 decembrie 1934, Serghei Kirov – popularul, atunci, șef al bolșevicilor din Leningrad –, n-ar fi fost împușcat lîngă biroul său din Institutul Smolnîi – o clădire în stil neoclasic devenită cuib al activiștilor noului regim după ce, pe timpul țarului, fusese un exclusivist pension de domnișoare (!). Este crima în care Amy Knight, în ultima sa carte (*Who Killed Kirov? The Kremlin's Greatest Mystery*, Hill & Wang, NY, 1999), vede cel mai mare mister din umbra roșie a Kremlinului. Nu mă interesează cine a tras glonțul, nici cine a tras sforile crimei. Rămînem la victimă: Serghei, fiul unui funcționar bețiv care, în tradiția taților de bolșevici (vezi cazul Stalin), își bătea familia cu metodă, a crescut, de la 7 ani, într-un orfelinat. La 19 ani (în 1905), junele Kostrikov (pe numele său real), are nu numai o diplomă de inginer, dar și un număr de ordine în rîndul bolșevicilor. Regimul țarului Nicolae al II-lea îl trimite în închisoare. Urmează surpriza: ilegalistul Kirov nu-l citește atît pe Marx, cît pe Dostoievski, pe Cehov, Tolstoi, Victor Hugo și Anatole France, pe Hegel, Descartes și Spinoza. Acest fidel suporter al lui Stalin a lăsat la moartea sa, spune Knight, o bibliotecă de 20 000 de volume.

Sau: este de înțeles, azi, ambițul lui Sergo Beria de a spăla, prin amintiri povestite, păcatele tatălui său Lavrenti Beria (vezi *Beria, mon père*, Plon, Paris, 1999). Cine vrea să-l creadă pe venerabilul Sergo (el însuși are 75 de ani azi!) o poate face; eu nu mă grăbesc. Dar reținem, din poveste, aspectul altei bibliofilii uluitoare: după spusele juniorului, Beria senior era un cititor înrăit. Nici el nu era prea înamorat de Marx – pe care-l considera, spune fiul, un *teoretician mediocru* –, ci îl prefera pe (mai) clasicul Adam Smith. Aflăm că Lavrenti citea tot ce-i pica în mînă despre basci (neam în care vedea niște rude mai de departe ale georgienilor!); nu erau broșuri ideologice ale *propagbiurou*-lui, ci cărți franțuzești, pe care Lavrenti le citea în original. În fine, mai spune fiul, *tata mi-a recomandat o carte despre construcția piramidelor egiptene (...) tocmai pentru a mă face să înțeleg că oamenii liberi muncesc întotdeauna mai bine decît sclavii*. Iată cum prețuia libertatea mîna dreaptă și mult însîngerată a lui Stalin, șeful NKVD-ului și stăpînul cvasi-absolut al sufletelor moarte care trudeau pe rupte prin Gulagul sovietic, iată cum penaliza el, în educația fiului, sclavajul politic!

Ciudată concluzie s-ar putea trage. Ne place să credem că lectura umanizează, că întîlnirea cu marea literatură deschide mintea și sufletul. Pare bizar, cel puțin azi, să-ți placă Dostoievski și, în același timp, să fii în ierarhia lui Stalin; să-l citești cu plăcere seara pe Adam Smith și dimineața să supraveghezi cum unui *deviaționist*, în lipsa probelor, i se smulg unghiile în timpul anchetei. Pol Pot, înainte de a fi șeful *khmerilor roșii*, a fost doi ani călugăr budist și patru ani student în radio-electronică la Paris. Nu-l mai pun la socoteală pe amărîtul de Ceaușescu, care n-a citit în viața lui trei pagini din Marx, dar aprecia și el măcar o poezie a lui Coșbuc; nu mă refer nici la nostalgia livrescă a lui Gheorghiu-Dej, cel care – spune legenda – închis fiind, a tot citit, zile la rînd, un manual de istorie scris de Andrei Oțetea, pentru ca apoi, ajuns la putere, să se poarte cu mănuși cu istoricul în chestiune.

În aceste condiții, sătul de paradoxuri cinice și de bizarerii intelectuale, eu unul mă bucur enorm atunci cînd onorabilul senator Văcaru spune că astă-vară a citit numai romane gen Sandra Brown. Nu e vorba de sentimentul de calmă compasiune pe care o asemenea afirmație francă l-ar putea induce, cît de faptul că astfel îmi dau seama cît de departe de noi rămîne acest straniu totalitarism al unor gangsteri politici tobă de carte.

Adrian CIOROIANU

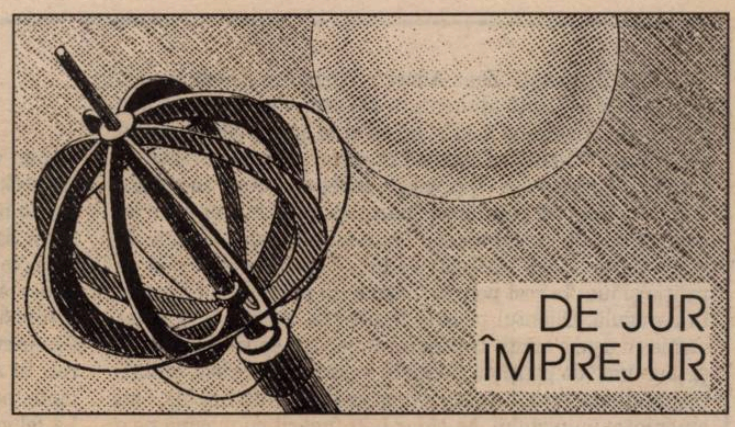

Piese neterminate

Pe lumea asta, multe evenimente par fără sens, pentru că voința celor ce le declanșează nu este suficientă pentru a le duce la bun sfîrșit. De ce a acceptat Miloșevici, în cele din urmă, prezența trupelor NATO în Kosovo? – se întreba acum vreo două luni în revista *Newsweek*, Zbigniew Brzezinski, fost consilier al Casei Albe în probleme de apărare. Nici una din variantele publice nu i se părea credibilă: nici cea a pierderilor excesive, nici cea a atingerii limitei dincolo de care populația nu mai poate suporta privațiuni. După un studiu atent al drumurilor făcute de diplomații ruși pe ruta Moscova-Belgrad și de acolo în diverse capitale europene, după o lectură atentă a comunicatelor, Brzezinski avansează ipoteza unei înțelegeri ruso-sîrbe în vederea partiției regiunii Kosovo, plan vehiculat și în timpul ostilităților, respins cu mai mare indignare de Occident decît de cei interesați. Trupele sîrbești în retragere urmau să le întîlnească pe cele rusești în spațiul unde se găsesc atît mînăstirile ortodoxe, cît și unitățile industriale mai importante. Alianța occidentală ar fi fost pusă în fața faptului împlinit. În Rusia, unități puternic înarmate așteptau semnalul și detașamentul de parașutiști apărut nechemat la Priștina nu ar fi fost decît avangarda desantului. În această versiune, logica intențiilor rusești de la Priștina pare a se limpezi: nu a fost doar o explozie de orgoliu „strengăresc", acțiune a unor comandanți dornici să demonstreze că Rusia este o mare putere militară autonomă, ci expresia voinței politice de a-l sprijini pe Miloșevici. Dar dacă a fost așa, de ce s-a renunțat la înfăptuirea acestui plan? Brzezinski răspunde prin ipoteza presiunilor americane: autoritățile militare NATO au prins de veste și s-au împotrivit prin diplomați. Aceasta este una dintre poveștile venite din lumea culiselor, a tainelor militare și diplomatice, bucurîndu-se de autoritatea unui narator cu bune surse de informație și care ar putea explica tulburările din avanscenă.

Alteori aceste taine sînt îngropate – la propriu – în pămînt: conducta de petrol Baku-Groznîi-Novorossisk, care transportă petrolul de la Marea Caspică la Marea Neagră, este singurul punct de convergență între interesele cecene și cele rusești. Rușii privesc cu îngrijorare proiectele unor variante de conducte traversînd prin Georgia, Turcia sau România, ocolindu-le teritoriul; nici autorităților cecene nu le-ar conveni să piardă banii încasați de pe urma tranzitului petrolier. Sînt, practic, unicii bani siguri într-un loc sărac, unde pacea seamănă foarte mult cu războiul. Radicalii ceceni spun că orice legătură cu Rusia este vinovată și incită populația la vandalizarea stațiilor de pompare. Se pare că legăturile cu interesele rusești pot fi iertate. După distrugerea stațiilor, Rusia nu a mai plătit banii, Cecenia nu a avut fonduri pentru reparații, petrolul din Azerbaidjan, în cantități mult mai mici, a tranzitat Daghestanul cu trenul, pentru a fi pompat din nou în conducte pe teritoriul rusesc propriu-zis. Soluție incomodă și costisitoare, favorizînd planurile de omitere a Rusiei din tranzacții extrem de profitabile.

După exploziile de la Moscova, care au distrus blocuri de locuințe și au făcut sute de victime printre civili, la conducerea societății *Transneft*, proprietară a conductelor petroliere, a venit Semion Vainștok, pus acolo de Berezovski, personificarea puterii oculte a Kremlinului. Se spune că Berezovski este comanditarul din umbră al războiului din Daghestan și Cecenia. Chiar în prima sa declarație, Vainștok a spus că va construi o bretea care va ocoli Cecenia: o investiție de 300 de milioane de dolari, „o cotitură strategică, o desprindere de anii de indecizie, caracteristici pentru politica din Caucazul nordic" scria *Nezavisimaia Gazeta*, proprietate a lui Berezovski.

„Cotitura strategică" ocolește Cecenia prin Daghestan. Acesta să fi fost motivul atacării Daghestanului de către războinicii ceceni sau, dimpotrivă, aceasta să fi fost rațiunea distrugerii infrastructurii petroliere din Cecenia de către aviația rusă?

O hartă a conductei de petrol ar furniza, probabil, explicații mult mai coerente ale ostilităților decît declarațiile oamenilor politici sau ale comandanților militari. Prezente peste tot, interesele economice sînt reglementate, în lumea civilizată, de principiile statului de drept. În spațiul întins de la Priștina pînă la Belgrad, golit de copii, femei și bătrîni, unde bîntuie armate și formațiuni paramilitare, civili înarmați și soldați zdrențăroși, interesele economice fac legea, profitînd de sentimentul colectiv de deprimare, de neputință, de izolare. Discursul despre Occidentul care nu înțelege realitățile din această parte a lumii a creat, într-adevăr, realități de neînțeles pentru cei care nu au altă legătură cu petrolul decît cumpărarea benzinei de la pompă. Este puțin probabil ca aceștia, ruși sau ceceni, sîrbi sau albanezi, să afle vreodată sfîrșitul pieselor în care fac figurație.

Magdalena BOIANGIU

Presa despre...

La ce folosește ONU

„Zece ani de eșecuri". Cu acest titlu începe un dosar dedicat de săptămînalul italian *Liberal* (23 septembrie 1999) rolului pe care îl (mai) are Organizația Națiunilor Unite în lumea de astăzi. Dintre cele circa treizeci de acțiuni de *peace keeping* sau *peace enforcing* promovate de ONU începînd din vara lui 1989, majoritatea în Africa și în Balcani, revista le rezumă pe cele mai importante, terminate însă fie cu retragerea trupelor și a personalului ONU (Somalia, 1994; Angola 1998), fie cu scandaluri în care au fost implicate „căștile albastre" (Bosnia, 1993-1995), fie cu o înrăutățire a situației din zona de intervenție (Ruanda, 1994). În sfîrșit, în conflictul din Kosovo, Organizația a fost practic exclusă de la gestionarea politică și militară a crizei, acest rol revenind, cu acordul Consiliului de Securitate, forțelor NATO. Picătura care a umplut paharul a fost însă recenta „baie de sînge din Timorul de Est", observă editorialistul Renzo Foa, în timpul căreia „Consiliul de Securitate n-a fost în stare, zile de-a rîndul, nici măcar să se reunească", deși „fusese informat încă de la jumătatea lunii august de ceea ce se pregătea, de planificarea masacrelor și, mai ales, de strînsa colaborare dintre armata indoneziană și bandele paramilitare". Acest nou faliment impune un bilanț, pe care Renzo Foa nu ezită să-l facă: „Din 1989, adică de la sfîrșitul împărțirii lumii în două blocuri, ONU apare ca o instituție cu o capacitate aproape inexistentă de a înfrunta crizele politice, de a preveni conflictele și de a opri masacrele în masă". Și, chiar dacă toate acestea se întîmplau și înainte de 1989, Renzo Foa crede că în ultimii ani ONU a devenit o adevărată „fabrică de dezastre"; așa încît o reformă este absolut necesară pentru a revitaliza instituția. În ce fel, însă? „Nu e o întîmplare faptul că, în ultimul deceniu, ONU a putut fi doar controversatul notar al singurelor intervenții militare care au deblocat situații de criză și care au avut loc doar atunci cînd o singură putere (Statele Unite în Haiti în 1994) sau o alianță puternică (NATO în 1995 în Bosnia și în acest an în Kosovo) au atins condițiile politice și tehnice pentru a se pune în mișcare". Cînd lipseau aceste condiții, intervențiile n-au reușit ori n-au fost posibile. Ar fi suficient, așadar, modelul NATO pentru a evita tragedii ca acelea din Kosovo sau din Timor? „Poate că da", crede Renzo Foa, „pentru că numai din partea unei alianțe între țările democratice, unde contează opinia publică, transparența și consensul, poate veni o replică față de crimele purificării etnice și naționalismelor. (...) Dar trebuie amintit și că democrațiile au defectul încetinelii: pînă să decidă intervenția în Bosnia au trecut trei ani (cu două sute de mii de morți), iar înainte de operațiunea în Kosovo a trecut un an. Un lucru e însă sigur: dacă criza din fosta Iugoslavie ar fi rămas în mîinile ONU, generalii lui Miloșevici și-ar fi continuat războaiele, așa cum generalii lui Habibie l-au declanșat pe al lor în Timor". În același număr din *Liberal*, André Glucksmann atinge pe alocuri corzile pamfletului, scriind despre ONU că este un „diplodocus", o „creatură antediluviană", un „monument al trecutului": „Capacitatea de prevenire, de reflecție și de reformă este invers proporțională cu dimensiunea aparatului: o grămadă de bani, o pletoră de funcționari, fluvii de discursuri consensuale și un creier minuscul". Angelo Panebianco, profesor de științe politice, atrage atenția că uneori așteptările noastre față de ONU nu sînt tocmai adecvate: „ONU este mai ales un foarte bun termometru al raporturilor internaționale, iar în acest domeniu funcționează foarte bine. Există însă o atitudine ideologică, mai ales în unele țări din Occident, care îi atribuie ONU funcții salvatoare, pe care nu le poate îndeplini. Ideea că poate fi un guvern mondial este o sursă de erori și deziluzii și anunță noi dezastre". Istoricul și politologul Sergio Romano exprimă, în dosarul din *Liberal*, punctul de vedere al apărării, amintind că, în urmă cu cîțiva ani, Boutros-Ghali a fost victima unui adevărat război diplomatic declarat de Madeleine Albright, pe atunci reprezentantă a SUA în Consiliul de Securitate: „ONU era atunci angajată în Bosnia, dar americanii, în loc să-i sprijine eforturile, au reînarmat Croația, au boicotat planurile de pace ale mediatorului european și au „demonstrat", prin bombardamentele din 1995, că NATO era mai eficient decît cea mai mare organizație internațională". Chiar dacă nici Rusia, nici China nu sînt dispuse să permită ca ONU să acționeze împotriva intereselor lor, frîiele sînt în mîinile Statelor Unite: „America este, după sfîrșitul războiului rece, singura superputere mondială. Este sarcina ei, în primul rînd, să demonstreze că marile puteri sînt dispuse, pentru buna guvernare a lumii, să delege o parte a responsabilităților lor. Să recunoaștem, așadar, falimentul organizației și s-o lichidăm? Nu cred. Cu multele sale defecte, ONU umple unele goluri, astupă niște găuri și rămîne totuși un punct de referință necesar în crizele regionale de după războiul rece. Dacă societatea internațională seamănă cu o cameră de spital, ONU nu este doctorul care veghează la căpătîiul pacienților. E în cameră, lîngă ceilalți bolnavi." (**M. V.**)

Argument

1990. Bucureşti. Zona Adesgo: Vînzătorii de ouă de la o proaspăt privatizată alimentară din zonă ne pun cam 5 ouă sparte din 15. Mama mea ia un ou şi i-l sparge vînzătorului pe tejghea. Vînzătorul cheamă în ajutor vreo două femei de serviciu. Acestea vin cu ciomege. Începe o bătaie ca-n Stan şi Bran. Doar că unii erau înarmaţi, alţii nu; unii întreprinzători, alţi consumatori. Nu s-au semnalat victime de nici o parte. 1999: Un şofer de taxi e oprit de o maşină de poliţie şi luat la rost pentru maşina lui prăpădită, cu multe în neregulă. Clientul pe care îl aştepta, văzîndu-l pe şofer strîns cu uşa, a simţit trezindu-i-se în vine spiritul justiţiar, şi „s-a luat" de poliţişti. Poliţiştii s-au simţit, brusc, autoritate atotputernică, l-au înjurat pe justiţiar, l-au împins, l-au ameninţat cu pistolul, ba chiar l-au fugărit cu maşina pe o stradă destul de populată în plină zi. Nici aici nu au fost morţi şi răniţi.

Anul de graţie tot 1999. Viaţa monotonă a unui cetăţean de rînd, din România. Dimineaţa, se trezeşte în sunetele de ciocan ale harnicului vecin de sus (sau în acordurile muzicii lăutăreşti ale vecinului de jos dată la maximum, sau în hîrîitul motorului maşinii de gunoi). În propria casă, copilul plînge şi cere ceva. Orice. Telefonul sună şi-i aduce aminte de angajamente şi promisiuni pierdute în învălmăşeala abundenţei cotidiene. La televizor, iar şi-a dat foc cineva, ori a sărit în aer, ori a avut un accident, ori a furat. În aproape orice film, cineva e omorît. În desene animate, personajele îşi dau în cap la infinit, rînjind destinse. La fel cum în Scufiţa Roşie (pe care o citeşti copilului tău, idilic, la gura sobei) lupul continuă să le înghită şi pe fetiţă şi pe bunică, iar vînătorul nu ezită să-l taie.

Destul cu invazia privatului asupra unor chestiuni grave pentru toţi. E evident că violenţa reprezintă o componentă inevitabilă a vieţii noastre cotidiene. Numărul de faţă nu-şi propune decît să prezinte cîteva feţe mai vizibile ale violenţei. Şi cîteva explicaţii ale manifestărilor ei. Invazia privatului de la început nu este întîmplătoare: ne-am ocupat, în general, de violenţele exercitate de indivizi împotriva indivizilor. Şi de reflectarea lor în mass-media, importantă dacă o privim ca pe un soi de consacrare şi sublimare a violenţelor reale.

Chiar şi conform statisticilor Poliţiei, lucrurile nu stau pe roze. Cauze se găsesc, de la fadele tranziţie şi sărăcie pînă la mai „picantele" modele culturale, pasivism şi lipsă de simţ civic, agresiunea publicului asupra privatului. În privinţa soluţiilor specialiştii într-ale violenţei sînt mai zgîrciţi: să fie instituţiile concrete, educaţia, schimbarea mentalităţii... **(I. P.)**

Aurora LIICEANU
psiholog

Catifea şi rogojină

A vorbi despre violenţă ca soluţie a reglării unor situaţii şi despre violenţa gratuită înseamnă imediat a reflecta asupra relaţiei între individul uman şi violenţă, relaţie care ne apropie de ideea existenţei unui potenţial de agresivitate a speciei umane. Ajungînd în acest punct, problemele se complică teribil şi aruncă o umbră de scepticism asupra finalităţii educaţiei şi eforturilor de schimbare a mentalităţilor. Nu mă îndoiesc de faptul că oamenii diferă ca potenţial de violenţă şi nici de faptul că societăţile diferă în privinţa atitudinii faţă de manifestarea violenţei, fie ea simbolică sau fizică. Să luăm, de pildă, cazul Suediei, pe care, din perspectiva violenţei, Sophie Body-Gendrart şi Kristina Orfali, istorici ai vieţii private, o numesc o societate „catifelată". Există, fără îndoială, raţiuni pentru care Suedia s-a catifelat şi, indiferent de asprimea comportamentelor, catifelarea pledează pentru posibilitatea schimbării. Nu putem măsura violenţa unor societăţi coborînd istoric, dar putem spune cu certitudine că trecutul tuturor popoarelor conţine şiruri întregi de violenţe atît în zona privată, cît şi în cea publică şi că, mai mult decît atît, grupuri întregi de oameni au fost victimele violenţei altor grupuri. Să ne amintim de filmul „Petru cel Mare", cînd la nunta sa, tatăl miresei i-a oferit ritualic cnutul cu care tocmai îşi altoise preţioasa odraslă pentru a-i delega dreptul de a-l folosi atunci cînd era cazul. Să ne amintim de căderea oraşului Constantinopole, cînd atacatorilor pentru a fi motivaţi li s-a promis libertatea deplină ca trei zile după victorie să tîlhărească, jefuiască, omoare şi violeze tot ce le iese în cale. Războaiele au fost şi încă sînt descătuşări de violenţe inimaginabile. Şi totuşi se fac eforturi pentru a stăvili violenţele, indiferent de contextul manifestării lor. Suedia s-a catifelat pentru că violenţa a fost urmărită cu înverşunare, societatea suedeză extinzîndu-şi controlul, chiar dacă nu total, şi asupra spaţiului privat. Suedezii au fost siliţi să-şi analizeze comportamentul faţă de alţii şi aşa, în Suedia, părinţii violenţi, care-şi bat copiii, au de-a face cu legea, pe lîngă dispreţul colectiv. Pentru a-i face pe copii să dezaprobe violenţa, în 1979 s-a interzis vînzarea jucăriilor agresive. Fără îndoială că dacă un copil se dezvoltă într-o societate care nu tolerează violenţa, el va „învăţa" nonviolenţa aşa cum învaţă să mănînce anumite mîncăruri şi să respingă mai tîrziu modele nefamiliare. Totul este ca o societate să-şi asume o nouă atitudine şi să producă o morală oficială capabilă a stîrni blamarea, ruşinea, culpabilitatea şi dezaprobarea generală. Pentru a ajunge aici a fost nevoie însă de voinţă generală, de consens, dar şi de intransigenţă constantă.

Iată că şi la noi iniţiative de a exclude violenţa şi de a reproba manifestarea ei încep să apară. Semne firave şi aproape singulare, chiar dacă sînt atît de necesare, într-un context în care totul întîrzie sau se pierde pe parcurs. Iniţiativa este cu atît mai importantă cu cît apelul la temperanţă şi consensul bine orchestrat nu intră în tradiţia noastră, românii păstrînd reticenţă faţă de controlul social în zone ca parentalitatea, alcoolismul, relaţiile între parteneri, vecini etc. În ziua de 9 a lunii a 9-a – septembrie –, 1999, copiii unei şcoli au decis – şi aici este de remarcat influenţa pozitivă a adulţilor – să îngroape jucăriile lor agresive şi deasupra lor să sădească un brad. Un gest colectiv simbolic, comunicînd un „nu" violenţei şi implicit un „da" ecologicului. În Portugalia, sub grija educatorilor, copiii unei grădiniţe, îmbrăcaţi în alb, au demonstrat împotriva violenţelor din Timor, purtînd plăcuţe pe care scria „Pace în Timor". Vîrstele mici sînt cele mai deschise la noi comportamente şi atitudini. Ei, copiii mici, nu trebuie să se confrunte cu rezistenţa la schimbare, cu inerţia, latenţa sau chiar refuzul adoptării unor noi atitudini. Ei sînt perfect deschişi în a prelua noul altora şi acest lucru asigură succesul unor proiecte educaţionale.

Dar să revenim la noi. Recent, rezultatele unor focusgrupuri la care participanţii erau copii între 11-14 ani, au arătat că aceştia considerau perfect normal să fii bătut cînd eşti mic şi că bătaia nu mai trebuie folosită atunci cînd creşti şi înţelegi ce ţi se cere. Concluzia este facilă: cînd nu înţelegi eşti bătut. Argumentele care frînează mult schimbarea atitudinilor părinţilor faţă de bătaie se bazează pe faimosul proverb „bătaia este ruptă din rai" invocat în asociere cu expresia mult întîlnită „e copilul meu şi fac ce vreau cu el".

Mass-media aduce în conştiinţa publică violenţe de un primitivism năucitor în relaţiile interpersonale: bărbaţi care îşi hăcuie nevestele, copii care crapă capul părinţilor, prieteni care se sugrumă sau se taie în cuţite etc. Arsenalul obiectelor folosite *sînt* şi *ele* pe măsura gestului: topoare, sape, cabluri, coase etc. Patima şi nebunia par să dicteze relaţiile. Se omoară din gelozie fără a se clipi din ochi. Nu sînt străine de stereotipurile legate de Balcani aceste imagini de oameni care-şi ies din minţi şi adoptă strategia alba-neagra. Culmea este că ei nu ne sînt prezentaţi ca nişte cazuri speciale, ci dimpotrivă sînt oameni obişnuiţi care par brusc loviţi de streche. Se perindă mult explicaţiile de tip economic, greutăţile vieţii, disperarea, tulbureala tranziţiei, dar ele nu sînt convingătoare decît dacă admitem că în repertoriul de acte justiţiare, undeva adînc, există latent o intoleranţă pe care nu ne-o recunoaştem sau nu vrem. Asta nu înseamnă poate că ne place violenţa, dar că o îngăduim. O tolerăm. Toleranţa violenţei nu este decît o formă particulară a unui factor general de toleranţă cu care, de altfel, noi ne mîndrim. Dacă un copil mic atunci cînd ridică pumnul asupra altuia s-ar ruşina sau i s-ar spune să se ruşineze aşa cum i se spune să se ruşineze de alte fapte mult mai puţin reprobabile atunci violenţa ar deveni un cvasitabu. Societatea românească este violentă, fără îndoială. Cu violenţa ne întîlnim la tot pasul: pe străzi se urlă, se ţipă în autobuze şi se schimbă cuvinte fără cenzură, se înjură în intersecţii, şoferii urlă la pietoni, pietonii înjură şoferii, părinţii îşi plesnesc copiii mîndri de drepturi în faţa unor legi nescrise etc. Acolo unde unii depun puţin sau mai mult efort să zîmbească sau în orice caz să nu-şi afişeze emoţiile negative, acolo unde cordialitatea devine un „must", noi reacţionăm imediat cu violenţă şi dușmănie. Educaţia civică trebuie să includă şi formarea unei culturi a relaţiilor în spiritul civilizaţiei în numele căreia pretindem că sîntem europeni. Atitudinile colective se construiesc, consensul se obţine prin efort în care severitatea legislativă se conjugă cu severitatea societăţii civile. Ce înseamnă consens în această perspectivă? Înseamnă, în cazul nostru, înlocuirea indiferenţei – şi uneori, mai grav, a hazului – cu o condamnare surdă, dar constant tenace din partea celor care asistă sau nu la scene de violenţă, înseamnă un „altul generalizat" care sancţionează, paralel cu legea şi complementar ei, orice manifestare a violenţei. Violenţa trebuie să devină ceva „care nu se face". Să nu uităm însă pe cei care conduc. La vremea la care Suedia lua măsuri pentru prevenirea violenţei care ameninţa ordinea şi pentru sancţionarea comportamentelor considerate necivilizate în accepţia modernă, mult lărgită, a civilizaţiei, unul din trei parlamentari era afiliat la o organizaţie de temperanţă, fapt ce a întărit morala oficială. Deşi se spune că violenţa şi alcoolismul sînt dintre ultimele spaţii în care societatea suedeză nu a atins un control perfect, ceea ce s-a cîştigat este o formă de consens privind voinţa colectivă de a nu admite violenţa în viaţă, de a o scoate într-o ilegalitate dincolo de lege. Dispreţul public şi elogiul temperanţei au devenit teme cotidiene de preocupare generală. Şi, chiar dacă, psihologic vorbind, nu toţi oamenii au aceeaşi propensiune către violenţă şi chiar dacă nivelul educaţional şi cultural cenzurează mult comportamentele reprobabile, catifelarea societăţii se poate produce numai atunci cînd oamenii sînt îndemnaţi să reflecte asupra faptelor lor.

Violenţa şi agresivitatea se justifică doar atunci cînd gesturile care agresează individul se impun pentru a readuce organismul la o stare de bine. Este cazul actelor medicale care implică suferinţă doar pentru a premerge recuperării.

Iată de ce cred că rezolvarea situaţiilor conflictuale prin atît de mult pomenita negociere are şanse mici atîta vreme cît o mişcare largă şi constantă de punere a dilemei „paşnic sau violent" nu este iniţiată. Am putea spune că violenţa apare atunci cînd există o incapacitate de comunicare ca şi cînd un limbaj înlocuieşte un altul.

Pentru un copil care deschide ochii într-un mediu în care violenţa este un firesc frecvent şi care se mai şi uită cum se bat adulţii pe ecran, a fi violent nu înseamnă decît a învăţa să fie adult. El va învăţa că violenţa este dezirabilă, este o valoare.

Mircea KIVU
sociolog

Surogate de violenţă

– mod de întrebuinţare –

Violuri, tîlhării la lumina zilei, lupte de stradă între bande rivale, omoruri comise cu o cutremurătoare sălbăticie, copii bătuţi de către propriii părinţi, femei maltratate de soţi. Le citim zilnic în ziare, le vedem la televizor; mai rar, ne întîlnim cu ele pe stradă.

Violenţa pare să fi devenit una din coordonatele definitorii ale societăţii româneşti contemporane. Numai a celei româneşti? Sigur că nu, aceleaşi medii de informare ne arată că alţii stau cel puţin la fel de rău – asta ar fi vestea bună. Dar de unde pînă unde devine o veste bună faptul că la alţii e mai rău (sindromul caprei vecinului)? De fapt, consumăm în mod cotidian imaginile violenţei. Ne sînt servite încă de la micul dejun, cînd jurnalele de actualităţi ne-o aduc în formă pură – gropile comune din Kosovo, elevii unei şcoli americane mitraliaţi de către alţi elevi, asasinatele în masă din Timor. La cină, în timp ce ne mîngîiem pe creştet copiii, ne consumăm în linişte porţia de violenţă pe pîine.

Violenţa a devenit pentru noi un element al cotidianului, şi deşi protestăm cu vehemenţă împotriva ei (ce fac autorităţile, unde e poliţia?), mă întreb dacă într-adevăr ne-am putea lipsi de ea. La urma urmelor, o căutăm (şi o găsim cu uşurinţă) nu doar în filmele de serie B, ci şi în desenele animate cu Woody ciocănitoarea sau Tom şi Jerry (aici, cantitatea de acte violente pe metru de peliculă fiind superioară oricărei producţii interzise copiilor). Alergăm să căscăm gura la automobilul accidentat peste drum şi regretăm că am ajuns prea tîrziu (corpul victimei fusese deja ridicat de o ambulanţă, pe asfalt a rămas doar o banală baltă de sînge).

Nu vă amăgiţi, nu este vorba despre acea violenţă despre care se spune că ar fi generatoare de catharsis, cu atît mai puţin despre artaudiana descătuşare a energiilor primare. E doar un surogat de violenţă, masificată şi consumată prin mimetism. În loc a ne emoţiona, asistarea cotidiană la asemenea acte ne toceşte reacţiile, ne face insensibili, deci inapţi la a fi violentaţi. Am intrat în normalitate, îngînăm blazaţi că aşa ceva este inadmisibil, şi continuăm să ne mestecăm dumicatul. Rezultatul curei e un cinism devenit funciar.

Există şi un alt tip de reflectări ale violenţei, cu care ne confruntăm la fel de cotidian: bătrîna de la etajul opt, care a fost găsită îngheţată în apartamentul pentru care în toamna trecută ceruse debranşarea de la „agentul termic"; directorul unei întreprinderi producătoare de pierderi plătite din buzunarul meu şi al dumneavoastră, care are un salariu de 8.000 de dolari; bolnavii dintr-un spital de TBC care sînt hrăniţi din 3.000 de lei pe zi; şoferul de taxi care a uitat de mult existenţa aparatului de taxat; fostul torţionar devenit membru al unei comisii pentru îndreptarea abuzurilor; funcţionarul care a uitat că este plătit de către cel aflat de cealaltă parte a ghişeului. Sînt prezentate mai la coada jurnalelor, le întîlnim (de fapt, trecem pe lîngă ele) pe stradă mult mai des. Cum altfel am îndura lipsiţi de reacţie aceste cumplite violenţe, fără a fi ingerat în prealabil porţia cotidiană de surogat?

Cristian PREDA
lector dr. la Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti

Situaţia pre-revoluţionară

Cu puţin înainte de ultimele mineriade, două partide din Opoziţie anunţau că „în ţară s-a creat o situaţie pre-revoluţionară". Expresia a revenit de atunci încoace de mai multe ori în discursurile stîngii. De pildă, aşa s-au petrecut lucrurile cu cîteva zile înainte de greva şoferilor bucureşteni de la începutul verii, cînd un notoriu şef de partid din Opoziţie îşi mărturisea îngrijorarea, anunţînd că s-au „copt" din nou condiţiile revoltei. Pe de altă parte, aşa cum orice cititor îşi aduce aminte, atît mineriadele recente, cît şi greva şoferilor au fost calificate de liderii sindicali drept „mişcări spontane".

Desigur, anunţarea unei situaţii „pre-revoluţionare" şi constatarea caracterului „spontan" al protestelor se bat cap în cap! Acest fapt nu i-a împiedicat totuşi pe politicienii de stînga să apere, făţiş sau mai discret, clasa proletară aflată în ebuliţiune. Cert e că, în 1999, „situaţia pre-revoluţionară" a devenit – în discursul partidelor radicale de stînga – un clişeu la fel de drag, chiar dacă mai discret, precum erau, prin '90, cele despre „manipulare", „vînzători de ţară", „golani" sau „destabilizare".

Şi totuşi, spre deosebire de altele, „situaţia pre-revoluţionară" e o formulă veche. Ea are aceeaşi vîrstă cu marxismul politic (inclusiv cel românesc). Pe drept cuvînt, cei care reiau azi sintagma sînt numiţi adeseori „neocomunişti". Deşi protestează atunci cînd aud această etichetă, preferînd să se recomande, de pildă, ca „social-democraţi", formulele folosite îi trădează. Căci aiurea nu există azi nici un partid social-democrat (sau socialist) care să mai pomenească de stări revoluţionare sau pre-revoluţionare. Descrierea peisajului politic, înţelegerea acţiunii şi proiectarea strategiilor social-democrate se fac în funcţie de cu totul alte repere. Pentru veritabilii social-democraţi, revoluţia a murit. Starea pre-revoluţionară e o relicvă de uz intern, proba existenţei unui lest marxist foarte consistent în cultura politică a stîngii româneşti. Una pe care ultranaţionaliştii o preiau de la „social-democraţi", fără prea multe mofturi, mai ales că şi unii şi alţii au drept ideologi activişti mărunţi de la Ştefan Gheorghiu, frustraţi de marginalizări ceauşiste şi deveniţi între timp specialişti în „comunicare politică".

Dar ce vor să arate toţi aceştia atunci cînd susţin mai mult sau mai puţin făţiş protestele născute din „starea pre-revoluţionară"? Visează oare să dărîme statul? Vor ei să ia puterea direct din stradă? Nimeni nu-i crede atît de naivi, deşi în decembrie 1989 unii dintre ei au găsit puterea tocmai în stradă. O recunosc ei înşişi, făcîndu-şi un titlu de glorie din umplerea vidului de putere.

În ceea ce mă priveşte, cred că anunţarea stării pre-revoluţionare e destinată mai degrabă să semene panică decît să dea acces la putere. Protestele din stradă vin apoi ca o confirmare a anunţului deja făcut. „Statul e slab!", vor observa cetăţenii. „Societatea e roasă de nelinişti, iar statul nu îi poate răspunde!", vor exclama gazetarii şi politicienii din Opoziţie. În ultimele luni, expresia consacrată a acestei percepţii a căpătat numele de „disoluţia autorităţii statului". Se află aici o confuzie grozavă. Căci, dacă asta e disoluţie, atunci cum ar trebui să fie numite expediţiile reuşite ale minerilor din 1990 şi 1991 la Bucureşti?

Lucrurile sînt totuşi clare pentru orice ins care apelează la bun-simţ: dacă înainte de 1996, statul a recurs uneori la violenţa cetăţenilor, chemîndu-i în 1990 şi 1991 la război civil, în 1999, în Valea Jiului sau, recent, la Braşov, statul a intervenit – mai mult sau mai puţin prompt, mai mult sau mai puţin inteligent – pentru a-i proteja pe cetăţenii nevinovaţi de violenţa unor grupuri încurajate de forţe politice extremiste (cum e cazul minerilor) sau aflate în afara legii. De la statul violenţei s-a ajuns totuşi la statul protector. A confunda eficacitatea protecţiei cu refuzul ei programatic e o gravă confuzie.

Mai trebuie spus însă ceva. Starea pre-revoluţionară nu e doar o ameninţare sau un semnal destinat să provoace revolta. Ea exprimă acel apetit pentru violenţă de care radicalii de stînga nu s-au detaşat vreodată. Amintiţi-vă cu cîtă pasiune urmărea Vadim Tudor derularea mineriadelor din ianuarie-februarie 1999! Cît de apropiată era patima sa din acele momente de satisfacţia cu care Iliescu mulţumea minerilor după venirea acestora în iunie 1990 la Bucureşti!

În curînd, se vor împlini zece ani de la o adevărată revoluţie, cea care a aşezat temeiurile democraţiei româneşti. Interpretarea ei divide încă societatea românească tocmai pentru că momentele violenţei de atunci sînt diferit interpretate: după 22 decembrie au murit totuşi mai mulţi oameni decît între 16 şi 22. Cultura democratică impune stabilirea vinovăţiei pentru orice utilizare a violenţei. Dar tot cultura democratică face ca, la asemenea aniversări, prin gesturi solemne, generozitatea publicului să ia forma iertării. Pot însă accepta cetăţenii o reconciliere naţională cu cei care văd violenţa izbucnind din clipă în clipă? Cu cei care manipulează şi mint, încurajînd conflictele şi discreditînd armonia? Cu cei care, imaginîndu-şi revenirea la putere, se gîndesc întîi de toate la arestarea adversarilor?

Ziarul e lac de sînge!

Sunaţi la 89.89... şi spuneţi ce şanse aveţi să vă răspundă la telefonul vieţii un Bubuilă Adrian, o Violescu Marioara, trei doamne Bombărescu, un Bombică Ştefan, un Bombiţă Gheorghe, dar 24 Rău, 50 Crudu, 11 Cuţitaru, unul Cuţitoi, un Barbarie, 50 Turbatu? Adică, oameni, conform Cărţii de telefoane, 1998, care fac implozie şi care trăiesc palpitant doar privindu-se, dimineaţa, în oglindă. Dacă aţi trecut cu bine acest test vocal, încercaţi să ţineţi pasul: „cine-i strîngător poate fi cîştigător". Repede, strîngeţi cuponul! „Tutunul dăunează grav sănătăţii", dar Monte Carlo, de Revelion, vă înnebuneşte, vă taie respiraţia (conform *Evenimentul zilei,* 23 septembrie). Intraţi în pluton, cumpăraţi, tăiaţi, trimiteţi. Lîncezeşti? Păi, cui vorbeşte Monte Carlo? Nu se face să dezamăgim. „Iar te uiţi, iar cîştigi!" Păi, n-aţi făcut-o şi acum doi ani? Ba da, dar acum puneţi umărul să mai încălziţi ciorba o dată. Încă un clocot la o ciorbă veche. Îi dispare mirosul. Ce-aveţi de ales? „Stai să vezi", doar că Tucă vine pe la zece jumătate seara. Aşteptarea voastră se umple după voia altora. Ce-i de făcut? Mă, nu încurca „pliculeţul original Elita Instant 1.8 g" (conform *Adevărul,* 24 septembrie)! „Incinta pasivă", „implicarea mecanică", „revenirea în forţă", „atenţionarea" zornăie. Vă fac să simţiţi că existaţi, dar, mai mult, vor să arate că există ele, chemările la coerenţă. Lumea violenţei e mai coerentă decît cea normală. Te ghidează, te cheamă. Deşi risipită şi, cu certitudine, fără Dumnezeu, e neomenoasă şi place. Exercită atracţie, fiindcă se întîmplă altora. Violenţa o citeşti „pe pîine", e mai la îndemînă decît altă garderobă de gesturi: costă între 1.900 şi 2.500 de lei, în cazul ziarelor. Şi are cadenţă zilnică. Să vedem o porţie, prima pagină, între 11-23 septembrie 1999. Titluri atractive: **Berca scoate Farul, Cu Tractorul spre Benfica, Vremea cîinilor, Nemţii au fost călare pe turci pînă a dat gol Hagi, Şo pe ei** (cu un Pittbull în poză), **Capre la cîini** (vezi *Gazeta Sporturilor),* **Vedetele se înghesuie să se arate goale, Mama lui Rambo citeşte viitorul în fund, Capetele tăiate de la Interne devin consilieri** *(Libertatea),* **Preşedinţia ocupă Regia, Rapidul chinuit crunt la Agigea, Radu Vasile atacă în forţă, Cîinii roşii au muşcat mortal** *(Jurnalul naţional),* **Regele Norvegiei a asistat ieri la o nouă păruială parlamentară, Cifra zilei: 127 contacte sexuale ale unui român pe an, Chelia, un necaz la fel de mare ca şi impotenţa, Luni te invităm la o cafea (o iei chiar de aici), Vreţi să iubiţi şi să năvăliţi două tinere frumoase şi bogate? Sunaţi la redacţie şi ele vor alege, Fata lui Meleşcanu se căsătoreşte cu un chirurg** *(Naţional),* **Bobby Solo dă din pelvis la Surprize, surprize, Poliţiştii clujeni vor determina sexul infractorilor după miros, Un TV color pentru primul mort, Mor Benfricaii cînd vor cîinii, Cîinii roşii nu ştiu ce-i Benf(r)ica, Kilowatul, 870!** *(Evenimentul zilei).* Producerea acestor efecte este relativ simplă: mutarea termenilor din cîmpul semantic „ce, bă, vrei bătaie" spre „ce, bă, nu mă cumperi?". În aceste condiţii, prima pagină dă lovituri, e plină de efecte, scormoneşte analogii de orice fel, dă satisfacţii infinite, dar şi creează senzaţia unei autogenerări perpetue. Sînt aduse în ajutor mame (ca cea a lui Rambo, biată „ghicitoare cu metodă"), conotaţii (chirurg=măcelar), cifre (apropo, de cîte ori faceţi dragoste pe an?), ambiguităţi (Berca, de unde vine, e detergent sau echipă de fotbal?). Nu se trăieşte din dubla expresie a limbajului, ci din trăirea minoră şi nemijlocită a celei de-a doua valori, secundare termenului. Dinamoviştii puteau fi cîini aşa cum Dinu era socotit cîine pe cînd era jucător: de nădejde, nu trecea nimeni de el. Acum e nevoie de fiara-mascotă reală, pozată, ridicată şi răscrăcărată peste mulţimea de suporteri.

Dacă asta se întîmplă doar la nivelul titlurilor, ce să mai facem în faţa avalanşei de dezastre: **Becali la poliţie, Fotbalist arestat, Doi arbitri au bătut un şef de vagon, Gică a semnat pînă i-a amorţit mîna** *(Gazeta sporturilor),* **Seria neagră a cutremurelor continuă, În Taiwan cutremur de 8,1 grade, Atac banditesc la Ministerul Muncii, Revoluţionar legat cu cătuşe de biroul lui Lis, Specialiştii prognozează peste 100.000 morţi la viitorul cutremur major, Explozie infernală la cabana Clăbucet, Brenciu şi-a făcut maşina zdrenţe, Podul Grant riscă să se prăbuşească, Cătălina a fost violată la începutul carierei, Maidanezii fac ravagii la Palatul Parlamentului, „Autostrada morţii" mai face o victimă, Teo Trandafir a răcit la mare** *(Libertatea),* **Diana Ross, arestată la Londra!, Teroare la Moscova, Atentate Romgaz în serie, Funcţionarul UE jefuit în troleul 85** *(Jurnalul naţional),* **Un român, sclav sexual la eschimoşi, O fostă admitantă este cercetată de procurori pentru că a copiat cu... celularul, Evadaţii! Feriţi-vă de ei, O bucătăreasă e acuzată de trafic de influenţă** *(Naţional),* **România, locul I la hărţuire sexuală, Doi moşnegi au ajuns la spital pentru o cadînă, Bacteria ucigaşă atacă prin second-hand, Şi-a fript organele genitale la 27.000 volţi, Generaţia 89 de seropozitivi din România a devenit activă sexual, Răzbunătorul din Cisnădie, Friptură de maidanez à lui Mediaş, Conjunctivita revine în forţă, Moartea vine pe robotul telefonic** *(Evenimentul zilei).* N-ai unde să te ascunzi! Cutremurul cutremură, podul se prăbuşeşte, dezastrele îşi fac treaba, ele se comportă absolut normal. Adevărate şi posibile – două limite ce se destrăbălează. Există eroi emblematici, Avrămuţi de Mediaş sau Cisnădie. Dacă ar fi să preiei starea de şoc transmisă de prima pagină, n-ai avea soluţie. De aceea, unii chiar cedează, dar şi cedarea, căci vedetele violenţei au „căderi", e spectacol de sînge şi lumină: **Ilie are nevoie de psiholog, Gricea internat de urgenţă în urma unei crize cardiace** *(Gazeta Sporturilor),* **Ghipsul lui Dudu l-a enervat pe Radu Vasile, George Michael ar face dragoste cu Tom Cruise** *(Libertatea),* **Adrian Năstase îşi pune puşca-n cui** *(Jurnalul naţional),* **Un oltean a murit internat cu brînză, Emil Constantinescu: Ziariştii – aceste mici fiare care nu mă iubesc** *(Naţional).* Actorii sînt distribuiţi în toată scara de valori a rolurilor din societate. Nici un gol nu e admis. Dinamismul e principala lor viaţă. Să se mişte, să vorbească. Să fie campion neapărat într-un domeniu, iar detaliile, dacă ies din scenariu, sînt supărătoare şi pot fi pe atît de mobile, pe atît de nerecunoscut de la un ziar la altul. Cînd are loc ciocnirea cu realitatea, cu legea, fiindcă faptele zburdă, nu le pasă de ele? Realitatea, legea, oricît de postmoderne sînt vremurile, sînt discutabile pînă la dispariţia lor, pînă la a da crezare altor nenumărate variante, ce conservă realitatea şi legea pentru altădată. Soluţii? Nenumărate. Deputatul PDSR Vasile Stan a declarat că dumnealui face hemoroizi de la stat în Parlament. Iată soluţia pentru cei captivaţi de spectacol. Van Damme arestat pe autostradă pentru că era beat mort. Iată soluţia pentru cei confuzi. Scriitoarea Danielle Steel a fost măritată cu un violator, jefuitor şi răpitor, în acelaşi timp. Iată soluţia pentru naivi.

Să trăiască domnu' ziar, că ne-a dus şi ne-a plimbat şi nu ne-a şifonat!

© C. Bumbuţ

Eugen ISTODOR

Oana CHELARU-MURĂRUŞ
lector dr., Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti

Viol(enţa) lingvistic(ă) în presa de azi

Mărturisesc cu mîna pe inimă că nu sînt o cititoare fidelă a presei şi că nu am, vorba lui Pristanda, o gazetă pe care să o consult „ca pe sfînta Evanghelie". Citesc mai cu seamă dintr-o curiozitate de lingvist. Urmăresc aşadar nu atît războiul dintre persoane sau dintre persoane şi instituţii, cît războiul cuvintelor, consecinţele violării brutale a regulilor luptei de idei şi, mai grav, a normelor elementare ale limbii române literare.

Cred că putem vorbi de „violenţa" limbajului jurnalistic în două sensuri. Unul este cel firesc al **violenţei stilistice**, dictate de libertatea de expresie a ziaristului, de rolul demascator al presei, de nevoia de captivare a publicului consumator prin permanenta inovaţie lexicală şi retorică (campionii experimentului stilistic, ai sarcasmului ludic, inepuizabili în producţia de fabricate lexicale, de calambururi ori metatexte aluzive rămîn jurnaliştii de la *Academia Caţavencu)*. Cel de-al doilea tip este **violenţa lingvistică nudă**, care se hrăneşte din mînia devastatoare şi e soră bună cu agresivitatea fizică ori cu formele terorismului psihologic.

Nu este nevoie să răsfoieşti întreaga colecţie a unor ziare ca *România Mare, Politica, Atac la persoană* (ar fi de altfel şi foarte greu de suportat din pricina monotoniei stilistice) pentru a descoperi suficiente exemple de agresiune verbală care nu este, desigur, la îndemîna oricui. Ea izvorăşte, se vede treaba, dintr-o energie psihică de tip special, ca şi arta oratoriei, după cum ne mărturiseşte distinsul ziarist de la *RM* (17.IX.1999): „E greu să vorbeşti în faţa a 50.000 de oameni (...). Îţi trebuie *plămîni şi testicole* (sic!) *de zimbru* (...)."

Din punct de vedere lingvistic, surprinde nu numai violenţa şi vulgaritatea, deja faimoase, ale limbajului acestor gazete, ci existenţa unui inventar minimal de stereotipuri discursive distribuite pe schema variaţiunilor pe aceeaşi temă.

La mare cinste stă *cuvîntul şi frazeologismul de argou* cu încărcătură vulgară sau licenţioasă, de regulă plasate în titlu pentru a-şi putea exercita întreaga forţă de şoc asupra cititorului: *ţucălar, marţafoi, „lui RP să-i bese mintea", „ministrul... rînjeşte fasolea", „acest manechin beleşte ochii la voi", „M. i-a pus-o unei membre de partid" (RM,* 17-24.IX.1999), *„Lui GV i s-a sculat să cînte" (AP,* 10-13.IX.1999) etc. Procedeul predilect este, desigur, **invectiva** selectată dintr-un repertoriu clasic al trivialităţii de mahala, fără prea mari adaosuri imaginative. Astfel, la lista cuvintelor injurioase din acest registru al limbii (în numerele din 17-24.IX.1999 ale *RM* am înregistrat sintagme ca: *„putoare* fără ruşine, judecătoarea N.", „micul *derbedeu*", „şef *de rahat*", „această *canalie* pe nume CHC", *„Oligofrenul* D.", *„banditul* B", trei *zuze... proastele* astea... relatări *idioate* ale unor *mincinoase, paraşutele* astea", *„japiţelor"* etc.), ziariştii de la publicaţiile menţionate mai adaugă puţine „inovaţii" personale": preferinţa pentru **terminologia peiorativă a sexualităţii** (*„spermatozoidul* RP", *„poponarul* CN", „ar trebui legat de catarg în *puţa* goală", „Hagji *Pulea* Spătarul", „AP, cavaler de *Kurlanda*"), pentru **zoonimele ofensatoare** (*„pintecantropul* ăsta de B.", *„mutantul* degeaba se dă de ceasul morţii", „palatul de protocol al *Ţapulinei*", *„mangaliţa* AMP", „faţă *ca un popou de maimuţă* pe scaunul electric") sau pentru **etnonimul uzitat în cheie xenofobă** („HA şi SRS – *„cioroi borîţi"*, „SRS – *ţiganul e nebun de legat"*, „mă, P., *ţigan unguresc"* etc.). Confundînd în mod voit (sau din insuficienţă lingvistică) regulile pamfletului cu atacul verbal vulgar al persoanelor fizice, făcîndu-şi un titlu de nobleţe din îndemnul scabros *„Scuipaţi aici!" (RM,* 24.IX.1999), ziariştii îşi execută „victimele" în următorii termeni: *„bărzoiul ăla pe catalige, fără umeri şi fără ţîţe"*, „MR este, de departe, *cel mai crăcănat prezentator* de ştiri din România", „MD *stă prost de tot cu potenţa"*, *„specimen cu faţă de berbec la proţap"*, „IN, *o ciumăfaie ochelaristă şi ciolănoasă"* etc. *(RM,* 17-24.IX.1999).

Fireşte, nu am putea încheia lista stereotipiilor lingvistice de la gazetele citate fără a menţiona „specialitatea casei" – **înjurătura neaoşă**, proferată după toate regulile genului: **blestemul**, dublat de invocaţia „tandră" *(„Tanţo, boii tăi să moară, dacă n-o să te facem noi la pielea goală (...) De ce minţi, fă, zăpăcito?", RM,* 17.IX.1999), **înjurătura modernizată**, adaptată la circumstanţe *(„Lua-v-ar meningita de pungaşi", RM,* 17.IX.1999), **înjurătura fantezist-sadică**, special rezervată unui distins ministru *(„băga-i-am în fund ciment şi-n vîrful limbii curent", RM,* 17.IX.1999). Pe lîngă asemenea „performanţe" stilistice, e firesc ca înjurăturile banale să treacă aproape neobservate („am fost atacaţi pe această temă de *România literară*, o revistă ce ar fi trebuit să fie la curent cu limba română... vorbită. Dar am trecut şi peste asta, *băgîndu-i în pizda mă-sii" AP,* 13.IX.1999).

Citirea acestor mostre selectate rapid din supraproducţia ziarelor *România Mare, Politica, Atac la persoană* te face să reflectezi asupra distanţei minime dintre agresiunea verbală şi cea fizică. Fireşte, injuriile sînt urmate de **ameninţări făţişe** *(„Ce tăvăleală te aşteaptă după asta", „Ţapului i s-a făcut de palme, scuipături şi şuturi în gură"* etc.).

Dar aici comentariul lingvistului se opreşte, fiindcă proferarea de ameninţări în public cade sub incidenţa Codului penal şi a Justiţiei române. Atîta cîtă este.

P.S. Pentru că gazetarii domnului Corneliu Vadim Tudor se arată atît de îngrijoraţi de soarta limbii române şi corectează cu multă competenţă pe o prezentatoare a Televiziunii Române care şi-a permis să greşească genul unui substantiv şi folosirea unui adverb *(RM,* 24.IX.1999), le recomandăm la rîndul nostru să consulte un *Îndreptar ortografic* în uz pentru a corecta scrierea unor cuvinte ca **fascicolă**, **testicol** ş.a. Aceasta, bineînţeles, numai în cazul în care varianta ortografică a numelui invocatului organ nu are în vedere un referent distinct, specializat pentru acţiunea de viol(entare) lingvistic(ă) a(l) concetăţenilor.

Valeriu NEGRU
jurnalist

O undă de încredere

Domnul Ion Raţiu mărturisea, într-o emisiune televizată, că, iniţial, gîndise şi construise ziarul *Cotidianul* după o formulă gazetărească englezească. Îşi dorise o publicaţie civilizată, calmă, măsurată. Ziarul nu a avut succesul aşteptat, iar domnul Raţiu a fost nevoit să se adapteze cerinţelor cititorului român. De aici ar trebui să înţelegem că avem foarte puţini gentlemani şi excesiv de mulţi amatori de dandanale, bîrfe şi picanterii. Cred, mai degrabă, că avem prea mulţi editori mediocri, care scaldă publicul în vulgaritate, senzaţional stupid, grosolănie necenzurată. Pornind de la ideea că violenţa este o marfă uşor vandabilă, unele publicaţii au devenit adevărate concentrate de agresivitate, intoleranţă primitivă, mitocănie josnică. Hîrtia rabdă multe ca şi eterul, de altfel. Privitorii ecranelor de televiziune sînt şi ei adesea supuşi unor forme de violenţă specială. Dimineaţa, deschizi un anumit post şi te trezeşti într-un torent de trăncăneli şi chicoteli nestăpînite, de ghiduşii, giumbuşlucuri şi comicării pe care doi prezentatori infatigabili le susţin cu o energie absolut remarcabilă. Scăpat din această probă de voioşie agresivă, schimbi postul, schimbi ora şi nimereşti într-o emisiune de analize şi previziuni astrologice, unde totdeauna afli că mersul planetelor îţi este defavorabil, provocator de calamităţi personale şi naţionale. Încercînd să uiţi că nu mai ai nici o scăpare, priveşti un film cu două-trei crime, zece bătăi sîngeroase, cîteva scene de sex aproape explicit şi ajungi, năuc, la jurnalul de actualităţi, unde te aşteaptă imagini şi veşti despre războaie, atentate, cutremure, jafuri, escrocherii şi tratative cu F.M.I. În sfîrşit, te calmezi şi te instalezi comod pentru talk-show-ul de noapte. Acum intră în funcţiune un soi de violenţă pe care aş numi-o subtilă. Moderatorul „fait la douce violence aux invités", cum s-ar zice îi face să accepte ceea ce ei refuză doar pentru a se lăsa rugaţi, adică să se confeseze naţiunii. Începe, deci, un colocviu în care politicienii oaspeţi îşi aruncă replici acre-dulci, încărcate de ameninţări ascunse sau manifeste din care bietul spectator înţelege, cu spaimă, că nu are nimic bun de aşteptat. Se pare că mediile de informare au devenit generatoarele unui stress permanent, din care, pînă la urmă, doar saturaţia ne salvează. Între puţinele excepţii, apare o voce deosebită, care se îndepărtează de stridenţa comună, care rămîne în mod constant elegantă, captivantă, corectă şi respectuoasă faţă de ascultător. Este Radioul public. Fără a fi lipsit de păcate, Radioul are meritul esenţial de a fi elaborat şi susţinut o politică declarată de descurajare şi dezamorsare a violenţei. Grila de programe include foarte multe emisiuni încărcate cu acest mesaj. Amintesc doar cîteva, cerînd iertare pentru neputinţa de a le pomeni pe toate: *Ora speranţei, Fiecare om are un nume, Tribunalul verde, 150 de cuvinte despre cei ce nu cuvîntă, Ghid radiofonic de exprimare corectă.* Realizate de inteligenţi şi buni cunoscători ai meseriei, aceste emisiuni interesante, sprintene, atractive, calde şi uneori emoţionante prin dramatismul lor încearcă să îngrădească varii forme ale violenţei: intoleranţa religioasă, violenţa familială, violenţa străzii, devastarea naturii, cruzimea faţă de animale şi nu în ultimul rînd agresiunea împotriva limbii române.

Emisiunile politice, unde realizatorii păşesc mereu pe cîmpuri minate, mi se par un exemplu elocvent de competenţă şi echilibru, decurgînd dintr-un profesionalism exersat şi o deontologie superioară, respectată şi aplicată. Am în vedere jurnalele de actualităţi, cu o selecţie corectă, o formulare clară şi o ierarhizare firească a ştirilor, ca şi emisiunile de comentarii cu evaluări responsabile şi pătrunzătoare ale fenomenului politic, neviciate de influenţe sau ingerinţe exterioare. În emisiunile de dezbateri, moderatorii au rara ştiinţă de a stimula schimbul de idei, fără să aţîţe conflicte, de a preveni cu fineţe devierile nedorite, de a calma cu tact alunecările temperamentale ale participanţilor. Citez (fără intenţia de a acorda medalii): *Topul politic al lunii, Sfertul academic, Blitz-observator, Cronica sonoră, 24 de ore, Săptămîna politică.* În plus, îmi permit plăcerea de a semnala hazoasa tabletă *Vorbe parlamentare.*

Nu mă sfiesc să fac un elogiu deschis Radioului public nobil, decent, non-violent, bizuindu-mă pe preferinţa milioanelor de ascultători, care l-au plasat în poziţia a treia în topul încrederii, după biserică şi armată. Profesioniştii Radioului ştiu să facă, într-adevăr, o gazetărie de bună gîndire, bun discernămînt, bună măsură, bun gust. Dacă reamintesc că excelenta echipă a Radioului este condusă de Paul Grigoriu cred că nu mai este nimic de adăugat.

Gabriela VĂRZARU
studentă, Facultatea de Jurnalistică

Şcoala ca o junglă

Încă de mici, copiii îşi fac singuri dreptate. Un elev la seral, de la Liceul Industrial Griviţa, îşi aminteşte cum, iarna trecută, un grup de 15 tineri cu bîte şi pumnale au tăbărît pe colegii lui. Motivul bătăii era că unul dintre fraţii Ciobanu, din clasă de la el, înjurase un elev de la profesională, iar acesta venise cu „ai lui" să se răzbune pe toţi.

Astfel de incidente au loc din ce în ce mai des în ultimul timp, însă poliţia nu le poate pune capăt dacă nu este ajutată de elevi şi de profesori.

„Abia după ce se întîmplă o tragedie – copii jefuiţi, agresaţi sexual şi chiar înjunghiaţi – vin şi alţii şi spun că au fost ameninţaţi, dar degeaba. Nu se mai poate repara nimic", spune **Nicolae Maximilian**, locotenent la Institutul pentru cercetarea şi prevenirea criminalităţii.

Şi mai grav este că nu toate şcolile sînt receptive la apelurile celor din Institut de a veni şi sta de vorbă cu elevii. Mulţi directori refuză aceste discuţii pe motiv că la ei în şcoli nu au loc incidente nedorite şi, dacă tot nu au, atunci de ce să le dea idei copiilor?

Cu toate acestea, nu există şcoli pe deplin „liniştite". Chiar dacă elevii nu se bat între ei sau nu le fură nimeni nimic, tot se mai găseşte cîte unul care să dea telefon şi să spună că în şcoală a fost amplasată o bombă. Asta se întîmplă mai ales la sfîrşitul semestrului, cînd se dau teze şi lucrări, iar elevii vor să le amîne cu o zi, două.

Familia pare nu mai puţin vinovată decît şcoala de creşterea numărului de infracţiuni în rîndul minorilor. Părinţii n-au timp să se ocupe de copii tocmai la vîrsta cînd au cea mai mare nevoie de sprijinul lor. Ei se plîng poliţiştilor numai atunci cînd li se întîmplă ceva propriilor odrasle.

Cea mai bună dovadă a neglijenţei părinţilor, crede **Maximilian**, este felul provocator în care unele fete vin îmbrăcate la şcoală: cu fuste de cîţiva centimetri lungime şi bluze sau tricouri decoltate. Ele nu numai că îi încurajează pe băieţi să se bată pentru a le demonstra care este mai puternic, dar se şi expun pericolului de a fi agresate sexual.

Nici elevele din clasele mai mici nu se lasă mai prejos. Chiar dacă mai trebuie să poarte încă uniforme, ele îşi pun pe deasupra lanţuri de aur, care pot fi smulse cu uşurinţă de indivizi din afara şcolii.

În opinia **Cristinei Popp**, învăţătoarea la o şcoală din Drumul Taberei, cei mici fac mai multe stricăciuni decît cei din clasele V-VIII: sparg geamuri, strică toaletele şi scriu cu cretă pe pereţi. Ei învaţă ce-i mai rău de la bloc şi pun în aplicare la şcoală – de la simple certuri ajung la bătăi atît de violente, încît abia mai pot învăţătoarele să-i despartă. „Copiii se uită prea mult la televizor şi încep să se creadă luptători din filmele cu karate."

Chiar dacă fiecare unitate este arondată unui poliţist, la şcolile în care se învaţă în mai multe ture şi care au clase de seral, profesorii şi părinţii au apelat la serviciile firmelor de pază şi protecţie pentru a-i apăra pe copii. Deşi ar trebui să se intereseze, cel puţin o dată pe săptămînă, de problemele elevilor, poliţistul trece foarte rar pe la şcoală. „Mai are şi alte obligaţii de îndeplinit", subliniază **Maximilian**. Părinţii plătesc 3.000 de lei pe lună, iar doi bodyguarzi au grijă să nu intre persoane străine în şcoală şi, înainte de începerea orelor, toţi elevii să îi aştepte pe profesori în clase.

Unul dintre agenţii de pază de la Şcoala Nr. 173 din Rahova spune că lucrează cu copiii de aproape o lună, dar a fost de ajuns „ca să-i scoată peri albi". Cei mici fac linişte de îndată ce-l văd, dar cu cei mari trebuie să fie dur. Ei nu înţeleg de vorbă bună şi trebuie să bată cu bastonul în masă pentru a se face înţeles. Cînd nu vor şi nu vor să-l asculte, atunci chiar trebuie să-i „scuture".

Din păcate, bodyguarzii nu depăşesc cu mult nivelul de opt clase. Văzuţi îmbrăcaţi în civil, îi poţi uşor confunda cu şmecheraşii de cartier, care se fac înţeleşi folosind pumnul.

Viorel MOŢOC
jurnalist

Cronica unui război sublimat

Înţelepţii fotbalului spun că un meci nu generează violenţa; un meci de fotbal oferă doar un cadru favorabil manifestărilor violente. Reală – cîteodată, simbolică – adeseori, violenţa „fotbalistică" apare mai ales atunci cînd „se declanşează elementele profund înrădăcinate, discriminatorii pînă la extremism ale identităţii." Este o situaţie în care „defularea în masă şi posibilitatea de identificare sînt sporite de prezenţa manifestă sau simbolică a unui adversar sau duşman". Asta n-o zic eu, din mintea mea de cronicar sportiv, ci o afirmă reputaţii sociologi maghiari Miklos Hadas şi Viktor Karádi *(Fotbal şi identitate civică,* în *Secolul 20,* nr. 4-7/1998, trad. Maria Dinescu). În ceea ce mă priveşte, eliminînd din start riscurile unei analize aprofundate, voi încerca să fac cronica dublei manşe România-Ungaria, partide de calificare pentru turneul final al Campionatului European de Fotbal. O poveste cu voievozi, martiri, fotbalişti, politicieni, gazetari, mulţime, popor. O poveste reală şi simbolică despre identitate şi violenţă.

Preliminarii. Secolul IX (sfîrşitul) – secolul X (începutul): voievodatele din Transilvania, conduse de Gelu, Glad şi Menumorut, opun o dîrză rezistenţă năvălitorilor maghiari, dar, după lupte aprige, sînt nevoite să-şi recunoască înfrîngerea. Secolele XI-XII: regii Ungariei Geza I, Ladislau I şi Coloman extind stăpînirea coroanei în Transilvania; timp de 800 de ani, în forme diferite, Ardealul rămîne sub dominaţie maghiară. Pînă în 1918 cînd Transilvania revine la sînul patriei-mume, act istoric consfinţit pe plan internaţional prin Tratatul de la Trianon. Începînd cu acest moment, între cele două state naţionale – România şi Ungaria – se declanşează o frumoasă luptă sportivă. De-a lungul a 50 de ani, cele două ţări dispută 20 de meciuri, oficiale sau amicale, la nivel de echipe naţionale, olimpice sau de amatori. Palmares: 6 egaluri, 14 victorii ale Ungariei, nici o victorie a românilor. Este perioada în care Ungaria ajunge de două ori în finala Cupei Mondiale (1938 şi 1954), în timp ce România nu contează, practic, ca forţă a fotbalului european. Dar, începînd cu a doua parte a anilor '80, raportul de forţe se inversează: fotbalul maghiar intră într-o criză profundă, în timp ce România se califică în repetate rînduri la turneele finale ale campionatelor mondiale şi europene. În această epocă (1981-1998), România şi Ungaria nu mai dispută nici o partidă de fotbal inter-ţări. La preliminariile pentru Euro 2000 – deşi diferenţa de calibru a celor două loturi este evidentă pentru orice cunoscător într-ale fotbalului – miza simbolică devine extrem de importantă pentru ambii actori ai dublei confruntări româno-maghiare.

Filmul meciului. Repriza I. 14 octombrie 1998. Budapesta-Népstadion. La începerea partidei, imnul României este întîmpinat cu huiduieli şi fluierături unanime. O parte a galeriei, „nucleul dur", arborează însemne şi lozinci xenofobe, printre care se poate citi: „Bucureştiul – sat unguresc". După încheierea meciului (scor: 1-1), grupuri de *ultras* maghiari îi fugăresc şi molestează pe suporterii veniţi din Ardeal. Pentru violenţii huligani cu capul ras şi plin, eventual, doar cu idei de extremă-dreaptă, ei da, victoria este certă: i-au bătut pe români, la modul real, în afara stadionului, în timp ce, simbolic, pe teren, Ungaria a reuşit să-şi conserve invincibilitatea în faţa României. Cu acelaşi prilej ar mai fi de consemnat greu explicabila lipsă de reacţie a poliţiei budapestane, precum şi inflamatele interpelări cu iz naţionalist, ce au avut loc ulterior în Parlamentul de la Bucureşti.

Repriza a II-a. În România, meciul din 5 iunie 1999 este întîmpinat cu o emoţie fără precedent. Hotărîrea lui Hagi de a reveni la echipa naţională conferă partidei un sens mitologic: eroul salvator s-a întors pentru a apăra, încă o dată, cetatea noastră asediată. Federaţia repartizează în Ardeal o bună parte a biletelor de meci, din dorinţa de a compensa fireasca frustrare a celor agresaţi la Budapesta. *Gazeta sporturilor* anunţă pe prima pagină: „Consăteni cu Mihăilă Cofar, victima violenţelor de la Tg. Mureş, ţăranii din Hodac se antrenează pentru partida contra Ungariei". În frivola *TV mania* sînt publicate „7 motive pentru care România trebuie să bată Ungaria". Iată numai două dintre acestea: „Pentru că, dacă la români cel mai popular sport e fotbalul, la unguri e ciupitul femeilor de fund" şi „Pentru că naţionala României va trece pe lîngă echipa Ungariei cu viteza cu care trece Dacia noastră pe lîngă singurul mijloc tradiţional de transport din Ungaria: Calul lui Attila". Atacantul Gheorghe Craioveanu declară: „Vreau un cîntec unguresc, ca să mă înrăiesc". Prinşi în hora reprezentărilor identitare, politicienii români nu vor să încetinească ritmul declaraţiilor cu potenţial conflictual. Dacă liberalul M. Ionescu Quintus este de acord că „Noi, românii, nu am venit din fundurile Asiei", naţionalistul Vadim Tudor consideră că „A venit momentul ca ungurii să regrete că n-au rămas în Asia". Drept urmare, la Bucureşti, datorită crizei de bilete apărute pe fondul disfuncţionalităţilor organizatorice, microbiştii se calcă la modul propriu în picioare pentru un loc la meci. Înghesuită la coadă, mulţimea identifică ţapul ispăşitor şi scandează înfuriată: „Afară, afară, cu ungurii din ţară!". E drept, Federaţia maghiară nu solicitase nici un bilet din cele la care ar fi avut dreptul, conform regulamentelor. Dar – nu-i aşa? – antimaghiarismul fără unguri e o noutate la fel de veche ca şi antisemitismul fără evrei. Plasată sub aceste auspicii, partida putea să înceapă liniştită. A şi început, cu deja rituala huiduire a imnului echipei vizitatoare. Şi s-a încheiat cu o firească şi meritată victorie a echipei gazdă. Scor final: 2-0. Au marcat: Ad. Ilie (min. 3), D. Munteanu (min. 15).

Prelungiri şi 11 m. După partidă, voci din spaţiul public românesc comparau victoria din Ghencea cu istoricele izbînzi din bătăliile de la Posada, Rovine sau Călugăreni. Aproape nimeni însă nu şi-a amintit că violenţa simbolică, adeseori consumată în declaraţii şi sloganuri belicoase, poate oricînd degenera în violenţă efectivă. Desigur, un meci de fotbal inter-ţări este adeseori un război sublimat. A se vedea nu numai România-Ungaria, ci şi cazuri similare, precum Franţa-Germania, Olanda-Belgia, Anglia-Scoţia etc. Dar depinde de noi toţi ca acest război să se consume numai în spaţiul terenului de joc şi al sublimării. Iar jocul de fotbal să rămînă în zona estetică pe care i-o atribuie împătimiţii, aceea a sublimului. Hai România, hai tricolori!

Nu te supăra, frate!

Miraţi că a apărut şi la noi, şocaţi că de ce a apărut şi la noi, consternaţi că se cîntă aşa ceva şi la noi, privim muzica rap ca pe unul din mofturile societăţii de tranziţie. Cum trăim, majoritatea, într-o societate urbană, ne uităm miraţi după realitatea pe care o cîntă această muzică, dar se întîmplă ca în bancul de pe vremea lui Ceauşescu în care o băbuţă una vedea şi alta auzea. Nu îmi propun să analizez corespondenţa dintre texte şi realitate, important este că acestea pretind a o descrie fidel, aşa cum se poate vedea şi din această adevărată profesiune de credinţă a genului: *„Acum patru ani rap-ul era o muzică neabordată de prea mulţi. Astăzi a devenit un mod de viaţă. În numai patru ani, trupele rap au vînzări mai bune decît mulţi cîntăreţi de muzică uşoară. Şi numai asta spune destul. Însă multe persoane privesc rap-ul ca pe o muzică fără personalitate, ca pe un moft al celor care o cîntă. Ne pare rău că trebuie să-i dezamăgim, dar vrem să se ştie lucrul ăsta: rap-ul este muzica cu cea mai mare personalitate şi care generează cea mai mare influenţă asupra celor care o ascultă. Este o muzică reală, vorbeşte despre realitate. Aruncă realitatea în ochii tuturor, nu o acoperă cu un val de vorbe frumoase şi stări de beatitudine falsă. Dacă rap-ul este dur, acest lucru se datorează faptului că realitatea este dură. Dacă nu accepţi muzica noastră, înseamnă că nu accepţi realitatea. Şi noi împărtăşim aceeaşi dorinţă de mai bine, însă, spre deosebire de alţii, sîntem conştienţi că este o utopie. Violenţa face parte din viaţa noastră, a tuturor, şi dacă o ignorăm riscăm să ne înghită. Aşa că noi avertizăm. Voi veţi hotărî dacă trebuie schimbat ceva. Nu ne facem griji că nu vom mai avea subiecte. Întotdeauna va fi ceva ce nu va merge bine"* (La Familia – coperta albumului.)

Aşadar, „realitatea" la care mă voi referi de acum înainte este aceea a textelor şi în această realitate violenţa, latentă sau manifestă, este un element definitoriu.

Trei sînt actorii care tulbură existenţa, altfel tihnită(?), a raperului: autoritatea, „fraierul" şi rivalul dintr-o altă gaşcă.

Autoritatea superioară, statul, spaţiul politic sînt aproape inexistente. *„Nici un senator n-a coborît vreodată în cartier/ Nici un deputat n-a ştiut ce-nseamnă lefter/ Iar eu sînt de-acolo de unde nici nu te gîndeşti/ Unde soarele răsare doar dacă-l plăteşti".* Aceasta este unica referire găsită, cele două lumi se ignoră şi se ocolesc reciproc, sînt despărţite de o distanţă simbolică de netrecut. Următorul nivel al autorităţii perceput de raper este „Legea", o abstracţiune goală. Raperul e „în afara legii" şi încălcarea ei nu este un fapt singular şi extraordinar, ci o caracteristică a spaţiului social : *„Fiecare a făcut un şmen la viaţa lui/ Diferenţa este că nu a făcut-o pe faţă"* (La Familia). Repercusiunile încălcării legii nu sînt meritate, încălcarea nu atrage automat sancţiunea, aceasta este rodul nenorocului. Închisoarea poate fi ocolită prin încălcarea legii: *„Chiar dacă nimerim din cînd în cînd la răcoare/ Ieşim repede afară, c-avem bani în buzunare"* sau folosindu-te de ea, aşa cum se vede prin filmele americane: *„Cît despre gaborii care vor să ne aresteze/ Instigare la sex oral/ Acum nu le mai merge/ Un telefon, vine avocatul/ Şi-am dispărut/ Domnilor poliţişti, încă o dată v-am..."* (B.U.G. Mafia).

Ajungem astfel la motivul obsedant al „gaborului", autoritatea vizibilă, apropiată şi urîtă. Poliţistul (ca să mă exprim elevat) apare în trei ipostaze: declanşator al terorii asupra băieţilor incapabili să răspundă: *„Am văzut tovarăşi bătuţi rău în circă/ Umiliţi de gabori, ce rost are să-ţi fie frică/ Oricine-i bazat cu legea în spate/ Să putreziţi în iad dacă mai loviţi un frate"* (La Familia), prezumtiv inamic într-un conflict deschis, adversar egal: *„Sunt toţi afară, o grămadă de poliţişti/ Mai mulţi ca-n 13-15 iunie '90 în Bucureşti/ Aşa că haideţi să-i dăm drumu'/ Vă iau pe toţi în cap, pe rînd/ Unu' cîte unu', ca la popice"* (B.U.G. Mafia). Se ajunge la poliţistul-victimă, a răzbunării, dar şi a hazardului: (este prezentat un fictiv jurnal de televiziune, violenţa devine o promisiune) *„Întrerupem programul pentru a vă comunica următoarele: doi raperi din zona de sud, cunoscuţi sub numele de C-Nyk şi Giovanni, (pseudonimele membrilor formaţiei) revin în atenţia organelor de poliţie printr-un incident petrecut în urmă cu cîteva ore. Incidentul s-a soldat cu moartea unui poliţist"* (Ilegal).

Alături de poliţist, alt personaj spre care se canalizează ostilitatea raperului este cel numit generic „fraier". Dacă primul reprezenta o serie de personaje concrete (cei cu uniforme), fraierul simbolizează o categorie umană – aceea a oamenilor care nu le agreează muzica, care o desconsideră, care pur şi simplu sînt indiferenţi faţă de mesajul său, sau, mai rău, se apucă să o cerceteze raţional şi rece şi să scrie articole pe seama sa.

Indiscutabil, raperul suferă de un complex al marginalului, are conştiinţa că spune adevăruri care nu trebuie spuse şi din această cauză este respins de oamenii „respectabili". Îşi asumă marginalitatea şi o transformă într-un atribut pozitiv: el este singurul care spune lucruri pe care fraierii au interesul să le ascundă: *„Mintea lor îngustă refuză să înteleagă/ Simt că cineva trebuie să ţină parte alor mei/ Trebuie să reprezint băieţaşii mei"* (Marijuana). „Fraierul" nu este cineva anume, raperul resimte ostilitate, mediul social presupus ostil capătă o personificare, „fraierul" este cel care se crede superior, îi tratează cu condescendenţă: *„Oricît a-i fi de învăţat/ N-o să ştii ce-nseamnă viaţa cu adevărat...Te crezi superior/ Nu faci faţă umilinţei/ Ai mei au citit doar cartea suferinţei"* (Marijuana); *„Pentru unii sînt poveşti spuse cu tupeu/ Nu stau să-asculte povestea din cartierul meu"* (La Familia). „Fraierul" nu cunoaşte realitatea, nu i-ar putea face faţă, raperul are misiunea de a-l trezi: *„Deschide ochii bine, timpul trece/ Nu mai visa, realitatea este rece... Aş vrea să te văd pe tine la colţul străzii făcînd bani/ Aş vrea să te văd pe tine cum te ridici dintre golani".* Ostilitatea şi dispreţul mediului nasc ostilitate şi dispreţ. Blocajul comunicaţional împiedică o împăcare, fraierul nu ascultă durerea şi adevărul rap-ului, el devine al doilea inamic într-un război latent, un război al ameninţărilor: *„Toţi vă întrebaţi dacă vă arunc în aer/ De asta să fiţi siguri/ Mama n-a crescut un fraier... Nu mă face să te-mpuşc/ C-am să te-mpuşc, ştii foarte bine".* (B.U.G. Mafia)

Aceştia sînt străinii, cei care vin din alt univers, sînt altfel, ei reprezintă lumea veche şi dispreţul pe care îl manifestă aceasta pentru noul tip de om-nou. Pe lîngă ei, raperul trebuie să-l înfrunte pe rivalul de-o seamă cu el, pe cel din gaşca rivală. Totuşi, acesta este înţeles, nu mai este o luptă între concepţii de viaţă diferite, între inamici care nu găsesc un limbaj comun, ci între oameni cu aceleaşi dureri şi idei care luptă pentru teritoriu, pentru influenţă, pentru bani, pentru femei, pentru respect – cuvînt cheie, în cartier este cel mai important să ai respect. În mod paradoxal, rivalul este un „frate" aflat pe o altă baricadă: *„Frate, nu scapi/ Frate, n-ai ce face/ Frate, mori/ Frate, şi eu merg mai departe/ Nu mă uit în spate/ Pentru mine nu contează dacă eşti în pat la noapte/ Aşa că nu-ţi dau dreptul la cuvînt/ Te anunţ că eşti deja jumătate în mormînt"* (B.U.G. Mafia). Rivalul învins este totuşi respectat, se dezvăluie un adevărat cod al onoarei de stradă: *„V-am iubit ca pe fraţii mei/ Dar v-am trimis în sicrie/ V-am spus: «tot respectul meu / Mi se putea întîmpla şi mie»".*

Prin multitudinea de referiri, din care am reţinut doar cîteva, cei trei factori de presiune psihologică (gaborul, fraierul, rivalul) sînt prezenţe cotidiene în viaţa băiatului de cartier. Violenţa fizică (manifestă sau latentă) este un element definitoriu al relaţiilor cu aceste trei personaje, iar răspunsul lui constă tot din violenţă (mai mult promisă decît înfăptuită).

Poate că nu vă va veni să credeţi, dar cel care scrie aceste rînduri locuieşte chiar în vestita zonă Sălăjan, „paradisul golanilor". Pînă acum nu am văzut mitraliere sau droguri la colţ de stradă; găşti sînt, dar paşnice. Dar poate că nu am eu suficient spirit de observaţie.

Cristian GHINEA

Z. ORNEA

Violenţa sistemului electoral

O prerogativă a regelui stipulată atît în Constituţia din 1866 cît şi în cea din 1923 era că suveranul numeşte şi revocă miniştrii. Potrivit acestei prerogative, de regulă odată la patru ani, regele, după consultări formale cu oamenii politici, încredinţa unuia dintre ei (de obicei şeful partidului pînă atunci în opoziţie) formarea guvernului. Acesta îl alcătuia de îndată, noul cabinet de miniştri depunea jurămîntul primea, din partea suveranului, decretul de dizolvare a parlamentului şi organiza neîntîrziat noi alegeri, pe care le cîştiga invariabil (se cunoaşte un singur caz, în istoria parlamentarismului român – alegerile din decembrie 1937 – cînd guvernul nu a cîştigat alegerile pe care le-a dirijat, fiind silit să demisioneze), asigurîndu-şi majoritatea parlamentară necesară pentru a putea guverna. Acest sistem era, el însuşi, o gravă violentare a principiului electoral. Democraţia, ea însăşi, era violentată, de vreme ce la fundamentele ei se afla falsul. Dar dincolo de asta (sistemul electiv), mă grăbesc să adaug, democraţia funcţiona asemenea altor ţări cu regim democratic. Exista pluripartidism, parlamentul funcţiona perfect, cu o opoziţie legiuită, se rosteau interpelări şi discursuri (şi ce discursuri datorate unor mari oratori!) potrivnice legilor iniţiate de guvern, presa era liberă şi actele guvernamentale erau comentate critic, funcţiona strict separaţia puterilor în stat, cunoscîndu-se cazuri cînd justiţia a pronunţat verdicte împotriva unor iniţiative guvernamentale (ca, de pildă, în memorabilul episod, din 1911-1912, privind legea tramvaielor electrice din Bucureşti). După o apreciere a regretatului istoric Vlad Georgescu democraţia în România nu era perfectă ci perfectibilă. Desigur, trebuiesc semnalate mari deosebiri, în sistemul electiv, între constituţia din 1866 şi cea postbelică din 1923. Potrivit celei dintîi bazată pe cens, adică pe venitul impozabil, numai 2-3% din populaţie avea drept de vot, ţărănimea (peste 90% din populaţie) neavînd dreptul de a vota direct ci prin delegaţi anume aleşi de primari ca să-şi dea votul în favoarea partidului guvernamental. (De aceea, acest Colegiu patru sau trei după 1884, era numit, în epocă „Colegiul minciună".) După 1919, sancţionat în Constituţia din 1923, votul era universal şi egal (pentru bărbaţi, femeile neavînd deloc drept de vot). Acum guvernele trebuiau să-şi încordeze eforturile pentru a obţine – printr-o scandaloasă trucare – la alegeri, rezultatele aşteptate pentru a-şi adjudeca majorităţile necesare în parlament. Dat fiind amintita prerogativă regală prevăzută în amîndouă constituţiile, în România de pînă în 1938, cînd s-a instalat dictatura (carlistă, antonesciană, comunistă), guvernele nu erau, ca peste tot în ţările democratice, expresia voinţei electoratului ci voinţa electoratului *(id est* parlamentul) depindea de aceea a guvernelor. Să repet că această inversare a raportului de forţe era, ea însăşi, o scandaloasă violentare a sistemului nu numai electiv ci chiar constituţional. Petre P. Carp, care ştia cum stau lucrurile, deşi om bogat, a refuzat constant să subvenţioneze partidul său şi chiar pe sine în perioadele de alegeri, nesfiindu-se să rostească adevărul „Daţi-mi puterea şi vă dau parlamentul". Teribilă caracterizare succintă a unei realităţi violent de dureroasă. Şi ea a rămas, cum spuneam, valabilă pînă tocmai în 1937.

M-am ocupat, în 1993, la apariţia *Dilemei,* la rugămintea dlui Andrei Pleşu, de situaţia regimului parlamentar interbelic, analizînd, rînd pe rînd, cele zece consultări electorale care au avut loc între 1919-1937. Cu vreo două excepţii, toate au fost mult trucate în rezultate, unele mai benign, altele mai agresiv, în toate aceste cazuri înregistrîndu-se violenţe făţişe şi, de aceea, cinice împotriva electoratului. Peste tot, în aceste cazuri, se constata utilizarea cam a aceloraşi procedee. Guvernul, odată ajuns la putere, schimba peste tot în ţară, primarii şi prefecţii şi aceştia, dirijaţi strict de ministrul de Interne, utilizau masiv, la alegeri, jandarmeria şi chiar armata care împiedecau abuziv partidele din opoziţie să-şi desfăşoare propaganda electorală, în ultima analiză intervenind chiar la urne, pe care le falsificau pentru a obţine rezultatele dorite. Şi le obţineau. Presa independentă şi, invariabil, dezbaterile din comisiile de validare a alegerilor din corpurile legiuitoare, dezvăluiau abuzurile (violenţele) făptuite de guvern, parlamentarii opoziţiei cerînd invalidarea alegerilor. În mijlocul anului 1920 au avut loc alegeri conduse de guvernul general Al. Averescu (ministru de Interne fiind chiar premierul). La 27 iunie 1920 Iuliu Maniu, preşedintele Partidului Naţional Român, declara în Camera Deputaţilor: „Suntem convinşi că alegerilor din care a răsărit parlamentul actual, în urma modului cum au fost pregătite şi în urma modului cum au decurs, le lipseşte legalitatea". Patru zile mai înainte, N. Iorga, considerînd că vorbeşte într-o Cameră care „politiceşte este acefală", declara că „moravurile noastre politice nu sînt destul de coapte" iar alegerile sînt „hotărît ilegale", dominate fiind de „demagogie mai mică amestecată cu o demagogie mai mare". Dr. N. Lupu, cu firea lui impulsivă, a exclamat, tot în Camera Deputaţilor, la 29 mai 1920: „Voiţi să închidem ochii? Ce dovezi voiţi să vă aducem, cadavrele din Basarabia? Voiţi să închidem ochii asupra crimelor dumneavoastră? Nu-i închidem". În *Adevărul* din 9 iunie 1920, într-un articol intitulat *Tot sub regimul decretelor-legi,* bătrînul gazetar Const. Mille se rostea necăjit: „Căci aşa a fost şi este la noi. Faţada strălucitoare, iar, în dosul ei nimic, afară de voinţa a doi oameni, regele şi capul guvernului". Moravurile vechi se costumaseră în altele noi. Principiile şi sistemul se păstraseră intacte. În 1922 regele a încredinţat formarea guvernului PNL de sub preşedenţia atotputernicului Ion I.C. Brătianu. Trebuia să cîştige numaidecît alegerile cu o majoritate confortabilă. Şi le-a cîştigat, cu ajutorul a două grupări aşazicînd independente în Bucovina şi Basarabia. Opoziţiei i-au fost tolerate, cu greu, unele adunări electorale, destule fiind pur şi simplu interzise. Deplasarea la sate era dificilă, jandarmii supraveghind luările de cuvînt ale candidaţilor, găsind mereu „abateri" sau „incitări sediţioase". Liberalii erau experţi în pregătirea alegerilor şi au pus la bătaie toată recuzita de rigoare. Fireşte că opoziţia a contestat legalitatea alegerilor. Ion Mihalache, în numele Partidului Ţărănesc, pe care îl prezida, a spus în Camera Deputaţilor: „Partidul Ţărănesc a declarat că nu poate vedea în acest guvern decît continuarea de arbitrar şi opresiune... Guvernul dlui I.I.C. Brătianu a urmat să întreprindă o operă unică prin îndrăzneala ei de suprimare a sufragiului universal. Am asistat, astfel, la nimicirea ultimelor vestigii de libertate cetăţenească, la arestări şi bătăi în masă şi chiar la asasinate sistematice ca mijloace de luptă electorală... Violenţa a fost înfrăţită cu frauda... Partidul Ţărănesc nu poate recunoaşte legitimitatea acestui parlament născut din violenţă şi fraudă şi declară că toată hotărîrile acestuia nu pot avea putere legală. Cu atît mai puţin Partidul Ţărănesc poate recunoaşte dreptul Adunării de faţă de a elabora şi de a vota Constituţiunea României Mari". La fel a procedat PNR, prin articolul lui Sever Dan publicat în ziarul *Patria* din 11 martie 1922. Şi, de adăugat, principalele partide de opoziţie, după ce au participat, pentru a protesta – în şedinţele Comisiilor de validare, au refuzat să participe la lucrările parlamentului, astfel încît Constituţia din 1923 a fost adoptată fără participarea celor două principale partide ale opoziţiei. La 29 martie 1926, împlinindu-se termenul de patru ani, regele îl însărcinează, din nou, pe Al. Averescu (dinainte înţeles cu Ionel Brătianu) cu formarea guvernului. Octavian Goga, devenind ministru de Interne, a promis că le va dirija „strîns" şi fără menajamente. Şi s-a ţinut de cuvînt, nedîndu-se la o parte de la nimic pentru a asigura Partidului Poporului o victorie majestuoasă. Goga a rămas de pomină pentru felul violent pînă la cinism în care a dirijat alegerile. Mai întîi a declarat starea de asediu în destule judeţe basarabene, ceea ce însemna împiedicarea, acolo, a desfăşurării companiei electorale. Apoi s-a dat un ordin circulară al Comandamentului Corpului de Jandarmi către teritoriu, prin care şefii de post din toată ţara aveau obligaţia de a şti dinainte despre toate întrunirile electorale din raza lor de acţiune. Asistîndu-le, aveau ordin să le suspende cînd vor constata agresiuni verbale. De altfel, orice întrunire electorală nu se putea convoca fără aprobarea prealabilă a comandantului militar. La 17 mai opoziţia cartelată (PŢ şi PN) a publicat un manifest în presă în care declara: „Slab peste măsură şi impopular în toate straturile sociale şi în toate unghiurile ţării, guvernul averescan speră că, prin toate mijloacele de violentare şi fraudă electorală, va izbuti să smulgă 40% din voturi pe toată ţara (de notat că guvernul PNL a făcut să se voteze, la sfîrşitul lui martie 1926 – cu trei zile înainte de demitere – legea electorală care stabilea că partidul care întruneşte 40% din voturi capătă o primă electorală de 10% pentru a-şi putea constitui necesara majoritate parlamentară ca să-şi asigure majoritatea n.m.). *În teama lui, şi-a pierdut minţile".* La 18 mai opoziţia cartelată a publicat un memoriu în care se spunea: „Noi, în lupta electorală, nu mai întîlnim în calea noastră adversari politici. Pretutindeni numai armata şi jandarmeria duc campania împotriva partidelor noastre, jandarmeria activă care face şi ea parte din oastea ţării".

N-am cum să trec în revistă toate consultările electorale interbelice. Să notez numai faptul că alegerile din noiembrie 1928 conduse de Iuliu Maniu au fost, negreşit, mai relaxate pentru că PNŢ venea la putere pe un val real de simpatie populară, cîştigîndu-le astfel, uşor. Dar criza economică din 1929-1933, făcînd ravagii în ţară, a determinat întreruperea guvernării PNŢ şi instalarea, în aprilie 1931, a guvernului de personalităţi N. Iorga. Şi, firesc, noul guvern convoacă alegeri pentru 1-6 iunie 1931. Guvernul, pentru a, putea controla alegerile, dizolvă consiliile judeţene, comunale, înlocuindu-le cu Comisii interimare. Al. Vaida-Voevod declară, atunci, protestînd energic: „Niciodată nu s-a întîmplat ca un guvern să nesocotească însăşi temelia vieţii constituţionale, abrogînd o lege printr-un decret numai spre a-şi asigura un efemer succes electoral. Ceea ce mă doare este că domnul Iorga acoperă cu numele său această lovitură de stat fără precedent". Degeaba protestele. Campania electorală o conducea cinicul Const. Argetoianu şi acesta nu s-a dat – nici el – în lături de la orice violenţă pentru a cîştiga alegerile unui partid inexistent ca acela al lui N. Iorga. Grigore Gafencu povesteşte în memoriile sale că, ajuns candidat la deputăţie în judeţul Caliacra, a telegrafiat regelui şi premierului că e împiedecat, pînă la paralizie, să-şi desfăşoare campania electorală. Simptomatic e textul telegramei de răspuns a lui N. Iorga, cel ce, pînă acum, a tot protestat împotriva violenţelor şi a falsurilor electorale. Devenit premier, cînd Gafencu a apelat la serviciile sale pentru a i se debloca necesara campanie electorală, N. Iorga a răspuns scurt: „...Nu pot da de la o zi la alta moravuri bune!". Acest răspuns telegrafic neputincios al lui N. Iorga fixează, cum nu se putea mai bine, situaţia adevărată a sistemului parlamentar, viciat în structură, şi prin practici de o violenţă statornică.

Interstiţii

Întîlniri ratate

În seara zilei de 18 mai 1922, exact cu şase luni, *jour pour jour,* înainte de moarte, Proust participă, după premiera spectacolului cu *Vulpea* lui Stravinski la un dineu pe care prietenii săi britanici, Violet şi Sydney Shiff (traducător, mai tîrziu, al *Timpului regăsit)* îl organizează în onoarea lui Stravinski şi Diaghilev. Printre invitaţi – Picasso şi Joyce. Dineul e găzduit de hotelul Ritz, loc mitic atît al geografiei pariziene cît şi al celei proustiene. Hotelul din Piaţa Vendôme, al cărui centenar a fost sărbătorit anul trecut, devenise, pentru Proust, aproape al doilea domiciliu. Era un obişnuit al recepţiilor pe care le dădea, în apartamentul ei, prinţesa Hélène Soutzo, vitoarea soţie a lui Paul Morand. Printre cei pe care Proust i-a întîlnit, cu diferite ocazii mondene, în saloanele de la Ritz se numără Gaston Calmette, contesa de Noailles, Emanuel Bibesco (acesta se sinucide, în 22 august 1917, la hotelul Ritz din Londra), Cocteau, Gabriel de la Rochefoucauld, Jacques-Emile Blanche, Walter Berry. Proust recurgea la serviciile hotelului, care îi trimitea cina prin comisionari, atunci cînd avea invitaţi acasă (în apartamentul din Bulevardul Hausmann); în ce-l priveşte, se mulţumea cu bere foarte rece şi cu îngheţată de fragi sau de căpşuni (acele „colonnes Vendôme de glace" ori „obélisques de framboise" care, în roman, fac deliciul Albertinei).

Dar să revenim la seara din 18 mai 1922. A fost prima – şi unica – întîlnire dintre Proust şi Joyce. Acesta din urmă scrisese, cu doi ani înainte, despre autorul *Căutării timpului pierdut:* „Am citit cîteva pagini din el. Nu-i găsesc nici un fel de talent deosebit, dar eu sînt un critic prost". La dineu, Joyce a ajuns în întîrziere (pe la miezul nopţii) şi fără frac, iar Proust, ca de obicei, a rămas tot timpul îmbrăcat în paltonul lui gros de blană. Despre discuţia dintre cei doi există mai multe versiuni, dar cu diferenţe nesemnificative. Proust s-a plîns de durerile lui de stomac (avusese o criză recent, după ce luase o doză prea mare de adrenalină); Joyce i-a răspuns că are mari probleme cu vederea. Proust l-a întrebat dacă îl cunoaşte pe ducele cutare; Joyce a răspuns că nu. Doamna Shiff l-a întrebat pe Proust dacă a citit vreun fragment din *Ulise;* Proust a zis că nu. După dineu, Proust a plecat, împreună cu soţii Shiff, în taxiul lui Odilon Albaret (soţul Célestei). Joyce, pare-se fără să ceară permisiunea, s-a urcat şi el în maşină. Şi-a aprins imediat o ţigară şi a coborît geamul, două gesturi de care Proust, în ipohondria lui, avea oroare. Irlandezul a tăcut tot timpul cît maşina a parcurs drumul dintre Piaţa Vendôme şi strada Hamelin (nu departe de Arcul de Triumf) unde Proust şi-a avut ultimul – şi modestul – domiciliu. La despărţire – preiau aici versiunea dată de Alain de Botton în *Cum poate Proust să ne schimbe viaţa* – Marcel l-a luat deoparte pe prietenul său Sianey şi l-a rugat să-l întrebe pe Joyce dacă acceptă ca taxiul să-l ducă „chez lui". Joyce n-a avut nici o obiecţie şi cei doi s-au despărţit.

Pînă deunăzi credeam că acesta este poate cel mai extraordinar exemplu de întîlnire ratată. Aflu însă de un alt (cum să-i spun?) „caz", nu mai puţin uimitor. După succesul *Lolitei* şi după ce lucrează, cu Stanley Kubrick, şase luni la Hollywood pentru scenariul filmului, Nabokov se stabileşte în Elveţia, la Montreux, într-un apartament din hotelul Palace, unde va locui din 1961 pînă la moarte. Vera şi Vladimir Nabokov nu duc la Montreux o viaţă mondenă; apartamentul lor n-avea nimic deosebit, se zice chiar că tapetul de pe pereţi era destul de ţipător. Hotelul, în schimb, e impresionant, cu saloane imense, luxoase, chiar dacă de un lux uşor desuet. Într-unul din aceste saloane urma să aibă loc întîlnirea dintre Nabokov şi Soljeniţîn, după expulzarea acestuia din URSS. Ajuns la hotel, Soljeniţîn a contemplat cîteva secunde oglinzile aurite, draperiile căzînd în falduri largi, mobilele grele; dezgustat, a făcut stînga-mprejur şi a plecat.

„Les grand esprits se rencontrent"? Nu e, după cum se vede, chiar atît de sigur.

Alexandru CĂLINESCU

Anca MANOLESCU

„LOCUL CĂLĂTORULUI“

Poemul

Ioana Pârvulescu a publicat anul acesta la Humanitas o ediţie bilingvă a primei cărţi din „Călătorul heruvimic“, poem al misticului din secolul al XVII-lea, Angelus Silesius. *Cherubinischer Wandersmann* nu este, în fapt, un poem. E o colecţie de sentinţe spirituale, de „idei bi-versificate“, după expresia traducătoarei, sau de *experienţe contemplative* bi-versificate. Îl putem totuşi numi poem pentru că – dincolo de rotunjimea autonomă, autoconsistentă a fiecărui distih – „Călătorul heruvimic“ vorbeşte despre o unică aventură spirituală, despre o aceeaşi călătorie: *de negrăitul* ei e atacat printr-o puzderie de „rime“, de rostiri cît mai concise, aflate la marginea tăcerii. Numai prima carte conţine 302 asemenea exerciţii de a retrage cuvîntul înspre liniştea non-manifestatului, înspre nimicul de „dincolo de Dumnezeu“ (cf. I, 7), către care ţinteşte Angelus Silesius, înrudit, în îndrăznelile lui apofatice şi unitive, cu Meister Eckhart.

După propria mărturisire, cartea ar fi fost scrisă, cu o rapiditate ce-l uimeşte în primul rînd pe autorul ei, în numai patru zile. Detaliul nu ţine, cred, de înregistrarea unei performanţe, nu e mirare a „poetului“, oscilînd între orgoliu şi modestie, de a fi devenit vehiculul unei inspiraţii fulgerătoare; detaliul acesta e mai degrabă notificarea, întrucîtva cifrată, a faptului că textul consemnează – abrupt şi reiterat – o experienţă consumată. O experienţă deja consistentă, articulată, „încheiată“ înlăuntrul fiinţei, care, tocmai de aceea, poate erupe în cuvînt – păstrînd, în fiecare din formulările ei, deplinătatea strînsă a întregului.

De altfel, titlul primei ediţii de la 1657, extrem de elaborat, de sinuos şi explicit, debuta astfel: „Vorbe de duh şi încheieri în rime, întru contemplaţia divină călăuzitoare...“ (*Geistreiche Sinn- und Schluss-Reime zur göttlichen Beschawligkeit anleitende...*). „Cuvîntul Schlus-Reime (de la Schlus = încheiere, final) nu trebuie tradus desigur“, spune Ioana Pârvulescu în Note, „prin «rimă finală», ci, aşa cum rezultă şi din prefaţa autorului, prin încheieri (=concluzii) rimate, cu rimă sau în rime“. Avem de a face aşadar cu o *poartă* a textului, care e titlul său baroc, explicativ, amănunţit, prevenitor; el ne avertizează asupra materiei, dar mai ales asupra *convenţiei* textului propus. Cine o acceptă şi trece pragul, va asista la îndelungul şir al unor „concluzii“: parcimonios şi paradoxal construite, recurgînd la admirabile asociaţii simbolice, ele reiau mereu, din unghiuri diferite, aceeaşi temă: întîlnirea unificatoare între suflet şi Dumnezeu.

„Călătorul heruvimic“ ar mai putea fi numit poem şi pentru că, de-a lungul călătoriei sale, autorul obţine mereu un punct de vedere integrator asupra celor create. Oriîncotro s-ar întoarce, el descoperă în ele o metaforă operantă pentru tema întîlnirii, a asemănării cu divinul, a întrepătrunderii, a fuziunii cu el. Alchimia, categoriile intelectului, simbolismul vegetal ori agrar, episoade ale Scripturii intră toate în consonanţă cu această temă, o aproximează prin analogii, se armonizează în funcţie de ea; toate devin „rime“, variaţii ale unicului motiv axial. În sfîrşit, „Călătorul heruvimic“ ar mai putea fi numit poem pentru că unitatea lui se lasă desfăşurată într-o progresie, într-o cale propriu-zisă, chiar dacă ea e disimulată în curgerea distihurilor. Pentru Ioana Pârvulescu (cf. Postfaţă), existenţa ei a fost una dintre descoperirile (şi probabil bucuriile) traducătorului: „Cartea întîi a Călătorului heruvimic are un fir epic, este o poveste... În succesiunea de aforisme este ascunsă povestea unei călătorii spirituale, mai precis a unor etape de drum...“.

Egalitatea partenerilor

Printre îndrăznelile eckhartiene ale lui Angelus Silesius se numără şi familiaritatea arzătoare, pasionată cu care îşi tratează ţinta. Aproape toate analogiile lui sînt analogii ale intimităţii cu Dumnezeu, înţeles de cele mai multe ori în sensul „Deităţii“, dincolo de aspectele afirmative ale divinului. Între un Dumnezeu ce îşi depăşeşte limitele unanim cunoscute şi un om ce îşi depăşeşte limitele unanim îndurate se petrece operaţia de unificare, de fuziune. Iar ea este atît de intens şi de autentic resimţită încît cele două fiinţe devin dependente de această operaţie, nu se mai justifică decît prin ea, nu „sînt“ decît prin prezenţa celuilalt. „Ştiu că de nu sunt eu, nici Domnul viaţă n-are/ Iar de mă sting Îi iau şi ultima suflare“ *(I,* 8). Ceea ce e cu totul remarcabil – şi dă probabil garanţia unui mistic autentic – este că fiecare din cei doi participă la această reciprocă absorbire fără a renunţa la condiţia proprie. Dimpotrivă, pentru ca întîlnirea să fie consistentă, reală, efectivă, condiţia divinităţii şi condiţia umanităţii trebuie să-şi atingă, fiecare de partea sa, maxima actualizare. Fiecare trebuie să se prezinte în faţa celuilalt cu preaplinul împlinit al fiinţei sale. „De vrei din roua Lui perla dumnezeirii,/ Să fii de neclintit în roua omenirii“ *(I,* 121). Ceea ce, nesiliţi fiind de rigorile traducerii versificate, am putea reda literal prin „Dacă vrei să prinzi roua perlei nobilei Dumnezeiri/ Trebuie să atîrni neclintit de umanitatea din această rouă“. De altfel, distihul poartă titlul „Prin umanitate către dumnezeire“. Capacitatea de a fi receptacul al divinului, mai mult, cel care îi poate fi egal în dialog – iată, după Angelus Silesius demnitatea veritabilă a „umanităţii“, în care misticul trebuie să stea neclintit. Exigenţă unită, de altfel, cu un robust realism care face cinste prin sinceritatea lui tăioasă: „Pe oameni nu-i iubeşti; lucru-i îndreptăţit:/ Doar omenirea e în oameni de iubit.“

Această umanitate, esenţială, centrală în raport cu toate celelalte variante de creatură, este „personajul“ textului nostru. Traducătoarea atrage atenţia în Note că cele mai multe tălmăciri în limba franceză au redat termenul *Wandersmann* din titlul poemului, fie prin „pelerin“, fie prin „rătăcitor“. Or, spune ea, ambele reduc sensul la o simplă modalitate particulară de parcurs: prima, la una cu ţel religios bine stabilit, a doua la o lipsă dizolvantă de ţel. În original, este vorba despre „omul călător“, despre o umanitate a cărei demnitate e itineranţa; o umanitate care se realizează *creîndu-şi* ţinta, convocîndu-şi partenerul într-un spaţiu din ce în ce mai vast al întîlnirii. Pentru „umanitatea“ astfel înţeleasă, pentru omul astfel înţeles, îngerul devine adjectiv, funcţie pe care şi-o încorporează şi pe care o pune la lucru. „Heruvimic“ e doar modul călătoriei, dar nu şi eroul ei. Cel din urmă e destinat unei vocaţii mai pretenţioase, mai radicale decît îngerul: el trebuie să atingă abisul divin, pe care îl cheamă, îl stîrneşte cu anvergura propriului abis (cf. *I,* 68, ce reia cuvintele psalmistului). Umanitatea astfel înţeleasă e capacitatea de a rămîne mereu în itineranţă, de a depăşi fiecare hotar: „Întrebi ce e umanitatea? Îţi voi răspunde cu dreptate:/ Într-un cuvînt, e supraangelicitate“ *(II,* 44, trad. Andrei Pleşu).

Dar umanitatea astfel înţeleasă e şi capacitatea de a asimila registre diferite de fiinţă, capacitatea călătorului de a interioriza teritoriile parcursului său. Numele lui de poet, „Angelus Silesius“, nume emblematic, nu lasă deoparte nici determinaţiile cerului, nici determinaţiile pămîntului, nici determinaţiile geografiei terestre, nici pe cele ale geografiei simbolice de care ţine autorul; ambele sînt materia din care se hrăneşte efortul său.

Călătorii

Cartea despre care vorbim nu e doar consemnarea, mai mult sau mai puţin încifrată, a unei inefabile şi singuratice călătorii. Ea este un *instrument de călătorie*, un text destinat să orienteze şi să asiste pe cei aflaţi într-o întreprindere similară. „Rimele“ au fost editate în 1657 într-o formă potrivită pentru a însoţi permanent pe cititor. Dincolo de scopurile politicii ecleziale, ale unei Contrareforme ce se străduia să recatolicizeze Silezia şi susţinea asemenea editări, ediţia portativă a „Călătorului heruvimic“ face parte dintr-un inventar consacrat, propriu tuturor „societăţilor“ de călători contemplativi. Foarte distanţaţi cîteodată în timp şi spaţiu, dar înrudiţi printr-un acelaşi stil de căutare, ei alcătuiau asemenea colecţii de texte în care experienţa personală se adăuga unei filiaţii, unui depozit de experienţă ale maeştrilor trecutului. „Pelerinul rus“ nu călătorea şi el cu *Filocalia*, culegere de texte ale părinţilor pustiei, care îl orientau în drumul său, care îl ajutau să-i recunoască treptele şi răspîntiile? Asemenea autorilor *Filocaliei*, Angelus Silesius îşi prefaţează propriul poem cu sentinţe ale unor înaintaşi (în sensul cel mai propriu: de oameni ce parcurseseră înaintea sa acelaşi drum). Benedictinul Bernard de Clairvaux (sec. XII), dominicanul Tauler, augustinianul Ruusbroec şi franciscanul Bonaventura (sec. XIV), Heinrich Herp ori Dionysius Carthusianus (sec. XV), carmelitul Nicolaus a Jesus Maria şi benedictinul Louis de Blois ori iezuitul Maximilianul Sandaeus (sec. XVI) sînt citaţi în „Precuvîntarea“ poemului; textele lor stau, pentru autor şi pentru cititorul său, ca o confirmare, ca o garanţie de autenticitate a îndrăzneţelor întîmplări spirituale pe care le propune călătorul heruvimic. Textele lor stau ca martori şi colegi de aventură. Sînt reperele de drum, „urmele“ înlănţuite pe care le lasă un traseu, în sine, neînregistrabil.

De altfel, ca mai toate textele itineranţei, şi acesta se încheie la ţărmul unei călătorii care continuă în tăcere. Distihul 263 din *Cartea a şasea* a „Călătorului“, ultimul ei cuvînt scris invită pe „prieten“ să abandoneze postura de cititor, să se prefacă el însuşi în drum, devenind „scrierea“ lui vie şi esenţa lui. „Ţi-e, prietene, de-ajuns. De vrei a mai citi/ Tu însuţi scris şi miez de-acuma caut-a fi“. În acelaşi punct de discontinuitate îşi încheie persanul Attar, alături de atîţia alţii, călătoria prin toposurile sufletului narată în *Cartea încercării:* „Pelerin smintit, care de sus în jos atîta rătăcise, iată-l că atingea pragul divin. În faţa lui se deschidea călătoria în Dumnezeu...“ O călătorie fără staţiuni, călăuze şi semne începe de aici înainte. „Aceasta e Tăcerea întunecată,/ în care toţi cei ce iubesc se pierd“ va rosti Ruusbroec, cel citat de Silesius, la capătul „Întîlnirii interioare cu Hristos“. Cartea îşi atinge astfel adevărata destinaţie, care e propria depăşire.

Dacă i se cuvine un *motto*, el ar putea fi „locul călătorului“ despre care vorbeşte Nicolaus Cusanus într-una din predicile sale: „Călătorul... care înaintează, adică se mişcă pe o cale nesfîrşită, de e întrebat unde se află, va răspunde «pe cale»; dacă îl întrebi de unde vine, îţi răspunde «de pe cale»; dacă-l întrebi încotro merge, îţi spune «către cale, venind de pe cale». De aceea calea nesfîrşită e numită locul călătorului, şi de aceea ea este Dumnezeu“.

* * *

Ediţia pe care Ioana Pârvulescu a alcătuit-o acestui pretenţios poem e una ospitalieră, prietenoasă, prevenitoare: atît pentru text, cît şi pentru cititor. E atrăgătoare în primul rînd versiunea bilingvă, care lasă cititorului (chiar celui rudimentar în cunoaşterea limbii germane, precum sînt) bucuria accesului la original şi posibilitatea de a sesiza dificultăţile transpunerii. Se adaugă largi date biografice şi de context, spiritual ori cultural, aşezate în trei rubrici („Ce se ştie“, „Ce nu se ştie“, „Ce se poate presupune“), pentru a prelua şi zona de mister a personajului. În sfîrşit, Notele, Opţiunile de traducere şi Variantele ne apropie textul, îi situează o sumă de înţelesuri; ne fac apoi să asistăm la efortul traducătorului, la opţiunile lui şi la obiecţiile pe care singur şi le formulează. Nu avem în faţă doar o simplă traducere, ci un spaţiu în care textul e găzduit, deschis unor posibile lecturi, un spaţiu în care cititorul poate da în voie şi pe îndelete tîrcoale dificilului poem.

© C. Bumbuţ

Scrisori întredeschise

Stimaţi prieteni,

Vă trimit o scrisoare faţă de care mi-am încercat toată obiectivitatea şi am căzut răpusă; adică mi s-a părut caldă şi hazlie, candidată la pagina 12 a dvs., cu un minimum de informaţii „cheie", şi anume că Olguţa e o zgîtie în clasa a doua, iar Tache este fratele ei, elev în clasa a zecea la un liceu cu faimă în oraş.

Autoarea scrisorii, în ciuda prestigiului profesional cîştigat şi a vîrstei de curînd mature, îşi păstrează faţă de prietenii ei (adică faţă de noi) aceleaşi sentimente, sensibilitate şi nume de recunoaştere ca atunci cînd ne era şefă de grupă în facultate.

Cu netulburată stimă şi dragoste,

Olea PASCU

Dragii mei dragi,

Se zice că scrisorile redactate la maşină sînt mai impersonale şi mai puţin drăgăstoase, dar eu reprezint o excepţie.

Eu mă gîndesc foarte des la voi şi de multe ori îmi propun să ţin minte o povestioară pentru întîlnirile noastre. S-au strîns acum mai multe poveşti şi mi-e teamă că le voi uita pînă la Crăciun. Iată-le:

Întîmplări cu Olguţa

● Olguţa a învăţat în tabără să joace wist. A învăţat foarte repede şi destul de bine, pentru că într-o seară am făcut un joc de 6, 5 adulţi şi Olguţa şi mi-e ruşine să vă spun cine a avut cel mai bun punctaj. Nostimă a fost într-o seară cînd explica lui Ioni: „Tătu, dama nu e niciodată sigură".

● M-a terorizat cu o pudoare exagerată; de cîte ori se schimba de costumul de baie, trebuia să ţin uşa atent închisă. Într-o zi s-a dezbrăcat şi a început să-mi povestească ceva. Eu mă grăbeam să adun copiii pentru masă, aşa că am grăbit-o: „Hai mai repede, că-ţi zboară păsărica!" Iar ea s-a mirat: „Care pasăre?"

● Fata noastră are acum trei cîini pe care îi iubeşte: Tiţa, Tătele (abia la cîteva luni după ce i-au pus numele au văzut că e fată) şi Cuţi (căruia eu îi spun Roşcatul). Joaca cu ei înseamnă pentru fata noastră a-i ţine de gît, a-i mîngîia şi a le vorbi, iar ei sînt topiţi după ea. Din dragoste îi mai dau cîteodată puricei şi tot din dragoste, ori de cîte ori iese unul din noi din bloc, cei trei cîini apar lîngă noi şi ne conduc unde mergem: la piaţă, la staţie. Singurul care este deranjat de acest tratament afectuos este Ţache. Un pic de dreptate are şi el, pentru că atunci cînd a plecat în tabără, la 5 dimineaţa, l-am condus: eu, Ioni, cei trei amici canini şi toţi prietenii şi cunoscuţii lor, în total vreo 20 de maidanezi, care au mers cu noi pînă la gară.

Întîmplări cu directoarea

● În ultima zi de vacanţă am tocmit doi ţigani cu o căruţă să ia gunoiul strîns în curte să-l ducă departe. Ne-am tocmit la preţ, iar ei au coborît cererea cînd un coleg le-a oferit un litru de ţuică. După primul transport s-au întîmplat două lucruri: calul a ologit şi s-a lungit ca mort în curtea şcolii, iar ţiganii au băut ţuica (toată!). Calul nu s-a ridicat mai mult de o oră, timp în care eu făceam ca trenul, iar ţiganii au căpătat curaj (de vreo 35°) şi m-au luat peste picior: „Şefa, dacă moare Vrăbioru în curtea matale, mîine la prima oră faceţi anatomie". S-a îndurat de mine, bietul cal, care avea un picior rupt, şi s-a ridicat să plece. Eu am rămas cu gunoiul, dar n-am avut cal mort în curte în prima zi de şcoală.

● Mi-a dat primăria bani în vara asta pentru reparaţii (100 milioane), aşa că n-am avut libere decît 10 zile cît am fost în tabără; în rest am stat la şcoală cu muncitorii, uneori de la 7,00 la 17,00, dar am o şcoală extraordinar de frumoasă. Şi pentru că am tăiat plopii din faţă, care erau prea bătrîni şi prezentau pericol de prăbuşire la furtuni mai puternice, sînt cunoscută acum în cartierul Nord ca „directoarea care a tăiat plopii" (deşi eu am lucrat cu Agenţia de Protecţie a Mediului). Îmi doresc să plantez în loc magnolii – măcar cîteva.

● Am cucerit chiar admiraţia echipei de tîmplari care mi-au spus la plecare că rari sînt directorii ca mine, care sînt aşa de interesaţi de şcoala lor. Eu am încercat să fiu glumeaţă şi le-am replicat că de asta am tăiat plopii, ca să fie loc pentru statuie. Mai hîtru decît mine, unul a mormăit că nu se mai găseşte marmură, sau e prea scumpă, aşa că acum se poartă direct împăierea.

Deja am uitat poveştile, pentru că au fost mai multe. Trebuie să încerc să vă scriu mai des, chiar dacă nu trimit scrisoarea imediat.

Am să vă spun şi despre Ţache: i-a intrat în cap că el trebuie să iasă în evidenţă printre colegii de clasă şi se pregăteşte în fiecare zi să aducă lucruri noi în lecţii. A reuşit să-şi atragă laude din partea unor profesori (limba română, istorie, matematică) şi e foarte încîntat de sine. Iar eu, care ştiu cît citeşte el în general (citeşte „puţin" spre „mediu"), mi-e greu să-mi dau seama cît citesc ceilalţi.

La mulţi ani Denisei şi mamei Tamara, iar pentru voi tot binele şi toată dragostea. Chief

„...şi bun găsit la ştiri"

Tuturor tinerilor, domni şi doamne,
cărora le urez să îmbătrînească
transmiţînd telejurnale,
odată şi odată ajungînd să citească
şi unul ca acesta:

Aseară, Ion Luca Caragiale a descins la „Grand Hotel Victoria Română". Acolo, el a văzut enorm şi a simţit monstruos.

Cu cîteva ore mai înainte, o ţărancă, Vitoria Lipan, a plecat la munte, să-i caute pe asasinii soţului ei.

Spre prînz, în plin Bucureşti, s-a auzit strigătul unei femei către patru bărbaţi de-ajuns de ciudaţi la înfăţişare: „Crailor! Crailor de Curtea-Veche".

Noaptea tîrziu, domnul Marcel Proust şi-a trimis menajera ca să-i cumpere o pară de la un restaurant din Paris. Muşcînd o singură dată şi punînd-o apoi deoparte, domnul Marcel Proust a apreciat că para nu mai are gustul din copilăria lui.

Într-un sanatoriu elveţian, un bărbat tînăr şi inteligent s-a îndrăgostit de radiografia pulmonară a unei domnişoare venite şi ea la tratament.

Un mare compozitor a coborît cu batiscaful în adîncul mării şi a fost uimit de ceea ce a văzut.

Un important funcţionar, plecînd spre slujba sa, şi-a pierdut nasul pe stradă.

Un alt funcţionar deloc important, ducînd o existenţă obscură şi bizară, şi-a comandat o manta la un croitor şi hoţi, nici pînă azi prinşi, i-au furat-o.

Un inspector de poliţie francez, Maigret, a descoperit asasinul, amintindu-şi cu precizie o clipă din copilăria lui cînd cînta într-un cor de biserică.

Arhitectul bucureştean Ioanide, luînd cunoştinţă de moartea fiicei lui, a început să deseneze în neştire, pe hîrtie, coloane dorice.

Un scriitor rus a pocnit-o mortal în cap, cu tamponul de pe biroul său, pe o femeie care ajunsese cu lectura unei tragedii scrise de ea la actul IV. Justiţia l-a achitat.

Numitul Joseph K. s-a trezit, ieri dimineaţă, cu cîţiva oameni ursuzi, în sufragerie, care l-au arestat fără nici un motiv.

Un bătrîn pescar, Santiago, a izbutit să prindă un marlin şi pînă să ajungă la ţărm, rechinii i-au mîncat peştele, lăsîndu-i doar oasele. Cel mai mare poet din România, auzind întîmplarea, a comentat vesel: „Bine că nu l-au mîncat şi pe el!".

Un praghez, G. Samsa, s-a trezit ieri dimineaţă transformat într-un gîndac.

Pe strada Mîntuleasa din Bucureşti, un om a descoperit că are memorie şi imaginaţie.

Un poet din Bacău a afirmat că el e cel mai trist din oraş.

O femeie a muşcat dintr-un măr.

Trăind doar cu poveşti, un om din Delta Dunării, Mitru Pescăruş, a rămas prost şi sărac, ceea ce l-a făcut să declare: „Eu sînt un om strict".

Un moscovit, Ivan Ilici, şi-a dat seama, pe patul morţii, că a trăit fără să înţeleagă ceva din viaţa sa.

O balenă albă continuă să fie căutată zi şi noapte pe oceanele lumii. Nici un harponier nu o găseşte. Înnebunit de atîtea eşecuri, un harponier spaniol a hotărît să se lupte cu morile de vînt.

Un prinţ mic a întrebat în Sahara: „Balena e o moară de vînt?"

Un prinţ mult mai inteligent a descoperit că poţi surîde fiind totodată ticălos.

Cel mai faimos insomniac dintre eseiştii lumii a suferit, ieri seară, o depresie devastatoare în clipa cînd a aflat că insomnia e cel mai bun leac împotriva nevrozelor.

Şi acum ştirile pe larg:

George nu mai vine.

Noi, pe lîngă mama stînd, de mult uitarăm jocul.

Radu COSAŞU

Bazar

Mîncarea congelată

Demult, în filmele S.F. de prin adolescenţă, am văzut cum călătorii în spaţiu se hrăneau cu pastile. Pe atunci, părea ceva ne-nţeles şi de spaimă. Adevăratele bucate erau şniţelul şi cartofii prăjiţi de la bunica. Mai tîrziu, s-a dus zvonul că, în putredul (pe vremea aceea) Occident circulă semipreparatele: o mîncare miraculoasă, ce nu trebuia decît încălzită. Mult mai tîrziu, cînd am ajuns, în sfîrşit, la Paris, o doamnă bine ne-a invitat la masă: a pus într-o tigaie ceva colorat şi amestecat, pe care ni l-a „servit", apoi, în porţii mici, dar gustoase. Era o mîncare indiană, cu mult curry, foarte ambiguă. Mi-a plăcut, dar am uitat-o repede.

Mai nou, într-una din revistele zise pentru femei (să fie *Elle*?) a apărut un mini-pliant intitulat *Frosta-Dinner International*. Fiecare din termenii incluşi în titlu precizează cîte una din coordonatele unui nou tip de alimente: *Frosta* – ne arată că sînt congelate. *Dinner* – că se-adresează oamenilor care lucrează, şi ajung tîrziu acasă (cu eventuale sugestii şi la o atmosferă intimă); iar *International* – că e vorba, evident, de mîncăruri din toată lumea. Pe scurt, *Frosta* sînt produse congelate. Nu orice soi de produse, ci *specialităţi culinare*. Pliantul de prezentare este interesant de urmărit pentru că încearcă, în multe pagini, să ne convingă de calitatea produselor şi să demonteze, sistematic, prejudecăţile legate de mîncărurile congelate. *Produsele noastre congelate sînt la fel de proaspete ca şi produsele din pieţe şi deseori sînt mult mai gustoase*. Această afirmaţie ne contrazice toate şabloanele despre prospeţime, începînd cu imaginea gospodinei rubiconde ce porneşte, cu coşul, la piaţă... Ne învaţă să privim prospeţimea ca pe ceva mult mai profund, ca pe-un spirit ce poate fi bine conservat într-un soi de lampă a lui Aladin... Pe lîngă inefabilul prospeţimii, produsele Frosta stau bine şi în cazul pedigriului ştiinţific: au *vitamine, proteine* şi *fier*. Pliantul îşi dovedeşte abilitatea de a trece, lin, de la lucrurile reci şi obligatorii la cele facultative şi hedoniste: *Frosta transformă gătitul într-o joacă de copii, economisindu-vă timp preţios*. De la *joacă* la *plăcere* nu e decît un pas: *Produsele congelate, pur şi simplu o plăcere!* O plăcere să le găteşti, o plăcere să le mănînci. Plăcerea personală este completă doar prin încîntarea oferită altora. La care se adaugă *economia* – de timp şi energie: totul durează 6-8 minute.

Trecerile şi explicaţiile de pînă acum aparţin doar uneia din feţele pliantului: cea „ideologică". Faţa cealaltă e, să-i spunem „evocativă". Din perspectiva bucătarului, denumit Peter, bărbat şi umblat: *Spre deosebire de colegii mei de breaslă, eu nu stau toată ziua în bucătărie, ci caut în întreaga lume reţete originale gustoase, preparate de bucătari locali*. Astfel, unul din preparate este *Paella*, altul *Indian Chicken* şi al treilea – *Gyros*. Dacă prima parte a pliantului se străduieşte să demonteze prejudecăţile anticongelare, partea a doua consacră oarecari stereotipuri etnice, nu doar culinare: *Paella* se prepară într-un *sat fermecător din munţi; o invitaţie la un dineu cu Gyros este ca un renumit proverb olimpic: „Important este să participi"*. Acestor aprecieri li se adaugă şi mai stereotipele nume ale bucătarilor (Juan, Karim şi Stavros), precum şi poza lor într-un soi de costum naţional.

Că preparatele recomandate de *Frosta* sînt internaţionale se vede din similitudinea lor: toate arată ca nişte combinaţii plăcute ochiului de culori calde. Amestecuri de condimente, economii şi ideologii.

Iaromira POPOVICI

Humanitas Educaţional
Piaţa Presei Libere 1, 79734 Bucureşti
telefon 01/2225110, fax 01/2243632
e-mail: educ@agora.humanitas.ro

Palatul şi colecţionarul

De cîteva săptămîni, spaţiul princiar de la Mogoşoaia nu mai are melancolia unei reşedinţe din care prezenţa stăpînilor s-a retras de mult. Cu piese ale colecţiei sale, Dan Nasta a alcătuit un şir de eseuri muzeale ce animă etajul întîi al palatului. Nu e vorba despre o expoziţie tematică ori de simpla populare cu obiecte remarcabile a unui cadru încă şi mai demn de admiraţie. E vorba despre o întîlnire izbutită, despre un dialog legat între fastul simplu al clădirii şi aceste compoziţii – care îl comentează, îl fac să vibreze, să se deschidă spre vizitator. Departe de a fi o „reconstituire" de interior brâncovenesc, ceea ce ni se propune e aroma, urma prezenţei proprietarului, ce pare că abia s-a depărtat; aroma unei culturi pe cale de a fi uitată în materialitatea preţioasă a obiectelor sale.

Înainte de 1989, colecţionarul Dan Nasta era pentru mulţi dintre noi un personaj reconfortant de straniu. Apăsaţi nemilos de grija pentru cele mai mărunte achiziţii zilnice, întîlneam un om care urmărea cu îndîrjire (şi depista mereu) lucruri scumpe, rare. Copleşiţi de descurajarea, sila şi plictisul epocii, descopeream un perpetuu entuziast ce proiecta amănunţit parcuri pentru palatul de la Potlogi, căruia voia să-i reînvie trecutul suflu şi gingaşa eleganţă cu răbdător acumulate achiziţii – fiecare avînd deja un loc foarte precis, tovarăşi stabiliţi, rol expresiv distribuit, mod de expunere rezolvat. Utopiile bine chibzuite, ale căror materiale se adunau de altfel sub ochii şi spre delectarea vizitatorilor domnului Nasta, constituiau o realitate destul de consistentă în sine, un respir faţă de opresiunea curentă, un exerciţiu consumat de libertate.

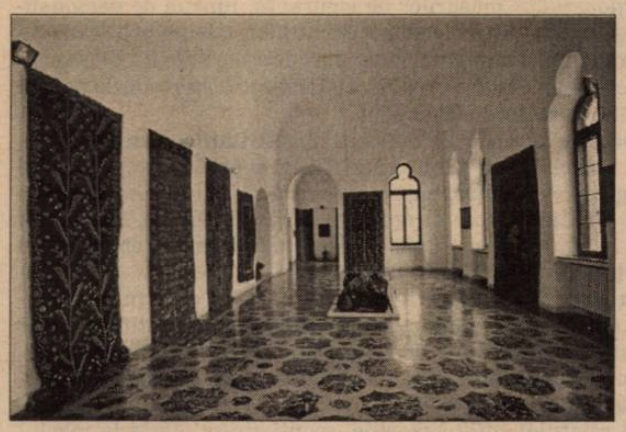

Nu vorbesc despre acea „rezistenţă prin cultură" demitizată cu migală de tineri analişti care nu au trăit-o, ci, pur şi simplu, despre bucuria şi preţuirea de a trăi printre lucruri frumoase; de a trăi, prin ele, cultura autentică a locului şi a trecutului propriu.

Pentru Dan Nasta, „tema brâncovenească" reprezintă de fapt emblema unei trăsături mai largi: anume capacitatea locului de a absorbi, cu rapiditate mai întotdeauna, cu eleganţă de multe ori, influenţe culturale venite dinspre Răsăritul asiatic şi dinspre Apusul european, ori dinspre cele trei civilizaţii şi imperii în unghiul cărora s-a format România. A ilustra reţeta acestei compoziţii culturale, a-i evoca reuşitele, gustul, surprizele, ingeniozitatea, candorile, prin intermediul unor întîlniri între obiecte şi spaţii privilegiate – iată proiectul dintotdeauna al domnului Nasta. La Mogoşoaia se înşiră inventarul, mereu fermecător, mereu spectaculos, al acestor ingrediente: cancelaria domnească şi sala sfatului domnesc (ca omagii către stăpînul locului şi către modelul cultural pe care-l întrupează), sala de influenţă fanariotă, sala ortodoxă, sala turco-persană, cea italiană, sala de influenţă franceză şi cea de influenţă austriacă, sala transilvană... Fiecare din ele, o bucurie vizuală: prin calitatea şi economia pieselor, prin grija aleasă cu care sînt făcute să-şi răspundă. Sala transilvană, de pildă, pune faţă în faţă prezenţa săsească de viţă germană şi pe cea românească. De o parte, alături de o mobilă strictă, solidă, două gravuri de Dürer cu Patimile Mîntuitorului (mă uit de două ori siderată la semnătură. Domnul Nasta zîmbeşte: „În România poţi găsi lucruri nebănuite dacă ai pricepere şi răbdare". E însă nevoie probabil şi de un simţ de vînător pe care el îl are din plin.) Vis-à-vis o ladă de zestre, şi două foarte rafinate cromatic icoane ţărăneşti pe sticlă; teza autorului fiind că, în modesta ei condiţie, arta ţărănească dovedea o creativitate, o nobleţe ce pot fi percepute mai acut tocmai prin asemenea confruntări.

Discursul cu care însoţeşte fiecare grup de vizitatori, ca o gazdă ce îşi primeşte oaspeţii, sporeşte savoarea compoziţiei: între anecdota cu parfum de trecut, interpelarea autoritară dar bonomă a publicului şi intuiţii fericit exprimate, spaţiul cîştigă şi mai multă viaţă. În sala franceză, cu vaste şi roze scoarţe-tapiserii basarabene, trandafirii oscilează încă graţios dinspre desenul Aubusson către compoziţii ceva mai fruste dar din plin izbutite, în care ne temem să întrezărim lătăreţele flori actuale. Un urmaş al ducelui de Richelieu ar fi venit la 1800 în Odessa, unde a înfiinţat o manufactură de tapiserii. Rafinatele producţii franceze şi-ar fi scurs stilul (asemenea vopselelor dintr-o ţesătură: *déteindre* e metafora propusă) înspre producţiile autohtone, lucrate în mănăstiri şi în mediul sătesc. Marea temă şi sala pe care se centrează expunerea priveşte de altfel comunicarea între arta aristocrată şi cea ţărănească. Sala „pomului vieţii" sau „a vechilor tapiserii româneşti" conţine superbe piese, printre care „fastuoasa scoarţă Garoflid cu linx, expusă la Paris în 1914" ne avertizează colecţionarul. Între hărţi ale Persiei din secolul XVIII, alături de vaselor şi broderiilor locului, între icoane cu palori pre-renascentiste şi cizelate uşi împărăteşti, covoare de rugă arabe, gravuri germanice şi masive lăzi sculptate italiene, ele par să-şi găsească cu cea mai mare demnitate locul. În palat şi în peisajul odăilor lui se închega parcă, fără melancolie, fraza lui Matei Caragiale: „vedeam reînviat scumpul Trecut însuşi, Trecutul apus pentru totdeauna". Nu totuşi pentru totdeauna de vreme ce, pe lîngă „arta marelui Matei", există şi gestul plin de eleganţă, de pasiune şi de modestie al colecţionarului. „Nu sînt decît un *amateur averti*" spune domnul Nasta.

Anca MANOLESCU

Trecerea prin reviste

Necrolog

Ultimul număr al revistei *ProCinema* (49 – septembrie 1999) este chiar aşa: ultimul. Iată că dispare şi cea de pe urmă revistă de comentariu şi informaţie cinematografică de la noi. Mai întîi *Noul Cinema*, apoi *ProCinema*. Ca la orice înmormîntare, ne întrebăm: oare cui o să-i mai vină rîndul? Căci vremurile sînt grele, pe tărîmul culturii e o foamete generalizată şi, cum se întîmplă în orice perioadă de calamitate, scapă doar cei norocoşi.

Aflată la numărul 49, revista se pregătea – aşa cum ni se spune şi în editorial – de aniversare: „Aşa se întîmplă cîteodată în viaţă. Te pregăteşti de o aniversare şi ai parte de o înmormîntare, iar în loc de «mulţi ani trăiască!» te pomeneşti cîntînd prohodul. În numărul trecut anunţam un jubileu în două reprize. Ei bine, nu-l mai apucăm, pentru că *ProCinema* îşi încetează apariţia chiar în pragul numărului 50. Trist, dar adevărat." La finalul editorialului de final, redactorii revistei formulează şi „o morală a fabulei numită *ProCinema*", pe care le-o oferă celor care „vor mai îndrăzni să se lanseze într-o aventură similară". „Morala" este scrisă cu majuscule şi cred că cei apropiaţi vor pune ca ea să fie dăltuită pe piatra de mormînt: „O REVISTĂ FRUMOASĂ E CA O CURVĂ DE LUX. NU ORICINE ÎŞI POATE PERMITE SĂ O ÎNTREŢINĂ."

Numărul 49 conţine rubricile obişnuite ale revistei *ProCinema*: „Cinemagazin" (cu sub-rubricile „În premieră", „În filmare", „În culise", „În vizor") sau „Cinemanipulare" – dinamice, realizate cu profesionism şi umor; două interviuri în exclusivitate cu actorii de pe copertă (Ewan McGregor – alias Obi-Wan Kenobi – şi Natalie Portman – alias regina Amidala); „Caleidoscop" video/audio (fiecare secţiune avînd cîte un articol la obiect – aşa cum este „info Alien" ce însoţeşte prezentarea celor patru videocasete cu episoadele *Aliens* sau articolul-sinteză despre activitatea lui Chris Cunningham, unul dintre cei mai celebri realizatori de video-clipuri); un sumar al sumarelor celor 49 de numere ale revistei *ProCinema*; şi, desigur – specialitatea casei – extraordinarele dosare marca *ProCinema*. De data aceasta, ni se oferă un dosar prilejuit de prezenţa filmului *The Big Lebowski* pe ecranele noastre: „The Big Brothers: Joel & Ethan Coen", cu un articol de sinteză asupra creaţiei celor doi, cu o prezentare a actorilor sau a filmografiei fraţilor Coen, cu un portret Jeff Bridges (eroul filmului *The Big Lebowski*); al doilea dosar e prilejuit de filmul *Velvet Goldmine* („Glam!"), iar al treilea de împlinirea a 100 de ani de la naşterea lui Alfred Hitchcock („Cu H de la Hitchcock" – un material realizat cu extrase semnificative din best-seller-ul *Hitchcock-Truffaut*). Dar cel mai „copleşitor" dosar este oferit cititorilor de către redactorii *ProCinema* într-un supliment dedicat ciclului *Star Wars*; aici găsim articole despre fenomenul *Star Wars* privit în ansamblu, flash-uri informative despre cărţile care au stat la baza seriei, despre ce s-a tăiat de fiecare dată la montaj, despre filmele pe care le citează *Star Wars* sau cele în care este citat, despre gadgeturile sau jocurile de computer inspirate din *Star Wars*, despre excentricităţile fanilor etc.; la toate acestea se adaugă două micro-interviuri (cu Jake Lloyd, interpretul lui Anakin Skywalker, şi cu Magali Rigaudias, una dintre creatoarele pe computer ale personajelor din film), o schemă a relaţiilor dintre cele mai importante personaje, „Atlasul Galaxiei" – particularităţile fiecărei planete şi, desigur, ce locaţii de pe Pămînt au fost folosite pentru filmări în fiecare caz – şi un Dicţionar *Star Wars*. Pe scurt, 16 pagini excelent realizate jurnalistic.

Cu alte cuvinte, iată ce pierdem prin dispariţia revistei *ProCinema*.

Ultima pagină a revistei este neagră, iar pe ea scrie mare: „THE END". (**C. P.-B.**)

NOI APARIŢII
LA EDITURA FUNDAŢIEI
CULTURALE ROMÂNE

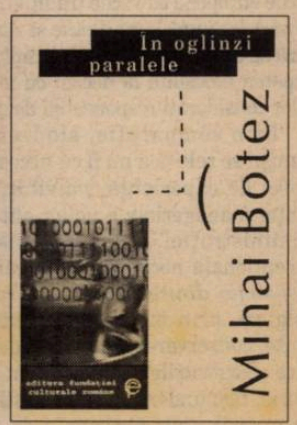

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Sindromuri

Sindromul eminenţei cenuşii

Într-o emisiune pe unul dintre posturile private de televiziune, l-am putut urmări pe dl Opriş mustăcind satisfăcut atunci cînd moderatorul l-a gratulat cu titulatura de „eminenţă cenuşie“ a partidului său.

Situaţia pare însă a fi mai larg răspîndită decît sugerează exemplul menţionat: în spatele tuturor prim-miniştrilor „postrevoluţionari“ am putut observa profilîndu-se umbra cenuşie a liderilor de partid, în spatele acestora s-au întrevăzut, pe lîngă dl Remus Opriş, asemenea figuri precum dl Popescu-Galbeni, dl Valeriu Stoica, dl Viorel Cataramă, dl Virgil Măgureanu sau dl Athanasiu, în spatele cîtorva dintre miniştri de finanţe a stat încremenită umbra malefică a dlui Ruşanu etc... etc.

În mediul universitar în care evoluez nu trece o săptămînă fără să aud pe cineva sugerînd că a fost factorul determinant în numirea cutărui ministru al Învăţămîntului, rector, decan sau şef de catedră şi că în continuare are de spus cuvîntul cel mai greu privind deciziile luate de acesta. Am avut chiar ocazia de a asista stupefiat la o şedinţă în care rectorul unei prestigioase instituţii de învăţămînt superior, profesor universitar doctor, era gratulat cu apelativul condescendent „Neluţu“.

La prima vedere, pentru politicianul român, „calificarea la locul de muncă“ evocată de unii analişti este frecvent acompaniată de raportarea la două seturi diferite de repere cognitive: cel dintîi pare a fi furnizat de amintirile privind modul în care activitatea politică s-a desfăşurat în perioada anterioară anului 1990, perioadă în care principalele abilităţi de natură a asigura succesul în „muncă“ erau abilitatea de a minţi şi abilitatea de a manipula; cel de al doilea pare a fi furnizat de lecturile de tinereţe, din care politicianul român a aflat cum, în perioade îndepărtate din istoria Franţei, personaje din umbră, cum ar fi cardinalii Mazarin sau Richelieu erau cei care deţineau în mod real pîrghiile puterii.

La o privire mai atentă, putem găsi o nouă perspectivă de judecare a faptelor, prin raportare la practica politică europeană, unde şeful executivului, fie el denumit prim-ministru sau cancelar, este de regulă liderul formal al partidului victorios în alegeri. Beneficiile acestei situaţii rezultă între altele din poziţia de autoritate indiscutabilă a prim-ministrului, care nu are a cere aprobare „de la partid“ pentru decizii ce ţin de competenţa executivului, micşorîndu-se astfel probabilitatea apariţiei mai multor centre de putere care să paralizeze activitatea administraţiei. Cetăţenii din ţările Comunităţii Europene nu ajung astfel să citească în ziare declaraţii ale premierilor care denunţă „jocuri“, „interese“ sau „influenţa“ care îi împiedică să traducă în practică programul de guvernare cu care au cîştigat alegerile. Reversul medaliei devine vizibil în cazul unei înfrîngeri zdrobitoare în faţa urnelor, atunci cînd fostul şef al executivului, fie acesta bărbat sau femeie, fie numele său Thatcher, Mager sau Kohl, găseşte potrivit să demisioneze şi din funcţia de lider al partidului.

Dacă am încerca să conceptualizăm cele de mai sus, am putea spune că putem observa în ţările europene cu veche tradiţie democratică *o puternică legătură între decizie şi răspundere*, de natură să asigure, prin mecanismul alegerilor, întreruperea accesului la decizii cu impact naţional a celor consideraţi responsabili de către alegători.

Prin comparaţie, sindromul eminenţei cenuşii se relevă a nu fi cu necesitate consecinţa lipsei de experienţă, naivităţii sau incompetenţei manageriale a noilor elite ale politicii şi administraţiei, ci un mecanism subtil şi de excepţională nocivitate prin care se realizează *disjuncţia dintre decizie şi răspundere* şi care asigură, prin mecanisme adesea netransparente, conservarea puterii de decizie pentru cei care „fac jocurile“, independent de faptul că, în teorie, răspunderea pentru destinele ţării apasă pe umerii unor personaje de faţadă precum Văcăroiu, Stolojan, Ciorbea sau Vasile.

Petru LISIEVICI

Penitenciarele noastre, astăzi

„Se poate construi o închisoare sută la sută sigură, dar ea ar fi inumană, fapt inacceptabil într-o societate civilizată“
B. WEIBO

De cîţiva ani, penitenciarele româneşti au devenit un subiect obişnuit în paginile ziarelor şi la televiziune: de la instituţii neînsemnate şi fără orizont au trecut în poziţia de etalon pentru reforma justiţiei în România. Revolte ale deţinuţilor, abuzuri ale unor înalţi funcţionari, schimbările la vîrf în unităţi care au deranjat relaţii pietrificate de mult – au creat publicului larg impresia că ceva nu merge în sistemul penitenciar, altfel, nu s-ar fi ajuns la asemenea stări de lucruri care au dezvăluit îndelungate acumulări de dezordini.

Populaţia carcerală nu încetează să crească peste tot în Europa, dar este determinată mai puţin de creşterea numărului de deţinuţi şi mai mult de lungirea pedepselor. La aceasta contribuie şi faptul că alături de marii şi micii criminali se găsesc mulţi din cei pe care societatea a renunţat să-i mai protejeze în cadrul ei: există un aflux de alcoolici, toxicomani, de cei cu afecţiuni psihice, de victime ale şomajului. Ca urmare, închisoarea tinde să devină unul din revelatorii incapacităţii noastre de a integra social cît mai mulţi oameni. „Maşină de exclus“, „spital lipsit de îngrijiri medicale“, „pubelă socială“, închisoarea este în situaţia de a deveni un mare depozit destinat să izoleze mostrele fără valoare şi nu numai pe cei pe care legea îi pedepseşte pentru crimele şi delictele lor.

În acelaşi timp, multe forme ale delincvenţei exprimă o tulburare a identităţii persoanei şi, deci, se explică mai puţin printr-o personalitate puternică, rebelă, prea afirmată, ci dimpotrivă, printr-o personalitate prea moale, imatură, inconsistentă, căreia îi lipsesc reperele. Modernitatea ne obligă să trecem de la delincvenţa-act la delincvenţa-personalitate. Această cerere inedită deschide un teren nou dreptului: *funcţia tutelară a justiţiei* vine în completarea funcţiei de arbitru la care este mult prea des redusă. Ideea de tutelă îndepărtează justiţia de la perspectiva clasică de autoritate, transformînd-o într-o modalitate de a crea legături sociale, şi chiar de a modifica rolul judecătorului pentru a măsura mai bine dinamica şi consecinţele acţiunii sale.

Personalul din penitenciare are un contract social cu comunitatea pentru a-i asigura securitatea publică. De aceea, este necesar să se explice publicului ce poate şi ce nu poate să facă o instituţie corecţională.

Închisoarea nu este bună sau rea *a priori*, ea nu poate să fie decît dreaptă sau nedreaptă. Ceea ce îi lispeşte astăzi cel mai mult este un criteriu de evaluare cu care să-şi confrunte practicile şi chiar dacă o gîndim ca o instituţie justă, nu o putem face mai viabilă decît cu o reformă veritabilă. Ameliorarea închisorii a fost pînă acum gîndită în mod exclusiv în termenii noi ai drepturilor subiective pentru deţinut. Ele sînt esenţiale şi trebuie să le menţinem; dar trebuie oare să ne oprim aici?

În faţa comunităţii, siguranţa este prima responsabilitate a personalului oricărei închisori şi, pe un plan mai general, a tuturor celor care se ocupă de universul penitenciar – de la arhitecţi pînă la cei care hotărăsc reglementările care guvernează viaţa cotidiană a celor dinlăuntrul zidurilor.

Siguranţa în penitenciar înseamnă prevenirea evadărilor şi menţinerea unui mediu uman destins între deţinuţi şi personal, care să facă improbabile manifestările agresive şi autoagresive. Nu este o glumă cînd se spune că cel mai sigur penitenciar este cel din care deţinuţii nu vor să plece: conştiinţa pedepsei meritate şi condiţiile materiale şi psihologice rezonabile din închisoare sînt factori suficienţi care-i fac pe mulţi deţinuţi să aştepte liniştiţi ziua liberării.

Cu toate acestea, mediul penitenciar este doar aparent liniştit. Cînd este vizitat de diverse delegaţii şi personalităţi, surprinde atmosfera calmă vizibilă peste tot şi faptul că toată lumea pare să ştie ce are de făcut. Nemulţumirile nu există, iar singura dorinţă exprimată este aceea de a fi mai repede acasă. Şi totuşi, destul de des auzim despre ce se întîmplă în penitenciar: răzbunări pline de cruzime, consum de substanţe toxice în grup cu urmări tragice, sinucideri a căror motivaţie scapă, evadări reuşite doar pentru cîteva ore sau zile, revolte cu luări de ostatici din rîndul personalului. Apoi iar nu mai citim nimic despre penitenciare prin ziare: aceasta înseamnă că s-a făcut din nou linişte...

Faptul că toţi participanţii la viaţa penitenciară se simt protejaţi de orice pericol venind din interiorul masei de deţinuţi este, desigur, principalul element al stării de siguranţă penitenciară. Acest lucru este cu atît mai important cu cît în ultimii ani penitenciarul a devenit locul de întîlnire al multor categorii de persoane interesate de detenţie: preoţi, oameni de teatru, reprezentanţii unor organizaţii neguvernamentale din ţară şi străinătate, cercetători, studenţi, lideri politici etc. De la o instituţie autosuficientă, sufocată de reguli şi interdicţii care o ţineau izolată de comunitate, penitenciarul românesc s-a deschis foarte mult către lume, beneficiind masiv de înţelegerea şi sprijinul publicului şi instituţiilor.

O consecinţă directă a acestei deschideri a fost efortul de diferenţiere a deţinuţilor, de constituire a unor categorii mai bine delimitate de deţinuţi care să beneficieze de un regim mai nuanţat şi urmărind scopuri pe termen scurt şi lung. În ceea ce priveşte securitatea, acest lucru s-a materializat în *principiul proporţionalităţii* măsurilor de siguranţă, funcţie de personalitatea şi cariera infracţională a deţinuţilor: o bună politică penitenciară impune minimum de măsuri de securitate necesare pentru prevenirea evadărilor şi în relaţie directă cu riscurile pentru populaţie dacă deţinuţii ar reuşi.

Normele, procedurile de lucru şi activităţile destinate menţinerii securităţii în penitenciar sînt grupate în două tipuri de strategii generale: strategia de tip *restrictiv*, în care accentul este pus pe limitare (acces în anumite locuri, deplasări, timpul petrecut în afara celulei, obiectele personale admise, contactele cu anumiţi deţinuţi etc.) şi o strategie de tip *paternalist*, cînd securitatea globală a unităţii este o rezultantă a dialogului şi susţinerii efective a deţinuţilor, a activităţii sportive, obţinerea unor drepturi sporite în cazul stabilizării unor conduite constructive, atenţia acordată stării de sănătate, asigurarea condiţiilor de protecţie a muncii etc. Deci, efortul principal este îndreptat spre calitatea relaţiilor interpersonale, scontîndu-se efecte la nivelul prevenirii sau rezolvării tensiunilor din populaţia carcerală.

În general, măsurile de securitate de un tip sau altul au în vedere categoriile active sau inactive de deţinuţi (primii caută şi provoacă tensiuni şi conflicte, ultimii aşteaptă resemnaţi liberarea şi nu se angajează în acţiuni ostile), starea de sănătate a acestora (cei cu maladii sau incapacităţi fizice nu pot iniţia acte de dezordine), relaţiile lor cu familia (cei care menţin legătura cu familia se angajează mai greu în diferite forme de agresiune). Un bun management penitenciar va ţine cont de toate aceste aspecte şi va institui nivele variabile de securitate de la o secţie la alta în acelaşi penitenciar: uniformitatea regimului va fi întotdeauna disfuncţională la nivelul instituţiei.

În baza experienţei acumulate ani şi ani, fiecare sistem penitenciar adoptă un tip sau altul de securitate, pe care îl revizuieşte din cînd în cînd, funcţie de capacitatea lui de a preveni sau a limita incidentele de amploare.

În Anglia, Serviciul Penitenciar a clasificat închisorile în patru categorii de securitate: în prima categorie sînt depuşi deţinuţii apreciaţi ca avînd o periculozitate excepţională şi deci evadarea lor trebuie făcută imposibilă; în a doua categorie sînt deţinuţi cu un grad înalt de periculozitate a căror evadare trebuie să fie foarte dificilă; în a treia categorie sînt acei deţinuţi care nu prezintă încredere pentru a fi plasaţi într-o închisoare cu regim deschis; în ultima categorie sînt deţinuţi fără pericol social sau cei care au puţin pînă la liberare (penitenciare deschise). Acest model este prevăzut şi în recentul proiect românesc al legii de executare a pedepsei închisorii.

În Franţa, în majoritatea penitenciarelor există secţii cu *înalt grad de securitate* şi secţii cu securitate *întărită*. Cazarea deţinuţilor în prima sau a doua categorie se realizează în baza unui examen minuţios al stării mentale a acestora, a dovezilor privind violenţele comise şi/sau instigările la dezordine.

Dacă deţinuţii se vor schimba în bine, atunci şi publicul va trăi în linişte. Un lucru este însă cert: dacă societatea nu-i preţuieşte pe gardienii din închisori, deţinuţii vor profita de marginalizarea lor.

Ne înşelăm dacă vom crede că închisoarea este unul din răspunsurile la problemele noastre sociale. De capacitatea noastră de a înţelege sau nu derivele închisorii va depinde modernizarea acestei instituţii. De aceea o largă dezbatere politică a problematicii penitenciare este de dorit.

dr. Florian GHEORGHE
Directorul Penitenciarului
de Maximă Siguranţă Bucureşti-Rahova

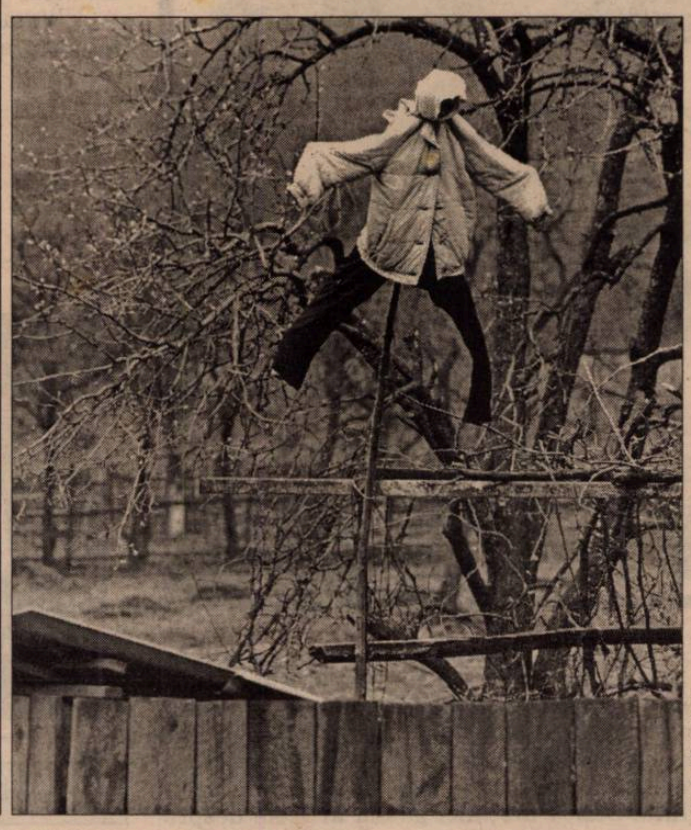

© C. Bumbuţ

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

O cunosc pe...

Corina Făgărăşeanu, pensionară

Cît costă?

Dacă-ţi spun, zici că nu sînt întreagă.

Adică, zic că e scump?

Nu, ieftin.

Cu cît îl dai?

E fată, Greta o cheamă.

Face pui?

E bătrînă, dar face.

Şi ce face toată ziua?

Ce vrei să facă?

Să latre, să muşte.

Nu, mamă, e şoricar. E blîndă.

Şi, cu cît?

500.000.

Scump.

Da-i ca mileu', stă cuminte, mănîncă puţin, ce-i dai, şi legume, şi fructe.

Dar de ce îl vindeţi?

Mi-a ajuns şi mie... fi-miu mi-a zis s-o păstrez pentru el, o cresc de cinci ani, stăm în aceeaşi curte, dar crezi că i-a dat de mîncare vreodată? Nu. Eu. Dacă mă prinde c-o vînd, mă omoară.

Şi de ce o vindeţi, totuşi?

Păi, dacă m-a păcălit? M-a păcălit c-o ia şi n-a luat-o.

Şi ţineţi la căţeluşă?

O iubesc, dar m-a păcălit.

Şi nu e păcat să plătească şoricara?

O să văd s-o dau la o femeie civilizată.

Cît purtaţi la ochelari?

Mult, că ăştia nu mi se potrivesc, i-am zis lui fi-miu, dar zice că-i ocupat, eu cum să ajung la doctor?

Dar în piaţă cum aţi ajuns?

E aproape de casă şi m-a tras Greta.

Eugen ISTODOR

Roluri

Realism, suprarealism

În tele-perimetrul lui Dan Diaconescu s-a aflat, într-o seară, primarul municipiului Iaşi, Constantin Simirad. Vorbindu-ne despre gestiunea oraşului, domnul primar a fost, de cele mai multe ori, credibil şi elocvent, cînd şi-a declinat venitul lunar, accesibilitatea numărului de telefon privat, pasiunea pentru comisii care să-i susţină responsabilitatea (sau, mai ştii?, să-l deresponsabilizeze), ba chiar şi cînd şi-a declinat simpatia pentru omologul său de la Cluj-Napoca, Gheorghe Funar, cel puţin în privinţa capacităţii acestuia de a-şi gospodări oraşul şi de a-şi gospodări amiciţiile (evident, şi inimiciţiile, ceea ce nu s-a mai spus).

Dar în calitatea sa de preşedinte al Partidului Moldovenilor, domnul Constantin Simirad ne-a pus în mod serios pe gînduri. Moldovenii, spunea domnia-sa, sînt săraci, subalimentaţi, malnutriţi. În cazul ăsta, ce nevoie au ei de un partid „al lor"? Ca să ce? Ca să lupte în parlament pentru „drepturile lor"? Se pare că e mai sănătos şi mai eficient ca moldovenii să se înregimenteze într-unul din partidele socialiste sau social-democrate, care militează pentru redistribuirea produsului naţional, pentru protecţia socială a defavorizaţilor soartei, pentru echitate şi alte alea.

Sau, te pomeneşti că partidul domnului Simirad ar dori să organizeze o revoluţie, o federalizare, o „desprindere". Dar la ce ar folosi revoluţia, federalizarea sau „desprinderea" într-o ţară eminamente săracă? Cel mult, la o agravare a sărăciei moldovenesti. O prostie mai mare nici că se poate imagina! E ca şi cum s-ar înfiinţa un partid al sectorului 6 din Bucureşti, pe motiv că sectorul respectiv e mai sărac decît celelalte. Un partid care nu poate schimba nimic în geopolitica naţională (să înlocuiască, bunăoară, Moldova cu Banatul) este, pînă una-alta, un non-sens. (Deşi în spaţiul democraţiei est-europene bunul-simţ nu pare să mai fie tulburat de existenţa fabuloasă a unor partide precum cele ale automobiliştilor, pensionarilor sau băutorilor de bere.) Ne-am obişnuit ca oricine vrea ceva oarecum altfel decît altcineva să-şi poată face instantaneu un partid mai mult sau mai puţin propriu şi particular.

Domnul Simirad este, după toate aparenţele, un primar realist. Partidul domnului Simirad, însă, este – îmi pare rău – un partid suprarealist.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

CIORAN/KRAMER DE VEGHE ÎN LANUL SEMANTIC

● În suplimentul literar al cotidianului *New York Times,* ediţia din 3 oct. a.c., ultima apariţie editorială (pe piaţa americană) semnată E.M. Cioran este comentată de Albert Mobilio în felul următor: „Într-un imposibil de erudit *sitcom* de televiziune al imaginaţiei, filozoful născut în România E.M. Cioran ar putea juca rolul Kramer din *Seinfeld*" etc. În redacţia *Dilemei,* dl Alex. Leo Şerban a amuţit de fericire. (**A. C.**)

● La ce foloseşte un clasic? Într-una din după-amiezele toride ale acestei toamne, pe Fifth Avenue din New York, văd o tipă hiperşic – blondă, cu coc, genul Gwyneth Paltrow – înaintînd împotriva soarelui orbitor cu o carte ţinută cozoroc deasupra capului. Mă apropii de ea şi citesc titlul: „The Catcher in the Rye"... De veghe în lanul de secară, cu un Salinger parasolar! (**a. l. ş.**)

● Părinţi, să ne bucurăm! Au apărut biscuiţii „SEMANTIC". Dacă vor apărea şi pufuleţii „SINTACTIC", şi sticks-urile „MORFOLOGIC", copiii noştri nu vor mai fi nevoiţi să tocească gramatica: o vor ronţăi! (**M. V.**)

EVITAREA ACŢIUNII NEGATIVE A MUŞTELOR PRIN ÎNFRUMUSEŢAREA INTERIORULUI BISERICII CU UN CAR MARE, CU BOI ADEVĂRAŢI

● „Soluţia cea mai indicată pentru evitarea acţiunii negative a muştelor constă în alungarea lor" – una dintre soluţiile oferite de articolul „Gîndacii de bucătărie, duşmanii gospodinelor" în revista *VIP* nr. 39 (355). (**C. P.-B.**)

● Lîngă blocul în care locuiesc s-a construit o bisericuţă de lemn. Cum se întîmplă mereu în cazurile acestea, enoriaşii au fost invitaţi să aducă de pe acasă icoane sau ştergare, pentru a fi împodobită biserica. Oamenii n-au stat pe gînduri. Icoane de toate mărimile şi de toate stilurile (inclusiv cărţi poştale din acelea „cu ape" sau „icoane" cu leduri), carpete de pluş cu Cina cea de Taină, bibelouri cu amoraşi sau doar copii grăsuţi, covoare persane, flori de plastic etc. A fost o adevărată competiţie: care aduce mai mult şi mai cu moţ. Astfel, cînd a fost vorba să-şi aducă scaune, unul a adus o canapea – mare, roşie şi cu două perniţe. Care astăzi, fireşte, înfrumuseţează şi ea interiorul bisericii. (**C. P.-B.**)

● O ţărancă bătrînă, vînzătoarea cîtorva grămăjoare de morcovi şi păstîrnac la o tarabă din Amzei, e trasă insistent de mînecă de un băieţel de vreo 6-7 ani, nepotu-său probabil, care ţine să-i arate o jucărie descoperită la standul de produse din lemn. Un car miniatural tras de doi boi daţi cu lac i-a luat ochii. Copilul repetă tot timpul: „Uite, mamaie, uite, mamaie", cu ton de rugă. Bătrîna vrea să-l îmbuneze: „Lasă, mamaie, că tu ai acasă un car mare, cu boi adevăraţi". Ţărănuşul pleacă de lîngă stand cu un mers de om împovărat, ce pare să-şi facă socoteala cam cîţi ani ar trebui să mîne el carul mare, de-acasă, pînă să aibă atîţia bani cît să-şi cumpere vreodată o jucărie ca asta, care costă nişte sute de mii de lei bune. Infinit mai ieftin un pistol de plastic. (**T. C.**)

MAMI, CE MAI CITESC CÎND FAC DRAGOSTE?

● În parcul de lîngă Casa Poporului, o mămică îşi plimbă băieţelul de cîţiva ani, mîndru nevoie mare că a învăţat să citească. Aruncă ambalajul de pe care citise pînă atunci (nu a apucat să citească şi afişele cu „Păstraţi curăţenia oraşelor"). „Mami, ce mai citesc?" „Ai răbdare, că luăm o revistă". Băiatul arată spre clădirea nouă sub formă de tub care rivalizează cu Intercontinentalul: „Uite-acolo B...a...n...co...re...x, Bancorex. Ce-i aia, mami?" Mama, evident încurcată şi melancolică: „Ei, nu mai este". (**C. G.**)

● Anchetă stradală asupra pericolului HIV (TVR1, 29 sept.). Cel mai prevenit asupra mijloacelor de protecţie este un elev de şcoală generală, 12-13 ani. „De unde ştii tu atîtea?" e curios reporterul. „Din cartea de biologie scrisă de doamna dirigintă a noastră". Cel mai în afara subiectului pare un tînăr de vreo 20 de ani: „Dvs. folosiţi prezervativul? – „Numai cînd fac dragoste", vine răspunsul. (**T. C.**)

BENFICA ŞI LĂSTUN LA PITICU

● Gîndirea şi simţirea fotbalistică în acţiune: „Rezultatul lui Dinamo Bucureşti în faţa Benfica Lisabona e o rană în care ne întîlnim cu toţii. Vinovaţi nu sînt doar jucătorii, antrenorii, şefii lui Dinamo, ai ligii, ai federaţiei. Vinovată se arată societatea care conţine acest fotbal rahitic..." *(Naţional,* 2 oct. 1999, în editorialul intitulat cu tot sictirul: „Fotbalul mamei noastre de pungaşi!"). La cîte vinovăţii ne apasă după '89.'89..., în cîte răni ne-am dat rendez-vous –, o luăm şi pe asta! Bucuroşi le-om duce toate. Dacă mîine pierdem cu Lichtenstein, încercăm cu cianură. (**R. C.**)

© S. Ivanoschi

● Undeva, pe strada Pitar Moş, proprietarului unui garaj totdeauna blocat de maşinile altora, parcate peste tot pe trotuar, i-a venit o idee genială. Dimineaţa, locatarul respectiv poate fi văzut urcînd la volanul unui Lăstun (strategic placat chiar în uşa garajului propriu) pe care îl mută cîţiva metri, suficient cît să-şi poată scoate limuzina. După aceea, ingeniosul locatar are întotdeauna grijă să-şi pună din nou dopul la garaj. (**C. M.**)

● Calea Dudeşti ştie să treacă graţios de la micime la măreţie. Mergînd dinspre Dristor spre Poşta Vitan întîlneşti, întîi, Asociaţia familială *La Piticu.* După care urmează, fără alte precizări, *Monte Cristo.* (**I. P.**)

O SINGURĂ DATĂ, ULEIUL, BEREA ŞI ALTE MOMELI

● Reclamă turistică pentru o vizită la locurile sfinte, transmisă dimineaţa la radio (27 sept., 6,25 h): „O singură dată se împlinesc 2000 de ani de la naşterea lui Iisus Hristos!". Dar cînd se vor împlini 2005, să spunem, a cîta oară va fi? (**T. C.**)

● Lirica publicitară a mai lansat o comparaţie: bărbatul şi uleiul. Reclama la uleiul Floriol debutează cu o conversaţie între două tinere dinamice, dar familiste. Una dintre ele afirmă că ceva s-a schimbat în viaţa ei. Cealaltă o-ntreabă: „Bărbatul?". Cea dintîi răspunde calmă: „Nu, uleiul." Tema telespectatorului rămîne stabilirea listei de asemănări/deosebiri între cei doi termeni ai comparaţiei. (**I. P.**)

● Sloganul berii *Fulbier,* care poate fi văzut şi pe un banner în Piaţa Universităţii, este „O bere trăsnet / O bei fulger". Nu ştiu ce calcul au avut publicitarii respectivi cînd au asociat produsul pe care trebuie să-l vîndă cu două fenomene ale naturii nu tocmai plăcute (totul numai de dragul numelui, bineînţeles). Te poţi întreba naiv ce gust poate să aibă trăsnetul. Sau se merge pe ideea că, atunci cînd bei „fulger" berea, gustul nici nu mai contează. *Fie berea cît de rea, bea-o fulger, n-o gusta!* (**C. P.-B.**)

● Lîngă Piaţa Rîmnicu Sărat din Bucureşti, un negustor şi-a scris o firmă cu litere mari: *articole de pescuit şi momeli.* Pe taraba lui, însă, nu sînt nici undiţe, nici rîme, nici vreun alt fel de obiecte care să aibă legătură cu pescuitul propriu-zis. Sînt, în schimb, sutiene, dresuri, chiloţi, portjartiere şi alte *accesorii* feminine. (**A. M.**)

BON VOYAGE, SPECIFIC ROMÂNESC!

● La ieşirea din Bucureşti spre comuna Pantelimon, deasupra şoselei stă atîrnată o pancartă cu o urare multilingvă: „Vă dorim drum bun! Bon voyage! Pleasant journey!". Conducătorii auto nu trebuie însă să zăbovească prea mult cu privirea pe pancartă. Riscă să-şi înceapă călătoria făcînd cunoştinţă cu seria de gropi care urmează imediat după politicoasa şi multilingva urare. (**M. V.**)

● Specificul naţional încearcă şi el, cum poate, să ţină pasul cu vremurile noi. Undeva pe la Răzoare am văzut un local pe a cărui firmă scria aşa: RESTAURANT SPECIFIC ROMÂNESC *GOLDEN BLITZ.* (**D. S.**)

MANIFESTĂRI, CAUZE, POSIBILE SOLUŢII...

Într-o societate încă neaşezată, violenţa socială ne surprinde prin ineditele (şi inepuizabilele) ei forme de manifestare. De aceea ne-am adresat unor specialişti, din domenii diferite, pentru a ne lămuri asupra tipologiei, motivaţiilor şi posibilităţilor de diminuare a violenţelor.

Agresiunea publicului asupra privatului

Sorin Rădulescu, sociolog: Societatea românească se confruntă cu o multitudine de forme de violenţă, atît în spaţiul public, cît şi în cel privat. În cadrul privat, ne referim la *violenţa domestică*, ce nu include doar bătaia partenerului de cuplu, ci şi maltratarea bătrînilor sau a copiilor de către susţinătorii legali. Interesant este că familia a fost privită, decenii de-a rîndul, ca un leagăn al liniştii, al securizării împotriva agresiunilor din spaţiul public. Astăzi, din păcate, aceasta a devenit un adevărat leagăn al violenţei. Se întîmplă aşa pentru că familia este o cutie de rezonanţă cam pentru tot ce se petrece la nivel social. Nu mă refer la sărăcia ca atare; sînt familii sărace care trăiesc foarte respectabil. La baza violenţelor stau modelele: de obicei, familiile unde se comit violenţe perpetuează violenţa. Dacă o persoană a fost, în copilărie, crescută în codul violenţei, ea va antrena, la rîndul ei, alte violenţe. Sociologic, violenţa poate fi explicată prin *modele culturale.*

Pe de altă parte, pentru persoanele aflate în criză, violenţa este *o soluţie:* ea rezolvă problemele pe care respectivii le au într-un anumit moment. Violenţa este folosită ca o soluţie faţă de stres, faţă de lumea în tranziţie. Sigur, la nivelul societăţii, din perspectiva celui din afară, reprezintă o problemă. Emile Durkheim, cunoscutul sociolog, spunea că o cultură sau o subcultură se poartă aşa cum trebuie: adică în raport cu propriile norme.

O altă tendinţă ce se poate constata este aceea de schimbare calitativă a manifestărilor violente. De pildă, în cazul violurilor a scăzut vîrsta violatorilor. De asemenea, se diversifică tehnica infracţiunii. Şi apare *complicitatea.* Înainte, aveam de-a face cu acte izolate. Acum au apărut bande: noi reiterăm modelul societăţii occidentale din perioada postbelică.

O explicaţie mai generală a violenţelor de tot felul este *agresiunea spaţiului public asupra celui privat.* Chiar mesajele mass-media sînt agresive faţă de spaţiul privat. Corupţia, după părerea mea, este o intersecţie ilicită a spaţiului public cu cel privat. De pildă: cînd eu, ca senator (deci aparţinînd spaţiului public) îmi creez, pe seama acestei funcţii, avantaje personale.

Violenţa se poate explica şi prin *domnia mijloacelor eficiente,* în dauna celor morale, pentru atingerea unui scop. Ne-ntîlnim zi de zi cu situaţii în care îl concurăm pe celălalt, ne excludem bătrînii din familie, negociem situaţii imorale.

Concluzia ar fi că societăţile în tranziţie se confruntă cu un val de violenţă colectivă şi individuală mult mai mare decît în societăţile civilizate. Violenţă socială este însuşi *atentatul asupra calităţii vieţii,* practicat de toate guvernele postdecembriste: s-a atentat la buzunarul contribuabilului, i-au fost afectate cetăţeanului o serie de drepturi.

Violenţa domestică: necesitatea unui refugiu pentru victime

Mariana Stoica, deputat PD: Pînă în 1989, violenţa nu era nici măcar recunoscută. Avem date doar pentru perioada de după 1990, cînd am înţeles că viaţa privată nu trebuie întotdeauna ascunsă. Cred că lucrurile au degenerat într-un alt tip de manifestare, nedirijată, neforţată, care a adus în primul rînd femeile într-o poziţie defavorizată. De aceea am considerat necesară întreprinderea unui studiu pe tema violenţei domestice, care va fi, probabil, finalizat în luna martie a anului 2000.

Cauzele acestor violenţe? Spre deosebire de societăţile „aşezate" (din punct de vedere economic), sîntem o societate de tranziţie, şi din perspectiva violenţei. Fiecare dintre noi sîntem supuşi unor presiuni permanente, care, într-un fel sau altul, se repercutează asupra comportamentelor noastre, asupra sistemului de valori la care ne raportăm. Un factor, de astă dată, concret, care a dus la creşterea, în mod îngrijorător a violenţei, este consumul de alcool. Consumul de alcool din România a crescut semnificativ în ultimii ani, mai ales în rîndul femeilor (în ceea ce priveşte bărbaţii, numărul celor ce consumă alcool a rămas constant).

Printre *modalităţile de prevenire a violenţei*, în diversele ei manifestări, se numără, în primul rînd, educaţia. Familia nu reuşeşte să o asigure: copiii din familii violente imită modelele părinţilor. Mass-media, pe de altă parte, prezintă femeile în postură de obiect de consum, şi nu de persoană care are şi ea un cuvînt de spus, care şi ea gîndeşte şi are aceleaşi drepturi cu cel care o utilizează ca obiect de consum.

Soluţia mai concretă ar fi asigurarea, pentru cei tributari violenţei domestice, a unui loc unde să se poată retrage, păziţi de agresor. Acolo ar putea să reflecteze şi să găsească modalitatea prin care să-şi reia cursul firesc al vieţii. Înainte de '96, doamna **Rodica Stănoiu**, senator, a fost iniţiatoarea unui astfel de centru pentru femeile supuse violenţelor. Din păcate acest experiment nou pentru societatea noastră nu a fost multiplicat. Ba chiar asistăm la o scădere a interesului social faţă de statutul femeii. De aceea încercăm să găsim o soluţie din punct de vedere legislativ care să apere femeia (sau bărbatul) de situaţii violente. Singurul centru de acest fel funcţionează la Bistriţa, prin strădaniile unei organizaţii nonguvernamentale de acolo. Una dintre membre şi-a pus la dispoziţie o casă care asigură protecţie pentru mai mult de 5 femei. Găsirea unor soluţii este cu atît mai importantă, cu cît cazurile de violenţă îndreptată împotriva femeii din 1999 au crescut cu 45% faţă de 1990. Consumul de alcool la femei, raportat la 1990, a crescut, în 1999, cu 22%. Aceste două date ne pot duce la o concluzie, nu ştim cît de adevărată: femeile sînt vinovate de violenţa împotriva lor. Cred că trebuie să reflectăm în ce măsură şi în ce raport vina aparţine cuplului femeie-bărbat.

Infracţiunile tind să fie tot mai violente

Locotenent Maximilian Nicolae, Institutul pentru cercetarea şi prevenirea criminalităţii, din cadrul I.G.P.: Infracţiunile cu violenţă ocupă un loc aparte în cadrul general al criminalităţii: e vorba de infracţiuni însoţite, în cel mai bun caz, de o stare de teamă, şi în cel mai rău caz de consecinţe fizice, de la lovituri la omoruri; un pericol social crescut, pentru care sînt prevăzute pedepse cu mult mai mari. Pe lîngă acestea, se poate constata o creştere a violenţei în comiterea infracţiunilor în general.

De pildă, la furturile din buzunare – pînă acum hoţii acţionau în grupuri mici, se străduiau să rămînă neobservaţi, la cel mai mic semnal suspect abandonau. Acum, din păcate, furturile din buzunare se apropie foarte mult de *tîlhărie:* se fură portofele, chiar şi genţi aproape pe faţă, prin smulgere, prin intimidare şi violenţă. Diferenţa dintre furt şi tîlhărie este violenţa: furtul constituie o infracţiune împotriva patrimoniului, pe cînd tîlhăria este furtul comis prin mijloace violente, de natură fizică sau psihică. Dacă-i sustragi cuiva portofelul, pur şi simplu, e furt. Dacă-l ameninţi („Dacă nu-mi dai portofelul, te tai") e deja vorba de tîlhărie. Furtul rămîne infracţiunea cel mai des comisă în România.

De asemenea, în cazul spargerilor de locuinţe, dacă infractorii dădeau peste o persoană înăuntru, primul lor impuls era să fugă, să scape. Acum, dacă găsesc acasă un copil, de pildă, spărgătorii nu mai abandonează, ci comit alte infracţiuni: lovirea, vătămarea corporală gravă, sau chiar omorîrea persoanei pentru a-şi ascunde faptele.

Există tendinţa de a explica aceste fapte grave prin *condiţiile grele de viaţă.* Nu cred aşa ceva. Poţi, să zicem, fura, la început, de nevoie, dar apoi continui de plăcere, sau pentru că ai realizat că e un mod uşor de a face bani. Situaţia materială precară poate constitui o explicaţie, dar nu un motiv. Ar însemna ca toţi oamenii săraci să fie infractori, or nu este aşa.

Creşterea numărului infracţiunilor şi al infractorilor este un motiv pentru fapte asemănătoare. Dacă o anumită persoană a comis deja un număr de infracţiuni, şi vede că nu se întîmplă nimic, aceasta prinde curaj, învaţă moduri noi de operare. Sau, dacă e altul care vrea să se apuce de „treabă", se inspiră din experienţa bogată a colegilor, pe principiul „ce, eu sînt mai fraier?".

O altă cauză ar fi *lipsa de respect.* Aceasta se constată şi la nivelul cetăţenilor obişnuiţi: se vede pe stradă, în tramvai. Relaţiile de convieţuire socială se află, în România, la un nivel deplorabil. În cazul infractorilor, lipsa de respect este cu atît mai acută: atît faţă de ei înşişi, faţă de ceilalţi, cît şi faţă de lege.

Cea mai îngrijorătoare cauză a excesului de violenţă este *lipsa de reacţie* atît a victimelor, cît şi a martorilor. Putem vorbi chiar de ajutorul oferit de victime şi de oamenii de pe stradă infractorilor. Victimele nu se mai duc la Poliţie să depună o plîngere, ba chiar şi-o retrag. De asemenea refuză, de multe ori, să ofere amănuntele necesare Poliţiei pentru ca infractorul să poată fi depistat. Oamenii acţionează astfel, probabil, din teama de birocraţie; sigur, uneori trebuie să mai stai cîteva ore pe la Poliţie, să povesteşti cum a fost... Martorii dovedesc aceeaşi reticenţă ca şi victimele: nu se gîndesc decît că vor pierde timpul, şi nu că, peste două zile, vor fi şi ei în aceeaşi situaţie. Oamenii nu mai sînt deloc interesaţi de ceilalţi, ci doar de propria persoană.

Poliţia nu poate realiza singură nici combaterea, nici prevenirea criminalităţii. Populaţia dă dovadă de lipsă de implicare, lipsă de simţ civic şi o mare doză de lene, dezinteres şi plictiseală.

Toleranţa oamenilor faţă de comiterea infracţiunilor a crescut. Cînd se întîmplă un furt pe stradă nu mai sare nimeni; toţi dispar. Înainte, cînd cineva fura, comunitatea îl izola, nu-l mai băga în seamă. Acum răspunsul este: „Ce dac-a furat? Dacă n-a avut ce mînca! Ăia de sus fură mai tare..." „Hoţ" a început să însemne deştept. Respectul a căpătat alt înţeles: *dominaţia celui mai tare.* Violenţa a ajuns să fie respectată. Pe oameni nu numai că nu-i deranjează comiterea infracţiunilor, ci au ajuns să-i respecte pe cei care le comit. În loc să acorde sprijin Poliţiei, ei îi ajută, activ sau pasiv, tot pe infractori. Astfel, creşte numărul infracţiunilor şi sentimentul de nesiguranţă colectivă.

Există un cerc vicios pe care încercăm să-l spargem printr-o serie de acţiuni preventive. Nu vrem să punem pe nimeni să se bată cu hoţii; vrem să învăţăm populaţia să coopereze, să aibă un comportament corect. Abia apoi să intervină formaţiunile operative şi să ajute la diminuarea numărului de infracţiuni.

În primele şase luni ale anului curent s-au comis 26.208 infracţiuni contra persoanei. Dintre acestea, mai mult de jumătate (13.570) au fost săvîrşite în mediul rural; în general, ponderea cea mai mare o au vătămările corporale (2.983), urmate de violuri (695) şi de omoruri (250). La fiecare dintre aceste infracţiuni în parte se constată că numărul celor comise la sate le depăşeşte pe cele din oraşe. În privinţa infracţiunilor contra patrimoniului, raporturile se schimbă: din 81.276, 55.343 se petrec în mediul urban, în timp ce numai 25.884 – în mediul rural. Acelaşi lucru se întîmplă şi în cazul tîlhăriilor: din 1715, 1308 sînt săvîrşite la oraş, în timp ce doar 402 – la sat.

(Datele ne-au fost furnizate de Institutul pentru prevenirea şi cercetarea criminalităţii din cadrul IGP)

A consemnat Iaromira POPOVICI

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

● Anul VII ● Nr. 348 ● 8 - 14 octombrie 1999 ●

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Iaromira POPOVICI
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VII
nr. 349
15-21 octombrie 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Ei, evreii

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Aproape fiecare antisemit se laudă că are un prieten evreu. Nu prea înţeleg de ce. Dacă ar vrea să demonstreze cu asta că nu este antisemit, ar fi mai simplu să renunţe la antisemitism, decît să se trambaleze de colo-colo cu prietenia unui evreu, care nu dovedeşte neapărat că eşti filosemit, ştiut fiind că evreii înşişi nu sînt toţi filosemiţi şi proisraelieni. Nostim e că şi foarte mulţi evrei sînt mîndri de a avea cîte cel puţin un prieten antisemit (...). Pe scurt, socotind cîţi antisemiţi au prieteni evrei şi cîţi evrei au prieteni antisemiţi, rezultă că între evrei şi antisemiţi domneşte o stare de prietenie veche, permanentă şi înfloritoare.“

I. SCHECHTER, directorul ziarului de limbă română Ultima oră *din Tel Aviv*

„PROCESUL“ MANUALULUI DE ISTORIE (pag. 4, 5, 12, 14)

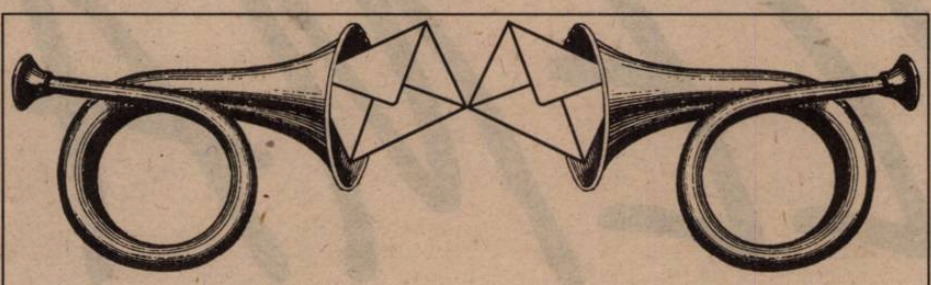

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 341: *„Cazul 23 august 1944“*

De la Belu Zilber la Lucian Boia

Atunci cînd am citit articolul d-lui Lucian Boia intitulat „Zile naţionale“, cuprins în numărul *Dilemei* avînd drept dilemă-temă „Cazul 23 August – soarta unei zile“, mi-am amintit pe loc acel pasaj, antologic, zic eu, cuprins în prima versiune a memoriilor lui Belu Zilber, pasaj ce se referă la ziua de 23 August '44 şi zilele imediat următoare.

Nimic nu-l leagă aparent pe istoricul Lucian Boia de „legenda“ numită Belu Zilber. Aflat la vîrsta maturităţii încă ascendente, B. Z. a fost martorul şi într-o mică măsură, nu neglijabilă, participant marginal la evenimentele petrecute la 23 August '44: în acel moment istoricul L. B. împlinea vîrsta de aproximativ... 8 luni. Între comunistul de primă oră „căzut la marxism ca la femeie“ (expresia îi aparţine lui B. Z.) şi istoricul dovedind o incompatibilitate fundamentală, cu tot ce ţine de ideologie, clişeu şi idei primite, analist de mare fineţe al miturilor şi în acelaşi timp, un fermecător demolator al acestora, există totuşi, cred eu, un element, de primă mărime care-i uneşte: este vorba de un simţ profund al umorului, simţ ce nu ţine de împrejurări, ci de structura mentală a deţinătorului acestei însuşiri.

La cîteva zile după 22 Decembrie 1989, nu am ezitat să afirm că, în decursul existenţei mele de pînă în acel moment, am trăit doar două evenimente istorice capitale, petrecute în proximitatea imediată: 23 August '44 şi 22 Decembrie '89.

Fie că place sau nu place, declar cu deplină seninătate că, doar în acele două zile, la interval de 45 de ani, între copilărie şi vîrsta resturilor cărunţite, am resimţit, în chip aproape identic, un sentiment de mare bucurie izvorît din alte împrejurări, decît cele strict personale. Nimeni din cei ce au apucat acele zile, fie şi în copilărie, nu poate nega faptul că, imediat după 23 August şi pînă spre sfîrşitul anului '44, cînd lucrurile au început, încet încet, să se aşeze pe făgaşul unei realităţi extrem de dure, a domnit în mijlocul oamenilor de o anumită formaţie, o imensă speranţă, speranţa de re-conectare la marile democraţii occidentale, de care România fusese despărţită în mod brutal, odată cu înfrîngerea Franţei: părăsind zona emoţionalului, îmi permit să afirm că, la 23 August '44, era vorba în fapt de o încercare de ultim moment, de mare luciditate în acele zile, de revenire la o normalitate, măcar aproximativă.

Era firesc ca odată cu trecerea timpului, în măsura în care pentru mine, 23 August '44 rămîne în istoria României o dată de primă importanţă, independent de contingent, să-mi pun problema explicării motivului pentru care această zi-eveniment a alunecat încet încet, în viziunea multor istorici de prestigiu (mă limitez doar la aceştia) de la o dată importantă la una oarecare, producătoare chiar, în cele mai multe cazuri, de un anume disconfort în receptare, terminînd cu acel „23 August poate fi orice în funcţie de unghiul din care sînt privite lucrurile“ aparţinînd d-lui Lucian Boia, formulare care, cu puţină imaginaţie, ne situează în vecinătatea imediată a derizoriului. Descrierea evenimentelor petrecute la 23 August '44 precum şi a atmosferei din zilele imediat următoare, descriere venită din tabăra comuniştilor, sub pana lui Belu Zilber, text plin de un simţ al umorului cu totul remarcabil, trebuie să fi fost consemnată în memorii între datele limită 1965 şi 1970, anterior datei de 14 mai '70, zi în care manuscrisul memoriilor i-a fost furat autorului, de la domiciliul său de către agenţi ai Securităţii şi niciodată restituit lui Belu Zilber: o bună parte din viitorii pontifi ai comunismului românesc, amestecaţi mai mult sau mai puţin direct cu evenimente sînt de-a dreptul ridiculizaţi de acest martor venit din interiorul „seraiului“: este adevărat că în economia memoriilor lui B. Z., ziua de 23 August '44 şi urmarea imediată nu ocupă decît un loc periferic: el aminteşte despre evenimente doar pentru a plăti un supliment de poliţă foştilor săi comilitoni. Cum se explică oare faptul că, doi intelectuali autentici, atît de deosebiţi unul de celălalt, din mai toate punctele de vedere, se pot exprima la o distanţă de peste 30 de ani, într-un ambient atît de diferit, asupra datei de 23 August '44, arunci-o ambii fără ezitare, aş zice chiar cu o anume voluptate a umorului, în zona derizoriului? Să nu fi reţinut ei oare nimic, din zona „lucrurilor serioase“ demne să fie semnalate?

Eu unul cred că, explicaţia principală stă în faptul că la 20 de ani de la instalarea comunismului în România, în cazul Zilber, şi la zece ani de la căderea sa, în cazul Boia, datorită versiunilor asupra evenimentului petrecut în acea zi, versiuni aflate veşnic în mişcare, oferite de regimul comunist şi devenite din ce în ce mai fanteziste o dată cu trecerea timpului, faptele au trecut definitiv în zona derizoriului. În ritmul în care evoluează opiniile şi punctele de vedere ale oamenilor cei mai serioşi şi competenţi în materie, nu m-aş mira ca în curînd 23 August '44 să ajungă, ca dată istorică, la nivelul de receptare al „Revoluţiei de la Ploieşti“, iar regele Mihai I-ul, personaj central în pregătirea şi desfăşurarea evenimentelor, cel puţin în ochii celor ce încearcă să analizeze cu obiectivitate semnificaţia reală a zilei de 23 August '44, regele Mihai deci, să devină „mutatis mutandis“ un fel de căpitan Candriano Popescu, devenit ulterior un erou autentic în 1877, ajuns apoi general şi în final adjutant regal.

Un clişeu de genul „23 August ne-a adus comunismul“ este la fel de inteligent ca toate clişeele. Dacă s-ar imagina o stemă a prostiei cred că nelipsita deviză, ocupînd un loc privilegiat printre atîtea alte posibile, ar putea fi „post hoc propter hoc“. Există un singur raport de cauzalitate directă între comunism şi împrejurările instaurării sale în România: el este cuprins în propoziţia afirmată limpede de Stalin în convorbirea purtată cu Milovan Djilas pare-mi-se: „Comunismul se va instaura în Europa acolo unde au ajuns trupele sovietice“ (reprodus din memorie): singura excepţie „europeană“ o constituie Austria, din motive ce nu au legătură cu textul de faţă.

Cu sau fără 23 August '44, comunismul s-ar fi instalat la fel de confortabil în România, cu 2 precizări, cred eu, necesare: fără un 23 August '44 România ar fi devenit, aproape sigur, un teatru de război crîncen între germani şi sovietici, comparabil cu cel desfăşurat în Ungaria între noiembrie '44 şi februarie '45, fără a mai lua în calcul „bariera“ Carpaţilor: fără 23 August '44, comunismul s-ar fi instalat definitiv în România nu la începutul anului '48, ci cel tîrziu pînă la finele anului '44 (probabil pe etape în funcţie de ocuparea teritoriului de către sovietici), oarecum similar cazului Bulgariei, ocupate integral în doar cîteva zile, unde comuniştii bulgari, expeditivi, şi-au lichidat elitele în chiar toamna anului '44 şi au preluat imediat puterea.

S-a insistat adeseori asupra faptului că România, deşi a participat cu întregul său potenţial economic şi militar în intervalul 23 August '44-9 mai '45 la războiul dus împotriva Germaniei, nu a primit statutul de cobeligerantă la care era îndreptăţită: aşa stau în adevăr faptele, numai că, la conferinţa de pace de la Paris din '46-'47, deşi a avut acelaşi statut cu Ungaria, adică pe cel de fost inamic, României i-a fost înapoiat întregul teritoriu al Transilvaniei cedat prin „arbitrajul“ de la Viena, cu toate încercările aproape disperate, pînă în ultimul moment, ale Ungariei de a schimba lucrurile, măcar în parte: este greu de crezut că actul de la 23 August să nu fi avut o influenţă hotărîtoare, dacă nu unică asupra aliaţilor, în problema restituirii Transilvaniei.

Ziua de 23 August '44 nu poate fi considerată o sărbătoare, cu atît mai puţin una naţională: ea rămîne în mintea celor ce au trăit-o, o speranţă (pentru mine imensă) rămasă neîmplinită.

„Dispersat“ (termen specific acelei perioade, sinonim cu „bejenia organizată“ în scopul protejării familiilor celor activi precum şi a bunurilor de efectele bombardamentelor) de cîteva luni în oraşul Râmnicul-Vâlcea, am aflat de la „cei mari“ în primele zile ale lunii Septembrie '44, cu aproximativ o săptămînă înaintea sosirii în oraş a primelor eşaloane sovietice în drum spre Transilvania, că întregul oraş se afla în plină agitaţie: se zvonise în judeţ, fapt confirmat fără date precise de autorităţile locale, total dezorientate în acele momente, despre iminenta sosire, într-o zonă din judeţ nominalizată fără dubii, zonă cît de cît propice aterizării planoarelor, a unei importante unităţi americane aeropurtate! Prefectura judeţului precum şi primăria municipiului au solicitat populaţiei să pună la dispoziţia autorităţilor toate mijloacele auto aflate în posesia cetăţenilor, pentru a întîmpina pe vitejii ostaşi aliaţi: am văzut cu ochii mei coloana de maşini pornind din centrul oraşului spre destinaţie: cca 20-25 de autovehicule, dacă îmi amintesc bine, în special autoturisme, avînd în frunte cele 2-3 automobile ale prefecturii şi primăriei precum şi un automobil luxos aparţinînd celui mai important industriaş (tăbăcărie-încălţăminte!) din oraş. Privită azi cu un aer detaşat-ironic, scena poate părea de un comic perfect. Cu sau fără voia scepticilor de azi, zîmbind superior şi subţire, măruntul eveniment relatat de mine, petrecut într-un fund de provincie oltenească este, cred eu, o admirabilă întrupare a speranţei, chiar dacă vecină cu o probă monumentală de naivitate colectivă: era suficient să priveşti fizionomiile spectatorilor adunaţi pe trotuare: eu unul îmi amintesc foarte bine de ele.

În ce mă priveşte, mă mulţumesc să-mi amintesc cu reală emoţie, chiar şi după trecerea atîtor ani, la fiecare 23 August, acea seară extraordinară din anul 1944. Aşteptînd în faţa radioului ştiri despre un posibil bombardament de noapte (oraşul primise deja cîteva bombe, la marginea sa, drept aperitiv!) ştiri transmise de un post german de propagandă (Radio Donau) situat pe teritoriul Iugoslaviei ocupate, zonă survolată în mod regulat de avioanele engleze şi americane pornite din Italia spre Balcani, am comutat, în lipsa ştirilor ce ne interesau, pe radio România: un gest aproape mecanic. Spre surprinderea noastră (o mamă + doi puşti) am ascultat vocea gravă a crainicului care ne anunţa în mod repetat la intervale scurte, regulate, difuzarea iminentă a unui comunicat de maximă importanţă, pentru ţară: în jurul orelor 22,00, dacă îmi amintesc bine, am ascultat pentru prima oară, mă rog în „original“, mesajul către ţară, rostit de regele Mihai I-ul.

Aflat într-o asemenea stare sufletească, fie şi în „conservă“, a fost prima dată cînd un text aparţinînd d-lui Lucian Boia, în loc să mă farmece prin simţul umorului şi capacitatea remarcabilă a autorului de detectare a derizoriului, exact în punctul în care mulţi alţii găsesc teritoriul predilect al vorbelor pe cît de mari pe atît de goale, textul deci, mi-a displăcut fără rezerve: evident vinovat sînt doar eu de această situaţie: dl. L. B. a rămas acelaşi istoric, căutînd să interpreteze, desigur într-o manieră personală, ca orice istoric, fapte petrecute aşa cum au rămas consemnate în documente, iar eu unul mi-am reamintit fapte trăite, cu doar ceva mai puţin de o jumătate de secol în urmă: o banală suprapunere de efecte subiective, datorate perceperii realităţii trăite în trecutul relativ îndepărtat. Dl. L. B. a rămas acordat pe relativismul propoziţiei „23 August poate însemna orice în funcţie de unghiul din care este privit“, iar eu unul pe emoţia trăirii unei zile, unice sau aproape, în existenţa unui individ: atît şi nimic mai mult.

Radu MARCU
str. Sandu Aldea 32
Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Suveranitatea**
- **Sărbători şi serbări naţionale**
- **Focuri de paie**
- **Filmul**
- **Lucruri care merg bine**

Modelul şi contextul

Iată o păţanie pe care, probabil, nici un autor de literatură SF n-ar fi îndrăznit să o imagineze. Sonda spaţială americană Climate Orbiter s-a zdrobit de suprafaţa planetei Marte pentru că una din cele două echipe de supraveghere şi dirijare a zborului folosea sistemul metric, măsurînd distanţele în kilometri, metri şi centimetri, iar cealaltă calcula în mile, picioare şi inci. Cifrele din comenzile transmise spre navă erau date într-un sistem, dar aplicarea se făcea în celălalt. Rezultatul a fost că, în loc să se aşeze lin pe Marte, sonda s-a prăbuşit. Şi, observă maliţios un jurnalist francez, este chiar o performanţă că sonda trimisă de NASA spre Marte în urmă cu nouă luni nu a ajuns totuşi pe... Venus!

A fost însă NASA o victimă a sistemului metric?! Sau, mai exact spus, a „excepţiei americane" în materie de sisteme de măsurătoare? Deşi au dreptul să folosească sistemul metric încă din 1975, americanii continuă să socotească în mile, nu în kilometri, şi să-şi cumpere benzină cu galonul, nu cu litrul. O excepţie care nu este în sine nici bună, nici rea, atîta tot, că e nevoie să ţii seama de existenţa ei. Altfel...

Ignorarea acestor diferenţe specifice (termenul „excepţie" nu e tocmai potrivit, fiindcă implică sau măcar sugerează o judecată de valoare), indiferent de zonă sau de planul în care ele există, nu duce, desigur, întotdeauna la catastrofe atît de spectaculoase cum a fost ratarea misiunii sondei spaţiale americane. Dar nu toate catastrofele sînt spectaculoase.

De exemplu, fostul cancelar german Helmut Schmidt este de părere că dezastrul operaţiunilor FMI în Rusia s-ar explica prin necunoaşterea muzicii lui Ceaikovski şi a literaturii lui Dostoievski de către experţii puternicei instituţii. Tari în teoriile lor economice, aceşti experţi n-ar fi înţeles totuşi nimic din lumea reală unde urmau să fie aplicate modelele atît de eficiente recomandate de ei şi, de bună seamă, impecabil construite în computere...

Cam în aceeaşi perioadă, Franţa a fost tulburată de o nouă umbră aruncată asupra fostului preşedinte François Mitterrand. Un scriitor şi jurnalist de dreapta, Jean d'Ormesson, a relatat într-o carte apărută la începutul acestei toamne că Mitterrand i s-ar fi plîns, la un mic dejun, de „lobby-ul evreiesc" din Franţa, calificîndu-l drept „puternic şi nociv". Cum una din modele franceze politico-intelectuale ale momentului este un anti-mitterrandism agresiv şi cu atît mai deplasat cu cît e postum şi vine de la foşti apropiaţi, revelarea tardivă de către Jean d'Ormesson a expresiilor folosite de fostul preşedinte a dus, scurt, repede, violent, la calificarea acestuia drept antisemit caracterizat. Au fost intervenţii polemice în ziare, în săptămînale, la televiziuni etc., disputa fiind practic închisă de un extraordinar articol al lui Jean Daniel, în *Le Nouvel Observateur* („Sfinxul şi ingraţii", nr. din 9-15 sept.). Jean Daniel confirmă întrebuinţarea de către Mitterrand a expresiei „lobby evreiesc", dar asta nu-l împiedică să scrie „nu am decît o singură certitudine: Mitterrand era orice, numai antisemit nu".

A apărut însă, şi în aceste discuţii, chestiunea specificităţii, chestiunea contextului. În Statele Unite, s-a reamintit, termenul „lobby", în înţelesul de grup de influenţă şi presiune, nu are nici o semnificaţie peiorativă. Tot în Statele Unite, existenţa unui „lobby evreiesc" nu e trecută, pudic, sub tăcere, iar cine întrebuinţează această expresie nu e cîtuşi de puţin suspectat de antisemitism. De ce, atunci, în Franţa ar fi altfel?! De ce pe un mal al Atlanticului eşti antisemit dacă vorbeşti despre un „lobby evreiesc" şi pe celălalt nu?! Şi cine ar putea garanta că Mitterrand nu a gîndit şi pronunţat această formulă în sistemul semantic american?! S-a remarcat însă că în Franţa (şi, de fapt, în toată Europa), expresia „lobby evreiesc" este evitată de zeci de ani tocmai pentru că are, de această parte a Atlanticului, o certă conotaţie antisemită. Chiar dacă folosirea termenului de „lobby" s-a banalizat, sub influenţa americanizării desigur, rezervele faţă de expresia „lobby evreiesc" sînt explicabile, puternice şi legitime.

Cel care a susţinut acest rezonabil punct de vedere, într-un articol din *Le Monde,* a fost Nicolas Weill. Citindu-l mi-am amintit de o cronică a lui, publicată anul trecut, la 23 octombrie, în suplimentul literar al aceluiaşi cotidian, despre *Jurnalul* lui Mihail Sebastian. Cartea, cum se ştie, a fost tradusă în franceză de Alain Paruit şi a apărut la Editura Stock, cu o prefaţă de Edgar Reichmann. În cronica din *Le Monde des livres,* Nicolas Weill făcea o observaţie pe care n-am întîlnit-o în nici unul dintre comentariile din România despre *Jurnalul* lui Sebastian (care a fost una dintre puţinele cărţi din anii '90 ce au fost obiect de dezbatere publică). Deşi Mihail Sebastian trăia în România, iar *Jurnalul* se referă la anii '30 şi '40, el era, remarca Nicolas Weill, un întîrziat în universul mental al societăţii franceze din epoca afacerii Dreyfus, trăind într-o lume artificială, nutrită de cultura franceză şi nedîndu-şi seama că se găsea, de fapt, „într-un colţ de Balcani unde se dezlănţuia un antisemitism de natură foarte diferită" etc. În viziunea lui Nicolas Weill, *Jurnalul* lui Sebastian ar conţine tocmai această evoluţie, de la abandonarea „modelului francez" la perceperea directă a realităţii româneşti.

...Cum să nu te întrebi dacă nu cumva există şi azi „întîrziaţi" sau „captivi" ai unor modele (culturale, politice, economice) pentru care „contextul", adică realitatea, nu se vede, pur şi simplu **nu se vede**?!

Mircea IORGULESCU

Încredere şi economie paralelă

Într-o încercare de „teorie empirică" a tranziţiei, Dan Pavel menţiona de curînd în „22" distincţia făcută de un *„political scientist* american" între *„high-trust societies"* (societăţi cu un grad înalt de încredere) şi *„low-trust societies"* (societăţi cu un grad scăzut de încredere): „Prosperitatea, eficienţa, acumularea capitalului social – este de părere Dan Pavel – presupun un grad mare de încredere între oameni, dar şi a oamenilor în ei înşişi. Ar trebui făcute nişte cercetări cu privire la gradul de încredere comunitară în România, la gradul de încredere al oamenilor în ei înşişi. Judecînd după felul în care se aşteaptă de la stat rezolvarea problemelor sau de la oricine altcineva decît de la propria persoană, se poate anticipa că România este o ţară cu un nivel de încredere extrem de scăzut (...)".

Aceasta îmi aduce aminte de următoarea întîmplare: lucrasem cu „elitele" unui sat la elaborarea unui proiect de dezvoltare comunitară, cît se poate de bine venit, după spusele tuturor. Reuşisem să obţin aprobarea lui de către un for internaţional şi chiar deschiderea finanţării. Comunitatea trebuia doar să alcătuiască o asociaţie reprezentativă care să gestioneze realizarea şi exploatarea în viitor a proiectului. Dar nu a făcut-o, aşa încît banii s-au pierdut.

Aparent, această întîmplare confirmă cu vîrf şi îndesat „anticipările" lui Dan Pavel: neîncrederea reciprocă a membrilor acestei comunităţi a împiedicat asocierea lor pentru un obiectiv avantajos pentru toţi. Continuarea poveştii sugerează însă şi un revers al medaliei: revenit după o vreme printre oamenii din sat, i-am „certat" pentru această gogomănie. Au dat din colţ în colţ, pînă cînd, exasperat, veterinarul satului mi-a aruncat în faţă: *Uite ce-i, măcar că ne înşelăm între noi şi tot ne descurcăm!* Nu era vorba deci despre lipsă de încredere ca atare, ci de o formă de neîncredere suplinită de altă formă de încredere. De fapt, orice societate practică o formă sau alta de încredere, adică de solidaritate!

Acest tip de solidaritate are şi o istorie. Comunismul a dus la erodarea puternică a formelor comunitare de solidaritate, generînd în acelaşi timp însă, prin privaţiunile la care a supus societatea, o recompunere masivă a lor, ca singură modalitate de „a se descurca". Unitatea iniţială a gospodăriei s-a expandat, urmînd mobilitatea în teritoriu a unora dintre mebrii ei, s-a lărgit, pe cît posibil, la *naşii, finii şi vecinii*, alcătuind reţele complexe de schimb urmărind redistribuirea resurselor de subzistenţă, inaccesibile în ansamblul lor majorităţii indivizilor izolaţi. Este *solidaritatea prin pauperizare*, care s-a reprodus, cu mici schimbări, şi după '90. Ei i s-a adăugat ceea ce am putea numi *solidaritatea prin valorificare*, care reuneşte în complexe reţele de schimb indivizi şi comunităţi a căror resurse nu au căutare sau sînt subevaluate pe piaţă: în acelaşi sat, un ţăran a construit o casă la oraş pentru fiul său plătind totul... în ţuică. Iar cînd s-a terminat ţuica, şi-a oferit serviciile („munca nu costă") unui vecin pentru o cantitate suplimentară de ţuică. Input: ţuică; output: casă. Această alchimie are un nume: economie paralelă. Agentul ei social nu este niciodată individul, ci o reţea bazată pe un anumit tip de încredere interesată, în care bagi ţuică pe o parte şi scoţi case pe cealaltă.

Aceste două forme de solidaritate, înrudite, sînt grade şi moduri diferite de a recurge la relaţii (în sens de reţele şi nu de pile) în măsura în care şi atîta vreme cît şansele individului sînt percepute social ca slabe. Problema – mai mult „empirică" decît „teoretică" – ar putea fi formulată atunci astfel: cu cît economia de piaţă (aducătoare de „prosperitate" şi presupunînd încredere între indivizi) merge mai prost, cu atît economia paralelă (asigurînd supravieţuirea şi bazîndu-se pe încrederea în reţele) va trebui să se descurce mai bine; şi cu cît aceasta va reuşi să fie (relativ) mai eficientă, cu atît mijloacele şi interesul pentru economia de piaţă se vor reduce.

Nu spun că e bine, dar, omeneşte, îmi e greu să-i acuz pe cei care au mai multă încredere în vrabia din mînă decît în cioara de pe gard!

Vintilă MIHĂILESCU

Un vast şantier în mocirlă

După simpozionul la care Ion Iliescu, Teodor Meleşcanu şi Petre Roman au dezbătut împreună „perspectivele reformei româneşti", nimic nu mai este ca înainte. PDSR a renunţat la sloganul reformei şi s-a hotărît să transforme ţara într-un vast şantier. Parlamentarii PD „au ajuns la limita suportabilităţii" fiindcă vor locuri eligibile pe viitoarele liste; unii pleacă la ApR pe drum drept sau pe ocolite, alţii se chinuie să ancheteze activitatea miniştrilor ţărănişti, doar-doar or scăpa de coaliţia care nu mai foloseşte nimănui. Creştin-democraţii luptă vîrtos cu Victor Ciorbea, pe care-l consideră „un pericol naţional", iar justiţia liberală îi refuză fostului premier dreptul de a-şi înscrie la tribunal propriul partid desprins dintr-o rămurică a Convenţiei. PNL revendică zgomotos rediscutarea protocolului de funcţionare a CDR. Vosganian şi Forţele (sale) de Dreapta încep să strîngă dovezi că nici măcar Partidul Naţional Român nu mai are nevoie de aliaţi care-şi închipuie că pot contracara ascensiunea PDSR. Victoria publicitară a social-democraţiei legată cu vechi fire de dosar de „imaginea pozitivă" a lui Teodor Meleşcanu e la fel de salvatoare pentru PUNR şi PRM, pe cît e de fatală lui Petre Roman. Ion Iliescu nu e, nici de data aceasta, mai mult decît o generoasă manta de vreme rea, arătată cu degetul adversarilor atunci cînd soarele procentelor din sondaje străluceşte la apogeu.

Legile proprietăţii şi înţelegerile din jurul lor au căzut încă o dată între traverse. Acordul cu FMI şi summit-ul european de la Helsinki sînt subiecte pe care politicienii din Parlament le-ar arunca bucuros dincolo de graniţa cu Bulgaria. Asta au şi făcut unii dintre ei, discutînd ba o moţiune cu IMM-uri şi alta pe teme agricole, ba despre manuale alternative, bordeluri şi Romtelecom, ba despre cum s-au cheltuit fondurile din buget la Departamentul Administraţiei Publice Locale sau la Ministerul Culturii. Regia politică a PDSR a luat minţile coaliţiei majoritare. La fel de derutaţi ca pe vremea cînd se pregătea cu mîna lor debarcarea lui Victor Ciorbea şi lunga perioadă de instabilitate ale cărei roade se văd acum, ţărăniştii ameninţă cu ieşirea de la guvernare. Emil Constantinescu a ajuns la concluzia că de ziua lui şeful executivului „are nevoie de o vorbă bună" şi de „ajutorul lui Dumnezeu". Adrian Năstase nu se sfieşte să declare că partidul său va cere ajutorul concret al Bisericii Ortodoxe, pentru că pînă la Dumnezeu te poţi sprijini decenii întregi pe „băieţii buni" păstoriţi de Patriarhul Teoctist. „Intransigentul" Pruteanu dispreţuieşte într-atît partidul din care a fost exclus (pentru a rămîne senator), încît oferta de a se înscrie în PDSR i se pare acum la fel de onorantă pe cît i se părea în vara lui '96 locul privilegiat pe listele PNŢCD din judeţul Constanţa. Ticu Dumitrescu tace, Ion Diaconescu declară că n-are nimic împotriva unei noi candidaturi a lui Ion Iliescu la prezidenţiale. Valeriu Stoica e supărat pe aliaţii democraţi, procesele lui Vadim au fost uitate pe drum şi lotul Ţigareta II e pe cale să fie eliberat din „lipsă de probe". La UDMR e linişte, la PD e incendiu şi „controlorii strategici" fug cei dintîi direct de la comisiile SIE ori SRI la sediul atotprimitor al celor care cresc în sondaje. Păpuşarii se precipită, păpuşile se conformează; urmează pauza dintre acte, iar după ea, în locul efortului naţional pentru integrare, ni se vor propune probabil, pe multe voci, alegeri anticipate. Noroiul aruncat la uşa Palatului Cotroceni dinspre opoziţie (şi cu lopeţile unor echipe de şoc din coaliţia majoritară) face parte, de la ultima mineriadă încoace, dintr-o coerentă strategie de antrenament pentru compromiterea direcţiei în care România a plecat în '96. Iar dacă aliaţii din cabinet nu vor s-o vadă decît pe bucăţi, servind-o ei înşişi cînd le cade bine, înseamnă că au fost aleşi tocmai pentru asta.

Elena ŞTEFOI

Statul de drept

Meditaţie braşoveană

De curînd, opinia publică românească a trăit un frison: bande de mafioţi au trecut la răfuieli în plină stradă. Presa a comentat amplu subiectul şi a ţinut oamenii la curent cu evoluţia evenimentelor. Fiecare cum s-a priceput, fireşte. N-o să uit multă vreme stupidul reporter PRO TV de la faţa locului. Vorbea la limita crizei de isterie, evoca epoca gangsterilor din Chicago („dar, totuşi, nu se trage încă cu mitraliera"), repeta obsesiv formula „cuţite, săbii, bîte", explica ce ar fi trebuit să facă poliţia, prăvălea reproşuri asupra unor oficiali locali năuciţi care credeau, naivi, că sînt aduşi în faţa camerelor pentru scurte interviuri ori declaraţii, formula panseuri civice de mîna a doua.

Evenimentele de la Braşov ridică bune motive de reflecţie despre statul nostru de drept şi instituţiile sale. Nu ştiu care va fi rezultatul anchetei demarate de IGP privitoare la prestaţia poliţiei braşovene în momentul cel mai tensionat al înfruntării celor două bande rivale. Se ştie, atunci poliţia a ales calea negocierilor şi a reuşit să evite o previzibilă vărsare de sînge stînd de vorbă cu capii bandelor. Imediat după evenimente s-au înregistrat două reacţii divergente. Prima, exprimată de primul-ministru, condamna atitudinea poliţiştilor din Braşov; nu se poate negocia cu infractorii, în nici un stat civilizat nu se discută cu indivizi periculoşi dezlănţuiţi, poliţia trebuia să intervină în forţă şi să opereze reţineri. A doua reacţie a fost cea a ministrului de Interne – poliţia a procedat corect, prima sarcină în asemenea momente trebuie să fie evitarea violenţelor, cel mai important lucru este că bandele braşovene au fost oprite de la înfruntarea sîngeroasă care se contura.

E greu de spus, din perspectiva statului de drept, care dintre cele două reacţii este legitimă şi, pe cale de consecinţă, nu e uşor de spus dacă poliţia a acţionat corect sau nu. Cert este că, practic, violenţe de amploare nu s-au produs, situaţia nu pare să fi fost incontrolabilă nici un moment, iar de a doua zi au început mult aşteptatele arestări. Pe de altă parte, recunosc că a vedea poliţia acţionînd ca împăciuitor graţios între două bande mafiote nu este o perspectivă prea liniştitoare pentru cetăţeanul plătitor de impozite.

Poliţia trebuie să asigure ordinea publică, dar nu sînt indiferente mijloacele prin care poliţia îndeplineşte această misiune. Poliţia nu este în nici un fel legitimată să acţioneze ilegal sau imoral, chiar dacă astfel de acţiuni sînt utile păstrării ordinii publice. Nu este locul pentru a dezvolta subiectul, dar acţiunile imorale sau ilegale, chiar dacă par utile, se dovedesc, în final, vătămătoare pentru ordinea publică.

În discuţiile care se pot face şi se vor face, cred că trebuie să mai răspundem întrebărilor care vizează capacitatea poliţiei noastre de a interveni rapid, în forţă şi eficient în asemenea cazuri. Avem încă, în memorie, eşecurile batalioanelor de jandarmi în faţa minerilor lui Cozma, ştim din experienţă că poliţia este falibilă, am văzut cu toţii bugetul poliţiei. Mi-e teamă că motivul pentru care poliţia a ales calea negocierilor ţine de incapacitatea de a desfăşura rapid şi eficient o operaţiune de forţă şi nu de vreo tactică specială care trebuie dezvoltată într-o asemenea împrejurare. Sper ca teama mea să fie nefondată!

Dar, probabil că cea mai importantă problemă evidenţiată de evenimentele de la Braşov, a fost aceea a relaţiei dintre cele trei instituţii fundamentale ale justiţiei penale: poliţia, parchetul şi instanţa de judecată. De ceva vreme era limpede că există o distanţare a acestor instituţii una de cealaltă. La adăpostul principiului separaţiei puterilor în stat, cele trei instituţii păreau a avea propria politică penală şi priveau superior-mustrător una spre cealaltă.

În materie penală, interesul public nu poate fi decît unul. Rostul pentru care cele trei instituţii sînt autonome în orice democraţie nu este acela de a avea trei păreri diferite, ci acela de a evita orice greşeală în administrarea justiţiei penale şi de a asigura respectarea deplină a procedurilor. La noi, separaţia puterilor s-a înţeles ca un fel de opoziţie a puterilor. În realitate, cele trei instituţii, independente funcţional una de cealaltă, trebuie să fie deplin solidare în faţa fenomenului infracţional. Colaborarea poliţist – procuror – judecător este legală, necesară şi cu atît mai importantă cu cît vigoarea flagelului criminal este în vizibilă creştere.

Sever VOINESCU

S A T U L

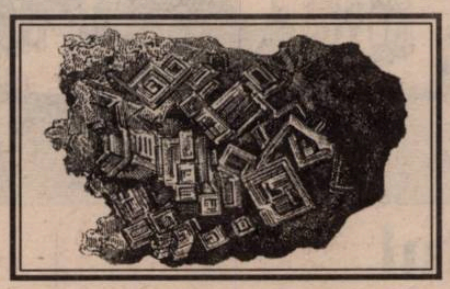

G L O B A L

Cum se naşte un „caz"

Un manual de istorie (din cinci) de clasa a XII-a a devenit, în cîteva zile, subiectul unei dezbateri naţionale, iar coordonatorul lui, pînă mai ieri un universitar necunoscut marelui public, a ajuns, pentru o parte a concetăţenilor noştri, o adevărată întruchipare a răului (un telespectator al emisiunii „Marius Tucă Show" a propus chiar judecarea sa). Iată ce poate face presa. Asemenea „cazuri" apar şi se propagă peste tot în lume; fie că se dovedesc reale şi consistente, fie că sînt focuri de paie care cresc tirajele ziarelor pentru cîteva zile, ele fac parte, vrînd-nevrînd, dintre „produsele şi serviciile" oferite cu generozitate de mass-media. Nu este însă deloc lipsit de importanţă să ne oprim o clipă asupra felului în care a apărut şi s-a dezvoltat acest subiect mediatic în condiţiile noastre de tranziţie.

Totul a pornit de la declaraţia unui senator. Lucrurile s-ar fi putut opri aici sau ar fi putut să evolueze pe altă cale: Senatul are suficiente puteri pentru a cere explicaţii de la ministerul de resort, pentru a face comisii etc. O stranie alianţă între clasa politică şi reprezentanţi ai presei a făcut însă ca subiectul să fie preluat de cîteva ziare (în primul rînd *Adevărul*, *Jurnalul naţional*, *Cotidianul*) şi de emisiunea amintită mai sus. Din acest punct, discuţia a luat-o pe un drum care se încheie inevitabil cu manipularea publicului (voită sau nu, conştientizată sau inocentă). Nu putem nega, desigur, dreptul unor cetăţeni de a se simţi lezaţi în sentimentele patriotice de felul în care sînt trataţi voievozii într-o carte de istorie. Dar cînd acei cetăţeni sînt jurnalişti cu o oarecare audienţă (deci, *opinion makers*), ar trebui să se raporteze la standarde *profesionale*, între care responsabilitatea se află pe unul dintre primele locuri. Or, emisiunea d-lui Tucă a fost nu o *dezbatere* realizată de un *moderator* (aşa cum trebuie să fie un *talk-show*), ci un adevărat proces în care nişte specialişti în istorie erau acuzaţi şi judecaţi de doi ziarişti fără nici o competenţă în domeniu, după ce în aceeaşi zi, pe Tele 7abc, coordonatorul manualului fusese pus la zid de un regizor de filme istorice care uita adevărul elementar că filmul este o ficţiune. Au urmat, în ziarele citate mai sus, articole militante, vădit ideologice, scrise tot de neprofesionişti ai *ştiinţei istorice*, ori texte speculative care vedeau în faptul că soţia d-lui Sorin Mitu este de etnie maghiară şi că autorul a fost invitat la un seminar despre predarea istoriei organizat de o fundaţie străină dovezi implacabile ale antiromânismului său. Campania a fost gata şi a culminat cu învinuirea ministrului Andrei Marga, cu pledoaria pentru revenirea la manualul de istorie unic şi, implicit, cu inducerea sentimentului că soluţia manualelor alternative, în ansamblu, dăunează poporului român. Să mai observăm că alte medii au reacţionat după standarde jurnalistice *profesioniste* (deci, se poate!): PRO TV l-a invitat să se pronunţe într-o emisiune de ştiri pe istoricul Dinu C. Giurescu, *Curentul* (din 11 oct.) a publicat, pe o pagină întreagă, opiniile a trei istorici, iar *Evenimentul zilei* a relatat pur şi simplu „cazul", a prezentat diverse puncte de vedere şi a comentat nu *conţinutul* manualului, ci situaţia creată şi implicaţiile sale în societate.

Campania nu s-a terminat (dimpotrivă: ea va insista acum pe „vina" ministrului Marga şi va pune în discuţie, probabil, şi alte manuale, tocmai pentru a demonstra că manualele alternative sînt „periculoase"); cîteva concluzii se văd însă de pe-acum. Unii jurnalişti îşi dovedesc încă o dată implicarea ideologică, dorinţa de a induce opinii manipulabile, şi nu de a *informa* publicul expunînd diverse puncte de vedere; cei care plîng tot timpul de mila poporului român şi cred că el poate cădea uşor victimă manipulărilor, că nu poate discerne, că este o permanentă victimă a „cercurilor interesate" nu-şi folosesc autoritatea sau popularitatea dobîndită prin mass-media decît pentru a reafirma necesitatea unui „tătuc" protector, care să-i pună la stîlpul infamiei pe toţi cei care nu au opinii „pe linie". Ideologizată mai mult decît trebuie (şi decît crede), militantă cît cuprinde, dar pretinzîndu-se ipocrit „de informaţie", o parte a presei noastre continuă să lucreze (şi să strîngă rîndurile, inclusiv cu unii politicieni) în *campanii*. Să fie, aşadar, cu mult sub standardele profesionale pe care nu încetează a le clama.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

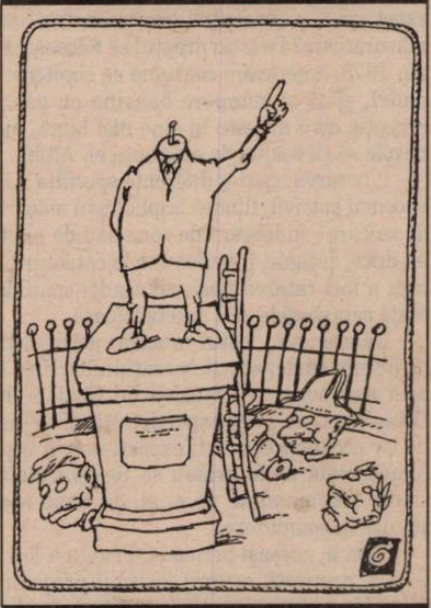

Desen de Ion BARBU

Economie

Înapoi la cazanul comun?

Un recent sondaj, realizat de Metro Media Transilvania, ne aduce în atenţie opinii de natură să îngrijoreze. Privatizarea e socotită un focar de corupţie. Majoritatea celor chestionaţi ar dori ca preţurile să fie controlate de stat, la fel şi salariile; cît priveşte serviciile publice, ele ar trebui să fie proprietate de stat. Aşadar, înapoi la cazanul comun.

Fără îndoială că răspunsurile nu au substrat ideologic. Cauza principală o constituie dezamăgirea. Oamenii gîndesc că economia de piaţă şi capitalismul nu le-au adus decît sărăcie şi nesiguranţă. Prin urmare, nu le mai vor.

Numai că la mijloc e o gravă confuzie. Nu am ajuns încă la capitalism de piaţă. Noi ne confruntăm cu un surogat de economie de piaţă şi cu un surogat de capitalism, într-o societate în care statul continuă să joace un rol imens. Ceea ce ucide esenţa capitalismului de piaţă: concurenţa.

Capitalismul de piaţă supralicitează pofta de consum şi, pe această bază, excesul de muncă performantă. Surogatul nostru de capitalism, cu reflexe socialiste, ucide performanţa şi favorizează risipa. Din această cauză, culmea performanţei o constituie un dram de raţionalitate, de care avem nevoie pentru a stăvili risipa şi a frîna iluziile egalitariste.

Risipa vine, cu deosebire, din întreprinderile ce continuă să funcţioneze deşi nu produc decît pierderi. Ar putea veni, de asemenea, din forţarea creşterii economice în condiţiile unei economii nerestructurate. Efortul s-ar dovedi prea mare, motoarele s-ar supraîncălzi şi ar începe să cedeze. În acelaşi timp, într-o industrie în care marile mize nu sînt productivitatea, competitivitatea şi eficienţa, ci dezvoltarea extensivă, supraefortul de a produce mai mult ar cere mai multe importuri, mai mulţi bani, un consum mai mare de capital fix. Pe acest fond, s-ar înmulţi obişnuitele pierderi. Risipa mai vine şi din modul învechit în care este organizată munca în întreprinderile cu capital de stat.

Pînă la capitalismul de piaţă mai avem drum lung. Deocamdată, speranţele noastre nu pot fi legate decît de raţionalitate. Aşa că nu ne rămîne decît trecerea rapidă a întreprinderilor de stat sub incidenţa legilor economice, chiar dacă acest proces este extrem de complicat şi în bună măsură riscant.

Numai prin măsuri raţionale vom putea să facem din economie un izvor de prosperitate. O organizare raţională a economiei, însă, nu poate să aducă bunăstare decît pentru cei ce vor să muncească, să-şi asume riscuri, să facă treabă de bună calitate. Dacă vrem eficienţă, trebuie să avem un sistem de stimulente pentru cei a căror muncă este eficientă. Ce mai facem însă cu iluziile egalitariste?

Fără îndoială că lungirea bolii, ani de zile, prin tratamente cu calmante în locul unor intervenţii radicale, a făcut să pară suportabile şi ineficienţa economică, şi pierderile din economie, şi blocajul financiar, în ultimă instanţă chiar şi inflaţia. Dar boala a lucrat şi a continuat să producă efecte directe dintre cele mai nocive, care au lovit dur nu numai economia, ci şi societatea în ansamblu. Populaţia a ajuns la capătul răbdării.

Dacă nu va fi pus în aplicare un program de urgenţă, de măsuri raţionale, care să atace pierderile din mii de întreprinderi de stat, extrem de mari, să promoveze concurenţa, disciplina financiară şi contractuală, scopul fiind creşterea eficienţei, se va adînci şi mai mult decalajul dintre România şi ţările dezvoltate. Nivelul de trai al populaţiei va coborî şi mai mult.

Raţionalitatea, ce ar putea aduce în industria românească niveluri mai bune ale productivităţii şi calităţii muncii, plus reducerea pierderilor, constituie condiţia esenţială pentru creşterea veniturilor reale şi pentru îmbunătăţirea ofertei interne. Un dram de raţionalitate se impune cu atît mai mult acum, cînd România a ajuns la o limită critică de îndatorare. În condiţiile actuale, nu ne mai putem baza decît într-o mică măsură pe noi împrumuturi externe. Pe de o parte, fiindcă a devenit tot mai greu să facem noi împrumuturi de pe pieţele financiare internaţionale. Pe de altă parte, pentru că şi în anul 2000 vom avea de returnat aproape două miliarde de doalri – un nou vîrf de sarcină în plata datoriei externe acumulate după 1990. Nu ne mai putem împrumuta fără să asigurăm resursele din care să plătim datoria externă.

Încurajarea unui consum cu mult peste ceea ce se produce în România, prin îndatorare externă şi exces de importuri, nu mai poate fi acceptată. De aceea, în privinţa finanţării externe, ar fi bine ca accentul să fie mutat de pe contractarea de noi datorii pe atragerea de investiţii directe. Astfel de investiţii, despre care vorbim atît de mult şi pe care le aşteptăm de mulţi ani, nu vor veni dacă nu vom apăsa pe acceleratorul reformelor şi nu vom asigura trecerea decisivă la economia de piaţă. Ar fi singura alegere optimă, care să aducă un alt nivel al veniturilor din muncă, mai ridicat, să îmbunătăţească substanţial consumul real şi să dea o nouă perspectivă economiei româneşti. Dar aşa ceva, acum, nu se mai poate clădi decît pe baze raţionale: pe restrîngeri de cheltuieli destinate consumului, pe venituri bazate pe productivitate şi eficienţă, pe importuri acoperite cu exporturi

Adrian VASILESCU

Povești suprapuse

Şo pă Sorin Mitu!

Coautor al unui alt manual de istorie pentru clasa a XII-a, mi se pare de la sine înţeles, în virtutea subiectivităţii şi a legilor firii, să am rezerve faţă de manualul colegilor de la Cluj. Faptul că ei ar avea rezerve faţă de manualul meu mi se pare tot de la sine înţeles – adică normal şi firesc. Simt, în sinea mea, că ei au vrut, într-un fel, să (ne) şocheze. Dar, cum sîntem în 1999 şi nu într-un *1984* al lui Orwell (un scriitor englez, domnule Tucă, romantic şi el în felul lui), dacă nici acum unor tineri nu le mai dăm dreptul de a şoca, pe riscul lor, înseamnă că ceva e putred.

Poţi fi sau nu de acord cu manualul clujenilor şi, mai ales, poţi să-l cumperi sau nu. Dar a-l transforma pe coordonatorul volumului în *inamicul nr. 1* al naţiei trecute, prezente şi viitoare, a-l plimba prin studiouri ca pe un criminal de cea mai joasă speţă, e mult prea mult. Ce am văzut pe 6 octombrie a.c. nu a fost o admonestare critică, nici vorbă de aşa ceva – ci un pur linşaj mediatic.

Umblă printre noi, deseori nestingheriţi, tîlhari cu acte în regulă şi criminali adevăraţi; nu-i prea băgăm în seamă. În schimb, timp de trei zile, oprobriul unei întregi naţii, dintr-o dată doritoare de sînge, s-a abătut asupra unui biet intelectual (biet ca toţi intelectualii ţării), al cărui drept la opinie (fie ea şi *alta* sau *altfel*) a fost făcut ţăndări în izbucniri de isterie şi de cruzime demne de anii buni ai lui Vîşinski şi ai tribunalelor aşa-zis populare. Sorin Mitu a fost mai acuzat decît Ceauşescu şi mai vînat decît Truţulescu. Nimeni n-a mai fost dispus să se întrebe dacă acest om n-a mai făcut şi un alt lucru, poate mai bun, în viaţa lui: vreo altă carte sau, pur şi simplu, vreo altă faptă. L-au sfîşiat cu întrebări, dar nimeni nu avea, în fond, poftă să-l asculte. Cu cît el zîmbea mai timid, cu atît ceilalţi îşi încordau muşchii, răstignindu-l în fantazări năucitoare. L-au trîntit la podeaua scenei pe care el urcase cu naivitate şi, dacă-l vedeau că totuşi mai mişcă, îi mai trăgeau în cap un pumn de cuvinte, doar-doar şi-o abjura soţia, socrii şi manualul. Senatori şi deputaţi, profesori şi elevi, pensionari şi văduve, băgători de seamă şi făcători de umbră degeaba şi-au unit într-un glas sfînta lor mînie atît de proletară pentru a-l aneantiza pe acest om, pentru a-l face să accepte ideea că el, de fapt, este cauza tuturor relelor ţării. Aşa mare nevoie aveam de un ţap ispăşitor încît, dacă n-ar fi existat, Sorin Mitu trebuia inventat.

De la spectrul ameninţător al venirii minerilor asupra Capitalei, din ianuarie, cred că episodul „manualul lui Mitu" a fost cea mai dură probă ivită, în acest an, în calea imaturei noastre democraţii. De fapt, totul se leagă, s-ar zice: era şi normal ca un deceniu care a început cu intrarea minerilor în Universitate să se termine cu răstignirea, pentru delict de opinie, a unui profesor şi cu arderea *(metaforică!)* a cărţii sale.

Totdeauna am considerat ca fiind o onoare să mă număr printre cei care măcar o dată în viaţa lor au scris o frază în favoarea dreptului neîngrădit la opinie şi al libertăţii presei. Acum, accept cu greu să văd reversulul medaliei, partea de coşmar a visului nostru democratic. Libertatea presei este una, iar felul în care viaţa unui om – fie el profesor, istoric, nu contează – a fost dată peste cap, în cîteva zile, prin cîteva articole de ziar înfiorător de teziste, este cu totul altceva. Manualul lui Mitu nu a fost discutat serios de breasla universitarilor, nici de cercetători şi nici de dascălii de liceu – ci a fost frunzărit de parlamentari în criză de identitate şi de ziarişti pe măsură. Ştiu că deschidem un mileniu al informaţiei şi cred că e cazul să ne bucurăm pentru asta. Dar, pe de altă parte, sînt convins că *dictatura media* poate fi la fel de periculoasă precum oricare altă dictatură.

Drept care îi mulţumesc lui Sorin Mitu pentru că ne-a arătat, din postura sa de victimă lovită din faţă, spate şi profil, că *băieţii din gaşcă* nu poartă întotdeauna bîte şi săbii ninja, ci şi, cîteodată, bretele pe umeri sau microfoane la rever.

După miezul nopţii, pe cînd Mitu povestea despre lacrimile soţiei sale, soţia mea a început şi ea să plîngă; nu din milă, ci din revoltă. Revolta care te duce, cu tristeţe, la gîndul că vîna ce se umfla pe fruntea domnului Popescu – acea frunte ce a putut coace ideea revenirii la manualul unic – poate fi şi semnul incipient al rinocerizării (vă explic altă dată, domnule Tucă).

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Reforma la chinezi

Comparată cu situaţia din Rusia – unde cei care se pretind reformatori au declanşat războaie regionale, o corupţie fără precedent şi haos administrativ – politica de reformă dusă de liderii comunişti chinezi este de natură să-i liniştească pe strategii liniştii mondiale: revendicările teritoriale, încălcările drepturilor omului, protecţionismul economic, sînt trecute cu vederea în numele stabilităţii. Puterea comunistă din China a trecut prin multe tulburări, dezordini şi evenimente sîngeroase, aşa că şi pentru cei din interior exigenţa democratică s-a identificat cu dorinţa de stabilitate.

Cînd au aniversat cu un fast trist cei cincizeci de ani de putere comunistă, actualii conducători şi-au căutat legitimitatea, sondînd în diversele straturi de memorie ale populaţiei: au fost evocaţi în cuvinte bine cîntărite Mao Zedong, Zhu Enlai şi Deng Xiaoping. „Au fost omişi din pomelnic: cei aproape 2 milioane de proprietari de pămînt executaţi la începutul anilor cincizeci; generaţia de intelectuali (printre ei şi actualul prim-ministru Zhu Rongji) eliminată, în 1957, prin asaltul împotriva devierilor de dreapta; 30 de milioane de morţi ca urmare a foametei provocate de Mao prin Marele Salt Înainte; victimele deceniului de haos şi suferinţă din timpul Revoluţiei Culturale; victimele represiunii sîngeroase a protestatarilor din piaţa Tien-An-Men". *(The Economist*, 2 octombrie)

În 1978, cînd China a declarat că de acum înainte construcţia economică este mai importantă decît lupta de clasă, cea mai populată ţară comunistă din lume a izbutit şi cea mai spectaculoasă reducere a sărăciei. Circotaşii ar putea obiecta că acest extraordinar efort nu ar fi fost necesar dacă, în ultimii treizeci de ani, Partidul Comunist nu ar fi condamnat poporul la sărăcie, în timp ce restul ţărilor din regiune începeau să aibă acces la prosperitate. „Alături de Coreea de Nord, regimul chinez este singurul supravieţuitor al comunismelor ajunse la putere în vîrtejul creat de cel de-al doilea război mondial. Performanţa nu este doar biologică. Se poate recunoaşte progresul unei „reforme" permiţînd – după ce s-a întors fila maoistă – unei cincimi din locuitorii planetei să atingă limita unei modernităţi pînă atunci de neconceput. Cine poate nega că, în ultimii douăzeci de ani, ţara s-a îmbogăţit şi s-a deschis spre lume? Că chinezii au încetat să mai fie obsedaţi de integrismul ideologic? Că, în absenţa democratizării, societatea s-a liberalizat? Deşi aceste reuşite sînt incontestabile, atmosfera aniversării nu este sărbătorească. Regimul nu-şi poate ascunde nervozitatea poliţienească, ceea ce este paradoxal pentru o aniversare dorită festivă. Întreaga Chină e neliniştită. Ceva nu e în regulă cu „reforma" asta, atît de lăudată – pe vremuri, nu şi acum – în străinătate. Pînă acum, în mare, creşterea economică finanţa reforma, amortizînd efectele nedorite. Creşterea a încetat. Criza asiatică s-a conjugat cu o brutală astenie şi mecanismul s-a defectat. După unii analişti, economia ar fi chiar în recesiune, ceea ce cifrele oficiale – niciodată exacte – nu vor admite niciodată. (...) Trebuie risipită o iluzie: ipoteza unei revolte populare. O jumătate de veac de comunism chinez ne-a arătat că răbufnirile de protest au fost întotdeauna teleghidate, autorizate, instrumentalizate de către o facţiune a aparatului tulburînd strada – sau căminele studenţeşti – pentru a-şi regla conturile cu rivalii. Acum nemulţumirea este profundă, dar mută. (...) Nu va rămîne aşa: se poate imagina apariţia unei sciziuni la vîrf, interpretată de cei nemulţumiţi ca un semnal de ieşire în stradă. Se va declanşa atunci un scenariu de criză, terminat, în cel mai bun caz, printr-o revoluţie de palat, în cel mai rău, prin înghiţirea partidului însuşi. Conducătorii de azi cunosc bine riscurile jocului pentru a-şi asuma, în circumstanţele actuale, această aventură. Aşa se şi explică de ce „nucleul" conducător afişează unitatea în jurul lui Jiang Zemin. Dar ţinînd seama de coeficientul de iraţionalitate care continuă să determine un sistem politic îmbibat de arhaisme, nimic nu poate fi exclus, nici măcar vertijul suicidar". *(Le Monde)*

Toate aceste ipoteze se referă la o ţară cu un miliard trei sute de milioane de locuitori. **(M. B.)**

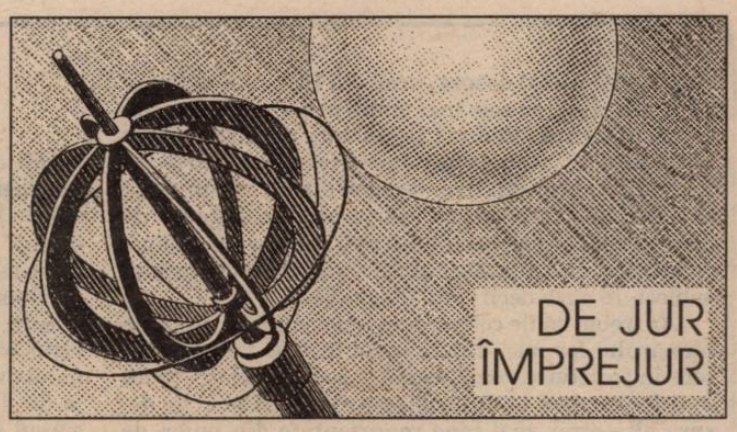

Justiţia internaţională

Unii s-au întors de la aeroport, alţii nici n-au mai făcut drumul pînă acolo. Majoritatea liderilor opoziţiei sîrbe au decis să boicoteze invitaţia la Luxemburg, unde îi aşteptau cei 15 miniştri de Externe din ţările Uniunii Europene. Trebuiau să discute împreună despre modalităţile prin care Occidentul îi poate sprijini pe adversarii lui Miloşevici. Schiţa documentului final avea însă şi o prevedere considerată inacceptabilă: în cazul în care ar ajunge la putere, liderii sîrbi se obligă să-i predea Tribunalului internaţional de la Haga pe toţi cei acuzaţi de crime de război, inclusiv pe actualul preşedinte al Iugoslaviei. Opozanţii au considerat că prin această clauză s-ar confirma acuzaţiile conform cărora ei sînt o agentură instrumentată şi plătită de Occident, de cei care au bombardat ţara şi acum vor să o distrugă definitiv prin embargoul economic.

Acţiunile justiţiei internaţionale sînt departe de a fi acceptate unanim, iar tulburările provocate de deciziile succesive în cazul fostului dictator chilian Pinochet dovedesc că un fost şef de stat în boxa acuzaţilor, oricît de rău ar fi fost acest şef, este perceput de cetăţenii acelui stat ca o jignire adusă de o comunitate abstractă unui popor concret. Pentru activiştii politici, nerăbdarea victimelor gata să recurgă la amestecul străin, în dorinţa lor de răzbunare, denumită dreptate, este suspectă.

În Chile, ca şi în Polonia, la fel ca în multe ţări din Africa şi din Asia, pentru a se curma violenţele, schimbarea dictaturii s-a încheiat prin diverse tîrguri cu cei pe cale de a-şi pierde statutul de conducător: li s-a asigurat imunitatea în schimbul renunţării la putere. Dacă practica mondială va arăta că aceste înţelegeri nu sînt respectate, în mod sistematic, este probabil că nici nu vor mai fi încheiate. Rămîne de decis cît de morală este respectarea cuvîntului dat unui dictator, cînd asemenea înţelegeri salvează vieţi omeneşti.

Dacă dictatorul era de dreapta, victoria împotriva comuniştilor îl mîntuie de păcate. Doamna Thatcher, fost prim-ministru britanic, consideră procesul lui Pinochet „un linşaj internaţional, stînga mondială nu îl iartă pe general că a învins comunismul la el acasă; acum ei încearcă să se răzbune; felul cum a fost arestat la noi este demn de un stat poliţist şi ţine de *kidnapping*-ul judiciar". Permiţînd arestarea unui om care a sprijinit Anglia în timpul războiului din insulele Falkland, guvernul Blair „discreditează şi dezonorează ţara". Dacă dictatorul este de stînga, se afirmă că justiţia internaţională nu este decît o expresie a dominaţiei capitalului global, o formă de negare a suveranităţii şi demnităţii naţionale: din acest motiv se consideră inacceptabile acuzarea şi eventualul proces, la Haga, al lui Miloşevici.

Manifestaţiile opoziţiei din Belgrad şi din provincie au un succes limitat: mulţi sau puţini, oamenii sînt mereu aceiaşi. Există un strat al populaţiei care doreşte o altă conducere la Belgrad, dar motivele nu coincid cu cele ale actului de acuzare occidental şi totul pare a spune că, ţinute duminică – cum se spune în sondaje – , alegerile libere şi corecte l-ar da cîştigător tot pe Miloşevici. Opoziţia sîrbă este încă marcată de participarea liderilor ei la discursul „Serbiei Mari", din anii '80-'90, şi din acest punct de vedere este semnificativ faptul că la manifestaţiile de acum nu participă nici un fel de reprezentanţi ai minorităţilor. Nu apare de nicăieri certitudinea că Serbia fără Miloşevici va fi o ţară democratică, instaurînd un regim acceptabil pentru minorităţile de orice fel: etnice, religioase sau de opinie Pe de altă parte, evoluţia opozanţilor a fost puternic modificată de intervenţia NATO. A fi împotriva lui Miloşevici, într-un moment cînd ţara este pe picior de război, echivalează cu o trădare şi nici un om politic, cu proiecte pentru viitor, nu-şi asumă acest risc. Mesajul unor formaţiuni, care s-au opus atît lui Miloşevici, cît şi bombardamentelor, este greu de înţeles în Occident.

Nici diplomaţii occidentali nu au statura morală necesară pentru a reproşa cuiva inconsecvenţa. În perioada acordurilor de la Dayton, Miloşevici a fost considerat un interlocutor valabil, în timp ce opoziţia a fost declarată „imprevizibilă". Din toate aceste nuanţe, la care se mai adaugă şi parcursul biografic confuz al unor personaje de prim plan, reiese că democratizarea Serbiei nu poate veni din exterior. Planul aprobat la Luxemburg se numeşte „Energie pentru democraţie" şi prevede, deocamdată, furnizarea gratuită a combustibililor pentru două oraşe controlate de opoziţie. În două oraşe va fi cald, datorită sprijinului extern. Nu este un lucru de neglijat, dar energia necesară funcţionării democraţiei nu poate veni decît din interior.

Magdalena BOIANGIU

Argument

A scrie astăzi despre evreii din România ar trebui să pară, de cele mai multe ori, un gest de complezenţă. Redusă la un număr insignifiant aproape – în comparaţie cu trecutul nu foarte îndepărtat –, comunitatea evreilor din România tinde să devină, din ce în ce mai mult, un subiect de discuţie mai curînd decît unul real, pe care-l poţi pipăi şi întreba de sănătate; altfel spus, mai curînd un subiect de bîrfă decît unul de analiză.

Ar trebui să fie complezenţă, dar nu este. În ciuda numărului lor mic, despre evrei încă se vorbeşte intens în societatea românească şi se scrie relativ mult; în orice caz mai mult decît se vorbeşte şi se scrie despre alte etnii, mai bine reprezentate din punct de vedere numeric.

Ca de atîtea ori, legenda este mai puternică: dacă evreii conduc finanţele lumii, dacă evrei precum Spielberg fac filmele la Hollywood, dacă evreii trag sforile la Casa Albă – n-aţi auzit de Madeleine Albright? –, într-un cuvînt dacă evreii stăpînesc lumea, de ce n-ar stăpîni ei şi România?

România, adică acea ţară iubită de Dumnezeul creştin, în care evreii sînt uneori, după anumite reviste, *săpun care se plimbă pe stradă*, ţara în care jurnalul evreului Mihail Sebastian poate fi un *best-seller* la 50 de ani de la moartea autorului, ţara în care evreul Iosif Sava este, zi de zi, mai regretat, tot mai regretat cu fiecare alt *talk-show* verde-românesc pe care-l priveşti uluit.

Se spune adesea că în România, azi, există un antisemitism fără evrei. Sau că există unul *soft*, fără implicaţii serioase. În consecinţă, asistăm deseori – amuzaţi sau oripilaţi – la paralelele cele mai curioase: spune cineva că nu e o surpriză în tergiversările din trecut cu acordarea cetăţeniei evreilor; ce, americanii nu te fac să aştepţi cinci ani pînă a-ţi da cetăţenie? Altcineva spune că nici deportarea evreilor, în condiţiile războiului, n-a fost ceva ieşit din comun; ce, americanii nu i-au băgat pe japonezii lor în lagăre?

Ca de atîtea ori, e greu să lupţi, în acelaşi timp, şi cu clişeele şi cu purtătorii lor benevoli. Pînă atunci, rămîne realitatea seacă: fie România nu are atîţia evrei cîţi i-ar trebui, fie are exact atîţia cît merită. Pe aici, pe undeva pe la mijloc, se naşte dilema. **(A. C.)**

Dinu C. GIURESCU
istoric

Evreii din România – un fragment de istorie

Legislaţie (1919 – 1938)

La 9 decembrie 1919 guvernul român semnase cu „puterile aliate şi asociate" Tratatul asupra minorităţilor (SUA, Imperiul Britanic, Franţa, Italia, Japonia). Statul român recunoştea cetăţenia română, cu exercitarea tuturor drepturilor, cetăţenilor de naţionalitate austriacă şi ungară născuţi în teritoriile unite cu România (în 1918) şi confirmate ca atare prin Tratatele de pace (articolul 4). De asemenea, cetăţenia română era recunoscută – cu drepturi depline – tuturor evreilor locuind în România care nu aveau altă cetăţenie (articolul 7).

Constituţia din 29 martie 1923 statua că „deosebirea de credinţe religioase şi confesiuni, de origine etnică şi de limbă, nu constituie în România o piedică spre a dobîndi drepturile civile şi politice şi de a le exercita" (articolul 7). Iar articolul 8 preciza că „toţi românii fără deosebire etnică, de limbă sau religie sunt egali înaintea legii".

Prin legea din 25 februarie 1924 au dobîndit cetăţenia română toţi locuitorii, foşti cetăţeni ai Imperiului Austro-Ungar şi ai celui Rus, care aveau domiciliul administrativ în Transilvania, Banat, Crişana, Maramureş la 1 decembrie 1918, în Bucovina la 28 noiembrie 1918 şi în Basarabia la 27 martie/9 aprilie 1918.

La 21 ianuarie 1938, guvernul Goga publică un decret prin care evreii cetăţeni români erau obligaţi, în termen de 20 de zile de la afişarea listelor pe comune şi oraşe, să aducă actele doveditoare cerute de legea din 1924.

Motivarea? Faptul că între 1918 şi 1924 s-au stabilit în România „supuşi ai fostului Imperiu Austro-Ungar sau ai fostului Imperiu Rus".

„A fost un adevărat exod" – scrie ministrul justiţiei. „Motivarea" oficială nu precizează numărul acestor emigranţi, în amintitul interval.

Rezultatul? A fost revizuită situaţia a 617 396 evrei din care: 392 174 şi-au păstrat cetăţenia română (63,50%), iar 225 222 au pierdut-o (36,50%).

Din cei 225 222, un număr de 44 848 nu se găseau înscrişi nici în registrul de naţionalitate al comunei unde domiciliau şi nici în vreo altă comună; locuiau ca simpli toleraţi.

Pentru diferenţa de pînă la 225 222 constatarea „legală" era că respectivii au obţinut cetăţenia română „prin fraudă sau eroare".

Cei care au pierdut astfel cetăţenia au obţinut certificate de identitate pe un an, care puteau fi prelungite. Erau consideraţi ca străini şi supuşi regimului juridic al acestora.

Legea din 8 august 1940

La 8 august 1940, la propunerea guvernului, regele Carol al II-lea semnează „Decretul Lege privitor la starea juridică a locuitorilor evrei din România". Referatul introductiv precizează: „problema evreiască constituie o problemă politică, juridică şi economică, în marginile Statului român autoritar şi totalitar..."; (...)

Decretul-lege din 8 august 1940 defineşte ca evrei pe toţi cei de religie mozaică, inclusiv pe cei născuţi din căsătoriile mixte (evrei – creştini), şi „evrei atei".

Împarte pe evrei în trei categorii:

I – cei veniţi în România după 30 decembrie 1918;

II – toţi cei care au dobîndit „naturalizarea" (cetăţenia română) între 1879 – 30 decembrie 1918, inclusiv urmaşii celor care s-au distins în războaiele României din 1877-1878, 1913, 1916-1919;

III – persoanele care nu se încadrează în categoriile I şi II (articolele 4, 5 şi 6).

Îndatoririle militare se transformă pentru evreii din categoriile I şi III, fie în obligaţiune fiscală, fie într-una de muncă (art. 10).

Se interzice evreilor să dobîndească proprietăţi rurale şi să poarte nume româneşti (art. 11 şi 14).

Se operează despărţirea (segregarea) în şcoală şi cultură. Regimul învăţămîntului primar, secundar, profesional şi superior al evreilor din România va fi reglementată prin „dispoziţiuni legale speciale" (art. 15).

În termen de 3 pînă la 6 luni, toţi salariaţii everi vor fi îndepărtaţi din instituţiile publice.

Încălcarea diferitelor dispoziţii ale legii din 8 august 1940 se pedeapseau cu închisoarea corecţională de la 1 – 6 luni, 6 luni – un an, 6 luni – 2 ani, după caz (art. 21).

Îndepărtarea funcţionarilor publici evrei începuse, de fapt, încă din iulie 1940.

Un al doilea Decret-lege, tot din 8 august 1940, interzice „căsătoriile între evrei şi românii de sînge". Sancţiunea: închisoare corecţională de la 2 la 5 ani.

(fragment din *România în al doilea război mondial*, Ed. ALL, Bucureşti, 1999)

Rodica BACIU
profesor, Craiova

Chestiunea evreiască în publicistica eminesciană

Problematica evreiască s-a impus în conştiinţa europeană în ultima treime a secolului trecut, subsumîndu-se procesului afirmării naţionalismelor. Treptat, argumentele aveau să se interfereze într-un veritabil şuvoi cu accente patologice, marcînd profund psihologia socială şi cultura epocii. Şi Eminescu i-a respins pe evrei ca agenţi ai unui model cultural şi economic incompatibil cu preocupările şi mentalităţile româneşti, ca expresie al profundelor deosebiri şi decalaje istorice. Constituţia de la 1866 consacră şi ea această situaţie într-un mod anacronic, neacordîndu-le evreilor calitatea de cetăţeni. Această excluziune avea să antreneze un fenomen istoric încărcat de confuzii, prejudecăţi şi acuze reciproce. Eminescu s-a angajat în polemica aceasta cu pasiunea-i caracteristică, adesea ajungînd la accente de furie şi iraţionalitate. G. Călinescu credea că antisemitismul lui Eminescu este, în esenţă, o poziţie fiziocratică faţă de „clasele sterile", după expresia lui Quesney. Într-un sens mai larg, xenofobia este cel mai delicat aspect al ideologiei sale şi, aşa cum s-a remarcat, linia de demarcaţie dintre concepţia sa şi cea junimist conservatoare.

Motivul care a declanşat intrarea lui Eminescu în această campanie a fost modificarea articolului şapte al Constituţiei, care prevedea naturalizarea individuală şi nu colectivă a evreilor, modificare urmată de convocarea la Paris a unui congres pentru discutarea situaţiei acestora. Acţiunile Alianţei israelite au iritat opinia publică românească, definindu-se treptat un curent în edificarea căruia şi-au adus contribuţia diferite personalităţi politice şi culturale, care au văzut în evrei un redutabil inamic politic şi economic. Şi Eminescu se aliniază acestei mişcări, suportul teoretic propus de gazetar reprezentîndu-l teoria sa cu privire la popoarele tinere „cu instincte generoase, cu inteligenţă mlădioasă şi primitoare de adevăr" şi cele bătrîne „intelectual sterpe, fizic decăzute, moraliceşte slabe şi fără de caracter". Simbioza dintre acestea este periculoasă pentru popoarele tinere, a căror viaţă publică se viciază, „a căror moralitate decade", deopotrivă cu inteligenţa. Pe de altă parte, abordarea chestiunii evreieşti se face în termeni economici. Evreilor, Eminescu le-a reproşat sterilitatea economică şi insuficienţa dispoziţiei spre asimilare. Dacă evreii s-ar fi dedicat „unor ocupaţiuni mai productive", dacă şcoala i-ar fi convins „să vorbească şi să scrie româneşte", atunci nimeni n-ar fi contestat „unui român adevărat... dreptul de cetăţean român". Raţionamentul are, deci, ca suport, clasica viziune organicistă, privită din unghiul de vedere al sociologiei muncii şi al statului naţional. Evreii nu puteau aspira la statutul de egalitate cu românii, întrucît nu făcuseră dovada muncii şi a sacrificiului, ci se uniseră „întru traficarea şi exploatarea puterilor pozitive ale poporului". În România, toate arterele vieţii economice care „se bazează pe speculă", „proprietatea funciară urbană... amenzile de moşii în Moldova... debitul tutunului şi a băuturilor spirtoase", toate se află în mîinile evreilor. Este, deci, vorba de o conspiraţie subversivă evreiască? Se pare că da, atîta timp cît gazetarul se teme că „economia şi mentalităţile ţării nu pot suporta un element prea numeros", că nu este nici un mijloc de apărare „contra invaziei evreieşti".

Eminescu, însă, tratează dosarul israelit pe fondul politic al vremii. El cere o organizare mai strictă, mai protectoare „pentru munca materială şi cea intelectuală" şi denunţă corupţia „erijată în principiu de administrare". Înlocuirea sistemului economic introdus de liberali cu unul întemeiat pe armonizarea intereselor, pe stimularea industriei legată de agricultură, aşa cum era sistemul danez, cunoscut de Eminescu după Laing, ar fi înlăturat – crede poetul – neajunsurile disproporţiei dintre clasele producătoare şi cele consumatoare, ar fi condus inclusiv la dispariţia „chestiunii evreieşti".

În *Adevărul literar şi artistic* (27 iulie 1999), Interim recenzează *Jurnalul literar* şi dă citate întinse din Cicerone Poghirc care justifică astfel refuzul autorităţilor române de a acorda cetăţenia evreilor şi implicit antisemitismul lui Eminescu: „În Moldova se refugiaseră din Rusia şi Polonia, de frica pogromurilor sau pentru a scăpa de serviciul militar, numeroşi evrei, care, de la câteva zeci de mii mai înainte crescuseră la mai multe sute de mii în vremea lui Eminescu şi la aproape un milion după primul război mondial. Ei erau primiţi, aveau dreptul de a lucra, dar nu li se acorda cetăţenia în masă şi de pe o zi pe alta (să nu uităm că astăzi, în epoca „drepturilor omului", cetăţenia se acordă în Franţa după 5 ani, în Germania după 9 ani, iar în America – ţară de colonişti – numai dacă ţi s-a dat aprobarea înainte de a veni pe teritoriul ei).

Dan OPRESCU
doctor în filosofie

Evrei au fost, evrei sînt încă...

Cum să vorbeşti – dar mai ales cum să scrii – despre evrei în mod „căldicel"? Nu se poate. Iar după cît de dogoritor aş vrea eu, nu îmi îngăduie puterile.

La noi în casă nu se vorbea despre *„evrei"*, ci mai degrabă despre *„jidani"* – prescurtat şi conspirativ: *„ji"* – (la fel cum nu se vorbea despre cutare sau cutare balerin că este homosexual, ci că „îi plac băieţii"); îmi aduc aduc aminte, încă cu neplăcere, de o remarcă a unui musafir de-al părinţilor mei, venit probabil într-o duminică să joace *pinacle* la noi: „– Ce tot vorbiţi voi de jidani ... Uitaţi-vă la Dănuţ, ce mutră de jidan are ..." Aveam vreo 5 ani atunci, nu ştiam ce-i aia *jidan*, după cum cred că nu ştiam nici ce înseamnă cuvîntul *mutră*, dar m-am simţit foarte prost (ceea ce trebuie să însemne că, în alte conversaţii de la noi din casă, termenul de *jidan* va fi avut evidente conotaţii peiorative, dacă nu şi mai rău). Oricum, ţin minte că m-am dus la baie şi m-am uitat în oglindă, îngrijorat; nu am observat nimic deosebit. Peste vreo patruzeci de ani, la Budapesta, cînd o rusoaică mi-a spus (în englezeşte) că am o figură tipică de evreu, mai ales din cauza bărbii (rare) şi a nasului (mare), nu m-am mai dus la oglindă; nu numai că nu m-a mai deranjat, ca în copilărie, dar am fost chiar mîndru de aşa o confuzie.

Multă vreme, evreitatea a fost reprezentată *de visu* pentru mine de către doamna Geller, chiriaşa bunicilor mei (celălalt chiriaş, în casa copilăriei mele, din strada Vasile Lascăr nr. 218, era doctorul Tache Badralexe, macedonean – dar despre el, poate, cu altă ocazie). Doamna Geller era foarte, foarte bătrînă şi foarte, foarte slabă, venise în România în septembrie 1939, fugind din Polonia, şi se ocupa cu camăta (pînă şi mie – care nu pricepeam nimic din toate astea – îmi spunea că o dobîndă de opt la sută pe lună este ceva cuviincios şi plăcut lui Dumnezeu). Uneori, seara, o vedeam pe fereastră cum se ruga, cu capul acoperit de o broboadă specială, la lumina lumînărilor; vorbea româneşte destul de prost, cu un accent foarte puternic. Am auzit-o, de destule ori, vorbind în idiş cu prietenele ei (toate mi se păreau nişte vrăjitoare îngrozitoare, cu excepţia uneia singure, o grăsană imensă, care îmi dădea întotdeauna nişte prăjiturele speciale). Cînd am întrebat-o pe bunică-mea ce fel de limbă e asta, ea mi-a explicat că este „nemţeşte". Doamna Geller stătea într-un corp separat de clădire, în fundul curţii, aşa că muşteriii ei defilau în fiecare zi (şi cît era ziua de lungă, ba chiar şi seara...) prin faţa ferestrelor noastre. Şi familia noastră se împrumuta, aproape în fiecare lună, de la doamna Geller. Copil fiind, mie îmi plăcea cel mai mult la doamna Geller cînd îmi dădea pască evreiască (am rămas cu slăbiciunea pentru pască pînă acum, doar că aceea de atunci putea fi cumpărată de la orice magazin de pîine, şi nu era atît de „uniformă" precum cea adusă astăzi din Israel; de multe ori, pasca din copilăria mea era ba cam arsă, ba un pic crudă, ba sfărîmată etc.). Cînd doamna Geller a murit (cîndva, cam între primul Sputnik şi Apollo 11), au venit mai mulţi oameni de la ceva misterios, numit „comunitate", şi au scos-o pe fereastră, înfăşurată într-un cearceaf alb. S-a zvonit cu insistenţă după aceea că doamna Geller ar fi lăsat în urmă sume aproape fabuloase pe atunci, de ordinul a zeci de mii de lei; nu ştiu dacă s-a întîmplat realmente aşa ceva, după cum nu ştiu cine a pus, eventual, mîna pe atîta bănet.

Pe de altă parte, toate acestea sînt doar prostii: din aceeaşi „evreitate a mea" fac parte şi nenumărate elemente de cultură propriu-zis sau doar mediat evreiască. Evreitatea este tot atît de diferită precît de feluriţi sînt indivizii care o compun; evreul ortodox, cu perciuni lungi şi pălărie neagră, nu-i mai puţin evreu decît Woody Allen. Cred că asta ne-a învăţat Iisus – el însuşi un mare profet evreu – anume că, mai important decît circumcizia e să-ţi ajuţi (şi, asimptotic, să-ţi iubeşti) aproapele, cum a făcut-o bunul samaritean. De timpuriu, mi l-am asumat pe Zacharias Lichter, şi lumina lui, pe care mi-a dat-o mie. Pe doi dintre copiii mei îi cheamă Ana şi Iosif (iar pe ceilalţi doi: Haru şi Shun, dar asta-i altă poveste interculturală). Prenumele meu – cel atît de durabil, în comparaţie cu numele de familie – este Dan. Mi-am dat licenţa, în 1976, cu o teză despre Georg Lukacs, sub îndrumarea lui N. Tertulian. Profesorii pe care i-am avut la Universitate şi de care am fost apoi cel mai ataşat au fost evrei; destule din cărţile şi articolele mele au apărut graţie unor evrei. Prietenii cei mai buni (în măsura în care se poate vorbi de prieteni în cazul meu) au fost şi sînt evrei sau sînt căsătoriţi cu cîte o „jumătate" evreiască, aşa cum eu nu am reuşit niciodată. Bunul meu Graal Longinescu, pe care nu l-am mai văzut de cînd a semnat scrisoarea Goma, în 1977, avea o evreitate declarată, care o depăşea cu mult pe cea „adevărată", „de sînge". Eu însumi, printre străini, am trecut adesea drept evreu (ţin minte că, la New York, administratorul portorican al blocului din Greenwich Village unde locuiam mi-a spus într-o dimineaţă „Happy Hanuka!" sau cam aşa ceva, şi nu am ştiut ce să-i răspund), şi mi-a plăcut, se vede treaba, să se creadă aşa ceva despre mine.

Alexandru Ziff este încă, de acolo, din îndepărtata Canadă, foarte aproape de mine, la fel cum a fost şi în Ashdod-ul israelian, iar cărţile de filosofie şi religie ale tatălui său, inginerul Ziff, stau încă la capul patului meu. Din Israel, Anca Isăcescu a ştiut să mă găsească, „după 20 de ani" (depistîndu-mă după un articol scris iniţial pentru *Dilema*, dar care a fost reprodus piratereşte şi într-o revistă de limbă română din Ţara Sfîntă; mulţumesc şi pe această cale revistei *Dilema* că a mijlocit, fără de ştire, o anumită reîntîlnire).

Nu cred că Holocaustul evreilor poate fi „echivalat" cu altceva din istorie, nici măcar cu suferinţele şi crimele comunismului. A devenit, de la o vreme încoace, aproape o modă, şi nu doar la noi, ca şi alte minorităţi (naţionale, etnice, confesionale, sexuale etc.) să-şi revendice, de cele mai multe ori pe bună dreptate, cîte un trecut întunecat de persecuţii, crime sau sacrificii; în nici unul din aceste cazuri, însă, nu a fost vorba de ceva de dimensiunile şi gravitatea a ceea ce li s-a întîmplat evreilor în ultima sută de ani, chiar dacă prea adesea faptele se aseamănă foarte mult.

Mai apoi însă, evenimente precum războiul din Liban, şi mai cu seamă episodul numit Sabra şi Shatila, cu toate urmările dizolvante asupra spiritului pionierilor sionişti, au arătat că există şi o altă faţetă a eroismului israelian, iar „Masada" e doar o componentă a acestui fel de erosim. Apoi l-am citit pe marele profet israelian Yeshayahu Leibowitz, cel născut în 1903. La Harare, la Festivalul Internaţional al Filmului din 1996, am văzut singurul film israelian din viaţa mea, film regizat de fiul marelui general şi om politic Moshe Dayan; era un film aspru, chiar brutal, şi foarte trist, extrem de critic faţă de impasul moral în care ar fi ajuns instituţia armatei. Şi totuşi... De aici şi pînă la grava tulburare existenţială de tip Roger Garaudy este o cale lungă şi foarte amestecată; cînd am văzut că acest om, căruia eu, în tinereţile mele, îi conspectam cu conştiinciozitate cărţuliile, cu speranţa că o să se pogoare şi asupra noastră euromarxismul, că acest om, aşadar, a coborît pînă într-acolo încît să nege istoricitatea Holocaustului, am suferit una din marile dezamăgiri ale vieţii mele, de pus alături de reconversia miloşeviciană a profesorului Stojanovic din fostul grup „Praxis".

Nu pot uita (şi nici nu se cuvine să uităm noi, cei atît de trufaşi de faptul că numeroşi evrei din România au supravieţuit celui de-al doilea război mondial) că, în timpul acelui război, cînd armatele hitleriste ocupaseră Danemarca şi porunciseră ca toţi evreii danezi să poarte steaua galbenă, regele acelei ţări şi-a cusut de haină steaua lui David, a purtat-o în public şi i-a îndemnat pe danezi să facă acelaşi lucru, pînă cînd ocupantul a renunţat la iniţiativa sa. Avem nevoie, cred eu, de mai multă umilinţă *(i.e.,* pînă la urmă, de mai mult realism) în ceea ce priveşte tratamentul de care s-au „bucurat" evreii de la noi, cel puţin de la 1859 încoace.

Evreii au fost (şi mai sînt încă) o mare bogăţie a României, a Europei şi a întregii lumi, bogăţie pe care, în genere, n-am ştiut s-o apreciem şi s-o protejăm. Aşa se face treaba că, mai ales de la noi, au dispărut evreii, spre satisfacţia omogenizatorilor şi uniformiştilor (între care se prenumăra şi Ceauşescu, desigur). Vedeţi cum arată viaţa publică de la noi fără evrei, vă imaginaţi cum ar arăta aceeaşi viaţă publică fără cei cîţiva evrei care mai sînt prezenţi? Şi unde se petrec acum toţi acei evrei care au fost o parte, o bună parte din sarea şi piperul vieţii româneşti?

Arina STOENESCU
artist plastic, Suedia

Este *jidan*, domnule!

Doi domni respectabili într-un ceas de răgaz după cumpărăturile de rigoare ale unei duminici însorite. Sacoşele grele se odihneau pe trotuar şi discuţia părea în toi. Îi privisem de la distanţă şi ajungînd în dreptul lor am surprins două replici: „Este *jidan*, domnule!", „Ei da domn'le, *jidan*!" a răspuns interlocutorul ca şi cum climaxul convorbirii ar fi fost atins şi toate detaliile care pînă atunci păreau de neînţeles dintr-o dată şi-ar fi căpătat explicaţia firească. Tonul şi gestica folosite la livrarea acestor replici m-au pus pe gînduri...

Pentru că şi eu sînt un imigrant şi pentru că m-am desprins de o cultură şi alipit de alta sînt sortită să rămîn un veşnic imigrant, un străin ca şi *jidanii* de altfel.

Dar de fapt de ce îi numim noi *jidani*? Ei sînt la fel de mult români, unguri, saşi, suedezi, americani, şi aşa mai departe, în ultimă instanţă oameni. Este însă mai simplu să punem etichete celor din jurul nostru, să-i categorisim, şi mai uşor să-i judecăm. Căci asta ne interesează – să ne dovedim propria inocenţă şi implicit, culpabilitatea altora. Noi contra lor. Poate că este mai uşor şi comod să generalizăm, să simplificăm observaţiile şi aprecierile noastre asupra semenilor decît să ne încumetăm în hăţişul complicat al înţelegerii resorturilor comportamentului unui individ. Şi aşa ne satisfacem nevoia de control asupra propriei existenţe, nevoia de control şi manipulare a altora, a mai multora.

Îmi aduc aminte de bunica mea vitregă care era evreică. Tata rămăsese orfan în adolescenţă şi bunicul se recăsătorise după ce scăpase din închisoarea comunistă. Noua soţie era evreică – fiica unuia dintre paznicii penitenciarului –, îl cunoscuse datorită povestirilor tatălui ei despre acest om încercat de soartă şi se îndrăgostise de el. Era o fire boemă, pasionată şi mare consumatoare de film şi literatură, dar fără preocupări materne prea serioase. Aşa era firea ei şi tata povestea cu plăcere fel şi fel de anecdote despre viaţa lor din tinereţe, dar cînd se simţea nedreptăţit şi poate mai ales neglijat totul se reducea la un singur epitet – *jidanca*. În acest epitet se decantase tot ceea ce era negativ în ce priveşte caracterul şi comportamentul acestei femei.

Nu era vorba de antisemitism în epitetul vehiculat de tatăl meu, însă cuvîntul *jidan* căpătase o încărcătură negativă care mă punea în încurcătură. Pînă cînd nu am cunoscut-o mai îndeaproape nu mi-am putut schimba comportamentul ostil faţă de ea.

Un incident mi-a dat mult de gîndit şi anume, la înmormîntarea bunicului meu, intrînd în biserică m-am închinat cu mîna stîngă. Mi se părea ceva ciudat dar nu-mi dădeam seama în ce consta stîngăcia mea. Ea m-a observat şi mi-a arătat cum se face semnul crucii. Gestul m-a impresionat, îl tălmăceam ca pe o ospitalitate a sufletului şi deschidere a minţii – mamaia Luci avea acces la cultura mea şi eu la cultura ei.

Pătrunsesem dincolo de cenuşiul amorf al cuvîntului *jidan*, şi ceea ce cîştigasem erau culoarea şi contururile unei alte lumi care îmi oferea noi experienţe. De fapt acest cuvînt căpătase deja o altă conotaţie şi era ilustrat în mintea mea de figura mamaiei Luci.

Întrebarea este însă dacă noi sîntem dispuşi să ne debarasăm de comoditatea generalizărilor şi constatărilor superficiale, de clişeele atît de la îndemîna oricui în lipsă de argumente bine fondate sau vrem să mergem mai departe pe drumul, ce-i drept mai complicat şi anevoios, al cunoaşterii şi înţelegerii. Dacă nu sîntem interesaţi de ultima alternativă, vom rămîne singuri – noi pe de-o parte a baricadelor şi ei de cealaltă parte. Noi şi ei, ei *jidanii*, ei *ţiganii*, ei *occidentalii*, ei străinii, ei toţi cei pe care îi vrem în afara comunităţii noastre din motive mai mult sau mai puţin întemeiate.

Poate că înţelegerea vine o dată cu experienţa propriei izolări. Experienţa *outsiderului* – pe dinafară printre copiii elitei de artişti; pentru că eram pionieră, pe dinafară printre pionieri, pentru că părinţii nu erau membri de partid, pe dinafară printre cei din jurul meu cu care doream să fiu sinceră şi nu puteam, pentru că urma să părăsesc ţara, pe dinafară printre cei blonzi din Suedia, pentru că deşi sînt şatenă intru la categoria „capete negre", pe dinafară printre evrei, pentru că nu sînt evreică. Ostatecii propriilor noastre prejudecăţi. Dar pentru că aceste prejudecăţi şi clişee sînt produsele noastre ele se pot schimba, noi le putem schimba!

Ăsta nu este antisemitism

– interviu cu avocatul Niculae CERVENI –

Pentru că se aplică pe scară largă principiul după care jidan este evreul care tocmai a ieşit pe uşă, am căutat în zadar un antisemit care să ne spună verde-n faţă cum stau lucrurile cu „ăştia". Speranţa a venit de la venerabilul domn Cerveni, mi s-a părut că spusese ceva interesant la o emisiune TV. Aşa a fost, mi se păruse.

V-am auzit afirmînd la un moment dat că a fi naţionalist presupune automat a fi şi antisemit. Vă menţineţi această afirmaţie?

Nu puteam să zic aşa ceva. Am spus că eu pot să spun că sînt antisemit, dar asta nu înseamnă că încalc dispoziţiile Codului Penal. Era o discuţie juridică. Ca să tragi pe cineva la răspundere penală, cum este cazul ziaristului Antonescu, acum, trebuie ca el să ducă o luptă organizată, să se manifeste, să propage ideologia antisemită, faptul că eu spun că sînt antisemit, sînt antisemit, ei şi?! Conform libertăţii de conştiinţă declar că sînt antisemit.

Dar publicarea unei liste negre nu este o instigare?

Nici asta nu este ceva antisemit, este o manifestare a nemulţumirii unor oameni. E un punct de vedere, nici nu ştiu dacă este adevărat, şi nu pot să condamn un om că dă o listă, pot să dau listă a ţiganilor, a armenilor, ei şi ce-i cu asta? Asta am spus acolo.

Dar naţionalismul nu presupune a fi antisemit. Naţionalismul nu are absolut nimic comun cu antisemitismul. Naţionalismul se poate transforma într-un curent xenofob, nu neapărat împotriva evreilor, ci împotriva tuturor, de orice altă naţie.

Consideraţi că există antisemitism la ora actuală în România?

Nu, în România n-a existat niciodată antisemitism. În România, antisemitismul a fost o diversiune şi a fost introdusă parşiv, ca să spun aşa, de către antisemiţi, fie din România, fie din afară, şi au pus-o pe seama mişcării legionare. Mişcarea legionară nu a fost un curent antisemit, aşa cum s-a pretins. A fost un curent naţionalist, pentru prezervarea valorilor naţionale, antisemitismul lor nefiind provocat decît de credinţa inculcată, de cine o fi fost inculcată, că răul din România, şi mai ales din zona Moldovei, unde mişcarea legionară a luat fiinţă, s-ar datora evreilor, care au acaparat toate valorile materiale.

Legionarii au comis crimele de la abator?

Fără îndoială, asta în cadrul unui curent antisemit şi în cadrul unui curent xenofob, inculcat de oameni interesaţi care vedeau că răul în România este provocat de prezenţa evreilor care au acaparat toate posturile importante în economia naţională. Dar poporul român n-a fost antisemit niciodată, el s-a trezit cu această diversiune care l-a costat foarte mult. Şi în cadrul acestei diversiuni s-au produs acele pogromuri, care nu erau rezultatul unui curent de masă antisemit ci, pur şi simplu, manifestări conjuncturale care au făcut ca România să fie reprezentată ca o ţară antisemită.

Prieteni evrei aţi avut?

Sigur că da. Cel mai bun prieten al meu, la ora actuală, peste hotare este un evreu, stă în Israel, îl cheamă Armand Davidson, care este un om cu totul deosebit. Şi nu numai atît, am mulţi prieteni evrei.

Părerea dumneavoastră despre evrei, ca oameni, care ar fi?

Excelentă, eu am fost în Israel, e singura ţară în care am ieşit în perioada lui Ceauşescu, la chemarea unor prieteni, şi am văzut acolo lucruri extraordinare. În momentul în care m-am înapoiat în ţară, prezentînd în mod obiectiv starea de lucruri din Israel, unii spuneau: „Mă, tu eşti agent al Mossadului". Acolo s-a creat pe nisip şi zgură o ţară înfloritoare şi un popor unde mentalitatea, civilizaţia europeană este la ea acasă.

Sunteţi de acord cu cei care afirmă că evreii conduc lumea?

Nu. Sînt de acord că au un rol foarte important în sistemul financiar mondial, dar nu pot să fiu de acord că ei conduc lumea. Pentru că ideea asta a făcut ca opiniile antisemite să stîrnească împotriva evreilor ura, care a dus la formele astea oribile de manifestare umană. Eu nu cred în această teorie.

În Germania a existat la nivel de masă acest antisemitism?

În Germania a fost teoretizat. De la Nietzsche încoace, teoreticienii care au pornit de la ideea supraomului au văzut în rasa ariană supraomul. Acolo s-a teoretizat antisemitismul.

Avem şi noi teoreticieni antisemiţi, A.C. Cuza, de exemplu.

Dar nu era antisemit. De fapt, de la el s-a pornit cu această eroare gravă. A.C. Cuza susţinea că după cîştigarea dreptului de a deveni cetăţeni, din cauza condiţiilor economice, ei fiind industriaşi, arendaşi, românii sînt sufocaţi de această categorie de oameni care făceau parte dintre evrei şi paralizau dezvoltarea economiei româneşti. Ăsta nu era antisemitism, pornea de la o realitate, că, de fapt, aşa stau lucrurile. Dar aici nu poate fi vorba de crearea unui curent antisemit cum

© N. Ilfoveanu

© S. Ivanoschi

a fost în Germania.

Apar din cînd în cînd atenţionări din vest despre manifestări ale românilor împotriva altor etnii. Ce părere aveţi despre acest lucru?

Şi astea sînt excrescenţe care se fac în numele naţionalismului. Poporul român a fost şi este un popor tolerant. Acum vreau să dau o explicaţie, şi eu am fost împotriva unor manifestări evreieşti în România. De pildă, după schimbarea regimului Antonescu, au venit foarte mulţi evrei din Rusia sau din alte părţi. Ei bine, se ajunsese la o situaţie înfiorătoare. Am stat o dată la coadă la pîine şi a venit un evreu, s-a aşezat în faţă şi a început să-l apostrofeze lumea, şi zice „dar, ce vreţi, eu sînt evreu?!". Ca o reacţie la suferinţa lor de pe timpul lui Antonescu, ei deveniseră, practic, conducători ai acestei ţări şi asta crea un sentiment de antipatie, de ură.

Ei au adus comunismul?

Nu l-au adus ei, dar ei sînt identificaţi cu comunismul din România. După 1944, încet, încet, toate structurile administrative, în Poliţie, în Siguranţă, în Securitate mai tîrziu, toate posturile de comandă erau ocupate de evrei sau de alte naţionalităţi, unguri, dar în principal de evrei. Eu ştiu acest lucru precis, că eu eram închis în perioada aceea. Sigur că acest lucru a creat un sentiment de antipatie, dar nu un sentiment de antipatie ca urmare a unei concepţii rasiste, ci, pur şi simplu, provocată de o situaţie conjuncturală. Evreii înşişi au contribuit la această stare de lucruri. Eu vă dau exemplul cel mai recent: la ora actuală, ar fi o copilărie să se creadă că în România ar fi antisemitism. Nu există, şi mai ales, nu există pentru că înşişi evreii nu mai există, sînt 14.000. În ciuda acestui lucru, am asistat la manifestări împotriva evreilor, făcîndu-se o confuzie regretabilă între situaţia actuală din România şi evreime în general. Dar, la 14.000 de evrei, o mulţime de evrei au poziţii în administraţia şi în politica acestei ţări.

Sînt mulţi evrei în conducere?

Nu ştiu, pentru mine este suficient că există un Petre Roman care vorbeşte în numele naţionalismului românesc fără să-i fie ruşine şi există un Brucan, care este killer-ul spiritual al României după 1944, care dă lecţii de democraţie acum, este politologul numărul unu. Sigur că aceste lucruri stîrnesc antipatie, dar nu este un sentiment antisemit. Eu n-am fost niciodată antisemit, şi nu pot să fiu.

A consemnat Cristian GHINEA

Aduse cu poşta

Celălalt, evreul

De cînd mă ştiu, am fost de partea minoritarilor. Cînd joacă două echipe de fotbal, ţin întotdeauna cu cea mai slabă, aşa încît n-a cîştigat niciodată favorita mea. Dacă întîmplător asist la vreo harţă pe stradă, inevitabil sînt de partea celui mai slab şi mai pricăjit, chiar dacă celălalt mi-e prieten sau cunoscut. Credeam că simpatia mea pentru evrei se datorează inexplicabilei mele empatii cu cel aflat în inferioritate, o inferioritate numerică sau fizică, în nici un caz una de ordin intelectual. În acest complex intră cu precădere clişeul vinei evreieşti (*id est* păcatul originar) şi convertirea lui într-un scenariu golit de semnificaţie al răzbunării Tatălui asupra prigonitorilor Fiului.

Mai întîi, pentru că vasul urii are gură largă, există repulsia faţă de cel care nu-i ca tine, aversiunea faţă de *celălalt*, pe care fiecare îl identifică diferit, aşa cum pentru greci *ceilalţi* erau perşii, iar pentru cuceritorii Far West-ului indienii. Definirea propriei identităţi prin opoziţie nu-i ceva nou, aşa cum nimic nu-i nou sub soare. Dar dacă toate celelalte opoziţii s-au tocit cu timpul, antisemitismul a rămas, ilustrînd, la scară largă, automatizarea, rinocerizarea relaţiilor dintre oameni.

De două mii de ani, răbufnirile antisemite apar periodic atunci cînd frustrările de orice tip devin prea presante şi trebuie oferit un paleativ, nişte „creştini" în groapa cu lei a gloatei isterizate. Antisemitismul nivelează năucitor de repede clase sociale şi culturale aparent ireconciliabile, în ură oamenii devin suspect de solidari, aşa cum n-o vor face niciodată în iubire.

Evreul ca victimă este, în ultima instanţă, tot un clişeu. Eu îl prefer astfel pentru că am convingerea că nici un alt curent subteran n-a fost mai roşu decît firul antisemit ce străbate istoria, cel puţin cea a ultimelor două milenii.

Mădălina FIRICEL
studentă, Bucureşti

Şi dacă într-o zi aş afla că sînt evreică? Problema presupune o mică istorie, un fel de scenariu cît se poate de scurt. Să ne imaginăm, aşadar, că fiul/fiica unei familii liniştite, cu o viaţă mai degrabă monotonă, este animat(ă), într-o bună zi, de un gînd, evident justificabil pentru mintea oricărui tînăr dornic de mister şi aventură.

El / ea vrea să afle originea familiei, să stabilească, eventual, un arbore genealogic, raţiune pentru care va cerceta unele documente. Din diverse cauze (simpla ignoranţă, ruşinea – deşi greu de imaginat –, teama sau, de ce nu, convertirea), ceva a fost ascuns, unei generaţii cel puţin – *originea evreiască*.

Nu putem fi indiferenţi deloc la această surpriză / criză, dar există, evident, grade de absorbire a şocului. Adevăratul şoc identitar s-ar zice că l-am putea regăsi în cazul omului cultivat, care ar simţi acut problema morală, socială, etică, etnică a trecerii acestuia de la *eu* la *altul*.

Pentru mulţi, sînt convinsă, zace latent în minte ideea unei astfel de crize, sub forma unei nostalgii amplificate, treptat, cultural.

Asemenea crize de tip *eu-altul* înseamnă mult: înseamnă împovărarea *eului* trecut cu tot păcatul unei vieţi întregi, şi îmbrăţişarea acelui *alt*, ca după o regăsire tîrzie, dar sigură.

Anca-Maria CHIMOIU
studentă, Craiova

Andrei ŢĂRANU
asistent SNSPA

Prejudecăţi semnificative

Domnul este un Dumnezeu zelos,
Domnul se răzbună, El cunoaşte mînia,
Domnul se răzbună pe potrivnicii Săi şi împotriva
duşmanilor Săi stă neînduplecat.
(Naum I,2)

În anul în care m-am născut, evreii din Iaşi nu mai reprezentau decît o minoritate care an după an a devenit tot mai nesemnificativă numeric. Dar pentru mulţi dintre locuitorii Moldovei ei au rămas prezenţi în conştiinţă, într-o mitologie *sui-generis* care răbufneşte şi astăzi atunci cînd te duci să o cauţi. Despre evrei, într-un fel sau altul, tot moldoveanul poate să-ţi spună ceva, chiar şi cel care, ca şi mine, nu i-a mai cunoscut îndeaproape ca pe o comunitate, ci doar prin contacte individuale. I-am cunoscut pe evrei mai degrabă din poveşti, din anecdote, iar pe puţinii pe care i-am cunoscut direct, colegi sau profesori, (amici din rîndul lor n-am avut) i-am încadrat aproape instantaneu într-un tipar construit de imaginarul colectiv. Părinţii mei ştiau tot atît de puţin despre evrei ca şi mine, în schimb toţi cei care se considerau adevăraţi ieşeni credeau că ştiu totul despre foştii majoritari.

Aşa cum am perceput-o eu, această pre-cunoaştere era una legată de o frustrare a românilor generată de evrei, frustrare de neînţeles dacă citim istoria oficială care prezintă evreii ca pe nişte permanente victime. Această relaţie persecutat-persecutor, care defineşte legătura dintre victimă şi călău, trebuie nuanţată puţin.

O perioadă care în general este trecută sub tăcere sau etichetată în diverse moduri este aceea a începutului comunismului, pînă la plecarea masivă a evreilor în Israel. Sigur că nu se poate vorbi de o singură dată a plecării lor, există diverse perioade de emigrare, dar pentru mulţi anul 1964 este anul marelui exod evreiesc din Moldova, în decursul căruia în jur de trei sferturi din numărul evreilor din România au putut părăsi ţara. Ieşenii vorbesc de un fel de golire a oraşului aproape peste noapte şi chiar de un sentiment de nedumerire, căci prea multă vreme Iaşul fusese un oraş evreiesc.

Sfîrşitul războiului a însemnat pentru mulţi români intrarea într-o lume care părea a se construi pe alte baze, pe noi speranţe, dar şi pe mai multe incertitudini privind viitorul. Mulţi români simţeau deja că se apropie comunizarea ţării, iar frica lor era augmentată de existenţa Armatei Roşii în ţară, transformată imediat din armată de „eliberare" în armată de ocupaţie. Alături de ruşi, pericolul comunismului era reprezentat pentru mulţi ieşeni şi de întoarcerea multor evrei care după ultimatumul sovietic din 1940 plecaseră în URSS şi acum reveniseră ca apostoli ai noii ordini egalitare. Alături de aceştia, mulţi alţi evrei intraseră aproape imediat după 23 August în Partidul Comunist, propovăduind stalinismul sau ameninţînd pe toţi cei care se simţeau într-un fel sau altul ca aparţinînd vechilor timpuri. Acum, cred, este momentul în care s-a născut prejudecata echivalării evreilor cu comuniştii.

Această prejudecată poate fi uşor infirmată, dar foarte greu de spulberat. Revenirea evreilor din domiciliile forţate de dincolo de Nistru, înscrierea multor alţi evrei în Partidul Comunist şi refacerea cercetărilor privind pogromurile de la Dorohoi, Iaşi şi alte oraşe au creat un climat de teroare pentru românii care se simţeau ameninţaţi (deşi mulţi erau nevinovaţi) de o răzbunare a evreilor. Părea că lucrurile luaseră o turnură perfect contrară celor de dinaintea războiului, din persecutaţi, evreii devenind persecutori. Orice diferend între un român şi un evreu fiind automat etichetat drept „ură de rasă", ducea automat la învinovăţirea românului şi deseori la închiderea lui. Cineva din Iaşi îmi povestea despre fratele său care pentru a nu risca închisoarea după un asemenea diferend s-a ascuns cîteva luni în spitalul psihiatric de la Socola. Alte diferende erau tranşate de evrei prin aplicarea rapidă a etichetei „te-am văzut cu cămaşă verde", ceea ce însemna aproape imediat anchetarea şi eventuala închidere a românului.

Desigur că nu toţi evreii s-au purtat astfel, aşa cum nu toţi românii au fost legionari sau persecutori de evrei. Într-o oarecare măsură, relaţiile anterioare războiului s-au refăcut, dar nu au mai fost niciodată aceleaşi. Naşterea prejudecăţilor este fenomenul poate cel mai greu de studiat, pentru că tipare vechi se suprapun peste lucruri şi relaţii noi, devenind tot mai dificil să decelezi între motivaţiile reale şi precunoaşterile imaginarului colectiv. Evreii nu au fost toţi răi şi nici românii toţi buni, ba mai mult, acelaşi individ care s-a purtat urît cu cineva a putut să facă o altă faptă memorabilă pentru altul. Aşa, o evreică din Negreşti (judeţul Vaslui) şi-a dezgropat rezervele de material pe care le ascunsese după venirea ruşilor pentru a-i da unei românce să-şi facă rochie de nuntă în anii cumpliţi de foamete, imediat după război, iar o alta a fost cauza arestării tatălui aceleiaşi românce. Generalizările, vedem astăzi, sînt extrem de periculoase.

Dar, în mod sigur, prejudecăţile au existat. Ele au provenit dintr-o dublă criză de identitate, atît a evreilor care, ca toţi ceilalţi, trebuiau să-şi schimbe fundamental modul de viaţă (comunitatea lor fiind prin excelenţă aceea a meseriilor liberale care nu mai erau tolerate de noul regim), cît şi a românilor care, deşi nu îşi asumaseră în chip implicit vreo vinovăţie (aşa cum au făcut-o germanii), se simţeau deseori străini în noua situaţie a ţării aflate deja sub comunism. Nevoia de noi certitudini a creat aceste prejudecăţi pe baza datelor vechi. Evreii nu puteau uita, şi nici nu aveau de ce să o facă, legile antisemite din deceniile anterioare, umilinţele la care fuseseră supuşi ani de-a rîndul şi teroarea din timpul războiului. Mulţi dintre români şi-au reconsiderat vechile poziţii faţă de evrei, augmentîndu-le. Pentru ei, evreii puteau fi din nou consideraţi duşmani atîta vreme cît aceştia păreau să fi trecut de partea inamicului. Prejudecăţile legate de faptul că sînt străini, că îi desconsideră pe români (chiar dacă trăiesc în ţara lor) s-au transformat nu de puţine ori în formă de duşmănie deschisă. Faptul că nu toţi evreii erau comunişti, că unii dintre ei au ajuns în puşcăriile comuniste, fie ca sionişti, fie ca opozanţi ai regimului, nu a contat prea mult. Pecetea milenară le-a fost din nou pusă, chiar dacă într-o nouă formă, cea a secerii şi ciocanului. Credinţa că evreii se răzbună pe români pentru ceea ce le-au făcut alţii, i-a deconcertat pe aceştia din urmă care s-au refugiat în prejudecăţi şi cîteodată chiar într-un antisemitism manifest. Unele dintre rudele mele de la ţară îl practicau chiar şi în condiţiile în care în sat nu mai era nici un evreu.

Plecarea evreilor în Israel ar fi putut să atenueze prejudecăţile împotriva evreilor, şi sigur a şi făcut-o în mare măsură. Mulţi dintre cei care au rămas s-au dovedit mult mai buni şi mai patrioţi decît românii înşişi. Din nefericire, prejudecăţile au rămas şi tind să se perpetueze, deşi evrei mai sînt atît de puţini în ţară.

Recunosc că multă vreme am fost şi eu bîntuit de asemenea prejudecăţi inculcate în perioada copilăriei de la ţară. Evreii au reprezentat şi pentru mine, ca şi pentru alţii, un subiect de aprinse discuţii, mai ales că mulţi din conlocutorii mei nu ştiau mai multe despre subiect şi totul se reducea la o manevrare, mai mult sau mai puţin reactivă, a unor tipare. Abia mai tîrziu am realizat că, de fapt, nu ştiu nimic despre evrei, în afara unei istorii tot mai intens interpretabile şi a unor tipare. Şi mi-am putut da seama că aceste stereotipuri spun mult mai mult despre mine ca român decît despre evreii care sînt introduşi în ele.

Radu Pavel GHEO
scriitor

După 1999 de ani...

Crescut într-un spaţiu multietnic şi poliglot, s-a întîmplat să mă mut de curînd într-un centru universitar cu o bogată tradiţie culturală. Cele mai mari probleme le întîmpin atunci cînd asist sau particip la discuţii despre specificul naţional şi, prin urmare, despre străini. Despre unguri, ţigani, dar mai ales evrei. Numiţi inevitabil „jidani", cu degajare, cu invidie sau chiar cu o uşoară duioşie. Pentru a-i ajuta pe cei care se întîmplă să ajungă în aceeaşi situaţie, fie în faţa unui intelectual rafinat în alte privinţe, fie în faţa lui nea Costică mustăciosul, care intră în vorbă cu tine pe cînd îţi bei liniştit cafeaua într-un local, m-am gîndit să le ofer un *Mic ghid de conversaţie uzuală despre evrei*.

1. Conspiraţia iudeo-masonică. Se invocă în mod repetat *Protocoalele înţelepţilor Sionului*, precum şi alte volume de acest gen (încercaţi pe la tarabele cu cărţi *Hitler contra Iuda, Conspiraţia mondială*... etc.), se vorbeşte nemăsurat şi amestecat despre kabbalism şi marea finanţă (vezi mai jos), despre bancherii evrei din America (cei care impun ordinea mondială, politica S.U.A., intervenţiile NATO şi pauperizarea României), despre iudeo-masonerie. Cărţile amintite pot fi înlocuite cu lectura unor ziare cunoscute prin românismul lor exacerbat. *Nu se recomandă* să puneţi la îndoială autenticitatea *Protocoalelor*..., cel mai puternic argument în favoarea amintitei conspiraţii. Ele trebuie să fie adevărate, pentru că există şi chiar au fost traduse de un preot român, Ioan Moţa pe numele lui (parcă a fost şi legionar, dar ce să ne pierdem în amănunte...).

2. Marea finanţă evreiască. Subiect strîns legat de conspiraţia universală. Sînt amintiţi bancherii americani, care conduc din umbră SUA, NATO, FMI, ONU, UNICEF, Organizaţia pentru Salvarea Urşilor Koala... Se aminteşte de negustorii evrei de odinioară ai tîrgului, ahtiaţi după banii românilor. *Nu se recomandă* să puneţi vreo întrebare incomodă, legată de corectitudinea negustorilor respectivi. Oricum ai avea senzaţia că interlocutorul acceptă mai uşor să fie tras pe sfoară de „Caritas"-ul naţional decît să încheie o afacere onestă cu un „jidan". La întrebarea „Ai auzit vreodată de jidani care să lucreze pămîntul?" *nu* răspundeţi „Ce pămînt?" De ce să ne mai amintim ce uşor erau expulzaţi evreii ba din Spania, ba din România, la o simplă toană a celor puternici?

3. Mizeria magherniţelor evreieşti (subiect local). Locatarii lor erau nespălaţi, păduchioşi, rufoşi ca vai de lume, îşi goleau oalele de noapte pe uliţă... Interlocutorul fie nu va percepe contradicţia dintre imaginea evreului care îl stoarce de bani pe bietul localnic şi cea a nespălatului din magherniţă, fie va conchide cu înţelepciune că „ăştia-s ălălalt tip de jidani".

Afli că, spre cinstea şi curăţenia oraşului, în anii comunismului magherniţele respective au fost dărîmate. Dar n-ar fi bine să faceţi nici o aluzie la magherniţele rămase (cele ne-evreieşti). Vi se va răspunde cu reproş: „Şi unde ai vrea să trăiască bieţii oameni?" Aşa este. Bieţii oameni...

4. Comunismul în România. Se ştie că evreii au adus comunismul în România. Ba chiar mai toţi comuniştii au fost evrei, cel puţin înainte de război. Marx, Engels, Ana Pauker, ce să mai spunem de alţii...? Ce să mai vorbim de Dej, Petru Groza, Ceauşescu sau de miile de politruci „cu origine sănătoasă", care s-au aliniat sub drapelul cu seceră şi ciocan! *Nu se recomandă* să remarcaţi contradicţia între imaginea evreului-capitalist oneros şi cea a evreului-comunist fanatic. Veţi afla cel mult că şi ei, ca şi noi, sînt şi aşa, şi aşa. Şi nu despre noi era vorba.

5. Răstignirea lui Iisus Christos. Evreii l-au omorît pe Domnul Nostru Iisus Christos. Un argument forte împotriva acestui neam păcătoşit. Se pot face variaţiuni pe tema trădării lui Iuda şi a eliberării lui Baraba. *Nu se recomandă* să amintiţi că, din punct de vedere istoric, întreaga poveste a fost o afacere internă a evreilor, iar Iisus Christos nu era vreun patrician roman pe care l-au ucis sălbaticii, ci fiul evreicei Maria sau – din perspectivă transmundană – fiul domnului lui Israel. Nu precizaţi nici că aceia care au început să propovăduiască creştinismul şi mulţi dintre cei ale căror picioare sînt sărutate în biserică, la icoane, au fost la fel de evrei ca şi Iisus sau Iuda Iscarioteanul. Riscaţi să fiţi acuzat de blasfemie. Puteţi încerca eventual un banc: Un preot catolic încearcă să-l convingă pe un rabin de importanţa funcţiei sale sacerdotale. Rabinul nici nu se sinchiseşte: „E, mare brînză că eşti preot catolic?" Preotul îi arată cum, prin multă rîvnă şi credinţă, ar putea ajunge episcop, arhiepiscop, ba chiar papă. „E, şi asta ce mare lucru o fi?" Exasperat, preotul exclamă: „Doar nu ai vrea să ajung Dumnezeu?" Luminat, rabinul spune: „Ei, vezi? Unul de-al nostru a ajuns..."

Addenda: Evreii sînt săraci şi mizerabili, bogaţi şi ticăloşi, comunişti şi capitalişti, ne subjugă, başca l-au ucis pe Iisus Christos, care – culmea! – era tot evreu! Pînă şi despre Hitler se sugerează pe ici, pe colo, că ar fi avut „sînge jidănesc" (de trecut la ghidul de conversaţie). Atunci noi ce rol mai avem? Vă propun totuşi un exerciţiu de tip ucronic: încercaţi să eliminaţi din cultura română tot ce are „sînge jidănesc": primii mari lingvişti români, cum au fost Lazăr Şăineanu şi Moses Gaster, un estetician de talia lui Tudor Vianu, cîţiva scriitori ca Benjamin Fundoianu, Tristan Tzara, Eugen Ionesco (cu care ne mîndrim peste hotare), Mihail Sebastian, Saşa Pană, Nicolae Steinhardt... Iar dacă am extinde exerciţiul la întreaga planetă, ne-am trezi într-o lume pe care nici n-am putea s-o recunoaştem. Ar trebui să căutăm un alt străin, la fel de puternic în faţa istoriei, pe care să-l putem demoniza.

Z. ORNEA

Problema evreiască

Problema evreiască a constituit şi constituie un contencios mereu inflamabil în România de după a doua jumătate a veacului al XIX-lea. Datele arheologice semnalează existenţa evreilor, aici încă de pe vremea ocupaţiei romane, unii au fost chemaţi în ţară de către domnitori, dar cei mai mulţi au venit, masiv, între 1830-1850 şi după aceea. Un recensământ oficial din 1899 înregistrează existenţa a 269.015 evrei la o populaţie totală de 5.912.520 locuitori, pentru ca, în 1912, alt recensământ să constate existenţa (datorită unei emigrări masive în SUA) numai a 216.702 evrei. Acest segment de populaţie nu avea drepturi politice şi, parţial, civile nici după Constituţia din 1866, nici după modificarea vestitului articol 7, în 1879. S-a întreţinut în jurul evreilor (cei mai mulţi trăitori în Moldova) ideea că împiedică dezvoltarea unei clase mijlocii autohtone şi, de aceea, trebuie izgoniţi. Nimeni aproape (cu excepţia, fericită, a lui Petre P. Carp, Maiorescu şi a altor junimişti de frunte) nu voia să recunoască rolul pozitiv exercitat de evrei în dezvoltarea economiei moderne a ţării, prin meşteşuguri, comerţ, începuturile industriei şi ale finanţelor. La Conferinţa de pace de la Berlin (1878) marile puteri au cerut României acceptarea dreptului la încetăţenire a evreilor în schimbul recunoaşterii independenţei României. Pe dată s-a pornit o largă campanie antisemită de împotrivire (a fost, desigur, invocat şi amestecul în treburile interne ale ţării) şi articolul 7 din Constituţie a fost formal modificat (s-a eliminat precizarea discriminatorie religios că pot dobîndi cetăţenia română numai cei de rit creştin), dar s-a refuzat încetăţenirea în bloc a evreilor (pe care au căpătat-o numai cei 883 de evrei participanţi la războiul de independenţă), stipulîndu-se că doritorii de încetăţenire trebuie să se adreseze individual Ministerului Justiţiei care, după trecerea unui stagiu de zece ani, va înainta respectivele solicitări celor două Corpuri legiuitoare, unde după dezbateri, le va respinge sau accepta, emiţîndu-se, pentru cei acceptaţi, o lege unică aprobată de suveran şi publicată în *Monitorul Oficial*. Cît de greoaie şi voit neproductivă a fost noua formulare a articolului 7 din Constituţie o dovedeşte faptul că, din 1879 pînă în 1912, au beneficiat de dreptul la naturalizare abia aproape 4.000 de persoane. Din 1918, cum populaţia ţării s-a dublat, a crescut corespunzător şi numărul evreilor, veniţi din provincii revenite sau alipite în trupul ţării. Recensământul din 1930 constata existenţa a 750.930 evrei, reprezentînd 4,2% din structura populaţiei ţării. Evreii din Vechiul Regat au căpătat drept la cetăţenie (recunoscut de Constituţia din 1923), cea provenind din provinciile alipite venind cu acest drept cîştigat acolo. De adăugat că această încetăţenire în masă a evreilor trăitori în Vechiul Regat la 2 august 1914 a fost consecinţa cerinţei hotărîte a marilor puteri la Conferinţa de pace de la Paris (căreia, la început, Ionel Brătianu i s-a opus), şi admiterea principiului dreptului minorităţilor (inclusiv la un statut propriu). Aceasta a fost condiţia recunoaşterii creării României Mari. De data asta, rezistenţa faţă de stipulaţiile Conferinţei de pace a fost minimală şi neînsemnată (excepţie a făcut gruparea politică a maniacului antisemit A.C. Cuza). Apoi agitaţiile antisemite s-au făcut bine simţite (mai ales, din 1927, cînd s-a creat mişcarea legionară, dar şi înainte, în 1922, cînd s-au înregistrat manifestările antisemite studenţeşti împotriva colegilor evrei, acţiune ce a rămas cunoscută cu numele de „generaţie de la '22"), cu acordul tacit al guvernelor. A funcţionat şi un antisemitism fundamentalist, exprimat cu deosebire de Nae Ionescu (în prefaţa la romanul lui Mihail Sebastian *De două mii de ani)* şi în programul statului etnocratic (1936) elaborat de Nichifor Crainic. Toată atmosfera ideologică interbelică a fost saturată de un antisemitism latent sau agresiv.

Acest regim constituţional al evreilor a fost dislocat, în ianuarie 1938, sub guvernul Goga-Cuza, cu acordul regelui Carol al II-lea, care spera, că, în acest fel, va cuceri simpatia forţelor de extremă dreaptă şi a Germaniei. Pretextînd că au imigrat în România de după 1918 aproape o sută de mii de evrei, guvernul Goga-Cuza emite un decret lege, în ianuarie 1938, prin care toţi evreii trebuia să facă dovada (cu acte ce se obţineau greu, iar termenul legal era foarte scurt) corectitudinii obţinerii, în 1918-1919 (inclusiv cei din provinciile alipite sau realipite), a cetăţeniei. Consecinţa acestei legi, care legifera antisemitismul ce a devenit politică de stat, a fost că o treime (36,3%), adică 225.222 persoane supuse revizuirii (evrei, deci), au pierdut cetăţenia română. Se anulau, astfel, drepturi sancţionate prin tratatele de pace de la Paris din 1919-1920 şi recunoscute prin Constituţia din 1923. De adăugat că un decret lege din decembrie 1938 stabilea că persoanele care, la revizuire, şi-au pierdut cetăţenia română au devenit străini (apatrizi), trebuind să se supună legilor controlului străinilor. La 8 august 1940, sub guvernul Ion Gigurtu, e proclamat decretul lege privind statutul juridic al evreilor, prin care se introducea discriminarea juridică între evrei şi românii de sînge. În acest decret lege se preciza că „apărarea sîngelui constituie baza morală a recunoaşterii drepturilor politice supreme" şi se stabilea că „situaţia de evreu, aşa cum o stabileşte decretul cu putere de lege, nu poate fi schimbată prin trecerea la creştinism a celor de religie mozaică, după data publicării decretului". Căsătoriile între evrei şi creştini erau interzise. Evreii, chiar cei a căror cetăţenie era recunoscută, căpătau statut de categoria a doua şi aveau parte de numeroase interdicţii. Prin introducerea criteriului sîngelui se adoptau, de fapt, legiuirile rasiste de la Nürnberg din 1935. Evreii sînt împărţiţi în trei categorii şi se defineşte calitatea de evreu: „Cei născuţi din părinţi de religie mozaică; creştinii născuţi din părinţi de religie mozaică, nebotezaţi; cei născuţi din mamă de religie mozaică, în afara căsătoriei; evreii de sînge, atei". Fie şi existenţa unui bunic, matern sau patern, evreu aducea cu sine integrarea în categoria evreilor. După instalarea statului naţional-legionar (14 septembrie 1940) legiuirile antisemite s-au accentuat. Într-o şedinţă de Cabinet de miniştri din 7 februarie 1942 Ion Antonescu a declarat: „Dacă timpurile ar fi normale, eu aş proceda în mod normal la eliminarea din statul român în masă a elementului evreiesc, adică la izgonirea peste graniţă". Cum nu o putea face atunci, a dat dispoziţie să se elaboreze măsuri legislative menite să îngrădească populaţia evreiască. La 4 octombrie 1940 s-a emis decretul lege pentru înfiinţarea comisarilor de românizare, prin care s-a instituit controlul absolut al statului asupra întreprinderilor, a societăţilor şi a imobilelor evreieşti. Un Centru Naţional de Românizare, creat în mai 1941, diriguia acest proces complicat de eliminare a evreilor din activitatea productivă (şi nu numai), perturbînd procesul economic al întregii ţări. Evreii n-aveau voie să practice avocatura sau medicina decît pentru populaţia evreiască. Au fost excluşi din toate şcolile şi universităţile de stat, îngăduindu-li-se organizarea unui învăţămînt evreiesc particular, fără drept la diplomă. Scriitorilor evrei de expresie românească le era interzis dreptul de a publica şi a fi proprietari de editură, iar actorii evrei au fost excluşi din teatrele de stat şi particulare. E de menţionat că Ion Antonescu a fost iniţiatorul acestor măsuri rasial discriminatorii, continuînd să le adopte şi după eliminarea legionarilor de la conducerea statului. În iunie 1941, la ordinul său expres (a fost, în sfîrşit, găsit doveditor documentul de către cercetătorul israelian, dl Jean Ancel), s-a declanşat pogromul populaţiei evreieşti din Iaşi, care a masacrat (prin trenurile morţii sau uciderea cu arma) cca. 12.000 de victime. În iulie 1941 s-a dispus evacuarea forţată a tuturor evreilor din sate şi comune rurale (tîrguşoare) în capitalele de judeţ (mai ales în Moldova), cei implicaţi pierzîndu-şi, astfel, averile şi casele de locuit.

Zelatorii de astăzi ai mareşalului Antonescu (a devenit mareşal, în august 1941, la cererea comandanţilor marilor unităţi de pe front, cam autoavansîndu-se în grad) conferă mare putere circulatorie argumentului că cel ce era, în timpul războiului, conducătorul statului a fost salvatorul evreilor din România. E un argument fals ca atîtea altele. E adevărat că s-a opus, din 1943, cînd devenise limpede că Germania va pierde războiul, aplicării „soluţiei finale" pentru evreii din Vechiul Regat (reprezentînd 263.192 de persoane, plus 44.187 în Transilvania de sud, rămasă românească şi 25.828 în Bucovina românească). Aceşti evrei apăraţi şi salvaţi, constituiau capital politic în prevăzutele viitoare tratative cu puterile Naţiunilor Unite şi pentru situaţia postbelică. Cît priveşte populaţia evreiască din Basarabia şi Bucovina de nord realipite (reprezentînd 278.943 persoane), Antonescu a ordonat evacuarea ei din mediul rural în cel urban (cînd mulţi dintre ei au fost ucişi de jandarmi), în ghetouri şi, apoi, în Transnistria, un ghetou mai mare (pe drum omuciderile, sălbatice, fiind fapte frecvente şi atent organizate, pregătindu-se din zece în zece kilometri gropi comune pentru înmormîntarea cadavrelor). În Transnistria moartea a secerat zeci de mii de victime (în acestea trebuie inclusiv şi evreii evacuaţi din judeţele Suceava şi Dorohoi şi jumătate din judeţul Rădăuţi), de acolo înapoindu-se, scăpaţi de flagel, numai vreo 50.000 de suflete. Motivaţia a fost comportarea antiromânească a unor evrei la retragerea armatei române în iunie 1940, în urma ultimatumului sovietic. Unele documente, recent publicate, atestă această realitate. Dar comportarea ticăloasă a unor inşi nu justifică anihilarea unei etnii întregi. Cifele victimelor se ridică la cca. 200.000. Şi la acestea trebuie adăugate victimele evreilor ucraineni, ucişi din ordin, de armata română, din dispoziţia expresă a mareşalului şi cei 148.000 de evrei din Transilvania de nord cedaţi, în august 1940, Ungariei horthyste şi care au avut parte de „soluţia finală" fiind ucişi în lagărele morţii din Polonia şi Germania. Astfel încît protejarea salvatoare, de către Antonescu, a unor evrei (cei din Vechiul Regat şi Transilvania de sud) nu poate absolvi condamnarea şi anihilarea celorlalţi amintiţi (cei din Basarabia, Bucovina de nord şi Ucraina, plus cei ucişi în pogromul de la Iaşi din 29 iunie 1941). Idolatrii de astăzi ai mareşalului Antonescu nu fac referire decît la evreii salvaţi, ignorînd vinovat cu totul pe cei ucişi cu o rară sălbăticie. De la cîte victime în sus se poate vorbi de genocid sau Holocaust?

După ce, în anii comunismului, imensa majoritate a evreilor din România a emigrat (unii gras „vînduţi" de către autorităţile româneşti), în ţară au mai rămas numai 12.000-14.000 de evrei, cei mai mulţi bătrîni de vîrsta a treia şi a patra. Vestita formulă antisemită „Jidanii la Palestina" a devenit realitate. Aceasta nu înseamnă deloc că aţîţările şi sudalmele antisemite au încetat. Dimpotrivă, le întîlnim stropşite nu numai în gazete de felul *România Mare* sau *Atac la persoană,* dar şi în alte publicaţii, uneori chiar în cele mai neaşteptate. Şi, din păcate, nici clasa politică nu se lasă mai prejos. E aproape, se poate spune, un antisemitism fără evrei. Situaţie curioasă, paradoxală şi efectiv stupidă. Şi totuşi reală şi îngrijorătoare foarte, întreţinîndu-se o imposibilă atmosferă bîntuită de fermenţii unui antisemitism agresiv şi, ca totdeauna, de joasă condiţie. Dezamăgitor e faptul că nu reacţionează deloc sau puţin la antisemitism intelectualii democraţi români, ştiut fiind că antisemitismul (ca şi renăscuta mişcare legionară) e o chestiune importantă nu atît a evreimii cît a democraţiei româneşti.

Interstiţii

Verba volant...

În *Istoria lecturii* (1996), carte captivantă şi de o fermecătoare erudiţie, Alberto Manguel reaminteşte că multă vreme, încă de la începuturile scrisului, s-a practicat cititul cu voce tare. Percepţia textului – aici Manguel se sprijină pe teoria psihologului american Julian Jaynes – era mai curînd auditivă decît vizuală: un fel de „halucinaţie auditivă", care a prevalat pînă tîrziu şi graţie căreia cuvintele nu deveneau, ci *erau* sunete. Cînd Sfîntul Augustin face acea extraordinară descriere a lecturii tăcute, solitare, el o socoteşte excepţia şi nu norma. *Légein*, subliniază şi Andrei Cornea într-o altă admirabilă carte, *Scriere şi oralitate în cultura antică* (1988), înseamnă „a vorbi cu sens"; iar Platon, în *Phaidros*, avertiza: „Căci scrisul va aduce cu sine uitarea în sufletul celor care îl vor deprinde...". Bună parte din Evul Mediu lectura cu voce tare, în public, a continuat să fie practica obişnuită.

Iată de ce, crede Manguel, dictonul clasic *scripta manent, verba volant* avea, atunci, cu totul alt sens: „(dictonul) a fost conceput ca laudă a cuvîntului, care are aripi şi poate să zboare, în comparaţie cu cuvîntul scris, aşezat tăcut pe pagină, inert, mort. Confruntat cu un text scris, cititorul are datoria să împrumute vocea lui literelor tăcute, *scripta*, şi să le permită să devină, în sensul delicatei distincţii biblice, *verba*, cuvinte vorbite – deci spirit. Limbile primitive ale Bibliei nu făceau diferenţa dintre actul scrierii şi cel al cititului: desemnau ambele activităţi prin acelaşi cuvînt.

Dacă admitem ipoteza lui Manguel, distorsiunea şi, în fapt, inversarea de sens pe care a cunoscut-o ulterior dictonul latin e în mai multe privinţe revelatoare. El a fost înţeles, mai întîi, ca un principiu pragmatic: nu lăsa urme, nu lăsa „înscrisuri", nu lăsa dovezi (e interpretarea ce i se dă în „paginile roz" ale *Micului Larousse*: „acest proverb latin recomandă circumspecţia în împrejurările în care ar fi imprudent să laşi dovezi materiale ale unei opinii, ale unui fapt etc."). Pe de altă parte, el a fost tot mai adesea invocat ca semnificînd superioritatea scrierii asupra oralităţii: ceea ce e scris durează în timp, vorba, în schimb, se volatilizează, dispare în neant. (Aceasta este, spre exemplu, poziţia lui Proust, care sacralizează literatura opunînd-o mondenităţii orale a saloanelor, din care totuşi, în cazul lui, opera îşi extrage, în mare măsură, substanţa.)

Nu cumva sîntem astăzi pe cale să regăsim, într-o versiune „modernizată" semnificaţia originară a dictonului? Scrisul apare tot mai mult ca o activitate condiţionată de performanţe pur tehnice: „urmele" lui le încredinţăm memoriei computerului şi le putem face să dispară printr-o simplă apăsare de tastă. Hîrtia, la rîndul ei, a devenit aproape un simbol al perisabilităţii. Oralitatea e omniprezentă, de regulă asociată imaginii şi nu cuvîntului scris.

Poate că cea mai frapantă confirmare a acestei evoluţii (involuţii?) o aflăm în peisajul nostru mediatic. Ziarele au statutul unor „suporturi" secundare, tirajele mici le-au transformat într-un fel de anexe ale audiovizualului. *Verba volant:* animatorii de talk-show-uri par să fi înţeles că vorbele au aripi, zboară, se insinuează pretutindeni, lasă urme, chiar dacă invizibile în memoria colectivă. Nu contează subiectul: totul e cum îl prezinţi, cum îl răsuceşti, cum urci tonul pentru a marca indignarea, cum lansezi sentinţe ce nu admit replică. Efemerul e contracarat prin repetitivitate: la fiecare două-trei zile trebuie să împingi în prim plan un nou „eveniment", care se leagă de celelalte, trecute şi viitoare, într-o serie a cărei coerenţă şi a cărei finalitate scapă omului obişnuit. Urechea şi ochiul îndură infinit mai multe decît hîrtia. Vorbe, vorbe: „il en restera toujours quelque chose...".

Alexandru CĂLINESCU

IMAGINI ALE NON-DIVIZIUNII

Între sentinţele „călătorului heruvimic“ Angelus Silesius sînt unele de o stupefiantă îndrăzneală; prin cîteva cuvinte, ele desfiinţează pragurile dintre lumi, statornicitele îndepărtări între om şi Dumnezeu, legile după care ne trăim condiţia adumbrită.

„Timpu-i ca veşnicia, aceasta ca şi timpul/ Numai dacă ce-i unu n-ai despărţi tu însuţi. (I, 47).

Ceea ce nu e doar o simplă (şi riscantă) aserţiune dogmatică; versurile în cauză par să decurgă din certitudinea unei persoane care ştie perfect despre ce vorbeşte. Avem în faţă enunţul concis, stricta constatare a unui lucru trăit, verificat, indubitabil. Neîndurătoarele diviziuni care ne organizează şi ne sfîşie fiinţa, destinul, eforturile sînt datorate unui *defect de perspectivă*; sînt urmarea pasiunii noastre de a pune neîncetat asupra unităţii o privire particulară, parţială, distinctivă.

Pentru un mistic, distihul acesta consemnează firesc *privirea unitivă*, ca pe o realitate familiară, deja dobîndită. Pentru noi, însă, cei cufundaţi şi amestecaţi cu timpul, el poate valora doar ca o extrem de izbutită imagine poetică. Sau e, cel mult, o intuiţie admirabilă care nu ne aparţine şi nu ne priveşte. Noi nu ne putem reprezenta un lucru aflat totodată în devenire şi stază definitivă, în transformare şi odihnă, un lucru care să se treacă şi să dureze, egal cu sine, pentru totdeauna. Nu ştim cum poate suna un acord pe care să-l percepem pentru cîteva momente şi într-o veşnică clipă. Nu ne putem închipui o suferinţă, o bucurie, o cunoaştere, un gest care să aibă, efectiv, dubla condiţie – unificată pe deasupra – despre care vorbeşte cu atîta uşurinţă călătorul heruvimic. Pentru noi, ea face parte dintr-un posibil cu totul improbabil de atins.

* * *

Există totuşi ocazii în care ne trezim faţă în faţă cu *analogii* ale acestei experienţe. Întîlnim imagini care ne fac să presimţim cam cum ar putea arăta lucrurile lumi-

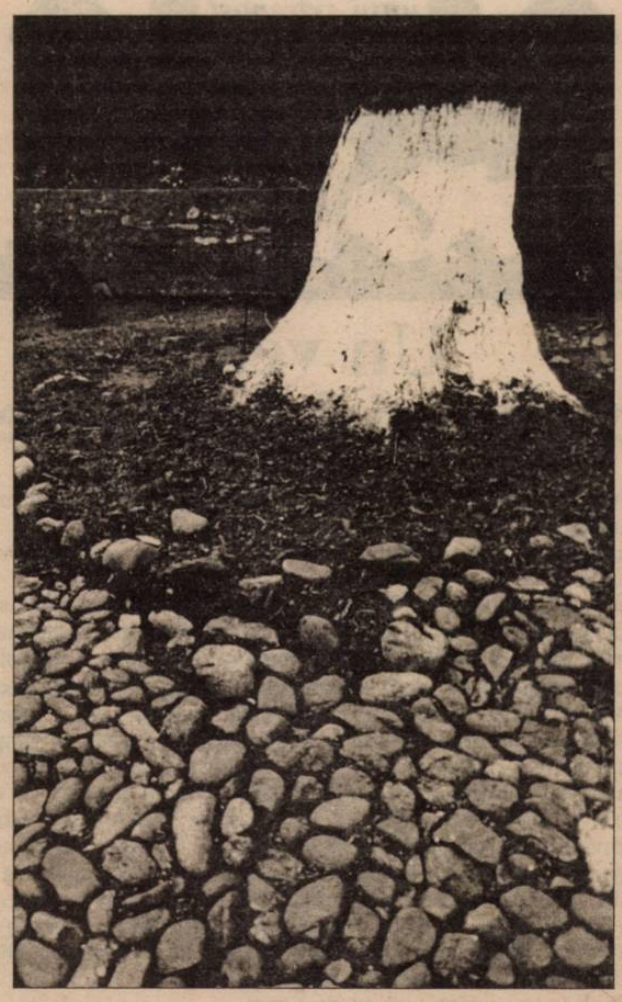

© V. Dorolţi

nate simultan de o lumină secundă, variabilă, ce răsare şi declină şi de una care, pur şi simplu, este. Am avut această de neocolit impresie în expoziţia Ion Dumitriu (septembrie-ocrombrie '99), marcînd un an de la moartea pictorului. La Muzeul Literaturii au fost adunate pînze aflate în colecţiile prietenilor săi, scriitori. Serii de lucrări pe cîteva teme – care locuiau probabil constant în ochii pictorului: copacul, colina, îmbinările de bîrne ale unei case ţărăneşti, claia de fîn, arborescenţele cartofilor încolţiţi. *Structuri* ale materiei fragile, privite de foarte aproape, cu o calmă, pacificată atenţie. Structuri unde descoperim *substanţa omogenă* din care sînt făcute lucrurile şi jocurile, indefinit variate, ale compoziţiilor ei. Economia subiectelor, economia privirii care se pune asupra lor – ea pare mereu aceeaşi – determină ascunsul lucrurilor, adîncimea, vulnerabilul lor să se arate: o materie acut perisabilă care, în fragilitatea ei de profunzime, în prospeţimea ei aurorală poate fi modelată de imuabil.

Toate lucrările păreau să facă parte dintr-un acelaşi exerciţiu de privire pe care îl putem asocia unei notaţii a Simonei Weil *(La pesanteur et la grâce):* „Singurătate. În ce îi stă oare preţul? Pentru că te afli doar în prezenţa materiei (cerul, chiar, stelele, luna, pomii în floare), lucruri de mai mic preţ (poate) decît un spirit uman. Preţul ei stă în posibilitatea superioară de atenţie. Dacă am putea obţine acelaşi grad al atenţiei în prezenţa unei fiinţe umane...“

Unul dintre tablouri – singurul în care textura vegetală e (aproape) asistată de un personaj – poate ilustra calitatea atenţiei la care se referă Simone Weil: peste o masă vaporoasă de fîn, umbra pictorului. Nu o prezenţă compactă, autoritară, autonomă, ci simpla sugestie a unui observator care, retrăgîndu-se, ştergîndu-se, lasă să fie unitatea ascunsă a lumii. O atrage, o aduce la lumină prin intermediul unei priviri ce a izbutit să renunţe la secţionarea lucrurilor pe care cade.

PARABOLA CELOR TREI INELE

În mod destul de remarcabil, tema cu care se deschide *Decameronul*, aleasă de Boccaccio pentru a iniţia examinarea unei lumi în criză, e tema calităţii credinţei; şi a credinţelor, a tradiţiilor religioase. Adăpostiţi de ciuma care desfiinţa cetatea, retraşi într-un paradis prietenos, accesibil, aflat în preajmă dar şi în contrast cu oraşul-cimitir, cei zece tineri se pornesc să vorbească despre autenticitate, parodie, contra-facere în materie de religie, precum şi despre feluritele ei instrumentări.

Povestea întîi ne arată „invenţiunea“ unui sfînt. Ser Ciappelletto, un fel de Gore Pirgu renascentist, îşi valorifică pînă pe patul morţii talentele, convingînd pe călugărul ce-l spovedeşte de neasemuita şi ascunsa curăţie a vieţii care i se curmă. Plecînd ca un măscărici spre lumea de dincolo, el lasă mulţimii imaginea unui drept şi e cinstit ca atare, ba devine chiar ţintă de pelerinaj. În ciuda obiectului ei contra-făcut, pietatea populară e, în acest caz, legitimă, veritabilă, operantă; ceea ce îi lipseşte e doar discernămîntul. A doua poveste pune iarăşi în scenă falsul şi autenticul religios, într-o dialectică şi mai îndrăzneaţă. Negustorul evreu Abraham, foarte fidel şi învăţat în tradiţia sa, e îndemnat de prietenul său creştin să se convertească. Ca să se convingă de superioritatea celeilalte religii, Abraham porneşte la Roma să vadă cum trăiesc şi cum se poartă conducătorii ei pămînteşti. Ceea ce îi răpeşte prietenului orice nădejde de a-l vedea creştin. Pentru Abraham, însă, faptul că religia aceasta rezistă şi prosperă în ciuda slujitorilor ei oficiali, care se străduie s-o vicieze şi s-o nimicească, e semnul indubitabil al caracterului ei spiritual; e proba, prin contrast, că Duhul Sfînt operează înlăuntrul său.

Nu despre religii calitativ diferite ni se vorbeşte totuşi aici (a treia poveste ne-o va confirma), ci despre *asumări şi lecturi diferite* ale religiei: întîi, despre trăirea ei inocentă dar lipsită de rigoare, interogaţie, discriminare (cu rezultate înduioşător comice, cam stingheritoare totuşi, de soiul sfîntului Ciappelletto); apoi despre manipulările fără frîu şi fără scrupule ale religiei; în sfîrşit, despre interpretare, clarviziune şi angajare spirituală. Următoarea istorioară ne va spune că problema *comparaţiei calitative a religiilor*, a superiorităţii uneia în raport cu alta, nu apare decît în cazul celei de a doua lecturi; că ea nu apare decît în contextul utilizărilor interesate, derivate, deviate, vinovate ale religiosului.

Iată povestea: avînd vistieria secată de războaie glorioase, sultanul Saladin vrea să-l constrîngă – cu eleganţă – pe evreul Melchisedec să-i furnizeze fonduri. Pentru a-l pune în încurcătură, îi cere să examineze cele trei credinţe monoteiste şi să o indice pe cea adevărată. Evitînd cursa sultanului şi a comparaţiei calitative, Melchisedec răspunde printr-o parabolă. Un inel de mare preţ e încredinţat din tată în fiu de-a lungul multor generaţii, pînă în momentul cînd se ivesc trei moştenitori, la fel de vrednici, la fel de doritori să ducă, fiecare singur, mai departe linia prestigioasă a familiei. Toţi fiind egali în dragostea şi preţuirea lui, bătrînul va pune să se facă două copii desăvîrşite ale inelului şi îi va învesti pe toţi cu o egală demnitate. „Acelaşi lucru îl spun şi eu despre cele trei legi încredinţate de către Dumnezeu Tatăl“, conchide Melchisedec. „Fiecare din ele socoteşte că şi-a primit adevărata moştenire şi adevărata lege cu dreptele-i porunci; dar care e poporul ce într-adevăr le-a moştenit nici astăzi nu se ştie, ca şi-n povestea celor trei inele“.

Fiecare „moştenire“, fiecare depozit de tradiţie e autentic în sine, e veritabil, complet, desăvîrşit în posibilităţi, rotund ca şi inelul. Indecidabilă însă – şi falsă – e problema identitară: nu există un „proprietar“ de religie autentică ori superioară celorlalte. Nu există un judecător uman care să decreteze ierarhii şi să impună clasificări revelaţiilor divine, aşezîndu-se – evident – în vîrful lor.

Povestea lui Boccaccio, fiindcă e poveste, se termină cu bine: înţelepciunea evreului şi curtenia războinică a mahomedanului izbutesc să obţină, împreună, sinceritatea. Încîntat de parabolă, Saladin îşi mărturiseşte pe şleau nevoia de bani, iar Melchisedec îi dă cu bunăvoie, fiind din belşug răsplătit apoi de generosul principe. Ştim însă prea destul că, în istoria trecută, recentă şi actuală, competiţia celor trei inele nu a cunoscut doar asemenea benefice soluţii. Fiecare dintre religii are curentele ei fundamentaliste, fiecare e deservită de voci care pretind că fraternitatea trebuie uitată în schimbul unei împroprietăriri, cu oricîte violenţe şi schimonosiri, asupra adevărului. Iar proprietarii de adevăr pot, evident, pretinde teritorii, putere, dreptul la decizie discreţionară asupra celor pe care nici măcar nu mai e nevoie să-i socotească drept semeni.

* * *

Pentru cele trei religii abrahamice, Melchisedec e un nume-simbol cu totul special. El desemnează un misterios mediator între transcendenţa divină şi formele de tradiţie prin care ea se livrează fiecărei comunităţi. Neinserat într-o confesiune, el întrupează originea lor unică, negrevată de particularităţi. Neinserat în genealogii şi „neamuri“ terestre, el indică acea întîlnire cu divinul care e liberă de tentaţia înstăpînirilor identitare asupra sacrului. El e, spune sf. Pavel în *Evrei* 7, 1-3, referindu-se la un pasaj din *Geneză* (14, 18-20), „preotul lui Dumnezeu celui Preaînalt... rege al dreptăţii, apoi al Salemului, ceea ce înseamnă regele păcii. Fără tată, fără mamă, fără spiţă de neam, neavînd nici început al zilelor, nici sfîrşit al vieţii, ci făcut fiind asemenea Fiului lui Dumnezeu, el rămîne preot pururea“.

Or, aşa fiind, numele celui ce rosteşte parabola inelelor nu mai desemnează poate atît un personaj, reprezentant al unei religii anume, cît o funcţie perpetuă, neasimilabilă confesional, care ne vorbeşte despre convergenţa religiilor, a drumurilor lor autentice.

În ciuda unor dezolante conflicte alimentate religios, parabola celor trei inele a devenit totuşi o temă bine instalată în conştiinţa contemporană. Ecumenismul, fraternitatea nu mai ţin doar de o retorică obligatorie şi neangajantă; pentru multe instituţii ecleziale, ele au devenit program, politică perseverent urmărită. Papa Ioan Paul al II-lea mai ales a asumat întîlnirea cu celelalte religii ca pe o probă de autenticitate a catolicismului în faţa lumii de astăzi. Dialogul, fie el simbolic ori mai de substanţă, cu oficiali ai iudaismului şi islamului, apoi recunoaşterea responsabilităţilor pe care Biserica catolică le are în neîmpiedicarea holocaustului sînt semne ale unei voinţe de a obţine o convergenţă realistă, necomplezentă, activă, vie, persuasivă. Întîlnirea „Oameni şi religii“ de la Bucureşti (sept. 1998) – la care Biserica Ortodoxă a consimţit şi a participat ca organizator – pare să arate că tema despre care vorbim începe să-şi găsească şi în România o oarecare audienţă. Ar fi de notat iarăşi că mitropolitul Moldovei a organizat, la Durău, un centru de studii biblice la care să colaboreze specialişti ai celor trei tradiţii.

Cert e că, cel puţin pentru adepţii lor realişti, autentici, oneşti, întîlnirea religiilor nu mai înseamnă astăzi prilejul de a-şi afirma şi impune propria, iluzorie, superioritate. Înseamnă mai ales posibilitatea de a-l recunoaşte pe celălalt drept angajat pe un drum similar, de a colabora cu el; înseamnă posibilitatea de a admira o altă cale care duce spre aceeaşi ţintă. Cînd, la 11 oct. 1998, Papa a canonizat-o pe Edith Stein – filozoafă germană de origine evreiască, ce optase pentru catolicism, intrînd în Ordinul carmelitelor –, asasinată la Auschwitz în 1942, el nu a subliniat convertirea, ci dubla ei apartenenţă spirituală. A subliniat faptul că holocaustul evreilor, ca şi masacrele contemporane, sînt o rană a tuturor religiilor. Iar dacă, în vizita la Bucureşti, el a ales să numească, dintre monahii români, pe evreul Nicolae Steinhart, botezat în închisoare, a făcut-o tot pentru a propune fraternitatea religiilor şi o dovadă imediată a convergenţei lor.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Firescul de azi

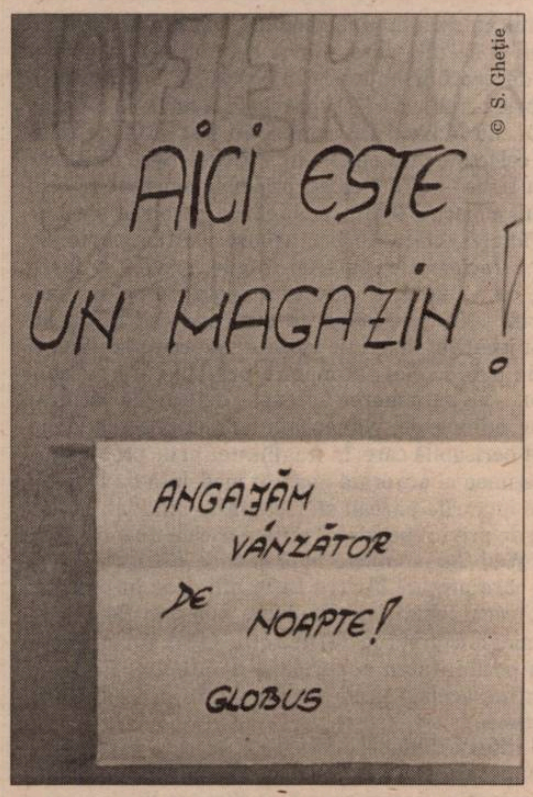

Glosar de tranziţie

Certificatul de revoluţionar

Certificatul de revoluţionar reprezintă o distincţie oficială descriptibilă prin trei particularităţi:

a. Forma ei materială nu este cea a unei medalii destinate expunerii, ci a unei legitimaţii destinate prezentării numai în circumstanţe speciale.

b. Ea este singura distincţie a cărei gestionare nu revine protocolului de stat, ci unui departament guvernamental avînd exclusiv această atribuţie.

c. Revoluţionari au existat de secole în multe ţări, dar certificatul de revoluţionar reprezintă o premieră mondială al cărei merit îi aparţine României. Drept urmare, în vreme ce pretutindeni termenul de revoluţionar desemnează o persoană cu activităţi sau/şi convingeri revoluţionare, în România termenul de revoluţionar desemnează o persoană care, indiferent de activităţi sau/şi de convingeri, posedă certificatul de revoluţionar.

Cei 10 ani de tranziţie nu au adus probe irefutabile că în 1989 România ar fi trecut printr-o revoluţie. Certificatul de revoluţionar este în schimb proba irefutabilă că în România există revoluţionari. Existenţa revoluţionarilor nu este în mod necesar condiţionată de existenţa prealabilă a unei revoluţii.

Discreţia certificatului de revoluţionar nu se rezumă la forma sa materială imediată, ci include şi privilegiile materiale acordate posesorilor lui. Din distribuitor de certificate, departamentul menţionat s-a metamorfozat în distribuitor de privilegii. De aici o veritabilă bătălie pentru obţinerea certificatului şi multiplicarea miraculoasă a celor care l-au obţinut. Aglomerarea de falşi revoluţionari sporeşte dubiile despre autenticitatea revoluţiei. Departamentul înjghebat pentru a preveni impostura se dedică legitimării ei.

Pavel CÂMPEANU

Bazar

Noile femei Cosmo

Scriam mai demult despre Bibliile în foileton – reviste pentru femei care încearcă, ce-i drept în diverse moduri atrăgătoare, să te facă dependentă de ele şi să-ţi imprime o „ideologie“. Şi *Cosmopolitan* procedează asemănător. Diferenţa este că „ideologia“ pe care o promovează este mai atrăgătoare; are meritul de a elimina un strat de dependenţă: acela al femeii faţă de bărbat. Nu, reviste precum *Elle* sau *Unica* nu strigă în gura mare că femeia depinde de bărbat şi de hachiţele lui. Într-un mod mult mai subtil, îţi sugerează că, dacă vrei să ai succes la sexul zis tare trebuie să acţionezi, cu abilitate, în sensul care se cere. În bunul spirit al Regulilor (apărute la Humanitas).

Revista *Cosmopolitan* (publicată de V.N.U. Hearst România S.R.L., redactor şef Elena Francisc) are mai mult curaj: merge cu îndrăzneala pînă acolo încît poate concepe existenţa unei femei fără a se raporta non-stop la dorinţele bărbatului, ci pur şi simplu la sine însăşi. Femeia de tip „Cosmo“ nu mai e construită pentru a-i face plăcere altuia, ci pentru a-şi face sieşi. Ceva nou, nu-i aşa? Helen Gurley Brown, redactor şef al revistei „mame“, între 1965 şi 1997, afirmă sus şi tare în primul articol al revistei fiice: „Îndrăzneşte şi luptă, pentru că te poţi realiza prin puterile tale!“ Sigur, nu e decît un alt slogan, dar unul susţinut cu dibăcie în paginile următoare ale primului număr de revistă. Încă o celebritate de prin alte lumi, Helen Fielding, autoarea romanului *Bridget Jones's Diary*, explică, într-una din paginile următoare, „De ce fetele singure au (parte de) mai mult haz“. Mesajul devine acceptabil prin bunul simţ al prezentării sale; nu apologetic, ci pragmatic: „A trăi singură e la fel cu alte moduri de a trăi: uneori grozav, alteori mizerabil“. O astfel de afirmaţie ar fi fost oricînd (auto) cenzurată din romanele Barbarei Cartland, Sandrei Brown sau din diversele Reguli (de cucerit bărbaţii). *Cosmopolitan* o emite ca pe o realitate. Acceptabilă. O asemenea frază detronează mitul femeii cu orice preţ victorioase în amor, înlocuindu-l cu cel al damei mulţumită de sine chiar şi fără succese palpabile. Să nu înţelegeţi greşit: şi pentru femeile „Cosmo“ bărbaţii contează, şi încă foarte mult, dar nu mai sînt chiar unica sursă de fericire. Dovadă rubrica, lunară, de *Carieră*, dar şi articolul *Călătorie prin universul sexualităţii feminine* din care se poate afla, pentru unii, cu stupoare că, de pildă, 40 de ani este vîrsta iluminării pentru femei. După prejudecata singurătăţii, iată că este atacată, şi pe bună dreptate, şi cea a bătrîneţii. Aceste două „rele“ împreună sînt, pentru multe femei, angoase de o viaţă. E timpul să le privim dacă nu cu fericire, sau măcar cu detaşare, cel puţin cu normalitate. E de salutat asumarea, chiar în mică măsură, a unor realităţi feminine (şi nu numai) mai puţin plăcute. Desigur, şabloanele nu lipsesc nici de aici; cele ale aspiraţiei spre mariaj sînt înlocuite cu unele ale seducţiei în sine. Pînă şi în felurile de mîncare propuse se citeşte un altfel de auditoriu feminin: mai grăbit şi mai independent, mîncător de sandvişuri şi omlete. Înlocuirea unor clişee cu altele e mai bună decît perpetuarea şi idealizarea celor vechi şi prăfuite. Eliberarea totală de şabloane nu-şi are locul într-o revistă pentru femei rămînînd o autopsie.

Iaromira POPOVICI

Un veac de nopţi furtunoase

În ziua de 8 octombrie 1999, la ora 11 a.m. mă găseam în Bucureşti, la domiciliul meu.

Eram după două nopţi teribile, monşer, ba chiar furtunoase, în care numai la el mă gîndisem.

Eram după două nopţi de Tucăshow în care se discutaseră două subiecte ce l-ar fi topit de plăcere şi copleşit ca interes: ce facem cu monumentul ghenărarilor unguri de la Arad şi cum trebuie să reacţionăm corect politiceşte la manualul alternativ de Istorie a Românilor pentru „a douăsprezecea“...

Două nopţi n-am avut în minte decît nemuritoarea frază caţavencianâ: „Voi, dascălii, cînd auziţi de istorie“... (căreia îi dădeam imediat o completare: „da' dumneata, Bibicule, n-ai cunoscut cineaştii şi editorialiştii faţă-n faţă cu Mihai Viteazu...“). Se ajunsese – ca pe vremea vechiului regim – a se cere socoteală pentru fiecare cuvinţel care nu era pe linie, a se întreba răstit de ce lipseşte cuvîntul „Patrie“ (ca altădată „Partidul“!), a se discuta despre socrii autorului şi ce cadouri îi trimit, ba chiar a se imputa (!?) *Dilemei* că e subvenţionată de la bugetul parlamentar (cu lefuri care ne permit să afirmăm că o scriem din pură plăcere şi sub Văcăroiu şi sub Ciorbea sau Vasile). Chiar dacă ar fi fost inadmisibil (de prost), tonul cu care era desfiinţat în 1999 suna la fel de inadmisibil. Şi mai grav în consecinţe.

În sfîrşit, în trei cuvinte, am adormit greu.

Dimineaţă, m-am trezit cu un dor de Caragiale, ca după tata.

Am luat *Momentele* (ediţia Vartic) şi am căutat – înfrigurat, pot spune – ce scria, dacă scria, exact cu o sută de ani în urmă; îl vroiam „la zi“. Magie a zilei şi a secolului – l-am găsit! În *Universul*, la 8 octombrie 1899 fix, apărea articolul intitulat *Intelectualii*, semnat I.L. Caragiale. Nu se poate! Cu trei zile în urmă, plecînd de la redacţie cu Cezar Paul-Bădescu, tocmai despre asta discutasem, de la „Aviatori“ pînă la „Guvern“: ce este un intelectual? Nu se poate! Asta e spiritism curat. Citez:

„...Azi, mai mult ca totdeauna, la noi mai mult ca oriunde, intelectualii sunt, am putea zice, inspiratorii, diriguitorii opiniei publice, mai ales cînd e vorba de mişcarea «culturală». Ei fac ploaie şi vreme bună, ei tarifează preţurile succeselor şi decernă laurii, ei condamnă, îngăduie sau încununează – în literatură, în teatru, în arte, în ştiinţe, în fine în tot: ei!, ei, intelectualii!

Aceste exemplare de lux ale omenirii mişună astăzi prin toate unghiurile publice. Lipsiţi cu desăvîrşire de vreo falsă fudulie, intelectualii intră în toate localurile de consumaţie şi se amestecă bucuros cu toţi comunii muritori... Iată-i... La orice masă de la berării, birturi, cafenele, dacă sînt trei muşterii, unul desigur este un intelectual. Ce face el, omul ales, alături de cei doi profani? Îşi îndeplineşte misiunea: propagă, luminează, vulgarizează. Sunt chelneri cari, după cîte au prins pe apucate din dezbaterile şi conferinţele intelectualilor, pot face marţ pe un profesor de universitate, mai ales dacă l-or lua repede.

Dar mai la urmă, o să mă întrebi dumneata:

– Bine, după cîte mi-ai scris aci, cam înţeleg eu ce sunt intelectualii, dar atîta nu mi-e de ajuns; aş voi să-mi dai o definiţiune mai scurtă şi mai limpede; să-mi spui desluşit: ce este un intelectual?

– Bucuros, răspund eu; iată:

Omul care dispreţuieşte orice ocupaţie de imediată actualitate şi pentru el şi pentru lume şi se dedă la nobila profesiune de gînditor – se numeşte un intelectual. Sunt mii şi mii de unelte-n lume: glonţ şi năvod, plug şi sapă, teslă şi rindea, ciocan şi nicovală, cot şi terezii – cine le mai ştie pe toate? – un întreg arsenal inchizitorial! fără acesta omenirea n-ar putea stoarce binele ei din sînul naturii, din sînul mamei crude, care mai totdeauna trebuie apucată strîns în cleşte, canonită, bătută pînă la sînge, ca să-ţi dea o picătură de lapte. Ei!... Intelectualul e prea blînd fiu ca să-şi maltrateze cumva mama. Mîna lui, care n-are altă menire decît să treacă uşor peste frunte-i, s-ar murdări la atingerea vreuneia dintre uneltele de tortură. Intelectualul a venit în existenţa terestră înarmat cu o unealtă mult mai nobilă, o zestre divină: *gîndirea!*

Acu... deştept ori ba, spiritual sau nerod, cu scaun la minte ori lovit cu leuca – astea sînt întrebări absolut indiferente; e destul că poate zice cu toată siguranţa:

„Eu?... Eu sunt un intelectual!“

Universul, 1899, 8 oct.

Articolul, în întregime, poate fi citit de la pagina 421 la pagina 424; rămîne la gradul de subtilitate, de humor şi de subversivitate al fiecăruia să constate cum vine de se potriveşte la nopţile noastre furtunoase dincolo sau dincoace de Arad, cu Dracula permanent în faţa ochilor. Dar, după lectură, n-am putut să pun cartea deoparte fără să recitesc ce scrie pe coperta a patra, lîngă poza autorului: „Despre *Momente* n-a spus nimeni un cuvînt, deşi e o carte europeană“, semnat: I.L. Caragiale.

Poate că mă înşel sub tăria şocului fericit, dar parcă nici un intelectual român, nici un critic de anvergură n-a afirmat vreodată cu atîta linişte că *Momente*-le („monumente, maestre!“) sînt europene! E bine s-o ştim măcar la intrarea în mileniul III. Nu e prea tîrziu.

Radu COSAŞU

Cel mai celebru ghid de astrologie chineză

Scandalul excrementelor de elefant

Spiritele cultivate din Statele Unite sînt în plină efervescenţă. Agitaţia intelectuală face valuri în toate mediile de informare, cu precădere pe Internet. Fapt greu de crezut, deoarece prea numeroasele provocări artistice din ultima sută de ani au ajuns să anestezieze sensibilitatea publicului, totul a început de la o expoziţie. Cu puţin timp înainte de vernisaj, s-a aflat că, la Muzeul de Artă din Brooklyn, urmează să se prezinte, printre alte obiecte provocatoare ca, de pildă, un porc secţionat, o pictură a Fecioarei Maria ca negresă. Mai grav, figura Madonei ar fi încadrată într-un colaj de organe genitale feminine, decupate din reviste porno şi, culmea, ar conţine intervenţii cu excremente de elefant pe sînul drept. Autorul este un tînăr artist britanic, remarcat şi premiat, nigerian de origine, numit Chris Ofili. Majoritatea protestantă, destul de indiferentă la cultul Fecioarei, ar fi privit, probabil, lucrurile cu calm, catolicii s-au simţit însă profund jigniţi. Cel mai notoriu dintre ei, Rudy Giuliani, primar general al New-York-ului şi candidat la funcţia de senator, a declarat că, dacă tabloul va fi expus, va retrage subvenţia considerabilă pe care primăria o acordă muzeului. Din acest moment, spiritele s-au încins şi toată lumea s-a simţit datoare să-şi spună părerea. Personaje care, nu cu mult timp în urmă, îşi manifestau deschis solidaritatea cu Salman Rushdie, vituperîndu-i pe fundamentaliştii islamici, neînţelegători ai autonomiei estetice, au declarat că vor picheta muzeul şi, la rigoare, îi vor spoi pereţii cu balegă de cal. Inteligenţia a strigat că libertatea de expresie se află din nou în pericol, iar Hilary Clinton, concurenta lui Giuliani la funcţia de senator, a afirmat solomonic că arta trebuie susţinută, indiferent ce-ar face, dar că ea personal nu se va duce să vadă blestemăţii. Chris Ofili, aflat la Londra, nu şi-a pierdut capul şi nu s-a lăsat antrenat în comentarii, declarînd doar că la el, în Europa, lumea n-ar face atîta caz de mici amănunte. Sondajele de opinie se ţin lanţ, estimîndu-se procentele pro şi contra Giuliani. Persoanele luminate, care se tem şi de Dumnezeu, şi de gura lumii, nu contestă dreptul artiştilor de a exprima orice, eventual chiar ceva indecent şi provocator pentru a epata pe burghez, dar nu doresc ca acesta din urmă să şi plătească, din impozitele sale, dreptul de a fi batjocorit. Ceea ce liber-cugetătorii denunţă drept cinism, deoarece, în condiţiile în care arta trăieşte din taxarea plătitorilor, nu din contribuţiile cunoscătorilor, lipsa subvenţiei echivalează cu sugrumarea expresiei.

Caracterul insolit al acestei dispute a apărut abia atunci cînd obiectivul cotidian *New York Times* a publicat, atît în paginile sale imprimate, cît şi în situl său de pe web, reproducerea în culori a tabloului cu pricina. Figura elegant simplificată, drapată într-un veşmînt floral, combină coloritul simbolic de tradiţie occidentală cu frontalitatea artei africane. Albastrul veşmîntului pe ocrul torid al fondului, negrul fetei cu buze roşii marcate şi bitumul celebrelor excremente formează o armonie simplă şi, orice s-ar zice, nobilă. Decupajele dispuse împrejur sînt ambigue, ele trimit, privite de aproape, la simbolul matricei atot-generatoare dar, privite de departe, la îngerii zburători din iconografia occidentală. Văzută pe ecranul monitorului, lucrarea pare expresia reuşită a unui demers artistic intercultural. Se poate obiecta că este vorba doar de o imagine electronică, epurată de concreteţea materialelor blasfemiatoare şi că abia contactul cu originalul ar fi cu adevărat provocator. Iată o observaţie realmente revelatoare: disputa nu a fost declanşată nici de obiectul artistic însuşi, nici de reproducerea lui, ci de asocierea cuvintelor Fecioară, pornografie şi excremente, fiecare cu încărcătura lui semantică general acceptată. În actul artistic de faţă nu intervine însă pornografia generică, ci anumite imagini al căror sens se modifică prin asamblare, nu scatologia în sine, ci un material anume, cu virtuţi expresive discutabile, rezultat din digerarea calmă a ierbii savanelor. Desfăşurată îndeosebi în spaţii parcurse de impulsuri de energie dematerializată ca televiziunea sau Internetul, dezbaterea s-a virtualizat, purtîndu-se la nivelul semnelor lingvistice convenţionale, nu la acela al elementelor artistice concrete. Se eludează faptul că obiectul artistic nu se reduce nici la materialele din care este confecţionat, nici la vocabularul simbolic din care este elaborat. El este prezenţa elocventă, capabilă eventual să producă, la întîlnirea cu privitorul, evenimentul minunat şi efemer al experienţei estetice. Există transsubstanţiere şi în artă, nu numai în credinţă, astfel încît o imagine, fie şi pornografică în contextul ei iniţial, sau un material, fie el dezgustător în starea lui naturală, pot deveni, prin prelucrare individuală sau prin reorganizarea relaţiilor reciproce, ceva nou, neobişnuit şi preţios. Să ne amintim, înainte de a ne înfierbînta, că parfumurile cele mai rafinate includ obligatoriu, în reţetele lor, picătura iute şi proaspătă de excrement.

Adrian MIHALACHE

Nu rataţi

Manifestările culturale din cadrul deschiderii oficiale a ***Antenei Pro Helvetia Bucureşti*** *(biroul Fundaţiei elveţiene pentru cultură Pro Helvetia):*

1. **Expoziţia de artă contemporană „Mostre"**
Dan Perjovschi & Subreal (foto-instalaţii).
Prezentare specială Pro Helvetia: Pipilotti Rist (video) şi Roman Singer (film de Peter Liechti).
Vernisaj: 15 oct. 1999, ora 17,00, Muzeul Naţional de Artă al României, Sala de Marmură Neagră. Expoziţia va fi deschisă între 15 şi 24 oct., orele 10,00-18,00.

2. **Concertul de jazz al trioului „The magic Triangle"**
Jürg Solothurnmann & Harry Tavitian & Corneliu Stroe
15 oct. 1999, ora 21,00, Green Hours 22 (Calea Victoriei 120).

3. Spectacolul de dans contemporan „Chief Josef"
Coregrafia şi interpretarea Katarina Vogel, 16 oct. 1999, ora 19,00, Teatrul Naţional Bucureşti, Sala Atelier.

Din fanfare funerare

Indienii Sioux de pe strada Cozia

Strada Cozia din Timişoara are case cu pereţii cu mortarul căzut, cu burlane înverzite de folosinţă, de ploi acide şi de căldurile apăsătoare ale verii urbane. Şi tot aici, prin fericita aşezare a locului aproape de centrul oraşului, s-au ridicat multe vile ale noilor îmbogăţiţi cu scări şi terase împodobite cu gresie italiană şi gazon ca acela de prin reviste colorate din patria lui Lessing. Două lumi se arată trecătorului puţin grăbit şi interesat să le înţeleagă: una care aduce la zi lumea de ieri şi alta care perseverează harnică şi ocoşă spre cea de mîine. Cea dintîi îşi poartă chipul printr-o lentoare nu lipsită de poezia ruinurilor care l-au stîrnit creator pe Grigore Alecsandrescu, cealaltă îşi găseşte potrivite rezonanţe cu proza detaşat cinică a ultimei generaţii de juni creatori, cheltuindu-şi avînturile imaginare pe drumul neted de la celular la spaţiul garnisit cromatic al ultimei serii de „pisiuri", perseverînd de la Windows '97 spre mai mult. Nu e cazul să o condamnăm pe una în numele celeilalte şi să recădem aşa în vechiul război al culturii naţionale care pretindea că în trecut e tot binele cu putinţă şi în prezentul bicisnic promisiunea unui viitor asemenea aceluia al mult pomenitelor „boom"-uri urbane biblice care poartă numele de veşnică pomenire al Sodomei şi Gomorei. Cu toate acestea nu putem nicidecum să ne refuzăm tentaţia de a spune că pe strada Cozia supravieţuieşte un paseism municipal care seamănă, prin chiar tentaţiile care ni le provoacă, cu cele care au animat trăirile lui Eminescu pe cînd plasa marile virtuţi ale naţiei în vremea lui Mircea cel Bătrîn sau Ţepeş. Şi cum spun nu e cazul, cu toate că nu ne putem reprima starea cu pricina: iată, nu departe de noi o casă din acelea care cum spun l-au transfigurat liric pe poetul Umbrei lui Mircea. Casa e mare şi aproape surpată de trecerea vremii, într-o parte o uşă îngustă ca de naos bizantin înlesneşte vizitatorului intrarea într-un spaţiu încărcat de poezia unei vechimi netulburate de tumultul sfîrşitului de mileniu, chiar lîngă uşă un compresor bătrîn, nu departe profilul melancolic al unui polizor surpat şi mai încolo, aruncate într-o alandala expresivă, scule înnegrite de ani, chei tubulare, altele purtînd cu ele urmele unui internaţionalism anistoric: cheia franceză, holz-şuruburi, ghivinturi. Afară, pe iarbă, stau mai întotdeauna maistorul şi asistenţa în faţa halbelor de bere, atelierul nu pare niciodată să fie deranjat de clienţi – am uitat să spun cititorilor că acolo se află spre folosinţă un atelier de reparat biciclete. Maistorul bea bere şi, dacă treci pe lîngă adunarea lor şi se nimereşte să posezi puţină cunoaştere a prozei româneşti, pe dată s-ar putea să te năpădească inevitabila comparaţie cu Poiana Fierăriei lui Iocan din romanul *Moromeţii* al lui Marin Preda. Nu-ţi este dat să stai acolo cu ei pe iarbă, la bere, doar treci şi pe lîngă ureche îţi zbîrnîie cuvîntul Constantinescu şi de aici deduci că dezbat ceva politic, cuvîntul răsună exotic, nefiresc aproape, rar în asemenea spaţiu şi alături de oamenii aceia antroponime terminate în „escu", nu poate fi decît preşedintele, îţi zici şi încerci să pricepi (cu gîndul la sondaje) dacă zicerea e de bine sau de rău. Nu poţi desluşi cum anume ar putea fi, ce zic aceşti autohtoni de Timişoara, băştinaşii care stau acolo, în iarbă, precum indienii Sioux faţă la faţă cu năvala modernă şi postmodernă a ăstora cu feţe palide veniţi din Lumea Nouă a Vechiului Regat după anii şaizeci. Strada este o rezervaţie penetrată de vilele noilor sosiţi, ea mai poartă spre amintirea viitorimii imaginea unora ca aceştia, scăpătaţi, ieşiţi la marginea albiei cam tot aşa cum aruncă valurile unei viituri pe prundiş o cizmă de gumă desperecheată. Înainte vreme trăiau pe strada Cozia slovaci maghiarizaţi cu nume stranii, evrei şi nemţi precum baba Neiss din colţ, de peste drum de Alimentară. A rămas doar ea cu moşu – pruncii dumisale, unul tîmplar şi celălalt conferenţiar la Politehnică, s-au tot dus cu neveste şi nepoţi în Germania untului, vorba cunoscutului filozof. Pe iarbă putem admira profilul de pasăre de pradă al slovacului-ungur Coarci, slab şi alcoolic, cu trăsăturile specifice ale acestui popor al birturilor, al hierofanţilor monopolului cu dulce, un soi de ceva foarte ieftin în care barmanul toarnă din raţiuni umanitare sirop de vişine sau de căpşuni. Coarci vorbeşte tare, îţi zice „salut şefu'", rîde golăneşte, chit că se apropie de pensie şi din cînd în cînd îţi poate povesti despre cum fusese el băiat de mingi la Ripensia şi cum, pe urmă, a jucat la Poli o vreme. De acolo i s-a tras angajarea preţ de două decenii ca instalator de încălzire la Institutul Politehnic unde a tras chiulul ca fostă vedetă locală. Pe ăsta îl ştii, pe ceilalţi, cu figuri asemenea, nu-i mai cunoşti, îi poţi auzi cum stau în iarbă şi vorbesc iute ungureşte şi înjură româneşte, pe urmă se duc peste drum la birtul din vremuri vechi şi trec strada gospodăreşte cu halba de bere sau cu paharul cu monopol şi se lasă în iarbă. Uneori stau în parcul de peste drum, în grădina de vară a bodegii aceleia care, cum zic, păstrează lumea de odinioară tot aşa cum castelele englezeşti poartă în ele şi nobleţea vremurilor apuse şi poezia misterioasă a atîtor poveşti cu fantome. Aşa şi la bodega asta atît de inspirat denumită, în timpuri demult apuse, „Calu' bălan": înăuntru ai strania senzaţie că timpul însuşi a încremenit, intri în mister şi fior metafizic, mese de tablă, podele unse cu motorină, pereţii vopsiţi în vopsea verde pînă la mijloc şi vitrina de la bar căcată abundent de muşte, miroase minunat, uşor acru, a bere, a sudoare bărbătească, a cazarmă, minunate stări te încearcă şi dacă n-ar fi un afiş cu Coca-Cola, inutil şi nelalocul lui, ai zice că nici n-a trecut vremea, îţi vine să fredonezi stihul lui Macedonski: „Iată Pometeşti, iată Adîncata/ Vreme cîtă curs-a parcă n-a trecut". Îţi aduci aminte de minunatele birturi în care ţi-ai început ucenicia de bărbat, în care ai fost iniţiat cam într-un fel asemănător puştanilor deveniţi bărbaţi prin riturile unor triburi africane studiate cu sufletul la gură de ciracii lui Levi-Strauss. Stăteai aşadar în acelaşi minunat damf anistoric, învăluit în fumul de Mărăşeşti şi de Carpaţi fără în spaţiul sacerdotal denumit Piţko, aşa-i zicea birtului ăluia în care ai devenit bărbat în faţa unui monopol cu dulce, în mijlocul aceloraşi figuri ca ale lui Coarci: „cocieşii" (citeşte căruţaşii) Timişoarei, ai Lipovei, de prin orăşelul Ciacova, decăzut astăzi la starea de comună, într-un cuvînt străbuna îndeletnicire urbană a Banatului dominată de jargonul acela unguresc sau nemţesc în care numai înjurăturile sînt daco-romane din sentimentul probabil ca numai aşa agresivitatea lexicală este satisfăcută. Şi cum spun, cocieşii cară şi azi pe la babele din cartierele Timişoarei lemne pentru foc, au cai din aceia mari şi au dat omenirii pe eroina populară Ocsko Tereza care din rîndul lor a provenit, din ultramarginalul cartier timişorean Kunstelep care străjuieşte Turbina de apă, din chiar acele locuri în care Bega intră în urbe. Ocsko fusese protagonista unui mit întemeietor al lumii comuniste înainte de a deveni nume de stradă şi mai apoi loc al unuia din primele talciocuri renumite din Vestul românesc, din Arad. Treptat, neistovita curgere a istoriei a împlinit o stranie substituţie a numelui acesteia care a devenit sinonimul perfect pînă la dizlocare al tîrgului, aşa încît nimeni astăzi nu spune mă duc la piaţa de vechituri, ori la talcioc (cuvîntul e cvasinecunoscut), toţi spun: „duminică mă duc la Ocsko". Iată cum, ironie a istoriei, o luptătoare a lumii noi a sfîrşit prin a da nume unicului loc unde, în România de altădată, era cu putinţă capitalismul.

Daniel VIGHI

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

HAI, ISTORIE, LA JOC CĂRŢILE PE FOC!

„Tribunalul poporului“

Campania de înfierare a manualului de istorie pentru clasa a XII-a apărut la Editura Sigma (coordonator: conf. univ. dr. Sorin Mitu, autori: prof. gr. I Lucia Copoeru, conf. univ. dr. Ovidiu Pecican, lect. univ. Liviu Ţârău şi asist. univ. Virgiliu Ţârău) a stîrnit tot soiul de reacţii. Pe mine unul m-a întristat şi m-a îngrijorat.

Nefiind istoric, caut să mă abţin de la orice aprecieri privind manualul în cauză. Este de altfel primul lucru care m-a şocat în discuţiile purtate *pe marginea* subiectului: uşurătatea nemaipomenită cu care nespecialişti de toate calibrele s-au grăbit să formuleze verdicte.

Poate că îndeletnicirea de profesor de literatură m-a adus adesea pe terenul istoriei şi mi-a format o abilitate de a desluşi „semnificaţia cuvintelor“ care să mă ajute să nu mai cred, de pildă, că „romantic“ trebuie să însemne ceva de genul *visător* sau *aiurit, ins cu capul în nori*, aşa cum mi s-a părut că înţelege domnul Tucă atunci cînd îi somează pe autorii manualului să se decidă: sînt Bălcescu şi Kogălniceanu *romantici* sau *patrioţi?* La o asemenea întrebare rămîi cu adevărat fără replică.

Dar, repet, nu am de gînd să intru pe acest făgaş al discuţiei, întîi de toate pentru că simt că nu am căderea să o fac şi nu vreau să mă trezesc în rîndul combatanţilor de ocazie, fie aceştia detractori sau apologeţi. Este pentru mine limpede ca lumina zilei că despre calitatea ştiinţifică şi didactică a manualului incriminat nu se pot pronunţa în cunoştinţă de cauză decît oameni cu pregătirea necesară – ca să nu mai vorbesc despre disponibilitatea elementară de a vrea să afle şi să priceapă o serie de lucruri absolut indispensabile pentru formarea unei judecăţi corecte: ce indică programa de istorie de clasa a XII-a, cum se raportează această programă la ansamblul predării istoriei, naţionale şi universale, pe parcursul întreg al şcolarizării, de la clasele primare la bacalaureat, care sînt obiectivele pe care le propune noua programă, cum se justifică acestea în cadrul reformei învăţămîntului, cum reflectă manualul adus pe banca acuzării programa de care este obligat să ţină seama, cum se situează acest manual în raport cu celelalte patru oferte editoriale pentru istoria de clasa a XII-a... Încercările de a formula cîteva răspunsuri avizate la aceste întrebări – care, din păcate, nu i-au preocupat defel pe acuzatori – continuă să fie sufocate de vituperări, plăsmuiri de scenarii şi atacuri la persoană. Semn că nici nu interesează cum stau lucrurile de fapt şi că „subiectul“ atacat stă, aşa cum se întîmplă de regulă în descărcări concertate de mînie, în altă parte.

O discuţie serioasă, profesionistă, asupra programei şi a manualelor de istorie mi se pare extrem de utilă în momentul de faţă. În urma ei s-ar putea să ne dăm seama nu numai cît de bun sau de rău, cît de „naţional“ sau de „antinaţional“ este manualul coordonat de conf. dr. Sorin Mitu, ci şi cît sîntem sau nu sîntem în măsură să ne primenim învăţămîntul de nostalgia bunului, dragului manual de odinioară, „Biblia“ generaţiilor ceauşiste. Mă întreb însă, cu destulă îngrijorare, dacă o astfel de discuţie este dorită şi chiar dacă ea mai este cu putinţă sau dacă ar mai avea impactul pe care s-ar cuveni să îl aibă.

Abia mă năşteam cînd epoca „tribunalelor populare“, a „demascărilor“ şi a „înfierărilor“ publice intra în declin. Le-am cunoscut doar din povestirile celor mai vîrstnici – în primul rînd, ale tatălui meu – şi din lecturi de după 1989. În perioada în care m-am format, puterea comunistă se debarasase deja de ideologia luptei de clasă, nemaiavînd nevoie de o astfel de legitimare, aşa încît montările de acest tip erau reactivate doar în situaţii de excepţie, cum a fost cazul lui Anghel Mînăstire, despre care nu am avut, din păcate, decît informaţii colaterale. Am, cred, toate motivele să mă îngrijorez, cînd văd că formula „tribunalelor populare“ reintră în actualitate. Cînd un moderator TV pare să intre în rolul de „asesor“ (parcă aşa i se spunea?), cînd asistenţa, comod mascată, de această dată, în spatele micilor ecrane, emite mesaje de indignare faţă de presupusa vină a făptaşului... Cînd se reactivează toată recuzita de cuvinte-verdict, faţă de care nu poţi decît să pleci capul şi să-ţi asumi culpa: „antinaţional“ (mai înainte era „duşman al poporului“), „trădător“ (rămas cu aceeaşi semnificaţie: „cine nu e cu noi e împotriva noastră“), „crimă cu premeditare“ („duşmanul de clasă nu doarme niciodată“ şi nu acţionează decît deliberat)... Cînd asistăm la instrumentarea unui „dosar“ în tradiţia cunoscută, în care inculpatul e dovedit a avea contacte cu străinătatea („vîndut imperialiştilor“), rude peste hotare (în anii '80 forma aceasta de incriminare s-a soldat cu o dispoziţie de a da afară din edituri redactorii care aveau rude în afara graniţelor ţării), legături cu organizaţii ostile (vînătoarea de „spioni“ şi de „sabotori“ din perioada stalinistă, stigmatul vreunei relaţii cît de îndepărtate cu *Europa liberă* mai tîrziu)... Mă îngrijorează deci faptul că nu se precupeţeşte nimic din arsenalul de mijloace verificate de înfierare a „duşmanului“ în aşa fel încît „judecarea“ acestuia – calmă, atentă şi dreaptă – să nu mai fie nici necesară şi nici măcar posibilă.

I-am văzut pe autorii manualului în cauză puşi la un moment dat sub protecţia perfidă a disculpării prin invocarea „inconştienţei“. Ei ar fi avut, cu alte cuvinte, circumstanţa atenuantă a unui „omor prin imprudenţă“. Las de o parte cît de jignitor poate fi argumentul, adresat unui profesionist care îşi exercită meseria. Las la o parte cît de aiuritor este argumentul, îndreptat către un întreg sistem care are rostul de a reglementa elaborarea şi acreditarea manualelor. Inconştienţă generalizată? Complot generalizat? Versiunile se schimbă de la o zi la alta, cu fervoarea denunţării cu orice chip şi prin orice mijloace. Mă întreb însă dacă acuzatorii s-au ostenit vreo clipă să se gîndească la responsabilitatea care le revine *lor*, rostind verdicte fără drept de apel de la tribuna Parlamentului sau pe canale mediatice de largă audienţă. Ne declarăm cu toţii de acord, într-o minunată frăţietate, că incitarea la violenţă e condamnabilă. Ar fi totuşi cazul să facem un pas mai departe şi să acceptăm că nu numai îndemnul de a pune mîna pe bîtă intră în această categorie. Stimularea sau legitimarea violenţei de opinie şi de atitudine precede şi „justifică“ violenţa fizică ulterioară, cum au demonstrat-o cu brio scenariile staliniste şi ceauşiste şi multe evenimente de după 1989. Ce să mai spun de apelul la arderea publică a cărţilor? Mi se pare de necrezut că o astfel de declaraţie poate veni dinspre Parlamentul României.

Pare că insul cumpănit, care se gîndeşte de două ori pînă să rostească o dată, care, într-o controversă, încearcă întîi de toate să-şi înţeleagă oponentul, care cîntăreşte argumentele de o parte şi de cealaltă, tinde să devină o relicvă în România de azi. Cred că am suficiente motive de îngrijorare.

Liviu PAPADIMA

Cartea ca obiect

Recentele dezbateri din mediile româneşti cu privire la manualele de istorie (folosesc pluralul pentru că mă încăpăţînez să consider că dezbaterea va reveni la normal şi se va discuta despre manuale şi nu despre manual – cu sau fără majusculă) a scos în evidenţă cîteva fenomene îngrijorătoare.

Întîi de toate, duritatea confruntării. Rigiditatea poziţiilor, lipsa de selecţie a argumentelor – să fie aceasta, oare, cauza relativei uniformităţi a argumentelor? – au contribuit la apariţia unui conflict extrem de violent, supradimensionat în raport cu cauza publică. Impresia mea, subiectivă, este că această exacerbare se datorează neînţelegerii faptului că un manual, spre deosebire de cartea cea de toate zilele, citită în liniştea căminului, în tren sau în autobuzele parcă mereu încărcate, este un instrument veşnic perfectibil. Un manual nu se eternizează decît atunci cînd sistemul educaţional – în fapt, societatea – nu este interesat de manual! Exemple avem prea multe în manualele de istorie din perioada comunistă.

Apoi, ciudăţenia unor argumente. Apogeul a fost atins de domnul senator Sergiu Nicolaescu. Mustrîndu-l „blînd“ pe autorul unui manual controversat, dl Senator a aruncat în neant munca onestă de ani de zile a tînărului meu coleg de la Cluj, afirmînd în esenţă că este un cunoscător al istoriei, dat fiind faptul că a regizat (nu spun produs) filme istorice. Recunosc cu umilinţă că şi eu sînt istoric (probabil prea tînăr pentru a fi şi regizor) şi că am aflat, mulţumită largheţei intelectuale a domnului senator, că John Ford este un excelent cunoscător al istoriei americane deoarece a regizat, nu-i aşa, nenumărate westernuri, unele dintre ele remarcabile.

În sfîrşit, caracterul de masă al dezbaterii. Adevărat, fiecare dintre noi este legat, într-un fel sau altul, de sfera şcolii. Copii, părinţi, profesori, bunici, mătuşi şi unchi, toţi avem angoase şi mîndrii mai mult sau mai puţin ascunse legate de această instituţie. Dar a te substitui specialistului dintr-un domeniu sau altul este riscant. Chiar şi relativa lentoare de reacţie a mediilor de specialitate la problemele ridicate în această perioadă nu justifică această intervenţie. Cu atît mai mult cu cît era vorba de un domeniu foarte delicat cum este istoria. Brusc, istoria a devenit un fel de divizie naţională „Ursus“ şi mă întreb cînd va apare – alături de deja celebra formulă „oameni de fotbal“ – sintagma „oameni de istorie“.

Dacă în dezbatere ar fi fost un manual de, să spunem, anatomie, poate că toată această vînzoleală mediatică nu ar fi avut loc; ciudat lucru, căci fiecare dintre noi avem un trup, dar nu toţi ştim istorie. Argumentul poate fi, recunosc, absurd, dar este în ton cu „greutatea“ unor argumente aruncate (formulate?) în ultimele zile. Frumuseţea unor puncte de vedere merită a fi rememorată. La conferinţa de presă organizată de Ministerul Educaţiei Naţionale, o distinsă reprezentantă a presei a întrebat dacă este normal ca la disciplina istorie să existe manuale alternative. Răspunsul a venit prompt (adevărat, sub forma unei întrebări retorice) din partea celor implicaţi: este, oare, normal să existe patru sute de ziare? Evident că răspunsul este, în ambele cazuri, da.

Discuţia este, din păcate, mai profundă şi nu o simplă anecdotă dulce-amară a tranziţiei noastre ce pare să se eternizeze. Problemele sînt mai simple şi, în acelaşi timp, mai dramatice prin însăşi simplitatea lor. Toată dezbaterea atestă faptul că o carte a ajuns obiect. Obiect al manipulării, obiect al utilizării ei în cu totul alt scop decît cel normal, de a informa şi de a forma. Agresivitatea manifestată în condamnarea autorilor era, în opinia mea, de mult la îndemînă; avea nevoie de un obiect asupra căruia să se răsfrîngă şi din care să se reflecte şi să orbească pe trecătorul grăbit spre un viitor incert. Deşi manual destinat copiilor într-un context bine precizat, cartea cu pricina a devenit calul de bătaie al celor cu angoase ce nu au nimic în comun cu educaţia. Sentimentul de care nu pot să scap este că avem de-a face cu debusolarea celor ce nu pot alege, nu pot opta şi, mai important, nu pot accepta opinia celuilalt. Poate că nu ştiu, căci este nevoie de exerciţiu şi de asumarea unui risc atunci cînd faci opţiuni. Asumarea opţiunii este mai grea decît credem; să nu uităm că sistemul comunist încuraja inerţia prin paternalismul de stat. Era mai simplu atunci cînd partidul unic lua deciziile. Libertatea este, şi ea, o problemă de opţiune.

Există însă şi alte probleme. Care este rolul mediilor în aceste dezbateri? Am asistat cutremurat la un spectacol straniu: o pereche de bretele şi un trening punînd la zid (sau stîlp, încă nu sînt sigur) nişte oameni pentru simplul motiv că au încercat să-şi afirme, ca specialişti, o opţiune intelectuală. Accept ideea că opinia mea poate fi contestabilă şi contestată; un preopinent mă poate ajuta să-mi depăşesc propriile limite; dar ce relaţie subtilă există între munca mea academică şi soţia mea de acasă, nu ştiu. Mă rog, sînt lipsit de subtilitate, dar am crezut că rolul mass-media este să apropie prin mijlocire neutră, nu să despartă prin visceralitate. Cît despre contestarea bunei credinţe... Paradoxul este că am fost la celebra întîlnire de la Poiana Braşov (în timp ce colegul de la Cluj nu a fost) şi nu-mi aduc aminte să fi încercat să mă cumpere (sau să-mi dea directive) cineva pentru cine ştie ce interese obscure. Om lipsit de valoare ce sunt, poate că am fost lăsat deoparte.

De ce stîrneşte predarea istoriei pasiuni atît de intense? Ciudat, căci şcoala priveşte înainte, chiar şi atunci cînd evaluează trecutul. Am ales studiul istoriei fiindcă mă învaţă ceva despre ceea ce va veni. În plus, nu cred că pe Mihai Viteazul îl interesează ce credem noi despre el şi, mai grav, ce facem noi cu el şi din el. Nevinovăţia lui este manifestă, indiferent de opinia noastră. Cunoaşterea de tip filatelic a istoriei (deci, privită ca o colecţie de date, nume şi sentinţe protocroniste) duce la ignorarea sensului predării istoriei ca ofertă de învăţare şi ca experienţă de cunoaştere bazată pe spirit critic şi gîndire axată pe reconstrucţia trecutului.

Mai este o problemă, poate cea mai gravă. Istoria reprezită un discurs despre libertate şi, ca atare, nu poate fi transmisă generaţiilor viitoare – la fel de inocente ca şi cele trecute – printr-un manual unic, creat după ce toate celelalte manuale (în fapt, voci care ne îmbogăţesc) au fost arse pe rug în piaţa publică. Este o încercare prost mascată de a reintroduce cenzura şi delictul de opinie. O cenzură aplicată editurilor şi istoricilor deopotrivă este o cenzură aplicată societăţii în ansamblul ei. Mai mult, victimizarea unor autori care propun alternative, fie acestea şi incomode, denotă o neînţelegere a domeniului de cunoaştere care este istoria. Istoricul îşi petrece cea mai mare parte a vieţii citind şi reflectînd asupra modurilor în care poate îmbogăţi o istorie deja petrecută şi scrisă. Astfel, el poate contribui, ca fiecare alt om, la crearea unei societăţi democratice, a cărei primă trăsătură este comunicarea şi diferenţa de opinie. Ceva se întîmplă cu o societate în care oamenii sînt atît de înstrăinaţi încît nu mai pot accepta pe cel de lîngă ei aşa cum este: altfel, dar totuşi atît de aproape...

Carol CĂPIŢĂ
lector, Facultatea de Istorie, Bucureşti

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Îl cunosc pe...

Ciprian Bolohan, plusator la şapcă

O să v-o puneţi pe cap?

Aşa, să văd cum îmi stă, da. E totuşi şapca lui Ceauşescu.

De ce aţi cumpărat-o?

Cînd îl vedeam în poze, pe la zilele recoltei, prin uzine, săracu', tare prost a fost... Am zis: o să-i iau şapca şi o pun în vitrină şi, cînd o fi o enervare, o s-o iau, îi dau trei pumni şi-i zic: nu mă poţi omorî, bă, dictatură. N-ai putere. Şi o iau la şuturi prin casă. Asta ca să nu-mi poarte ghinion.

De ce aţi ales şapca?

Batiste nu cred că purta. Nu-şi ştergea nasul, nu strănuta. Dar şapca pe cap şi-o punea. Ştiţi, noi sîntem gaşcă la bloc şi am pus pariu dacă cumpăr ceva din expoziţie. Pariu de gaşcă. Am vrut să-l cîştig, aşa a vrut muşchii mei.

Ce profesie ai?

Schimbător de valută.

Şi ţi se potriveşte şapca?

Nu, avem altă mătreaţă, ce-aţi vrea, să-l visez noaptea?

Aveţi mărturia mărimii creierului unui dictator.

Dă-l dracului de bulangiu.

Eugen ISTODOR

Roluri

Modelele negative ale televiziunii

De ce alcoolism? De ce droguri? De ce homosexualitate? De ce violenţă? De ce, în general, tendinţa de a sfida regulile morale ale societăţii? De ce toate acestea mai ales în rîndul tinerilor şi adolescenţilor? Trecînd sprinţar printre diverse cauze, denumite cînd sărăcia, cînd, dimpotrivă, „de bani gata“, cînd anturajul, cînd labilitatea psihică, degetul acuzator al contemporaneităţii telefile se îndreaptă în cele din urmă, grav, hotărît şi necruţător, împotriva, evident, a televiziunii: filmele transmise fără discernămînt pe diverse posturi tv otrăvesc tineretul, îi induc viciile şi deprinderile abominabile prin modelele negative pe care le vehiculează. Rechizitoriul drastic la adresa televiziunii pare că vrea să scoată din cauză (mai precis, dintre cauze) familia, şcoala, mediul social. Mediile se substituie mediului. Degrevarea de responsabilitate a principalilor factori de influenţă este ca şi înfăptuită.

N-o să cădem, Doamne fereşte, în extrema opusă, exonerînd televiziunea; are şi ea destule rele, între care opera de lenevire spirituală nu este deloc minoră. Dar acuzatorii audiovizualului trec uşor peste faptul (sau, pur şi simplu, îl ignoră) că viciile incriminate au existat cu mult înainte de existenţa televiziunii, că aceasta din urmă vehiculează şi modele pozitive, ba chiar didactice, pedagogice, că aproape toată lumea se uită la televizor, dar numai *unii* se apucă să facă prostii, exact aceia asupra cărora au acţionat rău ceilalţi factori de influenţă. Declaraţia pe un post tv (PRO) a unui narcoman că filmele de televiziune au fost acelea care l-au împins pe calea viciului mi se pare o culme a ipocriziei sau, poate, a inconştienţei. Filmele, atît cele bune cît şi cele proaste, arată de regulă decadenţa fizică şi morală a drogaţilor şi nu prosperitatea lor. Aşa că, măcar în cazul dat, s-o lăsăm mai moale cu învinovăţirea televiziunii.

Dumitru SOLOMON

P.S. S-o lăsăm mai moale şi cu alt clişeu care pur şi simplu a năpădit mass-media: „prostituţia, cea mai veche meserie din lume“. Cain şi Abel s-au îndeletnicit cu păstoritul şi cu agricultura, spune Biblia. Şi nici Darwin nu acreditează altă idee.

P.S. 2. La Antena 1 s-au reluat, dimineaţa, jocurile de grădiniţă în interpretarea cunoscutului cuplu, din păcate ne-comic, Teo şi Mircea.

Cu ochii-n 3,14

DE ZIUA FISCALITĂŢII, O GHICITOARE SADICĂ RUINEAZĂ SUPRAVIEŢUIREA OMENIRII PE TERRA

● Ce sărbătorim astăzi? – întreabă în zori postul de radio Antena Bucureştilor. „Ziua Fiscalităţii“ răspunde, marţi, o ascultătoare matinală. Stupoare, chiar şi persoana care ştie răspunsul exact e derutată. Poate e ziua în care toată lumea va fi scutită de impozite, poate astăzi toţi datornicii se vor îmbulzi la ghişee, poate e ziua cînd cetăţenii îi vor cere, într-un cadru festiv, ministrului de Finanţe să-şi calce pe inima lui de liberal şi să crească impozitele. Nici vorbă: marţi era „Ziua Hispanităţii“. Ascultătoarea, dornică de ceva pe gratis, auzise greşit. Ziua Fiscalităţii se sărbătoreşte probabil în ţările de limbă spaniolă. (**M. B.**)

● În fiecare miercuri dimineaţa, tot newyorkezul care se dă liberal ia de pe stradă, din cutiile special amenajate, cîte un exemplar din *Village Voice* – copie gratuită. Săptămînalul (un fel de *Libération* american) are cam 270 pagini, dintre care una (de obicei, ultima) cuprinde mica publicitate. Iată cîteva anunţuri mai nostime din ultimele două numere: „Ron D. – Unde eşti? Sună-mă Annie (Am lămpile şi etajerele tale)“; „ABIGAIL – Mi-aţi frînt inima marţi la (un spectacol de teatru) W; Te rog lasă-mă să-ţi cumpăr sticla aia de vin. David“; „Caut o ghicitoare care să fie curajoasă, umană şi hotărîtă, cu abilităţi remarcabile, care să mă dezlege de o ghicitoare sadică ce mă controlează, torturează şi ruinează de ani de zile. Ghicitoarea sadică m-a făcut să-i insult pe oameni şi să ţip la ei, îmi cer scuze cu anticipaţie dacă se întîmplă aşa ceva.“ (**a. l. ş.**)

● La sfîrşitul lunii octombrie, Academia Dacoromână va organiza un simpozion intitulat *„Medicina tradiţională dacoromânească, trepte spre nemurire, rezultate obţinute“*. Unii dintre specialiştii invitaţi, de altfel, încă muritori, vor prezenta diverse tratamente naturiste şi rezultatele lor. Alţii vor vorbi despre „Zamolxianism şi plante medicinale“, „origini dacice ale unor terapii chineze“, „rolul emiterii holisticii sacre, spirituale, în vederea supravieţuirii omenirii pe Terra“, „astrologie medicală“ sau „sacroterapie“. Spiritualitatea dacoromânească e deja nemuritoare. (**A. M.**)

CHITANŢE, FINANŢE, RESTANŢE ŞI ŞTRUMFIŢE

● Trebuie să multiplic nişte chei şi să cer chitanţă. Pare simplu. Dar bietul om nu ştie care tip de chitanţă mai este valabilă. „Cînd se schimbă ministrul de Finanţe, se schimbă şi tipul de chitanţă. Uite, am un teanc din alea vechi.“ Şi aşa am reuşit să întîlnesc un român care nu l-ar regreta pe Remeş. (**C. G.**)

● Un mic afiş pus în avizierul Facultăţii de Istorie din Bucureşti, o mare cheie a tuturor eşecurilor noastre: *Restanţa la istoria Integrării Euro-atlantice va avea loc luni, 13 sept. 1999, de la ora 11.* (**A. C.**)

● *Poveştile Marelui Ştrumf*, apărute la editura Egmont, propune un model original de societate utopică: ştrumfii sînt o comunitate simpatică de omuleţi, toţi bărbaţi. Singura „ea“ este *Ştrumfiţa*, care nu e cu nimeni, dar o curtează toţi. Comunitatea ştrumfilor se străduieşte să fie morală. Excesele ei sînt, în general, intelectuale: cel mai ades sînt provocate de Ştrumful cu ochelari, a cărui principală vină e că-şi imaginează că se pricepe la prea multe. (**I. P.**)

UN MAMIFER SĂLBATIC CU O BOMBĂ ÎNTR-O SACOŞĂ: ASTA-I REALITATEA

● „Ipolit Ipolitîci era profesor de şcoală. De vîrstă medie, căsătorit, liniştit (...) Singura lui meteahnă, pe care Gogol o accentuează la maximum, cu umor *surd* (s.n.), este că atunci cînd vorbeşte nu spune decît „lucruri îndeobşte cunoscute“ (...): „Volga se varsă în Marea Caspică“, „Calul este un mamifer“ *(Cotidianul,* nr. 2480). Cronica din care am citat ia la refec, cu aer superior, volumul „Transdisciplinaritatea“ de Basarab Nicolescu, care „nu cere nici un efort intelectual“ la lectură. Poate – totuşi! – ar fi fost nevoie de un minim efort intelectual la recenzare, fiindcă: Ipolit Ipolitîci nu era căsătorit, despre cal spunea că mănîncă ovăz, nu că e mamifer, iar autorul care a creat personajul este Cehov, nicidecum Gogol. Am mai întîlnit în paginile *Cotidianului*, chiar în limba engleză, informaţii culturale, cum ar fi că Nicolae Iorga era născut la Vălenii de Munte. Glumele gen Radio Erevan nu constituie o sursă sigură de documentare: mai bună biblioteca. (**T. C.**)

● În Parcul Tineretului, un băieţel care venise cu bunica lui era foarte agresiv cu ceilalţi copii. Un alt puşti vru să se ducă să se joace cu el. Tatăl lui îl împiedică: „Ce te duci la ăla, nu vezi că-i sălbatic?“ „Nu-i sălbatic – ripostă bunica celui incriminat –, că mama lui are două facultăţi.“ Ah, sfîntă raţiune, cum reuşeşti tu să îmblînzeşti natura! (**C. P.-B.**)

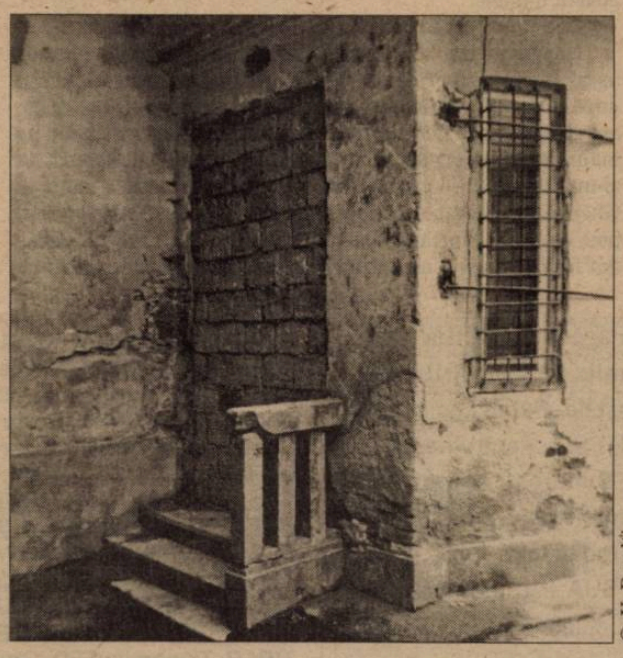

© V. Dorolţi

● Pentru noi, cei care căutăm prin lume şi altceva decît ne oferă prima pagină a ziarelor bucureştene, rămîne o problemă deschisă ce s-a mai întîmplat cu vagabondul din Vladivostok care – exact acum o lună, la 16 septembrie 1999 – umbla ziua în amiaza mare, pe o stradă foarte animată a oraşului, avînd într-o sacoşă, spre vînzare, o bombă. A vîndut-o? N-a vîndut-o? Doarme? Bea? A sărit în aer lîngă un primus? Întrebări legitime, nu? După cum – fără să-l visăm şi noaptea, că nu ne place să exagerăm – sîntem foarte curioşi să ştim ce mai face sîrbul, singurul sîrb care, la 7 septembrie a.c., s-a înscris la şcoala pentru formarea viitorilor poliţişti kosovari, autodeclarată „multietnică şi democratică“. Sînt deja 5 săptămîni şi nici o veste. În acest timp, cîndva, Phileas Fogg înconjura, cu balonul său, lumea, de la Vladivostok la Priştina. (**R. C.**)

● Deasupra intrării în Sala Palatului din Bucureşti, acolo unde „pe vremuri“ se puneau portretele şi lozincile mobilizatoare, se află acum un *banner* cu textul: „Licitaţia bunurilor familiei Nicolae şi Elena Ceauşescu“. De o parte şi de alta, alte două panouri publicitare: *„Ziua*. Asta-i realitatea!“. (**M. V.**)

CARACTERUL CHIRILIC AL UNUI MEŞTER

● De la o dugheană din Piaţa Sudului poate fi cumpărat un mixer produs de o firmă, s-ar zice, japoneză, deşi pe ambalaj apare o înşiruire de cuvinte scrise cu caractere chirilice. Numele firmei este (parol!) FUTACHI. (**D. S.**)

● Bloc în construcţie. Lîngă o roabă cu beton, un meşter îşi ceartă subalternii: „Bă, voi numai la înmormîntarea voastră o să ajungeţi la timp“. (**T. C.**)

REZERVAT PENTRU PATRU ODRASLE DE PISICĂ PERSANĂ

● Pe cheiul Dîmboviţei, pe lîngă Hanul lui Manuc, într-o parcare se poate citi: „Rezervat. Centru Istoric S.A.“. Nu ne mai miră nimic într-o ţară în care un senator ameninţă cu arderea unor manuale care nu corespund cu scenariile filmelor sale. (**C. G.**)

● În perioada examenelor de admitere în învăţămîntul superior, în faţa Facultăţii de Litere, o mamă îşi consola odrasla picată, se pare, nu pentru prima dată: „...ei, lasă! Şi oricum, de anu' trecut a mai crescut Bucureştiul, sînt mai mulţi oameni acum, e mai greu de intrat la facultate...“. (**C. M.**)

● Foarte ispititoare şi foarte scumpă, Piaţa Dorobanţi face figură aparte faţă de altele şi fiindcă nu este cutreierată de animale comunitare. Are doar doi căţei binecrescuţi, care stau mai mult pe lîngă chioşcul de ziare decît pe lîngă măcelărie, ocrotiţi tot timpul de o persoană defavorizată, cuminte şi ea. Sîmbătă dimineaţa au apărut şi patru pui de pisică persană, scoşi la vînzare la preţul de 2.000.000 lei fiecare. Cei mai interesaţi de ofertă se arătau bătrînii şi copiii, care nu se angajau, însă, în negocieri de preţ: se mărgineau să le mîngîie. (**T. C.**)

În căutarea memoriei comune

– de vorbă cu dr. Mirjam KORBER-BERCOVICI –

Dacă am fi curioşi să aflăm care etnie a dat cei mai mulţi eroi literari în opera scriitorilor români, am constata că marea majoritate o formează evreii. Această lume nu pătrunde însă – cu excepţia unui portret, „evreul cu gîsca" – şi în pictura noastră de primă mărime; acolo domină turcii, şi nu numai în compoziţiile cu subiect istoric, ţigăncile, ajunse cu vremea tema favorită a kitschului, şi tătăroaicele din plastica interbelică. Chiar primii noştri pictori, luptătorii paşoptişti Constantin Rosenthal şi Barbu Iscovescu, deşi evrei amîndoi, abordează alte subiecte: celui dintîi îi datorăm alegoria „România revoluţionară", iar de la cel de al doilea ne-a rămas nu numai portretul lui Avram Iancu, dar şi chipul lui Mihai Viteazul copiat, la îndemnul lui Bălcescu, după gravurile de epocă aflate în Biblioteca Naţională din Paris. O etnie atît de bogat reprezentată literar nu-şi găseşte locul nici în proverbele româneşti: acolo cel mai des apar turcii, imediat apoi, ţiganii. De vreo două vorbe cu tîlc au parte şi grecii, iar la un moment dat se pomeneşte ceva chiar şi de un anumit Ivan căruia este imprudent să-i dai nas. Despre evrei circulă doar o singură zicală mai cunoscută, nu se ştie cît de românească, dar însuşită şi la noi: „un evreu botezat tot evreu rămîne". Sînt ei atît de deosebiţi de majoritarii trăitori în România? Au avut parte de experienţe dramatice fiindcă nu se simţeau aici deplin, ca acasă, ori nu s-au mai simţit acasă tocmai în urma acestor experienţe? Stăm de vorbă cu dna Mirjam Korber-Bercovici, *pediatru-oncolog, doctor în ştiinţe medicale, actualmente pensionară.*

Oraşul pierdut

Vorbind despre sine, Mihail Sebastian se considera evreu brăilean de la Dunăre. Dvs., stimată dnă Bercovici, în ce fel v-aţi formula apartenenţa?

Acum eu sînt evreică din România şi atît. M-am născut în Cîmpulung Moldovenesc, copilăria şi adolescenţa le-am petrecut acolo, dar astăzi pentru mine oraşul natal, cel adevărat, este un loc pierdut pentru totdeauna. Nu mai ajung acolo decît în vis. Doar în vis mai văd casa noastră, casele vecinilor, peisajul cunoscut al străzilor, sau cele trei biserici, două ortodoxe, una catolică, şi templul evreiesc unde tata pusese geamurile şi tabla pe acoperişuri, pe cînd mai lucra ca meşter, împreună cu bunicul. Era un meseriaş bun şi serios. Ştiam că tot el fusese chemat să monteze geamurile castelului de vînătoare de la Valea Putnei şi asta mă face să mă simt mîndră şi azi de ce-a lăsat tata în urmă. Cîmpulung Moldovenesc, cel real nu l-am mai „văzut" din 1941.

De ce?

Fiindcă în toamna lui 1941, cînd am fost alungaţi din casa noastră şi deportaţi în Transnistria, am descoperit în numai cîteva zile, brusc, înspăimîntător, că oraşul prietenos unde ne simţeam acasă înseamnă doar o iluzie. Cine fusesem noi pînă atunci? Nişte oameni modeşti dar respectaţi, onorabili, cu locul lor în clasa mijlocie. La un moment dat, despărţindu-se de bunicul, tata a deschis un magazin de sticlărie. Fiindcă el avea de umblat după marfă, după treburi, vînzătoare era mama, sau eu şi soră-mea, cînd scăpam de la şcoală. Dacă stăteam în prăvălie puteam merge la cinema o dată pe săptămînă. (Cînd reuşeam să ciupesc un ban mai mult la vînzare, eram foarte mîndră de mine.) Pînă la deportare crezusem că ăsta era adevărul ştiut şi acceptat şi de cei din preajmă: că făceam şi noi parte dintre oamenii de treabă ai oraşului, ai lumii noastre provinciale. De pe o zi pe alta n-am mai fost consideraţi aşa.

Pînă atunci nu presimţeaţi deloc posibilitatea acestei experienţe dure?

În Bucovina, după Marea Unire din 1918, dar şi mai înainte, bănuiesc, oamenii păreau că încap unii de alţii, indiferent ce limbă vorbeau. Prin '40, încă, în Cîmpulung Moldovenesc nu se spunea „atenţie la tren", ci „s(e)ama la ţugu". Cînd comanda vreun ţăran o lucrare de tinichigerie la tata, spunea că vrea să-şi pună „un dah (acoperiş – în germană) la casă". Nu mai ţin minte de cînd vorbesc germana. Româna ştiu cînd am învăţat-o; am vorbit şi idiş, franceză şi engleză am învăţat la şcoală. Cîntam la pian, aveam prietene, aveam colegi care-mi făceau curte în gimnaziu, la Cîmpulung sau la Botoşani, unde am urmat cursul superior de liceu. Eram tînără, aveam viaţa înainte, printre prieteni număram nu numai evrei ci şi români şi nemţi. Ce să presimt? Îmi plăcea să învăţ, luam numai note mari şi căpătasem pasiune pentru istorie. Profesoara mea chiar se îngrijora: „Korber, ce-i cu tine? Fii atentă, vezi să nu devii comunistă. Eu am avut o elevă care tot aşa a învăţat istoria cu plăcere şi acuma e la închisoare". Nu pricepeam atunci ce vrea să spună. Nu vedeam ce legătură are asta cu istoria.

Cînd aţi priceput?

În '40, cînd eu, premianta absolută a şcolii, am fost eliminată din penultima clasă de liceu prin ceea ce se numea „numerus nullus", excluderea evreilor din învăţămînt. A fost un şoc, dar m-am dus înapoi la Cîmpulung cu sentimentul că acolo nu mi se poate întîmpla nimic rău: eram acasă. Sigur, aflasem din ziare despre agitaţiile antisemite din ţară: dar aşa ceva nu se petrecuse pînă în '40, în oraşul meu, în liceul meu.

Ce vă mai amintiţi din ziua deportării?

Cu două săptămîni înainte, exact de Yom Kipur, s-a făcut o percheziţie generală în toate casele evreieşti. Pe lîngă poliţişti şi armată, au participat la ea cu mare zel şi nişte foşti colegi de-ai mei de liceu şi prieteni. Rareori am fost mai umilită. Credeam că asta e maximum de rău pe care-l pot îndura. Peste cincisprezece zile eram scoşi din casă, cu boccele de mînă, şi plimbaţi prin tot oraşul, ca o ceată de răufăcători, în drum spre gara Cîmpulung Est, nu cea obişnuită. Pe trotuare, pe marginea drumului, oamenii din oraş – cunoscuţi, vecini prieteni: o lume străină, indiferentă, ostilă. „Uite cum se cară jidanii!". Eu o duceam de braţ pe bunica mea, oarbă, de 84 de ani. Nimeni nu ne-a spus o vorbă de consolare: „mergeţi cu bine, oameni buni". Poate că totuşi cineva să fi spus. Eu n-am auzit, n-am putut să aud sau n-am vrut să aud. Totuşi şi astăzi sînt dureros de legată de acel Cîmpulung pe care nu mai vreau să-l văd.

Trei motive de rămînere

După toate cele prin care aţi trecut, de ce n-aţi plecat din ţară?

M-am întors pe picioarele mele din Transnistria, fiindcă m-a ţinut în viaţă gîndul că eu trebuie să învăţ. Mi-am dat bacalaureatul şi am început să mă pregătesc pentru facultate, voiam să fac medicină. Am scris unor rude apropiate din Canada, să aflu ce şanse am dacă vin acolo. Ei mi-au răspuns că medicina în Canada e o facultate scumpă, mai bine ar fi să mă gîndesc la ceva practic, un curs de contabilitate, de exemplu. Am renunţat. Am terminat medicina, la Iaşi şi la Bucureşti, m-am căsătorit, am născut fetiţa, lucram la Fundeni ca medic primar şi eram cadru universitar în învăţămîntul superior cînd, în 1961, am fost scoasă de la catedră şi din spital de pe o zi pe alta. Ce se întîmplase? Cineva făcuse o informare că aş fi depus cerere pentru plecarea definitivă în Israel. Era o minciună, nu făcusem nici o cerere. După trei săptămîni am fost rechemată la Fundeni, dar la facultate n-am mai fost reprimită. Mi-am pus atunci problema ce să facem şi l-am întrebat şi pe soţul meu: „Ce zici, plecăm?".

E adevărat că soţul dvs., Israel Bercovici, scriitor de limbă idiş, spunea că nu poate să plece din ţară fiindcă nu şi-a citit încă toată biblioteca pe care a strîns-o?

Mie nu mi-a răspuns aşa, atunci mie mi-a spus: „Ei, tocmai acuma cînd merge Teatrul Evreiesc de Stat atît de bine să plec?" „Înseamnă că nu ni s-au dat destule picioare în fund", am zis eu. Şi-am închis discuţia. Soţul meu lucra în acel timp ca secretar literar la TES, făcea şi regie şi toată viaţa lui era profund legată de literatura idiş. În Israel această limbă n-are viitor. În timp ce ivritul e o limbă a unificării, idişul e una a răspîndiţilor, a supravieţuitorilor, a bunicilor mai mult decît a viitorului. Izu ştia asta şi nu voia să renunţe la pasiunea lui de-o viaţă. Am rămas. După ce a murit el, am donat toată biblioteca noastră în idiş universităţii din Potsdam, unde s-a constituit un fond de carte ce-i poartă numele.

Ce motiv vă reţine să plecaţi acum?

Nepoţelul meu de 13 ani. Doamne, cîte mai sînt pe lumea asta! Închipuiţi-vă că, dacă stau să mă gîndesc, el, evreu după mamă şi care învaţă la şcoala germană religia ortodoxă, are strămoşi morţi în timpul fascismului la Auschwitz sau pe malul Bugului, ori aruncaţi în gropi comune în Transnistria şi-un străbunic – care a fost ziarist la Universul – mort la Gherla, încarcerat acolo de regimul comunist. Cum să mai plec eu acum din ţară? De cîte ori m-am întors din Israel – am fost de 6 ori – eu vin aici cu aceeaşi dragoste pentru că ştiu că aici voi fi înmormîntată.

De cît timp este venită familia dvs. în România?

Din partea tatălui, de vreo 200 de ani: un Michael Korber este menţionat în 1807 pe lista evreilor ţărani dintr-o comună a judeţului Suceava. Din partea mamei, neamul e originar din Siret, cred că erau galiţieni.

Memorie, uitare şi vină

Credeţi că evreii, la rîndul lor, nu i-au făcut niciodată pe majoritari să sufere?

Vedeţi, în orice împrejurare dramatică şi în orice răsturnare de lume, unii au suferit şi alţii au profitat. Şi e foarte primejdios să generalizăm. Eu cînd aud expresia: „ah, dacă toţi evreii ar fi ca dta", îmi ies din fire: înseamnă că de la început evreii sînt priviţi ca persoane malefice şi numai cîte o „excepţie" le-ar mai spăla oarecum vina de a fi cum sînt.

În anii '50 unii din ei ocupau totuşi poziţii proeminente, mai ales în cultură, iar activitatea dusă atunci de ei n-a lăsat o bună amintire românilor. Cum comentaţi?

Cei care au făcut rău şi au fost incompetenţi şi carierişti n-au lăsat o amintire bună nici evreilor: toată lumea a avut de suferit din această pricină şi vina lor trebuie judecată după măsura răului făcut. Dar cum poţi să ai mereu prezentă şi vie memoria istoricilor stalinişti, să spunem, şi să te faci că uiţi zecile de mii de victime nevinovate, din sudul Bucovinei, spre exemplu, care nici măcar nu pot fi învinuite că au întîmpinat cu simpatie şi „spirit colaboraţionist" ocupantul sovietic în '40? Noi nu eram pe graniţă, eram în inima Moldovei, la noi n-au ajuns ruşii în '40. Cum poţi refuza să recunoşti partea de holocaust, pentru care conducătorii României de atunci poartă o vină intolerabilă?

Doamnă Bercovici, credeţi că există un tip inconfundabil de evreu din România?

Bineînţeles. Ca mulţi evrei europeni, el consideră că are două patrii şi nu vede nici o contradicţie în asta. În Israel am întîlnit şi evrei din alte părţi: oameni simpatici, dar nu puteam să comunic cu ei ca şi cu „ai noştri". Iar ei, ai noştri, ce-mi comunicau? „Ah, roşii ca în România, aici n-ai să găseşti niciodată". Ne aminteam de amănunte, ne aminteam de ţară, ne aminteam de morţi. Este mai mult o chestiune „de cap", să spunem, este acel „acasă" de departe, fiindcă nu putem zice că în Israel evreul nu-i la el în patrie.

Există, credeţi, un anume specific al antisemitismului?

Există cel american, de pildă, unul pragmatic, pe suport economic. Antisemitismul german e vechi, din Evul Mediu; ţinea, într-un fel, de marile dispute religioase, pînă a degenerat în nazism. Are pretenţia unor demonstraţii logice, aşa mi se pare. Francezii practică un antisemitism de „nobili", de „domni", faţă de o categorie considerată inferioară, evreii. În România antisemitismul pare că vine din rărunchi, se aprinde brusc, ca o ceartă. Şi se retrage, apoi, într-o aparent benignă producţie de bancuri. De aceea bancurile cu evrei eu nu le suport. Ştiu, se fac şi bancuri cu olteni şi cu ardeleni şi cu moldoveni: dar după aia oltenii, ardelenii sau moldovenii nu păţesc nimic. Este o vorbă veche: „la un cîine bătut să nu ridici bastonul". Eu am sensibilitate de cîine bătut la glumele cu evrei.

Fiind de atîta vreme împreună, ce calităţi şi ce defecte putem spune că am împrumutat unii de la alţii?

Defectele se iau totdeauna mai uşor. Mulţi evrei sînt infatuaţi, suficienţi, cu aer atotştiutor, şi îşi dau aere „şteluri", cum se zice. Cînd vrea să se laude, evreul din Israel zice că pleacă în concediu în Alaska, „fiindcă numai acolo n-am fost". Majoritarii români au alte defecte: „şi mîine e o zi", „merge şi aşa" (pe cînd la evrei e „ori/ori") şi, foarte adesea, „altul e de vină", cînd nu vor să-şi asume ceva. Ei bine, asta au învăţat-o cu oarecare rapiditate şi evreii din România: „altul e de vină". A trăi împreună istoria României, aşa cum a fost, ea într-adevăr devine, din cauza asta, ceva greu de realizat dacă nu ne asumăm o memorie comună exactă.

Ce s-a schimbat după decembrie '89.

Ceea ce vedem cu toţi şi în bine şi în rău. Eu, spre exemplu, mi-am schimbat numărul de telefon, dîndu-l la secret, fiindcă am început să primesc nişte înjurături îngrozitoare, cum n-am auzit în viaţa mea. Cui stau eu în cale? Cine mă duşmăneşte cu atîta tenacitate? Nişte cunoştinţe? Le-aş recunoaşte vocea. Vecinii? Am cele mai bune relaţii cu ei, oricine are nevoie de un doctor. Dar e de ajuns că mă cheamă Bercovici şi puteam fi găsită în cartea de telefon: nu credeţi că un spirit plin de ură şi confuzie a cîştigat, după decembrie '89, şi libertatea de a fi antisemit?

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Adrian CIOROIANU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VII ● Nr. 349 ● 15 - 21 octombrie 1999 ●

Anul VII
nr. 350
22-28 octombrie 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

SUVERANITATEA

© R. Sava

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Bogdan AURESCU, Silviu BRUCAN, Cornel CODIŢĂ, Emil HUREZEANU, Claude KARNOOUH, Victor NEUMANN, Răzvan THEODORESCU

– interviu cu Andrei PLEŞU, ministrul Afacerilor Externe –

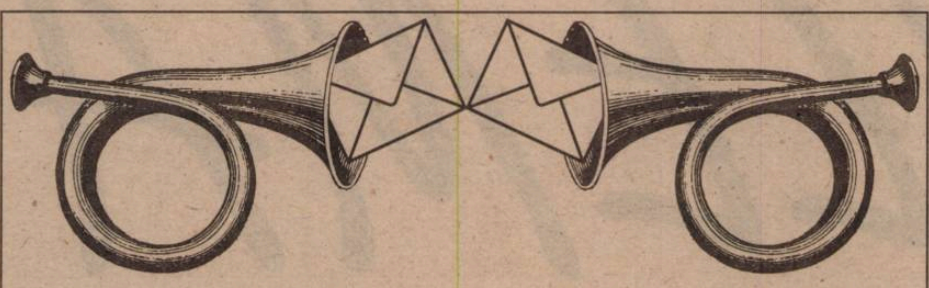

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Replici la articolul „Indignări de toamnă“ al doamnei Cătălina Mihalache (nr. 347)

„O reacţie sub orice aşteptări“

Un nou manual de istorie care să revoluţioneze predarea acestei materii de către profesori şi perceperea ei de către elevi în liceu sau un instrument perfecţionat de manipulare? Iată doar două dintre întrebările pe care le-a născut apariţia noilor manuale alternative pentru Istoria românilor, clasa a XII-a. Pe lîngă aceste două întrebări s-au mai născut încă multe altele şi multe, multe, comentarii, atît din partea elevilor cît mai ales din partea profesorilor.

Reacţia acestora din urmă a fost sub orice aşteptări. Discursul privind noile manuale, cu muşcături din covor şi spume la gură, a fost demn de conferinţele de presă ale liderului PRM, C. V. Tudor. Scoaterea capitolelor despre războaiele daco-romane, despre Mihai Viteazul, Ştefan cel Mare etc. din noile manuale, este sinonimă în concepţia unor domni profesori cu trădarea de neam şi de ţară, de acest lucru „făcîndu-se vinovaţi actuala putere şi UDMR-ul!?“. În schimb capitolele despre rezistenţa şi disidenţa anticomuniste au trecut neobservate. La fel şi cele care tratează problema integrării României în structurile euro-atlantice.

Viabilitatea noilor manuale se va demonstra în timp. Personal, sper că predarea după aceste manuale va da randament. Condiţiile grafice deosebite în care au apărut aceste manuale, structurarea textelor şi claritatea discursului fac ca aceste manuale să fie atrăgătoare şi îndeamnă la păstrarea lor în bibliotecă după ce vor fi folosite. Consider că este mult mai importantă încercarea de a arăta locul valorilor româneşti în circuitul valorilor universale şi mai ales al celor europene – şi cred că noile manuale de Istorie, alături de celelalte manuale apărute, reuşesc destul de bine să arate acest lucru – decît să învăţăm cum la fiecare invazie străină ne ridicam poalele în cap şi ne ascundeam în păduri. Mai cred că noile manuale de Istorie vor avea în sfîrşit rolul pe care aceste manuale trebuie să-l aibă: să formeze oameni pentru ziua de mîine şi nu oameni pentru ziua de ieri cum făceau cele vechi.

Noile manuale vor solicita mai mult imaginaţia şi spiritul de observaţie ale elevului, îl vor face să participe activ la comentarea textului istoric şi îi vor dezvolta spiritul critic.

Apariţia manualelor alternative şi la clasele de liceu este, cred, binevenită deşi cam tîrzie, însă, cum zice o celebră vorbă, mai bine mai tîrziu decît niciodată.

Cît despre profesorii care ar pune azi pe foc aceste manuale ar fi mai bine pentru domniile lor dacă ar renunţa la învăţămînt şi s-ar apuca de agricultură. Iar dacă nu vor să facă acest lucru atunci să păstreze un cît mai îndelungat moment de tăcere.

Ion ANTONESCU
elev, clasa a XII-a, Tg. Mureş

P.S. V-am scris această scrisoare ca o replică la cea a doamnei Cătălina Mihalache, publicată în nr. 347 (1-7 octombrie 1999). Nu pretind ca scrisoarea să fie publicată fiindcă nu ştiu dacă merită publicată.

P.P.S. O urare pentru *Dilema*: La cît mai multe numere!

„Aria curriculară...“

Dragi dilemişti,

M-am hotărît să vă scriu tocmai acum, deşi cunosc de mult timp revista voastră, sub impresia pe care mi-a făcut-o o scrisoare publicată în numărul cu tematica „Ţăranul e pe cîmp...?“, scrisoare intitulată „Indignări de toamnă“. (Scuzaţi-mi familiaritatea adresării, dar eu, atunci cînd vă citesc revista, mă simt ca şi cum aş purta o discuţie plăcută cu nişte prieteni apropiaţi. Aşa încît mi s-ar părea nepotrivit să mă adresez vouă cu „dumneavoastră“, „domniile voastre“ sau cu alţi termeni de politeţe, care marchează, aş zice eu, o anume distanţare între două persoane care discută.)

Acestea fiind zise, să trecem la obiectul epistolei mele. Scrisoarea de care pomeneam mai sus a fost scrisă de doamna Cătălina Mihalache. Aş dori să fac unele comentarii în legătură cu cele afirmate de domnia-sa; doamna Mihalache – sau pot oare să-i spun Cătălina? căci o cunosc, e soţia prietenului unui prieten – aduce în discuţie reforma învăţămîntului istoric în liceu. Cunosc, zic eu, destul de bine subiectul, fiindcă sînt şi eu profesor de istorie la un liceu. Sînt de acord în multe privinţe cu cele afirmate de – îndrăznesc să-i spun astfel – colega mea Cătălîna. Dar cred că ea a văzut doar jumătatea goală a paharului, nu şi cealaltă, care e (mai mult sau mai puţin) plină. Noul curriculum e poate pretenţios şi are lipsuri mari, dar ele pot fi remediate măcar parţial de către profesor. În orice caz, eu cred că e mult mai bun decît vechea programă de istorie care ajunsese prin manualele concepute pe baza ei să înstrăineze aproape cu totul generaţii întregi de elevi de studiul istoriei. Şi apoi, chiar dacă acest curriculum şi manualele sînt emanaţii ale puterii politice – şi eu zic că prin ideile care au stat la baza lor, sînt – nu e mai puţin adevărat că ele se apropie ca tematică de felul cum se studiază acum istoria în Occidentul Europei. Şi – poate părea un clişeu – dar dacă ne dorim să ne alăturăm lui, sîntem nevoiţi să ne punem în acord şi învăţămîntul istoric cu ceea ce se face *acum* în acest domeniu în Europa.

Lipsa manualelor este, desigur, un inconvenient major şi pentru profesor, dar şi pentru elev. Paradoxal însă, pentru unii profesori ea poate constitui şi un avantaj, căci nefiind constrîns de un conţinut strict, dascălul poate să-şi pună în valoare creativitatea, aducînd spre dezbatere în primul rînd acele probleme şi evenimente care i se par lui mai importante şi mai interesante. Munca profesorului şi a elevului este mai grea, dar dacă e să fiu „reformist“, „onor“ ministerul afirmă oricum în documentele sale că manualul trebuie considerat doar un reper şi că pe profesor cade sarcina de a alege ceea ce predă, în conformitate cu noul curriculum, desigur. Care profesor, după cîte înţeleg eu, trebuie acum să fie mai degrabă un pedagog decît un specialist în istorie, fizică, chimie, biologie sau alte ştiinţe şi arte. Avînd aceste „pedagogical skills“ el va fi, desigur, în stare să predea orice intră în *aria sa curriculară*. (Ce mîndru sună această expresie, nu? Nu chiar ca şi „ciolovec“, dar oricum...). Astfel, un profesor de chimie va putea preda şi fizică, matematică sau orice altă ştiinţă exactă care ar mai exista, iar un profesor de istorie – geografie, filosofie, educaţie civică, economie sau celelalte materii care intră în aria curriculară. Grea sarcină, veţi fi de acord, pentru un om plătit uneori cu mai puţin de un milion de lei pe lună!

În privinţa faptului că elevii vor repeta lecţii deja predate există şi părţi bune. În felul acesta ei îşi vor consolida cunoştinţele, iar acele teme care în vechea programă şi în vechile manuale erau tratate inadecvat vor putea fi acum privite dintr-o altă perspectivă, modernă.

În rest, sînt de acord cu tine, dragă Cătălina, aşa că să auzim de bine şi salutări lui Andi şi Dorin.

Cît despre voi, prieteni dilemişti, vă mulţumesc pentru atenţia acordată şi nu pot să vă urez decît s-o ţineţi tot aşa şi în continuare.

Cu multă căldură (poate vă ajută la iarnă!)

Sebastian BUNGHEZ
Bacău

P.S. Era cît pe ce să vă trimit scrisoarea, cînd a explodat o „bombiţă“: senatorul Sergiu Nicolaescu a făcut, chiar în Senat, declaraţii de-a dreptul „incendiare“ cu privire la manualul pentru clasa a XII-a de „Istoria românilor“, editat de Editura Sigma. (Citez din memorie: „Acest manual ar merita să fie ars în piaţa publică!“?!??)

Înainte de a-mi spune părerea cu privire la manualul în cauză şi de a avansa cîteva posibile soluţii, aş vrea să-l invit pe domnul senator să lase istoria pe seama istoricilor şi să nu pretindă că e atotcunoscător, chiar dacă a făcut cîteva filme cu subiect istoric.

Revenind la manual, aş spune că păcatele lui nu sînt atît de mari. El urmează cu fidelitate temele propuse de noul curriculum şi nu cred că e vina autorilor – pe care, de altfel nu-i cunosc – că noul curriculum a omis evenimente, probleme sau personalităţi esenţiale ale istoriei românilor. E drept, manualul este foarte sumar (dar şi foarte ieftin!) însă poate fi folosit, mai ales la clasele mai slabe sau care studiază istoria românilor în numai două ore pe săptămînă. Oricum, profesorul poate să remedieze el însuşi unele lipsuri, după cum afirmam şi mai sus.

Ar exista unele soluţii pentru a le da elevilor posibilitatea de a studia şi acele probleme şi personalităţi ale istoriei românilor neincluse în noul curriculum. O primă soluţie ar fi modificarea curriculumului începînd cu anul şcolar următor, în sensul includerii temelor excluse anul acesta şi studierea istoriei la clasa a XII-a în minimum 3 ore pe săptămînă, pentru a putea fi studiate şi respectivele teme. Această soluţie are însă inconvenientul că ar încărca programul elevilor, şi aşa supraîncărcat, cu încă o oră, sau ar lua o oră din timpul acordat studierii celorlalte materii, din care multe au fost chiar mai „oropsite“ decît istoria de reformă. Totuşi, „europenii“ noştri vecini, ungurii, studiază istoria Ungariei în 5 (cinci) ore pe săptămînă şi nu se tem că astfel ar cultiva naţionalismul.

O a doua soluţie ar fi amplificarea conţinutului şi numărului temelor privitoare la istoria românilor din cadrul materiei studiate în ceilalţi ani de liceu (istoria civilizaţiei europene), astfel încît în clasa a XII-a istoria românilor ar fi mai degrabă sistematizată şi s-ar putea pune în dezbatere problemele ei controversate.

Cît despre îndemnul de a arde o carte în public, fie ea chiar şi „Manifestul Partidului Comunist“ sau „Main Kampf“, îl socot nedemn de cineva care se pretinde şi om de cultură, pe deasupra.

Rupte din viaţă

La un pahar de bere

Vorbeam cu un amic la un pahar de bere. Eu încercam să susţin calităţile româneşti, amicul mă combătea.

Nu, zicea el, că românului îi place să facă pe victima. Aruncă hîrtia pe jos şi se plînge că-i mizerie, urlă că puturoşenia-i în floare şi pleacă două ore mai devreme de la servici, se vaită de corupţie şi ia şpaga pe la spate. Seninătatea mioritică, în interpretarea prietenului meu, e calea a' mai comodă. Păi nu e în definitiv mult mai avantajos să faci pe pseudo-eroul şi să zici că te-au căsăpit nemernicii ăia, pe tine, purul şi simplul, decît să pui mintea la contribuţie şi osul la muncă? Ca să nu mai pun la socoteală, zicea el, că statul cu barba-n ciomagă, pe lîngă avantajele estetice şi consumul minim de energie, nu lasă pe nimeni să te arate cu deştul post facto şi să facă mişto de tine a la: „uite bă şi la ăsta că s-a făcut că încearcă“. Adică cum, să te facă aşa, orice fieştecine, de două parale, cu ou şi cu oţet şi pentru ce? Nu e d'le de preferat moartea cu privirea senin-ancorată în zarea carpatină? Şi ce dacă mori, c-o să-i judece lumea pe amărîţii ăia de criminali de ţi-au tras-o. Ei or s-o ia în cele din urmă, nu tu, tu de fapt te-ai scos, chiar dacă ai dat ortul popii. Nu ca să trăiască capra mea şi eu să fiu fericit şi sănătos ci să moară şi a vecinului şi dacă crapă şi el alături de ea, he, he, păi vezi, cît de rotund se dădea, tot a crăpat. Şi nici măcar c-ai murit nu e mare scofală, ce-ai avut şi ce-ai pierdut, adică nu te beleau oricum şi-n timpul vieţii? Aşa, măcar ai murit şi te-ai liniştit.

M-au lovit cuvintele prietenului meu. Vorbele-i ieşeau din gură încinse şi erau încărcate de patima pe care o vezi la acei îndrăgostiţi cu sufletul sîngerînd. Şi am vorbit de salariul minim pe economie şi de noii îmbogăţiţi, de falşii şomeri şi economia subterană făcînd 49!!! adică patruzeci şi nouă la sută din produsul brut, de stabilitatea sistemelor corupte, dar mai ales de avantajele rolului de victimă. Eternele justificări, lipsa de responsabilitate, siguranţa previzibilului, datul vinei mereu pe alţii, zicea prietenul, toate trăgînd greu la balanţă, mai ales prin prisma unei anumite deveniri istorice, iată!

Q.E.D., parcă-l auzeam concluzionînd glorios (prin prisma unei istorii comune la un liceu cu profil realist din urbea dîmboviţeană).

Dar ce credeţi că zise el?

Bingo.

dr. Adrian PREDA
str. Sf. Constantin 27
Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Sărbători şi serbări naţionale**
- **Focuri de paie**
- **Filmul**
- **Lucruri care merg bine**
- **(Anti)nostalgia**

Cele două Dacii

Cînd, prin septembrie, am primit o invitaţie-program din partea unei necunoscute, pentru mine, asociaţii culturale franceze, nu mi-am putut stăpîni o scurtă grimasă: denumirea acesteia îmi suna dubios. Chiar neplăcut.

Asociaţia se numea „Dacia-Mediterranée".

Nu cred că mai este nevoie să precizez la care anume dintre cele două cuvinte reacţionasem aşa; mai greu ar fi să găsesc o explicaţie satisfăcătoare, dincolo de banalităţile confortabile despre efectele „dacismului" devenit componentă a propagandei oficiale din România comunistă a anilor '70 şi '80, asta după ce şi între războaiele mondiale, şi în secolul trecut, fusese o sursă şi o zonă de intense, chiar delirante, mitologizări identitare, cu accente inevitabil naţionaliste. Fiindcă mi-e totuşi greu să accept că abuzul de „daci" şi de „dacism" trebuie să ducă, neapărat, pentru a te proteja intelectual, la abandonarea, chiar la dispreţuirea unui capitol de istorie: la urma urmelor, excesele groteşti ale tracomanilor (sau dacomanilor) şi deriziunea prin care li s-a răspuns ori li se răspunde se întîlnesc în rezultate, se împacă perfect, radicalismul antagonismului făcînd încă mai evidentă similitudinea în găunos a atitudinilor.

...Şi totuşi, cum să nu ai măcar o tresărire de mefienţă cînd afli că la Sète, al doilea port francez, după Marseille, la Mediterana, oraşul lui Paul Valéry şi al lui Georges Brassens, oraşul „cimitirului marin" (care nu e o invenţie poetică, există cu adevărat), funcţionează o asociaţie culturală cu numele de „Dacia-Mediterranée"?!

Funcţionează, aveam să aflu, de peste cinci ani. A fost înfiinţată de un profesor, psiholog de meserie, Claude Pernin, care – se mai întîmplă, nu ?! – a descoperit România şi pe români din întîmplare, făcînd cîndva, prin anii '70, o excursie prin mai multe ţări din Estul Europei. România i-a căzut cu tronc (expresie neacademică, dar exactă). După '89, a putut circula mai lesne şi mai mult, iar pasiunea lui pentru români şi România a luat o formă mai sistematică. A înfiinţat asociaţia, o asociaţie culturală, nu umanitară, şi-a convertit cîţiva prieteni la „romanofilie", a încercat (fără prea mare succes!) să înveţe româneşte, la Universitatea din Montpellier, unde există un lectorat de română, pe urmă a început să organizeze „întîlniri" franco-române, la Sète şi la Montpellier, după un model tradiţional în sudul Franţei, unde „manifestările" şi „acţiunile" franco-italiene şi franco-spaniole sînt frecvente. A obţinut subvenţii de la Ministerul (francez) al Culturii, de la consiliul regional, de la tot felul de instituţii, iar pentru prima ediţie a avut-o „consilier" pe Irina Mavrodin. Întîlnirile sînt tematice (la prima ediţie invitaţii de onoare au fost Lucian Pintilie şi Nae Caranfil). Anul acesta tema „întîlnirilor", ajunse la a patra ediţie, a fost *Marea Mediterană-Marea Neagră*, iar pentru anul viitor se preconizează *Dunărea şi Delta Dunării*, în funcţie de fonduri urmînd să fie invitaţi şi din alte ţări dunărene decît România. Chiar dacă subvenţiile se obţin greu şi exclusiv din surse franceze, iar funcţionarea asociaţiei se bizuie pe benevolat. „Sîntem în Franţa şi trebuie să ne descurcăm aici, fără a trebui să solicităm ceva României", spune Claude Pernin. Singura instituţie din România cu care este în contact, şi numai pentru informaţii, este Fundaţia Culturală Română.

...*Dacia-Mediterranée*, va să zică?! Pentru Claude Pernin şi amicii săi din Sète şi Montpellier, denumirea aceasta nu are nimic „înălţător" sau infamant, nu este acoperită, pînă la deformare ori dispariţie, de mitologizări şi demitizări care se bat cap în cap. E o altă Dacie decît Dacia românilor. O „Dacie" care anul acesta a făcut posibilă, de exemplu, punerea în scenă la un teatru din Montpellier a unei piese de Teodor Mazilu. Sau venirea, la Sète şi Montpellier, a istoricului Ştefan Andreescu, autorul unei cărţi fundamentale despre Vlad Ţepeş. Sau prezenţa, la „întîlniri", a Ancăi Vasiliu, eminent critic de artă, profesoară de filosofie la Universitatea din Nanterre, autoare, între altele, a unui impozant studiu despre mînăstirile din nordul Moldovei din „epoca ştefaniană", studiu apărut în Franţa, în Italia şi Germania. La mare distanţă, nu numai fizică, de „marea dezbatere naţională" din România despre nu ştiu ce nefericit manual de istorie...

Mircea IORGULESCU

Jocuri şi dezbinări în drum spre Helsinki

În timp ce ţărăniştii se ceartă între ei şi-i cer premierului destituirea şefului Corpului de Control al Guvernului, Consiliul Suprem de Apărare a Ţării anunţă un set de măsuri pentru creşterea siguranţei cetăţeanului. Între palatul Victoria şi Palatul Cotroceni, ca şi între sediul Parlamentului şi sediul partidelor parlamentare, lipsa de coordonare ori jocurile electorale cu sens contrar au înlocuit de mult acţiunea politică menită să consolideze încrederea românilor în statul de drept. Liderul Camerei Deputaţilor, Ion Diaconescu, a ajuns la exasperare, asemenea altor lideri de partid din coaliţia majoritară. El încearcă, pe de o parte, să aplaneze ultimul dintre conflictele artificiale iscate peste noapte în PNŢCD şi, pe de alta, să mobilizeze parlamentarii care încă reprezintă puterea pentru finalizarea legilor proprietăţii. Decanul de vîrstă al creştin-democraţilor refuză să ţină partea vreuneia dintre cele două tabere rivale ale propriei formaţiuni, ştiind bine că bătălia dintre ele nu poate avea alt efect decît o criză politică fatală. Ovidiu Grecea, şef al Corpului de Control al Guvernului, mutat de premier de la AVAB înapoi la Palatul Victoria, susţine că a descoperit la Piatra Neamţ niscaiva matrapazlîcuri comise chiar de ţărăniştii locali. E drept că descoperirile au la bază o anonimă care incriminează activitatea unui director al Fondului Proprietăţii de Stat, instituţie despre care toată lumea susţine că e mai coruptă decît multe altele. Dezvăluirile n-au fost urmate de acuzaţii ale opoziţiei la adresa partidului care controlează Guvernul, ci de replica dură a adversarilor pe care Radu Vasile îi are de multă vreme în propriul său partid. Aceştia au cerut vehement destituirea lui Grecea, a cărui demitere din fruntea Agenţiei de Valorificare a Activelor Bancare fusese cerută, în timpul verii, de apărătorii lui Viorel Cataramă şi de partidul lui Teodor Meleşcanu. Preşedintele PNŢCD încearcă să calmeze încă o dată spiritele puse pe ceartă. Principalul partid de guvernămînt e însă tot atît de divizat ca şi PD şi PSDR: Remus Opriş, purtătorul de cuvînt al PNŢCD, susţinut de deputatul Vasile Lupu, atacă politica de cadre a liderului de la Palatul Victoria. Ei reprezintă nucleul dur, pentru care încă de pe vremea cabinetului Ciorbea menţinerea actualei coaliţii era considerată o inutilă povară. Ion Diaconescu îi contrazice şi de data aceasta, ca şi acum trei ani, cu argumente patriotice din sfera bunului-simţ. El atrage atenţia că dizolvarea actualei puteri în pragul *summit*-ului de la Helsinki ar echivala cu o sinucidere naţională. Nimic nu i se pare mai important decanului de vîrstă al creştin-democraţilor decît resolidarizarea majorităţii parlamentare în jurul agendei legislative a acestui final de stagiune, pentru ca actele normative care reglementează statutul proprietăţii să intre la timp în vigoare. Ion Diaconescu a făcut o declaraţie mai dură decît îi stă în obicei, încercînd să convingă grupurile parlamentare din coaliţie să nu facă jocul PDSR, al cărui interes major e să reducă la minimum şansele României de a demara, în decembrie, negocierile pentru aderarea la Uniunea Europeană. Ceea ce, dacă e să spunem lucrurilor pe nume, deputaţii şi senatorii puterii ar fi trebuit să ştie singuri. Şi nu de azi, de ieri, ci chiar de la începutul acestei legislaturi.

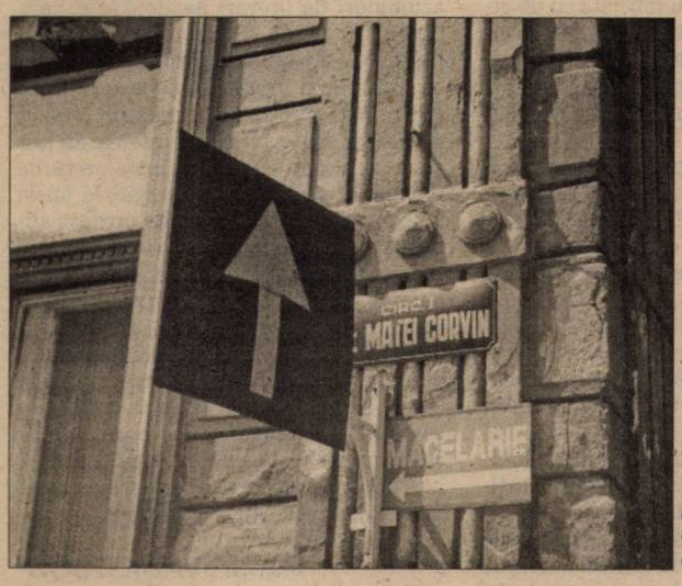

© S. Ivanoschi

Elena ŞTEFOI

Între joc şi proiect

Zilele trecute am participat la o emisiune, interesantă, despre „mentalităţi": ce s-a schimbat, ce nu s-a schimbat în România în aceşti zece ani? Păi s-au schimbat unele, altele – mi-am dat eu cu părerea. Întrebările au început să curgă apoi, pe un fond de *bine, bine, dar...* Nu atît ce şi cum s-a schimbat, ci dacă şi cît s-a produs schimbarea „normală", aia care trebuie să se întîmple pentru a intra şi noi în rîndul „ţărilor civilizate". Curiozitate firească, altminteri.

Că e vorba de politică, că e vorba de economie sau, iată, de mentalităţi, problema se pune, de regulă, în termenii existenţei unui proiect de societate conştient, normal sau chiar necesar, pe care românii (de regulă) nu ştiu, nu vor sau nu pot să-l pună în aplicare. Ce le lipseşte deci acestor români? Şi nu puţine spirite luminate nu se sfiesc să spună că le lipsesc foarte multe, supărîndu-se superior pe acest popor de doi bani.

Problema e că nu numai românii, ci majoritatea oamenilor, în general, n-au, în majoritatea timpului, decît un singur *proiect*: să-şi trăiască viaţa „ca lumea"! „În cea mai mare parte a vieţii lor, oamenii nu maximalizează nimic, nici nu încearcă să atingă vreun scop identificabil în mod concret, ci se străduiesc pur şi simplu să fie integraţi sau să rămînă într-o piesă care se joacă. Rolul este propria sa recompensă şi nu un mijloc pentru a parveni la o situaţia dată ca scop" – era de părere antropologul Gellner. Interesul oamenilor, adaugă sociologul Bourdieu, este „faptul de a fi în joc, de a fi investit în joc" (interes, *interesse* = a fi în) şi nu neapărat un calcul conştient. Interesul este o *preocupare* şi nu un *plan*, conchide Bourdieu, pe urmele lui Husserl. Altfel spus, interesul omului, în general, este să rămînă în joc, principalul său scop fiind să evite scoaterea sa din acest joc care este, în ultimă instanţă, viaţa. Ca să spunem aşa, *la vie a des raisons que la raison ne connaît pas*...

Aceste precizări aparent abstracte au şi implicaţii evident concrete sau în orice caz imediate în măsura în care sînt fundamentale pentru modul în care ne raportăm la obsedanta noastră schimbare. Simplificînd, am putea spune că o modalitate (cea mai frecventă, se pare, la noi) este aceea de a o aborda din punctul de vedere al unui *proiect social*, a ceea ce ar trebui să se întîmple (schimbe), să o gîndim adică dinspre viitor spre prezent. Vom constata atunci întîrzieri, abateri, obstacole, încremeniri în (alt) proiect, etc. şi, după fire şi posibilităţi, vom încerca să remediem sau doar să deplîngem. Cealaltă modalitate ar fi de a privi schimbarea din punctul de vedere al unui *joc social*, a ce şi cum tocmai se întîmplă, altfel spus, să o gîndeşti, făcînd apel la duratele lungi şi la contextele largi, dinspre trecut spre prezent. Se vor putea observa atunci continuităţi şi rupturi, diferenţe şi contradicţii, veşnicele decalaje dintre ce fac oamenii şi ce spun oamenii, etc., tot atîtea fenomene sociale ce se cer înţelese.

Dacă aşa stau lucrurile, se pun atunci două întrebări complementare: pe de o parte, cum poţi să gîndeşti schimbarea în afara unui *proiect de schimbare*, fără să ştii clar ce şi cum urmează să se schimbe?; pe de altă parte, cum poţi să te raportezi la schimbare fără a cunoaşte *jocul schimbării*, fără a şti în detaliu ceea ce este pe cale să se schimbe, că e bine sau nu? Alternativă veche cel puţin de cînd modernitatea. Doar că lucrurile se complică atunci cînd între cele două perspective nu mai există comunicare iar schimbarea este gîndită de unii şi trăită de alţii...

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Cum stăm

Secolul 20, nr. 4-5-6/1999, oferă o plăcută surpriză juristului pasionat de tema statului de drept şi exasperat de realitatea statului de drept românesc. În cadrul rubricii „20 spre 21“, dedicată statului de drept, doi ambasadori acreditaţi la Bucureşti şi cinci intelectuali români răspund întrebării *Cum apreciaţi existenţa statului de drept în România, după decembrie 1989?* Din motive lesne de înţeles, mă voi referi acum numai la răspunsurile celor cinci români, care sînt: doamna Gabriela Adameşteanu şi domnii Eugen Vasiliu, Alexandru Zub, Emil Hurezeanu, Cristian Pîrvulescu.*

Despre statul de drept în România zilelor noastre toţi cei cinci spun, într-o formă sau alta, acelaşi lucru: statul de drept este o prezenţă la nivelul discursului fără a fi o realitate a cetăţii. Conceptul statului de drept este, într-adevăr, prezent în orice tip de discurs. Politicienii şi jurnaliştii, juriştii şi analiştii, profesorii şi intelectualii, simplul cetăţean – în fine, toată lumea comentează, se lamentează, blamează şi se inflamează pe tema statului de drept. În planul realităţii, însă, nu trebuie să ai doctorate ori lecturi pretenţioase ca să vezi limpede că statul de drept nu există ca atare – ceea ce există este o formă schimonosită, o mimă discutabilă a ceea ce standardele civilizaţiei apusene admit că este statul de drept.

Nu este rău să vorbim mult şi apăsat, poate chiar pasional, despre statul de drept. Chiar cu riscul, subliniat de doamna Adameşteanu, de a face din statul de drept un clişeu al unei noi limbi de lemn. Să vorbim despre statul de drept! Ştiu că lui Nichita Stănescu îi plăcea să spună „cuvintele atrag realul“ formulînd astfel un adevăr misterios, despre care au mai vorbit şi alţii: poţi creşte şansele de producere a unui eveniment care lipseşte vorbind mereu despre el. Nu ştiu prea bine ce chimii oculte, în profunzimile insondabile ale realităţii, fac dintr-o absenţă o prezenţă în condiţiile în care, ca într-o incantaţie, vorbeşti intens despre acea absenţă. Ştiu, însă, că discursul are puterea de a naşte realitate.

A doua notă comună a tuturor răspunsurilor livrate de cei cinci români intervievaţi este criticismul apăsat. Nici unul dintre ei nu este mulţumit de evoluţia statului de drept român. Fiecare dintre ei evocă progresele incontestabile şi adaugă imediat defecţiunile majore care împiedică edificarea statului de drept la noi. Cred că această structură a discursului despre statul de drept este cea mai potrivită, cea mai echilibrată, cea mai utilă. Nici entuziasmul nelimitat al celor care spun că România de astăzi este cu adevărat un stat de drept şi nici pesimismul sumbru al celor care spun că nimic nu s-a schimbat faţă de tipul statal antedecembrist nu pot constitui substanţa unui discurs corect despre starea statului român în ultimul an al mileniului.

În fine, al treilea element comun al celor cinci răspunsuri se poate desprinde din referirile la cauzele care au dus la insuficienta prezenţă a statului de drept în cetatea noastră. Toţi cei cinci evocă neputinţa clasei politice de a propune o strategie bine articulată a edificării statului de drept. Se vede limpede acum, singura reacţie a românilor la propria clasă politică este dezamăgirea. Cei cinci intelectuali nu fac excepţie de la regula dezamăgirii.

Pentru o mai bună înţelegere a răspunsurilor celor cinci intelectuali români, simt nevoia să mă refer la o perspectivă într-o oarecare măsură exterioară. Dl J. Moscardo, ambasadorul Braziliei în România, spune, la un moment dat, în răspunsul său la aceeaşi întrebare, că „Se remarcă de mult timp un sport naţional: a vorbi de rău România. Este vorba despre ceva considerat inteligent şi sofisticat, cu toate că, în realitate, nu este o mişcare anti-românească. Mi se pare, după o ultimă analiză, o mişcare alcătuită de detractori aparenţi şi adoratori secreţi ai României.“

Sever VOINESCU

* Voi evidenţia aici doar ideile comune ale acestor cinci răspunsuri, plecînd de la convingerea că trăsăturile definitorii ale unui fenomen sînt acelea care se văd din toate perspectivele cu putinţă.

S A T U L

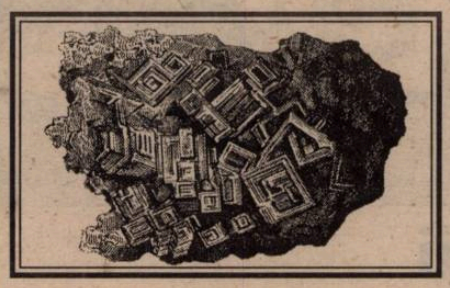

G L O B A L

Legea presei?

Ştire plasată pe la sfîrşitul unui telejurnal de la TV România 1 anunţa, acum cîteva zile, că în dezbaterea Senatului va intra în curînd o lege a presei. Ea va conţine, ni se spunea, unele măsuri de protecţie a ziariştilor, dar şi reglementări privind un Consiliu Suprem care să acorde atestate de exercitare a profesiei, precum şi prevederi noi privind sancţiunile pentru delicte săvîrşite prin intermediul presei.

Nu este prima încercare de a realiza un cadru juridic pentru funcţionarea presei. Probabil că nu va fi nici ultima. Privind în jur şi încercînd să recapitulăm ce s-a întîmplat în mass-media în ultimii zece ani, observăm cu uşurinţă absenţa oricăror reglementări în domeniu. În numele libertăţii de expresie, au apărut sute şi mii de publicaţii, unele au dispărut între timp, dar profesia de jurnalist continuă să fie exercitată haiduceşte, după puteri şi posibilităţi, cu conştiinţă sau fără, cu studii sau fără, cu competenţă sau după ureche. Oricine scrie într-o publicaţie se poate numi ziarist. Asociaţii profesionale nu prea există, nici sindicate ale jurnaliştilor: nu se ştie exact ce mai fac, de pildă, Societatea Ziariştilor din România, Asociaţia Ziariştilor şi Uniunea Ziariştilor Profesionişti, înfiinţate imediat după '89 cu oarecare zgomot. Ceva mai tîrziu a apărut Clubul Presei Române, dar acesta nu pare a fi mai mult decît o formă care să asigure un fel de supremaţie simbolică a „baronilor“ presei româneşti (directorii principalelor ziare) şi, eventual, prezenţa lor la reuniuni ale forurilor jurnalistice internaţionale. E adevărat, toate aceste asociaţii au adoptat statute şi coduri deontologice, dar ele nu se aplică mai deloc. În multe dintre ziarele şi revistele româneşti se scrie orice şi oricum, cu gîndul doar la creşterea tirajului. Iar goana permanentă după dezvăluiri de senzaţie pare a fi o reţetă deja obosită. În plus, dezvăluirile care privesc persoane publice pot duce la procese încheiate (pe drept sau pe nedrept) în defavoarea jurnaliştilor: în ultima vreme s-au pronunţat, cu o mare viteză procedurală, mai multe pedepse penale împotriva unor reprezentanţi ai presei, unele cel puţin discutabile. Toate acestea dovedesc că, după elanul libertar al primilor ani postcomunişti şi după ce a avut un rol incontestabil în impunerea unei conştiinţe a pluralismului, presa din România trebuie să accepte pînă la capăt traseul profesionalizării şi să se supună reglementărilor.

Privind spre lumea occidentală (nu de dragul modelelor în sine, ci pentru că în acea lume vrem să ne integrăm), observăm că există mari diferenţe de la o ţară la alta: în SUA şi Anglia funcţionează foarte bine *autoreglementările* organizaţiilor mass-media ori ale sindicatelor/asociaţiilor profesionale, în timp ce în Franţa şi în Italia există legi ale presei care stabilesc statutul profesiunii, delictele, pedepsele, cum trebuie să funcţioneze organizaţia „supremă“ a jurnaliştilor, cum se obţine statutul de jurnalist etc. Problema este însă că parlamentarii români au, cum au dovedit-o de multe ori, o mentalitate rigidă, înclinată mai degrabă spre suprareglementare şi spre *interdicţie*; or, jurnalismul este prin definiţie (şi trebuie să rămînă aşa) o *profesiune liberală*. Aşa încît se naşte o dilemă din care, deocamdată, nu putem ieşi: o lege a presei realizată de parlamentarii pe care *(hélas!)* îi avem riscă să conţină prea multe chingi şi botniţe ori să plătească poliţe „prea liberei“ noastre prese; de partea cealaltă, atîta timp cît jurnaliştii înşişi nu-şi aplică propriul set de reguli profesionale şi deontologice, ei rămîn, în ochii opiniei publice şi ai clasei politice, o categorie zburdalnică de care uneori ai nevoie, care alteori te calcă pe nervi, dar, în sfîrşit, toţi sîntem români, mai mult sau mai puţin oneşti. Aşa încît se va revizui, dar nu se va schimba nimica...

Mircea VASILESCU

BARBURISME

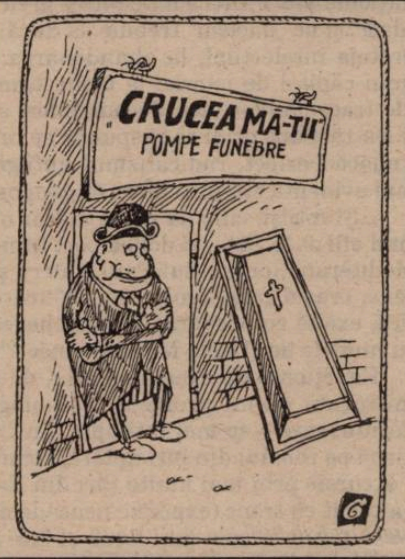

Desen de Ion BARBU

Economie

Ceasurile din turnul reformei arată ore diferite

Deficitul bugetar nu mai poate să crească fără a afecta grav acordul cu Fondul Monetar Internaţional. În acelaşi timp, cheltuielile bugetare nu mai pot să mai scadă fără a afecta grav baza societăţii. Ceea ce înseamnă că rămîne un singur teren de manevră pentru un buget ceva mai consistent decît în prezent: capitolul de venituri.

Bugetul statului are mai multe surse de venituri: taxa pe valoarea adăugată (22 la sută din tot ce cumpărăm, de la bomboane pentru copii pînă la automobile şi obiecte de lux); impozitele pe salarii (adică diferenţa între suma pentru care semnăm la casierie şi cea pe care o ducem efectiv acasă); impozitele pe profit (cele 38 de procente pe care le încasează statul din ce s-a realizat, abia diferenţa putînd fi repartizată pentru rezerve şi provizioane obligatorii, pentru investiţii, pentru dividente şi pentru premierea salariaţilor); taxe vamale (de fapt, acele procente ce scumpesc dramatic mărfurile din import pentru piaţa de consum). Ce se vede din acest tablou? Pentru alimentarea bugetului de stat cu bani, populaţia plăteşte 22 la sută în plus la fiecare cumpărătură; salariile sînt substanţial diminuate; profiturile întreprinderilor sînt aproape înjumătăţite; în sfîrşit, pe piaţa de consum mărfurile de import sînt tot mai scumpe, pentru ca bugetul să-şi ia partea. Din aceşti bani, plătiţi de noi, nu pot să ajungă decît sume extrem de mici la sănătate, învăţămînt, armată, justiţie, poliţie, administraţie publică. O altă parte, restrînsă, o reprezintă investiţiile publice: infrastructură, energetică, lucrări edilitare, construcţii de locuinţe. Aceste tipuri de cheltuieli sînt şi vor mai continua să fie sufocate. Economia nu-i capabilă, încă, să alimenteze bugetul. Fiindcă, la noi, cele mai multe întreprinderi se menţin pe linia de plutire, cu o eficienţă modestă a muncii, cu creşteri mari ale costurilor de producţie şi cu o competitivitate aflată la mare depărtare de exigenţele acestui sfîrşit de secol.

În faţa acestei realităţi, şi guvernul, şi Parlamentul, şi populaţia cred că e timpul să fie grăbită reforma. Dificilă treabă, mai ales acum, cînd începe sezonul rece. Nu peste mult timp ne vom înfrunta cu un general dintre cei mai temuţi: Iarna. Zonele noastre cele mai vulnerabile sînt importurile de resurse energetice, preţurile administrate şi risipa din întreprinderi. Plus protecţia socială.

Guvernul va fi tentat să facă trimiteri la reforma economică, de care leagă soluţionarea problemelor sociale. Deşi e adevărată şi reciproca: o explozie socială ar putea opri reforma. Mai ales acum, în prag de iarnă.

Cît va putea fi însă întinsă, la noi, plapuma protecţiei sociale? E clar că ne confruntăm cu condiţii de viaţă situate la limita cea mai de jos. În acelaşi timp, însă, producţia continuă să sîngereze. Încercările de creşteri cantitative sînt anihilate de restrîngeri în domeniile productivităţii muncii şi competitivităţii. Toate acestea reduc la minimum resursele necesare unei protecţii sociale optime. Lucrurile se complică şi mai mult cînd se ajunge la măsurile ce ar urma să fie luate: închiderea fabricilor care pierd bani, restrîngerea deficitelor, declanşarea bătăliei pentru eficienţă.

Fără îndoială că populaţia României, îngrijorată de ziua de mîine, e îndreptăţită să ceară condiţii decente de viaţă. La rîndul său, Guvernul este îndreptăţit să facă trimitere la buget şi să spună: astea-s resursele, atît putem să oferim! Numai că lucrurile nu se pot opri aici. E nevoie de idei şi de fapte care să ducă la închiderea a cît mai multe dintre canalele de risipă şi de pierderi.

Bătălia cea mai dură va fi cu inflaţia. Această bătălie trebuie dusă în condiţiile pieţei libere. Executivul ar fi pierdut dacă s-ar lăsa prins în capcana răspunsurilor sintetizate în sondajele de opinie, care cer îngheţarea preţurilor. Şi nu doar executivul. Societatea în ansamblul ar fi pierdută.

Ce ne-a adus controlul preţurilor am văzut. Mai întîi inflaţie ascunsă, bazată pe acumulări de preţuri neadevărate, care pînă la urmă s-a transformat în inflaţie făţişă, ce s-a manifestat exploziv.

Inflaţia şi producţia s-au derulat în contratimp: cînd au urcat preţurile a căzut producţia; cînd a început creşterea, au fost puse „sub control“ multe dintre preţurile produselor de bază – la energie, la unele materii prime vitale, la multe produse alimentare; cînd din nou au fost liberalizate preţurile a scăzut iar producţia. Acum trebuie să înceapă efectiv „restructurarea“: etapa cea mai dură şi cea mai grea.

Va fi însă nevoie de mai multă muncă, de mai multă competenţă, de concurenţă la sînge. Numai aşa se va putea ajunge la restabilirea adevărurilor esenţiale în economia reală. Altfel, vor fi lungite pentru încă mulţi ani bolile care macină în prezent investiţiile, producţia şi consumul.

Adrian VASILESCU

Povești suprapuse

Spre urnă, cu telecomanda în mînă

Povestea nedorită, dar necesară, de săptămîna trecută vorbea despre spectrul unei aparent inevitabile *dictaturi media*. În paranteză fie spus, poveștile astea cu spectre și fantome sînt teribile: cunoaștem una de-a dreptul nemuritoare, cu *o fantomă care bîntuia Europa*, o poveste care a făcut efectiv istorie, scrisă pe la mijlocul veacului trecut de un tînăr de 30 de ani pe nume Karl Marx.

Nu, în nici un caz, dictatura media nu este o amenințare exclusiv românească și nici nu avem motive să spunem că, obligatoriu, românii vor suferi mai mult decît alții (deși nu-i exclus nici asta). Oricît am vrea, e greu să redescoperim apa caldă: despre impactul media asupra realității se discută, în diferite forme, de multă vreme (vă mai aduceți aminte cum, din vrere de răzbunare pe bancher, contele de Monte Cristo își face „telegraful" aliat – altfel spus, manipulează prin media?), iar de cel puțin un deceniu maniera în care media *construiește* și *inventează* realitatea constituie obiect de studiu în universități.

După cum săptămînal ne readuce aminte gureșa noastră pagină a doua, despre adevăruri ne vorbesc toate cărțile bune. Sau revistele bune. Într-un articol publicat în martie a.c. în *Index on Censorship*, Richard Holbrooke (o vreme însărcinat special al Statelor Unite în fosta Iugoslavia) povestește un episod plin de tîlcuri, petrecut de-adevăratelea la un colocviu avînd ca temă tocmai *media*, desfășurat la New York, în '98. În toiul dezbaterii, Christiane Annanpour (reporter special al CNN) este atacată de unul dintre participanți cu întrebarea *Ați făcut o treabă bună în Bosnia, dar de ce nu v-ați dus și în Rwanda, unde au pierit mult mai mulți oameni?* Întrebare la care doamna Annanpour a răspuns, aflăm, cu eleganță și fermitate în doze egale: *Am fost în Rwanda. Știu foarte bine ce s-a întîmplat, dar procesul lui O.J. Simpson ne-a împiedicat să facem din Rwanda un subiect tare pentru CNN.*

Spune Holbrooke: un milion de oameni au murit în patru luni în inima Africii, într-un genocid organizat în (vorba vine) văzul lumii și, în toate aceste luni, CNN era ocupat cu un subiect mai vandabil pe piața americană. Sigur, știm că poate este nedrept – dar asta se întîmplă. Așadar, distorsiunea mediatică nu este drobul de sare de pe sobă; riscul e real, e înțeles, e global.

În cazul românesc, cred că originalitatea stă în altceva: politizarea implicită a presei scrise și audio-video. Las la o parte jurnalele și radioul, pentru că ceea ce se întîmplă pe piața vizuală este suficient de interesant și vizibil (sic!): la drept vorbind, nu mi-e foarte clar dacă această politizare pleacă întotdeauna de la transmițător. Cred că mai curînd telespectatorul este cel ce întreține dihotomia, ca o consolare palidă pentru eșecurile și deziluziile sale zilnice. Nu știu care-i realitatea, dar mi se pare clar că telespectatorul, stabilind (cu de la sine putere?) criteriile, preferă să vadă în alb-negru chiar și cele mai colorate programe: de ceva vreme, în mentalul colectiv românesc posturile tv se împart în cele care au ținut cu sîrbii și cele care au ținut cu NATO, în cele care vor păstrarea *tradițiilor* neamului și cele care vor *europenizarea*, în cele ale puterii și cele ale opoziției, în cele ale viitoarei societăți civile și cele ale fostei securități ș.a.m.d. Ceea ce mi se pare paradoxal e faptul că el, telespectatorul, este cel ce accelerează procesul acestei sciziuni grăbite: dacă posturile încearcă *(și uneori chiar reușesc*, vorba de săptămîna trecută a dlui M. Vasilescu) să mascheze *partipris*-ul, telespectatorul și-l afișează, în schimb, manifest: e de-ajuns să spui ce post privești și lumea va înțelege ce reverii politice ai.

Altfel spus, mi se pare că apăsăm tastele telecomenzii ca și cum am completa buletine de vot. Probabil că este, în prag de alegeri, un proces firesc; dar nu mi se pare unul de bun augur.

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

O altă doamnă de fier

Bush-fiul, cel mai probabil candidat republican la președinția Statelor Unite, s-a făcut de rîs cu geografia: nu prea știe cum se numesc popoarele din Grecia și Kosovo (chiar, cum se numește poporul din Kosovo?) și are tendința de a confunda Slovenia cu Slovacia. E greu de crezut că are idei precise în legătură cu politica Statelor Unite față de țări și popoare pe care nu le poate identifica. După ce au înțeles că acest punct vulnerabil poate deveni decisiv, consilierii lui au atras-o, în pregătirea campaniei candidatului Bush, pe doamna Condoleezza Rice, supranumită „doamna de fier".

Doamna Rice are 44 de ani, este neagră, elegantă, are sex-appeal și, așa cum consideră revista londoneză *Observer*, are șanse de a deveni „viitor secretar de stat sau consilier pentru securitatea națională. (...) Felul de a fi al acestei femei, cu care Bush se întreține zilnic, are de ce să-i stînjenească pe democrați, în mod tradițional, colectori ai votului alegătoarelor de culoare, deși majoritatea lor este alcătuită din bărbați albi și tot atît de fermecători cît un ambuteiaj". Cu sau fără legătură, probabilul candidat democrat, Al Gore, a numit-o pe Donna Brazille șefă a campaniei electorale. Este prima femeie de culoare care ocupă un asemenea post și este de sperat că o să-l păstreze. Ea a făcut parte din echipa lui Michael Dukakis, de unde a fost înlăturată în urma unor acuzații nefondate la adresa lui Bush-tatăl. Lumea e mică...

„Cu fiecare episod din dezastrul Rusiei, doamna Rice devine tot mai insuportabilă pentru democrați. Ea este sovietolog și specialistă în probleme rusești, adversară declarată a parteneriatului strategic cu Moscova, ridicat în slăvi de Bill Clinton, și se împotrivește practicii prin care torente de bani – oferiți fără a pune măcar o întrebare – se revarsă în gaura neagră a corupției moscovite", constată Ed Vulliamy de la *Observer*. După cooptarea ei în echipă, Bush a ținut primul discurs de politică externă: „A fost un șoc: întărirea prezenței americane în lume, sprijinită de o armată reorganizată". La fel crede și doamna Rice: „este nevoie de un sistem militar stabil pe care nici o putere cu tentații hegemonice să nu-l poată amenința, apoi trebuie promovat liberul schimb și în cele din urmă valorile democratice".

Doamna Rice nu prea face caz de apartenența ei la o minoritate atît de vizibilă cum este, în Statele Unite, cea afro-americană. S-a născut în 1954, la Birmingham, în Alabama. Provine dintr-o familie de intelectuali. A fost botezată Condoleezza de către mama ei, profesoară și pianistă, avînd în minte expresia muzicală *con dolcezza*. Tatăl ei, la un moment dat vicepreședinte al universității din Denver, s-a înscris în partidul republican, pentru că, pe vremea cînd trăia încă în Sud, democrații de acolo nu l-au primit în partidul lor. După ce a renunțat la speranța unei cariere de pianistă, Condoleezza a studiat la departamentul de relații internaționale de la universitatea tatălui ei: „dragostea pentru muzică, dar și fascinația pentru mecanismele puterii au împins-o spre studiul Rusiei și al comunismului. Profesor i-a fost Josef Korbel, un refugiat ajuns în SUA, pentru a scăpa de persecuțiile celui de al III-lea Reich și, mai tîrziu, de cele ale comunismului. Korbel avea o fiică, mai în vîrstă decît ea, dar cu care Condoleezza a fost în relații amicale. Fiica se numea Madeleine și a devenit cunoscută apoi ca Madeleine Albright. S-ar putea ca, nu peste mult timp, Statele Unite să aibă un nou secretar de stat, care a descoperit secretele lumii în aceeași sufragerie cu predecesorul său. Dar nu au tras aceleași concluzii: doamna Rice este, fără îndoială, mai aproape de realismul brutal al lui Korbel, decît propria sa fiică".

Pentru Fareed Zakaria, redactor-șef al publicației *Foreign Affairs*, programul de politică externă al doamnei Rice este înviorător: „Politica externă a administrației Clinton este criticată în mod rațional, de pe poziții de centru-dreapta, dar fără retorica reaganistă. Doamna Rice este în același timp inteligentă și competentă. Or, acestea sînt două categorii distincte. Majoritatea oamenilor pricepuți în treburile de stat sînt incapabili să schimbe un bec, iar cei care știu să schimbe un bec nu sînt în stare să reînscăuneze autoritatea americană în lume. Ea este capabilă în ambele direcții. O să auzim vorbindu-se despre ea, nu doar la alegerile următoare, ci în următorii 25 de ani".

Con dolcezza, dar schimbă becurile cu o mînă de fier. **(M. B.)**

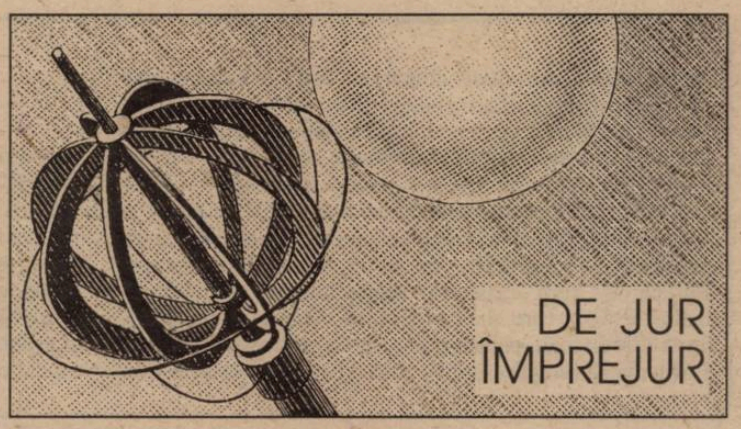

Ambițiile lui Prodi

Europa unită a fost proiectată, după război, ca o soluție pentru ieșirea din criză a țărilor din Occident: în 1945, erau distruse și sfîșiate de consecințele luptelor, moralmente epuizate din cauza ororilor nazismului, roase de două perspective înfricoșătoare: renașterea puterii germane și invazia Armatei roșii. Cicatrizarea rănilor se anunța lentă, și predispunea mai curînd la izolare, la găsirea unor soluții individuale, pentru ștergerea urmelor trecutului și pentru consolidarea propriei puteri în fața amenințărilor difuze.

În 1946, Winston Churchill a fost unul dintre primii care a lansat viziunea unei uniuni europene. Planul Marshall (5 iunie 1947) oferea ajutorul Statelor Unite pentru reconstrucție, dar crea și legături între țările implicate. Suspiciunile au fost mari și atunci, iar politicienii obțineau voturi spunînd că Uniunea Sovietică vrea să cucerească Europa, în timp ce Statele Unite vor să o cumpere. În funcție de apartenența la stînga sau la dreapta, se punea accentul pe una sau pe alta dintre amenințări. Partizanii unei Europe unite au încercat – și în bună măsură au avut și imaginația necesară pentru a izbuti – să articuleze proiecte în care securitatea comună depindea de prosperitatea economică: țările europene au adoptat sisteme care au combinat în proporții diferite economia de piață, statul protector și negocierea socială.

Declarația lui Robert Schumann din 9 mai 1950 a anunțat încheierea tratativelor pentru crearea Comunității cărbunelui și oțelului, marcînd data la care ideea comunitară a devenit instituție în acțiune. Ministru de Externe al Franței între anii 1948-1953, în timp ce guvernele se succedau conform unor criterii politice, el a fost convins că rivalitatea militară, suspiciunea reciprocă dintre Franța și Germania nu pot fi stinse decît prin elaborarea unor mecanisme urmărind solidar realizarea unor interese comune. Se prevedea exploatarea resurselor de cărbune și de oțel ale Franței și ale Republicii Federale Germania în cadrul unei organizații deschise și altor țări europene. Însemnătatea politică a tratativelor, duse pentru parafarea acestui tratat tehnic, se vede de-abia astăzi: dificultățile din fiecare țară erau considerate dificultăți comune, acordul favoriza libera inițiativă în condițiile acceptării unor reglementări acceptate de ambele părți. A fost prima instituție care a funcționat ocolind răul suprem al acestui tip de combinații: spiritul dominator, dezonorant pentru cel care domină și umilitor pentru cel dominat.

Dar un prim pas nu îi atrage în mod necesar și pe următorii. Uniunea Economică, devenită repede a celor șase, respinge cu încăpățînare propunerile de reînarmare a Germaniei occidentale, susținute de Statele Unite. În 30 august 1954, Adunarea Națională a Franței a respins proiectul Schumann de creare a unei structuri militare europene, prin care partea occidentală a continentului și-ar fi dobîndit autonomia apărării. În același an, a eșuat și proiectul unei Comunități politice europene. Istoria veche, dar și cea recentă, nu favorizează acceptarea unor organisme care, fără a fi imperii cu administrații și armate puternice, par să pună între paranteze suveranitatea și identitatea statelor membre. De la începutul ei și pînă azi, construcția europeană a progresat trudnic și pe latura ei economică, și, la fel, din criză în criză, în materie de instituții politice.

Prezente încă de la început, specificitatea britanică, ambiguitățile atitudinii americane (unii politicieni transatlantici doresc o Europă puternică, alții se tem de ea, dar există și cei care nu știu că Europa există), ostilitatea forțelor naționaliste europene, de stînga sau de dreapta, au marcat etapele succesive ale deciziilor. Un lucru este sigur: tendința de a o lua înaintea mentalităților comune nu a fost niciodată fertilă pe planul acțiunii practice. Dinamica extinderii a început să pună probleme, încă din anii '70, odată cu cererile de admitere ale Spaniei și Portugaliei. Erau două țări ieșite din dictaturi autoritare, cu indici economici departe de ai celor 10; tratativele au durat mult și nici acum nu se poate vorbi despre o integrare ireproșabilă. Anterior, cele două țări sărace primite – Grecia și Irlanda – erau mai mici și au putut fi mai ușor ajutate. Europa celor 12 a impus noi echilibre în organismele de decizie și Tratatul de la Maastricht a introdus reformele necesare unei Uniuni cu 15 țări participante.

Toate aceste oscilații explică ezitările în admiterea unor noi membri: înainte de a fi o solidaritate a discursurilor, Uniunea Europeană presupune o egalizare a cifrelor: cel de „al doilea val" (din care face parte și România) este departe de această perspectivă. Descompunerea atît de violentă a Federației iugoslave, cînd politica europeană nu s-a putut exprima decît cu sprijinul SUA, a impus, însă, reconsiderarea importanței criteriului politic. Proiectul lui Romano Prodi, care propune extinderea Uniunii în condițiile unor modificări organizatorice și politice, ar putea fi considerat în viitor la fel de revoluționar ca acel al lui Robert Schumann: imaginația politică ia uneori forma plicticoasă a unor reglementări tehnice. Accesul la bunăstare sincron cu însușirea valorilor democrației poate începe prin acele mutații minore necesare realizării marilor ambiții.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Despre *suveranitate*, numai de bine. Cel puţin în aparenţă. Sintagma „independenţa şi suveranitatea“, rostită pe un anume ton şi cu o anume intonaţie, era prezentă în toate cuvîntările „marelui conducător“ din vremea comunismului, dar n-o credea mai nimeni. Apoi, redobîndirea libertăţii şi căderea sistemului comunist ni s-au părut, cel puţin la început, şi un semn de recîştigare (cu adevărat) a suveranităţii. Am pornit, aşadar, bucuroşi spre Europa (sau spre „structurile euro-atlantice“, cu o formulă mai exactă), în care, dacă ar fi să ne luăm după sondaje şi după discursurile politicienilor, vrem negreşit să intrăm. Problema se complică atunci cînd aflăm că accesul în Uniunea Europeană sau în NATO înseamnă şi concesii, condiţii, criterii, renunţări, performanţe. Între altele, pentru a ne alătura comunităţii statelor europene civilizate trebuie să ne modificăm felul de a înţelege *suveranitatea*. Înseamnă acest lucru o renunţare, o cedare necondiţionată, o acceptare docilă a „amestecului în treburile interne“? Sau este vorba pur şi simplu de o negociere care presupune şi concesii, dar şi avantaje, importantă fiind, pînă la urmă, rata beneficiului naţional? Aceasta e dilema. Spaimele noastre ancestrale de „străini“, de „cercurile interesate“ care combină permanent scenarii otrăvite împotriva ţărişoarei noastre, refugiul în mîndria suverană (şi inactuală) de popor „neatîrnat“ sînt lucruri care nu sună deloc europeneşte şi, în orice caz, nu pot aduce beneficii în viitor. Discutarea calmă şi senină a oricăror probleme, adaptarea la cerinţele unei lumi pentru care globalizarea este un fenomen inevitabil, identificarea pragmatică a soluţiilor reprezintă, în schimb, procese prin care au trecut (fără pierderi ireparabile) toate cele 15 ţări ale UE şi cele 19 membre ale NATO. Dacă sîntem convinşi că locul nostru este alături de ele, nu ne rămîne decît să parcurgem acelaşi traseu. **(M. V.)**

Cornel CODIŢĂ
analist politic

De la ideologie la concept

Discuţia despre „Suveranitate“ a devenit, la noi, o modă. Uşurinţa cu care este atacat subiectul nu se poate explica decît prin uriaşele deformări la care a fost supus atît conceptul cît şi majoritatea utilizatorilor lui de presiunea totalitară a „ideologiei“, ca oglindă strîmbă a realităţii.

Discursul ideologic despre suveranitate a redus complexitatea problemei la două aspecte. Înainte de orice, suveranitatea este considerată un atribut intrinsec al statului. De aici decurge, printr-un soi de lege a reciprocităţii, că orice stat este suveran şi orice entitate căreia i se recunoaşte atributul suveranităţii are, fie şi virtual, o întrupare statalitară. Privită de această dată din perspectiva efectelor sale, suveranitatea este prezentată la nivel ideologic ca un fel de scut, în principiu, impenetrabil, inviolabil şi inamovibil, care apără statul şi autoritatea internă, ce exercită puterea în numele său, de orice „ingerinţă“ externă. „Dacă este stat, este suveran, iar dacă este suveran, atunci, din principiu, nu are a da socoteală pentru actele sale!“ În forma extremă, această logică strîmbă a fost prezentată de ideologia regimurilor totalitare ca un soi de „dat natural“. Rupt de orice control exercitat asupra sa din interior sau din exterior, justificat de „suveranitate“ şi de posesia exclusivă a „ştiinţei ezoterice“ care duce la „viitorul de aur al omenirii“, în varianta ideologică, statul a luat locul lui Dumnezeu pe Pămînt. Un Dumnezeu fals, desigur, căci este definit doar de puterea sa discreţionară şi arbitrar exercitată.

Ideologia deformează nu doar prin siluitoare simplificări, ci şi prin ocultare. Una dintre temele cu grijă ocolite, spre exemplu, este relaţia prea puţin naturală dintre „suveranitate“ şi „republicile“ moderne. Discursul ideologic ignoră senin faptul că termenul de „suveran“ precede pe cel de suveranitate, nu doar în ordine logică, ci şi istorică. Ruperea unei trăsături şi individualizarea ei, pînă la substantivare, instrumentalizarea suveranităţii şi punerea ei în circulaţie ca un atribut rupt de „suveranul“ care o întrupează este o operă ideologică, care a cerut regimurilor republicane mari eforturi, duse de la revoluţiile moderne încoace, fără contenire. Atunci cînd această stafie a suveranităţii a devenit stînjenitoare, prin lipsa ei de consistenţă, a fost inventat un substitut care să-i dea corporalitate: nu suveranul era purtătorul natural al condiţiei suveranităţii, ci „poporul“, „naţiunea“. O naţiune sau un popor care se grăbeau, însă, să o transfere, printr-un procedeu politic oarecare – de la revoluţie, la mecanica alegerilor democratice –, structurilor, instituţiilor şi persoanelor care aveau nevoie de un minim suport de legitimitate pentru a putea exercita quasi-discreţionar puterea, în numele suveranităţii poporului care tocmai le fusese transferată. Toată această procedură, prin care suveranitatea devine instrumentală şi este transferată iniţial de la suveran la popor/naţiune şi, apoi, de la aceştia la „reprezentanţii lor“ este legitimată doar de actul revoluţiilor moderne şi de nimic altceva. Ea este baza actuală a abordărilor ideologice despre suveranitate.

Aspectul ocolit, însă, cu cea mai mare perseverenţă de discursul ideologic despre suveranitate, mai ales la noi şi mai ales în vremurile de azi, este cel al răspunderii care însoţeşte şi chiar defineşte persoana suveranului şi, prin transfer, atributul suveranităţii, oricine l-ar exercita. Autoritatea de a decide asupra destinelor oamenilor, în mod suveran, de a exercita autoritate asupra lor, este un atribut divin, definit ca atare în toate culturile politice ale civilizaţiilor fundamentale ale omenirii, de la cea chineză la cea creştină, de la Summer la Egipt şi de la Roma la Constantinopole. Nu întîmplător, în variantele primare ale tuturor acestor tradiţii, suveranul este considerat un descendent direct al zeilor întemeietori. Răspunderea aceasta este cea mai înfricoşătoare dintre cele pe care cineva le poate primi. În tradiţia creştină, chiar şi atunci cînd suveranul nu a mai fost considerat descendent, ci vicar al Domnului, accentul a continuat să cadă pe condiţiile *sine qua non* necesare exercitării autorităţii. Să se conducă pe sine după legea morală, adică după legile lui Dumnezeu, să-şi conducă familia şi apoi Cetatea după aceleaşi legi era parcursul moral minimal, fără de care exercitarea suveranităţii nu putea fi conceputâ. În logica tomitană, exercitarea autorităţii de către suveran este în esenţă un exerciţiu de retrăire întru Trinitate, căci „Puterea“ de a decide asupra vieţii altora, care este puterea Tatălui, se însoţeşte necesarmente cu „Binele“ şi bunătatea Fiului, capabil de sacrificiul de sine pentru a răscumpăra păcatele omului, şi cu „Înţelepciunea“ Duhului Sfînt. În afara acestei logici, suveranul este pierdut şi va duce la pierzanie propria lui „turmă“. Înainte de a conferi „libertăţi discreţionare“, suveranitatea presupune asumarea unei conduite morale. După cum, presupune, în varianta ei originară, o legătură quasi-„contractuală“ cu Dumnezeu. Acesta deleagă atributele sale, în ordine terestră, „Suveranului“. De la el aşteaptă, însă, nimic mai puţin decît împlinirea regulii de aur: „Precum în cer, aşa şi pre Pămînt“, adică realizarea împărăţiei sale în ordine socială şi morală.

Din logica exercitării puterii, republica modernă l-a exclus nu doar pe Dumnezeu, ca generator al actului de suveranitate, ci şi răspunderile asociate exercitării sale. Răspunderea în faţa „poporului“, a „revoluţiei“ a însemnat, cel mai adesea, doar o figură de stil, care nu a făcut decît să scurteze celor găsiţi vinovaţi de încălcarea „contractului politic“ drumul pînă la eşafod sau pînă în faţa plutonului de execuţie. În varianta sa mai puţin însîngerată, „răspunderea în faţa poporului“ a însemnat cel mult o basculare din fotoliile politice, fie în uitare, fie într-un proces de reciclare care, în democraţiile moderne, după patru ani, face din orice candidat la putere un inocent, indiferent de trecutul său. Nu pentru că alegătorii sînt prea „turmentaţi“, ci pentru că aceasta este însăşi logica sistemului.

Şansa de a salva termenul de „suveranitate“ din chingile ideologice, pentru a-l repune în matca sa conceptuală, este azi foarte mică. Faptul ar echivala cu o revoluţie de care societatea modernă nu este capabilă. O revoluţie de care se teme, cu bun temei, pentru că ar însemna însuşi sfîrşitul ei.

Bogdan AURESCU
diplomat

Integrare şi suveranitate

– o perspectivă constituţională –

Declanşarea procesului de integrare europeană şi, desigur, evoluţia instituţiilor comunitare constituie, după al doilea război mondial, una dintre mutaţiile cele mai importante ale geometriei societăţii internaţionale, ceea ce a determinat, alături de alţi factori, o regîndire a ideii de stat şi, în special, a conceptului de suveranitate ce stă, în mod esenţial şi în egală măsură, atît la baza ordinii juridice internaţionale, cît şi a celei interne. Este un fapt de necontestat că, pe măsura adîncirii procesului de integrare, Comunităţii Europene i s-au conferit spre exerciţiu, de către statele membre, o serie de puteri ce nu au mai aparţinut, din acel moment, în mod strict, domeniului competenţelor exclusive, suverane ale statului. În acest sens, Curtea de Justiţie a Comunităţilor Europene a constatat, prin Avizul său nr. 1/91, din 14 decembrie 1991, că „tratatele comunitare au instituit o nouă ordine juridică, în profitul căreia statele *au limitat*, în domenii din ce în ce mai întinse, *drepturile lor suverane...*“, ordine juridică ale cărei „caracteristici esenţiale... sînt, mai ales, *primatul său în raport cu drepturile statelor membre...*“.

Această realitate politică şi juridică a venit în contradicţie cu unul din caracterele „clasice“ ale suveranităţii – *indivizibilitatea*, care exprima imposibilitatea fragmentării exerciţiului competenţelor suverane ale unui stat între mai mulţi titulari. Faţă de ideea clasică a unei suveranităţi indivizibile, autorii contemporani de drept comunitar argumentează, dimpotrivă, că „ideea de *suveranitate divizibilă* este perfect compatibilă pentru descrierea funcţionării mecanismului de integrare, evocînd... *exerciţiul în comun* pe care acest mecanism îl comportă“ (J. V. Louis). Ceea ce trebuie subliniat, în consecinţă, este faptul că procesul integrării *nu* presupune *cedări de suveranitate* care se pierd de către stat în mod *definitiv şi irevocabil*, ci înseamnă limitări ale exerciţiului suveranităţii de stat, în sensul că acele competenţe, anterior exclusiv naţionale, transferate instituţiilor comunitare, nu vor mai fi exercitate de către stat *în mod singular* ca înainte, ci *în cooperare* cu toate celelalte state comunitare. Participarea statului, care îşi limitează astfel suveranitatea, în cadrul organismelor comunitare (mai ales în Consiliul de Miniştri al UE şi în cadrul Consiliului European) îi permite să „recupereze“ aceste competenţe transferate prin intermediul exerciţiului lor în comun. S-a ajuns să se vorbească despre „reamenajarea“ suveranităţilor, despre „fuziunea“ lor (J. V. Louis), în timp ce exerciţiul în comun al acestora este considerat a „face suportabile *inevitabilele limitări* ale suveranităţii, inerente punerii în aplicare a sistemului comunitar“. (G. Isaac). Tocmai avînd în vedere aceste „inevitabile limitări“, o serie de state europene *au operat modificări ale prevederilor lor constituţionale.*

România, pentru care opţiunea integrării europene şi euroatlantice este strategică şi irevocabilă, va trebui să urmărească, la rîndul său, prin autorităţile sale competente, necesitatea realizării de amendări constituţionale similare. O pregătire în acest sens, atît la nivelul politic, cît şi la cel al opiniei publice, este de asemenea strict necesară şi utilă. O serie de exemple ale unor astfel de operaţiuni juridice îmi par oportune:

Prin articolul 11, alin. 2 al Constituţiei *Italiei*, legiuitorul italian a stipulat că „Italia acceptă, în termeni de egalitate cu alte state, *limitări ale suveranităţii*, dacă sînt necesare pentru a stabili un sistem ce promovează pacea şi justiţia între naţiuni; ea susţine şi favorizează organizaţiile internaţionale ce au în vedere această finalitate“.

Pe de altă parte, Constituţia *Germaniei* (art.24) precizează că „1. Federaţia poate prin legislaţie *să transfere puteri suverane* instituţiilor interguvernamentale. 2. Pentru menţinerea păcii, Federaţia poate intra într-un sistem de securitate mutuală colectivă; făcînd aceasta, va consimţi la asemenea *limitări asupra drepturilor sale suverane* pentru a asigur aordinea, pacea permanentă în Europa şi între naţiunile lumii“, ceea ce se referă în egală măsură şi la procesul integrării euroatlantice (NATO).

În sfîrşit, Constituţia *Danemarcei* prevede posibilitatea transferului de puteri suverane printr-o decizie cu o majoritate de 5/6 din membrii Parlamentului sau prin referendum, în timp ce Constituţia *Olandei* (art. 92) arată că „Puterea legislativă, executivă şi judecătorească *pot fi conferite unor instituţii internaţionale* prin sau ca urmare a unui tratat“. De remarcat că referinţa la posibilitatea transferului puterii executive este deosebit de relevantă pentru intenţia legiuitorului, pentru că puterea executivă este în orice stat titularul funcţiei de coerciţie – competenţă strict suverană; transferul acestei funcţii este, deci, un criteriu deosebit de clar pentru constatarea unui transfer de suveranitate.

Conceptul de suveranitate este astăzi supus unor mari presiuni de către mediul politic internaţional; cerinţele integrării europene nu reprezintă decît una din faţetele acestora. Nu se poate pune însă, nici un moment, astăzi, problema deplinei eliminări a suveranităţii. Acest concept, politic şi juridic în egală măsură, rămîne fundamentul dreptului internaţional şi al ordinii publice internaţionale. Afirmarea şi uzitarea, însă, în raport cu caracteristicile deja cunoscute ale procesului integrării europene, a unui concept de suveranitate cu trăsături absolute, este o abordare desuetă şi contrară unui curent european în cele din urmă ireversibil şi necesar. De altfel, limitările exerciţiului suveranităţii sînt inerente şi inevitabile în raporturile interstatale; ele au existat din primul moment al contactului dintre primele două state. Limitările acestui exerciţiu individual, prin înlocuirea lui cu un exerciţiu în comun al competenţelor transferate comunităţii sînt limitări normale în cadrul procesului integrării. Iată de ce o reflectare corespunzătoare la nivel constituţional, însoţită de o conştientizare echivalentă, ar trebui să reprezinte un demers firesc în cadrul eforturilor româneşti de integrare europeană.

Victor NEUMANN
conferenţiar dr., Universitatea de Vest, Timişoara

Statul naţional sau statul mondial?

Complexul Zidului chinezesc nu a dispărut. Dovadă, limitele administrative, frontierele politice, bornele dintre state care au tendinţa de a dura, chiar de a se eterniza. Fernand Braudel era de părere că istoria are tendinţa de a înrădăcina frontiere, ca şi cum acestea ar fi rezultatul unor accidente naturale... Potrivit istoricului, ar fi necesar ca aceste frontiere să fi avut un timp prealabil spre a se înrădăcina. Plantînd în jurul casei sale din Savoia butaşi de plopi aduşi din Canada, Braudel avea să constate că după trei decenii vegetaţia devenise copleşitoare, plopii riscînd să formeze adevărate bariere. Aspectul – cu toate că are similitudini cu evoluţiile politice ale statelor – nu este identic. Treizeci de ani nu înseamnă nimic pentru înrădăcinarea unei frontiere. „Sînt mai mult de trei decenii de cînd au fost trasate frontierele de la Yalta (în inima Europei)", scria Braudel la începutul anilor '80. „Va trebui să treacă mai mult de un secol pentru a se putea vorbi de durabilitatea lor"(vezi *L'identité de la France. Espace et Histoire,* ediţia a II-a, Flammarion, 1990, p. 315).

Schimbările petrecute în 1989 şi în anii următori prin colapsul regimurilor comuniste din Europa de Est şi prin dispariţia Uniunii Sovietice, împărţirea Cehoslovaciei în două formaţiuni administrativ-teritoriale distincte, formarea statelor etno-naţionale pe ruinele fostei federaţii iugoslave şi reunificarea Germaniei confirmă îndoiala învăţatului cu privire la stabilitatea frontierelor trasate la Yalta. Premoniţii? Experienţa omului de ştiinţă deprins să analizeze, să compare şi să interogheze în linişte trecutul şi prezentul nu poate fi neglijată. Braudel era un prea bun cunoscător al rostului «duratelor lungi» (definise şi pusese în circulaţie acest concept) ca să nu observe temeinicia ori fragilitatea unor frontiere, existenţa naturală sau aceea artificială a bornelor interstatale.

Raţiunea de stat nu are întotdeauna acelaşi sens. Problemele la care noţiunea de stat răspunde de-a lungul istoriei sînt diverse. Chiar şi în momentul formulării teoretice a noţiunii *ragion di stato* la sfîrşitul secolului al XVI-lea în opera lui Giovanni Botero *(Della ragion di stato,* 1589), această noţiune s-a situat între două problematici: aceea a justificării religioase a artei de a guverna şi aceea a unei raţionalizări a politicii care va lua forma unei ştiinţe a statului. Raţiunea de stat nu răspunde astăzi aceloraşi contextualizări teoretice: pe de-o parte, ştiinţele statului nu mai relevă un domeniu al raţiunii de stat şi, pe de altă parte, nu mai gîndim problema justificării politice în termeni teologici. Astăzi – observă politologul Yves Charles Zarka – principalul conţinut al noţiunii de stat priveşte decizia sau acţiunea puterii politice care are ca temei legitimitatea conferită prin alegeri libere, democratice. Singurul fundament al legitimităţii se află în suveranitatea membrilor comunităţii, suveranitate care este reprezentată, delegată sau administrată potrivit formei de guvernămînt: Republică sau monarhie constituţională (vezi *Le Débat,* nr. 99, mars-avril, 1998, p. 27-32).

Raţiunea de stat – avînd mai multe trepte de considerare – are ca scop principal prezervarea binelui comun şi a interesului public. Problema care se pune este aceea a diferenţelor care apar în folosirea limbajului ce defineşte binele de obşte. Formarea statului-naţiune în jurul a cel puţin două accepţiuni diametral opuse – una avînd în prim plan cetăţeanul, alta, colectivitatea, cea dintîi avînd drept scop reprezentarea segmentelor sociale, cealaltă, conservarea identităţii etno-naţionale prin limbă, cultură, religie, a făcut posibile sciziuni profunde între entităţile statale europene şi mondiale de ieri şi de astăzi. Mai exact a făcut posibile războaie, suspiciuni, inimiciţii şi refuzul normalităţii în raporturile dintre oameni şi dintre state.

O mare parte din statele occidentale şi-au creionat identitatea, respectiv conştiinţa naţională, în jurul unui sistem legislativ şi a unor norme de coabitare identice întregii comunităţi indiferent de tradiţie, religie, origine etnică. Limba este un factor coagulant, dar ea nu este impusă, ci aleasă spre mai buna comunicare şi integrare socială. Ea diferă nu în funcţie de stat, ci în funcţie de regiune – cazurile olandez, finlandez, nord-italian, sud-est austriac, elveţian, chiar alsacian – indică existenţa unei diversităţi lingvistice simbolizînd bogăţia Europei, dar şi acceptabila coabitare. În asemenea cazuri, plurilingvismul a devenit un element de armonizare şi nu de disoluţie, motiv pentru care s-a găsit că merita să fie conservat şi chiar încurajat. Recent şi în Franţa (mai conservatoare din acest punct de vedere) s-a acceptat existenţa limbilor şi dialectelor regionale.

În altă ordine de idei, amestecul care există astăzi în multe din statele Europei de Vest (să nu mai vorbesc de Statele Unite) face ridicole teoriile şi chiar întrebările privind aşa-zisa apartenenţă etnică, provenienţa rasială, confesiunea ca dat fundamental şi irevocabil etc. Dreptul de proprietate, dreptul de reprezentare şi apartenenţa la un segment social bine definit sînt conceptele-cheie în jurul cărora se coagulează indivizii. Ideea de persoană primează într-un asemenea sistem pentru că de activitatea şi responsabilităţile ei liber asumate depinde bunăstarea materială şi recunoaşterea publică. Nu mai puţin importantă într-un asemenea sistem este ideea de comunitate profesională, de asociere în funcţie de preocupări identice sau apropiate. Statul naţional occidental se bazează pe acest tip de raporturi interpersonale, pe asumarea rolului de autoconducere şi autocontrol al individului. Este acesta un prim mod ce tinde să şteargă frontierele şi să sugereze importanţa excepţională a statului universal în contextul efortului ce trebuie depus pentru supravieţuirea planetei şi a omenirii.

În contrast cu acest mod de a privi lucrurile, aproape toate statele est-europene s-au format pe principiul german al naţionalităţii bazat mai puţin pe sistemul juridic şi mai mult pe identitatea etno-lingvistică a cetăţenilor săi. Faptul că Germania de astăzi a reuşit să îmbine forma legislativă cu aceea a unităţii lingvistice şi că regimul politic preferat după al doilea război mondial este unul federal, pluralist-democratic, nu ne îndreptăţeşte să formulăm concluzii similare în cazul entităţilor situate mai la răsărit. În Europa de Est, aşanumita apartenenţă etnică sau principiul consangvinităţii a fost şi a rămas principalul reper al identificării colectivităţilor şi indivizilor aparţinînd acestor colectivităţi. Identitatea şi valoarea individului au fost şi sînt adesea puse sub semnul întrebării pornind de la ficţiunea numită etnicitate. Imaginarul individual şi colectiv este profund sensibilizat prin intermediul educaţiei familiale şi şcolare de amintita ipotetică apartenenţă.

Principiile guvernării totalitare subzistă fără dificultate datorită conservării şi reactivării principiului etno-lingvistic după care se călăuzesc amintitele state ale Europei de Est. Croaţia, Serbia, Slovacia, Albania, România, Bulgaria fac dovada explicită a construirii politicii statului naţional pornind de la conceptul de *Volkischekultur* sau de *Volksgeist* formulat de Herder, Hegel, Fichte în secolul trecut şi multiplicat de istoriografia germană de la Droysen la Mommsen (vezi Reinhart Koselleck, *Geschichtliche Grundbegriffe).* Un atare fel de a privi identitatea statal-naţională şi frontierele aşazisei suveranităţi este mai lesne de înţeles dacă facem trimitere la ideologia şi la raporturile cultivate de regimul lui Miloşevici, la relaţiile albanezo-sîrbe din Kosovo şi la acelea intercomunitare din Bosnia-Herţegovina, la statul croat (prin consangvinitate s-a justificat formarea statelor Croaţia şi Slovenia). Mai puţin evidente ori ceva mai bine mascate – deşi sub forma declaraţiilor teoretice subzistă aceeaşi orientare – sînt cazurile inimiciţiei greco-turce, slovaco-maghiare sau româno-maghiare (vezi recenta manifestare de la Arad în jurul inaugurării unui monument al generalilor maghiari împuşcaţi în revoluţia de la 1848, manifestare în cazul căreia presa cotidiană locală de limba română a continuat imperturbabil profesarea inimiciţiei perpetuînd mitul purismului etnic). Lista ar putea continua ţinînd seama de natura conflictelor actuale din Federaţia Rusă.

Invocatul principiu al supremaţiei *Volk*-ului (a se citi al rasei, căci acesta este sensul exact) specific secolului al XIX-lea şi pe care intelighenţiile şi politicienii din Europa de Est refuza să-l abandoneze va putea crea un nou zid al Berlinului. Prin urmare, ceea ce observăm este că în civilizaţia apuseană se perpetuează ideea unei lumi din ce în ce mai deschise spre comunicare interstatală, că democraţiile se universalizează practicînd ca deviză principală drepturile omului şi ale cetăţeanului şi că *melting-pot*-ul economic integrat conduce la standardizarea formelor transnaţionale. Pe de altă parte, în majoritatea ţărilor recent eliberate de sub totalitarismul naţional-comunist sesizăm perspectiva lumii închise, unde identitatea se doreşte a fi garantată de unitate, de diferenţe etno-naţionale, de graniţe, de suveranitatea teritorială apărată de armată şi biserică (instituţie în cadrul căreia ideologia naţională este adesea mai presus decît credinţa) şi unde pactul sîngelui (vezi în acest sens expresia «neam») cu solul de apartenenţă devine o modalitate de a face responsabil ansamblul naţiunii în sensul în care nazismul a făcut-o (cf. şi Silvain Desmille, *La guerre contre la nation*, în *Le monde des Débats,* nr. 3, mai 1999, p. 6).

Ideea transnaţională pe coordonatele căreia evoluează lumea vest-europeană şi aceea americană este vizibilă peste tot, în industrie, în transporturi, în instituţiile mixte. Companiile aeriene Delta şi Air France o iau înaintea disputelor cultural-lingvistice franco-americane. Cooperarea căilor ferate franceze cu acelea germane, belgiene, olandeze şi britanice în promovarea sistemului de circulaţie ultrarapidă (vezi *Eurostar*-ul şi *Talys*-ul) face abstracţie de disputele istorice ale timpurilor precedente în beneficiul unui travaliu comun şi a unui profit multiplu. Frontierele Uniunii Europene sînt cu totul inexistente. Moneda unică îşi intră treptat în rol. Europenizarea este în curs, la fel şi mondializarea. Într-un asemenea context politic şi economic nou, ideea de naţiune şi de stat naţional cedează locul unei opinii publice ca formă de cîntărire a lucrurilor. Statul-naţiune renunţă la întîietatea sa de altădată în favoarea statelor populare. Universalizarea raporturilor economice ca urmare a informaţiei asigurate de calculator, de Internet şi poşta electronică aşează în plan secund sau face să dispară tipul de relaţii dintre entităţile statale construite în secolul trecut sau la începutul secolului nostru.

În fapt, ne aflăm într-o fază de reinventare a lumii, în care de reflecţia noastră raţională depinde viitoarea administrare a bunurilor private şi publice. Din păcate, continuă să existe două orientări contradictorii chiar în Europa, indicînd persistenţa a două lumi cultural-politice. Acest aspect face dificilă, dacă nu imposibilă, participarea tuturor forţelor la o nouă ordine internaţională şi la o logică transnaţională care ar fi în măsură să contribuie la mai buna, respectiv, mai paşnica evoluţie a continentului şi a planetei.

Claude KARNOOUH
profesor de filozofie

Postdemocraţia

Cam de vreo douăzeci de ani, conceptul de suveranitate pare să fi suferit o mutaţie profundă. Pentru multe state, suveranitatea politică, dincolo de aparenţa ei formală, nu mai există. Dreptul statului-naţiune modern, puterea sa legislativă şi executivă, absolute în interiorul frontierelor, au fost atacate, chiar negate. Astăzi se vorbeşte despre suveranitatea limitată, în numele dreptului la ingerinţă umanitară; sau, în cadrul aparent mai paşnic al Uniunii Europene, în numele principiului subsidiarităţii.

Totuşi, ar fi greşit să se creadă că este vorba despre un fenomen absolut nou. El poate fi observat încă de la apariţia oraşelor-stat greceşti, după cum explică îndelung Tucidide în *Războiul Peloponezului.* Suveranitatea absolută este o consecinţă a evoluţiei istorice de la monarhia naţională centralizată la statul-naţiune din secolul al XIX-lea. Pe fondul acestei suveranităţi, a fost elaborat dreptul internaţional. Şi în numele acestui drept internaţional, a putut Occidentul să condamne ingerinţa fostei Uniuni Sovietice în Ungaria şi Cehoslovacia; tot de aceea, intervenţia Naţiunilor Unite în Coreea şi cea a ASEAN în Vietnam au fost motivate prin solicitările de ajutor formulate de guvernele locale.

De fapt, în realitatea practicii, suveranitatea limitată a fost dintotdeauna un instrument al puterii. De exemplu: în secolul al XIX-lea, intervenţia ţărilor europene în afacerile interne ale Imperiului Otoman, sub pretextul protecţiei minorităţilor creştine sau intervenţiile în China la începutul secolului al XX-lea, pentru salvarea europenilor. Dar, de fiecare dată, scopul real era obţinerea unor concesii sau a protectoratului.

Astăzi, cînd descompunerea URSS a redus substanţial importanţa celei de a doua puteri a lumii, suveranitatea limitată şi dreptul de ingerinţă umanitară aparţin ţărilor din Grupul celor 7, de fapt, cea mai puternică coaliţie mondială. Or, devierile manifestate în aplicarea acestui drept cu fundamente imprecise, arată, fără fard, că este doar un instrument: manifestarea eternă a puterii.

Dar şi puterea statelor a suferit o mutaţie politică. Puterea este întemeiată, covîrşitor, pe tehnică, industrie şi finanţe. Cînd suveranitatea naţională absolută era cea care fundamenta dreptul internaţional, puterea tehnico-economică era integral pusă în serviciul acestui stat. Or, esenţa economiei capitaliste, cea dintîi care a asigurat puterea statelor-naţiune, nu implică limite teritoriale, dacă acestea îi stînjenesc expansiunea; la început acest fapt s-a numit imperialism, mai tîrziu economia mondială.

Acum doi ani, un cercetător american, Frédéric F. Clairmont, publica un articol intitulat „Cele două sute de societăţi care controlează lumea", *(Le Monde diplomatique*, nr. 517, aprilie 1977). Astăzi, cotidianul *Le Monde*, din 29 septembrie 1999, publică un articol cu un subtitlu relevator: *Noii stăpîni ai lumii*. O sută de întreprinderi impun regulile economiei mondiale. În frunte General Electric, Ford, Shell, a căror cifră de afaceri, de 2.100 de miliarde de dolari, reprezintă o dată şi jumătate produsul intern brut al Franţei! 55% din investiţiile americane în străinătate se fac în Uniunea Europeană. Asta spune totul, inclusiv faptul că chestiunea suveranităţii capătă cu totul alt nume. Se numeşte globalizare. Nu mai există altă suveranitate, decît cea a statelor unde sediul social al acestor întreprinderi este protejat de armate puternice.

Dacă admitem că finalitatea acestor mega-întreprinderi se reduce, pînă la urmă, la profit, este de înţeles că scopul lor este cel de a spori controlul obţinînd segmente de piaţă, în detrimentul tuturor întreprinderilor capitaliste aparţinînd naţiunilor mai puţin puternice. Se înţelege astfel că ţările din Europa ex-comunistă sînt condamnate să rămînă locuri cucerite, sucursale, loc unde se exportă şi unde există mînă de lucru ieftină. În marele joc al globalizării, aceste ţări sînt doar obiecte, pradă giganticelor bătălii economice cu reguli schimbătoare, stabilite doar de cei puternici, doar în folosul lor. Din acest moment atributele formale ale suveranităţii – guvernul, miniştrii, instituţiile democratice – nu sînt decît masca unei iluzii doar, dar poporul o să creadă că prin procesul votării ar putea modifica evoluţia. Aici este dovada că am intrat într-un alt ciclu al istoriei contemporane: cel al postdemocraţiei.

Silviu BRUCAN
analist politic

Suveranitatea şi Puterea

– bătălia se dă acum pe piaţa mondială –

De la început să precizez că premisa de la care pornesc în atacarea problemei suveranităţii este aceea că în politica internaţională forţa motrice este *inegalitatea* între state şi naţiuni. Inegalitatea naţională este motorul care pune în mişcare atît marile puteri în străduinţa de a profita de superioritatea lor pentru a influenţa mersul treburilor internaţionale, cît şi ţările mici şi sărace în rezistenţa şi lupta lor împotriva dominaţiei, opresiunii şi exploatării străine. În aceste condiţii, suveranitatea naţională este ultima linie de apărare a naţiunilor mici şi slabe împotriva tendinţei de dominaţie a celor mari şi puternici.

De aceea nu este întîmplător că teoriile despre depăşirea istorică a conceptului de securitate, învesmîntate într-un jargon al tehnologiilor moderne sau în predici universaliste – apar în ţările mari şi puternice. În zilele noastre, declararea suveranităţii ca un concept anacronic o găsim atît în teoriile privind integrarea *politică*, în pledoaria în favoarea globalismului *economic* ca şi în noua concepţie *strategică* a NATO.

Istoriceşte, conceptul suveranităţii s-a cristalizat odată cu formarea statelor naţionale în Europa şi a apărut ca o necesitate juridică tocmai pentru a pune ordine într-o societate internaţională atît de competitivă. Ca orice concept internaţional suveranitatea s-a adaptat evoluţiei relaţiilor internaţionale. Dacă în perioada Sfintei Alianţe a secolului XIX organizaţia puterilor conservatoare îşi aroga dreptul de a determina legitimitatea politicii interne a statelor europene şi implicit dreptul de intervenţie în afacerile interne ale acestora, abuzurile şi crimele săvîrşite de Hitler în ţările europene ocupate au inspirat o viziune diferită a suveranităţii care şi-a găsit expresia în primul paragraf al Art. 1 al Cartei ONU: „Organizaţia este bazată pe principiul suveranităţii egale a tuturor membrilor săi". Ca şi cum aceasta nu ar fi fost de ajuns, paragraful 7 al aceluiaşi articol interzice categoric intervenţia ONU în treburile interne ale statelor membre.

Dar, deşi Carta ONU proclamă egalitatea în drepturi a ţărilor mari şi mici, mecanismul prevăzut în Consiliul de Securitate, ca organ suprem în asigurarea păcii, purta amprenta relaţiilor de putere ale vremii, consacrînd situaţia de la sfîrşitul celui de al doilea război mondial prin care cele cinci mari puteri învingătoare (SUA, URSS, Anglia, Franţa şi China) deveneau membri permanenţi ai Consiliului avînd drept de veto în privinţa rezoluţiilor organului executiv al ONU. Acest drept a fost folosit pentru a paraliza Consiliul ori de cîte ori una din cele cinci puteri era implicată direct sau indirect în conflict.

Carta de la Paris (1990) adoptată de Conferinţa pentru Securitate şi Cooperare în Europa a reprezentat un mare şi important pas înainte faţă de Carta ONU, în sensul că Europa este primul continent în care principiile neagresiunii şi drepturile omului nu mai sînt subordonate suveranităţii statelor. Acolo unde are loc o grosolană violare a acestor principii, CSCE are dreptul să intervină, aşa cum a făcut în Iugoslavia, precedent de o uriaşă importanţă internaţională.

Ulterior, în 1999, NATO a adoptat această doctrină, consacrînd astfel intervenţia în Kosovo şi războiul împotriva Iugoslaviei ca principiu general al noii sale strategii. În ultimă instanţă, NATO a fost nevoit, însă, să legitimeze acţiunea sa în Consiliul de Securitate, care rămîne organul executiv suprem în problemele păcii şi războiului.

În domeniul relaţiilor economice internaţionale, prăbuşirea comunismului în URSS şi Europa de Est a constituit un adevărat antrenor pentru structura mondială a puterii. Odată cu estomparea rivalităţii sovieto-americane şi implicit a competiţiei politico-militare Est-Vest ca tip de conflict dominant pe arena internaţională, s-a produs o deplasare a accentului în lupta pentru supremaţia mondială. La ordinea zilei nu mai sînt alianţele militare, care împînziseră lumea în perioada războiului rece, şi nici competiţia pentru baze militare în toate colţurile lumii, ci formarea unor blocuri economice, comunităţi economice sau zone regionale de comerţ liber. Dinamica politicii mondiale operează ca un balansoar: cînd factorul politico-militar coboară, factorul economico-financiar urcă. Aceasta nu înseamnă că primul dispare din politica mondială, că puterea militară şi folosirea forţei încetează a mai juca vreun rol în politica externă a statelor. Dimpotrivă, marile puteri care dispun de forţe militare semnificative, în special nucleare, continuă să utilizeze acest atu ca instrument eficace în influenţarea vieţii internaţionale. Şi alte puteri, ca India şi Pakistan, tind să devină puteri nucleare.

Oricum, principalul cîmp de bătălie a devenit acum *piaţa mondială*. Se poate spune că am ajuns la situaţia în care succesul în lupta pentru putere în lume nu se mai măsoară cu metrul cuceririlor teritoriale şi cu numărul de bombe şi rachete, ci cu *locul sau ponderea cîştigate pe piaţa mondială*. Rusia ocupă un teritoriu imens şi dispune de bombe şi rachete numeroase. Ei, şi ce-i cu asta? Influenţa ei în afacerile mondiale este minimă, fiind obligată să facă concesii (vezi Kosovo) pentru a-şi asigura creditele instituţiilor financiare internaţionale.

Toate aceste schimbări afectează sensibil suveranitatea statelor. Trăim într-o lume în care interdependenţa economică între state este atît de puternică încît exigenţele mediului exterior devin mai importante decît condiţiile lor interne în determinarea politicii lor economice. E de ajuns să menţionăm nădejdea cu care aşteaptă guvernanţii României fiecare decizie a FMI şi Băncii Mondiale pentru a aprecia rolul factorului extern în politica economică a României. În toate ţările ex-comuniste, cu excepţia Rusiei ca mare putere nucleară, linia generală a politicii economice nu este fixată de guvernul ţării, ci de exigenţele integrării euro-atlantice. Aşa se face legea în sistemul economic mondial, în care poziţia predominantă a capitalului occidental dictează regulile jocului pe piaţa mondială. Numai Ceauşescu credea în autarhia economică a României pînă cînd a fost prins în vîrtejul sistemului mondial prin datoria externă faţă de FMI şi băncile occidentale.

Aceasta nu înseamnă că statul naţional a încetat să fie *actor prim* pe scena internaţională. Departe de a-şi fi încheiat misiunea istorică, statul naţional va rămîne încă multă vreme unitatea politică structurală a sistemului internaţional, chiar şi acolo unde au apărut şi se dezvoltă forme de integrare economică supranaţională. În aceeaşi măsură suveranitatea naţională va rămîne un atribut important al statelor, în special al celor mici şi slabe. În orice caz, vom avea de-a face cu o *suveranitate amputată* de pătrunderea din ce în ce mai viguroasă a factorilor externi datorită revoluţiei tehnologice contemporane.

Emil HUREZEANU
jurnalist

Pentru o suveranitate extinsă

În suita neliniştită a exerciţiilor de despărţire la care obligă epilogul secolului şi al mileniului, Fayard a publicat relativ recent patru „Entretiens sur la fin des temps". Cartea a fost tradusă deunăzi şi în germană şi engleză, devenind, probabil, best-seller intelectual al „tranziţiei" inter-milenare. Unor Jean Delumeau, Stephen Jay Gould şi Jean-Claude Carrière li se alătură – inevitabilul – cînd e vorba de cunoaştere culturală şi angoasă temporală, Umberto Eco. Strălucitor şi profund, Eco se opune teoriilor programării milenariste şi reabilitează rolul hazardului în istorie. Nu crede în sfîrşitul lumii, aşadar. În schimb, nu exclude producerea, încă înainte de anul 2100, a unor fenomene ţinînd exclusiv de logica hazardului. Iată-l pe primul, în relatarea traducerii textuale: „Sfîrşitul Europei statelor naţionale. Statul naţional este o invenţie, în definitiv recentă – cîteva secole în Franţa sau Spania, un secol şi jumătate în cazul Italiei sau al Germaniei. Cele mai puţin solide din statele europene sînt deja pe cale de a se prăbuşi. În universul telematic care-şi impune tot mai mult prezenţa, două oraşe, oricît ar fi de îndepărtate unul de celălalt, sînt în contact imediat: aşa se vor stabili în cele patru colţuri ale Europei schimburi permanente, comerciale şi culturale, şi tot aşa şi reţelele oraşelor asociate, în timp ce uniunea reprezentată de un stat naţional îşi va pierde treptat forţa."

Ce se poate spune în legătură cu această mini-cronică a unei morţi anunţate?

Uniunea Europeană este deja, în bună parte, asociaţia de popoare europene, între care legăturile ţinînd de calitatea comună a vieţii, omogenizarea mărfurilor şi serviciilor, omiprezenţa mijloacelor de comunicare modernă, folosirea limbii engleze, au devenit mai puternice decît subordonarea explicită faţă de autoritatea statului naţional conex. În anii din urmă europenii şi-au creat şi sentimente, stări de spirit şi aşteptări noi, ţinînd de ocuparea unei zile simbolice a cetăţeanului generic: dimineaţa cu afaceri la Frankfurt, apoi un *business lunch* pe Via Veneto la Roma, după-amiaza o plimbare cu birja, reală sau internetică, la Viena, pentru ca seara să ne găsească acasă, adică la Opera din Bruxelles.

Cu o săptămînă în urmă, am făcut o astfel de experienţă post-naţională, pe pielea mea. Trăiesc de 18 ani în Germania. Vin des în România, unde mă simt şi chiar sînt, fireşte, acasă. Cînd am părăsit ţara, în 1982, am trăit un an la Viena şi apoi încă vreo 10 la München, în sudul Germaniei. Am fost mereu un provincial: m-am născut la Sibiu, am trăit la Cluj şi Mediaş. Bucureştiul, Parisul, Londra sau Berlinul m-au respins în aceeaşi măsură în care le-am preferat oraşele mici şi crenelate. De cîte ori sînt în România, plec pentru cîteva zile la Sibiu. Ultima oară, obligaţii profesionale m-au făcut să stric itinerariul obişnuit: Köln. În seara cînd am ajuns la München, unde nu mai trăiesc de 5 ani, am fost uimit să văd cît de multe firme germane au apărut pe străzile centrale: înlocuisem tropismul familiar-obligatoriu Bucureşti-Sibiu cu unul nou. Eram în Germania, dar nu acasă, la Köln, sau la Sibiu, ci într-un loc cunoscut, ţinînd de copilăria mea occidentală, aşa cum Sibiul este chiar locul copilăriei mele biografice, „naţionale". La Bucureşti, reîntors de la München, în drum spre Köln, mi-am revenit: marele oraş mi-a re-distribuit traseele administrativ-instituţionale, obligîndu-mă să renunţ la reveriile trans-europene şi trans-personale suprapuse, atunci cînd în propria biografie, o stradă barocă din Sibiu, frontonul Palatului Freiyung din München, perspectiva unei Herrengasse la Viena şi limba germană, între ele, îşi regăsesc congruenţa culturală dar şi spaţială, practică, cu sprijinul nepreţuit al unui paşaport occidental ce asigură „surfingul" dinspre est spre vest.

Adaug şi „elementul uman": la Bucureşti şi la Sibiu, mulţi din oamenii pe care i-am cunoscut şi de care am fost aproape au emigrat. La München, unde eram invitat la „Săptămîna culturală româno-germană", ca autor de origine română, aşteptat de la Köln şi sosit de la Bucureşti, i-am reîntîlnit pe H.-R. Patapievici, greu de găsit la Bucureşti, pe Herta Müller, inabordabilă la Berlin sau New-York, din cauza succesului mondial al prozei ei despre experienţa ceauşistă la Teremia Mare, pe exilaţii interiori şi exteriori ai ultimilor decenii, saşi şi români, care mi-au populat copilăria şi tinereţea transilvăneană, pentru ca acum să coloreze, prin accent, amintiri şi opţiuni culturale extinse, universul Europei Centrale, aşa cum el mai fusese odată, cu exact 100 de ani în urmă, în mojarul laboratoarelor modernităţii.

Lumea este deja schimbată; pentru mulţi dintre noi, schimbarea şi regăsirea cu emoţie şi suferinţă a ţării, a naţiunii, ca opţiune, nu ca obligaţie, este condiţia obişnuită. Într-o astfel de lume, în care federalizarea experienţei biografice cu practica comunicării moderne şi aspiraţiile euro-atlantice ale statului naţional român a devenit metoda de viaţă practicată sau dorită, angoasele naţionaliste sau accesele de recădere contondentă în militantismul etnic sînt doar alibiurile unei relegitimări politice populiste, a tuturor naufragiaţilor comunismului. Existenţa noastră este cea mai bună garanţie a „salvgardării integrităţii şi suveranităţii naţionale": murim cum ne naştem, români sau germani; în schimb, dacă transformăm această condiţie în univers concentraţionar, ne pierdem nu doar libertatea personală, ci şi libertatea de a ne reîntoarce în propria ţară. Or, şi în această ultimă formă de libertate stă suveranitatea unui stat, extinsă dinspre instanţele sale administrative spre fidelitatea sufletească absolută a cetăţenilor săi exilaţi.

Ţările noastre cresc şi descresc prin noi, mai mult decît prin administraţii locale emasculate de centralismele stereotipiilor triumfaliste.

Suveranitatea individului – existenţă asigurată, o monedă liber convertibilă într-un buzunar, paşaportul Schengen în celălalt – este compatibilă cu un anumit fel de a fi european, cu specia euro-atlantică. Ne place sau nu, acest mod de a fi n-are nimic în comun cu mugetul jingoist napocan, cu declaraţiile geo-strategice ignare şi tembele ale lui Adrian Năstase sau Ion Mircea Paşcu, cu romantismul păşunist pre-paşoptist, ilustru dar caduc. Între statul naţional şi statul eficient – orice european cu picioarele adînc înfipte în glia natală, chiar că-l alege pe ultimul.

Doar aşa, statul naţional nu va dispărea, conform previziunilor lui Umberto Eco, înainte de 2100.

Răzvan THEODORESCU
istoric

Europa suveranităţilor, încă...

– mentalităţi ce nu pot fi abolite –

Mult-iubitori ai formei fără fond, nu foarte puţini intelectuali şi politicieni români – iar mai abitir decît toţi, intelectualii-politicieni – vorbesc despre ofilirea apropiată a identităţilor naţionale, ba chiar şi a statelor naţionale, într-o Europă pe cale de omogenizare aproape indistinctă, eventual sub forma unor State Unite ale continentului... Sînt unii, chiar, presupuşi a avea mai multă carte sau mai mult panaş, care se întristează nespus văzînd că numai aici, în Orient, la marginile Europei, ortodoxia cea mult păcătoasă şi leneşă, cu tendinţele sale naţionale şi cu realităţile sale autocefale, sabotează de fapt viitorul Europei unificate şi spiritul său tot mai globalizant care este demn, în ultimă instanţă, doar de catolicismul universalist şi de produsul său istoric derivat, protestantismul întins peste cîteva continente.

Nu mă voi opri aici la enormitatea enunţului despre o „reunificare" sau o „unificare" a Europei. Fiecare istoric serios ştie prea bine că, în fapt, la finalul unei „pax romana" şi a imperiului său tricontinental, o „pax romana christiana" a introdus – din epoca Părinţilor Bisericii încă – nuanţe distinctive absolut esenţiale între „pars Orientis" şi „pars Occidentis", de la înţelegerea lui Dumnezeu pînă la tipul de putere politică, de la trăirea religioasă pînă la economie. Există, de cel puţin o mie şase sute de ani, *două Europe complementare* şi ele vor rămîne aşa, separate şi în dialog, spre fireasca, armonioasa şi frumoasa alcătuire a micii noastre lumi dintre Atlantic şi Caspica.

Mergînd mai departe, dacă vom da crezare DEX-ului, „suveranitatea naţională" înseamnă independenţa unui stat faţă de alte state, în timp ce „suveranitatea de stat" este supremaţia puterii statale în interiorul ţării şi independenţa faţă de puterea altor state. În ambele cazuri se află toate ţările europene astăzi – cu singura excepţie recentissimă a Iugoslaviei în ceea ce priveşte statutul ambiguu al provinciei Kosovo – şi nici o abordare a viitorului previzibil nu permite o altă perspectivă decît aceea a independenţelor, deci a suveranităţilor. Această perspectivă este, de altminteri, veche de optzeci de ani; şi chiar dacă cele două alcătuiri politice supranaţionale care au fost Republica Sovietelor şi al Treilea Reich nazist au anulat, efemer, atîtea suveranităţi statale, ideea naţională a supravieţuit prin rezistenţă deschisă sau prin subtile – şi oare nu pardonabile? – duplicităţi. Scrutat altfel decît gazetăreşte sau politicianist, viitorul Europei nu poate implica altceva decît o dăinuire, ba chiar o întărire a suveranităţilor. Delegarea lor, ici şi colo, rămîne pur ornamentală pentru presupusa „casă a Europei" unde vedem limpede că fiecare naţiune vrea să-şi aibă camera în care să se retragă.

Uniunea Europeană este, în primul rînd, o sumă a statelor naţionale suverane care resping xenofobia şi etnocentrismul – acceptînd, doar acolo unde trebuie, autonomii administrative cu temeiuri etnice –, dar pentru care valorile patriotice, aduse în zestrea colectivă a spiritualităţii continentului, sînt mai mult decît oricînd importante (subiectul ar trebui să-i intereseze pe unii dintre amploiaţii noştri culturali care par a crede într-un cosmopolitism difuz şi în dantele, găsit la elitele de acum două sute de ani şi mai bine).

La noi, unde se vorbeşte mult, se ştie puţin şi se citeşte şi mai puţin în ultima vreme, se pare că nu a ajuns încă zvonul despre nuanţele pe care le capătă psihologiile comunitare în chiar Europa occidentală catolică şi protestantă: sondaje repetate arată că în ţările din Uniunea Europeană care au fost cîndva state coloniale – aşadar pentru care lumea aflată odinioară sub faldurile stindardului imperial era cu mult mai întinsă decît teritoriul metropolitan şi naţional –, cum ar fi Belgia, Franţa, Germania, Italia şi Spania, sentimentul apartenenţei la comunitatea continentală este ceva mai puternic decît în ţările mici, fără trecut colonial, precum Irlanda, Austria, Finlanda, Grecia sau Suedia, unde sentimentul apartenenţei naţionale este copleşitor. De altminteri, aceleaşi sondaje indică şi o altă trăsătură interesantă a psihologiilor naţionale în aceeaşi Uniune Europeană spre care tindem fără a şti mereu tot ce trebuie despre interesanta şi interesata comunitate de state mai bogate sau mai puţin bogate care, cu minime variaţii, se adună şi în alianţa militară a Atlanticului de Nord, implicată astăzi în Mediterana de Est, în Pontul de Vest şi în Mediterana de Sud: potrivit acestor sondaje, identitatea europeană este împărtăşită de numai 12% din locuitorii părţii apusene a continentului, în vreme ce identitatea naţională este resimţită de 36% dintre ei – aşadar de trei ori mai mult decît cei care se simt „continentali" –, pentru ca 84% dintre vest-europeni să creadă în identitatea regională (care implică, fireşte, de la caz la caz, satul, comuna, oraşul sau ţinutul). Da, „Europa regiunilor" care se conturează tot mai mult – îndeosebi şi eclatant în formula „euroregională" – devine o realitate tangibilă. Dar este ea oare, această Europă a identităţilor regionale, opozabilă unei „Europe a naţiunilor"? Nicicum. În ciuda faptului că se vorbeşte tot mai frecvent despre destructurarea „statului-naţiune" moştenit din veacul al XIX-lea şi din prima jumătate a secolului nostru, naţiunea pare să prospere, întemeiată pe aceleaşi valori spirituale, lingvistice şi economice. Or, prosperitatea naţională înseamnă o întărire a suveranităţii, a autorităţii statului-naţiune care, cu cît va colabora mai mult cu statele naţionale învecinate, va spori bogăţia comunitară a continentului („euromoneda" jucînd aici rolul său care nu trebuie absolutizat, care nu trebuie raportat la suveranităţi naţionale, ci, mai curînd, la simpla, cotidiana şi pragmatica uşurare a tranzacţiilor comercial-bancare). Nici un om cu minte sănătoasă nu va proclama, de pildă, că o euroregiune de felul „arcului latin" – mergînd de la Barcelona la Marsilia şi la Milano – sau o alta precum „regio basilea" – cu teritorii franceze, elveţiene şi germane – ar putea însemna o cît de mică ştirbire a suveranităţilor naţionale ale Spaniei, Franţei, Italiei sau Germaniei.

Dacă, după 1990, s-au spulberat statele federative din fosta Europă comunistă, împrejurarea s-a datorat tocmai unor năzuinţe naţionale sîrbeşti, croate, slovene, bosniace, macedonene, cehe sau slovace; năzuinţe „ajutate", este drept, şi de forţe politice străine de coloraturi diverse, chiar divergente, de la Cominternul care a voit, în 1924, destrămarea Iugoslaviei pe criterii etnice, pînă la unele state occidentale care au sprijinit cu voioşie, în 1991, implozia statului federal vecin. În bună parte, trebuie adăugat, mentalul colectiv al Balcanilor slavi şi al spaţiului românesc ţine încă de amintirea unei împrejurări care este singulară, specifică numai acestui spaţiu în care ne aflăm şi noi. Este vorba de „situaţia interimperială" evocată mai demult de istorici, aşadar de dominaţia simultană, aici, a trei împărăţii – rusească, otomană şi austriacă – de-a lungul evului mediu şi al începuturilor epocii moderne, aşadar în chiar răstimpul în care naţiunile Occidentului prosperau, în vreme ce milioane de europeni minoritari, vieţuitori în cele trei uriaşe imperii, luptau pentru a-şi impune identitatea istorică. Aceasta a fost soarta românilor, ucrainienilor, polonezilor, bieloruşilor, balţilor, georgienilor, armenilor, ungurilor, cehilor, croaţilor, slovacilor, slovenilor, sîrbilor, albanezilor, grecilor şi aşa mai departe.

Aceste naţiuni devenite libere, apoi din nou supuse şi din nou libere, au în istoria lor prea multe amintiri ale unor dominaţii imperiale – pe care nici un alt spaţiu european nu le are într-o asemenea măsură – pentru a nu fi ataşate, uneori cu entuziasme demăsurate, suveranităţilor statale, ceea ce conduce la atitudini pe care limbajul comun le numeşte „naţionaliste".

Sînt atitudini, sînt mentalităţi create de istorie ce nu pot fi abolite. Iată de ce într-un continent al suveranităţilor încă puternice, Europa de răsărit îşi aduce firescul obol pe care oricine îl poate înţelege şi pe care nimeni nu are a-l judeca.

Noi, ei, ai noştri, ai lor

– se caută un antieuropean, găsitorului, recompensă –

„Guvernul va considera orientarea ţării către vest ca pe un factor esenţial al destinului nostru noţional. În acest sens, integrarea europeană şi euro-atlantică va reprezenta unica alternativă de politică externă a României. Guvernul va acţiona în aşa fel încît: România să îndeplinească toate condiţiile admiterii printre primele ţări în NATO, estimată a avea loc în anul 1999; România să îndeplinească toate condiţiile admiterii în Uniunea Europeană, la orizontul anilor 2000." (Programul de bază de macro-stabilizare şi de dezvoltare a României pînă în anul 2000; Guvernul României; decembrie 1996).

Asta se întîmpla în 1996. Recunosc că am crezut. Şi, dacă ne gîndim bine, „orizontul anilor 2000" sună încă bine. Anii 2000 vor ţine mult şi poate, poate... Oricum ne vom integra. Vă garantez eu, pe onoarea mea, parol. De unde ştiu atît de sigur? E simplu. Orice sau oricine ar veni la putere, direcţia e aceeaşi: Bruxelles, cu viteză, înainte. Aşa scrie negru pe alb în programele tuturor partidelor. Aveaţi impresia că există în România vreun partid autohtonist, antieuropean, extremist, care vrea „să-şi vază de trebile ei Europa"? Nu există, nu se află şi pace. Vă gîndeaţi cumva la PRM? Sînteţi maliţioşi. Păi, *„faţă de procesul de integrare a României în structurile Euro-Atlantice, Doctrina Naţională a Partidului România Mare se pronunţă favorabil. Noi vom milita activ împotriva tuturor forţelor care încearcă să izoleze România de concertul mondial de valori, în care i-a fost locul întotdeauna."* Numai că *„dată fiind concepţia noastră conform căreia Naţiunea, departe de a-şi fi epuizat resursele de progres şi de a-şi fi terminat rolul istoric, îşi va pune şi în viitor amprenta asupra configuraţiei politico-geografice a Umanităţii, Partidul România Mare va susţine şi în continuare necesitatea existenţei statelor naţionale, opunîndu-se argumentat unor teorii ireale despre «spiritualizarea» sau «transparenţa» graniţelor, sau despre «Europa regiunilor»"* (Doctrina Naţională a PRM). Aşadar, să ne integrăm primesc, dar să nu se revizuiască nimic.

Cam acesta pare a fi şablonul: Da, vrem, haideţi să ne integrăm, DAR... În funcţie de cît de repede apare acest „dar" şi de cît de lung este paragraful care îi urmează ne mai putem descurca şi noi, analiştii, şi se mai despart apele.

Discursul politic românesc pare a vrea să împace şi capra şi varza. În cuvinte mari şi frumoase se spune că vom deveni parte a Uniunii Europene, dar în acelaşi timp vom rămîne la fel de mîndri, liberi, suverani şi independenţi. Chiar sună frumos: *„PDSR optează pentru o strategie care asigură simultan atributele statului naţional român şi integrarea sa în structurile vest-europene şi euro-atlantice, pe care noi o considerăm nu numai compatibilă cu interesele şi aspiraţiile noastre, dar şi răspunzînd vital acestor interese şi aspiraţii"* (Programul Politic al PDSR).

Nu avem şi noi un partid care să ne spună verde-n faţă: nu vrem şi gata, să ne lase Europa cu mofturile ei, să nu se mai amestece în treburile noastre interne, să fim noi înşine, pe cont propriu. Parcă nu mai au nici un haz. Bine, totuşi, că practica nu prea ţine cont de programe, pentru că vedem parlamentari foarte atinşi în valorile naţionale cînd vine vorba de subiecte care li se par neesenţiale, gîndind din perspectiva macro-politică raportată la meandrele concretului. De exemplu, de ce să dăm noi drepturi homosexualilor? Aici se zîmbeşte pe sub mustaţă. Şi se discută cu atîta ardoare încît un neofit ar putea crede că aici este cheia problemei. Din această cauză nu ne integrăm noi, pentru că nu recunoaştem homosexualitatea, pentru că avem biserică naţională şi vrem manuale unice. Altfel stăm bine.

Sînt subiecte care dezvăluie un spaţiu public încă infantil pe această problematică. Chestiuni asupra cărora occidentalii au căzut de acord cu decenii în urmă. Probleme cu adevărat esenţiale aşteaptă încă să fie puse. Oare cum vor reacţiona politicienii noştri cînd vor trebui să discute raţional despre regionalizare, aplicarea principiului subsidiarităţii, politică externă şi de securitate comună, politică internă şi de justiţie comună?! Ce reacţii vor fi cînd se va pune serios problema renunţării la o bună parte din atributele suveranităţii sau punerea în comun a acestor atribute, cum le place celor de la Bruxelles să spună?! Ce show-uri de televiziune vom vedea atunci cînd la graniţa dintre România şi Ungaria nu se va mai găsi decît o plăcuţă care să amintească ce va fi fost odată acolo, şi ungurii vor putea nestingheriţi să vină şi să „ne ia" Ardealul. Dar atunci cînd trupele maghiare din *eurocorps* vor da onorul la monumentul reconcilierii de la Arad?! Sau cînd va dispărea leul şi Banca Naţională va deveni o simplă filială a celei europene. Sau cine ştie ce grozăvii vor mai inventa europenii aceştia pînă atunci, în orizontul anilor 2000.

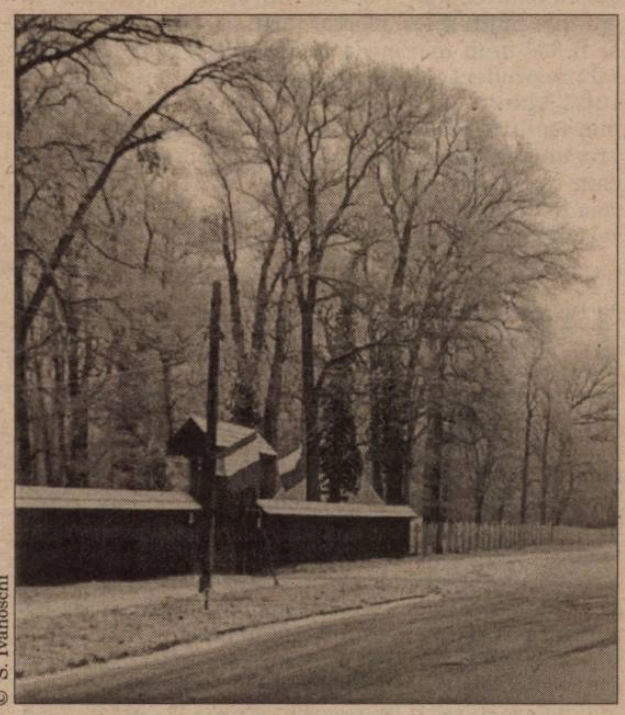

© S. Ivanoschi

Poate că atunci vom avea şi noi euroscepticii noştri declaraţi, ar fi mai onorabil.

Cristian GHINEA

Z. ORNEA

Stabilitate şi suveranitate

Din vechimea medievală, şi apoi mereu cu o mare consecvenţă, elita politică românească a urmărit menţinerea, cu orice sacrificii, a statalităţii şi, prin aceasta, a suveranităţii. Înainte de sfîrşitul său previzibil, la începutul secolului al XVI-lea, Ştefan cel Mare, bun diplomat şi strateg, şi-a sfătuit apropiaţii să închine ţara turcilor pentru că regatele dimprejur, deşi creştine, erau mult mai hrăpăreţe, voind să înghită ţara cu totul. Aşa, sub regimul unei suveranităţi formale, desigur plătind haraciul şi respectînd toate celelalte obligaţii, Moldova îşi va păstra statalitatea. Pierdea suveranitatea? Formal (şi, deci, parţial) da. În fapt, ţara va rămîne cu rînduielile credinţa şi obiceiurile ei, fiind ferită de pericolul transformării în paşalîc turcesc, cum s-a întîmplat cu slavii ortodocşi de sud (bulgarii, sîrbii). Politica aceasta a fost urmată şi de domnitorii Ţării Româneşti, cazul cel mai caracteristic fiind cel al lui Constantin Brîncoveanu. Sigur, domnitorul şi fii săi şi-au pierdut, finalmente, viaţa, răpuşi fiind de sultan. Dar ţara, ca atare, şi-a păstrat statalitatea şi, prin aceasta, o suveranitate limitată. Dl Sorin Alexandrescu, în cartea sa *Paradoxul român,* a numit această strategie politico-diplomatică, chiar „complexul brîncovenesc", pe care a constatat-o ca fiind fundamentală istoriei româneşti. Şi făcînd un pas foarte lung peste timp (secole), aş spune că în august 1940, cînd s-a produs dictatul (arbitrajul) de la Viena, regele Carol al II-lea şi sfetnicii săi, reuniţi în cele două Consilii de Coroană, au decis să accepte, cu mare obidă, condiţiile atroce impuse de Germania şi Italia, (cedarea Ardealului de nord) pentru a menţine, cîtă mai rămăsese, statalitatea ţării, cele două ţări care ne obligaseră să acceptăm dictatul, garantîndu-ne apărarea graniţelor noi existente. De nu s-ar fi acceptat aşa-zisul arbitraj de la Viena, România putea avea parte de soarta Cehoslovaciei, a Poloniei sau, de ce nu? – mai înainte – a Austriei. Iar Ion Antonescu, chemat la conducerea ţării în 6 septembrie 1940, a continuat această strategie, aliindu-se, în 22 noiembrie 1940, cu ţările Axei, ceea ce l-a surprins plăcut pe Hitler care, de fapt, n-avea nevoie, din partea României, decît de grîne, petrol şi un cap de pod perfect sigur în proiectatul său război spre estul Europei, în speţă URSS. România şi-a păstrat, astfel statalitatea şi, prin consecinţă, suveranitatea? Indiscutabil. Că Ion Antonescu a înţeles să pluseze cu noii aliaţi ai ţării, trimiţînd oştirea română departe în inima Rusiei (fără a fi încheiat, în prealabil, ca o ţară suverană recunoscută ce era România, un tratat de alianţă militară, sau măcar o convenţie militară, cu Germania, care să fi stabilit condiţiile şi cîtimea participării noastre la război) asta a fost rezultatul zelului inutil al mareşalului. De era mai puţin zelos, efortul ţării, în victime omeneşti, ar fi fost mult mai moderat. De altfel, pentru această soluţie prudent înţeleaptă optase Opoziţia în frunte cu Iuliu Maniu şi Const. I. Brătianu, care îi cereau mareşalului (a devenit mareşal în august 1941, la propunerea comandanţilor marilor unităţi române, el cam autoînălţîndu-se la grad) să fi oprit armata română la Nistru, povăţuindu-l să cruţe oştirea, prezervîndu-şi forţele (cum procedau, atunci, Ungaria şi Finlanda), pentru ca, la momentul potrivit, să întoarcă armele (că Germania va pierde războiul devenise evident în 1942, după înfrîngerea de la Stalingrad), apropiindu-se de Naţiunile Unite. Sigur, repet, acestea au fost erorile condamnabile ale mareşalului, care s-a dovedit a fi nul ca om politic (şi era „conducătorul statului"!). Dar, încă o dată, statalitatea ţării (implicit suveranitatea) se păstrase. Ceea ce era fundamental. Au fost, şi în epocă, oameni politici şi analişti care demonstrau că mai bine ar fi fost dacă ţara era ocupată de Germania, transformată fiind în protectorat. N-aveau dreptate. Păstrarea statalităţii şi, deci, a suveranităţii ţării a fost, atunci ca întotdeauna, hotărîtoare. La urma urmei, tocmai existenţa statalităţii şi a suveranităţii au îngăduit, la 23 august 1994, coaliţiei organizate, în frunte cu regele Mihai, arestarea Antoneştilor, desprinderea de Reich şi alăturarea ţării de Naţiunile Unite. Fără statalitate şi suveranitate această cotitură istorică n-ar fi fost posibilă. Şi e sigur că acest act politic fundamental, laolaltă cu lupta eroică a armatei române pe frontul de Vest, a determinat recăpătarea Ardealului de nord, recunoscută oficial la Conferinţa de pace de la Paris din 1947. Altfel, e mai mult decît probabil, rămîneam cu Ardealul ciuntit.

Desigur, cucerirea suveranităţii depline a ţării, existentă ca stat, s-a obţinut pe calea armelor în 1877, cînd politica inteligent abilă a regelui Carol I şi a unor străluciţi oameni politici ca I.C. Brătianu şi M. Kogălniceanu au angajat ţara în război, cucerindu-şi astfel, prin sacrificii de sînge, independenţa. Cît de mîndră şi plină suna declaraţia lui Kogălniceanu (ministru de Externe în guvernul I.C. Brătianu) în Camera Deputaţilor a României din 1877: „Sîntem independenţi, sîntem o naţiune independentă!" Sigur, am cucerit independenţa (suveranitatea) în 1877, cu preţul răpirii (din nou) a Basarabiei de sud (abia retrocedată nouă de marile puteri în 1857) de către Rusia ţaristă, care ne-a fost, atunci, aliată şi, la cererea căreia insistentă, armata română, bravă, s-a angajat şi distins în luptele de la Plevna, Smîrdan, Griviţa, învingînd acolo, oştile turceşti, luîndu-l prizonier pe comandantul lor. Iar, în 1878, Congresul de pace de la Berlin al marilor puteri europene ne-a recunoscut oficial independenţa, adică integralitatea suveranităţii. E drept că a condiţionat această suveranitate, potrivit articolului 42 al tratatului, de acordarea cetăţeniei române tuturor evreilor trăitori în ţară. S-a considerat însă ca această condiţie e o lovire, din capul locului, în suveranitatea ţării şi, după multă larmă, s-a modificat articolul 7 din constituţie (parlamentul ales atunci a căpătat puterea de Constituantă) prin care se elimina, din Constituţia din 1866, discriminarea religioasă a evreilor la accederea spre cetăţenia română, fără ca aceasta să rezolve problema naturalizării lor. A fost aceasta o stratagemă abilă, specific românească, menită să dea formală satisfacţie marilor puteri europene, adunate, în 1877, în Conferinţa de pace de la Berlin. S-a ratat, astfel, racordarea României la cerinţele recunoaşterii drepturilor omului în Europa (cu excepţia Rusiei autocrate) şi, în plus, pentru a împăca Germania, ne-a costat enorm răscumpărarea acţiunilor societăţii comerciale Strousberg. Dar, s-a considerat, sacrificiile erau meritate. Se refuza marilor puteri europene amestecul în treburile interne ale ţării (emanciparea cetăţenească silită a evreilor), adică atacul la suveranitatea deplină a ţării. Şi stratagema, finalmente, a reuşit, în 1879, rînd pe rînd, puterile europene recunoscînd independenţa ţării. E drept, sacrificiile au fost foarte mari (sub raport, mai ales, financiar) prin modalitatea rezolvării afacerii Stroussberg. Dar, repet, s-a spus că aceste sacrificii meritau făcute pentru a apăra, chiar în faţa marilor puteri europene, deplina suveranitate a ţării prin neadmiterea amestecului nimănui în treburile interne ale României.

A venit, apoi, momentul primului război mondial. România, prin diplomaţia marelui bărbat de stat Ion I.C. Brătianu, a refuzat să se alăture Puterilor Centrale, cu care eram angajaţi, totuşi, printr-un tratat de alianţă (aşa numita Tripla Alianţă). Aceasta în ciuda cererii exprese a regelui Carol I în Consiliul de Coroană din august 1914. Ionel Brătianu a ţinut doi ani ţara în neutralitate pînă ce a obţinut din partea Antantei, un tratat politic care ne garanta reconstituirea ţării aproape în hotarele ei istorice (Bucovina, întregul Ardeal), cu excepţia Basarabiei, pe care Rusia, devenită iar aliată, nu înţelegea să ne-o restituie. Au urmat cunoscutele înfrîngeri ale armatei române, înainte de toate datorită faptului că marile puteri n-au respectat prevederile tratatului militar pe care Brătianu avusese prudenţa să-l încheie. S-a petrecut, în consecinţă, din păcate, retragerea în Moldova şi de n-ar fi fost în 1917, marile victorii militare de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, armatele germane ne-ar fi înghiţit cu totul, România pierzîndu-şi statalitatea. S-a încheiat, de către guvernul Al. Marghiloman, un înrobitor tratat de pace cu Puterile Centrale, prin care rămîneam cu o parte pitică din România Mică. Acest tratat a rămas nul pentru că regele Ferdinand nu l-a contrasemnat, la sfatul lui Brătianu. Dar zările ne erau faste. Cînd forţele Puterilor Centrale au fost înfrînte pe toate fronturile, România le-a declarat, din nou, război, suveranii şi guvernul înapoindu-se la Bucureşti. La conferinţa de pace de la Paris din 1919 Ionel Brătianu, ca şef al delegaţiei noastre, cerea, neînduplecat, respectarea integrală a tratatului din august 1916. A avut surpriza să constate că i se refuza întreg Banatul şi, mai ales, i se cerea recunoaşterea dreptului integral al minorităţilor, inclusiv încetăţenirea, în bloc, a tuturor evreilor (stratagema din 1879, încercată de el, de astă dată a eşuat), ba chiar recunoaşterea unui statut al minorităţilor, ceea ce, spunea Brătianu, e un amestec în suveranitatea ţării. Indignat şi arogant, Brătianu a părăsit Conferinţa de pace. Cunoscutele tratate au fost semnate de alţi prim miniştri, aşa cum le concepuseră marile puteri (Anglia, Franţa, SUA). Dar ţara noastră a avut destinul de partea sa. Am căpătat şi Basarabia, pe lîngă Bucovina şi Ardealul. Supărat că nu i se verificaseră pronosticurile politice, P.P. Carp (cunoscut potrivnic al alianţei cu Antanta) a rostit, în 1919, celebra vorbă de spirit: „România are atîta noroc încît n-are nevoie de bărbaţi de stat". Ba avea nevoie. Dar de bărbaţi de stat care să înţeleagă fibra marilor chemări ale istoriei. Astfel a apărut România Mare, dublată teritorial şi ca populaţie, care a ştiut să-şi apere suveranitatea pînă la evenimentele tragice ale teribilului an 1940.

Interstiţii

Vigilenţa olfactivă

Printre titlurile „de senzaţie" care au bîntuit luna trecută în presă (semnalate şi comentate, într-o recentă *Dilemă,* de Eugen Istodor) se află şi cel care ne înştiinţa că *„Poliţiştii clujeni vor determina sexul infractorilor după miros"*. Faptul că această ştire a fost percepută (şi transmisă ca atare) drept extravagantă şi ridicolă are de ce să surprindă. Mirosul este de multă vreme asociat investigaţiei poliţieneşti: un bun *„copoi"* are, nu-i aşa, *„fler"*. Pe de altă parte, există o întreagă tradiţie ştiinţifică, antropologică şi medicală care valorizează vigilenţa olfactivă. Alain Corbin, în *Le Miasme et la Jonquille* (1982), arată locul extrem de important pe care l-a avut mirosul în imaginarul social al secolelor XVIII şi XIX. Mirosul corpurilor face parte din semiologia medicală încă de la Hippocrat. Fiecare individ are mirosul lui propriu, afirma Withof în 1756, idee însuşită de medicina savantă a epocii. Mirosul individului suferă influenţa climatului, a alimentaţiei, a profesiunii şi a temperamentului. Mesajele corporale sînt decodate atent, reflectînd – scrie Corbin – o acută angoasă provocată de mirosurile celuilalt. Nici nu mai e nevoie să amintim legăturile, stabilite încă din vechime, dintre mirosuri şi dorinţa erotică. În *Raports du physique et du moral de l'homme* (1802), Cabanis consacră sensibilitatea olfactică drept simţul ce determină în mod decisiv simpatia sau antipatia dintre fiinţele umane. Sexul este, bineînţeles, una din zonele cele mai favorabile exerciţiilor de lizibilitate olfactivă. Dezvoltarea oraşelor, înmulţirea populaţiei au ascuţit sensibilitatea faţă de „emanaţiile sociale" (formula e a unui scriitor: o foloseşte Sénancour, în *Oberman):* vulgului îi sînt proprii nu doar instinctul, animalitatea, ci şi miasmele fetide. De aici, obsesia „purificării" spaţiului urban, proiectele edilitare ce urmăresc îndepărtarea mirosurilor otrăvitoare, dezinfecţia, distrugerea deşeurilor. Rămîn însă, şi în oraşul modern, „deşeurile" umane, excluşii, vagabonzii, cerşetorii, cloşarzii; ei inspiră în continuare repulsie, nu în ultimul rînd olfactivă.

Istoria mirosului, consideră Corbin, corespunde evoluţiei anxietăţilor majore ale societăţii. Criminalitatea e una din ele. Marii detectivi – Rouletabille, Sherlock Holmes, Hercule Poirot – acordă mirosurilor o atenţie specială. În *Misterul camerei galbene,* romanul lui Gaston Leroux, Rouletabille nu ezită să meargă în patru labe şi să adulmece solul.

Iată, dar, că acea competenţă pe care ar fi trebuit s-o dobîndească poliţiştii clujeni se înscrie, pe de o parte, într-o tradiţie culturală, iar pe de alta într-o practică profesională specifică.

Profesionalism ilustrat la modul exemplar de una din cele mai performante poliţii (secrete) din lume. În extraordinara lui carte *Dosarul meu de securitate* (traducere Catrinel Pleşu, Humanitas, 1999), Timothy Garton Ash povesteşte la un moment dat vizita pe care a făcut-o la fostul Minister al Securităţii Statului (STASI) din fosta R.D.G. Clădirile sînt astăzi, în cea mai mare parte utilizate în alte scopuri. Arhiva însă, după cum bine se ştie, există şi este păstrată cu mare grijă. După ce a trecut prin sala fişierelor, Garton Ash a ajuns în aşa-numita, atenţie, *„cameră a tradiţiilor"*. Voi cita în întregime aiuritorul pasaj, care se dispensează, în fapt, de orice comentarii: „Medalii, busturi ale lui Lenin, certificate de merit, lozinci care slăvesc munca «cekiştilor», termenul sovietic pentru ofiţerii poliţiei secrete: «Numai cel ce are judecată rece, inimă caldă şi mîini curate poate fi cekist (F. Djerjinski)». Pe masă se află ceva ce aduce a borcane de dulceaţă. Fiecare dintre ele are o etichetă lipită cu mare grijă şi conţine o bucăţică de catifea de un galben murdar. Sînt eşantioane de mirosuri personale, care au fost luate pentru ca, la nevoie, cîinii poliţişti să adulmece urme. Conform dicţionarului STASI, termenul corect pentru ele ar fi «conserve de mirosuri». Stau siderat pe loc şi-mi trece prin minte o idee trăsnită. Poate că undeva, în clădirea uriaşă, mirosul meu din trecut e conservat şi el în vreun borcan precum dulceaţa?".

Bine cel puţin că această informaţie despre borcanele cu mirosuri pare să nu fi ajuns să circule pe culoarele Parlamentului. Nu de alta, dar ne-am fi putut trezi cu o lege a accesului nu la propriul dosar, ci la propriul borcan.

Alexandru CĂLINESCU

O *MATHESIS UNIVERSALIS*

– *obsesia multora dintre învăţaţii lumii moderne* –

Publicăm în această pagină fragmente dintr-o dezbatere organizată la Iaşi în jurul personalităţii lui Ioan Petru Culianu. Dezbaterea, ce comemora 7 ani de la moartea savantului, s-a preocupat mai ales de stilul, cheile, metoda de cercetare propuse în lucrările lui Ioan Petru Culianu. Au participat Liviu Antonesei (Facultatea de Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei), Ştefan Afloroaei (Facultatea de Filosofie), Florin Platon (Facultatea de Istorie), Nicu Gavriluţă (Facultatea de Filosofie, moderatorul întâlnirii), alături de profesorii Nicolae Creţu (Facultatea de Litere) şi George Ceauşu (Facultatea de Filosofie). D-l Nicu Gavriluţă a avut amabilitatea să ne ofere spre publicare textul acestei discuţii, din care, cu acordul participanţilor, prezentăm aici largi selecţii. Alegerea titlului îmi aparţine. ***(A. M.)***.

Nicu Gavriluţă – I. P. Culianu a fost cunoscut şi apreciat de savanţi precum Ugo Bianchi şi Hans Jonas, Giampaolo Romanato şi Mario Lombardo, Moshe Idel, Michel Meslin şi Mircea Eliade. Şi-a susţinut două doctorate, primul la Universitatea Catolică din Milano sub coordonarea lui Ugo Bianchi, iar al doilea la Sorbona avîndu-l drept îndrumător pe Michel Meslin. Îşi pregătea şi cel de-al treilea doctorat, ultimul, cel de stat, din nou cu profesorul Meslin la Sorbona. N-a mai avut însă răgazul să-l susţină.

În 41 de ani, Ioan Petru Culianu a publicat mult. Amintesc doar cîteva din cele aproximativ 15 lucrări de istorie a religiilor, epistemologie şi filosofia culturii, de beletristică, studii şi eseuri, articole şi recenzii pe care Culianu a avut timpul şi puterea să le scrie. Amintesc – în primul rînd – monografia *Mircea Eliade* aparută în 1978 la Assisi, în Italia. Ea a fost apreciată de însuşi Eliade ca fiind pînă atunci singura lucrare a unui eliadolog situată departe de păcatul hagiografiei. Urmează, într-o ordine nu neapărat cronologică, *Eros şi magie în Renaştere* (1984), *Gnozele dualiste ale Occidentului* (1990), *Experienţe ale extazului* (1984), *Psihanodia, Călătorii în lumea de dincolo* (1991), *Jocuri mentale, Hans Jonas, Inter in Silvis* (1981), *Jocul de smarald* (1989), *Hesperus* (1992), *Pergamentul diafan*...

Îi rog pe invitaţii mei să insistăm asupra unei chestiuni. Credeţi că Ioan Petru Culianu apare astăzi drept un intelectual cu totul deosebit, aparte, şi în ce anume ar consta această diferenţă?

Liviu Antonesei – În 1972, cînd l-am cunoscut la Iaşi pe I. P. Culianu, Eliade era în mod limpede pentru el *modelul*: nu numai un model intelectual, ci aproape şi un model fizic. În acele zile, în acele luni, Culianu purta ochelari cu ramă metalică cum avea Eliade în cîteva poze din anii '30. Preluase, de asemenea, unele din experienţele personale ale acestuia: yoga, tehnicile de odihnă rapidă... Era cert marcat de el sub toate aspectele; nu e de mirare că prima carte, cea publicată în Italia la Assisi, a fost monografia Eliade. De altfel, obsesia lui Eliade nu l-a părăsit niciodată, nici chiar în momentul cînd a apărut acea desprindere pe care o desemnăm ca „ucidere a maestrului", probă obligatorie pentru o personalitate autentică. În ultimele cărţi, Culianu schiţează de fapt o nouă epistemologie pentru istoria religiilor şi, de fapt, pentru toate ştiinţele antropologice.

Florin Platon – *Eros şi magie în Renaştere* oferă specialistului în istorie o nouă paradigmă de înţelegere a naşterii modernităţii. S-a insistat mult pe echivalenţa modernizare-evoluţie. Modernizarea a fost concepută ca un proces contagios, omogenizator, în sensul că odată declanşat, va sfîrşi prin a cuprinde, mai devreme sau mai tîrziu, toate domeniile vieţii unei societăţi: economic, politic, social, cultural. Apărut într-un fascicol de fenomene ale zonei sociale, acest proces va sfîrşi prin a înfăţişa, prin a cuprinde foarte repede întreaga societate. „Teoria canonică" a modernizării o caracterizează pe aceasta ca fiind inevitabilă şi, în fond, sinonimă cu progresul care este o constantă, o lege a istoriei. E o viziune foarte familiară nouă – datorită căreia trăim cu senzaţia că sîntem părtaşi unei epoci superioare celor anterioare –, noi înşine fiind – din multe puncte de vedere – superiori înaintaşilor noştri. Or, în raport cu această prea familiară teorie, au apărut tendinţe interpretative ce au propus un punct de vedere nou. Cel care a formulat printre primii o reinterpretare nu a fost Ioan Petru Culianu; el a dus mai departe şi a aplicat într-un anumit domeniu ceea ce Thomas Kuhn propunea într-o carte cunoscută şi la noi, dar care nu s-a bucurat niciodată de audienţa pe care ar fi meritat-o: *Structura revoluţiilor ştiinţifice*.

Kuhn vorbeşte despre faptul că fiecărei epoci îi este specifică o *paradigmă epistemologică*.. Eu am să adaptez puţin termenii în „folosul cauzei", al discuţiei noastre, spunînd că fiecare epocă e caracterizată de o anume *paradigmă mentală*. Ea reprezintă un fel de *acvariu*, un mediu, o amprentă generală căreia nu i se poate sustrage nimic. Trecerea de la o paradigmă la alta nu are loc pe cale cumulativă, evolutivă, prin adiţionarea unor etape, ci printr-o mutaţie importantă, printr-un soi de revoluţie care duce la o schimbare radicală a modelului în raport cu cel preexistent. Noua paradigmă care ia fiinţă, fie nu mai aminteşte prin nimic de cea veche, sau dacă totuşi ea conţine elemente ale paradigmei tradiţionale, acestea devin de nerecunoscut în urma procesului de tratare, de reciclare, de prefacere la care sunt supuse. De aceea, noţiunea de progres este, din acest punct de vedere, irelevantă; ea nu se poate defini decît, cel mult, în interiorul unei paradigme. De asemenea, noţiunile de superioritate sau de inferioritate devin, la rîndul lor, nesemnificative pentru că nu poţi să compari două paradigme atît de diferite. Ceea ce poţi constata este doar faptul că ele sunt pur şi simplu diferite, incomensurabile în ultimă instanţă. Nu există, prin urmare, o legitate sau un ansamblu de legi, de tendinţe ineluctabile care să provoace trecerea de la o paradigmă la altă paradigmă. Totul este o chestiune de context, de conjunctură sau, la rigoare, un simplu accident. Acesta este în linii generale, simplificînd foarte mult, tipul de interpretare propus de Thomas Kuhn, pe care Mircea Eliade şi Ioan Petru Culianu l-au adoptat şi în care au văzut amîndoi un instrument metodologic extrem de important, de fecund; el se regăseşte aproape aidoma în *Eros şi magie în Renaştere*.

Pentru Ioan Petru Culianu, modernitatea, aşa cum o înţelegem noi astăzi, este rezultatul unei cenzuri a imaginarului, o cenzură pe care Reforma a aplicat-o universului multicolor, fabulos al Renaşterii; ea a adus în prim plan un factor care pînă atunci era insignifiant în raport cu fantasmele magiei. Este vorba de *raţiune*, de *raţionalitate*, care în felul acesta s-a văzut ridicată la rangul de normă dominantă şi învestită cu prestigiul unicităţii, deşi pînă atunci rolul ei fusese absolut minor şi nesemnificativ. Aş mai adăuga, încheind provizoriu această mică intervenţie, faptul că pentru istoric o asemenea perspectivă are de ce să fie îngrijorătoare sau iritantă într-o primă instanţă. Istoricul e obişnuit să citească în trecut o serie întreagă de reguli ale evoluţiei, să identifice o serie întreagă de tendenţialităţi aproape ineluctabile, să considere că ceea ce sîntem astăzi este rezultatul unei procesualităţi fatale şi că stadiul în care ne găsim este, prin forţa lucrurilor, infinit superior celorlalte. Or, noua interpretare a evoluţiei istorice, această manieră de a concepe evoluţia ca pe o succesiune de paradigme incomensurabile pare să fie extrem de fecundă: în primul rînd pentru că ne obligă să fim mai prudenţi faţă de propriul nostru trecut, ne obligă să-l privim mai detaşat şi mai ponderat; stipulează o anumită îndoială fertilă faţă de felul în care ne-am conceput devenirea şi faţă de noi înşine, faţă de propriul nostru destin. Ne obligă la o anumită reasumare a responsabilităţii sau, cel puţin, la reflecţii asupra acestei responsabilităţi.

Noua interpretare cultivă o anumită sensibilitate faţă de *alteritatea* care devine din această perspectiva trecutul, ea însăşi extrem de fecundă prin sugestiile interpretative pe care le deschide. Într-o primă instanţă un asemenea model interpretativ, pe care Ioan Petru Culianu l-a promovat, stînjeneşte, irită habitudinile multora dintre noi, istoricii; la o mai temeinică reflecţie, el se dovedeşte din punct de vedere metodologic, absolut salutar şi capabil de a împinge – aşa cum puţine alte metodologii au fost capabile să o facă – cercetarea noastră înainte. Este o invitaţie la a ne regîndi propriul trecut; nu la a rescrie istoria, pentru că istoria nu se poate rescrie, ci la o adăugire sau la o extensie care prin această practică îşi poate adăuga complemente ce i-au lipsit. Modelul propus de Culianu ne invită să gîndim distanţa severă existentă între felul cum scriem istoria şi ceea ce s-a petrecut în realitate. Într-un anume fel, doza aceasta de relativism pe care trebuie să fim conştienţi că o conţine orice judecată istorică, orice interpretare nu poate fi decît reconfortantă. E însă un exerciţiu pe care, din păcate, majoritatea istoricilor sînt departe de a şi-l asuma. Singurul care încearcă să pună în discuţie direcţii ce păreau pînă acum bine cîştigate este Lucian Boia. El ne provoacă să (re)gîndim identitatea istoriei noastre, distanţa enormă între felul cum concepem noi trecutul şi trecutul propriu-zis.

Nicu Gavriluţă – Cînd, în 1993, la Paris a avut loc *Psihanodia*, colocviul consacrat în întregime lui Ioan Petru Culianu, lumea specialiştilor s-a împărţit în două: pro şi contra. Faptul s-a repetat şi în România. Domnule profesor Ştefan Afloroaei, v-aş întreba de ce reuşeşte Ioan Petru Culianu să provoace lumea ştiinţifică contemporană prin noul tip de hermeneutică propus?

Ştefan Afloroaei – Am să fac cîteva consideraţii pornind de la ceea ce am reţinut în calitate de cititor, de la ceea ce m-a reţinut pe mine în paginile lui Culianu. Sincer să fiu, nu cred că prin Culianu avem de a face cu o altă metafizică sau cu o altă hermeneutică. Termenii aceştia sînt, probabil, potriviţi pentru ceea ce s-a întîmplat în gîndirea modernă. Există o metafizică modernă sau clasică în Occident şi, evident, există o hermeneutică modernă care dublează această metafizică. Prin Culianu şi prin autori precum Culianu se întîmplă un lucru destul de ciudat: anume, nici metafizica şi nici hermeneutica nu-şi mai păstrează graniţele lor tradiţionale. Nu mai poţi vorbi despre o metafizică propriu-zisă, sau despre o teorie a interpretării propriu-zise. Voi reveni...

Pe mine personal nu m-a impresionat Culianu prin ceea ce propune el sub aspect tematic, prin ceea ce tematizează în cărţile sale. Înainte de toate, erudiţia sa şi aria de cuprindere a problemelor mai curînd m-au înfricoşat. E foarte greu să găseşti o cale pentru a pătrunde în scenariul pe care îl descrie Culianu. Nu ştiu ce cred alţi cititori ai săi, dar senzaţia mea a fost mereu că nu poţi pătrunde în ceea ce descrie el; e ceva ce pare complet închis. Iar dacă reuşeşti să ai acces, îţi dai seama că nu mai afli ieşiri. E dificil de găsit o cale sau o posibilitate de a-i lega ideile în aşa fel încît să ştii că ai ajuns la un înţeles, că ai obţinut o ordine a lor. Mi se pare realmente terifiant în privinţa aceasta. Eu l-aş situa în apropierea unor scriitori precum Borges, Corbin şi Umberto Eco, ultimul cu romanele sale şi, evident, cu scrierile lui savante. Poate chiar în apropierea lui Mircea Eliade, şi în această privinţă. Relaţia Culianu-Eliade va rămîne sigur emblematică pentru spaţiul culturii noastre actuale. Cred adesea că Ioan Petru Culianu a compus el însuşi un fel de scenariu gnostic. El a fost foarte interesat de gnoze şi de toată producţia spirituală care stă sub acest semn. Am avut mereu impresia că, vrînd-nevrînd, conştient sau mai puţin conştient, a delimitat şi el un fel de scenariu gnostic. Probabil că se poate vorbi despre o gnoză în cazul lui Culianu, ceea ce n-ar fi o ipoteză prea inadecvată pentru cel care ar voi să-i urmărească anumite idei.

Deopotrivă, mi se pare foarte important în cazul lui să identificăm o metodă, cel puţin în datele ei minimale. Metoda aceasta e uşor de recunoscut în scrierile tîrzii. S-a vorbit deja, Liviu Antonesei a amintit-o şi el, despre un fel de ruptură, despre o discontinuitate în scrisul lui Culianu; după 1986, el îşi concepe altfel lucrările. Va fi mult preocupat de ceea ce realmente am putea numi o *metodă*, adică un fel aparte în care gîndirea se orientează către fenomenul cercetat. Culianu se opreşte mult asupra acestei chestiuni; nu funcţionează la el doar simpla erudiţie, descrierea unor fenomene, a unor rituri, practici şi experienţe extatice; există un interes foarte special pentru metodă. A observat bine Horia-Roman Patapievici că intenţia lui Culianu a fost, în timp, să ajungă la un fel de *mathesis universalis* – obsesia multora dintre învăţaţii lumii moderne.

© S. Ivanoschi

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Glosar de tranziţie

Nostalgie

Prin nostalgie se înţelege în genere sentimentul de duioşie cu care prezentul îşi memorează trecutul trăit, eufemizîndu-l. Spaţiul pe care îl rectifică nostalgia creşte cu durata acestui trecut. Ca atare copilăria nu are nostalgii care, dimpotrivă, invadează senectutea. Mai fidele ori mai stilizate, amintirile din copilărie sau din tinereţe, din şcoală ori din armată, întreţin un sentiment pe cît de reconfortant pe atît de onorabil.

Ambianţa tranziţiei a provocat o răsturnare radicală a reprezentărilor asupra acestui sentiment. Pentru mulţi intelectuali – dar nu numai – el îşi epuizează onorabilitatea, devenind un motiv de suspiciune. Nostalgia îşi pierde inocenţa schimbîndu-şi obiectul. Dintr-o reacţie emoţională ea se transformă într-o strategie cu ajutorul căreia încearcă să se dezvinovăţească vinovaţii trecutului anterior lui 1989. Aceştia nu îşi pot inocenta biografia fără a inocenta, implicit şi isteria acelui trecut. Potrivit imaginii avansate de ei Securitatea, de pildă, nu ar fi fost decît o mare organizaţie patriotică.

Nu aceştia se înghesuie însă în zilele de 26 ianuarie să depună o floare pe mormîntul fostului dictator, ci mai ales simplii cetăţeni care nu s-au numărat printre ierarhii răposatei dictaturi.

Purtătorii acestei nostalgii regretă unele dintre rînduielile vechiului regim prin antiteza cu tranziţia. Ei îşi amintesc vremurile cînd, cel puţin formal, nu exista şomaj şi teama de şomaj, nu exista „crima organizată“ şi contrabanda cu maşini occidentale, nu existau – ori nu se ştia că există – copii bolnavi de SIDA, şi nici miliardari a căror opulenţă misterios agonisită să sfideze sărăcia crescîndă a marii majorităţi.

Principala sursă a acestor reconsiderări nu constă în performanţele vechiului regim, ci în contraperformanţele tranziţiei care i-a urmat. Şi totuşi această versiune a nostalgiei fragmentare nu trece pragul care separă un sentiment personal de o poziţie politică. Ea este vag nutrită, dar nu şi pusă în operă. Conotaţiile cu iz de restaurare nu s-au agregat într-o acţiune restauratoare, şi nici în vreun program politic articulat, orientat spre acest ţel. În ciuda potenţialei sale agresivităţi, nostalgia suscitată de tranziţie rămîne încă, după 10 ani, nevinovata supapă a unei preaîmbelşugate recolte de frustrări.

Pavel CÂMPEANU

Bazar

Cine se mai supără în poveşti

Sînt acum, slavă Domnului, multe edituri pentru copii şi mult mai multe volume. O mare parte dintre ele încearcă să ne ofere viziuni proprii ale poveştilor clasice; repovestiri şi prescurtări în general, asemănătoare, dar diferind în cantitatea de naraţiune inclusă şi în „găselniţele“ ocazionale ale povestitorului. „Găselniţele“ amintite sînt, de multe ori, nevinovate. În *Motanul încălţat* apărut la editura Căsuţă de cărţi (sic!) protagonistul nu-i găseşte doar stăpînului o soaţă, ci şi sieşi: o pisică albă, căreia îi oferă în dar un şoarece, o plimbă prin grădina cu trandafiri şi-i mărturiseşte c-o iubeşte. Sfîrşitul poveştii este apoteotic: „la palat s-au ţinut două nunţi: cea a prinţului cu prinţesa şi a motanului cu pisicuţa“. Abia în varianta asta motanul genial a fost, în sfîrşit, răsplătit pentru eforturile rămase fără ecou în atîtea şi atîtea ediţii.

În *Hansel şi Gretel* de la editura IRI nu părinţii sînt cei care vor să-i alunge pe copii de-acasă , din egoism şi sărăcie. Copiii se rătăcesc pur şi simplu, fără să-şi dea seama. Atitudinea părinţilor din majoritatea versiunilor poveştii în cauză este, bineînţeles, şocantă – între propriile odrasle şi o îmbucătură în plus o aleg, jalnic, pe cea din urmă. În cazul de faţă, dacă la începutul basmului cruzimea părinţilor este acoperită, ea este înlocuită, în schimb, cu cea a copiilor: aceştia nu se mulţumesc s-o bage pe Baba Cloanţa în cuptor şi să-nchidă uşa după ea, ca-n majoritatea ediţiilor, ci o fierb într-un cazan cu apă clocotită.

Alte „găselniţe“ se reduc la inexactităţi: Wendy se gîndeşte la Peter Pan ca la un *spiriduş verde*, şi nu ca la un copil care a refuzat să crească.... *Neverland*, ţara unde locuia Peter Pan, este tradusă prin Lumea Viselor; la sfîrşit, Peter şi Wendy se întorc cu corabia piraţilor, care zboară – lucru complet inutil, deoarece Peter oricum ştia să zboare de unul singur, ba chiar o învăţase şi pe Wendy... Ultima propoziţie din text este „După ce îşi luă rămas bun, plecă în căutarea unei noi aventuri“. E adevărat, dar cu Wendy a rămas prieten o viaţă, şi s-a întors s-o vadă mai tîrziu...

Alte poveşti suferă de inadecvări de limbaj. Lumea basmului (chiar dacă sună a loc comun) nu poate fi nici vulgară, nici suprapusă universului anost al oamenilor mari. „Ei trăiau în belşug şi se înţelegeau foarte bine şi toată lumea îi invidia ce familie reuşită erau“. O astfel de frază, aparţinînd volumului *Basme româneşti* apărut în editura Verra nu este doar stîngace, ci şi inadecvată. Ea este urmată de o alta, în acelaşi spirit: femeia „îşi tot trimitea soţul în lume să găsească o muncă care să fie foarte bine plătită [...]“. Pragmatismul poveştii îşi are, desigur, şi avantajele lui: trecerea pe lumea cealaltă e ca o călătorie în America: „Văzînd că în lumea aceasta nu face nici o treabă, trecu dincolo“.

Dacă unele poveşti suferă de exagerări ale scenelor negative, altele, dimpotrivă, le diminuează pînă la anihilare. Problemele cu care se confruntă personajele sînt mărunte, neavînd nimic de-a face cu eroicele încercări din basme, ci doar cu sarcinile cotidiene. *Căţeluşul Azorel*, (editura Egmont) nu poate ajunge la timp la şcoală. *Pisicuţa Puffy* (aceeaşi editură) înlocuieşte sarea cu zahărul, de ciudă că bunica a certat-o, şi, drept urmare, se înfruptă cu clătite sărate; Mickey şi Goofy (*Mickey – poveşti de adormit copiii*, editura Egmont)sînt ciupiţi de o raţă sălbatică pentru că au fotografiat-o fără permisiune; în acelaşi volum, Mickey doar visează că s-a inundat, iar Big Foot, fiorosul sălbatic din multe poveşti, nu e decît un hippie cu picioare mari. Diminuarea conflictului poate ajunge pîna la atenuare, naraţiunea devenind descriere. *Familia ursuleţilor – o excursie la munte*, apărută la editura IRI , reprezintă un astfel de exemplu: o carte liniştită, în care nu se întîmplă nimic (rău sau periculos). Maximul suspans este atunci cînd ursuleţii alunecă pe zăpadă: nimeni nu păţeşte, însă, nimic, iar riscul e înlocuit de haz.

E adevărat că volumele de tipul celor din urmă sînt naraţiuni simple în care imaginaţia nu are mare lucru de spus. Pe de altă parte, nici excesul de „senzaţii tari“ nu poate avea efecte salutare asupra unor minţi necoapte. Soluţia poate fi o formulă care să îmbine, chiar şi în repovestiri ori istorioare facile, lipsa de cruzime cu ceva mai multă fantezie.

Iaromira POPOVICI

Odiseea taxiului – 1999

În amintirea lui Stanley Kubrick

La vîrsta Ioanei d'Arc descoperisem opera şi mergeam la şcoală, dimineaţa, pe Olteni, spre „Matei Basarab“ cîntînd în mintea mea „Trubadurul“, de la uvertură pînă la „Ia trupul meu în dar, dar iaaaartă-l pe trubadur...“ Intram în liceu cu Aria Spadei. Mă trezeam în laboratorul de chimie cu aria contelui de Luna: „Eu să-l iert pe al meu rival, curată nebunie...“ Şi deodată revenea Leonora: „Ia trupul meu în dar, dar iaartă-l pe trubadur...“.

Nu mi se părea nimic ridicol în spectacolul meu interior. Nu mă întrebam de ce are loc, de ce am nevoie de el. Mă trezeam cîntînd în forul meu subteran – după aceea repertoriul s-a lărgit şi s-a îmbunătăţit.

Aveam – şi mai am – zilele Aidei.

Am avut multe şedinţe grele în care, extrem de concentrat asupra subiectului şi problemelor, auzeam deodată prima arie din „Trubadurul“:

„Doi băieţi avea bătrînul conte...“

Nu-mi venea să rîd, cineva în adînc îmi interzicea atît plînsul cît şi deriziunea. Cineva avea grijă să schimbe placa de pe acel pickup şi puteam auzi – într-un context inadmisibil de inadecvat – „Vivat vinul ce'nspumează“ din „Cavaleria“ aceea rusticană care nu se cîntă decît împreună cu „Paiaţe“-le lui Leocavallo, cel mai straniu nume de compozitor, rămas şi mai straniu în istoria auzului meu printr-o singură operă care începea cu un „ha, ha, ha“şi ajungea la acutele acelea sfîşietoare ale banalităţii că „sîntem din carne şi oase“... Nenumărate arii aveau – şi mai au – cuvintele deformate, malformate de nume ceea ce nu-mi dă nici un frison de incultură. Fiindcă muzica nu ţine doar de cultura mea, ci de rugăciunile mele.

Nu stau să veghez nici la corectitudinea melodiilor, nici la exactitatea apariţiilor sau la rigoarea în sensuri a uverturii la „Maeştri cîntăreţi“, izbucnită foarte realist în clipa urcării mele într-un taxi. Lucrurile ajung pînă la impudoare, pînă la taină, pînă la durere: sînt zilele monstruoase însoţite de uvertura la „Liliacul“! Vreau să schimb placa, cer ceva corespunzător, ştiu că există atîtea opere potrivite monstruoasei realităţi, nu, cineva se încăpăţînează şi-mi execută numai uvertura la „Liliacul“, cu orchestra din Viena, de Anul Nou, cu Willy Boskowski la pupitru, dirijor cu floare la butonieră, în faţa unui strălucitor parter de fracuri şi hermine. Imaginea nu se potriveşte, muzica e cu totul străină taxiului meu, cineva montează aiurea viaţa mea – alămurile bat voioase, viorile vieneze scînteiază frenetic şi şoferul îmi povesteşte cît l-au costat bujiile şi operaţia lui de hernie. Să-i cer şoferului să mă ducă la Freud?

Freud avea 44 de ani cînd Strauss (aber Johann) murea, la un an înainte de intrarea în 1900; de fapt, reluînd un paradox al lui Malraux, secolul ics ics începuse în jurul anului 1865 – anul „Capitalului“ lui Marx, anul „Vieţii lui Isus“ a lui Renan, anul Tristanului, anul Olympiei lui Manet, anul legilor eredităţii elaborate de Mendel, lăsîndu-i deoparte pe simfoniştii Pasteur şi Darwin... Johann Strauss avea la 1865, 40 de ani şi, Doamne-Dumnezeule care ai murit tot pe atunci, cînd bărbatul acela cu inteligenţa înebunită strigase: „Dumnezeu a murit! Trăiască supraomul!“, Doamne-Dumnezeule, Johann Strauss scria valsuri, valsuri, valsuri, polci, mazurci, muzică uşoară, muzică fără urmă de angoasă, de o veselie delirantă, făcînd să salte mii şi mii de oameni nesupraoameni, încît stau şi mă întreb ce remuşcări grele avea individul, ce era în mintea lui, în cultura lui? Căci, după toate aceste inconştiente melodii, „Dunărea albastră“ a mai şi rămas nemuritoare, şlagărul de cel mai mare succes din toată istoria muzicii, între două explozii şi trei războaie, între „Sub vulcan“ şi scrisorile lui Kafka. Cum de au rămas absolut în-cîn-tă-toa-re „Povestirile din pădurea vieneză“ care n-au nimic de-a face cu „Demonii“? Sau au? Ce-o fi făcut Verhovenski ascultînd „Sînge vienez“ – vals de Johann Strauss? Sau Mîşkin, „Idiotul“, ar fi pus printre ultimele sale 5 minute – atunci cînd îţi revezi fulgerător toată viaţa – „Dunărea albastră“? Şi dacă Strauss-tatăl a fost la fel de posedat ca Nietzsche? Dacă Johann Strauss a fost un supra-om şi nu ne dăm seama? Odată, Ionel Vianu îmi spusese, luminîndu-mi ziua:

– Ştii ce-am făcut aseară? Am ascultat „Liliacul“... Domnule, Strauss a fost dement.... „Liliacul“ e o demenţă! O minune!

Ascultînd „Dunărea albastră“, cred că lumea în valsatoarea şi perpetua ei ieşire din ţîţîni e minunată, dar – poate spre binele nostru – nu ne dăm seama că ar trebui să ne fie puţintel frică şi de Johann Strauss, nu numai de Virginia Woolf. Altfel de ce ar fi deschis Stanley Kubrick, îngrozitor de superba sa Odisee a anului 2001, cu „Dunărea Albastră...“? De ce n-a pus, ca tot omul, „Oda bucuriei“...? Binecuvîntat să fie, încă un mileniu, acel mixaj dintre Terra, spaţiile reci, tăcerea lor şi un vals omenesc.

Radu COSAŞU

Bustul Thaliei

Seară de gală în Kalamazoo

La jumătatea drumului dintre Chicago şi Detroit, în ţinutul Marilor Lacuri, în preeria lui Ciorap de Piele şi a *Ultimului Mohican*, se află Kalamazoo, un orăşel discret şi prosper. Numit în derîdere, dar şi cu duioşie, „cel mai bine păstrat secret al Vestului Mijlociu“, Kalamazoo este cu siguranţă mai puţin cunoscut decît ar merita. Are o puternică industrie de hîrtie şi de medicamente şi este sediul dinamicei şi prestigioasei universităţi *Western Michigan*. Localnicii au păstrat rigorile tradiţiei puritane, frecventează cu asiduitate numeroasele biserici de toate riturile care se învecinează în *downtown* şi fac tot posibilul pentru a spori renumele urbei. Comitete şi comiţii se întrec, care să mai ridice o statuie, care să mai invite un artist să expună, care să mai construiască un corp de clădire pentru universitate. Cei mai de vază cetăţeni – *apropitarii* – s-au constituit în Consiliul Artistic al Marelui Kalamazoo, societate care are drept scop nu să producă artă, ci să o stimuleze, finanţînd proiecte şi împărţind premii de încurajare celor talentaţi, sîrguincioşi şi devotaţi. Nimic nu stimulează mai mult binefacerea decît mondenitatea aducătoare de notorietate. Ca urmare, societatea bună din Kalamazoo s-a reunit, ca în fiecare început de sezon, în eleganta sală italiană a complexului teatral universitar (care mai cuprinde o sală multiformă şi una multimedială) pentru seara de gală a decernării premiilor.

Dacă la Paris, la premiile César şi Molière, ca şi la Los Angeles, la ceremonia Oscarurilor sau la Bucureşti, cu ocazia galei Uniter, se îmbulzesc starurile şi mondenii, sponsorii învăluindu-se într-o elegantă discreţie, la Kalamazoo spectacolul pune în centrul atenţiei pe finanţatori. Bărbaţi dominatori, arborînd smokingul american *tuxedo*, însoţiţi de femei vîrstnice, dar energice, gătite în binecunoscutul stil «nuntă la ţară», se salută zgomotos şi apăsat, se apelează de la distanţă, urmăriţi de privirile timide ale minorităţii intelectuale. Nu sînt nominalizări, nici momente de suspense. Programul tipărit anunţă din capul locului premiile, iar spectacolul se desfăşoară cu solemnitatea previzibilă a serbărilor de sfîrşit de an şcolar. Decanul de vîrstă al comitetului recită o poezie lăcrămoasă, gen «Mama» de Coşbuc, premiaţii îşi exprimă recunoştinţa, artişti amatori prezintă piese de cameră şi numere de mimă. Deborah Ann Percy, mamă de familie, directoare de şcoală şi dramaturg laureat citeşte un dialog marcat de sprinţare jocuri de cuvinte. Herbert Scott, editorul unei colecţii de poezie, împarte prospecte promoţionale, patronul cafenelei *Waterstreet*, premiat cu o acuarelă pentru mecenat, oferă la sfîrşit bomboane şi prăjituri.

Seara de gală din Kalamazoo nu este totuşi, contrar impresiei superficiale, grotescă. Se simte autenticitatea simţului comunitar al acestor oameni, care nu aşteaptă de la nimeni, nici subvenţii, nici iniţiative. Mai mult decît atît, stîngăcia vestimentară şi precaritatea artistică sînt pe deplin răscumpărate de excelenţa abilităţilor comunicaţionale. Discursurile lor sînt scurte şi bine articulate, limba de lemn pare necunoscută aici, expresivitatea verbală impresionează. Nimic dezlînat, nici un clişeu, nici urmă de poleială poetică. Preţuirea se manifestă fără superlative, aprecierea se dispensează de linguşire, respectul atrage reciprocitatea. Oamenii se salută cordial, chiar dacă nu se cunosc, se întîmpină cu sclipiri luminoase în ochi, buna cuviinţă impune buna dispoziţie. Mi se va replica: «acesta e efectul prosperităţii». Nu, cred mai curînd că este cauza ei.

Adrian MIHALACHE

Imaginarul publicitar

Povestea lui Panadol

Cred că singura imagine pe care o pot născoci pentru a aproxima visul repetat al copilăriei mele (în fapt, cu neputinţă de descris) ar fi aceea a unei şosele fără sfîrşit, străbătute, într-un sens şi în celălalt, de cîte un şir de elefanţi aşezaţi în ordine crescătoare (de la cel cît un atom pînă la cel mai mare) şi invers. Ca statuetele indiene din jad.

Nu ştiu de ce, dar am convingerea profundă că visele sînt la fel de intime ca sexul sau dragostea şi că nu ajungi să vorbeşti despre ele decît dacă te „obsedează“. Visul meu începea cu o pînză de păianjen, apoi se întîmpla ceva extraordinar: pînza de păianjen dispărea şi în locul ei un punct se transforma dintr-o dată în infinit. L-am visat de multe ori în camera mea cu pielea tatuată de întuneric, de pe care lumina slabă a nufărului lăsat să mă vegheze noaptea nu putea şterge umbrele înspăimîntătoare. Dar astăzi nu ştiu ce era mai întîi: punctul sau infinitul şi poate că nici nu mi-aş fi amintit visul peste ani. Exista un singur motiv pentru care acest lucru nu s-a întîmplat şi nu se va întîmpla: acea unică, indescriptibilă beatitudine pe care nu am întîlnit-o niciodată în realitate.

Este posibil să căutăm toată viaţa, chiar şi în timpul inert cît ne uităm la televizor, senzaţia dintr-un vis? Priveam reclama la *Panadol Extra* şi mi l-am reamintit. Medicamentele, ca şi cosmeticele, au cea mai veche tradiţie în publicitate, poate de aceea majoritatea sînt reuşite. Un elefant adult împinge uşor cu trompa, de la spate, un elefănţel, pentru a-l ajuta să meargă. Motto-ul este, cu aproximaţie, *„Puternic/ Necruţător cu durerea, dar delicat cu tine“*. Nu ştiu ce a provocat această reacţie în mintea mea: paradoxul ca atare sau imensa, abisala tandreţe dintre *mare* şi *mic*, două principii fundamentale şi aparent opuse? Cu siguranţă că, dincolo de conţinutul mnezic personal activat în cazul meu, reclama la *Panadol* pune în mişcare un resort universal, care face să placă. Nu ştiu cu exactitate ce, dar îmi spun că dacă m-a făcut să îmi amintesc ceva atît de frumos, poate o să-mi ia şi durerea.

Alice POPESCU

Din fanfare funerare

Saga cu prăvăliaşi

Casele bătrîne şi trecătorii rari de pe stradă trebuiau de la bun început să ne dea de gîndit că nu e bun locul, că nu are, cum spun prăvăliaşii, „dever“, adică fojgăiala aceea omenească obligatorie care asigură viitorul oricărei prăvălii. La doi ani şi mai bine după revoluţie a fost să fie febra capitalistă care mi-a năvălit în minte: un amestec alandala de vise de îmbogăţire, dublate de altele menite să împlinească ţeluri nobile, sponsorizări culturale, salvări dintr-o criză căreia nu-i poţi face faţă altfel decît prin asemenea iniţiative în acord cu lumea nouă care, nu-i aşa?, nu îşi face false pudori din faptul că şi subsemnatul şi Marcel, adică Marcel Tolcea, ditamai poetul, proful de jurnalistică şi specialistul în ştiinţe oculte, am fi destul de străini de lumea în care nădăjduiam să pătrundem. Şi cum zic, am pornit la drum împreună cu al treilea care era patron deţinător de birt în gara dintr-o comună vecină; acesta urma să asigure soliditate şi profesionalism întreprinderii aceleia a noastre. De fapt, strada avea o poezie sărmană care ar fi trebuit să ne dea de gîndit că locuitorii de prin preajmă nu se arătau nicidecum poleiţi cu banii la care rîvneam. Magazinul l-am amenajat după toate regulile artei, aici într-adevăr nu am avut a ne plînge, o cămăruţă largă cu o uşă care dădea direct în stradă, un grup sanitar şi o fostă bucătărie cu geamul spre curtea din spate a fost transformată într-o magazie pregătită să adăpostească marfa. Astăzi, după trecerea anilor, îmi dau seama cît de ageamii am fost, cît de nepricepuţi, de naivi, ce entuziasm neghiob ne-a cutreierat preţ de cîteva luni, nu multe ce-i drept. Am testat piaţa şi am socotit că nevoile zilnice ale oamenilor ar fi aici şi pretutindeni mîncarea, adică mezeluri, carne, lapte, pîine. Am cumpărat o vitrină frigorifică de prin cartierul Mehala, una second hand import Italia care zumzăia promiţător, mai apoi am cheltuit copios ca să cumpărăm un cîntar electronic, am amenajat vitrine cu schelet din fier şi le-am umplut cu marfă de prin depozite en gros. Nu am bănuit cît de complicată era comercializarea asta a produselor de carne, ce lume, ce probleme, ce complicaţii. Am obţinut un soi de aprobare sanitară şi, instigaţi de patronul birtului ăluia din gara comunală, am acceptat ideea lui aiurea şi anume că am putea să vindem carne şi cîrnaţi făcuţi la sat de tatăl lui care tăia porci şi viţei de sărbători şi pe la nunţi. Aşa s-a întîmplat, chit că mai tîrziu, după ce am şi vîndut aproape totul din vaca şi porcul sacrificaţi după străvechi priceperi rurale, am înţeles că aveam nevoie de un milion de acte pentru a asigura înfiinţarea unui punct de sacrificare şi producţie, că toate astea erau complicate şi supuse unui firesc regim de stricteţe igienico-sanitară. Norocul nostru că am priceput relativ repede toate astea şi am renunţat discret după ce, cu chiu cu vai am reuşit să vindem carnea aceea de vacă şi de porc pe care ne-a adus-o la miez de noapte „profesionistul“ şi am tranşat-o, nu noi, eram orişicîtuşi patroni, ci angajatul Coarci, trăitor pe la bodega „Calu' Bălan“, fostul fotbalist de la Poli devenit peste noapte din instalator, administrator de magazin. A fost să fie o noapte de pomină, era în preajma sărbătorilor de iarnă, stăteam în faţa hălcilor de carne, Coarci le tranşa cam cum i se părea lui, şi noi, adică eu şi ezoteriologul Tolcea, stabileam preţul: Coarci ridica bucata de carne în lumina neonului din prăvălie, noi îi scrutam profilul cam cu fac ăştia la parada de modă Janine, pe urmă ziceam un preţ care era trecut cu grijă pe nişte cartonaşe tipărite la imprimantă cu denumirea prăvăliei. Preţurile s-au dovedit atît de generoase încît, am constatat după aceea, am fost devalizaţi de nişte babe şmechere de tot muşchiul ţigănesc; de ceafă (nici n-am ştiut că aceasta de pe urmă avea o asemenea importanţă pecuniară, socoteam că ea era doar un semn de bunăstare a nomenclaturii). Ca să corectăm greşeala am practicat un sumar spionaj economic pe la măcelăriile vecine şi am constatat cît de greşit am pus preţurile, aşa că le-am mărit pe măsură, să fim adică în rînd cu lumea, numai că partea interesantă din transport dispăruse de mult înghiţită de babele hulpave care ştiau a' naibii de bine tot ceea ce pentru noi era un soi de bramburească indistinctă. A doua zi urma să deschidem la ora opt dimineaţa; e greu de povestit emoţia debutului, cu vînzătoarea strategic aşezată în spatele pultului, ştergînd profesional cîntarul electronic, cu vitrina torcînd îmbietor, împodobită cu cărnurile rozalii. Aşteptam acolo, cu toate că strada era cufundată într-un soi de amorţeală, nu trecea nimeni, absolut nimeni, s-a scurs aşa aproape o oră, Coarci ne-a poftit la o partidă de şai'şase, i-am oferit din raft spre degustare o sticlă din aceea cu vodcă autohtonă cu o săniuţă desenată pe etichetă şi omul a dorit să-şi aprindă şi o ţigară numai că am refuzat, i-am cerut să respecte pustietatea curată a prăvăliei. Am acostat pe stradă o vecină, i-am spus că am deschis magazinul, o aşteptăm; doamna aceea, care nu era doamnă, o muncitoare în pragul pensiei numai că pentru noi, atunci, toţi erau pe o scară socială înaltă întrucît ne erau posibili clienţi, şi cum spun doamna muncitoare-în-prag-de-pensie m-a privit puţin contrariată, puţin mirată: „o să trec să văd, domnule profesor“, mi-a spus şi parcă m-a cuprins de un soi de jenă pe care am alungat-o degrabă la gîndul că, în fond, nu-i aşa?, capitalismul şterge toate aparenţele, aplatizează diplomele şi măsoară doar vrednicile într-o concurenţă liberă. Numai că nu e chiar aşa, doamna muncitoare-în-prag-de-pensie nu vroia să ne dea nouă puţinii bani pe care-i avea, mergea la vechea Alimentară din colţ, nu departe de a noastră, de acolo cumpăra pîine, lapte, sare, scobitori, le cunoştea pe vînzătoare cu care pălăvrăgea vrute şi nevrute şi parcă în ciuda noastră, să ne arate că nu ne vrea sau că nu sîntem de-ai lor, că am venit din altă lume, un soi de extratereştri care au răsărit în doi ani pe toate străzile şi la tot pasul. La noi intrau clienţii pe furiş, intimidaţi întrucîtva, îi primeam cu profesionalism, adică amabili-plictisiţi-rutinaţi, ca şi cum am fi avut o năvală toată ziua şi chiar în momentul în care a intrat rătăcita aceea am fi avut un moment de respiro. Coarci o privea cu mutra lui de ins care nu inspira prea multă încredere, şi asta chiar dacă vînzătoarea era tinerică şi întreba gîngurit: „cu ce vă servim“, şi clientul privea impasibil peste rafturi, privirea îi aluneca promiţătoare peste vitrină, se apleca să vadă preţul, şi noi aşteptam emoţionaţi aşa cum stăteam în copilărie pe malul Mureşului la pescuit să vedem dacă peştele muşcă din momeală, dacă tresare plutitorul care curgea încet pe apa molcomă de sub sălciile de pe lîngă ferma de creştere a porcilor spitalului orăşenesc. Şi cum spun, se uita clientul, trecea pe lîngă toate momelile noastre, se învîrtea în dreapta şi stînga, se retrăgea politicos, şi parcă ne dădea cu tifla, parcă ne rîdea în nas în clipa în care deschidea uşa să plece şi noi îi ziceam „la revedere“, aşa ca să-i dăm de înţeles că nu ne pasă dacă pleacă; nu-i nici o problemă, e liber să facă ce vrea, sîntem într-o lume a concurenţei, se poate duce dincolo, la comuniştii ăia, acolo se cunosc, îi plac duşumelele date cu motorină, laptele adus de la vechea fabrică de lapte, pîinea pe care o ştie, acolo se simte bine, printre Napolitane şi Eugenii, biscuiţi din aceia vărsaţi din ladă, nu e de acord cu ceea ce-l îmbiem noi, numai produse de import, calitate garantată chiar dacă e puţin mai scumpă – întotdeauna calitatea se plăteşte, se ştie doar treaba asta din experienţa ţărilor avansate care nu sînt de azi de ieri pe drumul construirii capitalismului, ca să mă exprim într-un limbaj care le este pe plac ăstora de la Alimentara vecină.

Prin urmare nu prea se înghesuiau clienţii, plutitorul undiţei noastre tresărea rar de tot. Atunci cînd se întîmpla ca vînzătoarea să apuce cu gesturi delicate banii omului, să-i dea restul, noi o priveam mulţumiţi, stăteam într-o parte, pe nişte scaune taburet, aşa ca din întîmplare stăteam acolo şi spuneam „la revedere“ şi ne înseninam dacă apuca unu să cumpere un pachet de LM. Pe urmă îl mai trimiteam pe Coarci să mai facă ceva în magazie, să aducă lemne pentru teracotă să nu sufere vînzătoarea de frig, îl expediam să mai facă aprovizionare ca să nu stea acolo cu mutra lui care dădea distinsei noastre prăvălii aerul underground de la bodega „Calu' Bălan“, acolo unde stăteau colegii lui căruţaşii, în fum şi miros acru de bere. În tot cazul noi eram altceva, doar el părea să dea aspect de birt unui loc, altfel onorabil, chiar dacă la urmă ne apucam şi noi, mai mult din plictiseală, să mai tragem o duşcă, nu din vodca aceea cu săniuţă, ci dintr-o sticlă de Martini rosso, producţie friulană din regiunea Udine care oricum nu avea şanse să fie cumpărată de sărăntocii ăştia din cartier care, sincer să fiu, nici nu ne prea iubeau chiar dacă noi, cu cele mai frumoase mlădieri cu putinţă ale glasului le spuneam „Bună ziua“ în momentul în care se strecurau sfios în prăvălie de parcă ar fi intrat în biserica din Piaţa Crucii, chiar în clipa în care popa citea din Evanghelie.

Daniel VIGHI

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Sindromuri

Sindromul Cosma

Pe scurt, două însuşiri umane dintre cele mai răspîndite se fac vinovate de faptul că edificiul social nu se poate menţine fără o anumită doză de constrîngere, şi anume: oamenilor nu le vine în mod spontan poftă de a munci, iar argumentele nu pot să facă nimic împotriva patimilor lor.

Sigmund Freud

Etologii cunosc prea bine faptul că – la animale – blocarea comportamentelor agresive ce îşi găsesc de regulă debuşeul în atacarea vecinului sau duşmanului, poate cu uşurinţă conduce către crima conjugală. Ei fac de asemenea referiri la „spontaneitatea" sau la „caracterul autonom" al instinctului agresiv (în sensul că acesta nu reprezintă în mod necesar o reacţie la anumite condiţii din afară), sau la „scăderea valorii limită a stimulilor declanşatori" pentru comportamente instinctuale blocate.

Referirile la oameni sînt oarecum mai rezervate. Pare a fi totuşi general recunoscut faptul că tendinţele distructive, aşadar antisociale şi anticulturale sînt prezente la toţi indivizii umani şi că deci – după cum spune cu atîta elegantă concizie Freud – fiecare individ este un inamic virtual al civilizaţiei.

Romanii cunoşteau bine această realitate şi în consecinţă cetăţenii primeau nu doar pîine, ci şi permisiunea de a putea participa – prin intermediul unor „reprezentanţi" cu care se identificau – la uciderea în arenele circurilor a unor animale sau chiar a unor oameni.

Utilizarea formelor extreme ale agresivităţii ca instrument pentru controlul faptelor antisociale poate fi remarcată la un lung şir de conducători, de la Vlad Ţepeş la Mobutu. Cei doi şi-au transformat peste noapte capitalele în unele din cele mai liniştite şi sigure zone ale lumii, unul utilizînd tragerea în ţeapă şi celălalt omorînd fiecare al zecelea deţinut din închisori.

Mai aproape de zilele noastre, o lungă serie de dictatori au preluat puterea şi s-au menţinut „la vîrf" canalizînd şi utilizînd în interes propriu instinctele agresive ale mulţimilor. În cele mai multe cazuri, strategia utilizată a fost aceea a indicării unui „inamic" şi a formulării permisiunii pentru uciderea, torturarea, umiliarea sau deposedarea acestuia de avere. Hitler a fost purtat spre putere de entuziasmul popular dezlănţuit de indicarea drept duşman a evreului, Stalin s-a folosit de chiaburi, intelectuali şi de cei „vînduţi" capitalismului, Fidel Castro, Kim Ir Sen, Saddam Hussein s-au folosit de americani, unii lideri religioşi musulmani utilizează populaţia creştină a globului, împotriva căreia cheamă la declanşarea „războiului sfînt". De altfel, nici capii ierarhiilor religioase ale creştinătăţii nu au avut în trecut nici o rezervă în a aproba şi conduce devastatoare expediţii armate de aducere la dreapta credinţă a populaţiilor „sălbatice" din teritoriile nou descoperite.

Remarcile etologilor privind prevalenţa – la animale – a agresiunii direcţionate împotriva membrilor propriei specii, îşi găsesc corespondenţe în realităţi istorice larg cunoscute, cum ar fi acelea că epurările politice, etnice sau erorile de judecată în conducerea economiei au făcut în rîndul naţiunilor conduse de Stalin sau Mao mult mai multe victime decît războaiele cu germanii sau japonezii.

Toţi liderii regimurilor comuniste au utilizat cu asiduitate instinctele destructive pentru controlul sistemului social. Mulţi dintre noi avem încă proaspete în memorie variantele locale ale strategiei, chemările la „luptă" (pentru productivitate, pentru etica socialistă, pentru natalitate, ba chiar şi pentru... pace), crimele şi abuzurile ce au însoţit colectivizarea, dramele ce au acompaniat naţionalizările, dubele negre sosind noaptea în faţa caselor celor ce urmau a fi arestaţi, epurările, demascările, reeducările, Canalul Dunăre-Marea Neagră.

Neliniştitor este faptul că şi după 1989 au putut fi observate demersuri ale unor forţe politice, grupuri sau persoane care utilizează în interes propriu şi împotriva interesului naţional impulsurile agresive ale „maselor". Într-o înşiruire nu lipsită de semnificaţie, am putut observa indicarea consecventă drept „inamici" a partidelor democratice istorice, intelectualilor, purtătorilor de barbă, ochelari sau fuste scurte, demonstranţilor împotriva „regimului Iliescu", studenţilor, guvernului sau unor miniştri ai acestuia, organelor de ordine ale statului de drept.

Ne putem prea bine imagina cum, pe cînd studia cu sîrg „posologia" maselor, Miron Cosma a aflat de la instructorii săi că pentru acestea, o singură promisiune este la fel de tentantă ca aceea că pot munci cît şi cînd doresc, pentru a fi în schimb plătite după cum au nevoie: promisiunea că se pot deda în siguranţă şi impunitate la acte de violenţă.

Atunci cînd istoria adevărată a acestei perioade va fi scrisă, se va descoperi că o mare răspundere pentru situaţia prezentă a României apasă pe umerii celor care au decis să utilizeze în lupta politică disponibilitatea spre violenţă a grupurilor de adulţi de sex masculin cu nivel redus de instruire, furnizîndu-le imagini ale inamicilor de anihilat, încurajîndu-i şi mulţumindu-le pentru crimele, violenţele şi distrugerile comise, asigurîndu-le prin subvenţii de la buget salarii revoltătoare în raport cu cele ale restului populaţiei, ca şi menţinerea în activitate a unor unităţi economice care dictează costurile energiei electrice şi lipsa de competitivitate a întregii economii.

Oricare ar fi destinul pe care viitorul îl va dezvălui, sindromul Cosma va fi o reflectare a lipsei de responsabilitate şi clarviziune a întregii clase politice.

Pentru unii, obtuzitatea şi iresponsabilitatea constă în aceea că – de dragul ajungerii sau menţinerii la putere – au încurajat utilizarea violenţei ca mijloc legitim pentru obţinerea mijloacelor de subzistenţă, în locul muncii şi pe seama ruinării întregii economii.

Pentru restul clasei politice, obtuzitatea şi iresponsabilitatea constă în acceptarea acestei situaţii, în inacţiunea de dragul prelungirii cu încă nişte săptămîni sau luni a prezenţei la cîrmele corabiei în derivă a naţiunii.

Petru LISIEVICI

Post Scriptum de vacanţă

În ciuda avertizărilor legate de gradul înalt de poluare al Mării Negre, anul acesta, întreg litoralul a fost invadat de turişti, prima atracţie în top constituind-o eclipsa totală de soare. În funcţie de preferinţe şi de posibilităţi, turiştii şi-au ales peticul de plajă pe care aveau de gînd să lîncezească în vacanţă. Printre diversele variante se pot aminti: Neptun – staţiunea celor care-şi afişează maşinile ultimul tip, Costineşti – fosta staţiune studenţească transfomată într-un bazar pseudo-occidental, 2 Mai – loc cu tradiţie pentru floarea boemă a intelectualităţii, Vama Veche – paradisul nudiştilor, departe de lumea dezlănţuită. După agitaţia estivală, la final de sezon, turiştii întorşi acasă îşi deapănă amintiri despre nebunia de la mare şi-şi fac planuri pentru vara viitoare.

La Neptun – striptease prin discoteci

Cînd te gîndeşti la staţiunea Neptun, îţi vin în minte automat îmbrăcămintea de firmă gen STEILMANN şi MyX, oameni de afaceri şi copii de bani gata la o promenadă în maşini decapotabile, milioane cheltuite pe noapte în discotecă, dar şi preţuri exorbitante, ţîrîitul insistent al armatei de celulare – semnul distinctiv ale cetăţeanului „bazat". „E practic cu celularul", mărturiseşte un posesor: „Sîntem gaşcă mare şi cînd ne pierdem pe plajă, ne apelăm pe mobil şi ne strîngem. În plus, mai sunăm şi prietenii de pe acasă, ca să le facem poftă de mare". Astfel de mesaje, sînt scurte şi concludente: „Apa e caldă, berea e rece; nu vii şi tu?"

Aspectul staţiunii este neschimbat faţă de alţi ani, doar preţurile diferă. Hotelurile de două stele, unde plăteşti 150.000/persoană/noapte nu au fost nici renovate, nici modernizate. Cu masa, „te scoţi" cu cîte o porţie de spaghete, sau cu cîte o pizza la preţul de 40-50.000. „Anul acesta am ales «Spring Time»-ul, pentru că servirea şi calitatea sînt la nivel occidental", povesteşte un turist. Comerţul stradal înfloreşte mai mult decît oricînd, iar printre clasicii comercianţi de ochelari de soare şi de vederi, îi poţi găsi pe caricaturişti, destul de apreciaţi de clienţi. „Mi-am luat şi papuci de plajă şi coliere, dar vreau să mă aleg şi cu o caricatură, ca să aibă prietenii de ce rîde cînd m-oi întoarce."

Pe plajă, lumea se bronzează în ritmuri „dance": „La mare, la soare/ Fetiţele sînt goale/ Femei adevărate/ Agaţă-le pe toate". Plaja este monopolizată de DIALOG, care incită turiştii, ziua la diverse concursuri cu premii, iar seara la concerte. Alte atracţii: ski jet-ul (200.000 un sfert de oră) şi „banana" – o barcă de cauciuc de 8 persoane, care saltă îndrăzneţ pe valuri, remorcată de o şalupă (35.000 de persoană). Şi bineînţeles, bungy-jumping-ul unde încerci senzaţii tari, sărind cu coarda de la o înălţime considerabilă şi plătind numai 250.000 pe salt. „Am auzit că pentru fetele care sar goale, e pe gratis, dar mi-e greu să mă hotărăsc", mărturiseşte o privitoare cu buzunare mai puţin pline. În rest, ţiganii vînd parasolare auto, că tot sîntem în staţiunea maşinilor de lux.

La Costineşti, buna dispoziţie e gratis

Costineştiul, tradiţionala staţiune a studenţilor, se transformă într-o variantă grotescă a Neptunului. Studenţii de altădată, veniţi cu bilete de la facultate, stau pitiţi în căsuţele de lemn, sau devin neidentificabili în mulţimea pestriţă de familişti, „băieţei de cartier", rockeri etc. În vara aceasta, se poate sesiza că „cineva" se mai ocupă şi de staţiune: au mai dispărut din maldărele de gunoi, lacul a fost curăţat, „s-a inventat" şi iluminatul nocturn. În rest, spiritul balcanic şi cel occidental se împletesc într-o atmosferă de bazar, haotic amenajat, cu un amestec de muzici de toate genurile şi de arome de prăjeală. „Vin de ani de zile la Costineşti, dar deja a ajuns insuportabil; seamănă din ce în ce mai mult cu Bucureştiul în care trăiesc. Ziua fac plajă departe, spre epavă, iar seara mă ascund cu prietenii pe vreo terasă", povesteşte Dan, 26 de ani.

Dar, ca în orice bazar, şi în Costineşti, principiile concurenţei sînt respectate – o ofertă bogată şi pentru orice buzunar. „Referindu-mă la mîncare, nici nu ştii ce să alegi: te tentează atît mîncarea mexicană sau gyrosul grecesc, cît şi tradiţionalii mici româneşti", se confesează Mihai, un alt turist. Zecile de vînzători de Kebab deja s-au împrietenit, petrecîndu-şi zilele „cearceaf lîngă cearceaf". „Dacă anul trecut îmi mai permiteam să bag mai mulţi cartofi în loc de carne, anul ăsta, îs prea mulţi, trebuie calitate", se mai scapă cîte unul.

Nici aici, pe plajă, nu lipsesc concursurile, sau concertele organizate de TVR. Dacă vrei să scapi de iureşul nocturn, vezi un film la Teatrul de Vară, sau „dai o bilă" cu prietenii. Alte opţiuni: o seară romantică pe lac cu hidrobicicleta, sau o oră de jocuri în reţea, într-un nou înfiinţat centru de computere. „Pe deasupra, intri şi într-un CHAT, dacă ai chef", se bucură un puştan de 14 ani.

În discoteci, se poartă latino, reave şi hit-uri autohtone. Cei de la BUG Mafia, îşi fac cunoscută deviza: „Unu pentru bani/ Doi pentru show/ Trei pentru fetele care mişcă din popou", iar cele două puştoaice intitulate „André", îşi exprimă nevinovăţia adolescentină: „Liberă la mare/ Stau cu tine la soare/ Ne iubim pe nisipul fierbinte/ Nu mai sînt o fată cuminte". Turiştii de pretutindeni dansează, dansează pînă la epuizare.

2 Mai şi o comunitate liniştită

Satul 2 Mai, aflat la sud de Mangalia, promite o vacanţă paşnică de care s-au bucurat de-a lungul timpului visătorii, filozofii şi boemii: uliţa principală, pe marginea căreia sînt înşirate birturi curate şi case dobrogene (100.000 camera, în sezon), la umbrarul cărora se adăpostesc chiriaşii, la un pahar de vin, de arşiţa zilei. Sătenii cunosc agro-turismul încă dinainte ca această formă de turism să fi căpătat o denumire de tranziţie. Sînt aparent îndatoritori şi amabili, ascunzînd sub zîmbete tip „Mc'Donald's" grijile de zi cu zi.

Plaja se împarte în „textilişti" şi „nudişti". La „nudişti", turiştii se bucură de existenţa unui bar chiar pe plajă, „La Vasile", unde de obicei noaptea se lasă cu „dans, băută şi muzică bună". Un spaţiu populat de corturi şi departe de civilizaţie, însă acum, liniştea dimineţii vibrează: „Sexi, seşi ştiu că mă vrei/ Toată noaptea te gîndeşti la femei". Comunitatea restrînsă ce-şi petrece vara aici nu intră în panică şi-şi ia în serios activităţile de zi cu zi. „Tot anul sînt stresat, muncesc, fac bani. Doar vara, vin la 2 Mai, să stau pe plajă, să zac şi să beau", mărturiseşte un „comunitar". Sînt oameni de 30-40 ani, cărora 2 Mai-iul le-a intrat în sînge: locul şi poveştile de aici. Totuşi, alterarea le strică buna dispoziţie: „Anul viitor, îmi aduc staţia mea, îmi trag curent din sat şi ascult muzica care se asculta aici pe timpuri", se hotărăşte un înverşunat 2 mai-ist.

Locuitorii satului prevăd însă viitorul. „Toate terenurile dintre 2 Mai şi Vama Veche au fost vîndute la preţurile din centrul capitalei. Posesorii aşteaptă doar autorizaţia de construcţie şi vor construi baruri, hoteluri, orice doar să-şi scoată banul", ne informează un localnic.

„Stau pe plajă-n Vama Veche Şi sînt apucat de streche"

Se vroia un loc iluzoriu al vacanţelor nonconformiste, un „WOODSTOCK" estival al rămăşiţelor hippie, o reînviere a spiritului liber. Acum cîţiva ani, satul era vizitat doar în trecere şi nu avea nici măcar apă potabilă. Acum, sînt mai multe crîşme decît case.

Totuşi, Vama Veche constituie, încă, o atracţie pentru cei care îşi doresc „o altfel de vacanţă", deşi celularele se fac auzite pe plajă, iar un avocat din Bucureşti se plînge: „De două zile n-am semnal!". Se preconizează concesionarea plajei. „Şi anu' ăsta au venit unii să ceară taxe pe cort. Important e să ştii orele la care vin şi să te cari de acolo, că te lasă în pace", ne spune Micuţu, 21 de ani. La WC-uri şi la duşurile doar cu apă rece, se percepe taxă: 3.000 de lei. „Dar lasă c-am aranjat, i-am dat o bere, şi-mi dă voie să intru încă 3 zile", aflăm de la Ovidiu din Braşov.

La Vamă, poţi veni fără nici un ban şi să stai o lună, ocupîndu-te cu mici afaceri (de exemplu, Dick face tatuaje, iar prietena lui Claudia vinde coliere din scoici), sau găsind „sponsori oficiali". „Majoritatea celor care vin aici, îşi cheltuie banii din prima zi. Totul e să ştii cînd apar şi să te nimereşti prin preajma lor", ne informează Vlad, 20 de ani. Corturile sînt ale tuturor, poţi avea surpriza să dispari noaptea cîteva ore şi să ţi-l găseşti populat de aşa-zişii tăi cunoscuţi. Se mai doarme şi pe plajă, sub clar de lună, în vecinătatea îndrăgostiţilor, care practică amorul liber. Conservele sînt preţioase şi se consumă în grup, pe principiul: „Mîncăm acum, cine ştie cînd o să se mai întîmple?". Totuşi, „e mişto în Vamă, pentru că asculţi muzică bună şi mai găseşti şi oameni cu care ai ce discuta", afirmă Matei, 20 de ani. Printre aceşti oameni se numără şi turiştii străini, atraşi de ineditul locului (un american te opreşte pe stradă, pentru a se interesa unde poate găsi „iarbă" şi sfîrşeşte prin a face cinste unei terase întregi, sau un grup de turişti bulgari îţi istoriseşte despre „nisipurile de aur" şi fredonezi împreună cu ei genericul muzical de la „Noapte bună copii!" al televiziunii vecine, vizionate cu predilecţie de români înainte de '89 etc.).

Totul ar fi aparent frumos, dacă „băieţeii de cartier" n-ar veni şi ei în trecere, într-un Jeep decapotabil, dacă n-ar fi apărut discoteca „El Dorado" şi dacă, n-ai auzi dintr-o crîşmă: „La Familia/ Cine nu e cu mine/ Duşmanii mor/ Că ne descurcăm mai bine".

La concertul din Vamă al formaţiei Vama Veche, cei care au mediatizat exagerat spiritul locului, solistul îşi asumă în parte vina pentru degenerarea acestuia şi ne invită să căutăm la anul alte destinaţii cum ar fi: Limanu, Periboina, Gura Portiţei...

Adina POPESCU

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Nu-l cunosc pe...

Andrei Raţiu, prinţ

A fost odată ca niciodată, la vîrsta aia de 19 ani...

Dar văd că aţi urmat un anumit curs, de la parada fetelor ce doreau să vă fie soţii, la agenţia de fotomodele. De unde pasiunea aceasta pentru femei?

Este pasiunea pentru artă. Eu am terminat Liceul de artă „Tonitza"...

Asta e artă mişcătoare...

Terminat Facultatea de artă, pictură monumentală, am făcut şi Facultatea de design vestimentar, cu creatoarea Zina Dumitrescu, mă interesează toată viaţa artistică, inclusiv muzicală. Aici nu mă pot lăuda că am talent, dar pot sponsoriza anumite acţiuni ale artiştilor, pentru că iubesc foarte mult evenimentele artistice.

Revin, sînteţi, totuşi, celebru prin două evenimente ce ţin de sexul slab şi nu prin arta dvs.

S-a bătut toba, fiindcă presa a avut acest interes să se speculeze imaginea mea şi a familiei mele.

Ce tip de imagine?

Un copil de bani gata, aşezat pe un jilţ lîngă soclul statuii lui Lenin, şi prin faţa căruia treceau fete. A fost, apoi, legătura de prietenie cu gimnasta Lavinia Miloşovici, în urma căreia mi-a crescut popularitatea, în ciuda muncii mele.

Cred că, totuşi, v-a şi plăcut.

Reamintesc, aveam 19 ani. M-am lăsat manipulat de Ion Cristoiu la o vîrstă teribilistă.

S-a vorbit mult şi de impostura dvs. De unde şi pînă unde, prinţ?

Impostura nu există.

Adică, impostura asta de prinţ venit din neant...

Nu cunosc, cine a făcut pe mine impostor? Nu mai dau interviu, nu mai dau!

Eugen ISTODOR

Roluri

Cînd aud de cultură

Lui Goebbels îi venea să tragă cu pistolul, lui Remeş îi vine să tragă cu pixul. Ambele exprimă o stare de iritare, altminteri specifică nu numai unor responsabili ministeriali, ci şi unor inşi fără responsabilităţi (încă nu am spus iresponsabili). La drept vorbind, nu avem nevoie de cultură, sau, mai precis, oamenii **pot** trăi fără cultură. Fără hrană, fără adăpost, fără căldură nu se poate trăi, decît între anumite limite (în ultimul timp din ce în ce mai largi). Chiar şi fără alcool, fără tutun, fără droguri unii nu pot trăi. Dar fără cultură? Să fim serioşi! Ca să construiască, să doteze şi să aprovizioneze cu carne vie Auschwitz-ul sau Buchenwald-ul, naziştii nu trebuiau să-l citească pe Kant. Cei care l-au citit, cu atît mai rău pentru ei. Ca să înfiinţeze Gulagul, bolşevicii nu aveau nevoie de Dostoievski. În vederea mineriadelor, climatul de cultură nu era Blaga. Luptele de stradă dintre rakeţi şi valutişti nu-l aveau ca patron cultural pe Cioran. În ultimă instanţă, textualist vorbind, Caliban nu-l citeşte pe Shakespeare. Toate acestea mi-au venit în minte în timp ce regizorul şi profesorul Ion Cojar, director al Teatrului Naţional din Bucureşti, îi povestea într-o (proastă) dimineaţă lui Leonard Miron la TV1 că teatrul său va trebui să-şi închidă porţile, din lipsă de bani. Ca şi Teatrele Naţionale din Craiova şi Timişoara. Intervievat la telefon, ministrul Culturii, Ion Caramitru, a confirmat amar, adăugînd că, practic, nu se mai poate lucra, iar ministerul său „nu mai are obiect". La remarca lui L. Miron că i-ar fi stat mai bine pe scenă decît în spatele biroului, Caramitru a exclamat: „Da!" Ciudat! În urmă cu trei-patru ani, cînd i-am spus acelaşi lucru, interpretul lui Hamlet mi-a răspuns, evident, din spatele unui birou: „Îmi place foarte mult ceea ce fac!" Cîte dezamăgiri a fost nevoit să acumuleze de-a lungul timpului Ion Caramitru ca să poată rosti acest din urmă „da"!

La un moment dat, cursul dialogului de la TV1 s-a bifurcat: Ion Cojar şi-a exprimat credinţa că guvernul va reveni asupra deciziei sale împotriva culturii, în timp ce Ion Caramitru, realist, a zis că statul se va retrage din cultură dacă procesul economiei de piaţă va merge pînă la capăt. Ceea ce a ignorat sau a omis să spună ministrul Culturii este că în Germania, Anglia, Franţa, Italia, precum şi în alte ţări europene care se află în plină economie de piaţă, statul nu s-a retras cu totul din cultură, ci o subvenţionează încă, pe diverse căi.

Riscul actualei politici a statului român, care preferă să subvenţioneze băncile şi întreprinderile falimentare şi nu cultura, este acela de a avea mai mulţi Calibani decît şomeri.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

„DĂ-MI VOIE SĂ NU FIU TÎMPIT" „EŞTI PROST"

● O frîntură de discuţie auzită în treacăt la emisiunea lui Dan Diaconescu; un onorabil senator: „Dragul meu, dă-mi voie să nu fiu tîmpit!". Închipuiţi-vă cu cîtă plăcere şi amabilitate a spus adversarul de idei: „Vă rog!". **(C. G.)**

● Este seară, frig şi plouă, într-o staţie de autobuz. Atmosfera deprimantă este însufleţită de sosirea a doi cheflii care vorbesc în gura mare. Primul, revoltat: „Mă, mă-nşeală"; al doilea, împăciuitor: „De unde ştii?"; tot revoltat: „Ştie toată lumea"; începe să-şi piardă răbdarea: „Ei, eu nu ştiu"; culmea revoltei: „Păi, tu eşti prost". **(C. G.)**

SUBIECTUL CECEN, URŞII BRUNI EUROPENI ŞI TAURUL VIRIL

● Ochiul ager al unui telespectator francez a descoperit într-o seară, la telejurnal, că ruşii „lucrează", în Cecenia, cu armament american (tancuri, elicoptere, Hercules-uri). Postul respectiv a lămurit repede sesizarea: a fost o confuzie! În subiectul cecen s-au amestecat, din eroare umană, imagini ale armatei americane pătrunzînd în Kosovo! Nimeni, la montaj, nu a observat deosebirile de decor, relief, natură. Kosovo-Groznîi – *même combat!?* În curînd se vor confunda nu numai armele, dar şi războaiele, cel mai nostim urmînd a fi armonioasa indiferenţiere a cauzelor şi scopurilor... Nostim? Vine şi vremea – dacă n-a şi venit – cînd nostim va fi totuna cu groaznic. **(R. C.)**

● Stăm bine pe plan mondial nu numai la sport, ci şi la fiare sălbatice: România se plasează pe locul doi în Europa cu efectivele de urşi bruni de care dispune în prezent – s-a constatat la cea de a 12-a Conferinţă internaţională privind biologia şi managementul ursului, desfăşurată de curînd la Poiana Braşov. „Franţa mai are doar şapte urşi, iar unul din ei a trecut la italieni, astfel că francezii au mai rămas doar cu şase exemplare" *(Adevărul,* 18 oct.). Iată că şi surorile noastre de gintă latină, ţări avansate, au probleme: altele decît noi, dar au! **(T. C.)**

© C. Bumbuţ

● Unitatea de stil se cîştigă greu şi nu e la îndemîna oricui. Tocmai de asta e bine să remarcăm reuşitele, descoperite recent într-un singur număr de ziar *(Naţional,* nr. 719). Citim în editorial: „Natura îşi leapădă profilul pictural şi se transformă, în instinctele omului de rînd, în sursă de hrană... Foamea acoperă pădurile cu voalul instinctului de conservare... Sărăcia ne-a luat natura ostatică". În stil frumos şi elevat este relatat şi faptul divers: un ţăran dintr-o comună vîlceană şi-a pierdut viaţa într-un accident provocat de întîlnirea celor două vaci înjugate la căruţa sa cu un taur care, aflat în zonă, „s-a repezit la cele două animale să le curteze". Văcuţele au luat-o la fugă scăpînd din mîna vizitiului, iar omul a căzut din căruţă şi s-a accidentat mortal. „Taurul viril şi vacile frigide au făcut ca bătrînul să plătească cu viaţa toată tărăşenia". Pînă şi anunţurile matrimoniale publicate aici sună altfel: „Delir erotic, plăceri stîrnite sonor, ardoare stinsă fără travaliu". Se dovedeşte, astfel că – avînd bune modele – şi cititorii se molipsesc de expresivitate indiferent ce mesaj comunică. **(T. C.)**

ALUNIŞ SAU VIAŢA!

● În *Orăşelul Copiilor* din Parcul Tineretului există restaurantul „Saramontiel" (se citeşte cum se scrie şi invers). Două detalii întregesc povestea: unu, societatea comercială care susţine restaurantul se numeşte, dacă înţelegem bine, *Aluniş.* Şi doi, domnul Ion Dichiseanu nu a fost niciodată văzut prin zonă. **(A. C.)**

● Din reclama la cafeaua *Elite:* „un nou salariu pe viaţă! 300 $ lunar timp de 30 de ani!" Un alt fel de a spune „banii sau viaţa!". **(C. M.)**

TELEFOANE PUBLICE VANDALIZATE ÎN STIL MAFIOT ÎNTR-O SOCIETATE CARE PRACTICĂ MONOGAMIA

● Pe vremuri, telefoanele publice erau distruse de dragul fiselor de 25 de bani. Astăzi, cele cu cartele sînt vandalizate la fel de sălbatic. Motivul rămîne obscur: să fie un protest la adresa sistemului de cartele, o tradiţională formă de defulare sau o modalitate creativă de manifestare a vreunei subculturi? Cert este că, dacă vrei să dai telefon din oraş (şi aici mă refer la zonele centrale), e musai să fii posesor de mobil. **(I. P.)**

● „Cămătar executat în stil mafiot" *(Adevărul,* nr. 2908). „Unul sau mai mulţi datornici de-ai lui au decis să-l extermine. Şi, totodată, *să-i dea şi o lecţie"* (s.n.). Neapărat trebuitoare, probabil, aşa încît insul să nu mai dea bani cu cămătă şi pe lumea cealaltă... **(T. C.)**

● Schröder, cel mai căsătorit prim-ministru, dintr-o societate care practică monogamia, este criticat de stînga partidului său pentru trădarea intereselor sindicale în favoarea patronatului. Altfel spus, i-a trădat pe cei săraci de dragul celor bogaţi. Sensibil la critică şi la sfaturile consilierilor, Gerhard Schröder a decis să nu mai fumeze în public ţigările de foi preferate, în valoare de 40 de dolari bucata. **(M. B.)**

210 DACII ŞI ACEEAŞI LIMBĂ?

● Într-o reclamă radiofonică pentru marele premiu de 3,5 miliarde de lei oferit de Banca Populară Română, ascultătorii sînt îmbiaţi să viseze: „Dacă aţi avea aceşti bani, v-aţi putea cumpăra 210 Dacii sau 42 de apartamente". Iată că şi banii capitalişti sînt măsurabili tot cu unitatea idealului comun de bunăstare al socialismului multilateral-dezvoltat: Dacia şi apartamentul. Probabil că reclama prinde. **(M. V.)**

● Existau manuale alternative şi înainte de reforma domnului ministru Andrei Marga. Altfel de unde ar fi ştiut elevul Andrei Pisău, clasa a XII-a, Colegiul Naţional „Sf. Sava" (citat de cotidianul *Adevărul)* că „După cîte ştim, Comunitatea Europeană presupune aceeaşi limbă şi renunţarea la valori"? Doar nu din *Adevărul.* **(M. B.)**

LEMNE DE FOC ŞI O CAFEA DE 25.000 DE LEI CEAŞCA PENTRU TEMPERATURA CORPULUI

● La Brezoi, mic orăşel pe valea Lotrului, înainte de război toţi locuitorii beneficiau de două gratuităţi. Nimeni nu plătea curentul electric şi, de asemenea, lemnele de foc erau lăsate în faţa caselor regulat şi gratuit. Recent, CONEL a constatat că produce mai multă energie electrică decît necesarul intern. Şi caută noi pieţe de livrare. Pînă le va găsi, tot scumpeşte curentul. Căci, de bunele obiceiuri interbelice, nu-i aşa, nici nu mai poate fi vorba. **(A. M.)**

● În conformitate cu înţelepciunea populară din zicala „capra sare masa, iada sare casa", acei curajoşi care intră într-o anume brutărie de lîngă P-ţa Dorobanţi şi comandă o cafea (peste 25.000 de lei ceaşca) vor trebui să sară peste masa de prînz din lipsă de alte fonduri. Ceşcuţa (adică iada) de cafea sare, undeva în nou deschisul MALL, peste 40.000 de lei, făcînd inutile orice eforturi ale celor care strîng bani pentru o casă şi creîndu-le crize de nervi care nu pot fi calmate cu toată cofeina din lume. **(C. M.)**

● Într-o dimineaţă, pe strada Drumul Găzarului, am trecut pe lîngă trei gunoierese care stăteau de vorbă, sprijinite în mături. Una dintre ele (ce părea a fi liderul lor de opinie, judecînd după gabarit şi după atenţia cu care o ascultau celelalte două) spunea: „S-a constatat că temperatura corpului...". **(D. S.)**

„Fără concesii, nu există avantaje“

– convorbire cu Andrei PLEŞU, ministrul Afacerilor Externe –

Stimate Domnule Ministru, discursul public de la noi e dominat de ideea integrării euroatlantice: se pare că toată lumea doreşte acest lucru. Cît de pregătiţi sîntem însă să acceptăm, pentru a realiza integrarea, renunţarea la unele atribute ale suveranităţii?

E adevărat, la suprafaţă există consens. Se adevereşte, o dată mai mult, definiţia specificului naţional pe care a dat-o, la începutul veacului, Marin Simionescu-Râmniceanu, şi anume că românii sînt foarte adaptabili la suprafaţă şi conservatori la bază. La suprafaţă sîntem de acord cu integrarea, la bază ni se pare o formalitate şi o înţelegem în măsura în care nu afectează deloc cursul obişnuit al vieţii şi deprinderile noastre tradiţionale. În realitate, orice integrare într-un organism transnaţional înseamnă, pe de o parte, o punere de acord a unor reguli care sînt convenabile pentru ansamblu, dar pot implica pentru fiecare parte anumite restricţii – nu neapărat comode; pe de altă parte, orice asemenea integrare înseamnă o negociere asupra unor fragmente de suveranitate. Cînd spunem *suveranitate* avem un concept strict politic: ne gîndim la frontiere şi la independenţă, ceea ce este legitim înăuntrul unei definiţii largi a suveranităţii. Dar suveranitatea e mai mult decît atît; există o suveranitate financiară, o suveranitate legislativă, o suveranitate economică în general, iar lucrurile acestea fac de obicei obiectul unor tranzacţii de cîte ori se încheie un tratat sau un acord cu altă ţară. Aşa ceva se întîmplă şi în viaţa zilnică. Orice contract între două firme sau între doi oameni este o cădere de acord asupra unor concesii. Căsătoria este şi ea o „cedare a suveranităţii“ în favoarea unui partener care începe să aibă drept de intervenţie sau de „control“ asupra unei părţi a trupului şi a vieţii tale publice şi private. Aşadar, suveranitatea, care pare un concept absolut, este în realitate unul dintre lucrurile care se negociază frecvent, pentru ca viaţa să fie posibilă. Sigur că nu se pune problema să *renunţi* la suveranitate. Dar într-o lume care merge spre globalizare, spre spirit planetar, suveranitatea va trebui să devină un concept extrem de flexibil, fiindcă altfel riscă să rămînă literă moartă. Paradoxal, suveranitatea nu se poate salva decît prin flexibilitate, nu prin îngheţare. Trebuie, să zicem, să renunţăm la o reglementare a pieţei agricole, gîndită pînă acum strict în termenii economiei interne, şi să ne adaptăm la un set de reguli care privesc comunitatea în ansamblul ei; or, asta afectează cantitatea producţiei, preţurile de vînzare, traficul acestor mărfuri ş.a.m.d. Va trebui deci să ne integrăm într-o gîndire globală care nu va coincide întotdeauna cu gîndirea naţională. În plan militar, ca să te integrezi în Alianţa Nord-Atlantică trebuie să armonizezi funcţionarea aparatului militar naţional cu o armată care este internaţională prin definiţie. Asta înseamnă că asupra tehnicii propriuzise, a efectivelor, a modernităţii armamentului trebuie să cazi mereu de acord cu mai mulţi parteneri în cadrul unui complex care este, repet, transnaţional. Prin urmare, cînd spunem „vrem integrare europeană şi euroatlantică“ trebuie să ştim foarte precis că asta echivalează cu un set de avantaje, dar şi cu un set de concesii. Fără aceste concesii, nu există avantaje.

Integrare prin transformare

Cum a funcţionat acest proces de „cedare“ treptată a suveranităţii în cazul ţărilor care au intrat mai tîrziu în Uniunea Europeană (Spania, Grecia, Portugalia) şi ce putem învăţa din experienţa lor?

Chiar şi ţările membre nu sînt scutite de anumite frustrări. Există o dezbatere foarte vie în interiorul Uniunii Europene cu privire la restructurarea ei ca organism. Ceea ce înseamnă că Uniunea este resimţită, din punct de vedere funcţional, ca imperfectă. Există frustrări regionale – ţările din sud se socotesc uneori dezavantajate faţă de ţările din nord. Anumite măsuri impuse „de la centru“ dezavantajează, într-un domeniu sau în altul, pe unele dintre membrele Uniunii. Prin urmare, a intra în Uniunea Europeană înseamnă a intra într-un mecanism foarte colorat, foarte divers, în care somnolenţa sau rutina nu au loc. Nu intri într-o linearitate comodă, ci într-un proces care înseamnă o permanentă dezbatere, o permanentă acomodare, un permanent set de concesii. Felul în care au fost primite unele ţări, de pildă Grecia sau Portugalia, într-un moment cînd erau departe de a furniza o performanţă cu adevărat competitivă, a fost foarte avantajos pentru ele. Ele nu au avut de dat examene, nu au avut de trecut nişte „figuri impuse“. Succesiunea a fost răsturnată: întîi integrare şi apoi evoluţie înăuntrul organismului deja existent, cu ajutoarele de rigoare, desigur. Pentru noi ar fi fost foarte convenabilă această variantă. Mai în glumă, mai în serios, am şi sugerat-o în cîteva rînduri. Dar se pare că pentru Uniunea Europeană primirea acestor ţări a implicat un efort pe care nu mai e dispusă să-l repete. Uneori, am un mic delir privat în legătură cu felul în care s-ar fi putut desfăşura lucrurile. Dacă imediat după 1989 Uniunea Europeană ar fi *adoptat*, pur şi simplu, fostele ţări comuniste (lucru plauzibil în atmosfera de euforie care era atunci), aceste ţări care stătuseră sub obroc vreme de 45 de ani ar fi revenit – firesc – la organismul european. Se putea, pur şi simplu, decide atunci, într-o noapte, ca aceste ţări să primească beneficiul apartenenţei pe care îl pierduseră fără vina lor. Ar fi fost, desigur, un efort foarte mare, dar am senzaţia că ar fi fost totuşi mai mic şi cu rezultate mai prompte decît această treptată, lentă asimilare, pe baza unei liste de criterii care devin apăsătoare. Acest lucru s-a întîmplat însă cu o singură ţară, cu fosta RDG. Ştiu că e utopic ce spun, dar dacă fiecare ţară mare din Europa de Vest ar fi adoptat cîte o ţară din Est aşa cum Germania Federală a adoptat fosta RDG, probabil că Europa ar fi arătat astăzi altfel. N-a avut nimeni inspiraţia să facă asta. Sîntem aşadar într-un mers de melc.

Ţara noastră are însă statutul de asociată a Uniunii Europene şi un parteneriat cu NATO. Se poate spune că am şi „pus ceva în comun“, că am „renunţat“ deja la anumite atribute ale suveranităţii?

Am renunţat, mi-aş permite să spun (cu toate riscurile), *din păcate*, la foarte puţin. Statutul de asociat la Uniunea Europeană ne creează mai degrabă perspective decît o obligaţie de acomodare bruscă. De fapt, renunţările despre care vorbim au de multe ori aspectul unor acumulări. Am renunţat, de pildă, la o legislaţie depăşită, ceea ce înseamnă un progres, un cîştig pentru un sistem legislativ armonios. Pentru a îndeplini criteriile de integrare atlantică, trebuie să le permitem partenerilor noştri să facă propuneri concrete de reformă a armatei. Acest lucru s-a întîmplat deja, un general american a studiat subiectul şi a venit cu un proiect la care trebuie să răspundem. Nimeni nu ne cere să renunţăm la capacitatea noastră de apărare; există însă un concept modern al apărării care nu se mai potriveşte cu conceptul tradiţional de apărare pe care îl avea armata noastră. Din nou, este o renunţare la un concept tradiţional, care însă este dublată de un profit în planul funcţionalităţii, al eficacităţii. Aş încerca să depăşesc această dialectică, „integrare“ vs. „renunţare“. E vorba despre o integrare prin *transformare*, printr-un tip de renunţări care de cele mai multe ori sînt achiziţii. Asta cred că este poziţia corectă faţă de acest proces; nu sîntem puşi să ne împuţinăm, sîntem puşi să ne structurăm.

Frontiera nu mai este un zid, ci un pod

Dar dialectica „integrare“ vs. „renunţare“ revine adesea în discuţiile de la noi. Aşa, de pildă, există opinii conform cărora, dacă ne integrăm în structurile europene, riscăm să pierdem cu totul atribuţiile statului naţional şi să ne vedem federalizaţi...

Sîntem cu toţii atît de contaminaţi de felul de gîndire de dinainte de 1989 încît sîntem repede dispuşi să consolidăm tabu-uri şi să demonizăm concepte. Unul dintre ele este conceptul de federalizare. Trebuie să spunem limpede de la bun început că Uniunea Europeană este un organism gîndit pe baze federale, în care fiecare membru intră într-un concert comunitar. Şi armata NATO este o armată federală, multinaţională, care pune în joc resurse ale mai multor ţări. Să nu uităm că una dintre ţările pe care noi o admiram foarte mult înainte de 1989 pentru progresele ei economice se numea Republica *Federală* Germania. Nimeni nu simte, în Germania, că s-ar fi cedat ceva din suveranitate, din chipul naţional al germanităţii. Germania este foarte germană, este integral germană, deşi este gîndită după o structură administrativă de tip federal. Trebuie să încetăm să demonizăm un concept care funcţionează fără efecte negative în multe ţări civilizate din Europa şi care nu înseamnă pur şi simplu dispariţia identităţii naţionale. Nu este vorba nici de ştergerea frontierelor, ci de ceea ce Titulescu numea „spiritualizarea“ lor. Frontiera nu mai este zidul unei puşcării, ci este un pasaj, un pod. Conceptele de suveranitate şi de identitate naţională au fost gîndite pînă în 1989 în ţările comuniste ca nişte concepte de tip concentraţionar. Suveranitatea însemna dreptul autorităţilor de a se comporta oricum, fără să rişte nici un fel de control sau de intervenţie din afară: era un fel de a legitima arbitrariul ideologic şi politic. Dacă vrem aşa ceva, dacă vrem o izolare de acest tip, în care să nu mai ţinem cont decît de regulile pe care le inventăm noi de la o zi la alta, atunci să ne răfuim cu ideea „neamestecului în treburile interne“ în vechiul stil, avem destulă experienţă. După ce ani de zile au auzit, de cîte ori se comiteau abuzuri în România, că aceste abuzuri nu justifică „amestecul în treburile interne“ şi că toate problemele legate de drama comunistă sînt „interne“ şi nu-i privesc pe alţii, românii de azi ar trebui să fie în mod special sensibili la acest concept şi să simtă nevoia relativizării lui. Dacă gîndim suveranitatea ca pe o formă a izolării fudule, ea se va întoarce împotriva ei înseşi. Aş adăuga că – în ciuda diverselor demagogii apocaliptice – România nu e pîndită azi de riscul unei federalizări *negative*, cu pierderea de suveranitate şi integritate teritorială.

Experienţa integrării europene arată că, şi în ţările occidentale, fiecare pas s-a făcut cu destulă greutate. Uneori, elita politică vedea departe, dar electoratul s-a dovedit conservator (cum s-a întîmplat în cazul referendumurilor pentru aprobarea Tratatului de la Maastricht, cînd în unele ţări s-a votat de două ori, în altele majoritatea a fost extrem de slabă). La noi cum stau lucrurile, din acest punct de vedere? Din sondaje, s-ar părea că majoritatea populaţiei doreşte integrarea, fiind aşadar în perfect acord cu clasa politică.

În vremea conflictului din Kosovo, la întrebarea dacă vrem să ne integrăm în NATO, răspunsurile afirmative au fost mai puţine decît înaintea reuniunii de la Madrid (62% faţă de 85%). E o majoritate mai realistă decît cea de dinainte de Madrid, cînd în această dorinţă de integrare se amestecau foarte mult romantism şi foarte multă simbolică. După Kosovo, opţiunea a trebuit să fie inevitabil mai rece, mai realistă. Cu acest procentaj, putem spune că opinia publică românească este surprinzător de bine şi de ferm orientată. În declaraţii, toate partidele, chiar şi cele aşa-numite „de extremă“, admit că nu există alternativă. Aici ar trebui să intrăm într-o analiză de sinceritaţi şi de ipocrizii, dar în politică este foarte greu să separi aceste două concepte, mai ales în campanie electorală. Cred că e convenabil să admitem că există un consens politic şi unul de opinie conform cărora nu există o opţiune mai bună pentru ţara noastră. Nu mai e cazul să dezbatem variante, ci să consolidăm raţional, economic, politic, această opţiune. Orice altă opţiune mi se pare ori utopică, ori de-a dreptul periculoasă.

A consemnat Mircea VASILESCU

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

● Anul VII ● Nr. 350 ● 22 - 28 octombrie 1999 ●

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Mircea VASILESCU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VII
nr. 351
29 oct. - 4 nov. 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Sărbători și serbări naționale

© C. Bumbuț

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Noi, elevele clasei a II-a elementară din Com. Frumușani vrem să-ți povestim ce se lucrează la noi în sat și cum ne pregătim noi să întâmpinăm 1 Mai.

Oamenii din sat au început să are pământul și să-l semene. Lumea e veselă căci la noi se muncește laolaltă și din această cauză munca e mai ușoară. Să fi văzut, dragă Pogonici, ce bucurie a fost când a sosit în comună primul tractor dela stația de mașini agricole! Noi copiii, i-am eșit în întâmpinare și l-am împodobit peste tot cu flori! Ce frumos a fost!“

(din revista „Pogonici“, 27 Aprilie 1949)

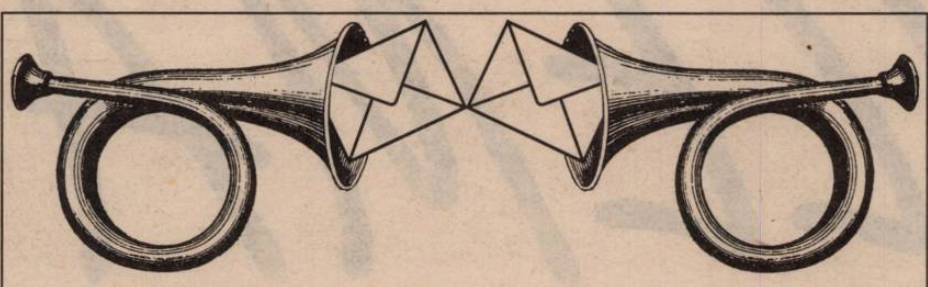

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 348: „*Violenţa*“

Din lumea celor care ne cuvîntă altfel

Aş vrea să împărtăşesc şi altora din experienţa pe care am trăit-o în preajma Binelui.

M-am aflat în acele luni care umplu un an universitar într-un mic orăşel elveţian, pe care lumea de la noi îl ştie doar după numele unei celebre echipe de fotbal. Ştiindu-se în preajma unui lac superb, orăşelul şi oamenii au împrumutat de la acesta calmul apelor lacustre. Întregul ritual al întîlnirilor se desăvîrşea pe malul lui, duminică după-amiază. Prin acele locuri ţi se vorbeşte într-un alt grai, care nu e neapărat mai plăcut la auz decît al nostru, dar mai mîndru la port. El ştie să se ţină mai bine în gurile oamenilor. Mi-era greu să mă obişnuiesc cu vorba bună, cu feţele senine ale celor care o rosteau. Ideea asemănării la chip a oamenilor mi-a fost infirmată. Nu, oamenii nu se aseamănă între ei după chip, şi cu atît mai puţin ei toţi după chipul divin. Graiul are puterea de a ne schimba la faţă. Există un grai care, folosindu-se de cuvinte şi adresîndu-se urechilor, face ca oamenii să se înţeleagă între ei sau să îşi transmită unul altuia luminile minţii lor. Mai există însă şi un alt grai care, folosindu-se de cele ce se văd şi adresîndu-se celor ce văd (ochilor), se rosteşte într-o limbă divină. Oamenii îşi văd chipurile, le văd şi pe ale celorlalţi şi îşi îndreaptă în aşa fel vorba încît să fie plăcută şi frumoasă tuturor. Există astfel o transcendenţă, în lumina căreia minţile noastre apar mai înţelepte. Prin urmare există chipuri umane diferite, mai mult sau mai puţin luminate, unele chiar rămase în umbră. Ştim bine că lumina este un mediu care pune în valoare elementele naturale, apa spre exemplu. Oamenii din micul orăşel elveţian au lacul lor, în care îşi luminează chipurile. Există şi versiunea apei în povestea lui Narcis. La moartea acestuia, apele au început să-l plîngă, întrucît nu mai aveau în cine să se privească. Este, dacă vreţi, nevoia de a căpăta un chip frumos, pe care şi apa o simte. Apele noastre sînt departe de a-şi plînge oamenii. Şi i-ar dori, dar nu îi are.

M-am aflat pentru cîtva timp în preajma unor chipuri, în preajma luminii şi a apelor. Adică în preajma Binelui (pe care Platon îl asemuie Soarelui din lumea vizibilă).

Anda OPRIŞOR
studentă
Neuchâtel, Elveţia

Nr. 349: „*Ei, evreii*“

Ei/Noi evreii şi... manualul de Istorie

„Acolo şezum şi plînsem,
La vorvoară că ne strînsem:“
Dosoftei

Haite de cuvinte.
Frustrări defulate.

Am zappat şi eu, la începutul fiecăruia, pe „toc şo“-ul românesc (toc – de la a toca nervi, nu idei). Ce face, oare, să merite a te supune unei provocări sub-inteligente? Doar speranţa că, năvălind prin ecran în casele altor suficienţi la-toate-pricepuţi, „românii universali“, ai putea deschide minţi? Fals! Fals! Fals! Indiferent de eleganţa/stridenţa/răceala studioului, cei chemaţi sînt „scoşi la lecţie“ nu ca să răspundă, ci ca să ajungă, mitocanizaţi, la colţ, pe coji, cu spatele la naţie – „ce bine le-a zis-o ăla!“. Ca să facă băieţii din orchestră, existenţi sau presupuşi, „pam, pam“. Încă un terfelit! Rona Hartner (o fi, n-o fi evreică?!), la sfatul unui înţelept, s-a ridicat şi-a plecat. Înainte de publicitate!

Am citit ACEL manual. Deşi profesor, nu-mi permit să vorbesc despre el: nu e domeniul meu. Dacă tot trebuia inventată o gogoaşă explozivă asortată „evenimentelor de la Arad“, n-ar fi fost normal (ha, ha, ha!) ca ISTORICI să discute, pro şi contra, despre el? Acum, că istoria nu mai este, slavă Domnului!, probă obligatorie la bacalaureat.

N-aţi avut impresia, citind despre autodafé-ul după care se tînjeşte, că alunecaţi în „Jurnalul“ lui Sebastian?

Nu v-a răscolit memoria, unora dintre dumneavoastră, aerul de hală ani '50, în care unii tac doar pentru că e evident că sînt ALTFEL?

Definitivă tristeţe!... Să te trezeşti că cei din jurul tău *nu se mai aud unii pe alţii*, că se vorbeşte cu răutatea vorbelor care nu admit alternativă. Că de-atîta maniheism s-a făcut peste tot gri. Suflete gri, înţepenite...

Pentru cei care, netrăind, necitind decît ceea ce/cît le convine, nu ştiu cum a fost şi sfîrşesc prin a avea îndoieli că a fost: atunci, ca şi acum, unii i-au luat pe autori drept „jidani“.

Lecţia evreităţii n-a prins la români. Acel „împreună“ care diferenţiază poporul de populaţie. „Altceva“-ul ca esenţă a supravieţuirii. Ne mai trebuie vreo 5.000 de ani...

Cred că „manualul de-a XII-a“, în ceasul al XII-lea, ne-a demonstrat că nu rezistăm la proba celuilalt. Empatie? În fond, ni se ceruse atît de puţin!... Poate prea puţin pentru o „naţie“ asaltînd doar glorii statuificate.

Alina IORDACHE
str. Mihai Viteazul 6
Rîşnov

N. red.: V-am „cenzurat“ ultimul rînd – nu intrăm şi nu-i lăsăm nici pe prieteni de-ai noştri, ca D-voastră, să intre în provocări care compromit principiile pe care le apărăm.

Rupte din viaţă

La teatru

Odeon. Zaragoza – 66 de zile. Sau aproximativ 3 ore. Invitaţii. Lume bună. Efluvii de parfum scump. Locuri „la alegere“. Invitaţi care n-au venit? Neinvitaţii surîd. Nu ne punem, dragă, aşa în faţă că vedem doar chiloţii actriţelor“. „Păi...“ „Lasă că ştiu eu de unde se vede bine...“ Oamenii povestesc... Los Angeles, New York, Frankfurt... „Da, da şi eu“. „Da' pe Jeni ai văzut-o?“... Germania, Franţa, Elveţia... „Mîine plec iar.“ „Ce mai faci?“ „Muncesc, doar mă ştii...“. Ssst. Scade lumina. Scena... un podium. Şerban Ionescu. Cristi Iacob. Lumini ciudate. Albastru. Gri. Umbre. Balet al gesturilor. Mda. Spectatorul, ca spectatorul. Cam rece la inimă. Doar de-abia a început. „Iii... Ia uite dragă...!“ Sex. Scene. O femeie naşte. Naşte pe o altă femeie. Lîngă mine, o studentă la actorie: „Nu-mi vine să crred!“... Iar sex. Balet. Un bărbat şi două femei. Sau duhuri. Iar studenta: „Ce porrcărrie!“ Alfons (din piesă) bea otravă. Zbateri. Durere. Iar studenta: „Da' ce urrlă ăştia! Şi ce dicţie proastă!“ Apare Marin Moraru. Iar ea: „Da, da, el e altceva!“... Urechea mea încearcă să vadă. Să audă, adică. Diferenţa cea mare? Parcă-parcă. Uf, „posedatul“ scuipă. Cînd vorbeşte... Dar... Devine interesant. Şi am uitat. De mine, de necazuri. Şi am fost doar cu ei. Pînă la pauză. Studenta, încremenită: „Măi, ce e asta?“ „Aşa i-o fi pus să facă!“ „E orribil“. „Dragă, dar pentru asta te pregăteşti.“ Pauză. „N-au dicţie, n-au... ţţţ... Nu-mi place.“ Ridicare din umeri. A celeilalte. Lumea forfoteşte. „Şi aia brunetă cine e? Dar Maia nu joacă şi ea? Crezi că e păpuşa? Ei aş, aşa un rol mic.“ Şi iar parfumuri. Reîncepe. Ei, dar e şi amuzant! Oau! Ha-ha-ha! Un domn explodează. Rîsul se loveşte de mine. Haa-haa! Parcă e mai cald. Parcă e mai zîmbet. Tii, dar ce idei! Avea dreptate doamna din pauză: „E un spectacol bun. Eu stau la Frankfurt. Am vrut să văd cîteva spectacole bune. Şi n-am prea găsit. Dar ăsta îmi place. Şi tînărul... cum îl cheamă? Cristi Iacob? Da, da, îmi place... E foarte bun.“ Ce mai tînărul, ce mai bătrînul... E Alfons, e şeicul, e un tărîm. Altul. Misterios. Care ne absoarbe...

Poftim? A, da, am venit înapoi. Aplauze. Şi eu. Aş vrea mai tare. Niciodată n-o să spun perfect. Dar uite că pot spune. Că mi-a plăcut. Perfect, nu. Vai de mine. Aşa ceva nu se face. Să fim moderaţi... Dar ce veselă mă simt. Mai tare aplauzele! Bravo! Ce drăguţe sînt...

Studenta – rece. Dacă o ating, oare se sparge? E aşa de... piatră. Emană frig. Măi... Mă uit din nou pe scenă. Mai existaţi voi? Ăştia veseli. Ăştia cu suflet? Ce bine! Vă rog, nu plecaţi. Nu vă transformaţi. Ajutaţi-mă să visez.

La revedere,

Dorli DELEANU

P. S. Îmi cer scuze pentru tăcere. Cît despre adresa mea, vă rog să acceptaţi transformarea unei cutii poştale stricate şi jefuite şi a unui cartier mărginaş în mister. Şi atît. Vă mulţumesc.

A fi „or not to be“?

Una din profundele schimbări petrecute după '89 este transformarea ţării noastre dintr-o ţară francofonă „par excellence“ într-una anglofonă, of course. Nu am nimic cu limba engleză, dimpotrivă, consider că fiecare dintre noi ar trebui să cunoască cele două limbi, pentru că a poseda numai una dintre ele e ca şi cum am avea doar o singură mînă.

Mă suprinde şi mă scoate din sărite nu atît faptul că fiecare ştie s-o dea pe limba lui Şecspir, cît efortul susţinut de a vorbi cu un accent anglo-saxono-american. Întrebîndu-l odată pe un poliţist unde este strada cutare, după ce m-a privit îndelung, omul legii (oare?) mi-a spus cu nonşalanţă: „This way!“ Am crezut că visez. Dacă am ajuns ca şi poliţiştii să stăpînească tainele limbii engleze, înseamnă că situaţia nu e chiar atît de rea. Pînă în ziua de azi mă întreb de ce naiba mi-a răspuns aşa. M-o fi crezut turist (nu prea eram îmbrăcat ca atare), sau a vrut să exerseze „pe viu“ după o lecţie la care tocmai participase? Nu m-am lămurit, dar m-a lăsat „bouche bée“ (scuzaţi că mai îndrăznesc s-o dau pe franceză).

Şi atunci, de ce să mai mir dacă la radio sau la televiziune auzim o pronunţie engleză care sună ca scrijelitul unui obiect ascuţit pe o bucată de tablă? Să luăm, de exemplu, cuvîntul Hollywood. Crede oare cineva că vom fi mai devreme cu un picior în NATO sau cu nasul în UE dacă vom pronunţa HALIUD?! Sau dacă, în loc de Clinton sau Washington vom spune CLINTN şi UAŞINTN (fără „O“-ul aferent care ne aruncă iar în comunism!). E penibil, e fals, e provincial! Şi dacă ne place să vorbim aşa, atunci de ce spunem VIP cînd ne referim la o persoană foarte importantă şi nu Vi.Ai.Pi. cum ar fi corect dacă ar fi să pronunţăm corect? Cînd am auzit pentru prima oară VIP am crezut că este o prescurtare de la VIPERĂ, VIPUŞCĂ sau VIPLĂ. Acelaşi lucru se întîmplă şi cu cuvîntul MANAGER care este masacrat fără milă de toată lumea, de la vlădică pînă la opincă, aproape cu un sadism premeditat. Oameni buni, MANAGER se pronunţă cu accent pe primul A, MÀNAGER. Asta-i toată filosofia. Acest accent se plimbă pe toate vocalele de parcă ar fi muşcat de viespe, numai la locul lui, în pronunţia corectă, nu l-am prea auzit. Dar, apropo de MÀNAGER: de ce să nu i se găsească un echivalent şi în limba română? Putem spune MANAGER de un milion de ori, 24 de ore în şir, credeţi că situaţia unei întreprinderi falimentare se va ameliora? Contează nu ce spui, ci ce faci. Ce, era rău director sau, dacă vreţi, director general? Francezii au o titulatură foarte precisă, P.D.G., adică Président-Directeur-Général, care înseamnă acelaşi lucru: MANAGER. De ce să nu se adopte şi la noi o formulă similară?

N-aş vrea să fiu considerat purist – şi poate că ceea ce am scris pînă la acest punct nu va fi privit prea bine de un propovăduitor al progresului. Cred însă că ar fi mai bine să revenim la pronunţia numelor străine pe care am apucat-o de la mama acasă şi să nu ne scălîmbăim fără rost, altfel este de-a dreptul penibil.

Şi dacă tot vorbim de limba engleză, o altă problemă este nivelul traducerii filmelor sau serialelor de televiziune. Cei care au cît de cît cunoştinţe de engleză se pot distra copios citind titrarea filmelor care poate transforma orice peliculă într-o comedie. Aşa de pildă, nu de mult, într-un dialog, una din eroinele filmului povestea unei prietene că a primit un mesaj prin E-mail. Iar în traducerea apărută pe ecran apărea: „Am primit un mesaj <email>“ (sic!)... Sau într-un alt film, o actriţă care juca un rol de artistă plastică povestea că lucrarea ei era foarte uşor de realizat şi folosea expresia „a piece of cake“ care ar avea echivalentul în româneşte: „o nimica toată“ sau „simplu ca bună ziua“. Dar în traducere apărea: „E simplu, o bucată de tortă“ (!!!) Curat româneşte! Şi ce să mai vorbim de un film în care era vorba de Christmas (Crăciun) şi în care traducerea vorbea de sărbătoarea Învierii...

Oare există cineva care controlează şi, dacă e cazul, corectează aceste traduceri, sau e tot rezultatul acelui sacrosanct amatorism care ne domină viaţa fără ca să-i pese cuiva?

Adar DARIAN
Bucureşti

Biroul pentru Informaţii Publice şi Raporturile cu Societatea Civilă (BIP)
Parlamentul României - Camera Deputaţilor

LEGEA SE FACE SUB OCHII TĂI. DESCHIDE-I!

BIP îţi stă la dispoziţie cu stenogramele de la şedinţele deputaţilor şi te pune în legătură cu membrii Comisiilor Permanente.

BIP: tel: (01) 402 1481• tel/fax: (01) 402 1479
E-mail: infocdep@cdep.ro • http:\\www.cdep.ro

Campanie realizată de **BIP** în colaborare cu **FDSC**
Proiect finanţat de **Programul Phare al Uniunii Europene**

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Focuri de paie**
- **Filmul**
- **Lucruri care merg bine**
- **(Anti)nostalgia**
- **Constituţia**

Provocarea

Primisem, era prin anii '80, o scrisoare de la un coleg clujean de la revista *Korunk*. O scrisoare neadusă cu poşta, ci ajunsă prin cineva care venise de la Cluj la Bucureşti. Precauţie explicabilă. Scrisoarea colegului de la *Korunk*, pe care abia îl cunoşteam din vedere, era una personală, dar avea un conţinut net politic: îmi semnala că în unele judeţe din Transilvania numele nou-născuţilor de origine maghiară erau românizate la oficiile de stare civilă. Procedeul mi s-a părut scandalos şi m-am gîndit ce s-ar putea face. Singura idee mai de doamne-ajută care mi-a venit a fost să încerc să discut cu cîţiva colegi literaţi din „grupul democrat" de la Uniunea Scriitorilor, pentru ca la proxima şedinţă a Consiliului să facem publice informaţiile primite şi să ne declarăm cel puţin stupefiaţi, dacă nu şi în categoric dezacord cu această politică. Pe vremea aceea, cum bine s-a uitat după '89, Consiliul Uniunii Scriitorilor îşi cîştigase „privilegiul" de a fi singurul spaţiu public unde, sub diverse forme, politica oficială era masiv contestată; de aceea, de prin 1985, nici nu s-a mai întrunit, fiind practic suspendat de autorităţi.

Încă mă gîndeam cu cine să încep „discuţiile de lămurire", cînd întîmplarea mi-a scos în cale o persoană foarte apreciată pentru trilurile democratice de la şedinţele de Consiliu (recunosc, însă, că pe atunci n-aş fi folosit expresia „triluri democratice", o fac – mărturisit! – exclusiv sub impresia evoluţiilor de după '89). I-am spus despre ce este vorba, ce cred că ar fi bine să facem şi de ce. Foarte deschis (era şi o persoană amică, nu doar o persoană „democrată"). Persoana democrată mi-a răspuns verde-n faţă: „Da, dar şi *ei* ne-au maghiarizat pe noi!". „Tocmai asta e! – i-am ripostat. Dincolo de toate şi de tot, mie *ca român* îmi este ruşine de ce se-ntîmplă! Şi nu numai ruşine. Nenorociţii ăştia distrug, de fapt, statul român, habar n-am dacă din creştinism sau din ticăloşie. Dacă e adevărat că sînt românizate cu forţa numele nou-născuţilor unguri, asta se va întoarce cîndva înzecit împotriva României. E un ciclu infernal, care trebuie oprit. De ce să nu încercăm?!". „Eu, nu!" – mi-a răspuns persoana democrată.

Am renunţat să mai caut eventuale solidarizări.

Dar n-am uitat.

După '89, cînd s-a stabilit noua zi naţională a României la 1 Decembrie, am crezut, cred şi voi crede nezdruncinat că a fost o gravă eroare politică. Ziua naţională (în înţelesul statal, nu etnic) este – sau trebuie să fie – un factor de coeziune. Să coaguleze, nu să divizeze. Are 1 Decembrie această valoare?! După opinia mea, categoric nu. Chiar dacă, incontestabil, simbolizează cel mai important eveniment din existenţa de aproape un veac şi jumătate a statului român, 1 Decembrie rămîne, totuşi, pentru o parte importantă a populaţiei României, data la care statutul şi condiţia acestei părţi s-au schimbat radical. În consecinţă, pentru o parte a populaţiei statului român, ziua de 1 Decembrie are în mod logic o semnificaţie non-festivă, ba chiar, inevitabil şi lesne de înţeles, tristă. Este însă acesta rostul unei zile naţionale?!

Atunci cînd s-a hotărît schimbarea zilei naţionale a României era momentul fast al alegerii în deplină libertate, fără nici un fel de constrîngere. Nu existau, totuşi, prea multe posibilităţi. Găsirea unei date istorice cu valoare simbolică pozitivă pentru *toţi* cetăţenii României nu era, totuşi, facilă. Asta dacă se caută neapărat, în virtutea unei tradiţii constituite, o dată istorică avînd semnificaţie simbolică.

Era însă cu putinţă, în principiu cel puţin, şi situarea diferită în raport cu tradiţia, tocmai ca o expresie a acelui moment de libertate: fixarea zilei naţionale la o dată neutră, aleasă după criterii aşa-zicînd foarte laice. Ca, de pildă, o zi de destindere şi sărbători populare, de relaxată comuniune, stabilită într-un moment al anului cu vreme normal agreabilă (în mai sau iunie sau septembrie), o zi a bucuriei, fără solemnităţi, fără pompă, de ce nu?!

...Cînd şi cînd, la întîlniri cu amici români, fie din România, fie din alte ţări, mi se întîmplă să evoc, jumătate în glumă, jumătate în serios, aceste ipoteze, desigur, desigur!, avînd grijă să pară mai mult o banală divagaţie decît o provocare intelectuală. Deşi...

Mircea IORGULESCU

Cît va conta ce nu contează?

S-a mai încheiat o săptămînă agitată din puţinele care ne despart de summit-ul de la Helsinki. Partidele din coaliţie se atacă din nou reciproc, bulgarii ne arată cu degetul ca pe o problemă a Balcanilor, mult promisa Lege funciară a rămas nefinalizată. Guvernul a hotărît să subvenţioneze energia termică pentru categoriile defavorizate, dar tam-tam-ul mediatic care a precedat şedinţa dedicată „agentului termic" ia amploare chiar dacă în România nu e deloc mai frig decît în alţi ani. Liderii celor patru confederaţii sindicale şi-au adus aminte că protocolul încheiat în mai cu guvernul n-a fost respectat şi ca atare ameninţă cu mişcări de stradă exact cînd PDSR îşi pune mari speranţe în ele.

La stînga spectrului politic, războiul psihologic împotriva puterii beneficiază de arme nuanţate, de nemulţumirea populaţiei şi de trădările în lanţ din interiorul coaliţiei majoritare. Jocurile nu sînt însă făcute, chiar dacă între PDSR, ApR şi PNR duşmăniile nu mai contează, iar în triunghiul CDR-USD-UDMR *contează doar duşmăniile*. Bătălia pentru alegeri e secundară şi n-a început cu adevărat; pentru opoziţie, important e acum să sperie Europa şi să ne lase încă o dată deoparte, pentru că după un eşec oficial la Helsinki puterea actuală n-ar mai fi deloc un adversar. În plan comunitar, strategiile s-au schimbat însă aşa cum s-au schimbat şi la noi, adică mai degrabă din întîmplare decît pe bază de proiect istoric ori din interes economic. Şi pentru că la Bruxelles România a fost nominalizată printre posibilii candidaţi la începerea negocierilor de aderare, la Bucureşti nu sînt încîntaţi decît vreo doi trei lideri, iar clasa politică în ansamblul ei trage înapoi. Brusc, toate canalele noastre private au început să vadă *răul şi relele* din ţară: violenţa de toate felurile, drama copiilor abandonaţi şi nepăsarea faţă de bolnavii de SIDA sînt subiecte exhibate acum de întreaga presă naţională. Toţi cei care se străduiau să ne convingă în legislaturile precedente cît sîntem noi de europeni şi cît de cinic e Occidentul că ne lasă în zona gri îşi fac un scop nobil din demonstraţia de sens invers: „sîntem necivilizaţi, săraci, dezbinaţi şi-l preferăm pe Ion Iliescu" spun, pe diverse voci, noii îmbogăţiţi ai tranziţiei, din poziţii de lideri de opinie, de ideologi sau parlamentari. Mesajul e destinat urechilor euro-atlantice, eventualilor investitori şi mai ales străinilor care stau în România. „Nu-i aşa că ni se dă de înţeles zilnic să plecăm, de vreme ce din toate programele de ştiri aflăm că n-o să fie apă caldă, c-o să îngheţăm în case şi că sîntem expuşi tuturor pericolelor apocaliptice?", m-a întrebat zilele trecute un om de afaceri care a văzut multe în viaţa lui şi-i merge mai bine la Sibiu decît la Praga. Ca un făcut, la doar cîteva ore un senator (fost PNŢCD) nemulţumit de felul cum se desfăşura una din obişnuitele recepţii la Cotroceni, voia să afle dacă „miros alegerile anticipate". Fiindcă el însuşi le doreşte. Asemeni lui Adrian Năstase, Teodor Meleşcanu, Virgil Măgureanu şi mulţi alţii.

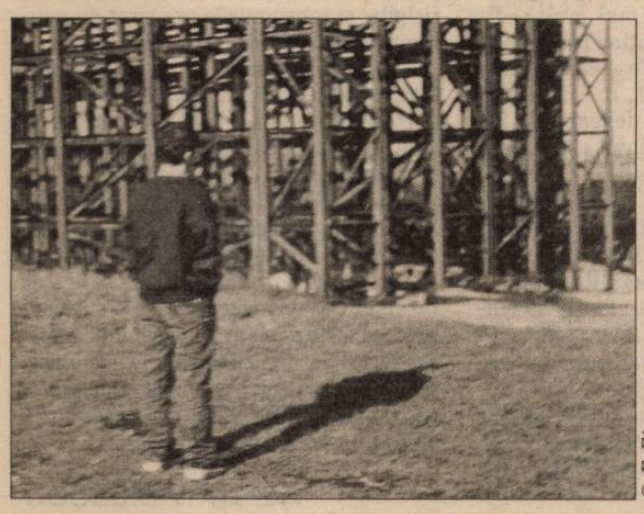

© F. Fără

Doar aşa, pentru că se plictiseşte în propriul rol de opozant al formaţiunii care l-a făcut parlamentar şi pentru că nu-i mai place nimic decît eşecul coaliţiei majoritare.

Elena ŞTEFOI

Cultura diferenţei

Din motive istorice care deja nu mai contează pentru discuţia de faţă, ***unitatea*** noastră ***naţională*** a fost în-temeiată într-o ***unitate culturală*** a tuturor românilor. Nu prea existînd în fapt (ca, de altfel, în orice altă naţiune), aceasta a trebuit să fie construită printr-o ***cultură a unităţii***, promovată de elitele naţionale, avînd ca vîrf de lance instituţia şcolii. Diversităţile de toate felurile, zonale sau sociale, au fuzionat cu timpul în imagini unitare ale ţaranului român şi ale culturii sale populare, ale sufletului popular şi specificului naţional şi nu în ultimul rînd, ale istoriei noastre comune. În acest context, demonstraţiile unui H.H. Stahl că, de pildă, „nu există folclor ci folcloruri", rămîn pînă astăzi un caz aproape izolat, tot românul preferînd, cînd vine vorba de satul românesc, să-l invoce pe Blaga şi satul său idee.

Identificîndu-se cu procesul de formare a naţiunii, această construcţie intelectuală a unităţii culturale a căpătat un caracter ***sacru*** pentru toţi conaţionalii, care îşi găsesc în ea temeiul propriei identităţi. Apărarea ideii de unitate culturală capătă la rîndul ei un aspect liturgic. În consecinţă, simbolurile acreditate ale acestei unităţi, precum Mioriţa sau Eminescu, de pildă, vor avea funcţie de icoane ale neamului.

Sacralizată, unitatea culturală devine ***adevăr unic***, avîndu-şi marii săi preoţi şi funcţionarii de rînd, slujind cu toţii interesul politic al naţiunii bazată pe unitate culturală – orice de-sacralizare a acesteia implicînd un risc de de-naţionalizare. Pentru toţi aceştia, cultura este, prin definiţia sa naţională, şi o problemă de *putere*. Ea oferă, pentru unii, fascinaţia monopolului adevărului, pentru alţii comoditatea slujirii sale obediente. Cunoaşterea acestui „adevăr unic" (indiferent care ar fi el, cu condiţia să fie acceptat ca unic) este astfel, la o extremă, un capital politic real (adică eficient în realitate) şi, la cealaltă, un mijloc de subzistenţă.

Toate acestea pentru a putea spune că polemica în jurul „manualului alternativ" exprimă, prin formulări meschine şi detalii nesemnificative, o problemă cît se poate de importantă. Pe scurt, ideea de „alternativ" în domenii precum istoria sau literatura naţională constituie ceea ce s-ar putea numi un atac la unitatea culturală – adică, după cum am încercat să sugerez, o crimă de les-naţiune.

„Alternativ" implică, în acest context, posibilitatea *alegerii*. Or, tot în context, aceasta deranjează profund. Deranjează, pe de o parte, instituţia publică a adevărului unic, de la marea putere a politicienilor sau jurnaliştilor a căror autoritate se bazează pe pretenţia de monopol al adevărului naţional, revoltaţi la ideea posibilităţii unui „jurnalism alternativ" sau a unei „politici alternative", pînă la mica putere a funcţionarilor adevărului unic, activişti culturali fără portofoliu şi profesori deprofesionalizaţi, care nu au ales în viaţa lor decît ceea ce li s-a dat, speriaţi, în consecinţă, de posibilitatea unor „profesori alternativi". Pe lîngă aceste categorii direct interesate, posibilitatea alegerii în acest domeniu al culturii naţionale afectează însă profund şi credinţa unei majorităţi – pe care ar fi dovadă de obtuzitate să o catalogăm pur şi simplu drept „comunistă" sau „retrogradă" – care a fost crescută în acest cult al unităţii culturale şi care s-a identificat cu ea. Combinarea intereselor de putere ale unora cu problemele aproape identitare ale celorlalţi a dat acest amestec exploziv devenit „problema manualelor alternative".

Trecînd acum de la antecedente la consecinţe, ceea ce se joacă – din păcate prost – în această polemică naţională pare a fi o mutaţie instituţională fundamentală de la ***cultura unităţii*** la ***cultura diferenţei***, adică la acel tip de demers cultural capabil să descopere şi să accepte, de exemplu, că în România există folcloruri şi nu Folclor, fără ca aceasta să afecteze în vreun fel necesara unitate şi demnitate naţională. Fără aceasta, mult discutata democraţie riscă să rămînă o tehnică electorală şi nu un mod de viaţă publică.

Şcoala a impus, din raţiuni temeinice la vremea respectivă şi cu greu, cultura unităţii. Tot şcoala va trebui să dezvolte acum, din motive la fel de temeinice, cultura diferenţei. Multă perseverenţă şi tact deci, Domnule Marga, oricine veţi fi!

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Ce este patria?

De cîteva săptămîni nu mă mai uit la televizor. Şi nu e rău deloc. Viaţa mea a devenit mult mai liniştită, nopţile au devenit mai calme, lecturile mai profunde. Totuşi, mă lupt serios cu tentaţia de a apăsa butonul fatal. Chiar dacă televizorul meu este stins, ştiu bine că nu sînt stinse patimile care îmi invadau viaţa seară de seară. Ştiu bine că în spatele ecranului mat al televizorului meu se află, nevăzuţi, domnii Tucă, Diaconescu, Cristoiu, Păunescu şi alţii asemenea, gata să mă confişte din nou, gata să mă arunce în insomnii nervoase, în depresii mute ori în dezesperări abisale.

Vă veţi întreba, poate, de ce am luat aşa decizie radicală. Cum de un tînăr, cum mă pretind a fi, care este direct implicat în viaţa cetăţii, care are o meserie incompatibilă cu dezangajarea, care pledează mereu în public pentru ceva, ajunge să refuze televizorul? Televizorul care, ştim bine, este „un lucru foarte mare" pentru realitatea socio-politică românească de azi. Ei bine, am luat această hotărîre pentru că nu am ştiut să răspund la o întrebare. Să mă explic.

Am privit şi eu, înspăimîntat, show-ul dlui Tucă din seara zilei de 6 octombrie. Pentru cine a uitat, reamintesc că în acel show a fost „executat" public, într-un stil înfiorător, autorul manualului de istorie pentru clasa a XII-a. „Execuţia" mi-a amintit cînd de tribunalele staliniste, cînd de piesele lui Ionesco. Nu delirul „patriotic" m-a dus la aşa trăiri extreme şi nici ignoranţa unor jurnalişti, mereu aceiaşi, care au monopolizat toate competenţele în România. Sînt obişnuit, de zece ani, cu „patrioţii" şi cu ignoranţii „hipercompetenţi" – ei conduc, de fapt, această ţară. M-a tulburat însă, peste măsură, o întrebare cu care realizatorul emisiunii a lovit zdrobitor pe umilul profesoraş de istorie. Întrebarea a fost aceasta: „Ce este patria?". Întrebare imensă, grea, decisivă, care cere răspuns pe măsură. Dl Tucă părea că ştie răspunsul corect. Dacă răspunzi corect, eşti în regulă, dacă nu, eşti trădător. Dacă ştii ce este patria, poţi înţelege zbuciumul celor care, noapte de noapte, exprimă grijile ţării la televizor. Dacă nu, nu. Dacă ştii ce este patria, vorbeşti cum se cuvine despre Vlad Ţepeş şi despre Decebal. Dacă nu, nu. Îmi amintesc că invitatul-victimă a încercat, stingher, să bînguie ceva despre locul geografic şi spiritual în care ne-am născut, dar n-a putut spune ceva coerent. Toată lumea a văzut cum autorul manualului de istorie a căzut supremul test. N-a ştiut să răspundă frumos la întrebarea întrebărilor.

Nu ştiu alţi telespectatori cum sînt, dar eu îmi asum personal unele întrebări care se pun la televizor, după cum ignor total altele. O fi naivitate sau o fi exces, nu ştiu. Dar ştiu că întrebarea „Ce este patria?" m-a răvăşit şi m-a făcut să mă simt vulnerabil. Întîi, pentru că trăiesc într-o ţară în care poţi fi convocat la o televiziune ca să ţi se sondeze patriotismul. Apoi, pentru că instanţa care măsoară şi decide este cea care este. În sfîrşit, pentru că nici eu nu ştiu să răspund mulţumitor la întrebarea cea mare. Mai precis, răspunsurile pe care cu greu le-aş articula nu ar fi pe placul dlui Tucă. Am povestit frămîntările mele prietenilor, apropiaţilor, persoanelor la a căror părere ţin cu adevărat, mulţi dintre ei fiind persoane publice. Nici ei nu se simt prea bine. Nu le este uşor să ştie că, oricînd, dl Tucă îi poate întreba ce este patria. Pe jumătate glumind, cineva mi-a spus că ar fi răspuns cam aşa: „Domnule Tucă, patria este acea fatalitate care mă ţine alături de dumneavoastră."

Aşa cum am mai spus, îmi asum interogaţia dlui Tucă şi încerc să-i dau un răspuns. Nu mi-e uşor. Mi-am promis să nu mai deschid televizorul pînă cînd nu am răspuns la întrebare. Mai bine zis, la Întrebare. Nu mai pot urmări pe dl Tucă şi pe confraţii domniei-sale pînă nu ştiu exact ce este patria. E limpede, domniile-lor ştiu, eu încă tatonez. Pînă o să ştiu ce este patria şi, deci, voi avea datele minimale ca să pot înţelege exact ce fac marii noştri jurnalişti, vreau, totuşi, să adaug ceva. Ca un prim beneficiu al boicotării televizorului, am reluat lecturi esenţiale. Recitind pasaje din Vechiul Testament am găsit acest verset: *Mai înainte ca să vorbeşti, învaţă, şi mai înainte de boală, te îngrijeşte (Înţelepciunea lui Isus Sirah; 18, 19).*

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

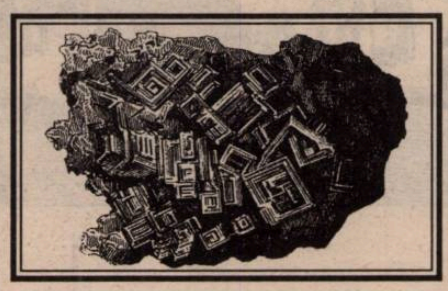

Jurnalistul cioclopedic

În presa noastră (şi ce ar fi presa noastră fără sprijinul *talk-show*-urilor?...) există o figură aparte, ce tinde să domine peisajul mediatic: e jurnalistul care se pricepe la toate. Nu sînt multe asemenea personaje, dar sînt omniprezente şi, chiar dacă scriu zilnic în ziare şi apar la toate posturile de televiziune, spaţiul nu le ajunge pentru cîte ar avea de comunicat naţiunii.

În lumea cu o presă mai veche şi mai consistentă decît a noastră, editorialiştii sînt specializaţi: nu doar în domenii largi precum „politică internă" sau „politică externă", „economie" sau „societate civilă", dar şi în arii mai restrînse, sub semnătura lor apărînd, în ziare sau în inserturile de la TV, „specialist în probleme de mediu", „analist al economiilor din sud-estul Asiei" sau alte asemenea formule care le atestă competenţa şi le conferă, astfel, autoritate. Editorialistul român însă, mai ales dacă a prins ceva cheag de audienţă, se pronunţă cu acelaşi aplomb în orice chestiune care preocupă naţia sau planeta. De la servicii secrete la dreptul comunitar, de la falimentul Bancorex la istoria neamului, nici un subiect nu-i poate fi străin. Dacă e invitat la un *talk-show* cu ministrul de Finanţe sau cu premierul (şi, de obicei, e), nu ezită să le ţină un curs scurt şi îndesat de *tranzitologie*, explicîndu-le, ca un profesor ajuns la capătul răbdării unor elevi indolenţi („Gigele, îţi spun pentru ultima dată..."), unde au greşit, ce au de făcut în următoarele luni, care sînt priorităţile pe termen scurt şi strategiile pe termen lung, în fine, cum trebuie condusă ţara. Şi jurnalistul nostru poate repeta lecţia, complet dezinteresat, dar numai la ore de maximă audienţă, în faţa oricărui demnitar (şi, în general, în faţa oricui şi în orice problemă, *y compris* literatură şi sport). Iar dacă demnitarul cu pricina încearcă să explice, să intervină, în sfîrşit, să ia cuvîntul, i-o retează scurt: „lăsaţi-mă să termin" sau „urmăriţi-mă pînă la capăt". El *ştie*. Vorbeşte în numele poporului (nu e presa expresia opiniei publice?) şi se simte îndreptăţit, aşadar, să pună la punct pe oricine. La indicele lui de audienţă, nu mai are de mult dileme şi, oricum, criza gravă a ţării şi disoluţia generală a valorilor nu-i mai dau timp şi chef să delibereze. El *acţionează*: cu vorba şi cu pixul (mă rog, cu *laptop*-ul), deocamdată, dar visul lui secret e să ajungă, cîndva, şi la faptă. E convins, desigur – şi, pînă la proba contrarie, n-avem a-i pune la îndoială bunele intenţii – că luptă pentru o cauză dreaptă. Căci el *luptă*: e adevărat, proclamă răspicat că misia jurnalistului este să informeze, dar asta-i pentru gazetarii de rînd. El, străfulgerat de adevăruri fundamentale şi doldora de soluţii cum este, nu mai are timp de pierdut cu regulile bunului jurnalist; el trebuie să *intervină*, conştiinţa nu-i dă pace şi galeria aşteaptă de la el să le arate politicienilor, cu un gest ferm, muşchii verbali şi stilistici. Evident, e un luptător înfocat pentru capitalism, pentru democraţie şi pentru pluralismul opiniilor; dar toate acestea trebuie edificate numai după reţeta lui, iar dacă-i vorba de confruntare de opinii, ştie el mai bine care sînt permise şi care nu; aşa că în loc de argumente şi dezbatere calmă preferă, sec, revolverul cu adjective. Ţara i-o cere, iar el (mă rog, El) se simte dator să coboare în arenă. E d'ai noştri, din popor, vor exclama vreun Titircă ori vreun Ipingescu în prag de nou secol şi mileniu, bravos, combate bine, dă în ciocoi, ai văzut ce le-a făcut? Împăcat cu sine la gîndul că acolo, în popor, e citit, ascultat şi admirat, jurnalistul nostru îşi continuă epopeea, lungă şi grea cît tranziţia. Şi nu e, zău, criză atît de mare căreia să nu-i vină el de hac (în scris şi oral), n-are România atîţia politicieni cîţi ar putea el să ia în tărbacă, nici atîţia intelectuali şi specialişti a căror competenţă să-l facă, pentru o clipă, să se îndoiască ori să se întrebe.

Cum s-ar putea numi un asemenea jurnalist? El s-ar vrea, n-am nici un dubiu, jurnalistul *total*. Adversarii îl ironizează subţire, zicîndu-i, antifrastic, „supercompetent". Probabil că admiratorii (Titircă, Sotirescu & co.) l-ar considera „enciclopedic". Aşa i-aş spune şi eu, dar numai în varianta de pronunţie a Cetăţeanului turmentat. O mie de ani pace!

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Economie

Avem nevoie şi de o reformă a limbajului

Lumea, pe faţa ei bogată, şi-a întemeiat bunăstarea pe economia de piaţă. După 1990, am adoptat şi noi conceptul, fără să preluăm şi rigorile. Prin urmare, am reuşit să-l compromitem înainte de a-l pune în operă. Acum, o bună parte a societăţii româneşti face alergie la expresia *economie de piaţă*. Poate că ar fi timpul să înlocuim termenul economie de piaţă, demonetizat, cu un alt termen: *economie competitivă*.

Dacă, în anii tranziţiei, tratamentele aplicate economiei româneşti nu ar fi avut în vedere, cu deosebire, ţinerea bolnavului „în picioare" şi numai în plan secundar însănătoşirea structurilor economice, astăzi starea societăţii româneşti era cu totul alta. Iar românii ar fi luat în braţe economia de piaţă. Aşa, însă, în condiţiile în care privatizarea n-a atins încă punctele nevralgice ale industriei naţionale; cînd în mai toate întreprinderile de stat, în absenţa unor rigori privind disciplina financiară, întregul sistem de plăţi a fost violent viciat; şi cum neputinţa multor agenţi economici de a realiza produse competitive, care să fie căutate pe piaţa internă sau la export, a fost şi mai este o piedică în calea redresării economiei, aşadar fiindcă am tot visat la economia de piaţă fără să reuşim s-o atingem, în ochii majorităţii românilor... vinovată e tocmai economia de piaţă.

În economie, medalia supremă este profitul. Răsplătiţi cu o astfel de medalie sînt doar cei ce investesc, cei competenţi, cei ce-şi asumă riscuri. Nu-i totul să produci mai mult, să crească producţia; e greu de ajuns la profit dacă nu produci mai bine.

Noi nu avem însă o economie bazată pe concurenţă, pe competitivitate şi pe eficienţă, în care cantitatea să se îmbine cu calitatea. Şi nici nu o vom avea fără o restructurare masivă. Iată de ce, în aceste condiţii, logica economică ne conduce spre o judecată simplă: atît timp cît nu au fost reînnoite decît parţial structurile economice, organizarea muncii şi sistemul intereselor, ar fi în zadar să aşteptăm performanţe economice şi, pe această bază, bunăstare. Fiindcă nu vom avea bunăstare pînă cînd nu vom avea o economie competitivă.

În economie funcţionează o lege de fier: dacă salariile cresc fără a fi însoţite de mai multă productivitate şi mai multă eficienţă, nu se mai poate obţine profit decît prin explozia preţurilor. Pe această cale a apucat-o economia noastră. În consecinţă, degeaba cresc salariile, degeaba se fac indexări, pentru că salariatul cheltuieşte în piaţă ce primeşte în plus de la casierie şi nu se alege cu nimic. Iar produsele nerecunoscute de piaţă continuă să zacă în magazii, provocînd în loc de cîştig... pierderi. E vinovată economia de piaţă?

La noi, se înţelege greu faptul că singura legătură adevărată se stabileşte între venituri şi eficienţa muncii. Tendinţa de a face o altă legătură, între venituri şi preţuri, nu-i altceva decît o alunecare spre falsificare. Din cauză că se confundă efectul cu cauza. E vinovată economia de piaţă?

Atît veniturile cît şi preţurile nu sînt decît instrumente cu care se ia temperatura în economie. Ambele termometre măsoară efecte: veniturile indică pînă la ce cote se poate urca plata muncii; în acelaşi timp, preţurile arată valoarea pe care pieţele o recunosc rezultatelor muncii, fie ele bunuri economice, fie servicii. Veniturile fac faţă preţurilor numai atunci cînd sînt rodul unei munci competitive, orientate cu faţa spre piaţă. Altfel, într-o economie cu multe bizarerii, cum este cea românească, la care se adaugă întîrzierea reformelor, la venituri africane avem preţuri occidentale. E vinovată economia de piaţă?

Cît se menţine însă inflaţia, care pentru multe întreprinderi e o subvenţie, în timp ce pentru populaţie e un motiv de panică, nici nu ne putem da prea bine seama cine este competitiv şi cine nu în economie. Mai ales că, din cauza încetinirii reformei, costurile de producţie nu spun încă adevărul. Pînă cînd nu vom trece, după adevărul preţurilor, la adevărul costurilor vor continua să se răzbune şi blocajul financiar, şi stocurile de produse nevandabile, şi materiile prime risipite, şi consumurile exagerat de mari. E vinovată economia de piaţă?

N-am ajuns, încă, la bunăstarea meritată. Asta se întîmplă pentru că o bună parte din economie continuă să piardă bani. Această realitate o plătim scump. Munca şi-a pierdut stimulentele. Producţia şi consumul s-au dezechilibrat îngrijorător. În consecinţă, a scăzut şi scade puterea de cumpărare. E vinovată economia de piaţă?

Acum, guvernul pare decis să le taie sprijinul întreprinderilor care pierd bani. Va avea forţa s-o facă? Va găsi înţelegerea necesară? Şi, mai cu seamă, va găsi sprijinul cuvenit pentru a aduce economia în stare de normalitate? Prin normalitate înţelegînd: *starea competiţională*.

Adrian VASILESCU

Poveşti suprapuse

Puşcăriaşi şi academicieni

Partea proastă este că intenţionam, în această săptămînă, să vorbesc numai despre Nelson Mandela, semnalînd apariţia recentei sale biografii (Anthony Sampson, *Mandela. The Authorized Biography*, Knopf, NY, 1999). Pe numele său mic Rolihlahla (sau Dalibunga pentru prieteni), tînărul Mandela se va întîlni cu prenumele care-i va purta celebritatea abia pe la şapte ani, într-o dimineaţă în care învăţătoarea din satul Qunu, pătrunsă pînă la măduvă de legenda eroilor Imperiului Britanic, i-a spus *De azi încolo te numeşti Nelson* (asta se întîmpla prin 1925). Zic „partea proastă" pentru simplul fapt că Nelson Mandela este poate cel mai celebru deţinut al acestui secol dar, cum se va vedea imediat, nu şi singurul cu idei.

Aşadar, Nelson a stat în puşcărie 27 de ani, între 1962 şi 1989. Pentru un crez. Povestea la care mă opresc, pe urmele unuia dintre cronicarii americani ai cărţii (v. *New York Times Book Review*, 19 sept. a.c.) mi se pare mai mult decît interesantă. O poveste adevărată, care se petrece într-o după-amiază de primăvară, în 1994. La cinci ani aproape de la eliberarea sa şi tot atîţia ani de victorii pas cu pas, Nelson Mandela era mai aproape ca niciodată de visul său: în aprilie acel an urma să aibă loc alegerile în Africa de Sud, primele de după abolirea *apartheid*-ului şi primele, ca atare, într-adevăr democratice din istoria ţării. Conform tuturor pronosticurilor imaginabile, Congresul Naţional African (ANC) condus de Mandela urma să obţină o victorie categorică (ceea ce s-a şi întîmplat). Ei bine, în acea dimineaţă de primăvară, comitetul executiv al ANC-ului dezbătea o problemă cu imense implicaţii simbolice: ce imn anume va avea noul stat? Va rămîne acesta, pe mai departe, sobrul *Die Stem*, cîntecul legitimator al coloniştilor albi, un cîntec cu rădăcina în secolul al XIX-lea? Sau cîntecul de dor de libertate, al negrilor, intraductibilul pentru mine *Nkosi Sikelele*?

În momentul în care discuţia tocmai începea, s-a întîmplat ca Nelson Mandela să fie chemat în afara sălii, dintr-un motiv care nu contează acum. În lipsa lui, s-a votat, cum s-ar spune, într-o veselie; evident că toţi cei prezenţi, (elita ANC-ului) erau pentru uitarea definitivă a lui *Die Stem* şi înlocuirea lui grabnică cu *Nkosi Sikelelẽ*. Povesteşte unul dintre participanţi: *în momentul în care Nelson a revenit în sală, eram ca nişte copii de şcoală primară. Aflînd ce hotărîsem, ne-a spus „Regret, dar dintr-o trăsătură de condei voi tocmai distrugeţi singura bază a ceea ce noi vrem să construim: reconcilierea"*.

Din aprilie 1994, Nelson Mandela a fost preşedintele Africii de Sud şi tot de atunci acest stat are două imnuri: la ceremoniile oficiale se cîntă succesiv *Nkosi Sikelele* şi *Die Stem*. Şi aş putea continua pe mai departe această poveste pilduitoare, dar mă împiedică un singur lucru: zău că nu ştiu ce manual a citit, în lungii ani de puşcărie, Nelson Mandela!

Pentru că, deşi mi-am jurat în barbă să nu mai scriu un rînd despre manualele de istorie, nu pot trece aşa uşor peste bomba săptămînii trecute: spunea un jurnal de ştiri că puşcăriaşii de la nu-ştiu-ce închisoare au protestat împotriva manualului lui Mitu, declarîndu-se ofensaţi de felul în care sînt trataţi *domnitorii noştri*! Pe bune că-ţi trebuie un simţ al umorului ieşit din comun pentru a digera o asemenea ştire. În van facultăţile de istorie au spus că manualul cu pricina, imperfect dar perfectibil, nu este chiar suprema dramă a ţării; în van cîţiva dintre istoricii de marcă ai Clujului i-au dat girul, în aceeaşi idee. Cuvîntul celor din penitenciare este deasupra tuturor!

Nu vreau să fac o glumă proastă, spunînd că toţi puşcăriaşii sînt ca Nelson Mandela. Dar voi face o glumă proastă şi voi spune că este pentru prima dată în istoria cunoscută a României cînd, iată, puşcăriaşii şi academicienii cad, în fine, de acord asupra unei idei!

Sub caricaturile bune scrie doar: *Fără cuvinte*. Iubind caricatura – chiar şi pe cele ce-mi dau frisoane –, închei şi eu: *Fără cuvinte*.

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Cazuri limită

Oricare ar fi, în viitor, ritmul extinderii, este evident că Uniunea Europeană tinde să cuprindă prin reglementările şi în organismele ei toate ţările continentului. Trei ţări mari, cu o evoluţie politică imprevizibilă, pun totuşi probleme de principiu: Turcia, Rusia şi Ucraina. Într-un studiu dedicat Europei, în revista *The Economist*, Robert Cottrell consideră că Turcia oferă cîteva temeiuri pentru optimism: relaţiile cu Grecia par a intra într-o zonă de calm şi se întrevăd perspectivele unor soluţii parţiale în problema kurdă (indiferent de soarta liderului kurd Ocalan).

În ceea ce priveşte Rusia, nu există asemenea semne, şi îngrijorările sînt legitime, „dacă nu trecem peste prezumţia că problema va deveni actuală doar într-un secol-două. Unii politicieni ruşi anunţă, din cînd în cînd, că ar fi bine ca ţara lor să facă parte din Uniunea Europeană. Unii politicieni europeni încurajează aceste aspiraţii. Dar Rusia este o ţară prea mare pentru a putea fi înglobată în Europa. Probabil că niciodată nu va putea face parte integral din Uniunea Europeană, chiar dacă într-o bună zi va fi capabilă să adopte modelul politic şi economic occidental. În viitorul previzibil, problema cu Rusia este cea a administrării relaţiilor. Dar este greu de imaginat o încercare mai dificilă. În primul rînd, încă de la independenţa din 1991, statul şi guvernul rus au fost instabile. Democraţia a fost serios compromisă şi s-ar putea să nici nu iasă din colaps. Legea nu funcţionează la nici un nivel, în special la cel mai înalt. Guvernul este angajat în interminabile lupte pentru o putere sfîşiată de corupţie. Nu există aici o politică coerentă sau consistentă în nici un domeniu, fie el intern sau extern. Ajutorul, atunci cînd este oferit, este risipit sau furat. Rezultatul este o prăpastie profundă între valorile Rusiei şi cele ale Uniunii Europene. Deocamdată, ea se adînceşte, nu se micşorează. O măsură a acestei distanţe este sprijinul instinctiv pentru Slobodan Miloşevici în Serbia. O alta este poziţia cinică a Rusiei care păstrează ilegal, de şapte ani, o armată, în partea de sud a Moldovei, subminînd suveranitatea acestui stat. A treia este îndelungata campanie de intimidare şi de abuz împotriva celor trei ţări baltice. În aceste condiţii, Europa poate face prea puţin, sau nimic, pentru a dezvolta relaţii bilaterale substanţial pozitive cu Rusia. Politica Uniunii Europene faţă de Rusia trebuie să se rezume la politeţuri şi flaterii. Oricum, nu costă nimic. Şi nici nu fac în mod evident rău. Şi, cine ştie, poate la un moment dat, ei vor simţi nevoia reciprocităţii".

Pînă la acel moment, Rusia poate să pună beţe în roate integrării europene, vecinilor ei direcţi, apărîndu-şi pieţele tradiţionale din fostele republicii ale URSS. Dar Europa şi Rusia vor avea o problemă în comun: Ucraina. Soluţia aşteptată nu este aceeaşi. „Orice definiţie raţională include Ucraina în Europa. E o ţară cu o democraţie fragilă, care se cere întărită (ceea ce ar trebui să fie un argument pentru asocierea ei la Uniunea Europeană). Dar ea nu a fost invitată să depună o cerere de aderare. Are ghinionul de a fi departe de Balcani, aşa că, în orice rînd imaginar al viitorilor candidaţi, Ucraina vine după Bosnia sau Macedonia". Cottrell explică situaţia, în primul rînd, prin haosul economic şi politic din Ucraina, mai puţin cunoscut în afară, dar într-un stadiu mai „avansat" decît al tuturor ţărilor a căror candidatură a fost admisă. În al doilea rînd persistă caracterul special al relaţiilor cu Rusia. „Rusia consideră Ucraina ca pe propria ei extensie. S-a obişnuit să-i recunoască de formă suveranitatea (şi nu întotdeauna). Un consilier de politică externă al preşedintelui Elţîn a numit-o «un fenomen temporar». Uniunea Europeană consideră suveranitatea Ucrainei, deşi dobîndită recent, la fel de inalienabilă ca a oricărui alt stat. Dar chiar dacă Rusia şi Ucraina au identităţi legale distincte, fizic şi cultural sînt gemene siameze. Legăturile comerciale sînt strînse. Se trece dintr-una în alta fără viză. Ucraina funcţionează datorită petrolului şi gazului metan din Rusia. Flota rusă din Marea Neagră e ancorată într-un port ucrainean. Pentru accesul în Uniunea Europeană ar trebui fie ca Ucraina să pună capăt relaţiilor atât de apropiate cu Rusia, fie ca Uniunea Europeană să accepte interconexiunile cu Rusia, prin Ucraina. Prima ipoteză nu va fi acceptată de Rusia, a doua este inacceptabilă pentru Uniunea Europeană". Pledînd pentru primirea Ucrainei în UE, Cottrell atrage atenţia că, aici, prăbuşirea economică ar crea „o zonă gigantică de fărădelege, chemînd intervenţia rusească. De aceea UE nu poate face abstracţie de Ucraina. Dar nici nu se poate imagina o «salvare» a ei, ca în Bosnia, de exemplu, sau cum se intenţionează cu alte ţări din Balcani şi poate, într-o zi, cu Moldova. Ucraina este prea mare. Teritoriul şi populaţia sînt egale cu ale Franţei. Trebuie să se salveze singură".

În cazul în care consideră democraţia o salvare.

(M. B.)

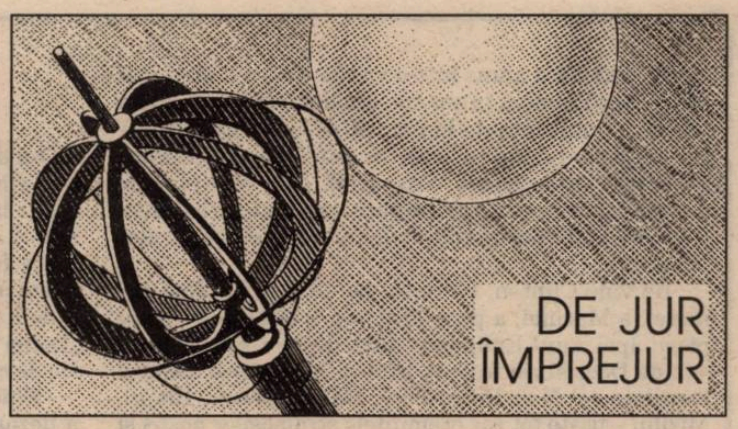

Cîrmacii

Compania multinaţională Michelin, cu sediul în Franţa, la Clermont-Ferrand, fabrică, după cum se ştie, pneuri. Are 129.000 de salariaţi în toată lumea şi deşi a anunţat 17,3% beneficii, a făcut publică şi intenţia de a da afară 7.500 de salariaţi. Protestul marelui sindicat francez „Force ouvrière" l-a pus pe primministrul socialist al Franţei într-o situaţie delicată. Într-o emisiune televizată a recunoscut că guvernul nu poate face mare lucru şi, oricît de socialist ar fi, nu are cum „administra economia". Pentru partenerii de coaliţie – comunişti, ecologişti – ba chiar şi pentru veteranii propriului partid, acceptarea de către Lionel Jospin a logicii cinice a capitalismului – concedierea în condiţiile dobîndirii de profit – a fost mai mult decît insuccesul unei apariţii televizate; s-a ridicat capacul de pe oala unde fierbea întrebarea cît socialism mai există în doctrina partidului socialist condus de Jospin. Fierberea s-a exprimat printr-o mare manifestaţie antiguvernamentală, condusă de liderii partidelor participante la guvernare.

De la victoria sa electorală, din 1997, executivul condus de Jospin a privatizat mai mult decît precedentele guverne de dreapta. Celebra lege introducînd obligativitatea săptămînii de lucru de 35 de ore nu a fost atît de profitabilă pentru angajaţi şi pentru şomeri, cît pentru patronii care au profitat de unele din prevederile ei pentru a introduce orare flexibile şi contracte „precare": salariu minim, pe termen determinat. Beneficiile obţinute din privatizare au fost reinvestite în alte întreprinderi de stat, în aşa fel încît statul s-a retras doar cînd nu mai risca nici un conflict social. Evitînd cu abilitate capcanele ideologice, la distanţă de manifestul Blair-Schröder, teorie a celei de a treia căi, pragmaticii miniştri socialişti francezi aplică liberalismul impus de necesitatea relansării economiei, vorbind despre protecţia socială. Relansarea îşi face simţite efectele şi, în condiţiile îmbunătăţirii climatului economic, contează mai puţin fidelitatea faţă de principii.

Dar cea de a treia cale nu este doar un moft teoretic, adoptat de liderii socialişti sau social-democraţi de dragul spectacolului: structura socială a societăţilor moderne s-a modificat şi baza electorală a partidelor de stînga este alta decît în anii postbelici. Conţinutul luptei de clasă s-a schimbat. După prăbuşirea socialismului real, lumea clasei muncitoare a renunţat la răsturnarea capitalismului şi nu mai candidează la exercitarea puterii. Muncitorii au integrat logica capitalistă, cei care se simt ameninţaţi de ea votează pentru partidele naţionaliste (în Franţa, Frontul Naţional al lui Le Pen este un partid muncitoresc).

În acelaşi timp, se adînceşte prăpastia dintre bogaţi şi săraci în ţările evoluate şi cea dintre ţările bogate şi cele sărace. La începutul deceniului, în Marea Britanie erau 7.000 de milionari, peste doi ani vor fi 142.000 *(The Guardian)*. Acest grup important nu mai este alcătuit din averi moştenite, ci din oameni cu competenţe speciale, bancheri sau fotbalişti, actori sau directorii unor companii de informatică, contabili şi scenarişti, şefii serviciilor publice privatizate, patroni de ziare şi cadre care beneficiază de opţiuni prioritare la cumpărarea acţiunilor din propria companie. Preţurile la locuinţele unde vor să locuiască noii bogătaşi îi îmbogăţesc pe proprietari. Consumul de lux favorizează producţia de lux.

Fostul ministru al Muncii din Statele Unite, Robert Reich, crede că această mutaţie cantitativă poate determina, în viitor, un bloc cu influenţă electorală, introducînd o politică a impozitelor nepăsătoare la nevoile celor mai puţin favorizaţi. A treia cale preconizată de manifestul Blair-Schröder reprezintă, în concepţia autorilor lor, lupta stîngii pentru modernizare. Protecţia socială este înlocuită prin justiţia socială: săracilor nu li se mai dau ajutoare, ci sînt încurajaţi să muncească: „nu este atît de important cîţi cetăţeni săraci există, la un moment dat, cît numărul celor ce rămîn pe termen lung prizonieri ai sărăciei" afirmă Anthony Giddens, principalul teoretician al celei de a treia căi. În cartierele „dificile", adolescenţii nu au voie să circule după o anumită oră; e o încălcare a libertăţilor individuale de dragul siguranţei colective. Flexibilitatea caracterizează, în Marea Britanie, şi măsurile de reformă în învăţămînt sau în materie de asistenţă medicală.

Stînga pură şi dură le reproşează prin vocea lui Ralf Dahrendorf autoritarismul, voluntarismul: „Nu doar cinicii observă că a treia cale înseamnă ceea ce face Blair, teoria vine apoi". A treia cale se exportă, însă cu greutate: în Germania, alianţa dintre clasa mijlocie şi proletariat, dorită de cancelarul Schröder, se exprimă doar prin devotamentul comun faţă de statul-providenţă, departe de visele manifestului.

„Statul nu trebuie să stea la vîsle, ci la cîrmă" spune Tony Blair, urmaş al amiralului Nelson, în timp ce Jospin, care ştie cum s-a terminat bătălia de la Trafalgar, preferă să se ocupe de pneuri şi nu de flotă.

Magdalena BOIANGIU

Argument

România a ajuns într-o vreme cînd n-o prea mai bagă nimeni în seamă: occidentalii şi-au întors de mult faţa de la noi, cît despre Dumnezeu – El, ca (bun) român ce este, se ocupă de alte treburi mult mai interesante. Singurele care mai sînt de partea noastră, cînd toţi ne părăsesc, sînt sărbatorile, săracele. Sărbătorile iubesc România. Sau ea pe ele? Nu ştim.

Ba vine Clinton, ba Papa, ba eclipsa, ba Ziua Armatei, a Marinei, a pompierilor şi a cetăţenilor-pompieri; apoi Anul Eminescu, Întîi de Mai muncitoresc sau de Decembrie frăţesc, Sfînta Parascheva, Sfîntul Dimitrie cel Nou Basarabov, Găina, Ţebea, Blajul, Mizilul – peste tot zac osemintele strămoşilor noştri şi ale urmaşilor urmaşilor noştri (în fond). Peste tot poporul se îmbulzeşte, făr' de grîji şi cu vîntul suflîndu-i prin buzunare, dar cu privirile aţintite către zări albastre, peste tot politicienii noştri – oameni din popor şi ei – se amestecă în mulţime, suferă alături de cei de jos şi bat cruci largi sau smulg microfoanele din mîna cîntăreţelor pentru a-şi îmbărbăta fraţii aflaţi la nevoie. Mulţimile, împreună cu aleşii neamului, cu badigarzii şi cu amantele lor, se prind într-o mare Horă a Unirii şi bat pasul apăsat, în sunetul muzicilor populare cu refrenul „Noi sîntem români"; cadenţa este ţinută, în pas de defilare, de ansamblul „Doina" al Armatei, iar soborul de preoţi are şi el un loc de cinste, în tribuna oficială.

Euforia tot euforie se numeşte, chiar şi cînd e una a dezastrului (ca să folosim o expresie care a făcut carieră).

Vrem, oare, să spunem că sărbătorile-s ceva rău? Nici gînd! Ele sînt firesti. Căci omul munceşte ce munceşte, dar se mai şi odihneşte. Mai rău e cînd sărbătoarea e tot muncă. Cînd, în loc să se odihnească, aleşii neamului muncesc cu sîrg la lustruirea imaginii lor electorale. Cînd, în loc să se distreze, oamenii au feţe chinuite şi posomorîte. Cînd, în loc să se relaxeze sau să devină conviviali, cu toţii se încrîncenează, se agaţă de sloganuri eroice şi sînt gata să răpună inamicul – aproapele, de fapt, pînă mai ieri.

Desigur, Statul are nevoie de exercitarea unei anumite simbolistici pentru a exista. Iar această simbolistică se apropie, ajungînd adesea chiar s-o înlocuiască, de cea originară, religioasă. Acceptăm, pe de altă parte, că vremurile se schimbă, şi că nici o fată nu se mai duce acum pe Muntele Găina să-şi etaleze zestrea, în speranţa că va trece bădiţa prin faţa „standului" ei.

Poporul a avut întotdeauna, sub o formă sau alta, nevoie de circ. Dar, precum ne învaţă clasicii, nici circul fără pîine, nici pîinea fără circ. Problema este că, atunci cînd există pîinea, circul vine de la sine. Mai greu e invers. **(C. P.-B.)**

Andrei ŢĂRANU
asistent universitar, Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative

De la ritualul magic la euforiile contemporane

Analiza simbolică a sărbătorilor este un lucru extrem de obişnuit în etnologia românească, şi asta pentru că în mare măsură acestea au rămas singurele mărturii ale structurii originare ale civilizaţiei total rurale, cum a fost cea românească pînă nu de mult. Mai mult, interpretarea sărbătorilor a devenit chiar un fel de modă printre intelectualii români ai perioadei interbelice care căutau să înregistreze un fenomen ce părea pe cale de dispariţie. Din nefericire, în scurt timp, din originare, cum erau sărbătorile, au început să fie regizate, pentru a se „păstra tradiţia", adică elemente care aparţineau mai degrabă modernităţii s-au introdus ca fiind cele originare, iar cele reale au fost edulcorate într-un formalism simplist. De exemplu, la nunţi se foloseau multe cuvinte obscene sau cu dublu înţeles, „care ruşinau fetele mari", dar care aveau un rol iniţiatic extrem de inteligibil. Astăzi, însă, pudibonderia burgheză s-a instaurat în locul ritualului magic, păstrîndu-se doar locuri comune, aşa-zis tradiţionale, cum ar fi „casă de piatră", „la mulţi ani" ş.a.m.d.

Asumîndu-şi acest surogat de tradiţie, sărbătorile din perioada comunistă au exagerat pînă la derizoriu elementul tradiţional, transformîndu-l într-un fel de kitsch total. Sărbătorile din acea perioadă au folosit la maximum toate domeniile folclorului pînă la saturaţie şi, în acelaşi timp, golire de sens. Astfel s-a ajuns la situaţia paradoxală de a fabrica sărbători pentru a putea da, din nou şi din nou, frîu liber exagerărilor tradiţionale. Acest fenomen, propriu cam la toate dictaturile, a generat în societate un fel de refuz al sărbătorilor publice, care căpătau un sens politic prin însăşi repetitivitatea lor nesfîrşită. De fapt, motivul sărbătorii devenea tot mai neinteresant şi mai insipid. În afara de bucuria unei zile libere, în cazul în care nu se sărbătorea prin muncă, sărbătoarea nu mai avea nici un farmec, fiind doar un festivism stupid.

Ceea ce nu au înţeles burghezii şi apoi au eludat comuniştii a fost tocmai funcţia sărbătorii, aşa cum era ea percepută în structurile tradiţionale şi explicată de etnologi. Sărbătoarea tradiţională nu era neapărat un moment de celebrare a unei întîmplări trecute ci, în primul rînd, re-crearea respectivei întîmplări într-un spaţiu mitic, totdeauna acelaşi. Omul tradiţional, oricărei civilizaţii ar fi aparţinut el, nu *făcea* sărbători, ci se supunea lor, se relegitima ca membru al comunităţii şi îndeplinea prin aceasta un evident rol simbolic. Funcţia sărbătorii era rememorarea mitică (şi uneori chiar mistică) a unui moment major al întemeierii spaţiului din care făcea parte. Serbarea era un ritual de re-creare la timpul său a ceea ce părea a fi deja în *illo tempore*, spaţiul şi timpul avînd dimensiuni magice pe tot timpul ritualului. Sărbătoarea, fie că era o celebrare a unei uniuni sau întemeieri, şi cu atît mai mult a unui final, era un moment de reintegrare a strămoşilor în comunitate, care căpăta astfel dimensiuni ale eternităţii. Funcţia sărbătorii era de aceea eminamente legată de sacru şi de elementele divinatorii ale comunităţii.

Sărbătoarea devenea de aceea un prilej de bucurie a reîntîlnirii şi expresie a coeziunii fundamentale a grupului, fiind din acest motiv aşteptată şi pregătită cu tot fastul de rigoare, căci sărbătoarea era un mod de marcare a timpului. Viaţa se petrecea între sărbătorile efective şi aşteptarea şi pregătirea lor. Iar sărbătorile comune, ca nunţile sau botezurile, se supuneau acestui ritm ancestral, dînd substanţă conceptului tonnesian de solidaritate organică.

Societatea modernă, însă, bazată pe o solidaritate mecanică, nu a mai avut nevoie sau şi-a impus să nu mai aibă nevoie de sărbători ale sacrului. Pentru ea a fost mai uşor să împrumute doar forma de tip ritualic şi să secularizeze conţinutul, iar prima deturnare a sacrului a fost înspre ideea de naţiune, abia născută şi impusă de noua societate.

Noua divinitate, naţiunea, a înlocuit destul de uşor sacrul societăţii tradiţionale, pentru că nu a atentat în prima instanţă la timpul mitic al comunităţii tradiţionale, ci l-a dublat cu un timp modern, apelul făcîndu-se cînd la unul cînd la celălalt. Mai tîrziu, însă conceptul de naţiune a evacuat total sacrul din sărbători, impunîndu-se ca o divinitate atotputernică şi totalizatoare. Societatea încerca acum să-şi fardeze solidaritatea mecanică prin organicitatea naţiunii, dînd prioritate unui timp al salvării prin eroism naţional. Naţiunea, ca formulă a politicii şi expresie a puterii, nu putea să nu propună formule totalizatoare şi figuri ilustre, care însă nu mai erau ale comunităţii, ci ale societăţii în ansamblu.

© C. Bumbuţ

Această mutaţie a condus la revizuirea ritualului care nu se mai ocupa acum de coeziune, ci punea accentul pe o rememorare non-iniţiatică a sfinţilor naţiunii. Carele alegorice, prezentînd continuitatea domnilor români înspre unul final, salvator şi învingător, nu sînt, aşa cum se crede, o creaţie a epocii ceauşiste, ci le întîlnim şi în perioada lui Carol I, văzut ca demn descendent al lui Decebal şi Ştefan cel Mare. Naţiunea tinde să acapareze şi sacrul şi hagiografia lui, impunîndu-şi festivismul ritualului tradiţional.

Perioada comunistă nu a creat din acest punct de vedere nimic nou, preluînd formule extrem de tocite, mai ales că încercarea de a schimba din nou divinitatea (din naţiune în comunism) nu a dat roade. Festivismul ceauşist s-a întors la zeiţa Naţiune şi nu a mai abandonat-o niciodată. Ceea ce a reuşit însă comunismul, desigur împotriva voinţei sale, a fost evacuarea din sărbătoare a însuşi sensului celebrării, golind de conţinut orice manifestare aşa-zis sărbătorească – căci, din 26 ianuarie pînă la 30 decembrie, poporul tot sărbătorea cîte ceva, de nici nu mai ştia bine ce. Individul simplu, membru al masei sărbătoreşti, a uitat acum toată funcţia sărbătorii, redusă doar la ceva zile libere în care micii şi berea deveneau înlocuitorii prazniculuI tradiţional. Sărbătorile lipsite de noimă şi de conţinut au reuşit în scurt timp să elimine şi ultima urmă de idee naţională, căci ce naţiune mai putea fi aceea care se scremuse *2050 de ani* ca să nască un Ceauşescu?

Ieşirea din comunism nu a redat funcţia sărbătorii, reflexele rămînînd deseori mai puternice decît dorinţa de discreţie sau pudoare. Sărbătorile, atîtea care au mai rămas, s-au încărcat în scurt timp de politicianism şi de luptă electorală, ca expresie a timpului nostru, ajungîndu-se pînă acolo că politicul îşi divide celebrările în spaţii distincte, împărţind societatea în dimensiunile ei politicianiste: puterea într-o parte, opoziţia în cealaltă (a se vedea pentru aceasta sărbătorile prilejuite anul trecut de Ziua Naţională a României, care demonstrează fără drept de apel că sărbătorile pot fi un indicator socio-politic extrem de fidel).

De aceea, marele noroc al noii societăţi este intrarea pe făgaşul consumismului, care ne promite senin şi cu veselie moderată o sărbătoare în fiecare ceaşcă.

Trec muncitorii

Trec muncitorii
În şiruri nesfârşite,
Cu steaguri şi cântec
Şi alai.
E ziua năzuinţelor,
Ziua biruinţei împlinite.
Ziua victoriei muncii: Întâi Mai!
...Petrică ar fi vrut să numere,
Să ştie,
Câte ar putea să fie:
Câte steaguri?
Câte braţe?
Câte glasuri?
Care toate, toate,
Cântă ziua asta mare,
Ziua 'n care
Bucuria nu are hotare.
Petrică ar fi vrut să numere,
Şi o lua mereu de la început:
Până să-i cuprindă
Cu privirea... au trecut.
Şi vin alţii...
– Ce mulţi sunt, mamă,
Un oraş întreg...
Şi cum încap cu toţii
pe o stradă?
Petrică se înalţă.
Vrea să vadă...
să vadă...
– Sunt fraţii noştri,
Tovarăşi, muncitori
Ca tata şi ca tine, mamă!
Ei, dar voiu defila şi eu,
La anul pe stradă,
În pas voinicesc de paradă,
Alături de muncitorii
Cu braţele de fier
Căci la anul, mamă,
Voiu fi pionier!

de Santa IORDAN

(din revista *Pogonici*, 27 aprilie 1949)

Răzvan RĂDULESCU
scriitor

Serbările naţionale nu au nici un rost

Atrebuit să spun asta încă din titlul articolului, pentru a-i scuti de lectura lui pe toţi cei care oricum îl vor reduce la acest enunţ. Altminteri, sînt dispus să explic mai jos, cît de civilizat pot, de ce cred că serbările naţionale nu au nici un rost, şi vă rog să mă credeţi că n-o să fie vorba nici de uriaşele sume de bani alocate acestor sindrofii într-o vreme în care bugetul e pe jantă şi nici de discursurile electorale pe care vorbitorii le ţin sub diverse pelerine de domnitori răposaţi acum cîteva secole.

De la începuturile scrisului şi pînă în secolul al XVIII-lea există suficiente mărturii care să permită extragerea unui adevăr minim legat de felul în care societatea intra în sărbătoare: mari procesiuni şi jertfe în cinstea unui zeu local; mari procesiuni încheiate cu abluţiuni rituale pentru a marca simbolic un moment calendaristic; comandanţi de oşti care au cîştigat o bătălie şi i-au supravieţuit, purtaţi pe braţe prin cetate în aclamaţiile mulţimii; comandanţi de oşti care au învins, dar n-au supravieţuit, şi al căror trup era glorificat în convoaie alegorice; banchete somptuoase care marcau încheierea unui acord de bună vecinătate între doi potentaţi; mese de sute de oameni adunaţi laolaltă pentru a sărbători nunta unei prinţese genoveze cu fata unui rege al Franţei, întinse pentru patru zile şi unde erau aduse pe platouri lebede fripte plutind pe luciul unei ape din zahăr caramelizat; ceremonii de intrare a regelui în oraşul de reşedinţă; treceri în revistă ale unor trupe, înaintea campaniilor militare, pentru plăcerea ochiului în faţa unor uniforme multicolore şi a pasului măsurat al cailor şi pentru un fel de exerciţiu ideal al disciplinei; zile de naştere ale suveranului, cu operă şi balet la comandă specială, cu jocuri de-a v-aţi ascunselea printre tufele repartizate geometric şi cu întreceri în gondole subţiri pe Marele Canal; zeci de bărci cu muzicanţi şi curteni vîslind moale pe Tamisa la inaugurarea unei porţiuni navigabile.

Indiferent de sumele cheltuite pentru aceste sărbători, sau de numărul mai mare sau mai mic de participanţi, un lucru este cert: mobilul sărbătorii se află fie într-un prezent calendaristic (zile de naştere, aniversări de eroi, parăzi militare, căsătorii princiare), fie într-un prezent mitic (procesiunile în cinstea zeilor, sărbătorile anului agricol). Nu veţi întîlni, în cele cîteva mii de ani de istorie consemnată în tablete, papirusuri, incunabule, cronici, codex-uri, in folio-uri, nici o referire serioasă la vreo sărbătoare publică care să aniverseze un eveniment petrecut în trecut. Nu a existat nici o mare serbare populară în Anglia sub egida „250 de ani de la Azincourt în conştiinţa populară", nici o festivitate care să canalizeze toate energiile Spaniei, intitulată „100 de ani de la trecerea în nefiinţă a lui Miguel de Cervantes", nici un simpozion cu tema „300 de ani de la semnarea Magna Charta – istorie şi devenire". Şi asta pentru că civilizaţiile care cunosc scrisul nu au de ce să practice, pur şi simplu, cultul recurent al morţilor. Chiar şi excepţiile care ar putea fi invocate în chip de contraargument se supun acestei paradigme: în Egiptul tîrziu se organizau procesiuni anuale de comemorare ale ultimului faraon defunct (cu condiţia ca actualul faraon să facă parte din aceeaşi dinastie) însă, ţinînd cont de faptul că faraonul era asimilat încă din cursul vieţii cu zeul, acest tip de cult se înscrie în specia prezentului mitic. Un alt exemplu este comemorarea anuală a insurecţiei lui Guy Fox, numai că acolo eroul defunct s-a transformat în pretext pentru un carnaval şi a funcţionat în acelaşi regim ca şi sărbătorile anului agricol.

Cultul recurent al morţilor este un dat al societăţilor primitive (folosesc acest termen antipatic pentru a simplifica lucrurile şi rog pe oricine să nu-i ataşeze înţelesuri peiorative) care nu cunosc scrisul. Dacă este să ne imaginăm organismul social ca pe corp în mişcare şi creştere (adică supus diverselor amprente temporale), atunci trebuie să existe şi funcţii de autoreglare. În general, aceste funcţii ţin sub un control relativ entropia grupului şi diversitatea percepţiilor lui, iar cînd organismul s-a mărit şi entropia a început să genereze consecinţe incontrolabile, funcţia se adaptează la noile condiţii (sînt şi cazuri în care funcţia nu se adaptează, şi atunci organismul social intră în colaps). În societăţile primitive, cultul recurent al morţilor era manifestarea precisă a unei astfel de funcţii de autoreglare: o comunitate trebuie să aibă conştiinţa propriei existenţe într-un anume spaţiu, motivată de repere temporale imuabile – eroi care au delimitat spaţiul comunitar şi înţelepţi care i-au trasat normele de convieţuire. Apariţia scrisului – o modalitate în aparenţă mai comodă de a păstra memoria şi motivaţiile comunităţii – a dus, în toate aceste organisme sociale, la abandonarea cultului recurent al morţilor, pentru bunul motiv că nici un organism în mişcare nu alocă două trasee funcţionale aceluiaşi rezultat (gîndiţi-vă, prin extrapolare, la organismul uman şi la o variantă funcţională în care pentru excreţie s-ar folosi atît calea cunoscută, cît şi zonele buco-masticatoare) – în general, organismele de orice fel tind să-şi asigure ergonomia şi să se dezvolte în regim economicos.

Ca să revenim la istoria serbărilor, acolo unde am lăsat-o, şi anume în secolul al XVIII-lea, cu Haendel dirijînd de la distanţă grupuri de muzicieni aflaţi în bărci diferite, trebuie spus că, pînă să glorifice naţiunea, cultura bazinului mediteranean a funcţionat aşa cum se arată mai sus: a devotat prezentului energiile serbărilor, pentru că funcţia memoriei comunitare se afla înscrisă, odată pentru totdeauna, în cronici. Din ce motive exaltarea ideii naţionale a adus cu sine, începînd din secolul al nouăsprezecelea, revenirea la cultul strămoşilor, nu îmi este cunoscut. Însă aceasta este realitatea şi ea se perpetuează fără grijă şi în zilele noastre. Nu poţi decît să asişti trist la disfuncţiile convulsive ale organismului social atunci cînd fapte obiective din istorie se umflă în crezuri şi idealuri, cînd conştiinţa apartenenţei la o naţiune produce mutaţii valorice inadmisibile şi mutaţii morale groteşti, cînd îţi aniversezi poetul naţional şi eşti în stare să scoţi pistolul pentru a-i păstra memoria neîntinată, cînd te declari gata să arzi cărţi în piaţa publică, pentru că nu-ţi confirmă miturile, cînd aduni oameni într-o piaţă momindu-i cu mici şi bere ca să le transferi o parte din ura ta funciară pentru cei care gîndesc altfel.

Secolul al douăzecilea şi-a mărit arsenalul armelor de manipulare în masă cu una, redutabilă, pe lîngă care metoda de bază a poliţiilor secrete medievale (ameninţarea cu infernul) este la fel de inofensivă ca un pistol cu apă: îmbolnăvirea organismului social prin dublarea funcţiilor sale specifice. Consecinţele se văd cu ochiul liber, iar în România, tocmai pentru că trebuie confirmate opiniile conform cărora această ţară este nesigură, intolerantă, barbară şi primitivă (vă rog să ataşaţi, de data aceasta, înţelesurile peiorative de rigoare) se practică într-o veselie serbările naţionale, deşi, aşa cum spuneam, organic vorbind, ele nu au nici un rost.

Irina NICOLAU
scriitor

Sărbători uitate, sărbători stricate, sărbători „naţionalizate"

Dacă te iei după specialişti, sărbătorile – născute din credinţe şi exprimate în rituri – sînt parte din partea cea mai stabilă a unei culturi. Aşa o fi?

Scandalul provocat recent de un anumit manual de istorie m-a făcut să înţeleg cît de mare este respectul pentru neclintire la români. De fapt, una spunem şi alta facem.

© C. Bumbuţ

Este ca şi cum cu o mînă, să zicem cea stîngă, am purta la subţioară patrimoniul cultural naţional şi cu dreapta, haţ, haţ, am apuca tot ce ne pică la îndemînă. Procedînd astfel spunem în mod indirect, uite, ne întemeiem identitatea pe ce ne-au transmis moşii şi strămoşii şi ce contează că ne însuşim ba o inimioară de Sfîntul Valentin, ba un dovleac de Halloween, ba o limbă administrativă internaţională de lemn!? Preocupaţi să ne folosim intensiv mîna dreaptă, patrimoniul purtat la subţioara stîngă devine un fel de mumie descuamată şi iubită formal despre care ai voie să vorbeşti numai pe un ton înflăcărat şi să scrii cu majuscule. Dacă procedezi altfel eşti ori dement, ori trădător de ţară. Păcat!

Dacă lucrurile continuă să meargă aşa – şi nu există semne de schimbare – sărbătorile noastre vechi vor deveni un preş din care, dacă îl scuturi, zboară molii. Şi vinovaţi nu sînt americanii cu inimioarele şi dovlecii lor. N-are nimeni nici o vină. Multe dintre sărbătorile vechi au fost uitate şi altele se pregătesc pentru acelaşi tratament. Să plîngi după ele este ca şi cum te-ar apuca disperarea că stră-străbunica ta a murit. A murit, asta e, aşa e viaţa! Vi se pare neobişnuit şi incorect că în locul lor aducem cu mîna dreaptă sărbători de tot felul? Mie nu mi se pare, aşa s-a făcut mereu, de cînd e lumea lume, unii au luat sărbători de la alţii şi alţii de la unii. În felul acesta au migrat dintr-o cultură în alta zei, date din calendarele de sărbătoare, rituri, recuzită, muzică şi chiar cuvinte. Numele faptului împrumutat se agaţă ca scama de el. Procesul poate fi spontan sau de porunceală. Sînt convinsă că sărbătorile – parte din partea cea mai stabilă a unei culturi – se schimbă şi ele.

Celor dornici să facă pentru sărbătorile vechi ceva le-aş recomanda să se lase păgubaşi. Orice intervenţie mai mult strică. Pericolul cel mai mare la care poţi să expui sărbătorile este discursul despre ele, chiar şi atunci cînd nu este superficial, ipocrit sau stupid. Nu întăreşti o sărbătoare cu explicaţii etimologice, cu hermeneutică şi analiza simbolurilor. Intelectualii care se dau în vînt după asemenea experienţe nu fac decît să-şi lumineze lumînarea cu un spot cu halogen.

© S. Ivanoschi

În plus, greşeşte cine îşi închipuie că discursurile despre sărbători sînt inocente. Cei ce vorbesc despre sărbători au numai de cîştigat. Ziarele şi revistele se vînd mai bine, posturile de radio şi televiziune cîştigă audienţă, politicienii care se afişează în contexte sărbătoreşti mai ciugulesc un vot. Doar sărbătorile pierd! Dacă spui unui copil să nu pună mîna pe aripile fluturilor pentru că îi transformă într-un fel de viermi sau muşte mari, poate că înţelege pînă la urmă. Inutil să recomanzi discreţie în jurul sărbătorilor. Cum să renunţe vorbitorii la o afacere atît de rentabilă? N-au cum. Comuniştii, cel puţin, au dat buzna numai peste sărbătorile laice (atenţie, vă rog, sintagma *sărbătoare laică* este lipsită de orice sens). Cei de după ei au pus mîna pe tot, „naţionalizarea" sărbătorilor s-a încheiat după 1990! Experienţa unei alte naţionalizări ne învaţă că ce-i al tuturor nu-i al nimănui.

Mă doare capul cînd mă gîndesc ce-o să citesc, văd şi aud în iarna care vine. Iar poveşti apocrife despre Moş Nicolae, iar legende, aceleaşi legende, despre Moş Crăciun povestite prost. În aceşti zece ani am făcut supradoză la sărbătorile „naţionalizate".

Mă persecută imaginea păsărilor cu penele încleiate cu petrol care zac pe plaje. Înecate în frişca discursurilor despre ele sărbătorile mor sau devin obeze ca nişte gîşte îndopate. Dacă ar face astăzi cineva o tipologie a sărbătorilor, ar identifica, probabil, categoria „sărbători nesimţite". Pentru că, la urma urmei, „Cîntarea României" a fost numai o formulă de degradare a tradiţiei, prostituţia are încă variante multe.

Mihai COMAN
decanul Facultăţii de Jurnalism, Universitatea Media

Spectacolul politic

În filmul „Fire line“ există o scenă revelatoare pentru spiritul riturilor. În timpul unei peregrinări a preşedintelui SUA prin Washington, maşina blindată a preşedintelui înainta încet pe străzi, înconjurată de 4 gărzi de corp, care alergau pe lîngă ea. În secvenţa următoare, doi dintre agenţi (de fapt personajele principale, interpretate de Clint Eastwood şi Rene Russo), frînţi de oboseală, discută la umbra monumentului lui Thomas Jefferson. „De ce oare trebuie să facem asta, cînd maşina este blindată?“, întreabă ea. „Pentru că aşa îl facem pe preşedinte mai prezidenţiabil!“, vine răspunsul.

Ceremoniile creează solemnitatea, sînt chiar substanţa solemnităţii. Un act (fie el politic, social, religios ori personal) golit de indicii de ritualitate îşi pierde orice doză de măreţie şi se banalizează (a se citi: devine un fapt comun, utilitar, nesemnificativ). Cum ar fi ca preşedintele ţării să presteze jurămîntul în dormitorul său, în halat şi papuci? Sau ca o comemorare a unor eroi să se facă printr-un simplu anunţ publicat în presa scrisă, la necrologuri? Sau ca ziua naţională să se sărbătorească numai prin „muncă“, în fabrici, şcoli şi pe ogoare? Din vechime pînă în contemporaneitate *fastul* unui eveniment măsoară importanţa sa; iar fastul este direct proporţional cu gradul de ceremonialitate. În felul acesta ceremoniile ajung să se impună ca o constantă a vieţii publice şi ca realităţi, parcă, naturale ale existenţei sociale.

„Riturile sînt o evidenţă, dar a ce?“ – exclama la începutul unui articol cunoscuta cercetătoare Barbara Myerhoff. Într-adevăr, oricît de străini am fi de o societate, oricît de puţine lucruri am şti despre viaţa şi obiceiurile acelor oameni, atunci cînd are loc o ceremonie sîntem în stare să o percepem ca pe *ceva* diferit de cotidian şi, chiar, să o catalogăm ca un fenomen de tip ritual. Ne este însă mult mai greu să spunem ce semnifică acele gesturi, acele obiecte, acele simboluri sau acele cuvinte care dau conţinutul manifestării respective. În acest paradox stă forţa ceremoniilor: ele se impun, ca fenomene diferite de ordinea cotidianului, încărcate cu un conţinut aparte; totuşi, în ciuda acestei evidenţe, ele trimit o multitudine de lecturi şi generează numeroase sensuri. Prin această caracteristică, ceremonia se dovedeşte capabilă să răspundă şi să satisfacă nenumărate aşteptări (individuale şi sociale), să absoarbă şi să transmită emoţii, opinii şi idei, să promoveze şi să impună valori şi modele de viaţă.

Acest adevăr simplu nu a rămas neobservat de cei care caută să cîştige sau să păstreze Puterea. Într-o lucrare celebră („Le pouvoir sur scènes“), antropologul francez George Balandier scrie: „Puterea întemeiată numai pe forţă sau pe violenţă va fi permanent supusă ameninţării. Puterea întemeiată numai pe lumina raţiunii va avea puţină credibilitate. Puterea nu se menţine nici prin dominaţia brutală şi nici prin justificarea raţională. Ea se face şi se păstrează prin transpunerea şi prin producţia imaginilor, prin manevrarea simbolurilor şi prin organizarea lor într-un cadru ceremonial“. Pentru oamenii politici, ceremoniile sînt mijloace predilecte de exprimare a statului lor de conducători: mobilizînd simbolurile comune ale unui grup, sau chiar ale întregii societăţi, ei însufleţesc sentimentele de coeziune şi sprijin popular şi comunică, dincolo de gesturi şi cuvinte, un mesaj de legitimitate şi stabilitate. Aceste „liturgii politice“ (Claude Rivière) permit reactivarea imaginilor de referinţă şi canalizează imaginarul social în direcţia acceptării şi sprijinirii structurilor de Putere existente şi a liderilor prin care ele se concretizează.

În această categorie a manifestărilor rituale creatoare de ordine şi consens intră marile sărbători ale calendarului naţional, comemorările (dedicate unor evenimente sau personalităţi considerate chintesenţă a valorilor pe care se sprijină un anume grup aflat la putere), paradele prilejuite de diferite momente festive (de la cele militare la cele sportive), manifestările religioase, momentele politice de vîrf (perioade electorale, convenţii şi congrese, vizite, depuneri de jurăminte, ceremonii funerare), precum şi carnavalurile declanşate de diverse evenimente cu rezonanţe consacratoare: victorii ale unor sportivi în mari confruntări internaţionale, sărbători calendaristice, concerte şi alte manifestări artistice. După cum se observă, prilejurile de a participa la un act ceremonial nu lipsesc; ba, am putea spune, sînt prea numeroase. De aceea, nu este de mirare că oamenii politici se implică în tot felul de manifestări rituale, uneori conform unui calendar bine calculat, alteori la voia întîmplării. În plus, presa preia cu încîntare şi transmite din abundenţă asemenea evenimente: ele sînt previzibile (deci simplifică munca de planificare şi producţie jurnalistică), sînt spectaculoase (deci garantează interesul public) şi sînt deschise unor interpretări variate (deci asigură o anumită autonomie de lucru a jurnalistului).

Se produce acum o reacţie în lanţ: oamenii politici se implică în momente ceremoniale sau ritualizează unele acţiuni politice pentru că ştiu că acest fapt poate atrage presa; mass-media promovează aceste manifestări deoarece încărcătura lor simbolică şi afectivă asigură succesul la public. Mediatizarea accentuează elementele de ceremonializare (dramatizare), iar ceremonializarea declanşează o teatralizare a vieţii politice, conformă, prin spectacularitatea ei, aşteptărilor presei. La intersecţia acestor factori se naşte „spectacolul politic“, pe care mulţi cercetători tind să-l considere ca o caracteristică esenţială a vieţii politice actuale, mai exact spus a vieţii politice (hiper)mediatizate.

Sabina FATI
jurnalist, Radio Europa Liberă

Puterea se laudă şi sărbătoreşte, opoziţia critică şi sărbătoreşte

Campania pro NATO, vizita lui Chirac la Bucureşti, 30 decembrie – Ziua Republicii, vizita lui Constantinescu în Franţa, 1 Decembrie – Ziua Unirii, venirea premierului britanic în România, 1 mai – Ziua Muncii, concertul lui Pavarotti, meciul România-Ungaria pe Ghencea, vizita Papei, Sfintele Paşti, eclipsa, Crăciunul, sînt evenimente pe care politicienii şi mass-media le transformă în sărbători naţionale. Fastul cu care sînt înconjurate, felul în care sînt speculate pe scena politică, amploarea care li se dă în mediile de informare arată savoarea căderii în perversiunea politică şi morală, veşnica nevoie de legitimare prin apelul la patriotismul de ocazie. Ridicarea la o putere superlativă a întîmplărilor cotidiene şi transformarea lor în epopei naţionale se face nu doar de dragul jocului politic, ci mai cu seamă pentru a oferi poporului senzaţia că se întîmplă ceva important, şi că acel ceva important este rodul strădaniei puterii. Supramultiplicarea ameţitoare a sărbătorilor naţionale este folosită de liderii politici pentru a-şi oferi cît mai multe prilejuri de a ieşi pe scenă şi de a interpreta roluri cît mai populare. De la imaginea omului providenţial, la eroul inspirat de divinitate pînă la arhetipul profetului şi omul obişnuit, liderii politici interpretează personajul potrivit la locul potrivit. De Sfînta Paraschiva, la Iaşi oamenii politici s-au înghesuit împreună cu gărzile lor de corp în mijlocul mulţimii, ca şi cum ar fi făcut parte din ea, nici unul dintre ei, însă, nu a venit incognito.

Preşedintele Constantinescu, dar şi fostul preşedinte Iliescu au încercat să se piardă printre oamenii nenorociţi care aşteptau fiecare cîte o minune de la moaştele sfîntei sărbătorite. În opoziţie sau la putere, liderii politici par să aibă un singur scop, să seducă şi să atragă prin punerea în scenă a eroului ales, prin recursul la istorie, prin dedublare, prin folosirea arsenalului de scamator. Ei au învăţat de la etnologi că nu există şamanism fără punere în scenă, că nu există vrăjitor care să nu fie şi actor.

Cu un an înaintea alegerilor generale, actorii politici încearcă prin orice mijloace să atragă atenţia. Tot mai des evenimentele obişnuite sînt transformate în dezbateri naţionale sau sărbători generale, după caz.

Preşedintele Constantinescu spune că încă îl mai vizitează călugărul Vasile, libercugetătorul Ion Iliescu este gata să cheme biserica în ajutor pentru a cîştiga şi mai multă popularitate, premierul Vasile deschide porţile guvernului de ziua lui de naştere şi se lasă filmat în biroul guvernamental înconjurat de icoane. Politicienii de la putere îşi fac deja campanie electorală pe seama unui potenţial rezultat pozitiv la Helsinki şi încearcă în ceasul al 12-lea să recupereze ce n-au făcut în trei ani, partidele din opoziţie trag spuza pe turta lor şi acuză coaliţia că negociază în pierdere cu Uniunea Europeană. Miza începerii negocierilor de aderare la UE este subiect şi obiect al ieşirilor publice de fiecare zi. Puterea se laudă şi sărbătoreşte, opoziţia critică şi sărbătoreşte. Cu două luni înainte de reuniunea Comisiei Europene la Helsinki, mass-media, politicienii şi birocraţii fac mare caz de acest eveniment şi pornesc o campanie de „susţinere patriotică“ a condiţiilor pe care România nu le-a îndeplinit pentru a fi invitată la negocierile de aderare, dar care au devenit brusc o scuză bună pentru necazurile pricinuite de reforma întîrziată şi haotică. Ei ar vrea un plebiscit cotidian continuu prin care să-şi legitimeze nereuşitele şi să-şi asigure în acelaşi timp simpatia.

În aşteptarea Zilei Naţionale, la fel ca anul trecut, şi ca în ceilalţi ani postdecembrişti, discursul naţionalist se înviorează. Festivităţile de la Alba Iulia organizate de opoziţia nostalgică sau parada militară din faţa Casei Poporului savurată de preşedintele Constantinescu acompaniat de capii Bisericii Ortodoxe, de şefii Armatei şi de liderii coaliţiei urmăresc în feluri diferite acelaşi lucru: să demonstreze nu doar printr-o gimnastică semantică legătura liderilor actuali cu trecutul glorios, ci şi printr-o punere în scenă a arsenalului de argumente faptice care să arate eficienţa cazonă, loialitatea faţă de trecut şi destoinicia de urmaşi adevăraţi ai artizanilor marii uniri. Opoziţia prin cadrul istoric ales, coaliţia de guvernămînt prin desfăşurarea forţelor armate, prin prezenţa în acelaşi loc a Armatei şi a Bisericii, instituţiile în care românii au cea mai mare încredere.

Politicienii folosesc oriunde în lume orice prilej pentru a fi în centrul atenţiei, dar, poate mai mult ca în alte părţi, aici liderii politici speculează fiecare subiect, fiecare eveniment, transformîndu-l, aducîndu-l în vecinătatea istoriei, pentru a invoca imediat problema unităţii ca mitologie de ordin geografic, pentru a găsi noi metode de conservare a trecutului, pentru a construi mai apoi duplicate ale eroilor şi faptelor istorice şi pentru a prezenta proiecte hiperbolice care pretind că extirpă rădăcina răului.

Aduse cu poşta

Zilele naţionale de doliu

Sărbătoarea naţională la românii postrevoluţionari este un prohod naţionalist. Morţii din istorie sînt folosiţi pentru a se crea un fel de coeziune naţională care prinde însă din ce în ce mai puţin. Românii nici nu ar trebui să folosească termenul de sărbătoare, deoarece spiritul necesar serbării nu există. A serba ceva înseamnă a te bucura de ceva/cineva. Termenul cel mai nimerit ar fi acela de zi naţională de doliu. România Mare este amintită şi răsamintită. Colocvii se organizează de către profesorii de istorie în colaborare cu autorităţile locale. Se începe cu Basarabia, se continuă cu Bucovina pentru a se sfîrşi apoteotic cu Transilvania. Ungurii în schimb nu au voie să celebreze Ungaria Mare sau Ungaria Milenaristă (măcar ungurii au o dată, un an zero al istoriei lor, în timp ce noi nu avem, iar acest aspect înfierbîntă patriotismul românesc), iar atunci cînd vor să re-inaugureze un monument care aminteşte de eroismul unor generali sînt huiduiţi, iar autorităţile de la Bucureşti îl lasă cu buza umflată pe premierul maghiar invitat de aceleaşi autorităţi mult-prea-ospitaliere...

Noi nu folosim dublul-standard. Sărbătoarea naţională este strict legată de sentimentul naţional(ist). Iar la noi, ziua de 1 decembrie 1918 a fost sărbătorită cu privirea îndreptată înspre un anumit vecin vestic. „Existenţa unui Celuilalt sinistru, conspirativ, constituit ca grup omniprezent şi perfect unitar e o fantasmă menită să-i scutească pe membrii naţiunii dominante de a căuta o soluţie la adevăratele nevoi şi interese materiale“. (V. Tismăneanu – „Fantasmele salvării“). Dacă totul merge bine şi în ritmul ascendent imprimat de victoria fotbaliştilor români asupra celor maghiari, vopsirea cîinilor vagabonzi din Cluj, revolta statuară cred că vom avea o mare şi tricoloră zi naţională. Dar tot cu burta goală...

Un fost general SRI tocmai spunea pe la Tele 7 abc că Ungaria este ajutată în munca de destabilizare de români care influenţează opinia publică românească. Mă pot declara trădător naţional, cu acte în regulă şi asta numai pentru că mi se pare ciudat că o zi naţională nu este sărbătoare. Oare cîţi români sînt fericiţi în această zi? Oare cîţi concetăţeni se bucură, cîţi merg la restaurant, teatru, cinematograf, cîţi sînt mîndri de ceea ce sînt? Ţările puternice şi occidentale fac din sărbătoarea naţională o mare serbare, un show în care fiecare cetăţean este implicat afectiv şi efectiv, stă cu un steguleţ şi-i priveşte pe legionarii străini defilînd pe Champs Elysée ştiind că după paradă se poate opri într-un restaurant şi mînca scoici cu cartofi prăjiţi şi bea bere bună. Istoria este foarte puţin prezentă, realitatea este prezentă.

Felul cum o naţiune priveşte o sărbătoare este cel mai simplu mod de a-ţi da seama înspre ce direcţie priveşte: spre istorie (trecut) sau spre viitor.

Codruţ CONSTANTINESCU
student la Facultatea de Istorie

Fuga de politic

Sărbătorile naţionale ale Vechiului regim nu mai sînt, spre regretul pelerinilor la cimitirul Ghencea. Au dispărut monstruoasele defilări pe marile bulevarde. Masele de oameni ai muncii nu se mai angajează în geometrii variabile pe gazonul stadioanelor. Nici în tribune nu mai ridică nimeni plăcuţele vreunui puzzle omagial. Festivismele s-au mai calmat. Mistificarea insistentă a bucuriei nu se mai practică. Mai mult: sînt permise exprimările de stradă ale nemulţumirii.

Locul vechilor sărbători a fost luat, cum era şi firesc, de cele ale noii ordini: alte salve de tun, arborări de drapele, defilări de trupe şi discursuri din balcon sau de la tribune. Dar, ca şi înainte de decembrie '89, prilejurile de sărbătoare care se bucură cu adevărat de succes şi reunesc cea mai mare participare sînt fie cele *comunitare,* fie cele *generaţioniste,* în orice caz cele în care politicul nu se amestecă. Şi pe care politicul nu le discreditează. Pentru că sondaje recente au arătat că marea majoritate a românilor evită să se declare de stînga sau de dreapta şi, pe o scară de la 1 la 10, se situează cu toţii, undeva, la mijloc, confundînd centrul politic cu o zonă a apolitismului şi imparţialităţii. Fuga de politic explică şi de ce prind atît de bine sărbătorile de import, ne-naţionale, cum ar fi acea minunată zi a îndrăgostiţilor de sfîntul Valentin.

Plictisiţi de festivismele exploatate în scopuri electorale, tinerii iau de 1 Mai cu asalt trenurile spre Constanţa într-un pelerinaj sincer şi anual la Vama Veche sau la Costineşti, locuri fără Istorie, dar cu mii de istorii. Tot generaţionist e şi Festivalul de la Sighişoara, care de mult a încetat să mai aibă vreo legătură cu arta medievală pentru a se transforma într-un prilej de socializare în jurul unei halbe de bere. Orice microfon de care nu e agăţat un cîntăreţ de muzică uşoară e suspect. S-a văzut asta şi la ultima ediţie a Festivalului Berii din Bucureşti. Cînd primarul Viorel Lis a apărut pe scenă, în Piaţa Constituţiei s-a dezlănţuit vacarmul. Nu s-a făcut linişte decît atunci cînd au cerut lucrul acesta cei de la Holograf.

Sărbătorile naţionale afirmă şi celebrează statul şi instituţiile sale. La ele nu te bucuri fără obligaţii, ci „vibrezi" ca cetăţean cu drept de vot al republicii. Ele sînt, să o recunoaştem, sărbători reci unde, în prim plan se află politicienii. Costumele scumpe sau iile şi iţarii oficialilor nu sînt simpatizate de blugii şi tricourile tinerilor şi nici de hainele obişnuite ale oamenilor obişnuiţi. Unui discurs i se va prefera întotdeauna o cană de vin fiert, iar dezvelirii unui bust, eu unul îi voi prefera întotdeauna împodobirea unui brad de Crăciun.

Cristian MUNTEANU

Iulia HASDEU

etnolog

Focuri de artificii şi salve de tun

– festivităţi naţionale în două culturi mici –

Fiecare naţiune are propriile moduri de a se pune în scenă. Performarea naţionalului întăreşte credinţa membrilor comunităţii naţionale în miturile fondatoare şi justificatoare ale naţiunii respective. Maniera de a concepe şi etala simbolurile, atît pe cele oficiale (drapelul, imnul, stema) cît şi pe cele neoficiale (mîncărurile, sporturile etc.), dar şi elaborarea ritualică (ceremoniile naţionale, comemorările) ţin de cultură şi de politică. Vizibilitatea acestor puneri în scenă depinde de capacitatea de afirmare pe o piaţă mondială de desfacere a semnificaţiilor, dacă putem spune astfel, dar şi de nivelul de identificare colectivă şi personală cu valorile naţionale respective. Marile puteri mondiale se afirmă ca naţionale folosindu-se de mijloacele tehnologiei moderne şi de resurse considerabile economice şi culturale. Valorile lor naţionale sînt într-o anumită măsură supuse procesului de mondializare şi globalizare – mare mi-a fost mirarea să văd tot oraşul în sărbătoare cu focuri de artificii, bere la pahare de plastic, şi kürtosz kolacs la Budapesta pe 14 iulie, ziua naţională a Franţei. Dar nu despre mondializarea simbolurilor şi festivităţilor naţiunilor puternice vreau să scriu aici, ci despre cele ale „culturilor mici", cum ar spune filosofii noştri tributari ideii că există o scală pe care se înşiră ierarhic culturile lumii.

Locuind în Elveţia o vreme, am putut să reflectez la unele aspecte legate de identitatea naţiunilor mici, iar observaţia mi-a fost inevitabil comparativă.

În Elveţia există o mare apetenţă colectivă pentru sărbătoare. Asociaţiile profesionale şi caritative, administraţiile locale, comitete şi comisii ad-hoc se întrec să organizeze sărbătorile cu cît mai mult fast şi eficienţă comunitară. Cu excepţia carnavalurilor, sărbătorile laice au luat în întregime locul celor religioase. La mai toate aceste sărbători, de la cele care celebrează recolte (în special de struguri) pînă la cele naţionale şi regionale, se adună foarte multă lume, se vînd tot felul de produse artizanale, defilează fanfare şi care alegorice, au loc spectacole, concerte, se instalează parcuri de distracţii, se consumă tradiţionalele rösti (cocă de cartofi mărunţită şi prăjită în ulei), bradwürst (cîrnat de porc) şi se bea bere şi vin. Pentru reuşita acestor momente, municipalităţile şi autorităţile cantonale sau federale facilitează tot felul de acţiuni ale întreprinzătorilor particulari, care sînt extrem de mulţumiţi să-şi prezinte produsele în astfel de momente.

La noi, în schimb, se ţin cuvîntări solemne, se depun coroane de flori, se inaugurează monumente prin tăiere de panglici şi un sobor de preoţi binecuvîntează adunarea. Nu se lansează focuri de artificii, ci salve de tun în cadrul unei parade militare. Accentul cade asupra comemorării grave şi a cultului eroilor. O explicaţie s-ar putea găsi în faptul că în cadrul tradiţiei noastre religioase cultul strămoşilor şi al morţilor ocupă un loc central.

În zilele cu semnificaţie naţională şi/sau cantonală, vehicolele transportului public din Elveţia arborează drapelele cantonului şi pe cel naţional. Dincolo de aceste investiri festive, drapelul pare să se bucure de o puternică identificare din partea cetăţenilor, căci, la sat sau la oraş, nu rare sînt proprietăţile private pe care îl vezi arborat pe un înalt catarg. De altfel, el este prezent şi pe coperta exterioară a paşaportului cetăţenilor elveţieni, lucru neobişnuit pentru majoritatea paşapoartelor.

În ceea ce ne priveşte pe noi, românii de astăzi, a arbora drapelul de-un catarg în propria curte ar fi o neadecvare sancţionată de către comunitate cel puţin prin ridiculizare. Iar dacă el ar apărea pe coperta paşaportului ar fi cu siguranţă asimilat cu stigmatizarea. Totuşi, înainte de '89, drapelul se arbora la sărbători naţionale de către particularii aflaţi în centrele oraşelor. Se pare însă că regimul Ceauşescu a abuzat de simbolurile naţionale, producînd o saturare a inconştientului colectiv faţă de semnificaţiile respective. Tricolorul a fost constant asociat cu drapelul Partidului Comunist, iar după 1990 identificarea colectivă cu el a scăzut simţitor. L-am mai văzut arborat spontan de către cetăţeni doar la partide internaţionale de fotbal sau mitinguri electorale.

La nivel local şi regional, lucrurile îmi par şi mai frapant diferite. Îmi amintesc că în 1998 elveţienii din cantonul Neuchâtel au sărbătorit 150 de ani de la proclamarea Republicii lor. Consiliul cantonal, împreună cu oameni angajaţi special în acest proiect, a pregătit manifestările cu luni de zile înainte în oraşele din canton. Expoziţii de carte, vitrine dedicate, afişe publicitare, conferinţe. În zilele cu pricina, dincolo de distracţiile de bîlci, s-a dramatizat tot evenimentul istoric. S-a pornit din cafeneaua unde s-a redactat declaraţia de independenţă într-un marş de cîteva zeci de kilometri pînă la Neuchâtel, unde a doua zi toată lumea (mai precis cei care plătiseră în prealabil biletele emise de primărie) a putut mînca din gigantica *fondue* (brînză specială topită împreună cu condimente şi rachiu de cireşe într-o oală care continuă să fiarbă chiar pe masă cu ajutorul unei spirtiere; mesenii au cubuleţe de pîine pe care le înfig în tije metalice şi le înmoaie în brînza din oală; se acompaniază cu pahare de vin roşu şi cu voie bună) care s-a pregătit în centrul oraşului. „La fondue" este ea însăşi un simbol naţional citat ca atare de orice elveţian întrebat, care invocă astfel ca motiv ideea de împărtăşire, de comuniune. Tot în centru, la o tribună s-au ţinut şi cuvîntări şi nu puţini erau cei ce le ascultau. O efervescenţă nebănuită domnea deasupra urbei ce se declarase republică cu 150 de ani în urmă.

Un echivalent la noi ar fi Sărbătoarea Junilor din Scheii Braşovului: dramatizare, costume, masa ritualică comună de la sfîrşit, plus tenta naţională din ce în ce mai accentuată. Altminteri, la nivel „central" sau „în provincie", sărbătorile naţionale nu se asociază cu o instituţie a sărbătorii, ele sînt improvizate în ultimul moment şi nu pregătite de o atare instituţie. Iarăşi îmi spun, că de vină e comunismul care a compromis conceptul de management cultural. Oricum, sărbătoarea există, căci ea trebuie bifată de oficialităţi în calendarul acţiunilor politico-ideologice, iar de cetăţeni în cel al zilelor libere. Dar atmosfera festivă lipseşte de cele mai multe ori.

Mă mai consolez cu gîndul că excese şi proiecte care frizează absurdul există peste tot. În Elveţia se pregăteşte de cîţiva ani o mare şi costisitoare expoziţie naţională „EXPO 2001". Legată conceptual şi concret de lacuri, cu o „helvetecă" (?!), insule plutitoare, navete speciale lansate de pe şine direct în apă, ea a dat prilejul rivalităţii între cantoane, dar şi de lucru unei armate de angajaţi plătiţi din buzunarul contribuabililor. În zorii mileniului al treilea, ea pare multora o investiţie simbolică şi financiară cel puţin iraţională, dacă nu penibilă. Echivalentul acestui proiect în România îmi pare a fi „Catedrala Reîntregirii Neamului". Diferenţa de registre în care cele două funcţionează este grăitoare, cred, pentru a opune cele două culturi: Expo 2001 este concentrată în jurul ideii de informare prin agrement, unde fără îndoială spiritul calvinist are cuvîntul său greu de spus, în timp ce Catedrala din Bucureşti este expresia perfectă a ortodoxiei impregnată de politica şi mitologia naţională. Expo 2001 va fi o sărbătoare cam ieşită din matca firescului, un fel de carnaval gigant, în timp ce Catedrala un centru la fel de gigant al lamentaţiei. Altă cultură, altă logică, dar tot celebrare naţională înseamnă.

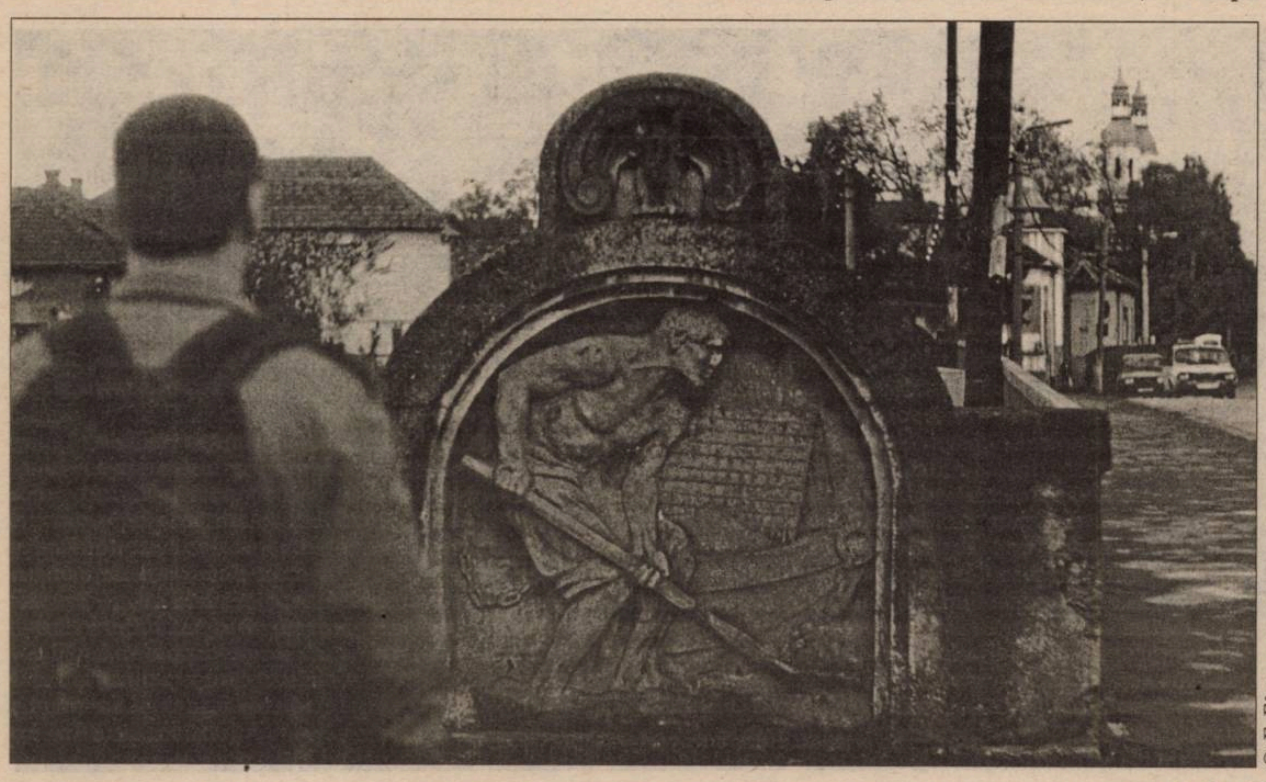

© F. Fâra

Z. ORNEA

Genocid cultural

Cine priveşte cu atenţie lumea culturală de azi, străduindu-se să o examineze cu ochi scrutător, realizează, brusc, grava degringoladă, în care se află bine şi adînc instalată. Nu decepţia îşi face loc, ci profunda îngrijorare alarmantă. Prietenul şi colegul meu dl Nicolae Manolescu a caracterizat această stare, într-un recent număr din *România literară,* drept pur şi simplu, un holocaust cultural. Avea perfectă dreptate. Nu exagera deloc. Subcultura şi kitschul acoperă întreaga suprafaţă, izgonind, cu trufie şi obrăznicie, cultura spre periferie, scoţînd-o chiar şi de acolo, azvîrlind-o în neant. Cînd, prin 1992-1993, scriam despre criza culturiţ, mulţi îmi spuneau – şi în scris – că exagerez. Acele opinii liniştitoare şi optimiste s-au demonstrat a fi, cu trecerea timpului, uşuratice, neizbutind să se verifice. Dimpotrivă, tot ceea ce se întîmplă azi în spaţiul culturii infirmă optimismul de mai ieri. Dar, de fapt, nici că se mai poate vorbi de cultură, locul ei fiind ocupat de o subcultură pauperă şi stupidă.

Am dus, cu dreptate, dorul, în anii totalitarismului după o televiziune adevărată şi diversificată. Deziderатul a devenit o realitate impunătoare. Dar ea a adus cu sine numai subcultura. Oricît ai butona telecomanda televizorului dai peste aceleaşi filme proaste confecţionate în serie, pline de asasinate, orori, scene de groază, totul derizoriu, neavînd nimic comun cu arta. Rar, foarte rar, cîte un post de televiziune programează cîte un film de cinematecă. Atunci pare că e o sărbătoare şi cei ahtiaţi după artă îşi dau telefoane, vestindu-şi evenimentul. Dar la ce ore tîrzii din noapte sînt programate aceste rare filme de artă! Pe lîngă noianul acesta de filme seriale şi incalificabilele telenovele, care au, din păcate, o scandaloasă audienţă, ecranele televizoarelor sînt ocupate de imbecile concursuri mediatizate la nesfîrşit. Şi, să mai spun? – toate au parte de public (în studio şi în casele oamenilor). Apoi vin la rînd programele de divertisment de o jenantă carenţă de duh, plate şi vulgare. Aceasta ţine loc de cultură în programele posturilor de televiziune, care s-au înmulţit asemenea ciupercilor după ploaie. Cultura, în sensul autentic al termenului, lipseşte, repet, cu desăvîrşire. Cu o excepţie, emisiunea dlui Nicolae Manolescu „Profesiunea mea cultura", programată la PRO TV acum la oră convenabilă, sîmbătă la orele 12. Impardonabil e faptul că pe postul public de televiziune, în cele două canale pe care transmite, cultura are parte de un regim de segregaţie aproape absolută. Cu excepţia, poate, a unui spectacol de teatru săptămînal, nimic, aici, nu dovedeşte preocupare pentru fenomenul cultural. Şi asta pe canalele postului public de televiziune, plătit de contribuabili! Dacă nici aici nu-şi află loc cultura, unde, atunci, să o căutăm pe televizoarele noastre? Spre sfîrşitul verii s-a găsit cu cale transmiterea, chiar pe canalul 1, a unui stupid festival de muzică uşoară de la Mamaia, grosier, vulgar şi lipsit de orice licăr de artă. Pentru un fenomen cultural adevărat nu s-ar fi găsit, cu siguranţă, loc de programare. E semnificativ că dintre disponibilizaţii postului public cei mai mulţi sînt redactorii de la redacţia culturală. Disponibilizaţi cu totul sau avînd parte de un regim al angajării pe termen limitat (pînă în decembrie 1999) după care, în funcţie de audienţa recoltată de puţinele emisiuni ce li se mai îngăduie, vor fi reangajaţi sau licenţiaţi total. Aceste sondaje ale audienţei n-ar trebui să devină criteriu unic al utilităţii. De obicei subiecţii care răspund la aceste sondaje sînt cei acomodaţi cu noncultura şi nu exprimă preferinţă pentru emisiunile culturale. La un post public de televiziune, de noi toţi subvenţionat prin abonamente, necesar este ca emisiunile dedicate culturii să fie programate, contribuind la educarea gustului public. Dacă şi aici prevalează filmele submediocre, divertismentul, concursurile şi acele stupid lăcrămoase emisiuni (un fel de telenovele altminteri confecţionate), de felul celei – efectiv oribile – „Surprize, surprize..." (programată – uimire! – pe canalul 1 la o oră favorizantă), orice speranţă pentru promovarea culturii pe micul ecran e năruită. Postul public de televiziune se ia, din păcate, la întrecere cu cele comerciale, căpătînd o scandaloasă fizionomie asemenea. Repet, nu acesta e rostul unui post naţional de televiziune. De acelaşi tratament are parte cultura şi în presa cotidiană. Cu rare şi ştiute excepţii, (mai ales *Adevărul)* presa ignoră cu totul actul cultural. Îmi aduc aminte că în presa interbelică şi înainte (pe care am tot citit-o şi studiat-o din interes ştiinţific pur epic) orice gazetă avea o pagină întreagă consacrată culturii şi artelor (de obicei pagina a treia) în care acestea se bucurau de toată atenţia. Se anunţau spectacole şi apariţii de cărţi, se inserau interviuri cu scriitori, actori şi muzicieni, erau programate cronici teatrale şi literare. Să nu uităm că Şerban Cioculescu publica a sa cronică literară în *Adevărul*, Perpessicius şi alţii în *Cuvîntul,* tot aşa şi în *Universul* sau *Facla*. De ce n-am relua această tradiţie demnă de stimă? Şi, slavă Domnului, se găsea loc, din plin, în acele gazete de odinioară, şi ştirilor de senzaţie, comentariului şi informaţiei politice. Rolul presei cotidiene ar putea fi imens, dacă redacţiile respective n-ar fi călăuzite de ideea că actul cultural şi artistic nu interesează pe nimeni. Ba interesează sau ar trebui să intereseze dacă ar deveni obiect necesar de preocupare. Revistele de cultură, puţine şi cu tiraje mici, nu pot singure întreţine un climat cu adevărat cultural.

Degradant e şi statutul cărţii. Sînt, deocamdată, se spune, vreo 2.000 de edituri, dintre care puţine contează cu adevărat. Oricum, deocamdată oferta de carte depăşeşte cu mult posibilităţile de cumpărare, chiar şi pentru publicul intelectual. În această sărăcie generalizată, cartea e tot mai neglijată, fenomenul atingînd cote grav îngrijorătoare. Tirajele, chiar la cele mai importante cărţi (literatură originală sau străină, cele de istoriografie, de politologie sau de sinteză), nu depăşesc, de regulă, 1.000 de exemplare. Şi, adesea nu se vînd nici aceste tiraje slăbănoage. Ce va fi nu e greu de prevăzut. Va fi o prăbuşire a sectorului editorial şi nu vom avea unde publica lucrările. În aceste vremuri vitrege acut, ar trebui programe de subvenţionare a cărţii, pentru a putea fi tipărită şi la preţuri mai suportabile. Din păcate, Fundaţia Soros şi-a suspendat programele de subvenţionare a cărţii, iar Ministerul Culturii, cu bugetele sale paupere, nu poate subvenţiona un program cultural editorial decît cu 40% din costurile necesare, care, de regulă, nu acoperă nici costul hîrtiei şi al manoperei tipografice. În aceste vitrege condiţii, subvenţionările Ministerului Culturii sînt azvîrlite în neant, ele, de fapt, neputînd ajuta efectiv apariţia cărţilor, întorcîndu-se la sfîrşitul anului, la buget, nefiind practic consumate. Ce-i de făcut? Numai o eficientă politică de subvenţionare ar putea scoate cartea din impasul dramatic în care se află, din păcate, instalată. Se vor găsi, oare, fondurile necesare, atîta vreme cît guvernanţii (cu deosebire finanţiştii) privesc cu dispreţ efectiv cultura, diminuînd în loc să augmenteze fondurile pentru cultură? Nu mai nădăjduiesc şi nutresc sentimentul că situaţia cărţii se va prăbuşi în haosul acesta pustiitor. Şi, totuşi, e vorba de cultură, de care depinde, hotărîtor, destinul naţiunii. Un viitor popor de troglodiţi nu e deloc idealul spre care tindem. Şi, totuşi, aceasta va fi fizionomia lui dacă nu se iau măsuri eficiente şi rapide pentru redobîndirea unui statut de demnitatea culturii române. Aş adăuga, ca istoric literar ce sînt, că nu ne mai putem apăra şi restitui în ediţii critice ştiinţifice opera scriitorilor noştri fundamentali. Fireşte, înainte de toate, tot datorită lipsei fondurilor băneşti. Şi o cultură fără coloana durabilă a operei înaintaşilor proeminenţi nu e, se ştie, o cultură adevărată. Riscăm să ne condamnăm, regret că trebuie să o spun, la un prezent vidat de cultură, fără lumina trainică a trecutului.

Să adaug că, în aceste imposibile condiţii, scriitorul nu mai e înconjurat de stimă. Condiţia lui s-a degradat pînă la liziera marginalizării aproape totale. De vreme ce nu-şi poate publica operele şi e plătit mizerabil (cînd nu i se acordă – din lipsă de fonduri – nici un onorariu de către editor), scriitorii români de azi, chiar cei mai prestigioşi, sînt nişte bieţi pauperi, trăind prost şi neavînd parte de nici o consideraţie. Orice gazetar de la rubricile de scandal e mai ştiut şi stimat decît un scriitor autentic. Am văzut scriitori care formulează, cu voce înceată, „pretenţia" că ar trebui să i se plătească pentru un manuscris, ieşit cu trudă infinită, cel puţin cît reprezintă salariul unei femei de serviciu timp de doi-trei ani, cît timp a avut nevoie el pentru elaborarea scrierii sale. „Pretenţia", deşi legitimă şi chiar modestă, nu poate fi nicicînd satisfăcută. În ipoteza, fericită, cînd scrierea capătă înfăţişare de carte, scriitorul se izbeşte de indiferenţa cu care e întîmpinată, ea căzînd, de la început, în golul tuturor uitărilor. Puţine au parte de o analiză critică într-o revistă de cultură. Cotidienele (cu excepţia menţionată) au alte preocupări, considerînd că o carte sau un spectacol nu trezesc interesul cititorilor. Ba îl interesează sau ar trebui stimulat să-l intereseze.

Ne aflăm în situaţia – are dreptate dl Nicolae Manolescu – carenţei alarmante a scăderii sau a dispariţiei chiar a spiritului critic. Să-l citez: „Spiritul critic este victima principală a schimbării de regim. Nici un alt concept sau noţiune, nici o altă categorie socială sau morală n-a suferit, într-o atît de mare măsură, de pe urma revoluţiei din 1989. Societatea de tranziţie este o societate lipsită de spirit critic. La fel şi cultura. Rezultatele se văd cu ochiul liber. O mîzgă subculturală acoperă literatura, muzica (uşoară), artele, spectacolul de teatru, filmul. Mass-media şi presa cotidiană n-au nici cea mai vagă idee de ce înseamnă cultura adevărată". Aşa e. Şi în absenţa spiritului critic, cultura se anemiază şi se prăbuşeşte. Trăim, fără să realizăm, tragedia, în proporţiile ei copleşitoare, a unui holocaust cultural. După acest genocid cultural va apărea, vai, un popor acefal, fără trecut şi prezent cultural, pradă tuturor catastrofelor. Mai e putinţă să ne trezim, salvîndu-ne prin cultură. Noi avem parte, acum, de efectele anticulturale ale societăţii de consum, privaţi fiind cu totul de avantajele ei materiale. Şi e sigur că vom avea parte de acest dezechilibru încă destulă vreme. Cine ar putea spune pînă cînd? Şi nu va fi prea tîrziu? Îi invit pe oamenii de cultură la solidaritate intelectuală, unindu-şi eforturile pentru a salva ce ar mai putea fi, eventual, salvat. Nu e, cred, rostul lor să se afunde şi mai mult în politicasterie, comentînd-o în fel şi chip, cînd cultura română se prăbuşeşte în pustiul genocidului cultural. Îi invit, respectuos, la acţiune comună şi solidară.

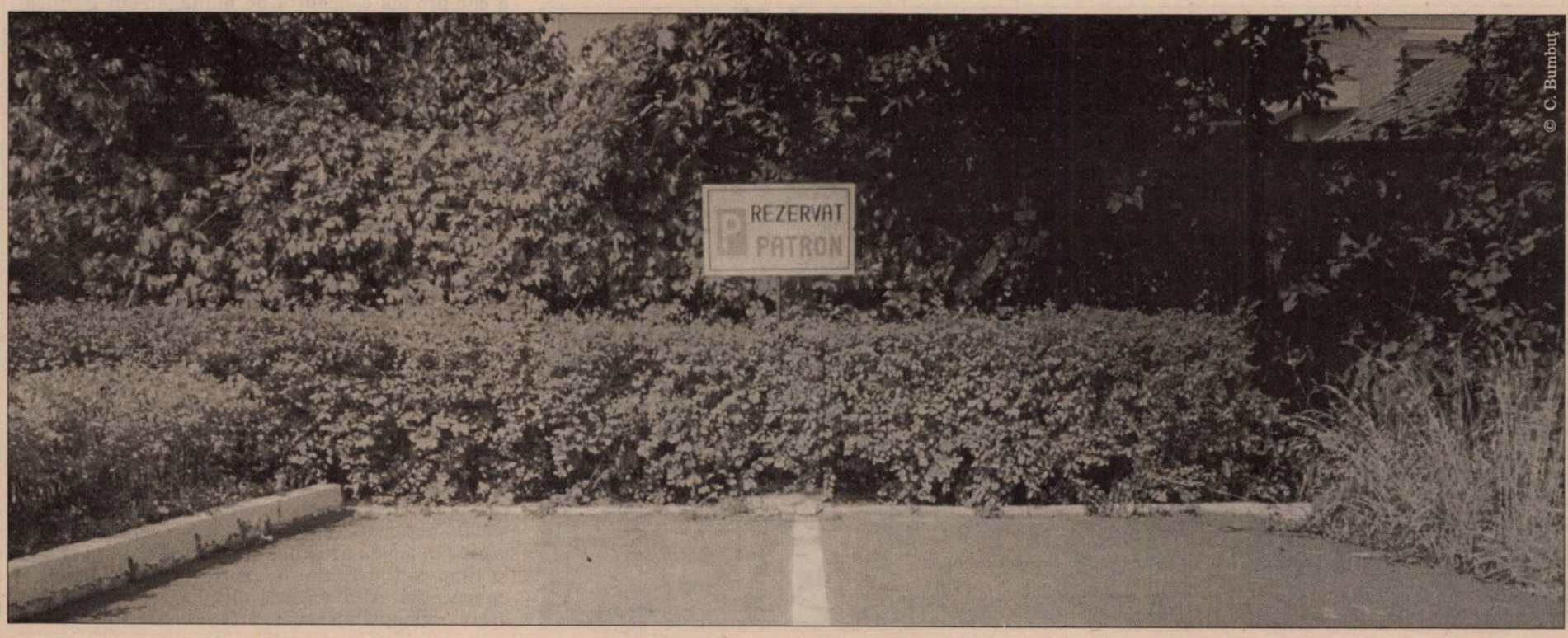

O *MATHESIS UNIVERSALIS (II)*

– obsesia multora dintre învăţaţii lumii moderne –

Continuăm să publicăm extrase din dezbaterea ce a avut loc la Iaşi în jurul tipului de hermeneutică propus de către Ioan Petru Culianu, dezbatere la care au participat Liviu Antonesei *(Facultatea de Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei),* Ştefan Afloroaei *(Facultatea de Filosofie),* Florin Platon *(Facultatea de Istorie),* Nicu Gavriluţă *(Facultatea de Filosofie, moderatorul întîlnirii), alături de profesorii* Nicolae Creţu *(Facultatea de Litere) şi* George Ceauşu *(Facultatea de Filosofie). Textul discuţiei a fost îngrijit de dl Nicu Gavriluţă.*

Ştefan Afloroaei – Culianu pleacă adesea de la consideraţii aproape obişnuite, pe care le-au făcut şi alţi cercetători sau pe care, la limită, le-am putea face şi noi. Unele dintre ele însă mi se par foarte interesante în procesul înţelegerii noastre. De exemplu, ideea că nu putem vorbi de o singură cultură originară, de un singur loc privilegiat în lume sub aspect spiritual. Nu există o cultură la care ar trebui să raportăm tot ce este important pentru noi astăzi, indiferent că este vorba de spaţiul iudaic, de cel tibetan sau de oricare altul. Lucrul acesta este foarte important acum. Culianu argumentează cu date absolut convingătoare, ce ar suporta cu greu replici, că trebuie să acceptăm *multiplul tradiţiilor spirituale*. În definitiv, orice zonă a umanităţii este capabilă de o anumită tradiţie spirituală. Dacă ea va ajunge să se impună, dacă ajunge sau nu consacrată, este o altă chestiune. În ce măsură ea devine influentă sau recunoscută în istorie, dacă schimbă cumva pentru un interval faţa lumii, acest lucru constituie deja o altă problemă. Important este faptul că avem de-a face cu un multiplu al tradiţiilor spirituale şi că fiecare tradiţie rămîne în definitiv ireductibilă. Este ca şi cum am spune că fiecare este în felul ei absolută. Şi atunci, evident, nu ai nici un motiv să încerci să investighezi felul cum o anumită tradiţie spirituală derivă din alta. Ceea ce, dacă s-ar încerca totuşi, ar fi o cale foarte proastă, inadecvată pentru un interpret de astăzi al faptului de spiritualitate.

Însă, ce anume constată Culianu? Deşi aceste tradiţii sînt într-o privinţă ireductibile sau radical diferite, există totuşi între ele un mod de comunicare. Ele deţin date analogice. Cu alte cuvinte, se constituie în baza unor reguli aflate în analogie unele cu altele. Am putea crede că găsim în această spusă a lui Culianu un gen de recuperare a gîndirii metafizice. Este foarte important acest lucru, anume că exact atunci cînd metafizica este respinsă, gîndirea ajunge să descrie o altă metafizică. O metafizică de după metafizică. Voi reveni îndată la ideea că anumite paradigme culturale, deşi mult diferite unele de altele, se construiesc după reguli analoge.

Culianu constată în dese rînduri că mulţi dintre cei ce relatează „călătorii în lumea de dincolo" sau experienţe de tip extatic sînt, în relatările lor, cumva paradoxali. Pe de o parte, ei descriu o experienţă strict personală, singulară, iar pe de altă parte, sînt obligaţi să o facă în limbajul comunităţii lor, folosind adesea imagini, expresii şi reprezentări foarte vechi. Acestea din urmă ţin de un fel de gramatică la care omul trebuie să recurgă aproape obligatoriu. Experienţa noastră este singulară, are un caracter personal, dar ea nu se poate exprima decît prin recursul la o gramatică oarecum impersonală. Urmează de aici că ideile sau reprezentările ca atare, aşa cum sînt trăite personal, nu se transmit. Nu putem afirma că anumite idei sau imagini trec de la o persoană la alta. Ideea unui autor rămîne în definitiv ideea acelui autor, ea nu poate deveni activă întocmai în mintea altcuiva. Cu alte cuvinte, nimic nu se poate prelua ca atare. Nu poţi să spui că ai preluat o idee de la un altul, întrucît nu poţi să o faci activă în mintea ta exact aşa cum a făcut-o acela. Dar ce se poate transmite de la o persoană la alta sau de la un interval istoric la altul? Se pot transmite anumite *reguli*. Este ca şi cum am spune că ceea ce se transmite este doar gramatica unui mod de a înţelege şi de a simţi. Aceasta din urmă, gramatica, poate să ne privească pe toţi deopotrivă, însă conţinutul celor gîndite e reluat de fiecare dintre noi în parte. Plecînd de aici, Culianu ajunge să descrie ceva de felul unui sistem al înţelegerii noastre, o adevărată configuraţie pe care o compun fenomene spirituale diferite, dualisme şi gnoze, experienţe şamanice sau extatice, mituri şi credinţe religioase, doctrine filosofice şi politice. Ele se regăsesc toate într-o gramatică asemeni celei computaţionale, dată de un set de reguli şi de un mecanism generator. Ia naştere astfel un sistem în al cărui joc combinatoriu se produc interpretări la nesfîrşit. Cred că aflăm aici una din cele mai spectaculoase supoziţii sau idei ale lui Ioan Petru Culianu. El dă satisfacţie pînă la urmă celor care caută să se despartă de doctrinele obosite ale lumii moderne, cum sînt psihanaliza şi structuralismul, teoria invarianţilor şi istorismul posthegelian.

Ideea mi se pare foarte eficientă, pe lîngă faptul că ea corespunde felului nostru relativ nou de a ne reprezenta lumea în care ne situăm. După ce tehnicile informaţionale sau cele computaţionale au pus stăpînire pe această lume, putem să fim foarte siguri că imaginile şi reprezentările noastre s-au schimbat enorm. Noi ne reprezentăm deja altfel propria noastră situaţie, deşi nu conştientizăm întotdeauna această diferenţă. La fel, şi miturile mari ale lumii de astăzi comportă o diferenţă care, fireşte, se leagă de aceste noi practici sau tehnologii. Sînt practici în care este încorporată metafizica timpului de acum. Ca atare, Culianu îmi apare drept un intelectual ce nu trădează istoria; distanţa lui faţă de modernitate ascunde pînă la urmă o fidelitate absolut neaşteptată faţă de timpul său.

Amintesc ca un exemplu în această chestiune faptul că în *Călătorii în lumea de dincolo,* dar şi în *Experienţe ale extazului*, Culianu caută să formuleze acele reguli ce pot genera tot felul de doctrine gnostice, religioase sau metafizice. De pildă, propoziţia „există o altă lume" este o propoziţie elementară; la fel şi propoziţia „cealaltă lume este situată cu totul altundeva", sau „omul este compus din trup şi suflet", „trupul moare, sufletul se refugiază în lumea de dincolo" etc. El observă că astfel de propoziţii sînt de regăsit în orice spaţiu spiritual şi ar trebui luate, atunci, ca nişte reguli sau ca nişte premise, iar nu ca simple afirmaţii. Prima din ele, de exemplu, „există o altă lume", poate fi numită regula *alterităţii*. Cînd ni se spune că această lume diferită este situată dincolo, eventual în cer, avem de a face cu regula *ierarhiei* sau, probabil, cu cea a *diferenţei radicale*. Vorbind despre trup şi suflet în cazul omului, vom recunoaşte regula *dedublării,* care înainte de toate ne priveşte pe noi, dar şi orice lucru din lumea noastră. Or, aceste reguli rămîn neîncetat active în mintea noastră. Ciudat este că ele rămîn active în orice spaţiu mental, tibetan sau iudaic, grec sau occidental, chiar dacă vor fi enunţate altfel şi vor conduce la doctrine foarte diferite. Plecînd de aici, Culianu reuşeşte să explice într-o manieră extrem de interesantă – şi de frumoasă – unele fenomene care pînă la urmă ne ating în mod nemijlocit. Este vorba de fenomene ce ţin de istoria omului european, precum magia în Renaştere şi mai tîrziu, Romantismul, filosofia existenţială şi utopiile secolului XIX, fenomenul puterii, gnozele camuflate în gîndirea lui Nietzsche sau Cioran etc. El ajunge la concluzii care dau realmente satisfacţii: de pildă, faptul că în doctrina lui Hegel sînt prezente motive gnostice şi că ele susţin întreaga metafizică hegeliană. La fel în cazul lui Marx sau al lui Heidegger. În legătură cu Cioran – acest cavaler al nihilismului, cum îl numeşte – Culianu observă cît de mult este el legat de ceea ce s-a numit modul gnostic de a gîndi.

De altfel, cînd discută despre dualism sau despre gnoze, Culianu face un pas mai departe decît interpreţii clasici, întrucît nu vorbeşte propriu-zis despre anumite doctrine sau concepţii. Termenii din urmă sînt destul de vagi şi nu ne spun mare lucru. Pentru Culianu, gnoza este un mod de a gîndi. Fiecare dintre noi poate la un moment dat să gîndească în manieră gnostică. Modernitatea europeană este marcată foarte serios de modul dual sau gnostic de a gîndi. Putem recunoaşte lucrul acesta pînă şi în practici pe care le credem ortodoxe sau proprii anumitor zone mentale, de felul celei anglo-saxone.

Deopotrivă, mi se pare demn de tot interesul felul în care Culianu discută cu privire la anumite teorii ştiinţifice, filosofice sau religioase. El ne spune că dacă o teorie este dusă pînă la capăt, atunci ea descrie complet spaţiul nostru mental, poate descoperi o întreagă hartă a minţii omeneşti. Înseamnă că, pînă la urmă, orice teorie le poate acoperi perfect pe toate celelalte, condiţia fiind aceea de a fi dezvoltată pînă la ultimele ei consecinţe. Dar, lucru ştiut, teoriile nu ajung niciodată să fie dezvoltate complet. Ca modele complet dezvoltate ele rămîn pentru noi obiecte ideale. În fond, dintre versiunile pe care ni le oferă o teorie, noi actualizăm doar cîteva – şi acestea în chip parţial. Din întîlnirea unor obiecte ideale cu lumea noastră sensibilă se produce ceea ce noi numim istorie reală, realitate. Ideea din urmă este nu numai spectaculoasă dar şi eficientă pentru o nouă interpretare a unor fenomene de natură mitică, religioasă sau filosofică.

Liviu Antonesei – E cert că Ioan Petru Culianu aparţine unui curent ce durează de vreo 50 de ani şi anunţă o schimbare de paradigmă epistemică majoră. Domnul Florin Platon l-a amintit pe Thomas Kuhn, domnul Ştefan Afloroaei a făcut aluzie la noile gnoze, fără să le numească explicit. Or, cred eu, ar mai trebui amintit pe lîngă Kuhn şi Alexandre Koyré cu lucrările lui din anii '40 şi începutul anilor '50. Koyre face acolo o constatare ce pare de bun-simţ, anume că fenomenele trebuie judecate în strînsă legătură cu contextul mental de care aparţin. Din păcate, noi n-am procedat în istoria ştiinţei şi în istorie în general în acea manieră firească. Ne judecăm aproape întotdeauna trecutul prin prisma prezentului şi ajungem inevitabil, în aceste condiţii, la viziuni progresiste. Ni se pare incontestabil că de la Platon la Hegel ar creşte ceva. Or, aceasta este o imensă aberaţie. Nu creşte nimic: Platon este la fel de bun ca şi Hegel, deşi a trăi cu 2000 de ani înainte. Dar, pe de altă parte, sînt sigur că un anume progres cumulativ există. Unde? În economie şi în tehnologie. Nu şi în rest. Ceea ce caracterizează secolul XX este faptul că *problematica progresului a fost înlocuită cu problematica schimbării*. Ceea ce e cu totul altceva. Progresul este o valorizare pozitivă, schimbarea este neutră sau poate primi ambele calificări, indiferent în ce plan discutăm. Revenind, Koyré spune că Galilei nu trebuie discutat, judecat în funcţie de felul cum a evoluat astronomia, ci în contextul epocii, în seriile de coevoluţie ale epocii. La fel trebuie procedat cu oricare mare gînditor, pentru că oricare epocă îşi are coerenţa ei.

De asemenea, în această orientare de paradigmă ar mai trebui amintiţi *epistemologii anarhişti*: Lakatos, Feyerabend şi alţii pe care Culianu i-a citit şi i-a preţuit. Apoi, ceea ce n-a numit direct Ştefan Afloroaei: gnozele moderne, gnoza de la Princeton, de pildă. Ea a fost creată de oameni de ştiinţă, nu de religioşi, nici de filosofia sistematică, ci de fizicieni şi matematicieni, de medici şi biologi care se regăsesc în gnosticism şi aduc argumente de natură ştiinţifică în favoarea acestuia.

În ceea ce priveşte linia ştiinţelor istorice, există un precursor de geniu: Max Scheler. Acesta are o vorbă: nu trebuie să uităm că trecutul este debitorul nostru pentru că el conţine şi virtualităţi nerealizate. Determinismul sub care judecăm în genere istoria e respins de Scheler; în fiecare nod al istoriei există o mulţime de posibilităţi. Numai una însă devine realitate. Este o încrengătură, un arbore, cum ar fi de pildă şi evoluţionismul postdarwinist.

Liviu Cristian Costin *(student la filosofie)* – Aş avea o întrebare pentru domnul profesor Ştefan Afloroaei. Cum vedeţi dvs., domnule profesor, relaţia dintre hermeneutica lui Hans-Georg Gadamer şi cea a lui Ioan Petru Culianu?

Ştefan Afloroaei – Mai curînd printr-o ruptură. Dacă pun faţă în faţă pe Gadamer şi Culianu, Gadamer îmi apare ca ţinînd pe mai departe de hermeneutica modernă, clasică, a Europei. Ceea ce realizează Culianu este însă, mai curînd, un fel de cercetare de frontieră. El nu mai rămîne legat de canoanele clasice ale unei discipline. I s-ar putea reproşa, de pildă, că face metafizică, nerespectînd nici una din regulile moderne ale metafizicii. Or, la fel face şi epistemologie sau istorie. Iar acest lucru anunţă deja o altă paradigmă, una în care lucrurile importante se petrec acolo unde intersectează cercetările mari, adică doar pe graniţă. Interpreţii noi ai fenomenului istoric apar ca nişte exploratori ai frontierei, iar Culianu este unul dintre ei....

Totuşi, deşi discută despre experienţe spirituale mult diferite, el nu confundă niciodată tradiţiile şi experienţele mari ale omului. Ştiinţa înseamnă o astfel de experienţă, la fel religia, filosofia, artele ş.a.m.d. Ce anume este foarte interesant în cazul lui Culianu? Faptul că el a depăşit distincţia unui Dilthey, între ştiinţe ale naturii, obsedate numai de exactitate şi raporturi cantitative, pe de o parte, şi ştiinţe ale spiritului, ce ar deţine numai semnificaţii şi sensuri, pe de altă parte. Or, el constată că există ştiinţe ce nu pot fi numite nici ale naturii şi nici ale spiritului, dar care ne caracterizează acum cel mai mult. De exemplu, ştiinţa cogniţiei sau cercetarea mentalului. La fel, fizica cuantică, genetica şi psihologia, ca să numesc doar cîteva dintre ele. Acela care crede că fizica cuantică cercetează obiectul fizic în sensul lui Newton nu a înţeles nimic din fizica actuală. Ce anume sesizează Culianu în această privinţă? Faptul că în astfel de situaţii fenomenul cercetat întreţine o relaţie intimă şi ascunsă cu gîndirea care-l cercetează. Poţi crede că, în fond, gîndirea se examinează neîncetat pe sine însăşi. Dar modul în care pune Culianu problema nu vreau să-l socotesc definitiv. Înainte de toate, Culianu este mai sceptic decît credem noi. Dacă aţi citit cu atenţie finalul din *Eros şi magie în Renaştere*, veţi recunoşte că e unul din cele mai sceptice finaluri de cărţi foarte bune scrise de la 1950 încoace. El se întreabă dacă noi, apendicele secularizat al Reformei, această modernitate tîrzie sau estompată, mai avem vreo şansă să ne vindecăm nevrozele de care suferim. Am avea probabil o şansă dacă s-ar produce din nou o cenzură serioasă a imaginarului, de un cu totul alt tip decît ceea ce s-a propus pînă acum. Întrebarea este dacă nu cumva sensul acestei noi cenzuri n-ar putea fi unul catastrofal, funest.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Glosar de tranziţie

Schengen

Pentru cetăţenii României tranziţionale, la nivel individual, intrarea în Europa echivalează cu dreptul de a pătrunde în spaţiul Schengen. Din acest punct de vedere, Schengen este noul pseudonim al vechiului continent. Indiferent dacă intenţionează să-şi revadă rudele din diaspora, sau pune la cale o contrabandă de maşini furate, ori să răspundă invitaţiei la o reuniune de specialitate, solicitatorul vizei Schengen pe un paşaport românesc va fi tratat ca un vizitator indezirabil. Inoportunitatea călătoriei lui este demonstrată într-o primă fază de sumbrele cozi înţepenite pe străzile din faţa consulatelor Schengen, şi în ultimă fază de vădita indispoziţie cu care, la punctul de intrare, grănicerul Schengen îl examinează pe suspectul posesor al neconvingătorului paşaport.

Sub dictatura stalinistă, cetăţenii puteau primi numai prin excepţie un paşaport care, de altminteri, rămînea în păstrarea autorităţilor. Acum, cetăţenii români care deţin acest document se numără cu milioanele. Alături de paşaport, care le conferă libertatea de a călători, se află însă, nevăzută, şi prohibiţia Schengen care le îngrădeşte această libertate. Dreptul la libera circulaţie a ideilor şi persoanelor ne este invalidat de cei care, pînă în 1989, ne îndemnau să luptăm fără preget pentru respectarea lui. Oamenii care atunci celebrau demolarea zidului de la Berlin l-au înlocuit între timp cu zidul Schengen, clădit pe o altă structură şi la alte dimensiuni.

Schengen este o inovaţie-model pentru felul în care strategii de la Bruxelles promovează unificarea Europei adîncindu-i diviziunile.

Pavel CÂMPEANU

Bazar

Playboy şi poporul român

În sfîrşit, o revistă pentru bărbaţi. Căci, pînă la urmă, *Playboy* nu este decît o revistă pentru bărbaţi. Sigur, intră şi în categoria reviste sexy, dar asta deoarece concepţia unei reviste pentru bărbaţi presupune, obligatoriu, şi femei goale. Mărturisesc că sentimentele mele, cu ocazia apariţiei sus-menţionatei reviste, au fost cel puţin contradictorii. Şi asta nu neapărat datorită revistei în sine, care nu este decît un alt produs al culturii de masă, cu altă adresabilitate şi cu inevitabilul necesar de kitsch, ci datorită tam-tam-ului exagerat ce s-a făcut în jurul ei. Propriile articole introductive fac din *Playboy* mai mult decît poate duce. Horia Gârbea, într-*Un iepure de soi*, afirmă: „...pentru poporul român, acest pas pe calea normalităţii este mai important decît pentru cei ce au ars în focul justiţiei române feseniste în '91-'92 pentru glume nevinovate ce aduceau atingere (imaginară) părţilor de care sculptorii antici nu se ruşinau. Apariţia *Playboy* în România este un examen de capacitate (sexuală) şi poate fi chiar unul de maturitate pentru acest popor care, născut (oarecum surprinzător) din Traian şi Decebal, a rămas totuşi, la un deceniu de la Revoluţie, pradă unui paradox: o mare pudoare afişată şi un mare dezmăţ în spatele ei". Mi se pare inadecvată asocierea apariţiei încă unei reviste, în fond încă o afacere, probabil, profitabilă, cu un soi de ideologie soteriologică în care personaj principal e, evident, poporul român. O revistă de divertisment rămîne doar o revistă de divertisment. Există tendinţa de a înlocui grandomania politică de altădată cu megalomania divertismentului, care nu este lăsat să funcţioneze ca atare, ci neapărat motivat de ideologii naţionale. Horia Gârbea adaugă: „E bine că nu se încheie mileniul, cum mi-era teamă, fără ca românii să aibă *Playboy*. De la Creangă şi pînă la avangardiştii interbelici şi mai încoace, pînă la poezia şi muzica băieţilor de cartier, neamul acesta greu de urletele lupilor moralişti merita un Playboy". Problema se pune nici mai mult, nici mai puţin decît în termenii mileniului.

Apariţiile televizate ale Danei Săvuică şi Jamie Bergman, cele două vedete prezente în primul număr al revistei au mai domolit, însă, mania generalizărilor, aşezînd lucrurile pe un făgaş mai pămîntean. Jamie, o apariţie simpatică si simplă, nu se sfia să răspundă cu „yes" la mai toate întrebările lui Florin Călinescu. Cînd moderatorul a întrebat-o dacă, în preferinţele ei legate de animale, se înscriu şi gîndacii de bucătărie, aceasta a răspuns liniştită că gîndacii nu sînt animale, ci insecte. Dana Săvuică, pe de altă parte, s-a dovedit o prezenţă ceva mai puţin simplă, dar super entuziastă. Felul în care repeta cît de mîndră este ea că, la 30 de ani, cînd o carieră de manechin e pe sfîrşite, a fost aleasă să pozeze pentru o aşa celebră revistă, era de-a dreptul înduioşător; şi te făcea să uiţi toate teoriile alea plicticoase cu trupul femeii utilizat ca obiect.

E adevărat, apariţia primei reviste pentru bărbaţi m-a făcut să-mi sară-n ochi ceva, de altfel, banal: în revistele faimoase pentru femei apărute la noi (şi sînt destule) nu vei vedea niciodată bărbaţi complet dezbrăcaţi, şi nici postere cu ei pe care să ţi le pui pe uşă. Probabil că auditoarele nici nu şi-ar dori aşa ceva, conform, probabil, sondajelor; oricum, nu ar corespunde imaginii consacrate despre gusturile erotice ale femeii, care se învîrt în jurul unor mai subtile probleme de comunicare şi de personalitate. Bărbaţilor din reviste gen *Elle* sau *Unica* li se prezintă doar biografiile şi aspiraţiile. Perspectiva lor rămîne una socială, care nu-şi permite coborîrea de pe orice soi de piedestal. Mai multe şabloane despre bărbaţi putem, însă, afla, chiar din *Playboy*. În ciuda povestirii lui Gabriel Garcia Marquez, şi a plăcutului interviu cu Ştefan Iordache, *Playboy* cultivă şabloanele masculine; ce-i drept, elitiste. În primul număr se vorbeşte despre trabuce, automobile şi culturism. De asemenea, problema de cuplu care se pune este cum să le faci pe femei să spună „da". Şi cînd te gîndeşti cît de complicate sînt lucrurile în publicaţiile sexului opus, unde doamnele trebuie să înveţe atîtea tertipuri complicate pentru „da"-ul advers... Cu siguranţă că după mai multe apariţii ale revistei vom putea produce o listă mai serioasă de clişee masculine.

Iaromira POPOVICI

Blestemul telegramelor Havas

Nu toate le moşteneşti şi ţi se trag de la rudele de gradul întîi, din cărţi şi din filme. „Mai există, livrescule! – vorba unui prieten cu care mă identific pînă la iniţialele numelui – şi viaţa!". Aşa e. Viaţa poate lăsa moşteniri demne de ale Mămuloaiei pentru acela care ne e tată şi duh sfînt.

Bunică-mea mi-a lăsat, de pildă, dragostea de Brunea-Fox. Înainte de orice Ispirescu, de Amicis şi, desigur, de Ségur (contesa!), ştiam, din lecturile ei înmărmurite, de Brunea scafandru la Snagov, vagabond sub planşeul Dîmboviţei şi dormind la Morgă. Dinspre cea mai tînără şi mai democrată mătuşă îmi vin noţiunile de „stînga", Zola, „J'accuse!", „Cuvîntul liber" şi Tudor Teodorescu Branişte. Ea „îl citea pe Branişte" săptămînal, cu evlavie şi exclamaţii voioase; prima mea visare clară a fost să devin ca Branişte, un om după care se alerga săptămînal, la chioşc, să-i cumperi ziarul în care scrie şi să-l citeşti imediat şi fericit. Aceasta ca program maximal (cel minimal, accesibil, pe măsura puterilor mele, fiind acela de ziarist sportiv). Înăltuţ, în război, visarea şi-a găsit ziarul „Ecoul", cu acea pagină a doua, culturală, pe care am învăţat ceva carte cu M.R.P., cu Geo Dumitrescu, Caraion şi Ierunca, cu acel „Observator", semnatar al cronicii evenimentelor militare de pagina întîi, decriptat şi comentat pînă noaptea tîrziu de înţelepţii familiei, convinşi că fiecare rînd cuprindea un mesaj antihitlerist şi nu o dată bucuroşi că l-au găsit, ceea ce le dădea somnul plăcut al inteligenţei trudite pe tărîmurile feerice ale subversivităţii. În programul meu maximal, tînjeam după tehnica unor asemenea articole spre care oamenii se aruncau pentru a le descifra ca pe mesajele poetice, într-un vers, ale rezistenţei franceze, difuzate la radio Londra.

După război, în codul acela al geneticii ziaristice – care mă făcea să citesc zilnic „Jurnalul de dimineaţă" cu fondul lui Branişte – au apărut modificări, ruperi, menţinîndu-se spontana linie antifascistă, de la patima ehren-burgheză (mai tîrziu aveam să dau seamă pentru originea mic-burgheză!) pînă la descoperirea „Anilor împotrivirii" lui Bogza (exact în anul morţii lui Stalin), dar şi mistica alergării la chioşc, vineri de vineri, după Călinescu în „Contemporanul".

Şi au mai apărut – odată cu mintea la cap – două revelaţii fundamentale: extraordinara forţă gazetărească a mai tuturor geniilor noastre literare, de la Eminescu lăsată moştenire – „telegramele Havas" triate, „pentru păcatele mele", de aceeaşi mînă care a scris „Luceafărul", stabilind „un blestem" la fel de obsedant ca acea „cinstire" lăsată cu limbă de moarte de Văcăreşti – şi ducîndu-se, din pisc în pisc, pînă la Iorga, Arghezi, Bogza, Cocea, Caraion, Vinea, Sebastian, Camil, Aderca, Fundoianu, Călinescu despre care Jebeleanu îşi va aduce aminte cît de copilăros şi încîntat emitea că „nimeni nu se pricepe ca mine, în România, să facă o gazetă...".

Şi o a doua: tocmai în ţara asta unde un articol, să-i zicem „Ciulniţa", despre gara cu acelaşi nume, putea suna la fel de genial ca un psalm al aceluiaşi jurnalist, unde cea mai frumoasă „Istorie a literaturii" ei poate fi citită fie ca un roman, fie ca „macheta unui formidabil ziar" (vezi intuiţia unui Paleologu în această direcţie!), tocmai aici judecăţi dintre cele mai bogate au putut institui o tranşantă deosebire, o severă ierarhie, o discriminare de morală şi artă între gazetărie şi literatură, lăsînd să se înstăpînească strania credinţă că una-i ce scrii la ziar, de mîntuială, şi alta-i ce pui în ficţiune, aceea fiind cea mai grea, suprema realizare. Numai nişte nababi ai talentului îşi puteau îngădui cu atîta dezinvoltură – vai, şi îndreptăţire! – o asemenea despărţire masochistă a conştiinţei estetice, indivizibilă de felul ei. Supuşi, probabil, îi vom rămîne, atît de tare fiind prejudecata.

Sînt cîţiva gazetari în literatura noastră pe care mi i-aş fi dorit redactori şefi. Ficţionar cum sînt, i-am scris lui Camil Petrescu, imediat după moartea lui, avînd timp berechet fiindcă fusesem dat afară din presă pentru „atitudinea duşmănoasă în timpul contrarevoluţiei maghiare":

„Bucureşti 1937. Mult sitmate domnule Camil Petrescu, deşi nu posed mai mult decît cei 7 ani de acasă, nu mai sînt la vîrsta care să-mi permită ratarea încă unuia din visurile vieţii mele, şi anume pe cel mai important. Am credinţa că nu D-voastră mi-l veţi bagateliza, mai cu seamă că întreaga D-voastră operă – pe care o iubesc şi am asimilat-o atît de bine că am fost silit să dau explicaţii, unora, pentru acest patetism, ceea ce ştiţi cît doare – mi-l hrăneşte şi mi-l justifică în toată puerilitatea lui. Sînteţi dintre acei oameni care nu vor rînji vreodată în faţa copilăriilor de spirit şi de destin, aşa cum lui Don Quijote nu-i va trece prin minte să batjocorească un comediant. Aţi fost de atîtea ori luat în derîdere drept Don Quijote, iar eu am suportat nu o dată blestemul de „a rămîne la Camil al tău" – adică, vezi bine, într-un fel de subdezvoltare intelectuală – ca să mai zăbovesc în prea multe ocoluri: neavînd de mic decît dorinţa de a povesti lumii cum se joacă foot-ball, şi aflînd că aţi înfiinţat o revistă cu acest titlu, „Foot-ball", dar mai ales cu acest subtitlu: „Revistă săptămînală pentru deprinderea «jocului curat» în sport, artă, literatură, viaţă socială", vă rog să aveţi bunătatea – deci inteligenţa – de a mă angaja redactor sau corector, fie şi pe gratis. Nu pot rata visul meu pueril de a-l avea pe Camil Petrescu, redactor-şef la o revistă footballistică, fascinată de jocul curat, precum alţii de jocul ielelor. Şi nu doar din sfintele superstiţii care ne animă pe toţi camilienii, dar şi din luciditate, evoc posibilitatea că dacă nu veţi fi mulţumit de mine, să mă daţi, fără menajamente, afară. De prea multe ori am fost concediat din redacţii unde redactorii-şefi fuseseră mulţumiţi de mine, pentru ca o dată să nu găsesc puterea de a îndura să fiu concediat de Camil Petrescu din motive strict profesionale. Vă asigur că în acest caz mă voi înhăma la o altă soartă – pădurar pe valea Rucărului, tot de-a noastră! – şi nu veţi mai auzi de mine. Dar pînă atunci, rămîn al Dvoastră, fidel...".

Nu cred că-i de neiertat. De neiertat este că atunci cînd s-a interzis „Jurnalul de dimineaţă" al lui Branişte, n-am resimţit porcăria asta ca o pierdere esenţială, ca o nenorocire personală.

Radu COSAŞU

Să fii John Malkovich pentru 15 minute

„Poate că e o febră legată de sfîrşitul mileniului" – spunea Richard Peña, directorul de programe al Film Society of Lincoln Center şi şef al comisiei de selecţie a *Festivalului de film de la New York*; „mulţi dintre regizorii selecţionaţi încearcă să cucerească teritorii noi, de negăsit pe nici-o hartă, forţînd barierele stilistice şi tematice şi provocînd cu bunăştiinţă publicul..." A 37-a ediţie a festivalului (desfăşurată între 24 septembrie şi 10 octombrie) a încercat, la rîndul său, să provoace un public obişnuit cu orice – cum este cel newyorkez –, însă teritoriile „noi, de negăsit pe nici-o hartă" au fost relativ puţine: comisia de selecţie a „scuturat", pur şi simplu, „pomul Cannes" şi „pomul Veneţia" pentru a-şi asigura grosul proiecţiilor, adăugînd, ca „originalitate locală", un program de *Views from the Avant-Garde* la care se strîngea de regulă o duzină de critici. Vedeta festivalului a fost Almodóvar cu al său *Totul despre mama mea*, în timp ce Filmul Francez, anunţat cu surle şi trîmbiţe ca „invitat special", a fost băgat în seamă din raţiuni mai mult protocolare: Peña, care moderase conferinţa de presă a *Scrisorii* lui Manoel de Oliveira la Cannes, nu a reuşit să strîngă la conferinţa de presă a *Timpului regăsit* de Raoul Ruiz decît cam aceeaşi duzină de „privitori ai avangardei" – şi asta, în ciuda afişelor puse mai peste tot prin care criticii erau *imploraţi* să participe la conferinţă! „Vedeta" Chiara Mastroianni (care joacă în amîndouă) nu spune mare lucru americanilor; propulsată de critica franceză în empireul actorimii mondiale, fiica lui Catherine şi a lui Marcello a fost, la New York, doar o siluetă hippy intrînd pe o uşă şi ieşind pe alta, în indiferenţa generală...

Pe lîngă un excelent documentar despre *Mobutu, regele Zairului* – un film de montaj de 2 ore şi un sfert realizat de un belgian, Theirry Michel, şi în care s-au putut (re)vedea fragmente din procesul lui Ceauşescu –, filmul cel mai pasionant al festivalului a fost *Being John Malkovich* de Spike Jonze, cu John Cusack, Cameron Diaz, Catherine Keener şi, of course, John Malkovich! Filmul fusese prezentat şi la Veneţia, într-o secţiune paralelă, însă trecuse cam neobservat. Greu de-nţeles de ce. Imediat după proiecţia lui la New York, Amy Taubin – una din cronicarele influente ale săptămînalului *Village Voice* – scria: „Dacă inventivitatea ar fi condiţia esenţială, atunci *Being John Malkovich* ar fi cel mai bun film de avangardă al anului!" În cotidianul festivalului, altcineva îl descria pe Jonze ca „un Soderbergh sau Tarantino al acestui an"... Admiţînd că există ceva nesatisfăcător în a fi considerat „cel mai bun" sau „Cutarele" *unui an*, Jonze tot ar avea motive de jubilaţie: deşi nu este chiar unnimeni, el vine din zona videoclipului – ceea ce, pentru anumite spirite canonice, este mai rău chiar decît a veni de nicăieri!

Ce povesteşte *Being John Malkovich?* În linii mari, cam ce se întîmplă atunci cînd te trezeşti în mintea unei celebrităţi... Scenariul (scris de Charlie Kaufman) este de o literalitate care desfide imaginaţia: un amărît de păpuşar care trage mîţa de coadă (Cusack) se angajează la o firmă situată, atenţie, la etajul 7 1/2 al unui imobil newyorkez; după o perioadă de adaptare în care ochii lui veşnic miraţi se obişnuiesc cu ciudăţenia locului şi a personajelor care-l populează, personajul face, absolut întîmplător, o descoperire şi mai ciudată: printr-un coridor situat în spatele unui birou se poate aluneca, în cîteva secunde, în (înăuntrul lui) John Malkovich!! După 15 minute de adăstare acolo, eşti expulzat, vlup, într-un şanţ din statul New Jersey, peste rîu de Manhattan, la barieră... Deşi are o soţie acasă care-l răsfaţă (Diaz, de nerecunoscut!), păpuşarul preferă să împărtăşească descoperirea sa cu pragmatica lui colegă de birou (Keener, formidabilă) care, fără să stea mult pe gînduri, pune pe roate o afacere: cei doi dau un anunţ la „Mica publicitate", oferind celor interesaţi posibilitatea de a locui, un sfert de oră, în capul lui J. M... Din acest moment, ceea ce putea fi (doar) o idee bună, de exploatat într-un banc sau un scurt-metraj, devine o idee genială – tot mai trăsnită şi mai neaşteptată pe măsură ce filmul se desfăşoară! Adevărul e că există atîtea întorsături (ilariante) de situaţie în filmul lui Jonze încît povestirea lui ar ocupa zece pagini... De ajuns să spun că, la un moment dat, Malkovich însuşi se prinde de ce învîrt ceilalţi, e curios să afle mai mult şi astfel ajunge să stea la coada celor „înscrişi" la Malkovich-Show Mega Vision, să avanseze şi, ei da, să intre în propriul cap!... Iar filmul este departe de a se încheia cu această punere în abis autoscopică!

De fapt, Jonze/Kaufman au găsit în această poveste mult mai mult decît un scenariu de succes (filmul va ieşi pe ecrane anul acesta şi va fi, cu siguranţă, un mare hit): ei au descoperit acel filon rar care îmbină divertismentul cu un suprarealism eficient şi un absurd lămuritor, mai aproape de Kubrick (cel din *Dr. Strangelove)* decît de Kafka. Filmul lor este un inventar aproape exhaustiv al ticurilor „visului american", de la cele 15 minute de celebritate brevetate de Warhol la ideea că totul e de vînzare, de la reality-show-ul adus la demenţă de Clinton/Lewinsky la gustul, mereu exploatat, pentru „scheletele din dulap", de la *soap*-ul cel de toate zilele la paranoia cea de toate zilele – în variantă gotică! Din simptom al unui postmodernism exasperat, *Being John Malkovich* ajunge să fie mai degrabă filmul-reper al haosului coabitabil, cu care nu mai are rost să lupţi pentru că, pe una din laturile lui, este marcat *bar-code*-ul valorii lui comerciale... Că psihicul este un produs, la fel ca oricare altul – iată marea descoperire a acestui film, pe lîngă care altele *(American Beauty* de pildă, succesul de box-office al acestei toamne) au trecut fluierînd, cu ochii-ngropaţi în script.

Întrebat de un reporter cum e să fii în capul lui John Malkovich-adevăratul, nu cel din film, actorul John Malkovich a răspuns: „Mai puţin amuzant decît vă închipuiţi." Probabil că are dreptate – cine să verifice? Însă *Being John Malkovich* e mult mai amuzant decît vă închipuiţi!

Alex. Leo ŞERBAN

Din fanfare funerare

Domnii aceia cu lavalieră şi doamnele cu coc

Capitalismul românesc, în marş pe la începutul anilor nouăzeci, luase forma concretă a felului cît se poate de umil şi încurcat în care stăteam în fotoliu; alături, pe o măsuţă, un purcoi de bani, nu departe un domn avocat între două vîrste, scund şi cu nişte pantofi cu tocuri ca să-i reducă, vorba domnului Remeş, din deficitul de înălţime. Între noi se afla impasibil, adăpostit în dosul unui firicel de fum de la ţigară, Investitorul de pe meleagurile lui San Antonio, de loc din Padova. Avocatul îmi făcea semne dosite să nu renunţ, să ţin la preţ, cum se spune. Italianul mă privea oarecum absent, omul legii pe tocuri privea încordat peste întreaga adunare, eu bîlbîiam încurcat că nu ajunge, că e prea puţin, şi teancul de bani verde-maroniu mă admonesta mut, „renunţi la noi dintr-un capriciu inutil", păreau să spună domnii aceia cu lavalieră şi doamnele cu coc de prin secolul celălalt care împodobeau bancnotele poposite pe masa aceea a mea din landurile Germaniei proaspăt reunificate. Continuu să susţin fără convingere suficientă că nu e destul, că aşa şi pe dincolo, apartamentul e chiar în buricul oraşului, toate îţi sînt aici la îndemînă, cobori de la etajul în care ne aflăm noi acum şi eşti chiar lîngă Catedrală, alături Teatrul, Primăria, toate cele, ai de toate, domini peisajul, ieşi pe balcon şi sub tine ai priveliştea furnicarului de oameni din oraşul revoluţiei, ieşi din casa scărilor şi pe banca din faţă te întîlneşti cu moşii pensionari care se hrănesc cu îngheţată de tradiţie autohtonă care ţi se lipeşte de cerul gurii ca o cocă moale cu un gust incert, stau moşii pensionari proaspăt proprietari ai blocului şi fac socoteli cam cum anume să cîştige ceva gologani de la italianul, altul, care a cumpărat spaţiul de la parter, fost magazin al comerţului socialist pe care l-a amenajat sub denumirea proaspăt afişată pe firma cu neoane roz-bombon: MAGICO, chiar aşa s-a gîndit el să-i spună şi moşii pensionari se gîndesc, în vremea cît ling îngheţata, cum ar putea să-l pună la plată întrucît el, domnul Magico, este chiriaş şi a colonizat un spaţiu, terenul de sub apartamentele lor, aşa că s-ar cuveni să dea şi Asociaţiei aşa cum dă Primăriei obolul în bancnote animate de domnii cu lavalieră şi de doamna cu coc de prin secolul celălalt. Nu pot să-i spun toate astea în franco-italiana care dă viaţă aspiraţiilor noastre divergente. „Bre, macaronarule, tu ai bani, eu am ceea ce tu vrei, mai scoate din borsetă domni din aceia cu lavalieră şi cădem la pace", nu spun mai nimic din toate astea, bolborosesc ceva ininteligibil, zic cum că aşa şi pe dincolo, locuitorul ţării canţonetelor tace impasibil, fumează, stă dincolo de firul de fum, repetă ca un catîr că nu se poate mai mult, că asta-i tot ce poate oferi: „asta-i tot, bre valahule, dacă vrei bine, dacă nu, la fel de bine: ceea ce-i al meu îmi rămîne mie, ceea ce-i al tău îţi rămîne în dreaptă folosinţă", aşa ar vrea să spună, aşa îmi închipui eu că zice, nici nu mai ştiu ce mama zemilor vorbim noi doi, avocatul îmi face semne din cap, „nu renunţa, domnule proprietar", pare să spună gestul dumisale, „ceea ce ai dumneata, macaronarul nu are, nu te lăsa, luptă mai cu convingere, fii mai teatral, aminteşte-ţi de minunatele tirade ale actorului Vladimir Jurăscu de la Teatrul Naţional, cît de convingător recita el Scrisoarea III şi cum încheia apoteotic cu versul evocator despre cum falnic trece armia română". „O fi trecînd ea falnic", îmi zic domnii cu lavalieră şi doamnele cu coc, „numai că noi sîntem acilea pe masă", şi asta e adevărat, dragi cititori, erau chiar lîngă scrumiera în care padovanul scutură metodic scrumul şi tace, enervant cît de al dracului tace de tare, e ca sfinxul de la marginea deşertului, mi-a spus că nu se poate, că asta-i tot; în cap îmi zumzăie tot felul de gînduri anapoda, transpir în podul palmelor, falnic mai trece armia română, îmi zic şi pe dată îmi susură la ureche songul din vremea veche, melancolic şi ca un pean, adică aidoma unui cîntec de îmbărbătare de pe vremea păgînilor elini, zice cîntăreţul vorbele de duh şi de adîncă înţelepciune: „Banii n-aduc fericirea/ Mult mai de preţ e iubirea". Chiar aşa, îmi spun, pe dată uşurat, şi accept, batem palma, taciturnul nu-şi poate reprima un gest de satisfacţie, armia română nu mai trece deloc falnic în ciuda vocalelor abundent risipite în aer de actorul Vladimir Jurăscu, în ciuda pînzei subţiri a stropilor de salivă care plutesc în lumina reflectoarelor: apoteotică răsturnare, au învins! Domnii cu lavalieră au fost mai tari, falnic defilează acum ei, şi avocatul mă ia deoparte, se plînge, se jeluie ca un aed peste un cîmp de bătălie plin de urmele unei încleştări eroice: „vă daţi seama, domnule", zice, „aţi dat un apartament în centrul Timişoarei la preţul ăsta", şi-mi arată mormanul bicisnic cu domnii şi doamnele care par să privească viclean, „ehe, ştim noi ce ştim", par să spună, „am pierdut şi eu un comision mai acătării", îmi zice domnul pe toţuri, îl consolez, „lăsaţi, poate altă dată", îi dau de înţeles, „apartamentul e la şase", zic, „nu contează, dom'le, e în centru", zice, „sînt cămăruţe mici", zic, „ăştia au banii şi îşi bat joc de noi", zice; falnic trece armia, strigă actorul, banii n-aduc fericirea, se tînguie guristul, bun, gata, am căzut la pace, domnul de la Italia vorbeşte mult aşa cum stă bine unui urmaş pe linie paternă de-al lui Traian, a făcut o treabă bună. Acu, în ce ne priveşte, noi plecăm, asta e sigur, îmi spun cu banii adăpostiţi într-o punguliţă anume dosită într-un dulap printre pulovere ca să n-o găsească vreunul din nenumăraţii hoţi care bîntuie prin provinciile istorice ale patriei noastre de la poale de Carpaţi, vorba cîntecului. Mă apucă un fel de lehamite molcomă, apoi o înfrigurare uşor disperată, uşor melancolică, pe urmă imperceptibil cad pe gînduri ca Marc Aurelie, mă văd cărînd de la şase saci cu cărţi enorme, greoaie, imposibile, jos aşteaptă maşina, dulapuri, mormane de haine, pantofi, izmene, şosete, hainele copiilor, oale, tot soiul şi toate mărimile, aragazul stropit pe din dos cu untura imperceptibilă a atîtor isprăvi culinare, „oricît l-ai ţine de curat, tot nu se poate la perfecţie", pare să se scuze cutare măturşă, cutare soacră, în timp ce îl freacă cu TIX, cu prafuri speciale, şi noi îl apucăm cutreieraţi de moliciuni senzorial-epidermice pe care le dibuim cu degetele încleştate de marginile lui tăioase, trecem pe lîngă moşii care stau pe bancă şi se luptă cu îngheţată autohtonă cumpărată de la magazinul de lactate, „li se lipeşte coca de cerul gurii", îmi spun în chiar clipa în care ne opintim să-l ridicăm peste marginea podelelor de fier ale camionetei, plec din bloc, asta e sigur, strigăm pe la colţuri cu dulapul cel mare din sufragerie, ne rotim cu metodă pe dinaintea uşilor de la apartamente, de la patru, de la doi, tulburăm liniştea de pe casa scărilor, ne opintim, îl răsucim uşurel, trecem înainte, trecem prin oraş cu scaunele cu picioarele răsturnate în vuietul urban, stăm la semafor cu bocceluţe bine proptite între spaţiile dintre dulapuri, cu meşteşug plasate între oglinda şifonierului şi marginile tari ale biroului din bibliotecă, acela la care am stat atîţia ani şi am trebăluit la tot soiul de alcătuiri epice rupte de realitatea asta îmbîcsită de fumul de la eşapamentul mulţimii de maşini care nu respectă nicidecum normele euro de poluare. Oprim pe o uliţă bătrînă, în faţa unei case, proprietatea familiei Neiss care pleacă în ţara lui Goethe; cu nici două săptămîni înainte i-am privit în felul italianului, am aşezat în acelaşi fel pe masă jumătate din pungă, şi domnii cu lavalieră şi doamnele cu coc şi-au reluat treaba, au început să-i mustre din priviri pe domnul şi doamna Neiss, „vai, vai, ce preţ de nimic", strigă îndureraţi urmaşii lui Adam Müller Gutennbrun, „vai, vai ce presaţi sîntem să plecăm, să nu mai întîrziem nici o clipă", eu tac aidoma sfinxului de la marginea deşertului, mă ascund în dosul fumului de la ţigară, banii sînt pe masă şi, în cele din urmă, „falnic trece armia română" şi, vezi bine, banii şi iubirea din cîntarea cu pricina revin ca un refren în ritm de polcă în mintea şi sufletul victimelor mele, batem palma, eu devin brusc volubil ca un urmaş vrednic al poporului lăsat moştenire posterităţii de împăratul Traian şi craiul Decebal.

Casa cu pricina mai adăposteşte încă două familii în alte două apartamente, în sfîrşit, orice s-ar spune, stăm pe pămînt, avem acoperiş, misterul podului, două camere, o mansardă cu pereţii îmbrăcaţi în lemn; îmi aşez biblioteca, biroul, stau pe scaun şi nu mă cutreieră inspiraţia, explicabil prin mutarea asta, am fost dizlocat dintr-ale mele, îmi spun, şi-mi pare, pentru o clipă, că sînt undeva la o cabană, la munte, în vacanţă, şi că, în curînd, o să mă întorc acasă, la bloc, printre moşii care stau pe bănci şi fac planuri de îmbogăţire pe seama chiriei aceleia fanteziste, numai că nu e aşa, nu mai plec niciunde, avem burlane, cînd plouă, plouă cu adevărat, cînd ninge putem sta la geam şi privi cum fulgii se leagănă uşurel peste cuşca căţeluşei pe nume Bobiţa, proprietatea doamnei Guba din apartamentul de la stradă.

Daniel VIGHI

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Îngrijirea paliativă, antidotul lipsei de speranţă

Chiar dacă pentru geniul unui scriitor boala canceroasă poate fi o floare de nufăr care creşte în plămînul unei eroine, pentru cei mai mulţi dintre noi, ea nu reprezintă altceva decît durere urmată de moarte eliberatoare. Chiar în cazul unei legături de rudenie sau de prietenie, este greu să recunoşti în fiinţa suferindă o persoană în adevăratul sens al cuvîntului. De cele mai multe ori, tendinţa de a identifica bolnavul canceros cu propria lui boală, uitînd cu desăvîrşire individualitatea acestuia, este o regulă, atît printre laici, cît mai ales în rîndurile personalului medical. Totuşi, cei care trăiesc în compania unei boli maligne sînt fiinţe a căror identitate se opune disoluţiei în anonimatul suferinţei, încercînd să ţină piept unei entităţi cu care sînt pe nedrept confundaţi, un „alien" care pune stăpînire pe suflet, înlănţuindu-l în zalele durerii. Pentru medicina academică, încarcerată de materialism şi bîntuită de entuziasm tehnico-ştiinţific, un bolnav incurabil reprezintă un eşec, un rău inevitabil, un afront la adresa sutelor de tomuri buchisite de medici de-a lungul atîtor generaţii. Deşi ne considerăm eliberaţi definitiv de atitudinea ostilă faţă de unele boli – pedepse divine, identificate cu întunericul lazaretelor medievale, ne confruntăm totuşi cu un alt tip de intoleranţă, cea faţă de boala canceroasă. De data aceasta nu este vorba de stigmatizarea sau condamnarea celui bolnav ci de o marginalizare a lui atît în cadrul îngrijirii medicale propriu-zise cît şi la nivel de politică sanitară. Oricine deschide un tratat de medicină constată că boala canceroasă este „interesantă" pînă la un punct: odată considerat terminal, bolnavul nu mai interesează pe nimeni. Ca şi cînd jurămîntul lui Hipocrat ar funcţiona doar pînă la uşa secţiei de oncologie care se închide cinic în spatele bolnavului şi al familiei lui.

Încă din facultate, studentul medicinist învaţă că un bolnav de cancer suferă obligatoriu, că durerea este un fel de partener de viaţă fidel al acestuia, însoţindu-l permanent, zi şi noapte, fără putinţă de scăpare. Mai mult, studentului i se inoculează prejudecăţile în legătura cu morfina (afirmaţii de genul: morfina omoară, dă dependenţă, distruge psihicul etc.), astfel încît viitorului medic îi va fi teamă să prescrie acest medicament. Morfina este cea mai utilă substanţa farmaceutică în combaterea durerii canceroase, fiind indispensabilă realizării confortului fizic al pacientului, condiţie de bază a echilibrului său psihic. Astăzi este dovedit faptul că durerea „consumă" morfina; la un bolnav cu dureri mari, creşterea dozei nu este semn de toxicomanie, ci de progresie a bolii. Mai mult, studiile cu privire la efectele de temut ale morfinei au fost făcute pe indivizi sănătoşi voluntari sau pe bolnavi acuţi, în nici un caz pe bolnavi canceroşi, evident, din motive etice. Odată ce, chiar în timpul formării ca medic, ţi se sugerează că un bolnav incurabil nu merită osteneală, este natural să te simţi absolvit cînd acesta este trimis să moară acasă, în grija unui ipotetic medic de familie.

Desigur, există şi o atitudine agresivă: tratarea cu orice preţ, indiferent de gradul de suferinţă provocată, dîndu-i bolnavului falsa speranţă că se va vindeca, pentru a-l convinge să se supună unor tratamente eroice. Perdeaua de fum în care este menţinut pacientul păstrează sensibilitatea medicului neatinsă de suferinţa bolnavului, izolîndu-l pe acesta prin lipsa de comunicare. Pe de altă parte, bolnavul este de cele mai multe ori ultimul care îşi află diagnosticul, familia, în înţelegere cu medicul, păstrînd o tăcere mincinoasă. În acest timp, ochii societăţii se închid sau se îndreaptă în altă parte, jenaţi; locul cancerosului este în afara comunităţii care îl respinge politicos sau îl tolerează cu solicitudine forţată. Însă de cele mai multe ori, de teama încărcării indicilor de mortalitate şi pentru a nu mai ocupa un pat de spital, familia este sfătuită să-şi ia bolnavul acasă, căci „nu se mai poate face nimic".

Chiar aşa să fie? Nici pe departe, a spus, în urmă cu aproape patruzeci de ani, Doamna (Dame) Cicely Saunders, asistentă medicală şi socială, devenită medic pentru a deschide noi orizonturi bolnavilor canceroşi. Pornind de la conceptul durerii totale, acel flagel care macină sufletul bolnavului, Dr. Saunders a pus bazele unei pasionante ramuri a medicinii, îngrijirea paliativă. Ideile originale, reunite în cartea sa „Living with dying. The management of terminal disease", s-au materializat în fondarea în anul 1967 a celebrului *Hospice* St. Christopher's din Londra, prima instituţie destinată pacienţilor incurabili. Ulterior, medicina paliativă a depăşit limitele insulare, fiind recunoscută oficial în 45 de state şi bucurîndu-se de un mare interes în cadrul politicilor sanitare ale tuturor ţărilor dezvoltate. Bazată pe o filosofie diferită depozitivismul tradiţional al medicinii clasice, considerînd pacientul în mod holistic, medicină paliativă reprezintă o combinaţie a tratamentelor simptomatice şi a suportului psihoemoţional, venind în întîmpinarea nevoilor fizice, psihologice, sociale şi spirituale ale bolnavului incurabil, avînd ca obiectiv alinarea şi sprijinirea acestor pacienţi şi a familiilor lor. Cu alte cuvinte, scopul îngrijirii paliative nu este prelungirea vieţii bolnavului sau încercarea de vindecare, ci creşterea calităţii vieţii acestuia pe perioada pe care o mai are de trăit, asigurîndu-i un maxim confort fizic (exprimat în principal prin controlul durerii) cît şi psihic. Ea poate fi combinată cu terapii curative sau poate fi metoda unică de îngrijire.

© C. Bumbuţ

Ceva mai mult decît o „rugăciune pentru un muribund"

Cu cît o societate este mai civilizată, ea se preocupă mai mult de cei slabi, fie ei orfani, handicapaţi neuromotor sau bolnavi incurabili. Nu întîmplător paliatia, cunoscută din timpuri hipocratice, s-a reanimat sub forma mişcării „hospice" tocmai în Marea Britanie, ţara etalon al umanitarismului. Încă de la sfîrşitul secolului trecut, la spitalul St. Luke din Londra erau trataţi bolnavii incurabili de cancer şi tuberculoză. Mai mult, o societate civilizată înţelege să-şi extindă realizările şi asupra celor rămaşi în urmă la lecţiile de civism. Aşa s-a născut, în urmă cu şapte ani, la Braşov, Fundaţia „Casa Speranţei", primul *hospice* din România, organizaţie de caritate care acordă îngrijire paliativă la domiciliul bolnavilor incurabili. Instituţia este finanţată de National Lottery Charities Board din Marea Britanie prin intermediul fundaţiei partener „Hospice Ellenor" din Kent, bucurîndu-se şi de modeste sponsorizări locale. Concepţia filozofică originală care nu disociază somaticul de psihic şi spritual, considerînd bolnavul într-un mod holistic, îşi găseşte aplicaţia în activitatea depusă de echipele *hospice* formate din medic, psiholog şi preot... În cei şapte ani de funcţionare, colectivul de la Braşov a reuşit să-şi impună activitatea în ţară, cursurile susţinute la Centrul de Studii în Medicina Paliativă din Braşov fiind acreditate de Colegiul Medicilor din România. De la dna dr. Daniela Moşoiu, directoarea Centrului şi preşedintă a Asociaţiei Naţionale de Îngrijiri Paliative, am aflat că România este printre ultimele state europene în ceea ce priveşte paliatia, fiind cu mult în urma Poloniei (unde funcţionează 220 de *hospice*-uri), Slovaciei şi Ungariei – ţara în care există o puternică susţinere atît prin intermediul Fundaţiei Soros cît şi din partea statului, sistemul sanitar acoperind parţial costul îngrijirilor paliative. Şi aici un impact deosebit îl are biserica dar şi organizaţiile de caritate laice.

La noi, deşi s-au făcut nenumărate demersuri, pînă acum factorii de decizie nu s-au implicat. Există speranţa ca o parte din serviciile de profil să fie acoperite de sistemul asigurărilor de sănătate. În acest sens este de remarcat că un studiu britanic cu privire la costurile îngrijirilor paliative estimează că sumele alocate analgeziei cu morfina nu reprezintă decît 4-7% din total, sumele covîrşitoare, în jur de 20-25 lire pe zi, fiind datorate cheltuielilor hoteliere în unităţile *hospice*. În Bucureşti, din anul 1995, Spitalul de Bolnavi Cronici „Sf. Luca" acordă şi îngrijiri paliative pentru bolnavii internaţi în secţia de oncologie. Să nu ne iluzionăm: capacitatea de îngrijire este extrem de mică în raport cu nevoile societăţii. Pentru sistemul nostru sanitar, într-o ţară care se autodenumeşte „săracă", mai potrivite sînt unităţile *hospice* mobile, care se deplasează la domiciliul pacienţilor.

La începutul lunii octombrie, la Poiana Braşov s-a desfăşurat cea de-a doua Conferinţă Naţională de Îngrijire Paliativă cu participarea specialiştilor în domeniu, din ţară şi din Marea Britanie. Profesorul Tim Lovel, consultant în îngrijire paliativă în cadrul *hospice*-ului St. Benedict's şi Monkwearmouth Hospital din Sunderland, a oferit o imagine a modului în care se desfăşoară activitatea în Anglia, ţară în care 70% din pacienţii cu cancer sînt asistaţi pînă la sfîrşit de echipe hospice, peste o treime decedează în unităţi cu paturi hospice şi îngrijirea paliativă este gratuită, fiind finanţată în cea mai mare parte prin donaţii dar şi de stat. Domnia-sa a explicat esenţa îngrijirii paliative, astfel: „Cuvintele" nu se mai poate face nimic" sînt crude în orice limbă. Oricum, ele nu sînt adevărate. Întotdeauna se mai poate face ceva. În paliatie noi facem un salt mental de la îngrijirea bolii la îngrijirea persoanei, uitînd aproape care este boala de bază, urmărind în primul rînd tratarea simptomelor. Este reversul tendinţei medicinii din ziua de azi, în care cu cît o ramură medicală este mai specializată, cu atît este mai concentrată pe boală şi nu pe bolnav".

La sfîrşit de mileniu, lăsînd infatuarea deoparte, medicina clasică este nevoită să recunoască poziţia ştiinţelor psihicului şi chiar a religiei. În calitatea lui de martor al fiinţei umane atît la intrarea cît şi la ieşirea de pe scena vieţii, medicul nu trebuie să uite că trupul din faţa lui poartă un suflet.

Larisa IONESCU-CĂLINEŞTI

Eppur si muove

Se pare că totuşi, ţinînd piept tuturor intemperiilor inerente lunii octombrie, reforma se mişcă. Medicii de familie au semnat contractele de comodat în proporţie de peste 60%. În acest mod, se aplică Ordinul nr. 509/1999 care prevede darea în folosinţă gratuită, pe o perioadă de cinci ani, a spaţiilor şi a bunurilor mobile din cabinetele de medicină de familie şi de specialitate din policlinici, urmînd ca medicii respectivi să încheie contracte cu casele de asigurări de sănătate. Mai mult, dînd o lovitură birocraţiei, conducerea CNAS permite şi chiar cere în mod imperativ ca furnizorilor de servicii de sănătate să li se încheie contracte chiar dacă aceştia nu au reuşit să-şi prezinte dosarul ocmplet. Astfel, după mai bine de 50 de ani, medicul de dispensar îşi poate desfăşura profesiunea liberală independent. Practic, tuturor celor care lucrează în dispensare li se dă în folosinţă spaţiul în care îşi desfăşoară activitatea. Dacă ne gîndim ce înseamnă chiriile în zilele noastre, comodatul ar părea un avantaj veritabil un adevărat cadou reparator făcut celor care au dus greul în sistemul sanitar. Totuşi, deşi li s-au dat pe degeaba nu numai spaţiile, ci şi aparatura existentă în ele, unii medici reclamă faptul că aparatele sînt învechite sau că dispensarele nu sînt renovate. Mai mult, unele persoane sînt scandalizate de faptul că medicii titulari vor fi nevoiţi să plătească lumina, apa, gazele, cheltuieli de întreţinere inerente oricărei activităţi. Cu cîtva timp în urmă, în cadrul unui dialog medici – Casa de Asigurări de Sănătate Bucureşti, am ascultat plîngerile unei doctoriţe extrem de intrigate de faptul că va trebui să plătească apa, facturile curente la dispensarul respectiv fiind de ordinul milioanelor de lei pe lună. Evident, sumele uriaşe fiind rezultatul risipei şi a lipsei întreţinerii instalaţiilor. Interesant este faptul că pînă acum, în acel dispensar nimeni nu s-a preocupat nici de scurgerile de apă, nici de cele de bani, deoarece nimeni nu plătea din buzunarul propriu. Mai mult, disperarea medicilor îngrijoraţi de starea precară a aparaturii devine nefondată în condiţiile în care Banca Mondială acordă un împrumut destinat printre altele şi utilării cabinetelor de medicină de familie. Contravaloarea aparaturii respective va fi suportată de medic parţial, fiind plătită doar în parte, şi aceasta în decurs de zece pînă la douăzeci de ani. Şi dacă medicii de familie cadorisiţi cu cabinete nu sînt mulţumiţi, ar trebui să-şi amintească de situaţia tinerilor care, abia ieşiţi din rezidenţiat, se confruntă cu incertitudinea zilei de mîine, cu lipsa unui spaţiu, a fondurilor necesare dotării minime a unui cabinet, cu greutăţile unui început de carieră în care nimeni nu-i susţine, nici măcar moral. Ei sînt condamnaţi să accepte posturi în zonele deficitare, la dispensare comunale în regiuni îndepărtate ale ţării, cu speranţa că, în cel mai scurt timp, casele de asigurări de sănătate judeţene vor încheia contracte preferenţiale cu ei. Vor trebui poate să aştepte ieşirea la pensie sau trecerea în nefiinţă a colegilor mai vîrstnici sau poate vor găsi că cea mai bună soluţie este să se pregătească pentru următorul U.S.M.L.E.*, examenul de echivalare american. Zicala „calul de dar nu se caută la dinţi" n-are nici un ecou printre cei nemulţumiţi... (**L. I.-C.**)

*United States Medical Licence Examination

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Îl cunosc pe...

Anton Vişoiu, deconectat

Sînteţi liniştit?

Da.

În sfîrşit, aţi rezolvat-o şi pe asta.

Da, de ieri.

Şi ce-o să faceţi?

Mă rog la Dumnezeu să nu fie o iarnă friguroasă.

V-a mai ajutat vreodată Dumnezeu?

Da, tată, şi cînd mi-a dat-o pe Lenuţa, şi cînd mi-a dat doi copii, m-a ajutat.

Dar acum nu vă forţaţi norocul?

Că cer o iarnă mai blîndă? Ce să fac, mi-am scos caloriferul de la ţeavă, ce să fac, spune-mi mie, ce să fac? De unde să am bani să plătesc eu căldura, de unde? Sînt veteran, am pensie 578.623 lei.

Vă e frică de moartea prin îngheţ?

Am făcut frontul, am trecut prin geruri de peste treizeci de grade, crezi că e ceva mai rău? O să-mi pun trei paltoane. Lenuţa a murit, îl iau pe al ei, şi ea mi-a mai cumpărat două, era pretenţioasă, că să nu merg la servici o săptămînă în acelaşi palton, săraca, nu ştia ea ce mă aşteaptă.

Şi, cu toate astea, cum aţi putut lua decizia deconectării de la agentul termic?

Nu am bani, tată. N-am bani. N-am mîncat carne de un an. A fost pomană şi mi-a adus o friptură, cu colivă, Măriuca, de la patru. „Că să fie de sufletul lui Gogu", bine, tată, bine.

Ouă?

De două luni.

Brînză?

Mi-a dat tot Măriuca, să fie trei zile.

Şi aţi terminat-o?

Nu, o să ţin de ea, patru zile.

Aveţi frigider?

În casă o ţin. Am vîndut frigiderul.

Pîine mîncaţi?

Pîine, da. Una pe zi.

Simplă?

Nu, cu cartofi.

În fiecare zi?

Da, tată. Trei mii, atît mă costă. Şi ori treizeci de zile – 90.000 de lei.

Un măr?

E scump.

Un morcov?

Da, e bun la vedere.

Eugen ISTODOR

Roluri

Tele-responsabilitate, tele-iresponsabilitate

I-a fost şi încă îi este greu televiziunii din România să străbată drumul întortocheat de la crispare şi obedienţă absolută, în sistemul cenzurii ideologice, morale şi politice, la libertate şi dezmăţ absolut, în sistemul lipsei de cenzură de toate felurile, inclusiv estetică. Se vede acest lucru atît în săltăreaţa cursă concurenţială dintre diverse posturi tv, cît şi în interiorul aceluiaşi post. În timp ce, la o emisiune, se organizează triste vînători de vrăjitoare, cu tendinţa de a evolua spre autodafeuri, într-o combinaţie graţioasă de inchiziţie şi proces politic bolşevic, mimîndu-se responsabilitate civică, morală şi, vezi bine, istorică, la aceeaşi antenă de televiziune se aud zilnic gîngureli întîrziate, guiţaturi, behăieli, cotcodăceli şi alte sonorităţi zoomorfe, onomatopee naturistă întreruptă din cînd în cînd de panseuri filosofice scremute, tip Gîgă, într-o totală nonşalanţă logică şi frazeologică. Nu are importanţă că emisiunile-proces sînt înverşunate şi patetice, iar cele de la antipod sînt frivole şi jucăuşe, că unii moderatori au o scorţoşenie arogantă, iar ceilalţi, dimpotrivă, se auto-califică drept idioţi, tîmpiţi, cretini, oligofreni, aceeaşi iresponsabilitate pare să-i anime şi, disimulat, un soi de fundamentalism *in spe*.

La alte posturi de televiziune, între care TV România 1 a dobîndit cu timpul personalitate, relief şi culoare, semn că i-a priit concurenţa televiziunilor private, dezbaterile, chiar şi cele mai acerbe, au început să aibă o dialectică a lor, democratică, şi nu falsa dialectică totalitară, în care unii critică, iar cei criticaţi au dreptul nelimitat de a-şi face autocritica. Unii moderatori înţeleg că, în anumite împrejurări, trebuie să joace rolul, ingrat, de avocat al diavolului, numai pentru ca adevărul să-şi poată face loc printre patimi şi retorici. Avocat al diavolului nu este întotdeauna ceea ce spune titlul, ci, în unele cazuri, un ponderator. Moderator înseamnă şi ponderator.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

UN BĂRBAT DIN GALATASARAY A FOST AICI ŞI A SUPRAVIEŢUIT TRAGEDIEI

● Ce se poate citi pe pereţii unui W.C. din aeroportul Schipol din Amsterdam: „CÎM BOM BOM – un bărbat din Galatasaray a fost aici", „Am fost aici pe 9.09.99" (cineva îi răspunde: „Ei, şi?"), „For a shot at immortality: http://www.alcor.org", „Îmi place de Maastricht" (!?), „Îmi place sexul şi să fac dragoste" (răspuns: „Atunci fă în continuare labă!"); cineva îşi lasă adresa de e-mail, altcineva copiază o strofă dintr-un poem, specificînd că se potriveşte „după o cină foarte picantă"... De unde se vede că, pînă şi acolo unde regii merg pe jos, „bulele" înţelepciunii şezute au umor, sînt branşate la web şi „zboară" de la o anumită înălţime în sus. În toaletele publice din Ţările de Jos. (**a. l. ş.**)

● La revista *VIP* se poartă exagerările; aflăm, astfel, că „parizianul Pascal Bruckner" – pesemne, pentru simplul motiv că a poposit la Bucureşti unde i s-a montat o piesă – este „recunoscut drept unul dintre cei mai importanţi scriitori ai secolului", iar cartea Silviei Kerim *Vedere din Parfumerie* – „alcătuită cu o creştinească simplitate" (!) – este „un document ce exorcizează tragedia unei lumi care a supravieţuit tragediei" şi „o carte de căpătîi în istoria literaturii române a acestui secol". Noroc că secolul, ca şi ditirambul, e pe sfîrşite, exorcizat de o lume care i-a supravieţuit... (**a. l. ş.**)

ÎN PARTIDUL REÂNTREGIRII RAGE UN LEU CA SĂ-ŞI DESCOPERE ORIGINILE ROMÂNEŞTI

● Într-una din emisiunile politice ale săptămînii trecute, pe TVR 2, într-un clip al PUNR-ului a apărut şi dl Mircea Druc, în calitate de preşedinte al Partidului *Reântregirii*, Opţiunea Daco-Latină. Toate bune şi frumoase, dar dl Druc şi gazdele sale n-ar trebui să piardă din vedere nici opţiunea unei limbi române corecte. (**A. C.**)

● „Uite-un leu care rage!" „Unde ai mai văzut tu leu să ragă? Eu am 500.000 de lei în buzunar şi nu rage nici unul." – una din poantele spectacolului „Răţuşca cea urîtă" (Teatrul Ţăndărică), care îşi propune, probabil, să acomodeze copiii cu realităţile româneşti. (**C. P.-B.**)

● În vizita sa prin România, J. R. s-a întîlnit şi cu un grup de oameni de afaceri români din domeniul petrolului. N-am auzit însă ca Larry Hagman să se fi întîlnit şi cu actori. În altă ordine de idei, actorului american i s-a recomandat de către primarul Clujului să-şi caute prin arborele genealogic ca să-şi descopere originile româneşti. Fiindcă mulţi mari actori americani se trag de pe aceste meleaguri. (**A. M.**)

DIN DRAGOSTE PENTRU O ECHIPĂ, VĂ PUNEM MÎNA PE GÎT ŞI VĂ DEZVĂLUIM UN COLŢ DE PARADIS

● Discuţie la emisiunea fotbalistică: Adrian Păunescu se adresează patern-dojenitor către şeful galeriei steliste, Jean Pavel: „Nu e obositor să te încaieri tot timpul cu toată lumea?" „Asta e meseria noastră. Din dragoste pentru o echipă faci orice" răspunde împricinatul ca la jurămîntul militar. „Dar nici din dragoste pentru o femeie nu faci orice" contraatacă veşnicul romantic. Răspuns: „Pentru o femeie nu, dar...". (**C. G.**)

● La cea mai recentă *Duminică în familie*, Mihaela Rădulescu l-a avut, printre alţii, invitat pe poliţistul Chiţu, cel care l-a împuşcat pe fiorosul Maimuţ. Faptul că dl Chiţu era invitat acolo pe post de erou păleşte în faţa ideii Mihaelei Rădulescu: aceea de a face reconstituirea incidentului. În rolul împuşcatului Maimuţ: Mihaela Rădulescu. Ideea de reconstituire a unui incident grav s-ar fi potrivit ca nuca-n perete într-o emisiune de divertisment, dacă nu ar fi fost o vorbă şi un gest deja legendare ale Mihaelei Rădulescu: „D-le Chiţu, pune-ţi-mi mîna pe gît". Şi şi-a dat părul la o parte. (**I. P.**)

● Firme gălăţene descoperite în *Pagini aurii*, 1999: *El Greco, Epilog, Ghepard-Impex, Rifca* – SRL-uri care se ocupă cu vînzarea de textile şi încălţăminte. Comerţul cu fructe şi legume propune şi el o firmă inspirată: *Pas în doi* – SRL. A nu se confunda cu *Tango-2*, care achiziţionează deşeuri. O sifonărie-băcănie se cheamă *Anonimul* SRL. În topul numelor originale se plasează, probabil, firma *Misogin* SRL care comercializează artificii. Pe dubiţa magazinului mai apare şi un slogan ispititor: „Noi vă dezvăluim un colţ de paradis". (**T. C.**)

UN GEST SUBLIM: NE-AU ÎNGHEŢAT W.C.-UL

● Poveste de cartier: Doi băieţi de băieţi se întîlnesc în faţa unei tonete unde se vînd de toate: „Ce-ţi mai face Boschuleţu'?" „Bine. Am auzit că l-ai dat pe-al tău." „Da. M-am plictisit de el, dă-l..., uite-l pe ăsta nou." Şi scoate din buzunar un telefon mobil. „N-ai făcut nici o afacere" îi replică celălalt. „Degeaba l-ai luat dacă nu ştie SIMM-ul să facă tot ce poate mobilul." „Cum să nu ştie?!" răspunde primul, contrariat. „Ce număr ai?" – şi fără multă vorbă îi dă un telefon celui de alături, care, cu un gest sublim, refuză apelul. (**C. M.**)

● Traducerea automată se poate face acum mult mai repede cu ajutorul calculatoarelor performante: în cîteva secunde se execută mai multe pagini. *Execută* e cuvîntul: contrasensurile abundă, chiar şi în textele ştiinţifice sau politice: apa îngheţată *(water ice)* din engleză devine, în franceză, îngheţată *(sorbet)*, varianta Reverse Pro, sau gheaţă de apă *(glace de l'eau)*, varianta Systran. (**M. B.**)

● Directorul căminului-şcoală din Isaccea-Tulcea, înfiinţat în 1977, dă cîteva amănunte despre situaţia aşezămîntului pe care-l conduce: „După revoluţie lucrurile s-au îndreptat. Au venit străinii cu ajutoare. Ne-au cumpărat de toate – tacîmuri, haine, paturi... Ne-au făcut spălător, au construit pînă şi W.C.-ul" *(Adevărul*, 25 oct.). Nu ne întrebăm cum o fi funcţionat timp de 12 ani căminul-şcoală fără grup sanitar. Încă de la apariţia lui pe Pămînt, natura a oferit omului soluţii în această problemă. Întrebarea e alta: să se fi specializat lumea într-atît, încît numai străinii se mai pricep să construiască W.C.-uri în România? (**T. C.**)

RECE ÎNTRE NOSTIM ŞI GROAZNIC

● Cum a scăpat „Bebe Carabină" de poliţia care căzuse bine peste el, cum vecinii i-au confundat şi blocat pe poliţişti, luaţi drept hoţi costumaţi în oameni ai legii, în timp ce banditul îşi făcea drum ocrotit de spaima unei mulţimi care nu ştia despre el decît că nu-şi plăteşte întreţinerea – toate astea dovedesc că în România asta oricît de nefericită se poate face bună comedie americană, că avem scenarişti spontani pentru un „Hellzapoppin" autohton intitulat deja, ca de la sine, „Bebe Carabină", la fel de valabil ca orice „Pierrot Nebunul" sau „Luke Norocosul" şi, mai ales, mai ales, că cei de la *Dilema* n-au fost numai deştepţi ca de obicei, dar şi foarte inspiraţi cînd au anunţat, săptămîna trecută, că a venit vremea deplinei confuzii între nostim şi groaznic. (**R. C.**)

● Mecanicul de locomotivă al unui tren care circula pe ruta Bîrlad-Galaţi a coborît din cabina sa într-o staţie, s-a urcat într-un nuc să culeagă nişte nuci, a căzut din pom şi a murit pe loc. La o emisiune de ştiri a unui post de televiziune, un martor ocular a relatat epilogul accidentului astfel: „...m-am dus la el, l-am întors şi era rece ca bună ziua". (**D. S.**)

© N. Ilfoveanu

Ana PASCU
muzeograf, Muzeul Ţăranului Român

Unde sînt coroniţele de altădată?

Galaţi, prin 1980. În clasa I, am fost vreo cincisprezece premianţi cu coroniţă. Eu m-am bucurat, dar mama nu. Coroniţele fuseseră cumpărate de şcoală şi erau urîte: garoafe neînflorite şi frunze jumulite legate cu o sîrmă groasă foarte vizibilă. Din clasa a doua pînă în a patra, mama a bătut oraşul în lung şi-n lat, ca să-mi găsească o coroniţă frumoasă. În clasele a şaptea şi a opta mi-am împletit singură coroniţe din flori nemuritoare, culese de la marginea oraşului. Nu încercam să scăpăm mai ieftin, simţeam nevoia unei clipe durabile. Le-am şi păstrat cîţiva ani în camera mea, agăţate într-un cui. Şi niciodată nu am fost mai mîndră ca atunci cînd mergeam spre casă, după serbare, cu coroniţa pe cap şi cărţile de premiu în mînă.

Anul trecut, copiii n-au mai putut simţi bucuria coroniţei, nici emoţia premiului. La clasele I-IV notele au fost înlocuite cu calificative, aşa că premii nu se mai dau. Cel mai bun din clasă nu mai există. Există doar cel mai bun la matematică, la română sau la desen.

De altfel, să fii primul din clasă sau printre primii nu-ţi aducea mare cîştig. Cînd se apropia sfîrşitul trimestrelor şi colegii zburdau fără griji, noi, premianţii, ne pierdeam timpul cu repetiţiile serbărilor trimestriale. Faptul că învăţai bine te făcea apt pentru toate tipurile de programe: muzicale, chiar dacă nu prea aveai voce – nu-i nimic, cînţi în cor –, literare – reciţi şi tu o poezie patriotică... Tot noi alcătuiam echipa de dansuri tematice – ne îmbrăcam în salopete şi mimam ceva despre munca din fabrici şi mine, despre care nu ştiam nimic...

Prin februarie începea Cîntarea României şi repetam la nesfîrşit cîte un montaj literar-artistic cu versuri închinate tovarăşului, pe care trebuia să le rostim cu mult sentiment. Din fericire, totul se încheia într-o lună. Vara sufeream cel mai mult. Vacanţa se încheia practic pe 1 august, cînd eram convocaţi la şcoală pentru spectacolul de 23 August. Trebuia să mergem, pentru că ne ameninţau cu scăderea notei la purtare. Ca se ne pună la treabă, ne spuneau că vine tovarăşul să ne vadă. Părinţii ne făceau pe cheltuiala lor rochiţe cu faţa albă şi spatele roşu, obligatoriu din pînză de drapel, care se găsea foarte greu. Punctul culminant era spectacolul, cînd 300-400 de copii dansau ba cu faţa, ba cu spatele, ca să traseze cu trupurile lor desene pe care nu le vedeau niciodată.

Uneori se mai anunţa cîte o vizită a tovarăşului în vacanţa de primăvară şi atunci ne adunau urgent, ne puneau să împodobim o sfoară cu flori roz şi albe din hîrtie creponată şi ne scoteau pe bulevarde, să repetăm întîmpinarea celui mai iubit dintre şefi. Din fericire, n-a venit niciodată şi povestea nu dura decît o săptămînă.

Astăzi toate acestea s-au dus. Am auzit că la serbări se joacă scenete în limbi străine, de Crăciun se cîntă colinde şi mulţi profesori destoinici îi învaţă pe copii să cînte la chitară. Foarte bine! Dar îmi pare rău după coroniţe...

În liceu şi nu numai

Într-unul din liceele din Capitală în care s-a întîmplat să studiez o vreme, a venit momentul cînd cineva a propus să facem o serbare de 1 Decembrie. Dacă am fi fost unul dintre acele licee cu „tradiţie“, pasionate de festivităţi omagiale sau comemorative, aş fi înţeles. Dar la data aceea nu eram nici măcar colegiu, adică încercam să facem lucruri bune fără să le punem un nume şi fără să căutăm recunoaşterea altora în şedinţe şi adunări festive. (Între timp, liceul s-a plictisit de o asemenea atitudine şi s-au năpustit asupra lui toate însemnele formei fără fond, printre care şi dispreţuitul, cîndva, titlu de *colegiu*. Asta însă e o altă poveste. La data aceea, repet, munceam mai mult şi pălăvrăgeam mai puţin.) Şi mai ciudată a fost ideea de a însărcina cu organizarea serbării pe nou venita şi tînăra profesoară de literatură română. Spun „ciudată“ pentru că, în mod evident, persoana nu era tocmai conformă cu idealul de activist cultural. De conformat, dumneaei totuşi s-a conformat şi s-a apucat să închege o echipă de elevi cu care să lucreze. M-am numărat, din raţiuni extrapatriotice, printre aceşti elevi. Interesant este că majoritatea celor cu care am lucrat nu erau genul care să se emoţioneze că, acum vreo 80 de ani, se „făurise“ România Mare. Proiectele scenice au variat de la a recita versuri de Adrian Păunescu pînă la a face rezumatul scrisorilor trimise lui Al. Paleologu de H.-R. Patapievici. Era foarte greu să combinăm ceea ce ne-ar fi plăcut nouă să facem cu ceea ce ar fi plăcut publicului să asculte şi, mai ales, cu ceea ce ar fi trecut de previzionarea făcută de conducere. Nu ştiu cîţi dintre noi credeau cu adevărat că aparţin unei naţiuni. Nu ştiu cît de clară le era diferenţa dintre a aparţine unui popor, a avea o naţionalitate sau o simplă cetăţenie. Nu ştiu şi nu cred că voi şti vreodată pentru cîţi dintre noi ceea ce am făcut a fost o impostură sau un gest sincer.

Dar mai bine să povestesc „ceea ce am făcut“. Ajungînd la concluzia că cele două proiecte menţionate mai sus sînt excluse şi intrînd în pană de timp, organizatorul serbării, profesoara de literatură, a venit cu o carte care conţinea diferite discursuri rostite la 1 decembrie 1918, carte din care ne-am ales fiecare cîte un fragment (mie mi-a revenit cel al lui Iuliu Maniu, cel cu „nu vrem să devenim din asupriţi, asupritori“). Încercam să reproducem atmosfera de idei care a animat momentul unirii Ardealului cu Regatul, fără să comentăm sau să „actualizăm“: pur şi simplu stăteam pe scenă şi ne spuneam, fiecare, „rolul“. Între fiecare fragment de discurs era interpus un moment muzical. Aici am fost cu toţii de acord că nu putem să cîntăm nici *Doamne, ocroteşte-i pe români!*, dar nici *Emil, mai dă şi tu un kil*, cum propusese gaşca de chitarişti ai liceului. Aşa că am ajuns la varianta Chopin. Această alegere e cea care dă, în fapt, seamă de caracterul serbării noastre: încercarea de a nu abdica de la principiile bunului-gust ca formulă salvatoare în faţa oricărei ideologizări – naţionalistă sau demitizantă. Nu ne mai interesa *ce* vroiam să spunem, ci *cum* aveam s-o facem. Elementul muzical a fost astfel continuat cu cel vestimentar: îmbrăcăminte modestă, adică „simplă, dar nu ieftină“, după cum s-a exprimat aceeaşi profesoară de literatură. Şi astfel am prezentat în faţa unei săli de festivităţi pline ochi de elevi şi profesori momentul „sărbătoresc“ al zilei naţionale. De fapt, „sărbătoresc“ nu e cuvîntul potrivit, iar adevărata serbare a venit pe urmă. Spun acest lucru pentru că, potrivit mentalului general, e greu să numeşti „sărbătoreşti“ o serie de haine de culoare predominant neagră, un recital cu *Studiile* lui Chopin sau nişte voci nu exagerat de sobre, dar în nici un caz exaltate pînă la declamaţia voioasă. Sala a răspuns, de altfel, pe măsură: cîteva căscaturi, o pungă foşnită în timp ce se interpreta la pian, aplauze furtunoase, tip plenară, la sfîrşit.

Urmaţi fiind de *Balada* lui Porumbescu, mai lungă decît fragmentele muzicale pe care le oferisem noi, spectatorii păreau convinşi de eşecul serii. Dar, din fericire, as-ul din mîneca direcţiunii liceului era un cor de la Palatul Copiilor condus de un dirijor pe care întîmplarea face să-l fi avut profesor în şcoala generală şi să-i fi auzit discursurile pro patria în care clasa de intensiv-engleză era denunţată ca trădătoare de neam şi ţară. Publicul şi-a revenit brusc pe muzica sîrbelor tradiţionale compuse în zilele noastre şi a cîntecelor patriotice în care „Ceauşescu şi poporul“ era înlocuit cu „România şi poporul“. Pasajele oratorice intermuzicale ale dirijorului erau ascultate în tăcerea cuvenită omagiilor aduse patriei şi răsplătite cu aplauze mai „din suflet“. Astăzi aş fi ipocrit să mai conchid că *noi*, şi nu *ei*, am avut succesul serii.

Şi totuşi, dirijorul acela era sincer. Eu, personal, fusesem „duplicitar“. E adevărat că încercasem să nu dăm o tentă naţionalistă fragmentului nostru scenic, dar scopul rămînea acelaşi – omagierea unui fapt istoric interpretat ca urmare nemijlocită a unei realităţi naţionale. Idee în care, personal, la vremea aceea nu credeam. Am refuzat de atunci orice fel de serbări dedicate ideilor în care nu cred. Pentru că aceste idei sînt, de fapt, mituri. Una este să asişti, fiind ortodox, la o mesă catolică, alta este să o oficiezi. Sacerdoţiul reclamă credinţa în mitul invocat, ceea ce nu era, de exemplu, cazul meu în privinţa *serbării* zilei naţionale. O serbare, cu atît mai mult una naţională, (dar afirmaţia e valabilă şi în cazul *Serbării Abecedarului*) e un astfel de ritual, fiind făcută şi dedicată „credincioşilor“. Ceea ce e ciudat e interesul manifestat de iniţiatorii unor astfel de serbări faţă de o participare unanimă. Unui preot ortodox dintr-un sat din Ardeal nu i-ar trece prin cap să reclame participarea protestanţilor din sat la slujba de duminică. În schimb, naţionaliştii practicanţi consideră de la sine înţeleasă participarea oricărui alt român (considerat astfel după criteriul naţional susţinut de aceştia) la serbările naţionale. Înţelegerea acestei aparente absurdităţi vine din credinţa lor în universalitatea acceptării conceptului de naţiune. Ceea ce astăzi (dacă a fost vreodată altfel) nu mai e valabil, indiferent de ceea ce cred eu, care poate, între timp, mi-am schimbat opţiunile. Universalitatea credinţelor, în genere, e sortită eşecului, iar acceptarea naturii *private* a mitologiilor fiecărui individ e o chestiune de politeţe.

Închei menţionînd că în liceul în care m-am transferat după vreun an de la acel 1 Decembrie cu pricina, liceu care era de ceva timp colegiu şi mai avea şi o „tradiţie“ biseculară, dacă nu mai mare, am stîrnit *minunarea* multora neparticipînd la festivităţile de început şi sfîrşit de an în care sacerdoţiul era îndeplinit de director, iar mitul în cauză era chiar liceul – templu al culturii române. Să mai spun, în contexul legilor de ierarhizare a miturilor, că în numitul liceu, zilei de 1 Decembrie nu i-a fost rezervată nici o serbare?...

Dragoş RADU-BUCURENCI
elev, clasa a XII-a, Colegiul „Sf. Sava“

Festivalul nebunilor

„Cum maică, ai fost tu acolo, la nebunii ăia?“ m-a întrebat bunica mea cînd m-am întors de la Festivalul de Artă Medievală de la Sighişoara. Femeie de la ţară, mamaia văzuse la televizor imagini de la „festivalul nebunilor“ şi nu-şi credea urechilor că avusesem curajul să merg acolo, unde lumea se vopsea pe faţă cu negru – de parcă erau diavoli –, băieţii aveau părul lung, iar fetele erau tunse scurt şi toţi beau, cîntau şi dansau pe străzi ca ieşiţi din minţi. Un loc al pierzaniei, după părerea ei.

Şi totuşi, anul acesta a fost mai multă lume ca niciodată. Încă de joi, cu o zi înainte de începerea festivalului, trenurile au adus la Sighişoara sute de turişti din toată ţara. Cocoşaţi de rucsaci şi genţi de voiaj, aceştia nu-şi făceau probleme unde aveau să înnopteze în cele trei zile de sărbătoare. Gazdele te luau în primire de la gară. Ardelenii, în general trecuţi de prima tinereţe, îşi puneau casele la dispoziţie pentru 40.000 de lei pe noapte de persoană. Cei care aveau duşuri îşi permiteau să ceară şi mai mult – 5.000 sau 10.000 de lei în plus.

Tinerii care au plecat la drum cu bani puţini preferau să doarmă la camping sau, pe gratis, în boscheţi. Mai bine să dea bani pe mîncare şi băutură decît pe gazdă. Mici, bere, mere glazurate, răcoritoare – după pofta inimii. În faţa înaltelor porţi construite după model săsesc, vedeai cîte un copil care stătea la vînzare cu un lighean vîrfuit cu gogoşi. Barbaţii erau cu butoaiele de vin. Turiştii mai vechi ai festivalului ştiau deja cele mai bune vinării din „Cetate“ – cum este numită partea medievală a Sighişoarei.

Oraşul vechi, mic, doar cu cîteva puncte de interes – turnul cu ceas şi cel al fierarilor, catedrala germană, scara cu 200 de trepte şi, nu în ultimul rînd, cimitirul – putea fi vizitat în cel mult două ore, într-o zi obişnuită. Dar, cum acum era în plin festival, abia puteai să mergi pe străzile lui strîmte şi pietruite, cu case care stăteau parcă să cadă. Trebuia să faci „trenuleţul“ dacă nu voiai să te pierzi de grupul tău, căci aici te puteai întîlni cu cine nici nu ai visat, numai cu ai tăi nu.

Lumea forfotea. Alergau dintr-o parte în alta a oraşului la spectacole mai mult sau mai puţin medievale – majoritatea date de coruri şi ansambluri de balet din ţară. Nici piesele de teatru, puse în scenă de studenţii de la ATF nu erau neglijate, dar cum nu aveau sonorizare, tinerii se mulţumeau să se aşeze pe jos, în mijlocul străzii şi să bea bere sau alte băuturi alcoolice. Unii se ameţeau bine şi, seara, la concertele de folk, cînd era invitat un interpret mai puţin cunoscut, aceştia aruncau pe scenă cu roşii sau cu mere stricate. Aveau şi cu ce – aduseseră cu ei mîncare cît pentru o săptămînă, afară era canicula, aceasta se cam stricase şi acum scăpau de ea.

Deşi festival de artă medievală, nu puteai fi sigur că despre asta era vorba. Hainele de epocă îmbrăcate de studenţii de la ATF ori de jurnalistele de la vreo televiziune abia se puteau zări. La modă erau tot blugii, hainele de piele, evazaţii şi iile împrumutate de fete de la parinţi, hippyoţi şi ei în tinereţe.

Negustorii îşi puseseră tarabele la tot pasul şi vindeau brăţări de piele, măşti din lut, beţigaşe frumos mirositoare şi gablonţuri după care tînjeau copii de patru-cinci ani. Doar în magazine găseai rochii de epocă, dar la preţuri prea mari pentru turiştii care veniseră şi se întorceau cu „naşul“.

În toate cele trei zile de sărbătoare, cîrciumile şi terasele erau arhipline. Tinerii mai fără bani cumpărau cîte o sticlă de tărie şi o beau în jurul unei chitare, iar de cîte ori treceai pe lîngă ei, îi auzeai lălăind aceleaşi melodii: „Rîpa“ şi „Unde-s pistoalele?“.

Pentru o clipă de linişte, lumea se retragea în cimitir. Aici, după cîteva minute de orbecăială în care te treceau fiorii, te obişnuiai cu întunericul care nu mai părea atît de înfricoşător. Cu toate astea, răsuflai uşurat cînd reveneai printre cei parcă prea zgomotos de vii.

Gabriela VĂRZARU

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Cezar PAUL-BĂDESCU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VII ● Nr. 351 ● 29 octombrie - 4 noiembrie 1999 ●

Anul VII
nr. 352
5-11 noiembrie 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

SE DISTRIBUIE ÎMPREUNĂ CU SUPLIMENTUL GRATUIT **VINERI**

FOCURI DE PAIE

În acest număr:

Daniel CIUMĂGEANU

●

Caius DOBRESCU

●

Mircea KIVU

●

Nicolae MANOLESCU

●

Cristian MUREŞEANU

●

Irina NICOLAU

●

Stelian TĂNASE

Interviu
cu
Alexandru PALEOLOGU

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

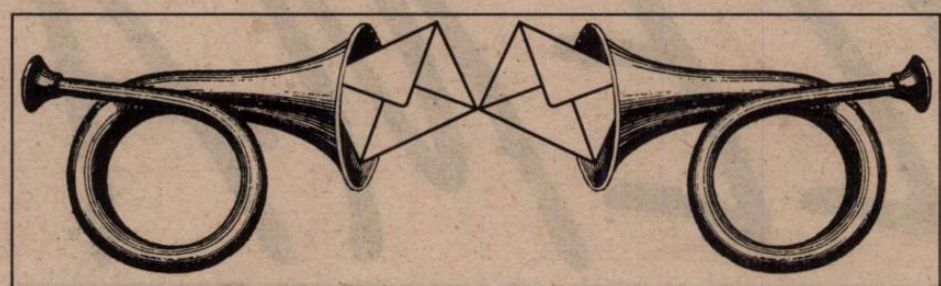

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 349: Articolul *„Şo pă Sorin Mitu!“*

...dar şi şoul!

Ca un participant la dezbaterea manualelor alternative ce a avut loc în amfiteatrul „N. Iorga“ al Facultăţii de Istorie şi ca un cititor consecvent al revistei (o altfel de revistă – v-aş întreba care este tirajul pentru a şti cam cîţi dilematici există, specie aparte...) nu pot decît să-mi exprim admiraţia pentru articolul d-lui Cioroianu *„Şo pă Sorin Mitu!“*. Mă bucur din tot sufletul că domnul Tucă Şou şi-a găsit parteneri de contradicţie, oameni care să-i dea peste nas domniei-sale şi celuilalt mare confrate, celebrul C. T. P. Îi deplîng pe cei care nu au putut asista la dezbaterea de joi de la Istorie deoarece au pierdut un discurs formidabil al d-lui profesor Boia, enervat cum nu l-am văzut niciodată într-un an universitar de curs. Un necunoscut mi-a trimis o scrisoare după ce *Dilema* a avut bunăvoinţa să-mi publice articolul despre noua muzică. El se plîngea că în România nu există alternativă la actuala *media*. Cred că *Dilema* (alături de *22* din păcate foarte partizan, *România literară)* este alternativa celor care s-au săturat de prostia cotidienelor şi show-man-ilor, prostia zilnică a vînzătoarelor, funcţionarilor şi politicienilor. De aceea cred în *Dilema* şi în atitudinea ei combativă împotriva curentului. A fi diferit înseamnă a avea dileme. De aceea vă mulţumesc. E mare lucru să ai o revistă pe care să o aştepţi săptămînă de săptămînă. Treptat s-a format un spirit (în special în rîndurile tinerilor, cititori majoritari ai revistei) de frondă, o contra-cultură pe care *Dilema* ar trebui să le exploateze (pună în valoare) mai bine pentru a deveni o forţă.

Cineva care a urmărit talk-show-ul tucan de ieri (14 octombrie) îmi spunea că i se pare că d-l Cioroianu este trufaş... Continuaţi să fiţi trufaş d-le Cioroianu şi să aveţi atitudini *ofensive*. În fond sîntem sau sînteţi în luptă cu prostia totalitară (manual unic, popor unic, viitor unic) atît de prezentă acum după numai zece ani (prea puţin se pare...) de la căderea zidului. („The Wall“ – Pink Floyd).

Cu multă stimă,

Codruţ CONSTANTINESCU
student la Facultatea de Istorie
Universitatea Bucureşti

P. S. Mie personal nu mi se pare că sînteţi „trufaş„... ci doar caustic, caracteristică deosebit de apreciată de mine.

De la o extremă la alta

În legătură cu discuţia despre manualele de istorie m-a frapat faptul că nimeni nu a pus în discuţie programa şi cantitatea de informaţie pe care o conţine. S-a discutat incendiar despre atitudinea faţă de faptele istorice, interpretarea lor, dar n-am aflat dacă există în ele destulă informaţie obiectivă cu care să pornească în viaţă absolvenţii de liceu care nu vor urma mai departe Facultatea de Istorie. Mi s-a părut că s-a sărit de la o extremă la alta, de la distorsionarea istoriei în comunism la totala ei relativizare acum, ambele atitudini la fel de penibile.

L-am văzut pe dl Boia la TV cu o intervenţie plină de generalităţi şi clişee mentale recente. Toată istoria e făcută numai din variante, nu există nici un invariant? În comunism nu luai în seamă istoria oficială fiindcă ştiai că e o înşiruire de minciuni sfruntate, dar a trece de la aceasta în prezentarea ei ca în benzi desenate, ca o glumiţă înseamnă a desconsidera capacitatea intelectuală a liceenilor.

Sigur că înşiruirea de date aglomerate nu e de dorit, dar cîteva repere pe care ar trebui să le ştie orice om civilizat sînt necesare. Nu pot reţine cîteva date istorice nişte adolescenţi care memorează atîtea formule de chimie şi fizică? Peste puţină vreme ei intră în facultăţi unde au de învăţat tomuri groase şi apoi ies în stradă cînd nu sînt în stare să facă faţă obligaţiilor şi ajung restanţieri. Cît despre prezentarea în gamă derizorie a istoriei, mi se pare o încurajare a superficialităţii. Cred, de exemplu, că în cazul lui Vlad Ţepeş, decît a-l prezenta ca pe Dracula, ceea ce oricum copiii ştiu, ar fi mai bine să afle că acesta nu era diferit de epoca sa. Eminescu îl considera un justiţiar şi nu un vampir descreierat. În timp ce el îi trăgea în ţeapă pe cei pe care îi considera netrebnici, în Anglia, de exemplu, regii îşi scurtau de capete nevestele în serie, fraţii, sfetnicii etc. Turnul Londrei păstrează dovezile elocvente ale cruzimii epocii, ca să nu mai vorbim, chiar în zilele acestea, despre uciderea zecilor de femei şi copii în Cecenia pentru presupusa vină – nedovedită – a unor bărbaţi musulmani. Era Vlad Ţepeş mai sîngeros? Eu îmi doresc pentru copilul meu o carte de istorie cu date obiective, datele esenţiale prezentate în termeni neutri, nu ca în reviste magazin, pigmentate cu anecdote şi cancanuri. Nu cred că trebuie să înghiţim pe nemestecate modelele vestice. Cred că în revista dv. am citit acel articol al unui român profesor de istorie în SUA despre puţinătatea cunoştinţelor istorice despre Balcani şi despre nocivitatea acestei ignoranţe. Este de dorit să ne zbatem ca să ajungem la fel? Cît despre manualele alternative, cred că este un lucru foarte bun (dacă se fac în condiţii de concurenţă corecte).

Vă mulţumesc

E. TURDEANU

Nr. 349: *„Ei, evreii“*

Caracter şi origine

Ca răspuns la reproşul că în URSS se practică antisemitismul, N.S. Hruşciov i-ar fi prezentat lui J.F. Kennedy, o statistică a numărului de academicieni, profesori, muzicieni, cineaşti etc. evrei, după care l-a întrebat pe interlocutor: dar, la voi cum e? Răspunsul primit a fost scurt: noi nu ţinem socoteala!

În numărul pe luna octombrie a modestului dar inimosului (şi prea puţin cunoscutului) periodic clujan, „Dialog Interetnic“, dl L. Fey (alt minoritar) publică un concentrat eseu cu titlul „Cine este evreu?“, fără a ajunge la o definiţie fermă. Cea mai convingătoare definiţie a termenului aparţine în mod sigur evreului sighetan Elie Wiesel care a spus (citat din memorie): „Evreu este oricine se declară a fi, pentru că numai un nebun ar afirma asta, fără să fie.“

În cunoştinţă de cauză (ca septuagenar), afirm că identificarea unui om prin originea sa (evreul..., ţiganul..., maghiarul...), atunci cînd specificarea nu e relevantă, este dovada unui şovinism, aşa cum procedează dl N. Cerveni în referirile la P. Roman sau S. Brucan, punînd carenţele de caracter ale acestora pe seama originii lor etnice. Consecvent, dl Cerveni ar trebui ca, în cazul unui interviu despre G. Enescu (şi admiţînd că ar avea cunoştinţele necesare) să afirme: „...protagoniştii răspîndirii muzicii enesciene în lume sînt evreii Yehudi Menuhin şi Sergiu Comissiona şi evreica Lorry Wahlfish“ sau după o întîlnire cu directorul NASA sau cu preşedintele Societăţii Internaţionale de Psihiatrie socială să relateze: „am discutat cu evreul D. Goldin, respectiv cu evreul E. Sorrell“.

Clienţii tribunalelor afirmă că marii avocaţi substituie (uneori sau adesea) documentarea prin vehemenţă şi interviul dlui Cerveni confirmă această opinie. Ca urmare, probabil, a deformaţiei profesionale de „apărător“ şi ca „avocat al cauzelor disperate“ (cum se afirmă despre d-sa), maestrul Cerveni pledează în apărarea mişcării legionare, invocînd ceea ce, în termeni juridici, se cheamă „circumstanţele atenuante“ care ar fi motivat criminalitatea acestei formaţiuni. Tot circumstanţe atenuante invocă d-sa şi pentru A.C. Cuza, numai că, în acest caz, absenţa documentării îl face să nu ştie că respectivul profesor ieşean şi-a declarat singur antisemitismul şi revendica poziţia şi iniţiativele sale antisemite ca protocroniste faţă de ideologia lui Hitler.

Despre invocarea unui prieten evreu sau a admiraţiei faţă de Israel, comentariul se găseşte tipărit pe pagina de titlu a *Dilemei* nr. 349. Pot numai să adaug că, deşi patronul publicaţiei „Porunca Vremii“ avea o secretară evreică (Margareta David), ziarul rămîne în istoria presei româneşti ca un vulcan activ de erupţii antisemite.

Dl N. Cerveni a evocat şi legitima d-sale indignare faţă de anii în care unii evrei îşi exhibau cu aroganţă suferinţele îndurate şi cînd posturile-cheie din P.C.R. erau deţinute de evrei şi de alţi minoritari şi, citindu-i interviul, mulţi se vor întreba probabil de ce s-a înscris d-sa tocmai atunci în U.T.C. şi P.C.R.

Există în interviul dlui N. Cerveni un adevăr la care subscriu şi anume că poporul român nu este antisemit şi certific această convingere cu faptul că nici nu am emigrat, nici nu mi-am schimbat numele (nu fac nici o aluzie) şi mă cheamă tot ca la naştere,

Niuma GOLDENBERG
str. Calomfirescu 12
Ploieşti

P. S. Aş fi îndatorat să aflu de la dl C. Ghinea de ce l-a ales pe dl N. Cerveni pentru acest interviu.

Răspunsul d-lui C. Ghinea

Numărul cu tema „Ei, evreii“ se integrează în seria celor dedicate relaţiilor dintre etniile trăitoare în România, serie care are ca scop identificarea clişeelor şi stereotipurilor etnice. Pentru ca acest scop să fie atins, am considerat că este necesară o voce care să exprime aceste clişee, aşa cum circulă ele în societatea românească.

Dar antisemitismul declarat nu mai este la modă, astfel încît ne-a fost greu să găsim un colaborator de aşa natură. Aşa cum se poate deduce şi din interviu, persoana domnului Cerveni a apărut ca variantă în urma unei emisiuni de televiziune.

Aş vrea să mai precizez că interviul ca formulă gazetărească este o modalitate de a afla informaţii şi opinii de la o persoană şi nu trebuie să se transforme într-o dezbatere de idei, decît dacă acesta era scopul iniţial.

Sînt de acord cu replicile date de D-voastră domnului Cerveni, care mă fac să cred că ideea interviului a fost înţeleasă.

Cu respect,

Cristian GHINEA

Ochii dilematicilor în 3,14

Într-un 336

Dragi dilematici,

Ca împătimită a rubricii „Cu ochii-n 3,14“, mă simt datoare să împărtăşesc uimirea încercată într-un 336, la auzul anunţului privind închiderea uşilor şi staţia următoare; nu existenţa sa uimeşte, ci forma inedită: de la început mi-a atras atenţia fermitatea vocii masculine care anunţă: „Atenţie, închid uşile!“; urmau o voce feminină cam metalică şi nehotărîtă care comunică doar „urmează staţia“ şi o a doua voce feminină, caldă şi matură, ca o adevărată deţinătoare a adevărului, care rostea „Carol Davila“, „Universităţii“ sau altceva, funcţie de împrejurări. După un moment de haz, mi-am dat seama: era o interpretare „pe roluri“, cum făceam noi (încă) în şcoala generală, iar vocile reprezentau, în ordine, personajele „autobuzul“, „acceleraţia“ şi, probabil, „foaia de parcurs“... A se remarca şi înlocuirea distantului „se închid uşile“ cu intervenţia personalizată şi chiar grijulie exprimată prin „Atenţie, închid uşile!“.

Totul pledează spre o încălzire a relaţiilor cu maşinile noastre, fie că e vorba de un autobuz sau de „maşina mică“ din faţa blocului turn din Giuleşti, maşina pe care degetul unui copil a imprimat în praf strigătul mut „spală-mă, te rog frumos“.

La bună vedere!

Cristina Maria ROTARU
rotaruc@pcnet.ro

Propunere de concurs

Am următoarea propunere, pentru că tot sînt la modă super-concursurile: de ce nu ar exista şi un concurs de genul „Apa caldă şi căldura pe viaţă“? Desigur, nu la toată lumea, ci doar primilor zece supravieţuitori, ai primelor două luni din iarna românească.

Cam atît.

Restul sînt „dileme“.

Mihaela BUZEA

Fundaţia Gheorghe Ursu organizează a doua ediţie a Concursului de eseu pentru liceeni pe tema *Europa noastră*

Lucrările vor fi evaluate în funcţie de bogăţia şi noutatea de idei, calitatea expresiei, depăşirea clişeelor simpliste, înţelegerea problematicii integrării economice, politice şi culturale a României în Comunitatea Europeană.

Eseurile, de pînă la 10 pagini dactilografiate la două rînduri, vor fi primite pînă la data de 25 noiembrie 1999 la adresa:

Fundaţia Gheorghe Ursu, Calea Victoriei 120, tel. 01/314.14.71, Bucureşti, cu menţiunea pentru concurs.

Un juriu special constituit va decerna trei premii:

Premiul I: 3.000.000 lei
Premiul II: 2.000.000 lei
Premiul III: 1.000.000 lei

Vor fi decernate premii speciale (revista „Bravo“, Casa de discuri „Green Records“) şi menţiuni. De asemenea, lucrările premiate vor fi publicate în revista „22“.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Filmul**
- **Lucruri care merg bine**
- **(Anti)nostalgia**
- **Constituţia**
- **Subculturi**

Ciupercism

© S. Ivanoschi

Într-un editorial din „Evenimentul zilei“ (27 oct. 1999), Cornel Nistorescu semnalează cazul unui funcţionar de primărie care, descoperit de ziarişti că încerca să vîndă nişte frigidere trimise din Italia pentru a fi donate săracilor, a ripostat printr-o scrisoare unde făcea o personală teorie a caritaţii şi îl cita pe Karl Jaspers. Comentîndu-i epistola (păcat, totuşi!, că nu a reprodus-o), Cornel Nistorescu îl expediază sec pe autor, încă din titlul editorialului, în spaţiul încăpător al pitorescului de tranziţie – „Cu filosofia la găinării?“. Nu este desigur improbabil să fie şi aşa, dar înclin mai degrabă să cred că dl Ciupercescu, cum se numeşte admiratorul lui Jaspers, nu este decît un biet amator, şi încă unul ghinionist sau măcar înduioşător de stîngaci. Să ne imaginăm, doar, că el ar fi menţionat în scrisoarea de justificare şi o eventuală apartenenţă la una dintre cele două mari fantasmatice grupări între care, după toate aparenţele, se duce în România, de aproape zece ani încoace, o grea bătălie ideologică şi nu numai.

Să presupunem, de pildă, că dl Ciupercescu justifică vînzarea frigiderelor şi prin (dacă nu numai prin!) refuzul patriotic de a accepta donaţii din partea străinătăţii. Printr-o mîndrie naţională ce reacţionează prompt, chiar dacă nu tocmai corect, la aceste pretins umanitare şi de fapt umilitoare acţiuni ale Occidentului arogant. Şi-apoi, dacă ar fi împărţit, pur şi simplu, frigiderele venite din Italia, ar fi însemnat că România acceptă pomeni din partea unui stat care a sprijinit Dictatul de la Viena. Etc. Să fim realişti: nu devenea astfel dl Ciupercescu un erou, fie el şi efemer, al apărării identităţii şi demnităţii româneşti?!

Sau invers. Dl Ciupercescu putea foarte bine să susţină că a încercat să vîndă frigiderele, în loc să le distribuie pe gratis, pentru a contribui şi el, în felul lui, la eradicarea nenorocitei mentalităţi de asistat, lăsată moştenire de regimul comunist. Că nu a urmărit altceva decît să „implementeze“ ori să stimuleze dorinţa capitalistă şi inevitabil civică de profit. Că atitudinea lui este una liberală, progresistă, reformistă şi occidentalizantă. Că de fapt denigratorii lui se opun liberei iniţiative şi principiilor economiei de piaţă şi că, dacă vor continua să-l acuze de găinării, şansele României de a intra în NATO şi Uniunea Europeană vor fi grav compromise. Etc.

Nu, hotărît lucru, dl Ciupercescu este un simpatic naiv. Chiar un inocent, cîtă vreme s-a mulţumit doar cu o încîlcită teorie despre caritate şi cu un citat din Jaspers, fără să-i treacă prin cap că mult mai de folos i-ar fi fost un angajament militant, o situare clară în aspra bătălie dintre „forţele conservatoare“ şi „forţele reformiste“. Vai de cei singuri!

Dl Ciupercescu s-ar fi putut inspira, spre exemplu, din marea bătălie politico-intelectuală denumită de jurnalişti „scandalul manualelor“. S-au înfruntat, cu această ocazie, adepţii ideii de manuale alternative şi adepţii ideii de manual unic. S-au tăiat în săbii ideologice partizanii unei viziuni eroice asupra istoriei naţionale şi partizanii unei viziuni relaxate şi atrăgătoare. Reformiştii au denunţat pericolul reapariţiei pachidermelor naţional-comuniste, conservatorii au denunţat pericolul destrămării conştiinţei naţionale. Etc.

Nu este totuşi greu de observat că ambele tabere aveau în comun tonul de procuror dezlănţuit şi indiferenţa pentru obiectul real al disputei: un manual pentru clasa a XII-a de unde viitorii bacalaureaţi aveau de învăţat că *„Decebal avea buze senzuale“* sau că *„Traian era tuns cu breton“*. Pentru *acest* manual, cîtă energie civică şi morală consumată, cît sînge (intelectual) vărsat, cîte forţe implicate, de la Parlament şi Guvern pînă la, cum se spune, „reprezentanţii societăţii civile“ (în România societatea civilă funcţionează îndeosebi, dacă nu chiar exclusiv, prin reprezentare şi reprezentanţi...): pentru *buzele lui Decebal* şi *bretonul lui Traian*. Obiect de studiu aprofundat şi informaţie culturală esenţială pentru absolvenţii de liceu: *„Decebal avea buze senzuale“* şi *„Traian era tuns cu breton“*. Ce mai e de spus?! Şi totuşi, s-a spus...

Aşa se explică, probabil, de ce nici profesorii de istorie, nici elevii, nici inspectorii de specialitate n-au simţit nevoia sau n-au mai găsit locul pentru a interveni, eventual, în legitima lor calitate de (ipotetici) utilizatori ai manualului. Aşa se explică, probabil, de ce nu s-a scris nici măcar un rînd despre oferta de carte de istorie disponibilă în librării şi biblioteci (istorii generale relativ recente, cum sînt, de pildă, cele ale lui Constantin C. Giurescu şi Dinu C. Giurescu, Vlad Georgescu, Florin Constantiniu, istorii specializate, pe epoci sau evenimente sau personalităţi, dicţionare etc.), dar s-a cerut, în schimb, imperios, implicarea istoricilor şi chiar a Academiei. Aşa se explică probabil de ce s-a putut cere arderea în piaţa publică a „controversatului“ manual şi de ce s-a putut spune că, dimpotrivă, autorii lui s-au devotat nobilei misiuni de a oxigena înţelegerea istoriei naţionale, îndepărtînd miasmele naţional-comuniste...

Frigiderele dlui Ciupercescu n-au dispărut în ceaţa teoriilor despre caritate şi a citatului din Karl Jaspers; dar manualul despre buzele lui Decebal şi bretonul lui Traian s-a pierdut cu desăvîrşire în fumul noii homerice bătălii dintre „reformişti“ şi „conservatori“.

A fost, s-ar putea spune, un *ciupercism* reuşit.

Mircea IORGULESCU

N. red.: În articolul de săptămîna trecută al d-lui Mircea Iorgulescu a apărut o regretabilă greşeală de tipar. În fraza: „Nenorociţii ăştia distrug, de fapt, statul român, habar n-am dacă din cretinism sau din ticăloşie“, cuvîntul *cretinism* a fost înlocuit, dintr-o eroare de corectură, cu *creştinism*. Cerem scuze cititorilor şi colaboratorului nostru.

© O. Bumbuţ

Întoarcerea

© C. Bumbuţ

Păduri nesfîrşite de toamnă în jurul meu, şoseaua goală în faţa mea, bătrînul Cohen în mine
o ţărancă face cu mîna, dar nu vreau să iau pe nimeni
privesc cu ochi de voaierist casele, oamenii trebăluind prin gospodării străine mie şi mă întreb ce-o fi aia să trăieşti altfel?
sînt obosit şi caut o cafenea cu peisaj: plăcutul şi utilul
cursul de mîine: antropologie politică
beau cafeaua cu ochii în soarele coborînd peste păduri şi visez la „politic“; politicul ca problemă a ordinii şi ordinea ca problemă a modului şi sensului vieţii în comun; cei de pe aici i-ar fi spus rost
înapoi la Aristotel! *zoon politikon*; politicul este în noi, totul este politic, în afară, iată, de politică!
modul şi sensul vieţii în comun...
tranziţia ca dez-ordine necesară;
care tranziţie?
persoane în tranziţie: care este modul de întrebuinţare al ordinii? şi care ordine? modul şi sensul vieţii în comun: aici? aiurea?
oboseala ca singur răspuns
sau agitaţia
le mal de vivre...
peste vale se ridică fumul focurilor de toamnă, purtînd în el fascinaţia morţilor mărunte
cobor spre lumea oraşelor; şoseaua se dublează, viteza creşte
back to the future!
în lumina farurilor, un panou publicitar uriaş: *cu Sprite faci ce vrea muşchii tăi!*
maşini fantomatice, ieşind din beznă, îşi arată muşchii, mă orbesc, mă depăşesc;
pe una o găsesc mai încolo înfiptă într-un copac; mort?
deşi port uniformă, nu-s făcut să lupt – murmură Cohen în bezna din maşină
butada lui Nelu: gratuitul a devenit atît de scump încît nu şi-l mai poate permite nimeni; şi nici nu mai poţi cere nimănui să o facă
rugăciune în trafic: principiul moral în mine şi cerul înstelat deasupra mea, aşa să mă ajute muşchii mei!
o soluţie politică?
mă apropii de casă
simt că mă apropii de casă şi totul se reaşează sub efectele acestei gravitaţii
deschid poarta, privesc cu recunoştinţă ferestrele luminate şi totul reintră în normal
normal?

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Note

● Întotdeauna, în România, s-a găsit o cale sigură spre recunoaştere publică. Dacă vroiai, înainte de 1989, să devii figură publică, să fii publicat, intervievat şi fotografiat, să te ştie lumea, trebuia să fii entuziast. Vremurile trebuiau să ţi se pară măreţe, ctitoriile istorice şi poporul fericit. Mărturiseai entuziast toate astea şi sistemul îţi îngăduia să guşti (puţin, căci esenţele tari se consumă cu picătura!) din nectarul magic al notorietăţii. Acum, dacă vrei să fii notoriu, trebuie să fii sumbru. Dacă exersezi cu patimă întreaga gamă a cenuşiului, dacă oftezi, dacă eşti pesimist, neptunian, prăpăstios, ai şanse mari să te poţi exprima public şi să fii reţinut. Optimismul în România de azi este la fel de subversiv ca pesimismul în România de ieri.

● După 1989, ţara mea s-a plasat mereu în întîrziere. Am întîrziat cu reconstituirea proprietăţii private, cu lustraţia, cu reforma bancară, cu normalizarea discursului public, cu reinstaurea decenţei. Am întîrziat, am întîrziat, am întîrziat... Tot ceea ce era esenţial pentru renaşterea României nu s-a produs încă sau s-a produs cu întîrziere. Întîrzierea are, cel puţin, două efecte dramatice. Întîi, datorită ratării oportunităţii, gesturile, oricît de mari ar fi, dacă sînt întîrziate, sînt ridicole. Tardivitatea duce la pierderea seriozităţii. Al doilea, gestul întîrziat este, de cele mai multe ori, inutil sau chiar antiproductiv. O lustraţie după 10 ani şi, mai ales, după 10 ani româneşti, nu mai poate însănătoşi spaţiul nostru public. Cînd primul colaborator al fostei poliţii politice va fi aflat de noi toţi, acesta va contesta vehement (ce credibilitate mai pot avea dosarele gestionate 10 ani de un controversat SRI?) sau va deveni erou (reabilitarea Securităţii, de nu cumva s-a şi produs, este pe cale să se producă). În fond, Securitatea, în întreaga ei monstruozitate, mai există numai în memoria lucidă a cîtorva români. Lustraţia, la noi, nu va fi, aşa cum trebuie să fie, un moment sobru, de asumare tăcută şi sinceră a vinovăţiilor, de ispăşire şi iertare. La noi, lustraţia va fi un imens scandal dîmboviţean, o confuzie zgomotoasă şi obositoare, o manevră politică şmecherească. Avem geniul diabolic al mutilării instituţiilor pure! Avem ştiinţa diavolească de a anula nobleţea din gesturile nobile! Avem deprinderea blestemată de a ruina marile acţiuni!

● A dispărut complet demnitatea de a fi legiuitor. În vechime, legiuitorul era asemuit zeilor, căci ordinea nu putea fi decît divină. Mai aproape de noi, Petre Ţuţea spunea că legiuitor ar fi vrut să devină, dar pentru că timpurile nu i-au îngăduit, s-a apucat de filosofie. Legiuitorul trebuie să aibă prestigiu şi vocaţie. Poporul, la vot, se pronunţă asupra prestigiului, partidele, cînd desemnează candidaţii, se pronunţă asupra vocaţiei. Prestigiul şi vocaţia, la care se adaugă responsabilitatea investirii, sînt conţinutul a ceea ce denumim demnitatea legiuitorului. Să ne privim legiuitorii! Prestigiu? Vocaţie? Responsabilitate?

● Comisionarul european pentru extinderea Uniunii, G. Verheugen, a spus limpede că în UE acced state şi nu guverne şi că negocierea aderării României la UE nu trebuie „valorificată" partinic, electoral. Ei, aş! Politicianul român ştie el bine ce trebuie să facă. În timp ce comisionarul atrăgea atenţia asupra necesităţii nepolitizării procesului de aderare, partidele noastre anunţau şi susţineau propriii candidaţi la poziţia de şef al echipei de negociatori români. Pot să jur că întreaga echipă va fi desemnată după sfînta regulă a „algoritmului". La fel, pot să jur că, după toamna lui 2000, noul guvern va schimba, după noul „algoritm", echipa de negociere.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

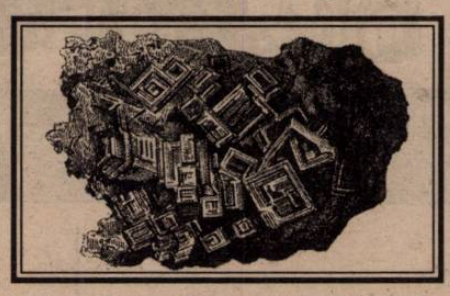

De ce citim ziarele?

Trebuie să recunoaştem că noi, jurnaliştii, ne citim între noi. Nu numai pentru că e o meteahnă veche în lumea intelectuală românească, nu numai pentru că regulile profesiunii o cer (la vivat concurenţa, să poftească, dacă le dă mîna...), dar şi pentru că, aşa cum „cărţile se fac din cărţi", ştirile se fac din ştiri. Realizatorii de *talk-show*-uri serale îşi iau subiectele şi colaboratorii din ziarele de dimineaţă, iar cotidienele de a doua zi se inspiră, la rîndul lor, din ce a spus politicianul X sau sindicalistul Y la emisiunea de azi-noapte. Dar aceasta este o lectură profesională care, dintr-un motiv sau altul, contribuie la un fel de „circuit al mass-media în societate", lăsînd adesea pe de lături biata realitate şi construind, din vorbe şi obsesii, istorii mişcătoare ale tranziţiei româneşti.

De ce citeşte însă românul mediu ziarele? În alte ţări există studii detaliate asupra publicului şi asupra motivaţiilor de lectură, necesare în primul rînd editorilor şi jurnaliştilor. Noi ne bazăm în continuare pe sfînta intuiţiune. În orice caz, experienţa ne arată că, în 1990-1991, românii citeau ziarele mai ales pentru a se identifica ideologic cu o parte sau cu alta a scenei politice aflate în plină constituire. Poate că acum ni se pare caraghios, dar să ne amintim că atunci a alege între *România liberă* şi *Azi* era o problemă de identitate socială, un „paşaport" pentru democraţie sau, dimpotrivă, un certificat de nostalgic al vechiului sistem. Acum lucrurile s-au schimbat mult şi o astfel de polarizare simplistă nu mai e posibilă. *Ideologia* persistă însă în alte forme: fie s-a transferat asupra televiziunilor (în timpul mineriadelor de la începutul anului sau al bombardamentelor din Kosovo s-a observat limpede „balansul" între Antena 1 şi PRO TV), fie funcţionează mai subtil. Editorialele sînt citite, de pildă, întotdeauna, cu parapon ideologic, ca să vedem cum mai combate X, ce crede Y despre cutare problemă ş.a.m.d. La acest punct, semănăm cu cititorii de ziare din toată lumea: peste tot o primă fază în orientarea publicului către un ziar sau altul este reprezentată de afilierea ideologică; în toate ţările europene, ziarele principale îşi păstrează cu sfinţenie linia de dreapta sau de stînga, pentru că este cea dintîi garanţie a fidelităţii publicului. Diferenţa este că, la noi, dezorientarea e încă mare: nefiind clar care e electoratul stabil de stînga şi care de dreapta, nici ziarele nu au o linie consecventă. Iar contradicţia din primii ani postcomunişti – ziare „feseniste" vs. „antifeseniste" – pare să se fi transformat în „ziare pro-occidentale" vs. „ziare naţional(ist)e".

Nu cred însă că opţiunile ideologice sînt pe primul plan în motivaţiile de lectură ale românului mediu. Ziarele noastre acordă tot mai mult spaţiu senzaţionalului şi picanteriei, iar unele sînt făcute aproape exclusiv din aşa ceva. Lectura devine, în acest caz, un fel de *entertainment* şi, implicit, subiect de comentarii cu colegii, vecinii, prietenii, în fine, un pretext de socializare. Povestind violuri, crime, drame amoroase şi accidente de maşină, ziarele stimulează noi forme de oralitate şi asigură materia primă pentru „gura satului" – nu global, ci naţional („Ai văzut, vecină, ce i-a făcut ăla din Focşani nevesti-si?... Şi-avea trei copii..."). Nu poţi, mă-nţelegi, pentru ca să fii în rîndul lumii fără să ştii în detaliu bîrfele naţionale, aşa cum în comunităţile rurale a nu te interesa „ce spune satul" poate duce la excluderea simbolică din societate. Pe acest teren însă (al ştirilor bîrfelnice şi de senzaţie) ziarele sînt tot mai mult concurate nu doar de televiziune, dar şi de publicaţiile cu poze colorate specializate în aşa ceva. Pe termen mediu, reţeta „tabloidului" riscă să obosească.

În sfîrşit, românul mediu mai citeşte ziarul şi ca să se informeze. Lucru deloc simplu. Prieteni români stabiliţi în străinătate îmi spun că le este imposibil să afle şi să priceapă ce se întîmplă semnificativ în România dintr-un singur ziar (şi am trecut eu însumi prin asta, cînd am lipsit pentru mai mult timp din ţară): ştirile importante sînt amestecate cu cele secundare, se pornesc campanii peste campanii, gazetarii uită adesea să relateze, imparţial, *ce s-a întîmplat de fapt*, plonjînd direct în comentarii şi opinii. Aşa că singura soluţie, îmi spun prietenii respectivi, e să dea fuga pe Internet şi să citească mai multe ziare, iar apoi să „recompună", din bucăţi, tabloul actualităţii româneşti. Satul global e invadat de cel naţional. Ce zici, vecine (oriunde vei fi fiind): intrăm sau nu în NATO anu' ăsta?

Mircea VASILESCU

BARBURISME

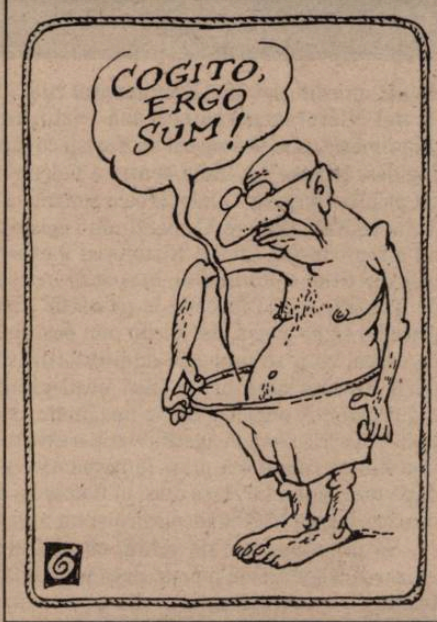

Desen de Ion BARBU

Economie

Ne-ar fi bună o inflaţie mai mare?

În această etapă de zbateri în căutarea unor soluţii economice, în măsură să întoarcă ţara cu faţa spre bunăstare, multe voci susţin că o inflaţie mai mare ne-ar scoate din încurcătură. Vocile în cauză spun cam aşa: „De ce nu-i urmăm pe turci? Ei fac inflaţie mare şi pe fondul preţurilor în creştere explozivă împing economia înainte!".

Să vedem dacă e chiar aşa. Ziarul „Le Monde", într-un articol intitulat „Jugularea inflaţiei: o prioritate", îl citează pe ministrul de stat însărcinat cu afacerile economice – din Turcia, desigur! – care zice cu totul altceva despre ce se întîmplă în ţara lui. El afirmă cu tărie: „Înainte de toate, combaterea inflaţiei! Aceasta este prioritatea". Şi invocă un acord cu FMI, potrivit căruia Turcia s-a angajat într-un program de luptă împotriva creşterii preţurilor. De la o inflaţie de 58%, în '98, se tinde spre o cădere la 35% în '99.

Ce facem noi, în schimb? De la o inflaţie de 40% în '98 tindem, acum, în '99, către 50%. Tocmai invers.

În plus, la noi există şi teama că inflaţia şi şomajul nu pot fi ţinute în frîu împreună. Nu sînt puţini economiştii care spun că dacă vrem să scăpăm de inflaţie vom fi nevoiţi „să dăm drumul la şomaj". Sau dacă, dimpotrivă, nu dorim să vedem în societatea românească o creştere masivă a şomajului... n-avem decît să suportăm inflaţia.

Frica de şomaj duce şi ea la inflaţie. E însă bine să luăm seamă că reducerea inflaţiei poate avea ca revers creşterea şomajului doar pe termen scurt. Pe termen mediu, însă, lupta împotriva inflaţiei constituie cea mai bună soluţie a menţinerii locurilor de muncă. Sigur, lucrurile nu pot fi simplificate. În ecuaţie sînt mai multe necunoscute. Alternativa inflaţie-şomaj nu poate fi absolutizată.

În inflaţie se reflectă cu deosebire neputinţele sistemului nostru economic, lipsit de eficienţă. Asta-i realitatea. Ce spun teoreticienii? Dintr-o parte, vine presiunea celor dornici să „îngheţe" preţurile. Din cealaltă parte, bate vîntul întreţinut de doritorii de inflaţie. Mai sînt şi producătorii monopolişti, care încă domină piaţa. Ei au înţeles, în anii trecuţi, că pot să dicteze preţurile şi să comande în economie. Prin urmare, vor inflaţie. Fiindcă în vremuri de inflaţie produc mai puţin, cu costuri mai mari, dar vînd mai scump. Ei sînt cei care – şi în acest an – continuă să sufle în pînzele preţurilor. Dintr-un motiv clar: inflaţia este un canal prin care ei sînt subvenţionaţi de către populaţie şi de către micile întreprinderi rentabile.

Dar inflaţia nu face decît să perpetueze ineficienţa şi sărăcia. Sigur, se impune ca preţurile să alerge în continuare libere. Numai că, pentru a evita inflaţii explozive, va fi nevoie ca adevărul preţurilor să se cupleze cu adevărul costurilor.

În ţările normale, întreprinderile care ajung în impas apelează urgent la programe de ajustare a costurilor. Nici o resursă nu e exclusă, de la noi materii prime pînă la proiecte ce impun măsuri drastice de raţionalizare a costurilor, a personalului, a fabricaţiei. La noi, în schimb, cînd întreprinderile dau de greu, ţipă să li se dea o halcă mai mare din plinea socială. În acest timp, ca să fie mai sigure că nu le va fi tulburat somnul, umflă preţurile.

Toate astea se întîmplă şi pentru că la noi concurenţa doarme şi ea, ca o parte a economiei. Lumea, pînă în prezent, nu a cunoscut însă un model mai eficient decît competitivitatea. Alte modele au adus ineficienţă, risipă de resurse, sărăcie. Atenţie însă: competitivitatea cere competenţă! Şi raţionalitate. Nu poţi umfla iraţional schemele de personal sau nu poţi risipi resurse fără să plăteşti dureros. La noi, deşi s-a trecut decisiv la adevărul preţurilor, al dobînzilor, al ratelor de schimb şi a fost lansată o provocare în direcţia adevărului costurilor de producţie, domină încă un sistem conjunctural, orientat în mare măsură cu spatele la piaţă. Un fel de somnolenţă economică. Această obişnuinţă, de care acum unei buni părţi a societăţii îi vine greu să se despartă întreţine nostalgia paternalismului statal, sub a cărui manta uzată clocesc iluzia că se află în siguranţă. Iluzia cea mai gravă şi cea mai periculoasă. E ca un drog, care dă senzaţia de bine în timp ce roade organismul. De altfel, şi inflaţia e tot un drog.

Adrian VASILESCU

Povești suprapuse

Niște băieți pușI pe joacă

În fiecare an din ultimii șapte, la mijlocul lui iulie, cei mai duri spărgători de programe *(hacker*-i) din SUA se întîlnesc în semi-clandestinitate într-o tabără din deșertul ce înconjoară Las Vegas-ul (v. reportajul lui M.J. Zuckerman din *USA Today*, 13 iulie a.c.). Nu e greu de bănuit că acolo se bea multă bere și că, în general, discuțiile au un nivel intelectual relativ ridicat; în egală măsură, nu e greu de bănuit că adunarea este împînzită cu destui *feds*, băieți de la FBI care lucrează sub acoperire (sau așa cred ei).

Anual, hackerii prezenți la DefCon (o prescurtare de la *Defense Condition)* își împrumută noi programe de spargere a rețelelor, fac schimb de experiență și de parole. Vedeta acestei veri a fost programul (în bășcălie numit) *Back Orifice 2000*, un program capabil să „deschidă" sistemele *Windows '95* și *'98*; capabil adică să-l aducă pe Bill Gates, patronul *Microsoft*, cu fruntea în țărînă. Paradoxul este că, în timp ce unii văd în hackeri niște tîlhari la drumul mare, alții îi consider mai curînd un remediu. Într-o societate care trăiește intens spaima de *Y2K (virusul anului 2000*, născut dintr-o neglijență de programare de acum cîteva decenii, din copilăria industriei), *hacker*-ii sînt văzuți, într-un fel, ca nepoți ai lui Robin Hood. De frica lor măcar, giganții industriei vor fi mereu obligați să fie cu un pas înainte, făcînd produse tot mai sigure (pe care le testează, ați ghicit, foști hackeri convertiți în experți). „Dacă unele companii își fac de cap lansînd standarde proaste, acțiunea noastră este aproape un imperativ moral", spune unul dintre *spărgătorii* veniți la DefCon '99.

Bine-bine, va spune scepticul național, *dar ce-are asta de-a face cu sărăcia și nevoile și neamul și rîul și ramul nostru?* Ori se vede că are; de fapt, am (re)văzut chiar săptămîna trecută.

Recapitulăm (v. *Capital*, 21 oct. a.c.): în 1996 un hacker român de 17 ani (!), *dr. Mengele* pe numele său „profesional", a penetrat una dintre marile bănci ale Regatului Unit, făcîndu-și o copie după adresele, codurile și conturile a 60% din populația Angliei (aș spune că, dacă-i adevărat, e incredibil)! În țară, paginile de Internet ale instituțiilor publice (destul de fragile, pesemne) sînt violate frecvent. Aflu că Ministerul Sănătății în carne, oase și bandaje a tot fost hărțuit, în ultimii ani, de un astfel de hacker român (în fapt, el se mulțumea să citească *e-mail*-urile unor medici prestigioși, care schimbau între ei scrisori altfel puerile). Culmea e că hackerul a fost, totuși, băiat finuț: cînd Ministerul l-a amenințat (tot prin Internet, bănuiesc) că-l dă în judecată, s-a oprit; în realitate, justiția română nu prevede încă penalități pentru *spărgătorii* electronici.

De-asta cred că ar fi păcat să trecem ușor peste reușita (în fond, asta e!) tînărului care a *hăcuit* pagina Ministerului Finanțelor. Tipul nu e un derbedeu ordinar, chiar dacă, moralmente, e un infactor. În definitiv, el putea probabil sparge un alt *site* – fie el al *Dilemei*, al Universității din Iași, al Ministerului Mediului sau al *ministerului comediei*. Nu întîmplător tînărul a ales tocmai *site*-ul Finanțelor; a intuit corect: mintea românului îl transformă pe abilul hacker într-un soi de haiduc care-i pune coarne lui Remeș – și, între noi fie vorba, asta încă te poate face popular în România!

Într-o țară care are un calculator la 170 de elevi, un hacker e la fel de valoros ca și un elev *olimpic. Nu vă supărați pe noi, da' trebuia și noi să ne afirmăm cumva* – spun „violatorii" de la Finanțe. Acești băieți sînt puși pe joacă; ar fi păcat să nu le oferim o melodie pe măsura poftei și priceperii lor. În secolul ce vine, averea unei țări nu se va mai cîntări numai în ligouri de aur, ci și în *IQ*. Ori, aș zice că puștii ăștia care umblă nestingheriți prin calculatoarele noastre stau al naiba de bine la capitolul ăsta!

Adrian CIOROIANU

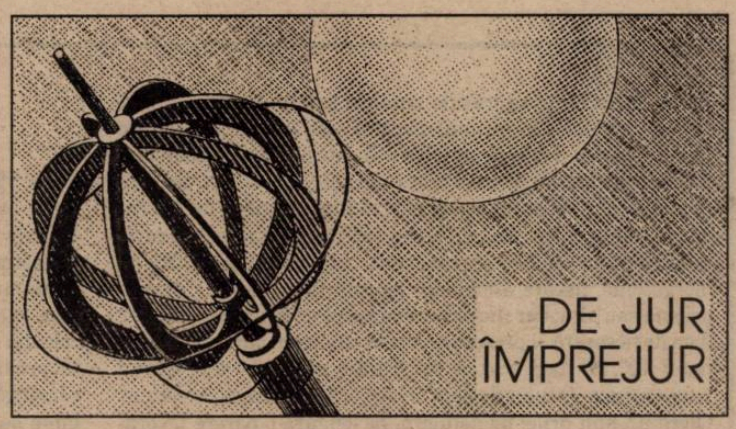

Austria, Elveția ș.a.m.d.

Victoria Uniunii Democratice de Centru din Elveția, condusă de Christoph Blocher, a pus într-o lumină nouă victoria Partidului Libertății din Austria, condus de Jörg Haider. Ambele sînt considerate a fi formațiuni de extremă dreaptă, din cauza convergenței discursului lor în ceea ce-i privește pe străini. Iată ce se spune în Elveția: „Dacă nu acționăm, în fiecare an vor veni tot mai mulți solicitanți (de azil) și situația va scăpa de sub control". În Austria: „Austria nu este un pămînt de emigrație, din cauza topografiei, a populației și a resurselor sale limitate". Iată și argumentele concrete: „Știați că, de exemplu, la Viena, un restaurant chinezesc beneficiază de un ajutor în valoare de 600.000 de șilingi, în timp ce bistrourile locale trebuie să se descurce cum pot și de aceea se închid?" sau „Știați că străinii tineri au dreptul la un abonament gratuit la un club de sport, în timp ce tinerii austrieci n-au?". În Franța, Jean-Marie Le Pen este mult mai categoric: „Mîine, imigranții se vor instala la voi, o să vă mănînce supa și o să se culce cu soția voastră, fiica sau fiul vostru". Dar și scorul său electoral este de 5,69%, față de 23% ale tovarășilor săi de idei din Elveția și 27% în Austria. Ceea ce ar putea să însemne că, după analiza condițiilor specifice din aceste țări (căderea lui Le Pen se explică și prin sciziunea din partidul său), în materie de xenofobie, discursul frust este mai puțin acceptabil decît mesajul lustruit.

În timp ce numărătoarea guvernelor socialiste și social-democrate din Uniunea Europeană implică triumful stîngii, ascensiunea extremei drepte în țări care și-au trecut de mult examenul democratic și unde situația economică este înfloritoare pare a fi mai mult decît un capriciu exprimat electoral. Și Austria, și Elveția s-au bucurat decenii de-a rîndul de un consens politic care le situa în afara zguduirilor. În Elveția, Consiliul Federal nu este condus de un prim-ministru cu putere de decizie. Consiliul numără șapte miniștri, considerați egali. Opinia publică nu află dacă hotărîrile lor au fost luate în unanimitate sau nu, dacă s-au impus cu limpezimea evidenței sau au comportat discuții. Transparența nu are nici un haz, fără o doză de secrete. Cînd alege miniștrii, Parlamentul este obligat de constituție să respecte balanța regională și lingvistică a țării, astfel încît să nu creeze disparități. Toate aceste reglementări se numesc „formula magică". Și Austria a fost condusă în ultimele decenii de o coaliție unindu-i pe social-democrați și pe conservatori. Situarea partidului lui Haider pe locul doi în opțiunile electoratului a dus la ruperea acestei legături și la mari dificultăți în desemnarea executivului.

Faptul că liderul austriac Haider citează din cînd în cînd politica lui Hitler în materie de șomeri ori de drumuri sau că liderul elvețian Blocher vorbește urît despre străini explică de ce, în caracterizarea acestor partide, se folosește adeseori termenul de neonazism. O Austrie sau o Elveție naziste, în mileniul următor, sînt, totuși, ipoteze cu puține șanse de a deveni realitate. Dar este evident că devotamentul față de valorile europene comune, morale și politice, nu este același nici în toate țările și nici la toți locuitorii aceleiași țări.

Perspectiva extinderii Europei creează reflexe de autoapărare, care nu pot fi neglijate fără riscuri. Votul austriac și cel elvețian dovedesc că în aceste țări s-a creat o masă critică de nemulțumiți, alcătuită atît din marginalizații unei evoluții prea rapide, cît și din cei revoltați de dinamica politică prea lentă, dăunătoare intereselor lor economice. Ambele partide populiste se bucură de sprijinul unor importanți patroni din țările respective.

Se va modifica însă și comportamentul partidelor tradiționale: dorind să recupereze voturile pierdute, ele își vor însuși cîte ceva din pozițiile spectaculoase ale adversarului. Opțiunea semnificativă a electoratului obligă centrul să se deplaseze spre extrema în acest moment populară, radicalizînd toate opțiunile. Clientelismul, ca subprodus al algoritmului, a determinat reflexul de respingere al politicianismului tradițional. Consensul marilor coaliții este desemnat ca o piedică în calea definirii identității. Cu cît este mai puternică reacția externă de respingere, cu atît este mai accentuată încăpățînarea de a-l alege pe cel hulit. Chiar dacă li se spune că sînt neonaziste, partidele de extremă dreaptă au devenit onorabile, influențînd – în felul lor – discursul centrului și radicalizînd extrema simetrică.

Nimeni nu a reușit pînă acum să ghicească și să prevină momentul cînd politicienii care-și fac un nume pretinzînd că apără poporul de exploatatori, de sărăcie, de străini, cedează locul persoanelor anonime care exploatează poporul sărăcindu-l, făcîndu-l să se simtă străin în propria țară.

Magdalena BOIANGIU

Presa despre...

Acțiuni umanitare

Crucea Roșie cere tuturor celor care fac parte din echipele ei să păstreze tăcerea asupra a ceea ce văd pe teatrele de război și în peisajele dezastrelor naturale, în dorința de a-și asigura colaborarea guvernelor, a tuturor guvernelor, pentru salvarea victimelor. Organizația *Medici fără frontiere* (premiul Nobel pentru pace, 1999), a apărut, în 1971, ca urmare a unei explozii de mînie, atribuite unor doctori francezi, în fața masacrelor și a foametei din Biafra: „Am decis că sîntem acolo pentru a ne amesteca în ceea ce nu ne privește, pentru a contesta o anume ordine a statului, pentru a face auzite pe scena mondială și alte voci decît cele ale suveranităților naționale, pentru a îngriji victimele și, eventual, pentru a depune mărturie despre soarta lor" – spune Rony Brauman, unul dintre liderii organizației.

Acest tip de ajutor umanitar, observă Jacques Julliard *(Le Nouvel Observateur*, 21 oct.), este „inseparabil de progresul tehnic din acest secol: avionul permite, în 24 de ore, atingerea oricărui punct de pe glob; televiziunea prezintă sincron evenimentul. Acest efect al simultaneității creează în conștiințe delictul de non-asistență și, la cei mai generoși, sentimentul că se mai poate face ceva. Urgența este fiica televiziunii și moraliștii care detestă vizibilitatea denunță, stînd în fotoliu, «tapajul mediatic» și «exhibiționismul» celor de la ajutoarele umanitare; le prefer șiroaielor de lacrimi și sînge, prefer să fiu acuzat de «sensiblerie», decît de lipsă de sensibilitate. Iată deci cum, sfidînd mînia oamenilor serioși, adoratori ai faptului împlinit, se naște fără să observăm o opinie publică internațională. Aceea care constată că Organizația Națiunilor Unite, indispensabilă în prevenirea crizelor majore între puteri, a fost, tocmai de aceea, nevoită să închidă ochii în fața crimelor interne. Respectul absolut al suveranității statelor implică dreptul conducătorilor de a face ce vor cu popoarele lor. În Adunarea Generală, Uganda lui Amin Dada are aceleași drepturi ca Suedia lui Olof Palme, bucurîndu-se de aceeași suveranitate. Holocaustul populației Ibos din Biafra, a celei Tutsi din Ruanda sînt ofrandele aduse Molohului suveranității".

Fie și pozitivă, viziunea din fotoliu diferă de cea de pe teren. După ce n-a mai fost doar inițiativa unui grup, cînd numărul celor care se vroiau solidari a crescut, tocmai solidaritatea a dispărut. În 1980, Bernard Kouchner (acum administrator civil al ONU în Kosovo), unul dintre membrii fondatori, s-a despărțit de foștii săi tovarăși și a întemeiat organizația *Medicii lumii*. Rony Brauman i-a urmat la conducerea organizației părăsite. Euforia premiului nu stinge mîhnirile din trecut: „astăzi, din acest episod (Biafra), cel mai frapant mi se pare felul cum a fost instrumentalizată mărturia. În Biafra nu a fost genocid. Învinși pe plan militar, luptătorii pentru independență din Biafra au încercat să redreseze situația, acuzînd Nigeria de genocid, mișcarea umanitară fiind rețeaua de transmisie pentru propaganda lor. Generalul Ojukwu, conducătorul rebeliunii, avea în reduta sa un «parc de înfometați», la dispoziția camerelor de luat vederi pentru transmiterea imaginilor ororii. El declara pe atunci că, chiar dacă mor 14 milioane de biafrezi, n-are importanță, dacă supraviețuiește ideea de Biafra. Ceea ce nu înseamnă că pionierii organizației *Medici fără frontiere* se înșelau. Bolnavii, răniții, înfometații trebuiau îngrijiți. Și au fost, mulțumită lui Kouchner și prietenilor săi. Mă jenează doar că, la atîta timp după război, este la fel de dificil ca atunci de suportat adevărul despre această manipulare a compasiunii de către o putere gata să meargă pînă la capăt. O problematică asemănătoare am întîlnit în 1984, în Etiopia, cînd autoritățile s-au folosit de ajutorul umanitar pentru a proceda la deplasări masive, criminale, ale populației. În conținutul ajutorului umanitar există un potențial de disimulare și formula «criză umanitară» este una din ilustrările ei".

Asemenea declarații îi fac să jubileze, în același timp, și pe partizanii acțiunilor de forță și pe cei ai neamestecului. Totul poate fi mimat sau manipulat. Unui om înfometat puțin îi pasă dacă suferă manipulat sau autentic; toate manipulările se folosesc de cadavre autentice.

Jean Daniel, directorul revistei *Le Nouvel Observateur*, vede în medicii fără frontiere pe urmașii doctorului Rieux din *Ciuma* lui Camus: „Alegerea nu este între Rău și Credință, cum încerca să ne convingă o epocă hrănită de irațional. Este mai curînd opțiunea între tentația nihilistă și imperativul lucid al solidarității. Măreția eroilor lui Camus și a eroilor epocii noastre este că preferă întrajutorarea imprecației, solidaritatea – diabolizării, iertarea – justiției, elanul iubirii față de oameni – prosternării în fața zeilor, și gustul pătimaș al fericirii – misticii morții".

Măreția dă uneori rateuri. La recepția dată de Kouchner cu prilejul Premiului, el a uitat să-i invite pe membrii organizației *Medici fără frontiere*, prezenți acum în Kosovo... **(M. B.)**

Argument

Dintre toate expresiile curente legate de foc – şi sînt destule! – în ultimul deceniu s-ar zice că ne limităm doar la două. N-am ales a fi „harnici foc", trăim cum trăim, mirîndu-ne că totul a devenit „scump foc", nu „băgăm mîna în foc" pentru nimeni şi pentru nimic, fiindcă nu sîntem dispuşi să „scoatem castanele din foc" pentru cineva sau ceva, mîndrindu-ne cînd cu scepticismul, cînd cu prudenţa. Nu ne merge bine, fiecare dintre noi „are un foc la inimă", dintr-o pricină sau alta, dar nici schimbarea nu ne ispiteşte, oricît ar fi ea de necesară şi presantă. Aşa că rămînem cum sîntem „că n-o fi foc", iar dacă e să ne înflăcărăm pentru ceva preferăm temperatura „focului de paie". Care ar fi avantajele acestuia? Oferă un bun prilej de defulare, ne asigură o părere favorabilă despre noi, este spectaculos, dar trecător şi mai ales se stinge de la sine, neavînd nevoie de participarea noastră. Şi, cu deosebire, produce mult fum, egalizînd într-un fel lucrurile, aşa încît cele importante nu se mai disting de cele neimportante. Este un înlocuitor cu ajutorul căruia se poate trăi o viaţă cu înlocuitori, îngăduie fuga de realitate şi dă impresia de existenţă trepidantă, asumată la alt nivel decît concretul imediat. Cînd românii n-aveau carne, Ceauşescu organiza în toată ţara impresionante marşuri pentru pace. Puteam spune atunci că pacea e foc de paie? Cine ar fi îndrăznit? Ar fi să credem că preferinţa pentru asemenea tip de foc vine din urmă, fatal, ca o moştenire blestemată, dacă n-am avea experienţa ultimului deceniu, timp în care ne puteam alege în libertate motivele de înflăcărare. Şi acestea au fost numeroase şi variate. Multă lume era în stare să suporte munţii de gunoaie din jurul blocurilor şi de pe străzi, spre exemplu, dar n-avea somn la gîndul că se prăbuşeşte coloana lui Brâncuşi, indignîndu-se în consecinţă, la TV sau în presă. Mersul la uşa unui vecin spre a încerca să-l convingă să-şi plătească întreţinerea restantă pare oricui o faptă peste măsură de temerară, dar a telefona pe bani grei, din fundul provinciei, spre a-ţi exprima dezaprobarea faţă de manevrele oculte ale cine ştie cărui organism internaţional, ostil nouă, este un gest la îndemînă şi se execută prompt, la oricare talk-show. „Terasa Anda", „manevrele KGB, CIA şi Mossad", handicapaţii, NATO, ultima fotografie a unui lider politic pe patul de suferinţă, Hagi-preşedinte etc. – agită spiritele, dau senzaţia de viaţă reală, de tensiune a problemelor care parcă ne stau la suflet şi ne aprind cu ardoarea, vioiciunea şi urgenţa unui foc de paie, uitîndu-le însă imediat, semn că, pînă la urmă, nu ne interesează cu adevărat. Dar din focurile de paie ieşim cu toţii în cîştig. Acum cîţiva ani, un cotidian care ştia tot, putea tot şi pătrundea peste tot, a anunţat ca pe o bombă că interceptează, prin mijloace secrete, telefoanele Cotrocenilor, chiar pe cel direct, al Preşedintelui ţării: spre mărturie erau publicate vreo zece apeluri ale celor care îl felicitau de ziua lui. Forţa cotidianului în chestiune apărea ca invincibilă. Nu contează că acele zece telefoane puteau fi date chiar din redacţie, iar înregistrarea lor devenea o joacă. Important era că imaginea ziarului cîştiga şi oricare cititor căpăta încredere în posibilitatea transparenţei totale, a cunoaşterii oricărui secret. Cam tot pe atunci era la modă şi „frigea" aflarea adevărului despre persoanele importante din viaţa noastră politică, anume cine a încasat cîştiguri fabuloase de pe urma escrocheriei „Caritas". Atotputernica presă n-a ajuns însă niciodată la publicarea vreunor liste legate de acest subiect... Iar în urma „penetrării" telefoanelor de la Cotroceni, ce trebuia să se întîmple? Să se intensifice măsurile de siguranţă, să se procure aparatură mai sofisticată, să se angajeze specialişti mai competenţi în domeniu etc., ceea ce probabil s-a şi realizat. Focul de paie este, de multe ori, necesar şi rentabil pe numeroase planuri.

Tema numărului de faţă se mai putea numi „ce ne doare cu adevărat şi pentru ce înlocuitori ne înflăcărăm"? Distanţa dintre ele trasează aria fugii noastre de adevăr. **(T. C.)**

Nicolae MANOLESCU
critic şi istoric literar

Mîna care aprinde focul

– despre piromanii specializaţi în focuri de paie –

Întrebarea principală pe care o ridică expresia *foc de paie* nu priveşte nici focul, nici paiele, ci mîna care dă foc paielor. Toată lumea ştie de ce focul de paie nu durează. Cu toate acestea, numeroase focuri de paie se produc zi de zi, ceas de ceas şi în proporţie de masă. Întrebarea ar fi: de ce? Sensul figurat al expresiei nu conduce la răspunsul simplu: din sărăcie. Chiar dacă expresia s-a referit cîndva la săracii pe care lipsa lemnelor îi împingea la folosirea unui combustibil precar, ea a evoluat şi defineşte astăzi nu atît un foc efemer, cît o intenţie de înşelăciune sau, poate, mai bine, de diversiune.

Focuri de paie se aprind peste tot – în politică, în mass-media, în viaţa socială sau culturală – ca să abată atenţia de la adevăratele probleme. Exemple recente, cu nemiluita: bunăoară, campania împotriva instalării la Arad a monumentului generalilor unguri din revoluţia de la 1848 sau disputa în jurul manualelor alternative. Aproape nu mai e necesar să explicăm de ce. De fiecare dată cînd ceva arde (cu adevărat!), cineva aprinde paiele diversiunii. Şi succesul e garantat, indiferent de naivitatea sau de stupiditatea faptului. Uimitor în astfel de cazuri este că puţini par dispuşi să verifice valabilitatea informaţiei diversioniste sau creditul care ar trebui acordat protagoniştilor. Cu cîţiva ani în urmă, un partid istoric, pe atunci în opoziţie, era învinuit că a înecat în sînge răscoala ţărănească din 1907. Împrejurarea că partidul nu se născuse la data cu pricina n-a tulburat mintea nici unuia dintre cei care s-au lăsat astfel manipulaţi. Îţi vine să crezi că e mai uşor să induci în eroare decît să convingi. Iată o lecţie pe care unii politicieni au învăţat-o foarte bine. Mi s-a întîmplat mie însumi să fiu „victima" unei astfel de intoxicări. Şi înainte de 1989, şi după aceea, s-au găsit binevoitori care să mă acuze că am fost legionar. Faptul că aveam abia 13 luni în timpul rebeliunii, cînd mişcarea legionară ieşea de pe scena istoriei, n-a contat cîtuşi de puţin. Focul de paie este o expresie care nu-şi are complementul în expresia, şi ea, populară, *nu este fum fără foc*. Focul de paie poate fi o invenţie pură. Nu e nevoie de nici un sîmbure de adevăr.

Diversiunea are drept scop esenţial, cum se ştie, să abată atenţia. Ea vrea să ascundă o anumită realitate, diminuîndu-i importanţa, trecînd-o în planul doi şi, la limită, negînd-o. De regulă însă, diversiunea e nuanţată. Ea mută accentul. Nu ia taurul de coarne. Închide doar un ochi. Cu celălalt, pîndeşte, aşteaptă efectul. De aceea şi este extrem de eficace. E pe jumătate onestă. Şi foarte, foarte prudentă. Începe timid. Creşte treptat. Se dezlănţuie abia cînd e sigură de victorie. Focul de paie nu durează, e drept, dar face pălălaia mare şi împrăştie scîntei pretutindeni. Nu distruge fizic (n-are forţa şi timpul cuvenite), dar ameninţă, sperie. Diversiunea nu e distrugătoare, ci periclitantă. Şi obţine de obicei ce-şi propune. Nici mai mult, dar nici mai puţin. Nu poate anula o idee, o iniţiativă, un proiect: dar le poate compromite pentru cîteva clipe, exact acelea în care au cele mai mari şanse de izbîndă. Focul de paie e oportun şi oportunist.

Cine aprinde focul de paie? Iată o întrebare pe care n-o putem ocoli. Pe vremea Securităţii, exista un serviciu special de dezinformare şi diversiune. Regimul comunist lucra organizat. Se baza pe un nomenclator întocmit cu grijă. Cînd lipseau pe piaţă produse vitale, de vină nu era economia centralizată şi ineficientă; de vină erau (vă amintiţi?) speculanţii. O vînzătoare de făină apărea în gazete alături de stocul de saci de plastic. Şi primea rapid o pedeapsă oarecare. Cînd situaţia socială se apropia de punctul de explozie, erau oportun arătaţi cu degetul nişte indivizi care voiau să vîndă ţara ungurilor. Şi erau descoperiţi la ţanc niscai spioni în slujba imperialismului, ori de cîte ori politica represivă a regimului ameninţa ţara cu excluderea din organisme internaţionale. Lucrurile nu s-au schimbat după 1989, decît în măsura în care organizarea focurilor de paie nu mai e la fel de bună. Salariile sînt mici şi preţurile, mari? Banca Mondială şi Fondul Monetar Internaţional poartă vina, cu măsurile lor severe. Diversiunea are la bază un principiu: totdeauna Celălalt e vinovat. Niciodată cauza reală nu e numită. Anumite conjuncturi sînt scoase în faţă. Celălalt înseamnă Străinul, Minoritarul, Excepţia. Focul de paie are drept scop găsirea unui ţap ispăşitor. Nici un partid n-a pierdut vreodată alegerile pe mîna lui! O mînă, alta, care dă foc paielor, vrea să ne convingă că a fost fraudă electorală. Nici un conducător nu admite că nu s-a priceput, că a greşit, că poartă răspunderea. Greutăţile, erorile, tragediile se datorează fostului conducător. Nu guvernul în exerciţiu ar trebui tras de urechi, ci guvernul care l-a precedat. Moştenirea, bat-o vina!

Focul de paie îi pune în dificultate pe pompieri. Îi conduce pe piste false. Le ascunde sursele reale de foc. Le întîrzie acţiunea salutară. Mi se pare că aici trebuie să căutăm excepţionala gravitate a unui fenomen care, luat în pripă, poate fi uşor combătut. Nu numai iuţeala cu care se întinde în iarba uscată a prejudecăţilor îl face primejdios, ci şi neconştientizarea cauzelor şi a modului de propagare. Piromanii specializaţi în focuri de paie îşi cunosc puterea. Ei acţionează conştient. Într-un sistem politic liberal şi pluralist, nu mai există surse unice şi controlate de dezinformare, ci surse multiple şi spontane. Paradoxul face să fi crescut probabilitatea şi energia diversiunii o dată cu libertatea de expresie şi cu mass-media independente. Un foc de paie care se respectă este un fenomen mediatic. Înainte, nimeni nu credea în ce auzea la televizor. Tot românul bănuia televiziunea naţională de minciună. După revoluţie, televiziunea multiplă devine mai credibilă: nu doar fiindcă sînt mai mulţi cei care spun un lucru, dar şi fiindcă minciuna nu mai e totală, compactă, uşor de depistat. O fărîmă de adevăr ajunge pentru ca diversiunea să prindă şi să nu poată fi contracarată. Bunulsimţ al telespectatorului din vremurile de ciumă a dispărut aproape cu totul. Niciodată cetăţeanul de rînd nu s-a lăsat mai lesne înşelat. Tranziţia este anotimpul ideal pentru diversiune. Focurile de paie îşi risipesc scînteile pretutindeni şi necontenit. Trăim o vreme a naivităţii. Şi nu putem nici măcar să sperăm că e la fel de trecătoare ca un foc de paie.

Irina NICOLAU
scriitor

Arderea paielor

– anumite valori se conservă la cald –

În mod obişnuit, fidelitatea este bine cotată. Despre mobilitate, în schimb, aud frecvent vorbe rele. Fidelitatea arde mocnit şi îndelungat ca un butuc, iar mobilitatea poate fi comparată cu un foc de paie. Există o a treia formă de combustie la care vreau să mă refer, este vorba de focul de gunoaie care arde poticnit şi scoate mult fum.

După 1989, focurile de paie şi de gunoaie predomină. La ele e greu să pui de mămăligă sau să te încălzeşti. Focul de paie te orbeşte, te buimăceşte şi, ţac-pac, se stinge, iar cel de gunoaie te împute, îţi irită pleoapele şi de la el nu te procopseşti cu nimic. În alte culturi, ambele aveau implicaţii simbolice şi rituale. La noi, în tranziţia asta care nu se mai termină, ele nu semnifică altceva decît că ne grăbim bezmetic, trecem de la una la alta în goană după senzaţii tari, trecem uşor pentru că, de fapt, nu ne interesează destul nimic.

În prima săptămînă a lui octombrie, parcă, a izbucnit focul manualelor de istorie. Autorii, în mod special coordonatorul, au fost nimiciţi de un regizor, cîţiva jurnalişti şi nişte politicieni într-un mod pe care speram să nu-l mai apuc. Am şi eu o părere, dar nu este locul s-o prezint, prefer să vă fac o propunere. Hai să ne punem la pîndă, tic-tac, tic-tac, să urmărim cît timp durează scandalul. La o săptămînă după ce focul s-a stins, cînd nimeni nu mai spune şi scrie nimic, în aceeaşi zi să ne îmbrăcăm toţi în hăinuţe portocalii. Am multe motive pentru care să aleg această culoare. Mă indispune un singur lucru: avînd în vedere frecvenţa focurilor de paie, vom fi nevoiţi să le punem destul de des.

Cineva ar avea tot dreptul să mă întrebe: cam cît timp ar trebui să dureze un scandal ca să te declari satisfăcută? Domnule, i-aş răspunde, nu există o durată optimă, te lupţi pînă cîştigi sau pierzi. Sînt situaţii cînd focul nu trebuie să se stingă niciodată. Anumite valori se conservă la cald.

De pildă, focul de paie aprins de cîţiva intelectuali români care au avut cutezanţa să spună ce cred despre actualitatea operei lui Eminescu a durat dezamăgitor de puţin. Apărătorii poetului, începînd cu Leonida Lari şi terminînd cu cine vreţi dumneavoastră, au obosit fără să fi comis în tot acest timp, sau după, un gest care să-l facă pe Eminescu mai prezent, mai citit. Îmi vin apoi în minte pălălăile şi fumul din jurul coloanei lui Brâncuşi. Dacă aş fi fost în locul celor care le-au aprins, aş fi continuat să strig în fiecare zi. Şi-au epuizat indignarea, s-au resemnat, oare ce au păţit?

Cîteva zile ne-a preocupat dacă în 2050, sau cam aşa ceva, ne va mai încăpea pămîntul. Focul a fost aprins de naşterea unui bebeluş care a amintit omenirii că numără şase miliarde de capete. Disperarea a durat cam o săptămînă. Acum ne pregătim de alt foc.

Pentru că am vorbit despre focuri de paie voi invoca o situaţie dureroasă, deşi îmi vine greu să o fac. În aprilie 1997, lansam în Piaţa Universităţii o carte despre evenimentele care avuseseră loc în urmă cu şapte ani. Deşi lansarea fusese anunţată la radio şi prin ziare, s-au strîns cu totul vreo optzeci de inşi, cu rudele şi prietenii autorilor cu tot... Stins, stins, stins de tot era focul care făcuse atîta vîlvătaie. Paie să fi fost? Parcă nu-mi vine să cred. Mai curînd trag concluzia că la români memoria focului funcţionează capricios.

Caius DOBRESCU
scriitor

Presa, erosul şi amintirea

– mass-media sînt, în esenţa lor, foc de paie –

Pentru cei mai mulţi dintre noi, presa reprezintă „cîinele de pază al democraţiei". Prin repetare pînă la saturaţie, această sintagmă a ajuns să se confunde cu evidenţa. Dacă analizăm această metaforă, înţelegem că, tot astfel cum cîinele Grivei apără averea gospodarului care îi dă să mănînce, şi jurnalistul ar fi mereu gata să-şi arate colţii celor ce ameninţă bunăstarea, securitatea sau valorile unui public care îi pune, ca să spunem aşa, o pîine în mînă.

Pe de altă parte, în legătură cu presa se vehiculează şi o altă sintagmă, ceva mai nobilă: „a patra putere în stat". Aparent, între „cîinele de pază" şi „a patra putere" nu există contradicţie flagrantă. Cîinele este şi el o „putere", dar limitată, dresată şi pusă în slujba intereselor stăpînului, tot astfel cum „a patra putere" pare să se plaseze, la rîndul ei, alături de celelalte trei, într-o ordine care este, în cele din urmă, a „statului". Cu toate acestea, se poate susţine că prima definiţie, „cinică" la modul simbolic (adică în măsura în care şi cinicii clasici se puneau sub semnul „cîinelui de pază"), este, în plan moral, mai puţin cinică decît cea de a doua, aparent neutră şi nobilă. Poate că, la origine, ideea unei prese *ca putere* a pornit din afara presei ca atare, din partea unor analişti satisfăcuţi sau, dimpotrivă, înspăimîntaţi de efectele ei sociale. În acest moment, însă, la noi ca şi aiurea, sintagma este preluată de însăşi breasla jurnalistică, ea ţinînd, în mod esenţial, de construirea identităţii, a „propriului". Ceea ce, din punctul meu de vedere, revine la a exhiba *cu cinism* faptul că a face presă înseamnă nu putere în sprijinul unor valori, ci putere de dragul puterii. Sau, poate, la fel de rău, o putere care nu se mai *exercită*, ci doar se *manifestă*, asemenea curenţilor de aer, inundaţiilor sau... focurilor de paie.

Înainte de a denumi o categorie de subiecte de presă sau de unghiuri de abordare a subiectelor de presă, „focul de paie" reprezintă o reţetă retorică. O modalitate, mai precis, de a mima urgenţa, pericolul, misterul. În retorica focului de paie, concepte care plutesc în aer (de tipul „reformă", „privatizare", „corupţie", „liberalizare", „naţionalism" etc.) se amestecă brusc şi intim cu sugestii emoţionale şi senzuale, de mînie ori reverie. Sintagma foc-de-paie este bine aleasă pentru a vorbi despre o funcţiune importantă a presei: *virtualizarea* realităţii. Incandescenţa stilistică, menită să dea senzaţia de vitalitate şi dinamism, de proximitate a marilor mize şi a marilor pericole, este, în acelaşi timp, menită să securizeze spaţiul în care se află cititorul, ascultătorul sau telespectatorul. Asemenea conului Leonida, acesta participă, în halat şi papuci, la marile revoluţii interne şi internaţionale, descifrează hărţile marilor comploturi care vor să sfîrtece România, trage pumni în figură sataniştilor care profanează marile simboluri ale neamului, participă, alături de brigăzile speciale ale Poliţiei noastre, atît de speciale în ansamblul ei, la descinderi eroice în străfundurile unei purulente lumi interlope, dă o replică mustind de umor sănătos unora dintre „intelectualii" care cred că îi pot da lui lecţii sau, dimpotrivă, are iluzia extrem de intensă că scuipă în obraz pe fostul torţionar de la Gherla, pentru ca în secunda următoare să încerce orgasmul de a fi fost cît pe-aci să cîştige cinci miliarde de lei şi un tub de vopsea de păr pentru cîini la extragerea săptămînii. Apoi, tot asemenea conului Leonida, cititorul/ascultătorul/telespectatorul îşi pune boneta în cap (căciula cu clapete, ar trebui să spunem, pentru a ne adapta la imperativele momentului) şi se duce liniştit să se culce. Conul Leonida este, de altfel, prototipul, arhetipul, strămoşul mitologic al tuturor celor ce au făcut Revoluţia în faţa televizorului, deşi sînt gata să jure pe propriii ochi că efectiv *au fost acolo*.

Caracterul pulsatil ţine de esenţa însăşi a puterii pe care o exercită presa. Ea este plătită pentru a crea şi întreţine *un anumit tip de emoţie*, care trebuie să evolueze repede spre punctul culminant şi să descrească înainte de a deveni supărătoare. Mass-media sînt chemate să îşi pună consumatorul în condiţia sufletească de a participa, acum, la revelaţiile copleşitoare ale cutărui scenariu apocaliptic, şi, în clipa următoare, la o partidă de tabinet sau de croşetat în comun. Mass-media sînt, în chiar esenţa lor, foc de paie.

Rămîne, totuşi, de rezolvat o contradicţie: cum poate acea presă care este focul de paie prin excelenţă să reprezinte, în acelaşi timp, o *putere*? Adevărul este că simbolul acesta al incandescenţei întreţinute de o bază păioasă nu este unul al sterilităţii pure, ci, mai degrabă, al limbului dintre vigoare şi impotenţă. Asemenea Erosului „obştesc" platonician, presa este şi ea o fiică a nevoii şi a dorinţei, prinsă în ciclul infinit al exaltării/depresiei. Ea nu este o putere în adevăratul sens al cuvîntului, şi pînă la capăt, nu poate genera reacţii, ci doar jumătăţi de reacţii, care echivalează cu simulacrul. Caracterul ei indeterminat, care nu o face pasibilă de mari condamnări sau iertări, reiese şi din relaţia complet ambiguă, de neutralizare, dintre secta „producătorilor" şi marea biserică a „publicului". Teoriile manipulării culturale vor fi întotdeauna contrabalansate de cele ale plierii absolute la presupusul gust al „bizonilor". Astfel încît nu se va putea decide niciodată dacă degradarea standardelor intelectuale şi trivializarea emoţiilor este rezultatul complotului celor ce vor să fabrice mai mult, mai repede şi mai ieftin sau, dimpotrivă, al presiunii exercitate asupra producţiei jurnalistice de o minte publică tot mai incoerent-excitată, incapabilă de concentrare, autistă.

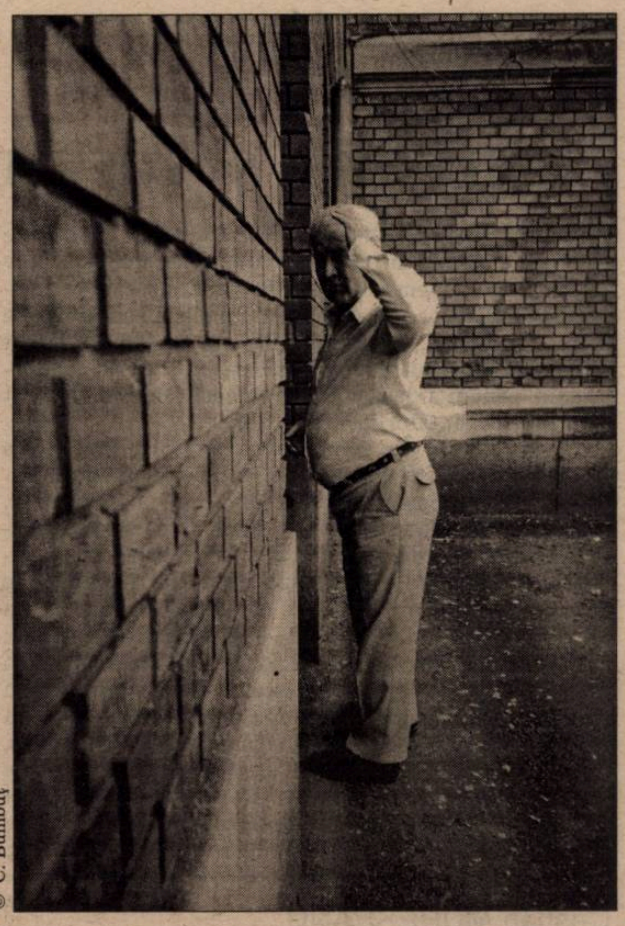

© C. Bumbuţ

Cu toate acestea, exact ca în cazul Erosului sus-amintit, ceva din esenţa puterii se păstrează înăuntrul presei: capacitatea ei de a fascina, de a hipnotiza, de a provoca şocuri kathartice este incontestabilă. Presa nu reprezintă puterea reală a cuvîntului sau a imaginii, dar este o amintire, uneori foarte puternică, a acelei puteri. De altfel, asemănarea dintre presă şi focul de paie este legată şi de asemănarea dintre presă şi funcţionarea memoriei. Memoria însăşi este un foc de paie, retrăirea unor momente de exaltare senzorială sau emoţională care nu poate atinge decît pentru foarte scurt timp o intensitate care să sugereze „realitatea". Presa este construită în acelaşi fel, elementele ei ajung în conştiinţă, refăcînd, pe cale artificială, prin analogie, parcursurile memoriei asociative. „Şocul protejat" este chiar mecanismul memoriei. Presa funcţionează ca un fel de memorie colectivă, sau mai degrabă impersonală, nu (doar) prin aceea că povesteşte fapte demult petrecute, sau fapte recente de parcă ar fi fost demult petrecute, ci (şi) pentru că elementele din care ea se construieşte sînt percepţii *puţin* alterate, *discret* uzate, care nu reprezintă, în fapt, decît amintirea unor percepţii adevărate.

Cronica unui fapt divers

– cu 13 generali (maghiari?) şi un monument –

Tăciunii mocnesc de o mie de ani. De atunci de cînd urmaşii fiorosului Atilla erau în trecere pe aceste meleaguri carpato-danubiano-pontice, dar ademeniţi de bogăţiile şi frumuseţile piciorului de plai şi-au găsit de treabă şi au mai rămas. Tot de o mie de ani urmaşii viteazului Decebal şi ai înţeleptului Traian meditau mîncînd seminţe şi îi aşteptau. Întîlnirea s-a lăsat cu focuri, focuri de sate arse, focuri din pistoalele lui Horea, focuri de puşcă paşoptistă, focuri de tunuri crăieşti, focuri de mitraliere horthyste, focuri de propagandă comunistă şi focuri de presă.

De atunci multe ape au curs pe bătrînul Danubius, ei au intrat în NATO şi noi ne încălzim la căldura focurilor, tăciunii există, paiele se găsesc.

În toamna aceea liniştită, cînd aşteptam ca iarna să ne ia prin surprindere, prima salvă a fost trasă de *Jurnalul naţional* din 1 octombrie. Ziarul degrabă vărsătoriu de cerneală titrează: *„Reconciliere cu forţa – Monumentul celor 13 generali reprezintă un subiect sensibil pentru românii şi maghiarii din Transilvania. Ignorînd semnificaţia lui istorică, Guvernul a decis reamplasarea într-un confuz «parc al reconcilierii». Premierii Vasile şi Orban au stabilit ca la şase octombrie să se desfăşoare la Arad festivităţile. Oraşul este în fierbere. (Citiţi în pagina 9)."* În pagina sus-numită, oraşul dă în clocot, opoziţia locală dezvăluie că cei treisprezece *„au apărat cu arma privilegiile nemeşimii şi burgheziei maghiare împotriva românilor din Transilvania"*. La Cluj, primarul Gheorghe Funar se autosesizează şi şuieră ca o oală sub presiune.

A doua zi, tot în *Jurnalul naţional*, pe prima pagină *„Aradul fierbe sub presiunea monumentului."* Tot în incendiara pagină 9, Adrian Năstase încinge un discurs: *„Puterea va ajunge să transforme România într-un mic Cişmigiu, parc de promenadă al oficialităţilor ungare, în care vom avea acces numai cu permis de liberă trecere."*

Mai trece o duminică liniştită în care mintea ni se încălzeşte la ideea cîştigării unui miliard la tele-bingo. Iar luni, flamura este preluată de *Adevărul*: *„Arădenii au cerut în stradă ca monumentul «Ungaria milenară» să nu fie amplasat în oraşul lor."* Preşedintele PUNR-Arad ne mai răcoreşte cu o logică de fier: *„nu avem nevoie de un parc anume care să poarte un asemenea nume, pentru că întreg Aradul este un mare parc al prieteniei, unde trăiesc în pace români, maghiari, sîrbi, germani şi alte naţionalităţi."* *Jurnalul naţional* nu se lasă: *„fraudarea istoriei, acţiune tipică de manipulare, de fraudare a istoriei româneşti"*. Şi cînd te gîndeşti că *„din cei 13 generali , doar unul se pare că era get-beget ungur, restul erau dezertori din armata imperială"*.

În 5 octombrie, *Evenimentul zilei* încearcă o diversiune pentru a ne abate atenţia: *„ardelenii şi moldovenii conduc în topul virginilor"*. În mod semnificativ, ungurii nu sînt menţionaţi. Povestea capătă iz de telenovelă în *Jurnalul naţional*, unde oficialităţile române fug din calea iubirii arzătoare pentru cele maghiare: *„Monumentul fără premieri – în ceasul al doisprezecelea, Guvernul a priceput că acordul dat pentru amplasarea monumentului celor 13 generali se transformă într-o ruşine naţională. Radu Vasile a evitat în ultimul moment să se întîlnească la Arad cu premierul Orban, delegîndu-l pe Stoica să-l reprezinte. Pus într-o situaţie delicată, Orban anunţă că, deşi prezent la Arad, nu participă la festivităţi. În consecinţă, Stoica îşi anulează prezenţa, deşi omologul său Ibolya David de-abia îl aştepta. Din festivităţile pompoase s-a ales praful"* şi cenuşa, am adăuga noi, pentru a păstra firul epic al cronicii.

În 6 octombrie, editorialistul din *Adevărul* se miră galeş: *„Nici nu ştiu cît este viclenie, inconştienţă şi cît tembelism în această farsă de prost gust"*. Combate bine, amicul! Dar, dezamăgire: scandalul cu monumentul se mută pe coloana subţire din dreapta, a apărut altceva de înfierat, un manual de istorie, dar povestea asta o ştiţi. În schimb, *Cotidianul* a pierdut startul şi vrea să recupereze: *„Premierul Ungariei face ordine la Arad. Victor Orban depune un buchet de flori la statuia celor 13 generali maghiari ce va fi dezvelită astăzi"* (reţineţi aceste ultime cuvinte). *Evenimentul zilei* pune un titlu ce riscă să devină epocal: *„Leapşa cu statuia"* şi o lămurire pe care nimeni nu se obosise să o facă: *„monument care, trebuie spus, va putea fi ridicat pe soclu abia peste ani întregi, cînd va fi terminată recondiţionarea sa totală. Astăzi, la Arad, ar urma să fie aşezată o placă care să marcheze locul unde va fi ridicat monumentul."* Aşadar, scandalul monumentului celor treisprezece generali maghiari s-a transformat în scandalul plăcuţei care arată locul în care va fi monumentul celor treisprezece dezertori, care nici măcar maghiari nu erau, dar nu se ştie ce altceva.

Aşteptăm cu toţii mocnind ziua de şapte, să citim în ziare ce a fost: revoluţie, măcel. În *Adevărul*: *„Tensiunile româno-maghiare au fost stinse de o ploaie mocănească şi de sărăcia comună"*. A fost un bîlci: *„echipată cu drapele tricolore şi cu casetofon care cînta asurzitor «Noi sîntem români, noi sînten români, noi sîntem aici în veci stăpîni», trupa PRM a susţinut un adevărat spectacol. Reprezentaţia a inclus scandări ca «ucigaşii»; «Afară, afară cu ungurii din ţară!; «Luptăm, luptăm, Ardealul apărăm». Dar, în ciuda îndemnurilor de tipul «La Prefectură!», manifestaţia de protest nu s-a bucurat de sprijinul localnicilor"*. Şi ca la orice bîlci, unii au făcut afaceri: *„o simplă folie xeroxată cu chipurile celor 13 costa fix 5.000 de lei (un dolar pentru cine nu are schimbat), iar o insignă cu efigiile generalilor făcea 10.000 lei"*. Curat revoluţie. Sub un titlu pompos: *„Ruşinea de la Arad"*, *Cotidianul* ascunde o relatare aproape echidistantă şi un foarte bine documentat istoric al monumentului. *Jurnalul naţional* se făleşte că în urma campaniei sale de presă *„de festivităţi s-a ales praful"*.

Presa a uitat, şi alte focuri au venit să ameninţe manualele şcolare. Şi apele bătrînului fluviu curg tot la vale, şi focurile trec, şi noi rămînem cu tăciunii pînă la adînci bătrîneţi.

Cristian GHINEA

Mircea KIVU
sociolog

Întrebări şi răspunsuri despre nimic

Interesul în a afla ce cred oamenii despre diferite lucruri e în legitimă creştere, cu atît mai mult cu cît ne place să spunem că trăim într-o lume aşezată pe principii democratice. Aşa se face că industria sondajelor de opinie (explicabil, inexistentă înainte de 1989) a trecut prin faza de început a suspiciunilor şi a asocierilor cu şarlatania, pentru a deveni astăzi subiect căutat şi devorat de presă, comentatori politici, public.

Tehnica e simplă: se ia o temă, se transformă într-o întrebare, se ataşează o listă mai mult sau mai puţin exhaustivă de răspunsuri, se introduce într-un chestionar. Apoi, sînt luate la întîmplare o sumă de persoane (ştiinţific, asta se cheamă eşantion aleator), li se citeşte întrebarea şi sînt rugate să aleagă unul din răspunsurile aflate pe listă. Cam aşa pare să se fi întîmplat cu un ardelean cumsecade cînd a fost chestionat de are sau nu SIDA. Omul nostru şi-a făcut socoteala: „Dacă-i spun că n-am, iar o să zică orăşanul asta că sîntem zgîrciţi, sau înapoiaţi, că nu ne îngrijim de nici unele... Dacă-i spun că am, te pomeneşti că-mi pune impozit." Aşa că a răspuns, luîndu-şi o marjă de siguranţă: „Avem, da' numa o ţîră, pe fund." Adevărată sau nu, întîmplarea e reprodusă frecvent, în diferite variante, de către sondajele de opinie.

O variantă e aceea în care întrebarea se referă la o problemă în legătură cu care există o normă socială (tabu). De exemplu, cînd ceri opinia asupra legalizării avorturilor, aceasta fiind o temă asupra căreia nu e stabilită o normă general acceptată, oamenii îşi vor exprima în general în mod sincer opinia. Dacă însă întrebarea e precedată de una privind dreptul de a întrerupe o viaţă omenească (aici funcţionînd o puternică normă socială), răspunsurile privind avortul se vor modifica în mod semnificativ. Asemănător se petrec lucrurile cînd e vorba de participarea la vot. Există un precept (discutabil) conform căreia a vota e o minimă responsabilitate cetăţenească. Aşa se face că mulţi oamenii declară în sondajele de opinie că vor vota, iar prezenţa înregistrată la urne e întotdeauna mai mică decît cea determinată prin sondajele pre-electorale.

Un alt caz este legat de întrebările „polivalente". De exemplu, există o majoritate a populaţiei care declară în sondajele de opinie că în România era mai bine înainte de 1989. Nimeni nu ştie ce anume era „mai bine", dar se concluzionează existenţa unei majorităţi nostalgice. De regulă, avem tendinţa să luăm ca referenţial elementele problematice ale realităţii. Sînt bunuri cîştigate că putem spune la telefon (aproape tot) ce gîndim, că avem dreptul la informaţie, că nu mai căpătăm salam pe bază de buletin. Nimănui nu-i trece prin minte să compare situaţia de acum cu cea dinainte prin prisma unor elemente de acest gen. O mentalitate cu adevărat nostalgică ar putea fi, eventual, atestată de reacţia pozitivă la o aserţiune de genul „aş prefera să trăim aşa cum trăiam înainte de 1989".

Mai complicată e situaţia întrebărilor care confruntă respondenţii cu o problemă care pe cei mai mulţi dintre ei nu-i priveşte, sau care pur şi simplu nu există. Aşa s-a întîmplat recent cînd într-un sondaj de opinie s-a cerut exprimarea încrederii faţă de un personaj inexistent. Cam un sfert din cei întrebaţi şi-au exprimat opinia în legătură cu cel în cauză, unii chiar declarînd că au deplină încredere. La fel se întîmplă cînd oamenii sînt întrebaţi dacă sînt sau nu de acord cu restructurarea întreprinderilor de stat (alta ar fi situaţia dacă ar fi întrebaţi salariaţii de la *Sidex*, în legătură cu această întreprindere), cu reducerea bugetului militar, cu manualele alternative, cu intrarea în U.E. sau NATO (am văzut cum s-au modificat răspunsurile cînd lucrul acesta a început chiar să intereseze). În general, răspunsurile la întrebările fără legătură cu practica sînt indiferent pozitive („de ce nu?"), statisticile rezultate din sondaje aidoma, numai că asta nu spune nimic. În alte cazuri, oamenii se străduiesc să adopte aserţiunile care le-au trecut cel mai des pe la ureche. Iar inferenţele fundamentate pe asemenea (non)răspunsuri sînt de-a dreptul periculoase.

În acest sens, crearea de false probleme este, ea însăşi, o problemă ce ar putea fi, din cînd în cînd, luată în considerare.

Cristian MUREŞEANU
cercetător ştiinţific

Fragilitatea democraţiei

Pentru a clarifica aprioric înţelesurile ataşate *democraţiei*, conceptul respectiv trebuie plasat sub umbrela celui de *poliarhie*. Un regim poliarhic poate fi conturat (cu unele particularizări de excepţie) de un heptalog principial aproape clasic: accederea la putere se face ca urmare a procesului de votare, alegeri libere şi corecte, sufragiu universal, orice adult poate candida la funcţii reprezentative, libertatea de expresie, dreptul la surse de informare alternative, dreptul la asociere. Prin calibrul acestor legităţi România este fără îndoială un stat democratic (poliarhic). Dar democraţia mai înseamnă şi valori specifice. Afectat de disperările nereuşitelor economiei noastre de perpetuă tranziţie, ataşamentul faţă de *valorile democraţiei* pare să fie ameninţat de o reversibilitate periculoasă la nivelul mentalului colectiv. Dacă după decembrie '89, trecînd peste vreo doi-trei ani de seduceri sub cîntecul modelelor originale autohtone, societatea românească împinsese carul politic spre acceptarea valorilor şi funcţionalităţilor democratice de tip occidental, de o vreme încoace se poate observa o întoarcere spre anchiloze şi originalităţi demne de „democraţia originală" vînturată prin 1990. Fenomenul nu este un simplu foc de paie, cronicizarea sa fiind dedusă în principal din asocierea (alimentată politicianist) dintre aberaţiile *neo-capitalismului oligarhic românesc* cu tipul de societate democratică propusă (pentru unii, impusă) de Occident.

S-a ajuns astfel ca „odată cu apa din copaie să se arunce şi copilul". Sondajul Metromedia Transilvania din mai, anul acesta, arată nişte cifre îngrijorătoare: 69% dintre români ar prefera în fruntea ţării un singur om hotărît decît mai mulţi cu idei diferite. Dezamăgiţi de performanţele celor aleşi, se pare că românii sînt gata de a-şi tranzacţiona dreptul pentru opţiune cu siguranţa dată de supuşenia recunoscătoare, îmbrăţişînd *mitul conducătorului luminat*. Mai mult, 63% din cei ce l-ar vota pe Ion Iliescu cred că ar fi bine ca în România să existe *doar un singur partid politic*. Grav, dar de înţeles, ar spune unii, din moment ce aici s-ar găsi mai toţi nostalgicii partidului unic ante-decembrist. Ei bine, ce mai este de zis cînd şi 44% din cei ce îl preferă pe Emil Constantinescu doresc tot partid unic? Dacă am mai menţiona doar faptul că încrederea în instituţia simbol a democraţiei, *parlamentul*, este de vreo patru ori mai mică decît în cea care prin natura ei are o minimă tangenţă cu funcţionarea democratică, *armata*, şi ar fi deja suficient pentru tragerea semnalului de alarmă.

Focuri de paie sînt însă răspunsurile pe care atît clasa politică cît şi elemntele active (?) ale societăţii civile le dau (cînd le dau) provocărilor la adresa democraţiei. În timp ce partidele de opoziţie *gestionează* în scop electoral neîncrederea faţă de democraţia de tip occidental, puterea, a atras de-a valma cu perdantele-i bîlbe economice şi abdicări morale (de exemplu, întîrzierea şi „îmblînzirea" legii dosarelor informatorilor Securităţii) *compromiterea* – la nivelul percepţiei publice – a instituţiilor democratice. Mai nimic de aici, deci.

Cît timp *o parte din media* este prea ocupată de hrănirea cu mituri izolaţionist-autohtoniste a orgoliilor unor formatori de opinie, rolul său de putere neoficială a unui stat democratic devine pervertit, ajungîndu-se ca pînă şi în momentele de evident pericol anti-democratic, ca mineriadele din acest an, să poată avea rol revers. Tot despre aceste mineriade se poate spune că au arătat şi efemeritatea flăcărilor pe care elita intelectuală le poate stîrni la nivelul public. Marşul tăcut organizat în Bucureştiul ameninţat de mineri a fost un act *lăudabil, dar singularizat* în peisajul local, cu rezonanţă redusă la mase, care fără priceperea unui comandant de jandarmi, nu ar fi împiedicat nici un miner şi pe nici unul din *numeroşii* lor susţinători din capitală şi din afara ei să blagoslovească (iar) Bucureştiul cu *„democraţia bîtei"*.

Într-o ţară în care antecedentele culturale şi istorice nu se extrag din esenţe democratice (Mattei Dogan definea democraţia românească interbelică drept *mimată*), unde zeu al drumului spre modernizare (a se citi occidentalizare, să nu ne temem de cuvinte) a ajuns un Ianus a cărui faţă către trecut este în principal cosmetizată, demersul eficient pe care democraţia îl solicită *continuu şi nu ocazional* poate să vină doar de la agregări noi, necompromise, atît politice cît şi organizate spre nivelul (re)formativ al mentalului social. Altfel, la scară istorică, democraţia românească însăşi ar rămîne un foc de paie.

Copilul şi politica hei-rupistă

Din 1989 încoace, problema copilului a fost adusă în atenţia opiniei publice sub diferite aspecte. La început, se vorbea despre copiii din instituţii. Au urmat apoi copiii străzii, cei infectaţi cu HIV şi cei abuzaţi. E ca o preocupare pentru îmbrăcăminte, cu schimbări repetate ale modei. Sau, cum crede Nina Cugler, director de programe la Organizaţia Salvaţi Copiii, „ţine de maniera defectuoasă specifică politicii româneşti de salturi de concentrare a atenţiei asupra unor diferite probleme, mai ales atunci cînd acestea intră în vizorul organismelor internaţionale". Nimeni nu poate spune că vreunul dintre aspectele menţionate mai sus a fost rezolvat. Cu toate acestea, nu se mai vorbeşte aproape deloc despre copiii abandonaţi sau cei ai străzii.

La prima vedere, am putea spune că este şi aici vorba de un foc de paie: arde intens, dar pentru puţin timp şi fără o putere calorică prea mare. Focul de paie se manifestă, însă, doar la nivel mediatic. Chiar dacă interesul comunităţii şi, mai grav, al instituţiilor asupra unei probleme scade după ce presiunea exercitată de către mass-media prin tratarea obsesivă – pe termen scurt, e adevărat – a acesteia dispare, problema în sine rămîne. Iar „efectele lipsei de protecţie a copilului sînt dezastruoase pe termen lung". Nina Cugler subliniază acest lucru: problema copilului nu trebuie ridicată pentru că privirea comunităţii internaţionale se îndreaptă acum spre ea. Chiar dacă ameliorarea condiţiei copiilor este o condiţie pentru înaintarea procesului de integrare în Uniunea Europeană, realizarea ei ca monedă de schimb ar arăta de fapt neînţelegerea dimensiunii reale a problemei şi continuarea politicii hei-rupiste, de aplecare asupra unei probleme doar atît timp cît există o presiune.

Cu toate acestea, la nivel individual, oamenii nu receptează condiţia copilului ca pe una dintre problemele comunităţii în care trăiesc. Cînd e vorba despre acestea, în minte le vine eventual situaţia manualelor şcolare, greva studenţilor şi, de obicei, ceea ce se află pe prima pagină a cotidianelor. Individul reacţionează oarecum identic cu statul: este preocupat şi vrea să rezolve problemele din talk-show-uri. În schimb, copilul este o problemă personală, şi e normal să fie aşa. Pentru că frustrarea venită din neputinţa asigurării unei vieţi fără griji se referă la copilul propriu, nu la cei ai comunităţii. Probabil de aici pleacă şi gîndul Ninei Cugler cînd spune că „e bine să se atenţioneze acum asupra problemei copilului, într-un an aniversar, cînd se împlinesc 10 ani de la adoptarea de către O.N.U. a Convenţiei cu privire la drepturile copilului", convenţie cu cea mai rapidă recunoaştere internaţională şi pe care România – nimic nou – a semnat-o printre primele. Felul societăţii de a acţiona în funcţie de regula nescrisă a „focului de paie", adică de a se inflama şi de a căuta soluţii doar atunci cînd problema devine mediatică, determină căutarea de ocazii: o aniversare, o condiţie pentru aderare şi aşa mai departe. Însă problema, în diferitele ei aspecte, există independent de reflectarea ei în presă. Deprecierea continuă a nivelului de trai duce deja la imposibilitatea multor familii de a asigura standarde minime pentru copii. Sau, sub un alt aspect, copilul nu este încă tratat cu drepturi egale. Tocmai de aceea, urmînd Convenţia O.N.U., Organizaţia Salvaţi Copiii încearcă în primul rînd să modifice mentalitatea: copilul să nu mai fie văzut ca obiect al demersului educativ, ci ca un partener activ, cu drepturi şi statut bine definit.

Oricum, condiţie sau nu pentru integrarea în Uniunea Europeană, ameliorarea condiţiei copiilor în România nu poate fi o problemă de genul „focului de paie". Cel puţin atît timp cît, la Petrila, de exemplu, copii dintr-o aceeaşi familie merg prin rotaţie la şcoală pentru că nu au cu ce să se îmbrace.

Octavian GABOR

Stelian TĂNASE
analist politic

Minunea de trei zile

– Eşti idiot!
– Ba nu, domnule!
(din „Căldură mare", I.L. Caragiale)

Că o minune ţine trei zile nu mai e un secret pentru nimeni.Unul dintre mecanismele noastre de autoapărare este amnezia. Ea apare cu atît mai brusc şi mai profund cu cît am făcut mai mare caz de o situaţie. Mass-media, care sînt oglinda geniului nostru naţional, reflectă cu acurateţe biata noastră meteahnă de a ne aprinde şi uita repede. Pasiunile descrise/dezlănţuite zilnic de jurnalişti sînt mari. Tonul este continuu înalt, titlurile ca nişte sperietori de ciori prin lanul literelor. Catastrofa, apocalipsul, ceasul al doisprezecelea, se vînd bine. După ce vîrful crizei a trecut, aceiaşi jurnalişti şi cititorii/ascultătorii/telespectatorii lor, deopotrivă, se debranşează de la febră şi se apucă de tocat alt subiect. Tot aşa de urgent, sîngeros, apocaliptic ca şi cel dinainte. În România se consumă cam zece-douăsprece tragedii naţionale pe săptămînă. Aproape că uităm să trăim propriile noastre vieţi, aşa inocent pierduţi în dramele mediatice. Cînd nu este mass-media, zvonurile, vecinul, bîrfa joacă cu succes acelaşi rol. De a ne scoate din viaţa noastră, de a ne da palpitaţii şi halucinaţii. Că ne aprindem uşor, binebine, dar să vezi ce repede ne stingem ! Sîntem la porţile Orientului, nu ?!... Martha Bibescu observa în jurnalul ei că stă în Occident pentru a înţelege cît de serioase sînt toate chestiunile. Dar vine acasă, la Bucureşti, pentru a vedea că nimic nu e serios. Demonstraţia pe care Conu Leonida i-o face coanei Efimiţa, apropo de fandacsie, „e justă", cum ar zice un vechi leninist. Intrăm repede la idei, cădem in fandacsie, punem mîna pe armă, şi apoi ne trece. Lăsăm dracului lucrurile aşa. Ne apucă toleranţa şi moderaţia. După ce un ceas mai devreme eram gata să scurtăm un cap, să scoatem nişte maţe. Ne vine plictisul şi lehamitea. La fel de profunde ca şi patima dinainte. Nu mai vrem să ştim de nimic. Dar, de nimic...

Dramele noastre ţin cam trei zile. Anul acesta probabil ce ne-a dezbinat, ne-a crescut tensiunea, a fost Kosovo. Dacă această criză nu ar fi existat, ea trebuia inventată. Tot românul a intrat la idei. Foarte personale, clare si distincte. Esenţa era: ceilalţi sînt vinovaţi! O teză cumsecade şi răspîndită. Dihonia a traversat toate *talk-show*-urile, editorialele, dezbaterile parlamentare şi extra. Fierbinţeala a cuprins lumea românească şi a tăiat în carne vie. Unii de o parte, nevolnicii, Alţii de cealaltă, bicisnicii. Vîlvătaia a durat mult, din primăvară pînă-n vară. Din aprilie pîna la începtul lui iunie. După ce ne-a împărţit pe din două, Kosovo a dispărut din paginile ziarelor. Toata lumea a uitat ce a zis, ce a făcut, pe cine a simpatizat, pe cine dimpotrivă. Patimile roşii şi albe s-au volatilizat. Căldura mare a dat peste noi. Şi cu asta atenţia noastră s-a îndreptat spre costurile turistice prea mari, spre cola rece, spre flirtul verii.

Că dramele în zonă nu s-au rezolvat, e limpede. Dar nouă ne-a trecut. Puzderia de argumente care ne-a dat insomnii a căzut în desuetudine. Şi cei pro-Miloşevici, şi cei pro-NATO au lăsat harţa pentru lucruri mai importante. Alte subiecte ne-au confiscat. Drama naţională care ne-a împărţit jumate-jumate,de s-au clătinat sondajele, a luat sfîrşit. Înflăcărarea şi-a ales alte ţinte. Tenacitatea de a urmări o problemă pînă la final ne lipseşte. Nu ştiu dacă ne preocupă într-adevăr ceva. Dacă nu cumva simulăm acest interes brusc pentru cîte o cauză. Poate că nu ne interesează mai nimic. Mai ales cauzele generale ne lasă reci. Nu ne şi dezumflăm prea repede. Lucrurile solide se fac în timp. Noi sîntem mereu grăbiţi. Într-o lume cu o noţiune redusă a timpului, sîntem mereu agitati, grăbiţi să ajungem undeva. Aşa renunţăm la proiecte, reforme, mari visuri, rosturi... Avem geniu inaugural. Ne pricepem să organizăm evenimente, tăiem pamblici, sună fanfarele, dăm conferinţe de presă. Şi, după cîteva luni, totul cade în uitare. Proiectul s-a împotmolit undeva la kilometrul 2, după cîteva ceasuri de la lansare. Mai ales politicienii abuzează de tehnica asta. Ei trăiesc exclusiv la nivelul mediatic. Realitatea lor se reduce la paginile ziarelor, la micul ecran. Dincolo nu e nimic. Cineva care ar ţine o contabilitate la puzderia de inaugurări, la proiectele avortate, ar fi considerat un idiot. Din fericire, nimeni nu este aşa ceva.

Daniel CIUMĂGEANU
medic

Doi pensionari vor să salveze România

– despre arta de a face planuri –

Anul trecut, prin toamnă, m-am întîlnit cu Miţă. Am stabilit împreună că vom scrie o carte de metodologie. I-am făcut planul. Două săptămîni după, plănuiam să începem una de educaţie specializată. Nu mult mai tîrziu, la coadă la salariul Ilincăi, stăteam de vorbă cu Marius. Persoană de încredere, bursier al colegiului lui Pleşu. I-am expus un proiect prin care să ajungem confi pînă la 35 de ani. Am stabilit împreună că pînă în 2000 scriem o carte de antropologie. I-am făcut planul. Prin urmare, cu Adi mai apoi, de la Cluj, am schiţat programa unui curs de neuroştiinţe. La clinică, în aceleaşi zile, sfîrşitul lui noiembrie, Profesorul m-a însărcinat cu biblioteca. Am strîns mai mult de două săptămîni softul şi informaţiile necesare. M-am apucat de un proiect de cercetare asupra calităţii vieţii, eşuat foarte rapid. Exact cît să fi strîns o echipă şi un grup de discuţii.

După anul nou, la fraţii Toma, ne-am promis solemn să nu treacă anul pînă nu vom scoate un bestiar, cu ilustraţii după tablourile lor şi textele noastre (Ilinca a fost foarte bucuroasă să participe). Am scris primele trei pagini. Le-am vernisat prin februarie expoziţia, şi ne-au solicitat exclusivitate. Au promis că la expoziţia de la Strassbourg din vară să mergem împreună. O săptămînă Ilinca şi cu mine ne-am bătut capul asupra viitorului vernisaj. Expoziţia n-a mai avut loc. Tot pe-atunci, m-am întîlnit cu Călin şi Mircea, care puneau la cale o organizaţie. I-am ajutat la statut şi le-am propus vreo trei proiecte. Au fost încîntaţi.

© C. Bumbuţ

Cu Luci am plănuit să revoluţionăm psihoterapia: cam într-un an (ştiu că deja devine repetitiv) să elaborăm o teorie asupra personalităţii, să ne însuşim cîteva tehnici şi să-i dăm drumul. Prin martie am stabilit cu Irina să scoatem pentru toamnă o carte despre memorie. Sorin a vrut să ni se alăture şi i-am trasat cu bucurie nişte sarcini. Am reflectat vreo cinci zile asupra unui articol pentru revista clujenilor. Nu l-am scris încă. Am rumegat, cam în aceeaşi perioadă, să-mi modific disertaţia de la Paris şi să i-o trimit lui Rechtman să mi-o publice. Doar mi-a promis.

La fiecare început de săptămînă stabilim cu Ilinca să ieşim în week-end. Ea mă bate la cap să mergem să fugim la stadion, şi în fiecare seară îmi propun să mă scol dimineaţa devreme, ca să avem timp şi de jogging. La congresul de la Gătaia, prin primăvară, am stabilit (eram vreo patru) cu dna Ionescu de la Tavistock schiţa unui program de informare în psihanaliză. Am perfectat cu dr-ul Theodorescu condiţiile unui curs de psihoterapii cognitiv-comportamentale la Timişoara. După congres mi-am schimbat puţin planurile – am hotărît, cu Luci împreună, că teoria asupra personalităţii ne va lua vreo cinci ani. Tocmai atunci, Claus a venit cu ideea să facem o expoziţie la Belgrad, sub bombe. Noi să i-o vernisăm. Am stabilit în cele mai mici detalii totul, dar nici el, nici frate-său nu s-au trezit pentru a merge la Consulat. Ilinca i-a aşteptat mai mult de două ore.

La o discuţie serioasă cu Profesorul, mi s-a spus că mă-mprăştii. Am meditat vreo trei zile la un plan cum să nu mă împrăştii. M-am hotărît să amîn încă un an licenţa la psihologie. Aşa că am început să strîng instrumente pentru vreo trei cercetări la clinică. Mi-am anunţat intenţiile unui grup de colegi, dar ei au plecat în vacanţă. Peste vară voi rămîne în oraş, mi-am propus să scriu o carte cu Luci şi una cu Luci şi Simona. Mai erau pe rol şi traducerea, şi un examen la doctorat. Poate şi cartea cu Irina. Vacanţă de numai trei zile la Sasca, la fraţii Toma, şi atît. La începutul lui august au venit Andrei şi Mihuţa de la Paris. Ne-au convins. Am plecat la Vama, ca să vedem eclipsa. Acolo am făcut nişte planuri de toată frumuseţea cu Cezar şi Svetlana, care mi-au promis că mă ajută să-mi scot în altă parte volumul care lîncezeşte la *Eminescu* de vreo doi ani. Poate la *Paralela 45*. Le-am promis că le trimit nişte texte mai noi. La Vama am mai făcut un plan scurt, dar foarte bun: să mai rămînem peste cele patru zile prevăzute.

La întoarcere, am ajutat-o şi pe Ilinca să-şi facă nişte planuri. Pentru doctorat, i-am expus un sistem coerent de redactare a referatelor. Prin contiguitate, ea şi-a propus ca într-o lună să redacteze două. Şi-a propus să publice nişte traduceri la *Orizont*. A plănuit, cu Gabriela şi Mara, să demareze un SRL de traduceri. Am susţinut-o bucuros. Cu Luci am mai plănuit o carte, şi m-am gîndit că n-ar strica să intru într-o cercetare calitativă în istoriile de viaţă ale schizofrenilor. Am reflectat trei zile numai la asta. Am lucrat, în sfîrşit, o lună la una dintre cărţi. Cu ideea unei a doua ediţii, mult revizuite. Pe la începutul lui octombrie, la Gătaia, am proiectat o ieşire în Italia, în primăvară, cu Şcoala de Psihodramă, am făcut un plan cu Cezar despre cum să scriu la *Exces*, m-am gîndit să mă duc la culturism, să mă las de fumat, să mă apuc de spaniolă, să învăţ pentru DIS-ul francez, să-mi depun un proiect la Fundaţie, să nu mai pierd nopţile, să vizitez Praga cu Ilinca etc. Măcar unul dintre nenumăratele planuri să iasă-ntr-adevăr (mă şi imaginez mîncînd un sandviş în trenul de Praga).

Trăiesc într-o fantasmă a atotputerniciei. Am avut revelaţia asta cu cîteva luni în urmă, în sala festivă a unui liceu industrial. O respectabilă doamnă, uscată şi ochelaristă, din Franţa, expunea principiile psihologiei transpersonale. Participanţii eterocliţi şi-au expus frînturi din motivaţia lor de a fi acolo. Printre ei erau doi ingineri pensionari care aveau un plan minunat: voiau să salveze România de toate relele posibile. Au ascultat cu atenţie expunerea despre respiraţia holotropă, despre şamani şi alte delicatese à la Castaneda. Au mormăit nemulţumiţi ori de cîte ori traducerea era proastă, dar la sfîrşit s-au declarat satisfăcuţi. I-am admirat îndelung. Mi-am dat seama că pentru încă vreo două-trei zile proiectul lor de remaniere a lumii (diferit de al meu sau de-al lui Claus, spre exemplu, care s-a retras toată vara la Sasca cu planul de a-şi pune ordine în viaţă) primea o nouă infuzie de paie „a-ntîia". I-am asociat cu cei doi bătrîni din loja Muppets Show-ului. Numai că ei, domnii ingineri, erau mult mai puţin critici, mai puţini ironici, mai puţin obosiţi de atîtea marionete. Erau pur şi simplu entuziaşti şi incapabili de orice fel de previziune...

P.S. Înainte de a-mi termina articolaşul, a trecut pe la mine Ovidiu de la Institut (cel cu care, prin primăvară, făcusem nişte planuri minunate asupra unor teme de embriologie şi schizofrenie). L-a citit amuzat şi mi-a spus că şi el duce o viaţă asemănătoare. Asta m-a reconfortat. E o mare plăcere să descoperi că nu eşti singur. De aceea, am un plan foarte bun, dar încă vag – poate voi deschide pe Net un grup de discuţii, sau îi voi mobiliza pe Călin şi pe Gabriela să racolăm cît mai mulţi membri pentru o nouă organizaţie sau poate chiar pentru un partid. Dar dacă aş vrea să candidez la preşedinţie sau la premiul Nobel (pentru Literatură?, pentru Ştiinţă?, pentru Pace?) s-ar împotrivi cineva? Pentru orice proiect, am mereu în minte vreo doi-trei oameni care m-ar susţine cel puţin pentru o seară.

Z. ORNEA

Eşecurile de început ale lui Maiorescu om politic

Nimic, în activitatea Junimii (întemeiată în martie 1864), nu vestea apropierea de politică. Dimpotrivă, nimic nu era, aici, mai detestat şi mai luat în derîdere decît activismul politic. Şi, deodată, în 1871, Junimea, prin liderii ei (P.P. Carp, Th. Rosetti, T. Maiorescu, V. Pogor, Iacob Negruzzi) se lasă angrenaţi în viaţa politică. Şi, cine ar fi crezut-o, de partea Partidului Conservator, neînfiinţat încă. Deocamdată fiinţau mai multe grupuri care, prin ideologie şi convingeri, se revendicau de la conservatorism, mai ales în opoziţie cu liberalismul radical al unor liberali (I. C. Brătianu, C. A. Rosetti). Dar junimismul politic a fost de la început, şi aşa a rămas, un conservatorism luminat, mai aproape de liberali deşi activa în cadrele conservatorilor. În orice ţară din Occident, junimismul politic ar fi fost considerat a fi de orientare liberală. Însă aşa era la noi, totul cam pe de-a-ndoaselea. La prima candidatură în alegeri ca deputat, Maiorescu nu întruneşte voturile necesare. A izbîndit a doua oară, ce deputat de Piteşti, şi Severin, împreună cu alţi şase junimişti, alcătuind un grup compact în Camera Deputaţilor.

Activitatea parlamentară a lui Maiorescu a avut de înfruntat, imediat după debut, o dificultate. Părea un foc de paie. Poate că parţial era, cum se va vedea. Trebuia, cine ar crede-o?, să aleagă între deputăţie şi profesorat. Se aflau, aşadar, într-o situaţie dilematică. Funcţiona, atunci, o decizie a ministrului Instrucţiunii, aprobată de premier, prin care se decidea că un profesor nu putea lipsi de la catedră mai mult de 20 de zile, încălcarea acestei reguli ducînd automat la demiterea din învăţămînt. Asta pentru a se evita prezenţa la dezbaterile parlamentare a profesorului Nicolae Ionescu, liderul „Fracţiunii libere şi independente" din Iaşi, detestat şi de Maiorescu ca de întreaga Junime. Dispoziţia ministerială, odată adoptată, nu putea fi abrogată nici măcar pentru un deputat al majorităţii conservatoare. Înainte de deschiderea sesiunii de toamnă a parlamentului, Maiorescu deputat a trimis, totuşi, o cerere ministrului (Christian Tell) în care solicita concediu, propunîndu-le ca suplinitor pe A. D. Xenopol, de curînd devenit doctor în filosofie şi drept. După avataruri, Tell pune, pe cererea lui Maiorescu, rezoluţia „nu i se aprobă cererea", comunicîndu-i-se, la Iaşi, unde locuia, decizia. Maiorescu a răspuns ironic, declarînd că prerogativele sale de deputat presupun, din principiu, concediul, astfel că nici nu-l va mai solicita ministrului, ci îşi va exercita mandatul parlamentar, ţinînd la dispoziţia ministerului salariul său de profesor pentru suplinitorul ce va fi numit. Ofensat, Tell trimite rectoratului universităţii ieşene o dispoziţie prin care anunţa că „d. T. Maiorescu este considerat, cu începere de la data aceasta, demisionat din postul de profesor" Maiorescu se duce la Bucureşti pentru a-şi exercita mandatul de deputat (prudent, Negruzzi, şi el deputat şi profesor, nu o face). Spera Maiorescu că va obţine infirmarea deciziei ministeriale? Posibil. Dar nu a obţinut ceea ce spera, dacă spera. În realitate, Maiorescu se plictisise enorm de atmosfera învrăjbită a Iaşului universitar şi cultural-politic şi, acum, prin politică, voia să cucerească scena mare a Capitalei. E, totuşi, curios cum un om matur, care s-a pregătit îndelung pentru a-şi exercita vocaţia didactică, renunţă, după aproape un deceniu de funcţionare, atît de lesne la catedra sa de profesor. Socotea că, odată şi odată, nu prea tîrziu, va reveni la catedră? E posibil. Nu va comite însă eroarea de a se autoreîncadra la catedră atunci cînd, în 1874, a devenit el însuşi ministru al învăţămîntului (a avut însă eleganţa de a-l reîncadra pe duşmanul său, fracţionistul Nicolae Ionescu) şi nici P. P. Carp, care i-a succedat la conducerea ministerului, nu o va face. Dacă ar fi dorit cu adevărat să revină în universitatea ieşeană ar fi trecut peste asemenea „scrupule", găsind o formulă legală şi decentă de reîncadrare. Dar nu a făcut-o pentru că era decis să se stabilească definitiv la Bucureşti, unde – cum afirmase şi G. Călinescu – spera să practice o avocatură aducătoare de cîştig considerabil. Fapt este că Maiorescu a rămas, prin decizia din 1877, timp de 13 ani, în afara învăţămîntului, aducîndu-i mari daune. Va reveni la catedra de filosofie şi logică de-abia în 1884, firește la Universitatea din Bucureşti, unde se stabilise de mult. Şi asta tot prin aranjamente politice de culise, de astă dată în urma înţelegerii de colaborare cu premierul liberal I. C. Brătianu. În autobiografia sa din 1909 se va plînge de nedreptatea ce i s-a făcut în 1871, demis forţat de acolo unde îi era locul. Foc de paie. Dacă voia, nici în 1871 nu pleca din învăţămînt şi, în 1874-1876, putea lesne obţine anularea deciziei lui Christian Tell.

Maiorescu deputat s-a remarcat ca disident al guvernului conservator, criticîndu-l, în cîteva rînduri, pe ministrul Instrucţiunii. A izbutit să se bucure de aprecierea favorabilă a domnitorului Carol, care l-a primit, afabil şi curtenitor, la Curte. În mediile politice se vorbea de faptul că Maiorescu va deveni ministru chiar la departamentul Instrucţiunii, unde experienţa sa didactică îl recomanda. În ianuarie 1874 Tell şi-a înaintat demisia. Însă portofoliul a fost cedat, ca interimar, altui ministru, Vasile Boerescu. De abia la 7 aprilie 1874 Maiorescu devine ministru. Era o izbîndă de care se bucura şi era mîndru. Dar se va dovedi a fi un foc de paie ce nu va dura nici doi ani încheiaţi. Şi aceasta pentru că T. Maiorescu nu a ajuns ministru într-o perioadă calmă. Guvernul avea de întîmpinat grele dificultăţi financiare, legate de cheltuielile necesitate de construirea căilor ferate, agravate de falimentul uneia (Stroussberg) dintre societăţile comerciale angajate în această activitate constructoare. Guvernul se mai angajase în tratative pentru încheierea unui tratat comercial, cu Austro-Ungaria, păgubos economic, dar avantajos politic. Opoziţia a ştiut să folosească bine aceste dificultăţi, atacînd mereu guvernul conservator condus de Lascăr Catargi. Maiorescu a început şi a continuat prin a-şi vedea de treabă la departamentul ce-i fusese încredinţat, năzuind să obţină votarea unei reforme a învăţămîntului (deocamdată o lege a învăţămîntului), care, ca tot ceea ce provenea de la junimism, era gîndită radical, presupunînd – necesar – evoluţia de la elementar (şcoli primare şi de meserii în dauna liceelor) la complex (deocamdată diminuarea universităţilor, prin desfiinţarea unor catedre şi chiar facultăţi). Nu se încurca, aşadar, în precaute măsuri de prevedere. Era activ, decis şi plin de iniţiativă, urmărind tenace realizarea reformei sale a învăţămîntului, concepută (cum o dovedeşte jurnalul său), radical, încă în 1870. Ignora însă faptul că nu era, atunci, deloc momentul unor reforme radicale, cu un parlament nebinevoitor sau chiar ostil, mai ales că plănuia eliminarea unor catedre de drept deţinute de parlamentari ai opoziţiei. Lucrurile mergeau atît de departe, încît, de fapt, Maiorescu ministru mutase în parlament bătălia sa junimistă cu fracţioniştii ieşeni. Prima sa intervenţie în Cameră se va produce tocmai la 18 decembrie 1874 cînd, dorind rectificarea bugetului şcolilor pe 1875, voia, de fapt, să pregătească a sa reformă a învăţămîntului. Deocamdată dorea ca sumele alocate internatelor liceale să fie îndreptate spre subvenţionarea (prin burse) a elevilor silitori săraci. A intervenit, violent şi lung, adversarul său Nicolae Ionescu, care afirma că prin rectificarea propusă, ministrul Maiorescu urmărea desfiinţarea internatelor şcolare. Cezar Bolliac („ticălosul de Bolliac", cum îl numea Maiorescu mai de mult) i s-a alăturat lui N. Ionescu. Ministrul a revenit la tribună, stăruind că internatele au devenit focare ale politicianismului militant, datorită profesorilor care nu îi îndeamnă pe elevi spre studiu, ci spre luptă politică. Maiorescu greşea. Internatele nu trebuiau desfiinţate sau împuţinate, ci ajutate să-şi redobîndească rostul lor iniţial. A mai revenit de cîteva ori la tribună, odată înfruntîndu-l pe Kogălniceanu. Mă grăbesc să menţionez că Maiorescu ministru a avut cel puţin trei mari realizări: restaurarea bisericii episcopale Curtea de Argeş, aducerea în ţară, de la Cernăuţi, a documentelor Hurmuzaki şi începerea publicării lor, mărirea subvenţiei acordate şcolilor româneşti din Braşov. La acestea, aş adăuga, de ce nu?, ajutorarea lui Eminescu student pentru a-şi absolvi studiile şi luarea doctoratului. Absolvirea studiilor ca şi doctoratul lui Eminescu au rămas o frumoasă promisiune. Dar grija lui Maiorescu dovedeşte întreaga încredere în personalitatea intelectuală a marelui poet. În septembrie 1874, cînd Eminescu a lăsat baltă Berlinul şi s-a instalat în Iaşi, Maiorescu ministru s-a îngrijit să capete o slujbă, mai întîi director al Bibliotecii centrale din Iaşi, apoi revizor şcolar. Spre sfîrşitul anului 1875 situaţia sa politică, cu deosebirea cea ministerială, s-a complicat din nou. Se lupta cu parlamentul pentru rectificarea bugetului şcolilor pe 1876. Dar situaţia economică a ţării se agravase enorm, încît ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice trebuia să opereze chiar economii. Pe deasupra, Opoziţia cerea imperativ guvernarea, aducînd de partea sa şi parlamentari conservatori, alcătuind o coaliţie, care avea să capete denumirea Coaliţia de la Mazar Paşa (după numele proprietarului casei unde s-a format Coaliţia). Maiorescu are ingrata misiune de a propune reduceri bugetare la ministerul pe care îl conducea, printre care şi desfiinţarea unor catedre universitare. Opoziţia se împotriveşte cu înverşunare. Cu foarte mare greutate, peste două zile, Maiorescu izbuteşte să obţină admiterea modificărilor bugetare propuse. Dar această mică bătălie cîştigată, vestea înfrîngeri apropiate. Opoziţia, nedepunînd armele, prezintă în Camera Deputaţilor trei propuneri de vot de neîncredere în ministrul Instrucţiunii, iar în Senat, o moţiune de blam. Opoziţia urmărea scoaterea din cursă a ministrului Maiorescu. Chiar înainte ca noul său proiect asupra învăţămîntului public, înscris pe ordinea de zi, să intre în faza discuţiei generale. S-a ajuns, totuşi, la discuţia generală a legii învăţămîntului elaborată de Maiorescu, obţinînd, foarte greu, votul deputaţilor. Dar, în Senat, opoziţia propune o moţiune de neîncredere în reformele ministrului Instrucţiunii. Ea, din păcate, întruneşte majoritatea voturilor Senatului. În consecinţă, la 28 ianuarie/10 februarie 1876, Maiorescu e nevoit să demisioneze. Catargi prezintă, în aceeaşi zi, demisia întregului cabinet. Foc de paie. A doua zi chiar, cu asentimentul domnitorului, reconstituie guvernul, P. P. Carp preluînd portofoliul lui Maiorescu. Dar guvernul era pe ducă, avînd împotriva sa o puternică, cum s-a văzut, coaliţie. La 3 aprilie 1876 guvernul lui Lascăr Catargi e silit să demisioneze, succedîndu-i guvernul liberal I. C. Brătianu, care s-a menţinut la putere pînă tocmai în 1888 (12 ani!). Întreg ministeriatul lui Maiorescu a fost, de fapt, un foc de paie, iar proiectul său reformator în materie de învăţămînt a eşuat total. N-a fost, şi acesta, un foc de paie?

Interstiţii

Cenzura mediatică

Recenta campanie împotriva unora din manualele alternative de istorie şi de literatură a făcut să apară, în replică, formule precum „dictatura presei" ori „cenzura mediatică". Se ridică, aici, o întrebare esenţială: este posibilă, într-un regim democratic, o astfel de cenzură? Răspunsul e, o spun din capul locului, afirmativ; voi aminti, în acest sens, două cazuri celebre, dintr-o serie, evident, foarte lungă.

Mai întîi, cazul cărţii lui Victor Kravcenko, *Am ales libertatea*, una din primele mărturii asupra sistemului sovietic venite „din interior". Apărută în Statele Unite în 1946, cartea e tradusă în franceză în anul următor. Presa comunistă declanşează o violentă campanie, acuzîndu-l pe Kravcenko de trădare şi de minciună. *Les Lettres françaises* publică, în 13 nov. 1947, un articol intitulat „Cum a fost fabricat Kravcenko" în care se afirmă că mărturia nu e decît un fals şi o piesă dintr-o operaţie de manipulare orchestrată de americani. Articolul era prezentat ca fiind o corespondenţă din Statele Unite şi era semnat de un anume Sim Thomas (abia acum revelaţiile colonelului KGB Vasili Mitrohin au arătat că autorul articolului era André Ulmann, fost membru marcant al Rezistenţei şi devenit unul din cei mai importanţi agenţi ai KGB-ului în Franţa). Kravcenko reacţionează neaşteptat şi dă în judecată hebdomadarul *Les Lettres françaises*, pe directorul acestuia Claude Morgan şi pe editorialistul ziarului *L'Humanité*, André Wurmser.

Procesul a avut loc între ianuarie şi martie 1949. Intelectualitatea de stînga s-a declarat, orbeşte, solidară cu Partidul Comunist Francez. Au depus mărturie împotriva lui Kravcenko personalităţi ca Frédéric Joliot-Curie, Vercors, Pierre Cot, Emmanuel d'Astier de la Vigerie, Louis Martin-Chauffier, Pierre Courtade, Roger Garaudy, Jean Baby etc., etc. Cu toţii, evident, denunţă drept minciună sfruntată afirmaţia lui Kravcenko despre existenţa lagărelor de muncă în U.R.S.S. Pentru André Wurmser, „a fi antisovietic e totuna cu a fi antifrancez". Imperialismul american e asimilat nazismului, iar afacerea Kravcenko socotită o operaţiune menită a pregăti declanşarea unui război împotriva patriei comunismului.

Kravcenko, nevorbitor de franceză, face eforturi eroice pentru a contracara avalanşa de injurii şi calomnii. Ceea ce schimbă cursul procesului este depoziţia Margaretei Buber-Neumann, soţia liderului comunist Heinz Neumann. Greu, aproape imposibil să conteşti veracitatea unei astfel de mărturii: Margarete Buber-Neumann fusese închisă, din ordinul lui Stalin, în lagărul de la Karaganda, apoi, în 1940, dată pe mîinile Gestapoului, care o trimite la Ravensbrück. Cunoscuse, aşadar, atît Gulagul cît şi sistemul concentraţionar nazist. E mai mult ca sigur că doar graţie acestei depoziţii Claude Morgan şi André Wurmser au fost condamnaţi, pentru calomnie şi injurii publice, la plata unor amenzi (mai curînd simbolice). Verdictul a fost totuşi ambiguu, ocultînd chestiunea de fond, aceea a totalitarismului comunist (cam tot aşa s-au petrecut lucrurile la procesul, din acelaşi an, intentat de David Fousset, şi el acuzat de fals, tot de *Lettres françaises*, atunci cînd a demonstrat existenţa Gulagului). Kravcenko a obţinut, pentru moment, satisfacţie, dar campania mediatică făcuse din el, în ochii inteligheţiei „progresiste" occidentale, un paria; cîţiva ani mai tîrziu se va sinucide, la New York, într-o cameră de hotel.

Al doilea caz, nu fără legătură cu primul, este al cărţii din 1976 a lui Jean-François Revel, *Tentaţia totalitară*. Între timp, „fenomenul Soljeniţîn" schimbase mult datele problemei: devenise tot mai dificil să negi esenţa totalitară şi represivă a comunismului. Or, cartea lui Revel este supusă unui tratament mediatic care vizează aceleaşi scopuri: deturnarea dezbaterii, răstălmăcirea argumentelor avansate de Revel şi cosmetizarea comunismului. Acrobaţiile intelectuale ale unor personalităţi de prim plan (politicieni, ziarişti, „experţi" etc.) precum şi reacţiile pe cît de rudimentare pe atît de vehemente ale presei comuniste (e citat, de altfel, şi un articol „de atitudine" din *Scînteia*...) sînt amănunţit descrise de Revel în cartea tipărită un an mai tîrziu sub titlul (revelator) *Noua cenzură*. Prilej cu care autorul face o distincţie netă între „noua cenzură" mediatică şi cenzura dintr-un regim totalitar. Două sînt caracteristicile fundamentale ale celei din urmă: a) intervenţia autorităţii politice, care poate intercepta mesajul încă înaintea difuzării lui, şi b) statul deţine monopolul global al informaţiei. Caracteristici pe care, bineînţeles, nu le regăsim într-un sistem democratic. Ceea ce nu înseamnă însă că cenzura mediatică nu e mai puţin o realitate şi că nu poate îmbrăca formele cele mai insidioase.

Alexandru CĂLINESCU

James HILLMAN

INIMA CAPTIVĂ

Admirator al lui Henry Corbin, James Hillman porneşte de la structurile de cunoaştere pe care Corbin le-a identificat studiind pe „filozofii vizionari" ai islamului şi le aplică asupra unui material european, referitor la simbolica inimii, la modelele ei, tradiţionale ori moderne, cu atenţie pentru aspectele psihologice şi psihanalitice ale problemei. E o întreprindere cu care Corbin ar fi fost, cred, de acord, de vreme ce, pentru el, mundus imaginalis *nu e o temă culturală, ci un* nivel al lumii, *un teritoriu mediator, fără de care noeticul şi sensibilul nu pot comunica, iar lumea se blochează în dihotomii sterile. Conferinţa cu titlul „The Thought of the Heart" („Gîndirea inimii") a fost prezentată la prestigiosul cerc Eranos în 1979 şi publicată în* Eranos Jahrbuch *48 (Frankfurt am Mein, Insel Verlag, 1981). Prezentăm, în două numere succesive, largi selecţii din textul ei.* **(A. M.)**

Imaginaţia creatoare

Cei care au avut privilegiul ca în ultimii douăzeci ori treizeci de ani să fie prezenţi la Eranos, la o conferinţă a lui Henry Corbin au putut asista la o manifestare a *gîndirii inimii*. Au fost martorii imaginaţiei creatoare, proprie acestei gîndiri, ai aptitudinii ei teofanice de face vizibilă faţa divinului. Ştim de asemenea că gîndirea inimii are un mod propriu de a se comunica, pe care Corbin îl utiliza prin excelenţă: ea se comunică printr-un *récit*, relatare a vieţii imaginale drept călătorie în lumea esenţelor imaginale, o relatare a esenţialului. În Henry Corbin, imaginaţia era prezenţă deplină. Ne aflam în prezenţa imaginaţiei înseşi, acea imaginaţie în care şi prin care spiritul porneşte din inimă către toate obîrşiile...

Datorită lui Corbin, nu mai avem de stabilit principiul prim, anume că gîndirea inimii e gîndire în imagini, că inima e sediul imaginaţiei, că imaginaţia e vocea autentică a inimii şi, ca atare, a vorbi din inimă înseamnă cu necesitate a vorbi prin imagini. Ceea ce ne rămîne de făcut e să explorăm teme afluente ale acestui curent central. Vom încerca mai ales să redescoperim inima pornind de la imaginile care o reprezintă astăzi, de la exilul ei, de la modul cum e văzută de către o imaginaţie pe care Corbin *(Corp spiritual şi pămînt ceresc*, Paris, 1960) o numea „captivă"; o imaginaţie în care gîndirea inimii a fost adulterată de maladiile contemporane ale inimii: sentimentalitatea personalismului, brutalitatea eficienţei, preeminenţa puterii, alături de banalele efuziuni religioase.

Graţie lui Henry Corbin am putut avea, aici, experienţa unor gînduri ce vin din alte limbaje şi culturi, ca şi cum ele ar fi venit din propria noastră inimă. El vorbea din interiorul vorbirii sale; era propriile sale cuvinte. Această putere retorică imaginativă este *himma*, despre care Corbin scrie în studiul referitor la Ibn 'Arabi *(Imaginaţia creatoare în sufismul lui Ibn 'Arabi* – Paris, 1958): „Puterea inimii e desemnată în mod specific prin termenul (arab – n.n.) *himma*, al cărui conţinut e poate cel mai bine sugerat de grecescul *enthymesis*, care înseamnă actul de a medita, de a concepe, de a imagina, a proiecta, a dori cu ardoare – cu alte cuvinte, a avea (ceva) prezent în *thymos*, adică puterea vitală, sufletul, inima, intenţia, gîndul, dorinţa...".

Aşa cum explică în continuare, *himma*, gîndirea inimii e, la Ibn 'Arabi, atît de puternică încît ea creează ca realităţi depline, esenţiale figurile imaginaţiei, acele fiinţe cu care ne preumblăm, vorbim şi dormim: îngeri şi daimoni care, spune Corbin se situează de fapt în afara facultăţii imaginative propriu-zise. *Himma* este acel mod prin care imaginile socotite îndeobşte drept propria noastră creaţie ni se prezintă ca nefiind modelate de noi, ci veritabil create, făpturi autentice. Fără darul pe care îl reprezintă *himma*, spune Corbin, cădem în iluziile psihologice moderne. Ne înşelăm asupra modului de a fi al acestor imagini: chipuri din visele ori persoane din viziunile noastre. Credem că aceste figuri sînt reale doar în mod subiectiv, cînd în fapt ele ţin de o realitate imaginală: e iluzia că le-am plăsmuit, că le posedăm, că sînt parte din noi înşine, fantasme. Ori credem că aceste figuri sînt reale în mod extern, cînd în fapt ele au o realitate esenţială – le considerăm doar iluzii ale parapsihologiei şi halucinaţii. Confundăm imaginalul cu subiectivul şi internalitatea şi socotim pe nedrept esenţialul drept ceea ce ţine de obiectiv şi externalitate.

...Cultura noastră e lipsită de o adecvată psihologie şi filozofie a inimii; drept urmare, e lipsită şi de o adecvată psihologie şi filozofie a imaginaţiei. Inimile noastre nu pot pricepe că sînt inimi ce gîndesc imaginativ. Prea mult timp ni s-a spus că mintea gîndeşte şi inima simte, iar imaginaţia ne abate de la amîndouă. Chiar atunci cînd inimii i se recunosc raţiunile, ele sînt cele ale credinţei ori simţirii: am uitat că filozofia însăşi – cea mai complexă şi mai profundă demonstraţie de gîndire – nu e „înţelepciune" ori „adevăr" în sensul abstract al „sophicului". Filozofia începe mai degrabă cu „philos", ce răsare în inima sîngelui nostru împreună cu leul, rana şi roza. Pentru a recupera imaginalul, trebuie să redobîndim întîi organul ce-i este propriu, inima, şi tipul ei de filozofie.

Filozofia enunţă lumea în imaginile cuvintelor. Ea trebuie să se înalţe în inimă astfel încît, spune Corbin, să devină acel organ subtil care percepe corespondenţele între modulaţiile conştiinţei şi nivelurile fiinţei. Această inteligenţă lucrează prin mijlocirea imaginilor – care constituie a treia posibilitate între raţiune şi lume. În sine, fiecare imagine coordonează calităţi ale conştiinţei şi calităţi ale lumii; una şi aceeaşi imagine ne vorbeşte despre întrepătrunderea conştiinţei şi a lumii, dar întotdeauna ca imagine ce e primară, esenţială faţă de ceea ce coordonează. Inteligenţa imaginaţională îşi are sediul în inimă: „inteligenţa inimii" livrează o cunoaştere simultană cu iubirea, avînd drept instrument imaginaţia.

Dacă atare filozofie este un eveniment al inimii, atunci evenimentele inimii pot fi socotite drept filozofice. Activitatea inimii e gînd imaginaţional, chiar dacă e travestit în filozofii ce par lipsite de imagini şi de inimă. Acest gînd imaginaţional poate fi deghizat chiar în filozofii ori psihologii ale propriei sale naturi, adică în teorii ale inimii. Va trebui să ne referim la unele dintre ele pentru a recupera de sub aceste deghizamente o filozofie veritabilă, ce se originează în însăşi inima imaginală, despre care ne vorbeşte Henry Corbin...

Cînd, aflaţi în exilul care e starea contemporană a inimii, imaginăm din lăuntrul ei, imaginile noastre se dispun pe direcţii diferite, fiecare constituind o filozofie despre inimă. Să revedem aceste imagini tip, expresii ale inimii în cultura noastră. În primul rînd: inima e umanitatea, curajul de a trăi, puterea şi semeaţa mea pasiune. Prin mijlocirea ei, nimic nu mi-e străin; toate sînt primite în împărăţia demnităţii sale. Cele mai nobile virtuţi purced din inimă: loaialitatea, eroica îndrăzneală, compasiunea. Vom numi această inimă inima Leului, *Cœur de Lion*. Apoi: inima e un organ al trupului, un muşchi sau o pompă, mecanism complex şi deţinător secret al morţii mele. Ne vom referi la inima-pompă ca inima lui Harvey. În sfîrşit: inima înseamnă iubirea mea, simţirile, locaşul sufletului şi sensul persoanei. E locul interiorităţii intime, unde sălăşluiesc păcatul, ruşinea şi dorinţa şi, de asemenea, insondabilul divin. Inima personală, care e aceasta, va fi numită inima lui Augustin.

Cœur de Lion

Prima dintre aceste inimi provine din folclor, astrologie, medicină simbolică, fizionomie. Inima leului e ca soarele: rotundă, plină, întreagă. Simbolurile ei clasice sînt aurul, regele, roşul, *sol*, sulful, căldura. Străluceşte în centrul fiinţei noastre şi radiază pretutindeni, mărinimoasă, paternă, încurajatoare. Marsilio Ficino spunea că inima are o natură caldă şi uscată, iar căldura posedă cea mai mare conformitate cu universul. Gîndirea leului se încălzeşte atît de intens spre viaţă, e atît de în adecvare cu lumea, încît gîndul lui e una cu voinţa, se desfăşoară în lume, se întronează ca rege, e auriu ca lumina zilei, sonor ca un răget, stabil precum dogma. Gîndirea se prezintă ca voliţiune, ca dispoziţie, ori ca iubire, vitalitate, putere, sau imaginaţie; nu se recunoaşte pe sine ca gîndire pentru că nu e exerciţiu reflexiv, abstras din viaţă, introspecţie.

Inima leului *crede*, aceasta e atitudinea ei crucială; şi ea crede că nu gîndeşte. Gîndul ei apare, de aceea, în lume ca proiect, dorinţă, participare, misiune. A gîndi înseamnă pentru ea a lucra împreună. Acesta e gîndul semeţ ce ne poartă în luptă, căci Marte călăreşte pe un leu roşu, iar eroii – David, Solomon, Herakles – trebuie să întîlnească foamea nesăţioasă pentru lumea faptelor, ce le incendiază pieptul. De aceea, prima caracteristică esenţială pentru *cœur de lion* e că *gîndul inimii nu apare drept gînd*, pentru că el radiază ca şi soarele în lume şi e disimulat sub deghizamentul conformităţii cu propria mişcare... Acuta alteritate a direcţiei sale, această mişcare spre exterior şi spre dincolo produce ceea ce Jung a numit „corpul întunecat" din miezul conştiinţei ego-ului, orbirea faţă de sine. Căci inima aceasta nu ignoră doar că gîndeşte; gîndul ei e complet coagulat în obiectivările sale. În aşa măsură iubirea şi voinţa sînt, pentru ea, una – ale ei, ca şi ale celuilalt, ale ei ca şi ale lui Dumnezeu –, încît viziunea cosmosului e, în ce o priveşte, monistă şi monarhică (un unic *arché)*, monoteistă, iar inima întotdeauna *întreagă*. Deplinătatea monarhică a inimii îi caracterizează psihopatologia tipică, o psihopatologie a intensităţii: ritmica sistolei şi diastolei propriei inimi, glorificată, devine intens singulară şi singură, fie maniacă, fie depresivă, urlînd ori tînjind.

De aceea, pentru cœur de lion, travaliul conştiinţei constă în a recunoaşte construcţia arhetipală a gîndirii sale, faptul că acţiunile, dorinţele şi arzătoarele ei credinţe sînt, toate, produse ale imaginaţiei – create de *himma* – şi că ceea ce experimentează ca viaţă, iubire şi lume e propriul *enthymesis*, apărînd în exterior drept cosmos... Inima aceasta animală intenţionează, simte, reacţionează ca un întreg unitar. Integritate în act, integritatea drept calitate a actului. Reflecţia şi percepţia survin împreună, la fel strălucirea şi patima, joc al luminilor actului, mai degrabă decît lumină a conştiinţei care se pune asupra lui; fiecare lucru îşi reflectă imediat imaginea în inima perceptoare; reflecţia mentală e redusă la reflex animal. Vom găsi această inimă elaborată pentru prima oară în lucrările lui Aristotel, care a descris-o drept partea cea mai fierbinte a trupului şi sursa centrală a căldurii organice...

Dacă inima e sediul imaginilor, un infarct al său trimite la o inimă sufocată *(farctus* = astupat, aglomerat, înţesat, umplut, îndopat) de propriile ei producţii, de închipuiri. O inimă îmbîcsită de bogăţiile, nepuse în circulaţie, pe care le-a secretat: fie pentru că au întîlnit puncte înguste care nu le-au permis trecerea, fie pentru că au fost privite exclusiv ca acţiuni-în-lume, în sens pur *literal*, în loc să fie considerate şi drept „închipuiri", imaginaţii ale inimii, aparţinînd circulaţiei ei interioare... Sîntem atacaţi, în acest caz, de leul din pieptul nostru, de inima noastră plină de *himma*, a cărei *magna flamma* stăruie ca *enthymesis* să nu contenească, ca fiece pulsaţie a inimii să primească demnitatea gîndului inimii.

Inima lui Harvey

Lucrarea lui Harvey despre inimă, 72 de pagini *in quarto*, în latină, publicată la Frankfurt în 1628 se numeşte „O dizertaţie anatomică referitoare la mişcarea inimii şi a sîngelui în animale". Ideea ei cheie, expusă pe baza unor verificări meticuloase, cu o logică admirabilă, constă în aceea că „perpetua mişcare circulară a sîngelui este pricinuită de pulsaţiile inimii". Mişcarea sîngelui în cerc e o idee arhetipală. Descrieri similare au fost atribuite lui Huang-ti în China mileniului al III-lea î.e.n., au fost deduse din papirusurile egiptene ale Vechiului Imperiu. Pe lîngă aceasta, Fludd, Cesalpino, Servetus, da Vinci şi Valverde pot fi cu îndreptăţire priviţi drept precursori ai lui Harvey... În actul I, scena I din *Coriolan*, piesă convenţional datată 1609, găsim aceeaşi metaforă a circulaţiei sîngelui (pornind de la un organ central): „...prin sîngele din vine/ Trimit ce-i trebuincios să aibă/ Şi curtea, inima, şi-naltul tron,/ Unde domneşte creierul, stăpînul./ Prin coridoare lungi şi prin cotloane/ Cîte cuprinde trupul, se strecoară/ Sucul cerut de nervul cel mai tare,/ De vîna cea mai fină." (trad. Tudor Vianu). Circulaţia sîngelui era o temă curentă la începutul secolului al XVII-lea.

Harvey utilizează încă imaginile arhetipale ale primei noastre inimi, inima regală. Cartea lui se deschide cu o dedicaţie către Charles I, unde regele în regatul său e asemuit cu inima în miezul trupului, şi se încheie astfel: „...ca un principe într-un regat, în ale cărui mîini stau cîrmuirea şi cea mai înaltă autoritate, tot aşa inima guvernează peste toate; ea e temeiul şi originea din care decurge oricare putere, de care toate puterile trupului animal atîrnă." Însă inima lui Harvey diferă în mod esenţial de vechea inimă a leului, pentru că e o inimă care admite cercetări şi demonstraţii vizibile. Harvey ne spune cum acţionează valvele, cum funcţionează atriile, ventriculele şi venele... e vorba despre ritmul unei maşini. ţine-o în palmă, ne îndeamnă Harvey: „o vei simţi întărindu-se cînd lucrează. Duritatea ei provine din încordare..., mişcarea ei e de aceeaşi natură cu a muşchilor cînd se contractă".

Ceea ce e cu totul nou: duritatea inimii, micşorarea ei la efort, această inimă în contracţie musculară, în mod natural încordată, această maşină-pompă, expusă într-un mod atît de direct şi de tangibil – pe aceasta ţine-o în palmă. Ne putem lua aşadar inima în propriile mîini. Aşa cum prietenul meu din Dallas, fenomenologul Robert Romanyshyn indica în conferinţele sale despre viziunea lui Harvey, perspectiva ştiinţifică necesită un tip de inimă vizibilă. *Actul demonstraţiei creează obiectul demonstraţiei*. Inima invizibilă hrănită de *himma* şi îndrăzneaţa inimă a leului nu pot fi ţinute în palmă, iar volumul sîngelui lor nu poate fi calculat. Abordarea inimii cu mijloacele de percepţie a sensului literal creează inima mecanică, descrisă de Harvey. *Himma* lucrează chiar şi în ştiinţă – în gîndirea ştiinţifică mai mult poate decît oriunde altundeva – pentru că ceea ce ştiinţa imaginează ne e prezentat drept un real obiectiv şi independent de imaginaţia subiectivă. În imaginaţia ştiinţifică avem de a face cu o *himma* literalizată.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Album

Glosar de tranziţie

Week-end

Tranziţia îşi strecoară inovaţiile şi în ritualul cotidian al salutului: dacă în zilele obişnuite de lucru strămoşescul „bună ziua“ este cel mai des înlocuit prin „o zi bună“ (traducere liberă a lui „have a good day“) în zilele de vineri despărţirile sînt insistent punctate cu urarea „week-end plăcut!“. Acest ultim salut dă la iveală interesul pentru caracterul de loisir al sfîrşitului de săptămînă. El ar fi cu totul extravagant înainte de 1989 între altele şi fiindcă dictatura ceauşistă recunoscîndu-i sfîrşitului de săptămînă caracterul calendaristic tindea să-i anuleze în fapt caracterul de loisir. Pentru a putea reabilita termenul de week-end, tranziţia trebuie să reabiliteze mai întîi instituţia loisirului săptămînal. Operaţia a fost efectuată într-un chip atît de tranşant încît loisirul week-end-urilor nu a fost pur şi simplu reabilitat, ci dublat.

Săvîrşirea acestui veritabil salt reprezintă unul dintre momentele cele mai revelatoare pentru mersul tranziţiei în spaţiul carpato-danubian. Ca şi răsturnarea lui Ceauşescu, această schimbare radicală a fost realizată prin acţiunea spontană, pe deplin nepregătită, a unor largi segmente din populaţia urbană activă. Impusă ca o stare de fapt, de la o zi la alta pe întregul teritoriu fără nici un temei juridic, schimbarea în chestiune a prefigurat marea fragilitate a reglementărilor legale din anii care au urmat. Ea a pus în lumină teribila forţă latentă a inapetenţei producătorilor pentru muncă, intensiv cultivată de regimul stalinist. Legiferată *ex post,* înaintea alegerilor din mai 1990, ea a demonstrat avantajele politice imediate care pot fi obţinute de pe urma unor măsuri economice dezastruoase pe termen lung.

După 10 ani de aplicare, week-end-ul tranziţiei româneşti seamănă tot mai puţin cu modelul din care şi-a închipuit că se inspiră. În Occident, dezvoltarea unei productivităţi superioare a muncii a făcut cu putinţă introducerea săptămînii de lucru de 5 zile. În România, introducerea intempestivă a săptămînii de lucru de 5 zile nu a făcut cu putinţă dezvoltarea unei productivităţi superioare a muncii. Ca alte rînduieli similare, dublarea week-end-ului rămîne contraproductivă în absenţa premiselor care i-au legitimat apariţia pe meleagurile unde s-a născut.

Pavel CÂMPEANU

Bazar

O alternativă ştrumfească

Vorbeam, mai demult, de poveşti care nu ştiu să păstreze simţul măsurii. Lista înşirată data trecută ar putea, evident, continua. Unele reinterpretări pot fi chiar simpatice, precum în cazul volumului *Cei trei purceluşi* apărut la editura IRI: acolo există un paragraf separat unde ni se precizează ce s-a întîmplat cu lupul după ce s-a fript în ceaunul purceluşilor.– „El a ajuns la un pîrîiaş unde a stat multă vreme cu fundul în apă, ceea ce nu este prea plăcut pe timp de iarnă, mai ales dacă ai reumatism“. Cred că precizarea în sine îşi are sensul ei, asigurîndu-i pe copii că lupul nu a păţit ceva irevocabil, ci doar o criză banală de reumatism, care l-a adus pe calea cea bună.

Poveştile marelui ştrumf, apărute la editura Egmont, se apropie, în opinia mea, cel mai mult de tonul „corect“. Avantajul lor este că nu sînt doar o culegere de poveşti separate, ci un volum unitar. Tema volumului – una clasică: o utopie. Societatea ştrumfilor se conturează ca un model unitar şi bine-gîndit. Nu vă gîndiţi la partide politice, clase şi conflicte sociale; cartea ştie să se păstreze în limitele bunului-simţ al basmului, în care, de altfel, precizia şi conformitatea istorică nu sînt relevante. Ştrumfii sînt suficient de bine organizaţi, pornind de la caracteristicile lor personale: unul e fricos, altul e visător, un al treilea – glumeţ, un al patrulea – contra, încă unul morocănos, bleguţ, cochet, pofticios. Se observă cu ochiul liber că nici unul din defectele ştrumfilor nu este fatal: nu există ştrumful rău, invidios, violent, terorist, egoist, dictator... Pentru prost se spune, delicat, „bleguţ“ – iar în respectiva povestire defectul lui nu e sancţionat, ci răsplătit. Cealaltă clasificare a ştrumfilor are drept criteriu ocupaţiile acestora; nici aici nu vom întîlni un ştrumf inginer, altul doctor, profesor, ministru, parlamentar, om de afaceri... Din simplul motiv că, în comunitatea lor, nu e nevoie de aşa ceva. Profesiile lor sînt între munca fizică şi creativitate: ştrumful fermier, constructor, fîntînar, fierar, bucătar, sportiv, pictor, poet. Singura care nu are nici caracteristică, nici profesie este Ştrumfiţa; un soi de etern feminin inocent-perfid, între Albă ca Zăpada şi Betty Boop: nu se „cuplează“ cu nici un ştrumf, dar nu ezită să-i folosească pe toţi, la nevoie, pentru treburile ei personale, manipulîndu-i într-un stil hollywoodian.

De ce ştrumfiţa e una singură, rămîne un mister. Tot aşa cum ce sînt, de fapt, ştrumfii, rămîne la fel de misterios; ceea ce ştim despre ei e că sînt „mititei“; şi, evident, îi putem vedea în desene, nişte pitici albaştri cu scufii şi pantaloni albi. Să aibă dimensiunea ceva cu simplitatea lor (în sens pozitiv)? În ciuda nelămuririlor conceptuale, poveştilor acestui soi de pitici rămîn o alternativă cumsecade în inflaţia de cărţi pentru copiii mai mici. Limbajul în care sînt povestite mi se pare adecvat, neavînd nimic de-a face nici cu cel mahalagesc, nici cu cel violent. De asemenea, ceea ce e încă mai important, subiectele poveştilor se pricep să păstreze măsura între prezenţa imaginaţiei şi un conflict inofensiv, păstrîndu-se într-un umor neîngroşat şi într-o morală neostentativă. Excesele sancţionate sînt, în general, cele ale inadecvatei aprecieri de sine, cele ale ieşirii din firesc. Cele mai frecvente întrupări ale acestora sînt Ştrumful cu ochelari, care crede că se pricepe la orice pe partea serioasă, şi Ştrumful glumeţ, care-şi imaginează acelaşi lucru pe partea aparent neserioasă. „Forul“ care sancţionează este opinia publică ştrumfească, iar modalităţile prin care o face sînt rîsul fără maliţie şi bunul simţ. Efectul admonestărilor este întoarcerea la normalul dintotdeauna, de la sine înţeles. De pildă, acelaşi Ştrumf cu ochelari s-a hotărît, într-o zi, să predice sensul vieţii în lumea largă; oamenii din afara lumii lui l-au prezentat unii altora ca pe-un exponat bizar, de pe urma căruia se puteau scoate bani, fără să-i intereseze un cuvînt din ce spunea. Nimic nou în asta, veţi spune. Ştrumful cu ochelari are, însă, parte, într-o altă poveste, şi de o pedeapsă mai frumoasă: pierzîndu-şi ochelarii, eroul nostru se autosaneţionează printr-un curaj şi o politeţe generate de confuzie. De pildă, Babei-Cloanţa, care era gata să-l mănînce, îi spune: „Iertaţi-mă, preafrumoasă doamnă (...), sper că nu v-am lovit rău“. Astfel nu îi stoarce doar Babei „o lacrimă de fericire“, ci scapă cu bine din toate primejdiile.

Entuziasmul meu cu privire la poveştile ştrumfilor poate părea de-a dreptul „ştrumfit“; el îşi are sens doar în contextul unui impresionant număr de alte cărţi pentru copii fără haz, cap şi coadă.

Iaromira POPOVICI

Zilele cu „Mizerabilii“

Trebuind să-mi cîştig existenţa fără să-mi vînd sufletul, am făcut şi eu, la viaţa mea, filme proaste, nu mă simt străin, impostor sau demagog în problemă, ştiu ce înseamnă un film neizbutit. Numai că eu şi forţele creatoare cu care mă însoţeam, ştiam dacă filmul ne-a ieşit prost, nefericit, din ce cauze, fiindcă nu eram proşti şi unul-două succese pe ramură, rezistente şi azi, tot înregistraserăm, izbutind cît de cît să-i „minţim“ pe cenzori. Nu izbuteam – nici vorbă – întotdeauna. Aveam talentul în altă parte, dar nici să murim de foame nu ne convenea. Încît nu o dată mai marele studioului, om admirabil care pînă la urmă s-a specializat în paşoptism, ne-o putea spune deschis: „Fraţi căuzaşi, ce ne facem? Am plesnit-o în soartă...“.

De fiecare dată constatam că nimic nu se mai putea îndrepta. Un adevărat film prost are această calitate superioară: nu poate fi îndreptat decît în mormînt. Trebuie să ai inteligenţa de a deosebi un adevărat film prost de un film neîmplinit în prostia lui. Un criteriu e acesta: unui desăvîrşit film prost nu-i mai poţi face nimic, aşa cum dintr-o capodoperă nu poţi schimba vreo virgulă sau vreo scenă. Nimic nu-l mai salva, nici o replică, nici un gag, nici o moacă de actor, nici un şlagăr, şi – durere mare – nici un critic din lagăr. Dacă eşti inteligent – şi am văzut, credeţi-mă, oameni foarte inteligenţi producînd filme cum nu se poate mai proaste chiar şi la Hollywood, inteligenţa avînd şi ea neputinţele ei în lupta cu cenzura şi autocenzura... – dacă eşti, deci, cu ceva minte la cap, spui: „Dumnezeu cu sila, publicul cu mila...“ şi-l laşi aşa, cum a ieşit de la mama lui. Căci dacă vrei să îndrepţi un film prost, s-ar putea să izbuteşti, şi atunci te pîndeşte un pericol şi mai mare, şi mai grav, şi mai sumbru: filmul prostuţ. Oricînd trebuie preferat unui film prostuţ, un adevărat film prost. Mai ales în această direcţie nu merită să fie făcute concesii, iertaţi-mă, dar ştiu ce vorbesc.

Ce se întîmpla, totuşi, mai departe? După ce constatam dezastrul, pot spune că nu mai puteam scoate nici o vorbă, nu mai aveam putere să bem nici o bere, ca să nu spun şampanie, cum se obişnuia... Admit că nu ne sinucideam – dar, în ce mă priveşte, nu ieşeam din casă, nu mai citeam ziarele, nu mai căutam nici o Salvare, cu „s“ mare sau mic. Ceilalţi coautori se izolau şi ei în domiciliul neforţat. Unul îşi scotea telefonul din priză, altul îşi desumfla cauciucurile bicicletei, un al treilea se dedica bucătăriei, eu mă aruncam în „Mizerabilii“ lui Victor Hugo, cartea care mă însoţeşte de mic copil în fiecare bătălie pierdută, la fiecare eşec. Cum încerc o nenorocire, mă întorc la Jean Valjean. Fie vorba între noi, am reluat-o nu o dată.

Dar toţi ne simţeam solidari în acel sentiment profund, tonic şi capabil chiar de grandoare, numit, pe scurt, de Tolstoi: ruşinea.

N-aveam de ce să fim mîndri, firească, dar nici nu ne prefăceam că nu ştim ce nenorocire a căzut pe capul nostru. Nu ţineam fruntea sus – repet: nu eram proşti – dar nici nu stăteam cu capul în pămînt: priveam drept în ochi ruşinea, sperînd tainic că şi ei, în cele din urmă, i se va face milă de noi, ne va înţelege lipsa de inspiraţie (nu de talent) şi ne va lăsa în plata Domnului, ca o mamă bună, ca „o damă bună“: ce e.

Hotărît, nu e nici o bucurie să-ţi fie ruşine, dar nici nu poţi fi vreodată fericit în artă, dacă n-ai încercat-o bine şi amarnic pe propria-ţi piele de artist. Marx – iertaţi-mă de vorbă complexă, dar la 1 octombrie 1999, un sondaj al BBC-ului l-a consacrat ca „gînditorul mileniului“!? – îi scria la 1843 unui tovarăş de idei că „ruşinea e întotdeauna o revoluţie“. Azi constat că există regizori şi scenarişti, mai ales scenarişti, care se autoconsacră şi revoluţionari, fără să încerce nici o ruşine. E adevărat că – permanent conformişti – se dau azi şi foarte antimarxişti...

O, fraţii mei căuzaşi!

Radu COSAŞU

Pipilotti, *Juha* şi John S.

Deşi conjuncturală, expoziţia *mostre* de la Muzeul Naţional (curator: Ruxandra Balaci) a fost evenimentul cel mai important din seria de trei cu care s-a inaugurat biroul românesc al Fundaţiei Pro Helvetia (celelalte au cuprins un concert de jazz şi un spectacol de dans contemporan). Amenajată în Sala de marmură neagră a muzeului, *mostre* a pus faţă în faţă doi participanţi elveţieni la Bienala de la Veneţia din acest an (Pipilotti Rist şi Roman Signer) şi doi participanţi români (Dan Perjovschi şi subREAL). Ce-i drept, mult mai puţină lume a călcat pe desenele lui Perjo decît la Veneţia (în îmbulzeala vernisajului am făcut-o şi eu, accidental) şi, probabil, destul de puţini au avut inspiraţia să calce pragul muzeului taman între 11,30 şi 13,00 – cînd erau proiectate filmuleţul de 12 minute al „eroinei artei elveţiene" (Rist) şi cel, de aproape o oră şi un sfert, despre Signer... Însă, din punct de vedere al concepţiei, totul era perfect în „samplarea" naraţiunilor orizontale marca Perjo cu road movie-ul documentar *Signers Koffer* şi a „perturbărilor" post-psihedelice *Pickelporno*-grafice ale Pipilottei cu deconstrucţia grav-ironică şi angajat-jemanfişistă a subREALilor. ● La Sala Auditorium a aceluiaşi muzeu, o prezenţă familiară: filmul finlandez, ilustrat prin capodoperele sale şi prefaţat de E. S. Ambasadorul Heikinheimo – care a făcut atît de mult pentru acest Cinema încît ar trebui ca Aki Kaurismäki să-i dedice măcar un film! 10 pelicule, de la foarte vechi (1936) la foarte noi (1999), au putut fi văzute timp de cinci zile; dincolo de ultimul Kaurismäki – genial în prima parte, cam oarecare în a doua şi ratînd finalul... –, revelaţia a constituit-o chiar primul *Juha* (cel de-acum exact 63 de ani!): un film solid, surprinzător de senzual, cu cîteva găselniţe de cadraj absolut (post)moderne şi cu un final mult mai puternic – şi, aş zice, mai subversiv – decît la Aki...! ● În fine, la Sala Radio, în cadrul Festivalului „British Days", un „monstru" bonom şi electrizant – jazzmanul John Surman – a adus pe culmile delirului un public extrem de exigent, şi care probabil că se aştepta la cu totul altceva... A fost însă oratoriul *Songs and Proverbs* – o piesă dificilă, cu ruperi de ritm şi de voci (Corul Radio), cu aşteptate improvizaţii şi neaşteptate orchestraţii, cu solouri frapante de orgă/saxofon/clarinet bas şi momente de ansamblu aproape preclasice, pe scurt: o premieră (piesa s-a cîntat prima oară la festivalul coral de la Salisbury, în 1996) care putea fi o cădere politicoasă (deşi publicul nostru aplaudă orice) şi care a fost un triumf *casual*!

Aki Kaurismäki, *Juha* (1999)

Alex. Leo ŞERBAN

Dezbateri la Balvanyos

Balvanyos este o staţiune balneară situată undeva, nu departe de Târgu Secuiesc, în judeţul Covasna. Singura cale de acces este un drum asfaltat care trece prin localitatea Turia şi ajunge la Bixad. La trei kilometri de Băile Balvanyos, aruncat pe o coamă de deal în apropierea unei „grote cu sulf", se află Hotelul Carpaţi. Aici, sub emblema **Asociaţiei Române de Dezbateri, Oratorie şi Retorică – ARDOR**, s-a desfăşurat între 26 şi 29 octombrie cea de a V-a ediţie a Taberei Naţionale de Dezbateri Preuniversitare. Tema de anul acesta a fost globalizarea, propoziţia supusă spre analiză participanţilor fiind *Globalizarea ameninţă identitatea*. Discuţiile – exemplare prin spiritul democratic, argumentarea strînsă şi *fair-play*-ul lor – s-au oprit mult asupra diferitelor accepţii şi definiţii ale termenilor, fapt care i-a determinat pe doi dintre invitaţii prezenţi să facă unele precizări. Analistul politic Cornel Codiţă a ţinut un seminar despre globalizare, iar Sorin Costreie, asistent universitar la Facultatea de Filozofie din Bucureşti şi co-autor al manualului de *Logică şi argumentare* apărut la Editura Humanitas, a vorbit despre relativitatea noţiunii de identitate.

În faza finală a competiţiei s-au calificat 30 de echipe formate din cîte trei participanţi, membri ai cluburilor de *debate* din cele patru mari zone: Muntenia, Banat, Transilvania şi Moldova. A existat, de asemenea, şi o secţiune de dezbateri desfăşurate în limba maghiară. Printre cei calificaţi s-au numărat şi reprezentanţii României care au obţinut anul acesta locul I la individual şi pe echipe la Tabăra Internaţională de Dezbateri, din Croaţia, ca şi titlul de cel mai bun vorbitor.

Despre organizare un singur cuvînt: excelent. Şi încă unul: felicitări!

Vom publica mai multe amănunte despre ARDOR, despre programele asociaţiei şi, în special, despre fazele finale ale Competiţiei Naţionale de Dezbateri preuniversitare şi universitare în numărul următor al suplimentului *Vineri*. **(C. M.)**

Din fanfare funerare

Îmi vine să mă rîd

Vorba unuia: oare cum o fi ducînd acasă cele o sută şaizeci de milioane bani peşin pe care îi încasează cutare director de la cutare regie de stat falimentară. În tot cazul bine a spus cel ce a spus că mai bine s-au descurcat directocraţii acum decît sub domnia PDSR care, orişicîtuşi, le este mumă naturală. Ce vrea să fie economia de stat în România? Salarii pentru manageri de ordinul apocaliptic enunţat mai înainte şi o poezie a ruinurilor uzinale mai ceva decît în poeziile lui Grigore Alecsandrescu. Despre astea de pe urmă aur fi de povestit multe, numai că nu mai interesează pe nimeni, le las şi eu în deplina lor uitare, în burniţa toamnei, vă îndemn doar să ne amintim cu nostalgie despre cum anume se chinuie să supravieţuiască buruienile şi frunzele de arţar printre fierătanii fără rost aruncate la o margine de cale ferată în curtea uzinei gospodărită de directorul şi de consiliul de administraţie responsbilizaţi cu salariile acelea care nu există decît în feeriile de basm, atît de iscusit aduse în atenţia fermecată a umanităţii de fraţii Grimm. Nu departe se aude cu intermitenţe vuietul mulţimilor la mitinguri revendicative, cer salarii, apă caldă, indemnizaţii de peste vară şi de peste iarnă, creşterea grijii statului. Stau ca un Cezar al melancoliei şi socotesc cam ce dimensiune are în centimetri cubi milionul şi jumătate pe care îl iau lunar şi reamintesc lumii că de-ar fi să fie totul plătit în bancnote de zece mii, sau de cinci, aş avea niscaiva dificultăţi să îl strecor în buzunarul pardesiului, numai că acum, de cînd cu bancnotele astea roşietice de 100.000 îmi este mult mai la îndemînă şi mie, dar mai ales domnului manager de stat care, în loc să ducă la soţioară, în dreaptă folosinţă, două geamantane de lovele, duce doar unul pe lună. Mie cel mai mult îmi vine să mă rîd, ca să vorbesc în graiul locului, de cum se vaietă tot felul de domnişori şi domnişoare plătiţi în valută pe la televiziunile centrale că vai, vai, ce greu o ducem. În timp ce-i ascult pe domnişori şi domnişoare mi se arată aşa ca într-o aburelă, un fel de epifanie, o arătare asemenea aceleia de pe valea Damascului, şi nici nu pot spune ce-i aceea ce se arată: arătare sfîntă ori vis mincinos, iluzie ori fapt de viaţă. Şi cum spun, în abureala minţii mele (sau mai bine zic în abureala minţii noastre, că sîntem mai mulţi) taman vine domnu' Adrian Păunescu şi se indignează pe acute joase, zice: „vai, vai, popor român ce greu o duci" şi, pe urmă, după ce isprăveşte cătinarea, pleacă la vila lui cea mare într-un Nissan Patrol, urmează la rînd dom' Vadim şi zice cu ochii înfipţi în vulturul brâncovenesc: „e destul, sărăcia ne omoară pe toţi" şi după ce spune ce are de spus, repejor urcă la Mercedesul personal, trînteşte uşa supărat pe sărăcia care nu-i dă pace, porneşte aerul condiţionat sau ce-o mai fi avînd el pe acolo, porunceşte şoferului să plece degrabă la Butimanu sau la alte locaşuri asemenea.

Aşa mi se arată abureala aceea în vis: în loc să-i văd săraci pe măsura văităturilor, dimpotrivă, iată-l pe uica Ion Diaconescu, de la Parlament aburcîndu-se bătrîneşte şi chibzuit într-un Land Rover cu clanţe nichelate. Mă uit, mă frec cu metodă la ochi şi-mi zic în barbă ca Baiazid în vremea întîlnirii decisive cu Mircea: „mă, să ştii că uica Ion a greşit destinaţia, în loc să urce în Dacia de serviciu să saltă altundeva, ca uina Mărie lu' Keke de lîngă Timişoara, aşa se aburcă, identic, pune piciorul uina pe scara de la cocie, se lasă cu o mînă pe curu' calului şi cu mare greumînt de la spondiloză se aşază lîngă cociş pe şiţ, adică pe bancheta din faţă. Se duce în treaba ei şi toţi politicienii privesc îngrijoraţi de prin dosul parbrizelor şi dau din mîini şi ne spun aşa: „pînă cînd va mai trăi în ăst mod subeuropean uina Mărie lu' Keke, pînă cînd va mai fi ea componenta de bază a generaţiilor de sacrificiu, cînd va avea şi ea în sfîrşit parte de miturile educative ale lui Cristi Tudor Popescu, cînd, în sfîrşit, în loc de spondiloză, de curul calului şi de şiţul de la cocie se va împărtăşi de bienfacerile mitogenezei naţionale şi va privi cu dispreţul calm al unui neam superior din naştere la Beji-neni, doamna de altă etnie, de altă istorie, de altă zarişte cosmică care şi ea urcă în cocie cu spondiloză şi mult mai grasă întrucît ani în şir a lucrat la cantina ceapeului, şi cum zic, aşa se întreabă politicienii în abureala aceea a mea, se agită în dosul parbrizelor Patrol Nissan, Mercedes, Opel Vectra, stau acolo şi dau din mîini, mişcă din sprîncene ca să ne dea de înţeles că ţara e în pericol: cum se poate să se întîmple toate acestea, cum se poate ca Beji-tanti să se aburce şi ea pe şiţ şi să plece în devălmăşie multiculturală la cules de porumb cu toate că, iată, ar fi de aşteptat ca uina Mărie să murmure, ca pentru sine măcar, în hurducăitul imperceptibil al vehiculului, cîntarea aceea care începe cu versul „Noi suntem români" (a se observa stricta respectare a formei verbale hotărîtă de inginerii de prin Academia Română în acelaşi scop) şi care sfîrşeşte cu versurile nemurite de inteligenţa creatoare a confratelui Radu G. Ţeposu ori Radu Călin Cristea, nu mai ştiu care din ei, şi care o vizează direct pe grasa de Beji cu întrebarea de extract ontologic: „tu eşti unguroaică clară/ Ce coţi tu la mine-n ţară?" Să nu le băgăm în seamă, vise, aberaţii onrice.

Şi cum vă spun, pe cîtă vreme mă lăsasem eu furat de imaginile de mai sus, iacătă benzinarul mă interpelează şi-mi zice cu voce moale: „domnu', dacă vă grăbiţi, vorbesc eu cu"... şi-mi arată peste drum, de cealaltă parte a ceasului care torcea ca un motan în bucătăria bunicii, un ins cu un foale amplu revărsat de sub un sfetăr verde de lînă, cu nişte nădrăgoci largi, care umple un şir foarte lung de canistre, îi zice aluia ceva în ideea înţelegerii nevoilor semenilor, nu mai reţin exact ce i-a spus, destul de bine că domnul mare în foale mă priveşte oarecum surprins de figura mea care avea (ca de fiecare dată cînd iau salariul) ceva din aceea a unui Cezar al melancoliei. Mă priveşte atent şi niţeluş uimit, îmi zice: „da' ce cauţi aici să cumperi benzină de asta?" La întrebarea lui zic următoarele: „păi, dacă-mi permiteţi, preţul mă atrage, e nouă mii litrul". Zice el: „da' nu cumpără nime', asta-i pîntru sîrbi, e proastă, bate avansurile la motor cu benzina asta". „Aha", zic. „Păi, vezi", zice. Mă aburc la volan şi plec, las înaintea mea un beamveu aşa cum stă bine unei dacii autohtone şi îmi fac reproş că adică de ce a trebuit să mă intimidez, trebuia să-i spun aluia în nădrăgoci că la mine cam bate avansurile la buzunarul cu salariul, dracu' m-a pus să iau figura asta de intelectual căzut pe gînduri, acu' n-am decît să merg la staţia Shell.

P.S. Primesc scrisoare deschisă de la domnul N. Soceneanţu referitor la povestea mea cu indienii Sioux de pe strada Cozia. Domnia-sa mă fluieră pe drept că de ce am transcris „cocieş„ cînd graiul locului e altfel şi anume pur şi simplu cociş. Îl asigur că aşa am scris numai că s-a fost transcris în redacţie în registru fonetic muntean. În legătură cu celelalte fluierături, ele au temei numai că, în ce mă priveşte, am evoluat pe alt stadion: unul în care s-a jucat un meci nu în divizia ştiinţifică ci în aceea, mult mai smerită, a prozei. Prin urmare ce mi-e tanda ce mi-e manda, adică în lumea lui Coarci-bacsi şi a lui Milan Păntălie, crîsnic de profesie şi băutor de rom cu bere la Calul Bălan, Kunstelep incorect şi Kuntztelep corect, ocská care înseamnă vechituri, şi Ocsko Tereza care înseamnă ceea ce ştim cu toţii, are tot atîta importanţă cîtă are etimologia cuvintelor „zălud" şi „zăbunit", în acelaşi grai local, care ar proveni din limba lui Coleridge întrucît zău este transcrierea fidelă a larg utilizatului the.

Mai spuneţi că uliţa Cozia s-a numit înainte vreme Ion Vasii; acesta, după cum mă asiguraţi, fusese „patriot bănăţean". Ce să spun la toate astea? Mărturisesc că mitogeneza mea s-a petrecut la Lipova, la 60 de kilometri depărtare de Timişoara, şi că acest falnic tîrg de provincie este poarta de intrare din provincia istorică Banat în provincia istorică Ardeal. Vara, în pruncie, cînd treceam înot Mureşul de la dreapta spre stînga ajungeam în Banat şi, dacă o luam invers, ajungeam în Transilvania. Cît despre strada Cozia, fostă Ion Vasii, pot să povestesc că domnul Macek, vecinul, stă pe Timotei Cipariu, colţ cu strada în discuţie, şi că m-a sfătuit să scurtez crengile toamna (şi nu primăvara) la un pom cu frunze late ca să nu măturăm „în continuu", vorba dumnealui, trotuarul pînă la Crăciun.

În cele din urmă, şi pentru că dumneavoastră semnaţi cu titlul de informator şef, mie nu-mi rămîne alta decît să mă semnez, al dumneavoastră ofiţer de legătură

Daniel VIGHI

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Sfîntul Pantelimon

Cîntecele hip-hop au făcut din Pantelimon un cartier-vedetă. Ferentari, un cartier încă rău famat, a fost surclasat şi a devenit un Pantelimon *avant la lettre,* în timp ce Pantelimonul este un Ferentari *new-wave.* Aici, se ştie (se cîntă, se videoclipează) domină violenţa, lupta pentru supravieţuire, drogurile. „Life in the street!" strigă euforic cei ce încearcă să impună modele occidentale negative tip Brooklyn, Bronx; „Sărăcie!" se tînguie alţii care şi-au dat seama că doar două mîini – stînga şi dreapta – nu mai sînt de-ajuns pentru a trăi civilizat. Undeva, printre aceste convingeri, numele întreg al cartierului – „Sfîntul Pantelimon" – a rămas doar *Pantelimon.* Am înţeles de ce după incursiunea în cele mai fierbinţi zone: *Capătul lui 14* (nume datorat tramvaiului 14 care întoarce acolo) şi *Socului.*

Băieţi de cartier

„VdP" înseamnă *Viaţa de Pantelimon* chiar şi atunci cînd este scris pe zidul unei şcoli şi este semnat – „Grasu care iubeşte o fetiţă". „VdP" nu este trăită de oricine.

La început a fost distincţia *băiat de oraş,* i-a urmat cea de *băiat de cartier.* Acum cei mai tari sînt *băieţii de băieţi,* superlativ absolut acordat agonicilor care trăiesc în stradă şi „se descurcă", „se afirmă", supravieţuiesc, respectă legi nescrise. Doar ei au o viaţă de Pantelimon. *Băieţii de cartier* nu trăiesc o astfel de viaţă. O îndură, îi rezistă triumfal: nu s-au lăsat de şcoală, nu s-au apucat de furat, nu au combinaţii (adică afaceri) dubioase. Ei sînt liniştiţi, aproape apatici. Faţă de mizerie şi violenţă se resemnează fredonînd B.U.G. Mafia, Paraziţii, La Familia etc.

Ajung la Liceul Electroaparataj îndrumat de cineva care mă întreabă senin: „Dar de ce vreţi să ajungeţi acolo? Sînteţi distribuitor de droguri?". Aici băieţii de cartier, foarte comunicativi, îmi explică. Sînt scoşi din rutina casă-şcoală de băieţii de băieţi care-i aşteaptă seara la ieşirea din incinta liceului, un „holy land" cu bodyguarzi – cîteva grame de cocaină la preţ redus, o tîlhărie, o bătaie, un viol. Bodyguarzii nu au cum să-i apere pe elevi mai departe de poarta şcolii, de unde ar trebui să intervină Poliţia, şi au convingerea că „este şi vina adolescenţilor: nu mai au bun-simţ; băieţii sînt teribili, fetele se îmbracă provocator"... Asta înseamnă să fii *de cartier:* e greu, e urît, e nasol, în general „e naşpa că ne jepcăresc ăia mari", cum îmi spune un elev de la „Electroaparataj", şi nu te poţi răcori decît snopindu-i la rîndul tău pe aurolacii din tramvaie. O altă soluţie ar fi să treci de partea celor puternici sau măcar să adopţi un *look* acceptabil pentru un asemenea mediu: *Broscoiu' într-a noua* → „Dom'le nu e chiar ca-n cîntece, da' ne-am organizat şi noi – sîntem Brigada de Fier". O voce precaută îi suflă din spate „Bă! Aruncă ţigara... vine profu' de sport!", şi poate că tocmai din cauza asta rezistenţa lor se transformă în resemnare şi tăcerea în acceptare, iar legile pe care le-au învăţat odată pentru a nu le respecta sînt folosite pentru „afirmare". O mentalitate, un joc duplicitar care a făcut victime nu doar în Pantelimon, ci în toate cartierele Europei de Est în ultimii 50 de ani. De ce ar surprinde aici?

Iniţierea

În faţa liceului „Lucian Blaga" (acolo unde, după spusele paznicului „ăia mici fac furăciuni puşi de ăia mari") am cunoscut primii *băieţi de băieţi* – Sclavu', Terchilă, Tutungiu. Tutungiu este convins că dacă i-aş datora bani, pentru liniştea lui sufletească, mi-ar tăia capu' şi l-ar pune într-o pungă pe televizor. Rîde sadic cu o strungăreaţă mare cît doi dinţi sparţi. Norocul meu e că „sînt de la ziar" şi aş putea să-i fac vedete, în concluzie nu aş avea cum să fiu dator faţă de el. Vestea că „a venit un ziarist, bă!" strînge repede în jurul meu aproximativ cincisprezece inşi. Într-un final apare Ţoiu (voi afla mai tîrziu, Ţoiu este unul din cei mai respectabili şi respectaţi proxeneţi din zonă) împreună cu patru *tovarăşi* (aşa îşi spun ei – nu prieteni, nu colegi – „tovarăşi"). Unul dintre pici merge la el şi îi spune gesticulînd cine sînt şi ce vreau, după care Ţoiu se apropie. Cercul din jurul meu se desface şi sînt, ca într-un western, faţă-n faţă cu el. Spune binevoitor: „Eu scot acum un cuţit (şi scoate un cuţit care mi s-a părut atunci uriaş) şi ţi-l înfig de două ori în picior, ca să ştii cum e viaţa de Pantelimon. Aici e Capătu' lu' paişpe... Înţelegi?" Înţelegeam şi mă bucuram că era doar capătul lui 14. Sfîrşit de discurs şi moment de destindere în care mai apar cîteva bricege, cineva îmi pune un spray paralizant în ochi. Toţi se amuză şi se bucură ca de-o jucărie nouă. Ţoiu îşi pune cuţitul la loc şi totul revine la normal. Discutăm ca orice oameni civilizaţi despre viaţa în cartier.

Viaţa de Pantelimon

Există în Pantelimon o ordine peste care e greu, dacă nu imposibil să treci – cea a cartierului, a colectivului. Într-un stil „british", nimeni nu-şi depăşeşte limitele impuse de poziţia sa în cartier. La rîndul ei aceasta ţi-o afirmi fie prin bani, fie prin neamuri (în funcţie de clan), prieteni (aceştia formează o *brigadă)* ce te-ar putea ajuta la nevoie şi ar sări „cu săbiile şi cu topoarele pe duşman". În adevărata „VdP" nu poţi fi tu prin tine, ci doar cineva prin ei. *Sentimentul* că aparţine unei colectivităţi înseamnă pentru individ şi inferioritate în faţa *acesteia.* Acceptarea unei ordini va da senzaţia de împlinire ce-l va scuti de truda de a gîndi şi a voi viitorul. Entuziasmul spiritului gregar îi cuprinde, un curent care îi ia cu sine. Astfel de psihoze, într-un final, îi domină şi scot la iveală un om nou şi viitorimea lui. „Frate" la bine şi la rău cu celălalt, băiatul de băiat devine un individ pasiv, împăcat cu starea de lucruri dată, îndulcindu-şi viaţa prin sentimentul secret al identităţii atipice şi prin mîndria marginalităţii de martir. Sună cunoscut, sună mioritic.

În Pantelimon te poţi plimba liniştit la miezul nopţii, dar poţi să iei bătaie în plină zi. Totul depinde de o privire, de un gest, de un amănunt ce ar putea enerva. „Pe scurt, mă învaţă Adi, nu trebuie să mergi în impresii", adică să ai o prezenţă cît mai discretă. Pentru cei ce locuiesc la *Capătul lui 14* este mai dificil. Şi-au făcut prieteni şi asta înseamnă şi duşmani. Începînd de la copiii de 10 ani toţi poartă la ei un cuţit, un briceag, un spray paralizant „pentru autoapărare". Cele mai tari „bande" sînt Brigada lui Caran şi Brigada lui Tostana. În vremurile bune, pe-aici domneau alte clanuri – Garincea, Fraţii Manu, Fraţii Pîrşoiu, şi înfruntările erau cu mîinile goale. Acum zona Caran şi Tostana este numită „zona indienilor". Ultima oară s-au înfruntat în urmă cu o lună cînd a fost un adevărat război cu săbii, topoare, furci, sticle incendiare. Au venit „mascaţii" (trupele speciale de poliţie) şi lucrurile s-au mai liniştit. Ghetoul, atît cît l-am putut vedea noaptea, este o aglomerare de blocuri cu patru etaje, şubrede şi insalubre. În spate se zăresc case ţărăneşti dărăpănate, probabil din vechea mahala. Văzut noaptea, mi-a părut o hrubă uriaşă, înspăimîntătoare. Femei cu copii în braţe pe treptele blocurilor, copii desculţi, îmbrăcaţi sumar, grupuri de tineri pe la colţuri discutînd în şoaptă, oameni care beau pe tomberoane. O atmosferă de lagăr, de curte spitalicească unde muribunzii îşi fac plimbarea înceată cu gîndul că ar fi ultima. Ne oprim într-un loc luminat la capătul ghetoului. Călăuza îmi arată undeva în depărtare – Dobroieşti, Pantelimon-sat. Între Pantelimon-sat şi Pantelimon-cartier este o ură fundamentală. „Cînd îi prindem p-aici-îi omorîm cu bătăile. Şi ei la fel – cînd ne prind ne calcă-n picioare. Da' mai des îi prindem noi că au drum prin oraş„. Încăierările cu cei din sat oferă ocazia bandelor din cartier să-şi etaleze forţa. Ca o paradă militară de ziua naţională.

Un băiat de 25-26 de ani, venit în cartier de 3 luni, deşi a primit „botezul" şi are nasul rupt, susţine că viaţa aici nu e atît de dură pe cît se vorbeşte. În general interlocutorii pe care i-am avut mergeau dintr-o extremă în alta, încercînd, pe rînd, să umanizeze acest mediu violent, să-l prezinte civilizat, sau dimpotrivă, făceau din el un tărîm al instinctelor, al forţei fizice.

Mituri contra mituri

Datorită vieţuirii într-un astfel de mediu violent există posibilitatea ca oamenii de aici să nu conştientizeze gradul ridicat al dezvoltării acestuia. Dar de aici şi pînă la a te înarma şi a te organiza în „cete", pentru a-i nimici pe cei „răi", saltul este uriaş. Oricum ar fi, scopul vieţii în Pantelimon rămîne: „să ai bani, să fii băiat de băiat, cunoscut de lume, respectat". Fără bani eşti fals. Trebuie să-i cîştigi cumva...

Proxenetism – „Munca cinstită nu rentează"

Aceasta este premisa. Axiomatic, „munca cinstită nu rentează". Şi atunci se pune problema – din ce trăieşti? În Pantelimon cel mai bine se cîştigă din proxenetism. Dacă nu eşti „peşte", poţi să furi. Este însă destul de riscant: „pentru o roată de rezervă să fac puşcărie?"; profitul este mic – ceea ce furi vinzi greu şi pe bani puţini. Totuşi se fură. Cei mari, profesionist şi calificat, noaptea, din maşini şi la drumu' mare. În stradă se tîlhăreşte doar dacă e o lovitură serioasă: „cînd se vede pe tine că ai bani, te fac, nu te iert". Cei mici acţionează şi ei profesionist, însă la victime pe măsura lor – elevii de liceu sînt „vămuiţi" de bani, geci, genţi, ceasuri etc. La „Electroaparataj" un adolescent povesteşte: „Mi-au cerut cinci mii şi am scos banii să le dau. Cînd au văzut cîţi am mi i-au luat pe toţi – 80.000, banii de manuale". Cum vînzarea de droguri rentează şi mai puţin – „le vinzi greu şi dacă e razie de-a mascaţilor, ţi-au pus cătuşe" – proxenetismul rămîne sursa cea mai sigură şi cea mai bănoasă.

Ca să fii proxenet, în primul rînd îţi trebuie o fată. O poţi obţine în trei moduri: ţi-o faci, adică o convingi să „producă" pentru tine, o cumperi de la un alt proxenet cu o sumă justificată de frumuseţe şi maniere, sau pur şi dur o furi de la un altul impunîndu-te prin brigada pe care o ai în sprijinul tău. Un astfel de furt înseamnă de obicei război. Altfel, între ei, proxeneţii se înţeleg bine. Nu se ceartă niciodată pe „teritoriu"; toate fetele stau în acelaşi loc, clientul vine şi alege. Amplasarea cartierului aproape de şoseaua de centură l-a făcut propice dezvoltării unei ocupaţii de acest gen.

Vestea că aici sînt „fetiţe" aduce clienţi şi din oraş. Ţoiu: „Cartierul ăsta a făcut sute de milioane din prostituţie". Ţoiu are o singură fată, dar pentru că este cea mai frumoasă, cîştigă cu ea mai mult decît ceilalţi, care au două-trei fete în stradă. Pentru clienţii serioşi o astfel de „marfă" costă 100-200 de dolari şi cei ce plătesc o asemenea sumă sînt respectaţi şi niciodată păcăliţi. Aşa se păstrează o piaţă permanentă, din clienţi vechi. Clienţii „pasageri" de multe ori sînt „daţi pe gheaţă", adică păcăliţi: se cer banii înainte şi se stabileşte un punct de întîlnire în apropiere, unde peştele nu mai vine. „Ţepele" nu sînt prea mari – pînă în 500 de mii, altfel existînd riscul unei reclamaţii la Poliţie. S-a întîmplat. Poliţia vorbeşte cu un purtător de cuvînt al grupului de proxeneţi. Se ajunge la o înţelegere, banii sînt recuperaţi.

Un bazat de talia lui Ţoiu poate face cu o singură fată şi 3,5 milioane pe seară. Depinde foarte mult de fată – dacă e frumoasă, curată, dacă vorbeşte bine, ştie să „vrăjească", asta însemnînd posibilitatea unui „bonus" de la client. Între peşte şi fată nu există un procent stabilit dinainte în ceea ce priveşte „încasările". În funcţie de suma cîştigată, peştele ia partea leului. Cel mai bine se cîştigă în week-end. Vremea rece înseamnă închiderea sezonului „de stradă" şi fiecare îşi găseşte alternativă: plecare în străinătate – foarte riscantă pentru că înseamnă o investiţie de 15-20 de milioane, sau baruri de noapte – soluţie avantajoasă, dar greu de găsit un local. Legalizarea bordelurilor? Ar însemna autorizaţie, doctor, casă, contracte... complicat: „Nu s-ar mai face bani. Impozite la stat, hîrţoage... Te apuci să furi, că la muncă nu poţi să te duci, nu rentează".

Cu banii cîştigaţi astfel, Ţoiu îşi cinsteşte tovarăşii, joacă barbut, se-nţoleşte: „Se duc banii. Eu cheltui un milion pe zi. Mi-am luat ceas de 1000 de dolari (mi-l arată), aur (îmi arată brăţara masivă şi lanţul gros de la gît), maşină de nescris... Dacă aş strînge banii, aş face capital să plec afară. Da' acolo? Nu ştiu limba, nu cunosc pe nimeni. Ăia te-mpuşcă imediat. Stau aici liniştit". Poliţia este îngăduitoare cu proxeneţii şi în general aceştia din urmă se înţeleg bine cu patrula („garda"): „Primesc ăştia, tablagiii ăştia. Trădători. Dacă apare vreun căpitan, nu lăsăm nici o fată la stradă. Căpitanu' nu „haleşte". Iradiază tot ce prinde".

Cu ajutorul radiourilor pirat şi al discotecilor de cartier, s-a creat un adevărat underground al muzicii româneşti. Foarte multe formaţii tehno, rap, hip-hop s-au lansat datorită posturilor de radio ilegale şi cu ajutorul D.J.-ilor de acolo. Morfină pentru locuitorii ghetourilor, muzica românească oferă o disperare ambalată artistic, un umăr pe care să plîngă băieţii de cartier şi băieţii de băieţi.

Clonaţi după video-clipurile *mtv*-iste, în faţa băcăniei din ghetoul Pantelimonului se întîlnesc cei mai buni dansatori din cartier şi se lasă în voia basilor pînă dimineaţa, sau pînă se termină băutura, pentru că „Alcoolul este viaţă şi viaţa e alcool / Din zori pînă-n seară trăim în pericol." („Paraziţii").

Cătălin MANOLE

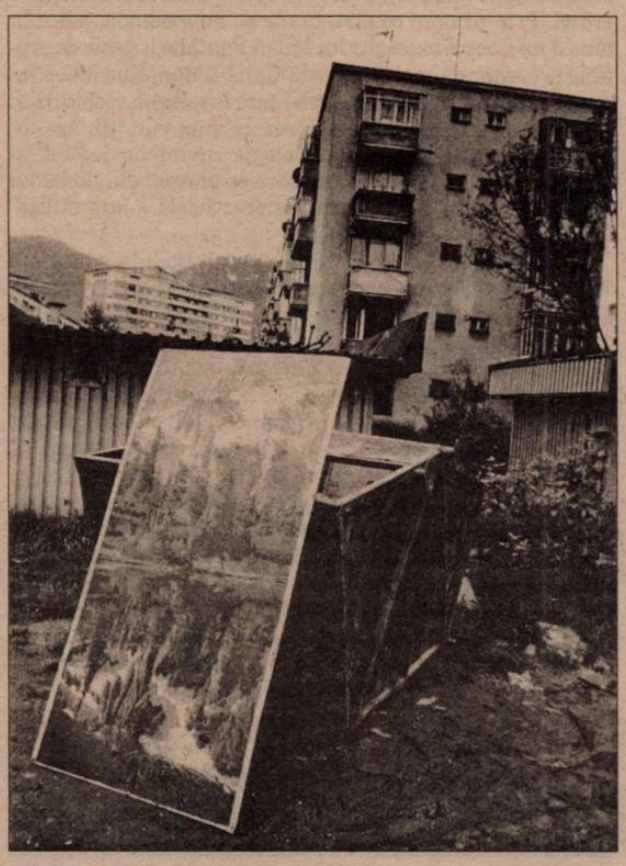

© V. Dorolţi

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Îl cunosc pe...

Gheorghe Nicolăiţă, mişcat

Am înfiinţat Mişcarea Pensionarilor Ce Se Sinucid De Bunăvoie Pentru A Atrage Atenţia Guvernanţilor cu gîndul că oamenii de vîrsta a treia nu sînt deloc respectaţi. Priviţi în jur. Nu ne întreabă nimeni nimic. Trecem prin parcuri, nu ne salută nimeni. Sîntem bătrîni, dar asta înseamnă că avem o educaţie, avem o experienţă. De ce este călcat în picioare şi dreptul de a deschide gura, de a spune că e rău, că e şi mai rău? Cum să trăim, dacă nu putem să ne cumpărăm un palton nou, o mîncare mai bună? Scrie pe noi *crematoriu* de cînd ieşim la pensie! O să scrie şi pe voi, dacă ne lăsaţi aşa. Istoria şi Dumnezeu ne răzbună! E de ajuns acum să zîmbiţi că noi vorbim aşa. Ziceţi că sînt nebun, nu sînt. Ziceţi că n-am ce face. Am ce face, mă plimb, mănînc, mă uit la teve, iar mănînc, dorm. Cine poate mai mult, cu pensiile astea? Sîntem lăsaţi să supravieţuim ca animalele din pădure. Cine iese din iarnă, bine, cine rezistă la gripă, bine. Dar ce doriţi, să ne mîncăm între noi, pensionarii? Asta vreţi? Spuneţi, ce? Că nu ne-am asigurat o viaţă? Cînd erau comuniştii? Furam, ziceţi! E, vă spun eu, erau şi cinstiţi! Vă ştergeau pe dumneavoastră la fund, făceau frigul la cozi, să aveţi o calorie în plus... Şi acum abia aşteptaţi să nu ne mai trezim din somn. A, mersi, am fost generaţie de sacrificiu, dar tu ce eşti? Generaţie de sacrificiu. Ai bani, ai fond de pensie ca lumea? Dacă mîine îţi rupi un picior, cine te ajută? De unde dai bani la asistente, că alea nici la oală nu te scot fără un ban... De unde-ţi iei medicamente, costă! Zici că te descurci, că ai prieteni. Dar, ia vezi, încep să-ţi moară prietenii, copiii se mută în alt oraş, cine te mai împrumută? Zi! Aşa am făcut Mişcarea Pensionarilor Ce Se Sinucid De Bunăvoie Pentru A Atrage Atenţia Guvernanţilor. Cum vom acţiona e simplu. Ne sinucidem. Sîntem cîţiva simpatizanţi ai Mişcării, dar încă puţini. Cînd vom deveni o forţă, atunci vom arăta exact ce putem. Vom fi mulţi, ne veţi găsi şi ce-o să faceţi... o să călcaţi peste noi?

Eugen ISTODOR

Roluri

Lupte shakespeariene pentru putere

Privind într-o după-amiază la televizor şi aflîndu-mă a doua zi după ce văzusem un spectacol cu *Macbeth*, m-am trezit din nou în plin Shakespeare: la Erevan, nişte conspiratori (astăzi ei poartă numele de extremişti sau teroriştişi, după cît se pare, nu e doar o chestiune de onomastică, adică, mai pe româneşte, chiar *sînt!)* au năvălit în parlamentul armean şi au asasinat mai mulţi demnitari, între care pe prim-ministru şi pe preşedintele parlamentului. M-am cutremurat: era ca în *Julius Caesar!* Este adevărat, s-au folosit alte instrumente de ucidere şi, ca în multe alte cazuri cînd se trage cu gloanţe, mai cad şi „victime întîmplătoare" (expresie folosită de agresori), în afară de ţinta vizată. Pumnalele din senatul roman au fost arme mai curate şi mai precise. Dar numai instrumentul crimei politice să se fi schimbat în două mii de ani?

Puterea, care constituie mobilul şi miezul majorităţii dramelor shakespeariene, a căpătat, de data asta în România, o replică parodică, amintindu-ne nu de Shakespeare, ci de Budai-Deleanu: fiul unui bulibaşă din oraşul Săcele a fost luat ostatic şi ameninţat cu moartea de răpitori, plătiţi se pare de către adversarii politici ai tatălui său, cu scopul de a-l determina pe mai-marele rromilor locali să-şi dea demisia din funcţie şi să-şi rupă carnetul de şef; ceea ce mi-a adus aminte de hazliul episod decembrist al arderii carnetelor de partid. Toate astea la televizor: şi comedia carnetelor de partid şi cea a răpirii.

Nu că mi-aş dori, Doamne fereşte, vreo tragedie shakespeariană în blîndul nostru teritoriu cu climă temperată, dar nu mă pot abţine să nu observ că viaţa noastră politică este un mediu mai degrabă prielnic parodiei şi caricaturii, ceea ce a demonstrat, nu fără spirit de observaţie, Alexandru Tocilescu în spectacolul său cu *O scrisoare pierdută* de la Teatrul Naţional. Să fim serioşi! Ce treabă avem noi cu Idele lui Marte?

Dumitru SOLOMON

STRADA SFINŢILOR VEGETARIENI

● Pe uşa de intrare a unui bloc din centrul Bucureştiului este pus afişul următor: „Se interzice categoric aruncatul gunoiului pe trotuar în faţa blocului! Persoanele prinse vor fi aspru pedepsite cu amendă şi cu bătaie! Locul este supravegheat ziua şi noaptea!". Imobilul se află pe Strada Sfinţilor. (**C. P.-B.**)

● Într-o pagină dedicată urşilor din ţara noastră, în *România liberă* de sîmbătă, 30 oct., la un moment dat citim: „Ursul este animal carnivor şi, mai ales, vegetarian". Articolul cu pricina este corect şi, mai ales, bine scris. (**M. V.**)

RATA DE PENETRARE A ÎNGERILOR DE MARMURĂ

● Un model de lamentaţie cu ştaif este interviul dat de dl Vassilios Tsakoniatis (directorul general al Romtelecom) ziarului *Adevărul* (2 nov. a.c.). Întrebat de restanţieri, dl Tsakoniatis spune că 2 din cele 4 milioane de abonaţi îşi plătesc factura în ultima zi, iar alte sute de mii plătesc numai după ce li se suspendă telefonul. Întrebat ce se mai aude cu cererile de instalare de noi posturi depuse la Romtelecom, dl director spune: „planul companiei prevede *instalarea în 5 ani a 2,2 de noi linii* (...). Dintre acestea, *550.000 vor înlocui vechile linii* analogice. *Numai* în 1999 planul prevede instalarea a 330.000 de noi linii (...). În acest fel sperăm să creştem *rata de penetrare* a serviciilor telefonice din România." Nu e exclus ca stimaţii deponenţi de cereri să primească telefoane abia atunci cînd vor înţelege frazele de mai sus. Iar dacă nu, nu. (**A. C.**)

● În New Orleans, se fură monumentele funerare din cimitir. Venită la mormîntul nepotului ei, mort la 14 ani, împuşcat din greşeală, Lucille Prima a constatat că a dispărut unul dintre îngerii de marmură, cel care străjuia, pe partea stîngă, mausoleul familiei. După zece luni a dispărut şi cel din dreapta. A anunţat poliţia, care nu a stat cu mîinile în sîn, astfel că, atunci cînd a venit la înmormîntarea nurorii ei, mama nepoţelului mort, doamna Prima a avut bucuria să constate că îngerii au fost recuperaţi: „Toţi am fost plăcut surprinşi cînd am văzut statuile la locul lor, acolo unde au stat dintotdeauna". (**M. B.**)

LADY DI(ACONESCU) CU SOS DE LĂMÎIE ŞI SMÎNTÎNĂ

● Industria de vinuri a mai făcut un pas înainte pe calea păstrării memoriei personalităţilor şi a creării de mituri: a apărut vinul „demi-dulce Lady Di". Licoarea este produsă în Republica Moldova şi îmbuteliată într-o sticlă ce, probabil, aduce a trup de femeie şi în mod sigur prezintă, la mijloc, o inimă de sticlă. (**I. P.**)

● Stînd la un stop într-un *Espero* alb, pe locul din spate, un bărbat într-un costum gri ţinea în mînă un vraf de articole decupate din ziare. Alături de el în aceeaşi maşină erau alţi doi bărbaţi şi şoferul, toţi în costume gri. Articolul de deasupra, pe care bărbatul (cu ochelari dreptunghiulari fără rame) tocmai îl citea cu mare seriozitate, era din *Cotidianul* şi se intitula: „Diaconescu şi Opriş au păreri diferite în privinţa invitării fostului suveran de Ziua Naţională". Un subtitlu era: „Constantinescu nu are chef să dea ochii cu Regele Mihai". Dintr-un alt unghi se putea descoperi şi identitatea cititorului: Ion Iliescu. (**A. M.**)

Cu ochii-n 3,14

● Dintr-un *International Herald Tribune* aflăm că memoriile amantului Prinţesei Diana (David Hewitt) conţin mai multe referiri la gastronomie decît la amor... Scriind despre prima noapte împreună, Hewitt îşi aminteşte că „felul principal a fost pui cu sos de lămîie şi smîntînă, cu piure de cartofi şi fasole verde." Cîteva paragrafe mai încolo el notează doar atît: „Relaţia noastră a-nceput în seara aceea.". (**a. l. ş.**)

INCULŢI ŞI IGNORANŢI, NU MAI ARDEŢI GAZUL, N-AUZIŢI CĂ E UNU ŞI MAI SÎNT X ZILE?

● Toţi cei care spun – şi-s mulţi cît vorbele într-un talk-show – cu o superioritate sătulă de propria ei cultură, cu o siguranţă obosită de propria ei deşteptăciune, cu o tristeţe execrabilă, că NUMAI LA NOI E POSIBIL AŞA CEVA ŞI ORICE, ar trebui „loviţi" în moalele orgoliului lor, replicîndu-le, scurt şi rece, că sînt inculţi şi ignoranţi. De unde ştiu ei ce spun, de pildă, venezuelienii despre ce e posibil la ei...? Eu nu ştiu ce spun venezuelienii. Bănuiesc însă că numai la noi se poate spune cu atîta dezinvoltură că „numai la noi e posibil aşa ceva...". (**R. C.**)

● Dispar expresii, apar cuvinte noi. Auzim tot mai rar formula „a arde gazul": nu fiindcă ne-am fi hărnicit, dar, între timp, gazul a devenit din ce în ce mai puţin şi mai scump. Începe cariera unui termen ce pare deocamdată străin limbajului nostru: „criogenia" – conservarea corpului uman prin frig. Şi dacă atunci cînd vom fi dezgheţaţi vom acţiona la fel ca pe vremea cînd ardeam gazul? (**T. C.**)

© S. Ivanoschi

● Deşi robotul telefonic a fost prietenul din copilărie al multora dintre noi, bucureşteanul nu pare să fie stînjenit de orele exacte. Zilele trecute o doamnă zbiera pe stradă : „Hai,...cutare..., că e unu!". Văzîndu-mă că trec pe lîngă ea cu un ceas, m-a întrebat: „Da' cît aveţi ora?". „12,30", i-am răspuns. „Mulţumesc." După care a continuat: „N-auzi că e unu?". (**I. P.**)

● Trec zilnic prin Piaţa Naţiunile Unite. De o lună am ajuns să meditez la sentimentul timpului la români, de cînd o campanie publicitară agresivă mă anunţa în fiecare zi că: „Mai sunt X zile". Pînă la ce, nu ni se explica. În acelaşi timp, J. R., alias Larry Hagman, sau invers, nu ne-am lămurit, se învîrtea prin România, aparent fără altă treabă decît de a-i isteriza pe românii care altădată îl înjurau „că uite ce-i face lu' săracu' Bobby". Şi ceaţa s-a risipit, J. R. venise să facă reclamă produsului pînă la care mai erau X zile, şi care nu era sfîrşitul lumii. Cu tot respectul, declar că m-am lăsat dus de nas. (**C. G.**)

SHARON STONE ÎMBRĂCATĂ SUMAR (AMBALARE ŞERVEŢELE ŞI SENTIMENTE NON-STOP) PENTRU SFÎRŞITUL LUMII SUB ARCUL DE TRIUMF

● Pe o maşină REBU, o poză enormă cu Sharon Stone, îmbrăcată sumar. Alături, gunoierii trebăluind la tomberoane cu strigăte de muncă. Zgomot specific de crănţănit de gunoaie în burta maşinii. Sharon Stone, cu ochi mari, seducători, zîmbeşte impasibil, cu un uşor tremur, de la motor. (**A. M.**)

● Trăim într-un ritm mai alert decît credem. Sînt unele persoane care activează chiar fără să-şi tragă sufletul: angajează non-stop femei de serviciu, şoferi, bărbaţi pentru menaj, „colaboratori – ambalare şerveţele", „confecţionare plicuri la domiciliu", „calificaţi şi necalificaţi", „facilitează contacte cu firme care plasează personal din Israel, Italia, Germania" etc. Într-un anunţ de dată recentă *(Adevărul,* 1 nov.), cineva este amator să cumpere „orice auto, cu sau fără defecţiuni sau mai veche pentru piese de schimb". La acelaşi telefon se poate apela, dînd curs şi unei oferte de cumpărare mai neobişnuite: „orice auto împreună cu posesor: 23.450 lei, 30 de secunde". Non-stop şi-n primul caz, şi într-al doilea. Numai neinformaţii pot spune că nu sîntem întreprinzători. (**T. C.**)

● Anunţ în *România liberă,* la „Matrimoniale": „Vrei bani? Sau sentimente? Pentru bani sună la (01)892... non-stop. 23450 lei/30 sec.". Şi pentru sentimente unde sunăm? Şi cîte sentimente revin pe 30 sec.? (**M. V.**)

● Dialog (de un comic cosmic) la piaţă:
– Cum dai kilu' de cartofi?
– Două mii... sfîrşitu' lumii! (**D. S.**)

● Goana după spaţii comerciale nu mai iartă nici veceurile. În zona Arcului de Triumf, o fostă budă publică a fost transformată în service auto. (**C. M.**)

Incendii fără jar

– convorbire cu Alexandru PALEOLOGU –

A produce un foc de paie înseamnă a conta de la bun început mai mult pe fum decît pe jar. Adică pe un efect secundar sau mai degrabă pe un dezavantaj al focului decît pe rostul inițial al acestuia – căldura de durată și lumina liniștitoare. S-ar putea spune că focul de paie produce doar temperatura superficialității: dacă participăm la el ne aflăm în treabă, dar ne putem și detașa cu ușurință zicînd că n-avem de ce să ne băgăm într-o pălălaie trecătoare, care nu lasă urme. Lesne inflamabile, paiele nu pot întreține un foc consistent: de ce, totuși, se spune că nu e bine să pui paie pe foc, întețind ceva care-ar risca să devină primejdios? La cîte focuri de paie participăm, acceptîndu-le de la început caracterul efemer? Ce ne atrage, atunci, la ele? Să fie focul de paie, de fapt, o mască spectaculoasă a dezinteresului față de realitate, în anumite momente?

Între efecte scenografice și pericole adevărate

Stimate domnule Paleologu, după o viață de om, bogată în evenimente, cum ați defini dvs. focul de paie?

Un bun efect scenografic, ceva foarte decorativ. La focul de paie nu poți să-ți faci nici măcar un ceai. Dar e foarte spectaculos, și ca atare poate fi folosit cu oarecari șanse de reușită artistică, atîta vreme cît știi că e foc de paie și doar te prefaci că-l iei în serios. E utilizabil, de exemplu, ca element de scenografie electorală, dar pentru un public poate supraestimat. Asta ar fi o variantă. Alteori, se produc focuri de paie care acompaniază focuri reale. Se declară, să spunem, război. Apare o mare emulație a expansiunilor sentimentale, patetice, se desfășoară viziuni strategice imediate, toată lumea știe cum se va acționa, omul de pe stradă devine brusc specialist în arta militară etc. Durează o lună-două; dacă durează. Pe urmă se intră, fatalmente, în realitatea războiului care e foc în toată puterea cuvîntului și chestiunea se schimbă.

Focul adevărat temperează focul de paie?

Îi dă adevărata dimensiune. Pe de altă parte, apar cîteodată și focuri de paie care se nasc din focuri reale, sau le însoțesc și după aceea nu mai pot fi disociate. Acum un secol a izbucnit afacerea Dreyfus, cazul ofițerului francez condamnat pentru înaltă trădare. Probabil că omul era nevinovat, certitudini nu sînt, dar nu asta conta: conta să se facă o campanie care împărțea niște grupuri ale societății și radicaliza pozițiile pro și contra. Cu ocazia asta s-a impus cuvîntul „intelectual", care pînă atunci nu cunoștea o circulație largă, aproape nu exista. Acest foc de paie, legat însă de pasiuni politice reale și durabile, a obligat moralmente oamenii să ia atitudine: ori să spună „nu se poate să fie condamnat un nevinovat", ori „fugi de-aici, că e trădare". Fiecare s-a implicat în chestiune după cum credea, după gradul de informare și după preferințe.

De ce am numi împrejurarea foc de paie? La cinci ani de la condamnare, ofițerul a fost grațiat, iar după 12 ani chiar reabilitat.

Dar atunci cînd procesul s-a revizuit și Dreyfus a fost pus în libertate aceiași oameni care îl apăraseră sau îl acuzaseră n-au mai vrut să mai știe de el. Nu seamănă reacția lor mai mult cu o înflăcărare pasageră decît cu o problemă care-i preocupă pînă la capăt, în toate conexiunile și determinările sale?

Credeți că există un oportunism al participării la asemenea aprinderi spectaculoase, o modă?

Categoric, da. Altminteri nici nu pot funcționa aceste focuri. Nu contează dacă te interesează într-adevăr cauza pentru care te arăți înflăcărat. Te pricepi – nu te pricepi, ți-ai dat cu părerea la reforma ortografiei? Ai venit cu o idee ce să se pună pe soclul liber de statuia lui Lenin? Ai fost acolo, ai participat dincolo? Te-ai agitat cu manualele alternative? Nu? Atunci ce-ai făcut? Este bine să luăm parte așa ca să se vadă, poate ne mai ilustrăm, poate găsim un rol care să (ne) rămînă. Chit că altele sînt problemele noastre individuale la momentul iscării flăcărilor sau problemele reale ale societății; nu contează.

Cei care produc sau întrețin un foc de paie și răspîndesc neliniște și agitație în jur nu rămîn niciodată la „locul erorii", nici nu-și asumă consecințele faptei. Asta să fie regula?

Da, în mare măsură. Dar ar fi greșit să credem că dispar cu totul, că n-ai de unde să-i mai iei. Îi găsești, cu regularitate, la un nou foc de paie. Pălălaia are și ea rostul ei: întreține și piromanii și pompierii. Interesul profesional pentru pălălaie îl are, fatalmente, pompierul.

Cum ni le facem, cum ni se fac și cum le suportăm

Există și focuri de paie pe care ni le facem singuri?

Ajunși la vîrste mature, „înțelepțiți", mulți spun că amorurile de pe urma cărora au suferit cîndva, în tinerețe, au fost focuri de paie. Am avut și eu, ca tot omul, niște amoruri infantile ori niște înflăcărări chiar în legăturile pasagere. Dar toate femeile și fetele care mi-au inspirat o atracție erotică mi-au rămas pentru toată viața o amintire fermecată și le port o mare recunoștință fiindcă au existat și mi-au procurat această emoție. Asta nu e niciodată foc de paie, decît cînd ești tu însuți un bovaric, îți supralicitezi propriile sentimente, te crezi Werther sau Tristan, ori te ipostaziezi într-un personaj cu care n-ai nici o legătură, de fapt, dar consideri că este bine să te arăți romantic și înflăcărat, fiindcă așa se cade.

În general, toți considerăm că acest tip de focuri este întreținut de mas-media și de politică. Istoria, însă, le pune la locul lor.

Tocmai asta e, că nu le pune totdeauna. După părerea mea, un asemenea foc de paie, care după ce s-a produs o dată s-a repetat aidoma un secol și jumătate mai tîrziu, se cheamă Revoluția Franceză. Plin de orori, de stupidități și demențe, fapte reale, acestea, din nefericire. Dar, în esența lui, ca purtător de realitate istorică și umană, fenomenul a fost atunci un foc de paie. Pe niște vorbe s-a făcut, pe niște fraze; revoluția a fost dezlănțuită de niște oratori. După ce Camille Desmoulins își ținea discursurile în stradă, se provocau masacre, pornite de la aceste „focuri de paie" aprinse de un om dotat și de alții ca el. S-au produs efecte de o mare cruzime, s-au declanșat distrugeri imense pentru că astea fac parte din instinctele societății; ea dovedește o mare patimă devastatoare în revoluție și în război. Deși, în ce mă privește, consider că războiul e mai onest decît revoluția.

Și-n orice caz nu poate fi considerat foc de paie.

Da și nu. Spun nu, fiindcă provoacă distrugeri. Dar în motivația lor declarativă marea majoritate a războaielor reprezintă un foc de paie. Ce a rezolvat, în realitate, bombardarea Iugoslaviei, de exemplu? A distrus enorm, însă. Nu întinderea pagubelor și distrugerilor provocate de război intră, însă, aici în discuție, ci calitatea lui efectivă. Sub acest aspect îl privesc eu ca pe un foc de paie; spectaculos, dramatic, dar ineficient în ce și-a propus să rezolve.

Ați putea enumera cîteva focuri de paie din viața dvs.?

Să le iau pe cele care țin tot de istorie. În tinerețe, imediat după război, am trăit din plin întețirea și scăderea repetată a acelui foc de paie care se chema „vin americanii". Tema împărțea lumea în trei categorii. Țărăniștii ziceau că vor veni sigur peste trei luni. Mai realiști, liberalii lui Brătianu preziceau că vor fi necesare 6 luni. Numai tătărăscanii dădeau un termen mai lung – cel puțin 5 ani – ceea ce le-a atras blamul societății care vedea că ei își pregătesc, astfel, motivațiile pentru oportunism. N-a durat 5 ani, a durat aproape 50 pînă să vină americanii și speranța noastră să nu mai întrețină un foc de paie.

Între timp ați avut, personal, parte de tot felul de experiențe care nu erau niște focuri pasagere și scurte: ați trăit în clandestinitate, ați fost arestat, condamnat etc.

Privite lucid, parte din experiențele mele de atunci cuprind și unele aspecte care le apropie de acest tip de focuri. Pe mine m-au arestat cam la 9 luni după Noica; mă așteptam să se întîmple, dar 9 luni am fost liniștit: anxietatea din jurul meu semăna însă cu un foc de paie, fiindcă eu știam că trebuie să-mi vină rîndul, n-aveam cum să scap. Cînd m-au luat, am răsuflat cu ușurare: gata, în fine! Acuzarea se întemeia pe o retorică ținînd absolut de registrul focului de paie: uneltire împotriva siguranței statului, a clasei muncitoare, subminarea ideologică a regimului ș.a.m.d.

Dar consecința n-a fost deloc foc de paie.

În cazul meu pot spune că, neavînd parte de violențe sistematice, de bătăi îngrozitoare, cum au pățit Nicu Steinhardt, Sergiu Al. George, Simina Mezincescu, tot fără cine știe ce mare importanță mi se păreau și pedepsele corporale, cîte mi s-au aplicat. Dacă le suporți, dacă nu lasă urme fizice... Bătaia ca metodă e pînă la urmă tot o soluție spectaculoasă: e un șoc, află și alții, intră spaima-n ei ș.a.m.d. Este, însă, un fel de foc de paie care frige, fiindcă există și asemenea flăcări cu care este riscant să-ai de-a face.

Niște pseudo-vîlvătăi și-un foc real

Stimate domnule Paleologu, cum vi se pare ritmul focurilor de paie iscate de 10 ani încoace: mai rapid decît cel din tinerețea dvs., mai lent?

Fiind bătrîn, acuma totul mi se pare mai accelerat, am o altă percepție a trecerii timpului. Sub comunism am petrecut o lungă perioadă cînd „actualitățile", „știrile", „noutățile" erau profund previzibile și de aceea presa, televiziunea, zvonurile nu produceau cine știe ce surpriză, se încadrau într-o realitate strict supravegheată și desfășurată cu plan. După '89, o dată cu libertatea de expresie, sigur că ni se pare că ritmul focurilor de paie e mai rapid decît oricînd. Dar nu e totdeauna așa.

Pentru a numi ceva „foc de paie", luăm în considerare un eveniment propriu-zis sau receptarea lui?

Depinde. Cazul Ilașcu, de pildă, nu este nicidecum un foc de paie. E o realitate solidă, ce nu se poate clinti. Dar foarte capricios, și după mine oportunist, este felul nostru de a ne arăta sensibili la ea. Îmi aduc aminte că eu însumi am participat la o manifestație de protest în sprijinul eliberării lui Ilașcu. Protestatarii urcau pe rînd într-un fel de cușcă, o îngrăditură de șipci care simboliza o celulă. L-am văzut acolo pe dl Rațiu, foarte zîmbitor. Am urcat și eu cu Simina Mezincescu, erau în cușcă și niște lanțuri de recuzită și ni le-am pus. Noi fusesem în celule reale, cîndva, dar ce făceam acum era un gest inadecvat, un foc de paie, pentru care recoltam un succes de public. După aia ce-am mai făcut noi toți? Mai nimic: intermitent cîte un protest, nimic de durată și cu plan de eficiență. Un foc de paie aș numi și evenimentele de la Tg. Mureș: o finalitate ratată. Nu s-a stîrnit și la noi acea violență interetnică, începută deja, pe atunci, în vecini, pe care se conta, probabil. La noi violențele etnice sînt în special verbale, în marea lor majoritate, și se desfășoară în orașele mari, unde se face politică, nu în restul țării. Focul de paie din '90 nu s-a putut transforma într-unul real și foarte primejdios, tocmai fiindcă nici românii, nici ungurii n-aveau poftă să se implice în niște evenimente catastrofale, să aprindă o vîlvătaie adevărată.

Un eveniment real poate să treacă drept un foc de paie, pentru a liniști publicul?

Lista lui Severin, după opinia mea, părea a fi un astfel de foc real, care și-a pierdut caracterul și a devenit un incendiu de paie. Aici funcționează o regulă veche: dacă dispui de documente sigure, în stare să scoată un om important din viața publică, începi cu ce ai mai tare, nu cu țîrîita, lăsînd loc la presupuneri, fiindcă asta seamănă a șantaj, iar adversarii te pot anihila. Nu știu ce-a fost aici, cu adevărat, dar amînarea faptului e a unui foc de paie. Eu sînt convins că, în realitate, se întîmplă și lucruri serioase, care nu se află, fiindcă nu e timpul potrivit pentru ele. Pe urmă sînt și focuri de paie care își pregătesc masca de foc adevărat cu mare tamtam: cazul Rona Hartner, aproape sincron cu Monica Lewinsky. Cu toată aparența de dezvăluire-șoc, totul era un foc de paie bazat pe un calcul greșit din capul locului. Dacă în SUA episodul de la Casa Albă putea stîrni amintirea puritanismului, la noi lucrurile au fost privite cu amuzament și detașare. Un șef de stat cu succese galante e privit mai degrabă cu simpatie. Cazul Rona Hartner a fost o eroare de intuire a conjuncturii și a mediului.

De ce nu ne blazează focurile de paie, ci sîntem mereu în căutarea altora din ce în ce mai senzaționale?

Cum să nu ne blazeze? Gîndiți-vă la cazul femeii care-și dă foc în fața primăriei și oamenii asistă curioși la catastrofă, pentru că bărbatul ei îi oprește să intervină. În fața unui derbedeu le piere curajul, dar nu ezită să huiduiască pe președintele țării, foarte viteji de altminteri. Neasistarea cuiva în caz de pericol ar fi trebuit să devină subiect de discuție timp îndelungat, să se dezbată în presă, să preocupe ONG-urile, asociațiile de femei, juriștii, specialiștii în drepturile omului etc. Faptul s-a consumat ca o bizarerie, la care au fost martori o seamă de indiferenți: lumea din jur, primarul, presa, televiziunea. Și era un foc adevărat!

În asemenea cazuri presa pretinde că își face strict datoria de a consemna o știre de senzație. Știți definiția – nu cînd un cîine mușcă un om, ci atunci cînd un om mușcă un cîine se întîmplă ceva „interesant".

Repetînd, fără discernămînt, această definiție, repetăm cel mai adesea o stupiditate. Dacă un cîine mușcă un om și animalul e turbat, soarta omului este pecetluită. Așa ceva nu e de trecut cu vederea. Dar invers? În fond ce i se poate întîmpla cîinelui care a fost mușcat de un om?

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacția DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 București ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poștale. Publicația se află la poziția 2106 în Catalogul publicațiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresați-vă redacției la dl. Marian Burtea. ● Pentru București se pot face abonamente și la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate și angajamentele de difuzare se pot încheia și la sediul redacției, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

● Anul VII ● Nr. 352 ● 5 - 11 noiembrie 1999 ●

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ștefan Aug. DOINAȘ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEȘU
REDACȚIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-șef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAȘU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacție), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ȘERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-șef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Tita CHIPER
PREZENTARE GRAFICĂ ȘI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAȘEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAȘCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, București

Anul VII
nr. 353
12-18 noiembrie 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

FILMUL
a șaptea artă la căruță

„Aţi cunoscut cinema Naţional din strada Academiei! Aţi admirat de atâtea ori programele bogate, alese, artistice, de la cinema Naţional, alcătuite de simpaticul director S. Teodorescu. Ei bine, cinema Naţional... nu mai este.

(„RAMPA“, 13 aprilie 1913)

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

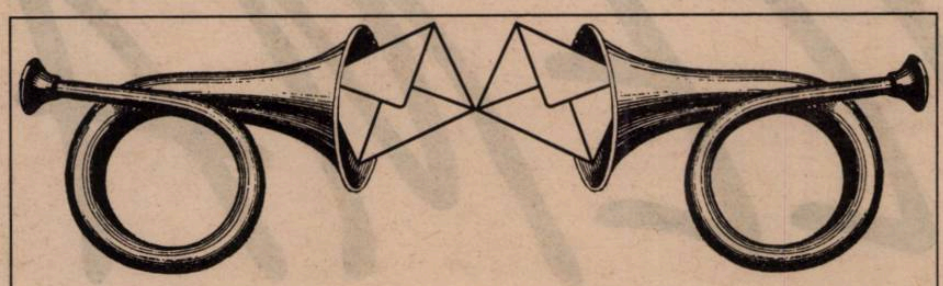

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 350: Articolul *„Legea presei?“*

O presă mai bună decît una liberă nu se poate

Domnule Vasilescu,

V-am citit articolul despre presă în ultima *Dilemă* on-line şi vă propun în cele ce urmează o altă abordare a problemei.

Presa este un bun ca oricare altul. Are producători şi consumatori. Producătorii îşi cîştigă existenţa scriind ceea ce vor consumatorii să citească. Românii, ca oricare alţi cititori de presă, cumpără presa din varii motive. Unii vor ştiri. Alţii vor propagandă. Alţii vor distracţie. În echilibru, publicaţiile se împart corespunzător. Unele vînd ştiri, altele propagandă, altele circ. Şi ce dacă? Este normal şi bine ca cititorii să decidă, pe banii lor, dacă ziariştii pe care îi citesc sînt destul de buni. Ce contează dacă cineva scrie cu spume la gură, sau după ureche? O atare persoană poate fi ţinută în viaţă ca şomer, de către toţi contribuabilii, sau ca ziarist, de către cititorii săi. Eu zic că ultima alternativă este mai bună. Cititorii plătesc de bună voie. Contribuabilii plătesc pentru că n-au încotro. În SUA şi Marea Britanie nu asociaţiile profesionale sînt cele care reglementează calitatea producţiei de presă, ci piaţa liberă. Şi o face bine, aş zice.

Zilele trecute am aflat din presa românească de supărarea ţărăniştilor pe Ion Raţiu pentru atacurile *Cotidianului* la adresa partidului. Nu au dreptate, dar ce m-a şocat era cît de delicată credeau ei că le este poziţia. Păreau a-şi face sincere procese de conştiinţă pentru că cereau, în definitiv, cenzura. Cenzura este o problemă de proprietate. Cînd guvernul cenzurează presa, încalcă dreptul cetăţenilor de a vinde şi cumpăra ce vor ei pe piaţa presei. Dar patronul unui ziar privat are dreptul incontestabil să cenzureze tot conţinutul, aşa cum un vînzător de îngheţată are dreptul să aleagă ce arome oferă. Mai mult, munca unui patron de ziar este să cenzureze bine, aşa încît acel ziar să vîndă ceea ce vor cititorii să cumpere. Nu rămîi în afaceri în presă altfel, după cum nici în afaceri cu îngheţată nu rămîi dacă oferi conopidă în loc de vanilie.

Dacă cititorii care îl plătesc pe Ion Raţiu pentru *Cotidianul* vor să citească înjurături la adresa ţărăniştilor, înseamnă că Ion Raţiu îşi face bine treaba şi ziarul merge. Ion Raţiu l-ar putea vinde oricînd unui alt întreprinzător de presă. Dar noul proprietar ar trebui să fie iraţional să înceteze atacurile. Ţărăniştii ar trebui să se hotărască ce anume este mai valoros: cotizaţia lui Ion Raţiu (plătită cu bani cîştigaţi cinstit din vînzările *Cotidianului)* sau disocierea partidului (măsurată în cotizaţia amintită) de ziarul care îl înjură. Dacă atacurile anti-PNŢCD vînd *Cotidianul,* cînd acesta va înceta să le producă, cititorii se vor aproviziona din altă parte. Dacă Ion Raţiu rămîne proprietar, valoarea cotizaţiei sale la PNŢCD va scădea corespunzător.

Dacă însă cititorii vor să vadă altceva în *Cotidianul,* înseamnă că un alt trust de presă poate să îl cumpere pentru mai mulţi bani decît valorează acum. Domnul Raţiu în acest caz este un manager slab. Nimic grav. Vînzînd ar face o afacere bună, averea sa ar creşte, ar fi mai valoros pentru partid, şi atacurile ar înceta şi ele. Calitatea, inclusiv a presei, se produce, nu se legiferează. Un sistem de producţie mai bun decît piaţa liberă încă nu există. Intelectualii şi cei preocupaţi de presă în general ar trebui să realizeze că o presă mai bună decît una liberă nu se poate. Dacă presa românească este liberă şi proastă înseamnă că acestea îi sînt limitele naturale. Ghinion.

Gabi HUIBER
Statele Unite

Răspunsul d-lui Mircea Vasilescu

Sînt întru totul de acord că publicul este cel care decide soarta unui ziar, cumpărîndu-l sau nu. Dar asta în condiţii reale de piaţă liberă. În România, dacă un director de ziar e prieten cu cine trebuie, poate obţine pagini întregi de reclamă de la firmele sau instituţiile de stat (plătite, deci, de contribuabil). În asemenea condiţii, ziarul trăieşte bine mersi, indiferent de numărul de cititori-cumpărători. Şi apoi, eu n-am spus că asociaţiile profesionale ale jurnaliştilor din SUA şi Marea Britanie „reglementează calitatea producţiei de presă“, ci stabilesc doar *regulile* profesiunii. Şi obişnuiesc să le şi respecte.

Nr. 345: *„Clişeu, supremul“*

To have a job

E bine să ai o slujbă. Şi imposibil să faci, în timpul ce ţi-l ocupă acea slujbă, lucrurile ce-ţi plac sau te pasionează. Această împlinire a pasiunii personale ar dăuna sistemului. Pentru că pasiunea înstrăinează, şi te face să nu uiţi că ţi s-a părut, vreodată, că ai fi genial.

Sistemul nu are nevoie de oameni geniali. Oamenii constanţi sînt cei căutaţi. Rebelii sînt repede puşi la punct. E de ajuns să te uiţi la feţele oamenilor. Au uitat pînă şi gustul tristeţii, sau dezamăgirii, ca ultime post-mortem ale dorinţei de a schimba totul, apoi o parte din tot, apoi măcar de a nu se lăsa copleşiţi.

Încercarea disperată de a nu confunda planurile, de a distinge între cele opt ore aduse la altarul sistemului şi restul, pe care ar trebui să-l păstrezi numai pentru tine, nu mai are cu ce se hrăni şi în cele din urmă moare. Sîngele începe să curgă, odată cu vîrsta, într-o singură viteză, schimbarea vitezelor putînd deveni, după cum ai fost avertizat, fatală. Ritmul dulceag al celor opt ore îţi invadează viaţa. Îţi ajustează preferinţele. Începi să cauţi mai puţin lucrurile inteligente, cît lucrurile calde. Căldura celorlalţi. Nu eşti singur. Ceilalţi, colegii, sînt alături de tine. Şi îţi validează ideile, pentru că nici ei nu mai ţin minte că li s-a părut, vreodată, că ar fi geniali. Şi acum sînt indulgenţi, iar tu îţi exprimi, la rîndul tău, căldura, fiind indulgent cu ei. Ei ştiu, pentru că şi ei au trecut prin asta. Te îndeamnă cu îngăduinţă: „Încearcă, să ai conştiinţa împăcată. Oricum vei ajunge la vorba noastră. Doar ştii că îţi vrem binele!“

Cele două chenzine îşi ocupă locul binemeritat de repere temporale. Scaunul şefului devine reperul tău ierarhic. Concediile ţi le petreci dormitînd, apoi plictisindu-te. Ştii că îţi lipseşte ceva, dar nu ai timp să te întrebi. Eşti un om ocupat, preocupat de binele general, vrei să te integrezi cît mai bine, începi să te simţi important.

Te mai întîlneşti cu vechi amici prin locuri publice de consum. Le vezi feţele ajustate, copleşite de griji sau de dorinţe bine ascunse. „De ce par nefericiţi? Au motive?“ – te întrebi. Apoi te uiţi în oglindă, găseşti că totul e în regulă, adopţi un aer pozitiv şi te reîntorci printre ei. Între timp unul plecase, familia îl aştepta. Nu-i nimic, au rămas ceilalţi. Şi avem atîtea să ne spunem! Rîul de alături nu mai curge de mult. Apa stă, limpede, pe albia de beton. Praful se stîrneşte în cercuri, după forma roţilor acţionate de motoare ecologice. Oraşe ecologice. Căldura celor din jur. Viitorul.

George DUMITRU
economist, Bucureşti

Nr. 349: *„Ei, evreii...“*

De la Arghezi şi Filderman citire

Am citit *Dilema* nr. 349 din 15 octombrie 1999 avînd ca generic „Ei, evreii“.

Salut luările de poziţie inteligente luate de către unii din colaboratorii dumneavoastră.

Nu voi polemiza cu unul sau altul dintre semnatarii articolelor apărute în *Dilema* nr. 349.

Voi recurge la observaţii generale, lăsînd cititorilor dumneavoastră libertatea de a concluziona dacă „Ei...“ s-au identificat cu ţara şi oamenii acestei ţări al cărei pămînt le-a fost şi leagăn şi mormînt.

Îmi voi permite pentru început să-l citez pe Dr. Wilhelm Filderman, fostul lider al populaţiei evreieşti din România, comentînd extremismul naţionalist al unei Asociaţii de avocaţi, care a fiinţat în perioada interbelică: „Trebuie oare să consider de origine etnică, aşa cum cere Hitler – numai pe cel care poate găsi cîteva generaţii consecutive de strămoşi cu sînge exclusiv românesc şi ale căror neveste să fie de asemenea, de pură origine românească? În acest caz, nu ştiu cîţi din avocaţii actuali intraţi în noua Asociaţie ar putea să rămînă în ea. Aş putea să dovedesc cu acte autentice, cîţi din ei au neveste de origine străină şi cîţi au avut unul sau ambii părinţi, bunici sau străbunici, de naţionalitate greacă, bulgară, sîrbă, turcă, sau evreiască şi ale căror nume în zilele noastre au un alt ecou decît ale celor cu sînge pur românesc. Printre membrii Asociaţiei creştine a avocaţilor din Cadrilater figurează naţionalişti autentici: Mustegep, H. Faisal, Halil Omer sau Waldemar Franck“. Încheind citatul din Filderman adaug: No comment!

Nu pot nega că evreii, ca orice naţionalitate, au propriile lor lichele, ca să folosesc un termen implementat de Gabriel Liiceanu. Proporţional, lichelele din rîndul evreilor nu sînt nici mai multe, nici mai puţine decît cele din rîndul populaţiei majoritare.

Îmi permit să pun unora dintre semnatarii articolelor din *Dilema* nr. 349/1999 vestita întrebare a lui Tudor Arghezi: „Ce scrie pe cojocul tău, baroane?“ şi voi adăuga: Scrie pe cojocul dumneavoastră numele ostaşilor evrei care au luptat în armata lui Mihai Viteazul? Scrie numele colonelului Brociner care a înfipt gloriosul steag de luptă al românilor pe reduta de la Griviţa la 30 August 1877? Scrie numele sergentului erou Nisim Weissman de la Mărăşeşti şi a celor 23.000 de evrei care au luptat contribuind cu sîngele lor la făurirea României mari? Scrie numele lui Wilhelm Filderman care, reprezentînd populaţia evreiască din România, i-a cerut lui Ion Antonescu la 23 Iunie 1941 ca evreii să lupte împotriva armatei sovietice pentru eliberarea Basarabiei şi Bucovinei de nord, sau care a depus eforturi disperate spre a opri ocuparea României de către aceleaşi armate sovietice? Scrie numele unor savanţi care au adus progresul ţării de la Lazăr Edeleanu şi David Emanuel la Nicolae Cajal?

Părăsind interogaţiile, amintesc dragostea evreilor pentru limba românească. Îl voi cita pe Spiru Haret scriindu-i lui Wilhelm Filderman, elev în clasa a VII-a a Liceului „Matei Basarab“, autor al unui manual de agricultură: „Ştiam că evreii au dat cele mai bune studii despre limba şi folclorul românesc, dar nu m-am aşteptat să-i văd ocupîndu-se cu atîta competenţă şi de problemele agriculturii“. Aristide Blank, Jacques Elias, Halfon sînt cîteva nume dintre cele citate de Nicolae Iorga ca mecena ai culturii româneşti.

Spaţiul nu-mi permite să înşirui numele sutelor de evrei trecuţi prin faţa anchetelor securităţii comuniste şi a tribunalelor militare. Recitiţi-l pe Marin Preda în *Cel mai iubit dintre pămînteni* şi veţi regăsi scene dramatice ale sclaviei şi măreţiei evreilor din iadul de la Piteşti.

În ce priveşte diverse forme de manifestare ale antisemitismului, îl voi cita din nou pe Dr. Wilhelm Filderman: „...ceea ce este însă stupid este pretenţia antisemiţilor de a crede că deţin exclusivul monopol al patriotismului, că toţi bărbaţii politici români, care au o altă părere decît a lor, trebuie trataţi de nepatrioţi şi de criminali, că toţi evreii trebuie puşi într-o singură căldare şi trataţi de periculoşi. Sînt evrei buni, sînt evrei răi, după cum sînt români buni şi români răi, francezi buni şi francezi răi. Ceea ce imputăm noi antisemiţilor, este lipsa de loialitate în discuţii, adică exagerarea chestiunilor pentru a induce în eroare publicul – metodă pe care antisemiţii o întrebuinţează, pentru că dacă ar pune chestia evreiască în marginile ei reale, publicul le-ar rîde în faţă.“

Teodor WEXLER
vicepreşedintele Fundaţiei W. Filderman

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE“ PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2000-2001

„New Europe College“ anunţă concursul anual pentru 10 burse de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2000 – 31.07.2001) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile ştiinţelor umaniste, economice şi sociale (sociologie, drept, şi discipline conexe).

CONDIŢII DE PARTICIPARE:

1. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor; 2. se va acorda prioritate candidaţilor sub 45 ani; 3. foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere.

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formulare de participare la concurs pot fi ridicate de la sediul Colegiului în zilele de luni, marţi, joi şi vineri, orele 12-17. Pentru candidaţii din provincie, formularele vor fi expediate, la cerere, prin poştă sau e-mail.

Formularul poate fi obţinut şi de la adresa web http://library.nec.ro/formulare

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 16.12.1999.

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel./fax (01) 642 5477, 252 7556 între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare

sau prin e-mail: nec@nec.ro

Adresa: New Europe College, str. Matei Voievod 18,
73222 Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Lucruri care merg bine**
- **(Anti)nostalgia**
- **Constituţia**
- **Subculturi**

De stat, public şi privat

Pe cît de zbuciumată a fost desemnarea unei noi conduceri a Televiziunii Române, pe atît de liniştită a fost, cel puţin pînă la un anume punct, aceeaşi operaţiune în cazul Radioului. Chiar dacă în faza finală, şi bineînţeles la Parlament, alegerea noului preşedinte al Consiliului de Administraţie s-a împotmolit în proceduri şi alte forme democratice de împlinire a pohtelor de dominaţie, reamintindu-se astfel, tot neplăcut, dar mai puţin intens, de ceea ce se petrecuse la votarea conducerii Televiziunii, contrastul nu rămîne mai puţin spectaculos.

Dramă (sau melodramă?!) naţională într-un caz, cu lacrimi, sfîşieri, proteste, spumegătoare bătălii mediatice, chiar şi victime colaterale, iar în celălalt, mai ales prin comparaţie, discreţie, decenţă, reţinere şi surdină. Distanţa este atît de mare încît s-ar părea că este vorba de ţări sau măcar de epoci complet diferite. Fără accidentul parlamentar, desemnarea noii conduceri a Radioului ar fi putut oferi, cel puţin văzută din afară, unul dintre acele rare momente de relativă „normalitate" împlinită, atît de tînjite de zece ani încoace.

Această diferenţă se explică, probabil în primul rînd, prin deosebirea de statut dintre cele două instituţii, deosebire nu atît oficială, ambele fiind reglate după aceleaşi legi şi norme, cît una de fapt. În vreme ce Televiziunea a oscilat în permanenţă după 1989 între caracterul „de stat" şi caracteristicile „comerciale", Radioul a devenit *public*. Nu dintr-o dată şi nici neapărat, este de presupus, în chip totdeauna lin. Foarte probabil nici integral, ar fi un un adevărat miracol într-o ţară unde numai brambureala, inconsecvenţa şi lenea frînează eficient pofta ciocoiască de luare în stăpînire şi posesie a tot ce mişcă. A fost însă o reformă veritabilă, substanţială, o schimbare de fond, nu una decorativă. O metamorfoză începută şi ajunsă, pare-se, la punctul cel mai înalt pe timpul cît la conducerea Radioului s-a aflat un mare jurnalist, Eugen Preda. Prezenţa lui *acolo* şi *atunci* a fost, foarte probabil, decisivă pentru efectuarea, fie şi incompletă, a acestui dificil transfer – de la „de stat" la „public". Dacă avem fireşti rezerve faţă de „oamenii providenţiali" sau pretinşi ca atare, nu este totuşi mai puţin adevărat că ideea după care nimeni nu este de neînlocuit nu a folosit niciodată decît mediocrităţilor şi nulităţilor. Incapacitatea cuiva de a accepta valoarea, personalitatea, competenţa activă nu e, în sine, chiar o nenorocire, dar cînd se transformă în regulă socială sau instituţională efectul este inevitabil dezastruos. Nu va spune nimeni, se-nţelege, „noi promovăm nulităţi", dar ce altceva au fost, de pildă, „rotaţia cadrelor" inventată de Ceauşescu ori „algoritmul" zilelor noastre decît pseudonime *tehnice* pentru asigurarea triumfului mediocrităţii?! Şi nu numai. La doar zece ani de la răsturnarea regimului ceauşist, a devenit, de pildă, cu totul irelevant să se mai evoce instalarea de către fostul dictator a membrilor familiei lui în posturi înalte, nepotismul democratic – o expresie a libertăţii în sfîrşit cîştigate, desigur! – dovedindu-se infinit mai productiv decît cel totalitar.

Inexistentă în cazul Televiziunii, unde recent o jurnalistă a fost sever admonestată de reprezentanţii unui partid la putere, nostalgici activi ai Secţiei de presă, graniţa dintre „de stat" şi „public" indică de fapt despărţirea reală de practicile non sau chiar antidemocratice. Intenţionată sau nu, confuzia dintre „de stat" şi „public" asigură continuarea ingerinţelor şi a imixitiunilor politice, inclusiv prin stimularea oportunismului. Căci de servilism sînt mai responsabili cei care îl impun ca regulă de fier decît cei care, pentru a supravieţui, se *adaptează*. Uneori ingenios: spre exemplu, pentru majoritatea posturilor româneşti de televiziune, indiferent de statutul lor, evenimentul nr. 1 al zilei de joi, 4 noiembrie, nu a fost protestul studenţilor, ci demiterea lui Piţurcă. Unitate de gîndire sau uniformitate în muşamalizare?!

Mircea IORGULESCU

Efigia PCR: în continuare ambiguă

Conform presei locale, în momentul retragerii celor 6.000 (sau 4.000, sau 3.000) de muncitori care au demonstrat violent în faţa prefecturii Braşov, în poarta (devastată) a acestei instituţii ar fi rămas o impresionantă stemă din bronz a Partidului Comunist Român. Evident, protestatarii au intenţionat să transmită astfel un mesaj plin de forţă opiniei publice naţionale şi internaţionale.

Dacă nimeni nu va contesta *forţa* mesajului, nu vom putea cădea la fel de uşor de acord cu privire la *sensul* acestuia. Ca orice oraş, şi Braşovul are micul său folclor de nostalgii comuniste. O bodegă, de pildă, confecţionată din carton asfaltat, placaj, tablă ondulată şi alte materiale ce se identifică în imaginarul nostru cu ideea construirii socialismului, are atîrnat pe faţadă portretul zîmbitor al lui Nicolae Ceauşescu. Fără îndoială că acesta este doar un nod, mai vizibil, mai pregnant simbolic, mai provocator, al unei reţele a fanteziilor comuniste care strînge la un loc pe foştii capi ai mafiilor locale de partid, Securitate şi stat, cu simpli maiştri sau învăţătoare pensionare, foste secretare ale organizaţiilor de bază. Un alt asemenea nodul îl reprezintă, ca peste tot în ţară, organizaţia locală a Partidului România Mare, această Ligă a Arhanghelului Mihail pentru pensionari, care agită periodic viziuni apocaliptic-mesianice cu privire la soarta naţiunii în general şi a ţărilor Bîrsei şi Făgăraşului în special.

Desigur, reapariţia stemei PCR poate fi uşor speculată sub specia milenarismului, din moment ce încununează spargerile geamurilor de la parterul Prefecturii, distrugerea sălii de calculatoare a acesteia (cu, după toate probabilităţile, pierderea bănci de date a CJ Braşov), accidentarea gravă a unui număr de cincisprezece (după alte versiuni, şaisprezece) jandarmi. Pentru eroii de altădată ai cooperativizării şi industrializării forţate, revenirea din beciurile pe unde au fost aruncate a stemelor PCR este probabil semnul unei apropiate întoarceri printre cei vii a clasicilor marxism-leninismului. Iar faptul că geamurile, computerele şi capetele jandarmilor au fost sparte chiar pe 6 noiembrie, adică în preziua aniversării Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, nu poate să nu tenteze pe astrologii bolşevizanţi. Pe de altă parte, toţi cei ce îşi consideră vieţile distruse sau mutilate de guvernarea de jumătate de secol a PCR nu pot să nu interpreteze reapariţia din neant a efigiei acestuia ca pe un, ca să spunem aşa, semn al Fiarei.

Semnificaţia stemei PCR din poarta Prefecturii nu este, în opinia mea, deloc clară. Am să susţin posibilitatea unei interpretări alternative bazîndu-mă pe intervenţia radiofonică a unui lider PUNR local, produsă la ora la care brigăzile de şoc ale proletariatului braşovean finisau încă mesajul pe care l-au transmis ţării şi, prin intermediul CNN, lumii întregi. Extrem de febricitat, respectivul lider explica ascultătorilor că asemănarea principală dintre evenimentele din noiembrie 1987 şi cele din noiembrie 1999 este că atunci ţara era condusă de cineva al cărui nume începea cu C şi se termina cu „escu" şi că acum este la fel. Cu alte cuvinte, actualul preşedinte nu se deosebeşte prin nimic de Nicolae Ceauşescu, de unde încheierea că muncitorii îşi reiau lupta de unde au lăsat-o cu 12 ani în urmă. Oricîte reproşuri ar putea adresa cineva prezentei guvernări, trebuie să recunoaştem că, pentru a îl asimila pe preşedintele Constantinescu defunctului dictator e nevoie de concursul celei mai depline confuzii mentale.

Furioşi pentru că salariile lor scad, în timp ce plata la întreţinere creşte, aflaţi într-o stare de permanentă tensiune datorită posibilităţii de a-şi pierde locul de muncă, angajaţii întreprinderii de autocamioane consideră, probabil, că au de suportat o prelungire (sau chiar o agravare) a politicilor economice de ultra-austeritate practicate de Nicolae Ceauşescu. Asemenea unei întinse majorităţi, angajaţii întreprinderii Roman S.A. cred şi ei, probabil, într-un complot odios, destinat să perpetueze, cu mijloace nu întotdeauna diferite, pretinsa lor menţinere în mizerie iniţiată de comunişti. În aceste condiţii, aducerea la Prefectură a unei uriaşe insigne PCR nu înseamnă opţiunea clară pentru restauraţia comunistă, ci poate la fel de bine să sugereze „ştampilarea" actualelor autorităţi sau a actualelor forme de guvernămînt drept „comuniste".

De fapt, uriaşa stemă de bronz a PCR nu simbolizează nimic altceva decît totala derută politică, socială, morală a celor ce au organizat manifestaţia şi a celor ce au adus-o apoi la împlinire şi „perfecţiune". Atunci cînd liderii sindicali amestecă cereri de tipul „de mîine cîrnaţii să crească în pom" cu acuzaţii de „lipsă de eficienţă managerială" sîntem îndeobşte înclinaţi să credem că aceasta se datorează unor defecte din judecata şi educaţia lor. În fapt, opiniile liderilor reflectă, în mare măsură, impulsurile contradictorii ale salariaţilor înşişi. Parţial, aceşti oameni sînt împinşi la violenţă de propriile lor contradicţii interioare, imposibil de rezolvat. Ei înşişi sînt divizaţi, aşa cum s-a văzut destul de clar şi la Braşov, între tentaţia de a cîştiga mai mult şi instinctul de a îşi păstra, cu orice preţ, locul de muncă. Pe de altă parte, aceiaşi „cetăţeni" sînt împinşi la violenţă de faptul că diferenţa dintre realitatea economică şi socială şi reprezentările lor despre ea creşte pe zi ce trece. De zece ani, muncitorii industriali devin, sistematic, tot mai inadaptaţi, tot mai incapabili să reacţioneze corect la somaţiile unui sistem care, cu sau fără voia guvernanţilor, se îndreaptă spre fluctuaţie şi concurenţă.

Trăgînd linie sub cele de mai sus, putem spune că avem o veste proastă şi una bună. Vestea proastă este că violenţele vor continua, pentru că atît contradicţiile interne, cît şi cele cu lumea exterioară care le alimentează vor continua. Vestea cea bună este că „mişcările muncitoreşti" nu sînt în nici un fel legate de o ideologie structurată a întoarcerii la comunism şi la economia de comandă. Tocmai ambiguităţile şi contradicţiile mesajului pe care acestea încearcă să îl articuleze ne indică faptul că reformatorii mai dispun încă de un anumit spaţiu de manevră.

Caius DOBRESCU

Bilingvismul tranziţiei

Stau de vorbă la o cafea cu Pal, despre România şi Ungaria, despre stilurile diferite de comunicare academică ale francezilor, germanilor şi americanilor şi cîte şi mai cîte. La un moment dat vine şi întrebarea aia stupidă şi inevitabilă: *şi care este impresia Dumneavoastră despre România?* Am surpriza să constat că o ia în serios şi, după o scurtă pauză, îşi construieşte cu grijă răspunsul: *polarizarea instituţiilor*. Cunoaşte bine România, dar la Bucureşti nu a mai venit de multă vreme. Cele cîteva instituţii (de fapt, impresionant de multe) pe care le-a vizat acum i-au lăsat această impresie: distanţa dintre instituţii (academice), în general de stat, greoaie, reproducînd aceleaşi structuri, şi instituţii, de regulă private sau asociative, a căror structură, dotare şi stil nu se deosebesc prin nimic esenţial de cele corespunzătoare din lumea largă, a devenit dramatică. *Şi această polarizare o poţi vedea şi la nivelul indivizilor* – continuă Pal. *Sînt unii care, indiferent ce ar spune, vorbesc limba secolului XIX; şi alţii care mînuiesc cu dezinvoltură o limbă nouă, cu bla-bla-ul ei cu tot, pe care o vorbesc specialiştii de la New York la Paris sau Tokio. Acesta este adevăratul bilingvism al României!*

Bilingvismul României... tranziţia ca problemă de comunicare... Înnod firul şi merg mai departe.

Există grupuri şi instituţii pentru care căderea comunismului a însemnat doar libertatea (re)găsită de a fi ei înşişi. Probabil că pentru noi toţi, la început, cam despre asta a fost vorba. Doar că unii au rămas aici, înecîndu-şi identitatea în schimbare, în timp ce alţii şi-au schimbat identitatea şi s-au ridicat la suprafaţă. Primii au continuat să vorbească între ei, ceilalţi au început să vorbească cu alţii şi să le înveţe limba. Iar după ce au învăţat-o cît de cît, s-au asociat între ei ca să se audă vorbind. Bonjurişti ai tranziţiei, aceştia sînt, ca şi predecesorii lor, agenţi ai (post)modernizării. Ridicoli uneori, ridiculizaţi adesea, ei vorbesc, pentru restul populaţiei, o păsărească doar de ei înţeleasă.

Şi astfel populaţia ţării se scindează tot mai mult în două grupuri lingvistice distincte (fără a mai pune la socoteală dialectele). Din acest punct de vedere, un nomenclaturist care nu a învăţat limba cea nouă este mai asemănător cu un intelectual onest aflat în aceeaşi condiţie lingvistică decît cu un coleg de partid care a făcut cursuri intensive de limbă. Acest bilingvism este trans-ideologic, chiar dacă poate avea unele afinităţi politice declarate. (S-ar putea însă ca acestea să fie mai mult efect decît cauză a bilingvismului!)

Şi ce e rău în asta? – se amestecă o voce mondialistă din celălalt colţ al mesei. *Sînteţi în plin postmodernism!*

Aşa o fi, dar problema este cum să practici post-modernismul cu mijloace pre-moderne? Mai prozaic spus, cînd cel care îţi închide căldura o face fără prejudecăţi „lingvistice", trebuie să găseşti o limbă comună măcar ca să-l înjuri. Or, la noi pînă şi înjurăturile se rostesc în două limbi distincte, reciproc neinteligibile, într-un total spirit de şovinism lingvistic (de aceea se şi recurge în final la pumn şi bîtă, zise şi limbaj gestual).

Cred că, într-un fel, ţările post-comuniste se împart în ţări în care oamenii se ceartă în aceeaşi limbă (pentru că s-a ajuns la o limbă naţională unică, relativ cunoscută de toţi sau pentru că s-a pus la punct un sistem de traduceri simultane), sfîrşind prin a ajunge la o concluzie şi ţări ai căror membri se ceartă ca surdo-muţii, în două limbi diferite. Or, cum cu învăţatul limbilor stăm mai prost, soluţia naţională este una singură: NU TRAGEŢI ÎN TRADUCĂTORI!

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Fantoma lui Ceauşescu

Am văzut muncitorii de la „Roman SA" – Braşov manifestînd sub emblema fostului Partid Comunist Român. Am citit undeva că emblema de bronz, cu secera şi ciocanul încununate de spice, era chiar cea pe care muncitorii braşoveni au luat-o de pe frontispiciul fostului sediu al judeţenei de partid în noiembrie 1987. Nu ştiu dacă e adevărat sau nu, dar ştiu că este posibil. Şi faptul că o asemenea tristă recuperare mai este posibilă, mi se pare revelator pentru situaţia României de astăzi. Mă înfioară gîndul că românii se mai pot regăsi sub simbolistica ceauşistă, strivită şi batjocorită cu cîţiva ani în urmă, în rarele lor momente de revoltă şi verticalitate. Dar, recunosc, mă şi amuză să văd cum ţara mea, care mai trăieşte fiori veniţi din abisul altor timpuri, face eforturi să adere la Uniunea Europeană şi să devină membru NATO. Ţara e tristă, dar plină de humor.

Am auzit oameni care regretă dispariţia lui Nicolae Ceauşescu. Am văzut moderatori de televiziune care zîmbesc aprobator cînd interlocutorul spune enormitatea „noi nu putem zugrăvi în 10 ani ce a construit Ceauşescu într-unul singur". Am auzit voci indignate care protestau împotriva licitării bunurilor familiei fostului dictator; mai sînt români care cred că obiectele lui Ceauşescu trebuie venerate pentru că au fost ale lui. Am văzut nostalgici, foşti privilegiaţi ai Diavolului, care îşi exprimă public melancoliile şi nimeni nu reacţionează. Slugi mai mari sau mai mărunte ale regimului comunist, personificat un sfert de veac prin figura tenebroasă a lui Ceauşescu, sînt acum preferaţii românilor. Compatrioţii mei cred că salvatorii de care azi avem nevoie sînt tocmai arhitecţii dezastrului de ieri.

De cîte ori spun aceste lucruri, se găseşte cineva care să-mi aducă aminte că există sărăcia, lipsa de perspectivă, şomajul, frigul, foamea. Eşecul general al „tranziţiei" de azi împinge oamenii spre trecutul mai sigur şi mai stabil. Dezorientarea şi lipsa axiologiei sociale fundamentale nasc monştri.

România de astăzi are un mare defect: trăieşte în imaginar. Nici măcar în posibil, cum credea Noica, ci în imaginar. În timp ce unii dintre noi credem în năluciri, alţii sînt pur şi simplu acaparaţi de viitorul capitalist. Dar cea mai mare parte dintre români se refugiază, cum am văzut, în trecut. Lumea lor este lumea fantomelor, coşmarul de ieri a devenit visul frumos de azi. Pentru ei statul de drept, democraţia, libertatea nu înseamnă nimic. Aceşti oameni sînt pierduţi. Dar, în fond, asta este treaba lor. Aceşti oameni, însă, ne pot pierde pe toţi. Şi asta este, deja, treaba noastră.

Cazul „Roman SA" este, iarăşi pilduitor. Întreprinderea nu vinde nimic pentru că nu produce nimic competitiv. Guverne anxioase din raţiuni electorale şi lipsite de virilitate din raţiuni intelectuale au susţinut, accentuînd sărăcia tuturor, producţia necompetitivă, prelungind boala spre moarte sigură. Efectul este logic: salarii mici, concedieri, iminenţa falimentului. Cum gîndesc muncitorii de la „Roman" să rezolve momentul greu în care se află? Întorcîndu-se în comunism. Ei cred că Ceauşescu îi va putea salva. Realităţii că întreprinderea este necompetitivă ei îi preferă minciuna economiei comandate. Autocamioanele lor pot deveni marfă vandabilă dacă cineva, de sus, ordonă asta. Nu merg pînă acolo încît să spun că muncitorii care acum 12 ani, în plină beznă, aduceau o rază de demnitate şi un strop de speranţă românilor sînt cei care acum strîng rîndurile sub simbolul comunismului. Poate că cei care asediau acum cîteva zile Prefectura braşoveană n-au nimic în comun cu cei din noiembrie 1987. Sau poate că au ceva în comun. Disperarea. Şi pe Ceauşescu.

În mintea celor din noiembrie 1999, ca şi în mintea celor de acum 12 ani, Ceauşescu există. E viu, e dominant, e acolo. Noi, de la birourile noastre, ştim că cei din 1987 aveau dreptate. Atunci Ceauşescu exista. Cei din noiembrie 1999 nu au dreptate. Acum, Ceauşescu nu mai există. El a murit. Şi mort să rămînă!

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

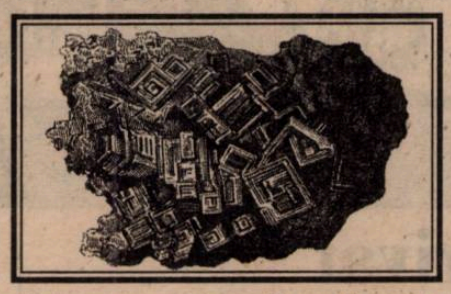

O şansă în plus pentru prezent

Prin 1991, a trebuit să cumpăr nişte bilete de tren Bucureşti-Chişinău. M-am dus la Agenţia Internaţională CFR: tocmai se renovase şi – surpriză – avea *calculatoare*. Eram grăbit şi, văzînd noile mijloace electronice de prelucrare a datelor, m-am bucurat la gîndul că „va merge repede". M-am înşelat: operaţiunea a durat mult, pentru că, după ce a aflat, de pe monitor, ce locuri sînt disponibile, casiera a „prelucrat" totul cu pixul, trecînd numărul şi seria biletelor în registre şi borderouri şi tăindu-mi conştiincioasă vreo trei rînduri de chitanţe. Aşa cereau regulamentele în vigoare. Computerul era doar o formă fără fond. De-atunci, lucrurile s-au mai schimbat (nu numai la CFR); nu puţine sînt instituţiile statului dotate cu astfel de noi maşinării care bucură, prin jocurile pe care le conţin, desele pauze ale angajaţilor, ori sînt folosite ca un fel de maşini de scris ceva mai deştepte şi atît. Lăsînd însă ironia deoparte, putem observa că în scurta istorie postcomunistă a României computerele au provenit, o vreme, „din ajutoare": cu un scop precis, de amorul artei ori pentru că reprezentau un simbol al puterii şi al modernizării, instituţiile, ministerele şi universităţile cereau (şi, cel mai adesea, obţineau) de la foruri şi fundaţii internaţionale computere, copiatoare şi faxuri. Abia după aceea au început să fie vîndute şi cumpărate, iar în ultima vreme domeniul pare a se normaliza: există numeroase firme de profil, mai multe publicaţii de specialitate, avem *site*-uri pe Internet etc. Am intrat, vrînd-nevrînd, în epoca informaţională? Fără îndoială: există o anume agresivitate benefică a tehnologiilor moderne, care te obligă să te înscrii în tendinţa dominantă. Trebuie adăugat însă imediat că „ne-am globalizat" doar la vîrful societăţii, nu numai pentru că numărul utilizatorilor de computere este încă destul de redus (iar al celor conectaţi la Internet şi mai mic), dar şi pentru că *tema* societăţii informaţionale şi a dotării cu tehnologie multimedială nu face parte din agenda publicului, nici din cea a conducătorilor noştri. Nici un guvern de după 1990 n-a avut printre priorităţi realizarea unor politici coerente în domeniu, deşi comisii, rapoarte şi colocvii s-au tot făcut. Or, intrarea în Europa înseamnă şi informatizare: statele UE, rămase mult în urma Americii în materie de computere şi de Internet, aplică de cîţiva ani programe guvernamentale pentru a recupera decalajul. Chiar dacă, aşa cum am văzut deunăzi la televizor, în Apuseni mai există încă sate neelectrificate, iar caloriferele constituie o veşnică problemă naţională, intrarea cu dreptul (şi cît mai repede) în era informaţională trebuie să fie o prioritate.

În acest context, programul „P&G 2000", sprijinit de IBM, X-net, Ministerul Educaţiei, Asociaţia „Salvaţi copiii" şi PRO TV, lansat de curînd printr-o foarte bună campanie publicitară de Procter & Gamble, este o dovadă că proiectele coerente şi bine ţintite sînt posibile chiar şi în dezordinea noastră de tranziţie. Marea victorie o constituie faptul că destinatarii programului sînt copiii: studii serioase au demonstrat că utilizarea computerului de către copii le stimulează creativitatea şi dorinţa de cunoaştere. Mai mult, un specialist de talia lui Nicholas Negroponte (directorul Laboratorului Multimedia de la MIT) declară deschis că „partenerul" ideal al computerului este copilul, pentru că cei mici învaţă mult mai repede cum să-i exploateze infinitele posibilităţi şi ajung să inoveze mai mult decît adulţii.

Există însă şi o altă semnificaţie a acestui program, cu efecte imediate. Sloganul „Un calculator – o şansă în plus în viitor" este foarte adevărat; dar campania publicitară contribuie şi la schimbarea atitudinii *prezente* faţă de computere şi, implicit, faţă de capitalism: plasează problema pe agenda opiniei publice, demonstrează ce înseamnă să-ţi *proiectezi* dezvoltarea şi le arată concret românilor cum capitalismul nu se reduce la umplerea cîtorva buzunare, ci, prin imaginaţie şi iniţiativă, *construieşte* o societate.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Economie

Cercul vicios al slăbiciunilor

Reforma nu poate fi făcută cu spatele la oameni. Nici măcar ideea că oamenilor nu le va putea fi bine, sub aspect economic, fără să le fie întîi rău, din cauza severităţii schimbărilor, nu mai stă în picioare. Au trecut prea mulţi ani de cînd oamenii suportă răul, ca urmare a lungirii bolii, aşa că nu ne mai putem aştepta să accepte încă o repriză de medicamente amare, administrate cu forţa, în speranţa că un bine (incert) se va ivi totuşi la orizont. De altfel, o explozie socială poate să compromită reforma pentru multă vreme. Am văzut ce s-a întîmplat la Braşov: demonstraţii violente, apoi un armistiţiu cu autorităţile şi, desigur, o nouă amînare a reformelor.

Fără îndoială că reforma e un leac amar. Dar bun. Nu la gust, ci ca efect. S-a recurs însă continuu la jumătate de doză şi... efectul nu s-a produs.

Populaţia a simţit doar gustul amar: începînd din '97 s-au liberalizat încă o dată preţurile. A cîta oară?! Normal, inflaţia a luat-o din nou razna. S-au scumpit pîinea, carnea, laptele, multe alte produse. Spirala s-a declanşat, fiind antrenate nenumărate preţuri în vîrtej, atît la mărfuri alimentare, cît şi la mărfuri nealimentare. Dar mai ales la servicii. Noua oră exactă a preţurilor a început să fie dată de piaţă.

În acelaşi timp, Banca Naţională a pus în aplicare un program monetar nou, cu trei obiective esenţiale: adevărul cursului de schimb, adevărul emisiunilor monetare şi adevărul dobînzilor. Toate cu o singură ţintă: calmarea inflaţiei. Efectele au fost însă parţiale. Pentru că inflaţia îşi are bază în economia reală.

În ansamblu, mecanismul preţurilor a funcţionat. Liberalizarea preţurilor a înviorat piaţa de consum. A fost stabilizată piaţa valutară interbancară. S-a revigorat piaţa monetară. În acelaşi timp, a început să crească economisirea populaţiei. Reformele s-au oprit însă în faţa porţilor întreprinderilor. Liberalizările i-au atins doar în mică măsură pe marii producători cu capital de stat. Inflaţia le dă încă iluzia supravieţuirii. Producătorii de stat sînt lăsaţi să-şi continue jocul aşa cum au fost obişnuiţi: să trăiască din preţuri mari, care să acopere costuri exagerate, producţie rebutată, în timp ce oferta lor de mărfuri a rămas restrînsă. Numai că, în aceste condiţii, producţia a continuat să fie lipsită de capacitatea de a fi eficientă şi nu are cum să justifice un alt nivel de cîştiguri, mai înalt. Salariile neîndestulătoare nu au cum să asigure consumuri mai mari. Aşa că nici vînzările de mărfuri nu pot să crească. Peste stocurile de produse finite nevîndute se aşază alte stocuri. Ca la Braşov, unde acum se recurge la comenzi de stat.

Piaţa, atunci cînd îi sînt încălcate regulile, se răzbună. Produsele fabricate în întreprinderile statului, tot mai scumpe, au tot mai puţini cumpărători, pe o piaţă dominată de consumatori cu venituri mici. E nevoie nu de comenzi centralizate, ci de piaţă.

Principalele motoare ce ar putea să pună economia în mişcare sînt concurenţa şi pieţele libere. Cum însă aceste motoare au fost puse numai parţial în mişcare, societatea românească va suporta şi de aici înainte mari pierderi ale regiilor şi întreprinderilor cu capital de stat. Multe greu de cuantificat. E nevoie de eforturi mari pentru reducerea acestor deficite. Aşa că, politica de însănătoşire a monedei naţionale, de restructurare raţională a cantităţii de bani şi de echilibrare a puterii de cumpărare a banilor nu va da rezultatele aşteptate dacă nu va fi grabnic dublată de reforme radicale în întreprinderi. Desigur, va continua bătălia pentru o monedă stabilă, care să-şi sporească puterea de cumpărare, dar de aici înainte piaţa monetară şi piaţa valutară simt nevoia deschiderii grabnice a unui al doilea front: bătălia pentru o economie stabilizată, în stare să asigure o creştere economică sănătoasă.

Reducerea ratelor inflaţiei, în anul 2000, la o rată de 25 la sută, este doar o rază de speranţă. Politica fiscală, a veniturilor şi cea monetar-valutară trebuie sprijinite cu cele mai viguroase forţe: disciplina financiară, privatizarea şi restructurarea. Altfel, nu vom avea noi investiţii. Mai departe, românii nu vor avea bani pentru că nu vor fi create noi locuri de muncă, nu vor creşte productivitatea şi competitivitatea muncii şi nu vom obţine mai multă eficienţă în economie.

Vrem salarii reale mai mari, dividente consistente, un nivel de viaţă decent? Fără ca roata afacerilor să se învîrtească fără odihnă, în aşa fel încît surplusul de bani să fie absorbit de activităţi productive şi nu de preţuri, nu vom atinge aceste ţinte. Chiar dacă vom avea bani mai mulţi, ei vor continua să se ducă în preţuri, aşa cum se întîmplă în prezent. Din cauză că afacerile stagnează. În actualul climat economic, cu bani mai mulţi nu vom obţine decît inflaţie.

Adrian VASILESCU

Povești suprapuse

O țară împărțită, întotdeauna, la trei

Acum vreo două decenii poate am văzut ca atare primul calculator de buzunar, banalul calculator care înmulțește, împarte, adună, scade etc., cel care rezolvă în trei secunde toată minunea de operații care altfel ne-ar obosi mintea, brațul și creionul timp de minute. Ei bine, de atunci rămîn intrigat de o problemă; una banală, cea mai banală, o problemă pe care trei din patru calculatoare o rezolvă incorect. O puteți *gusta* și d-voastră, pe un la fel de banal calculator: 1 *(unu)* împărțit la 3 *(trei)* va da, cum e și normal, 0, 333... (un zero urmat de un șir aparent infinit de treiuri). OK. În schimb, dacă luăm acest rezultat și facem tot pe calculator operația inversă, cădem în plină nedumerire: 0,333... înmulțit cu 3 va da, pe cele mai multe calculatoare, 0,999.... Și niciodată *unu*, la loc! Cu alte cuvinte, conform logicii calculatorului, un *unu* împărțit la *trei* nu se mai reface niciodată, chiar dacă facem operația inversă. Există, la capătul acelei *perioade nouă*, acea sutime de sutime care scapă calculatorului, care se pierde, care dispare nu se știe unde, care e mică și, totuși, suficient de mare ca fără ea *0,999...* să nu mai fie niciodată *unu*.

Această bagatelă de paradox mi se pare potrivită pentru a ne oglindi pe noi, *ca Românie*. În ciuda a ceea ce predicăm, ce credem, ce prognozăm, această țară este tocmai acel *unu*. Drama noastră nu se joacă într-un binom (*eu și tu*, *noi și ei*, *aceștia și ceilalți*). În ciuda fantasmelor noastre, nu dihotomia este problema noastră, ci acel al treilea element pe care nu-l putem apuca de coadă.

Prin anii '40 -'50, nu erau numai cei care intrau în pușcării și cei care îi băgau pe primii la răcoare, ci și marea masă a *terților*, cei care trăiau, pur și simplu – adică rîdeau, făceau copii, beau un șpriț, spuneau o poantă, mergeau la o grădină, la un film, la o amantă. La drept vorbind, acestora din urmă le-a fost la fel de greu să renunțe la Rege pe cît le-a fost de greu, mai apoi, să renunțe la Ceaușescu. În anii '60- '80 pe acest pământ nu au trăit numai călăii și victimele, asupriții și asupritorii, ci și (iarăși) marea masă a celor care n-au fost nici una nici alta (sau și una și alta). În fine, în decembrie 1989 nu au fost numai eroii și Securitatea ucigașă, ci și terții, cei care nici n-au tras, dar nici n-au primit gloanțe. La alegerile din mai '90, marea masă a celor dezișI în viteză de Ceaușescu nu l-au luat în brațe, cum se știe, pe Coposu. Uitați-vă la campania anticorupție: e clar că în țara asta trăiesc nu numai corupții și incoruptibilii, ci și pletora de corupători care, în fond, sîntem majoritatea. Uitați-vă la sondaje: nu apar aici numai cei ce vor vota *pro* și cei ce vor vota *contra*, ci și cei care deocamdată nu știu nici cu cine vor vota, nici dacă vor vota (bag mîna în foc că cine îi va *agăța* pe aceștia, acela va rîde la urmă). Uitați-vă la peisajul politic: nu avem numai Putere și Opoziție, ci și o treime care-ți scapă printre degete precum un pește lunecos. Uitați-vă la economie: nu există numai firmele rentabile și cele întreținute de stat, ci și firmele din subteranul înfloritor și neplătitor de taxe. Uitați-vă spre Cotroceni: nu se vor bate numai Constantinescu și Iliescu, și ci șmecherul terț care stă în coada lor, cel care, aparent, în ultimii ani n-a fost nici în opoziție și nici la guvernare și s-ar putea să pape toată frișca.

La prima vedere, dezbinarea este a doua noastră natură. Sindicatele se ceartă cu patronatele (și, în lipsa lor, cu statul); studenții din Universitate sînt ei înșiși împărțiți, între o Ligă și o Asociație. Pînă și masonii, mai mare rîsu', se împart între aripa Iancu și aripa Icsulescu. Așa pare.

Aiurea! De-asta are farmec să trăiești în România. Lamentațiile noastre nu sînt dihotomice, ci aservite terțului. Țara se împarte nu la doi, ci la trei. Iar despre restul care ne împiedică să redevenim – în chestiile fundamentale – *unul*, nu mai știe nimeni nimic, de multă vreme.

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Doctrina Sinatra

Au trecut zece ani de la căderea zidului care tăia Berlinul și Europa în două; din euforia de atunci nu a mai rămas mare lucru, chiar actorii principali se întreabă cît de important a fost rolul lor în evenimentele care au schimbat lumea. În dosarul alcătuit de revista *Newsweek* (8 noiembrie), la întrebarea „Al cui a fost meritul?", răspunsurile variază: Vaclav Havel crede că într-o societate totalitară „cuvîntul scris de cineva ca Soljenițîn, în Rusia, poate schimba cursul istoriei". Lech Walesa: „Fără presa occidentală, eu nu aș fi existat și nu ar fi fost nici o victorie". Compatriotul său Adam Michnik crede că grevele din august 1980 de la șantierele navale din Gdansk au fost punctul de pornire al delegitimării comunismului. George Weigel plasează începutul sfîrșitului în iunie 1979, cînd papa Ioan Paul al II-lea a oficiat o mesă în piața centrală a Varșoviei. La toate acestea se adaugă tratativele secrete, convorbirile confidențiale, ceea ce s-a spus și ceea ce se crede că s-a spus, cacialmalele și întîmplările cu multă figurație introducînd haosul în planurile și comploturile actorilor principali.

Revista *Le Nouvel Observateur* (4 noiembrie) introduce în distribuție personaje astăzi obscure: locotenent-colonelul Danisevici, în toamna lui 1989, șeful poliției din Praga, și personaje inexistente: studentul Martin Schmid, „martir al comunismului", a cărui moarte imaginată de o mitomană isterică a devenit impulsul care a transformat o demonstrație într-o revoluție de catifea.

În momentele cruciale, Bush, Gorbaciov, Kohl, Mitterrand propăvăduiau prudența. În mai '89, a fost tăiată, în mod solemn, sîrma ghimpată de la granița ungaro-austriacă. În august '89, oficialitățile maghiare nu știau ce să facă cu nemții din Est presînd, în număr mare la frontieră: se temeau de reacția Kremlinului. Gyula Horn decide să-i lase să treacă. Anunțat de Kohl, Gorbaciov spune după o lungă pauză: „Ungurii sînt oameni curajoși". Și atît. Doctrina Sinatra – „I did it my way", am făcut-o în felul meu, tradus din rusește, faceți cum vă taie capul – a înlocuit doctrina Brejnev. În iunie '89, în vizită la Berlin, Gorbaciov i-a asigurat pe interlocutorii săi că, dacă vor avea loc proteste, tancurile o să rămînă în cazărmi. Mareșalul Kulikov, pe atunci șef al forțelor pactului de la Varșovia, a înțeles: „Deoarece avem ordin să nu intervenim, o să pierdem RDG" *(Le Monde*, 3 noiembrie).

Într-un sondaj efectuat acum, publicat de revista *Courrier International* (4-9 noiembrie), 24% din ansamblul germanilor consideră că bilanțul ultimilor zece ani este negativ, față de 6% dintre polonezi și 12% dintre unguri. În continuare, fiecare face în felul său. Ceea ce constituie și principala caracteristică a deceniului care se încheie.

„Lumea s-a schimbat și a devenit mai bună, scrie revista *The Economist* (6 noiembrie), nimeni nu mai crede că autocrația, cu atît mai puțin comunismul totalitar, pot fi modele pentru structura politică a vreunei țări. A fost o revoluție care a surprins omenirea. Și totuși a fost o revoluție stranie și într-o anumită măsură o dezamăgire. Este ciudat că anul 1989 a marcat eșecul unei idei și doar în al doilea rînd triumful alteia. Desigur, democrația și piața liberă au învins în războiul rece și Hobbes, Locke, Montesquieu, Rousseau, Adam Smith sînt cei care au rîs la urmă. Dar ei au fost ideologii unor revoluții – franceză și americană – din urmă cu două secole. Desigur, în mormintele lor, ei se întreabă de ce atît de puține idei au inspirat sau au însoțit noile revoluții din 1989. Au apărut unele idei noi în ultimii zece ani de cînd zidul a fost dărîmat: s-au făcut eforturi pentru a lansa un nou internaționalism. Se pune în mișcare o curte penală mondială. S-au înființat tribunale speciale pentru a-i judeca pe cei acuzați de crime de război în Ruanda și fosta Iugoslavie. S-ar putea ca generalul Augusto Pinochet, reținut la Londra, să fie judecat în Spania pentru dictatura din Chile în anii '70 și '80. Cea mai amplă inițiativă este conceptul intervenției armate dezinteresate, ca în Kosovo, unde NATO a pornit un război nu pentru a-și apăra interesele vitale, ci pentru a opri brutalitățile exersate de o țară împotriva propriei sale provincii. Astfel, Occidentul a anulat codul de conduită internațională care interzicea amestecul în treburile interne ale statului-națiune, stabilit încă în 1648, prin pacea de la Westfalia. Noutatea este poate bună, oricum e controversată, dar ea nu reprezintă o nouă filozofie politică. În general, printre noii adepți ai democrației și ai economiei de piață, ca și printre cei vechi, este de observat atît absența ideilor, cît și cea a idealismului. Comunismul a încetat să mai fie o religie cu mult înainte de 1989, dar eliberarea de el a lăsat un gol popoarelor care au trăit sub el. Oricît de minunat ar fi fost marșul din ultimii zece ani spre democrație și libertate, ar fi trist dacă din lozincile revoluțiilor din 1989, ar rămîne doar: „Materialismul dialectic a murit. Trăiască materialismul!"

Sinatra a murit și nu are cine pune pe note acest șlagăr. **(M. B.)**

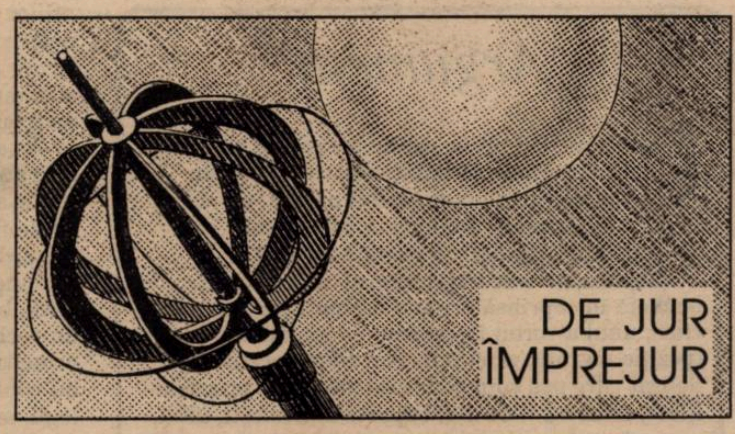

Iarăși la Oslo

Reuniunea de la Oslo, de săptămîna trecută, a încercat să refacă ceva din magia acordurilor de pace din Orientul Mijlociu. Invocînd spiritul prim-ministrului ucis, Yizthak Rabin, cei vii – Clinton, Barak, Arafat – au încercat să regăsească energia politică de acum cîțiva ani, aceea care a permis perspectiva încheierii prin pace a unui conflict vechi de cincizeci de ani. După negocierile secrete și strîngerile de mînă publice, acordurile și pacea propriu-zisă trăiau, însă, în ritmuri diferite. În Israel, cu excepția unei minorități fundamentaliste, toată lumea vrea pace, dar concesiile necesare acestei păci nu sînt acceptate decît de o altă minoritate. Pe măsură ce negocierile avansează, se apropie și discuția mereu amînată asupra pozițiilor ireductibile: Ierusalimul, coloniile evreiești din teritorii, refugiații.

Guvernarea Netanyahu, expresie democratică a acelei părți a populației evreiești din Israel care consideră pacea nesigură și concesiile inacceptabile, a tărăgănat tratativele și a modificat situația de pe teren. S-a anulat astfel principalul cîștig al evoluției declanșate la Oslo: începutul de încredere reciprocă, disponibilitatea de a-l privi pe celălalt ca pe un partener sincer.

Victoria lui Barak, în alegerile din mai, nu a fost un vot pentru orice fel de pace. A cîștigat un om relativ nou în politică. Nu a fost înfrînt doar Netanyahu, prim-ministrul de dreapta, devenit simbol al aroganței și al duplicității, ci și Peres, reprezentantul unei stîngi depășite de evenimente, o altă față a politicianismului. Procesul de pace, cu tot ceea ce implică el, secret și vizibil, a fost încredințat mai mult unui om decît unui partid: formarea guvernului a durat 50 de zile, pentru a se obține o coaliție cît mai largă, un sprijin cît mai solid pentru eventualitatea unor decizii dramatice. Alcătuită mai mult din tăceri și discursuri prudente, politica lui Barak a fost eficientă în parlament, dar nu a reușit să găsească liantul care să-i asigure un consens mai larg decît cel asigurat de procentul victoriei în alegeri: 54%. Uciderea lui Rabin a fost expresia acestui conflict intern, prelungit pînă azi: 2,5% din populația adultă consideră și acum că recursul la asasinatul politic este legitim, împotriva oricărui conducător dispus să cedeze teritorii palestinienilor. Asta înseamnă că 90.000 de oameni stau în spatele virtualului ucigaș. Drumul spre pacea din Orientul Mijlociu trece prin conștiința și prin brațul înarmat al acestor oameni.

Acum, la Oslo, au fost stabilite noi termene, s-au propus noi modalități de acord. Există cîteva fapte împlinite, care permit o abordare optimistă a negocierilor: au fost eliberați prizonierii palestinieni, armata a efectuat așa cum a promis retragerea de pe o mică porțiune din Cisiordania, Israelul și-a dat acordul pentru construcția unui port în Gaza și primul „drum sigur" între Gaza și Cisiordania a fost deschis pentru palestinieni, săptămîna trecută. Există progrese și în problema Ierusalimului: ministrul Justiției Yossi Belin și Mahmoud Abbas, unul dintre cei mai importanți consilieri ai lui Arafat, au găsit – se pare – în secretul convorbirilor lor, o formulă prin care cele două părți ale „orașului indivizibil și etern" să poată fi două capitale. Desființarea unor colonii ilegale (puține) și promisiunile făcute celorlalte (multe) nu sînt de natură să calmeze frustrările palestinienilor. Barak preconizează existența coloniilor regrupate în trei blocuri principale de-a lungul fostei linii verzi (frontiera de dinainte de 1967) și în jurul Ierusalimului. Celelalte ar urma să rămînă sub jurisdicție palestiniană, perspectivă nedorită – deocamdată – de nimeni dintre cei interesați. În problema refugiaților, se va permite celor dispersați în Liban, Siria, Iordania să se instaleze în noul stat palestinian, proporțional cu capacitatea lui de absorbție. Nu li se va permite să revină celor care au părăsit în 1948 teritoriul Israelului. Acestora li se promit reparații.

Există o pace a cimitirelor în numele căreia s-au luptat și s-au ucis civilii, militarii și teroriștii din Orientul Mijlociu. Și mai există pacea contrazicerilor și a contradicțiilor, între oameni care se acceptă, fără să se iubească, separîndu-se pentru a putea trăi alături.

Barak și consilierii săi apără nu doar procesul de pace, ci și modelul statului democratic într-o regiune dominată de regimuri autoritare și dictatoriale. Asasinarea lui Rabin și discursul naționalist al lui Netanyahu au contribuit, din interior, la scufundarea Israelului în valul altei culturi decît cea a raționalismului european din care a renăscut ca stat. Profilul statului palestinian al lui Arafat depinde și el de menținerea unei democrații funcționale în Israel.

Israelul are de cîștigat – în interior și în exterior – un război mai important decît lasă să se întrevadă hărțile și sondajele de opinie.

Magdalena BOIANGIU

„Argument“

Ce s-ar mai putea spune despre un cinema care a ajuns să intereseze cam 10% din populaţie (de la-nceputul anului, au călcat în săli un pic peste 2 milioane de români!) ? Ce „argumente“, pentru o frecvenţă de 0,3% ?

Săptămîna trecută, *Adevărul* a publicat o anchetă întreprinsă printre regizori; din aceştia cinci, unul a vorbit în calitate de funcţionar (poziţie ingrată, cf. şi interviul *Dilemei*), altul a delirat cifre aşa cum delirează istoria în propriile-i filme, altul nu vede mai departe de Ploieşti, altul a numărat taxa de 3% pe care televiziunile trebuie s-o plătească ONC-ului, ultimul, în fine, s-a plîns de halul sălilor de cinema şi a zis ceva amuzant despre publicul care trebuie recucerit ca o femeie – ceea ce, se ştie, e greu...

Nu sînt bani, dar sînt umori... Poate că, aşa cum se plîng şi distribuitorii, sălile sînt de vină; poate că de vină sînt scenariştii, regizorii, actorii, spectatorii care preferă să vadă filme acasă în papuci, condiţiile economice, geografice, climatice etc. Poate că de vină sînt criticii şi culoarea pisicii. De vină-i televiziunea. Şi poate chiar Cinema-ul, prea mic pentru un război atît de mare...

Şi poate că nu mai e nimic de-ncercat decît, cum a propus cineva, să nu se mai facă filme un an-doi, pînă ne revine dorul de Cinema! (**a.l.ş.**)

Manifest în catastrofă

„Reforma“ şi refondarea cinematografiei

La una dintre ultimele ediţii ale Festivalului cinematografic de la Costineşti, am propus, cu premoniţia sfîrşitului, lansarea unui Manifest. Exceptînd remarca binevoitoare a unui confrate regizor, din suplimentul cultural al unui cotidian, propunerea n-a cîştigat adepţi. Între timp, premoniţiile au devenit constatări. Nu numai festivalul, ci şi cele două reviste de specialitate autohtone au sucombat, criza a luat proporţii. M-am simţit în consecinţă îndemnat să finalizez, sub formă de proiect, ideea Manifestului, tentînd cu ea instituţiile publice supravieţuitoare sau nou-create. Proiectul finalizat a împărtăşit însă soarta propunerii iniţiale. Ultima soluţie e să dau publicităţii Proiectul, într-o formă prescurtată, cu speranţa că una dintre instanţele sau asociaţiile publice sau private ale cinematografiei în derivă îşi va asuma rolul de EMITENT al S.O.S.-ului, preluînd calitatea de autor al formei definitivate a Manifestului.

Proiect

I. În mass-media, dar şi în cercurile cineaste şi cinefile, se aud frecvent în ultimul timp exclamaţii despre „moartea filmului românesc“ şi „falimentul cinematografiei naţionale“.

Mult mai rare, dacă nu absente, sînt încercările de a cerceta cauzele multiple ale crizei şi de a elabora un sistem coerent de soluţii. (...) În timp ce fostul Centru Naţional al Cinematografiei a ieşit din arenă fără să-şi fi asumat public rezultatele celor opt ani de activitate şi fără a fi fost obiectul unor clarificări concludente din alte surse, nou-creatul Oficiu Naţional pare să nu-şi includă nici el în program aspecte esenţiale ale politicii cinematografice, dincolo de sfera financiarului şi administrativului. (...)

(EMITENTUL) consideră că ar fi o vină istorică a comunităţii cineaste însăşi, dacă nici la zece ani de la Revoluţia din 1989 nu ne-am uni competenţele, spre a încerca să detectăm cauzele vechi şi noi ale crizei, natura, proporţiile şi bătaia sa în timp, şansele şi condiţiile depăşirii sale.

II. Noi socotim că prăbuşirea volumului producţiei este numai aspectul exterior al crizei şi că repunerea în lucru a unor disponibilităţi, fie şi din surse şi pe căi de finanţare diferite de cele din trecut, nu este automat o garanţie suficientă şi poate nici minimă a depăşirii impasului. De altfel, „falimentul“ de nimeni asumat se vădeşte nu atît în filmele care nu s-au mai iniţiat din lipsă de fonduri, cît în cele pentru care s-a dispus de banii necesari şi pe care le-am văzut şi le vedem pe ecrane. Este mult prea comod şi neproductiv, în dispreţul provincial al spiritului critic, să ne socotim doar victime ale conjuncturii şi deloc ale propriilor inaptitudini, evidenţiate dramatic în profilarea nefericită, cu foarte rare excepţii, a producţiilor bugetivore din ultimul deceniu, în compromiterea cvasisistematică a debuturilor, în impactul mediocru al revistelor de specialitate între timp dispărute.

În acest sens, ne îngrijorează că, asemeni organismul public ce l-a precedat, Oficiul Naţional e pe punctul de a perpetua o dublă subestimare a gravităţii stării de fapt: 1. rămînînd la utopia „bazei materiale“ şi a coordonatelor ei tehnico-financiare, ca factori determinanţi ai creaţiei, respectiv ca pîrghii suficiente ale schimbării; 2. neglijînd faptul că malformaţiile induse de vechiul regim în cinematografie, încă din timpul ocupaţiei străine, nu s-au redus la efectele cenzurii, ci au configurat un întreg sistem de concepte, metodologii, ierarhii şi reflexe de gîndire şi de lucru.

Convingerea noastră e că, în condiţiile date ne trebuie mai mult decît transplantarea unor altminteri admirabile reglementări administrative care funcţionează în cinematografiile străine evoluate. Tradiţiile şi cotele atinse de acele şcoli, care beneficiază de categoria profesionistă de mare competenţă şi cu bogate resurse a producătorilor de filme, asigură autoreglarea sistemului de lucru, la nivelul competitivităţii culturale naţionale şi internaţionale. Nu e şi cazul nostru. (...)

În consecinţă, este necesară nu doar o „reformă“ standard, ci o *refondare* a întregului sistem al cinematografiei naţionale, publice şi private. Reper proxim ne este opera întreruptă de ocupaţia străină şi de dictatură, a primei generaţii a fondatorilor cinematografiei româneşti profesioniste şi ai şcolii naţionale de artă cinematografică (...).

III. Conştienţi că enunţurile acestui Manifest nu epuizează un Program cultural directiv şi metodologic, de care cinematografia noastră are nevoie, supunem atenţiei, discuţiei şi deliberării realizatorilor şi criticilor de film, producătorilor şi colaboratorilor cinematografiei, instanţelor lor publice şi private întrunite eventual într-un Simpozion Naţional Consultativ următoarele şapte obiective primordiale:

1. Să se aibă în vedere prioritar o „politique des auteurs“, definitorie pentru toate şcolile de film consacrate ca atare. Seria neîntreruptă a eşecurilor previzibile, dintre care unele se află acum în producţie subvenţionate de O.N.C., să fie înlocuită cu continuitatea în lucru a regizorilor performanţi, cărora să li se înlesnească realizarea, pe platforme scenaristice adecvate, a cîte unui film pe an sau cel puţin la doi-trei ani o dată.

2. Punctul de plecare în solicitarea, selectarea şi susţinerea proiectelor să fie evaluarea critică a filmelor realizate anterior de competitori, inclusiv a scurtmetrajelor tinerilor regizori şi nu doar textele scrise – fie ele şi capodopere literare ori ieşite din „concursuri de scenarii“, nici şantajul comemorărilor istorice ori superstiţiile tematice „de strictă actualitate“ care au dus la falimentele atît artistice, cît şi comerciale ale stagiunii trecute, în timp ce stagiunea viitoare ne ameninţă cu resuscitarea filmului de gen ca defulare a cabotinismelor subculturale şi a prostului gust local.

3. Pe lîngă preşedintele Oficiului Naţional, alături de Consiliu, să funcţioneze permanent un Juriu de Evaluare Programatică, format îndeosebi din critici de film, literari şi de artă, recunoscuţi pentru competenţa şi verticalitatea lor. Mandatul principal al juriului permanent să constea din avizarea subiectelor de film şi a scenarizărilor lor care concurează la finanţare şi subvenţii, în funcţie de regizorii realizatori, pornind de la criteriile calitative, artistice şi comerciale, de la priorităţile de gen, formulă şi fezabilitate, ale unei producţii cu posibilităţi cantitative limitate.

4. Să se determine abandonarea vechiului şi actualului sistem monopolist al „scenariului“ artizanal şi să se adopte, o dată cu o „politique des auteurs“, sistemul occidental de lucru în domeniile scenaristicii („soggetista“, „sceneggiatore“, „dialoghista“), rămînînd în acelaşi timp deschişi spre soluţiile individuale, cu titlu de excepţie (...).

5. În linia primatului personalităţii regizorale şi a profesionalizării lucrului scenaristic, schimbarea să înceapă cu avizarea, de regulă, a subiectelor de film, de către juriul abilitat, urmată de promovarea pe aceeaşi cale a soluţiilor calificate de scenarizare a subiectelor, de regulă prin contribuţii multiple coordonate de regizor şi cu adaptarea la această formulă a susţinerii financiare.

6. Să se recunoască şi să fie pus în practică binomul formativ al oricărei şcoli de film care depăşeşte faza artizanală şi autarhică: realizatorii şi criticii filmologi. Concretizarea acestui imperativ ar fi apariţia, în golul de care sîntem vinovaţi, a unei publicaţii de specialitate consacrată prioritar filmului românesc şi sincronizării lui cu lumea cinematografică. (...) Cu o direcţie colegială autonomă a criticilor, revista să fie liberă de presiunile comerciale speculative, de clientelismul ori conivenţele instituţionale, de grup ori filantropice şi să-şi asigure ecoul necesar, de la elita intelectuală la publicul cinefil avizat sau în curs de formare.

7. Înainte de a ajunge la introducerea culturii cinematografice în licee, să regîndim formarea regizorilor de film în facultăţi – alarmantă după filmele de debut şi catastrofică în reţeaua particulară – ceea ce ar presupune reşcolarizarea în paralel a unor veterani emeriţi (...).

IV. (EMITENTUL) porneşte de la premisa că ipotezele prezentului Manifest şi prevederile unui viitor Program cultural directiv şi metodologic sînt complementare Legii adoptate în 1998 de Parlamentul României sau pot servi ca puncte de plecare pentru unele completări ori revizuiri ale Legii. (...) Întrucît cuvintele *artă* şi *artistic* nu figurează nici o singură dată în foarte amplul şi extrem de minuţiosul text al Legii în vigoare, ar fi de dorit să convenim, la o eventuală revizuire, că industria şi comerţul cinematografic sînt în slujba artei şi culturii cinematografice, iar nu invers şi în orice caz fără a scoate complet din ecuaţie arta şi nici conştiinţa ei, critică.

Valerian SAVA

noiembrie 1999

Pisica moartă

Îmi pare rău. Aş fi vrut să pot să scriu ca Daneliuc. Bilă, spermă, acid clorhidric, spută, flegmă. Multă flegmă. Nu pot. Îl invidiez. Îl invidiez că poate să fie un mare scriitor după ce a fost un mare regizor. Aşa cum l-am invidiat pe Kusturica pe scena de la Sala Palatului. Că după ce a făcut filme importante e un show-man simpatic. Relaxat, fără probleme. Scoţînd filme din buzunar (bun, prost, ce importanţă are pentru mine, om pe care-l bufneşte rîsu'-plînsu' cînd aude sintagma „industrie cinematografică“; film să fie) şi apoi, apucînd nonşalant grief-ul chitării precum rromii gîtul lebedelor austriece. Şi, în fond, ce-mi pasă dacă e adevărat ce ziceau gurile rele, cum că băieţii lui dr. Kelle erau relaxaţi semi-artificial, dovada fiind pupilele lor mărite. Pentru mine important e că întîlneşti regizori fericiţi, într-o perioadă în care la noi în ţară titlul filmului *Am văzut ţigani fericiţi* este o aberantă contradicţie. Pentru că el nu se mai justifică decît adăugîndu-i, la mijloc, un adverb: „doar“.

Ei au cîştigat. Au aceleaşi costume gri, uşor lucitoare din cauza eternei frecări de scaunele de lemn (aceleaşi) din (aceleaşi!) săli de şedinţă. Şedinţe la care nu contează opinia majorităţii cînd e suficient ca unul sau doi dintre domnii cu adevărat importanţi în „cinematografia românească“ să voteze contra. Aceleaşi vînturi puturoase. Aceleaşi prietenii şi duşmănii scîrboase.

Mazilirea lui Gabrea nu mă surprinde. Surprinzător este că se întîmplă oarecum tîrziu. Gabrea a făcut în doi ani ceea ce alţii care i-au precedat în funcţie nu au făcut în şapte. S-a ocupat de o lege a cinematografiei şi de circumscrierea producţiei autohtone în circuitul finanţării europene. A organizat, după un model european foarte eficient, concursuri de scenarii şi de proiecte de producţie. A înlesnit accesul tinerilor către debut. Şi asta – culmea! – în loc să se intereseze de realizarea propriilor filme cu puţinii bani ai bugetului public, după un model deja binecunoscut. Că Gabrea e nebun, nu e o problemă. Pe Săucan l-au scos bolnav mintal cu acte, despre Daneliuc au spus că „şi-a pierdut minţile“ cînd s-a întors din Statele Unite în loc să facă „lobby“ şi „disidenţă culturală“, aşa că un regizor care a pierdut oricum contactul cu „realităţile patriei“ prin anii optzeci e uşor de anihilat. Sau nici nu e cazul să fie prea mult băgat în seamă, dacă e docil cum a fost Veroiu. Dacă ştie ce înseamnă „Noi“ şi „Ei“. În fond la o anumită vîrstă înţelegi, mai ales după ce ai stat o vreme prin ţări civilizate, cum e să ţi-o vîre cineva în dos. Că mai bine laşi muşchiu' moale de la început, altfel doare rău. Gabrea însă a continuat să facă prostii şi a început să se joace chiar cu ce nu trebuia.

Sau mai bine zis cu ce nu merita. Pentru că nu e decît aceeaşi pisică, albă, ruptă, neagră, moartă, care pute rău şi care e a lor. Oricum. Orice am face. Luaţi-o!

(Ca bibliografie selectivă, dincolo de *Pisica ruptă* a lui Mircea Daneliuc, una dintre cărţile deceniului, după părerea mea, vă recomand primele pagini ale almanahurilor *Cinema* din anii '70-'80. Autorii îi găsiţi acolo. Pe toţi.)

Lucian GEORGESCU

De la fast-food la fast film

– harta cinematografică respectă harta politică –

Pentru Statele Unite şi pentru statele Europei de vest cinematograful nu mai este de mult un segment al politicii culturale. Este pur şi simplu politică, deşi se adresează prin argumentele creaţiei artistice, ca divertisment. Este politică întrucît filmul, cea mai sensibilă artă în a capta şi ilustra pulsul societăţii, oferă prin accesul la emoţie cea mai sigură cale de a modela şi dirija mentalul colectiv, oferindu-i prototipuri. Conlucrarea între interesele naţionale şi studiourile producătoare de film a început în vreme de război sau în perioada de criză. Astăzi, „bătălia" prin intermediul ecranului se dă pentru a impune un anume mod de viaţă în defavoarea altuia.

Este cunoscut că filmele hollywoodiene, cele mai eficace în acest sens, ocupă între 75% şi 90% ecranul din ţările europene, în vreme ce filmele europene rulează în procent de 5% pe ecranele americane, 3% franceze, toate celelalte fiind în 2%.

Scorul în favoarea Statelor Unite nu a fost obţinut peste noapte, reprezentînd o concepţie americană fundamentală privind dezvoltarea societăţii. Încă din primul său an ca preşedinte al Statelor Unite (1928), Herbert Hoover (fratele faimosului director al CIA) adresa Hollywoodului următorul mesaj: „America trebuie să cucerească piaţa internaţională prin forţa imaginilor cinematografice creatoare de modele." Acestea vor deschide drumul expansiunii comerciale şi economice. Să vă mai amintesc că westernul a răspîndit cea mai longevivă modă vestimentară: blugii, iar pînă la Coca-Cola nu erau decît nişte paşi. La început de secol, o bună perioadă era interzis să apară în filmele americane alte automobile decît cele americane. De altfel, cinematograful născut odată cu automobilul a fost asimilat în America de la început ca un *produs*, nu doar pentru că apela la mijloace de producţie tehnice, ci şi pentru faptul că nu ar fi putut exista dacă nu i se asigura o piaţă de desfacere. America a acţionat *ab initio* în acest sens, în vreme ce tradiţia europeană identifica filmul cu un act de cultură, aşa cum o face şi azi.

De peste un deceniu, „ostilităţile" s-au concretizat în furtunoasele negocieri GATT, la care europenii – sub impulsul Franţei, cea mai activă în această dezbatere – au avut cîştig de cauză. Filmul a fost scos din „categoria" produs, fiindu-i recunoscut „statutul" de excepţie culturală. Succesul a fost însă strict formal, întrucît pe piaţa liberă filmul s-a comportat ca un produs!

Între timp, cinematografiile ţărilor occidentale nu au rămas pasive creînd instituţii şi luînd măsuri protecţioniste pentru filmul naţional. Spania a obţinut un acord cu americanii, asigurînd o cotă confortabilă filmului hispanic: două filme la unul american. Marea Britanie a impus proprietarilor de săli prin Film Act, încă din 1927, să prezinte minimum 5% filme britanice. Astăzi, însă, un film britanic de succes este difuzat în 20 de copii, în vreme ce unul american este difuzat de 300 de copii, urmînd legea cererii. În această situaţie, foarte puţine sînt filmele europene care îşi pot scoate cheltuielile de pe piaţa naţională. Pentru a susţine producţia autohtonă, statele de vest şi nord-europene au impus un impozit pe publicitate reţelelor de televiziune – de stat sau private – între 3% (Franţa) şi 5% (Spania). În Italia există alte sisteme de impozitare în favoarea filmului naţional. C.N.C.-ul francez a luat şi alt tip de măsuri, de pildă interzicerea televiziunilor de a proiecta filme în ziua din săptămînă dedicată lansării premierelor naţionale.

Toate aceste măsuri au dus la creşterea numerică a producţiei, ceea ce nu s-a dovedit suficient pentru sănătatea unei cinematografii. De pildă, anul trecut Franţa a atins o cotă maximă de premiere (147), dar frecvenţa spectatorilor la filmul francez a fost la pragul cel mai de jos (26%). Oricît ar fi de greu, nici un stat evoluat nu-şi mai poate permite să renunţe la promovarea filmului naţional. Această atitudine mi-a devenit evidentă şi la numeroasele colocvii la care am participat (Taormina, Veneţia, St. Vincent, Locarno, San Sebastian etc.), unde profesioniştii filmului, împreună cu reprezentanţii statului, căutau soluţii ca cinematograful să nu mai fie pentru foarte tînăra generaţie – generaţie pregătită să accepte globalizarea odată cu fast-food şi fast movies – sinonim cu filmele hollywoodiene.

Pentru recuperarea viitorului public tînăr, în Franţa şi Italia arta a şaptea se predă în şcoli şi celor sub 17 ani, ca materie obligatorie. Cele mai importante reţele TV se implică nu doar în producţia, ci şi în difuzarea de filme. În acest an, Canal+ a cumpărat 40 de filme spaniole spre a le difuza. Europa unită are nevoie şi de comunicare prin film, nu doar de o monedă unică. Dar pînă una alta, în Franţa se văd 6-7 filme italiene pe an, iar în Italia, 3-4 franceze. Channel Four a cumpărat spre difuzare 12 filme europene, dar le transmite după miezul nopţii.

Unde sîntem noi? Raportul, sau dacă vreţi decalajul, dintre ţara noastră ca statut politic şi ca performanţă economică faţă de Polonia şi Ungaria se păstrează şi în cinema. Cineaştii ruşi, fie şi numai cu un film, nu există să nu fie prezenţi în selecţiile marilor festivaluri, indiferent de ce se petrece la ei acasă. În privinţa producţiei, cinematografia noastră se află la paritate doar cu cea bulgară, fiecare a lansat în acest an trei premiere. Iar în privinţa frecvenţei în sălile de cinema, s-a ajuns la cea mai joasă cotă atinsă vreodată la noi şi în Europa (0,3). Recent, am mai înregistrat un trist record: sîntem singura ţară europeană fără nici o revistă de cinema. Cît este de greu să menţii o revistă serioasă anume dedicată filmului ştiu din experienţa avută cu *Noul Cinema*. Şi acum mi se pare un miracol că pe valurile economiei noastre instabile am reuşit, împreună cu mica echipă de colegi – creatorii şi proprietarii acesteia – să o menţinem vreme de nouă ani. De altfel, spaţiul pentru cultură s-a restrîns în toată presa noastră.

Şi totuşi, anul trecut, odată cu înfiinţarea O.N.C.-ului, s-a realizat un salt. Numai după opt luni, cinematografia noastră a fost admisă în Eurimages – echivalentul în domeniul filmului cu intrarea în Europa. De asemenea, s-au votat o serie de legi ce ne aliniau la legislaţia occidentală. Dar, într-o ţară destrămată ca a noastră, ar fi greu ca tocmai cinematograful să meargă bine.

Există însă totodeauna şansa, excepţia. Oricînd, un cineast de talent va propune prin idee sau stil un film deosebit, acesta îşi va găsi loc pe ecranul unui festival important – aflate toate în căutare de originalitate – şi pe această poartă va putea pătrunde în Europa. Îl aşteptăm.

Adina DARIAN

Cinematografia anului 0

– cinematografia ca miloagă, datornicul ca mecena –

Nu trebuie să fii critic de film ca să ştii că cinematografia noastră trece printr-un moment deosebit de prost (aşa de prost ca acum, ca în ultimii ani şi ca de cînd o ştim, parcă n-a fost niciodată). Cinematografia nu se poate separa de lumea românească. În această lume, nu-i poţi cere, tocmai cinematografiei, coerenţă şi disciplină a muncii. În această lume, cinematografia s-a consumat, şi ea, în organizări şi reorganizări cvasihaotice, în mici bătălii între sinecurişti rămaşi fără coledzi, în ineficienţă.

Se ştie: „Filmul e o artă, cinematograful o industrie". Despre artă nu are sens să vorbim, atîta timp cît industria e în moarte clinică. Am aflat că, de cîteva luni de zile, ultimul film al lui Mircea Daneliuc e blocat undeva pe traseu, în hrubele acestei industrii ruginite: materialul filmat există, dar din el nu s-a montat – din nou: *de luni de zile* – absolut nimic. Şi, culmea, nimeni nu se mai miră. În aceste condiţii, mi-e greu să acord vreun credit discursurilor „oficiale", despre rezolvarea problemelor filmului românesc prin diverse fonduri. Apropo de fonduri: am citit de curînd, în *Adevărul*, cum un regizor serios ca Nicolae Mărgineanu argumentează un lucru surprinzător: din taxele datorate cinematografiei, *conform legii*, de o anumită televiziune, s-ar putea face, pe loc, zece filme! Prin felurite subterfugii şi chichiţe avocăţeşti, acele taxe de zeci de miliarde nu au fost plătite nici pînă azi. Şi timpul trece... Conform tradiţiei, legea e înlocuită cu tocmeala, cu muşamalizarea, cu schimbul de servicii reciproc avantajos, cu lupi numiţi paznici la stînă; cu portiţa de trecere pe lîngă... În acest fel, filmul românesc nu va fi salvat niciodată. Cărui om de bună credinţă i se poate părea corect ca o cinematografie naţională să joace rolul de miloagă, iar datornicul ei – rolul de mecena?

O cinematografie autentică presupune o ritmicitate a producţiei şi un sistem de distribuţie viabil. Or, presupunînd, prin absurd, că ar exista, azi, 30 de filme româneşti noi, gata de start, am constata că România nu are parcul de săli elementar pentru difuzarea lor. Trăim într-o ţară în care există şi oraşe fără nici un cinematograf! Într-o eşalonare logică a operaţiunilor, prima grijă a celor care conduc cinematografia cred că ar trebui să fie nu obţinerea unui „fond pentru audio-vizual" (adică participarea cinematografiei celei sărace cu bani la masa televiziunilor cele bogate), ci obţinerea unui *Fond de modernizare a sălilor de cinema*. Am asistat, de curînd, la naşterea unui astfel de „Fond pentru sălile de cinema" în Italia (unde ministreasa bunurilor culturale, Giovanna Melandri, nu s-a sfiit să critice dur televiziunile pentru nivelul prea scăzut al investiţiilor în producţia de film). Exemplar mi s-a părut şi proiectul de *Lege antitrust* care urmează să intre în vigoare în Italia; legea prevede o *limitare a proprietăţii* (a numărului de săli la care are dreptul un unic proprietar; dacă acel proprietar e şi producător, şi distribuitor, limitele sînt şi mai severe); legea prevede şi o *limitare a numărului de filme* pe care o sală are dreptul să le programeze într-un an, şi facilităţi pentru cei care proiectează, în proporţie de 50%, filme europene. Sînt prevăzute subvenţii pentru proprietarii de săli care programează filme naţionale, dar numai începînd cu a doua săptămînă de programare (evident, pentru a favoriza prelungirea afişului). Aflînd de această lege, reprezentantul producătorilor americani, Jack Valenti, a reacţionat, rîzînd: „Nici un guvern nu poate sili un om să vadă filme pe care n-are chef să le vadă!". Da, au răspuns italienii, numai că în Italia (spre deosebire de State), guvernul se implică în producţia de filme; noua lege nu vrea altceva decît să le dea *filmelor finanţate din banul public, posibilitatea unei reale confruntări cu piaţa*.

În momentul de faţă, la noi (o ţară cu săli de cinema puţine şi sordide, cu monopol al difuzării, cu trusturi în plin avînt, cu un repertoriu internaţional sărac, cu o producţie naţională nulă) falimentul e total. Falimentul e şi unul *moral*, pentru că momentul post '89 a fost ratat. Fellini compara acel moment al României cu momentul neorealismului, în Italia sărăcită şi răvăşită de după război. Pe atunci se făcea cinema cu credinţă şi cu nebunie. Ca să termine *Roma, oraş deschis*, Rossellini s-a înglodat în datorii, şi-a vîndut şi mobilele din casă şi, în final, n-a cîştigat nimic. Decît o capodoperă.

De curînd, am auzit un cineast român spunînd, cu un aer suficient, la o „dezbatere" t.v., că pe noi nu trebuie să ne intereseze capodoperele, şi că tinerii care vin ar fi bine să uite povestea cu capodopera.

Cred că noi nu vom putea concura niciodată cu industria de film de tip american, cu produse bine făcute, pe bandă rulantă. Să sperăm că tinerii care vin visează capodopere şi sînt convinşi că pentru ei filmul e o chestiune de viaţă şi de moarte – altfel ar sta acasă sau ar lucra în publicitate. Probabil că faza prin care trece azi cinematografia românească are rolul ei istoric. Pentru ca tinerii care vin să poată lua, cu adevărat, totul de la 0.

Eugenia VODĂ

Povestea unei reviste

– în ultimii 45 de ani, de pe tarabe n-a lipsit nici o clipă o revistă de cinema. Acum lipseşte –

ProCinema s-a născut dintr-o dragoste şi dintr-o ambiţie. Dragostea unui om pentru o artă căreia şi-a consacrat tinereţea, şi ambiţia aceluiaşi om de a demonstra – sieşi şi altora – că această dragoste mai dăinuieşte încă după ce priorităţile vieţii lui au devenit altele. La început a fost un proiect îndepărtat în jurul căruia au gravitat multe nume consacrate în domeniul criticii de film. Apoi, cînd acest proiect părea a fi uitat, ideea unei noi reviste de cinema a început din nou să prindă contur. Vrem să avem şi noi *Empire*le nostru! Ba mai bine *CIAK*ul nostru! De ce nu *Première*-ul nostru?! Şi tot aşa, din model în model, s-a ajuns la formula unui magazin frumos, pe hîrtie bună, bogat ilustrat, cu multă informaţie, puţină critică, nitel cancan şi ceva umor.

Era în vara 1995. După mai bine de zece luni de „joc la perete", numărul zero, cu Sharon Stone triumfătoare pe copertă, a ieşit pe piaţă. Imediat s-au auzit voci „realiste" care considerau fără viitor o astfel de întreprindere. Românul n-are nevoie de o asemenea revistă. Lui să-i daţi *Sportul* şi *Infractoarea*. Românul n-are nevoie de cinema. Televizorul îi ajunge. Sau, dacă tot faceţi o revistă de cinema, atunci spuneţi-ne şi nouă, domle, cine i-o trage cui pe acolo, pe la Hollywood, nu ne mai vorbiţi despre filme, că p-alea le vedem şi singuri, dacă avem chef.

S-au auzit însă şi voci care se bucurau că *ProCinema* există. Oameni, în majoritate tineri şi foarte tineri, care erau mîndri să facă parte dintr-un club purtînd numele revistei şi care veneau special tocmai de la Iaşi sau Baia Mare ca să-i întîlnească, pentru doar cîteva ore, pe cei care gîndeau şi simţeau ca ei. Oameni care aşteptau cu nerăbdare apariţia fiecărui număr şi pe care orice întîrziere îi umplea de panică: nu cumva o fi murit?! Punctul lor forte nu era cultura cinematografică, ci dragostea pentru cinema. Pentru ei a apărut *ProCinema* şi tot ei se simt trădaţi acum cînd ea nu mai există.

De ce a dispărut *ProCinema*? Pentru că timpul trece şi iubirile pălesc. Pentru că apar noi priorităţi şi noi ambiţii. Pentru că „realiştii" au dreptate. Pentru că acei ce intră în sala de cinema sînt din ce în ce mai puţini. Pentru că cinematograful în România a ajuns povestea cu cocoşul roşu. Pentru că ne organizăm şi ne reorganizăm pentru ca de fapt să ne dezorganizăm pînă la aneantizare. Pentru că între cultură şi lux se pune semnul egalităţii, un lux pe care nu ni-l mai putem permite şi nu atît din cauza sărăciei, ci din cauza prostiei şi a mitocăniei ridicate la rang de virtute.

La cîteva zile după apariţia ultimului număr, un grup de tineri din Craiova au venit la sediul fostei redacţii în speranţa că vestea desfiinţării e doar un banc prost, o toană de moment. Aflînd că e adevărul adevărat şi definitiv s-au oferit să facă o chetă. Un gest flatant în sinceritatea lui, dar atît de tragic.

Cristina CORCIOVESCU

O specie mutantă

– jurnalismul onest a fost înghiţit de presa de scandal –

„Vom ajunge să fim judecaţi de oameni care nu au văzut în viaţa lor un film de Murnau". Astfel prevedea François Truffaut, cîndva, declinul scrisului cinematografic. Ce eroare! „Astăzi am ajuns să fim judecaţi de cei care nu au văzut în viaţa lor un film de Truffaut", amintea Bertolucci cu trei ani în urmă, la Cannes, în cadrul unui colocviu dedicat stării actuale a criticii cinematografice. Cîtă naivitate! „Domnilor, dv. nu cunoaşteţi ziaristul român", îmi venea să le strig. Noi sîntem deţinătorii unei performanţe cum nu sînt multe chiar într-o viaţă de tranziţie: băieţi şi fete, reprezentanţi extrem de întreprinzători ai noii generaţii de gazetari atraşi de spectacolul culturii, sînt în stare să comunice cititorului informaţii despre filme fără să se obosească să intre măcar în sală. Nu numai că se mulţumesc să reproducă – mai exact: să fure – din caietele de presă puse la dispoziţie de societăţile distribuitoare fraze întregi, dar le şi semnează. Ei ştiu că oricum, nimeni nu bagă de seamă, iar dacă într-un exces de hărnicie mai adaugă şi un cancan, două, culese de te miri unde, pot primi şi o mîngîiere pe creştet. Este drept: peste tot în lume, explozia canalelor de televiziune, a transmiterii prin satelit, extinderea industriei video, dominaţia pe piaţa mondială a filmului american, cu precădere a celui comercial, au modificat raporturile comunicării în materie de cinema. Traseele magice ale cinefiliei din care s-au născut, după război, publicaţiile europene ce au direcţionat cinematograful şi, deopotrivă, formarea cîtorva generaţii de critici nu mai sînt aceleaşi. Nu este cazul să ne ocupăm acum de miezul problemei. Rezultatul, vizibil de multă vreme, este extinderea terenului ocupat de ceea ce în practica internaţională se numeşte, fără nici o conotaţie peiorativă, „jurnalismul cinematografic" şi restrîngerea celui destinat criticii. Au dispărut reviste a căror ţintă era o anumită reflexivitate asupra fenomenului cinematografic, apar magazine de informare. Trist, dar nu chiar dramatic, atîta vreme cît informaţia este furnizată decent, cu rigoare profesională, de oameni cărora nimeni nu le cere să alerge la Aristarco sau Bazin, dar care sînt capabili să-l situeze oricînd pe, să zicem, nu mai departe decît Kusturica, între colegii săi Alexandar Petrovici sau Pascaljevici. Fenomenul a indus însă la noi una dintre formele cele mai degradate şi degradante ale subculturii. Practic, jurnalismul cinematografic onest şi corect a fost înghiţit de presa de scandal. Fiind o artă la îndemîna tuturor, cinematograful este terfelit, aruncat ca o mîncare ieftină, dar cu mirosuri puternice, unor bănuite haite dornice de senzaţiile oferite de specialiştii în CSVD prin gaura cheii sau în descrierea minunilor petrecute prin saloanele în care plebea nu are acces. În România de azi se moare nu numai de foame, ci şi de curiozitatea de a şti cum se plimbă pe valuri vaporul închiriat de Andreea Esca pentru a-şi sărbători aniversarea anunţată întregii naţiuni. În publicaţii semipornografice ce-şi zic de televiziune prin cablu, prin satelit, în altele care nu bat chiar pînă acolo, filmul nu este decît un pretext pentru a detalia aventurile, sexualitatea, apucăturile starurilor. Din păcate, au rămas puţine contidienele care, aşa cum se întîmplă în multe ţări europene, îşi pot folosi autoritatea pentru a opune rezistenţă unui fenomen prea ruşinos pentru a mai fi dramatic. Din multe ziare a dispărut cronica de film. S-a ivit, sub ochii noştri, o specie de mutanţi ai scrisului cinematografic, născuţi din încrucişări haotice între ignoranţă, insolenţă, şmecherie, dispreţ pentru morala profesiei şi pentru cultura asimilată pe îndelete, în timpul liber, neplătit, alergăreţi iuţi, dar nu în direcţia sălii de cinema, ia prea mult timp. Biblia lor sînt rubricile de scandal de pe Internet şi, eventual, un abonament la *Entertainment Weekly*. Isteţi, fără să se încurce în scrupule, au prins repede tertipurile noii îndeletniciri. Ştiu ce se cere, ce vrea piaţa; aşa se face că ne este dat să citim despre (pardon) chiloţii lui Bruce Willis cel urît mirositor, despre „timing-ul" sexual al Juliei Roberts. Geloasă, televiziunea naţională, în noua ei formulă, s-a aşternut pe aceeaşi treabă, a desfiinţat emisiunile de cultură cinematografică, nevoia românului de a i se aduce la cunoştinţă, sîmbăta dimineaţa, ultimii amanţi ai Sandrei Bullock fiind, nu-i aşa, irepresibilă. Uneori se încearcă şi escaladarea pragului către prezentarea filmelor care se întîmplă să sune şi astfel, sub semnătura unor candidate la statutul de staruri media: „... eroina era *aproape* croitoreasă". La urma urmei, de ce nu s-ar petrece aşa într-o ţară în care nu există nici o revistă de cinema, în care festivalurile sînt un lung prilej de chefuri, sălile sînt la pămînt, iar structurile cinematografiei nici nu apucă să prindă cheag că sînt lovite pe la spate? Nu au decît să dea înainte dinozaurii, cîţi au mai rămas, cu vechile şi ridicol de ineficientele lor obiceiuri de a se închide în săli pentru a vedea 10 capodopere ale cinematografului finlandez şi şapte filme din noua şcoală spaniolă. Cu o cheltuială de timp şi de energie de 50 de ori mai mică, un mutant ochios va cîştiga tot atîţia poli întrebînd-o la telefon pe Tania Budi cum stă cu amorul. Şi va găsi, cu siguranţă, mult mai multe pieţe de desfacere...

Magda MIHĂILESCU

Adaptare din mers

– interviu cu prof. univ. dr. Manuela CERNAT, şefa catedrei de Comunicare audio-vizuală a UATC –

Se ştie că, în ultima vreme, UATC-ul trece prin momente grele. Consideraţi că mai există şanse ca facultatea de film, în general, şi catedra pe care o conduceţi, în particular, să-şi poată desfăşura în continuare activităţile?

Eu vreau să sper că Ministerul Învăţămîntului şi guvernanţii vor găsi o soluţie pentru a susţine financiar şcoala noastră. O asemenea instituţie e, pretutindeni în lume, finanţată de la buget. Ideea de a o susţine prin sponsorizări e absolut utopică, cel puţin în România. Belgia, care e o ţară cu o producţie de cinema infimă, îşi permite totuşi să susţină una dintre cele mai puternice şcoli de cinema din lume. De curînd, directorul acesteia, aflînd de la rectorul nostru, Florin Mihăilescu, de impasul în care se află UATC-ul, s-a oferit să vină să predea. Nu cred că e cazul să apelăm la străini şi la Consiliul Europei pentru ceea ce, sper, nu e decît o criză de moment. Cît despre catedra pe care o conduc, ea e fosta secţie de Filmologie-scenaristică, pe care ne-am străduit s-o adaptăm cerinţelor vremii.

E vorba, deci, atît de un impas financiar la nivel de Facultate, cît şi de unul la nivelul catedrei de „Comunicare audio-vizuală", pe care înţeleg că l-aţi depăşit. Cum?

Începînd cu acest an şi ţinînd cont de cererea pieţei, am introdus în programă cursuri de „Relaţii publice", intenţionînd ca anul viitor să transformăm catedra într-una de „Comunicare audio-vizuală şi relaţii publice".

Ce v-a determinat să faceţi acest viraj?

Printre altele, faptul că, pînă-n prezent, toate promoţiile noastre au fost absorbite nu doar de industria filmului şi a televiziunii, cît, mai ales, de piaţa publicităţii. Cîţiva dintre absolvenţii noştri sunt directori ai unor importate agenţii de publicitate. Strălucita lor activitate în acest domeniu dovedeşte că facultatea noastră le-a oferit o formaţie profesională adecvată şi un background cultural.

Am introdus această componentă de „relaţii publice" tocmai pentru a oferi studenţilor noştri un evantai cît mai larg. Cred că cineva care, în anul I, trece prin atelierul de regie şi învaţă să mînuiască o cameră de filmat, să monteze şi să pună o coloană sonoră, atunci cînd va ajunge într-un studio de film va şti, ca producător, ce să ceară realizatorului, iar ca realizator – cum să-şi facă filmul. Avînd în plus experienţa şi studiile de „Relaţii publice", va şti şi cum să-şi promoveze produsul.

Credeţi atunci că mai are rost să parcurgi teoria cinematografului ca să devii agent de publicitate, scenarist de telenovelă sau redactor de caiete de presă ale filmelor americane? Adio critică de film, adio emisiuni specializate la televiziune...

Din critica de film nu se poate trăi. Nu ai unde s-o faci, nu mai ai despre ce să scrii. Cu anumite excepţii, repertoriul marelui ecran e jalnic. Există însă Cinemateca, unde cei care doresc să-şi urmeze vocaţia pot găsi un refugiu. Mie însă nu mi se pare că a lucra în publicitate e un lucru înjositor. Şi nici că, la început, scrii un scenariu pentru emisiuni de divertisment. Nu mai suntem în lumea în care o diplomă îţi asigura automat un loc de muncă în acea zonă. Trăim într-o lume deschisă, într-un sistem globalizat. Eu cred că toţi aceşti tineri absorbiţi de televiziune sau de publicitate vor ajunge, în timp, să modifice mentalităţile sistemului. Acest moment de derută pe care-l trăiesc cultura şi audio-vizualul din România va fi, sper, depăşit.

Modificînd centrul de greutate şi finalitatea acestei catedre, dinspre filmologie înspre „comunicare audio-vizuală", se poate spune că, oarecum, giraţi dispariţia criticii de film, încurajînd tinerii spre zone mai rentabile din punct de vedere financiar.

Azi nu mai e nevoie de o diplomă UATC pentru a scrie critică, după cum nu ai nevoie de ea pentru a deveni copywriter. Dacă ai trecut însă prin această facultate, şansele de afirmare sunt mult mai mari. În plus, militäm pentru introducerea unor cursuri de Pedagogia filmului, în ideea că şi România va intra în rîndul ţărilor unde se predă Film şi Televiziune în loc de, să zicem, Desen. A-i învăţa pe tineri ce înseamnă ele şi cum trebuie corect receptate mi se pare, azi, o necesitate socială.

A consemnat Mihai CHIRILOV

Episodul 215

Cînd mi s-a propus să comit un articol într-un număr consacrat crizei cinematografului românesc, m-am panicat. N-am fost niciodată în stare să pun diagnostice şi să dau soluţii. Să scriu, poate, despre criza personală? Problema e că nu sînt sigură dacă una are ceva în comun cu cealaltă. O.K., am terminat secţia de scenaristică a UATC-ului acum un an şi jumătate. N-am făcut mare lucru, n-am rupt gura tîrgului, n-am devenit faimoasă, nu m-am umplut de bani, premii, contracte, n-am căpătat nici măcar o bursă, dar asta poate că din cauza lenei, ghinionului, lipsei de talent, timp, inspiraţie sau vreme bună şi nu neapărat a stării în care se afla industria de gen autohtonă.

Mă gîndesc la anii studenţiei ca la o perioadă romantică. Academia funcţiona după legile unui univers paralel. Afară se făceau trei filme pe an, înăuntru studiam Marea Teorie a Cinematografului de Artă. Profesorii noştri ne dădeau uneori senzaţia că facem cel mai important lucru din lume. Ne lăsau să ne alintăm precum artiştii şi să ne lamentăm că „ei" (colegii noştri de la regie) ne distrug munca. Au existat, ce-i drept, tentative firave de a ne forma pentru piaţă, dar nimeni nu ştia care e cererea şi oferta. În majoritatea timpului ne pregăteam să devenim, ei bine, nu ştiu sigur ce. Ceva între critici de film şi semioticieni ai scenariului. Cu toţii aveam planuri mari, mai mult sau mai puţin mărturisite; idealul comun era să ne împotrivim, cu talentul nostru, invaziei de subcultură (americană, evident). N-am auzit pe nici unul dintre noi să spună că are de gînd să scrie un film comercial, să cîştige o căruţă de bani şi să-şi facă o vilă la mare. Voiam să facem lucruri care să conteze. La cursuri dezbăteam interminabil pe seama televiziunii şi a nocivităţii sale, deşi era foarte probabil că asta ne aştepta. Dar ne gîndeam prea puţin la viaţa de după. Ne iroseam energiile în lupte cu mult mai importante. Pentru a-ţi vedea numele pe generic, trebuia să convingi un student la regie să facă un film după scenariul tău. Cauză pentru care erai în stare de aproape orice: să bei cu el pînă dimineaţa într-o crîşmă amărîtă şi să îi asculţi ars poetica, să minţi că şi tu juri doar pe clasicii ruşi şi chiar să îţi sapi colegii. Venea apoi sezonul festivalurilor – Dakino, Cinemaiubit – şi vînătoarea de premii era atroce. Dar nimic nu se compara cu acel dulce sentiment al auto-mulţumirii atunci cînd înşfăcai un atît de preţios trofeu...

Am terminat facultatea cu o prea bună impresie despre capacităţile mele. M-am trezit repede, după ce mi-am analizat opţiunile: televiziunea sau agenţiile de publicitate. Faptul că nu ştiam mai nimic nici despre una nici despre alta era doar o parte a problemei. Televiziunea la noi s-a făcut întotdeauna după ureche, veţi spune. Dar cu ce rezultate? Autointitulatul „primul sitcom românesc", în fapt, teatru TV cu actori în pragul isteriei şi rîsete înregistrate la fiecare replică, contrazice fiecare regulă a genului, poate şi pentru că nu e creat de profesionişti, ci de autori care, timp de 50 de ani, au scris scenete de Revelion.

Îmi amintesc de nişte afişe care împînzeau, la un moment dat, şcoala şi care anunţau un workshop cu un scenarist american dedicat telenovelei şi soap-ului. L-am sabotat; nu mă încurcam cu asemenea specii degradante. Telenovela, i-am spus unuia dintre dascălii mei, e culmea prostituţiei scenaristice. Nu puneam atunci la socoteală reclamele la napolitane, intro-urile, jocurile şi concursurile. După un timp în cîmpul muncii, ideea de telenovelă nu-mi mai părea atît de respingătoare. Se putea face, pentru bani.

N-am întîlnit încă scenarişti fericiţi. Cel puţin nu din generaţia mea. „Norocoşii" au obţinut prime de dezvoltare de la ONC, dar nu au nici o garanţie că proiectele vor deveni film. Cu înţelepciunea cuiva refuzat de cinema, cred acum că televiziunea, cu o producţie proprie de seriale, ar putea fi mediul ideal pentru un scenarist „full time". Ar însemna munca nonstop pe tot timpul anului. Ar mai fi şi alte avantaje: scenaristul e mai respectat decît regizorul care, aici, este doar un simplu slujbaş. Sigur, televiziunea e un mediu PC prin excelenţă. Cu atît mai mare devine provocarea de a depăşi barierele/interdicţiile. Trebuie să mai amintesc de aspectul material?

Acum aş fi fericită să scriu la o telenovelă. Cel puţin aş avea orgoliul că am născocit nişte personaje atasante şi promisiunea unor sugari botezaţi cu numele lor. Poate pe la episodul 215 mi-aş mai face griji în ceea ce priveşte viitorul. Dar atunci angoasa anului 2000 ar fi de mult depăşită.

Anca GRĂDINARIU

Fişa clinică

Nume: Preda
Prenume: Gheorghe
Vîrsta: 38 ani
Contact: Bucureşti, str. Moise Nicoară nr. 38 Bl. C2 ap. 106 Sect. 3 tel 092.737.182
Ocupaţia: Regizor de film, asistent universitar UATC Bucureşti
Simptomatologie: Optimism delirant, alternînd cu pusee depresive acute, consecutive admiterii sale ca masterand la Université de la Sorbonne Nouvelle, Paris 3eme cu o teză despre poetica marginalităţii în filmul contemporan. (Durata studiilor – 8 luni)
Anamneza: Absolvent al ASE Bucureşti şi al Academiei de Teatru şi Film Bucureşti, pacientul a realizat pînă în prezent 8 filme de scurt metraj, 6 documentare, 3 filme de televiziune, o producţie de teatru TV.
Între 1995-1999, produsele rezultate în urma deselor sale stări creative au fost selecţionate la festivalurile de film şi televiziune de la München, Augsburg, Berlin (Germania), Biaritz, Monte Carlo, Nisa, Clermont-Ferrand, Nantes, Montpellier (Franţa), Sao Paolo (Brazilia), Huesca (Spania), Montreal (Canada), Tel Aviv (Israel), Amsterdam (Olanda), Namur, Bruxelles (Belgia), Montecatini, Rimini (Italia), Teplice (Slovacia).
Posologie: Este necesară administrarea a 10.000 dolari SUA, reprezentînd costurile bursei respective. Cum reţetele compensate în domeniu sînt imposibile, propunem o subscripţie publică. Organisme, oameni de afaceri, particulari, sînt rugaţi să contribuie după posibilităţi la tratamentul prescris de noi. Pacientul, odată vindecat (citeşte-masterat) va sta la dispoziţia celor care l-au sprijinit cu profesionalismul său recunoscut în publicitate, comunicare publică, campanii de imagine, filme de prezentare, şi la urmă, dar nu în ultimul rînd, cu filme de ficţiune.

MEDIC	MEDIC	MEDIC
DIRECTOR	ŞEF SECŢIE	SPECIALIST
ss. indescifrabil	ss. indescifrabil	ss. indescifrabil

O lipitură perfectă

Deşi am făcut studii de regie de film şi lucrez în publicistica de cinema, nu mă simt în largul meu atunci cînd sînt recomandată drept regizor sau critic.

Cînd aveam vreo patru-cinci ani, părinţii mei erau exasperaţi pentru că nu mîncam nimic în afară de carne. Într-o seară le-am cerut un măr, şi au uitat imediat că se aflau în plină campanie de trimitere la culcare. Cînd am terminat mărul, le-am mai cerut unul. Am mîncat vreo şapte pînă ce s-a terminat filmul de la televizor şi stratagema mea a devenit astfel lipsită de obiect.

Încă din clasa întîi de şcoală, cea mai frustrantă experienţă era să nu pot vedea un film pînă la capăt. A doua zi, eram îngrozitor de invidioasă pe colegii care-şi povesteau unul altuia filmul de cu seară; ascultîndu-i, aveam impresia că trecusem pe lîngă posibilitatea unor trăiri nemaipomenite. Cel mai bine îmi amintesc despre un film programat la TV pe cînd eu aveam opt ani: se făcea că un criminal de război nazist se refugiase în America de Nord sau de Sud, într-un orăşel unde se stricase orologiul din turn şi unde nazistul devenise cetăţean respectabil, pe cale să se însoare cu fata primarului. În ajunul nunţii îşi face apariţia un individ care-l identifică – şi pe care nazistul îl ucide pe marginea piscinei şi îl îngroapă în grădină (într-un loc adulmecat apoi cu încăpăţînare de un căţel). După care s-a făcut ora nouă seara şi din punctul meu de vedere s-a rupt filmul. Dintre toate începuturile pe care le-am „furat" pînă pe la 18 ani, acesta mi-a rămas cel mai adînc întipărit în memorie, cu atmosfera lui sumbră, cu personajul masculin care avea ochii tulburi şi îi cădea pe frunte o şuviţă neagră, transpirată, cu imaginea alb-negru uşor alterată, ca în filmele mute (şi ca în documentarele de arhivă).

Au trecut douăzeci de ani, multe s-au schimbat în viaţa mea, în România şi în televiziunea ei naţională. Iată-mă în propria mea casă, încă trează după miezul nopţii, zapînd plictisită cu telecomanda prin posturile TV publice şi private. Mă opresc la unul dintre ele. Recunosc imagini dintr-un film, pe care nu le-am văzut niciodată. E Orson Welles alungînd un căţel, primplanul lui Orson Welles cu faţa brobonită de sudoare, Orson Welles care aleargă pe treptele turnului, spre orologiu... În timp ce curge genericul de final, îmi dau seama care e amănuntul formidabil al acestei reîntîlniri, petrecută precis în acelaşi punct în care se produsese despărţirea, cu două decenii în urmă: naturaleţea cu care s-a reînnodat firul filmului, fără discontinuităţi, fără rupere de ritm, fără a mă surprinde chiar. De parcă, examinîndu-mă din universul lui, Orson Welles făcuse o perfectă tăietură de montaj, alegînd să lipească laolaltă două bucăţi din viaţa mea care mergeau bine una după alta. Cei douăzeci de ani dintre ele căzuseră la montaj.

Nu mă simt în largul meu atunci cînd sînt recomandată drept regizor sau critic. Ceva sînt, totuşi. Probabil trăitor de cinema.

Ioana URICARU

Microcinema

– secolul XXI va fi digital sau nu va fi deloc –

Cu toate că nu împărtăşesc paranoia filmmakerimii române (lipsa de panaş şi de recunoaştere ţinînd mai degrabă de valoarea scăzută a producţiei autohtone decît de o yaltă culturală) recunosc că e al naibii de greu să te apuci să faci film în România. Iar conjunctura economică nu face decît să ofere o scuză perfectă pentru lenea şi delăsarea care au infiltrat mica lume a filmului de pe la noi.

Dar poate că există o soluţie, cu atît mai mult cu cît avem un precedent interesant, ce-i drept, din cu totul şi cu totul alt domeniu. În România erau foarte puţine posturi telefonice, iar calitatea semnalului era execrabilă. Ceea ce ne-a făcut să avem actualmente una din cele mai mari rate de penetrare a telefoniei mobile din lume. În cazul filmului, poate că tot digitalul ne poate da o şansă. Oricît de analog aş fi şi aş simţi, oricît de mult mi-ar plăcea zgomotul unui aparat de proiecţie şi umbrele mişcîndu-se pe un cearşaf mare cît casa, nu sînt atît de nătîng încît să nu-mi dau seama că în ciuda preferinţelor mele actuale, DV-ul (digital video) e viitorul. Şi aici nu e vorba de tehnică, ci mai ales de implicaţiile ei estetice. Mai ales în cazul unei culturi cinematografice mici şi sărace cum e a noastră. Ci lăsaţi-mă numai să mă explic.

DV-ul poate efectiv democratiza cinematograful, făcîndu-l mai accesibil, mai spontan şi mai personal ca niciodată. Prin costurile reduse pe care le implică, DV-ul permite ca filmele să fie concepute avînd în vedere un public mai restrîns, contribuind la posibilitatea reală a dezvoltării unui cinema autohton.

Din punct de vedere tehnic nici nu te poţi mişca fără vreo 100.000 de dolari pentru un film civilizat; folosind DV-ul poţi face cîte filme vrei cu aproximativ 10.000 (anul trecut a fost selecţionat la Cannes un film care a costat 100 de dolari – *Silence* de Brent Sims/John Taylor).

Iar dacă te gîndeşti că din banii uneia din capodopirili titanilor filmului românesc contemporan poţi dota cu aparatură medicală modernă un spital, începem să vedem că, în România, DV-ul poate fi privit şi ca o îndatorire moral-patriotică şi umanitară. Glumeam. Glumeam?

În afară de costuri reduse, simplitatea şi uşurinţa în lucrul cu DV mai înseamnă şi faptul că poţi filma mai mult în locaţie. Poţi filma mult mai mult material. Ceea ce înseamnă că se lucrează mai în tihnă, fără să te tot întrebi cîtă peliculă mai ai. Ceea ce înseamnă că poţi să ai răbdare cu actori neprofesionişti şi să tragi duble pînă iese bine. Actori amatori pe care nu-i sperii cu lumini orbitoare şi nu îi blochezi cînd le împingi sub nas boom-ul microfonului. Pe care nu-i întrerupi ca să tot schimbi rola de peliculă. Pe care nu îi intimidezi cu o echipă mare de filmare. La ce actorime avem (nu împărtăşesc părerea conform căreia avem actori minunaţi – cei pe care îi avem sînt pregătiţi pentru teatru, care în timp le induce un stil de joc cabotin şi gros care dă prost pe ecran, fie el mic sau mare), e absolut minunat să poţi încerca lucrul cu neprofesionişti fără să dai faliment.

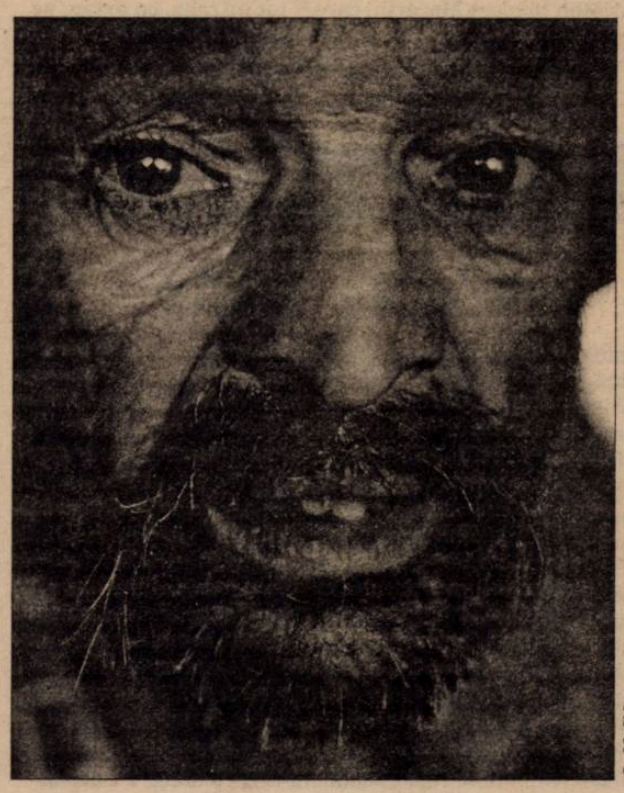

© N. Ilfoveanu

La bugetul permis de DV nu prea mai depinzi de preferinţele poporului şi de restricţiile producătorilor. Nu trebuie să dai socoteală nimănui pentru viziunea ta. Pentru că nu mai depinzi de distribuitori. Pentru că nu-l arăţi în cinematografe; îl arăţi pe Internet. Gusturile sălilor noastre fiind cele care sunt, dacă ai ceva bun şi ultra-personal lasă-l să-şi găsească publicul pe Net.

Microcinema-ul (aceasta este eticheta care se pune în mod curent pe această mixtură ciudată de filme „personale", „impresioniste", produse pe format digital, cu bugete reduse şi difuzate pe Internet) îţi poate aduce şi bani. Există companii cum ar fi NextWave care caută filme pe web şi dacă le place ceva investesc chiar şi 100 000 de dolari în transpunerea lor pe film pentru a le exploata comercial în săli de cinema. Filmat pe Hi8, *The Blair Witch Project,* unul din cele mai mari hit-uri ale verii, a costat patruzeci de mii de dolari şi a făcut o sută cincizeci de milioane.

Veţi spune că adevăraţii cineaşti se ţin departe de chestiile astea. *Se ţineau*. *The Book Of Life,* cel mai nou film al lui Hal Hartley e filmat pe DV. La fel şi cu Wim Wenders – *Buena Vista Social Club*. Premiul juriului la Cannes l-a luat Thomas Vinterberg. Tot DV, evident. De unde vedem că gloria sau bănetul te poate pîndi de după colţ, chiar dacă n-ai paşaport valabil, viză Schengen, frate la Hollywood sau bani şi prieteni „plecaţi" care să *schmooze* comitetele şi comiţiile de resort ale aprigei birocraţii culturale europene.

Microcinema-ul înseamnă şi o nouă şansă acordată scurt-metrajului, care pînă acum n-a beneficiat de o corectă şi eficientă formă de distribuţie şi exploatare. Pe Internet, tot ce-i scurt e binevenit. Şi se descarcă mai uşor. N-ai bani de festivaluri? Nu te-a invitat nimeni? N-ai bani de copie? N-ai bani de avion? Trimite-l pe net, frate române. În cîteva ore, dacă-i bun, e în selecţie. Şi bineînţeles că-ţi poţi vedea şi competiţia. Tot pe net. Pentru că tot festivalul e virtual. Iar dacă în oraş ai de ales între *Batman 7, Universal Soldier 3* şi *Pretty Woman 4,* poţi să stai acasă şi să te duci la film pe www.atomfilms.com sau pe www.thebitscreen.com Sau la unul din multele cinematografe virtuale care există deja pe net. Sau dacă te enervezi, poţi să-ţi faci tu singur unul, avantajul fiind că nimeni n-o să-ţi verse pe mochetă floricele şi cola.

Vorbeam la început de implicaţiile estetice ale noii tehnologii. Cine spune că imaginea digitală nu e la fel de bună are dreptate. Şi ce dacă. În ultimul deceniu, referinţele culturale vizuale ne-au venit de pe sticla televizorului, nu de pe pînza ecranului – de la MTV şi Zoo TV şi terminînd cu Piaţa Tien An Men şi Revoluţia noastră televizată. Avem în creier un deceniu de imagini pixelate, blurate, distorsionate şi puricoase. Şi apoi care e referinţa? Românii nici măcar nu se mai duc la cinema. „Rezistenţa" la regim s-a făcut prin centrele de închirieri casete video. Toţi românii voiau la un moment dat cameră video (că după ce şi le-au luat nu şi le-au folosit e altceva – n-aveau cum să monteze ce filmau). Ceea ce dă apă la moară partizanilor montajului în secularа bătălie asupra specificului cinematografului.

O altă marotă a cineaştilor, „cinematograful de autor", revine brusc în discuţie datorită noii tehnologii. Acum sîntem mai aproape ca oricînd de idealul „autorului total". Iar perspectivele sînt ameţitoare. Nu e vorba doar de controlul total asupra producţiei pe care îl are regizorul, care dacă se încoardă un pic poate chiar face singur totul. Nu numai că îţi poţi construi decoruri virtuale, dar e suficient să vezi nişte demo-uri Maya („Bingo the Clowno") ca să îţi dai seama că avem, jos în colţ la tarabă, piratată de bulgari, tehnologia care permite *astăzi* realizarea de actori virtuali.

Am senzaţia că ce se întîmplă acum e mult mai mult decît mişcarea vag similară petrecută în industria pornografică acum aproape douăzeci de ani. Acum nu schimbăm doar un suport cu altul. E vorba de o nouă modalitate de a organiza vizualul. „Microcinema-ul", aşa cum arată el actualmente, dă semne că este începutul acelei schimbări de paradigmă de care are nevoie cinematograful (să-i mai spunem oare aşa?) după un secol de existenţă.

Pentru noi, această scurt-circuitare tehnologică poate prăji convenţiile care anchilozează cinematografia românească. Avem un exemplu interesant în scena muzicală locală. De cînd strictul necesar e un calculator şi „two turntables and a microphone", au apărut sute de trupe. Exact acea „bază de mase", vorba Daciadei, de care ai nevoie în orice domeniu ca să clădeşti piramida valorilor. În cinematograful nostru, revoluţia DV poate crea această fundaţie. Ce facem cu ea, e partea a doua. În fond, în cinematograful porno apariţia video-ului n-a adus capodopere, ci doar o mai mare productivitate a muncii. Dar decît nimic, e bună şi aia.

Şerban ALEXANDRESCU

Z. ORNEA

Despre memorie şi cinematograf

© S. Ivanoschi

Primul film pe care l-am văzut în tîrgul meu natal, Frumuşica, pe la vîrsta de 7-8 ani, a fost un documentar. Evoca o temă biblică: „Sacrificarea lui Isac“ şi a fost adus în tîrg de un fel de circar. În holul şcolii noastre primare s-a atîrnat un mare cearceaf alb, au fost aduse bănci şi scaune de peste tot şi, pe undeva, pe la mijlocul sălii, meşterul umbla cu mîna la manivela care învîrtea caseta cu filmul. „Aparatura“ se mai gripa, se produceau întreruperi, dar, tîrîş-grăpiş, filmul s-a proiectat pînă la sfîrşit. Am trăit o mare emoţie, deşi cunoşteam bine episodul proiectat. Dar acum, mi se părea, îl vedeam aievea reînviat. Mereu mă ducea gîndul la acea „creaţie“ cinematografică şi retrăiam înfiorarea. Apoi, în 1941, (aveam aproape 11 ani) familia mea a trebuit să ia calea oraşului Botoşani, capitala judeţului nostru. Funcţionau, acolo, două cinematografe. Şi speranţa mea era să izbutesc performanţa de a viziona, săptămînal, cele două filme anunţate. Era un vis nerealizabil pentru că părinţii, săraciţi, n-aveau banii necesari întrupării acelui mare deziderat. Dar cînd, duminica, căpătam bani pentru un film porneam de acasă imediat după-masă, îl luam, cu mine, pe vărul meu, şi porneam în expediţie. Firește, n-aveam bani decît pentru un bilet la balcon (la galerie). Nu interesa că intram după începerea filmului, pentru că aşteptam, răbdători şi înfrigurați, celălalt spectacol. Vizionarea, pe bucăţi frînte, firește că nu ne plăcea. Astfel încît aşteptam al treilea spectacol, cînd apucam să vedem filmul întreg, de la început pînă la sfîrşit. Dacă, între timp, izbuteam să ne şi strecurăm de la balcon la parter, bucuria era întreagă. Ieşeam din cinematograf pe la orele nouă seara şi, cînd ajungeam acasă, invariabil, mama mă certa aspru, amenințîndu-mă că nu mai capăt bani pentru cinematograf. Nu-şi ţinea promisiunea, astfel încît duminica viitoare o luam de la început, ajungînd acasă tot prea tîrziu. Dar trăiam deliciile artei cinematografice, care mi se păreau a fi o vrajă pentru care merită orice sacrificiu. Mi-a rămas în memoria afectivă un film (probabil că primul vizionat la Botoşani) care, atunci, era în mare vogă, încît a rulat, la ambele cinematografe ale oraşului, două săptămîni succesive. Şi mereu cu sala plină. Se numea *Cele două orfeline,* o dramoletă lăcrămoasă şi justiţiară, care era recomandată, pe afişe, „un film nemaivăzut“. Se auzea, în sală, fîşîitul batistelor care lucrau de zor, iar la pauza obligatorie pentru frecventarea bufetului (de unde, pentru noi, bani?), cînd priveai feţele oamenilor vedeai, peste tot, neascunse de false pudori, lacrimile care literalmente şiroiau pe obraji. Îmi aduc aminte de o scenă din sală. Vărul meu era mai mic decît mine cu doi ani şi considera că ceea ce se petrecea pe ecran e o realitate aievea. La un moment dat, în film s-a proiectat o scenă de prim plan, în care o trăsură, cu cele două orfeline, venea, repede, spre spectatori. Vărul meu s-a speriat atît de rău, încît s-a ascuns, pentru evitarea pericolului iminent de a fi călcat de trăsură, tremurînd, sub bancă, la adăpostul celei dinaintea noastră. Îmi mai aduc aminte de un film german, de propagandă nazistă, *Praga de aur,* în care juca o actriţă de incontestabil talent, Christine Soderbaum. Aşa, încet-încet, pe vremurile acelea tulburi şi amenințătoare, mi-am înjghebat o pojghiţă de educaţie cinematografică. Neuitate au rămas, pentru mine, filmele cu Stan şi Bran, pe unele – mai ales scene memorabile – (cum e aceea a dezbrăcării eroilor, pentru a se culca, într-o cuşetă de tren) n-am să le uit toată viaţă. Şi, apoi, după război, alături de multele – prea multele? – filme sovietice, am izbutit să văd numeroase filme cu Chaplin, care mi-au încîntat adolescenţa mea liceală. A rulat, pe atunci, şi un film franţuzesc (realmente bun, în care jucau Jean Marais şi Madeleine Sologne) şi proprietarii celor două cinematografe („Lux“ şi „Popovici“), socotindu-l un sumum al artei, cînd voiau să atragă public la un alt film, atîrnau pe afiş un ştraif care anunţa „Mai tare ca *L'éternel retour*“. Nu pretind că am izbutit să-mi acumulez o educaţie filmică sistematică, cum au posibilitatea tinerii de azi şi de mai ieri. Dar aşa hurducată cum a fost, ajutat de lecturile mele necontenite, am ştiut să mă apropii de film, mereu, pentru mine, o delectare instructivă. Mai tîrziu, student fiind la Bucureşti, din puţinii bani de bursă căpătată, mergeam, de astă dată selectiv şi după criterii rezonabile, la cinematograf, văzînd filme care meritau asta. Fără să fi devenit un cinefil ardent şi nespecializîndu-mă în arta filmului, am fost şi am rămas un statornic admirator al artei filmice. Şi, de aceea, mă amuza reprobator, prin anii şaptezeci-optzeci, întrebarea, cu fond negator, a regretatului meu prieten Modest Morariu, care îi tot întreba, cu arţag, pe colegii care lucrau, la etajul opt al Casei Scînteii, la casele de film: „Care e *Hamletul* cinematografiei?“. Nu ştiu nici azi, dacă se poate răspunde la această întrebare, citînd un singur exemplu (titlu de film). Dar e incontestabil că regretatul meu prieten n-avea dreptate cînd nega cinematografiei calitatea de artă cu, firește, specificitatea ei particularizantă.

Astăzi, în lume şi la noi, cinematograful a cam căzut bine din înălţimea şi grandoarea în care se situase odată, cîndva. Televiziunea a administrat cinematografului ştiuta lovitură, din care nu-şi mai revine. Şi mărturisesc că mă uimeşte nespus cînd aud că, în SUA sau aiurea, sălile cinematografelor mai fac săli pline, mult asaltate de public şi că industria cinematografică mai este aducătoare de profituri, eroii ei bucurîndu-se de faimă şi chiar de consistente averi. Aşa o fi, acolo, departe, dovadă fiind farmecul marilor festivaluri cinematografice şi consacrarea adusă de premiile acordate. La noi cinematograful ca artă şi industria cinematografică au decăzut catastrofal, ca toate, de altfel, segmentele artei şi ale culturii. Cinematografele au parte de săli aproape goale şi arareori se obţine recuperarea cheltuielilor la cîte un film de mare prestigiu. A apus de mult vremea cînd industria noastră cinematografică producea 22-24 de filme anual. Ce-i drept, multe erau producţii politizante în rău, slujind unei ideologii păgubitoare. Dar se produceau şi filme bune realizate de mari regizori precum Liviu Ciulei, Lucian Pintilie, Dan Piţa, Mircea Veroiu, M. Daneliuc, N. Mărgineanu şi încă alţii asemenea. Şi în ele jucau marii noştri actori care, acum, au trebuit să renunţe la această ocupaţie acaparantă şi de manifestare a marii arte actoriceşti. Azi producţiile originale de film sînt apariţii rarisime şi lumea producătorilor cinematografici e într-o dihonie acută. Regizorii de mucava, făcători de producţii grandomane fals istorice, de felul inenarabilului domn Sergiu Nicolaescu, izbutesc să iasă în faţă, făcînd, cînd şi cînd, cîte un film. Ce-i drept, au făcut cîteva – puţine – filme şi artişti precum cei enumeraţi mai sus. Dar prea uzează de violenţă şi maniere expresioniste aceste filme ca să-mi placă (inclusiv falsul film al lui Pintilie după Caragiale, cu totul departe de lumea şi spiritul artei nemuritorului Nenea Iancu). Dl Radu Gabrea, fost şi acum descăunat prin înaintarea în funcţie mai marele studiourilor de film, îmi spunea de curînd că atîta vreme cît a fost lăsat să-şi vadă de treabă a pregătit 14 filme, care ar fi, acum, în faza de realizare. Şi, asta, după cîţiva ani buni de aşteptare. Vor ajunge cîndva aceste proiecte în faza premierei? Am toate motivele să mă îndoiesc. La noi tronează acaparator televiziunea şi oricît ai butona telecomanda dai de aceleaşi filme în serie cu pac-pac, cu crime şi orori. Mai de curînd pînă şi emisiunea de telecinematecă a programat un astfel de film. Şi cine mai are autoritate să stăvilească astfel de producţii ale fabricatelor de consum care ne-au potopit cu totul? Cronica televiziunii şi a filmului o mai practică unele ştiute competenţe în materie în revistele de cultură, mai toate cu tiraje confidenţiale. Cotidienele se dispensează, cu condamnabilă superbie, de astfel de îndeletniciri, iar cînd scriu – rarisim – despre asta o fac condeie lipsite total de pricepere şi spirit critic. Ce să mai speri de la practicarea acestei critici profesionalizate cînd, la noi (ca la noi la nimenea!) au dispărut, rînd pe rînd, ultimele două reviste de cinema *(Noul Cinema,* acum vreo doi ani şi *Pro Cinema,* de curînd, la al cincizecilea număr). Mai există o ţară civilizată din lume, în care au dispărut cu totul revistele de cinema? Nu este, oare, aceasta dovada peremptorie a lipsei de interes pentru cinematograf a unui public sărăcit şi amărît de neputinţa satisfacerii celor elementare traiului zilnic? Sigur, publicul mai trebuie şi educat. Dar cine s-o facă şi, mai ales, unde?

Interstiţii

Ce se vede

„*Et leurs yeux se rencontrèrent...*“ e titlul, superb, al unei cărţi în care Jean Rousset analizează scena inaugurală a unor poveşti de iubire, aşa cum le găsim (şi) în romane: prima întîlnire (încrucişare) a privirilor care de regulă este, ulterior, interpretată ca un semn al predestinării şi al unei irezistibile atracţii reciproce. Forţa de impact a acestui prim contact vizual e redutabilă. Iată, în acest sens, o istorioară exemplară. În 1818, Schopenhauer întreprinde o călătorie în Italia, înarmat cu o scrisoare de recomandare, din partea lui Goethe, către Byron, aflat atunci în culmea gloriei. La Veneţia, plimbîndu-se însoţit de o tînără, pe nume Alina, pe plaja de la Lido, Schopenhauer îl întîlneşte, întîmplător, pe însuşi celebrul şi tulburător de frumosul poet. Or, povesteşte mai tîrziu filosoful, privirea pătrunzătoare şi voluptoasă pe care Byron a aruncat-o către Alina, efectul fulgerător pe care această privire l-a avut asupra fetei l-au făcut să înţeleagă că „trădarea era deja potenţial certă“; a renunţat să-l mai cunoască pe idolul Europei şi a plecat a doua zi dimineaţă la Padova.

Istorioara mai are un tîlc: relaţia afectivă se stabileşte prin *schimbul de priviri,* prin reciprocitate. Cel de al treilea va fi, fatalmente, un intrus: supravieţuirea cuplului e inseparabilă de acest caracter *exclusiv* al privirii.

Nu altul este, în definitiv, tipul de raporturi care domină în universul nostru mediatic. La acest nivel se dă, de fapt, lupta: învingător e cel care obţine monopolul privirii. „Stai să vezi!“, ne somează, de dimineaţa pînă seara (şi de seara pînă dimineaţa), un post de televiziune. „Te uiţi şi cîştigi!“, ne încredinţează, cu aceeaşi insistenţă, un altul. Dacă primul slogan îl reduce pe telespectator la o postură pasivă, celălalt sugerează că privirea capătă, totuşi, un răspuns (răspuns care vine, dacă vine, doar după ce ţi-ai dovedit fidelitatea). Sîntem însă, oricum, într-un sistem închis: ceea ce comunică astfel de mesaje publicitare este că obiectul privirii nu poate fi altceva decît imaginea. Altfel spus, te uiţi ca să vezi. Şi dacă o revistă încearcă să concureze (sau să profite de) supremaţia imaginii intitulîndu-se *Privirea,* alta se subordonează explicit televiziunii, alegîndu-şi drept titlu sigla CSVD (nici o legătură, nu mai e nevoie s-o spun, cu *Ce se vede,* atît de subtilul roman al lui Radu Petrescu, unde, reamintesc rapid, metafora-cheie e aceea a caleidoscopului şi unde romancierul îşi imaginează la un moment dat „că lumea în întregimea ei este alcătuită din oglinzi care, privindu-se mereu una în alta, ar privi nimicul“...).

Un clip publicitar difuzat în ultimele săptămîni confirmă această transformare a privirii (sau, mă rog, a privitului) în însăşi raţiunea de a fi a individului. Lansat de compania Procter & Gamble, clipul ne cere să cumpărăm detergenţi şi *pampers* asigurîndu-ne că astfel finanţăm operaţiunea „Un calculator, o şansă în plus pentru viitor!“. Ni se prezintă o sală de clasă unde elevii, în jur de 10-11 ani, se hîrjonesc, fac năzbîtii, aruncă avioane de hîrtie, joacă fripta etc., într-o veselă şi inconştientă dezordine. Ideea genială a clipului e insinuarea că scena se petrece nu într-o recreaţie, ci chiar la oră, de unde deducem uşor că profesorul n-are nici o autoritate şi că prezenţa lui printre elevi e absolut inutilă. Şi iată că, miracol, secvenţa următoare ni-i arată pe aceiaşi copii, cîteva secunde mai înainte neastîmpăraţi şi zgomotoşi, aşezaţi acum cuminţi şi fericiţi în faţa calculatoarelor, privind captivaţi ecranele şi apăsînd cu sîrg pe taste. Aşadar, stau, se uită şi, bineînţeles, cîştigă... Scenă de iniţiere ce va deveni cu siguranţă emblematică pentru noua *Carte du Tendre:* „...Şi ochii lor întîlniră micul ecran...“.

Alexandru CĂLINESCU

James HILLMAN

INIMA CAPTIVĂ (II)

Inima lui Harvey

Cu Harvey, nu ne aflăm doar în noua eră ştiinţifică; ne aflăm într-o nouă ordine a lumii, în care leul nu mai guvernează. E sfîrşitul împărăţiei animale (organice), al domniei animalului şi al înrudirii cu el. Sufletele noastre animale devin expresie simbolică ori istorie ori evoluţie, dar nu mai sînt prezente şi efective; preţuirea lui Harvey pentru Aristotel, Galen şi Fabricius, pentru Rege de asemenea, e, acum, doar tribut faţă de trecut şi faţă de măreţie. Inima ca Rege rămîne doar un mod elegant de a vorbi, un concept, un artificiu mental. Trecutul e doar jerbă retorică, potrivită să deschidă ori să încheie o carte, însă neesenţial pentru corpul ei – şi pentru al nostru. Tradiţia a devenit istorie, istorie a medicinii, ca şi cum inima nu ar fi, mereu, aceeaşi inimă. Şi e de remarcat că eviscerarea tradiţiei are loc tocmai atunci cînd inima îşi pierde relaţia cu natura organică, atunci cînd îşi pierde empatia cu toate lucrurile din lume, cînd miezul suflului nostru trece, în imaginarea lui, de la un model animal la unul mecanic.

Atunci cînd marea tradiţie devine doar trecutul de unde evoluăm către vremea de faţă, scena e pregătită pentru apariţia lui Darwin şi a evoluţiei treptate ce ne îndepărtează de animal. Descartes şi La Mettrie: animalul ca maşină. Scena e pregătită pentru sfîrşitul dreptăţii divine a Regilor şi pentru noua domnie a omului, umanismul. Inima însăşi se reorientează, abandonînd guvernarea regală pentru inima comună a sentimentului, pentru fraternitatea de simţire ce însoţeşte, ca o contraparte, maşina. Transformarea culturii noastre occidentale într-un egalitarism industrial bazat pe valori materiale necesită, mai întîi, transformarea inimii operată de Harvey. Regele trebuie să devină o maşină, iar maşina o simplă parte, interşanjabilă, ce poate fi plasată în oricare piept...

Astăzi, fiecare din noi poartă în piept inima lui Harvey: inima mea e o pompă... Modurile noastre de a imagina conservarea ei sînt, şi ele, mecanice: canale elastice, neobturate, vîscozitate slabă a sîngelui, presiune redusă a volumului sîngelui asupra pereţilor arteriali. Inima e încă rege, dă încă ritm fiinţei noastre, dar e, acum, un tiran; bolile cardiace şi circulatorii sînt „ucigaşii numărul unu", care lovesc de obicei în vremea nopţii. Nu ne mai putem bizui pe inimă; nu mai putem avea încredere tocmai în organul ce reprezenta odinioară locul de obîrşie a credinţei. Inima a devenit duşmanul, ucigaşul meu, mi-a devenit moarte.

Inima-de-moarte a apărut în conştiinţa occidentală, după fenomenologul Romanyshyn, în momentul în care Harvey a conceput inima ca fiind divizată. El a văzut, chiar în mijlocul ei, separînd partea ei dreaptă de cea stîngă, un zid de netrecut. Din cauza acestui zid de nedepăşit, sîngele trebuie să fie pompat de-a lungul unei complicate şi vaste reţele de canale prin plămîni şi prin întregul corp pentru a ajunge în cealaltă cavitate a inimii. Tocmai pentru că e divizată, inima face cu putinţă o *circulatio*. Harvey confirmă astfel concepţia lui Ibn Sina (Avicenna), conform căreia „inima" e o putere ce umple, ocupă întregul trup, o putere a cărui organ vizibil e inima anatomică. Şi, în mod curios, circulaţia sîngelui depinde, chiar ca idee şi model ştiinţific, de o confirmare radicală a inimii divizate contra ei însăşi, *cor duplex*. Harvey afirmă astfel o idee arhetipală, anume ideea că inima nu e simplă, nu e una, ci inerent divizată, în sine, contra ei însăşi, de vreme ce cavităţile ei, deşi alăturate, sînt extrem depărtate una de alta, lipsite de comunicare. Vom reveni la această intimă *dipsychos*, ori duplicitate a inimii. Pentru că demonstraţia vizibilă a inerentei duplicităţi a inimii constituie, cred, lovitura decisivă dată împotriva naivei inimi a leului şi a credinţei sale în integritatea inimii. Lumea nu mai putea, de aici înainte, fi una, sub o singură domnie a soarelui, rege şi leu. Imediateţea acţiunii a fost dublată de o întortocheată reflecţie. Gîndirea şi-a pierdut inima, inima şi-a pierdut gîndirea. Regele a murit şi un zid a fost pus acum între lumea din afară şi simţirile subiective dinlăuntru pentru că în chiar centrul suflului nostru stă diviziunea.

Inima lui Augustin

Mai mult decît leul şi pompa, inima lui Augustin e cea care a influenţat psihologia, atît ca disciplină de gîndire, cît şi ca viaţă de zi cu zi în care inima înseamnă sentiment, natură interioară proprie, lăcaşul secret al persoanei... Aş vrea să subliniez în faţa dumneavoastră importanţa lui Augustin pentru dezvoltarea unei filozofii a inimii simţămintelor personale; vom deveni astfel conştienţi că actualul cult pentru sentiment – socotit drept „adevărata" gîndire a inimii – ţine, în mod fundamental, de creştinătatea augustiniană. Gîndirea augustiniană a inimii e iniţiată în *Confesiunile* sale. Cartea aceasta e testamentul unei experienţe interioare, prima carte de psihologie ce dezvoltă ideea de persoană ca subiect „experimentator". „Persoană" e un termen pe care grecii nu îl aveau şi care nu apare în Noul Testament. Utilizarea augustiniană a cuvîntului *cor*, inimă, îl echivalează pe acesta cu *intima mea*, sălăşluire lăuntrică, spaţiu intim, *anima* sau suflet („împărtăşitul nostru culcuş, inima mea" – *Conf.* 8, 8).

Inima e, esenţialmente, inima *mea*: „Inima mea, oriunde aş fi, orice aş fi" *(Conf.* 10, 3). Ea e locul cel mai adînc, un insondabil „abis" (termen favorit al lui Augustin pentru inimă), în care rezidă adevărul *meu*... Inima e interioritate – însă nu ca leu, soare, rege al trupului în conformitate cu lumea... Gîndirea inimii înseamnă sentiment; e vorba despre o inimă emoţională, loc al furtunilor şi al lacrimilor, al conflictului, locul lui *Gemüt* în sensul cel mai propriu. „Ridică-te, caută, suspină, rîvneşte cu ardoare, bate acolo unde e închis. Dacă nu mai dorim, dacă nu mai suspinăm, nu facem decît să aruncăm perle la porci... De aceea, preadrag iubit, voi aţîţa dorul în inima ta" *(In Joannem ev.* 18, 7).

Trebuie să remarcăm că această inimă personală a simţămintelor nu este inima grecilor, a evreilor ori a gîndirii persane, analizate de H. Corbin. El declară limpede că acţiunea caracteristică inimii nu e simţirea, ci contemplaţia. Iubirea e a spiritului, îndemnînd spiritul către imaginile din inima sa. Inima nu e atît locul simţirii personale, cît locul imaginării adevărate, *vera imaginatio*, ce poate oglindi lumea imaginală în lumea microcosmică a inimii. Ne îndreptăm spre inimă nu pentru că acolo ar sălăşlui adevărul simţirilor, ori pentru că acolo ne putem resimţi sufletul personal; ne îndreptăm spre inimă pentru că esenţele realităţii sînt acolo înfăţişate de către imaginal imaginaţiei noastre. Spiritul pasionat al *himmei* care străbate inima nu e totuna cu *passio* a vieţii personale ce se mărturiseşte pe sine...

Adevărurile inimii nu au a fi enunţate, sau chiar experimentate, drept simţăminte *ale mele*. Cînd Empedocle *(Frg.* 115) descrie sufletele rătăcitoare, chinuite de exil, şi chiar atunci cînd se include printre ele („Eu însumi mă număr acum în această tagmă"), ne aflăm în faţa unui enunţ al elementelor, un enunţ elementar referitor la toate sufletele, iar nu în faţa unei mărturisiri a propriei vieţi şi a propriei inimi. Cînd Aristotel dezbate tema catharsis-ului şi a tragediei, ori tema naturii prieteniei şi a curajului, el se referă la umanitatea întreagă; e o reflecţie arhetipală, ce nu necesită un subiect al propoziţiei, un ego retoric. Cînd Sofocle înfăţişază simţămintele din inima lui Oedip, a Antigonei, a Electrei ori a lui Filoctet, el ne prezintă figuri ale imaginalului; dramele imaginalului sînt cele ce se joacă şi pe scena inimii mele, care oglindeşte viaţa microcosmică.

Inima poate fi eliberată de personalismul confesiv. Putem fi profund mişcaţi, modelaţi, fără a mărturisi asemenea mişcări ca fiind ale noastre, proprietatea noastră. Empedocle, Aristotel şi Sofocle ne oferă exemple pentru un mod tragic, mitic de detaşare afectivă. Un alt mod este cel oferit de *récit*, ori naraţiune, aşa cum îl aflăm redat în lucrările lui Henry Corbin. Diferenţa între confesiune şi *récit* stă tocmai într-o diferită realizare a „experienţei". Confesiunea o limitează pe aceasta la propria *mea* experienţă. Atîta vreme cît experienţa înseamnă experienţă resimţită personal, ea cere genul confesiunii, fie că e vorba despre psihologia adîncurilor ori despre artă (subiectivism, expresionism, romantism personal). Sentimentele devin cruciale: sentimentele *sînt* inima mea. Pentru a-i descoperi gîndul, trebuie să revelez exact ceea ce simt. Un *récit* e, dimpotrivă, înfăţişarea unor *evenimente* experimentate, mai degrabă decît relatare a procesului meu de experimentare: „atunci s-a revelat; atunci, îngerul a spus; un munte, un teritoriu, o lumină de anumită culoare, un chip au strălucit în splendoare"... Culorile şi formele lucrurilor iluminate, feţele lor, aceasta e confesiunea – mărturisirea *lor*, apariţia *lor* în lumină, testamentul şi individuaţia *lor*, cum spune Corbin, iar nu a mea. Îngerul, înainte de simţămîntul pe care îl aduce cu sine. Simţămintele sînt accesorii, daruri ale acestor entităţi. Sînt „influxuri divine", după cum spunea Blake, străbătînd inima în compania imaginilor...

În practica religioasă, mărturisirea e urmată imediat de rugăciune. Pentru că recunoaşterea şi căinţa nu sînt, terapeutic vorbind, de ajuns: mărturisirea corectează experienţa personală, dar nu te eliberează de ea. Augustin recunoaşte că mărturisirea devine simplă biografie, dacă ea nu e în acelaşi timp şi devoţiune către divin, în inimă. Psihoterapia se poticneşte. Ea îndeamnă la mărturisire, dar omite rugăciunea. Impulsul religios e stîrnit, iar apoi nesatisfăcut. O aură religioasă secundă îmbibă multe din aspectele psihoterapiei. Analiza însăşi e privită cu religiozitate; „experienţa" e învestită cu valori religioase, devine sacră, refuzîndu-se examinării: dogmă a experienţei. Emoţiile inimii sînt luate drept revelaţii religioase... Rugăciunea, în schimb, oferă o terapie a confesiunii. Prin rugăciune, ne eliberăm de noi înşine. Coleridge insista asupra faptului că intensitatea subiectivismului occidental necesită o divinitate personală, căreia să-i adresăm inimile noastre. Psihologic vorbind, sîntem salvaţi de asemenea divinităţi pentru că sîntem mîntuiţi, prin ele, de personalismul simţămintelor – pe care le oferim, le trecem unor persoane care nu sînt noi, care sînt dincolo de noţiunea noastră de experienţă... Le vorbim şi ne vorbesc; iar această situaţie dialogică constituie rugăciunea... Reacţia faţă de asemenea persoane se stîrneşte într-o imaginaţie activată, în *himma*, martorul ardent al inimii faţă în faţă cu persoanele imaginale, independente de inima care le contemplă. Recunoscători acestor puteri, noi ne aflăm în strălucirea lor, vegheaţi de ele, păziţi, pomeniţi de ele – prezenţe vizibile, luminîndu-ne întunericul cu frumuseţea lor.

Inima frumuseţii

Cînd, la vîrsta de 22 de ani, în biserica Santa Chiara din Avignon, la 6 aprilie 1327, Petrarca a zărit o fată gingaşă, inima i-a zvîcnit în piept sau i s-a oprit ori i-a tăiat suflarea. Sufletul i-a fost asaltat de frumuseţe. Era oare ziua cînd începea Renaşterea? Ori poate că începuse deja, această Vita Nuova, atunci cînd, în 1274, la vîrsta de nouă ani, Dante a zărit-o pentru prima oară pe Beatrice („ea, care dăruie binecuvîntări"), copilă purpurie înveşmîntată şi *anima mundi*, ce i-a trezit inima la viaţa estetică... Aceste cupluri, Petrarca şi Laura, Dante şi Beatrice nu au avut nici o împlinire personală, nici o legătură omenească. Dar aceste evenimente-în-inimă au suscitat transformarea întregii culturi occidentale, iniţiată ca o transformare estetică: ea a fost generată de Frumuseţe. Nu se distinge oare Psyche, în povestea lui Apuleius, prin frumuseţea sa; şi nu e oare Afrodita, Preafrumoasa, sufletul universului *(psyché tou kosmou* ori *anima mundi)* cea care, conform lui Plotin *(Enneade* III, 5, 4), produce lumea sensibilă şi sufletul fiecăruia din noi?... Sufletul e născut în frumuseţe şi se hrăneşte cu frumuseţe, are nevoie de ea ca să trăiască. Dacă citim pe Platon în modul cum l-a citit Plotin, dacă înţelegem Psyche în modul cum a înţeles-o Apuleius, dacă experimentăm sufletul în modul cum l-au experimentat Petrarca şi Dante, atunci *psyche e viaţa reacţiilor noastre estetice*; acel sens al gustului în relaţia cu lucrurile, fiorul ori durerea, aversiunea ori lărgirea pieptului, acele reacţii estetice primordiale ale inimii sînt sufletul însuşi care vorbeşte. Prima trăsătură a Psychei şi modul cum o cunoaştem întîi nu constă în chinurile ei, în munca de construire a sufletului, nici în povara rătăcirii, ori în absenţa şi pustiirea sufletului – toate acestea, în povestea lui Apuleius, vin mai pe urmă. O cunoaştem mai întîi de toate prin trăsătura ei primă, ce ţine de însăşi natura sa: Psyche e frumoasă.

Dar ne-am obişnuit să înţelegem frumuseţea Psychei doar simbolic, drept însemnînd altceva decît frumuseţe în sine. Nu am citit cu destulă grijă ceea ce spune Apuleius, nici nu i-am situat cuvintele pe fundalul lor platonic. Altfel, am fi înţeles că frumuseţea Psychei e vizibilă, sensibilă, aşa cum era Laura pentru Petrarca, aşa cum Afrodita se înfăţişează goală... Trebuie să trecem dincolo de ideile noastre comune despre frumuseţe, care au încarcerat imaginaţia în noţiuni celeste, orientînd-o exclusiv spre Afrodita Urania, ţinînd-o departe de lumea sensibilă în care Afrodita a fost întotdeauna imanentă. De aceea, goliciunea ei a fost deviată în pornografie, prin denigrarea vizibilului şi a aparenţei fizice. Aceste idei elevate au redus de asemenea revelaţia la o aşteptare eschatologică: revelaţia survine exclusiv ca epifanie ce trebuie să desfiinţeze lumea sensibilă doar atunci cînd nu sîntem capabili să resimţim revelaţia în imediata înfăţişare a lucrurilor, aşa cum sînt ele. Corbin o spune în *Omul de lumină în sufismul iranian*: Frumuseţea e marea categorie ce se referă, în mod specific, la *Deus revelatus*, „teofania supremă, revelaţia de sine a divinului". După cum zeii sînt daţi împreună cu creaţia, tot astfel ne e dată frumuseţea lor în creaţie: condiţie esenţială a creaţiei ca *manifestare*. Frumuseţea e *anima mundi* manifestă – nici transcendentă faţă de manifestare, nici disimulat imanentă în manifestare, ci prezentă în *aparenţe ca atare*, create ca aparenţe, în forma în care ni se arată: date sensibile, fapte nude, Venus Nudata. Frumuseţea Afroditei se referă la strălucirea fiecărui eveniment particular, la limpiditatea lui, la scînteierea lui proprie. Aşa cum e descrisă de Platon în *Phaidros* (250b), frumuseţea e manifestarea, arătarea zeilor numenali ascunşi şi a unor virtuţi inefabile, precum înţelepciunea şi dreptatea. Zeii ca şi virtuţile rămîn doar idei, arhetipuri, forme pure, discurs didactic invizibil dacă nu sînt însoţite de frumuseţe. Pentru că „frumuseţea singură", spune el, „a fost rostuită să fie cea mai manifestă simţurilor..." („Dar iată că numai frumuseţii i-a fost sortit să se înfăţişeze atît de limpede privirii, ea singură menită pentru iubirea noastră" – 250d, trad. G. Liiceanu). Frumuseţea e de aceea sensibilitatea însăşi a cosmosului; datorită ei, cosmosul are textură, acorduri, savori, datorită ei, are farmec.

Extrase din conferinţa „The Thought of the Heart", prezentată la Cercul Eranos (1979).

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Glosar de tranziţie

Algoritm

Concept matematic la origine, algoritmul s-a transfigurat sub tranziţie în mecanism politic. Rezultatul nu a fost matematizarea politicii şi nici politizarea matematicii, ci transplantarea termenului din tărîmul extremei preciziuni în cel al extremei aproximaţii. Algoritmul politizat este mecanismul la care o putere lacunară recurge cu scopul de a-şi evita dezintegrarea. Funcţia lui nemijlocită constă în distribuirea posturilor politice şi administrative între formaţiuni care vizează ori exercită laolaltă puterea.

Prin algoritmul politic tranziţia Carpato-Danubiană se distanţează atît de tradiţia internaţională, cît şi de cea naţională. Urmînd modelul britanic al instituţiei numite „civil service" democraţiile occidentale asigură prin lege stabilitatea corpului administrativ împotriva instabilităţii necesare a puterii politice. Sceptică faţă de modelele străine, democraţia României interbelice rezolvă problema după principiul „pleacă ai noştri, vin ai noştri", funcţionărimea patriei aderînd neobosită la fiecare partid guvernamental. Cît priveşte dictatura partidului unic, aceasta rezolvă problema suprimînd-o: puterea politică inamovibilă stabiliza administraţia absorbind-o.

Algoritmul politic nu s-a ivit odată cu tranziţia, ci după ce aceasta împlinise o jumătate de deceniu. El s-a născut din interferenţa între un pluripartitism excesiv şi incapacitatea tuturor partidelor existente de a obţine un sprijin electoral majoritar. Neputîndu-şi croi singure drumul spre putere, unele formaţiuni încheie alianţe întemeiate nu pe convergenţe programatice, ci pe comunitatea unei forţe electorale deficitare.

Algoritmul politic este instrumentul menit să măsoare deficitul electoral al fiecărui membru din respectiva alianţă. Lipsită de o bază empirică, presupusa măsurare rămîne o simplă evaluare improvizată. Producînd un hibrid: jumătate calcul – jumătate ghicitoare, instrumentul operează în două etape – preelectorală, cînd distribuie numărul şi poziţia candidaţilor, şi postelectorală cînd, în caz de succes, împarte între membrii alianţei totalitatea slujbelor oficiale – care se poate ridica, de pildă, la 15.000.

Deciziile adoptate prin algoritm sînt însă reversibile. Drept urmare, puterea cîştigată de alianţă continuă să fie obiect de tocmeală între membrii săi. De intensitate oscilatorie, dar neîntreruptă, această tocmeală degenerează frecvent în dispută. Algoritmul, lipsit el însuşi de reguli propriu-zise, îndeplineşte rolul ingrat de unic regulator al acestor intarisabile dispute. În acest fel, spre deosebire de opoziţie, care are de luptat pe un singur front: împotriva puterii, formaţiunile la putere luptă pe două fronturi: toate împotriva opoziţiei şi fiecare împotriva tuturor aliaţilor. Consecinţa: sub zodia algoritmului guvernul îşi împarte energiile între guvernarea ţării şi propria sa guvernare.

Realizată printr-un asemenea mecanism, distribuirea pîrghiilor de putere subordonează competenţa de specialitate apartenenţei de partid. Şi astfel, fascinat de algoritm, pluripartitismul excesiv se întoarce pe nebăgate de seamă la practicile monopartitismului excesiv care dădea prioritate dosarului asupra persoanei.

Pavel CÂMPEANU

Bazar

Duioşii gripale

O persoană apropiată m-a întrebat, de curînd, ce mai facem (familia...). Auzind că sîntem bolnavi de, generic spus, „gripă", mi-a răspuns: ca orice familie bucureşteană care se respectă. Mi-am dat seama cît de banal sunam: „suferinţa" noastră nu-şi mai avea locul decît pe post de clişeu. Căci gripa a devenit un clişeu de toamnă. Mai acceptabil, de pildă, decît meningita de vară. In jurul ei s-a ţesut şi continuă să se ţească o mitologie întreţinută, de astă dată, de statisticile prezentate de jurnalele de actualităţi şi dezbătute de tot mai multele rubrici medicale ale emisiunilor de dimineaţă. Medicul sfătuitor de telespectatori tinde să migreze spre rîndurile comentatorilor de orice fel. Didacticismul acestuia e binevenit în contextul unui alt loc comun legat de gripă: lipsa de educaţie. Din păcate, acesta e cît se poate de real: din mase tuşitoare, rar se ridică vreo batistă sau mînă la gură. Cei care nu se sfiesc (şi repet, pe bună dreptate) să constate public lipsa de educaţie sanitară a „poporului român" fac parte din curentul intelectual anti-gripal. Curentul s-ar putea mai precis intitula intelectualo-fatalist, pentru că puţini dintre adepţii lui cred în vreo ameliorare. Opusul său ar fi orientarea je m'en fiche-istă: indiferent unde mă duc şi cine-mi suflă în nas, de mine nu se prinde. O a treia posibilă atitudine faţă de aceeaşi gripă este cea analitică: află-i cauzele şi dă-i de capăt ştiinţific; vei afla, astfel, că gripa-i una şi viroza-i alta, că nici una dintre ele nu se tratează doar la bunul şi simplul medic de familie, ci la O.R.L., Infra-micro-biologie, Institutul Cantacuzino, Alergologie, Ftiziologie, Homeopatie... Pe nesimţite, am păşit deja într-o altă etapă: cea a atitudinilor nu faţă de conceptul ca atare, ci privind modalităţile de tratare. Aici se disting grupările tradiţionalistă, naturistă, modernistă şi aproape-homeopată. Tradiţionaliştii susţin că tot aspirina şi paracetamolul fac minuni, şi nu se compară cu Eferalganul şi Upsarinul, care sînt apă de ploaie. De Nurofen nici n-au auzit, nici nu vor să audă; starea de boală o privesc firesc, ca pe una din consecinţele vremilor în care nimic nu merge (de vină fiind Puterea, şi nu Cel de Sus). Naturiştii sînt pentru lămîie, miere, ceai de tei, apă cu sare în nas, sau suc de sfeclă cu lămîie, cartofi cruzi pe gît şi supă de ceapă de băut. Boala o privesc tot ca pe ceva natural, de la sine înţeles, inevitabil dar trecător; pentru eficienţa dialogului cu ei, totul e să nu te prindă cu medicamente. Moderniştii sînt pentru Eferalgan şi Upsarin, au auzit de Nurofen, ba chiar îl iau; în plus cunoştiinţele lor sînt mult mai vaste, incluzînd, de pildă, şi antiinflamatorii mai noi, precum Aulin-ul,şi antibioticele suspensie cu nume de eroi (Augmentin, Klacid, Standacilin); ei sînt adepţii vaccinului antigripal şi ai medicamentelor ce-ţi cresc imunitatea; totul e să nu facă excese. Aproape-homeopaţii nu ştiu destulă homeopatie încît să-i numesc homeopaţi; ei sînt încrezători în meritele Oscilococcinum-ului, de pildă, sau ale Imunogripului, privite ca un soi de panacee .

În aşa puhoi de opţiuni, soluţia ar fi să nu te îmbolnăveşti. E adevărat că, dacă ai reuşi, pierderea ştiinţifico-spirituală ar fi bătătoare la ochi, iar dialogurile de toamnă ar avea de suferit. Dacă totuşi te îmbolnăveşti şi intri în rîndul lumii, nu-ţi rămîne decît să te adecvezi stării de boală. Nu te crede nimeni, cînd ai gripă (şi tot ce derivă din ea) că suferi într-adevăr. Postura de martir trebuie tăiată de pe listă. Nici nu eşti destul de nonşalant să faci abstracţie de toată povestea. Nu-ţi mai rămîne decît să te complaci duios, asociind strănuturile cu plăcerea comuniunii în familie; într-un cerc tot mai închis, uitînd tot mai irevocabil de cei de-afară şi de micile lor drame (fie ele mişcări de stradă sau înfruntări mafiote). Gripa tradiţională de toamnă poate face, astfel, trecerea spre unul din clişeele anotimpului următor: statul la gura sobei.

Iaromira POPOVICI

Din vieaţa unui extremist de centru...

Postapocalipsa lui Istodor

Tocmai am ieşit din cartea lui Istodor* şi aruncat, aici, în faţă, încerc să-mi revin. Am mai ieşit odată aşa – de la un film. De la *Clovnii* lui Fellini. Lumea perfect serioasă înţelesese că e vorba de clovni cînd, de fapt, era vorba de ea însăşi, ca în Gogol: „De cine rîdeţi? De voi înşişi rîdeţi!" Clovnii lui Fellini au rămas printre cele 3-4 filme ale mele, într-un clasament special, nu al celor mai bune, ci al celor care n-au loc în nici un clasament. Al inclasabilelor, adică. Cartea lui Istodor e de acolo, asta mi-e clar, din genul fără gen, dar cu ceva geniu:

nu e roman, conţinînd însă cel puţin 200 de romane prinse în două rînduri (cum visa un rus de Nobel, Bunin...)

nu e poezie, avînd la fiecare pagină un poem dintr-un singur vers pe care-l poate emite oricine, fie portarul Cimitirului Izvorul Nou, fie (poezie letristă!) o fostă literă P din coloanele care defilau prin faţa lui Ceauşescu formînd cuvîntul Pace;

nu e teatru şi e bazată numai pe dialog;

nu e reportaj, deşi dă numele adevărat şi profesia fiecărui erou rupt din viaţă şi din piaţă;

nu e eseu, dar e de densitatea bunelor eseuri, ocolindu-le plictisul;

nu e ficţiune, fiind totuşi imposibil să crezi că toate astea şi toţi ăştia nu ar fi fost inventaţi sau fabricaţi de Istodor.

Autorul se laudă peste tot că „aşa e...", „aşa au zis..." şi că nimeni nu a contestat vreodată benzile pe care i-a înregistrat, mot-à-mot. El bate capul degeaba: toţi poartă marca indeniabilă a stilului său. Dacă, în incultura mea, n-am citit tot ce a apărut la noi după '89, am curajul să pun pe hîrtie că dintre toţi cei citiţi, nici unul nu scrie ca Istodor; poate că unul-doi, hai, trei, au urechea lui muzicală (fără de care, oricum, nu se face literatură în ţara lui Caragiale şi Marin Preda); dar mai nimeni nu a dovedit că ar avea reportofonul lui, întrebările, ritmul şi mai ales electrizanta lui concizie care ţine de mecanica şi montajul comediei umane de cînd e ea socotită o tragedie. Sau, mai bine zis, o fragedie.

Fiindcă n-a apărut din neant, cartea lui Istodor vine cumva, istoric vorbind, din „Caracterele" lui Monciu-Sudinski, cenzurată, de nu arsă, prin '73, pentru subversivitatea cu care putea să întrebe, *live,* oameni ai muncii dacă le place oraşul în care trăiesc şi dacă au fost vreodată concediaţi. Mai aproape, ea are ceva din desenele „incalificabile" ale lui Perjovschi în care aglomerează milioane de indivizi rotocol, ca o magmă a unui etc. convingător din p.d.v. logistic. La Istodor, magma vorbeşte, într-un delir de un laconism şi de o fascinaţie proprii „marei trăncăneli" descoperite de Mircea Iorgulescu.

E un delir de sentimente, de expresii, de personaje, de împerecheri împotriva naturii dar în favoarea naturii umane care atinge, aici, în Piaţa Amzei, metafizicul cioranian al unuia care face chei şi întreabă: „nu se poate să trăieşti incompatibil?", ca la doi paşi de el, „o producătoare de roşii şi ardei" să explice, policlinic, că „uneori eşti nebun şi te apucă clătinările". Un delir cu atît mai raţional şi naţional cu cît Istodor îl tratează cu o lipsă de uimire ce duce direct la Buster Keaton şi cu o curiozitate de mic prinţ în deşert. Cînd el îl întreabă, calm şi aplicat, pe un vînzător de castraveţi (care tocmai îi explicase antropomorfic că „un castravete are viaţă în el, cît n-avem noi"...): „cum simţeau castraveţii teroarea comunistă?", lucrurile se aşează în ordinea lor cea mai naturală: ca la balamucul nou în care trăim cu toţii fie ceac, fie pac, fie la bal, fie la spital. Cu asta ajung exact la ce vroiam să spun de la început, din prima frază, dar nu-mi găsisem imediat cuvintele, ceea ce i se poate întîmpla oricui după o trecere şi petrecere cu Istodor.

În delirul ei, cartea cu Istodor – dar şi cu Apolodor care i-o fi legănat copilăria, iar nouă, precis, tinereţea – are un nume, un sens, un termen în care poate fi închisă: ea e postapocaliptică. Adică: fără s-o spună „deşchis", ea face tot mai clar, uneori pînă la abuz, că peste toţi oamenii ei, inclusiv peste autorul ei, a trecut, timp de peste 50 de ani, apocalipsul cîtorva dictaturi, a două revoluţii, a două orînduiri care s-au bătut şi încă se mai bat cap în cap lăsîndu-ne nebuni şi clătinaţi. E o situaţie scurtă din p.d.v. istoric, dar zguduitoare ca un seism din care rămîne urletul acelui român de la '77 (1977) către nevastă-sa, căzînd cu blocul: „Floricoo, am îmbulinat-o!". A fost o îmbulinare grozavă a minţii, a vorbei, a experienţei, a persoanelor. A fost, dar n-a trecut şi nu va trece cu unul sau două romane demascatoare plus o sută sau două sute de pamflete. Unul a făcut în America un film celebru: „Apocalipsul, acum", despre războiul din Vietnam. Istodor face azi „Postapocalipsa, acum". Frumuseţea ei absolut oximoronică – armonie deplină şi dramatică între inteligenţă şi stupiditate! – constă în această descoperire fulgerătoare: după apocalipsă, viaţa continuă în toate formele ei de relief – suferinţă, violenţă, tristeţe, haz (imens!), duioşie, farmec (enorm!), urît, porcărie, sublim, şomaj, balerine bătrîne, manechine, etc., asasini, cîrpaci de scaune, caloriferişti, mineri care vînd flori, etc., taximetriste de bun simţ, avocate care vor să sensibilizeze etc-ul. „Unde-i muscă e şi viaţă!" – declară o femeie care face box la categoria respectivă. Pe toţi, Istodor ne numeşte „vieţaşi" – „oameni sîntem, viaţă avem", proclamă el, ignorîndu-şi withmanismul. Ca şi „omul-măr" din Piaţa Amzei care vinde parmele aurii la 12.000 kilul, el vrea să supravieţuiască şi caută insistent semnele acestei existenţe postapocaliptice. Termenul nu-i aparţine lui şi nu e inventat de mine; este al unuia, Alexe, elev în a noua, la uman, în Eforie Sud, care zice că „pe lîngă Platon, am mai citit o carte, postapocaliptică" practicînd „alergările solitare în zone pustii", vorbind singur, convins că „personalizează marea, pădurea".

Pe scurt, istodorian vorbind – cine nu vrea să ştie pe ce lume ne găsim să nu citească această carte. Nu-mi fac iluzii.

Radu COSAŞU

* Prefaţă la un volum semnat de Eugen Istodor, aflat în pregătire la Editura Nemira.

O istorie „alternativă“

Despre *Istoria critică a filmului românesc contemporan* (Ed. Meridiane, Bucureşti 1999) de Valerian Sava s-a scris puţin, în general de bine, şi s-a bîrfit, copios, pe la colţuri... Eu însumi am început să citesc cartea „montat“ de bruiajul făcut în jurul autorului de „presa orală“ şi am terminat-o, 353 de pagini mai tîrziu, total imun la „virusări“: este, fără discuţie, nu doar o lucrare necesară pentru a scoate, în fine, această istorie din facilităţile cronicăritei şi monografitei care i s-au substituit, ci şi o carte pasionantă, vie – înţelegînd prin asta nu o dată incomodă şi fatalmente polemică. O carte cu multe calităţi şi – inevitabil – cîteva defecte (mai curînd minore)... Dată fiind gestaţia ei îndelungată, este puţin probabil că Valerian Sava va reuşi să finalizeze promisul volum doi şi promisul volum trei – reprezentînd intervalele 1960-1974, respectiv din 1975 pînă în prezent – în viitorul apropiat. Este un motiv în plus pentru a citi acest prim tom cu „nostalgia“ prezentului care ni se refuză...

„În pragul anului 2000, filmul românesc e un subiect oarecum ieşit din uz“, afirmă V.S. în prefaţa cărţii. Cine ar putea să-l contrazică? Şi totuşi, autorul – critic de cinema, profesor la UATC – întreprinde acest travaliu solitar din raţiuni mai curînd reparatorii, conştient că „principalul morb istoriografic al dictaturii a favorizat un timp cercetarea de specialitate – în linia arhivismului extrapolat, preponderent tematic –, dar a tins să-i falsifice într-atît articulaţiile şi perspectiva, încît azi suferim mai mult de pe urma toleranţei deformante decît de golul informativ, în mare parte depăşit.“ Tot în prefaţă – care este un foarte lămuritor ghid de lectură, anunţînd din capul locului scopul lucrării şi pariul metodologic –, V.S. explică de ce a optat pentru această abordare („istoria strict cronologică ori prea net circumscrisă unui domeniu nu se mai susţine decît fastidios“), ştiind că va avea de suportat bombănelile „fastidioşilor“.

Deşi nu se vrea „strict cronologică“, *O.I.C.F.R.C.* este (totuşi!) o istorie cît se poate de cronologică, lipsită inexplicabil („scăpare“?) de o tablă de materii, dar completată de un vast segment final intitulat „Indice bibliografic şi Addenda“ în care trebuie căutate capitolele, avînd totodată rol de „Note“– chit că există şi note propriu-zise în subsolul paginilor (ca şi un „Indice de nume“)... Mărturisesc că această compartimentare face, nu atît lectura, cît „fişarea“ textului întrucîtva greoaie; ar mai fi, apoi, amănuntul „fastidios“ că există prea multe titluri de „secţiuni“, de capitole, prea multe subtitluri de sub-secţiuni şi de sub-capitole care nu sînt din cale-afară de fericite (de ex. „Epilog în protoistorie“, „Vacuumul ocupaţiei“, „Între «mistificarea totală» şi fariseismul temperat“, „Sincronismul fără epitet“, „Centrifuga filmului de gen“ ş.a.)... Iar dacă e să fiu pedant pînă la capăt, aş mai acuza acele (puţine, ce e drept) transcrieri grăbite, dar dezarmante (vezi „l'arrêt du *fugitive*“ şi „la beauté *profunde du* minute“, cf. pag. 324) sau, într-un caz, calcul destul de comic din expresia „Cursa «neck at neck» a celor doi...“ (cf. pag. 342).

Dincolo de aceste accidente de parcurs, cartea lui V.S. se impune, cum spuneam, prin dezinvoltura cu care reuşeşte să tranşeze în „toleranţa deformantă“ despre care aminteşte în prefaţă, restituind, de fiecare dată, valorile sigure (Jean Georgescu, I. Cantacuzino...). Oricît de pasionat se plimbă printre perioade şi „datări“ arhivistice, V.S. se dovedeşte în primul rînd un infailibil diagnostician. Fie că e vorba despre opţiunea sa pentru primatul regizorului în controversa privind statutul filmului ca „operă colectivă“ (V.S. îl citează cu satisfacţie pe Vianu, care considera şi el că „Cinematograful este în mare măsură o artă a regizorului“), fie că totul se „reduce“ la a decide dacă Victor Iliu este „clasic“ sau „romantic“ (V.S. e de părere că e categoric romantic, iar argumentele sale sînt cît se poate de convingătoare), criticul-istoric face din orice problemă, cît de măruntă, o problemă *a sa* – ştiind, în acelaşi timp, printr-o piruetă retorică, să obţină complicitatea cititorului. Chiar dacă, uneori, efortul pare disproporţionat (are vreun sens să polemizezi, aşa cum face de prea multe ori V.S., cu un... Grid Modorcea?! Probabil că da, cîtă vreme numitul Modorcea publică volum după volum...), chiar dacă, alteori, miza e minusculă (ce „loc“ poate ocupa, în istoria filmului românesc, un regizor uitat precum Jean Mihail...? Cei din generaţia mea ar spune: „Who cares?“; V.S. se dedică însă, cu voluptate parcă, „uitării“ mai abitir a acestuia – neomiţînd, cu onestitate, să-i recunoască meritele memorialistice), există de fiecare dată obstinaţia diagnosticianului de a nu lăsa lucrurile încurcate, de a nu se ascunde după „montaje de texte“ – de a fi clar şi răspicat. „Pregătit“ de sus-amintitele piruete, verdictul nu întîrzie. Există, în aceste pagini, (desigur) jubilaţia „touché“-ului – ca de pildă atunci cînd, la capătul opunerii lui Ion Cantacuzino lui D.I. Suchianu ca „şef de şcoală“ critică – ba chiar şi a Ecaterinei Oproiu aceluiaşi D.I.S.! –, V.S. îi dă în fine acestuia lovitura de graţie, răzbunînd nu doar o întreagă direcţie metodologică, ci şi propria ucenicie critică a celui ce scrie aceste rînduri, amuzat-enervat-exasperat de cronicile „Maestrului“ şi de invocarea, amuzant-enervant-exasperantă, a formulei asasine: „u-ni-tăţi-de-fru-mu-se-ţe!“...

Indiferent cîţi duşmani şi-a făcut Valerian Sava scriind această carte, trebuie să ştie că-i şi merită: e apanajul excelenţei.

Alex. Leo ŞERBAN

Nu ratați

IOANA D'ARC. PAGINI DE DOSAR

Un spectacol de **Mihai Măniuţiu,**
după actele originale ale procesului Ioanei d'Arc
În rolul titular: **Oana Pellea**. Cu: **Marius Gâlea, Gabriel Spahiu**. Cu participarea extraordinară a dansatorului francez **Sylvain Groud**, în rolul Îngerului.
Scenariul şi regia: **Mihai Măniuţiu.**
Coregrafia: **Sylvain Groud**.
Costume: **Janine**. Scenografia: **Iuliana Vîlsan**.

În **12, 13, 14, 15 noiembrie**, ora **18:30**,
la Teatrul Naţional Bucureşti, Sala Atelier.
Spectacolul va fi reluat în 8, 9, 10, 11, 12 decembrie.

O coproducţie **SMART**
cu **Teatrul Naţional Bucureşti,**
cu sprijinul
Centrului Cultural Francez din Cluj-Napoca
şi al
Association Française d'Action Artistique (AFAA).

Din fanfare funerare

Te uiţi holbat la doamna dactilografă

Aprovizionarea magazinului nu era un lucru din cale afară de greu. O dată, cel mult de două ori pe săptămînă, mergeam cu Daciile, a mea sau a poetului, pe la depozitele en-gros de stat, existau cîteva încă în viaţă la vremea aceea, supravieţuind cu tenacitate din vechiul sistem al comerţului socialist. Prin parcarea de acolo fojgăiau multe maşini de pe sate, cu domni şi doamne care graşi, care slabi, între două vîrste, însoţiţi de angajaţi ai SRL-ului cam aşa cum îl aveam noi pe Coarci. Patronii se agitau responsabil pe la casierie, prin tot felul de birouri de la Registrul Comerţului: inşi groşi, care vorbeau tare şi se nelinişteau pentru te miri ce, şi dacă îi scrutai cu anume atenţie pe dată ţi se arăta epifanic viitorul obiect de activitate al firmei, brutărie, autoservice sau dogărie şi reparaţii butoaie cum i-am auzit pe doi inşi discutînd în faţa mea la o coadă în care am pierdut două ore din viaţă ca să plătim, te miri ce, bunăoară să-ţi înscrii reveriile în Monitorul Oficial.

Neamţul Plettl, ziceau, de loc din orăşelul cutare, a revenit, a băgat banii în niscaiva daraveri din astea cu transportul în Germania, pe urmă s-a extins, pe urmă iarăşi s-a extins, precum cancerul s-a extins, precum voia bună la o petrecere care debutează nepromiţător, toţi sînt posaci, se uită agasaţi unii la alţii, obosiţi doar la gîndul că o să trebuiască să petreacă atîta vreme împreună şi deodată încet şi fără să-ţi dai seama cum şi de ce anume, totul intră pe un drum ca lumea, frunţile se deşcreţesc, timpul începe încetişor să treacă mult mai lin; aşa şi cu afacerile, nu ştii ce se poate întîmpla, cum anume se pot derula toate, la început stai la coadă la Monitorul Oficial, te plimbi anapoda prin tot felul de birouri aglomerate, discuţi cu domnişoare şi domniţe agasate, dar destul de politicoase, altfel decît cele de la stat, de la Primărie sau de la Administraţia Financiară, care stau posace în dosul birourilor ca zidurile cetăţii Şoimoş sau ale cetăţii Şiria, mohorîte şi de vîrstă medievală.

Aici totul e altfel, domnilor, pare să fie altfel!

Aşadar speranţa că alergarea aceea buimacă, fără cap şi coadă, s-ar putea transforma într-un party reuşit, aşa ca într-o poveste cu început morocănos şi un happy end neaşteptat, te susţine să stai pe la cozi, să cumperi de la chioşcul din hol imprimate, să le duci peste drum la doamna de la biroul de copiat acte care ţi le răsuceşte în tamburul imens al unei maşini de scris din vremuri de dinaintea lui Nikita Hrusciov şi se apucă să ţăcănească iute, iute, că aproape ameţeşti privindu-i alergătura degetelor pe clape, îşi mişcă braţele peste claviatură, carnea căzută pe antebraţe se agită în ritmul sacadat cu care trage de carul maşinii ca să aducă rîndul la capăt şi tu stai în păcănitul acela ca de mitralieră şi te apucă deodată nostalgia, e aşa ceva cam cum l-ar apuca pe cutare romantic blegeala specifică unor asemenea inşi aparţinînd unui asemenea curent ideologic şi de simţire în faţa unui amurg peste o vale împădurită la vreme de toamnă ori la început de vară. Te uiţi holbat la doamna dactilografă cum îţi scrie ea actele de trebuinţă, scuturîndu-şi la modul neplăcut pielea şi carnea antebraţelor peste marea de litere înţepenite în dosul mărunţel şi rotunjor al clapelor adăpostite de sticlă, şi pe dată îţi năvăleşte în minte copilăria: oho, cum mai trec anii, te vezi prunc în vremea cînd autoritatea maternă făcea acelaşi lucru la Sfatul Popular al oraşului, înainte chiar de a deveni acesta din capitală de raion un aşezămînt urban anonim, îţi năvăleşte în memorie mirosul imperceptibil al indigoului căruia i se mai spune plombagină, sau hîrtie copiativă, o auzi ţăcănind şi reluînd profesional vorbele pe care i le dictează tovarăşul prim secretar raional, dă număr de înregistrare: ah, poezia nesfîrşită a registrelor cu numere de acest fel, scrisul ordonat care înfruntă anii în rubricaţiile fixe aidoma încremenirii de extract metafizic a turnurilor de peste deal ale cetăţii, totul dublat de mîndria nedisimulată a instanţei pedagogice materne care îţi dă de exemplu scrisul dumneaei, ordonat, frumos, cu majuscule ferme: vai, vai, cît de bine pricepi azi, după trei decenii, că scrisul ei nemurit în arhiva Sfatului Popular Raional nu a fost să-ţi fie exemplu, ideal de atins şi mijloc concret de combatere a scrisului tău alandala cu care te vezi dezonorînd ora de caligrafie pe cînd scrii în caietul dictando şirul de proverbe de felul: „ai carte, ai parte“, fără să poţi să apuci pe cărările care să te îndrepte spre claritatea calmă a celui din rubricile cu pricina.

Ca gustul prăjiturii aceleia

Priveşti turtit de amintiri, de nostalgia ivită pe nesimţite ca gustul prăjiturii aceleia a lui Proust; îţi este dat să te ploeşteşti ca marele scriitor dinaintea plombaginei, a biroului aceluia din PFL pătat de cerneluri, de albăstreala pastei de la pixuri, înaintea scaunului cu perniţa subţiată de folosinţă; toate astea te lasă mai visător decît îl lăsase pe Sadoveanu farmecul pădurii Petrişorului sau pe Geo Bogza frumuseţea tainică a Rarăului în vremea cînd stîna multiseculară de pe creştetul muntelui urma să fie înlocuită de încăperile din cărămidă ale unui gostat modern din vale.

Şi cum spun, toate astea mă scufundaseră într-o asemenea adîncime de simţire poeticească încît nu mai pricepeam deloc ce anume îmi cerea uşor agasată doamna dactilografă, rătăcit eram pe cărările anilor pierduţi, risipit eram cu sufletul şi inima prin sala de festivităţi a biroului raional de partid, cu steagurile acelea roşii, cu masa de la prezidiu acoperită şi ea de către tovarăşul om de serviciu Beltechi cu pînză de culoarea sîngelui lui Roaită, eroul nemurit în litografia care ne împodobea coridorul chiar în faţa clasei în care perseveram didactic dintr-a cincea spre mai bine şi mai mult. Atunci, în acele binecuvîntate momente ale recreaţiei mari de la ora unsprezece, colegul Poali i-a aplicat un nevinovat picior în fund domnului de istorie, aşteptînd el după colţ apariţia unui cirac de generaţie căruia urma să i se aplice corecţia aceea umilitoare. Chiar dinaintea imaginilor martiriului aceluia al lui Vasile Roaită a fost martirizat Poali cu perechea de palme care i se cuvenea, în timp ce mie îmi susura în urechi prea frumosul cîntec de revoltă şi amărăciune animat de următoarele versuri bine cadenţate: „Sună toaca prin toată Doftana/ Strig-o mare de voci răguşit/ E o nouă ş-aceeaşi şicană/ Cineva este iar schingiuit“.

Asemenea lucruri îmi treceau prin minte în vremea cînd, iată, doamna dactilografă îmi cere insistent să-i spun adresa, seria de buletin, altele asemenea şi cînd întîrzierea mea nemotivată stîrneşte murmure de nemulţumire la domnii din spate, cei cu atelierul de dogărie care îşi vor fi spunînd desigur că din cauza mea şi a altora la fel de mototoli care se bagă unde nu-i ţin curelele, se pierde atîta timp pe la ghişee. Au desigur dreptate, ei ştiu mult mai bine decît subsemnatul, posesor al unui buletin de urmele căruia nu dau prin învălmăşeala din borsetă, că în capitalism timpul costă prea mult ca să-ţi permiţi luxul de a privi a proasta în vremuri de mult apuse.

Daniel VIGHI

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

VIAŢA UNIVERSITĂŢII, KM 0

Mulţi studenţi n-au bani. Ei sînt totuşi fericiţi. Dar se plîng... Mulţi studenţi locuiesc în condiţii insalubre. Totuşi zac în ele împăcaţi. Viaţa e liberă. Libere sînt şi manifestaţiile la Guvern. Guvern la care se cer burse mai mari şi schimbarea condiţiilor cu care, de fapt, mulţi dintre ei s-au obişnuit. Apare sloganul „Grevă pînă la moarte". Şi altele la fel de spontane: „Nu sîntem mineri", „Noi sîntem elita". Aşa o fi... (A. M.)

Cîini, gîndaci şi muzică

Despre viaţa în cămin auzisem că e mizeră, că e plină de gîndaci şi şobolani, că îşi pierde tot farmecul cînd trebuie să intri într-o vespasiană aleatorie, că, în fine, îţi oferă o intimitate de doi lei cînd tu o cumperi cu 150-200 de dolari. În acelaşi timp văzusem studenţi care visau petrecerile teribile din cămin şi cei cîţiva paşi pînă la cele mai tari discoteci şi pînă la terasele pline de bună-dispoziţie şi bere. Începutul de toamnă mi-a oferit ocazia să locuiesc o săptămînă în unul din căminele Grozăveştiului şi de a privi din interior viaţa studenţească de cămin. Cunoscutele cămine A, B, C, D din Grozăveşti sînt rîvnite pentru că: au camere bune – de numai două persoane, sînt cele mai liniştite – aici stau „tocilarii" cu medii mari şi nu în ultimul rînd pentru că au gresie şi faianţă la baia comună. Eu am locuit în B. O săptămînă în a doua literă a alfabetului face cît o noapte de Grand Hotel „Victoria Română". Iată cum am simţit şi cum am văzut:

Un reşou, făcut dintr-o cărămidă de BCA şi o rezistenţă, se plimba pe holul lung cu linoleum verde din uşă în uşă. Univers puternic olfactiv în care mirosul de vinete coapte se amesteca cu cel de prăjeală şi de supă „la plic". Bucătarul, de obicei în papuci, în faţa uşii, supraveghează bunul mers al preparatului, degustîndu-l. Făcutul, încălzitul mîncării pe hol oferă avantajul unui miros acceptabil în cameră. Reşoul este folosit în primul rînd datorită neracordării la gaze a căminelor şi apoi pentru că nu se plăteşte curentul electric. Altfel, toată mîncarea este ţinută în frigider, inclusiv pîinea, inclusiv vesela. Din cauza gîndacilor. Vesela care nu este pusă în frigider este spălată de două ori – înainte şi după folosire.

Camera în care stau este mobilată tip cu strictul necesar: o chiuvetă, un dulap, un frigider („adus de-acasă"), două paturi, o masă de scris, cîteva rafturi improvizate, un aparat radio. Mirosul de mîncare din hol este înlocuit în cameră cu cel al adidaşilor alergaţi toată ziua prin Bucureşti. Există şi astfel de cutii de chibrituri cochete – cu jaluzele, mochetă şi televizor. Cu toate astea gîndacii nu fac discriminări. Venirea serii înseamnă invazia gîndacilor în pat, încălţări, haine. „Ca la un plebiscit". Gazda mea îi priveşte înţelegător şi are forţa, după 3 ani de cămin, să glumească: „Ce faci, mă, 306? A, uite-l şi pe 412! Pe unde umbli? Nu te-am văzut de mult"... Îşi aminteşte de anul întîi de cămin: „Pe atunci îi omoram şi îi lăsam în mijlocul camerei – mă gîndeam că aşa îi sperii pe ceilalţi". Venirea serii acordă libertatea anonimatului: de la geamuri începe o ploaie de pungi cu gunoi, moment periculos pentru o plimbare pe lîngă cămin. Se încumetă zecile de cîini comunitari în speranţa unui os.

Tîrşîitul ca de spital al papucilor mă conduce la baie. Baia este un subiect greu de abordat. Ceea ce suportă studenţii în cămin nu cred că ar suporta foaia ziarului. Este un coşmar cu gresie şi faianţă. WC-urile, cu metafizica lor cu tot, sînt fără capace şi fără lumină. Ziua ţi-e scîrbă să intri, noaptea ţi-e frică. Duşurile sînt comune. Intimitatea lor dispare odată cu hîrtia îndesată în găurile din uşă. Tot aici se spală hainele. Blugii, de exemplu, au metodă: stai îmbrăcat cu ei şi îi speli pe tine. Pe uşa de la intrarea în baie cineva a scris: „Armata Ultra 100%. Pentru Steaua ucidem, pentru Steaua murim". Pe această uşă intră şi cîinii înfometaţi, ajunşi la etaj. Scot din toalete tampoane şi le mănîncă nestingheriţi pe hol. Mă opresc aici. Nu-mi este uşor să evoc astfel de momente. Ceea ce şochează poate cel mai mult este atitudinea studenţilor. Această stare a lucrurilor este luată ca un dat, ca o fatalitate. Nu se caută soluţii de rezolvare a problemelor, ci metode de a le suporta, ignora. Mentalităţi. Cîinii au simpatizanţii lor care îi tolerează în cămin, băile sînt folosite doar de studenţii etajului respectiv, preţul unui bec este derizoriu în raport cu numărul locuitorilor unui palier. Aruncatul pungilor de gunoi la ghenă care ar însemna cîteva tîrşîituri de papuci în plus.

Simţi nevoia să respiri aer curat. Cobori. Jos sînt patru terase, fiecare cu specificul ei. Angajaţi sînt studenţi, plătiţi în sistem nou, cu 4% din încasări. Deşi ai senzaţia că lumea e întotdeauna alta, fiecare terasă îşi are clienţii ei fideli. Dacă nu e meci, terasele sînt relaxante, vesele. În general aici este locul unde toată lumea se cunoaşte cu toată lumea, se discută nimicuri şi probleme esenţiale, se bea cafea, suc, bere, se joacă biliard „cu ora". Cîinii care mişună peste tot sînt blînzi, mai ales dacă ştii cum îi cheamă sau îi amăgeşti cu ceva. (Deşi le-am învăţat numele din prima seară – Buba, Schija, Atletu', Ţiganu' etc., în cele din urmă Schija mi-a rupt o pereche de pantaloni.)

Întreaga haită de cîini din Grozăveşti devine un singur animal enervat la apariţia patrulei de poliţie. Fără excepţie. Această poveste, pe care am crezut-o banc la început, este adevărată şi consecventă. Caravana poliţiştilor trece agale şi indiferentă la hărmălaia caninilor. Aceştia din urmă îi latră doar. Niciodată nu-i muşcă. Sectoriştii îşi ies din fire cînd rîsetele de pe terase ajung la ei.

Dacă este meci la televizor atmosfera devine incendiară. Terasele, care au cel puţin un televizor, devin neîncăpătoare. Se aduc scaune din cameră, se stă în picioare, fiecare dorind un loc cu vizibilitate cît mai bună. Se huiduie, se înjură ca pe stadion, cunoscătorii schimbă replici peste mulţime. Totul într-un miros înăbuşitor de bere şi tutun prost, fără a se întrerupe mişcarea mecanic-maniacală prin care seminţele sînt sparte, una cîte una, pungă după pungă. La gol toată lumea izbucneşte în urale. Aplauze. Confeti. Indiferenţa, tăcerea declanşează taxatorul privirilor.

Refuzul familiarităţii „de terasă", care ajunge pînă la indiscreţie, te face un out-sider chiar dacă locuieşti în cămin. În schimb un „Bună seara" sau un „Noapte bună" spus pe culoarul palierului riscă o privire nedumerită, curioasă şi nici un răspuns.

În ultima seară petrecută în B, după un meci de fotbal am coborît la terasă. Era tîrziu, în faţa televizorului, printre mormane de coji de seminţe, cîţiva insomniaci. Se uitau la un film cu un profesor ce îşi seducea elevele. Înăuntru, în bar, cîţiva basarabeni jucau în reţea un „game" cu lunetişti în Siberia. Ca şi cum cineva ar fi strigat „Muzica! Muzica!" undeva pe o bancă un chitarist nu foarte zgomotos, dar fantezist, începe un cîntec rusesc de jale.

Închei cu un mic dialog care s-a întîmplat pe terasa elegantă. Eu: – N-ai vrea să locuieşti într-un loc decent?; Ea (studentă anul trei la Comunicare): Decent?

Restul ştim cu toţii ce e... Tăcere.

Cătălin MANOLE

Viaţă de „căminist"

La noi, termenul de „campus universitar" este folosit cînd povestim filmul american de la televizor sau cînd ne anunţă vecinul că fiul său a plecat „undeva" cu o bursă de studii. Mai rar şi impropriu desemnează complexele studenţeşti existente, care adună în cutii de beton, aidoma blocurilor obişnuite de cartier, cîteva mii de studenţi de prin toată ţara.

În Bucureşti, cel mai mare şi mai cunoscut este complexul „Regie". Departe de a fi un „campus", oferă doar cazare în camere înghesuite şi nezugrăvite, unde apa se opreşte regulat, iar pana de curent este un eveniment cotidian. Nici vorbă de biblioteci, săli de studiu sau de sport. Totuşi, viaţa de aici este trepidantă şi zgomotoasă, o agitaţie neîntreruptă şi, în final, obositoare.

Pentru un vizitator „Regia" pare o mică staţiune de vacanţă în mijlocul capitalei – alei împînzite zi şi noapte de tineri, buticuri non-stop, baruri şi terase veşnic pline, discoteci, muzică peste tot. Majoritatea „căminiştilor" apreciază libertatea totală pe care o au şi afirmă că „asta-i adevărata viaţă de student". „Mi-e dor de casă, de ai mei, dar e mai bine aici. Nu mă întreabă nimeni la ce oră vin, pe ce îmi cheltui banii", povesteşte Mihai.

„Căminiştii" trec uşor peste micile neajunsuri, adică „atunci cînd rămîi fără bani, fără mîncare şi fără ţigări şi nu mai ai nici unităţi pe mobil ca să suni acasă". Fiind o comunitate bazată pe întrajutorare, eşti conştient că există zeci de camere vecine unde, în schimbul unei ţigări, primeşti o ceaşcă de cafea. „De trei ani de zile m-am obişnuit cu stilul ăsta. De exemplu, dacă se lasă cu un chef, banii se pun la comun, iar cei care n-au vor pune data viitoare", ne spune Oana de la Medicină. În acest „du-te-vino" permanent totul este de împrumutat, începînd cu ţoale şi farduri şi terminînd cu pastă de dinţi, cărţi şi casete. „Pînă la urmă e obositor. Nu poţi sta juma de oră liniştit în cameră fără să nu-ţi bată cineva la uşă ca să ceară ceva sau ca, pur şi simplu, să vadă ce mai faci", povesteşte Doru. Dacă ai decepţii în dragoste sau dacă ai prins din zbor ultimele bîrfe poţi fi sigur că, la orice oră, vei găsi pe cineva care să te asculte.

De obicei, viaţa de cămin dezvoltă tupeul, volubilitatea şi un soi de simţ al responsabilităţii. „Noi ne descurcăm mai bine decît ceilalţi de vîrsta noastră. Eu, de exemplu, eram în liceu o tipă timidă, însă căminul m-a educat să fiu sociabilă. Aici dacă eşti «arici» fac toţi mişto de tine", ne spune Mihaela de la Litere.

Dacă stai în cămin poţi uşor să-ţi găseşti „perechea" şi la fel de uşor să o şi pierzi. Cuplurile se întemeiază şi se destramă în funcţie de vreo cameră disponibilă sau de noii veniţi. Cineva conservator afirma că e vorba de promiscuitate, însă un „căminist" neagă tot: „Este iureş, tinereţe, acţiune!", glumeşte el. „Ne ştim între noi, iar bîrfele circulă repede. Băieţii cam ştiu care sînt fetiţele mai puţin «cuminţi»", zice Laura.

Ca în orice comunitate apar şi micii afacerişti, cei cu ambiţii de a face bani. Cel mai rentabil este să ai un xerox, căci nu vei duce lipsă de clienţi. De vîndut poţi vinde aproape orice, de la referate la ness şi ţigări. Îţi poţi face reclamă prin mici anunţuri lipite pe uşa de la baie: numărul camerei, oferta, preţuri. „Erau nişte basarabeni, anu' trecut, foarte căutaţi. Aduceau vin de ţară de-al lor şi-l vindeau ieftin", îşi aminteşte Marius.

Cu sau fără vin basarabean, chefurile se organizează relativ des şi fără vreo ocazie: „Parcă sînt din ce în ce mai multe în sesiune, că e lumea stresată şi vrea să se destindă", afirmă Lucian.

La un chef participă două, trei camere vecine sau chiar tot etajul. Există diferite tipuri de chef, începînd cu „băutele" frăţeşti şi sfîrşind cu cele clasice la care se dansează pînă-n zori de zi. „Un cas să fie şi ceva de băut că tot iese show." Se lasă cu chefuri „grele" de ziua cuiva sau după un meci încheiat cu victorie. Dacă nu e chef şi n-ai somn te poţi refugia într-una dintre discoteci. De multe ori pe la chefuri se iau hotărîri măreţe ca de exemplu o plecare ad-hoc la munte, o posibilă grevă sau o baie în miez de noapte în Dîmboviţa. Urmările petrecerilor se văd a doua zi: cîte un geam spart sau moţăială în sala de curs.

Viaţa de cămin şi îndeosebi latura superficială a sa este mult invidiată de ceilalţi studenţi care locuiesc încă cu părinţii. Dar aparenţele pot înşela. Mulţi „căminişti" sînt de acord că „a fost mişto la început" dar, după un timp, se satură şi încep să tînjească chiar şi după cicălelile părinţilor.

Adina POPESCU

Tot înainte, vrednici studenţi

Dacă e toamnă, poţi face fără teamă trei afirmaţii cu aproape aceeaşi probabilitate de adevăr: s-a terminat vara; va urma iarna; studenţii fac grevă. După 1989, greva a devenit un fel de ritual sacru, fără de care şcoala nu poate începe, înlocuind, parcă, mai vechea practică agricolă de toamnă. Senzaţia de ritual este întărită de lista cererilor. Lăsînd la o parte micile deosebiri, acestea se circumscriu întotdeauna în jurul burselor, locurilor de cămin şi, mai nou, a taxelor practicate în universitate. Toate acestea dau sentimentul că studenţii şi minerii, mai vechii duşmani de prin vara lui 1990, ar putea să se ţină de mînă pe podiumul campionilor în cereri de bani de la buget.

În afară de faptul că, prin acest lucru, studenţii, marii apărători declaraţi ai libertăţii individuale, devin partizanii ideilor socialiste, ai subvenţiilor de la stat, cererile lor presupun şi o anumită raportare faţă de învăţămînt. Este ca şi cum statul, cu angajaţii săi, profesorii, ţine rolul de părinte care îi asigură fiului instrucţia necesară în mod gratuit. Şi care, mai mult, este el interesat să îşi educe copilul, trebuind să recurgă prin aceasta la diferite metode de a-l ţine în frîu: coerciţie, prin depunctare în caz de absenţe, sau răsplată, prin burse de studiu pentru cei merituoşi sau burse sociale pentru cei nemerituoşi, dar cu probleme financiare. Ideea rămîne valabilă mai ales atît timp cît autonomia universitară este înţeleasă în mod restrictiv şi universităţile sînt în mare măsură păstorite de către stat – pentru că, nu-i aşa, banii vin aproape în exclusivitate de la buget.

Altfel ar sta lucrurile atît timp cît învăţămîntul ar fi considerat ceea ce este el: un serviciu, la fel ca, bunăoară, tunsul. O instituţie, în cazul nostru o universitate, oferă servicii de care anumiţi indivizi doresc să se folosească. Aceasta înseamnă că studenţii nu vin la ore pentru că profesorii le pun absenţe, pentru că altfel ar pica examenul sau pentru că îi împing cei de acasă, ci pentru că au un anumit scop, un interes. A urma o facultate ţine de o opţiune personală, deci individul singur este responsabil de alegerea sa. Pornind de aici, cu greu s-ar înţelege de ce statul, de fapt, comunitatea, ar fi obligat nu numai să asigure învăţămînt gratuit, ci, mai mult, să ofere şi bani pentru studiu. Cine spune că toţi oamenii trebuie să se tundă? Cine spune, la fel, că toţi oamenii trebuie să urmeze o facultate? Frizerii şi universităţi, cu alte cuvinte oportunităţi de a te tunde sau de a învăţa, există, iar indivizii nu trebuie împinşi de la spate pentru a intra în ele. Instituţiilor au nevoie doar de autonomie pentru a intra astfel în concurenţă şi pentru a fi interesate *ele* să acorde facilităţi doritorilor de servicii, cu scopul de a fi alese. În această logică, *universităţile*, inclusiv cele aşa numite „de stat", ar ajunge să caute mijloace de finanţare pentru a putea oferi burse şi, deci, a fi atrăgătoare pe piaţă.

De altfel, nu se poate spune despre toţi studenţii că gîndesc în ideea subvenţiilor infinite acordate de stat în economie sau în învăţămînt. „Greva studenţilor" este în sine o sintagmă fără acoperire: nu studenţii, ci asociaţiile ies pe stradă. Primii află că fac grevă de la televizor sau la cursuri. Mai mult, de foarte multe ori problema nici nu îi interesează. Mergeţi într-o perioadă de grevă în universităţi şi s-ar putea să aveţi surprize: unele cursuri se ţin, multe biblioteci sînt pline. Imaginea de unitate de monolit a studenţilor vine din cauza unei proaste funcţionări a presei, care este permanent tentată să creeze eroi îmbrăcaţi în alb şi cu aripi de îngeri.

Octavian GABOR

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

O cunosc pe...

Miţi, sufleur

Nu-mi da numele, ce să afle lumea? Sînt bătrînă, astea... Lasă-mă Miţi. Am suflat o viaţă şi acum mănînc sufleuri, ha, ha, ha... îţi place gluma? Am suflat. Cu ce m-am ales? N-am jucat nici dublură. Nici măcar o dată. Miţi mi-a zis Calboreanu. Cu asta am rămas. Trăiesc modest. Citesc, cînt la pian, joc bridge. Nu m-am căsătorit. Îmi mai trimite bani sor-mea din Elveţia. Asta-i viaţa mea. Ce vrei? Ce să spun? Nu fac excese. Nu m-am înnebunit cu iubitul, nu am băut, nu am gastrite... mîncam la timp. Am predat cu predare-primire tot inventarul meu de sufleur. Cabina cu poze. Ce să spun? N-am ce să spun. Nici măcar nu mă plîng. Nici măcar. Nu-mi plac cîinii, să mor după o pisică... Îmi place să dorm mult şi am dat drumul unui vrăbioi colorat, ce l-am primit cadou, şi care făcea gălăgie. Mobilele mele le vezi... curate ca la dispensar... Ce să spun sufleurilor de azi? Nu mai sînt. Vezi, îţi pierzi timpul de pomană. Am învins viaţa, n-am prea ieşit călcată în picioare. Mai mult, sînt Miţi. Îţi place? Miţi din *Hamlet*, Miţi din *Chiriţa*, Miţi din *Mutter Courage*. N-ai auzit de mine? Eu am auzit de mine. Ha, ha, ha... iar fac glume, sînt veselă azi.

Eugen ISTODOR

Roluri

Şi deşteaptă, şi frumoasă

În urmă cu vreo trei-patru ani, pe vremea cînd TVR-ul avea alţi stăpînitori, o doamnă plină de bune intenţii din spaţiul telecultural organizase o mică dezbatere pe tema emisiunilor culturale: cum sînt, cum nu sînt şi de ce nu sînt ele receptate, ce-ar fi de făcut. Un fel de literatură autoreferenţială. Greşeala doamnei cu pricina a fost aceea de a fi invitat la discuţie nişte scriitori foarte răi, un fel de Zmei şi Spîni ai literelor, care, cît ai zice peşte, au demonstrat că la emisiunile culturale, cu excepţia Seratelor muzicale ale lui Iosif Sava, nu se uită nici dracul, fiindcă sînt proaste, anoste şi soporifice. Scopul organizatorilor era să rezulte că lipsa de audienţă ar fi fost cauzată de transmiterea emisiunilor în chestiune la ore nepotrivite. A rezultat şi asta, dar abia după ce a rezultat că emisiunile culturale sînt proaste, anoste, soporifice, că nu sînt conduse de personalităţi cu inteligenţă şi farmec, gen Bernard Pivot, că nu sînt atractive, captivante, seducătoare. Şi că, dacă ar fi fost bune, interesante, atractive, captivante, seducătoare, spectatorii ar fi căscat ochii şi urechile şi nu ar fi căscat pur şi simplu. Cînd mi-am exprimat părerea într-o publicaţie de cultură, luînd partea personajelor negative, adică Zmeilor şi Spînilor odioşi, Cosînzeana s-a supărat. Pe bună dreptate. Ea ar fi vrut să se zică de bine despre cultura televizată şi s-a zis de invers. Cu alte cuvinte, Binele n-a învins.

Constat cu tristeţe că Binele n-a învins nici pînă azi. Mai rău, emisiunile culturale au dispărut una cîte una din programul televiziunii publice, chiar şi de la orele nepotrivite sau de-a dreptul imposîbile, aşa cum au dispărut paginile culturale din unele ziare, aşa cum s-au cam volatilizat şi puţinii bani rezervaţi culturii de către Buget, iar în faţa noastră prinde contur peştera ancestrală. Nu ştiu dacă zmeii literaturii şi-au schimbat părerea. Eu, însă, nu. Sînt convins, în continuare, că avem nevoie (nu ca de aer, ci ca de lumină) de emisiuni culturale, dar bune, calde, primitoare, fermecătoare, pasionante, dirijate de personalităţi carismatice. Cam aşa cum ar fi aceea a lui Nicolae Manolescu de la un post de televiziune privat.

Ce vrei, domnule, s-ar putea să mă întrebe iritată Cosînzeana, să fie şi deşteaptă, şi frumoasă, şi devreme acasă? I-aş răspunde: da.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

TRACTOARELE ARĂ NOAPTEA, IAR VĂCUŢA DRĂGUŢĂ ŞI LEOPARDUL DE RIGOARE POT SPORI NUMĂRUL SPECIALIŞTILOR

● Am fost la ţară şi am auzit tractoare arînd noaptea. Acest lucru nu s-a mai întîmplat de cînd eram mic, pe vremea lui Ceauşescu, cînd bazaconiile despre oamenii muncii care trudesc şi noaptea ca să termine planul îşi găseau o materializare în zgomotele de motor pe care le auzeam pînă dimineaţa. Aş fi vrut să cred că economia de piaţă a generat aşa ceva, dar am fost repede lămurit că tractoriştii ară noaptea ca să nu-i vadă şefii, iar banii îi opresc ei. Şi nu mă pot hotărî: oare cînd era mai normal? (**C. G.**)

● Hazardul ţese, adeseori, potriveli grăitoare. Astfel, sediul firmei care produce brînza topită „Nice Cow" („Văcuţa Drăguţă", cum ar veni) se află pe strada Drumul Între Tarlale. (**D. S.**)

● Un partid vecin – din punct de vedere spaţial – redacţiei noastre, ApR, şi-a reconstruit, de cîteva luni, gardul dinspre stradă. Fost mai înalt, gardul refăcut şi revopsit este acum mai scund. În prag de an electoral, cu sau fără leopardul de rigoare, e un fel de-a spune că partidul s-a apropiat de oameni. (**A. C.**)

● S-a descoperit că doamna Xavière Tiberi, soţia primarului Parisului, a primit 100.000 de franci de la prefectura Essonne, pentru o cercetare despre francofonie. Referatul nu era decît o compilaţie, lipsită de orice valoare, care propunea – printre altele – înfiinţarea unor organisme existente. Organele de anchetă au considerat că doamna s-a folosit de poziţia domnului ca să ia nişte bani necuveniţi şi au trimis dosarul în justiţie. La întrebarea procurorului dacă avea vreo pregătire specială care să o recomande pentru elaborarea acelui raport, doamna Tiberi a răspuns că, după bacalaureat, s-a căsătorit tînără, dar 41 de ani de viaţă comună cu un om politic i-au dat cunoştinţele necesare. Iată cum poate spori numărul, dacă nu şi calitatea, specialiştilor. (**M. B.**)

NICI UN OLANDEZ ŞI TOT CE-ŢI DOREŞTI

● *Nobelul* ţinînd de eternitate, nu e prea tîrziu să extragem dintr-un articol al Gabrielei Melinescu *(România literară* nr. 43/99) care comenta, de la faţa locului, „ultimul" Günter Grass, următoarea, să-i zicem, informaţie, deşi e mai mult decît atît: într-un bilanţ privitor la repartizarea *Nobelului* literar pe continente (Europa 71 faţă de America doar 14) s-a constatat că „ţări ca Olanda şi China nu suferă de complexul premiului Nobel. Criticul olandez Carel Peeters sublinia într-un interviu că nu e deloc trist că nici un olandez n-a primit faimosul premiu". Dacă la nivel de naţiune obsedată de Nobel, hotărît că nu ne putem permite să fim ca Olanda sau China – măcar pentru că prima e prea mică, iar a doua prea mare – la nivel de individ literat cred că stratagema lui Peeters e foarte valabilă pentru patru-cinci scriitori români din ţară şi de peste hotare. Cine-s aceştia? Aici pot fi chinez... Ca român, rămîn obsedat de cazul Piţurcă. (**R. C.**)

● Foarte interesată de reclamele TV care făgăduiesc cîştiguri mari, vecina-bunică nu pierde nici un concurs, deşi pînă acum norocul se ţine departe de ea. Nepotul (15 ani), mult mai realist, nu se arată deloc ispitit de clipul care promite „tot ce-ţi doreşti, în valoare de 30.000 de dolari". El ar vrea un yacht, care costă mult mai mult decît acel *tot*. (**T. C.**)

TĂIAŢI AICI O FEMEIE AMPLĂ, ABISALĂ

● Cenzura, în România, nu mai există – există însă, de pildă, la Oficiul Poştal 22 din Bucureşti, curiozitate. Săptămîna trecută am primit un plic de la New York care era tăiat, cu aplicaţie, la una din laturi. Plicul conţinea poze, şi nu bani. Nimeni – nici măcar în SUA – nu e atît de naiv să trimită dolari în plic în România... Dar plicurile din străinătate ar trebui să specifice, la una din laturi: *„Tăiaţi aici!"*, iar pe verso: *„V-aţi fript, fraierilor!"*. (**a. l. ş.**)

● O imagine: în Piaţa Amzei, o femeie amplă între două vîrste, cu permanent des, cercei pandanţi aurii, trece printre tarabe călcînd apăsat pe pantofii cu tocuri scîlciate şi rostind nazal, cu tărăgănare în glas: „Dresuri groase, feteleee...". (**a. l. ş.**)

● În *Cotidianul* din 4 noiembrie întîlnim un articol despre Salonul Internaţional de Artă Naivă de la Teatrul Naţional. Articolul are o singură ilustraţie, o reproducere după Chagall. Dedesubtul ilustraţiei scrie: „Marc Chagall – o sursă de inspiraţie a pictorilor naivi". Sursa de inspiraţie a jurnalistului român e aproape întotdeauna obscură. Cînd nu este abisală. (**C. P.-B.**)

OFERTE DE SERVICIU PENTRU TINERETUL LIBER CU OCHI DE LA PARTID

● În anunţurile de mică publicitate, numerele care încep cu 89 s-au extins la mai toate rubricile: la „oferte de serviciu", de pildă, se caută zidari, faianţari, traducători sau, pur şi simplu, se oferă posturi „în orice domeniu" cu 24350 lei/30 sec. ori cu 236 lei/sec. Cît de *gratuit* sună, în acest context, un anunţ găsit în *Adevărul* de sîmbătă, 6 nov.: „Caut partener pentru

© S. Ivanoschi

© S. Ivanoschi

revelion, 55-60 ani, căsuţa poştală...". (**M. V.**)

● Găsesc, printre hîrtiile vechi, un anunţ de mică publicitate din *Tineretul liber,* numărul din 18 martie 1992: „Caut editor român-străin pentru publicarea broşurii TREIZECI MINUTE CU CEAUŞESCU ŞI DUPĂ. Vînd (pe) valută Dacia care a dus pe ultimul drum familia Ceauşescu. Oferte şos. Alexandriei (...)". De ce l-am decupat? Poate pentru că atunci m-a încîntat una din misterioasele coincidenţe propuse cîteodată de realitate. Sub anunţul cu broşura şi Dacia apare următoarea ofertă: „Istoria României, material suplimentar, planuri, teste, pregăteşte intensiv profesor tel. (...)". (**T. C.**)

● Într-o emisiune de duminică a postului Tele 7 abc, a apărut preşedintele PRM, însoţit de cele două fetiţe ale sale, singurele fiinţe de care senatorul ascultă, după propria mărturisire. Invitată să spună de unde are nişte ochi atît de frumoşi, mezina se intimidează şi tace. Răspunsul îl dă fetiţa cea mare: sora sa are „ochii de la partid". (**T. C.**)

FII FRESH LA VOLANUL DE AUR

● „Dacă simţi / Sfiala că te-ncearcă / Şi nu ai curajul / Să îi spui ce vrei / Ia-o / Şi gust-o / Şi totul e O.K. *Refren:* Fii fresh / Frutti Fresh etc." – ne spune o reclamă radiofonică. Cui nu ai curajul să îi spui ce vrei? Sfielii? Şi tot pe ea s-o iei şi s-o guşti?... Desigur, noi nu putem să înţelegem adevărata artă şi întrebările noastre sînt vulgare. Domnii *copywriteri* sînt nişte poeţi ermetici. Şi asta pe nişte bani foarte buni. Unde sînt vremurile cînd poeţii exclamau: „Poezie – sărăcie"? Parcă atunci înţelegeam ce vor să spună. (**C. P.-B.**)

● La intrarea într-o mică localitate din apropierea Tîrgului Secuiesc se află restaurantul „La Volanul de Aur". După nume, cred că e rezervat celor din breaslă, pentru care meseria e brăţară auto. (**C. M.**)

„A fost un război între ONC şi unele televiziuni“

– interviu cu Stere GULEA, preşedinte interimar al Oficiului Naţional al Cinematografiei –

V-aţi specializat în interimate. Întîi la televiziunea naţională, acum la Oficiul Naţional al Cinematografiei.

Interimatul despre care vorbim e legat de faptul că atît eu, cît şi primul-ministru, prin înţelegerea făcută, am considerat că mi-aş lega oarecum numirea de un set de propuneri pe care le consider necesare la modul de funcţionare a Legii ONC, în formula Gabrea.

Adică?

Una dintre problemele vizate este această mult-discutată taxă de publicitate care nu se încasează. Televiziunile o virează cu foarte multă greutate, în timp ce unele fac pur şi simplu abstracţie de această obligaţie.

Dar dacă e obligaţie, de ce nu li se poate impune televiziunilor plata ei?

E foarte dificil. Procedura durează, ca-ntr-un proces întins de-a lungul cîtorva ani buni, la capătul cărora, neştiind dacă vei avea cîştig de cauză, trebuie să faci executare silită. Imaginaţivă, aşadar, un executor, în Bucureşti (unde îi poţi număra pe degetele de la o singură mînă), pornit să facă executare silită la un post TV. În consecinţă, formula pe care o propun eu va merge pe modelul Legii franceze în domeniu. Aceasta stipulează un procent de 5.5% din cifra de afaceri a canalelor de televiziune, colectarea acestor sume făcîndu-se de către Ministerul de Finanţe, care are altă împuternicire şi-n plus, personal specializat. Transformînd ONC-ul în perceptor, nu faci decît să înveninezi raporturile. Eu cred că ONC trebuie să fie un organism care să facă efortul de convergenţă a intereselor, fie că e vorba de canale de televiziune, fie că sînt producători de cinema. Şi mai cred că lumea cinematografică trebuie să vadă în canalele de televiziune nişte potenţiali parteneri.

Motiv pentru care, imediat după instalarea dvs. în funcţie, aţi propus nişte măsuri care au fost criticate în presă – în speţă, era vorba de acordarea unor facilităţi televiziunilor, nicidecum de a le pune să plătească...

Eu n-am vorbit de nici un fel de facilităţi. Am spus doar că, pe lîngă fondul – deja existent – pentru cinema, mi se pare necesară – tocmai pentru a cointeresa televiziunile – şi crearea unui fond pentru producţia de audio-vizual. Totalul, rezultat prin cumularea taxei pe biletul de cinema şi acest procent din cifra de afaceri, ar urma să se împartă între cele două domenii. La francezi, raportul e echitabil: 50% – 50%.

Numai că în Franţa, presupun, toate televiziunile îşi plătesc regulamentar toate taxele...

Au fost momente cînd, chiar şi în Franţa, unele canale de televiziune refuzau să plătească CNC-ului. A existat un contencios de durată cu M6, pînă cînd s-a luat decizia ca Ministerul de Finanţe să colecteze aceste sume.

Iar la noi, contenciosul e cu cine?

Contenciosul a fost pe punctul să se producă. E vorba, aici, de perioada anterioară venirii mele. Dintr-un viciu de procedură al ONC-ului, instanţa a dat cîştig de cauză PRO TV-ului care a acţionat Oficiul în judecată.

!!

ONC-ul nu respectase procedura, care presupune mai întîi înştiinţare de plată, apoi somaţie şi, în cele din urmă, blocare de cont.

Iar ONC-ul a trecut direct la blocarea conturilor PRO TV?

Mai precis, a sărit o etapă. Din neglijenţă, sau din grabă... nu ştiu. În orice caz, a sărit o etapă...

... dînd apă la moară datornicilor. PRO TV n-a fost însă singurul rău-platnic.

Nu. Cu excepţia TVR-ului, cam toţi au fost. Datoriile lor diferă, după cum diferă, evident, şi volumul de publicitate pe care-l aveau. Pe primul loc e PRO TV-ul, pentru că ei cîştigă şi cei mai mulţi bani...

...fără să fi cotizat însă nimic de la început.

Da. Abia acum, au făcut primii paşi pentru recunoaşterea ONC-ului ca instituţie. Iar acum o săptămînă au virat primii bani. Dar faţă de sumele pe care le datorează, mai e cale lungă. Urmează Antena 1, care, fără a fi la zi, se poate spune că a plătit. În plus, a finanţat un film, cu banii din '98: *Triunghiul morţii*.

Pînă să veniţi dvs. cu această propunere, televiziunile nu primeau nimic de la ONC pentru producţiile TV. De ce credeţi că anterioara administraţie a ales totuşi să facă această discriminare? Poate pentru faptul că televiziunile sînt singure în stare să-şi finanţeze propriile proiecte...

Nu ştiu care au fost motivaţiile. Înclin să cred însă că războiul n-a fost favorabil. Pentru că a fost un război între ONC şi o parte dintre televiziuni.

Atunci, cum au contraatacat acestea din urmă?

Au reproşat că te miri cine – adică o societate cu capital social de numai 25 de milioane – s-a apucat să administreze miliarde. Şi-aici fac o paranteză: s-a constatat că sînt dificultăţi în administrarea acestor credite de la ONC. Există filme în situaţia de a nu mai putea fi terminate. Şi, să fim bine înţeleşi, în afara creditului de la ONC, alte fonduri nu mai sînt. Şi nici nu vor fi, cîtă vreme nu se vor acorda facilităţi fiscale eventualilor investitori. Cu alte cuvinte, atîta timp cît, din profitul realizat de o întreprindere, suma investită într-o activitate cum e producţia de cinema sau distribuţia nu e dedusă din impozit, nici o firmă şi nici un magnat nu vor avea de ce să investească. Iar ONC-ul trebuie să împartă aceleaşi două milioane de dolari (care reprezintă jumătate din bugetul unui film mediu în Europa) în sume mici pentru a satisface cît mai mulţi. E ceea ce se cheamă împărţirea sărăciei.

Să revenim atunci la acel fond salvator.

Din discuţiile avute cu patronii posturilor de televiziune comerciale, a rezultat că ei agreează formula procentului pe cifra de afaceri. Odată creat acest fond de producţie audio-vizuală, ei ar fi direct interesaţi să recurgă la el, aplicînd cu proiecte pentru filme de televiziune, documentare sau filme de animaţie.

În concluzie, mi se pare că gîndirea legii ca pur cinematografică a fost o greşeală. A pus canalele TV într-o relaţie de adversitate cu filmul de cinema. Şi nu spun asta pentru că am avut experienţa TVR-ului. Cum nu e normal e să tot produci filme de cinema – documentare sau scurtmetraje – fără să te asiguri de posibilitatea difuzării lor şi la televiziune, pentru că e ceea ce industria numeşte „producţie pe stoc“. Televiziunile sînt, totuşi, difuzori de programe – şi de asta se poate profita.

Cum le-aţi putea determina să difuzeze, de pildă, un gen atît de ingrat şi evitat cum e documentarul?

Cointeresîndu-le. Adăugînd la banii cu care ar urma să producă un talk-show o parte din acest fond pentru audio-vizual, ele pot face un documentar sau o ficţiune. Iar filmul românesc nu dispare din conştiinţa publicului. Pentru că – şi asta e o altă problemă – în sala de cinema oamenii intră foarte rar.

Din ce în ce mai rar. Ce e de făcut?

Aici, lucrurile sînt clare. Sălile trebuie privatizate. E limpede că, după 9 ani de administrare de stat, ele sînt, într-o situaţie catastrofală. Există, în plus, un conflict de interese între distribuitori şi regia de exploatare Româniafilm, care deţine sălile. Cu atît mai mult cu cît cei dintîi au sentimentul că sînt furaţi la numărul de tichete – se vorbeşte de un procent de 40% din încasări. Mîine-poimîine, te poţi trezi aşadar cu situaţia în care distribuitorii, datorită mult prea slabului randament, să nu mai cumpere filme.

Cum puteţi convinge Româniafilm să renunţe la sălile de care a ţinut cu dinţii pînă acum?

Nu trebuie s-o conving. Decizia de privatizare este o decizie luată. Problema sînt etapele şi ritmul. Eu nu fac decît s-o grăbesc.

Şi cum vedeţi grăbirea ei?

În primul rînd, trebuie să te ţii de ea. Deşi recunosc că o cam iau de la zero. De pildă, situaţia juridică a acestor săli nu este clarificată. Ar urma o etapă de evaluare a fiecăreia dintre ele, pentru a putea fixa un preţ just, care să-ţi permită să participi la licitaţii, unde trebuie să ai o valoare de pornire argumentată. Urmează activele neperformante: sălile de cinema care nu mai au ca obiect de activitate difuzarea de filme. Ele sînt un balast, de care trebuie scăpat. După care, legea te obligă să transformi Regia în companie naţională, pentru a putea scoate la vînzare acţiuni, întrucît Regia nu are voie prin lege să vîndă acţiuni. Ei bine, pe toate acestea le-am aflat de cînd am venit, consultîndu-mă cu Agenţia Română de Dezvoltare. Sînt lucruri care puteau fi – dar din motive care-mi scapă n-au fost – făcute pînă acum. Mai este o problemă: transparenţa privatizării; de aceea am solicitat, şi sper să pot obţine de la diverse organisme europene (cum e, de pildă, PHARE), o consultanţă de specialitate care să întocmească aceste dosare de privatizare. Nu ne rămîne apoi decît să-i aşteptăm pe cei interesaţi şi cu bani. Procesul de vînzare va demara totuşi repede. Există la ora actuală circa 25 de săli care au fost, pînă acum, într-un fel de regim de *leasing* şi pe care, conform noilor legi, sîntem obligaţi să le vindem celor care şi-au respectat contractele şi au investit în ele. Trebuie spus însă că viitorul nu este al acestui tip de săli; peste tot în lume există multiplexuri. Acolo e viaţa filmului. Noi, deocamdată, nu putem visa la aşa ceva, decît dacă strîngem bani de pe urma privatizării. Deşi nici atunci nu-i sigur că-i vom investi în construcţia unui multiplex, pentru că, dacă ar fi să mă iau tot după modelul omologului nostru francez, CNC, ar trebui ca nici noi să n-avem săli. Sălile trebuie să fie private. O să vă mire să aflaţi că toate sălile incluse chiar în lanţul „Europa Cinema“ trebuie să fie proprietate privată; la noi, sala Europa e încă în proprietatea statului.

A consemnat Mihai CHIRILOV

1. Care credeţi că sînt cauzele scăderii numărului spectatorilor în cinematografe? 2. Ce soluţii întrevedeţi pentru eventuala redresare a acestei situaţii?

1. Scăderea numărului de spectatori în sălile de cinematograf se datorează lipsei de confort a acestora (lipsa căldurii, aspectul interior „neprimitor“ etc.) şi lipsei unei aparaturi de proiecţie şi sonorizare moderne care să permită spectatorului o vizionare în cele mai bune condiţii.

2. Pentru a se putea schimba această situaţie dificilă, este necesară privatizarea neîntîrziată a sălilor de cinematograf, astfel încît prin investiţii private să se ajungă la un standard normal şi comparabil, în acelaşi timp, cu cel întîlnit în alte state civilizate. (**Ion Ionescu**, director S. C. „Quality Cinema Bucureşti“ SRL)

Tocmai ne-am întors de la Budapesta, unde a avut loc o întîlnire a reprezentanţilor United International Pictures din ţările est-europene. Am putut face o comparaţie între ceea ce se întîmplă la noi faţă de Bulgaria, Cehia, Slovacia, Polonia, Rusia, Ungaria, Croaţia, Turcia. România se află pe ultimul loc în toate situaţiile prezentate (costul biletului, confortul în săli, frecvenţa spectatorilor, reclama filmelor, cultura cinematografică etc.). Peste tot, exploatanţii sălilor de cinema sînt companii private care privesc cu alt interes această activitate decît Regia RADEF. Preocuparea de a oferi condiţii cît mai bune se află pe primul plan şi se găsesc şi soluţii corespunzătoare.

Cauzele scăderii numărului spectatorilor? Condiţiile în care se vizionează filmele. Spectatorii români nu şi-au pierdut plăcerea de a merge la cinema şi acest fapt va ieşi în evidenţă cînd se va deschide multiplex-ul din incinta Bucureşti Mall. Bineînţeles, sînt şi alte cauze, dar considerăm că aceasta este cea mai elocventă. Ca o soluţie de extremă urgenţă, propunem şi aşteptăm, cu nerăbdare, „spargerea“ monopolului deţinut de RADEF Româniafilm, pentru că numai concurenţa naşte calitate. (**Cristina Haus**, director „RoImage 2000“ SRL)

1. De fapt, nu mai există săli de cinema în România, şi anume săli de cinema care să corespundă aşteptărilor spectatorilor în materie de confort şi calitate a proiecţiei. În timp ce oferta televizuală şi video nu a încetat să se dezvolte în ultimii ani, sălile de cinema, cu cîteva excepţii, nu au mai evoluat de zeci de ani.

2. Situaţia prin care trece România nu este una originală, căci toate ţările est-europene au traversat după 1989 o perioadă de scădere drastică a numărului de spectatori. Această tendinţă a fost stopată, şi apoi inversată din momentul în care s-au făcut investiţii importante în modernizarea sălilor şi în construcţia de multiplexuri. Sălile de cinema trebuie să fie reorientate spre spectator, oferindu-i respectul pe care îl merită (cînd vom ajunge, oare, să vedem un generic final?), condiţii bune de vizionare, orare adaptate (încă nu există, de exemplu, spectacole de seară după ora 20.00 măcar în week-end), tarife diferenţiate sau un sistem de fidelizare prin abonamente sau alte mijloace. Prin deschiderea la Bucureşti a primului multiplex, sălile de centru vor avea nevoie de o reamenajare completă, atît la nivel material, dar şi la nivelul politicii de programare. Fiecare sală va trebui să capete o identitate proprie, alegîndu-şi un profil distinct – popular, de acţiune, de artă –, paralel cu schimbarea mentalităţii responsabililor de săli, care incriminează calitatea filmelor („filmele nu sînt bune“) şi a publicului („spectatorii sînt idioţi“), neglijînd propria responsabilitate. (**Antoine Bagnaninchi**, director „Independenţa Film“)

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Alex. Leo ŞERBAN
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VII
nr. 354
19-25 noiembrie 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Lucruri care merg bine

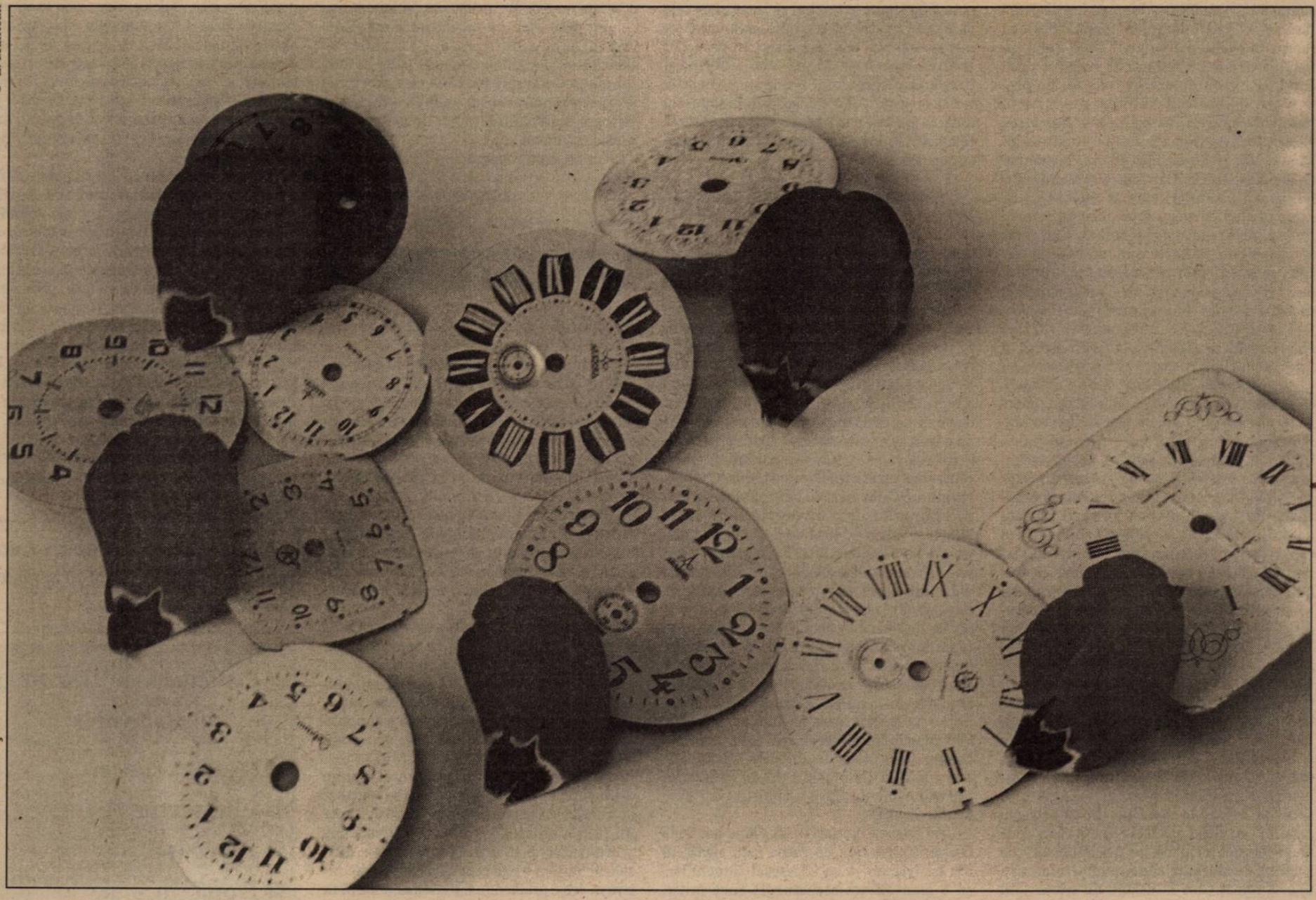

© L. Munteanu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Situaţia este excelentă, dar nu disperată."

(din vorbele de aur ale unei epoci triste, plină de umor)

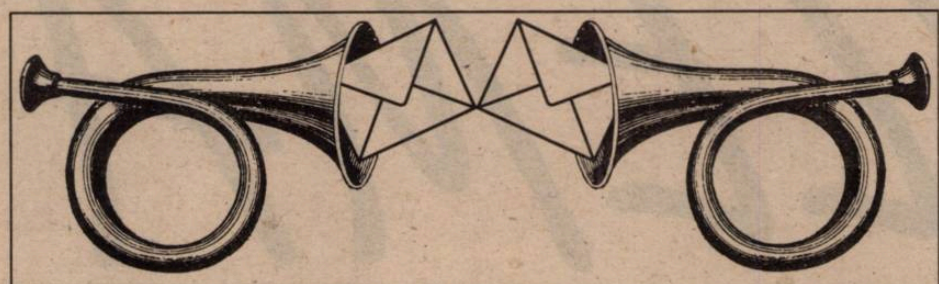

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 351: „Procesul“ manualului de istorie

Istorioară copilăroasă (-rească)

Copil fiind (şi nu „băiet“) biblioteci cutreieram (şi nu „păduri“). Şi ce poate fi mai tentant la 15-16 ani decît să bîntui prin hăţişul locurilor interzise, unde pîndea, parşiv, ascuns printre buchii de cărţi, ziare şi reviste, cel numit „duşmanul poporului = capitalismul“? Şi de ce (mă) „rătăceam“ prin locuri cu buchii străine celor învăţate pe linie maternă? Pentru că acolo era contragreutatea de la ciutura fîntînii, fără de care, cu forţa mică a fragedei vîrste pe care o aveam, n-aş fi putut să scot din adîncul pămîntului lichidul ce-mi potolea setea. Citeam şi comparam. Într-un fel era istori(oar)a ţării în care soarta mi-a hărăzit să mă nasc şi altfel erau istoriile ţărilor în care, aceeaşi soartă, a lăsat să se nască alţi copii. La ei, pe lîngă faptele măreţe, erau şi greşeli recunoscute ca aparţinînd liderilor sau maselor numeric mai mari sau mai mici. Din manualul meu de istori(oar)e se înţelegea că m-am născut pe un tărîm cu oameni perfecţi, de o generozitate ieşită din comun, fie ei lideri sau componenţi ai unei mase unitare, împotriva cărora se urzeau comploturi, sau alţii se luau de noi degeaba fără ca noi să-i fi deranjat cu nimic decît cu faptul că existam şi ei ar fi dorit exact inversul. Oricît de naiv ar fi sufletul unui copil, era greu de crezut o astfel de prezentare a unui colţ de lume din care tu însuţi faci parte. Atunci m-am apucat să citesc alte istorii în speranţa (copilărească) să mai aflu şi despre alţii cu care semănam ca popor şi istorie. Dar toţi ceilalţi erau altfel: aveau domnitori care se apucaseră de lupte nedrepte, aveau lupte, drepte sau nedrepte, pe care le mai şi pierdeau, unii chiar dispăreau de pe hărţi timp de decenii, secole, milenii, apoi renăşteau, iar luptau, mai greşeau, mai izbuteau şi ajungeau pînă în zilele noastre. În urma unor astfel de lecturi am ajuns să-mi întreb părinţii şi chiar să mă supăr pe ei că de ce nu s-au aşezat în faţa tancurilor ruseşti cînd aceştia ne-au călcat ca să ne „elibereze“. Mi-a fost ciudă că eroismul poporului din care făceam parte se terminase pînă să mă nasc eu sau că eroismul poporului din care făceam parte însemna doar lupta pentru propăşirea... n-am prea înţeles. Spun aceste lucruri celor care cred (în absenţa unei pregătiri şi experienţe de specialitate) că un copil este un adult în miniatură şi că pe deasupra este şi cam redus mintal (comparativ cu adultul) şi deci trebuie să-i spui la şcoală doar cît trebuie să ştie, pentru că oricum este incapabil să-şi formeze singur o opinie sau o atitudine. Celor ce s-au băgat peste profesia noastră fără a avea pregătirea de specialitate şi experienţa lucrului cu elevii pot să le spun pe scurt că un copil este o personalitate de sine stătătoare mult mai dinamică în evoluţie decît un adult, în sensul că dacă unui adult îi trebuie 25 de ani să treacă de la mentalitatea comunistă la cea capitalistă (de ex.), unui copil îi sînt suficienţi 4 ani pentru a-şi schimba statutul social şi a se acola pe cerinţele acestuia. În ce priveşte „copilul“ de clasa a XII-a situaţia este încă mai specială: un an şcolar îl schimbă atît de profund încît chiar cunoscîndu-l bine eşti uneori mirat cum în decurs de cîteva luni „copilul“ devine „adult“ ca nivel al conştiinţei şi cum la o lună după terminarea liceului intră în jungla vieţii şi chiar supravieţuieşte făcînd faţă în aproape orice ipostază s-ar plasa (student, proaspăt angajat sau şomer). Deci nu mai este posibil să-l „păcălim“ cu un număr de pagini acordat unui domnitor pentru ca el să înţeleagă ce important este sau să credem că jumătate de pagină de „Mihai Viteazul“ îi va şterge din memorie ceea ce i-a stîrnit mîndria că s-a născut aici, dacă i-a stîrnit-o vreodată, iar dacă nu, oricum nu o vom realiza prin numărul de pagini. Dar poate că astfel prezentată istoria acestui neam, îi vom stîrni interesul, curiozitatea şi mai mult de atît, împăcarea cu istoria poporului din care face parte, şi trăgînd linie să spună: s-au făcut şi lucruri bune şi lucruri rele, este timpul să fiu şi eu cineva şi să nu mai greşesc. Gîndesc că dacă ţările române se numeau cîndva „Ungro-Vlahia“ (eu una nu ştiam asta, că nu era voie să ni se spună să nu ne stricăm la minte) pot fi mîndră azi (m-am împăcat cu neamul căruia aparţin) că se numeşte România, înseamnă că strămoşii mei au făcut ceva în ţara asta (chiar dacă părinţii noştri nu s-au aşezat în faţa tancurilor ruseşti pentru a le opri invazia). [...] Ce este rău în asta, şi de ce n-ar fi şi acest aspect istorie pentru poporul din care fac parte? S-a reproşat manualului că nu „are“ sau nu „stîrneşte“ patriotism în sufletul elevilor! Şi cine vorbeşte de patriotism? Cineva care ne îndeamnă să ardem cărţile de istorie a românilor doar pentru că el vede altfel istoria, ba chiar se mai şi laudă că a făcut-o. [...] Nu cumva adevărul istoriei trecute şi prezente este unul cu bune şi cu rele cum este peste tot în lume, sau cred cei menţionaţi mai sus că noi sîntem un popor aparte? Aşa o fi cîtă vreme istoria trecută şi prezentă o scriu (sau o impun a fi astfel scrisă) regizori, ziarişti, gospodine şi gospodari ce au timp noaptea să vorbească la televizor în loc să citească (cum fac, presupun, istoricii).

prof. Michaela Christina TĂNASE
Bucureşti

Nr. 351: Articolul „*Genocid cultural*“

Nu este cîtuşi de puţin surprinzător tonul atît de radical al reproşurilor domnului Z. Ornea adresate mass-media aculturale/aculturate. Adică nu este neobişnuit. Cîţi dintre noi nu l-am mai auzit, cîţi nu l-am adoptat? Şi nu este nimic mai adevărat decît că poporul român nu are nevoie doar de o educaţie (sau cultură) civică şi politică (este relevant că românii confundă şi azi centrul cu apolitismul – v. art. dlui C. Munteanu – *Dilema* nr. 351) dar şi de una culturală (adică de o distincţie clară între kitsch şi valoare). Însă cred că această distincţie nu o fac mai ales TV şi presa cotidiană. TV şi cotidianele de mare tiraj (cît de mare, de fapt? este o întrebare legitimă, dar care face obiectul unei alte discuţii) respectă nişte cerinţe fără de care însăşi existenţa lor ar fi îndoielnică. Dacă TV-ul promovează kitsch-ul, o face pentru că este constrîns să-l promoveze. Pentru că este un crud adevăr în aceea că bunul cetăţean majoritar (a se citi „care face legea“) nu preferă filmele lui Koncealovski celor ale regizorilor (sau „regizorului“) de telenovele. Dar e şi vina TV-ului şi a presei că suferim această evidentă lipsă a culturii, veţi spune, dle Z. Ornea.

Eu cred că lucrurile sînt cît se poate de fireşti, ţinînd cont că presa este alcătuită din (şi trebuie să se adreseze) oameni(lor) cu o mentalitate structurată încă mitic, păstrînd mituri centrale ale subculturii, din jumătatea de secol în care s-a format prin fenomenul mutaţiei valorilor. Este, de asemenea, adevărat că ne găsim într-o criză culturală, dar a cărei primă cauză nu cred că este lipsa de sensibilitate a jurnaliştilor la actul de cultură. Criza culturală este una dintre feţele crizei generale. Este evident că dacă majoritatea românilor nu-şi permit luxul de a mînca bine, de a se îmbrăca bine, cu atît mai puţin nu-şi permit luxul de a avea obiecte de artă sau cărţi valoroase. (Recent, am fost surprinsă de un nou tip de socoteală: un prieten student, socotind în librăria Humanitas din Timişoara: „34 de pîini/ 28 kg de cartofi/ 5 kg de Frühstück/ 17 litri de lapte“ – fiecare dintre astea = preţul „Postmodernismului românesc“.)

(...) Dle Z. Ornea, găsiţi „impardonabil“ că postul public TV, „plătit de contribuabili“, neglijează cultura, promovînd cultura uşoară (muzica uşoară. Apropo de Mamaia – festival rămas încă din mitologia Epocii de Aur). Dar cei mai mulţi dintre contribuabili plătesc pentru telenovele şi pentru stupizenia de „Surprize, surprize...“ Ce director de programe competent şi responsabil ar prefera un film de artă în locul „Surprizelor...“?

Afirmaţia dvs. – „e vorba, totuşi, de cultură, de care depinde, hotărîtor, destinul unei naţiuni“ – are o gravitate înspăimîntătoare. Factori aculturali/aculturaţi care mă manipulează zilnic mă conving că, de fapt, de NATO, UE, FMI depinde destinul naţiunii mele. Alţi factori m-au convins că aparţin unei culturi mici şi nu uriaşe cum începusem să cred pe la începuturile şcolarizării mele că Marele E(minescu) nu-i decît ultima literă din cuvîntul Shakespeare, că de fapt, cultura română se atîrnă cu disperare de Brâncuşi sau de Ionesco.

Invitaţia dvs. la solidaritate adresată oamenilor de cultură poate că e soluţia! Solidaritatea şi acţiunea comună (ceea ce face Fundaţia Culturală Română este un extraordinar exemplu) şi nu analiza critică, exterioară a atitudinii (repet, fireşti) a TV şi presei cotidiene.

Cu profund respect,

Lorena ARMULESCU
studentă în anul II, Filosofie, Timişoara

Fără te(a)mă

Moderato non cantabile

Închipuiţi-vă că asistaţi la un meci de box în care arbitrul în loc să-şi îndeplinească misiunea sa (neutră) de a veghea la buna desfăşurare a întîlnirii şi să sancţioneze orice lovitură nepermisă, ar lua partea unuia dintre cei doi pugilişti şi ar începe să care pumni cu nemiluita adversarului.

Desigur că un asemenea arbitru ar fi evacuat din sală în huiduielile publicului şi i s-ar retrage licenţa pe loc. Ei bine, un asemenea meci se desfăşoară seară de seară de luni pînă vineri la unul din posturile noastre de televiziune.

Este vorba de un talk-show considerat drept „cel mai popular“ şi în care „oamenii buni“ sînt rugaţi „să ţină aproape“ ca nu cumva (doamne fereşte!) să piardă ceva din desfăşurarea lui. Prezentatorul emisiunii care are rolul său de a demonstra o anumită distanţare faţă de cele două părţi invitate şi de a încerca să menţină echilibrul în discuţia contradictorie, afişează o atitudine ostilă faţă de una din părţi şi ia parte activă la alianţă cu cealaltă parte. Agresivitatea lui făţişă, antipatiile declarate, tonul fals moralizator şi mai presus de toate suficienţa lui în a trage concluzii (false!) definitive în orice problemă, îl plasează undeva în afara oricărei neutralităţi necesare în realizarea unei astfel de emisiuni. De aceea l-am numit „prezentator“ şi nu „moderator“ pentru că n-am vrut să-i jignesc pe adevăraţii moderatori.

Un adevărat moderator are scopul de a „modera“ discuţia între două sau mai multe părţi într-o problemă în litigiu, încercînd să aplaneze conflictele create în cadrul discuţiei, să stingă pe cît cu putinţă orice inflamare a disputei şi să caute să ghideze părţile spre o rezolvare pe cale amiabilă a problemei, chiar dacă fiecare pleacă acasă cu convingerea că dreptatea e de partea lui.

Or, prezentatorul (purtător de bretele), în implicarea sa pătimaşă şi părtinitoare în discuţiile purtate, denaturează cu desăvîrşire rolul său şi pune într-o lumină penibilă însăşi esenţa unui talk-show. El pune gaz peste foc în loc să folosească extinctorul.

Eu l-aş vedea ca prezentator la o emisiune gen Jerry Springer în care să aţîţe spiritele şi să-şi frece mîinile de plăcere că oamenii se păruiesc. Cred că asta ar fi încununarea carierei sale.

În muzică, termenul de „moderato cantabile“ defineşte un ritm moderat, plăcut şi în care se aude clar fiecare sunet. Ceea ce nu se poate spune despre emisiunea sus amintită.

Adar DARIAN
Bucureşti

Ochii dilematicilor în 3,14

Incredibil!

Citind articolele dlui Vighi, mi s-a făcut poftă de o cico. Talcioc, tîrg, cum vreţi să-i spuneţi. Deci mă preumblam şi eu printre tonele de marfă. Pînă cînd, deşi nu mi-am dorit-o, am fost nevoit să recurg la serviciile toaletei cu care este dotat talciocul. Teama mea s-a risipit, nu era deloc atît de oribil pe cît mi-am imaginat şi am fost martor la una dintre „scenele de film“ de categoria incredibil.

Pe scurt: Toaleta cu pricina posedă într-un perete o priză. Deci profitînd de existenţa curentului electric, toţi vin să-şi încerce aparatele care se bagă în priză. Ei bine, eu am fost martorul încercării unui televizor. Aşadar, era o emisiune, pe „unu“, de duminică dimineaţa. *Viaţa spirituală* sau *Lumină din Lumină*. Unde se vorbea despre înălţare spirituală, destin, Divinitate. Şi alături, în cabine, erau oameni aflaţi în chinuri cu sonorizarea necesară. Pe jos era apă, pe ecran a început să intre „imaginea“ unui preot, din cabine ieşeau şi intrau oameni. Unii fericiţi, iar alţii nu.

Simion IVANOSCHI
Timişoara

Acest număr a apărut cu sprijinul Fundaţiei pentru o Societate Deschisă.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **(Anti)nostalgia**
- **Constituţia**
- **Subculturi**
- **Două cincinale de tranziţie**
- **Anul 2000**

Calitatea de adversar

O nenorocită fatalitate pare să guverneze dezbaterea publică românească: nici nu apucă să se înfiripeze, că se şi preface în scandal. Eventualele „idei“ sînt de obicei sufocate înainte de a se fi născut, în cazurile cele mai fericite apucînd totuşi să fie doar emise, dar inevitabil malformat, ca ţipăt sau răcnet. Violenţa musteşte pretutindeni: se demască, se acuză, se stigmatizează, se anatemizează. Se caută, cu ferocitate, cuvîntul care ucide. Sau măcar cel mai infamant. Generalizată, stilistica violenţei oscilează între registrul frust şi cel neologistic lustruit; dincolo însă de această opţiune, care nu indică atît o apartenenţă, cît o strategie, nu se află decît voinţa de anihilare, de nu chiar de exterminare: a celuilalt, a celorlalţi. Trivial sau ales exprimată, violenţa rămîne aceeaşi, configurînd un dezolant spaţiu al vociferării sterpe. Nu e glăsuire în pustiu, e pustiul urletului unanim.

Diferenţa dintre cei care preferă termeni neaoşi ca „lepră“, „ticălos“, „netrebnic“ şi cei care folosesc, să zicem, denumiri cultural nobile, ca „rinocer“ sau „pitecantrop“, nu este una de fond; şi, în definitiv, nu e chiar nici o diferenţă între unii şi ceilalţi. Un mic Vîşinski se află şi în cei care înfierează „leprele“, şi în cei care denunţă „rinocerii“. E o simbioză perversă, căci au o nevoie vitală unii de alţii: fiecare se legitimează prin existenţa celorlalţi. Ca să fii inchizitor e nevoie de eretici.

© L. Muntean

Incapacitatea de a înţelege, accepta şi respecta *calitatea de adversar* ţine probabil mai mult de o defectuoasă raportare la sine decît de raportarea la mediu şi la context. Violenţa şi judecăţile sumare provin dintr-o conştiinţă patologică a deţinerii adevărului absolut. Sau, poate mai exact, a situării pe acea poziţie (= în acea tabără, grupare, partidă) care asigură de la sine o superioritate absolută şi categorică. Nu este important ce şi cum gîndeşti; important este să fi făcut alegerea categorială cea mai avantajoasă. Să fii roşu sau alb, patriot sau europenist, naţionalist sau internaţionalist (oare de ce se va fi renunţat la „cosmopolitism“?!), conservator sau reformist, populist sau elitist, „rinocer“ sau „lepră“... A treia cale nu există.

Sau există – retragerea în tăcere, refugiul în indiferenţă sau, încă mai rău, obişnuirea cu această mecanică rudimentară ce produce la nesfîrşit doar încăierări verbale. La zece ani de la căderea regimurilor comuniste din Europa de Est, combatanţii pseudo-confruntărilor ce domină viaţa publică românească nu par să fi aflat că peste tot, şi indiferent de forma lor, „revoluţiile“ ce au dus la schimbarea regimului şi a sistemului au implicat organizarea unor *mese rotunde* în jurul cărora au stat, împreună, *adversari* ce au evitat postura (sau impostura) inchizitorială. Sau că noţiunea însăşi de *reformă* este incompatibilă cu atitudinile de arhanghel mînios, indiferent dacă în numele „progresului“ ori al „tradiţiei“, al „Europei“ sau al „ţărişoarei“.

Mircea IORGULESCU

Pompieri pentru meciuri televizate

După euforia din 1996, noii guvernanţi au pierdut o şansă extraordinară: aceea de a efectua o reformă economică rapidă, chiar dacă se impuneau costuri sociale mari. Entuziasmul celor care declarau în sondaje că i-au votat (mai mulţi decît procentele lor reale) le-ar fi permis.

Chiar dacă haosul organizaţional şi nehotărîrea au împiedicat aplicarea frumoaselor scheme întocmite de specialişti, un punct cîştigat după 1996 a fost dominarea discursului public de ideile reformiste. Dacă în 1990 privatizarea însemna vinderea pe nimic străinilor, treptat, mesajul general a început să se schimbe, pentru ca, după 1996, reforma să devină o vulgată. Liderii opoziţiei şi sindicaliştii, altădată cei mai înverşunaţi, ţin să-şi înceapă discursul cu respingerea acuzei de a fi antireformist şi invariabil îşi încep dizertaţiile despre starea economiei cu formula: „Noi nu ne împotrivim reformei, dar...“.

Cei atinşi direct de reformă, care protestează şi ajung la manifestări violente, nu mai sînt văzuţi de mass-media ca luptători generoşi pentru dreptate socială, ci ca infractori (vezi minerii) sau, în cel mai bun caz, ca oameni disperaţi care ajung să încalce legea, un soi de Jean Valjean la scară naţională.

Însă, la trei ani de la preluarea puterii, ambianţa idilică începe să se destrame, este toamna care definitivează uzajul puterii pentru actualii guvernanţi. Protestatarii prind tot mai mult curaj în susţinerea revendicărilor, presa se împarte în critici acizi şi prezentatori forţat echidistanţi ai evenimentelor. Este greu de spus care a fost impactul apropiatei campanii electorale şi care a fost impactul realităţii în crearea acestei noi conjuncturi.

În toamna aceasta, austeritatea şi-a arătat din nou colţii, fără ca speranţele să se materializeze, timpul nu mai are răbdare cu reforma lui Radu Vasile şi demonstraţiile de stradă au crescut atît ca număr cît şi ca amploare. A fost iniţial paşnica grevă a profesorilor, a urmat cea mult mai tulbulentă a studenţilor. Ambele au venit ca două lovituri dure la legitimitatea unei puteri ajunsă sus pe valul nemulţumirii civice, ambele categorii de populaţie făceau parte cu preponderenţă dintre votanţii CDR.

Dar, după mineriadele din această primăvară, şocul care a arătat atît Guvernului, cît şi opozanţilor că se mai poate încă a fost manifestaţia muncitorilor de la Roman-Braşov. A fost un exemplu de tensiune scăpată de sub control, răbufnirea violenţei exercitate, aşa cum s-a dovedit, de elemente din afara grupului, dar în care grupul se regăsea la nivel simbolic (muncitorii nu au intervenit în timp ce ceilalţi devastau prefectura).

Deja anumite întreprinderi au ajuns fanioane ale nemulţumirii, industria braşoveană poate fi comparată cu o zonă cu bogată activitate seismică, la fel Sidex-Galaţi şi Valea Jiului. Pe de altă parte, Silcotub şi Tepro-Iaşi aduc în România un conflict pe care nu l-a mai cunoscut de 50 de ani, acela între sindicat şi patronat, la aceste întreprinderi mult aşteptata privatizare s-a produs. Numai că, din motive care merită discutate mai pe larg, sindicaliştii sînt nemulţumiţi. Şi anul 1990 a intrat brutal pe ecranele televizoarelor atunci cînd un muncitor ameninţa că mai bine dau foc fabricii lor decît să o dea străinilor. Mai nou, BNS ameninţă cu declanşarea unor ample proteste după 24 noiembrie dacă Guvernul nu indexează salariile şi nu îngheaţă preţurile.

La Braşov şi apoi în Gara de Nord, unde CFR-iştii au blocat trenurile, prin televiziune, toată ţara a fost martoră la un eveniment-spectacol care poate deveni cotidian, înfruntarea între sindicalişti şi scutieri. O parte din populaţie ţine, ca la un meci de fotbal, cu protestarii, cealaltă cu jandarmii. Identificarea prin televiziune cu una dintre părţi sublimează adevăratul conflict social între cîştigătorii şi perdanţii, mult mai mulţi, ai austerităţii. De partea cealaltă a ecranului stau faţă în faţă o forţă haotică şi una organizată, o scînteie care să declanşeze conflictul deschis este posibil să se producă oricînd. Şi totul va fi în direct la televizor.

Ca răspuns la aceste manifestări, Guvernul a pregătit o ordonanţă de urgenţă prin care reglementează mai strict activitatea de organizare a mitingurilor şi manifestaţiilor. Prin această ordonanţă, organizatorii acţiunii răspund efectiv pentru eventualele pagube materiale produse de unii manifestanţi şi se elimină paralelismul funcţional dintre Poliţie şi Jandarmerie în ceea ce priveşte supravegherea acestor activităţi. Deşi pare un act pornit din frică şi disperare, ordonanţa poate avea două efecte pozitive în ceea ce priveşte stabilitatea socială: îi face pe liderii dornici de afirmare publică să se gîndească de două ori înainte de a se folosi de cei pe care îi conduc şi, dat fiind că s-ar putea să-l coste, un lider responsabil va dezvolta o reţea de ordine în rîndul manifestanţilor, o structură ierarhică disipată în mulţime cu scopul de a o ţine sub control. Astfel, este posibil să se afle faţă în faţă două forţe organizate, scînteia întîmplătoare s-ar putea să nu se mai producă. Însă cu atît mai periculoasă ar putea fi scînteia intenţionată, iar guvernul ar trebui să fie un pompier care ajunge la locul incendiului înainte să izbucnească. Poate că cele 100 de milioane de euro primite de la UE pentru contracararea costurilor sociale ale reformei îl vor ajuta măcar să treacă de iarnă.

Cristian GHINEA

Apologia timpului pierdut

Prietenilor mei

Timpul omului este răstimpul.

Îl ţin minte ca acum pe Didi, sorbindu-şi cafeaua şi răsfoind ziarul la soare, pe o teresă, în plin program de „condică“. Avea mult de lucru şi stătea mult după program să-l termine, dar în răstimp...

Mă gîndesc la amicul lui Bill, filosof, ajuns om cu firmă şi trebuind să-şi facă socotelile într-un catastif. Pe marginea lui a limitat o rubrică în care îşi scrie jurnalul. Trage conştiincios la beţişoare şi în răstimp...

Răsfoiesc cartea lui David despre Ţara Oltului în perioada comunistă şi găsesc exemple de muncitori care au preferat, în cele din urmă, un post mai prost plătit, dar cu un program mai „lejer“, unuia mai bine plătit, dar cu un program prea „strict“. Cunosc şi eu o mulţime de astfel de exemple. Pe atunci nu îţi mai puteai pierde timpul; ţi-l pierdeau alţii. Katherine vorbeşte chiar despre „naţionalizarea timpului“. În răstimp însă şi noi îl „privatizam“ cum puteam, de la o cafeluţă de două ore la absenteism în masă de cum începeau muncile agricole.

Şi ce să mai vorbesc de truda ţăranului, cît se poate de reală, desţelenind cu migală fiecare timp viran dintre sărbătorile calendarului ortodox şi duminicile în care totul se primenea. Vorba cu tîlc a acestui ţăran: *să-ţi petreci timpul...*

Această raţiune ontologică a răstimpului a devenit iraţională de-abia odată cu protestantismul, care a inventat timpul compact, timpul muncii ca vocaţie, în care, nu numai în ochii tăi, dar şi în cei ai lui Dumnezeu, cît ai, atîta eşti. Să-ţi pierzi timpul devine o blasfemie. Taylorismul nu a făcut apoi decît să desacralizeze această credinţă în vocaţia divină a muncii, înlocuind-o cu eficienţa. Timpul devine bani şi a-ţi pierde timpul revine pur şi simplu la o pierdere de vreme. Aşa că, dacă o a treia persoană deja îţi spune că eşti un pierdevară, n-ai încotro şi te apuci de muncă eficientă. Sau te ascunzi şi devii marginal. Sau trăieşti o viaţă întreagă cu sentimentul culpabilităţii.

Între timp însă, marii manageri ai lumii au constatat că răstimpul nu mai are răbdare şi începe să le boicoteze productivitatea. De voie, de nevoie, au inventat noua temă centrală a organizării ştiinţifice a muncii: *flexibilitatea*. „Căutarea flexibilităţii a devenit, se pare, noua traiectorie a întreprinderilor“ – zice Daniel în ultima lui carte.

Şi atunci, cum să nu-i dai dreptate lui Georges Bataille cînd spune că „introducerea *muncii* în lume a înlocuit încă de la început intimitatea, profunzimea dorinţei şi liberele ei dezlănţuiri cu înlănţuirea raţională în care nu adevărul clipei prezente este cel care contează, ci rezultatul ulterior al *operaţiilor*“? Răstimpul este accesul îngăduit de Dumnezeu la timpul libertăţii noastre edenice. Iar „sensul acestei profunde *libertăţi* îl oferă distrugerea, a cărei esenţă constă în consumarea *fără profit* a ceea ce ar fi putut continua să rămînă prins în lanţul activităţilor utile“ – mai zice bătrînul Jojo.

Sau vorba mai simplă a celuilalt Georges Moustaki, cu care am cucerit-o, pe vremuri, pe soţia mea: *Viens, prenons le temps de vivre, d'être libres, mon amour...*

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Pedeapsa cu moartea

Mă prefac că nu văd substratul electoral evident al iniţiativei partidului dlui Măgureanu privitoare la reintroducerea pedepsei capitale în arsenalul de sancţiuni al dreptului nostru penal. Abordez, deci, această temă ca pe orice propunere *de lege ferenda*, pentru că văd în societatea noastră civilă sau mai puţin civilă destui oameni care simpatizează ideea. Cred că, înainte de a ne forma o părere definitivă, trebuie să ştim cîteva lucruri.

1. Pedeapsa cu moartea nu diminuează sensibil rata infracţionalităţii. Argumentul cel mai important pe care îl vehiculează susţinătorii reintroducerii pedepsei cu moartea este acela că, sub temerea că pot fi executaţi, infractorii periculoşi devin mai cuminţi. Nu voi apela la statistici care dovedesc clar că această impresie este falsă, voi spune doar că, în principiu, sistemul de pedepse trebuie să-şi propună nu eliminarea infractorilor, ci recuperarea lor. Oamenii reacţionează, firesc, foarte puternic în plan emoţional cînd află că se întîmplă grozăvii abominabile, precum uciderі cu cruzimi, violuri asupra copiilor sau tîlhării comise cu extremă violenţă. Reacţia multora este aceea că, în aceste cazuri, criminalul, violatorul sau tîlharul trebuie să dispară dintre noi. Întîi, ca să fie pedepsit şi, în al doilea rînd, pentru eliminarea definitivă a posibilităţii ca un asemenea individ să-şi mai exerseze pulsiunile criminale. Dar această operaţiune „igienică", de protejare a corpului social în faţa delirului criminal, nu acţionează asupra ratei criminalităţii, deci nu are efect social direct. Eliminarea infractorului periculos este, înainte de toate, o răzbunare care îşi are sursa în arhaicul talion şi nu o politică de scădere a infracţionalităţii.

2. Pedeapsa cu moartea este în afara standardelor civilizaţiei europene. Felul în care a evoluat ideatica europeană în materia sancţiunilor penale este, fără îndoială, o poveste fascinantă. Nu o evoc aici. Spun numai că orice viziune europeană asupra lumii este, astăzi, incompatibilă cu ideea suprimării vieţii în temeiul unei hotărîri judecătoreşti. Dacă acceptăm că viaţa este valoarea supremă, atunci trebuie să recunoaştem că numai Dumnezeu o poate lua, aşa cum numai El o poate da. Noi avem o singură misiune: să protejăm acest dar divin. Se va replica, imediat, spunîndu-se că criminalul însuşi nu a respectat dreptul la viaţă al victimei. Aşa este. Dar asta ne îndreptăţeşte pe noi să nesocotim dreptul la viaţă al criminalului? Gîndirea europeană actuală răspunde negativ la această întrebare. Pentru că, dreptul în general, nu poate admite că violarea unui drept legitimează echivalentul invers.

Nu ştiu de ce, dar întotdeauna am simţit că, explicînd celor care susţin pedeapsa cu moartea că sînt în afara spiritului european, aveau un aer caragialian care replica limpede: „Lasă-mă, dom'le, cu Europa dumitale!". Mărturisesc că în faţa acestui gen de reacţie sînt dezarmat. Las pe altul mai tare să apere poziţia „europeană".

3. Pedeapsa cu moartea nu repară în nici un fel prejudiciul produs prin gestul criminal. Pedeapsa cu moartea este aplicabilă, întotdeauna, în cazul săvîrşării unor infracţiuni deosebit de grave. De cele mai multe ori prejudiciul produs de aceste infracţiuni este irecuperabil. Moartea, schilodirea, mutilarea psihică definitivă sînt efectele care se produc asupra victimei acestui gen de infracţiuni. Veţi fi de acord, efectele sînt ireparabile pentru victimă, dar situaţia grea a celor din jurul victimei poate fi ameliorată şi trebuie să fie ameliorată de cel care a provocat tragedia. Unul din criteriile pe care trebuie să le avem în vedere cînd vorbim despre o pedeapsă în sens penal este acela de a nu împiedica, prin executarea pedepsei, posibilitatea reparaţiei, în măsura în care aceasta este posibilă.

Ar mai fi multe altele de discutat. Ca, de pildă, despre şansa îndreptării, pe care o merită oricine, ori despre imposibilitatea reparării unei nefericite erori judiciare. Pentru o judecată corectă asupra acestei probleme este, însă, necesar să ne debarasăm de paradigma teribilă a răzbunării.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

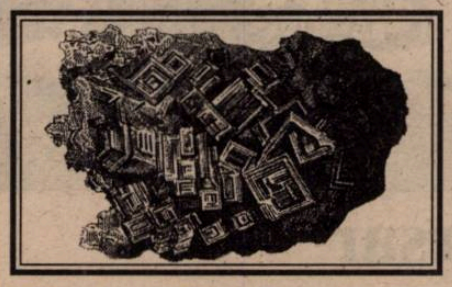

Strategii din mers

De zece ani asistăm la războiul dintre ziarişti şi politicieni. Ziariştii şi-au făcut un obicei din criticarea „clasei politice", iar politicienii nu încetează să se plîngă de prestaţiile presei, încercînd uneori, în diverse forme, chiar s-o cenzureze. Şi unii şi alţii însă cîntă la unison aria viitorului euroatlantic al României: în declaraţii, toată lumea e de acord că nu avem alternativă; în fapte, toate guvernele postcomuniste s-au dovedit incapabile să construiască o strategie pentru a recupera decalajul faţă de Occident. Dar presa? Sînt ziarele româneşti pregătite să „intre în Europa"? Îşi pregătesc oare strategii de viitor?

„Anunţurile de mică publicitate şi cotaţiile de bursă sînt fundamentul presei. Dacă se va găsi o sursă alternativă de acces facil la o asemenea diversitate de informaţii zilnice, presa va cădea" – profeţea, cu trei decenii în urmă, Marshall McLuhan. Între timp, în lumea occidentală această „sursă alternativă" a apărut: computerul conectat la Internet. Evoluţia cotaţiilor de la bursă poate fi urmărită „în timp real", iar marile tranzacţii se fac tot prin computer: poţi vinde sau cumpăra acţiuni la bursa din Hong Kong din biroul de la New York. Ziarele au intrat şi ele în circuitul electronic, apărînd şi pe Internet. „Ediţia electronică" este preferabilă din multe puncte de vedere celei „pe hîrtie", nu numai datorită comodităţii, dar şi pentru serviciile suplimentare pe care le oferă: acces la arhiva ziarului sau la numerele anterioare, posibilitatea de a-ţi publica gratuit anunţuri publicitare *on-line* ori de a face cumpărături prin reţea, legături cu alte *site*-uri etc. Unele publicaţii îţi trimit gratis, prin e-mail, o sinteză a ştirilor şi articolelor, iar Laboratorul Media de la MIT a creat deja programul care permite personalizarea ziarului, după preferinţele şi interesele cititorului: în curînd, fiecare va putea primi *New York Times*-ul sau *Le Monde*-ul „său". Deocamdată, fenomenul tinde să ia proporţii de masă doar în Statele Unite, dintr-un motiv simplu: în America sînt peste 100 de milioane de utilizatori ai Internetului. Europa de Vest e mult în urmă: în iunie 1999, doar 43 de milioane de europeni erau conectaţi la reţea. Rata de creştere prevăzută pentru următorii doi-trei ani este însă de 50% anual, aşa încît recuperarea va fi rapidă.

Paradoxal, pînă acum Internetul nu a dus la o scădere majoră a tirajelor, ci a ajutat ziarele să circule mai mult sau mai rapid. Le-a obligat însă să-şi reevalueze structura: unele s-au orientat tot mai mult spre modelul „tabloidului", al ziarului popular cu ştiri de senzaţie, cancanuri, divertisment etc., restrîngînd spaţiul acordat subiectelor serioase; altele s-au inspirat din revistele săptămînale de actualităţi, publicînd dezbateri şi opinii, tematizînd actualitatea, acordînd spaţiu elitelor intelectuale chemate să se pronunţe asupra subiectelor la ordinea zilei. Ambele reţete însă îşi vor epuiza resursele în cîţiva ani. Ceea ce nu înseamnă că ziarele vor dispărea: marile trusturi de presă au suficiente resurse financiare şi umane, ca şi (mai ales) destul spirit pragmatic pentru a-şi construi strategiile.

La noi, pulsiunile strategice se pierd cu iuţeală în peisaj, iar spiritul pragmatic nu ne dă afară din casă. E adevărat, toate ziarele româneşti apar şi pe Internet, ceea ce repezintă un mare cîştig pentru românii din străinătate şi o anulare, dintr-o mişcare de *mouse*, a ideii de „publicaţii pentru diaspora": un român stabilit în Canada care utilizează Internetul poate fi perfect la zi cu actualitatea românească; un ţăran din Apuseni care nu citeşte ziare şi n-are televizor, nu. Dar dincolo de beneficiile pe termen scurt ale *web*-ului, jurnalistul român se zbate pentru un dram de putere şi audienţă în plus, are de înfruntat creşterea interesului pentru presa locală şi regională, militează abstract, după puteri, pentru capitalism şi Europa, dar uită că după colţul capitalismului pîndeşte un viitor nesigur şi că proiectele pe termen lung nu se pot face dacă priveşti exclusiv către următoarele alegeri. Ca şi politicienii, „strategii" ziarelor româneşti îşi măsoară timpul în ani pre- şi postelectorali, eventual cu sărituri de rigoare dintr-o barcă în alta. În rest, ne adaptăm românește, din mers.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Economie

Capcanele cazanului comun

Se spune: salariatul român cîştigă, în medie, o sută de dolari pe lună. Echivalaţi în lei, desigur. E reală această cifră? Dacă avem în vedere ştatele de plată, unde sînt înscrise şi impozitele, cifra e reală. Dar cîştigurile salariaţilor cu acces la cazanul comun nu se reduc la sumele din acte. Ele sînt mai mari.

Un indiciu, dintre multe posibile: românii apelează la serviciile organizate numai cînd e vorba de electricitate, termoficare, transporturi în comun, telefon, poştă. Foarte rar însă cînd au nevoie de reparaţii. S-a format un adevărat sistem paralel de servicii, în care milioane de oameni cîştigă binişor fără să plătească nici măcar un leu impozit. Şi încă un detaliu: din cazanul comun, ce funcţionează încă în întreprinderile de stat, sînt mulţi cei ce iau (cu polonicul, cu lingura sau cu linguriţa, după posibilităţi) fără să pună nimic în loc. Şi fără ca statisticile să consemneze astfel de cîştiguri.

Aşadar, lucrurile au o faţă oficială şi alta neoficială. Sistemul de salarizare, bunăoară, cercetat pe faţa lui oficială, sugerează că suma medie de 100 de dolari pe lună, plătită în „dulcele" stil egalitarist, nu stimulează pe nimeni. Justificarea cel mai des auzită: „Nu putem stimula munca fiindcă ne lipsesc banii!"... Dar marile şi micile „ciupeli", din cazanul comun, reprezintă pînă la urmă sume uriaşe. Departe însă de a stimula munca, pentru că nu cei harnici şi competenţi ajung la ele, ci „descurcăreţii", aceste sume îndeamnă şi mai mult la lene şi la chiul. A reînviat zicala: „Ei se fac că ne plătesc, noi ne facem că muncim".

Fără îndoială că preţul muncii e un indicator extrem de sensibil. Acest preţ se menţine mic şi pentru că... aşa ceva e posibil. Marile întreprinderi îşi permit să stocheze mărfurile pînă cînd piaţa va putea oferi un preţ mai bun, asigurîndu-şi astfel rentabilitatea nu din extinderea producţiei, ci din inflaţie. Salariaţii, în schimb, nu pot judeca la fel. Este drept că şi forţa lor de muncă reprezintă o marfă, după unele teorii mai vechi. Teoriile noi susţin tocmai contrariul. Dar fie ea şi marfă, forţa de muncă are un specific aparte. Dacă toate celelalte mărfuri pot fi stocate, în aşteptarea unui preţ convenabil, salariaţii nu-şi pot stoca forţa de muncă pînă cînd patronatele vor fi nevoite să-i plătească mai bine. Pentru mărfurile stocate întreprinderile obţin credite, conservarea devenind astfel suportabilă. Salariaţii însă trebuie să mănînce în fiecare zi. Şi nu le dă nimeni credite de subzistenţă, din care să trăiască pînă vor găsi angajamente favorabile. Aşa că sînt nevoiţi să se angajeze imediat, iar dacă sînt angajaţi să rămînă la locurile lor de muncă în cazul în care nu sînt trecuţi în şomaj. Acceptînd, fireşte, salariile care li se oferă. Forţa de muncă resimte această constrîngere şi în alte ţări, chiar şi în cele dezvoltate. Numai că, acolo, se produce o stare de echilibru cu o altă constrîngere, pe care o resimt patronatele: concurenţa. În ţările în care concurenţa domină piaţa, întreprinderile sînt nevoite să stimuleze munca pentru a supravieţui. Altfel dispar.

La noi, întreprinderile, cu deosebire cele de stat, nu resimt constrîngerea concurenţei. Ele resimt doar constrîngerile sindicale. Din această cauză, salariile se egalizează. De regulă, ele sînt mici pentru că în economie banii disponibili pentru remunerarea muncii sînt şi ei foarte puţini. Iată însă că, din ce în ce mai mult, preţul derizoriu al muncii se transformă într-un bumerang. Prea mult, din ce se produce, merge la „cazanul comun". Prea mare este partea ce se împarte tuturor, aşa că rămîne prea puţin pentru a stimula atractiv munca eficientă, competiţia economică. Din cauza obsesiilor egalitariste în împărţirea pîinii sociale, de care nu mai scăpăm, forţa de muncă, nestimulată, se complace într-o evidentă stare de moleşeală.

Munca, nestimulată în condiţii competiţionale, nu produce bogăţie. Iată condiţia cazanului comun, prin care se adună de la cei angajaţi în munci performante şi li se împarte celor din tribune.

Adrian VASILESCU

Poveşti suprapuse

Hoffa e student la Bucureşti

(unde au dreptate studenţii şi unde nu au)

Am ezitat, timp de trei săptămîni, să scriu despre greva studenţilor. În presă am văzut variante cîte ziare, iar urmărind ştirile tv (deseori pentru a vedea dacă e cazul ca a doua zi să mă duc la facultate), la fel: părerile rămîneau împărţite şi nimic nu se lega cap la cap. Discutînd cu profesorii, am reîntîlnit sentimentul pe care îl trăiam eu însumi: pentru un universitar este riscant să se pronunţe în această chestiune, mai ales *contra* (riscul privind, evident, popularitatea), cu atît mai mult cu cît nici leafa lui din decembrie nu pare prea sigură... Totuşi, cred că lucrurile trebuie spuse pe nume, cît mai abrupt, pentru că sînt situaţii ce refuză retorica.

În privinţa învăţămîntului (şi nu numai) promisiunile ţin loc de linie politică, iar ofertele rămîn doar pe hîrtie, nu de ieri ci de ani buni. De cînd prin lege (!) s-a stabilit ca un anumit procent al bugetului să revină educaţiei, nici un guvern n-a fost capabil fie să croiască suma astfel încît să aplice legea, fie să schimbe legea inaplicabilă. Sigur, ştim de ce şi înţelegem, dar situaţia e nedemnă de un stat serios: de ani, guvernele însele încalcă legea! Asta este una; mai sînt apoi apucăturile de *fraţii Marx* cu care miniştrii în chestiune i-au tratat pe studenţi, pe de o parte promiţîndu-le, pe de alta dînd vina unul pe altul sau dîndu-le întîlnire studenţilor în zile în care agenda cerea o plecare din Bucureşti. Admir optimismul celui ce-şi închipuie că aşa o strategie de doi bani poate rezolva ceva, dar în acelaşi timp îi înţeleg pe studenţi şi-mi fac cruce.

În egală măsură îmi fac cruce şi cînd aflu doleanţele studenţilor: este atîta demagogie stîngistă, încît una că îneacă cererile legitime şi doi, că (venind din partea studenţilor, viitorul naţiunii!) te pune pe gînduri. La ora actuală, studenţimea din Bucureşti este atît de divizată, încît memoria se pierde printre iniţiale (LS, FOS, ASUB ş.cl.) şi manifeste în care taberele se acuză între ele de trădare. Las la o parte *ce se aude* (cum că s-ar dori gratuităţi cît încape şi repartiţii asigurate de stat – asta fiind *piedica împotriva emigrării!)*, le las pentru că mi se par, în anul 1999, glume proaste; las la o parte şi chestia cu patrimoniul UASCR, pentru că e lunecoasă. Mă rezum la cererile oficiale, lipite pe toţi pereţii (citez dintr-un manifest ASUB – FOS, de la începutul mişcării): *„Colegi! Doriţi: Burse mai mari? Cămine mai ieftine? Transport gratuit?“* etc.. Voi fi iertat, dar nu-mi imaginam ca o minte de student să coacă atîta populism ieftin. Un manifest ulterior dezvoltă cerinţele: indexare a burselor cu 100%; indexare a subvenţiilor de cămine cu 100%; decontare pe RATB şi pe CFR cu 50%. Ca suflet cald, evident că doreşti succes unor astfel de utopii atrăgătoare. Ca minte rece, îţi doreşti ca studenţii ţării să înţeleagă că (indiferent de promisiunile unor guvernanţi abulici) niciunde în lumea asta – adică în ţările cu care vrem să semănăm, acolo unde creditele de studiu şi bibliotecile se plătesc, unde cămine *de stat* şi repartiţii guvernamentale nu prea există, unde reducerea pe autobuz e minimă, unde bursa este *numai* una de merit, restul fiind *împrumut* de la bănci etc. – asemenea reverii cu aromă de facultate leninistă nu sînt credibile.

În final, pentru a întări parcă legenda unui mereu actual Moş Ion Roată, liderii studenţilor s-au dus cu jalba-n proţap la preşedinte; nici o diferenţă faţă de muncitorii care fac acelaşi lucru, ca toţi acei pentru care separarea puterilor în stat este vorbă goală. În toamna asta, organizaţiile studenţeşti par a merge pe stînga; politologii vor lua asta în calcul.

Eu iau în calcul că în miercurea săptămînii trecute, în trecere prin faţă pe la Drept, aud următoarea interpelare: *Băi Hoffa, ce-aţi mai rezolvat, tată?**, striga un student spre un coleg de-al său, probabil lider sindical. Nu trebuie generalizat, ştiu, dar cheia asta e: la atîta coerenţă guvernamentală, tot atît liberalism studenţesc!

Adrian CIOROIANU

* Hoffa – lider sindical al camionagiilor americani în anii '60, acuzat de legături cu Mafia.

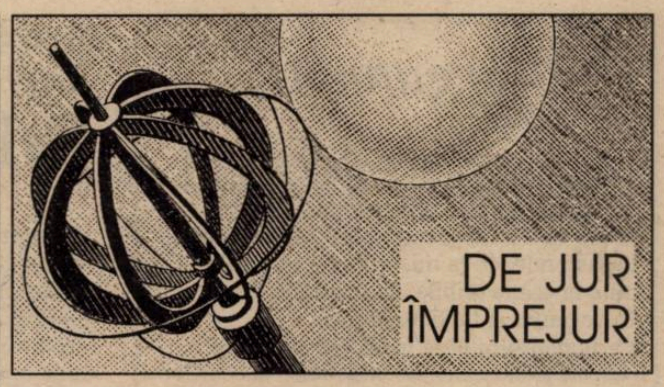

Mesaj izolaţionist

Se întîmplă destul de rar, chiar şi în situaţii excepţionale, ca în ţările unde există libertatea cuvîntului şi cea de asociaţie, rezultatele electorale să instaureze la putere o singură formaţiune politică. Printr-un mecanism situat, probabil, în însăşi esenţa procesului democratic, puterea se împarte în aşa fel încît nimeni să nu poată abuza de ea şi ca deciziile să poată fi luate numai după ce raţionalitatea lor îi convinge şi pe aliaţii de ocazie şi pe o parte din adversarii iniţiatorilor. Toate alianţele între partidele parlamentare sînt de ocazie şi determinate de interese, în caz contrar formaţiunile politice respective ar renunţa la o existenţă autonomă. Constituţiile democratice prevăd situaţia cooperării între o putere executivă de o culoare şi o putere legislativă de altă culoare. După o anume experienţă parlamentară, reiese că în unele probleme, aleşii naţiunii votează cu gîndul la electoratul din circumscripţie şi nu la afilierea politică. Disciplina parlamentară este, peste tot în lume, un obiectiv care se obţine cu greu.

În Statele Unite, de ani buni, majoritatea republicană din Congres dă bătălie după bătălie pentru a-l împiedica să acţioneze pe preşedintele democrat. Episodul Lewinsky a fost cel mai spectaculos, preşedintele Clinton a scăpat de punerea sub acuzare datorită indisciplinei unor congresmeni republicani; ei au asigurat victoria minorităţii democrate. Poate la fel de spectaculos, dar cu mai puţin ecou mondial, a fost refuzul republicanilor de a vota bugetul: administraţia federală a stat închisă cîteva zile, cu toate consecinţele negative ce pot decurge dintr-un asemenea început de haos.

Anul acesta, dezbaterea bugetului a obţinut relativ uşor majoritatea: democraţii au propus reforma sistemului medical, republicanii – scăderea impozitelor. Fiind un an preelectoral, o treime dintre senatorii republicani şi-au făcut socoteala că prima idee e mai productivă în materie de voturi. În schimb, au obţinut un mare succes împotriva preşedintelui, respingînd ratificarea tratatului pentru interzicerea experienţelor nucleare. Şase foşti secretari ai apărării, susţinuţi şi de Henry Kissinger, fost şi viitor oracol al politicii externe americane, au afirmat că tratatul este „ineficace, periculos, nu poate fi verificat sau apărat“. Ideea ar fi că, prin acceptarea prevederilor lui, Statele Unite ar deveni o ţintă uşoară pentru puterile nucleare, mai vechi sau mai noi, care nu-şi iau angajamente, iar atunci cînd le iau nu le respectă: Rusia, Irak, China sau Iran. Faptul că India a putut să facă două teste nucleare fără ca sofisticatele sisteme de observaţii americane să afle din timp ce se pregăteşte a servit ca argument celor care întreţin sentimentul de pericol. Senatorii democraţi au fost sprijiniţi de treizeci şi doi de fizicieni, laureaţi ai premiului Nobel şi de unii reprezentanţi ai ierarhiei militare: ei au susţinut că exercitarea unui control parţial este mai bună decît absenţa oricărui control. Pe de altă parte, tratatul conţine o clauză permiţînd Statelor Unite să se retragă oricînd dacă interesele naţionale i-ar fi în pericol. S-a mai arătat că unele ţări care ar fi avut posibilitatea să-şi dezvolte capacităţi nucleare – Brazilia, Argentina, Africa de Sud – au renunţat voluntar la ambiţiile de acest fel, şi din convingerea că Statele Unite vor izbuti să le asigure securitatea, prin garanţiile oferite de tratate. Votul din Senat reprezintă acea parte a poporului american neinteresată de restul lumii, precum şi pe politicienii suspicioşi cu privire la orice fel de angajament care ar lega ţara lor de celelalte. Oricît ar părea de ciudat, la americani aroganţa de mare putere nu se manifestă atît prin tendinţa lor de a conduce lumea, cît prin tentaţia izolaţionismului, a replierii asupra propriilor probleme şi a redefinirii interesului naţional. Mesajul izolaţionist „afirmă că America nu vrea să conducă lumea nici prin puterea exemplului, nici prin cea a eforturilor, renunţînd şi la aliaţi şi la prieteni“ – spune preşedintele. Alţii de la Casa Albă au comentat votul negativ din Senat punîndu-l pe seama celor care şi-au făcut un scop în viaţă din valorificarea urii pentru preşedintele în exerciţiu. Interzicerea experienţelor este un simbol, spun cei familiari cu prevederile tehnice ale tratatului. Faptul că se poate ajunge în situaţia în care securitatea lumii să fie legată de rochiţa albastră a Monicăi este de natură să arate cît de puternice pot fi simbolurile pentru internaţionala parlamentarilor.

Magdalena BOIANGIU

Presa despre...

Genocid pe banii FMI

Războiul din Cecenia îşi urmează inexorabil cursul. Probabil, generalii vor ocupa oraşele bombardate în prealabil, putînd să se laude cu victoria rachetelor împotriva teroriştilor. Va urma victoria teroriştilor împotriva rachetelor, cu sprijinul populaţiei civile, radicalizate de ura şi disprețul cu care a fost tratată. În primul rînd se poate prevedea că, potrivit acestui ritm decalat, ruşii avînd un avans considerabil, opinia publică internaţională va izbuti să formuleze o reacţie coerentă la „erorile strategice“ ale Armatei Roşii din Cecenia, cînd „treaba“ va fi fost de mult terminată.

În al doilea rînd, nu se aud deloc vocile militanţilor ruşi pentru drepturile omului. Mai multe organizaţii din Rusia au vrut să ţină o conferinţă de presă după operaţiunea din 14 octombrie, cînd a fost bombardată piaţa centrală din oraşul Groznîi: „Mai izolaţi ca niciodată, responsabilii înşişi mărturisesc că după valul de atentate cu bombe din oraşele ruseşti, nici între ei nu există un acord complet asupra problemei cecene. (...) Militanţii pentru drepturile omului consideră că situaţia de acum este mai gravă decît cea din 1994, cînd Moscova a invadat pentru prima oară Cecenia. Iuri Samodurov, responsabilul Centrului Andrei Saharov, susţine că «pe vremea aceea societatea nu susţinea războiul. Astăzi, dl Putin, necunoscut în august, a devenit popular prin hotărîrea afişată împotriva celor numiţi bandiţi». Şi este înspăimîntător cum numeroase persoane, care-şi spun democraţi, îl aprobă“. *(Le Monde,* 17-18 oct.). Această tăcere, dincolo de doza de conformism implicată, nu este întîmplătoare, ea a fost pregătită.

„Din conflictul precedent încheiat, în 1996, printr-o înfruntare umilitoare – în favoarea Ceceniei – ruşii au învăţat două lecţii importante pentru războiul de acum. Prima este că bătălia pe terenul propagandei este la fel de importantă ca şi bătălia propriu-zisă. Data trecută, felul cum Rusia a supravegheat ştirile a fost lamentabil: sectoare largi ale mediei moscovite se opuneau violent războiului, amplificînd dezgustul resimţit de public. De data asta, presa, în special televiziunea, conducea ovaţiile. S-a vorbit foarte puţin despre pierderile ruseşti. Luptătorii ceceni sînt evocaţi ca gangsteri, terorişti sau maniaci religioşi. Deşi peste 200.000 de civili şi-au părăsit casele, refugiaţii nu au fost arătaţi nicăieri. (...) A doua lecţie însuşită de Rusia a fost în domeniul militar: ea a învăţat să-şi valorifice puterea. În loc să aducă tancuri în capitala cecenă, Groznîi, unde sînt atacate de gherile, Armata Roşie înaintează lent. Cînd infanteria întîmpină rezistenţă, este chemată aviaţia şi artileria. Bătălia pentru Bamut, un oraş din sud-vest, a durat săptămîni de zile. Războiul este scump şi guvernul a şi suplimentat cu un miliard de dolari cheltuielile“ *(The Economist*, 6 noiembrie). Pensionarii nu sînt revoltaţi că lor nu li se plătesc pensiile, dar bani pentru război se găsesc.

La Moscova, Serghei Kovaliov, fost preşedinte al Comitetului Saharov, spune lucrurilor pe nume: „Chiar dacă strategia pare a se încropi de la o zi la alta, domină astăzi tendinţa unei soluţii rapide şi definitive. Este monstruos, deoarece în Cecenia nu se poate desfăşura decît un război de partizani. Războiul precedent, cele din secolul trecut au dovedit-o. Nu există decît un singur mijloc de a cîştiga un asemenea război. Mijlocul acesta se numeşte genocid. Cînd se trage dintr-un sat, se distruge întreg satul. Acesta e mijlocul eficace. Este pregătită Rusia pentru aşa ceva? Fără îndoială că anumiţi generali sînt. Dar chestiunea se dezbate în aceşti termeni în presă. Iată cu ce a ajuns să semene la noi democraţia! În timpul războiului precedent, majoritatea se împotrivea, sau măcar se împotrivea exceselor. Acum, mulţi dintre foştii pacifişti au un discurs care cheamă la genocid, chiar dacă cuvîntul nu este rostit ca atare“. *(Le Monde*, 24-25 oct. 1999)

Atitudinea Occidentului este reţinută şi lentă. Războiul din Caucaz „pune în discuţie prezenţei ruse în Caucaz, a populaţiilor musulmane, a petrolului, dar şi a coerenţei politicii occidentale“, scrie Jacques Julliard în *Le Nouvel Observateur* (11 noiembrie). „Poţi să intri în război cu Serbia lui Miloşevici şi să rămîi prieten cu Rusia lui Elţîn şi Putin? Nu se pune problema intervenţiei împotriva unei puteri nucleare: este regula de aur a diplomaţiei de după cel de al doilea război mondial. Dar se poate evita strîngerea mîinii agresorului. Se poate refuza ajutorarea lui cu banii necesari acestui război, cum se face acum prin intermediul FMI. Dacă rămînem prieteni cu Rusia, atunci Elţîn şi Putin trebuie consideraţi ceea ce sînt: nişte aventurieri criminali. Să nu le mai dăm bani de buzunar. Să-i forţăm să negocieze. Să nu mai dăm un sfanţ pentru războiul murdar din Cecenia!“ **(M. B.)**

Argument

Aproape ori de cîte ori deschidem un ziar, ascultăm un buletin de ştiri sau asităm la o dezbatere televizată, aflăm că s-au mai întîmplat o seamă de lucruri rele: de la mici mizerii cotidiene pînă la crime oribile, de la nereuşite ale Guvernului şi tergiversări ale Parlamentului pînă la *dezastrul întregii reforme şi al economiei naţionale*. Lucrurilor săvîrşite de oameni li se adaugă caniculele verii, zăpezile iernii, inundaţiile periodice, accidentele aviatice, cutremurele din Turcia, rapid mediatizate, şi Apocalipsa e gata... Vine anul 2000. Atît ar fi, poate, de ajuns pentru a explica de ce ne-am gîndit să scriem şi despre lucrurile bune; şi despre motivele care duc la ignorarea lor.

Pe vremea lui Ceauşescu circula un banc al paradoxurilor româneşti. Se spunea că deşi toată lumea era nemulţumită de sărăcie, mizerie şi foame, fiecare avea frigiderul plin. În ciuda acestui plin din frigider, regimul era înjurat la toate colţurile. Deşi fiecare înjura, toată lumea aplauda... Ce a mai rămas astăzi din aceste situaţii şi atitudini paradoxale? De observat că generalizările sînt ceva mai riscante. S-ar putea spune totuşi că frigiderul, chiar dacă nu e mai plin decît în acea vreme, are, în orice caz, un conţinut mai variat. Aplauzele au dispărut. La modă sînt huiduielile. Orchestrate însă cam la fel (probabil de către aceiaşi indivizi). Huiduielilor groase din stradă le urmează lamentările subţiri din studiourile tv. E adevărat, mass-media îşi are rolul său în a semnala ce nu merge şi în a transmite veştile care, aşa cum spun englezii, sînt totdeauna proaste. Un rol care, în ciuda exagerărilor, e îndeplinit destul de *bine* (iată o primă constatare a binelui). Ştirile proaste şi viziunile negativiste sînt însă aşteptate (uneori chiar amplificate) de o parte semnificativă a publicului. Fiindcă nu puţini sînt cei care îşi justifică propriile eşecuri prin ideea de rău generalizat. Există, neîndoielnic, foarte multe rele (poate chiar mai multe decît bune, încă) în societatea românească, în economie şi în politică. Dar prea puţini par dispuşi a mai vedea, în afara lor, şi altceva. De exemplu, că magazinele, deşi scumpe, oferă aproape orice, că telefonia mobilă se dezvoltă extraordinar (ceea ce spune multe), că unele şosele sînt ceva mai bune, că oraşele sînt în general bine luminate, că deşi există încă o criză a locuinţelor, prin toată ţara se construiesc case, paralel cu o serioasă industrie a cimentului, că o mulţime de moteluri, benzinării, sedii de firme şi fabrici au răsărit ca din pămînt, că numărul autoturismelor, faţă de 1990, e cel puţin triplu, că o industrie alimentară prinde contur, de la brutării şi fabrici de lactate pînă la industria berii şi chiar la decorticarea creveţilor, că pieţele ţărăneşti sînt ieftine şi sub semnul abundenţei, că presa şi televiziunile de toate felurile sînt libere şi, am putea spune, deja înrădăcinate, că filme şi cărţi importante care apar în Occident sînt preluate şi la noi aproape simultan, că agenţiile de turism prosperă... Mult înjurata clasă politică n-o fi grozavă, dar politica generală a României e totuşi apreciată (preşedinţia OSCE de anul viitor, parteneriatul NATO şi viitoarele negocieri de aderare la UE nu sînt argumente eludabile). Toate acestea şi multe altele sînt realităţi a căror semnalare sau analizare e rară. Probabil din teama de o asemănare cu vechile laude la adresa „realizărilor". E un lucru lăsat în seama oficialităţilor. Desigur, oricăreia din realităţile pozitive enumerate îi pot fi aduse obiecţii. Lăsăm asta pentru moment în sarcina pesimiştilor sau a cîrcotaşilor. Şi facem banala observaţie că, în spatele fiecărui lucru care merge bine, stau oameni optimişti. Nu numai *morala*, ci şi *moralul* poate fi o cheie în reuşita reformelor şi a progresului economic sau politic. **(A. M.)**

Dorel ŞANDOR

director, Centrul pentru Studii Politice şi Analiză Comparată

Frica de bine şi dependenţa de necazuri

Înainte de a despărţi lucrurile care merg bine de celelalte, ar trebui găsit un răspuns întrebării preliminare: *de unde vine predispoziţia societăţii româneşti pentru gîndirea critică, negativistă sau chiar nihilistă* (spre deosebire de o gîndire pozitivă, pragmatică şi constructivă)? De unde apare dificultatea noastră de a descoperi şi lucrurile bune şi de ce lipseşte un anumit optimism pragmatic în România?

Un prim răspuns ar putea fi găsit în *răfuiala post-comunistă cu obedienţa şi dogmatismul anterior,* cu mentalităţile „epocii de aur", în timpul căreia societatea românească a fost pusă în general în situaţia de a accepta ideea că totul este bine, că viitorul e luminos şi că tot ce se întreprinde e un succes inegalabil în raport cu alte ţări. Primul reflex ar fi deci acela de a ne elibera de obedienţa comunismului ceauşist.

A doua cauză ar putea fi legată de faptul că implozia comunismului a găsit societatea românească nepregătită pentru un alt tip de dezvoltare. Din acest motiv sîntem, aşa cum spune Ilie Şerbănescu, „rătăciţi în tranziţie". Avem o gîndire de confruntare cu noul, cu surprizele, iar reacţia e aceea de apărare şi de sesizare mai curînd a pericolelor şi a lucrurilor negative, decît de exploatare a oportunităţilor, a şanselor, a cooperării, solidarităţii ş.a.m.d.

O a treia cauză cred că ar fi aceea că, în general, gîndirea pozitivă şi identificarea lucrurilor care merg se bazează pe o experienţă de substanţă iar noi sîntem lipsiţi de un referenţial interior. Lumea pe care o percepem ca fiind de succes este, de obicei, îndepărtată (Occidentul) şi reticentă faţă de România (sau aşa ni se pare nouă – iarăşi o gîndire negativă). Gîndirea pozitivă are aşadar doar un referenţial imaginar şi la care ne raportăm cu suspiciune. Poate dacă în ţară ar exista trei judeţe în care lucrurile ar merge foarte bine, atunci ne-am raporta la ele. Deocamdată, chiar şi aşa-zisa noastră zonă de succes, care este Transilvania, e morbidizată pe motivul problemelor etnice, a riscului desprinderii etc. Tratăm aşadar o zonă pe care o apreciem drept pozitivă, ca şi cum am fi în pericol să o pierdem. (Iarăşi se observă o lipsă de experienţă a pozitivării, a însuşirii lucrurilor confortabile.)

Ar fi şi un al patrulea motiv, legat de relaţiile interumane. De obicei, în România, oamenii de succes trec drept suspecţi. Asociem succesul cu ceva malefic, ceea ce denotă o anumită traumă la nivelul mentalităţilor şi al gîndirii colective. Din păcate, în ultimii zece ani, au fost şi destule exemple reale care au alimentat asemenea mentalităţi: Caritas, miliardarii de carton, promisiunile electorale pompoase care s-au transformat în mici catastrofe locale...

În pofida acestor surse de favorizare a gîndirii negative, există totuşi şi lucruri pozitive. Aş constata, însă, că ele sînt descoperite mai curînd de către străini decît de către români, ceea ce confirma ipoteza anterioară. Cei care le descoperă au în spate un fundament substanţial, echilibrat. Vin din ţări în care elementele de bază ale vieţii sînt aşezate, economia de piaţă e reală, există stabilitate, iar democraţia şi libertăţile sînt practici curente. În aceste condiţii, străinii recunosc mai uşor în România lucruri pe care le trăiesc în mod pozitiv în ţările lor. De exemplu, *mai degrabă străinii sînt cei care descoperă aici oportunităţi de afaceri. Tot ei găsesc, mai curînd, oamenii calificaţi şi îi pun în valoare* (li se pare firesc să pună un om competent la locul potrivit). În mentalul colectiv din România, ajungerea în locul potrivit presupune pile, relaţii, suport, algoritm politic..., deci o serie de mecanisme ce nu au nimic de-a face cu conduita de succes. Tot străinii sînt cei care descoperă mai uşor aşteptări pozitive la români. Cele legate de consum, de exemplu. Fiindcă un lucru bun al ultimilor zece ani s-a produs tocmai la nivelul comportamentului de consum. După două, trei decenii de sărăcie egalitaristă, *oamenii au redescoperit valoarea diversificării consumului.* Chiar în ciuda scăderii veniturilor, dezvoltarea şi diversificarea pieţei alimentare a continuat. S-au diversificat în

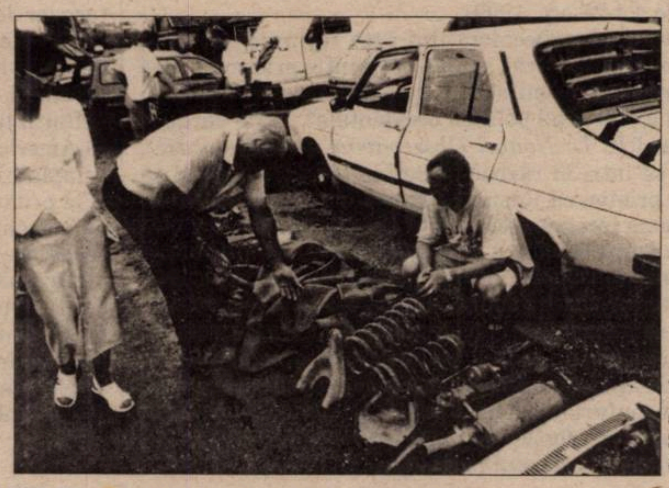

© V. Dorolţi

© L. Muntean

mod important şi bunurile nealimentare de larg consum, chiar dacă, majoritatea sînt importate. E semnul însănătoşirii unui comportament de bază. Publicul descoperă finalităţile simple dar adînci ale unei pieţe normale. Străinii care au descoperit această teribilă proprietate a comerţului românesc în dezvoltare vin la noi (într-o ţară cu o puternică tradiţie agricolă) şi reuşesc să acapareze piaţa.

Un alt lucru pe care îl consider mai curînd pozitiv este redescoperirea funcţiilor banului. O experienţă destul de delicată pe care, în ultimii zece ani, românii o parcurg, chiar dacă şi cu unele înfundături şi scandaluri. Funcţiile speculative, de investire şi de economisire a banilor sînt nişte elemente extrem de importante şi această evoluţie este pozitivă şi esenţială în modificarea comportamentului economic al unei populaţii dominate de modelele anterioare.

Un alt lucru pozitiv ar fi, după părerea mea, redescoperirea vocaţiei comunităţilor, a autonomiei comunitare. Renasc unele tradiţii de acest gen, care dau contur realităţii înconjurătoare pentru viaţa curentă. În această evoluţie apar şi unele procese negative cum ar fi extinderea sărăciei în anumite zone, rupturi şi decalaje între regiuni, un demaraj mai greu al unor zone, în cursa dezvoltării. Dar, pe această redescoperire a vieţii la nivelul comunelor, al oraşelor şi provinciei în general, se poate aşeza o creştere economică durabilă.

Dezvoltarea presei şi a comunicării publice este un alt capitol pe care l-aş considera mai degrabă pozitiv. Aici ar trebui menţionat însă, că după ce presa a fost prima libertate importantă cîştigată după revoluţie, ea a suferit un proces continuu de comercializare, de mercantilizare, devenind mai mult o afacere decît o experienţă benefică. Totuşi ea rămîne un factor relativ independent şi de influenţare a vieţii publice mai mult în bine decît în rău. Dacă se va petrece o aşezare economică şi comercială a presei, probabil printr-o integrare internaţională serioasă (lucru care deja se întîmplă), în următorii ani acest domeniu va fi predominant pozitiv.

Deocamdată, chiar media românească este terenul de încercare a modificărilor în mentalitatea apropierii de bine. Societăţii postcomuniste din România îi lipseşte o cultură a succesului. Credinţele în evoluţia pozitivă a împrejurărilor, interesul pentru finalizarea iniţiativelor, respectul pentru performanţă şi plăcerea de a concura nu sînt deloc dominante nici în viaţa curentă şi nici în viaţa elitelor. Dimpotrivă, pesimismul, acceptarea fatalistă a neîmplinirilor, satisfacţia măruntă pentru „moartea caprei vecinului", suspiciunea şi supravieţuirea prin şmecheria minoră rămîn practicile curente pentru o lume a impasului asumat. Chiar şi logica schimbării depinde mai ales de acceptarea crizei ca impuls pentru acţiune şi acces la real.

Românii se lasă duşi de val, într-o direcţie necunoscută, privind spre trecut ca realitate negativă dar sigură. Doar necazurile îi fac să se accepte şi să se respecte. Şansa bunăstării îi dezbină. O nefericire perpetuă, universal accesibilă şi oarecum superficială stăpîneşte o populaţie încă dependentă de reacţii crispate. Şansele reale ale motivaţiei individuale şi colective rămîn încă în prizonieratul structurilor egalitare şi al clişeelor uniformizante.

Binele ar putea fi dincolo de răul cu care ne-am obişnuit.

Ion Bogdan LEFTER
critic literar

O ţară în care se construieşte cu spor

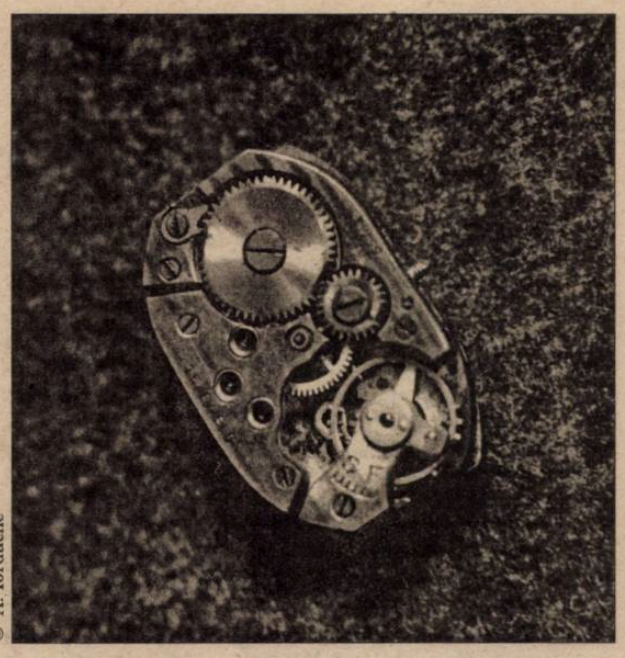
© A. Iordache

Dacă soseşte la faţa locului neprevenit, călătorul străin găseşte în România destule motive de uimire. Unul dintre ele e mulţimea construcţiilor. A construcţiilor abia încheiate sau în curs, vreau să spun. Oriunde se duce, oriunde se-ntoarce, îi sar în ochi case şi clădiri noi, renovări, extinderi.

Mai întîi în oraşe. Ieşit la plimbare, călătorul cu pricina nu poate face cîţiva paşi fără să observe că între casele vechi, murdare, coşcovite apar intercalate altele abia terminate, cochete, proaspăt văruite. Din loc în loc – şantiere: se construieşte în continuare. Dacă are curiozitatea – şi posibilitatea – de a explora noile imobile, vizitatorul de pe alte meridiane descoperă living-uri enorme, pereţi despărţitori din sticlă semitransparentă, scări interioare cu trepte de marmură adusă din Italia, bucătării echipate cu aparate ultimul răcnet, comandate din Germania în ansambluri pe dimensiuni date, gresii speciale, minicentrale telefonice, subsoluri cu garaje ale căror uşi se deschid prin telecomandare – şi aşa mai departe. Acolo unde s-au pus la bătaie fonduri mai „modeste", accesoriile pot fi şi locale, iar finisajele – mai puţin pretenţioase. De obicei – însă – camerele rămîn numeroase, iar spaţiile – generoase.

Se fac – ziceam – şi renovări de imobile vechi. Reşedinţele aristocratice de altădată ies din nou la iveală de sub cenuşiul uniform care le învăluise: se refac faţadele şi acoperişurile, în locul treptelor crăpate de la intrare apare marmură nouă, lemnul umflat al ferestrelor e înlocuit, ornamentele sculpturale din faţa intrării şi de pe stîlpii gardurilor sînt restaurate cu atenţie la toate detaliile, ca şi interioarele, care capătă din nou parchete elegante şi zugrăveli rafinate, puse în valoare de sisteme de iluminat reabilitate, cu candelabre şi aplice strălucitoare. Şi pe dinafară, şi pe dinăuntru – mici palate ale unui trecut apus, răsărite a doua oară pe firmament. Odată cu ele – casele vechilor mahalale, construite de micii comercianţi sau funcţionari şi devenite între timp, prin creşterea oraşelor, foarte centrale: patinat, istoricizat, kitsch-ul lor iniţial s-a estompat, eclectismul lor arhitectonic s-a omogenizat, marchizele, stucaturile şi amoraşii de ghips au încetat să mai arate a stridenţe de rău gust, păstrînd doar aerul de vechime, ba chiar şi cîştigînd o oarece notă de distincţie. Cumpărătorii lor actuali le acordă o nouă şansă: vopsite în culori pastelate şi cu alb proaspăt peste frizele în basorelief de sub streaşină, cu pavaje noi în curţi şi cu gardurile de fier forjat refăcute, arată şi ele, casele micilor comercianţi şi funcţionari ai României pre-comuniste, ca nişte mici reşedinţe de vază, vesele şi ochioase, împlinind astfel visele de mărire ale primilor lor proprietari. Dumnezeu îi odihneşte cu siguranţă în pace!

Fireşte că nu toate operaţiunile din domeniu se pot numi „renovări" sau „reabilitări". Pe lîngă casele care se vînd şi se cumpără pe bani buni, multe altele rămîn în posesia familiilor care le-au locuit şi pînă acum şi care trebuie să se descurce cu bugete limitate. Drept care destule se resemnează aşa: îmbătrînite, cenuşii, cu feţele „căzute". Nu toate! Pentru că tot se mai găsesc niscaiva economii pentru o văruială, pentru o poartă nouă sau pentru un etaj supra-adăugat.

Sînt – apoi – noile zone rezidenţiale de la marginea oraşelor. În plin cîmp, de-a lungul şoselelor de ieşire din localităţi, călătorului nu-i vine să-şi creadă ochilor: zeci şi zeci şi zeci de vile se înalţă precum ciupercile după ploaie. Nici nu mai e nevoie să le vizitezi pentru ca să constaţi că sînt proiectate generos, fără grija cheltuielilor excedentare. În unele locuri, imaginile de acest fel depăşesc orice închipuire. În Bucureşti – de pildă – se poate vedea o asemenea zonă dincolo de capătul dinspre Floreasca al Lacului Herăstrău, pînă în podul peste calea ferată străjuit de building-ul din sticlă albastră al companiei Elvila (cel pe care – foarte probabil – urmează să se pună sechestru): pe partea stîngă a străzii (cum vii dinspre centru), faţă în faţă cu un cartier de blocuri din anii '80, a crescut în ultimii cîţiva ani o pădure de vile ca-n poveşti, care mai de care mai „făţoase", majoritatea încă în finisaj, împodobite de pe-acum cu anunţuri de închiriere. Dincolo de ele, o lizieră din copaci tineri ascunde privirilor cartierul pentru rezidenţi străini construit de grupul francez Bouygues.

Dacă vizitatorul nostru va rula mai departe pe şosele, ieşind la drum întins, va da negreşit şi peste sutele sau miile de vile noi care împodobesc dealurile şi munţii patriei. În Subcarpaţii sudici sînt puzderie. Pe Valea Prahovei parcă dai de staţiuni elveţiene ori austriece. Acumulările de capital din ultimii ani se văd şi aici. Uneori – acumulări nu tocmai licite. Prin ziare s-a scris despre vile construite de bugetari cu salarii insuficiente pentru a justifica investiţii imobiliare, dar cu bune poziţii politice şi administrative. Sau despre vile de vacanţă răsărite pîlcuri-pîlcuri, în munţi, pe picioare de plai, în zone militare strategice, deci cu încălcarea legii. Sau despre vile construite în incinte protejate patrimonial ale unor mînăstiri medievale. Sau despre parcelări abuzive ale unor terenuri de pe litoralul românesc al Mării Negre, unde repede-repede s-au ridicat din nou vile şi iarăşi vile. În orice caz, mai aproape ori mai departe de spiritul şi de litera legii, e limpede ca lumina zilei că un număr cu totul remarcabil de familii au ajuns să dispună în ultimul deceniu de ceea ce se numeşte o „casă de vacanţă".

Fie deal, munte sau şes, în lipsa autostrăzilor, şoselele de la noi trec mereu prin sate, aşa încît călătorul străin va avea ocazia să constate că şi la ţară se întîmplă lucruri interesante, şi nu numai în zonele mai bogate, ci şi în cele mai sărace. Recunoşti imediat semnele: la fiecare două sau trei case, lîngă drum, în faţa gardului, aşteaptă să fie utilizate movile de nisip, stive de cărămizi, bîrne şi alte materiale. Localnicii îşi pavează curţile, ridică magazii noi sau garaje, adaugă cîte un etaj peste camerele vechi. Nu mai e vorba – de astă-dată – de operaţiuni foarte costisitoare. Dar fenomenul e – în esenţă – acelaşi: peste tot, la oraşe şi la sate, pe dealuri, la munte şi la mare, se construieşte cu spor, cum nici n-ar fi visat pînă acum un deceniu marele promotor naţional al „întrecerii socialiste".

Am cunoscut nu unul singur, ci mai mulţi călători străini uimiţi de această efervescenţă incredibilă într-un loc de pe hartă despre care ştiau că s-ar caracteriza prin pauperitate şi criză economică. În schimb, dăduseră peste un veritabil paradis al investiţiilor imobiliare: o ţară-ntreagă ca un şantier! Pe de-o parte, e-adevărat că multă lume o duce greu, la limita sărăciei sau sub ea. Dar mulţi o duc acceptabil sau foarte bine, şi asta se vede – bunăoară – în dinamica extraordinară a construirii. Fără să mai adăugăm şi alte exemple din alte domenii, cum să nu le interpretezi pe acestea ca pe simptome incontestabile de vitalitate şi chiar – de ce ne-am sfii s-o spunem? – de prosperitate?

Asemeni vizitatorilor care vor să cunoască România, merg şi eu, cu oarecare frecvenţă, prin ţară, şi cu trenul, şi la volan. Asemeni lor, constat şi eu că ţara trece printr-o perioadă de frenezie a construirii. E destul ca între două călătorii să treacă măcar o lună pentru ca să am destule lucruri noi de văzut. În unele locuri, ritmul transformărilor e de-a dreptul halucinant. De pildă într-o localitate cu mare atractivitate precum comuna Otopeni, limitrofă aeroportului internaţional al Bucureştiului. Acolo, pe partea dreaptă a şoselei (cum vii dinspre oraş) sînt blocurile construite în urma demolărilor ordonate de Ceauşescu. Satul propriu-zis nu se mai vedea decît pe stînga. E acum pe cale de dispariţie: companii industriale sau comerciale cumpără terenurile de la ţărani şi, în locul caselor, ridică peste noapte hale de producţie, „angro"-uri sau „show-room"-uri auto. Comuna e împînzită de panouri publicitare. La un capăt, lîngă benzinăria Shell şi restaurantul „fast food" McDonald's, se construiesc imobile cu aspect de moteluri şi o clădire acoperită cu o reţea de ţevi metalice care te fac să te gîndeşti la cine-ştie-ce sistem de utilizare a energiei solare. Spre capătul celălalt, în dreptul aeroportului, se află un „angro" al lanţului german Metro şi se apropie de finiş un bloc cu mai multe etaje, probabil un hotel. În urmă cu o lună-două, transportînd pe cineva spre aeroport, am constatat că, de la precedenta mea trecere pe-acolo, cu doar cîteva săptămîni în urmă, în mijlocul satului fusese plantată o pasarelă metalică, vopsită în albastru, menită a le uşura localnicilor traversarea şoselei pe care, în cursul zilei, fluxul de maşini e aproape continuu...

Şi iată cum Otopeniul devine – în felul lui – o metaforă a istoriei pe care o traversăm: pielea satului vechi, ca o crustă crăpată, e străpunsă de formele lumii noi a zilei de mîine, grăbită să iasă la suprafaţă. Sau – dacă sîntem în stare s-o vedem, dacă sîntem dispuşi s-o acceptăm – a zilei de azi, într-un loc de pe hartă unde uite că se mai întîmplă şi lucruri bune, nu-i aşa?!

Dan GOANŢĂ
jurnalist

Ghilotina de hîrtie

Acum cîteva săptămîni, într-o seară post-estivală, stăteam acasă, cu nasul băgat în nişte hîrtii (urgente, ca toate hîrtiile inutile!). Din televizor se scurgeau zgomotele derizorii (dar la fel de obligatorii ca injecţiile diabeticului) ale unui film oarecare. La un moment dat însă, am sesizat acordurile presante al Ştirilor PRO TV. Nu era ora ştirilor, aşa că mi-am ridicat privirea şi am dat de Lucian Mîndruţă (cred), care ne-a înştiinţat despre un accident misterios, un avion grecesc aproape că s-a prăbuşit pe Otopeni, la bord erau demnitari, se pare că există morţi, vom reveni cînd vom avea detalii. După cîteva minute au/a revenit, existau ceva mai multe detalii, enigma se mărea. Am pus mîna pe telecomandă şi am schimbat perspectiva, ca să dau de o altă întrerupere de tip „breaking news", de astă dată la Antena 1. Evenimentul a fost urmărit pînă noaptea tîrziu, de ambele televiziuni, care construiau şi reconstituiau caleidoscopic tragicul (şi ciudatul) incident. Reporterii transmiteau de la aeroport şi de la Urgenţă, din arhive a apărut poza ministrului decedat, Traian Băsescu a rezumat situaţia de la faţa locului, specialiştii au emis ipoteze. Nu s-au tras concluzii (nu le avem nici pînă azi, dar nu din vina presei), însă am simţit cît de imediată şi prezentă poate fi televiziunea, atunci cînd vrea.

M-am simţit, într-un fel, ca în acea noapte londoneză cînd am aflat despre accidentul prinţesei Diana. Eram în redacţia BBC şi am văzut la lucru, simultan, marile agenţii de presă, televiziunile, radiourile care se apropiau, în salturi şi din direcţii complementare, de acel eveniment ce avea să radiografieze atît de straniu lumea în care trăim. Sigur că evenimentele nu sînt comparabile, similară a fost însă croiala „pe faţă" şi „din mers" a informaţiei, forţa şi abilitatea cu care cele două redacţii ne-au pus pe masă evenimentul. Nu mai vorbesc de acea impresionantă „sindicalizare" jurnalistică produsă în zilele mineriadei, de astă dată între (aproape) toţi actorii de presă.

Nu trebuie să cădem în extaz, lucrurile nu se petrec întotdeauna aşa, şi nici măcar pe întreg segmentul jurnalistic. Din calcul editorial (greşit) sau indiferenţă (etatistă), în „noaptea grecilor", TVR s-a lăsat surclasată de „privaţi". În orice caz, mi se pare că în România circulaţia informaţiei este unul din lucrurile care a început să meargă. Revista presei cotidiene de la radio sau TV (cine mai are timp şi bani să citească chiar toată presa?) arată cît de larg este evantaiul subiectelor şi pînă unde ajung reporterii „speciali" sau „de investigaţii". Chiar dacă au anumite *parti-pris*-uri, uneori supărător de evidente, ziariştii nu se mai tem de puternicii politici ai zilei. O bună parte din scandalurile care au zguduit (insuficient) *establishmentul* politic au izbucnit mai întîi în paginile ziarelor. Aproape că nu mai există discuţie cu cei ce ocupă fotolii publice, în care aceştia să nu recunoască diverse bîlbîieli sau erori, dar punînd totul sub paranteza „e şi o chestiune care a fost mult umflată de presă". Uitînd (temporar) că tot ei sînt aceia care solicită ajutorul presei atunci cînd sînt la ananghie, sau cînd au de eliminat un adversar (dosarele sînt foarte utile). Ziaristul a devenit un personaj respectat (nu îndeajuns, dar totuşi) şi chiar temut (nu îndeajuns, dar totuşi). Păcat doar că sub ghilotina paginii scrise, în România nu prea cad capete (o fi hîrtia de Letea prea moale). Chiar şi aşa, returul sec administrat de Tiberiu Pătru în meciul cu procurorii va rămîne în istoria sportului cu litere.

P.S. Dar să nu mă emoţionez prea tare. Nu este normal ca informaţia să fie adeseori parazitată de generalităţile umorale, care se ascund prin editoriale şi tablete. Nu este normal ca ştirile externe să fie lipsite de subtext şi context. Nu este normal ca tirajele ziarelor şi audienţa emisiunilor să fie mai discrete decît demersurile masoneriei. Dar toate astea sînt, poate, expresia metaforică a faptului că presa de calitate înfloreşte arghezian pe „bube, mucegaiuri şi noroi". La temelia gloriei lui *Washington Post* stă demisia unui preşedinte american bolnav de putere.

Viorel MOŢOC
jurnalist

Meseria de client

Cîrciumile – v-am mai spus-o, dragele mele – sînt ca femeile. Le întîlneşti într-o bună zi sau seară, le descoperi, te îndrăgosteşti de ele, le cunoşti tot mai mult, ajung să ţi se pară de neînlocuit şi sfîrşeşti prin a le frecventa doar uneori, tot mai rar, pur şi simplu din obişnuinţă. Iar dacă în Bucureşti sînt multe fete inteligente, tot aici – credeţi-mă – există şi o grămadă de locante mişto. Asumîndu-mi riscul de a fi vîrît în tagma acelora care tratează obiectele ca pe nişte femei, pot mărturisi că, în materie de cîrciumi, n-am prejudecăţi. Am cunoscut de toate soiurile, mai vechi sau mai noi, mai calde sau mai indiferente, mai curate sau mai murdare, mai de figuri sau mai de cartier. Şi mi-a plăcut să intru într-însele – din curiozitate, plictis sau, de cele mai multe ori, pasiune – pentru a rămîne doar cîteva minute, uneori, sau o noapte întreagă, nu o dată. Ei bine, da, nu sînt bărbatul unei singure bodegi. Tocmai d-aia, pentru a-mi tempera dezgustătorul discurs de *macho*, mă grăbesc să spun: dacă pe femei nu le voi înţelege probabil niciodată, în schimb, la cîrciumi, credeţi-mă, am început să mă cam pricep. De n-ar exista prejudecăţile limitatoare ale societăţii aşa-zis capitaliste şi ale economiei aşa-numite de piaţă, n-aş ezita prea mult. Mi-aş lăsa baltă toate job-urile, alegîndu-mi o profesiune astăzi, din păcate, neretribuită: profesiunea de client. Din înaltul autorităţii pe care mi-o conferă statutul meu de expert, aşadar mă pot asigura: Dom'le, dacă se există o chestie care mai merge bine, azi, în România, apăi aia e cîrciumile. Prin „cîrciumi" înţeleg ceea ce ghidurile turistice şi de informaţii culturale numesc, generic, „baruri & restaurante". Întrebaţi-i şi pe amicii mei, barmanii şi chelnerii, patronii şi şefii de unitate. Dacă o să consumaţi destul şi n-o să vă purtaţi ca nişte figuranţi sau fraieri, chiar dînşii vor recunoaşte: trebuie doar să nu fii prost, leneş ori lacom din cale afară, că-n rest localul, de mers, tot o să-ţi meargă. Ca să nu credeţi că vorbesc aiurea, v-aş putea aduce numeroase exemple, cît se poate de concrete, apte să-mi justifice afirmaţia. Cunosc o sumedenie de bodegi cu pereţi din tablă, plantate în preajma pieţelor sau la rădăcina blocurilor din cartierele populare, locuri de pasaj mereu aglomerate şi permanent aprovizionate cu bere, vodcă sau rom – combustibili ce asigură deplasarea proletarului român prin zorii dimineţii şi ai economiei de tip capitalist. Mai ştiu şi o serie de stabilimente foarte şic, cu chelneri gomoşi şi preţuri piperate, unde consumatorul cheltuie într-o seară un salariu mediu pe economie, doar pentru plăcerea de a savura bucate alese, băuturi fine şi reconfortantul sentiment de a frecventa un loc interzis perdanţilor tranziţiei. Şi n-o să mă apuc acum să fac publicitate deloc mascată cîrciumioarelor care de-abia mai prididesc să ostoiască foamea şi setea numeroşilor reprezentanţi ai inexistentei noastre clase de mijloc... Mai bine hai să vă spun un fel de fabulă. Ţin minte ca acum: era prin iarna lui '91 sau '92. Student fiind, bodegi cutreieram. Pînă-ntr-o seară binecuvîntată, cînd soarta prielniçă şi bunii mei amici mi-au scos în cale o crîşmă din preajma Grozăveştilor. Unde exact? Nu spui! V-am zis că nu fac reclamă. Vă zic doar că am rămas o vreme – cîteva luni bune – acolo. La început era o singură încăpere, cu ciment umed pe jos, patru sau cinci mese de tablă cu scaune desperecheate şi un godin din fontă care scăpa fum tot timpul. Ca muzică, la bar, erau doar vreo trei casete: „Generic", „Albatros II" şi „Smokie", dacă ţin bine minte. Pe urmă, cît am mai stat eu pe acolo, au mai venit şi alte casete, alţi clienţi, iar localul s-a tot extins. Astăzi, pe locul cu pricina n-a răsărit pădure sau cetate. Ci a înflorit un stabiliment enorm, o uriaşă întreprindere de hrănit şi adăpat clienţii, o instituţie care îşi înşiră mesele pe o stradă întreagă, vara. Batalionul de ospătari profesionişti şi echipa de bodigarzi performanţi nu mai apără acum doar un pîlc de studenţi famelici. Ci luptă pentru mai binele şi mai multul unei armate de clienţi recrutaţi din toate categoriile sociale, din rîndul cărora, nu rareori, se disting siluete de VIP, sosite să radă o berică şi o ciorbă de burtă, la botu' BMW-ului. Cînd am trecut ultima oară prin zonă, anul trecut, un singur lucru rămăsese aproape neschimbat: veceul. Dar sînt convins că, între timp, şi dînsul a cunoscut benefice prefaceri. Încît, ostenit de intelectualicescul efort al rememorării, dragele mele, conchid: Na, poftim, v-am descris şi un *topos* pentru întreaga paradigmă. Poa' să fie şomaj, inflaţie, recesiune şi criză teribelă, monşer. Poate domnul Remeş să puie accize pe alcool şi impozite pe oricîte scaune vrea liberalismul dumnealui. Cîrciumile se vor preda, poate, cu tot cu bilanţurile lor contabile. Dar de murit nu vor muri niciodată. Vor continua să meargă bine, cel puţin atîta vreme cît vor mai fi în ţara asta români, adicătelea clienţi gata să consume un mic şi-o bere, un mizilic şi una mică. Ce se va întîmpla cu mine? Păi, nu v-am zis? Îmbătat de alcoolul iluziilor, voi încerca să regăsesc în varii ipostaze – vorba aia – copia imperfectă a unui ideal intangibil. Nu-mi pot compara destinul cu cel al iniţiaţilor care au descoperit localul perfect, ajungînd astfel în *nirvana*. Dar am tupeul să afirm: Chiar de va fi să mă îndepărtez cîndva, prin cine ştie ce catastrofă, din lumea consumatorilor, dragele mele, voi şti că există mereu, undeva, în Bucureşti, o cîrciumă care mă aşteaptă.

Visul gospodinelor

– să nu uităm de supermarket –

În primii ani după revoluţie, românii care călătoreau pentru întîia oară în străinătate, în loc să viziteze obiective istorice sau culturale, năvăleau ca lăcustele în faimoasele supermarketuri despre care auziseră doar din povestiri. Curiozitatea le era pe deplin satisfăcută – îşi pierdeau ore în şir în faţa rafturilor doldora de produse frumoas ambalate şi, în mare parte, necunoscute pentru ei, se minunau de prezentare, servire, diversitate şi îşi încărcau cărucioarele cu mărunţişuri atractive. La noi, abia apăruseră primele buticuri non stop, primele tarabe cu lenjerie alături de ţigări străine, primele firme luminoase. Următorul pas, consignaţiile – magazine înghesuite şi cu aspect de bazar unde găseai tot soiul de mărfuri, de la blugi, pînă la gumă de mestecat.

Cu timpul şi în mod firesc, supermarketuri după modele occidentale au împînzit oraşe din toată ţara. Diferenţele dintre cele autohtone şi cele pe care, odinioară, le puteai admira doar prin revistele străine sînt minime; standardele internaţionale sînt respectate, chiar dacă patronii provin, în mare parte, din Orient.

Supermarketurile se bucură de o mare popularitate, căci orice gospodină preferă să-şi facă cumpărăturile într-o jumătate de oră, în loc să colinde pieţele ore în şir. Cîteva firme şi-au căpătat un renume şi clienţi fideli, deschizînd lanţuri de magazine. Una dintre ele este „Mega Image" cu supermarketuri repartizate, nu întîmplător, în principalele cartiere ale capitalei cu zeci de blocuri unde locuiesc mii de potenţiali cumpărători. Magazinele sînt spaţioase şi au o gamă variată de produse, în special alimentare: de la raioanele de carne şi mezeluri, la cele cu produse semipreparate şi chiar trufandale (fructe de mare, caracatiţă etc.). Intri în magazin şi, din motive de securitate, îţi laşi bagajul la intrare, sub ochii bodyguarzilor, deşi există la ieşire şi aparate antifurt. Îţi iei un cărucior şi te pierzi printre rafturi, apoi poposeşti la una dintre case unde cozile avansează relativ repede. Mai discuţi cu cîte un vecin cîrcotaş, în timp ce cumpărăturile îţi dispar pe banda rulantă, şi-ţi sînt depozitate în pungi. În faţa magazinului, pe trotuar, te asaltează micii cerşetori de cartier care-ţi dau tîrcoale bagajelor să realizezi că ai trecut dintr-o lume într-alta.

Un alt lanţ de supermarketuri este „La Fourmi", asemănător cu „Mega Image"-ul, doar că magazinele sînt ceva mai mici, iar preţurile ceva mai mari. De amintit şi „Angst" – o afacere profitabilă. O fabrică de conserve, încă în construcţie, de la Buftea, a fost preluată după '89 de investitori elveţieni şi produce mezeluri sub licenţă. Supermarketurile „Angst" oferă, în afară de mezeluri şi alte produse, numai alimentare. Vînzătoarele îţi zîmbesc, chiar dacă artificial şi poartă ecusoane cu prenumele în piept. Magazinele sînt asaltate de mulţi pensionari „E mai ieftin; am pensie mică şi mai iau de aici carne tocată şi organe", afirmă unul dintre ei. Totuşi pensionarii rămîn fideli franzelei clasice, ceauşiste, de la centrele de „Pîine".

O modă relativ recentă a lumii bune bucureştene este vizita săptămînală, în special de weekend, la complexele „Metro". Circulă un soi de snobism printre românii cu stare, iar constatări de genul: „Micii ăştia nu sînt buni, dacă nu sînt de la «Metro»", apar în discuţiile dintre vecine. Deşi complexele sînt destinate în exclusivitate firmelor, pentru cumpărături en-gros, este considerat de bon-ton ca, persoană particulară fiind, să-ţi faci rost de o legitimaţie şi să laşti gura prin magazin, achiziţionînd mărunţişuri pe care le-ai putea lua şi de la buticul din colţ. Un spaţiu imens, cît o hală, este utilizat la maxim, împărţit pe raioane – îmbrăcăminte, încălţăminte, produse de consum curent etc. –, care au rafturi înalte pînă la tavan, unde marfa este adusă în electrocare. Multe produse sînt vîndute în „box"-uri, seturi, dar se mai poate cumpăra şi en-detail. Pierzîndu-ţi timpul la „Metro", te rătăceşti uşor într-un univers al comerţului care te năuceşte. După ce-ţi examinezi bonul de plată, pe care T.V.A.-ul este trecut separat, îţi poţi împinge căruciorul prin parcare, pînă la maşină. Bucureştenii se întorc acasă cu portofelul gol, dar încîntaţi de modul plăcut în care şi-au petrecut sîmbăta.

Ultima noutate în materie de magazine este, bine-înţeles, „mall"-ul, complex realizat după model american chiar dacă nu are patinoar artificial la primul nivel şi băncuţe cochete la fiecare pas. Mulţi români vin la „mall" ca la muzeu, căci preţurile nu sînt chiar pentru orice buzunar, cum se spune în reclame (de exemplu, în materie de îmbrăcăminte, marile firme de lux îşi au cîte o reprezentanţă cu produse de care nu oricine se poate atinge). Curioşii se bulucesc să intre şi au senzaţia că se pomenesc brusc într-o altă ţară. O idee ingenioasă a fost amenajarea „mall"-ului într-un fost „circ al foamei" – un spaţiu impresionant şi uşor de organizat. Aceiaşi curioşi se plimbă cu scările rulante şi urmăresc jetul de apă care ţîşneşte la răstimpuri pînă la tavan din fîntîna arteziană de la primul nivel. Mulţimea face valuri şi aclamă entuziasmată. La ultimul nivel îţi poţi oferi o mică gustare, în regim fast-food destul de scumpă, însă merită ambianţa (găseşti chiar şi sea-food).

În ciuda faptului că românii se plîng de cît de prost o duc, totuşi sînt încîntaţi în general de supermarketuri „curate, plăcute şi civilizate", aşa că s-ar putea conchide că o astfel de afacere are toate şansele să meargă din ce în ce mai bine.

Adina POPESCU

Cecilia VOICULESCU
translator

Cheful de muncă la stat

Ceva ce-a mers întotdeauna la români şi n-a lipsit niciodată este mîncarea şi băutura. În regimuri burgheze, comuniste, neo-comuniste sau tranzi-capitaliste, românul moderat şi prevăzător a ştiut să pună pe primul plan conserva şi damigeana. Mîncarea şi băutura ca scop în viaţă şi, abia în ultimul rînd, ca o condiţie a existenţei. Astfel definite, cîţi pot nega că şi atunci cînd aveau pe îndestulate, grija lor era tot potolul şi pileala? Nu am resentimente împotriva mîncatului şi băutului, ci împotriva lor ca substitut al unui adevărat scop în viaţă. Cine nu-şi face permanent griji pentru cele necesare traiului, ştie însă că întotdeauna Dumnezeu sau viaţa pur şi simplu le potriveşte aşa încît să nu mori de foame. Şi dacă munceşti, e într-adevăr greu să mori azi de foame, cînd mîncarea este pe toate drumurile. Nu mai sîntem ca odinioară, cînd, cu bani în buzunar, tot nu găseam nimic de cumpărat. Dar nu, gîndurile noastre cel mai bine concentrate, zi sau noapte, zi de lucru sau odihnă, sînt tot la de-ale gurii. Cu o astfel de obsesie nici nu poţi să ai alte pretenţii în afară de satisfacerea nevoilor vitale. Recunoaştem întotdeauna cu mîndrie că sîntem un popor căruia îi place să bea şi să mănînce, să chefuiască şi să se distreze.

Sincer, nici nu mai ştiu dacă este mîndria unora care ştiu să aprecieze valoarea intrinsecă a acestor două îndeletniciri sau a mai multora care nu ştiu cum să-şi petreacă altfel timpul liber. Asta pentru că văd cum privesc munca unii, cu care n-am altceva în comun decît patria. Trec pe lîngă birouri, intru în magazine – ce face lucrătorul român obişnuit cu munca la stat: se uită la televizor, sau în cel mai bun caz ascultă radioul, şi munceşte. Să mă corectez: *în timp* ce munceşte. O armată de napoleoni încearcă zilnic să bată recordul la activităţi simultane. Şi de multe ori, nu cum să fie mai activi, mai creativi, cum să aibă o relaţie de muncă mai bună, sau cum să nu se plictisească la serviciu muncind, ci cum să fie mai cruzi cu timpul, omorîndu-l, şi cum să tragă de el mai eficient pînă bate de ora plecării. Chefliii muncitului la stat s-au obişnuit atît de mult să spună „muncesc de cîţi bani sînt plătit", încît nu mai muncesc nici pentru puţinul pe care-l primesc. E grav că mulţi dintre noi au intrat în acest cerc vicios în care munca nu e plătită la valoarea reală, nici plata nu e onorată prin muncă. Dar atîta vreme cît ne refulăm intenţionat spiritul de iniţiativă şi dorinţa de înţelegere şi de schimbare – firească oricărui om în condiţii decente de trai – decenţa rîvnită se va îndepărta tot mai mult, şi nu ne putem aştepta decît să ne-o ia înainte profitorii, hoţii şi imoralii cu feţe cinstite. Datorită acestora din urmă, fără îndoială, jumătate din economia ţării este „refulată" ea însăşi, adică subterană.

Munca în dorul lelii şi dorul chefurilor de sîmbăta şi duminica nu sînt lăsate de la Dumnezeu: e păcat să munceşti cu ciudă sau în batjocură. Dacă am fi la fel de bine dispuşi şi la masa de lucru ca şi la chef, am fi uimiţi cît de uşor ar trece timpul. Şi este evident că numai cu o astfel de idee despre muncă şi cu chef de muncă, economia sau măcar prestigiul ţării în care trăim se mai poate redresa, altfel, nimeni nu se va mai oferi să ne ajute nici măcar cu o felie de pîine sau un strop de vin.

Aurora LIICEANU
psiholog

Măcar un pic de roz

După o convieţuire maritală, semnificativă în ani, o prietenă mi-a spus că şi-a sfătuit fiul, în preajma marilor alegeri şi că, printre altele, sfaturile ei s-au referit şi la virtuala-i soră. Pe scurt, ea i-a spus fiului că nimic nu contează mai mult ca firea omului, precizînd că face referinţe la dispoziţia cotidiană a aceluia cu care alegi să cohabitezi. Argumentul era următorul: viaţa te uzează, te face să vezi tot mai mult părţile ei mai puţin idilice şi dacă cineva este prin structură înclinat către percepţia prioritară a urîtului, cu vîrsta, această persoană va deveni insuportabilă pentru cei din jur. Le va tăia tot cheful de a mai face ceva. Ce spunea ea este, fără îndoială adevărat. Se întîmplă, însă, şi ca oamenii să se lase influenţaţi nu de proximitate, ci de context – „tristeţe mare-n jur" – şi să folosească, mai mult sau mai puţin conştient, contextul pentru a-şi justifica un fel de lehamite de a se implica în gesturi constructive, un fel de pasivitate. Fără îndoială, contaguine există şi nimeni nu scapă Zeitgeist-ului, dar pînă la urmă relaţia între individ şi context are şi determinări strict personale.

Iată, de pildă, treaba cu moda. Se poartă negru de o grămadă de vreme. La „Mall", într-un micuţ spaţiu cu vestimentaţie feminină nu găseşti decît lucruri negre şi pe ici pe colo ceva gris. Mai ciudat pare unora că umblă cerniţi şi îndoliaţi tinerii şi nicidecum adulţii şi vîrstnicii. Negrul a devenit emblemă identitară pentru preadolescenţi şi mai ales pentru fete. Astăzi tinerii au confiscat identitar discoteca şi negrul. Ceea ce susţin istoricii culturali privind valorile coloristice ale vestimentaţiei, încă din Evul Mediu contrazice prezentul: „nebunia tinereţii se potolea prin culori întunecate; moda îi şade bine tinereţii, perioadă strălucitoare, între cenuşiul copilăriei şi culorile spălăcite şi negre ale maturităţii şi bătrîneţii" („Istoria vieţii private", Phillipe Ariès şi Georges Duby – coord.). Că între starea psihologică şi culoare există o relaţie ne-o spune Lüscher, prea cunoscut prin celebrul său test al culorilor, după care depresivii aleg culori închise şi nuanţe terne, iar optimiştii şi echilibraţii pe cele vii, pline de viaţă. Globalizarea cromatică ar fi deci un simptom al unei depresii colective şi o trecere a negativului de la retină către interior.

Psihologic vorbind, trecerea de la stările timice negative la cele pozitive, ciclicitatea dispoziţiei, guvernează normalitatea. În general, nimeni nu este trist o veşnicie şi nimeni nu este vesel o veşnicie. Mecanismele care privesc stările timice sunt bine puse la punct şi servesc adaptarea în mod fidel.

Psihologia americană a lansat cu multă insistenţă, aproape misionaric, conceptul de gîndire pozitivă. „Think positively" a ajuns la fel de puternic ca „politically correct". În confruntarea cu viaţa trebuie să gîndeşti pozitiv. Acest lucru îţi va aduce incontestabile avantaje: siguranţă de sine, succes, proiecte, satisfacţie, performanţe înalte şi succes în relaţii. Cui nu-i face plăcere să vadă un chip radiind de mulţumire? Şi, ce ţi se cere, în fond? Doar efortul de a nu te lăsa pradă gîndurilor negre şi de a vedea partea bună a lucrurilor, pentru că nimic nu este nici perfect negativ, nici perfect pozitiv. Efortul se exprimă prin înclinarea voluntară a balanţei către pozitiv.

Generalizările, se spune, sunt economice psihologic, dar ele aduc cu sine înclinaţia către certitudini forţate. Ştim că ele sînt simplificări şi că, aşa cum frumos spunea Bachelard, a simplifica înseamnă a sacrifica. În cazul perceptualului negativ, simplificarea adusă de generalizare înseamnă tocmai sacrificarea pozitivului atît cît este el de mare sau de mic. A spune, de pildă, că nimic nu se schimbă în bine în jurul nostru, în contextul larg în care vieţuim, înseamnă a generaliza cu o uşurinţă nepermisă. Căci, niciodată nu putem spune că nimic nu se schimbă. Trebuie doar să faci efortul de a vedea că în peisajul social ceva totuşi se schimbă, că există lucruri, situaţii, realităţi în care ceva se face bine sau ceva bine se întîmplă. Sau că unii dintre oameni fac ceva bine. Astfel, în percepţia contextului apare un „totuşi", în numele căruia se revendică diferenţa.

Unii oameni văd cu îndîrjire că tot ce se face se face prost. Este fără îndoială o generalizare care este în acelaşi timp o explicaţie – în referirea la exterior – şi o justificare – în referirea la interior. Contextul se explică, propriile acte sau atitudini se justifică. Justificarea nu face decît să susţină explicaţia. Cel ce se justifică transgresează, devenind context.

Lumile care există în lumea noastră adesea nu se intersectează în mintea noastră. Unele nici măcar nu sînt bănuite. Cunosc tineri care fac lucruri bine, care au reflexe vii, necesare adaptării la nou, care sunt mulţumiţi de ce şi de cum fac şi care cîştigă bine. Ei şi-au format şi exersat simţul diferenţei. Ei discriminează facil lucrul bine făcut şi au experienţa a ceea ce am numit gîndire pozitivă. Există spaţii sociale în care cuvîntul „totuşi" subminează generalizările. Nu ne rămîne decît să le folosim ca referinţe necesare multiplicării. Gara de Nord este totuşi o altă gară decît cea de acum cîţiva ani, prăjiturile de la unele cofetării sînt totuşi foarte bune, iar majoritatea autobuzelor sînt totuşi civilizate chiar dacă cei care le folosesc sînt uneori necivilizaţi. Există deci un segment uman care a devenit agent al schimbării şi care nu deleagă pesimismului rolul de atitudine faţă de viaţă. Tranzacţia individ-mediu este productivă numai dacă ea conţine ingrediente care ţin de un minimum de optimism în faţa vieţii, aşezat pe un orizont de aşteptări în care binele asociat unui „totuşi" este necesar. Altfel orice proiecţie în viitor este inutilă.

În psihologie este bine cunoscută strategia numită autosabotare. I se mai spune autoanulare sau autohandicapare. Ea se referă la acea atitudine prin care un individ îşi atrage insuccesul prin plasarea sa într-un sistem de aşteptări negative. Autosabotarea ar însemna deci, în limbaj profan, „aşteaptă răul şi el va veni". Cu toată nuanţa mistică pe care o implică acest raţionament, el este adevărat. Consecinţa autosabotării este victimizarea. Consecinţele „benefice" ale negativului sînt adesea mai atrăgătoare decît urmările dificile ale succesului. A te concentra pe „rău" şi „prost" este o alegere cu o motivaţie implicită imperceptibilă. Dacă în jurul tău totul se face prost, instalarea în compasiunea profitabilă devine o strategie. Avantajul incontestabil al victimizării prin imersie în context este acela că victimizarea oferă întotdeauna o scuză dacă eşuezi, căci dacă nu te-ai autosabotat şi totuşi ai eşecuri personale, vei fi forţat să ajungi la o concluzie pe cît de incomodă, pe atît de neplăcută privind propriile disponibilităţi şi abilităţi. A acorda contextului negativ un prestigiu excesiv în ierarhia explicaţiilor înseamnă a-ţi crea obstacole în calea propriului tău acces la experienţe pozitive şi, pînă la urmă, la succes.

În mod paradoxal, autosabotarea oferă două beneficii majore cînd faci ceva bine înseamnă că eşti realmente bun, iar cînd faci ceva prost nu eşti tu de vină. Doar astfel, putem înţelege de ce unii, poate că prea mulţi, văd cu obstinaţie în jurul lor că totul, absolut totul, se face prost.

Bucurii simple

Ne mai bucurăm noi oare cînd învinge dragostea? Ne mai face fericiţi o floare, un copac, un norişor, o plantă crescută pe balcon? Casa Poporului, Catedrala Mîntuirii Neamului sau Dallas-ul din Slobozia au făcut din *amănunt* ceva irelevant şi poate tocmai de aceea irevelant? Ce ştiu sigur e că aşteptam tramvaiul (34, nu cel numit *Speranţă*) cînd un autocar, cu doi cîini roşii pictaţi pe el a stîrnit euforia unui grup de tineri aflaţi lîngă mine. Erau bucuroşi, se agitau şi fluturau fulare alb-roşii, scandînd cît îi ţineau plămînii: „Pînă la moarte/Sînt cîine pînă la moarte!". Un personaj charismatic din autovehicul le face cu mîna un semn de recunoaştere. Altfel, strada e posomorîtă, cenuşie, colorată doar de semafoare. Caut din priviri o faţă mai veselă, un posibil interlocutor. Prima încercare, Mihaela, 36 de ani – *Ce bucurii aveţi?* – Familia, soţul, copiii. De la locul de muncă nu prea am. – *Şi altceva?* – Altceva ce? – *Nu vă bucuraţi că aveţi o geacă roşie?* – Ba da, bineînţeles. E culoarea mea preferată.

Cătălin P., 14 ani, merge cu mîinile în buzunare şi fluieră. Îmi răspunde cu un aer distrat: „Dacă mă bucur că trăiesc într-o capitală europeană? Eu mă bucur în general de viaţă şi îmi pare bine şi că sunt în Bucureşti. E mai frumos ca în altă ţară. E mai bine ca, de exemplu, în Germania. Am fost acolo şi nu mi-a plăcut: nu cunoşteam pe nimeni, nu aveam prieteni, nu ştiam limba. Mă bucur şi că îmi iei interviu, că mă văd şi eu la televizor...Eşti de la o revistă? Bun şi aşa." „România merge într-o direcţie nasoală – îmi explică Moise A., zugrav – şi de-aia e amărăciune, tată. E viaţă scumpă şi nu pot să mă bucur de ea. Muncesc pînă la orele la care muncesc şi nu am nici un venit cu care să mă descurc. Am copii şi nevastă. Turnu' Franţei? Dallas? Să bucure pe alţii, care au bani. Dacă ar munci toţi cinstit am fi mult mai fericiţi." *Rezolvarea unui caz „ţigareta" v-ar bucura?* „Nu, tată, că eu în primul rînd nu fumez, în al doilea rînd nu beau cafea, şi în ultimul rînd îmi văd de familia mea."

Şi tot aşa, pe la Universitate, oamenii se bucură că au un ginere iubăreţ, că s-a făcut Monumentul Telefonului – „Trebuia şi ăsta; păi am plătit luna trecută 900 000 factura", că şi-au cumpărat casă – „Nu mai suportam să stau cu chirie şi am luat apartamentul ăsta în Militari; nu arată prea bine, dar în două luni îl aranjez şi mă liniştesc". Sorin C., 29 de ani, e mulţumit că afacerea cu produse farmaceutice îi merge bine – „Aşa mi-am permis maşina asta (n.r. o maşină sport) la care visam de multă vreme. Rămîne să mă însor şi după aia, etapa de fotbal, pescuitul..." Dintr-o maşină, un taximetrist (Costache M.) se bucură cînd face dragoste: „Asta e, îmi plac femeile! Dar e bine şi că nu mai lucrez la patron, că am Dacia mea". Aşteaptă clienţi serioşi – „ ...cursă lungă, sigură, un om cu cap să mai schimb noutăţi cu el, cam asta e fericirea taximetristului. Altceva ce poate să te mai bucure în ţara asta?

Într-un fast-food, printre mirosuri de cîrnăciori şi pizze, revolta mocnită se aprinde la apariţia reportofonului: „Domnule, eu m-aş bucura, că dumneata întrebi oamenii de pe stradă, obişnuiţi, să vorbeşti şi cu ăia mari. Eu sînt zidar şi fac case pentru şmecheri. Înregistrezi, da? Nu-mi dau numele...Mă-nţelegi...O bucurie? Bucuria mea cea mai mare ...Eu nu sînt duşmănos, da' îi văd cu Mercedesuri decapotabile. De unde? De unde? Prin muncă? Nu! A pus o semnătură, a dat o fabrică, şi gata. Vă spun eu: nimeni nu mai are în România asta o bucurie. Poate doar tîmpiţi de-ăştia aurolaci, sau mă rog..." Alţii nu au de ce se bucura, dar aşteaptă şi sînt încrezători în viitor: „Deocamdată nu am bucurii dar o să mă-nsor. O să-mi iau nevastă o faraoancă, sau aşa ceva şi nu mai muncesc. Atunci o să fie bine."

În general, pentru că „e foame mare", „trăim cu foamea-n gît", „ăsta e deja capitalism", bucuriile nu mai pot veni decît de la rata inflaţiei şi statul de plată. Chiar dacă şi studenţii au strigat în faţa Guvernului „Banii, viaţa sau mustaţa!", printre ei mai sînt oameni cu bucurii simple: „Am luat anul ăsta la Arhitectură, am mulţi prieteni, în Bucureşti pot să găsesc ce cărţi doresc şi muzică foarte bună. Altceva nu-mi trebuie deocamdată."(Şerban)

Rămîne de văzut cît se poate trăi în „deocamdată".

Cătălin MANOLE

Aduse cu poşta

Odă amatorismului!

„Românul s-a născut eseist"
Anonim sec. XX

Dacă tot românul se pricepe la politică, futbol, istorie, e musai ca spre Dilema să se canalizeze eforturile intelectualiste, materializate prin tone de scrisori care fatalmente vor transforma Dilema într-o nouă chestie, un fel de „Cîntarea României"; pagina a doua s-a transformat într-un Hyde-Park narcisist, eclectic, criptic sau vag polemic.

Trăiască populismul şi cultura pentru masse!

Publicăm articole lăcrămoase, patetice, exaltate, infantile dar musai snobilissime, puţine indignări, cîteva delaţiuni şi încet încet facem „Dilema mare", sau „Dileme adevărate"... spre deliciul frizerilor, responsabililor de scară, tablagiilor din parc, sau gospodinelor bacalaureate.

Apropo' de „focuri de paie" observaţi recurenţa unor teme precum satanismul (legat invariabil de rockeri), homosexuali, disoluţia autorităţii, plecarea Ardealului la „lucruri care merg bine" mergeţi între oameni să vedeţi „ce a mai rămas" din ei. Auziţi ce spun. Singurele lucruri bune din ultimii 10 ani ar fi... televiziunea prin cablu, „Dacia" second hand, toamna vin, iarna porc, tocşouri, telenovele, excursii în Turcia şi libertatea de a-l vota pe Iliescu din patru în patru ani. N-au auzit de presă liberă, de proprietate, de separaţia puterilor în stat, de liber arbitru (de planning familial – sic). În rest lucrurile stau bine; ai maşină, vilă şi mobil? Clar, ai furat sau ai tîlhărit prin Germania... Ai păr lung/scurt, cercel, şuviţe, tatuaj. Clar eşti poponar! Citeşti *Dilema*? Bun ai dreptul să iei o coadă de lopată pe spinare. Ai votat Convenţia? Asculţi jazz? Vorbeşti engleza? Emigrează, puişor, n-ai loc aici! Semnele apocaliptice se adună... Acum cîteva luni o pagină... Ultimul număr un articol, bănuiala a devenit certitudine: hai să-i publicăm şi pe ai lor discret... Să nu se însemne ăştia... După Răzvan Theodorescu şi Tucă o să urmeze Everac, Păunescu, Cristoiu, Diaconescu sau, scuzaţi, Vadim Tudor... Că doară e democratic, tre' să vină ei la putere, nu? (Paranteză... pe cînd Pruteanu... Redivivus?)

Despre filme în normalitatea care ne înconjoară trebuia să moară *PRO-CINEMA* (la urma urmei revistă de cultură!) şi n-am auzit pe nimeni plîngînd, pe Caramitru să-şi dea demisia, sau pe Nicolaescu să spună că-i mai bine aşa pentru că oricum avea de gînd să-i dea foc în piaţă pentru că n-au spus o vorbă bună despre filmele lui de doi lei.

Sub temă există filme pe care trebuie să le vezi de 7, 9... ori? E acelaşi lucru ca în literatură unde nu ştiu ce poţi înţelege din *Ulysses* la 15 ani, Becket la 16 sau Borges, Proust ori Kafka. Filmele şi cărţile se maturizează odată cu noi. Fiecare revedere a unui Fellini, Eisenstein, Allen, Gilliam Penn, Brooks, Scorsese, Stone, Coppola sau Altman îţi pune rotiţele în mişcare, creierul se remobilează (vorba lui M.-H. Simionescu) cu crîmpeie de viaţă ce se leagă în mod miraculos totul culminînd cu un orgasm vizual, cu o mulţumire vanitoasă sau pur şi simplu cu o întrebare. Existenţială puerilă... vreau să ating în final spinoasa problemă a categorisirii filmelor... Cred că poate fi o temă bună de dilemă şi aştept răspunsul lui A. L. Şerban sau al Iuliei Blaga (o cinefilă tare!) la întrebările: este „The Big Lebowski" cel mai bun bilm cu proşti de la *Reconstituirea* încoace şi o încadrare la Pulp Fiction – serie B? Horror? Comedie, parodie? Musical? Policier? Thriller? Psihologic?

P. S. Sînt curios!

Puteţi lua în considerare opiniile unui simplu „consumator" din „Marea Mută", căruia nu-i pasă de concepte şi nu dă doi bani pe postmodernism, constructivism, textualism care ascultă, citeşte, gîndeşte şi vorbeşte... Pur şi simplu... trăieşte, atinge şi gustă. Dumnezeule astea nu pot fi teoretizate. Nu vă îndepărtaţi de noi!

Zaharia CONSTANTIN
str. Mihai Bravu nr. 3 ap. 1, Galaţi

* Să ne explice dl. Mihai Coman ce film este acela Fire line?! Iţe uşoare? Sau *In the line of fire? W. Pedersen... 1993.*

Z. ORI.EA

Segmente salvate din marasmul generalizat

Cînd e prost şi zarea întunecată, se încearcă de obicei operaţia de detectare a punctuliţelor luminiscente şi a subansamblurilor care, iată, merg, funcţionează bine. Există, aşadar, se afirmă, şi zone albe, care n-ar trebui ignorate. Într-un organism, nu numai economic, ca al nostru, iată că merg bine (adică funcţionează fără gripaj sensibil) industria berii, cea a cimentului, uzina Dacia şi încă alte cîteva. Întrebarea este, desigur, dacă acestea sînt excepţiile de la regulă sau semnele – prime – ale redresării. Din păcate, examinînd atent lucrurile, e valabil primul răspuns la întrebare. Au scăpat de la marasmul generalizat cîteva segmente în care unii se încăpăţînează să vadă semnele redresării. Care, vai, nu se vede deloc şi nimic bun nu e de aşteptat de nicăieri. Să recunoaştem onest. Reforma economică n-a reuşit deloc. Din varii şi ştiute motive. Mai întîi am avut parte, în comparaţie cu ţările din jur, tot foste socialiste, de cea mai grea moştenire datorată funestei grandomanii ceauşiste. Cu o industrie-mamut, în care axul îl formau siderurgia, metalurgia, petrochimia, cu o agricultură complet colectivizată, nu era nimic practic de făcut. În plus, ne-am trezit în 1990 fără o clasă mijlocie de întreprinzători, care, în ţările înconjurătoare, exista, avînd un mic capital acumulat, cu care, apoi, cînd a venit vremea, s-a avîntat, eliberată total, să activeze, constituind întreprinzătorii care, cu timpul, au devenit mari şi însemnaţi. Cu această moştenire handicapantă, nimeni nu se putea mişca niciunde, pentru a crea, cu adevărat, realitatea unei perioade de tranziţie spre capitalism. Trebuia măcar creat statutul juridic avantajos pătrunderii capitalului străin. N-a fost creat. Ba, dimpotrivă, mentalul colectiv a elaborat lozinci precum „Nu ne vindem ţara“, frenatorii cu totul, iar dl Ion Iliescu căuta inutil un model posibil pentru evoluţia economico-socială a ţării, înclinînd între modelul suedez, cel japonez, făcînd referire şi la sistemul vest-german al economiei sociale de piaţă. Şi s-a pierdut inutil vremea timp de şase-şapte ani, cînd era evident că aceste modele sînt potrivite unei economii care funcţionează şi nu uneia pe cale de prăbuşire. Pieţele clasice de desfacere a fabricatelor noastre au dispărut, fiind abandonate din raţiuni politice şi altele noi n-au putut fi reconstituite. În acest timp, cînd, la noi, guvernanţii căutau un model valabil de reorientare economică, în ţările din grupul Vişegrad (Cehia, Polonia, Ungaria) s-au creat facilităţi şi capitalul străin a afluat productiv. Sigur, repet, acolo, în aceste ţări, erau condiţii infinit mai prielnice decît la noi şi, poate, de aceea, acel util capital străin şi-a găsit acolo loc de plasament. Dar, iar repet, i s-au şi creat condiţii favorabile (facilităţi), asigurîndu-i-se şi un regim al proprietăţii avantajos. Aceasta a dus, în aceste ţări (ba chiar şi în cele baltice sau în cele – unele – din fosta Iugoslavie), la reformarea sistemului economic. Întreprinderile achiziţionate au fost retehnologizate, adaptate standardelor economice ale Europei de apus, li s-au căutat – şi găsit – pieţe de desfacere. Aşa se face că în aceste ţări, care, totuşi, sînt în apropierea noastră, progresul se vede, azi, cu ochiul liber, ele fiind înaintea noastră la mai toţi indicatorii principali. Pe scurt spus, acolo reforma a reuşit (nu fără unele sincope), pe cînd la noi bate pasul pe loc, înclinînd spre colaps efectiv. Sigur că, şi în acele ţări, reforma a presupus disponibilizări de personal, creşterea şomajului real şi alte asemenea inevitabile dezavantaje. Dar, cu aceste sacrificii inevitabile, reforma, totuşi, s-a făcut, guverne de dreapta sau chiar de stînga (ca în Ungaria) şi-au asumat responsabilitatea actului tranzitoriu fundamental. Apoi, cum se întîmplă, aceste partide care şi-au asumat responsabilitatea reformei au fost sancţionate de electorat, fiind învinse în alegeri. Dar, încă o dată, izbîndiseră în ceea ce trebuia reformat radical.

Asta în timp ce la noi totul se năruia în neschimbare, într-o economie industrială în care, şi astăzi, 70% din capital e al statului. Investitorii străini n-au venit şi nu vin. Asta şi pentru că noii guvernanţi, de după noiembrie 1996, n-au găsit cu cale să faciliteze condiţiile de acces ale întreprinzătorilor străini. Se povesteşte că, de fapt, şi cînd un întreprinzător străin vrea să investească la noi, dificultăţile pentru aprobarea creării afacerii sînt atît de încăpăţînat grele încît se lasă, învins, păgubaş. Negreşit, corupţia e mare şi atotputernică. Dar nici legislaţia nu e permisivă, schimbîndu-se aiuritor, încît descurajează orice iniţiativă. Totul parcă e gîndit în vrăjmăşie contra investiţiilor străine şi nimeni şi nimic nu sparge acest blocaj al negaţiunii absolute. F.P.S., această instituţie coruptă şi greoi frenatorie, funcţionează, evident, împotriva scopurilor pentru care a fost creată. Satul românesc, cu o agricultură pitică şi lipsită de unelte, în care trăieşte, şi azi, 40% din populaţia ţării şi cam 28% din cea activă, e o deznădăjduitoare ruină. Preţurile produselor agricole sînt atît de dezavantajoase încît ţăranii preferă să lase pămîntul pîrloagă, neavînd bani pentru a-l cultiva. Iar industria e la pămînt, apelînd mereu la disponibilizări şi lichidări. Dacă în ţările foste socialiste din jur, şomajul s-a produs ca o consecinţă a reformei izbutite, la noi e creat de ineficienţă şi dezastru. Veniţi la putere prin alegeri libere, datorită atîtor promisiuni pentru schimbare, noii guvernanţi ai CDR n-au schimbat, de fapt, mai nimic. Totul bălteşte în neputinţă, incapacitate, delăsare şi corupţie interesată. De furat s-a cam furat tot ceea ce era posibil să se fure. Au mai rămas de exploatat hain posturile gras plătite, care sînt gospodăreşte repartizate după grupurile de interese ale celor la putere. Iar ţara geme în sărăcie aproape generalizată, continuînd să constate, disperat, că aproape nimic, de fapt, nu merge cum trebuie, cu cele cîteva excepţii amintite. Dar excepţiile, bune, nu fac regula. Şi asta, încă o dată, pentru că, în România, reforma, neînfăptuită, stagnează neputincios. Tare mi-e teamă că dacă mîine, printr-o minune, legislaţia s-ar îmbunătăţi permisiv, investitorii străini tot n-ar catadicsi să vină. Şi asta pentru că, între timp, s-a petrecut fenomenul recesiunii economice în ţările capitaliste avansate şi s-a diminuat capitalul posibil de investit. Degeaba am fi admişi, la reuniunea de la Helsinki, să participăm la tratativele pentru intrarea în Piaţa Comună a Europei. N-avem cum face faţă condiţiilor economice ale acestui proces de integrare şi tot în afara organismelor europene vom rămîne. Unii speră că în zece-cincisprezece ani, cît va dura, normal, acest proces, vom izbuti redresarea dorită. Tare mi-e teamă că e un vis treaz, ca atîtea altele. România a rămas retardată pentru încă multă vreme, pentru că, oricum şi oricît ne-am redresa, celelalte ţări europene nu stau pe loc pentru a aştepta venirea noastră. Decalajul retardării se adînceşte inevitabil. De fapt, de nicăieri şi de niciunde nu se vede luminiţa, aşteptată, a capătului culoarului. Nu numai pentru generaţia matură de astăzi, dar, probabil, nici pentru cea următoare. (De aceea, cu siguranţă, pentru cei tineri de astăzi izbăvirea dorită nu este decît plecarea în străinătate pentru a-şi găsi un rost).

E bine şi poate util să căutăm ceea ce merge, azi, totuşi, bine în organismul românesc. Dar nu e drept să ne plasăm speranţele în aceste segmente salvate de la marasmul generalizat.

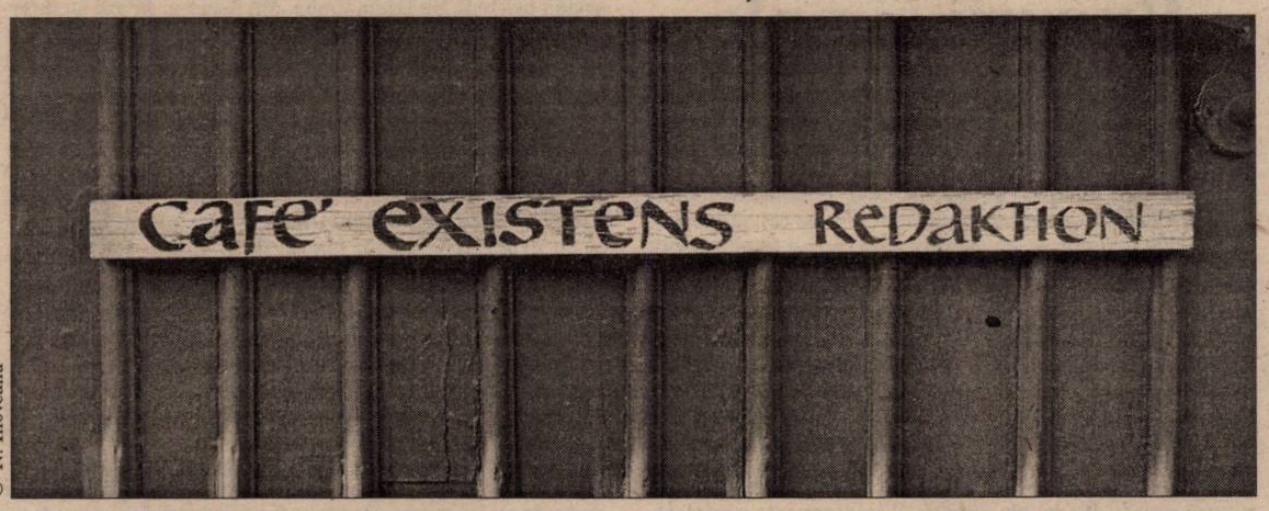

© N. Ilfoveanu

Interstiţii

Istorie şi ficţiune

Convingerea că există o istorie *unică* şi că faptele istorice au garanţia certitudinii vine şi din faptul că istoria a fost opusă, încă în primele tratate de poetică, ficţiunii; prima a fost socotită domeniul adevărului, al lucrurilor deja întîmplate, cea de a doua, s-a spus, e invenţie şi ţine de domeniul posibilului, al verosimilului. Acest mod de a gîndi relaţia istorie (realitate)-ficţiune a predominat vreme de secole şi îl regăsim în mai toate doctrinele şi curentele literare. Or, crede Umberto Eco, incert, fluctuant, interpretabil nu este adevărul ficţiunii ci, dimpotrivă, adevărul istoriei. Nu există nici o îndoială asupra modului în care s-a sinucis Doamna Bovary; la fel, ştim cu precizie cîte personaje mor, şi cum mor, în *Hamlet* sau în *Romeo şi Julieta;* nici un cititor nu se îndoieşte că Raskolnikov sau Puiu Faranga au ucis. Şi, lucrul cel mai important, nimic nu poate interveni, niei un document, nici o mărturie senzaţionale nu pot să schimbe datele aşa cum le-au prezentat, o dată pentru totdeauna, Flaubert, Shakespeare, Dostoievski sau Rebreanu: este exclusă posibilitatea să descoperim într-o bună zi că Emma Bovary a fost ucisă de soţul ei, că Julieta a murit dar că Romeo a fost salvat în ultimul moment sau că Hamlet s-a prefăcut mort pentru a fugi de lume şi a rămîne cu cărţile şi fantasmele sale. Dacă ficţiunea ne oferă, în acest plan, garanţia adevărului, realitatea şi istoria sînt permanent repuse în discuţie. Împrejurările morţii lui Beria rămîn confuze, despre asasinul (asasinii?) lui Kennedy tot nu ştim nimic sigur, contabilizarea victimelor masacrelor şi genocidurilor continuă să fie o operaţie dificilă, n-ar fi nimic neobişnuit dacă descoperirea unor documente ar schimba imaginea noastră asupra lui Napoleon sau Mihai Viteazul etc. etc. Universurile ficţiunii, conchide Eco, sînt mult mai puţin ceţoase şi nesigure decît universurile reale, deşi îndeobşte se crede contrariul. De aici, poate, acea *nevoie de ficţiune* ce nu este doar apanajul cititorului de tip „bovaric“: şi asta pentru că lectura romanelor ne dă sentimentul că ne instalăm într-o lume a certitudinilor şi a adevărului, în timp ce lumea reală e plină de capcane şi de neprevăzut.

Cînd am spus lectură „bovarică“ mă refeream, bineînţeles, la lectura care confundă planul ficţiunii cu planul realităţii: drama personajului flaubertian vine din faptul că nu regăseşte în realitatea înconjurătoare reperele şi certitudinile pe care le afla în universul ficţiunii. Constatăm însă că şi istoria poate inspira o astfel de lectură: cînd îi ceri adevăruri unice şi eterne, înseamnă că citeşti istoria aşa cum citeşti un roman, unde acţiunea are un număr limitat, mereu acelaşi, de evenimente şi personaje şi unde, la nivel strict faptic, nu există ambiguitate. Lectura bovarică refuză, de altfel, polisemia textului: ea are oroare de interpretările multiple privilegiind, din contra, o unică pistă, aceea care ia textul în *litera* lui şi care presupune că tot ceea ce se povesteşte acolo este adevărul adevărat.

Toate acestea îmi aduc în minte istorioara exemplară în jurul căreia Vladimir Nabokov îşi construia prelegerea inaugurală a cursurilor sale de literatură (prelegere reconstituită şi transcrisă mai tîrziu sub titlul *Buni cititori şi buni scriitori).* Literatura, spunea Nabokov, nu s-a născut în ziua în care un băieţandru, ţîşnind dintr-o vale neanderthaliană, striga „Lupul, lupul!“ fugind cît îl ţineau picioarele, urmărit de un lup fioros; literatura s-a născut în ziua în care băieţandrul a strigat „Lupul, lupul!“ fără ca vreun lup să se afle pe urmele lui. Aşadar: „Literatura este invenţie. Ficţiunea este ficţiune. A spune despre o poveste că e o «poveste adevărată» înseamnă a jigni şi arta şi adevărul. Orice mare scriitor este un mare iluzionist, dar la fel este şi hiperînşelătoarea Natură. Natura înşeală fără încetare. (...) Autorul de ficţiune nu face decît să urmeze calea trasată de Natură“. Literatura a luat naştere atunci cînd flăcăul a repetat figura cu lupul, amuzîndu-se de credulitatea semenilor lui. Că băiatul, finalmente, e mîncat de lup este, consideră Nabokov, mai puţin important: ceea ce contează e că această întîmplare a devenit o povestire şi că după modelul ei s-au născut atîtea altele.

Moartea băiatului nu este totuşi, am impresia, un simplu detaliu. Ea ne avertizează, mai întîi, că, bazîndu-se pe convenţie, adică pe minciună, ficţiunea nu e inocentă şi poate avea consecinţe nedorite. În al doilea rînd, ea ne arată cît de puternică este iluzia ficţională şi cît este de greu să găseşti codul lecturii corecte, în aşa fel încît să nu crezi că realitatea e tot ficţiune.

Alexandru CĂLINESCU

Robert LAZU

MODERNISMUL DIN PUNCT DE VEDERE TEOLOGIC

Într-un articol publicat în numărul 2, 1999 al revistei *Vatra*, „Trei surse medievale ale modernităţii filosofice", Alexander Baumgarten aducea cîteva importante completări unui eseu al nostru publicat în aceeaşi revistă („Reflecţii despre modernitate, *Vatra* nr. 12, 1998). Ipoteza centrală a textului său se referea la momentul originar al naşterii modernismului. Asumînd critic propriile noastre reflecţii ca şi pe cele ale lui Horia-Roman Patapievici, medievistul clujean propunea o altă geneză a curentului în cauză, cu rădăcini într-un moment istoric anterior condamnării lui Galilei: „procesul" intentat de episcopul Etienne Tempier doctrinei cerului intermediar dintre lumea sensibilă şi cea inteligibilă, doctrină colportată de filosofia greco-arabă în mediile universitare pariziene. Cu alte cuvinte, naşterea modernităţii ar fi avut loc în secolul XIII, mai exact în anul 1277. Atunci pomenitul episcop a condamnat, între altele, următoarea propoziţie de natură filosofico-teologică: *„Că există două principii eterne, adică corpul cerului şi sufletul lui"*.

Prin contribuţia lui Alexander Baumgarten, s-ar părea că ne găsim dintr-o dată excedaţi de multiplele origini ale modernismului: Horia-Roman Patapievici ne propune ca „moment 0" procesul lui Galilei (sec. XVII), Ioan Petru Culianu condamnarea lui Giordano Bruno (sec. XV), în timp ce Alexander Baumgarten acel mirific secol de aur al scolasticii, XIII, cînd Etienne Tempier respingea doctrina cerului intermediar. La o analiză atentă, argumentele celor trei autori par la fel de îndreptăţite prin soluţiile propuse, fapt care poate pricinui celor interesaţi de istoria mentalităţilor şi ştiinţelor o oarecare dezorientare. Aflaţi noi înşine în această situaţie, am reexaminat dosarul problemei ajungînd la cîteva concluzii pe care le vom prezenta în cele ce urmează.

În primul rînd, trebuie să recunoaştem veridicitatea interpretărilor autorilor menţionaţi. Toţi trei au dreptate. Originile modernităţii filosofico-teologice pot fi identificate deopotrivă în actul episcopului Tempier, dar şi în controversele prilejuite de Bruno şi Galilei. Lucru ce sugerează o geneză difuză a modernităţii, care, ca stare de spirit generatoare de structuri mentale, nu a cunoscut o naştere punctiformă, originată într-un moment istoric unic, precis determinabil. Mai mult, am putea spune că modernitatea „pluteşte" peste gînditorii întregii ere creştine (în acest sens Origen, Scottus Eriugena sau, mai ales Martin Luther sînt cît se poate de moderni), aşteptînd momentul prielnic manifestării. Orice cititor exigent va sesiza imediat precaritatea afirmaţiilor noastre. Înaintîndu-le, presupunem deja definit modernismul, fără însă a o face efectiv. Este o scăpare prea gravă pentru a fi trecută cu vederea. De aceea credem că nu ne putem continua investigaţiile, fără a încerca să găsim o definiţie adecvată.

Mediul în care modernismul a fost cel mai aprig dezbătut e teologia catolică din ultima parte a secolului XIX şi prima jumătate a secolului XX, cînd instituţia pontificală a fost confruntată cu această „ispită" extrem de subtilă. Recent, în periodicul *Nouvelle Revue Théologique* (Tome 121, no.1, 1999), teologul iezuit B. Joassart inventariază diferitele aspecte ale dezbaterii, consemnînd ultimele contribuţii în domeniu: M. Guasco, *Modernismo. I fatti, le idee, i personaggi* (Milano, 1995, 214 pp.), O. Weiss, *Der Modernismus in Deutschland. Ein Beitrag zur Theologiegeschichte* (Regensburg, 1995, 362 pp.), É. Poulat, *Histoire, dogme et critique dans la crise moderniste* (Paris, 1996, 739 pp.), P. Colin, *L'audace et le soupçon. La crise moderniste dans le catholicisme français (1893-1914)* (Paris, 1997, 523 pp.) şi É. Fouilloux, *Une Église en quête de liberté. La pensée catholique française entre modernisme et Vatican II (1914-1962)* (Paris, 1998, 325 pp.). Multitudinea şi dimensiunile impresionante ale monografiilor dedicate de autorii catolici subiectului nostru indică clar importanţa lui. În ciuda dimensiunilor tratării, problema cea mai dificilă rămîne însă definirea modernismului. Începînd cu eruditul Jean Riviere (autor al unui op fundamental, referinţă obligatorie şi astăzi – *Le modernisme dans l'Église*, Paris, 1929, 590 pp.) şi pînă la B. Joassart, autorul iezuit citat mai sus, toţi specialiştii recunosc existenţa acestei dificultăţi. Totuşi, cel puţin într-un punct putem identifica o unanimitate deplină: *modernismul teologic se naşte din dorinţa actualizării mesajului creştin în categoriile gîndirii contemporane*. Toţi „reformiştii", fără excepţie, pornesc de la premisa necesităţii „traducerii" kerygmei christice pe înţelesul omului modern, permiţînd astfel revitalizarea vieţii bisericeşti actuale. Problema e deci una hermeneutică: cum putem depăşi cezura istorică dintre momentul Întrupării şi contemporaneitate? É. Poulat surprinde această chestiune dificilă într-o constatare pe cît de lapidară pe atît de sugestivă: „La început este Iisus, apoi totul s-a complicat" *(apud* B. Joassart, *op. cit.*). Tocmai „complicaţia" survenită în interiorul Bisericii universale întemeiată de Mîntuitorul Christos e cauza directă a modernismului. Iată că putem obţine, pentru început, o primă definiţie (din punct de vedere teologic) a modernismului: *tendinţa hermeneutică de a anula distanţa dintre persoana istorică a lui Christos şi noi, „modernii", printr-o reinterpretare actuală a mesajului evanghelic*. Pentru hagiografie, pentru exegeza biblică şi dogmatică concecinţele acestei orientări sînt incalculabile. De fapt, ceea ce este pus indirect în cauză, e aşa-numita „creativitate dogmatică": pînă în ce punct poate interveni teologul cu subiectivitatea sa în interpretarea Revelaţiei? Constatînd devierile unor gînditori prea îndrăzneţi, Magisteriul catolic a intervenit energic condamnînd într-o enciclică celebră – *Pascendi* (1907) – tendinţele hiper-novatoare, care mergeau pînă la relativizarea completă a Revelaţiei şi a Tradiţiei. Urmărind firul dezbaterilor, putem decupa o a doua trăsătură definitorie a modernismului, în genere bine cunoscută. Ea a fost descrisă recent de domnul profesor Virgil Ciomoş în cadrul simpozionului internaţional de teologie şi filosofie „Gîndire şi Revelaţie" (Timişoara, 21-22 octombrie 1999). Aici, în conferinţa sa intitulată „Metamorfoza gîndirii fenomenologice", V. Ciomoş vorbea despre importanţa decisivă pe care o capătă subiectul cognitiv în filosofia modernă, lucru vizibil inclusiv în egologia husserliană. În consecinţă, Edmund Husserl (ca şi Descartes, Kant etc.) asimilează în „epistema" sa marca cea mai importantă (din punct de vedere antropologic) a modernităţii: *accentul decisiv pus pe subiect, care devine instanţa ultimă (sau primă) a cunoaşterii*. Teologia romano-catolică a resimţit deopotrivă pozitiv şi negativ respectiva deplasare de accent. Pericolul survine atunci cînd teologii, aflaţi sub imperiul eului propriu, ajung să se substituie autorităţii magisteriale punîndu-i sub semnul întrebării competenţa. Totodată acţiunile instituţionale „în forţă" pot avea efecte nefaste, reducînd opera gînditorilor Revelaţiei la statutul de imitaţie servilă şi sterilă a doctrinei oficiale, împiedicînd procesul evoluţiei dogmatice. Creativitatea ar fi anulată, viaţa bisericească căpătînd un caracter muzeal, desuet în raport cu provocările (post)modernităţii. Conciliul Vatican II arată însă clar că nu aceasta e dorinţa Magisteriului catolic.

Rămîne întrebarea: cum e posibilă creativitatea teologică? O interogaţie căreia chiar şi gînditorii ortodocşi ar merita să-i caute răspunsul. Care nu va fi niciodată aflat, fără asumarea provocărilor modernităţii.

* *Robert Lazu este redactor-şef al revistei* Altarul Banatului, *editată de Arhiepiscopia ortodoxă a Timişoarei*

EXPRESII ALE UNITĂŢII

Cum e posibilă creativitatea teologică (creştină), cum e posibilă, mai cu seamă o teologie care să asume creator provocările modernităţii? – e întrebarea cu care se încheie articolul alăturat al dlui R. Lazu. O problemă – esenţială pentru creştinismul contemporan – e formulată aici în termeni de „teologie" şi „dogmă" pentru că interogaţia aparţine, în acest caz, unei instituţii eclaziale şi disciplinei care o reprezintă. Problema s-ar putea însă lărgi, în mod legitim cred, dacă ne-am întreba care ar fi provocările modernităţii la care ar avea de meditat şi de reacţionat o *gîndire creştină*, nu neapărat determinată de contururile stricte ale specialităţii.

Aş adăuga la provocările prezentate de articol încă una, pe care am menţionat-o şi în alte rînduri. „Globalizarea" despre care se vorbeşte atît de mult ne pune faţă în faţă – în mod concret – cu diferenţa religioasă, cu prezenţa foarte apropiată a altor tradiţii spirituale. Diversitatea religioasă nu mai poate fi tratată ca un fenomen marginal, îndepărtat, ori ca subiect de studiu pur teoretic: ea face parte din lumea în care trăim. Sincretismele, reţetele personale ce combină după plac ingrediente religioase eterogene reprezintă valorificările minore, facile (şi deviate) ale acestei situaţii. Atenţia Bisericii catolice pentru celelalte ramuri creştine ori pentru un ecumenism încă şi mai vast constituie *politică eclezială* adecvată acestei stări de fapt; e expresia, devenită *program*, a fraternităţii spirituale. Însă, dincolo de ea, „globalizarea" şi diversitatea religioasă interpelează creştinismul în universalitatea, în *catolicitatea* sa: nu ca manifestare faţă de un celălalt; ci ca dimensiune şi problematică internă, proprie. „Creştinismul", spunea Simone Weil în *Attente de Dieu* (1942), „îmi apare catolic de drept, iar nu de fapt. Atîtea lucruri rămîn în afara lui: toată imensa întindere a secolelor trecute cu excepţia ultimelor douăzeci, toate ţările locuite de rase de culoare, toată viaţa profană în ţările de rasă albă, toate tradiţiile acuzate de erezie, toate lucrurile ce decurg din Renaştere, prea adesea degradate, dar nu lipsite de valoare... Cred că obligaţia stringentă a următorilor ani e să aducă în faţa publicului posibilitatea unui creştinism cu adevărat încarnat... Or, cum ar putea el circula prin carnea tuturor naţiunilor Europei, dacă nu e catolic, dacă nu conţine în el totul, absolut totul?" Problema care se pune, în acest caz, pentru o gîndire creştină nu e aceea de a tolera, a respecta, a studia alte tradiţii, ci de *a colabora* cu ele pentru a lărgi şi nuanţa înţelegerea propriului său mesaj, pentru a înainta în înţelegerea lui. Hermeneutica propriei tradiţii poate beneficia astfel de experienţele altor căi, şi le poate integra: ca perspective ce luminează drumul pe care te afli. Simone Weil, ea însăşi, interpretează date ale filozofiei, ştiinţelor şi artelor Greciei vechi ori ale hinduismului şi budismului pentru a face manifest sensul de profunzime al unor „locuri" creştine esenţiale. H. Corbin nu a restituit la rîndul său conştiinţei europene acel *mundus imaginalis*, teritoriu al *corporeităţi spirituale*, perceput şi teoretizat de filozofii vizionari ai islamului? – temă atît de înrudită cu cea a „simţurilor spirituale" despre care vorbeşte creştinismul, în special cel răsăritean, de la Origen încoace. În încheierea introducerii la „Predicile" Magistrului Eckhart, Jeanne Ancelet-Hustache (Paris; 1974) amintea de sensibilitatea cu care anumiţi autori creştini apuseni s-au îndreptat către tradiţiile contemplative ale Orientului: Rudolf Otto cu a sa *West-östliche Mystik* (1926), benedictinul Dom Henry Le Saux *(La rencontre de l'hindouisme et du christianisme*, 1965), trapistul Thomas Merton, autor al unor studii asupra tradiţiilor religioase ale Asiei (mai ales budism şi taoism). „În dorinţa sa de deschidere spre lume, papa Ioan al XXIII-lea a îndemnat pe catolici să scruteze cu loaialitate căile spre Dumnezeu, altele decît ale credinţei lor... La fel papa Paul al VI-lea i-a exhortat să perceapă suflul Spiritului în religiile necreştine". (Ambii pontifi fiind legaţi de conciliul Vatican II.) Asemenea eforturi, asemenea întreprinderi nu conduc spre sincretisme religioase ori spre dizolvarea creştinismului într-o religiozitate vagă, nici nu vizează construcţia ad hoc a unei pretinse „religii universale"; dimpotrivă, ele amplifică şi rafinează percepţia intelectuală a propriei tradiţii, îi actualizează în mod autentic catolicitatea: catolicitatea înţelegerii.

În fine, aş mai face o remarcă legată de aducerea în actualitate a mesajului creştin. Aşa cum pare să o conceapă modernismul (teologic), ea ar consta, ni se spune în articolul alăturat, în *tendinţa hermeneutică de a anula distanţa dintre persoana istorică a lui Christos şi noi, „modernii", printr-o reinterpretare actuală a mesajului evanghelic*. Dacă e vorba doar despre anularea distanţei între noi, modernii şi o persoană istorică – fie ea şi cea a lui Christos – arheologia, istoria, ştiinţele umanului în genere ar fi, cred, îndestul de vrednice să realizeze acest deziderat. O tradiţie spirituală, însă, oricît de actualizată, nu-şi poate propune să funcţioneze doar ca o maşină a timpului. Ea nu-şi propune să efectueze racursiuri *în istorie*, ci să lege istoria de actualul divin atemporal. Evanghelistul Ioan nu a fost numit „teolog" pentru că era un apropiat al lui Iisus ca „persoană istorică", ci pentru că – plecîndu-şi capul pe inima Lui – a devenit intimul Logosului, participant la realitatea Sa trans-mundană. Intimitatea cu această realitate e ţinta ultimă a oricărei tradiţii spirituale. Ca expresii ale acestei intimităţi, traducem aici două mărturii, excepţionale, aparţinînd una, islamului, alta, creştinismului: rugăciunea unei misice musulmane de mare faimă, Râbî'a, care a trăit la Basra în sec. VIII al erei creştine şi poemul compus de o călugăriţă din mănăstirea Unterlinden, unde predica Magistrul Eckhart (sec. XIV).

Râbî'a: „Doamne, tot ce mi-ai hotărît ca lucruri pămînteşti, dă duşmanilor Tăi; şi tot ce mi-ai hotărît în lumea ce va să vie, dă prietenilor Tăi; căci mie Tu îmi eşti de ajuns.

Doamne, dacă Te iubesc din spaimă de infern, arde-mă în infern, şi dacă Te iubesc în nădejdea paradisului, izgoneşte-mă din paradis; dar dacă Te iubesc numai pentru Tine, nu mă lipsi de frumuseţea Ta cea veşnică.

Doamne, singura mea îndeletnicire şi singura mea dorinţă în lumea aceasta este ca, prin toate lucrurile create, să-mi amintesc de Tine; iar în lumea ce va să vie, prin toate lucrurile lumii ce va să vie, să Te întîlnesc. Aşa este precum am zis; însă Tu fă cum îţi este voia."

Călugăriţa din mănăstirea Unterlinden: „Spiritul meu a devenit sălbatic,/ a părăsit toate diferenţele/ acolo, sînt fără de imagini,/ în realitatea mea simplă... Simţurile au dispărut,/ raţiunea nu mai cuprinde nimic/ Cînd, în lăuntru, El zboară... E ceea ce se revelează/ Fiinţa nudă... Pentru mine/ timpul şi veşnicia s-au risipit/ căci m-am statornicit/ cu totul în unitate." (**A. M.**)

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Glosar de tranziţie

Parking

Spre deosebire de perpetuu-mobil, automobilul este un vehicul care, din cînd în cînd, stă pe loc. Denumită sub dictatură „parcare“ această stare a fost rebotezată, democraţia tranziţiei preferînd să îi spună „parking“. Schimbarea semantică semnalează schimbări logistice. Termenul neaoş indica repaosul maşinilor neaoşe – starea pe loc a maşinilor internaţionale reclama un termen internaţional. Perfect potrivită pentru Oltcit, parcarea ar fi cu totul inadecvată pentru Mercedes.

Pe lîngă cea semantică, tranziţia a mai adus în acest domeniu încă două schimbări: una de ordin statistic, cealaltă de ordin funcţional. Statistic vorbind, în anii tranziţiei creşterea numărului de maşini rivalizează cu cea a numărului de cerşetori. Paralelismul nu exclude diferenţele: tot mai multe automobile provin din Vest, de unde sînt aduse pe căi nu întotdeauna descifrabile, pe cînd cerşetorii sînt de obîrşie autohtoni şi se înmulţesc prin efectul reformelor economice. Contrar aparenţelor, între cele două boom-uri ar putea exista o anume intercondiţionare.

Schimbarea de ordin statistic germinează schimbarea de ordin funcţional. Pe vremea dictaturii, principala funcţie a automobilului nu era deplasarea, ci parcarea. La originea acestei priorităţi stăteau trei categorii de restricţii: interdicţia folosirii maşinilor particulare pe timpul iernii, regula duminicilor alternative şi, mai ales, penuria de carburanţi. Regimul muncii forţate, impus populaţiei, era compensat de regimul reproşului forţat, impus automobilelor. Restabilind libertatea de a circula, tranziţia a suscitat două probleme insolite, una ţinînd de legile fizicii, cealaltă de cele sociale. Problema fizică: pe cînd numărul maşinilor s-a înzecit, spaţiul urban în care ele pot circula ori staţiona a rămas neschimbat. Vechea diviziune a arterelor urbane în carosabil şi pietonal a devenit astfel vetustă. Consecinţa socială este de la sine înţeleasă. În goana după spaţiu automobilele parchează pe trotuare izgonindu-i pe pietoni care, invadînd carosabilul, împiedică maşinile să circule. Locul luptei de clasă îl ia lupta inegală dintre pietoni şi conducători auto. Social la origine, conflictul pecetluieşte această inegalitate prin transferul său univoc în politic. Orice democraţie are automobile, dar nu orice democraţie are un partid al automobiliştilor, căruia nu i se opune un partid al pietonilor şi care nu vizează numai fotolii parlamentare, ci şi fotoliul prezidenţial.

Ţelul meta-electoral al acestui partid post-modern: transformarea Cotrocenilor în primul parking al naţiunii.

Pavel CÂMPEANU

Bazar

Alţi eroi, alte eroine

Statutul de vedetă ţi-l consacră cotele de audienţă, dar şi revistele mondene sau gen magazin. Paginile lor pot produce propriile vedete (care, altminteri, nu prea au de-a face cu cotele de audienţă) sau le pot ignora (şi, în timp şifona sau chiar distruge) pe altele care nu figurează în topul redactorilor de specialitate. Se creează, astfel, un nou soi de vedetă: cea de revistă frumos colorată şi de vieţi celebre naratoare. Nu oricine poate ajunge la statutul de „erou/eroină a timpurilor noastre“; pentru acest privilegiu, trebuie să aibă o viaţă nici prea-prea, nici foarte-foarte, care să se încadreze în ce s-a descoperit că piaţa cere. Protagonistul/protagonista trebuie să fi muncit pentru celebritatea sa; dar nu fără să fi fost ajutat de natură, care, precum lui Hercules cu şerpii sau lui Făt-Frumos cu paloşul tătîne-su, i-a dat niscaiva semne: Simona Mihăescu, de la Acasă TV, recita poezii sau juca în piese de teatru la festivităţi; Ioana Moldovan dădea reprezentaţii pentru musafiri, îmbrăcată în hainele mamei; Radu Coşarcă citea *Estetica* lui Vianu in Politehnică şi a fost redactor-şef la gazeta *Infanteristul* (conform *TV Mania)*. Nu doar semnele, ci şi datul natural al fiecăruia dintre cei descrişi. I-a determinat să ajungă vedete. Trăsăturile de caracter pe care mulţi le aleg pentru a se autocaracteriza nu sînt cele pe care le-am asocia unei vieţi „periculoase“ la prima vedere, ci unele mai aşezate: Simona Mihăescu spune (în *TV Mania)* că este, în primul rînd, serioasă şi sinceră; la fel afirmă şi Ioana Moldovan. Trăsăturile „de casă“ se manifestă şi în preferinţele culinare ale vedetelor: tot în *TV Mania,* Bianca Brad declară că îi plac şoriciul de porc şi piftia.

Sigur că vedetele n-ar fi cu adevărat vedete dacă nu ar avea şi ele excentricităţile lor. În *TV Mania,* excentricităţile permise sînt cuminţi, încadrîndu-se în linia generală, plăcut-moderată a poveştii: de pildă, aceeaşi Bianca Brad îşi permite să poarte bikini roşii de anul nou, „după obiceiul italienilor“; lui Mihai Călin îi place să fie din cînd în cînd singur şi să mediteze, Radu Coşarcă şi soţia lui şi-au „scos pîrleala“ cu pupatul în Italia... În privinţa „vieţii sentimentale“ sau de familie, eroii şi eroinele contemporane se comportă tot ca modele: au, în general, vieţi impecabile şi sînt constanţi: Simona Bălănescu, prezentatoare meteo de la Prima TV, declară că nu a avut prea mulţi iubiţi, tocmai pentru că îi place să fie fidelă *(Evenimentul de weekend);* Virgil Popescu „a rămas tot cu gîndul la Oana Sîrbu“ *(Evenimentul de weekend);* iar Lucian Mîndruţă s-a îndrăgostit, ca-n seriale, de doctoriţa bunicii.

Sigur, există şi reversul medaliei, „fetele rele“ şi băieţii nebunatici, pregătiţi pentru rolurile mamei sau surorilor vitrege ori ale fraţilor rătăcitori: în *Libertatea weekend,* Anda Adam, pozează în desuuri şi afirmă că nu are complexe şi că vrea să pozeze pentru *Playboy;* Bianca Brad (tot în *Libertatea weekend)* trece în „tabăra adversă“ şi afirmă că, de Anul Nou, nu va purta deloc lenjerie; în *Naţional,* la capitolul poze de vedete, Ramona Bădescu apare alături de patru masculi aproape goi, iar actorul Costin Mărculescu, o vedetă creată de revistele de specialitate, ne este prezentat alături de două groaznice tinere în chiloţi.

Revistele mondene au început să-şi impună propriile imagini asupra vedetelor, dînd diverse înţelesuri termenului: ori self-made men/women, muncitori şi duri cu ei înşişi, ori răsfăţaţi/răsfăţate ai/ale destinului, ori personaje independente şi temerare, ori eroi/eroine intempestivi/e gata de gesturi imprevizibile şi lipsite de complexe pentru a-şi îndeplini destinul. Dar ce atîta filozofie; pe scurt, să fii vedetă înseamnă să ai curajul Marijuanei (cîntăreaţa ce a cîntat cu BUG Mafia): să fii prima persoană din România ce şi-a tatuat o steluţă aurie pe un dinte (conform *Unica).*

Iaromira POPOVICI

Piţurcă şi realitatea noastră bingomană

...Triţă Făniţă şi Vasile Lupu,
legile pămîntului, pădurii şi caselor,
imediat cei 13 ghenerali de la 1848 şi cei trei procurori craioveni de la 1999, care...

A doua zi, manualul de istorie pentru a 12-a;

a treia zi, manualul de română pentru a 9-a plus un an de la lansarea lui Teleeurobingo Show la care se uită duminical 5 milioane de români şi unde mînîncă o pîine bunicică 10 mii de salariaţi;

a patra zi, veşnica tranşă de la FMI care se dă sau nu se dă...

Realitatea, draga de ea, e inepuizabilă, nu ne plictisim o clipă, zilnic avem ce face, la ce ne uita şi discuta, numai ingraţii şi ipocriţii pot declara că se plictisesc în România şi un căscat le rupe maxilarele. Pe dracu! Ori la bal, ori la spital, totul e scandal.

Dovadă penultimul – mai lung decît o nuntă sau un doliu naţional – al demiterii lui Victor Piţurcă de la cîrma naţionalei de fotbal, după ce obţinuse calificarea în turneul final al Campionatului European. Nu se aştepta nimeni la bubuiala asta în plin cer senin, cum numai naţionala asta deţine deasupra capului ei – naţionala declarată „o catedrală a neamului“ la ora cînd „fotbalul e o religie mondială“.

Scandal naţional, scandal de Tuc(idide) Show – unde totul e istorie, manual(ă), (m)orală – obligatoriu machetat „pe a'ntîia“, în toate cotidienele, între violuri, jafuri şi şmecherii.

Din ce se luară? Din nimic. Nu chiar din nimic. Din bani. Nu se spune pe faţă, „în clar“, dar toată lumea ştie că atunci cînd nu se spune nimic clar, e din cauza banilor. Restul e, într-adevăr, vorbă. Spectacol de dimineaţă pînă seara, de seară pînă în zori. Că Piţurcă a zis, că Piţurcă n-a zis. Că Hagi a înţeles, că Hagi n-a înţeles. Că Piţurcă e valoare, că Piţurcă e non-valoare. Că „Piţi a jignit“ şi Hagi e omul lui „nu admit“. Că Hagi e un mit şi „Piţi“ un... pit! Muzica! Muzica!

Ţinînd seamă că, la „Dilema“, sînt doar doi redactori care pricep fotbalul şi profunzimile lui şi că acelaşi procent redus de pasionalitate se poate găsi, după succesul ultimului nostru sondaj-anchetă, şi printre cititori, nu-mi rămîne decît să respect profilul publicaţiei noastre de nespecialitate şi să reliefez momentele de vîrf ale scandalului din punctele de vedere cioclopedice care interesează dilematicii: politic, literar-artistic şi psihotic.

Politic, se poate consemna că evenimentul a produs pentru prima oară după '89 o coincidenţă de opinie între doamna Roxana Iordache şi domnul Adrian Păunescu, amîndouă persoanele fiind pentru o reconciliere curat naţională între antrenorul muritor şi fotbalistul ne. Pentru cei care, de un obsedant deceniu, ştiu ce prăpastie se cască între intransigenta militantă de dreapta şi inflexibilul om de stînga, această consonanţă în păreri, fie şi numai în acest domeniu, e mărturia supremă că fotbalul e capabil de orice minune, paralizînd chiar convingerile politice ale unor oameni care nu pot trăi fără politică. Fără „cazul Piţurcă“, n-am fi trăit clipa cînd personalităţi de talia dnei Iordache şi de gabaritul dlui Păunescu – perfect opuse din p.d.v. politic – pot pune mai presus de orice interesul naţional care se confundă, la noi, cu interesele naţionalei de fotbal.

Trecînd la literar-artisticul care însoţeşte, tot la noi şi tot obsedant, orice păruială în viaţa publică, trebuie extrasă bine, cu penseta, din magma declaraţiilor, opinia unui vicepreşedinte al Federaţiei Române de Fotbal care, fiind de partea lui Piţurcă, a declarat că situaţia antrenorului demis îi aminteşte de „Mioriţa“, „o odă – în viziunea sa – adusă tîlhăriei nepedepsite, în care doi tîlhari omoară un om cinstit“. Nu s-a mai auzit pe această gură de rai unde balada acestei oiţe ne însoţeşte fiecare pas, o asemenea interpretare a ei în contextul zilei.

În sfîrşit, din p.d.v. psihotic, cea mai semnificativă realizare s-a lăfăit pe prima pagină a unui cotidian bucureştean unde s-a machetat atent un fel de poem, anonim, tinzînd prin literă şi spirit la a deveni un manifest, în chiar ziua cînd Federaţia trebuia să se decidă dacă îl demite sau nu pe Piţurcă. Iată-l în toată frumuseţea lui vehementă, ba chiar torenţială:

„Între o ploaie urîtă, grea şi o vreme dulce ca o seară de august, ce alegem?

Între ciupitura unui ciuline şi mîngîierea unei orhidee, ce alegem?

Între răpăiala demență a unei ciocănitori, asemănătoare unui toboşar drogat, şi cîntecul unei privighetori, ce alegem?

Între autobuzul 331 şi o limuzină decapotabilă, ce alegem?

Între o vrăjitoare speriată de propria urîţenie şi Naomi Campbell sau Linda Evangelista, ce alegem?

Între impostură şi adevăr, ce alegem?

Dar între Piţurcă şi Hagi? Pe cine alegem, doamnelor şi domnilor?

Cît de proşti trebuie să fim ca să îl alegem pe Piţurcă?“

Dacă prostia a fost privită, cel mai simplu, ca o inadecvare la obiect, aici avem un document memorabil în sprijinul acestei definiţii. Delirul acesta metaforic dă măsura „cazului Piţurcă“, atît în înălţime de pisc cît şi în profunzime de gînd. Ce-i drept, n-a mai durat mult. După nici 48 de ore de la demiterea organizatorului victoriilor noastre în sistemul 4-2-4, se devasta primăria din Braşov şi ţara trecea la alte poeme, conform cîntării şi ea nemuritoare: „Frumoase versuri scrie ţara, de dimineaţa pînă seara“: Realitatea noastră, draga de ea, este şi va fi bingomană sau nu va mai fi deloc.

Radu COSAŞU

Regula jocului

● *Fiica generalului* – După un film-chewing-gum cum a fost *Con Air*, versatilul Simon West revine cu un thriller/dramă psihologică scris de tandemul Christopher Bertolini-William Goldman (scenaristul lui *Butch Cassidy..., Toţi oamenii preşedintelui* şi *Misery),* după un roman al lui Nelson DeMille; jucat superlativ de Madeleine Stowe, James Woods şi de un John Travolta supraponderal, dar nu mai puţin în formă, *F.g.* este, din păcate, cam singurul film actualmente pe ecrane care merită văzut... **(a.l.ş.)**

● Întrucît Festivalul Naţional de Teatru nu şi-a expus nici un fel de criterii de selecţie, este de presupus că cele zece spectacole sînt toate bune şi foarte bune. Începe duminică, 21 noiembrie, la ora 18,30 la Sala Mare a Teatrului Naţional. **(M. B.)**

HUMANITAS
cartea care dăinuie
34 000 lei

Un eseu despre religia naţiunii şi şansele ei de perpetuare în secolul XXI

Imaginarul publicitar

O campanie de relaxare

Marile oraşe aplatizează. Privesc iureşul din Piaţa Romană şi, pentru o clipă, mi se pare că sîntem o aglomerare de *bannere* înfipte în carnea oraşului de o mînă nervoasă. Nu ştiu ce e mai urît în povestea asta: comparaţia însăşi, graba din ochiul bucureşteanului privindu-şi concitadinul sau faptul că nu mai e nimic de văzut pe feţele noastre. E acelaşi sentiment cu cel pe care îl încerci trecînd zilnic pe lîngă panourile publicitare. De la un timp nu le mai vezi, le înregistrezi doar.

Şi totuşi, mai nou, cine are drum între Romană şi Universitate nu poate să nu ridice capul şi să nu privească.

Un prim plan cu picioare lungi de femeie aşezată într-un fotoliu de sticlă. Oricum l-ai întoarce, e o cupă dublă în care femeia se va cuibări ca într-o clepsidră. Ceva mai încolo, pe bulevard, o altă femeie, cu aripi. Lucru incert, ireproşabil, fiindcă nimeni nu poate sparge codul estetic: sînt aripile ei sau ale rochiei pe care o poartă? Apoi, chiar mai departe, un cap culcat pe spate, cu ochii acoperiţi de lentilele imense, ermetice, ale unor ochelari de soare. Şi, în sfîrşit, aproape de Universitate, un bărbat stînd într-o postură yoga uşor adaptată: vi rasana (postura eroului, sau a virilităţii). De ce să ridicaţi capul şi să priviţi? Pentru că, în această lume ca o competiţie a picioarelor, a schimburilor lingvistice dintre şoferi şi a tuturor lucrurilor pentru care competiţia a fost reinventată, dacă într-o zi planeta s-ar întoarce pe dos precum o mănuşă, noi am fi omuleţii aceia gri cu ochii roşii de praf care zgîndăre universul. Pentru că într-un loc din centrul capitalei în care oamenii sînt toţi în picioare, mişunînd la nesfîrşit sau aşteptînd în staţie, cineva îşi va da brusc seama că vrea să se aşeze, la fel ca femeia din poster, care-i zîmbeşte. Limbajul baretelor încolăcindu-i gleznele, apoi gambele, de la sandale şi pînă sus, dincolo de genunchi, va fi mai expresiv decît orice enunţ. Sau poate îşi va da seama că vrea să zboare sau să se culce pe spate, la soare sau că vrea să se relaxeze într-o postură yoga şi să aibă sentimentul vitalităţii. Va privi ultimele trei afişe şi va fi plăcut surprins să constate că *atitudinea creează viitorul*. Va crede însă şi că *rafinamentul filtrului charcoal* este la fel de mare ca cel al lentilelor care protejează ochiul de ultraviolete sau al tehnicilor yoga? Va crede că aerul pe care îl respiră are ceva în comun cu alegerea cromatică perfectă, de albastru şi alb a noii campanii publicitare lansate de firma Kent? Nu trebuie decît să citească mai jos cu cîteva rînduri sau să privească griul de dinăuntrul trupului sau în ziua în care ne vom întoarce pe dos ca o mănuşă pentru a ne contempla din afară.

Şi totuşi, dacă treceţi prin centru..

Alice POPESCU

CASP

Am constatat cu îngrijorare dispariţia din programele de televiziune – mai precis, ale postului „Atomic“ – a serialului de desene animate *South Park*. Înţelegem că CNA-ul a luat această decizie (parte a unui pachet de interdicţii vizînd şi alte emisiuni) pentru a „proteja“ copiii de „limbajul scandalos“ şi de „violenţa“ acestui serial... Ce nu înţelegem este

1. cum de a putut crede cineva din componenţa CNA-ului că *South Park* este un serial „pentru copii“,

2. cum de nu s-a gîndit nimeni din componenţa CNA-ului la soluţia, foarte la îndemînă, a sugerării unei alte ore (mai înaintate) de difuzare a serialului şi – aşa cum s-a mai propus – a unui sistem de *ratings* care să protejeze atît publicul „vulnerabil“ (i.e. copiii) de „influenţa“ aspectelor incriminate, cît şi publicul amator de *South Park* (i.e. adulţii) de neplăcerile unei decizii restrictive.

A considera *South Park*-ul un serial pentru copii este la fel de îndreptăţit ca şi a considera *Ferma animalelor* un manual pentru zootehnişti. A-l interzice, pe considerentele deja amintite, are, însă, la fel de mult de a face cu fabula lui Orwell ca şi cu zootehnia; iar aplicarea lor în cultură duce la aceleaşi rezultate...

Înţelegem, firește, că nu oricine are înclinaţia şi dispoziţia de spirit pentru a savura umorul „gros“ din *South Park*. Ceea ce nu înţelegem este de ce această înclinaţie trebuie tratată ca un delict, sancţionabil prin interzicerea serialului...?

Din observaţii fatalmente empirice, am constatat că fanii *South Park*-ului sînt adulţi educaţi, în general tineri cu şapte ani de acasă, vorbitori de engleză, cu un gust pronunţat pentru umor negru şi pentru fenomenul subculturilor. Ne este greu să credem că ei reprezintă un pericol pentru ei înşişi – prin „expunere necontrolată“ la „limbajul şi violenţa“ serialului – şi, prin extensie, pentru societate, altfel decît o poate face orice expunere necontrolată la micul ecran şi la subregnurile mentale care o traversează de la stînga la dreapta.

Înţelegem, totodată, că distinşii membri ai CNA-ului pot să nu guste, necum să înţeleagă, subtilităţile unui serial „alternativ“ precum *South Park*-ul: chestiunea se poate rezolva, oricare dintre studenţii UATC-ului fiind în stare – de vor fi găsind timp pentru asta şi de vor fi fiind solicitaţi – să le predea membrilor CNA-ului un curs scurt de southparkologie şi – în general – de echidistanţă postmodernă.

Ceea ce ne obligă să remarcăm că, în vreme ce industria audio-vizuală a divertismentului devine, peste tot în lume, un domeniu reglat de cerinţele unui public din ce în ce mai tînăr, organismul îndrituit să „regleze“ audio-vizualul românesc (CNA-ul) este format din personalităţi competente, influente, melifluente, insistente, dar – dacă luăm în calcul vîrstele şi facem o sumă – multiseculare... (în Franţa, mereu un exemplu cînd vine vorba de audio-vizual, organismul care „cenzurează“ filmele – prin stabilirea respectivelor *ratings*, nicidecum prin interzicerea lor – este format inclusiv din elevi de liceu!)

Înţelegem, prin publicarea acestui Protest, să dăm ocazia CNA-ului de a reveni asupra unei decizii pripite, dispunînd reluarea difuzării *South Park*-ului pe postul „Atomic“. În caz contrar, cei care semnează prezentul Protest (a cărui listă rămîne deschisă) se constituie automat într-un Comitet pentru Apărarea *South Park*-ului – CASP –, care este hotărît să acţioneze în judecată CNA-ul. (În numărul viitor al *Dilemei* vom publica o Addenda intitulată „*South Park*-ul explicat adulţilor“.)

Semnează:

Alex. Leo Şerban – critic de cinema, lector la UATC, membru în comisia de experţi a Consiliului Europei; Mihai Chirilov – critic de cinema; Virgil Codarcea – fotograf; Anca Grădinariu – scenaristă; Cristian Munteanu – jurnalist; Dan Stanciu – scriitor; Cezar Paul-Bădescu – jurnalist; Cristian Ghinea – jurnalist; Adrian Cioroianu – istoric; Magdalena Boiangiu – jurnalist

Revista *Dilema*
vă invită
vineri, 26 noiembrie, ora 17,00
la sediul Fundaţiei Culturale Române din Aleea Alexandru, nr. 38 la întîlnirea redacţiei cu colaboratorii şi cititorii.
Membrii
Asociaţiei Române de Dezbateri, Oratorie şi Retorică (ARDOR)
vor face o demonstraţie de dezbateri cu tema „Restrîngerea libertăţilor presei“

Din fanfare funerare

Cuptorul lui *oma*

Domnul moş Vlai Iustina era împletitor de mături, domnul Perianovics pregătea pentru clienţi sifon căruia i se spunea soda, mai erau alţi cîţiva, bunăoară Giurca-bacsi era „henteş„ adică tăia porcii la domiciliul clientului. Fiecare făcea cîte ceva, menţinea, adică, viu capitalismul, era şi baba care prepara turtă-dulce pentru clienţi sub formă de cruce şi cu boabele acelea de la rozariu pe care îşi preumblau degetele babele nemţoane, îmbrăcate la stas că te şi speriai, ca la armată, adică la negru erau înţolite băboanţele, cu laibăre de postav, veneau şi bolboroseau una alta pe sub intrarea la basilica Fecioarei, în conversaţie cu metafizica, şi pe deasupra lor se lăţeau, pe bolta templului, cîţiva îngeraşi bucălaţi, la nud, desprinşi parcă din, nici nu ştiu cum să-i spun chestiei ăleia, o bucată de pînză brodată, atîrnată pe zidul de deasupra cuptorului.

Doi broscoi din aceştia dolofani agăţaţi de o ghirlandă din boboci de trandafiri erau pe zdreanţa aceea, dedesubtul ei scria ceva în nemţeşte sau în ungureşte, că nici nu pot spune prea bine în ce limbă întrucît lîngă cuptor stătea un băboc foarte mare şi întunecat, noi treceam din camera lui Hanţi Breier, nepotul ei dintr-a unşpea de liceu, ca să ne facem nevoile. Ne venea să ne ducem undeva deoarece beam vin şi în urma acestei isprăvi tot mai des ne venea treaba mică şi atunci treceam prin bucătărie şi spuneam lui „oma“, bună seara, şi urîtania nu spunea nimic, nici de bine, nici de rău, stătea lîngă plita cu dungi împodobită de jur-împrejur cu nişte suporţi din alamă, un fel de ţevi pe care băbocul îşi plasa diferite zdrenţe de spălat vase pentru ca să se usuce, gălbejite de atîta folosinţă, de atîta îngrijire, spălare, frecare cu nisip, mai apoi ungerea la intervale numai de ea ştiute cu un fel de ceva negru dintr-o cutiuţă pătrată. Vix, îi zicea substanţei, iar operaţiei vicsuire şi se asemăna prea bine cu operaţia similară aplicată pantofilor. Să nu credeţi că nu pricep cum se prezenta cuptorul, că nu-mi amintesc adînca şi definitiv complicata sa alcătuire. Dacă ar fi evoc maşinăria m-ar umple pe loc nostalgia şi aş cădea în păcatul sentimentalismului romantic. E iarnă, domnilor, vin de la stradă, şi bocancii uzi de zăpadă mi-i aşază bunica, Dumnezeu s-o odihnească, proptiţi cu vîrfurile de lada de lemne. Prea bine cunosc instalaţia asta, cuptorul cu picioarele de fontă îndoite elegant în afară de parcă ar fi fost o chestiune barocă numai bună de analizat de cunoscutul erudit Gustav René Hocke, un jugendstil era cuptoriţa aceea, un ceva ca nişte gheare de pisică o susţineau la o distanţă convenabilă de *hocărlu'* pe care stătea *oma-băbocul*, „bună seara, *oma*“, ziceam în drum spre treaba mică, adică la closetul acela din cărămidă, curat, cu capac frumos de lemn tăiat cu meşteşug, cu un soi de promontoriu exterior care întrerupea cercul adus din rindea ca să nu-ţi obosească bucile cînd stăteai acolo, şi cum spun ieşitura aceea era prea bine plăsată ca bărbaţii să nu necinstească scîndura cu urină fără voia lor datorită specificului anatomic prea bine cunoscut care le defineşte alteritatea, şi cum spun capacul era plasat deasupra ca să nu răbufnească afară mirosuri şi muşte, tot acolo mai erau pe pereţi poze din revista „Femeia“, editată de organizaţia socialistă a femeilor din RSR, iar alături erau tăiate ordonat fîşii din „Neuer Weg“ pe post de hîrtie igienică numai bună de folosit.

A venit Giurcă-bacsi şi taie porcu', l-a tăiat deja, şi acum te afli în faza finală

Să revin pe poteci evocatoare mai apăsat sentimentale. Încredinţez posteritatea că mai erau deasupra plitei cuptorului lîngă care veghea *oma,* nişte cercuri, verigi le numesc românii, adică un soi de ceva care înlesnea ceea ce se întîmplă azi la cuptoarele cu microunde cînd butonul reglează la buticul din colţ cantitatea de căldură în aşa fel încît să putem degrabă primi hamburgerul. Şi la cuptorul lui *oma* aveau verigile acelea o misie asemănătoare. Vă explic cum se petrecea treaba: să zicem că aveai de pus pe plită o oală mare, din aceea de douăzeci de litri, cu gheaţă şi zăpadă la topit pentru ca să obţii apă bună pentru spălat rufele sau, altfel, a venit Giurca-bacsi şi taie porcu', l-a tăiat deja, şi acum te afli în faza finală, aceea în care trebuie topită untura şi bucăţile de clisă porcină stau cu toate în aceeaşi oală. Cum procedezi ca să obţii ceea ce la aragaz sau la plita electrică dobîndeşti prin răsucirea butonului? Apuci din lada pentru lemne cîrligul, un ceva lung cu un mîner care însoţeşte vătraiul, şi te îndreptăţi cu el spre mijlocul plitei; în mijlocul verigilor acelora se află cea mai mică, ea are la mijlocc o adîncitură şi un fier, o bară mică de fontă pe care babele o vicsuiesc la vreme potrivită: cu vîrful cîrligului o scoţi din angrenaj, la fel procedezi şi cu celelalte pînă ţi se oferă ochilor flacăra şi jarul orbitor.

Ar mai fi de evocat şi alte asemenea, bunăoară, nu departe, chiar la extremitatea cuptorului se mai afla capacul, şi el cu mîner din alamă, care acoperea un bazin îngust şi adînc cu apă. Vreţi să ştiţi care-i rostul lui? Vă răspund prin analogie: răsuciţi dumneavoastră butonul roşu de la chiuveta din nichel care vă împodobeşte bucătăria, al domniilor-voastre kitchen postmodern, şi veţi afla răspunsul: cu apa caldă de acolo băboacele spălau farfuriile şi toate tacîmurile cu putinţă pe lumea asta.

La urmă de tot ar mai fi de povestit că întreaga instalaţie sfîrşea în barocul delirant al uşiţei de fontă de la cuptor. Mi-este cu adevărat greu să aduc din condei cum anume geniul artistic s-a manifestat în spaţiul îngust pentru tiraj al uşiţei aceleia prin cei doi lei ridicaţi în două labe şi plăcuţa delicată din spatele lor care regla aerajul.

Dacă priveşti mai cu atenţie poţi descifra şi marca uzinei înnemurită prin zvîrcolirile rococo ale alfabetului care-ţi dezvăluie firma „Ciocanul – Nădrag“. Asta era, îţi spui plin de nostalgie resemnată, şi te vezi, pentru o clipă scurtă, între păduri, în oraşelul respectiv, la miting, lumea bombăne supărată, vin liderii Alianţei Naţional Liberale, vine Horia Rusu, vine Nicolae Manolescu, vin şefii filialelor din Timişoara şi discutăm cam cum anume s-ar putea relansa fabrica, şi pe cînd se agită toţi prin piaţă pe mine mă cutreieră imaginea cu superbăbocul lui Hanţi Breier, cum stătea ea lîngă cuptorul proaspăt vicsuit, proaspăt măturat cu o pană uriaşă dobîndită de la gîscanul din curte pe lîngă care tocmai trec spre locul împodobit cu ilustrate din revista „Femeia“ şi prostocul de gîscan mă sîsîie insistent, enervat de ceva pe care nu-l ştiu, mai ales că e abia mijlocul toamnei şi tovarăşele sale de viaţă nu s-a aşezat încă la clocit.

Daniel VIGHI

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Sindromuri

Sindromul specialiştilor

Am putut urmări pe unul din posturile TV, după încercările repetate şi nereuşite ale bulgarilor de a demola mausoleul lui Dimitrov, declaraţia unui locuitor al Sofiei, care constata cu amară ironie că incompetenţa şi prostia au devenit simboluri naţionale. Episodul m-a dus cu gîndul la una dintre cele mai dificil de înţeles declaraţii ale domnului preşedinte Constantinescu: faimoşii 15.000 de specialişti *există* (?!), doar dacă... refuză să-şi asume răspunderi.

Avem de a face cu o confuzie. Ce fel de răspunderi? Specialistul este un om pentru care este important a cunoaşte tot ceea ce au descoperit alţii în legătură cu un anumit domeniu şi a descoperi el însuşi noi adevăruri în legătură cu acesta. În consecinţă, va utiliza *cea mai mare parte a timpului de care dispune* pentru a studia, pentru a face cercetare, pentru a schimba idei şi informaţii cu colegii săi – în cadrul simpozioanelor care îi provocau atîta enervare domnului Dejeu – pentru a forma generaţii de studenţi, pentru a scrie cărţi. Pentru un specialist este deci o pierdere de vreme să asculte pe unul sau pe altul bătînd cîmpii în şedinţe de guvern – despre care am aflat de la domnul Băsescu cît durează şi ce rezultate produc.

Politicianul, pe de altă parte, dacă merită acest nume, a făcut la un moment dat o opţiune pentru *a utiliza timpul într-o altă manieră*. Ne putem imagina pe dl Constantinescu sau pe dl Roman cumpănind îndelung dacă binele pe care îi pot face ţării (sau poate doar binele pe care îl pot face propriilor interese şi grupuri de susţinători) este suficient pentru a compensa faptul că numele domniilor lor nu vor mai figura pe coperţile unor tratate prestigioase de geologie sau mecanica fluidelor, sau faptul că vor pierde contactul cu colegii de breaslă, cu studenţii, cu viaţa ştiinţifică (l-am auzit de altfel de cîteva ori pe dl preşedinte mărturisindu-şi regretul de a nu se mai putea întîlni cu foştii prieteni).

Un specialist poate eventual decide, nu fără ezitări şi părere de rău, să intre în politică sau administraţie, pentru o durată limitată sau cu caracter permanent. A cere încă un *transfer în masă* al specialiştilor spre aceste domenii este nerezonabil, din cel puţin trei motive.

Mai întîi, un veritabil specialist ştie că, făcîndu-şi bine meseria, poate fi de mai mult folos ţării decît ca parlamentar, ministru sau funcţionar guvernamental.

Mai apoi, un specialist, atunci cînd va fi întrebat ce crede despre una sau despre alta – de exemplu despre eficienţa şedinţelor de guvern – va spune exact ce crede, lucru neobişnuit în politica dîmboviţeană, incomod şi chiar periculos.

În al treilea rînd, un specialist va fi puţin tentat să asculte cu capul plecat şi chiar să susţină gugumăniile vreunui şef de circumstanţă, sau să gireze cu numele şi reputaţia sa decizii incorecte luate de alţii.

Răspunsul la întrebarea *„Ce să facem cu specialiştii?“* a fost de mult dat în ţările dezvoltate. Acolo, specialiştii sînt solicitaţi să participe la grupuri de lucru care să analizeze şi să formuleze soluţii pentru probleme ce preocupă guvernul sau opinia publică, sînt finanţaţi pentru desfăşurarea de cercetări propuse chiar de ei, sînt consultaţi în legătură cu luarea unor decizii. Guvernele sau organizaţiile internaţionale iau hotărîri pornind de la rapoarte de sute de pagini, rezultate din munca de luni de zile a unor grupuri de experţi.

În România însă, oficialul tipic, pus în faţa unui asemenea document, îl priveşte cu neîncredere, îl cîntăreşte din priviri şi oftează la gîndul că va trebui să îl citească, îl împunge bănuitor cu degetul, apoi dintr-o dată se luminează la faţă şi spune, uşurat, ceva de genul următor: „Sigur... e foarte interesant... dar uite... discutam aseară cu soţia... să vezi ce chestie interesantă mi-a spus... etc.“

Mai mult decît atît, oficialul român tipic, odată instalat în funcţie, capătă pe loc credinţa că a fost numit tocmai fiindcă el este cel mai bun specialist în domeniul repectiv, drept pentru care nu mai simte nevoia de a se consulta cu cineva.

Cred că afirmaţia domnului preşedinte, pentru a fi corectă, ar trebui reformulată astfel: *S-ar putea ca cei 15.000 de specialişti să existe. Ceea ce este sigur, este că noua clasă politică, asemenea celei nu de mult şi doar parţial înlocuite, încă nu ştie cum ar putea fi folosiţi.*

Petru LISIEVICI

RITMURI COTIDIENE: TRAMVAIUL ŞI AUTOBUZUL

*Despre transportul în comun nu se spun decît lucruri rele. Şi pe bună dreptate. Ceea ce nu ne împiedică să privim dincolo de aşteptări şi înghesuieli. Şi să întrezărim romantismul desuet al tramvaiului sau melancolia filozofică a unui şofer de autobuz. Ba chiar să ne aventurăm în apropieri psihologice între mijloacele de transport şi pasagerii lor. Seria de „portrete“ va continua cu metroul şi expresul, pentru ca, în final, să ofere o alternativă comodă şi privată: automobilul. (**I. P.**)*

Un tramvai numit 32

Se întîmplă uneori, pe lumea asta mare şi gri, ca orele să se lungească la nesfîrşit şi să nu mai vrei să ajungi nicăieri. Se întîmplă uneori să fie soare şi toamnă ca acum şi, aşa, dintr-odată, aşezat pe un scaun verde scorojit, în murmurul paşnic al unor discuţii de pensionari şi legănat într-o parte şi-n alta, să adormi. Şi atunci, să visezi ceva roz, pe Gică Petrescu, o căsuţă cu portiţă şi cişmea, o mîndră frumoasă coz, noaptea ce se lasă prin mahala.

Ferească Sfîntu să se întîmple toate astea. Te-ai putea trezi undeva la mama naibii, prin Prelungirea Ferentari, Rahova sau la Granitu în Pantelimon. Ai înjura tramvaiul, culoarea roz, pe Gică, pe tine şi ai aştepta vreo patruzeci de minute un alt tramvai să te ducă înapoi.

La sfîrşitul acestui secol sufocant şi prea grăbit, tramvaiul rămîne cel mai idilic mijloc de transport în comun. Mai lăturalnic, ocolind centrul şi bulevardele, uneori pe străduţe de-a dreptul pustii, tramvaiul îţi poate reda, în unele clipe, izul acela tainic de Bucureşti vechi de mahala. Aşezat pe acelaşi scaun verde scorojit, poţi privi pe geam curţi cu raţe şi găini, cu rufe pe sîrmă, bisericuţe vechi, copii desculţi, în fundul gol, jucînd „ţară, ţară, vrem ostaşi“. Oameni stînd pe vreun scăunel şi privind tramvaiul. Iar tot acest peisaj nostalgic va avea ca fond sonor o pălăvrăgeală interminabilă despre bulion, politică şi fotbal. „Adică, pui, nu cimbru, dom'le, cimbrişor şi iese trăznet“, „Rapidu' s-a dus pă copcă. Piţurcă e un bou.“ Apoi ieşi la drum mare. Treci pe lîngă macarale ruginite, uzine, gunoaie şi blocuri. Mii de blocuri. Un cartier cu totul şi cu totul din blocuri. Şi aşa.

Spre deosebire de metrou, în tramvai nu eşti silit să-l priveşti pe cel din faţa ta. Călătorii sînt mai aşezaţi, mai fără treabă. Lumea pare încetinită, poate din inerţia pe care ţi-o dă alunecatul pe şine. Oamenii sînt cu plase, cu chef de vorbă. Au simpatie pentru cei de jos, care, în pijama şi papuci, joacă table pe treptele blocurilor. Îi vezi apoi coborînd şi îndreptîndu-se spre unul din acele blocuri de zece etaje. Încet, cu capul plecat.

Dacă-l întrebi pe vatman cum e să conduci tramvaiul n-are ce să-ţi spună. Sau îţi spune, cum să fie, nu se întîmplă mai nimic. Trebuie să ai grijă şi uneori să încetineşti. Îţi spune că lumea e liniştită şi-şi taxează mai mereu biletul. Că din cînd în cînd mai urcă şi cîte un beţiv. Că, normal, la orele de vîrf, lumea se-nghesuie şi se înjură. Că ce leafă mică are şi, noaptea, cu vagoanele pustii, i se face urît. Asta e.

Apoi, îl întrebi dacă i-ar fi plăcut să conducă un tramvai tras de cai. Tace. Apoi rîde şi spune că da. Îl întrebi ce tramvai e ăsta. Se uită lung la tine şi-ţi răspunde că treijdoi.

Matei FLORIAN

Autobuzul 1190

1965. Pentru Ioan Gudină este un an aparte: cu trei luni înainte de a termina serviciul militar, a fost „concentrat“ ca şofer de autobuz. „Probabil că aveau nevoie de oameni. Eu aveam carnet de conducere şi m-au luat“. Acesta a fost începutul. Acum nu mai are mult şi trebuie să iasă la pensie. „Eu doream să mai rămîn pînă în mai, ca să împlinesc 57 de ani, dar mi s-a spus că trebuie să ies mai repede“. Dosarul e deja făcut, mai trebuie să vină decizia şi noapte bună autobuz, bună dimineaţa pensie.

Gudină nu e un şofer care să îţi închidă uşa în nas cînd de-abia ai ajuns să pui piciorul pe scări. De altfel, nici nu poţi să te aştepţi la aşa ceva dacă îi priveşti faţa rotundă de bunic bonom. La volan, însă, e decis şi cu reacţii prompte. Mai mult, poate să pară chiar agresiv cînd semaforul e pe verde şi cel din faţă nu porneşte imediat: două claxoane. Altfel, cînd vorbeşte, e mai degrabă genul de „copil cuminte“ – dacă poţi să spui astfel despre un om cu părul alb –, fără probleme cu şefii şi atent să nu deranjeze pe nimeni. Chiar şi aşa, e conştient că nu poate să împace pe toată lumea. „Unii vor să mergi mai repede, alţii mai încet, alţii strigă că pui frînă prea tare“.

Din sens opus vine un troleu şi îl salută pe şofer ridicînd mînă. „Toată ziua ne întîlnim pe aici. Ne cunoaştem aşa, ca nişte colegi de serviciu, nu după nume... E mare familia asta a noastră, a R.A.T.B.-ului“. Rămîne pe gînduri, atît cît să mai oprească într-o staţie. „Mda, o să-mi lipsească... Noi avem un mediu de viaţă separat, aparte, cu tot programul şi stresul nostru. Am mai avut colegi care au ieşit la pensie. După două săptămîni li s-a schimbat fizionomia. Trebuie să-ţi găseşti ceva de făcut, că dacă stai...“ Viaţa asta aparte e dată şi de program. Gudină se trezeşte în fiecare dimineaţă la 2,30, pentru că la 4,30 trebuie să fie la garaj. Cînd are zi cu program prelungit, termină la 14,10. Cînd are program scurt, la 10-10,30. Zilele de lucru alternează, două lungi şi una scurtă. Sîmbăta şi duminica le are libere o dată la două săptămîni, pentru că aşa au hotărît cu toţii la garajul Floreasca, de unde aparţine.

Deşi e duminică, linia 226, unde conduce, este destul de aglomerată. Un autobuz tocmai a făcut pană şi atunci fiecare cursă trebuie întîrziată cu două-trei minute pentru a acoperi intervalul. Încă de la capăt, maşina aproape că se umple. Oamenii se reped pe scări şi, ca de obicei, îşi aruncă genţile pe scaune pentru a ocupa un loc înaintea celuilalt. „Normal şi civilizat ar fi să se urce prin spate ca să lase loc în faţă la coborîre“, spune Gudină, dar tot el e de părere că nu poţi să-i ţii omului uşa închisă cînd e aglomeraţie. Cu oamenii nu sînt probleme decît atunci cînd urcă tot felul de scandalagii. „În schimbul de noapte e mai periculos. Vin cu cuţite, se bat, se taie. Dar nu ai de ce să te bagi între ei. Au conflictele lor. Cel mai grav e cînd sparg geamurile, că sînt scumpe şi trebuie să stai cu maşina la garaj, pentru reparaţii“.

Drumul e liber. „Dacă ar fi şi în timpul săptămînii aşa, nici nu ai simţi că lucrezi“. Gudină pare la fel de calm şi atunci, chiar dacă spune că stresul e mare. „Circulaţia e intensă şi e foarte riscant. Cînd conduci, nu simţi oboseala, dar cînd te dai jos din maşină simţi că-ţi tremură mîinile, picioarele“. La schimbul unu e mai greu, din cauza aglomeraţiei de dimineaţă, dar el a ales să meargă aşa îndeosebi pentru că şoferul care îl înlocuieşte la prînz e băiatul lui. „El e tînăr, e începător şi e bine să aibă un trafic mai lejer pînă se obişnuieşte“.

Gudină i-a propus băiatului să vină ca şofer imediat după ce acesta a terminat armata. La început a fost refuzat, dar, după vreo doi-trei ani, a venit el să îl roage. Acum, Gudină tînărul a adus ceva nou în maşină: un căţeluş atîrnat de geamul din stînga, un iepuraş de oglindă, o iconiţă şi două perechi de mărgele care par a fi nişte mătănii. „Asta parcă i-a dat-o soţia lui“, arată tatăl către una dintre mărgele. „Sînt tineri, lor le place să-şi pună zorzoane. Ei au multe pofte, mai puţin poftă de muncă. Eu nu mi-am pus niciodată nimic pe maşină. Mi-a plăcut întotdeauna să am grijă de ea aşa cum am primit-o“. Aceasta de acum e a cincea maşină pe care o conduce. Modernă, cu schimbător de viteze automat, e mai uşor de condus. În plus, nu se strică aşa cum făceau celelalte, mai ales la cutia de viteze. Pentru Gudină, singurul inconvenient e că nu are cabină şi nu e separat, astfel, de oameni. „Înainte, nu auzeam toate zgomotele. Era mai uşor şi pentru noi. Acum, îi auzi cum se înjură, cum ţipă. Mai se urcă beţi şi îţi suflă aici lîngă tine, ba au fost cazuri cînt au şi vomat“.

Un bătrîn coboară la o staţie şi, ajuns jos, strigă în spate: „lasă-l, domne', să conducă, nu-l mai ţine de vorbă“. Gudină zîmbeşte. „Şi asta face parte din stres“.

După pensie, şoferul se gîndeşte să rămînă aici, chiar dacă are, undeva prin Giurgiu, o casă la ţară cu curte, rămasă de la părinţi. Soţia nu vrea să plece pentru că ai ei sînt undeva aproape de Bucureşti, iar Gudină nu vrea să creeze probleme. „Uneori, noaptea, mă iau însă nişte gînduri... Ce se mai întîmplă şi acolo? Că nu se fură, dar se dărăpănează... Mergem înainte“. Aşa cum, peste cîteva luni, va merge şi maşina 1190, fără Gudină, chiar dacă pe el va continua să îl trezească la 2,30 dimineaţa.

Octavian GABOR

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Îl cunosc pe...

Radu Negrău, buticar

De dimineaţa pînă seara se aude „Livin' la vida loca".

Da, cred că în magazinul meu pot să creez atmosferă, mai ales că omul vine să cumpere şi să nu ne limităm doar la meschinăria vînzare-cumpărare. Vremurile sînt grele, uite, am luat ieri laptele cu un preţ, azi ia-l cu două sute mai scump. Păi, cine îl mai ia? Ăsta e lapte ieftin, se adresează unui public sărac, i-ai pus două sute, nu-l mai vezi.

Dar de ce tocmai acest cîntec se aude, obsedant, în magazin?

Pentru că este la modă şi l-am auzit toată vara pe litoral.

Pe litoralul românesc, desigur...

Da, numai în România. Nu mi-a venit să plec. A fost anul ăsta un curent de stat în ţară. Anu' trecut era de plecat. Şi a fost rău anu' ăsta. Am băgat banii în pămînt. Dar muzica a fost bună. Şi ce au avut unii vrei şi tu să ai. Mi-am luat muzica de la tarabă, că am auzit-o la unu' pe stradă şi am pus-o la casetofon. Dar ce, vă supără?

Nu, doar întreb.

Da', dar uite că repetaţi aceeaşi întrebare.

Vreau să văd dacă vă place şi dvs.

Îmi place şi ce-mi place să arăt altora, iar alţii să fie plăcut impresionaţi de ceea ce aud şi să mai vină.

Dar acei cumpărători de lapte ieftin ascultă muzică?

N-au încotro. Îi educăm. Să ştie că alături de lapte pot auzi o muzică, iar muzica e gratis.

Păi, consumul de curent electric al buticului nu se reflectă în costurile produselor?

Ba da.

Atunci, tăind muzica, laptele ar fi cu o sută mai ieftin.

E, da' cît consumă o muzică din asta? Puţin. Infim. Egal cu zero.

Da' nu e egal cu zero.

Aveţi dreptate doar parţial, fiindcă chiar nu se prea consumă, de ce să exagerăm?

Dar dacă ar fi să alegeţi între cîntec şi preţ, ce-aţi alege?

Eu nu sînt în această ipostază de a alege. Mai am mult, n-am dat faliment. Uite, eu pot să vînd o mie de pîini rotunde, care nu sînt ieftine.

Adică, cei care iau lapte ieftin nu iau şi pîine?

Nu ştiu. Vînd, asta e.

De ce pîini rotunde?

Mie îmi plac colţurile şi acasă eram trei copii şi mie nu-mi ajungeau colţurile şi de aia m-am jurat să iau pîine cu multe colţuri, cu cît de multe colţuri.

De ce vă plac colţurile?

Sînt gustoase şi te lupţi cu ele. Nu e miez, nu, ăla e moale, de domnişoare, de bebeluşi, un fel de „gata mestecat". Coaja, apoi, nici ea nu e mare lucru, că o poţi îndepărta sau uneori, fiind lîngă miez, e totuna cu el. Dar colţul, colţul e dur, de lupţi cu el. Nu se lasă el, dar nu te laşi nici tu.

Pîinile dvs. nu-s cumpărate nici de bătrînii fără dinţi.

Pîinile mele n-au o adresabilitate atît de largă. E capitalism, trebuie să le arătăm că e capitalism.

Eugen ISTODOR

Roluri

Contradicţii antagonice sau neantagonice

Titlul meu sună ca titlul unei capodoperete de Mao Zedun sau ca un principiu proiectat de V.I. Lenin şi executat (uneori, în sens de execuţie capitală) de către I.V. Stalin. Mai colorat vorbind, sună ca dracul, ca să citez cea mai citată expresie a unui politician român contemporan. Spre liniştea cititorilor, nu voi dezvolta însă nici teoria marxist-leninistă, nici practica stalinist-maoistă. Voi observa doar cîteva bizare atitudini mediatice. Unor şou-meni de televiziune nu li se deranjează nicicum circuitul logic prin faptul că, de pildă, azi se declară hotărît împotriva jandarmului mondial NATO, care foloseşte forţa pentru a face ordine într-un colţ sau altul al lumii, iar mîine condamnă cu aceeaşi hotărîre incapacitatea jandarmilor români de a face ordine într-un colţ sau altul al ţării. Cu alte cuvinte, într-un caz exaltă dezordinea, în alt caz exaltă ordinea. Într-un caz intervenţia jandarmilor li se pare criminal de dură, în alt caz criminal de moale. Să nu bombardăm localităţi din Kosovo, dar să dăm foc manualelor alternative. Să-i lăsăm pe sîrbi să masacreze albanezi, sau pe albanezi să masacreze sîrbi, dar să-i încurajăm pe mineri sau pe bătăuşii braşoveni să mutileze intelectuali, să bată ziarişti şi prefecţi, să distrugă universităţi şi prefecturi. „Noi apărăm drepturile omului". Tot aşa, unii comentatori acceptă proprietatea, ca principiu, nu însă şi pe proprietari, ca prezenţe fizice şi juridice. Adică, proprietatea e sfîntă, căci proprietari putem deveni şi noi, dar proprietarii (cu excepţia noastră, bineînţeles) sînt hrăpăreţi şi obraznici. Iubesc trădarea, dar urăsc pe trădători. În altă ordine de idei, iubesc vecinătatea (a belgienilor, a portughezilor, a italienilor etc.), nu şi pe vecini: unguri, bulgari, ucraineni. Cît despre ţigani... Şi tot aşa: iubesc reforma, nu şi consecinţele ei. Accept integrarea europeană, nu şi condiţiile ei. Nici vorbă aici de contradicţii, mi se va răspunde. Noi, cei care gîndim astfel, sîntem consecvenţi. Sigur că da. Consecvenţi, de vreo patruzeci-cincizeci de ani...

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

CNA = CENZURA NAŢIONALĂ A. TOMICĂ

● N. Ceauşescu a murit, trăiască CNAuşescu! Acest organism cu puteri discreţionare reintroduce cenzura, despre care avusesem naivitatea să cred – într-un „3,14" de săptămîna trecută – că a dispărut în România... Ei bine, n-a dispărut! A dispărut însă *South Park* – cel mai inteligent şi mai ilariant serial de desene animate văzut vreodată pe micul ecran, o capodoperă de umor negru pe lîngă care *Simpsonii* sînt un fel de *Capra cu trei iezi*, iar *Beavis and Butthead*, doi fraţiori cam timoraţi... (**a. l. ş.**)

● Supun atenţiei Consiliului Naţional al Audiovizualului spre a fi interzise următoarele posturi şi canale TV extrem de periculoase pentru telespectatori: *Atomic*, pentru că încalcă flagrant normele de radioactivitate permise de Comisia Naţională de Atomicitate; *Animal Planet* pentru grave injurii aduse omenirii, adevărata posesoare a Planetei, după cum reiese din actele de proprietate aflate în arhiva Consiliului Naţiunilor pentru Animale; *Fox Kids* şi *Cartoon Network* pentru producţii care nu reflectă îndeajuns realitatea şi realizările deosebite ale societăţii umane multilateral desenate, aşa cum bine a demonstrat Comitetul Naţional pentru Animate; *MTV* pentru prejudicii aduse imaginii şi operei lui Ciprian Porumbescu în favoarea rapperilor de culoare, estimate de Comitetul Naţional Auditiv la mai multe milioane de dolari plus un leu despăgubiri morale; *CNN* şi *Euronews* pentru obiectivitate ostentativă la adăpostul comentariilor de genul „No comment", potrivit sesizărilor Conciliului Nostru pentru Adevăr. Mulţumesc anticipat. (**C. M.**)

PRESA E IRESPONSABILĂ ŞI EU, LOLITA, SĂ AJUNG DEVREME ACASĂ?

● „...Indiferent cine va cîştiga pînă la urmă alegerile, sînt indicii că viitorul politic al României este destul de înceţoşat. E ceva structural, ţine de arhitectura politică a României care este încă rudimentară. Relaţiile partide-guvern-parlament sînt încă foarte confuze. Mijloacele de informare în masă sînt libere, dar au o conduită dezastruoasă. *Presa e iresponsabilă!* (s. noastră) Televiziunea şi Radioul sînt, de asemenea, iresponsabile şi în mîini nepotrivite... Pe de altă parte, ca o trăsătură absolut specifică, în România orice român este un partid! Asta face extrem de dificilă organizarea unei vieţi politice coerente!". Aceste opinii dure aparţin fostului ambasador al Marii Britanii la Bucureşti, Christopher Crabbie care, la 12 oct. 1999, a făcut o expunere la Asociaţia Britanică pentru Europa Centrală şi de Est, cu titlul: „Este România pe marginea prăpastiei sau gata de relansare?". Fragmente dense ale expunerii au fost publicate în *Evenimentul zilei* din 8 noiembrie 1999. Zile întregi nici un condei de editorialist n-a tresărit, nici un moderator n-a ridicat vocea, nimeni din falnica presă română nu s-a simţit vizat de o acuzaţie ca aceea a iresponsabilităţii, nici un Tucă Show (nu sîntem toţi şi Tucă Show-uri?) n-a catadicsit să-i spună, măcar, aşa, pe româneşte: „ba pe-a mă-tii!", cum se mai întîmplă, la mînie... Sau nu s-o fi mîniat nimeni? E foarte plauzibil... (**R. C.**)

● „Lolita este căsătorită şi locuieşte la Paris" susţine Pia Pera, scriitor italian care a publicat, încă din 1985, un roman care se pretinde a fi jurnalul celebrului personaj al lui Nabokov: o bună parte a cărţii evocă, din altă perspectivă, întîmplările din *Lolita*. Cealaltă se ocupă de prezentul profesorului Humbert, în vîrstă de 85 de ani, retras cu o tînără pe Coasta de Azur. Cînd s-a pus problema tipăririi la New York, justiţia americană a fost sesizată de Dimitri Nabokov, fiul celebrului scriitor. S-a constatat că nu este o problemă a tribunalelor: legislaţia care armonizează libertatea cuvîntului şi drepturile de autor, cînd nu e imprecisă, este confuză; în cele din urmă, editorii, autorul şi fiul au ajuns la o înţelegere. Admiratorii lui Nabokov sînt sfătuiţi să se abţină. (**M. B.**)

● O altă mare gafă a publicitarilor noştri (după celebra „Fi activ" de la Santal, remediată *in extremis* cu un „a" de infinitiv pus înainte) este enorma virgulă între subiect şi predicat din textele campaniei la ţigările Winston: „Eu, să cos şi să calc?" şi „Eu, să ajung devreme acasă?". Oare cum or să mai remedieze greşeala şi de data aceasta? (E vorba, se pare, de aceeaşi agenţie de publicitate.) Cred că, oricum, ar fi de preferat să înveţe să coasă şi să calce şi să ajungă devreme acasă. Dacă nu te pricepi la altceva, poţi fi util şi în gospodărie. La cratiţă, adică – ceea ce nu e un lucru aşa de ruşinos precum pare. (**C. P.-B.**)

CAPUL LUI VLAD ŢEPEŞ VĂZUT DIN SATELIT DE UN OM AL STRĂZII

● Lîngă proletara Piaţă Progresul, se află sediul unui partid numit „Partidul Dreptei Româneşti". Stema formaţiunii este o acvilă mare cu capul lui Vlad Ţepeş, mic, în burtă, iar sub numele partidului e scris sloganul „Noi facem ordine". Sub slogan – „Conferinţa Naţională aprilie 1999". De fapt, acolo n-a fiinţat niciodată vreun partid, iar dincolo de uşa veşnic închisă cu lacăt se pot vedea, într-o dezordine de nedescris, ambalaje, scaune cu picioarele în sus şi ziare mototolite. Într-un colţ al vitrinei, uitată, o firmă de vreo doi metri pe care scrie „Papetărie". (**C. P.-B.**)

● Într-un talk-show despre căderea zidului Berlinului s-a făcut afirmaţia că la originea acestei căderi nu s-ar fi aflat atît Gorbaciov (Kohl sau Bush nici măcar), ci liderul chinez Deng Xiaoping... Poate C. T. Popescu (autorul afirmaţiei) a făcut o confuzie: nu era zidul Berlinului, ci zidul chinezesc şi nu s-a demolat, ba chiar se vede din satelit. (**A. M.**)

● Într-o zonă foarte selectă a Capitalei, dintr-o maşină ultraluxoasă o doamnă cochetă stă de vorbă prin geamul portierei cu un om al străzii. Acesta, un adolescent îmbrăcat în zdrenţe, murdar pe faţă şi cu părul vîlvoi, susţine ceva, foarte afectat. Cînd trec pe lîngă ei, tînărul tocmai spunea: „If you were in my place, how would you feel?". Şi totul cu naturaleţe, de parcă era limba lui natală. Mi s-a părut că am asistat la o scenă incredibilă, iar un scriitor ar putea să scrie o carte despre cum au ajuns cele două personaje să vorbească în limba lui Dickens. (**C. G.**)

PENTRU ŢARĂ, CA SĂ-I MEARGĂ BINE, AI PREFERA AUSTRALIA?

● La „Nadine Show", pe Prima TV, pe 15 noiembrie au fost invitate vreo 5 vrăjitoare. Una a spus la un moment dat că ele îşi unesc uneori puterile şi fac vrăji „pentru ţară, ca să-i meargă bine". La cît de prost merge ţara, se pare că ne-au lipsit nu doar 15.000 de specialişti, dar şi un număr mai mare de vrăjitoare. (**M. V.**)

● Anunţ (*Adevărul*, nr. 2938) încurajator, direct, desigur non-stop: „Cauţi un loc de muncă? Ai prefera Australia, Marea Britanie sau Irlanda? Ce mai aştepţi?". Viza – ar fi unul dintre răspunsuri, şi nu cel mai lipsit de importanţă. (**T. C.**)

O VIAŢĂ DE LUX FĂRĂ SPERANŢĂ? – MĂ-NTREB. O, NU...

● Reclamă la PRO TV pentru filmul *Anna Karenina* – „femeia care renunţă la o viaţă de lux pentru iubire". Urmează obişnuita recomandare: „Te uiţi şi cîştigi". De data asta „cîştigi" o informaţie falsă: alături de Vronski, pe tot parcursul filmului ca, de altfel, şi în romanul lui Tolstoi, Anna nu părea să viţuiască deloc ca o persoană strîmtorată şi pauperă. „Second-hand"-ul s-a inventat pentru altă lume. (**T. C.**)

● Din pagina de „Mică publicitate" a ziarului *Libertatea* aflu de existenţa unui colecţionar care cumpără torţe olimpice şi nu mă pot opri să mă-ntreb – aşa, într-o doară – cu cît se vinde focul sacru. (**D. S.**)

● Un excelent articol – „(Prot)ocolul lumii în optzeci de greve" – publică Mircea Mihăieş în ultimul număr al *Românie literare* (45/10-16 nov.). Pornind de la statul la coadă pentru un bilet de tren şi terminînd cu grevele studenţeşti, imaginea (fără speranţă) pe care o construieşte eseistul timişorean despre România de azi este aceea a unui maidan al tocmelii, al cerşetoriei şi al duplicităţii/complicităţii instituţionalizate; iată concluzia articolului: „Un tînăr care la douăzeci de ani crede că cineva e dator să-i plătească tramvaiul, la treizeci de ani va fi un neisprăvit, iar la patruzeci va patrona abuzuri similare celor pe care, în virtutea unei educaţii defectuoase, le pretinde acum guvernanţilor. Atîta vreme cît tinerii noştri sînt invitaţi să se comporte ca nişte bătrîni, participînd la machiajul grotesc al unei realităţi respingătoare, şansele de supravieţuire ale acestei ţări sînt egale cu zero." (**a. l. ş.**)

● Duminică, 14 nov., într-un documentar istoric difuzat pe TVR 2, traducătorul i-a făcut pe Mussolini şi Hitler să lupte cu *Organizaţia Naţiunilor Unite*, traducînd *trupele Naţiunilor Unite* (alianţa antifascistă, n.n.) prin *trupele ONU*. Nu contează că povestea era de prin '43-'44 şi nu contează, evident, nici că traducătorul n-a făcut istoria după manuale alternative... (**A. C.**)

Test de energie

– dialog cu Gabriela MACI-HUZUNEANU, directoarea fabricii NEDROM-Oradea –

La noi merg bine azi în special veştile proaste şi oftatul. Oamenii care inventariază numai necazuri şi proorocesc catastrofe îşi simt, de aceea, viitorul asigurat: după opinia lor, evoluăm oricum spre groaznic şi nu mai e nimic de făcut. La prima vedere multe din experienţele prin care trecem par să-i confirme: ca urmare, dacă binele nu se abate asupra noastră brusc, ca o aversă pozitivă, nu merită cine ştie ce încredere. Faptul că se mai iveşte totuşi, ici-colo, cîte o speranţă şi mai există persoane care se zbat să prospere prin efort propriu şi chiar izbutesc, nu-i clinteşte din dreptatea lor posacă. Ei ştiu ceva sigur: cu o floare nu se face primăvară. Dar nici nu începe iarna, li s-ar putea răspunde.

Ce înţelegem din rele?

Stimată doamnă Gabriela Maci, astăzi dacă stăm de vorbă cu cineva care nu se plînge, înseamnă că avem de-a face ori cu un insensibil ori cu un extravagant: de ce?

Fiindcă avem o veche obişnuinţă de-a spune „aoleu". În tranziţie n-am intrat venind dinspre bine, am avut parte de greutăţi şi-nainte de '89. Aşa că-i simplu: ne aşezăm jos şi ne plîngem. Numai că şi asta-i o risipă de energie: nu vine nimeni să ne scoale de-acolo, tot noi trebuié să ne ridicăm. Problema e ce înţelegem din rele şi din ghinioane, fiindcă să le eviţi cu totul nu se poate, n-ai cum.

Aici care ar fi experienţa dvs.?

Eu am fost sportivă de performanţă, vîrf de atac în handbal, conducătoare de joc şi antrenoare, absolventă de ICEF. Asta eram eu la Revoluţie: cineva care se realizase, în bună măsură, îşi consolidase un loc în sport, călătoream, eram căsătorită, după vreo 8 ani de prietenie, cu un pilot de pe liniile interne TAROM. Aş fi putut spune că totul îmi mergea cum trebuie. Eram şi cu zece ani mai tînără, mare lucru! Ce puteam spera după '89? Mai binele, ca noi toţi. Corect. Şi mi se întîmplă trei necazuri, unul după altul aproape: în '92 mă accidentez şi sînt nevoită să mă retrag din sport, în '94 mă despart de bărbatul meu, iar în '95, cînd consideram că m-am redresat, şi-ncep o experienţă nouă, partenerul meu de afaceri, un român stabilit în Olanda cu care trebuia să deschid fabrica de decorticat creveţi de la Oradea, are un accident de maşină şi moare. NADROM-ul trebuia dat însă în funcţiune în februarie '96. Şi-a fost. Ce era să fac?

Trecerea de la sport la organizarea unei întreprinderi de industrie alimentară mai puţin obişnuită la noi parcă n-ar fi, totuşi, ceva la îndemîna oricui; de unde siguranţa în reuşită?

După părerea mea, tranziţia ne supune pe fiecare la un test de energie, de personalitate. În bine sau în rău descoperim cine sîntem. În ce mă priveşte consideram că aş fi o luptătoare: în primul rînd prin destin, fiindcă sînt născută în zodia Leului, apoi prin antrenament, practicînd sportul de performanţă şi, cel mai mult şi mai mult, datorită educaţiei de-acasă care mi-a insuflat dorinţa să mă ridic. Nu în sens de parvenire, nu. În sensul că nu-mi vine să risipesc ceea ce mi-a dat Dumnezeu: plăcere de muncă, fler şi imaginaţie. Şi curaj pînă la limita riscului. În direcţia asta cred că sportul m-a exprimat extraordinar.

Cum se poate face o carieră invidiabilă din trei necazuri mari?

Ele te verifică: ai ce căuta în locul la care aspiri sau nu? Asta-i problema. Şi n-au fost numai trei, dar le-am numit aici pe cele mai importante, pe celelalte le-am depăşit mai uşor. După '89 mi-am dat seama că aş putea trăi şi eu ca „afară" dacă-mi pun în gînd. Începea un timp bun pentru mobilitate şi îndrăzneală, care-a durat, după mine, cam pînă prin '94. Imediat după revoluţie soţul meu de atunci a vrut să înfiinţeze împreună cu trei prieteni o companie aviatică. L-am sprijinit, i-am ajutat, dar „nasul" meu îmi spunea că n-au perspectivă. Şi-aşa a fost pînă la urmă. Pe vremea aia eu aveam două servicii – eram jucătoare de handbal şi antrenam două echipe: una de copii şi una de tineret la IPRS-Băneasa. Dar simţeam că aş mai avea timp şi energie să mai încerc şi altceva. Ce? Şi-ntr-o zi vine o amică de-a mea şi-mi spune că are o cunoştinţă care a deschis un mic magazin în zona Pieţii Palatului şi are nevoie de personal: ce-ar fi să devenim noi două vînzătoare acolo. Am mers cu ea, am văzut, şi-n momentul ăla m-a pocnit plînsul: cum să vînd eu la tejghea? Totuşi am un nume în sport, sînt în mijlocul Bucureştilor, mă cunoaşte şi pe mine nişte lume...

Nu vă contraziceţi? Un luptător gata să abandoneze înainte de a începe competiţia, nu-şi trădează tocmai caracteristica principală?

Ba da. De fapt, nu. Fiindcă ştiţi cît m-a ţinut pe mine deprimarea? Pînă a doua zi. Mi-am zis că, de fapt, muncesc, nu fac nimic altceva. Corect, nu? Mi-am revenit şi bine am făcut. Şi-aşa m-am apucat şi de noul serviciu şi timp de un an şi jumătate am muncit în trei locuri. Plecam de-acasă în zori, veneam noaptea. Cădeam frîntă: oboseală, stres... zic că de aici am şi clacat în sport. Dar atunci parcă voiam să-mi descoper limita la greu – ia să vedem cît pot să duc? Consideram că am o zestre bună de rezistenţă. Mama, muncitoare textilistă, a lucrat toată viaţa în trei schimburi. După naşterea soră-mi, 2 ani, numai în schimbul de noapte a fost, ca să aibă timp ziua pentru gospodărie. Eu de ce n-aş putea? Din trei servicii mi-am luat maşină, şi la magazin am cunoscut lume, am depăşit cercul obişnuit în care mă învîrtisem. Şi ştiţi ce-am observat? Oamenii n-au gîndit aşa de rău cum mi-am imaginat eu, cînd m-am speriat de condiţia de vînzătoare ca de ceva inferior. Asta m-a fortificat teribil.

Nu-i un fel de ecou tîrziu la acel „să facem totul" de dinainte, care ni se părea stupid?

Dar parcă se făcea totul? Vorbim serios: se cerea să facem totul, dar nu ne alegeam cu mai nimic, fiindcă, în realitate, trăiam rigid, eram împiedicaţi să ne dezvoltăm aşa cum ar fi fost în stare fiecare dintre noi.

Trei obstacole

Socotiţi că acum dificultăţile de care se loveşte cineva care vrea să se afirme sînt mai mici?

Sînt de alt tip. Pornesc de la cazul meu. Aş fi putut avea trei handicapuri: la început femeile nu prea erau luate în serios în lumea afacerilor – cel puţin aşa se spunea – intram în nişte domenii de activitate despre care nu ştiam nimic şi, în plus, eram gata să investesc bani, timp şi energie într-o întreprindere mică sau mijlocie, ceva nou şi nesigur. La noi despre IMM-uri se vorbeşte cînd ca despre unica speranţă, cînd ca de-o cale sigură spre faliment, din cauza fiscalităţii împovărătoare. Să le luăm pe rînd. Feminitatea n-a fost un handicap. Pe urmă, cu domeniile noi de activitate în care am intrat lucrurile au stat aşa: îţi trebuie fler, îţi trebuie tenacitate dar e nevoie şi de un fel de, – cum să spun? – de curaj să-ntorci dezavantajele în favoarea ta. După ce-am lucrat un timp la buticul din Piaţa Palatului, am văzut care-i treaba, şi mi-am luat inima în dinţi şi-am început să-mi caut un loc să-mi fac un butic al meu. Îmi trebuia un loc cu vad, pe care să nu-l fi observat nimeni pînă atunci. Şi-am luat zona centrală la pas, pînă am găsit un colţ amărît, din care putea să iasă ceva, în Piaţa Lahovary, lîngă Vox Maris – fostă alimentara Muntenia. Am umblat după hîrtii un an de zile, etapă cu etapă. Fiecare semnătură putea să determine finalul ideii mele. În cele din urmă am reuşit. Între timp vine accidentul, traumă în toată regula. Buticul – de 12 m.p., pe care l-am construit singură şi arată foarte frumos – a însemnat bobul meu de aur, m-a lansat. A fost o idee bună care m-a adus însă în proces cu blocul de care ţinea spaţiul.

De ce?

Fiindcă reuşisem. Fiindcă locatarilor le plăcea cum arăta acum acel fost colţ murdar, mirosind a urină, cu care oricum nu făceau nimic înainte. Fiindcă pornisem de jos, pas cu pas şi luasem toate semnăturile cerute pînă la nebunie, eu aveam actele beton. Obţinute greu, sîcîitor, dar corect. Neavînd pile, am mers legal şi nu m-a durut capul. După un timp am vîndut buticul şi mi-am luat un magazin pe şoseaua Olteniţei. Acolo însă nu era o zonă bună pentru vîndut haine, obiecte de lux, la care începusem să mă pricep eu la buticul din Lahovary. Trebuia altceva. Şi-am făcut şantier 6 luni de zile ca să amenajez spaţiul unde am deschis un laborator de cofetărie, cu cofetărie alături cu băruleţ şi cu pizza. Între timp se legase şi afacerea de la Oradea, fabrica de decorticat creveţi, începută cu doi români stabiliţi în Olanda, concepută să ofere 1000 de locuri de muncă. Olandezii mai încercaseră şi cu alt partener român, care-i lăsase baltă după ce le-a luat banii. Făceam naveta între Bucureşti şi Oradea, între laboratorul de cofetărie din Olteniţei şi o clădire ruinată, o fostă hală Avicola din Oradea, unde am construit prima secţie a fabricii.

De ce n-aţi făcut-o în Bucureşti?

Partenerii mei voiau ceva în Vestul României şi, deci, am bătut Vestul să găsesc loc potrivit, la Arad, la Timişoara, la Oradea, să fac studiu de caz, să văd care-i situaţia cu forţa de muncă, în ce constau oportunităţile şi avantajele terenului etc. Şi tocmai cînd să-i dăm drumul, unul din partenerii olandezi, moare în accident de maşină. Atunci am simţit că nu mai pot, mă pierd. Dacă nu era sora mea alături de mine poate că aşa s-ar fi întîmplat. Oricum, '95 a fost anul meu de infern, din care nu credeam că mai ies.

Valoarea unei echipe

Aţi renunţat vreodată la ceva în aceşti ani?

Să spunem mai degrabă că m-am adaptat realităţii, care nu-mi confirma totdeauna ideile sau acţiunile. De pildă, deşi magazinul din şos. Olteniţei mergea bine şi băruleţul aducea cîştig, a trebuit închis o vreme, ca să scap de gaşca de tineri pusă pe scandal care se strînsese acolo. L-am redeschis peste un timp, fără băruleţ, banii vin acum numai din produse de cofetărie, dar e mai sigur aşa. Pe urmă, la Oradea, a cam trebuit să-mi schimb oarecum părerea asupra ardelenilor, despre care credeam că ar fi toţi nişte oameni de bază. Nu-i o regulă. De bază e cine e – indiferent de locul de baştină. De pildă, era în prag de închidere fabrica de conserve şi directorul, care ţinea la oamenii cu care lucrase, voia să-i plaseze la mine. Ar fi fost şi o continuitate de meserie nu decădeau din calificarea iniţială, să zicem că ar fi fost nişte electronişti ajunşi la decorticat creveţi. De unde?! Au venit unii muncitori, au stat un timp au plecat altundeva sau au intrat în şomaj, după expirarea şomajului s-au întors etc. Mulţi dintre ei oameni încă tineri, abia depăşind 30 de ani.

Şi-atunci din cine se compune grupa de bază?

N-o să credeţi: din nişte femei trecute de 40 de ani dintre care multe au lucrat la sere, ele au rămas de la angajare şi pînă acum – cam 200. De regulă, stau cei care au 10-15 ani în producţie şi ştiu ce-nseamnă cartea de muncă. Serioşi se arată şi tinerii de pînă în 24-25 de ani. Vîrsta medie este mai „neserioasă", să zic aşa, bineînţeles, cu excepţiile de rigoare. E un aspect pe care l-am întîlnit şi-n Bucureşti, la început chiar şi la noua afacere pornită împreună cu sora mea la Aeroportul Băneasa, anul acesta.

Acolo ce faceţi?

Am deschis un bistrou în fosta cantină a aeroportului, pentru cei din incintă, asigurăm, de asemenea, mîncarea pentru echipajele TAROM, pe intern, şi oferim platouri pentru toţi cei care vin şi pleacă de pe Băneasa. Eu şi sora mea cu care sînt asociată, am întemeiat firma – T.D. MACI TRADING SRL, consider că acum are perspective frumoase, a cîştigat stabilitate, succes. Aşa-mi place să cred, cel puţin.

Care ar fi secretul succesului, stimată doamnă?

Să ştii să-ţi faci echipă. Eu lucrez mult cu familia, mă sprijin pe mama, pe soră-mea, pe care am luat-o pe lîngă mine, e o persoană deosebită cu mari calităţi, cu simţ artistic, cumva mai reticentă decît mine la sfaturi. La Oradea am tot o echipă restrînsă: colegul meu olandez, directorul general, o contabilă şi-o fată la secretariat, crescută de noi. Au fost multe momente de la Revoluţie încoace în care te speriai – ba se întîmpla una, ba alta. Dar dacă munceşti, te zbaţi şi contezi măcar pe 100 de oameni din branşa în care lucrezi, nu-i ceva aşa de speriat, merge. Aud încontinuu că o să intrăm în prăpastie, că scade producţia României etc. Şi atunci eu de ce nu scad? Nu trăiesc şi eu tot aici?

Consideraţi că trăiţi bine?

Deocamdată, cu ce am şi cu ce-mi doresc imediat, da, aşa trăiesc. Mi-am pus casa la punct, am făcut şi-o casă la munte, unde mă simt ca „afară", nu o vilă impozantă, nu, ceva comod, ca un halat de baie frumos. M-am recăsătorit de curînd şi aştept un copil. Sarcina o duc perfect, parcă niciodată nu m-am simţit mai bine. Deşi, să naşti primul copil după treizeci şi ceva de ani poate să pară un risc. Nu mă tem.

Chiar nu vă temeţi de nimic?

Am şi eu spaimele oricărui om normal. Dar în momente de derută îmi spun: dacă eu mă consider un om bun, de ce să cred că toţi ceilalţi din jur sînt nişte bestii? Ce haz are să trăieşti tot timpul cu cuţitul la brîu? Cînd m-a cerut în căsătorie soţul meu mi-a spus: „te rog frumos să nu te schimbi". Dacă-mi era să mă schimb, mă schimbam după '90, cînd mulţi şi-au arătat adevărata faţă. M-am adaptat şi eu, dar nu mi-am modificat, ceea ce cred că trebuie să rămînă de bază prin oricîte încercări ai trece. Am avut o confirmare recentă: la nunta mea cu noul soţ, a venit şi fosta mea soacră. Mare tărie: cum să vii la nunta fostei tale nurori? Dar şi un omagiu formidabil: dacă m-aş fi schimbat în rău, luată de val, ar fi mai venit ea, să fie alături de bucuria mea?

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Andrei MANOLESCU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VII ● Nr. 354 ● 19 - 25 noiembrie 1999 ●

Anul VII

nr. 355

26 nov. - 2 dec. 1999

16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

(Anti)nostalgia

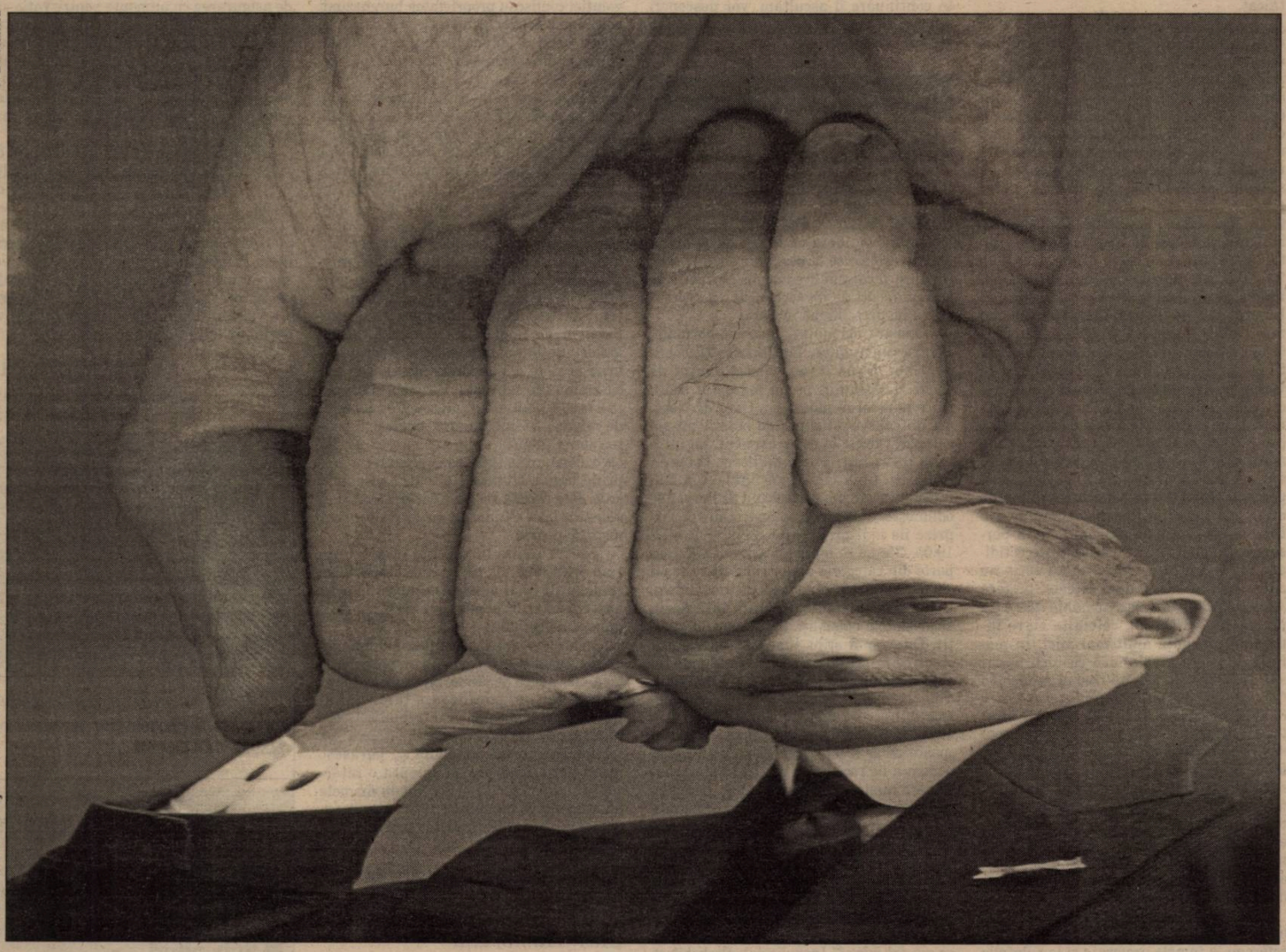

© D. Stanciu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Andrei BODIU, Vasile Sebastian DÂNCU, Paul GUSBETH-TATOMIR, Claude KARNOOUH, Ion Bogdan LEFTER, Viorel MOŢOC, Mirel PALADA

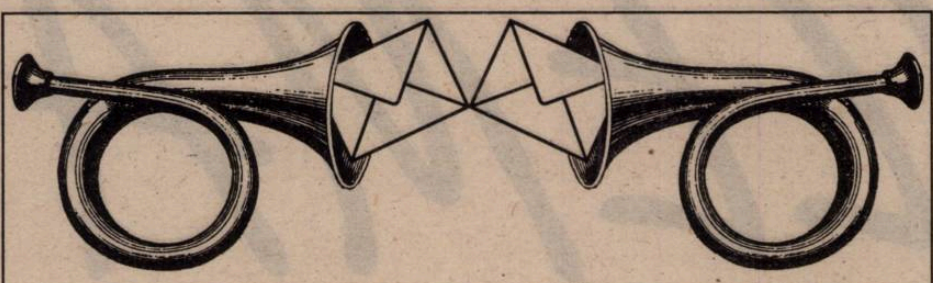

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Despre *Chestionarul pentru dilematici*

După cum dilematicii noştri îşi amintesc, la sfîrşitul lunii septembrie am publicat un chestionar („nici nu-mi închipuiam că o să ignoraţi voga chestionarelor“, ne apostrofează un cititor de 24 de ani din Blaj). Am făcut-o pentru a ne cunoaşte mai bine cititorii şi pentru a avea o imagine mai limpede despre felul în care este receptată revista noastră. Sîntem datori să mulţumim celor care ne-au răspuns şi să prezentăm, succint, rezultatele. Un cititor ne-a sugerat să realizăm, pe baza răspunsurilor la întrebări, „un portret-robot al dilematicului“: nu-i chiar atît de uşor, pentru că cele 197 de scrisori primite oferă o multitudine de perspective, gusturi, preferinţe. Dilematicul român e greu de încadrat într-un contur rigid, ceea ce din punctul nostru de vedere este bine. Şi totuşi, să cuantificăm ceea ce e de cuantificat.

Ne-au răspuns, aşadar, aproape 200 de cititori, majoritatea din provincie (59%), cei mai mulţi cu studii superioare (85%). Aproape două treimi dintre ei citesc *Dilema* de mai mult de trei ani (65%), iar cealaltă treime se împarte între cei care o citesc de 1-3 ani (31%) şi „debutanţi“ (sub un an – 4%). Marea majoritate cumpără revista de la chioşc (88%), pentru că abonamentele (10%) „se fură din cutia poştală“, ne scrie un cititor, sau „ajung tîrziu sau deloc“, spune un altul; împrumutarea revistei de la prieteni este un fenomen minor printre dilematici (sub 2%). Cei care ne-au scris sînt „cititori puternici“, cum li se spune în studiile despre lectură: 91% ne citesc săptămînal. Cei mai mulţi sînt „bugetari“ (40%), pensionari (18%), studenţi (17%), dar şi salariaţi la firme private (15%). Pe segmente de vîrstă, au răspuns la chestionar mai ales cei sub 30 de ani (44,5%), urmaţi de „generaţia de mijloc“ (37,5%) şi de cei care au peste 60 de ani (18%). Cel mai tînăr dilematic care a completat chestionarul are 16 ani, cel mai în vîrstă – 93. Omagiem, deopotrivă, tinereţea şi senectutea pline de dileme. În medie, fiecare exemplar din *Dilema* este citit de mai mult de 2 persoane. Dilematicul nu prea citeşte cotidiene (47% dintre cei care ne-au scris nu citesc nici un ziar); dacă citeşte, preferă *Adevărul*, *Curentul* sau *România liberă* (în jur de 15 % fiecare), celelalte ziare întrunind procente mult mai mici. În materie de săptămînale însă cititorii noştri sînt şi „ai lor“: în primul rînd ai *Academiei Caţavencu* (43%), ai *României literare* (33%) şi ai revistei *22* (31%). Aproape două treimi dintre cei care ne-au răspuns consideră că revista noastră nu trebuie să reflecte într-un grad mai mare evenimentele care ţin de actualitate; *Dilema* „informează, dar nu stresează“, ne scrie un cititor şi nu putem decît să ne bucurăm dacă este aşa. În sfîrşit, dilematicii vor mai multe pagini (36%), un aspect grafic mai atrăgător, colaboratori noi. Ne vom strădui să le facem pe plac.

Foarte interesante şi utile pentru noi au fost răspunsurile la întrebările care se refereau la temele preferate şi la rubricile care interesează sau nu. Aici nu vom insista cu procentele, nici nu vom face topuri, ci vom ţine seama de observaţiile cititorilor noştri, cel puţin la fel de dilematici ca şi noi. În orice caz, constatăm cu plăcere că diversitatea de opinii e bine primită, că sîntem citiţi cu mare atenţie (nici un redactor sau colaborator n-a scăpat din sita „mă interesează/nu mă interesează“), că, în sfîrşit, dilematicul vrea nu atît să fie informat, cît să înţeleagă şi să reflecteze asupra evenimentelor.

Partea cea mai simpatică a răspunsurilor au reprezentat-o însă „anexele“: de la comentarii adăugate pe marginea chestionarelor pînă la scrisori însoţitoare pline de laude sau critici (ba chiar şi o.. scoică, trimisă de o studentă din Timişoara). Ni le însuşim pe toate, ca şi cele 294 de propuneri de teme (fix!) pe care dilematicii noştri ni le-au făcut cadou (avem de lucru, aşadar, pentru aproape 6 ani). Alte cîteva zeci de teme şi propuneri ne-au fost sugerate pentru suplimentul *Vineri*, pe care 59% dintre cei care ne-au răspuns la chestionar îl citesc întotdeauna şi 30 % „uneori“. Mulţumim pentru idei şi pentru fidelitate.

Şi pentru că există (totuşi) lucruri în care nu încape nici o dilemă, n-o să ne dăm pe mîna concurenţei pînă într-atît încît să publicăm toate datele şi toate interpretările. Dilematicii din toată ţara, pe care în continuare îi ascultăm, vor descoperi singuri că sugestiile lor au fost luate în seamă. *(Redacţia)*

Rupte din viaţă

Anarhism feroviar

Nu credeam că o seară obişnuită se poate transforma în România într-una extraordinară, dar cred că ar fi trebuit să mă obişnuiesc cu ideea că la noi nu posibilul pozitiv are şanse ci posibilul negativ. Noi cei care încă mai credem în normalitate sîntem făcuţi de rîs tocmai de ea. Schimbarea ne preschimbă în fiare.

O seară obişnuită. Aparent normală. Pentru cei ca mine, fără informaţii confidenţiale. După ce am vizitat Tîrgul de Carte Gaudeamus m-am îndreptat senin către punctul reîntoarcerii, Gara de Nord. Ca un călător prostesc de cinstit mi-am cumpărat bilet. În compartiment îmi întîlnesc cîţiva foşti colegi de liceu. Discuţii. Amintiri. Ce a mai făcut unul, ce a mai reuşit altul. 18.45. Acceleratul de Braşov se odihneşte. Cam lungă odihna. „Oare ce surprize ne mai pregăteşte S.N.C.F.R.-ul?“ 19.00. Gluma se îngroaşă. Glumim. Facem parte din categoria acelor călători-veterani chiar dacă avem numai 22 de ani. Rîdem. Punem pariuri. Miza: durata întîrzierii. Doar sîntem obişnuiţi. Staţia gării a amuţit. Dacă ar fi stins luminile aş fi putut crede că se pregătesc să (pre)întîmpine un atac aerian anglo-american. Am mai avut timp să-mi aduc aminte de faptul că americanii au cam distrus Gara de Nord în 1944. Spre marea mea satisfacţie. Gîndeam „poate că ar fi mai bine să ne distrugă ei pentru a ne reconstrui ei“. 19.15 şi în continuare nimic. Un sinistru nimic. Încep să apară zvonurile. Se răspîndesc precum praful într-o zi de vară. Numai că acum este iarnă şi frig. Naşul trece nepăsător fără să ne dea vreo informaţie (ah! cît de preţioase se pot dovedi a fi acestea în vremuri de criză...). Cineva îşi aduce aminte că a auzit la radio de o grevă a C.F.R.-iştilor. Începem să ne explicăm încremenirea. *„Dar de ce ne-au dat bilete?“* Inexplicabil. Probabil că nimeni nu are habar în S.N.C.F.R. de ce face celălalt. Simt cum încep să mă enervez. Sentimentele anarhiste care domină acum România îmi dau tîrcoale. „Dacă nu-i dau drumul pînă la 20.00 nu mai pleacă“ – un alt zvon. Aşteptăm destoinici venirea orei amintite. Se aud cîteva sirene. Ne dăm jos din tren pentru a inspecta situaţiunea. Mergem spre Basarab. Pe drum, naşul foarte calm ne spune că nu mai plecăm. „Probabil că dumnealui îi convine, o mărire nu strică niciodată...“ aud un prieten sugerînd. La capul trenului, înspre Basarab, două sute de „protestatari“ stăteau îngheţaţi. Un călător care a avut neobrăzarea să ceară explicaţii pe un ton nervos era cît pe ce să fie luat la bătaie de un domn bine îmbrăcat, ceferist cu funcţie şi (probabil) sindicalist prin vocaţie. Acesta din urmă i-a trîntit călătorului o explicaţie de zile mari (de mult nu am mai fost amuzat de o tîmpenie atît de mare...). „Domnule, dacă nu-ţi convine să mergi cu trenul, nimeni nu te obligă, bagă-te într-un compartiment şi taci din gură, asta e treaba noastră, nu te amesteca. Dacă nu-ţi convine, nu mai merge cu trenul i-aţi maşină...“. Cine spunea că poporul român este un popor inteligent? Am avut pe loc impresia că sindicaliştii sînt proprietarii vagoanelor, locomotivelor, ai gărilor şi macazelor, ai şinelor şi podurilor. Şi am rămas uimit deoarece nu ştiam că metoda M.E.B.O. a fost aplicată şi la S.N.C.F.R. Dar dacă-i aşa, de ce-i mai zic S.N. (Societate Naţională)? Este evident că este *PRIVATĂ*. Din nou mi-am adus aminte de muncitorii bolşevici care în timpul Revoluţiei confiscau proprietatea burghezimii sau industriaşilor pentru ca poporul să se poată bucura de ea. Iar eu, o parte din popor, m-am bucurat cu vîrf şi îndesat. Nici nu am avut curajul să întreb cît mai stau proştii de călători în compartimente pînă la plecare. Era o întrebare riscantă. Am simţit-o. În acel moment mi-a fost ruşine că sînt călător, dar fericit că nu sînt Băsescu. În România întotdeauna partea proastă are un revers (tot o parte) bun. Am şoptit un vers pe care nu l-au înţeles *„Tomorrow's gone for me“*. O parte din tribul seneceferiştilor a început să mănînce. Un adevărat picnic lîngă şine. Sumbră imagine. Mi-am dat seama că noţiunea geografică România riscă să fie populată de tot felul de triburi (ale minerilor, ale tractoriştilor, ale Roman-iştilor, ale S.N.C.F.R.-iştilor) unite numai de aspiraţia lor de a-l învinge şi de a suge de la Marele-Om-Alb cît mai multe subvenţii. Războiul civil spaniol (1936-1939) a fost precedat de tot felul de mişcări sociale, fiecare sindicat constituindu-şi propria miliţie. Aici cred că fiecare uzină, regie tinde să-şi organizeze propriile bande sindicale al căror principal scop este degajarea unei violenţe cît mai substanţiale. Studenţii cu greva lor sînt nişte bieţi copii...

Ne-am retras în vagonul nostru înjurînd S.N.C.F.R.-ul, pe primul-ministru, pe sindicaliştii (mai ales) şi neşansa de a ne naşte tocmai în aceste „vremuri istorice“ la nord de Dunăre.

În acele momente statul român nu mai exista. Două sute de oameni au paralizat o ţară. Şase sute de jandarmi se uitau la cei două sute cum paralizau o ţară. La intrarea în ţară vameşii ar fi trebuit să scoată nişte plăcuţe cu *„Sorry, we're closed.“* La telefon mama mă îndemna să părăsesc rapid gara deoarece se aştepta o intervenţie. La fel cred că-şi îndemnau mamele fiii studenţi în decembrie 1989. Aşa că am plecat şi nu m-aş mai fi oprit pînă în Franţa.

Codruţ CONSTANTINESCU

Cîmpina

Gura Humorului

Stimaţi concetăţeni,

În oraşul Gura Humorului, judeţul Suceava funcţionează cea mai mare unitate de învăţămînt special din ţară, respectiv Centrul Şcolar care asigură recuperarea şi educarea copiilor cu deficienţă mintală începînd de la clasa I şi pînă la anul IV de şcoală profesională.

La această dată şcolarizăm peste 900 elevi repartizaţi în 79 de clase din care 15 clase I-IV, 31 clase V-VIII şi 33 clase de şcoală profesională, iar rezultatele obţinute sînt apreciate de către specialiştii în domeniu atît la nivel judeţean cît şi la nivel naţional.

Menţionăm că elevii noştri nu fac parte din cei pe care îi putem regăsi în massmedia ca fiind fugari sau autori de acte cu caracter antisocial.

Consecinţă a unui efort colectiv, din cei peste 900 elevi doar 1-2% nu se încadrează în cerinţele regulamentului şcolar.

Din cele trei promoţii de absolvenţi de şcoală profesională (confecţioner îmbrăcăminte, cofetar-patiser şi tîmplar) peste 80% lucrează la diverse societăţi comerciale de pe raza judeţului Suceava.

Pînă la această dată cu personalul şi cu elevii şcolii am realizat lucrări de autodotare în valoare de sute de milioane de lei, respectiv: ateliere de croitorie, de cofetărie-patiserie şi tîmplărie cu utilajele necesare şi nu am apelat decît foarte rar la susţinerea efortului nostru cu alte surse decît cele bugetare dar, în acest moment, consecinţă a finanţării insuficiente, nu reuşim să facem faţă problemelor ridicate de asigurarea cu alimente pentru raţia zilnică a celor 600 de elevi interni, pentru încălţăminte şi materiale igienico-sanitare fapt pentru care apelăm la bunăvoinţa dumneavoastră solicitîndu-vă ca funcţie de posibilităţi să ne sprijiniţi financiar pentru a depăşi această perioadă mai puţin favorabilă.

Subliniem că orice ajutor, indiferent de valoare, ne poate ajuta în a oferi elevilor noştri o bucurie cu ocazia sărbătorilor de iarnă.

Contul nostru de sponsorizări are nr. 50014440926 şi este deschis la Trezoreria Gura Humorului, iar modul de utilizare a sponsorizării dumneavoastră va fi justificat în conformitate cu legislaţia în vigoare.

Vă mulţumim pentru înţelegere şi vă dorim un sfîrşit de an cît mai rodnic.

Prof. M. CIOCOIU

director al Centrului Şcolar,
str. Parcului, nr. 1-3

Numărul 359 al Dilemei, *ultimul din acest an, are nevoie de ajutorul dilematicilor din toată ţara, care sînt invitaţi să răspundă la următoarea întrebare:* Ce dileme aţi lua cu dumneavoastră la trecerea în anul 2000? *Aşteptăm răspunsurile pînă la 12 decembrie a.c.*

Acest număr a apărut cu sprijinul Fundaţiei pentru o Societate Deschisă.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Constituţia**
- **Subculturi**
- **Două cincinale de tranziţie**
- **Anul 2000**
- **Valorile familiei**

Ficţiunea bumerang

Ceauşescu se întoarce! După ce la Braşov stema PCR fusese purtată de manifestanţi ca un totem recuperat, iată că la Iaşi, apoi la Timişoara, numele „odiosului" este prefăcut într-un simbol nobil, de revoltă, iar concomitent un sondaj de opinie publică îl situează pe fostul tiran comunist pe un dublu şi autoritar loc întîi, el fiind pus în capul listei atît la personalităţile pozitive ale istoriei româneşti, cît şi la cele negative. Iar asta se petrece exact în ajunul împlinirii a zece ani de la răsturnarea lui Ceauşescu şi, odată cu el, a regimului comunist din România!

Este de presupus că nu vor fi fiind puţini cei care jubilează. Aceştia nu sînt însă, dacă vor fi existînd şi dacă vor fi existat vreodată, aşa-numiţii „nostalgici ai comunismului": sînt cei care, cu probe în sfîrşit evidente, pot parafraza, chiar fără să ştie, versurile poetului agonic, declamîndu-şi fericirea de a li se fi împlinit *profeţiile politice*. Vor fi, desigur!, desigur!, neliniştiţi, îndureraţi, poate şi scîrbiţi de *această ţară* şi de *acest popor*, iar neliniştea, durerea şi scîrba lor ar putea fi preluate, ca un ecou întăritor, de te miri ce *prieteni de departe*, care vor denunţa şi avertiza, dar cu „argumente" acum, că România e o ţară larvar comunistă şi că în sufletul mai tuturor românilor stă pitit un Ceauşescu mititel. Şi ar fi cu totul inutil, deşi nu e decît un simplu exerciţiu de logică şi de bun-simţ, să li se amintească şi unora şi altora, spre exemplu, că în guvernul francez există miniştri comunişti, că premierul italian este un fost lider comunist sau că în landurile din partea de est a Germaniei partidul ex-comunist a devenit, prin vot democratic, un interlocutor de neocolit. Căci nu e greu de imaginat, în ordinea aceluiaşi exerciţiu, cum ar reacţiona preşedintele *de dreapta* al Franţei dacă nişte politicieni din altă ţară şi-ar permite insolenţa de a denunţa *pericolul comunist* din Hexagon şi de a da sfaturi francezilor *cum* şi eventual chiar *pe cine* să voteze. Mai greu de imaginat, chiar imposibil, ar fi însă un partid francez sau italian sau german care să ceară, plîngăreţ, diverşilor vizitatori străini de oarecare rang să le susţină public: ar fi echivalent, politic şi electoral, cu o sinucidere. În schimb, puţine partide politice din România rezistă tentaţiei de a nu se lăuda cu „preţuirea", cu „sprijinul", cu „încrederea" pe care le-o declară tot felul de mărimi străine şi de rangurile cele mai diferite, „preţuire", „sprijin" şi „încredere" menite doar să influenţeze jocul politic intern.

Ideea că România e o ţară confuză şi alienată, puternic impregnată de „ceauşism" şi de „nostalgii comuniste", pe scurt, un caz patologic, nu e totuşi o creaţie a străinătăţii care se simte datoare să intervină aici aşa cum nu o face în alte părţi din Europa, cu excepţia, probabil, a Serbiei. Această idee vine din România, e întreţinută de români şi se întoarce împotriva lor, inclusiv a celor care o cultivă şi o răspîndesc.

De fapt, invocarea şi evocarea „nostalgicilor" comunismului poate fi un bun indicator mai ales pentru detectarea gîndirii leneşe. Nimic mai confortabil pentru un om public român de tranziţie decît să acuze existenţa unei active şi puternice „nostalgii" a comunismului. E un alibi la îndemînă pentru toate derapajele şi toate eşecurile. O scuză pentru degringoladă. Un camuflaj pentru afacerismul în floare. O justificare pentru cele mai sordide manevre politicianiste. O ficţiune-balsam, născută din complexe şi frustrări, avînd menirea de a crea post-festum eroi neînfricaţi ai luptei anticomuniste. După aproape zece ani de psalmodiere pe tema „nostalgicilor comunismului", creatorii acestei ficţiuni sînt confruntaţi cu sperietoarea născocită de ei înşişi. Cu un teribil umor negru, la Braşov şi la Timişoara, locuri simbolice ale revoltei anti-ceauşiste şi anti-comuniste, celor care cred în stafii chiar li se arată stafia. Deşi nimeni nu crede nici în comunism, nici în Ceauşescu. Pentru că nici „nostalgia comunismului", nici „regretul după Ceauşescu" nu sînt problemele reale ale societăţii româneşti. Unei ficţiuni aberante i s-a răspuns, la Braşov, la Iaşi, la Timişoara, cu o contra-ficţiune, la fel de aberantă în sine, dar menită să trezească la realitatea reală. Nu este însă deloc sigur că se va fi reuşit.

Mircea IORGULESCU

O statuie de prisos

Acum cîteva zile, Consiliul municipal din Cluj a acceptat propunerea primarului său de a se ridica în oraşul de pe Someş o statuie mareşalului Antonescu. Singurul protest care s-a făcut auzit pînă acum a fost al d-lui Eckstein, ministrul Minorităţilor. S-au invocat crimele săvîrşite împotriva evreilor şi a ţiganilor în anii guvernării „Conducătorului". Oare numai supravieţuitorii şi urmaşii victimelor de altă etnie decît românească se opun acestei decizii nesăbuite?

Ca român, mie mi-e ruşine ca numai minorităţile să se pronunţe contra glorificării unui dictator. Dacă am da crezare sondajului publicat săptămîna trecută, numărul celor care cred că Antonescu a făcut cel mai mare rău acestei ţări nu trece de 2%. E adevărat că, pe de altă parte, cei care-şi închipuie că el a fost cel mai destoinic dintre liderii politici ai României în ultima sută de ani reprezintă numai 4%. Deci, viitoarea statuie va satisface dorinţa a 4% din totalul cetăţenilor. În această logică, e mult de lucru pentru sculptori. Fiecare răspîntie ar trebui împodobită cu cîte o statuie pentru care s-ar găsi destui amatori: ecvestră, în mărime naturală sau măcar un bust, acolo...

Din partea d-lui Funar nu ne miră, de mult, nimic. Socotind că un primar e stăpîn pe străzile, casele şi statuile oraşului său, alesul clujenilor se joacă cu monumentele, le dărîmă, le mută sau le aplică inscripţii fără nici o autorizaţie. După apariţia acelui grotesc Avram Iancu, planînd peste acoperişuri într-o atitudine de dansator pe funie, ne ameninţă o replică a Columnei în piaţa Unirii şi, acum, o emfatică efigie a lui Antonescu. Între timp, la Timişoara nu ştiu ce asociaţii civice care există doar din vanitatea preşedinţilor lor au organizat o reabilitare a mareşalului paralelă cu cea pe care n-au obţinut-o încă în justiţie. E cu atît mai absurdă această agitaţie, cu cît ea nu exprimă fidelitatea îndelung păstrată în sinea lor de nişte bătrîni, ci oferă o temă de exploatat unor demagogi de vîrstă mijlocie, care s-au iniţiat în naţionalism sub Ceauşescu.

Nu pentru ei, a căror rea credinţă mi se pare evidentă, ci pentru colosala ignoranţă istorică a celor mai mulţi, mă simt dator să arăt ce nepotrivită este ideea unei statui care ar simboliza recunoştinţa naţională faţă de Ion Antonescu.

Nici Franţa n-are o statuie a lui Pétain, nici Ungaria una a lui Horthy. Cultura politică din aceste ţări, una rămasă democratică de la Eliberare, cealaltă chiar siluită atîta vreme de comunism, n-ar îngădui-o. Numai aici, proslăvirea dictatorilor găseşte un teren favorabil; numai aici, exerciţiul democraţiei fiind anemic, s-a aşteptat mereu mîntuirea, nu de la instituţii, care trăiesc şi ele de azi pe mîine, ci de la „oamenii providenţiali", neapărat cinstiţi şi duri – adică înzestraţi tocmai cu acele calităţi mai rar prezente în psihologia naţională, eminamente transigentă. Statuia de la Cluj ar semnala lumii întregi această carenţă morală, odată cu nepăsarea faţă de ce au îndurat minorităţile deportate şi masacrate. Aceasta înseamnă indiferenţă grosolană la dreptate şi libertate, pe care aliaţii lui Antonescu le-au suprimat oriunde s-a impus vremelnic superioritatea lor militară. Ea înseamnă ceva şi mai grav: refuzul de a-şi admite vina proprie, acolo unde asocierea cu Germania lui Hitler, de care Antonescu n-a vrut să se dezică pînă în pragul catastrofei, ne-a antrenat în acte reprobabile, care nu s-au limitat la măsurile represive de caracter rasial.

Statui se ridică figurilor istorice care au personificat capacitatea unui neam de a contribui la progresul omenirii, moral sau intelectual, sau la întărirea patriei sale ca fiinţă politică. Pe lîngă atîţia generali învingători, de piatră sau de bronz, se văd cîteodată şi generali învinşi cărora li s-a făcut această onoare, dar atunci cauza pentru care au luptat este una care, cu vremea, a dobîndit triumful care îi fusese refuzat în timpul vieţii lor. Antonescu nu intră în nici una din aceste categorii.

N-a ajuns la putere a doua zi după o victorie, pentru care naţiunea să-i fie definitiv îndatorată, ca Mustafa Kemal în Turcia. A venit în momentul cel mai tragic al istoriei noastre şi, patru ani mai tîrziu, după sacrificii copleşitoare – decapitarea unei generaţii pe front –, România era şi mai înjosită: înfrîntă şi lăsată pradă cotropitorilor. Dacă meritul unui soldat se apreciază după biruinţele pe care a ştiut să le cîştige, rezultatul războiului în care Antonescu şi-a împins ţara în mod deliberat îl condamnă fără apel.

Valoarea unui om politic n-o dovedesc discursurile sale – din acest punct de vedere, autorul cuvîntărilor *Către Români* s-ar califica undeva pe lîngă Mussolini, în clasa a treia –, ci măsura în care şi-a schimbat ţara în interior şi a obţinut pentru ea un loc mai bun în lume. Fără doar şi poate, aceasta a fost marea ambiţie a lui Ion Antonescu, dar în realizarea ei el a eşuat lamentabil. Blamul acestui insucces revine asupra lui personal exact în proporţia în care el a intervenit direct şi autoritar în toate domeniile vieţii militare şi civile, de la strategia campaniilor în Rusia pînă la aprovizionarea pieţelor în Bucureşti. N-a putut da României realitatea puterii, ci numai aparenţa ei, proclamată printr-o propagandă grandilocventă, pînă cînd a fost spulberată de tancurile sovietice.

Dezastrul pe care l-a provocat a avut consecinţe mai dramatice decît pierderea unui război şi reamputarea teritoriului naţional. Pentru că i-a convins pe români de geniul său şi de invincibilitatea lor, prăbuşirea acestor iluzii n-a mai lăsat în loc decît vasta laşitate pe care regimurile de dictatură o creează totdeauna. Cînd partidele politice au încercat să reziste noii dictaturi implantate de Stalin în România, eforturile lor au fost zădărnicite şi de efectul denigrării sistematice la care fuseseră supuse de Antonescu şi de presa obedientă lui.

Adversar consecvent al democraţiei, acest ofiţer megaloman care se lua drept Napoleon nu poate fi eroul căruia un omagiu întîrziat să-i restituie locul care i se cuvine în memoria recunoscătoare a poporului român.

Andrei PIPPIDI

Underground

Berlin, la sfîrşit de săptămînă

Viaţa oraşului fără nici un balcon freamătă mai mult în spatele faţadelor ruinate.

Cel mai mare şantier din Europa, Berlinul este un oraş fascinant în urîţenia sa perfectă. Din cupola transparentă a Reichstag-ului vezi în toate direcţiile mai multe macarale decît a putut visa Ceauşescu în întreaga lui viaţă. Clădiri noi răsar din pămînt şi clădiri vechi intră în pămînt la tot pasul, fără ca urîţenia de ansamblu să fie afectată. Este, fără doar şi poate, impresionant. Îţi dă senzaţia aproape epidermică de putere şi determinare. Dacă îţi dai osteneala să întrebi în jur, afli însă repede şi partea mai puţin triumfală a aventurii berlineze: crahul imobiliar instalat relativ rapid după euforia unirii, datoriile municipale exorbitante, sărbătorirea căderii zidului care, pentru masele de oameni, a fost, anul acesta, mai mult o dată în calendar (evocînd unora mai mult „noaptea de cristal"...) etc. Pe scurt, măreţia şi mizeria unei capitale europene.

Berlinul are însă şi o viaţă a sa, o viaţă „berlineză", de tineret nu neapărat rebel, dar care îşi ţese rostul dincolo şi parcă în pofida contextului vizibil de capitală a celei mai mari puteri economice europene. O viaţă *underground*, care foşneşte la suprafaţă chiar şi pentru urechile distrate ale trecătorului întîmplător, ca mine, de cum dă înserarea sfîrşitului de săptămînă. O viaţă a cărei prezenţă nu poţi să nu o simţi, după cum nu poţi să nu simţi şi faptul că-ţi este mai mult sau mai puţin refuzată.

Pe Oranienstrasse şi în vechiul cartier evreiesc din partea estică a Berlinului, de pildă, abundă clădiri în ruină şi faţade rămase fără clădiri, terenuri virane, toate printre şiruri de clădiri anoste dar perfect „locuibile", renovate sau păstrînd, pe ici, pe colo, urme de gloanţe din război. Grupuri, şiruri şi indivizi izolaţi, de regulă tineri, roiesc pe aceste străzi pentru a dispărea la un moment dat undeva, în spatele unei faţade sparte, printr-un gang care ai impresia că nu duce nicăieri sau ei ştiu unde. Dispar *undeva*, unde se întîmplă *ceva*...

La Paris *vezi* că e plin de baruri; aici îţi *dai seama*. Desigur, nu toate sînt „ascunse", şi nici unul nu este „exclusiv". Sînt locuri de întîlnire şi mai mult decît atît. Sînt focare de „cultură alternativă", de pildă, devenite în scurt timp atît de cunoscute încît, patrimonializate *in situ*, au intrat în circuitele turistice. „Pionierii" se retrag, în parte cel puţin, mai adînc în *underground*, lăsînd aceste locuri unei anumite categorii de turişti şi „bobocilor".

Încercînd să urmăresc, fără prea mare succes, pistele mobile ale acestei lumi vizibil ascunse, am avut la un moment dat impresia că înţeleg un lucru de care un bun prieten, mai tînăr, încearcă să mă convingă de o bună bucată de vreme: existenţa unui soi de *underground* şi la Bucureşti. Există şi la noi locuri de întîlnire şi mai mult decît atît, locuri împrăştiate după alte reguli decît cele comerciale şi unde, se pare, „se întîmplă ceva". Spaţii ale tinerilor. Ale unora.

Reacţia primă şi nemărturisită a fost una de frustrare meschină: iată, în lumea asta a mea, au început să se petreacă lucruri fără mine! O primă reflecţie îmi pune însă altă întrebare: la nivel de generaţie, asta înseamnă doar că am început să ieşim din istorie? – ceea ce ar fi firesc şi elegant; sau că istoria a început să iasă din noi şi să fie în altă parte? – ceea ce nu ştiu prea bine ce va să însemne...

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Iubirea şi respectul

Mi-am amintit recent de o întîmplare intrată de multă vreme în anecdotica dreptului românesc. Cînd Vintilă Dongoroz, strălucit avocat şi mare profesor de drept penal al Universităţii bucureştene, a fost îndepărtat de la catedră la începutul anilor '50, un coleg mai adaptabil l-a sfătuit să facă unele demersuri administrative prin care să promită autorităţilor concesii şi ascultare în schimbul iertării sale. Profesorul Dongoroz i-ar fi răspuns cam aşa: „Ştiu că nu mă iubiţi, dar ştiu că mă respectaţi. Dacă aş urma sfatul dumneavoastră, n-aţi începe să mă iubiţi şi aţi înceta să mă mai respectaţi." De cînd am aflat această întîmplare, nu încetez să admir răspunsul profesorului şi îmi spun că principiul care se degajă din el este util şi în arta guvernării.

Orice guvern alcătuit după reguli democratice este procupat să atragă „iubirea" şi „respectul" guvernaţilor. „Iubirea" guvernaţilor se cîştigă prin decizii blînde, îngăduitoare, menite să favorizeze imediat bunăstarea materială şi loisir-ul, adică prin ceea ce tehnic se cheamă *protecţie socială*. „Respectul" vine din fermitatea şi curajul cu care guvernul promovează justiţia, echitatea şi eficienţa în tot ce face. „Iubirea" este generată de mîngîiere, „respectul" de rigoare. „Iubirea" este o reţetă de succes în plan electoral; „respectul" asigură locul în istorie. Performanţa de a fi „iubit" şi „respectat" deopotrivă înseamnă, de fapt, promovarea unui program genial, în care sacrificiile pe care guvernul le impune guvernaţilor pentru dezvoltarea viitoare să fie echilibrate cu măsuri simpatice în imediat. Cum de cele mai multe ori îi este imposibil să atingă această performanţă, guvernul trebuie să aibă luciditatea de a alege între cele două. Alegerea trebuie făcută, înainte de toate, considerînd momentul în care se află ţara guvernată. Lipsa viabilităţii economice, haosul instituţional, instabilitatea legislativă, sărăcia cer de la sine jucarea cărţii respectului. Orice guvern post-decembrist al României ar fi trebuit să ţină, mai ales, la cîştigarea respectului românilor.

Pilda cu profesorul Dongoroz este, însă, mai dramatică. Profesorul se ştia neiubit de interlocutor şi nu şi-a făcut iluzia că, acceptînd compromisul sugerat, va cîştiga „iubirea" acestuia. Compromisul nu este calea spre „iubirea" guvernaţilor şi, pe cale de consecinţă, nu aduce voturile lor. În plus, să ne amintim puţin din experienţele noastre personale: iubirea pierdută nu se mai recîştigă niciodată.

Rămîne, deci o singură variantă demnă: respectul. În plus, deşi este aproape sigur perdant în imediat, respectul reprezintă marea şi adevărata victorie. Chiar dacă a pierdut capricioasa „iubire" a electoratului, un guvern care a fost respectat în timpul mandatului său ajunge repede să fie regretat. Iar regretul abil cultivat poate fi premisa unei relansări politice.

Am simţit nevoia să public aceste consideraţii pentru că, în ultima vreme, mi se pare că liderii actualei formule guvernamentale nu sînt deloc decişi dacă trebuie să încerce recîştigarea „iubirii" sau recîştigarea „respectului" românilor. Scăderea drastică a scorului din sondajele ultimelor luni pare a fi generat o logică politică stranie în minţile strategilor actualei puteri. Este ceva de genul „mai avem un an pînă la alegeri – timp suficient să facem ceva cu efect imediat care să determine electoratul să-şi schimbe opţiunile în timp util". Consider această logică profund greşită. Ea prezumă că electoratul nu are memoria zilei de ieri şi că palide adieri calde pot înlocui gerul teribil. Ea încearcă să recupereze irecuperabilul.

Luciditatea ar trebui să conducă acum la o opţiune de fond. Cred că, dacă vrei să recuperezi ceva, între „iubirea" pierdută şi „respectul" pierdut trebuie să alegi „respectul". E pragmatic şi e fezabil. În plus, este posibil ca o cursă electorală între neiubiţi să fie cîştigată de cei respectaţi.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

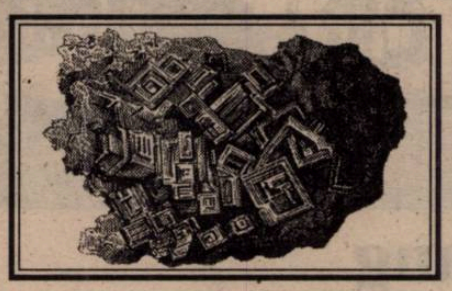

Cu ochii pe *rating*

Regulile jocului în concurenţa dintre posturile de televiziune sînt făcute de audienţă. Televiziunile private (care, să nu uităm nici o clipă, funcţionează pe baze comerciale, îşi asumă şi îşi declară această condiţie) îşi concep şi modifică programele în funcţie de *rating*, ale cărui cote sînt consultate permanent şi au un rol major în luarea deciziilor. În zadar protestează clasa intelectuală împotriva *kitsch*-ului care se lăfăie adesea pe micile ecrane: ca să supravieţuiască, televiziunile private trebuie să încaseze bani din reclame; or, firmele de detergenţi, de cosmetice ori de băuturi răcoritoare cumpără spaţii publicitare doar dacă indicii de audienţă sînt consistenţi. Iar audienţa e mare, pare-se, la emisiuni care, judecate după criterii înalte, se arată de un evident prost gust. Se poate imputa această stare de lucruri exclusiv patronilor şi realizatorilor de emisiuni? Fără îndoială că nu. Voci din societatea românească au mai protestat o dată, în numele decenţei, cînd *Evenimentul zilei*, abia apărut, şi-a sporit spectaculos tirajul publicînd dezvăluiri senzaţionale şi relatînd cu lux de amănunte violuri şi crime. A făcut-o însă pentru că sute de mii de oameni erau dornici să citească aşa ceva; iar indignările nu s-au îndreptat împotriva *cititorilor*, care au decis soarta ziarului cumpărîndu-l, ci numai împotriva celor care îl produceau. Nu este cazul să cădem din nou în aceeaşi greşeală. E adevărat, se poate invoca *responsabilitatea* celor care deţin puterea în mass-media; dar ei se pot apăra, de pildă, arătînd că oferta lor cuprinde şi alte tipuri de emisiuni, inclusiv din zona conţinutului cultural înalt (cum sînt *Profesiunea mea, cultura* la PRO TV sau *Orient Expres* la Antena 1). Şi au dreptate. De fapt, prostul gust abundă în ansamblul societăţii româneşti, chiar *se cere*: la televiziune, pe stradă, în magazine, în relaţiile interumane etc. Dacă patronii şi realizatorii TV stau cu ochii pe datele venite de la agenţiile de *rating* şi constată că publicul vrea „Vacanţa Mare" şi bingo, înseamnă că etapa „aţi minţit poporul cu televizorul" a trecut de mult. Acum, poporul suveran şi-a luat soarta audiovizuală în mîini şi îi poate dicta, la o adică, unui puternic patron de trust mass-media *ce* şi *cum*. Iar mulţi dintre noi ne-am păstrat ticul de a privi către televiziunile private aşa cum priveam către televiziunea unică de stat: supăraţi că nu *ne dă* cutare emisiune, că nu agreează cultura, că stimulează „subcultura" etc. De fapt, esenţa problemei cred că stă nu în politica de programe a unui post TV sau a altuia, ci în faptul că *decenţa*, produs al societăţii burgheze, n-a apucat să prindă rădăcini prea consistente în societatea românească, pentru că burghezia însăşi (ori „clasa de mijloc", după o expresie mai nouă şi mai puţin marcată ideologic) n-a apucat să-şi consume rolul istoric. Deceniile de comunism au distrus, în „masele largi populare", fibra aceea care ţine balanţa între „se cade" şi „nu se cade", iar deceniul de tranziţie alandala ne-a aruncat direct în esenţa televiziunii din societăţile de masă occidentale: *news* şi *entertainment*.

Dar să nu disperăm. Probabil că trebuie să sacrificăm, pentru o vreme, decenţa şi bunul-gust, în numele dictaturii *rating*-ului, pentru a învăţa, văzînd şi făcînd, ce înseamnă concurenţa, consumismul, publicitatea, adică abc-ul capitalismului. Dacă ardem rapid şi aceste etape, ne aşteaptă ceea ce se întîmplă în lumea audiovizuală din societăţile postindustriale: pe lîngă televiziunile generaliste, au apărut cele tematice (vezi *Discovery*, *Animal Planet*, *arte* etc.), *pay-TV*, sisteme integrate TV-Internet (datorită cărora ne vom putea „personaliza" programele, văzînd ce, cînd şi cum ne place, după gust şi nivel de cultură) şi altele asemenea. Sună utopic, dar nu e decît o proiecţie pe termen mediu şi lung.

Rămîne însă o amărăciune, pe care un Leonida de tranziţie ar exprima-o cum numai el ştie: „dar televiziunea publică ce treabă are? pe ea de ce-o avem?". Deocamdată, televiziunea publică a ieşit din jocul concurenţei şi stă cu un ochi la *rating* (ca să semene cu „lumea bună", „de tip occidental", a posturilor private) şi cu unul la misiunea sa înaltă, culturală şi educativă. Problema e că n-a învăţat să se uite cu amîndoi ochii în acelaşi timp.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

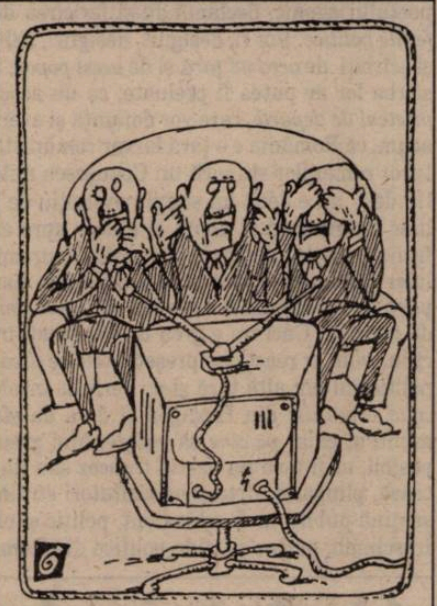

Desen de Ion BARBU

Economie

Leafa (mică, după buget), totuşi, merge, zilele trec...

La noi, cum se face toamnă, ne trezim pe cap cu inflaţie în creştere şi un leu în scădere, mai mult faţă de dolar şi mai puţin faţă de euro. Şi în acest an am înregistrat o astfel de tendinţă.

Am scris, cîndva, că băncile simt inflaţia înaintea Statisticii. Acum, sînt tentat să spun că în general, în economie, băncile simt înaintea Statisticii atît furtuna, cît şi vremea bună.

Analizînd starea băncilor, în acest sfîrşit de toamnă, nu putem spera că vremea se va îmbunătăţi într-un timp scurt. Dar ceva bun se întîmplă totuşi. Acum ne sînt bine cunoscute primejdiile şi ştim cum ne putem apăra. Şi încă un fapt notabil: avem cîteva pieţe care funcţionează bine.

Piaţa interbancară, bunăoară, e extrem de dinamică. Băncile, în tranzacţiile dintre ele, se orientează rapid şi pot să schimbe întreaga configuraţie a pieţei în numai cîteva minute. În raporturile dintre bănci şi clienţi, însă, mai ales pe segmentul în care este implicată populaţia, nu se pot produce schimbări tot atît de rapide. Depunătorii din rîndul populaţiei cîntăresc adeseori lucrurile îndelung şi nu se grăbesc să ia anumite hotărîri. Din acest motiv băncile se feresc să-i surprindă cu schimbări şocante. Dobînzile au urcat un timp. Acum însă aşteaptă semnale mai precise, din partea inflaţiei în primul rînd, pentru a decide ce se va întîmpla: vor urca ori nu.

O temă fierbinte îi preocupă în aceste zile pe unii oameni politici, oameni de afaceri sau economişti: „zgîrcenia Băncii Naţionale". Tot mai des, în vremea din urmă, Băncii Naţionale i s-au adus acuzaţii că închide prea mult robinetele de la pompele de bani. Şi că, în acest fel, restrînge drastic alimentarea economiei cu o resursă vitală.

Cuvîntul „zgîrcenie" nu cred că-i la locul lui. L-aş înlocui cu un alt cuvînt, mai potrivit: prudenţă. Apoi aş lua în calcul un adevăr simplu: nimic nu e mai uşor decît să faci bani. Ar fi de-ajuns ca la Banca Naţională, pe un ecran, să fie înscrisă o sumă, pentru ca dintr-odată economia să fie inundată de un flux de o mie, de zece mii ori chiar de o sută de mii de miliarde de lei. De aici încolo, însă, vor începe problemele. Pentru că, la o nouă emisiune de bani, fiecare leu trebuie să fie acoperit cu ceva: fie o cantitate de valută ce intră în ţară şi pe care o cumpără BNR, lansînd în contrapartidă monedă naţională; fie o cantitate de bunuri şi servicii de fabricaţie românească pentru care există cerere internă şi externă. Altfel, orice leu în plus ne-ar aduce numai necazuri. Dacă Banca Naţională s-ar lăsa înduplecată de cîntecele de sirenă şi ar emite bani noi, neacoperiţi de produse noi, aceşti bani s-ar duce imediat în preţuri şi ar produce o inflaţie şi mai mare. Mai departe, noile preţuri, în creştere, ar cere alţi bani noi. De aici s-ar ajunge repede la hiperinflaţie. La o creştere maximă a preţurilor, BNR ar fi nevoită să răspundă cu o restrîngere maximă a cantităţii de bani. Şi astfel ne-am întoarce de unde am plecat. Asta şi pentru că, în economia reală, găurile negre ar înghiţi şi mai mulţi bani.

Cît timp, în economie, vor fi găuri negre care înghit bani şi un climat inflaţionist a cărui nocivitate nu mai trebuie demonstrată, BNR nu va putea renunţa la prudenţă. Necazul e că de aici înainte, o vreme, nu vor fi şanse pentru relaxări. Cel puţin monetare. Pentru a nu strica şi mai rău echilibrul economic intern. Rămîne de văzut cum se va putea încadra, în această ecuaţie, relaxarea fiscală promisă recent de către însuşi ministrul Finanţelor.

Pînă atunci, revenim la constatarea amară de la începutul acestor rînduri: la noi, cum se înăspreşte vremea, se agită inflaţia. Românii încep să piardă şi mai mulţi bani la ruleta peţurilor. Dar nu numai populaţia suferă din cauza inflaţiei. Preţurile în creştere împovărează întreaga societate.

De ce preţurile tind să crească? Motivele sînt numeroase. Preţurile cresc, în primul rînd, pentru că sînt exagerat de mari costurile de producţie. Sub presiunea costurilor, unicul curs al preţurilor nu poate fi decît în sus. Acest adevăr nu-l putem evita, fie că vrem, fie că nu vrem. Plătim astfel întîrzierea reformelor. Ani de zile, din decembrie 1989 încoace, am tot lungit boala, fapt suportat din buzunarele noastre. Numărul întreprinderilor cu pierderi a crescut. Au proliferat întreprinderile de „tip parazit", care se obişnuiseră să trăiască din... rentabilitatea altora. Din păcate, însă, chiar şi în prezent, ce cîştigă cei harnici şi pricepuţi... se împarte şi altora, mai puţin harnici şi mai puţin pricepuţi. În felul acesta leafa merge, zilele trec...

În acest an, preţurile suportă două influenţe nefaste: pe de o parte presiunea monetară a salariilor fără nici o legătură cu productivitatea muncii; pe de altă parte, calitatea îndoielnică a producţiei. În aceste condiţii, a scăzut oferta tentantă şi a sporit masa monetară la populaţie. Spirala inflaţionistă funcţionează fără greş.

Adrian VASILESCU

Povești suprapuse

Nemurire la kilogram şi decenţă cît negru sub unghie

Katherine Verdery nu este necunoscută cititorilor români, unele dintre lucrările sale făcînd parte din bibliografia minimală privind România anilor '80. La fel de interesantă este, cred, şi ultima ei carte, un eseu de două sute de pagini dedicat instrumentalizării politice a *corpurilor (The Political Lives of Dead Bodies. Reburial and Postsocialist Change*, Columbia University Press, 1999). Eroii autoarei sînt eroii istoriilor noastre, prin ale căror *corpuri* (sau oseminte, statui, relicve etc.) sîntem invitaţi să ne privim trecutul şi prezentul. Nu este o (altă) carte despre România, ci despre tot perimetrul ieşit din ceaţa totalitarismului, despre aventura pe care o presupune aici vindecarea spiritului şi despre zbaterea politicii de a confisca simbolurile şi de a monopoliza, vorba lui Pierre Nora, *locurile memoriei*.

Exemplele nu lipsesc. Într-un orăşel din Mongolia, statuia lui Stalin a fost înlăturată şi în urma sa locuitorii au stropit locul cu lapte, pentru ca *spiritul răului* să nu-i bîntuie – semn că tradiţia rămîne mult mai puternică decît efemera *religie atee* comunistă. În Ungaria, pe 16 iunie 1989 vreo două-trei sute de mii de budapestani au ieşit în stradă cu ocazia reînhumării fostului prim-ministru Imre Nagy – lider comunist devenit în mentalul colectiv, în urma revoluţiei din octombrie '56, tocmai un simbol al luptei anticomuniste. Apoi, amănuntul picant (şi de-a dreptul paranormal!) referitor la apariţia lui Lenin mort în visul unui comunist moscovit, apariţie în care părintele revoluţiei bolşevice deplîngea proximitatea lui Stalin în mausoleu şi cerea luarea de măsuri... În România, bisericile ortodoxă şi greco-catolică şi-l dispută pe Inochentie Micu (adică episcopul, patriotul, relicvele şi reînhumarea din spatele acestui nume)...

Pesemne că teza cărţii e corectă: după moarte, unele *corpuri* rămîn cel puţin la fel de interesante precum au fost în timpul vieţii. Uneori, în lumea noastră, corpurile sînt interşanjabile: Verdery nu ştie de schimbarea istorică la propriu petrecută recent la Deva, unde pe locul statuii lui Petru Groza (cel cu *frontul plugarilor)* a fost înălţat Traian (cel cu *împăratul romanilor)* – cu amănuntul că la demontarea soclului fostului prim-ministru procomunist au trudit puşcăriaşi *capitalişti*, pensionari ai unui penitenciar din apropiere.

Mai e un lucru de care Verdery habar n-are. La Slătioara de Vîlcea, în curtea şcolii, crescu peste noapte numărul statuilor: lîngă Eminescu, Creangă, Caragiale şi Sadoveanu apărură la bustul gol, sub formă de statuie, A. Păunescu şi D. Săraru. Aş putea semnala, retoric, cum lîngă clasici se aşezară fără greţuri tocmai cei ce acuzau apariţia Escăi lîngă Mihai Viteazul în manual, vă amintiţi...; aş putea, demagogic, spune că în vreme ce Ilie Ilaşcu se stinge în beciul Tiraspolului, d-nii Păunescu şi Săraru îşi fac chip cioplit, într-un exerciţiu nelegiuit de autoadmiraţie. Nu voi spune nici una, nici alta; nu pentru că n-ar trebui, ci pentru că gîndu-mi zboară spre altcineva: bomboana pe coliva nemuririi nu au pus-o Păunescu şi Săraru, ci istoricul Răzvan Theodorescu. Îmi spune ziarul că dînsul – altfel un spirit muncit de secole de artă românească şi bizantină etc. – a fost cel ce a „vernisat" expoziţia de busturi din curtea şcolii în chestiune, dînd girul intelectual unui melanj de nemuritori la chil, în care *clasicii noştri* – Eminescu şi ceilalţi, toţi în bronz – stau umăr la umăr cu un Păunescu şi un Săraru turnaţi, aflu, în fibră de sticlă!

Există oameni care trec de la *iconoclaşti* la *iconoduli* cu naturaleţea apei care azi îngheaţă, mîine fierbe. În fine. Profesorul, tot profesor: te-nvaţă ceva şi fără să vrea! La fel şi istoricul ce-a onorat cu graseierea-i *kitsch*-ul de la Slătioara. Mai ieri, dl Theodorescu deplîngea soarta elevului care se lasă învăţat de nişte autori (de manuale) bolnavi de anonimat. Iată, în vernisajul din Vîlcea, o excelentă lecţie despre felul în care, oricît ai fi de celebru, poţi călca în gropi. Plonjînd uneori în penibil, vreau să zic.

Adrian CIOROIANU

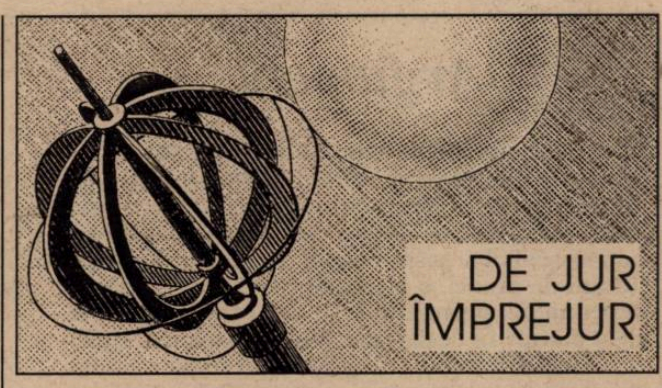

Armata europeană

E puţin probabil că refugiaţii ceceni din Inguşetia, pripăşiţi pe unde au putut, preocupaţi cum să se apere de frig şi să-şi facă rost de mîncare, au dispoziţia necesară ca să analizeze Declaraţia de la Istanbul. Repudierea terorismului, recunoaşterea integrităţii teritoriului Federaţiei Ruse, dar şi condamnarea acţiunilor dure împotriva populaţiei civile dau fiecărei părţi posibilitatea de a afirma că a obţinut concesii din partea adversarului. Ca de obicei, victoria reală aparţine celui care are iniţiativa pe teren. Armata rusă îşi continuă ofensiva şi, probabil, nu e departe ziua cînd va păşi victorioasă în capitala Groznîi, ceea ce nu înseamnă deloc că va fi îndepărtat ameninţarea teroristă.

După cum mai ţin minte unii lideri politici şi militari ruşi, care s-au ocupat, decenii de-a rîndul, de sprijinul logistic şi ideologic pentru organizaţiile teroriste din Europa şi nu numai, revolta spontană se converteşte lesne în imprevizibilă acţiune distructivă. Satisfacţia generalilor, explicabilă şi prin umilinţa din 1996, nu se va traduce prin nopţi liniştite pentru cetăţenii ruşi. Pe de altă parte, este evidentă neputinţa organizaţiilor internaţionale de a organiza rezolvarea politică a crizelor. „Rusia nu este Irak şi nici Iugoslavia" spune generalul Kornukov, şeful Statului Major al aviaţiei militare. Şi chiar dacă ar fi, nici în Irak, nici în Iugoslavia, alianţele paşnice sau militare nu au reuşit să impună „respectarea valorilor comune ale umanităţii", loc comun al mai tuturor documentelor solemne.

Eşecul ONU de la Srebrenica, cînd trupele de menţinere a păcii nu au reuşit să împiedice masacrarea a mii de civili, analizat recent cu luciditate de Kofi Annan, dovedeşte că nu există încă mecanismele mondiale sau regionale, legitime şi, în acelaşi timp, apte să pună capăt suferinţelor celor nevinovaţi. În faţa specificităţii intereselor americane şi a superiorităţii lor tehnologice, puterile europene proiectează din ce în ce mai serios o forţă militară comună, eficace şi rapidă. Aroganţa americană din timpul operaţiunilor din Kosovo, care a lăsat amintiri atît de amare militarilor europeni, se explică şi prin slăbiciunea contribuţiei colective. De altfel, şi după încetarea bombardamentelor, continuarea violenţelor din Kosovo se datorează neputinţei europene de a pune în funcţiune un dispozitiv care să asigure ordinea, victoria principiilor în numele cărora este contestat Miloşevici. În 1998, cu prilejul convorbirilor la vîrf Franţa-Marea Britanie, de la Saint-Malo, a apărut ideea unei apărări europene comune, concretizată într-un corp militar de reacţie acţionînd în situaţiile de criză prea importante pentru a fi ignorate şi nu suficient de importante pentru a implica Statele Unite şi NATO.

Proiectul a declanşat, în toate ţările Uniunii Europene, o dinamică vizibilă a declaraţiilor despre „criteriile de convergenţă", „planuri de acţiune", „integrare şi raţionalizare a politicilor de apărare"; însă seriozitatea acestor demersuri este pusă sub semnul întrebării de diminuarea bugetelor pentru apărare. Deocamdată oficialităţile de la Washington examinează cu prudenţă toate aceste planuri. Pe de o parte, administraţia Clinton este favorabilă eforturilor europene de întărire a capacităţii lor de apărare. Pe măsură ce cresc tensiunile în Asia şi în alte zone de interes economic american, este de presupus că în următoarele decenii, Statele Unite ar fi dispuse să lase pe seama europenilor rezolvarea propriilor crize. Pe de altă parte, accentul pus pe „identitate" poate altera armonia fragilă din NATO, punînd sub semnul întrebării şi raţionalitatea extinderii organizaţiei.

„Problema identităţii ţine mai mult de psihiatrie, decît de diplomaţie" afirma un colaborator al Casei Albe. O apărare comună, asumată de o armată europeană, ar putea stimula statutul de rival al continentului european în faţa superputerii americane. Soluţia ar fi ca UE şi NATO să fie de acord să-şi definească obiectivele comune şi să le departajeze pe cele specifice, formulele de articulare, pentru ca perspectiva unei soluţii excelente să nu înlăture bunele garanţii existente. Cîte există şi pentru cine există. Interesul celor care simt răsuflarea fierbinte a ameninţării stă în consolidarea relaţiilor cu organismele existente, fie ele europene sau euro-alantice, elaborînd în cadrul lor proiectul armoniei continentale viitoare. Cînd doi se ceartă al treilea cîştigă, susţine o înţelepciune experimentală, dar cînd cei doi se împacă, al treilea rămîne fără nimic.

Rusia nu e Irak sau Iugoslavia, dar, cum se vede, nici Cecenia nu e Corsica sau Irlanda de Nord. Ceea ce verifică pe pielea lor refugiaţii adăpostiţi în Inguşetia.

Magdalena BOIANGIU

Presa despre...

Lupta de clasă

Vechea lozincă a sovietelor, „uzinele aparţin muncitorilor", a redevenit actuală la marele combinat de celuloză din Vîborg, localitate de lîngă Sankt-Petersburg: „Proletarii înfierbîntaţi îi împiedică, de doi ani, pe cei care au cumpărat uzina să pătrundă în incintă. A fost o vreme cînd, pentru străini, se construiau satele lui Potiomkin. Ne prefăceam că nu sîntem sălbatici" scrie cotidianul economic *Vedomosti*. Acum, a venit clipa sincerităţii. Gazetarii de la *Izvestia* povestesc cum s-a organizat apărarea întreprinderii împotriva proprietarilor ei de drept, nu şi de fapt: „Cei douăzeci de paznici care i-au lăsat pe portărei să pătrundă în uzină, însoţiţi de forţele speciale, au fost concediaţi. Acum, oricine se apropie de poartă este gonit de «gărzile patriotice», cu salopete şi berete negre, angajaţii unei societăţi specializate din Sankt-Petersburg. Cum apare un potenţial duşman, se declanşează sistemul de alarmă: gărzile de la poartă sună la centrala telefonică, de unde este informat unul dintre şefii de atelier (ziua) sau un contramaistru (noaptea) şi sună sirena locomotivei uzinale, de pe o linie de garaj. 3-400 de oameni, înarmaţi cu răngi de fier, se grăbesc să-şi apere combinatul de atacanţi. Dacă locuitorilor din comuna Sovietski li se pare că alarma locomotivei nu a fost suficientă, îşi trezesc vecinii, bătînd în ţevile instalaţiei colective de încălzire centrală şi această alarmă aduce, în plus, pe baricade cîteva mii de muncitori".

După explicaţia teoretică, urmează o demonstraţie practică: reporterii sînt martorii unei alarme, care în cele din urmă se dovedeşte a fi fost falsă. „Sechestrarea sălbatică a acestei uzine de către «popor» este o pagină şocantă şi, fără îndoială, nu ultima, din capitolul care descrie dezvoltarea capitalismului în Rusia. Aici, prima privatizare a avut loc în 1993. Uzina a fost cumpărată de către societatea americană Alliance Cellulose, care a adus-o la faliment în trei ani. Scoase la licitaţie, 87% din acţiuni au fost achiziţionate, cu 34 de milioane de dolari, de întreprinderea cipriotă off-shore Nimonor Investments. Noii proprietari au anunţat că, întîi şi întîi, vor suprima 1.200 de locuri de muncă din totalul de 2.100. S-a organizat un comitet de grevă, masele muncitoare au refuzat să-i mai lase pe proprietarii legitimi să intre şi au declarat uzina «întreprindere a poporului». Colectivul a ales un «director al poporului», Alexandr Vantorin, fost pilot de vînătoare, colonel în rezervă". Pînă acum poporul a reuşit, cu succes, să se opună hotărîrilor judecătoreşti, intervenţiilor procurorului şi altor încercări ale statului de drept de a reinstaura legalitatea. Este de la sine înţeles că, în tot acest timp, chiar dacă se produce, nu se vinde celuloză şi deşi nu primesc leafa, muncitorii se pregătesc să strîngă bani ca să cumpere arme.

Pe 22 octombrie, Duma, cu o majoritate comunistă, s-a pronunţat asupra acestei afaceri, adoptînd, după cum scrie tot în *Izvestia*, „o rezoluţie pătrunsă de spiritul baricadelor proletare, cu expresii de tipul «Muncitorii au pornit pe drumul luptei de clasă». (...) Aici, ca şi în alte zeci de uzine ocupate de muncitori, lucrurile nu fac decît să înceapă".

Cînd nu sînt contestaţi de muncitori, proprietarii sînt daţi în judecată de către stat. Magnatului rus de presă, Vladimir Gusinski, i se cere înapoierea împrumutului de 42,2 milioane de dolari, contractat de compania lui Media-Most. Revista *The Economist* (20 noiembrie) reproduce opinia purtătorului de cuvînt al lui Gusinski, care crede că scopul oficialităţilor este anihilarea postului său de televiziune (NTV), pînă la alegerile generale de luna viitoare. „După căderea comunismului, media rusească a avut cîţiva ani de relativă inocenţă. Dar mizele au crescut şi metodele au devenit mult mai dezgustătoare, exact înainte de ultimele alegeri prezidenţiale, cînd marii magnaţi de presă şi-au unit forţele ca să-l ajute pe Elţin să-l învingă pe contracandidatul său comunist. Această dovadă de putere le-a şi dăunat. Cînd marii afacerişti şi-au dat seama care e puterea lor, au început să cumpere tot ce mai rămăsese independent".

Gusinski este ameninţat, în primul rînd, pentru că principalul lui rival, Boris Berezovski, se bucură de protecţia Kremlinului. În al doilea rînd, „dl Gusinski este deosebit de vulnerabil, pentru că a cheltuit mult. Spre deosebire de majoritatea bogăţaşilor de presă din Rusia, el nu îşi foloseşte investiţiile ca mijloace de influenţă politică. Calitatea produselor lui este destul de înaltă. S-a extins în cinema, televiziune digitală şi a investit şi în străinătate (...) Dar dacă dl Gusinski şi-a închipuit că poate conduce un trust de presă, neglijînd pericolul politic, a fost un naiv. Menghina se strînge. Tribunalul i-a dat un răgaz de o lună în procesul său cu Vneşeconombank (proprietate de stat). (...) Desigur, Gusinski trebuie să reziste pînă la alegerile prezidenţiale de vara viitoare. S-ar putea ca după aceea, dl Berezovski să se afle de partea greşită a guvernării".

Între timp, în campania electorală, nu sînt puţini cei care promit renaţionalizarea. A celulozei şi a televiziunii. **(M. B.)**

Argument

În decembrie '89 aveam 13 ani. Am văzut Revoluţia la televizor. Eram destul de mare să înţeleg că se petrec evenimente istorice; eram, însă, destul de mic să cred că lucrurile şi oamenii se vor schimba peste noapte. Au trecut aproape 10 ani de atunci, o perioadă care pentru mine a fost una de normalitate. 10 ani care, pentru cei deja maturi în decembrie '89, au însemnat altceva. Firescul meu şi al generaţiei mele nu este firescul tuturor celor care aproape 50 de ani nu au reuşit să dărîme un regim detestat fără rezerve. Paradoxal, normalitatea celor care defilează astăzi cu portretele lui Ceauşescu şi cer siguranţa zilei de mîine în numele celei de ieri a luat sfîrşit acum 10 ani printr-o revoluţie la care au participat şi ei cu entuziasm. Nostalgia lor ţine de o inadecvată raportare la normalitate. Şi de ignoranţa lor în materie de exerciţiu al libertăţii.

În decembrie '89 aveam 13 ani. Am văzut Revoluţia la televizor. Am văzut cum alţii s-au bătut pentru libertatea mea şi au învins. Nu ştiu încă pe cine au învins, dar îmi preţuiesc libertatea pe care am primit-o cadou de Crăciunul acela, aşa cum le respect şi nostalgicilor dreptul de a-şi folosi propria libertate în scopuri pe care nu le înţeleg sau cu care nu sînt de acord. Ştiu că nostalgiile lor (nu mă gîndesc la cele personale, intime, calde, ci la nostalgiile după regimuri politice defuncte) sînt dependente de libertatea mea. Şi mai ştiu că regretele lor vor muri atunci cînd amneziile se vor vindeca. Pentru că nostalgia lor ţine de o farsă a memoriei. Şi, mai grav, de o neîncredere în viitor: de neîncrederea în noi, cei care în decembrie '89 eram copii şi am văzut Revoluţia la televizor. **(C. M.)**

Vasile Sebastian DÂNCU
sociolog

Nostalgia şi gestiunea socială a trecutului

Stare de fapt. Mărturiile nostalgiei

În ultimele sondaje de opinie, în jur de 60% din români declară că era mai bine înaine de 1989 în ceea ce priveşte nivelul de trai, 20% în problema libertăţii şi aproape 30% privind conducătorii politici. Doar 40% mai cred că revoluţia a fost făcută de poporul revoltat iar 22% cred că Ceauşescu este cel mai bun conducător din istoria României, cel care a făcut cel mai mult bine, la mare distanţă de Iliescu sau Constantinescu. Nu doar sondajele au creat ideea unei nostalgii faţă de trecut sau a pericolului unei reverii postcomuniste. Un mod de diferenţiere preferat de noua elită a fost distanţarea de masă prin evidenţierea că ea este nostalgică după comunism. Exasperarea că rămînea la putere Iliescu şi PDSR i-a făcut pe mulţi sprijinitori ai opoziţiei de atunci să vorbească despre o nostalgie pentru trecut a poporului român. Unii erau consideraţi nostalgici (masele, mulţimea), iar elita, orientată spre viitor, se autopoziţiona ca fiind progresistă.

Negarea nostalgiei a fost o altă strategie discursivă a clasei politice, mai ales după 1996. Statutul sondajelor este incert la noi, cariera lor socială are o dinamică interesantă. Majoritatea sondajelor sînt criticate de cei care au scoruri neconvenabile la popularitate politică sau intenţii de vot. Am vorbit cu mulţi oameni politici şi unii dintre ei mi-au spus, cu sinceritate, că ei ştiu că n-au mai mult la popularitatea partidului, dar sînt obligaţi să critice sondajele pentru a prezerva imaginea partidelor. Majoritatea politicienilor şi a opiniei publice cred că toate sondajele sînt trucate, că procentele „se dau" partidelor sau personalităţilor în funcţie de banii pe care i-au plătit sau de alte considerente. La ce să ne aşteptăm într-o ţară în care corupţia este generală, totul este aranjament şi falsificare. Mulţi au spus că sociologii care pun asemenea întrebări sînt imbecili, că nu este corect să compari prezentul cu trecutul. Negarea unei realităţi neconvenabile a rămas o strategie preferată de clasa politică românească.

Discursul nostalgicului simplu

*Democraţia a făcut, în viziunea lui, mai multe victime decît 25 de ani de comunism şi atunci degeaba ridică politicienii graţios pleoapele, invocînd pe Dumnezeu, retoric, cînd Ceauşescu apare ca fiind omul politic care a făcut cel mai mult bine României! Omul simplu n-are nici un argument să creadă altfel, lumea pe care omul simplu o înţelegea, în care învăţase reţete de supravieţuire, s-a scufundat şi în locul ei a rămas doar molozul şi mirosul pestilenţial al descompunerii. Jumătate din familia şi prietenii lui şi-au pierdut locurile de muncă şi n-au găsit altele. Din cînd în cînd, singuratic, românul se gîndeşte la trecut şi doar atunci simte că înţelege ceva, că se poate bucura fără să-i fie frică de faptul că mîine i se va tăia factură pentru asta. Acum se simte zilnic agresat, i se face o frică teribilă de viitor şi atunci devine un mic animal orientat spre trecut. Tresare de cîte ori se anunţă măsuri guvernamentale, umblă buimac prin oraş minunîndu-se de preţuri şi se întoarce acasă dărîmat şi ruşinat că nu poate face nimic deşi este încă în putere şi nu credea că va deveni atît de repede un nimic ce nu contează deloc, de care nimeni nu are nevoie. Se cufundă în tăcere, se închide tot mai des în camera lui şi nu mai răspunde la telefon, se izolează de ceilalţi pentru că un nimeni nu se poate relaţiona decît cu nimicul. Şi îşi permite ca, atunci cînd îl vizitează operatorul de interviu, să nu fie european, să nu fie supercivilizat şi globalist, să nu se mai ascundă după o iluzie care i-a murit deja, spune că votează cu... dictatorul Ceauşescu sau cu Iliescu. Adică este un nostalgic. Dar, aveţi milă, fini intelectuali, lui nu i-a rămas decît trecutul, n-are decît nostalgia! El n-o să-şi vadă niciodată copiii absolvind facultatea şi nici nu speră să-şi mai poată cumpăra un costum nou sau o maşină. Din cînd în cînd îşi cheltuie banii pe taloane de bingo şi doar aşa mai simte o emoţie cînd se fac extragerile la televizor. După ce a trecut emisiunea vede iar albul murdar al zugrăvelii cojite şi negrul unei săptămîni care începe un nou coşmar pentru el. Şi se luminează: **este prostul democraţiei,** după cum, în copilărie, îşi aminteşte de un prost al satului care alerga după ciurda de vite.*

De ce?

În primul rînd, trebuie remarcat că există o nostalgie a trecutului comunist. Nu are rost s-o mai negăm. Trebuie, mai ales, să ne explicăm cum s-a ajuns la această intensitate a nostalgiei faţă de trecut.

Trecutul nu e mort, odată ce trece timpul. Managementul social presupune şi gestionarea trecutului pentru că, sprijinindu-se pe trecut, oamenii îşi proiectează viitorul. Este lucrul pe care nu l-a înţeles intelectualitatea românească imediat după revoluţie, politicienii n-aveau oricum posibilităţi de a înţelege. Poate această situaţie a fost generată de dinamica revoluţiei, de violenţa asociată desprinderii de comunism. Comunismul a fost unanim şi vehement condamnat şi condamnarea unanimă n-a fost de natură să faciliteze înţelegerea sa. *„Locuitorii unor ţări democratice,* scria Tzvetan Todorov, *ar vrea să-l creadă în întregime străin aspiraţiilor umane normale. Însă totalitarismul nu s-a menţinut atît de mult timp, n-ar fi atras atît de mulţi indivizi pe urmele sale, dacă lucrurile ar fi stat aşa".* **Condamnarea vehementă a ţinut loc de dezbatere.** În loc să ne explicăm cu date statistice, studii sociologice, analize economice, tot ce s-a întîmplat în 45 de ani de comunism, noi am început prin a-l scrie pe Ceauşescu cu literă mică. Nici astăzi nu ştim nimic despre această perioadă şi nici nu există cerere socială pentru astfel de studii sociale. Nu ştim despre victimele perioadei ceauşiste nimic. Ştim doar că a fost ucis la poliţie inginerul Ursu. O singură victimă! Nimeni n-a studiat cîţi oameni au murit în spitale din cauza opririi curentului, cîte gravide s-au sinucis sau au murit din cauza chiuretajelor clandestine. Degeaba ne bazăm pe memoria socială, ea este obligată să acţioneze selectiv, să dezvinovăţească pe fiecare. Atîta timp cît se respinge cu vehemenţă, nu cu raţionalitate, această cutie neagră care este comunismul românesc, n-avem cum să nu producem nostalgii.

În al doilea rînd, **comunismul a avut o ideologie de o mare forţă persuasivă,** uzînd de multe elemente care fac parte din identitatea umană. Proiectarea unei lumi mai bune, protejarea celui slab, reformare morală. Nu trebuie să tot accentuăm că este vorba de o retorică goală, este important că s-a pus în loc doar un proiect ce conţine garanţia democraţiei. Prea puţin faţă de obişnuinţele securizante furnizate de ideologia comunistă.

În comunism deosebirile nu erau de natură economică, statul era patronul. Era o stratificare subtilă, mult mai suportabilă. O clasă subţire de mandarini şi o masă mare, indistinctă. Mandarinii se deosebeau de masa populaţiei doar prin consum discret, aveau magazine speciale, de fapt, se făcea totul pentru a se ascunde diferenţa. Nu aveau maşini străine, nu afişau vile, nu şocau prin acumulare. Pentru oamenii obişnuiţi cu această formă de diferenţiere, situaţia de astăzi este intolerabilă. Diferenţierea pe principii economice este respinsă de o manieră complexă, la care participă şi discursul presei sau discursul anticorupţie al preşedintelui Emil Constantinescu (doar 9% consideră că majoritatea a făcut avere prin muncă şi merit personal, 54% prin încălcarea legii, 6% prin noroc, 21% prin relaţii etc). Cînd totul se combină şi cu o criză economică, respingerea diferenţierii economice este o adevărată bombă socială.

Comunismul este un obiect perfect al nostalgiei şi pentru că el exonera individul de orice responsabilitate. *Ei* conduceau, *se dă* mîncare, partidul opreşte sau dă drumul curentului electric. Nimic nu cade în spinarea individului, nici responsabilitatea destinului individual, nici realizarea unor scopuri sociale. Orice eşec personal poate fi uşor explicat prin factori exteriori: mulţi oameni politici din toate taberele au devenit politicieni pentru că n-au fost promovaţi de şefii lor, nefiind membri de partid, în realitate, ei fiind slabi profesionişti care au tot încercat să intre în partid, dar n-au fost primiţi. Mulţi violatori sau hoţi au devenit mari disidenţi susţinînd că le-au fost înscenate procese de drept comun, deşi erau cunoscuţi de sute de persoane ca oameni de nimic. După revoluţie discursul despre *Revoluţia furată* a servit perfect acestui scop al deresponsabilizării. Ei au făcut revoluţia, ei sînt responsabili pentru ce ni se întîmplă (doar 40% din români cred că revoluţia a fost făcută de poporul român, masa de oameni revoltaţi).

În comunism dispare şi vinovăţia odată cu responsabilitatea. După căderea sistemului toată lumea se considera nevinovată. Toţi dădeau vina pe sistem, toţi au primit ordine, fiecare a avut momentul său de disidenţă care-l transformă într-un rezistant, într-un individ care şi-a conservat umanitatea. Discursul politic de culpabilizare al opoziţiei comuniste dintre 1990 şi 1996 a făcut, în opinia mea, foarte mult rău. A accentuat această mitizare a trecutului, oamenii au fost obligaţi să investească mai multă pasiune, mai mult afect în idealizarea trecutului lor.

Nostalgia este accentuată într-o polemică pe care strada o poartă cu puterea politică actuală. Partidele istorice au venit în prima campanie electorală democratică de după 90 cu un slogan polemic, foarte dur. Era vorba de a te opune cu mare violenţă unei populaţii de 4,5 milioane de membri de partid cu sloganul: *alungaţi lupii!* Atunci unii au tras o spaimă, au votat cu disperare stînga. Acum sondajele dau un alt *trend* şi unii accentuează meritele comunismului fără să creadă în ele, simţind că a venit vremea răzbunării pentru culpabilizarea din 1990.

Melancolia comunistă este un fenomen normal

Orice societate tinde în mod imanent să-şi conserve trecutul. La noi clasa politică s-a raportat nespecific la el. Unii au cerut un proces al comunismului, chiar simbolic, dar desfăşurat în tribunale. Alţii, împăciuitori, au cerut să nu mai vorbim de el, să mergem mai departe ca şi cum n-ar fi fost. Cei care au promis adevărul despre revoluţie n-au făcut nimic, presupusele victime ale securităţii s-au opus legii lui Ticu Dumitrescu, chiar eliminîndu-l din PNŢCD, pentru că a vrut să se afle adevărul. Majoritatea politicienilor, s-a văzut abia după 1989, aveau motive să-şi dorească să nu se afle tot adevărul despre comunism, să rămînă un obiect al damnării neargumentate. Revendicarea legitimităţii apartenenţei la elită s-a bazat pe o evaluare a trecutului: plasarea într-una din tabere, *erou* sau *victimă*. Dar aproape toţi politicienii se tem că o analiză a trecutului s-ar putea să aducă dovezi contrare. Şi de aceea nu se încurajează o evaluare serioasă, realizată de cercetători din ştiinţele sociale, a trecutului nostru comunist. Trebuie să ne aplecăm asupra trecutului cu mijloacele ştiinţei, să se elimine toate barierele care se opun aflării adevărului şi atunci se va putea obţine despărţirea de trecut. Dacă nu am realizat imediat după revoluţie o reglare a conturilor cu trecutul, vom fi obligaţi s-o facem pe parcursul deceniului prim al mileniului trei. Altfel nu vom putea gestiona această periculoasă nostalgie, refularea putînd produce cele mai periculoase explozii sociale.

Ion Bogdan LEFTER
critic literar

Trecutul bun şi trecutul rău

– sau cum poţi deveni nostalgic după nostalgie –

La prima vedere, ai zice că sentimentele omeneşti sînt fie bune, fie rele, plăcute sau neplăcute, pozitive ori negative: bucurie şi tristeţe, iubire şi ură. Categorii arhetipale, opoziţii între trăiri plenare, omogene, indiferent dacă ele se consumă la polul plus sau la polul minus.

Viaţa nu este – însă – omogenă: nu trăim în opoziţii, în alb şi în negru. Categoriile tind să-şi elasticizeze contururile, să devină difuze, să-şi părăsească poziţiile extreme, să se atingă, să se amestece. Drept urmare, ne încearcă mereu fericiri triste, bucurii cu noduri în gît sau îndrăgostiri disperate, descoperim că există melanjuri de felul iubire-ură şi aflăm despre sinucideri din amor. Altfel spus, trăirile pure şi „pline", fundamentale, „totale" sînt mai rare decît formulele mixte, pe o gamă foarte întinsă. Avem şi simţiri radicale, dar mai frecvente sînt cele combinate sau intermediare. Sofisticată, viaţa noastră sentimentală (ca să-i spun aşa!) se consumă în nuanţe. Dovadă şi faptul că oamenii au căutat cuvinte care să fixeze formulele mixte. Fluctuaţiile între stări sufleteşti diferite – de felul *nostalgiei*, al *melancoliei*, al *dorului*, al *simpatiei*, *antipatiei* şi aşa mai departe – au căpătat denominaţii specifice. Pentru că sîntem complicaţi, vorbirea despre felul nostru de a fi s-a diversificat. Nuanţele sentimentelor s-au tradus în nuanţe ale limbajului.

Venind acum la sensurile *nostalgiei* în vremurile noastre, avem un bun prilej de a constata că fluctuează uneori şi fluctuaţiile însele! De felul ei, tristeţea dorinţei de a retrăi ce a fost cîndva trimite la lucruri plăcute, păstrate în memorie ca nişte oaze de fericire: nu putem uita cutare loc şi cutare situaţie la care ne-am întoarce bucuroşi dacă am putea da timpul înapoi, ne săgetează amintirea unor oameni apropiaţi de care ne-am îndepărtat sau care ne-au părăsit pentru o lume mai bună. Pe scurt, siluetele de altădată poartă în memoria noastră o aură. Dar... uite că astăzi cuvîntul a ajuns să fie pus în relaţie nu cu îngerii care ne-au luminat existenţa, ci cu monştrii trecutului: a fi *nostalgic* înseamnă să visezi la „binefacerile" comunismului şi să le preferi decepţiilor încercate de-a lungul deceniului de libertate scurs de la răzvrătirea generală a populaţiei împotriva regimului pe care şi tu îl credeai atunci malefic, inuman, insuportabil. Între timp, mai importante au devenit pentru tine dificultăţile de zi cu zi. Ai crezut că va fi altfel, că totul va merge dintr-o dată bine, că, după fierea pe care erai obligat s-o guşti la fiecare pas, vei avea parte doar de lapte şi miere. Acum ai orice la îndemînă, însă n-ai bani să-ţi cumperi ce-ţi trebuie, ai lipsuri, ai frustrări, simţi din nou suflarea rece a mizeriei. Ai descoperit că responsabilităţile sporite ale vieţii în democraţie pot fi incomode, că trebuie să-ţi mai porţi şi singur de grijă, că nu-ţi poate fi bine dacă nu-ţi iei viaţa în mîinile proprii. Şi mai este şi scurgerea timpului, care estompează amintirea concretă a absurdităţilor şi umilinţelor din anii lungi de dictatură. Un deceniu pare scurt, dar memoria poate fi şi mai scurtă: păstrezi în ea doar amintirea vagă a unei vieţi în care aveai o serie de beneficii. Cu ce preţ? Nu mai ştii exact, nu mai ţii bine minte. Chiar, nu se găsea atunci carne, nici unt, nici nimic în magazine? Parcă nu-ţi vine să crezi: oare aşa să fi fost cu adevărat?...

E la mijloc o confuzie şi o reducere a întregului la o parte a lui. Amesteci lucrurile, nu mai ştii unde cădea linia dintre bine şi rău, îţi aminteşti doar ce-ţi convine acum şi spui că aşa era atunci. Selectezi, distorsionezi şi extrapolezi. Pictezi negrul în alb şi-ncepi să-l venerezi. Te agăţi cu disperare de o proiecţie maladivă, de o ficţiune pe care ai construit-o ca să ai unde să te refugiezi din prezent.

Aşa devii *nostalgic*. Aşa devin sentimentele politice. Aşa ajungi să tînjeşti nu doar după trecutul bun, ci şi după trecutul rău al unui regim care n-a devenit mai puţin malefic doar pentru că tu ai memoria scurtă. Şi aşa ajunge *nostalgia* însăşi să aibă două sensuri, două feţe: pe de o parte te face mai bogat sufleteşte oferindu-ţi amintirile subtil-dureroase ale clipelor fericite, pe de alta te transformă într-un conservator, într-un retrograd ostil transformărilor lumii în care trăieşti şi pe care nu mai ai răbdare s-o vezi ieşind la lumină.

Fireşte, după toate acestea, apare şi posibilitatea să devenim *nostalgici* – de ce nu?! – după... *nostalgia* adevărată, sentimentală şi nu politică, după sfîşierile subtile la care ea te supune ca un drog uşor, mult mai uşor decît halucinogenele tari, devastatoare. Mai perversă, ea, *nostalgia*, *nostalgia* adevărată, nu te doboară: te lasă să trăieşti în schimbul dependenţei indefinite, pînă la capăt...

Andrei BODIU
scriitor

Strategiile perverse

– procesul democraţiei şi restaurarea comunismului –

Prin 1990 obişnuiam să merg, împreună cu prietenul meu Caius Dobrescu, la redacţia săptămînalului braşovean „Repliča", o excelentă revistă de atitudine a studenţilor braşoveni. Într-una din zile, cînd intrasem în redacţie să vedem ce mai fac Alghi, MeDeLe, Cristi, Marius, Dan şi ceilalţi, am fost prezentaţi unor tineri englezi. Normal că discuţia a alunecat repede spre revoluţie, comunism, Ceauşescu, realitatea românească din respectivele zile... Teme care ne tulburau pe toţi. După scurtă vreme am aflat că tinerii englezi erau comunişti şi veniseră să ne explice că nu comunismul e rău, ci noi românii nu l-am aplicat bine. Am rămas, şi eu şi Caius, stupefiaţi. Deşi sîntem fiinţe paşnice era cît pe-aci să sărim la bătaie. La începutul lui '90, după ce trăisem o tinereţe plină de privaţiuni vin doi tembeli să ne explice cum e cu Revoluţia mondială, cu comunismul care trebuie înţeles cum se cuvine. Sar peste faptul că tinerii englezi şi-ar fi găsit un sprijinitor de nădejde în România. Greşiseră însă adresa. Întîmplarea respectivă mi se pare o pildă pentru ce se întîmplă azi. Avem o mulţime de nostalgici ai fostului regim. E suficient să stai la o coadă şi auzi refrenul: „pe timpul lui Ceuşescu era mai bine", „pe timpul lui Ceauşescu nu s-ar fi întîmplat aşa ceva...". La nici zece ani de la Revoluţie mulţi oameni *se înstrăinează* de propriile biografii. Între ei şi englezii pe care-i pomeneam la început nu pare a exista o diferenţă deşi ei au trăit din plin marasmul ceauşist. La această „uitare" nu cred că există o argumentare autentică. Oricît ar fi de grea viaţa acum, şi e, e incredibil că trecutul e privit cu nostalgie. Sigur, există o tendinţă permanentă a omului de a privi trecutul „cu ochi blînzi". A compara însă dictatura lui Ceauşescu, fie şi cu această democraţie dominată de triste figuri e aberant. Trebuie însă să observăm că oamenii sînt *„ajutaţi"* să-şi modifice memoria, că există o acţiune publică de restaurare a comunismului, de relegitimare a politicii criminale a lui Nicolae Ceauşescu. De cele mai multe ori această acţiune e indirectă. Se arată în primul rînd nu cît de bun a fost comunismul, ci cît e de rea democraţia. Există, de exemplu, „talk-show"-uri nocturne la care se face un continuu proces democraţiei. Reţeta e simplă. Ea se întemeiază pe *indignare*. Se formează un „front" de jurnalişti, foste slugi ale regimului, cîntăreţi sau bufoni ai Marelui Conducător. Se adaugă o morgă gravă, inchizitorială. De partea cealaltă, că doar e democraţie, sînt aduse victimele, pîrîţii. Apoi începe procesul. Să remarcăm că fostele slugi ale regimului comunist sînt întotdeauna pe post de procurori, că moderatorul, deşi mai june, joacă acelaşi rol. Emisiunea prinde la public. Ea alimentează (umana?) dorinţă de a vedea oameni puşi la zid, umiliţi. Ea alimentează ideea că toţi sîntem o apă şi-un pămînt. Forma prin care se încearcă restaurarea comunismului e, repet, indirectă. Se arată cît de rea e democraţia. Principiile inchizitorului sînt simple. Cei din faţa lor au desigur o vinovăţie, au ceva de ascuns. Acţionează în slujba unei puteri oculte. Pe de altă parte, procurorii sînt păstrătorii patriotismului. Tocmai pentru că sînt patrioţi ei au dreptul să-şi urle indignarea, să recunoaştem că un sentiment dulce ca nostalgia se transformă în altceva sub impulsul indignării. Într-un mod de o perversitate cumplită se încearcă transformarea albului în negru şi a negrului în alb. Impulsul omului de a privi înapoi cu nostalgie e încărcat simbolic. Nu numai că democraţia nu e bună, dar ea e anti-românească, e vîndută străinilor. Vînzătorii sînt chemaţi la proces. Trăind totuşi într-o ţară liberă mă întreb cum de o grămadă de oameni acceptă să ia calea unor „puneri în scenă" care nu sînt decît manifestări ale spiritului totalitar, autoritarist, profund antidemocratic. Cum spuneam, ideea nu e de a arăta direct că dictatura comunistă a fost bună, ci de a dovedi că democraţia e nocivă. În spinarea democraţiei sînt aruncate toate relele. Ea e asimilată cu anarhia, cu ideea de trădare, cu anti-românismul. Ea e, acum, Răul. Pe această cale comunismul azvîrlit afară din casă pe uşă, încalecă fereastra.

Nostalgia pentru vechiul regim e infuzată prin relevarea răului de azi care, încet şi concertat, nu devine decît însumare a viciilor democraţiei.

Există opinii, am şi un prieten sociolog care e de părerea asta, că ne aflăm în faţa ultimelor zbateri ale dinozaurului comunist. Ce bine ar fi să aibă dreptate. Ce ne facem însă cu tinerii care sînt admiratorii formelor de conducere autoritare, cu tinerii care nu doresc să-şi asume responsabilităţi? Vor deveni ei nostalgicii nostalgiilor părinţilor lor? Sau alţii ca ei vor încerca, peste vreo sută de ani să dovedească, asemeni junilor englezi, că, de fapt, comunismul e bun dar nu l-am aplicat noi cum se cuvine? După cît de repede uită lumea, orice e posibil.

Privind înapoi cu regret/mînie

Am oprit cîteva persoane pe stradă, în staţii de metrou şi în Grădina Cişmigiu şi am încercat să aflăm de la ele ce mergea mai bine înainte de decembrie '89, care ar fi lucrurile care ar putea stîrni astăzi nostalgii după acea epocă. A doua întrebare ne-a fost sugerată de Mircea Kivu într-un alt număr al Dilemei *ca fiind relevantă pentru atestarea unei mentalităţi cu adevărat nostalgice, în cazul unui răspuns pozitiv. Iată întrebările şi cîteva dintre răspunsurile primite:*

1. Aţi putea să enumeraţi cîteva lucruri care mergeau mai bine înainte de decembrie 1989 şi pe care acum le regretaţi?; 2. Aţi prefera să trăiţi acum aşa cum trăiaţi înainte de decembrie 1989?

Vasilica, 46 ani, contabil: 1. Ce pot să vă spun? Străzile erau mai sigure, acum e plin de derbedei. Cînd se face seară, îmi chem imediat copilul în casă, n-am curaj să-l las nici pe alee, aici, în cartier. 2. N-aş mai suporta să trăiesc ca înainte de '89. N-aş mai suporta orele de stat la cozi, atmosfera, îndoctrinarea... Vreau ca măcar copilul meu să nu afle niciodată cum e să nu te poţi exprima liber.

Mimi, 22 ani, studentă: 1. E o întrebare dificilă... În '89 aveam 12 ani, vedeam lucrurile ca un copil, nu se poate spune că eram implicată în viaţa socială, nu conştientizam cu adevărat situaţia, de aceea mi-e greu să vorbesc despre asta. Cred, totuşi, că un lucru bun era buna organizare (care, ce-i drept, se confunda de multe ori cu manipularea), se organizau tabere, tabere de creaţie, de pregătire literară (alături, bineînţeles, de faimoasele tabere pentru comandanţii de detaşament şi alte prostii). Pînă la urmă, era vorba de capacitatea ta de a te distanţa, de a te forma, deşi vîrsta era destul de mică, iar capacitatea de discernămînt, redusă... 2. Cu siguranţă, n-aş vrea să trăiesc în societatea de atunci. Azi, cel puţin, avem posibilitatea de a alege în ce să credem, cum să trăim... sau, iluzia acestei alegeri?...

Nicolae, 76 ani, agricultor, vînzător de mere în piaţa Crîngaşi: 1. Păi, serviciul. Termina copilul şcoala şi ştia că are unde să se ducă să muncească, avea Statul grijă de toţi. Acum, parcă-s nebuni. Am un nepot în facultate, în ultimul an şi îi strîngem bani să se angajeze, că aşa e peste tot, fără să plăteşti pe cineva nu faci nimic. 2. Să trăiesc acum ca înainte de '89? Asta, da! Adică, aş vrea eu să mai am puterile de-atunci! Păi, lada asta de mere, o ridicam singur, acum trebuie să vină fi-miu în fiecare zi să mă ajute cu marfa.

Elena, 42 ani, portar: 1. Ce mergea mai bine? Toate mergeau mai bine, să ştiţi! 2. Da, sigur că da. Mie îmi ajungeau banii şi de mîncare, haine îmi cumpăram în fiecare lună, mergeam la teatru, la Operă o dată pe lună, fiică-mea se ducea în tabere, am avut trei intervenţii chirurgicale care nu m-au costat nimic... Acum, de nimic nu-mi mai ajung banii, parcă am muncit o viaţă şi-am muncit degeaba...

Andrei, 36 ani, impresar: 1. În '86, după ce am terminat facultatea, am plecat din ţară. Evident, nu din cauză că ar fi fost multe lucruri care mergeau bine aici. 2. Nu, n-aş prefera. Şi nici n-aş suporta... Aş fugi din nou!

Anton, 61 ani, pensionar, fost profesor de chimie: 1. Înainte, era lumea mai educată. Tinerii... nici atunci nu-ţi ofereau locul în tramvai, dar nici nu te-mpingeau ca acuma să te scoată prin geam. Şi nici nu vorbeau aşa urît. Erau educaţi acasă, la şcoală... Acum, învaţă că furatul din buzunarul altuia e rău numai dacă „te prinde". Din '89 încoace, auzi din toate părţile de libertate, dar e o libertate, zic eu, greşit înţeleasă. 2. ...Ei, nu, nu, nici chiar aşa. Acum e problema asta cu tineretul, care e clar că e dezorientat, dar parcă înainte de '89 nu erau probleme? Şi erau lucruri mult mai grave, te arestau şi dacă te strîmbai mai urît la o vitrină cu cărţi ale Tovarăşului. Şi publica numai prostii! – Asta, ca să nu vă mai spun şi de „ea"...

Ioana, 28 ani, dealer Connex GSM: 1. Nu, şi nici nu cred că e ceva de regretat. Eu încă nu terminasem liceul în '89, dar eram, oricum, în stare să-mi dau seama ce se întîmpla în ţară. Revoluţie, lovitură de stat sau ce-o fi fost, căderea lui Ceauşescu mi-a dat o şansă să trăiesc, ăsta-i adevărul... 2. Numai un nebun sau un prost ar prefera să trăiască acum ca înainte de '89.

Georgeta, 49 ani, bibliotecară: 1. Regret disciplina şi curăţenia care se făceau din frică – de controale, de vocabularul utilizat de „ei" cînd te găseau cu lucrurile în dezordine. E adevărat că aş fi preferat ca aceste lucruri să nu se facă din frică, ci dintr-un impuls interior. 2. Nu, asta în nici un caz. Aseară am auzit, trecînd pe lîngă Universitate, în timpul grevei studenţeşti, un ofiţer spunînd: „Pluton, comanda la mine! *Cu blîndeţe,* adunaţi studenţii în colţul Universităţii." Aşa ceva nu s-ar fi întîmplat înainte. Încă există bastoanele, dar e evident că ceva s-a schimbat. Şi din moment ce încă trăim, din moment ce nu ne-am născut morţi, avem obligaţia morală să acţionăm în sensul acestei schimbări.

A consemnat Cristina IONICĂ

Normalitate şi normalizare

– ce regrete se aud în barăcile din jur –

În vocabularul comunist, normalizarea era acţiunea de represiune organizată, consecinţă a unei crize. Criza era scurtă, normalizarea – lungă. Aşa se face că există generaţii care nu izbutesc să deosebească normalizarea de normalitate.

„A fost odată, cînd aici era o ţară şi aici am trăit eu. A fost cea mai frumoasă perioadă din viaţa mea. Pentru că eram tînăr şi eram îndrăgostit" – reproduce ziarul *Le Monde* (9 noiembrie 1999) replica finală a filmului german *Sonnenalle,* o comedie care încearcă să explice regretul pentru ceva de neregretat. Personajul care încheie filmul încearcă să reabiliteze viaţa locuitorilor din RDG; nu detestatul regim comunist, istoriile personale, intră în relaţie provocînd rîsul şi o bază de înţelegere: cei din Est rîd la un loc cu cei din Vest. Dacă în cele mai multe dintre fostele ţări comuniste, problemele economice sînt o motivaţie la îndemînă pentru aura roz a trecutului – oricum s-ar întoarce cifrele, mai mulţi oameni trăiesc azi mai prost decît înainte de 1989 – în fosta RDG, psihologia nostalgiei se exprimă în stare pură.

Deceniul s-a dovedit a fi un termen prea scurt, pentru a măsura efectul – presupus a fi benefic – al înlăturării dictaturilor comuniste. După explozia de bucurie, care conţinea, desigur, şi proiecte confuze de răzbunare, a urmat acomodarea la noile reguli, elaborate din mers: dispărea siguranţa, nu apărea bogăţia, dispărea dictatura, în locul ei se instala dezordinea materială şi morală. Germania bogată a plătit impozite mai mari pentru a-i scăpa pe ceilalţi de sărăcie; recunoştinţa se lasă aşteptată: „Cei din Vest sînt aroganţi: spun despre noi că sîntem leneşi şi că nu avem nici o valoare". Tinerii dintr-o cafenea din Dresda stau de vorbă cu reporterul ziarului *Le Monde.* Ei descriu noua stratificare a societăţii. Mitul unei societăţi unde banul nu avea puterea de acum, este însoţit de recunoaşterea unor diferenţe de mentalitate cu rolul lor într-un proces de omogenizare care refuză uniformizarea. „Înainte toată lumea avea acelaşi venit. Acum, există diferenţe. Dintre cele cinci cupluri prietene cu părinţii mei, trei şi-au construit casă, două n-au putut. S-au creat tensiuni. Cei din Vest, educaţi într-o manieră anti-autoritară, gîndesc mai mult înainte să vorbească". Adulţii suportă cu greu faptul că sînt consideraţi un fel de cetăţeni de mîna a doua, în timp ce tinerii traversează un alt fel de criză: „Cei în vîrstă de douăzeci de ani au receptat deosebit de dur primii ani de după reunificare. Părinţii erau ocupaţi, profesorii şi-au modificat de pe o zi pe alta discursul. Prea puţini dintre ei au destulă încredere ca să vorbească deschis cu elevii şi mulţi au trebuit să-şi părăsească posturile, deoarece au ieşit la lumină legăturile lor cu poliţia politică. Astfel, copiii şi-au pierdut încrederea faţă de lumea adulţilor. (...) Pe vremea RDG, nu era voie să vorbeşti despre politică, să-l critici pe Honecker, dar puteai să-ţi exprimi liber opiniile despre viaţa de fiecare zi, sau să denunţi defectele din viaţa întreprinderii. Acum poţi să spui ce vrei despre cancelar, dar de îndată ce emiţi cea mai mică critică împotriva întreprinderii, eşti dat afară", spune Reinhard Höppner, ministru-preşedinte (socialist) în landul Saxe-Anhalt.

Nici în Cehia, explozia de energie, din 1989, nu a fost suficientă pentru un parcurs organizat şi temeinic. Politologul Jiri Pehe, unul dintre consilierii cei mai apropiaţi ai preşedintelui ceh, Havel, constată: „ţara s-a dotat cu instituţii democratice, cu atributele unei economii de piaţă, se respectă drepturile omului, dar Republica Cehă nu a devenit încă o democraţie funcţională, deoarece sînt absente cultura şi spiritul democratic. După experienţa normalizării, de după înăbuşirea Primăverii de la Praga, cehii au înţeles că libertatea este un mijloc de acaparare a unei părţi cît mai mari de prăjitură, pentru a se îmbogăţi, fără a ţine seama că, în compensaţie, ar trebui să-şi asume responsabilităţi". *(Le Monde*, 17 noiembrie)

În timpul dictaturii comuniste, oamenii îşi percepeau existenţa ca pe un nesfîrşit şir de adversităţi şi eliberarea din strînsoarea dictaturii, prin eliminarea conducătorului şi a întregului lanţ de funcţionari „de partid şi de stat" ar fi însemnat şi o viaţă dominată de conflictul dintre „bine şi mai bine", un fel de rai comunist, fără comunişti. Disconfortului determinat de faptul că instituţiile dispar mai încet decît oamenii care le-au creat, i se adaugă greutăţile legate de naşterea noilor instituţii, de confuzia valorilor, specifică vremurilor tulburi. În parlamentele democratic alese, sînt tot atîţia oameni nevrednici, cît şi în cele de mucava de odinioară. După înlăturarea celor răi, nu au învins cei buni; vechilor reţele de influenţă li se adaugă altele noi. Prin însăşi esenţa lui, procesul democratic refuză

© D. I. Popescu

acţiunile în forţă, se vorbeşte mult şi se face puţin. Normalizarea e invers. „Polonia a devenit o ţară normală, unde nimic nu mai e simplu, scrie în ziarul *Le Monde* din 10 noiembrie. Minierii fac greva foamei, infirmierele ies în stradă, cerînd un salariu demn, ţăranii blochează drumurile. Televiziunea oferă imaginea unei ţări unde nimic nu funcţionează, guvernanţii fiind de o incompetenţă crasă, iar cetăţenii plătesc mereu oalele sparte. (...) Şi, deşi produsul naţional brut a avut cea mai mare progresie dintre toate ţările foste comuniste, în această ţară cu cea mai intensă propensiune spre capitalism, 80% dintre cetăţeni aprobă manifestaţiile de stradă, iar fostul activist de partid, Kwasnievski, bate toate recordurile de popularitate în cea mai «anticomunistă» ţară din Est".

Preşedintele Cehiei, Vaclav Havel, confruntat cu dezamăgirile compatrioţilor săi, obişnuieşte să spună că el nu-şi asumă răspunderea pentru visele celorlalţi şi, mai ales, nu se simte vinovat pentru că aceştia s-au trezit.

Magdalena BOIANGIU

Claude KARNOOUH

profesor de filozofie

Ce a fost n-o să mai fie

Poţi oare examina cu seriozitate „antinostalgia", expresie recentă, fără a medita simultan la esenţa nostalgiei? Eu am impresia că lumea contemporană este scufundată într-o confuzie totală. Cum vorbeşte cineva despre nostalgie, „gînditorii" modernităţii de la sfîrşitul secolului îl acuză de paseism, ba şi mai rău, de populism. În vulgata gîndirii de-a gata (care astăzi se numeşte Political correctness) a modernităţii tîrzii, nostalgia nu-şi găseşte locul decît cu condiţia vidului semantic sau prin puterea de a crea mărfuri. Dacă e vorba de un stil de viaţă, de o stare a civilizaţiei, de cultură, de moravuri, nostalgia suscită, în cel mai bun caz, batjocură, bancuri proaste sau suspiciuni, iar, în cele mai multe cazuri, insinuări încărcate de anateme, ba chiar de injurii.

A fi „antinostalgic" înseamnă, dacă înţeleg eu bine, să fii racordat la prezentul cel mai actual şi mai efemer, să respingi trecutul, uitînd de viitor. Aceasta ar fi expresia trivială a ceea ce Nietzsche considera odinioară „ultimul om": cel care nu are nici trecut, nici viitor, trăind în „agitaţia glaciară" a actualităţii, în dezvoltarea exponenţială a prezentului al cărui nume e moda, seria infinită de obiecte tehnice, în esenţă inutile, pseudo-realizări ale noilor eroi, jucătorii de tenis, de fotbal, de baschet. Pentru a dovedi măreţia scopurilor lor, ei dezvăluie sumele exorbitante cu care sînt răsplătiţi.

Este cazul să stabilim cu fermitate o diferenţă între nostalgie şi spiritul conservator şi/sau populist. A simţi natura tragică a unei dispariţii, sfîrşitul sau moartea unei civilizaţii sau a unui fel de a fi în lume, nu e echivalent cu dorinţa sau cu voinţa de a le restaura. A sesiza intens o absenţă nu înseamnă interdicţia unei gîndiri radicale asupra epocii şi a devenirii ei implicite. Dimpotrivă, conservatorismul (termen valabil pentru elite) şi populismul (termen aplicat în general poporului), pretind sau doresc menţinerea unei societăţi sau restaurarea unui mod de a fi în lume, epuizat în istorie. Asta înseamnă, de fapt, refuzul de a privi istoria (adică politica trecutului) în albul ochilor, atribuind formelor şi conţinutului socio-istoric al trecutului o valoare transcendentă, adică a-istorică. Eroare sau iluzie modernă, tendinţele se manifestă chiar din zorii gîndirii noastre filozofice, în metafizica platoniciană şi în argumentele logicii lui Aristotel. Chiar în voinţa lor de cunoaştere, oamenii se deosebesc de animale, „prin faptul că ei păstrează memoria efectelor ideilor-acte, nu doar ca instinct sau simplu reflex, ci ca o potenţialitate a depăşirii, conţinută în conceptele limbii, avansînd astfel ca fiinţe ontologic istorice sau mai bine zis, politico-istorice: fie că ştiu, fie că nu, ei fac istoria, se transformă şi transformă lumea. Pentru că neagă ceea ce mi se pare a fi o evidenţă, conservatorii şi populiştii rămîn prinşi în capcana unei contradicţii, cea instaurată între transcendenţa ideii de eternitate şi constrîngerile unei *praxis,* dirijate inflexibil de spiritul prezentului. Astfel ei pretind că individul şi societatea supravieţuiesc, conservînd valorile eterne, dar fără să respingă beneficiile a ceea ce constituie, la un moment dat, modernitatea sau noutatea unei societăţi; de exemplu, mijloacele tehnice de coerciţie, beneficiile tehnicii, noile instituţii, garanţii pentru exerciţiul mai temeinic al puterii etc. Astfel, conservatorii din Europa centrală şi de Est, oricum s-ar numi, populişti, protocronişti, narodnici, n-au respins niciodată statul naţiune, formă politico-socială, care, de-a lungul timpului, a fost, odată cu piaţa, un element de distrugere dintre cele mai eficace al tradiţiilor şi identificărilor populare arhaice. Identificîndu-se cu statul naţiune ei nu au încetat să promoveze noile instrumente de socializare şi de aculturaţie ale modernităţii.

Nostalgia aparţine unei stări de spirit sau de suflet cu totul diferită. Ea intuieşte, sesizează tragicul unei pierderi definitive care nu va putea fi remediată niciodată. Fie că e vorba de pierderea unei civilizaţii sau a unei rude, ele nu pot fi înlocuite. Or, a deveni adult înseamnă tocmai asumarea diferenţei prin smulgerea din identificarea parentală, fără a exclude dragostea pentru amintirea ei. Nostalgia înseamnă dobîndirea acestei conştiinţe care ştie, în măsura posibilului, cum au fost lucrurile, înţelegînd, în acelaşi timp, că nu vor mai fi niciodată la fel. Dacă nu, într-o lume de unde zeii au dispărut, rememorarea artistică produce singurele simboluri şi alegorii, care, la marii creatori, evocă originile. Nostalgia este acea stare de spirit, acel *Stimmung* deschizînd calea pentru gîndirea viitorului *(advenir),* adică a posibilului, care disimulat era prevestit în trecut *(ad-venu).*

© F. Apopei

Viorel MOŢOC
jurnalist

Suferinţele tînărului V. M.

Iarna, pe pereţii de la duşuri şi de la W.C.-uri apăreau prelungi ţurţuri alb-ruginii, stranii stalactite născute din abur şi din ger, într-un spaţiu sordid, delimitat de nişte ţevi fisurate şi un geam mai întotdeauna spart. Vara, în sesiune, curentul iscat prin deschiderea ferestrelor şi a uşii nu era decît o adiere fierbinte care ostoia zăpuşeala camerelor 2,5x3,5, de-abia către ziuă, cînd începeau să şuiere conductele termocentralei. Toamna devreme şi primăvara tîrziu, da, era mult mai bine. Dar nouă, de fapt, ne era tot timpul bine. Ne adunam într-o cameră sau pe palier, ascultam muzici, fumam ţigări ieftine, beam ceaiuri lungi şi cafele cu înlocuitori, tării ordinare şi beri la litru. Cînd nu mai răbdam foamea, zgîrmam de prin pachetele primite de acasă, ori mergeam să facem blatul la cantină. Ziua plecam la facultate. Adeseori ne opream în hol, la Filologie, ori în bar, la Arhitectură. Trebuia doar să învăţăm şi să ne distrăm, altceva n-aveam de făcut. Ştiam de pe atunci că timpul, mult, pe care ne permiteam să-l risipim cu generozitate şi inconştienţă de nabab, nu-i decît un cec fără acoperire. N-aveam aproape nici un trecut, iar viitorul nu putea fi altfel decît nasol. Prin urmare trebuia să cheltuim totul imediat, pe loc. Pentru noi, atunci, numai prezentul conta. Lumea din afara facultăţii şi a Grozăveştilor nu ne spunea nimic. O refuzam. Erau anii cei mai răi ai dictaturii, nişte ani pe care i-am trăit cu voioasă nepăsare, fertilă trîndăvie şi autoironică disperare. Făceam de serviciu la poartă şi la cantină, ne duceau, nenorociţii, la munci agricole şi la deschiderea anului sportiv universitar. Nu ne convenea deloc, era îngrozitor. Şi totuşi au fost zile şi nopţi atît de frumoase. Citeam cărţi la care alţii nu aveau acces şi iubeam fete pe care le strecuram fraudulos, pe fereastră. Discutam enorm şi chefuiam monstruos.

Azi – vechi colegi de facultate sau de cămin – ne mai întîlnim prin cîrciumi şic ori pe la recepţii snoabe. Mulţi dintre noi sîntem, cum s-ar zice, realizaţi. Ne mai sunăm cîteodată, ne mai căutăm uneori (într-o problemă, mă-nţelegi?) pe la ministere, catedre, firme sau redacţii. Dacă avem puţin timp şi nu sîntem prea ocupaţi, ne place să ne amintim cum era pe vremuri. Pe vremuri, adică acum nici zece ani... Într-o noapte, prin primăvară, împreună cu prietenul şi fratele meu Adi, amîndoi bîntuiţi de amintiri, am zis să dăm o raită prin Grozăveşti. Ne-am holbat îndelung la ferestrele căminelor, cu riscul de a fi luaţi drept altcineva decît ceea ce sîntem. Dar nu după trupuri ispititoare de studente ne uitam noi, ci după cu totul altceva. Un lucru pe care – ştiam deja – n-aveam cum să-l mai găsim. Perdelele rămăseseră aceleaşi. În schimb, umbrele din spatele lor n-aveau cum să mai fie ale noastre. După minute lungi de rătăcire prin campus, melancolizaţi, am adăstat la masa unuia dintre bărulețele grozăveştene. Am tocat amintiri şi am tăcut împreună. Într-un tîrziu, unul dintre noi – nu mai ştiu care – mai mult pentru a sparge liniştea, a zis: „Bă, ţi-ai fi închipuit tu, înainte de '89, că o să stăm, la noi, în Grozăveşti, într-un bar non-stop cu biliard, unde o să fumăm Marlboro, o să bem Coca-Cola şi beri străine, şi-o să ne uităm în direct la un meci de baschet din NBA pe un televizor color?“ Am rîs amîndoi, am plătit şi ne-am suit în maşina mea. Volkswagen! Cînd am ajuns pe la Eroilor am trăit acut senzaţia de întoarcere în prezent. De-atunci, din seara aceea, am început să înţeleg că sînt contaminat de o nostalgie cronică. Port în mine o boală ruşinoasă, care mă împiedică să-mi extirp din creier o parte frumoasă din viaţa trăită sub comunism. Da, aşa era Grozăveştiul pe vremea studenţiei noastre, pe vremea cînd eram mult mai amărîţi şi mult mai fericiţi.

A fost mişto, a fost tinereţea noastră.

Mirel PALADA
sociolog

Farmecul discret-sfîşietor al nostalgiei anticipative

– studiu de caz –

Nu ştiu de cînd mă bîntuie nostalgia anticipativă. Oprindu-mă din scris şi răsfoind jurnalul, se pare că de pe la 18-19 ani. Cel puţin nişte pagini despre mine, cel din 1991, stînd în faţa intrării Facultăţii de Arhitectură – pe vremea aceea tocmai scăpasem de-acasă la Bucureşti, mă jucam cu seriozitate de-a hipioţii, aveam părul lung şi frecventam asiduu barul de la subsol – şi scriind despre cel care, peste 10 ani, va trece prin acele locuri şi va fi diferit, ah! ce diferit, şi oare ce va simţi el aducîndu-şi aminte de cel din 1991 care etc., depun mărturie despre un atac clasic de nostalgită anticipativă. Parcă mă văd: Orinoco tocmai închisese barul, era aproape de miezul nopţii, trupa de cadeţi într-ale hipioţiei adăsta în faţa uşilor proaspăt încuiate, întrebîndu-ne *„Bun, şi acum încotro?“*, precum vulturii aceia hazoşi din *Cărţile Junglei*, iar eu stăteam în fund pe beton şi trăiam furios clipa, privind înainte cu mînie, scriind pe coli de imprimantă rupte pe lăţime, la jumătate, despre străinul de mine, cel de peste 10 ani (aproape au trecut; mai e un pic...). *Happening* trăirist.

În orice caz, prima tentativă de teoretizare a acestui tip de nostalgie am întîlnit-o în paginile (scrise tot pe coli de imprimantă rupte pe lăţime, la jumătate) din iarna lui 1995 spre 1996, pe cînd eram într-un teren antropologic în Cristian, lîngă Sibiu. Focul duduia în soba casei de naşteri în care eram cazaţi, era duminică, tocmai dădusem peste William Blake, pe care îl citisem pe nerăsuflate (primele pagini sînt un conspect conştiincios din *The Marriage of Heaven and Hell)* şi aveam, ca şi acum de altfel, porniri filosofico-teoretizante. Drept pentru care scriam următoarele rînduri, purtînd chiar titlul *Nostalgia anticipativă:*

„Mă apucă nostalgia anticipativă. Frumos oximoron. Să-l ţin minte.

Nostalgia anticipativă

Sînt clipe cînd mă închipui bătrîn, bolnav & singur (Blestemată autocompătimire copilărească!), stînd în faţa focului pe cale să se stingă şi lăsîndu-mă cuprins de nostalgie la aducerea aminte a acelor clipe din tinereţe cînd îmi închipuiam un viitor (deja trecut, încă nenăscut) în care urma să fiu (sînt deja? aş fi fost? timpurile verbului încep să se certe între ele) bătrîn, bolnav & singur şi să stau în faţa focului pe cale să se...

Mă aplec peste ghizdurile timpului şi privesc lucirile oglinzilor trecut – prezent – viitor. Infinita reflexie mă aiureşte. Nisipul timpului îmi fuge de sub picioare. Sînt bătrîn deja, sînt tînăr încă, sînt bătrîn deja, sînt tînăr încă, sînt bătrîn deja, sînt tînăr încă, sînt...“

De atunci, de cînd i-am pus nume, am învăţat să o recunosc în varii chipuri şi împrejurări. Cel mai adesea mă loveşte în momentele – altminteri foarte plăcute – petrecute cu prietenii, cam după prima, cel mult a doua bere. (Pe lîngă ele, şi pe lîngă cele pricinuite de recitirea jurnalui, cf. supra, mai sînt şi alte clipe puternic generatoare de nostalgie anticipativă, cel puţin la fel de plăcute, dar care nu pot fi făcute publice, decît cel mult poate la bătrîneţe, spre nunta de argint.)

Sîntem care va să zică împreună, ne tachinăm, bîrfim, bem berea de care pomeneam mai sus, distrugem nemilos (sfîrtecăm, analizăm, interpretăm, deconstruim) filmele văzute, ne interesăm politicos-ironic cum mai merge la serviciu şi „de cîte săptămîni nu te-ai mai certat cu mîndra“, cu alte cuvinte socializăm, cum ar zice sociologul, groomizăm simbolic, cum ar adăuga etologul, rînjim fasolea, cum – în lipsă de alte cuvinte savante – ar conchide Marcel Talangă, fostul meu coleg de bancă de la Telega, cînd, deodată, înfloreşte: „Îţi dai seama cu cîtă nostalgie îţi vei aduce aminte de aceste clipe cînd vei fi bătrîn?“. Şi atunci, bineînţeles, cum ar spune poetul, mă buşeşte fandaxia.

Nu prea ai ce-i face. Noroc că, cel puţin în cazul meu, nu ţine mult. Îşi filfîie un pic tristeţea, mă rîcîie ce mă rîcîie, strînge cu gheara şi se duce. Uneori necesită o bere suplimentară; cel mai adesea se mulţumeşte şi cu o ţigară. Bineînţeles că, pe moment, nu este atît de precis conturată, prinsă în insectarul cuvintelor ca în rîndurile acestea, ci rămîne la stadiul de apăsare dulce-amară în coşul pieptului, ca atunci cînd te gîndeşti la toate lucrurile pe care nu ai apucat să le faci decît o dată pînă acum, şi pe care probabil nici nu o să le mai faci de acum încolo. Mai nou, am învăţat să mă obişnuiesc cu ea. Prieteni vechi deja...

Aduse cu poşta

Trăiască în veci masochism-leninismul!

Luînd în consideraţie rezultatele ultimelor sondaje, luînd în consideraţie lozincile preferate de sindicalişti, luînd în consideraţie cam ce vorbesc oamenii prin pieţe sau în autobuze, nu poţi să tragi decît o singură concluzie: românii sînt un popor de masochişti şi nimic pe lumea asta nu poate schimba ceva în sensul ăsta. Pur şi simplu oamenii se simt bine cînd sînt privaţi de libertate, cînd mănîncă salam cu soia, cînd în casă arde un beculeţ de 25 de waţi, cînd învaţă limba bulgară de la televizor, cînd Salvarea nu se mai ocupă de bătrîni, cînd Securitatea veghează şi cînd bisericile sînt distruse în proporţie de masă. Pe scurt, oamenilor le place să fie chinuiţi.

Fericirea lor mai constă în faptul interzicerii comercializării în ţară a produselor alimentare de primă necesitate (carne, făină, ulei, zahăr, ouă, brînzeturi, unt etc.). Dacă întîmplător se găsesc, atunci le poţi obţine în cantităţi homeopatice stînd la coadă zile şi nopţi întregi. Şi de ce să nu se bucure de frigul programat în casă cu plafonarea temperaturii admise avînd posibilitatea de a mai pune un pulover pe tine după recomandarea venită de sus.

Şi iarăşi de ce să nu primim cu bucurie decretul cu obligaţia de a face cît mai mulţi copii cu toată penuria de hrană şi medicamente, cu imixtiunea Statului în viaţa sexuală a cuplurilor. O adevărată plăcere!

Şi satisfacţia de a raporta orice contact cu străinii, de a nu putea călători în străinătate, de a scoate din funcţie pe cei cu rude în străinătate, pe cei nemembri de partid sau pe divorţaţi. Unde mai găseşti astăzi aşa ceva, o adevărată nenorocire!

Iar de ziare ce să mai vorbim? Ce apare astăzi se poate compara cu ce era înainte? Ce bine era cînd toate ziarele erau trase la indigo, şi nu relatau nimic despre ce se întîmplă în ţară, dar în schimb la rubrica „România în lume“ puteai citi pe unde a mai călătorit prima pereche a Ţării. Cum să nu devii nostalgic? Şi cine a spus că „nostalgia nu mai e ce a fost“ nu ştia ce vorbeşte şi mai ales nu a trăit în România.

Degeaba le vorbeşti oamenilor de democraţie, de capitalism, de economia de piaţă, de privatizare, ei o ţin una şi bună: „Ce bine o duceam înainte!“ Înainte, adică în perioada ceauşistă. Şi pe bună dreptate. Cum să nu fie bună cînd toţi lucrau (ce, cum şi pentru cine, asta e întrebarea!), toţi primeau salarii la timp, aveau concedii plătite, aveau două ore pe zi televizor unde urmăreau cu sufletul la gură emisiuni incitante ca situaţia însămînţărilor, „Cîntarea României“ sau discursul Tovarăşului.

Dar să luăm rînd pe rînd ce nu le place românilor. Să vorbim puţin despre democraţie. Democraţia este un lux prea mare ca să se poată dezvolta oriunde şi pentru oricine. Dat fiind că în ultimii 60 de ani în România n-a existat un regim democratic şi oamenii neştiind ce fel de „mîncare de peşte“ este, e clar că democraţia nu poate fi introdusă printr-o ordonanţă de urgenţă. Pentru că democraţia trebuie să fie cerută de cetăţeni şi nu impusă de sus.

Ce s-a întîmplat la noi? Neexistînd o tradiţie democratică, anarhia a luat locul democraţiei. Degeaba politicienii noştri flutură sus şi tare stindardul democraţiei şi repetă într-una papagaliceşte: „noi aparţinem Europei“, „noi facem parte din marea familiei a popoarelor democrate“, realitatea fiind cu totul alta.

Iar capitalismul este înţeles la noi ca generator de îmbogăţire dubioasă, ca provocator de şomaj şi inflaţie, ca producător de corupţie. Economia de piaţă este privită chiorîş, iar investitorii şi promotorii ca nişte profitori nerușinaţi. Dacă în Occident un investitor care reuşeşte este privit cu admiraţie şi provoacă o emulaţie în rîndul colegilor de breaslă, în România, cel care reuşeşte este privit cu suspiciune şi succesul lui este considerat ca o excrocherie şi se încearcă totul ca să i se dea la cap. Şi ne mai mirăm de lipsa de investitori!

Să vorbim puţin de sondajele de opinie. Procentul celor care contestă avantajele democraţiei creşte din ce în ce mai mult. Tot mai mulţi cetăţeni privesc Parlamentul ca un circ, partidele ca nişte caricaturi proaste, iar politicienii ca nişte paiaţe. Tot mai multe glasuri cer „un partid unic“ sau „un om tare“ cu o „mînă forte“ care să facă ordine şi care, ca un nou Vlad Ţepeş, ne va salva de toate relele.

Toate aceste probleme ar fi putut fi rezolvate, dacă printre toţi politicienii noştri s-ar fi găsit măcar unul care să fi avut un minimum de curaj şi de conştiinţă, să se adreseze cetăţenilor de la înălţimea ochilor şi să le explice situaţia, deci Adevărul cu A mare.

De aceea să nu ne mirăm că unii mai tînjesc după Ceauşescu, şi demonstrează scandînd numele împuşcatului. Dacă prin absurd nea Nicu ar învia, el ar putea să rămînă Preşedinte pe viaţă dacă ar permite ca la Televiziunea Naţională să se transmită tele-novele, tele-bingo şi tele-Tucă. Pentru că dacă Lenin spunea că definiţia comunismului este: „Puterea sovietică plus electrificarea“, definiţia tranziţiei române este: „Ceauşism plus bingo“...

Adar DARIAN

Z. ORNEA

Nostalgia legionarismului

Mişcarea legionară, organizaţie teroristă şi asasină dintre cele două războaie, a renăscut azi, la adăpostul democraţiei. Şi în trecut, şi azi, această organizaţie care cultiva principiile totalitarismului de extremă dreaptă beneficiază de valorile democraţiei pentru a activa. Fireşte, nu are propensiunea şi tăria din anii treizeci, dar se agită făcînd mult zgomot în juru-i. Cei care o întreţin sînt nostalgici octogenari, locuind în ţară sau în străinătate, care agită inventate virtuţi ale legionarismului de odinioară, binişor cosmetizate. Acestor octogenari nostalgici li s-au alăturat grupuri de tineri (la Bucureşti sînt conduşi de un domn Şerban Suru), organizaţi în cîteva cuiburi (nu se ştie cîte). Împreună, organizează manifestări publice (bine mediatizate prin afişaj): tabere de muncă, vara, conferinţe, au vreo două-trei publicaţii, o editură sau două şi se agită de zor. Aceste manifestări au culminat în ultimele luni prin două acţiuni comemorative, una, în iunie, care comemora 72 de ani de la întemeierea mişcării legionare (cifră rotundă, nu-i aşa?) şi o alta omagiind un veac de la naşterea lui Corneliu Zelea Codreanu, Căpitanul şi întemeietorul mişcării legionare. Această din urmă manifestare a fost celebrată la Bucureşti şi la Iaşi, străzile centrale ale oraşului (oraşelor) fiind incendiate de afişe care vesteau evenimentul. A fost organizată, la sala Dalles, în acest scop, o expoziţie iar, la Casa Studenţilor din Capitală, o adunare comemorativă, în chip de simpozion. La cea din urmă, mi-a relatat un participant, sala era aproape goală şi vorbitorii destul de penibili. Am uitat să spun că bătrînii, nostalgicii octogenari, îi repudiază pe cei tineri. Cei dintîi sînt, cei mai mulţi, codrenişti, iar tinerii grupaţi în jurul acelui domn Şerban Suru sînt simişti. Dihonia mişcării legionare din exil s-a mutat, aşadar, în ţară şi vrajba o macină din interior. Aceasta nu-l împiedică pe dl Şerban Suru să spere în viitorul mişcării legionare, vestind lumea, ca într-o relativ recentă apariţie la postul Tele 7 abc, că peste zece-cincisprezece ani va veni la putere, restituind vieţii politice româneşti moralitatea care acum îi lipseşte. Asta înseamnă, implicit, că mişcarea legionară se va organiza în partid. Pentru că, deocamdată, pentru a evita o neautorizare prin tribunal, funcţionează sub regim cultural (Casă de cultură, Bibliotecă). Dar, nu e inutil să ne întrebăm, ce are cu cultura o organizaţie politică totalitară şi profund antidemocratică? Întrebarea e retorică. Dar sub acest paravan a putut renaşte, pentru a funcţiona, mişcarea legionară de altădată care, cum spuneam, a găsit cîţiva aderenţi printre tineri încălziţi de fanatismul legionarilor interbelici.

Deopotrivă, nostalgicii octogenari, ca şi cei tineri, procedează, falsificator, prin a cosmetiza doctrina şi practica politică (în mare parte asasină) a mişcării legionare de odinioară. Semnificativ, în acest sens, este documentarul „Legionarii – un mit sau o sperietoare" găzduit în suplimentul *Aldine*, al ziarului *România liberă* din 26 iunie 1999. (De ce face loc o gazetă democratică unor astfel de documentare mistificatoare e o întrebare legitimă.) Acest documentar, redactat de octogenarii nostalgici, e un *summum* al încercărilor de a prezenta mişcarea legionară în imagini edulcorate, eliminînd asperităţile şi virulenţa ştiute de analişti. Reîntîlnim aici, mai întîi, repudierea lui Horia Sima care ar fi falsificat idealurile Căpitanului C.Z. Codreanu, fiind demascat, pe larg, pentru trădarea comisă. Culmea este că e acuzat că a introdus violenţa în mişcare, dînd dispoziţie să fie asasinat, la 29 septembrie 1939, premierul Armand Călinescu. Dar Codreanu nu a procedat la fel, dispunînd, în 1933, asasinarea premierului I.G. Duca şi, în 1936, a disidentului Mihail Stelescu? Sima, de fapt, a continuat sistema procedurală inaugurată şi practicată de C.Z. Codreanu. În seama legionarilor se află şi asasinarea în 27/28 noiembrie 1940 a savantului N. Iorga şi a eminentului economist Virgil Madgearu, plus a celor 65 de demnitari politici ucişi, cu o zi înainte, în închisoarea Jilava. Autorul (sau autorii) documentarului în chestiune lansează ipoteza că asasinii legionari „au fost manipulaţi de KGB şi serviciul secret britanic", în consecinţă „asasinatul a fost opera serviciilor străine care aveau tot interesul să compromită Mişcarea Legionară". Mistificaţia e evidentă. În cartea sa, în două volume, *Era libertăţii* (Madrid, 1982), Horia Sima a relatat pe larg episodul asasinării lui Iorga, povestind convorbirea sa cu Traian Boeru, comandantul grupului asasin, care, exaltat, a pledat pentru „justeţea" actului său criminal („Nu numai că nu regreta faptul, dar îl exalta ca o valoare legionară supremă... A vorbit în accente mistice de răzbunarea Căpitanului, de ticăloşia lui Iorga şi Madgearu, de porunca lăsată de Căpitan să-l răzbunăm... Ascultîndu-l, am trăit un moment de mare emoţie"). Sima s-a opus, în consecinţă, oricăror măsuri de arestare şi judecare a asasinilor, dorite de Antonescu. Traian Boeru, manipulat de KGB şi Intelligence Service, aşa cum insinuează documentarul amintit, e o născocire aberantă menită să cosmetizeze mişcarea legionară. Mai onest, totuşi, a procedat Horia Sima, care a recunoscut că asasinatul a fost făptuit de legionari fanatizaţi, declarînd, în chip de scuză, chiar cinica apreciere: „În noaptea de 27/28 noiembrie, trebuie precizat, n-a fost ucis marele N. Iorga, ci execrabila figură a omului politic N. Iorga... Fireşte că Iorga mai putea da o contribuţie în cadrul istoriei naţionale şi universale, dar nu trebuie uitat că avusese la dispoziţie 50 de ani de creaţie plenară. Îşi împlinise rostul vieţii pămînteşti ca istoric şi om de cultură. Specialiştii în tînguirea lui Iorga ar trebui să-şi rezerve ceva din emoţiile şi indignarea lor şi pentru a deplînge sutele de tineri ucişi în floarea vîrstei sub oblăduirea specială a maestrului... Problema trebuie judecată în ansamblul ei şi nu limitată la N. Iorga, care a fost un pisc al culturii, dar şi un pisc al mişeliei omeneşti". Repet, Horia Sima, martorul asasinatului, deşi l-a justificat, n-a îndrăznit totuşi să insinueze suspiciunea că uciderea marelui savant ar fi fost opera agenturilor străine de spionaj. Documentarul din suplimentul *României libere* o face cinic şi fără nici un document probatoriu. Astfel înţeleg autorii acestui documentar să salveze mişcarea legionară de oprobiul cu care s-a acoperit pentru vecie. Să ne aducem aminte că Mircea Eliade, fost o vreme simpatizant legionar, auzind, la Londra, unde era diplomat, de asasinarea lui N. Iorga, scria în *Memorii* despre legionarii ucigaşi: „Ei au anulat sensul religios de «jertfă» al legionarilor executaţi sub Carol şi au compromis iremediabil Garda de Fier, considerată de atunci o mişcare teroristă şi pronazistă. Uciderea lui N. Iorga, marele istoric şi genialul profet cultural, va păta pentru multă vreme numele de român". *(Memorii*, vol II, 1991, p. 49.)

Tot o tentativă de cosmetizare a mişcării legionare este şi măsluirea rebeliunii legionare din 21-24 ianuarie 1941. „După documentaţia existentă, se scrie în acel falsificator documentar – putem spune că «rebeliunea legionară» a fost doar o invenţie abilă a marelui militar (citeşte Ion Antonescu *n.m.)* de a se debarasa de Mişcarea Legionară. Antonescu, ca şi Iorga şi Carol al II-lea, şi-a dat seama că nu are cum să pună mîna pe conducerea Mişcării şi atunci a hotărît să o înlăture". Să spun mai întîi că şi aici se repetă insinuarea că N. Iorga ar fi încercat să-şi asigure conducerea mişcării legionare. Se poate o blasfemie postumă mai injurioasă a memoriei marelui cărturar? N. Iorga, constant adversar al Mişcării Legionare, doritor a-i acapara conducerea şi, de aceea, „prigonitorul" ei? Cine, dintre analiştii avizaţi, n-ar protesta împotriva acestei insinuări mistificatoare? Apoi, revenind la episodul rebeliunii, să notez că legionarii, în frunte cu Horia Sima, au lansat versiunea că, de fapt, aceasta a fost o lovitură de stat a lui Antonescu. În realitate, de fapt, legionarii atunci voiau înlăturarea lui Antonescu de la conducerea ţării pentru a se crea exclusiv un stat legionar. A fost o înfruntare dură şi scurtă între cei doi parteneri, încheiată cu victoria (dat fiind şi asentimentul hotărîtor al lui Adolf Hitler) lui Antonescu, căpeteniile legionare fugind, în uniforme nemţeşti, în Germania, unde au fost folosite, constant, ca şantaj împotriva generalului devenit mareşal. De ce nu se pomeneşte nimic, de pildă, despre guvernul legionar de la Viena din decembrie 1944, condus de Horia Sima, creat de Hitler pentru a lovi în decizia celor care au înfăptuit, la 23 august 1944, desprinderea de Reich şi alăturarea ţării de puterile Naţiunilor Unite? Nu este acesta un tipic act de trădare naţională, de la care mişcarea legionară nu s-a dat în lături?

Un alt mod de a cosmetiza mişcarea legionară interbelică este curăţarea ei, cu grijă suspectă, de orice acuză antisemită. Se admite doar că antisemitismul legionar, atît de puţin cît a fost, nu era de sorginte rasială sau religioasă, cît exclusiv de natură economică. Nici acest amendament nu e adevărat, putîndu-se cita, oricînd, opinii opuse. Ce este, de pildă, prefaţa lui Nae Ionescu la romanul *De două mii de ani* (1934) de Mihail Sebastian decît o respingere fundamentalist religioasă a condiţiei iudaice? („Iuda suferă pentru că l-a născut pe Hristos, l-a văzut şi nu a crezut. Şi asta n-ar fi prea grav. Dar au crezut alţii, noi. Iuda suferă – pentru că e Iuda".) Iar că Nae Ionescu a fost, din toamna anului 1933, ideologul mişcării legionare e un fapt necontestat nici de documentarul din *România liberă*. Şi mai sînt şi sumedenie de alte texte profund antisemite (nu cu argumente de ordin economic) semnate de mulţi alţi legionari, inclusiv de C.Z. Codreanu. Grijă mare are acest documentar să conteste adevărul uciderii celor 127 evrei în timpul rebeliunii şi, mai ales, de atîrnarea unor cadavre de evrei de cîrligele Abatorului din Bucureşti, cu specificarea expresă „carne cuşer". Documentarul în chestiune afirmă că această faptă, des pomenită, se face „fără nici o probă, doar cu o fotografie care se pare că era trucată şi oricum nu reprezenta nimic şi cu o serie de articole scrise de... evrei". Faptul de care astăzi nostalgicii legionari se debarasează a fost o realitate ştiută în epocă şi care a oripilat lumea. De curînd (ca să produc, în replică, o probă) dl Dinu C. Giurescu a publicat monografia *România în al doilea război mondial*. Aici, în paragraful dedicat rebeliunii legionare, se precizează că la Institutul Medico-Legal din bucureşti au fost aduse, în zilele de 21-23 ianuarie 1941, cadavre. În tabelul întocmit de această instituţie se precizează că printre locurile de unde au fost aduse cadavrele a fost şi Abatorul, iar în notă autorul indică faptul că de la Abator au fost aduse 11 corpuri de evrei. Şi aş adăuga – dar la ce bun? – şi alte probe nedatorate, cum insinuează documentarul din suplimentul *României libere*, unor autori evrei.

De n-ar fi decît aceşti nostalgici octogenari legionari, pericolul n-ar exista nici unde. Dar fanatismul lor a pătruns în mediile studenţeşti (şi chiar de elevi), organizaţii precum ASCOR şi chiar Liga Studenţilor neascunzînd simpatiile prolegionare. (De altfel faptul că actul aniversării centenarului C.Z. Codreanu s-a desfăşurat în Casa Studenţilor e o dovadă, printre multe altele, în acest sens.) Pericolul de aici provine şi cei în drept ar trebui să procedeze legal pentru a stăvili un fenomen politico-ideologic pernicios.

Interstiţii

Lecturi la Grand Hôtel

În însemnările sale *Despre lectură* (1905), Proust face la un moment dat un elogiu al camerelor *străine*, şi în mod deosebit al camerelor de hotel. Nu pot trăi şi gîndi, scrie în esenţă Proust, decît „într-o cameră unde totul este creaţia şi limbajul unor vieţi profund diferite de a mea, şi ale unui gust opus gustului meu, unde nu regăsesc nimic din gîndirea mea conştientă, unde imaginaţia mea se exaltă simţindu-se aruncată în sînul non-eului". Numai în camerele de hotel, declară romancierul, se simte fericit, în acele hoteluri de provincie cu lungi coridoare reci, pe ai căror pereţi nu se află, drept ornament, decît harta regiunii şi unde fiecare pas nu face decît să pună în evidenţă, deplasînd-o, liniştea; camerele păstrează mirosul de spaţiu închis, miros ce stimulează imaginaţia. Intrînd într-o cameră de hotel, continuă Proust, ai sentimentul că violezi viaţa străină care a rămas acolo, că te instalezi cu ea „într-un soi de liberă promiscuitate"; obiectele, mobilierul, perdelele poartă amprenta visurilor, sentimentelor, într-un cuvînt a vieţii secrete a celor care au locuit acolo, viaţă pe care ai senzaţia că o închizi cu tine în cameră atunci cînd tragi zăvorul, că o împingi către pat şi că te culci cu ea în aşternuturile albe în timp ce, la doi paşi, ceasul din turla bisericii bate „orele de insomnie ale muribunzilor şi ale îndrăgostiţilor".

Tema revine la Proust (s-ar putea cita şi fragmentul din *Contre Sainte-Beuve)* şi ea are „acoperire" biografică: Proust a locuit în repetate rînduri, pe perioade relativ lungi, în astfel de camere „străine". Să amintesc mai întîi casa de la Auteuil, reşedinţă secundară, vreme de peste două decenii, a familiei Proust; apoi vacanţele la Illiers, Cabourg şi Trouville. În geografia locurilor de vacanţă mai intră Salies-de-Béarn, Ostende, Saint-Moritz, Evian. Într-un singur an, 1895, Proust merge în vacanţă la Kreuznach, în Germania şi, puţin mai tîrziu, cu Reynaldo Hahn, în Bretagne, la Beg-Meil şi Belle-Ile. Să adăugăm călătoriile în Olanda, în Italia (Veneţia şi Padova), vizitarea, după un plan sistematic, a unor localităţi de interes artistic şi arhitectural (Caen, Bayeux etc.), sejururile la Versailles. În timpul serviciului militar, închiriază o cameră în oraş, deoarece astmul de care suferă îi deranjează pe camarazii din cazarmă. Ultimul sejur la Cabourg e din 1914, chiar la începutul războiului, după care călătoriile vor rămîne la stadiul de proiect.

Au fost aceste spaţii propice lecturii? Unele din ele, cu siguranţă (ştim spre exemplu că, în Olanda, Proust citea *Maeştrii de odinioară* a lui Fromentin), altele însă sînt legate de evenimente familiale dureroase – boala gravă a mamei marchează astfel sejurul din 1905 de la Evian – sau de complicatele sale aventuri sentimentale (îndeosebi cea cu Alfred Agostinelli). În plus, aşa cum romancierul însuşi nota în *Despre lectură*, exaltarea ce urmează cititului poate avea o influenţă benefică asupra scrisului propriu. În vara lui 1911 de pildă, la Cabourg, în camera de la Grand Hôtel, pune la punct o nouă versiune a primei părţi a romanului; acolo, la Cabourg, în paginile pe care le bate la maşină o dactilografă angajată special, apare pentru întîia oară fraza „Longtemps je me suis couché de bonne heure".

Proust aparţinea unei lumi în care camera de hotel putea fi un spaţiu de lectură şi de lucru; ultimul ilustru reprezentant al acelei lumi a fost, am impresia, Nabokov. Sînt incapabil să citez un nume de scriitor care îşi permite astăzi să trăiască într-o cameră, nu de *palace*, ci de hotel oarecare. O recentă anchetă relevă că spaţiul de departe cel mai favorabil lecturii rămîne banalul „acasă" urmează transporturile în comun, la egalitate cu... bibliotecile, apoi grădinile publice, cafenelele şi, pe ultimul loc, cu un insignifiant 1%, plaja estivală. Marele perdant este, bineînţeles, „localul de consumaţiune", odinioară spaţiu privilegiat şi al lecturii şi al scrisului.

Oricum, sînt convins că nimănui nu i-ar trece prin cap să repete, la Grand Hôtel din Cabourg, sejururile proustiene. Superbul *palace*, cotat cu patru stele, perpetuează însă, în stil Disneyland, memoria autorului *Căutării timpului pierdut*. Restaurantul se cheamă „Le Balbec"; braseria, cu terasa care dă pe plajă, „Marcel Proust". Camerele sînt grupate după criterii precise; cele obişnuite, (relativ) mai ieftine, se află la etajul patru şi rămîn în anonimat. Poţi opta însă pentru camera „Guermantes"; tarif – 690 de franci pe noapte. Camera „Cambremer" costă 830 de franci (diferenţă de preţ explicabilă, cred, prin patriotism local: în roman, marchizul de Cambremer îşi trage numele de la o mică localitate normandă). O singură cameră a hotelului, cea cu numărul 219, are favoarea de a se numi „A la Recherche"; tarif – 980 de franci. Pe primul loc este însă camera „Souvenir Marcel Proust", la 1.200 de franci (aviz amatorilor: preţurile sînt cele din 1996).

De unde se poate deduce că *A la recherche du temps perdu* pare să fie cel mai scump roman.

Alexandru CĂLINESCU

BALASSA Péter

HERMENEUTICA DISCIPOLULUI

Cartea părintelui André Scrima, Timpul Rugului aprins. Maestrul spiritual în tradiţia răsăriteană *(Humanitas, 1996), a fost tradusă anul acesta în limba maghiară de către Selyem Zsuzsa la Editura Koinónia, Cluj. Pentru a o prezenta publicului maghiar, noua versiune e precedată de un eseu al profesorului Balassa Péter, care – captat de „atmosfera" cărţii – îi reia marile teme, le prelungeşte prin interpretări proprii, teologico-filozofice. E vorba mai ales despre tema „retragerii" maestrului pentru a trasa o cale pe care discipolul să înainteze. Prefaţa-eseu, din care publicăm aici selecţii, a fost tradusă în româneşte de către Alexander Baumgarten.*

Balassa Péter e profesor de estetică la Universitatea „Eötvös Loránd" din Budapesta. Volumul său de studii, Schimbare la faţă, *volum de debut (1982), a determinat o schimbare de anvergură în limbajul criticii literare şi a eseisticii maghiare, prin detaşarea spectaculoasă de linia lui Georg Lukács, ce domina pînă atunci viaţa literară maghiară. Alte volume publicate:* Mentalităţi şi forme *(1985),* Cuvintele şi spectacolul *(1987),* Aproapele şi incertul *(1995) – eseuri şi studii despre Kierkegaard, Dostoievski, Cehov, Bulgakov, Th. Mann, H. Hesse. (**A. M.**)*

Adevărul-trecere

Stareţul Zosima, maestrul lui Alioşa Karamazov, îşi începe una din ultimele rostiri cu această exclamaţie: *„părinţi şi învăţători ai mei!"...*

Orice hermeneutică este a unui discipol, mai precis a comunităţii de discipoli. Hermeneutica însăşi, în măsura în care s-a născut din înştiinţare, din punerea în mişcare de către Hermes a veştii, este în fond o preocupare de discipol: în ea nu există un maestru prim, originar, şi nici discipol ultim, final. De aceea se şi poate întîmpla ca discipolul să se preschimbe în maestrul maestrului; ba chiar maestrul trebuie să ştie mereu să redevină discipol, fie şi în forma recluziunii, a retragerii, a tăcerii sau a îndepărtării. Aceasta deoarece căutarea lui şi-a găsit adevărul în înţelesul hermeneuticii: transcriere parţială, adnotare, ştergere şi renaştere, rescriere, adică recitire. Un adevăr care, de aceea, nu poate fi luat niciodată în stăpînire, nu este niciodată, aici, definitiv şi sigur; ci e un anume loc gol care poate fi umplut, un *locus* care poate fi regolit, în jurul căruia ne situăm, pe care îl înconjurăm în tăcere şi îl exprimăm alegoric, fără grabă. Uluiţi şi înfricoşaţi, tot aşa cum, la Leonardo, bătrînii magi îl înconjoară pe cel nou născut, pe care nu-l luaseră în socotelile lor. Noi, ei, discipolii dintotdeauna, fără ca vîrsta să aibă importanţă. Adevărul-trecere *(pascha)* absent, care nu este aici, dar care trece peste noi, în noi, mereu pe dinaintea noastră: eliberarea. Maestrul care îi eliberează pe discipoli. Cel care se apropie şi se îndepărtează neîntrerupt. Aceasta este neîntrerupta discontinuitate a stării şi a mişcării...

Textul hermeneutic al părintelui André Scrima este o scrisoare-comentariu pe care o alătură textului părintelui Ioan cel Străin. Cel din urmă îşi adresase scrisoarea prietenilor cu puţin timp înainte de îndepărtarea lui, în toamna lui 1946. Părintele Scrima o numeşte „testament deschis". Comentatorul se situează în jurul ei, o înconjoară, o exprimă (fără grabă) alegoric, în rolul discipolului moştenitor: anume, îl caută pe maestrul care a fost aici şi nu mai este, dar a cărui trezire survine în timpul redactării textului-comentar. Căci mereu maestrul a fost cel care venit, de fapt, către el. Însă această apropiere are loc în conformitate cu înţelesul adînc al celui de-al doilea punct al scrisorii, „ca şi cum eu nu... aş răzbi prin ceva deosebit ...". Scrisoarea „originală" a părintelui Ioan, ea însăşi, e deja o adevărată reluare a Textului-testament, iar lectura părintelui Scrima este doar o nouă reluare a acesteia, trasmisă mai departe. Amîndoi se află în situaţia lui „ca şi cum nu eu". Amîndoi au structuri peripatetice, vorbesc cu ocolişuri şi nu fixează nimic drept definitiv. Ei nu sînt stăpînitori ai textului. De aceea, scrisoarea lui Ivan Strannik este o în-temeiere, căci... înaintează pe drum cu drum cu tot, în sensul lui *met'hodos*. În esenţa sa, temeiul este ceea ce nu poate fi dizlocat. Ceea ce urmăm, *cel* pe care îl urmăm este Drumul însuşi, modul mersului pe jos. Invizibil şi, în acelaşi timp, (corporal şi lingvistic) experimentabil. Cum este cu putinţă aceasta?

Părintele Scrima concentrează în cîteva cuvinte o tradiţie aproape eternă, spre înţelegerea şi reamintirea tuturor: „dacă vrei să îl vezi pe Dumnezeu ca să ştii, ţi se răspunde: nu poţi să Mă vezi şi să fii viu; ascunde-te, adăposteşte-te într-o peşteră şi doxa mea va trece şi voi rosti numele Meu de neauzit şi atunci tu nu mă vei vedea decît din spate" (cf. *Ieşire*, 33, 18-23). El citează comentariul la acest pasaj al Sfîntului Grigorie din Nyssa: „Deci, Cel ce i-a arătat lui Moise «locul» îl şi porneşte la drum. Iar făgăduindu-i statornicia pe piatră, îi arată modul acestei alergări dumnezeieşti ... Alergarea este în alt înţeles stare. Iar acesta e lucrul cel mai minunat dintre toate: că acelaşi lucru e şi stare şi mişcare... Aşadar Moise... e învăţat cum poate fi văzut Dumnezeu: a-l vedea înseamnă a-L urma oriunde te-ar conduce. Căci trecerea lui Dumnezeu înseamnă conducerea de către El al celui ce-L urmează. Cel ce nu cunoaşte calea nu poate ajunge singur la El, decît urmînd celui ce-l călăuzeşte" – căruia îi vede spatele...

Păşirea-în-afară / retragerea

În acest sens, revelarea lui Christos ca Dumnezeu – adică preschimbarea lui în persoană şi slobozirea drumului (în chip de scară) înaintea noastră, ori în chip de text (ca acea desfăşurare a sulului scris pe o parte şi pe alta) – e *descensio*, e manifestare a Lui către noi, dar nu în faţa noastră... Maestrul dintotdeauna, Fiul, ce vine o dată tocmai pentru a se retrage spre locul din care a venit, se instituie ca persoană intermediară şi astfel intermediază, desfăşurînd la picioarele discipolului drumul în chip de scriitură...

Scrisoarea maestrului şi hermeneutica discipolului reînnoiesc şi dezvoltă mai departe marea tradiţie a străinătăţii şi a fiinţei-care-vine. Teologia coborîrii datorată Sfîntului Ioan Gură de Aur, alături de mistica şi teologia negativă a Evului Mediu apusean (magistrul Eckhart şi discipolii săi) ţin în aceeaşi măsură de tradiţia tra-ducerii şi a tră-dării *(para-dosis)*. Acesta este paradoxul descinderii a ceea ce este de neînţeles, deşi este comunicat personal. Eckhart o spune în predica sa *In hoc apparuit caritas Dei in nobis*: „Dumnezeu nu-ţi cere decît să ieşi din tine în ce priveşte condiţia ta de creatură şi să-l laşi pe Dumnezeu să fie Dumnezeu în tine. Cea mai infimă imagine creată ce se iveşte în tine este tot atît de mare ca şi Dumnezeu. Pentru ce? Fiindcă ea îţi închide drumul către Dumnezeul deplin! Acolo unde intră o imagine, Dumnezeu cu toată dumnezeirea sa trebuie să se retragă. Dar atunci cînd această imagine se îndepărtează, păşeşte înăuntru Dumnezeu ... Păşeşte, deci, afară din tine întru totul pentru Dumnezeu, şi atunci Dumnezeu va păşi total în afara sa pentru tine. Acolo unde amîndoi păşesc în afară de sine, acolo rămîne Unul cel simplu. În acest Unu îşi naşte Tatăl Fiul din izvorul său cel mai adînc, cel mai intim". Adică: „S-a ridicat Saul (Pavel) de la pămînt, dar, deşi avea ochii deschişi, nu vedea nimic" *(Faptele Apostolilor*, 9, 8). Comentariul magistrului Eckhart: „Nu sunt în stare să văd Unul. Pavel nu a văzut nimic, şi asta a fost Dumnezeu. Dumnezeu este nimic şi asta a fost Dumnezeu. Dumnezeu este nimic şi Dumnezeu este ceva. Ceea ce este ceva este totodată nimic".

Taina echivalenţei dintre ceva şi nimic, prin influenţa misticii germane, răzbate în idealismul clasic german, la Hegel şi mai cu seamă în doctrina Unu-lui la Schelling; în fine – dar nu în final – se continuă în întrebarea asupra fiinţei de la Heidegger, pînă la Derrida şi la filosofia deconstrucţiei care ne vorbeşte despre neîntrerupta apariţie/ştergere (cf. comentariul părintelui Scrima *„Impersonalizarea: limite şi limitări"*), fără să putem ajunge la „cunoaşterea" tainei. Dimpotrivă: nici Heidegger „nu a vorbit în gol"; într-un discurs nepublicat a spus: „În sensul ei adînc, iubirea este îngăduinţă... A da un temei iubirii... a dărui – acest lucru întrece toate faptele ştiinţei, depăşeşte orice faptă". Adică: dacă aceasta este ceva/nimic, anume „N-a văzut Pavel nimic, şi acesta a fost Dumnezeu", acesta este mersul pe cărarea pe ale cărei şerpuiri orice discipol poate ocoli pericolul de a cădea în afara cercetării adevărului, anume în secretele vreunei gnoze care ameninţă, ici şi colo, de a cădea în drumul drept, în bulevardul voinţei de a lua în stăpînire...

© D. I. Popescu

Străinul şi cel care vine este cel care, prin mişcarea sa – dar nu prin cunoaşterea, nu prin ştiinţa sa – indică fără să rezolve taina lui ceva/nimic. Tocmai de aceea a putut Nietzsche să ajungă, în căutarea lui, la imperativul străbaterii nimicului *(nihilum)* drept calea negativă de neconstrîns, la smulgerea celei mai acute lipse de binecuvîntare, ca la o ultimă posibilitate, în speranţa chemării, pentru prima dată, în scenă a lui „ceva". Programul cutremurător al lui Nietzsche ţine încă de paradigma sfîntă a discipolului; e un avatar al ei, în forma transcrisă a morţii curajos pregătite, a autonimicirii.

Dar păşirea-în-afară/retragerea, ca şi cuplul înstrăinării şi cel al pelerinajului apar de asemenea în aparent depărtata şi de fapt atît de apropiata mistică a Cabbalei, despre care Gershom Scholem scrie: „Mai cu seamă la Schelling a prins semnificaţie filosofică doctrina referitoare la *ţimţum*, anume autorestrîngerea divinităţii de dinaintea oricărei creaţii, preluată de la Isaac Luria. Această teorie... face posibilă o fiinţare care nu mai este Dumnezeu; putem gîndi o astfel de realitate doar atunci cînd ea a fost precedată de autodeterminarea şi de retragerea în sine a lui Dumnezeu. Dumnezeu trebuie să se retragă în sine pentru a ivi din el însuşi creaţia, astfel încît substanţa sa însăşi e risipită în această creaţie, deşi ea s-a păstrat întrucîtva în nou creatul vacuum" *(Locul Cabbalei în istoria spiritului european*, 1995, II, p. 170)...

Delirul interpretativ al discipolului

Ne-înţelegerea noastră, faptul de a nu vedea nimic este condiţia urmării maestrului şi a actului de a da mai departe, iar nu invers. Străinul, ca maestru „absolut", îşi cheamă la fiinţă Pelerinii. S-ar putea spune „la început se află cel ce vine, străinul", fără ca noi să avem putinţa de a-l recunoaşte. E cineva sau ceva care cheamă la conversaţie *(sermo)* pelerinii hermeneuţi, în măsura în care el alege, cu libertatea lui, scrierea, lectura, auzirea, interpretarea, explicitarea şi căutarea înţelesului. Nu putem vedea în situarea libertăţii, deci a discontinuităţii, în prăpastia ei, tot aşa cum nu îl vedem nici pe Dumnezeu şi nici paradoxul retragerii sale în revărsare creatoare, decît din spate. Spatele său.

Mai precis, urmîndu-l pe părintele Scrima şi crescînd delirul interpretativ al discipolului, putem experimenta şi în alt fel atingerea divină, aşa cum ne acoperă ea ochii, faţa. Această acoperire proteguitoare, act de izbăvire, este poate o îmbrăţişare, adăpostire şi acoperire, pentru a-L putea suporta. (Limbajul misticii este mereu erotic.) „Este cumplit să cazi în mîinile lui Dumnezeu" *(Evrei*, 10, 31). Numinozitatea ca „loc şi timp" al adevărului este cumplită, şi de aceea îl apără pe discipol discret, pe nebănuite, de ea însăşi atunci cînd îl aşează în spărtura strîmtă a stîncii. În această apărare învăluitoare şi orbitoare se petrece ceea ce este Sfînt: Nume, poieza corporală, tangibilă a eternei preschimbări în persoană, adică dragostea activă, care renunţă la sine, se retrage, se ascunde şi este în trecere. Aceeaşi mişcare este cea care realizează libertatea prin lipsa, apariţia-ştergerea, dizlocarea şi întîrzierea eroticii divine, identică mişcării de răspuns a discipolului faţă în faţă cu maestrul, anume în spatele lui înaintînd şi urmîndu-l (subînţelegînd şi libertatea renunţării ori a rostirii lui „nu!"). Tocmai această legătură, clipa necesară realizării dialogului, care poate urma luminarea, sosirea unei raze, subînţelegînd aici i-luminarea şi în ea întunericul des-coperirii (adică apocalipsa).

În realitate, toate cele aduse în discuţie de aceste hermeneutici ale discipolilor (aşa cum o regîndim în urma expresiei lui Zosima, există doar hermeneutică a discipolului, hermeneutica nu este nimic altceva decît mersul pe drum al celui care învaţă, al discipolilor) s-au născut deja în tradiţia reformată, apoi au fost uitate. Iar această apropiată dezapropiere ce nu poate fi niciodată fixată în minte – situare dezapropiată a cuvîntului –, o dă mai departe, în sensul celor spuse mai înainte, la fel cum Selyem Zsuzsa, traducînd pe părintele Scrima şi pe Ioan cel Străin, i-a redat, i-a repus în limba maghiară atunci cînd a tradus astfel *dezapropierea (el-közelités* – cf. *Matei*, 4, 17), cu o hermeneutică de discipol. În acest sens, toate aceste cuvinte, rostite în grabă, despre delirul interpretativ de mai sus s-au străduit să se preschimbe într-o hermeneutică fragmentară a traducerii fără sfîrşit.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Glosar de tranziţie

Integrarea

Dintre toate potecile prin care se împleteceşte tranziţia, singura percepută de guvernanţii noştri ca o auto-stradă este cea orientată pe direcţia integrării. Neizbutind să soluţioneze problemele care îi asaltează în avalanşă una cîte una, ei speră să le vină de hac tuturor prin lovitura unică a integrării. Oscilînd între vis şi proiect, aspiraţia spre integrare pluteşte către două orizonturi: Uniunea Europeană şi NATO. Mobil central al politicii externe, strategia integrării nu este totuşi încredinţată Ministerului de Externe, ci pentru Uniunea Europeană Ministerului Integrării şi pentru NATO armatei, deşi în viziunea Pentagonului aceasta este o organizaţie dedicată exclusiv protejării rînduielilor democratice pe întregul mapamond, din Irak pînă la Kosovo, via Bosnia-Herzegovina.

Atitudinea guvernului nostru faţă de Uniunea Europeană nu se rezumă, aşa cum cred unii, numai la solicitări, ea comportă de asemeni şi concesii. El trece, de pildă, cu vederea că falnicul edificiu de la Bruxelles s-a arătat mai primitor cu ungurii decît cu românii, ori că acolo cuvîntul hotărîtor îl au guverne a căror orientare socialistă se împacă anevoie cu convingerile creştin-democrate şi liberale ale Convenţiei care domneşte în Palatul Victoriei. Actualii locatari ai acestui palat îndură creştineşte pretenţiile nu întotdeauna concludente cu care îi hărţuieşte birocraţia comunitară: respectarea sfîntă a drepturilor omului – deşi ea ne refuză dreptul de a călători în Occident; neutralizarea mişcărilor extremiste – deşi nu doar în Austria, dar chiar şi în Franţa partidele de acest soi vădesc o prosperitate electorală neliniştitoare; eradicarea mesajului – deşi şomajul nu face ravagii numai în Spania, ci chiar şi în Germania; eliminarea corupţiei – deşi pe firmamentul politic apusean se prăbuşesc, sub acest gen de isprăvi, stele de prima mărime; concordia cu minorităţile etnice – deşi nu tot ce se petrece sub acest aspect din Irlanda pînă în Corsica, trecînd prin Ţara Bascilor, oferă un model ademenitor.

Dincolo de aceste pretenţii, România se pregăteşte ca atunci cînd va fi primită să antreneze Uniunea Europeană în rezolvarea unor probleme mult mai puţin banalizate, cum ar fi stîrpirea gropilor, a gunoaielor şi a cîinilor vagabonzi din marile oraşe, resuscitarea giganţilor industriali aflaţi în comă genetică, încălzirea locuinţelor, şcolilor şi spitalelor, terapia anti-anxiolitică a forţelor de ordine, interzicerea alunecărilor de teren în zonele despădurite – şi mai presus de toate – umplerea marilor găuri negre cu micuţe hîrtioare verzi.

Pavel CÂMPEANU

Bazar

La gura sobei

Gripele pe care le pomeneam ne-au adus în casă colindele: plictisit de atîta hibernare, copilul meu a anticipat Crăciunul. A intuit că statul în casă nu poate însemna pur şi simplu atît, ci trebuie să celebreze sau să reitereze ceva. Colindele lui m-au făcut şi pe mine să intru în atmosferă şi să mă simt „la gura sobei". O senzaţie amestecată de temperaturi şi culori – căldură şi ceva galben, portocaliu, bej... Toate acestea mi-au dat sentimentul de déjà-vu: o felicitare de Crăciun cumpărată anul trecut, în mijlocul căreia tronează un şemineu. Şemineul e portocaliu, în el arde un foc galben, iar pe poliţa de deasupra lui tronează funde, coroniţe şi lumînări roşii. Şemineul m-a dus cu gîndul la un pasaj amoros din Barbara Bradford Taylor, una din naratoarele dorurilor doamnelor; eroul şi eroina din *Cheia trecutului* sînt legaţi prin aceleaşi „esenţiale" gusturi: „le plăceau cărţile bune, muzica clasică, un pahar de şampanie rece băută în faţa focului din şemineu pe o noapte vijelioasă (...)" Conceptul-senzaţie „la gura sobei" este, astfel, consacrat cel puţin drept preferinţă permisă şi de bon ton. Evident, încărcătura care i se atribuie nu este decît într-o mică măsură erotică. Un cu totul alt nivel de scriitură l-a plasat în contexte mai puţin pasionale: (...) „În sobă arde focul, tovarăş mîngîios / Şi cadrele aurite, ce pe pereţi sînt prinse / Sub palida lumină, apar misterios" (V. Alecsandri – *Serile la Mirceşti).* La foc te protejezi de vijelia de afară, aştepţi inspiraţia, povesteşti („Numai moşul povesteşte / Aşezat pe faţa vetrii / Dumiriţi de-o pildă veche / Îl ascultă doi cumetri" – O. Goga, *Pace)* sau doar contempli („Te uită cum ninge decembre (...) – G. Bacovia, *Decembre*").

„La gura sobei" este preluat de imaginarul colectiv, asociindu-se cu ritualurile iernii şi ale sărbătorilor ei. Modalităţile de transmitere ale „conceptului" nu sînt doar literare, ci şi mult mai pragmatice. Revistele de decoraţiuni interioare l-au îmbrăţişat cu drag, ţesînd în jurul lui o întreagă filozofie ambientală. În suplimentul *Evenimentului zilei, Casa noastră,* şemineul este considerat „o piesă de rezistenţă a casei noastre", capabil, împreună cu decoraţiunile ce-l îmbracă, să „realizeze o atmosferă unică". În revistele de acest fel, soba devine şemineu. Reprezentările sale se bălăcesc în galbenul cald şi portocaliul intim de care vorbeam la început. Revista clujeană *Căminul* merge mai departe cu interpretările, dezvăluind o filozofie: despre o casă de vacanţă construită din lemn de brad în centrul Clujului se spune că oferă „intimitate, căldură şi spiritualitate". Revista *Ioana* te învaţă cum să-ţi umpli casa de floarea-soarelui (artificială) şi cum să ţi-o decorezi rustic cu coroniţe de ceapă. Magazinele de decoraţiuni interioare ne propun o veşnică existenţă „la gura sobei", înconjuraţi de kitsch-ul „elevat": coşuleţe, lumînări, linguri, cutiuţe ori statuete din lemn, oale de lut, şervete pastelat colorate sau văcuţe-suport, bune la orice în bucătărie. Complotul „la gura sobei" te prinde, cald şi ademenitor, în mrejele-i optimiste, oferindu-ţi aşteptări fericite supralicitate. Îmbulzeala de senzaţii pe care ţi le provoacă poate fi plastic sintetizată în imaginea aleasă de o felicitare de anul acesta: doi cozonaci rotunzi şi pufoşi, aurii în lumina lumînărilor şi înconjuraţi de mulţimea de ingrediente (nuci, mac, ulei...)

Iaromira POPOVICI

Capra personală şi cea venezueleană

Am primit în urmă cu două săptămîni, acest e-mail:

„Stimate d-le Cosaşu,

Pot să vă dau un răspuns la întrebarea pusă în ziar: „Ce spun venezuelenii despre ce e posibil la ei?" Anul trecut am fost la Caracas, ocazie cu care am constatat că venezuelenii spun că ORICE e posibil la ei. Au şi ceva dreptate; fiindcă vorbim de politică, iată: alegerile (perfect libere) au fost cîştigate detaşat de autorul unei lovituri de stat militare eşuate acum şapte ani destul de lamentabil (ocupase trei posturi de televiziune, dar uitase de al patrulea). Dl Chavez, de care vorbesc, a ieşit însă din închisoare odată cu intrarea (pentru corupţie) a preşedintelui pe care voise să-l răstoarne, iar acum şi-a purtat campania sub sloganul „Venezuela, pentru venezueleni!" (vi se pare familiar?). Principalul său contracandidat, cel puţin la un moment dat, era o fostă Miss Univers, actualmente primăriţă de succes, al cărei program electoral era compus aproape exclusiv din ideea că Dumnezeu e cu ea... Altfel, în staţiile de metrou din Caracas sînt cîteva zeci de automate pentru bilete, dintre care nici unul nu funcţionează. Firesc, pentru că ar trebui utilizate monezi, care nu mai există din cauza inflaţiei; ca atare, o sută de persoane fac coadă la singura casă. Ce-i drept, ei nu spun că numai la ei e posibil orice. Aici s-ar putea să fim mai originali; dar nu ştiu dacă nu cumva bulgarii...

Toate cele bune,

Dan Timotin

P.S. Tot apropo de Venezuela, amicul meu de acolo m-a învăţat şi un proverb, care, zicea el, sintetizează „sentimentul venezuelean al fiinţei": Bueno no es lo que ayuda, pero lo que no jode. Bun nu e cel care te ajută, ci cel care nu te f..."

De mult o scrisoare de la un necunoscut nu mi-a căzut şi nu mi-a făcut atît de bine. De cînd scrisesem acea notă de la rubrica noastră „3,14" *(Dilema* nr. 352) în care îi făceam de ignoranţi şi inculţi pe cei care zic că la noi e centrul mondial al relelor, ei neştiind (şi nici eu) ce e în Venezuela, de pildă – amicii mei, de dreapta şi de stînga (mă rog, aşa se zice...) se uitau urît la mine. Cei de dreapta că mă dau cumva cam patriot în apărarea scandaloasei noastre înapoieri – cei de stînga că le ridiculizez indignările la adresa acestui regim falimentar şi insuportabil. Cei mai inteligenţi („iest takaia partia" – „există un asemenea partid" al inteligenţelor fără de partid) mă acuzau/amuzau că instig la jalnica idee a caprei vecinului, ca alibi pentru a nu ne uita la cît de rîioasă e a noastră... „Şi dacă e rîioasă, trebuie să se dea de ceasul morţii?" încercam să ripostez. „Nu puteţi ieşi din mortala dilemă ovină: ori «Mioriţa», ori capra vecinului?".

În fond, nu dorisem să moară capra vecinului, ci s-o salvez pe a noastră, uitîndu-mă în ochii ei (nu ştiţi cum pot vorbi ochii unei capre...) şi propunîndu-i cea mai dificilă operaţie: să nu exagereze! Adevărul e că blocaţi în „Mioriţa", nu am mai dat „şi noi, ceara mă-sii, un nou Eminescu", cum visa Stănică Raţiu, dar nici măcar o baladă a acestei nu mai puţin tragice capre personale, dispusă mereu să agonizeze spre satisfacţia perversă a unui popor care speră ca prin sacrificiul ei să moară toate caprele lumii şi astfel, *faute de chêvres,* să ne simţim mai bine şi mai echilibraţi sub soare.

Vine acum dl Dan Timotin şi-mi spune că am nimerit-o cu Venezuela unde şi acolo se zice, exact ca în România, că e posibil orice, fără să se adauge, ce-i drept, „ca la noi la nimenea..." Habar n-am de ce mi-a venit sub pix Venezuela. Puteam pune – îmi dau seama azi, după ce am citit un articol din *Le Monde,* datat 27 oct. 1999 – şi Argentina, unde nebunia contradicţiilor economice nu-i mai mică decît la noi: la o populaţie de 36 de milioane, economiştii estimează şomajul la 30%, iar pe cei aflaţi sub pragul sărăciei la 40%, PIB-ul obsedant a crescut, inflaţia a scăzut de la 5.000% în '89 la 2% azi, trei sferturi din cele 500 de întreprinderi importante ale ţării sînt controlate de societăţi străine, iar în alegerile din luna trecută candidatul care se opunea politicii FMI şi modelului neoliberal a căzut, deşi aparţinea partidului aflat la putere! La cîteva zile după ce am primit e-mail-ul dlui Timotin, am citit în presa străină – o, nu la noi, la noi bocetul ţine loc de cultură politică şi informaţie – ce probleme complicate au premiantele clasei, Cehia şi Polonia, azi. Tatăl reformei, Balcerowicz, actualul ministru polonez de Finanţe, tinde în sondaje spre cotele de nemulţumire obţinute de Remeş. Un polonez din cinci a renunţat la îngrijirea medicală plătită şi la medicamente – prea scumpe. „Corupţia înaintează cu paşi de uriaş„... *(Le nouvel observateur,* 11.11.'99). Cît de uriaş? Mai uriaş decît în România?... Cehia ar avea nevoie de 1,5 miliarde dolari pentru a învinge recesiunea, iar preşedintele Havel, nici el prea fericit în sondaje, a avut această reacţie despre care nu ni se spune cîte pamflete a inspirat: „Nu e vina mea dacă am făcut parte din visurile unor oameni care acum s-au trezit". Uite că nouă, celor mai răi şi mai deştepţi din lume, nu ne-a trecut prin cap o asemenea frază de preşedinte...

„...Şi ce mă încălzesc toate astea, la frigul din casa mea?" aud. Aşa e. Nu mă încălzesc nici pe mine. În acest domeniu, numai cerul ne poate ajuta, noi rămînînd o societate aztecă, deschisă doar Soarelui. E soare afară, iarna, e mai cald în casă. Nu? Nu. Dar în această calitate de societate solară – nu ştiu cum e cu gig(e)a-caloria la cehi şi leşi – avem o minimă obligaţie ca la acest splendid proverb venezuelean, perfect accesibil înţelegerii noastre, să adăugăm doar trei cuvinţele, după acele puncte-puncte finale: „bun e cel care nu te f... în chip exagerat", dincolo de ceea ce e, oricum, indefinisabil, fiindcă nimeni din clasă, oricît se dă de mare şi grozav, n-a fost la lecţia asta.

Radu COSAŞU

Regula jocului

● *Chintă royală* – Edward Norton – în chip de mic şmecher care face naveta între închisoare şi masa de poker – este formidabil în acest „careu de aşi" regizat de John Dahl: el reuşeşte să-i „sufle" lui Matt Damon (în scenariu, dar numai acolo, personajul principal al filmului...) fiecare scenă în care apar împreună; John Malkovich „plusează" cu încă un as, restul de doi fiind imaginea şi jucătorul de poker profesionist Johnny Chan, care apare *as himself* într-o secvenţă. Spectatorul ia potul. **(a.l.ş.)**

● Se pot spune felurite lucruri savante despre *Saragosa 66 de zile* de Alexandru Dabija, dar e mai important de comunicat că starea de satisfacţie din timpul spectacolului care, lucru rar, ţine şi după... E reconfortant, cînd teatrul redevine joc, lăsînd complicatele şi sumbrele manipulări pe seama altora. (Philip Morris România, SMART şi Odeon, la Sala Majestic) **(M. B.)**

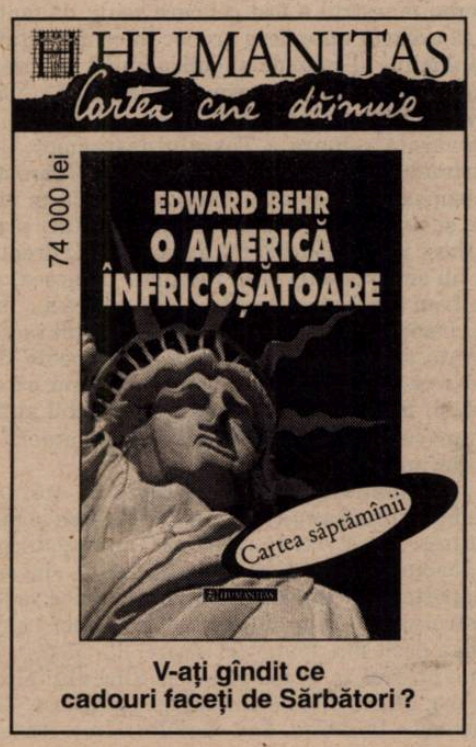

V-aţi gîndit ce cadouri faceţi de Sărbători?

Declaraţie de presă

ATOMIC TV dezaprobă ferm Comunicatul 3781/05.11.1999, al Consiliului Naţional al Audiovizualului. Considerăm că această acţiune nu este corect formulată şi că este greşită în esenţă. Pentru a ne apăra drepturile ca instituţie de presă, sîntem obligaţi să acţionăm împotriva ei.

Regretăm că trebuie să înaintăm această acţiune, dar sancţiunile CNA se referă la atît de multe aspecte, încît punerea lor în practică ar însemna interzicerea unei semnificative părţi a pieţei muzicale din România, producerea unor pierderi ireparabile în industria muzicală românească şi îngrădirea libertăţii de expresie.

ATOMIC TV a înaintat acţiune în Contencios Administrativ şi a cerut anularea sancţiunilor pe următoarele baze:

1. CNA nu a urmat procedurile şi regulile specificate în propriul său statut, neacordîndu-ne drepturile la apărare prevăzute de lege.

2. Acţiunile Consiliului nu sînt Constituţionale. Ele încalcă libertatea cuvîntului şi libertatea presei, garantate de Constituţia României.

Pentru că procesul se află în derulare, şi la sfatul avocaţilor noştri, nu putem intra mai mult în detalii în acest moment.

David Coolidge
Director General
ATOMIC TVK Lumea!

Laura Vasile
Ofiţer de Relaţii Publice
ATOMIC TVK Lumea!

Din agenda Fundaţiei Culturale Române

Luni, 29 noiembrie, ora 18,00
Conferinţa profesorului **Paul Ricœur:**
„Justiţie şi răzbunare"

Marţi, 30 noiembrie, ora 18,00
Sărbătorirea profesorului **Nicolae Manolescu**
la împlinirea vîrstei de 60 de ani

Fundaţia Culturală Română,
Aleea Alexandru nr. 38

South Park-ul explicat adulţilor

În secolul al XVIII-lea, pentru a rezolva foametea, cineva venise cu o „Modestă propunere": cetăţenii n-aveau decît să mănînce copiii, nounăscuţii fiind cele mai savuroase delicatese! Acel cineva se numea Jonathan Swift şi este ceea ce se cheamă un clasic. Aproape trei sute de ani mai tîrziu, un copil făcut din carton şi culori numit „Kenny" este ucis în fiecare episod al unui serial de desene animate intitulat *South Park* şi CNA-ul românesc decide să-l interzică; *South Park* nu este (încă) ceea ce se cheamă un clasic, este doar o capodoperă „alternativă" salutată ca atare de publicaţii precum *Le Monde* şi anatemizată oriunde alternativul este considerat un delict...

„South Park" este un loc real, o aglomerare de orăşele din ţinutul Park County, Colorado, de unde provine Trey Parker, unul din cei doi creatori ai serialului. Matt Stone – partenerul lui Parker – îl descrie ca fiind un loc ciudat şi izolat, în care nu există pîrtii de ski şi nici vreo altă industrie care să aducă bani. Singura „bogăţie" a zonei o constituie numărul mare de ţicniţi pe metrul pătrat. Un OZN care ar survola regiunea ar avea mult mai multe şanse să capteze capetele acestor indivizi decît să nimerească antenele de satelit. Ironie celestă: South Park este, se pare, una dintre zonele din Statele Unite cele mai căutate de OZN-uri! Cel puţin, aşa spun localnicii...

Să punem între paranteze South Park-ul real. El nu este decît modelul *South Park*-ului de carton; un loc pe hartă, populat de o faună bizară, dar în care nici un copil omorît într-o zi nu renaşte a doua zi aşa cum face Kenny, personajul mut din serial. Pentru că *South Park* este un fel de *Twin Peaks* al teledesenelor: straniu, molipsitor, delicios de dement, agreabil de absurd! Este o invenţie, un „decupaj" de imaginaţie. Ca orişice lucru inventat, are propriile lui principii de funcţionare, dintre care unul (cel mai important) pare să fie acesta: realitatea este o trambulină pentru saltul – mortal – în umor. Şi cu cît umorul este mai negru, cu-atît poţi vedea mai bine realitatea care se bîţîie, solemnă, deasupra hăului...

Personajele *South Park*-ului (Kyle, puştiul nevrotic, Cartman, grăsanul cretin, Stan, Kenny, cîinele „homosexual" Sparky ş.a.m.d.) sînt caricaturi tandre ale unei Americi profunde în care valorile tradiţionale (patriotismul etc.) coexistă haotic alături de valorile postmodernităţii *(political correctness* etc). Primele sînt afirmate cu o vehemenţă care atinge prostia, celelalte sînt tolerate cu o ambivalenţă care învinge raţiunea. Geniul *South Park*-ului este de a relativiza sentimentele „bune" ca şi cele meschine, inteligenţa ca şi lipsa ei, „Înaltul" ca şi subsolul. În „naivitatea" lui primară, *South Park*-ul refuză implicit una dintre fatalităţile plictisului contemporan: a accepta totul echivalează cu a nega nimicul, a nega totul înseamnă a-l accepta. El recurge la subversiunea supremă: nihilismul care se anihilează pe sine, nu pentru că ar avea conştiinţa propriei precarităţi, ci pentru că – pur şi simplu – nimic nu poate fi dus pînă la capăt fără un căscat... Între acceptare şi negare (ambele, circular-vicioase), alternativa pe care o propune e simplă: reducerea la absurd. Plictisul alungat de nonsens. Ilogicul ca subversiune terapeutică.

„Cele mai bune episoade sînt cele în care nimeni nu ştie despre ce dracu' e vorba", spun creatorii serialului.

Rîd, deci jegzist!

Alex. Leo ŞERBAN

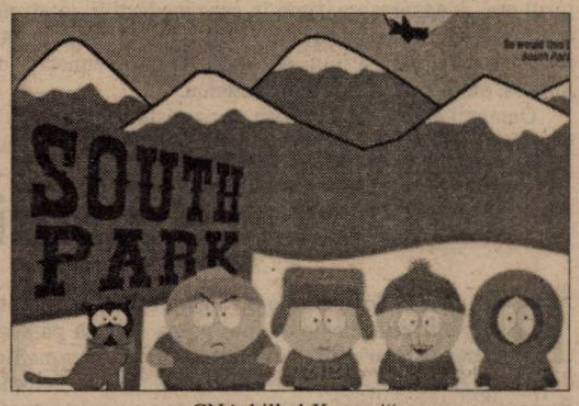

„CNA killed Kenny!"

Din fanfare funerare

Gîndesc intens cum vine mioriţa

Cine-i poporul român? Asta-i întrebarea care nu-mi dă pace!

Aşa şi cu ciobanul mioritic, eşuez fără oprire, nu-l pot lua pe din mare, nu-i pot dibui exemplaritatea; vă mărturisesc că îl ştiu din pruncie pe unu' din orăşelul natal: cînd l-am cunoscut eu era pescar, înainte vreme fusese el hoţ, pe urmă, după ce a ieşit din puşcărie de la Arad, s-a apucat de ciobănie şi mai întotdeauna mirosea puternic a pişi, cum ziceam noi pe atunci urinei dintr-o bună creştere dobîndită în cei şapte ani de acasă pe care tocmai îi absolvisem. Mirosea ciobanul Ciobu, aşa-l chema, a pişi dar mai ales a ciorapi din aceia care stau mult şi bine în cizmoace de gumă că nici nu puteai sta lîngă el, numai el putea sta. Din aceste motive noi ne mutam întotdeauna cu beţele de pescuit la doi, trei metri mai departe de el. Cîteodată ciobanul Ciobu dormea la soare, tare bine dormea, cam cum dormim noi în fotoliu după jurnalul de noapte. Ciobu avea păr prin urechi şi ceara, cîndva galbenă, s-a cam înnegrit de trecerea timpului, de asemenea pot să povestesc cum mai venea cîte o muscă din acelea mari de cai şi tare îl mai înţepa pe ciobanul Ciobu, i se aşeza pe urechi, pe nas, în alte locuri, şi-i tulbura odihna.

Mare deznădejde mă încearcă: nu pot spune nimic interesant în atari situaţii, un lucru e clar: poporul român nu este ciobanul Ciobu pentru că ciobanul Ciobu este ciobanul Ciobu. Asta-i nefericirea, aporia, durerea de cap. Cine-i poporul român? Asta-i întrebarea care nu-mi dă pace, din această cauză urmăresc toate tocşourile de la televizor ca să văd cum stăm şi ce-i de făcut. Dacă-mi daţi voie, uite, eu o să vă spun care-i treaba după mine: aşadar zice cutare cunoscut politolog că poporul român e ortodox de la naşterea lui, alt cunoscut politolog zice că ce-i cu asta. Sucesc şi eu situaţia de pe o parte pe alta ca să vedem ce şi cum din punctul acesta de vedere. Şi atuncea iară îmi vine la memorie popa Lică Craşovan, eram mic că văd că toate amintirile astea cu poporul îmi vin de pe cînd eram cu caş la gură, şi popa Lică era bătrîn, avea bărbuţă albă şi cînd veneau la el babe de pe sate la pelerinaj de „sîntămăriemică" el le vorbea de prin cărţi şi se cheltuia hermeneutic după ce împlinea „sfîntumaslu". Tare se minunau deşelatele alea că ce fel de popă cu carte avem noi aicea la oraş, numai că uica Păciură, crîsnicul bisericii, zicea că o fi ştiind popa de prin cărţi „numa' că stă să pice pe noi biserica", aşa zicea uica exersînd spiritul critic în luptă cinstită cu acel început de cult al personalităţii. Pe urmă vă spun, dragilor, că prin neostoita curgere a timpului care l-a împins pe Mitică de la cea dintîi halbă la a doua, s-a întîmplat ca şi eruditul nostru să se aştearnă la *răpausare* la sfîntul ţintirim sub o cruce de marmură împodobită la margini cu fînii din acelea de piatră care ne încredinţează pe noi că stilul neobrâncovenesc îşi găseşte loc de exprimare te miri unde.

Nici nu ştiu care e situaţia exactă a realităţii din punctul de vedere al literaturii. Pe ceea ce-aş putea să pun mîna şi să urlu: este, îmi pare a fi doar realitatea suprapusă, ideile cele mari şi definitive. Trebuie să recunoaştem cu toţii că poporul e aşa şi pe dincolo, că el face şi drege, că se descurcă în asemenea fel şi nu în altul pentru că există moşteniri, hărăziri, putinţe şi neputinţe. Recunosc că aici îmi place să mă exersez analitic, aici sînt în largul meu, aici mă zbenguiesc eu ca peştele în apă, aici zburd eu ca răposatul cîine pe nume Rex după ce se milostivea cutare rudă de la sat şi îi dădea drumul seara din lanţul care îl pogora în pragmatismul unei meniri vechi. În paranteză fie vorba, vă mărturisesc că mă gîndesc cu omenească înfiorare cît de tare ar fi mîhnit-o robia din lanţ a acelei corcituri maidaneze trecute printre umbre pe fostul sex-symbol Brigitte Bardot pe care au dansat-o cu meşteşug primarul celei dintîi urbe a ţării.

Aşa şi subsemnatul, tare îmi place să văd cum stăm, ce se întîmplă în general, cum ne ţinem ca naţie, şi de ce stăm aşa cum stăm: De ce o fi, vorba anglo-saxonă, *pipălu'* nostru aşa şi nu altfel, de ce îl mistuie fatalismul pe cînd stă sub pom, pe sub cetină, pe urmă repede mă gîndesc eu ce legătură în general ar fi între cetină şi popor, care-i porţia de pastoralism şi care cea de sedentarism agrar care ne bîntuie. Şi pe cînd gîndesc eu intens cum vine mioriţa şi-i deconspiră păstorului situaţia şi cum apucă el pe dată fluierul şi porneşte să doinească despre eşec, despre natura-templu, despre transcendentul care coboară şi urcă în ritm colinar, pe cînd meditez mai intens, pe cînd încep eu tot mai tare să dobîndesc profilul îngîndurat şi elevat al oricărui intelectual care aspiră la idee, chiar atunci, din păcate, eşuez în banalitatea fără idei a prozei. Ei, bată-te să te bată, zic, mare şugubaţă mai eşti, literatura nu vede pădurea din cauza copacilor, adică se uită cu mare atenţie la popor şi-l vede pe Mitică la bere, nu-l vede pe popor cu ale lui bune şi rele, ci doar pe ăsta îl vede, cum stă el pe terasă, vine chelnerul, scutură faţa de masă pătată cu muştar şi lui Mitică tare-i place situaţia, se înfundă mai bine în scaunul de tablă şi chelnerul se înclină profesional: „ce doriţi de la noi", zice, şi Mitică spune că el doreşte de la dumnealor două halbe de bere şi eu mult mă uit şi caut să pricep cum se ridică epicul la generalitatea care atîta-mi place mie a ideii de Mitică şi nu văd mai nimic pe acest teren, doar pe amicul meu care taman soarbe din cea dintîi halbă şi fără îndoială că, prin ireversibila trecere a timpului, va ajunge să soarbă şi din cealaltă.

Pe cînd mergeam cu taică-meu la deal, la stupi

Ce să mai spun despre chestiune? Aş evoca cum mă ujtam eu la un moş sfînt pictat sub o absidă, avea el pe dinaintea poalelor anteriului un papirus mare pe care erau scrise cuvinte de învăţătură despre foloasele fumului, îmi aduc aminte perfect de treaba asta. Pe papirus scria că aşa cum fumul cel de obşte alungă albinele, tot aşa acela de tămîie îndepărtează dracii. Acu' sincer să fiu n-aş putea să intervin în tocşoul pe probleme politologice ca să exemplific, bazîndu-mă pe un realpolitik şi pe o luciditate liberală moştenită din raţionalismul luminilor, cum anume ar putea fumul de tămîie să-i pună pe fugă pe fraţii mai mari ai contelui aceluia de prin părţile noastre care cu doi colţi ce apar la momentul potrivit extrage sîngele dulce din gîtul ispititor al doamnelor din lumea apuseană. Nu pot să povestesc la tocşou despre treaba asta, pot în schimb să evoc realitatea cealaltă şi să o confirm. Aşa e! Fumul alungă albinele, am putut să constat acest adevăr de viaţă pe cînd mergeam cu taică-meu la deal, la stupii pe care îi aveam noi în spatele grădinii vecinului nostru Nelu Bocicu. Atunci scotea taică-meu din geantă un instrument mărunţel cu două foale ca la fierărie, aprindea ceva iască şi dădea cu foalele acelea, şi albinele nu se repezeau asupra lui cu acul lor cel veninos, acela pe care-l deplîngea cronicarul cînd suspina el după o guvernare în care vodă să fie ca albina matcă fără ac.

Daniel VIGHI

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

La bal ca la spital

Serviciul medical este scump. Această realitate nu ţine cont de faptul că am intrat sau nu în Europa. Diferenţa vine însă din felul cum circulă banii. Dacă dincolo e vorba în special de asigurări şi de sistemul privat, la noi relaţia este directă: un plic strecurat în buzunarul de la halatul medicului. Poate tocmai de aceea spitalele arată aşa cum le cunoaştem cu toţii. Banii nu ajung într-un fond prin care să se contribuie la amenajarea lor, ci răsplătesc doar actul medical. O tradiţie blamată de toţi, dar perfect integrată în viaţa noastră zilnică.

Un sistem putred

Bărbat, 53 de ani, metastază cerebrală*. Nu e din Bucureşti, dar a fost trimis cu recomandarea medicului din provincie la Spitalul Gheorghe Marinescu – cunoscut sub numele de Spitalul 9 – pentru intervenţie chirurgicală. „Cînd am ajuns aici", povesteşte soţia, „nu cunoşteam pe nimeni, eram ai nimănui. El era semiparalizat, tocmai avusese o criză, iar medicul ne-a spus că nu avem ce căuta, să plecăm acasă, că e metastază şi nu mai e nimic de făcut. Eu am zis că de-acolo nu plec, am dat cîte ceva în stînga şi-n dreapta şi pînă la urmă am fost internaţi". La mai bine de jumătate de an, după două operaţii reuşite, bărbatul este acum pe propriile picioare şi continuă tratamentul de recuperare. „Cel mai greu este să ajungi în spital", crede soţia. „Dacă nu te cunoaşte nimeni, te refuză pentru că nu ştiu cu cine se leagă la cap". Aşa i s-a întîmplat şi cînd a ajuns la Spitalul Militar, pentru tratament. Deşi pacientul era la o săptămînă după operaţia pe creier, deci fragilitatea lui era evidentă, cei doi soţi au aşteptat pe holuri de dimineaţa de la şapte pînă în jurul orei douăsprezece, timp în care medicul îi apostrofa şi le spunea să plece pentru că nu îi internează. Abia după intervenţia telefonică a unui ofiţer din armată, cunoştinţă de familie, au primit un pat într-un salon.

Oamenii spun toate acestea ca pe nişte necazuri ale lor. Nici unul nu intenţionează să îi facă astfel rău medicului care l-a avut în grijă. Cînd este vorba de banii plătiţi, ei preferă să amintească de cei daţi asistentelor sau femeilor de serviciu, pentru simplul motiv că *ele* cer. „Dacă nu eşti atent cu ele", povesteşte aceeaşi doamnă cu bărbatul bolnav de cancer, „nu îţi schimbă aşternutul şi nu vin să îţi facă injecţiile la timp. Ba chiar îţi pun perfuzie şi uită să ţi-o mai ia".

În cazul medicilor, lucrurile par să meargă într-o logică „firească", precum un fel de datină. Odată „cazat", pacientul se pune la curent, în modul cel mai natural cu putinţă, cu preţurile spitalului: cît se dă chirurgului, cît anestezistului, cît medicului de salon.

Obiceiurile sînt atît de împămîntenite încît, dacă ele s-ar schimba în direcţia unei relaţii strict profesionale între medic şi pacient, care presupune astfel şi limite stricte, probabil că mulţi oameni ar avea probleme de adaptare. Acum, plata directă face parte dintr-un întreg sistem, care presupune, pe lîngă sentimentul că deţii controlul asupra actului medical (pentru că medicul „îţi este dator"), o serie întreagă de „avantaje": un tratament privilegiat din partea întregului personal medical, în funcţie de „atenţia" acordată în prealabil acestuia, lipsa de probleme cînd ai vizitatori în afara programului de vizite, o porţie de mîncare mai mare dacă ai grijă şi de bucătăreasă.

Unii absolvenţi ies din Facultatea de Medicină cu idealuri, cu speranţa că pot schimba „tradiţia". Intrat în sistem, însă, eşti presat din ambele părţi. Pe de o parte, dacă nu primeşti, nu eşti ca ceilalţi, deci rişti să devii un paria. Pe de altă parte, bolnavul s-a obişnuit atît de tare cu aceste cutume, încît este el doritor să îl răsplătească pe medic pentru că l-a făcut bine. În plus, dacă nu îi primeşti darul, primul lui gînd nu este că o faci dintr-un principiu, ci că e semnul unei boli incurabile. O tînără medic rezident povesteşte cum şoferii de pe salvare „îţi cer să înjumătăţeşti cu ei ceea ce primeşti de la pacienţi. Altfel, te vorbesc de rău şefului şi poţi să ai necazuri. Eu nu primesc niciodată nimic, dar nici aşa nu le convine".

Respect la fundu' gol

Tînără, 25 de ani, însărcinată în lumea a cincea. „M-am dus la consultaţie la ginecologie la Municipal (Spitalul Universitar). Era un cabinet cu un pat şi o singură masă de consultaţie. La început, în cabinet erau doar medicul meu şi o asistentă, dar la scurt timp au mai intrat doi ginecologi, două asistente şi două paciente. Era un singur paravan unde se schimbau hainele. Eu şi doctorul discutam pe pat, iar celelalte au fost consultate pe rînd de ceilalţi doctori. Nimeni nu se jena. Doctorul meu m-a rugat şi pe mine să mă urc pe masă pentru consult. Cînd am terminat, am dat să mă îmbrac, dar cabina de schimb era ocupată, aşa că am rămas afară în fundul gol. Desculţă şi în fundul gol". Amintindu-şi episodul, tînăra pare cînd intrigată, cînd amuzată. „Dacă nu aş fi fost atît de pătrunsă de gravitatea problemei mele, n-aş fi ştiut unde să mă ascund de jenă. Oricum, situaţia a fost extrem de umilitoare. Hilară, dar în primul rînd umilitoare. Singurul gînd care îmi atenua jena era că toţi cei de acolo erau teribil de familiarizaţi cu funduri goale".

Povestea tinerei pare stranie pentru un spital vestit ca fiind printre cele mai „occidentalizate" din Bucureşti. Iar faima este verificată cel puţin la intrare, unde nu ai sentimentul că ai de-a face cu o instituţie medicală: lumină, curăţenie, indicatoare pentru toate direcţiile, televizoare la aproape fiecare întîlnire dintre doi pereţi. În secţiile modernizate, nu mai găseşti izul de urină stătută, specific saloanelor de spital, iar oamenii sînt într-adevăr mulţumiţi de serviciile medicale. Nu toate secţiile au fost însă modernizate. Tînăra gravidă vorbeşte despre un linoleum portocaliu vechi şi murdar, iar o pacientă internată aici spune că la ea, la etajul şapte, e mizerie. „Femeile de serviciu nu schimbă paturile şi nu fac curat decît dacă le dai ceva. Dacă le reproşezi, ţipă la tine, te iau la ochi şi nu îţi mai fac nimic. Aşa că mai bine taci şi aştepţi să te externezi".

Octavian GABOR

*Numele pacienţilor intervievaţi nu apar în text din două motive. Pe de o parte, ca pacienţi, ei au dreptul la anonimat. Pe de altă parte, aceasta a fost preferinţa lor.

Bătrînii nimănui

Dacă în alte domenii ale medicinii calitatea scăzută a serviciilor medicale ar mai putea fi pusă pe seama lipsei de aparatură sofisticată sau a medicamentelor de ultimă generaţie, în geriatrie lucrurile nu stau deloc aşa. Prezenţa unui tomograf computerizat sau a unui ecograf ultramodern într-o secţie de geriatrie nu îmbunătăţeşte cu nimic starea unui vîrstnic suferind de demenţă senilă. În schimb, un personal adecvat ca număr şi pregătire reprezintă cheia unei îngrijiri geriatrice de calitate. Deşi la noi geriatria este o noţiune aproape superpozabilă numelui de „Ana Aslan", ceea ce ar fi trebuit să reprezinte un avantaj de necontestat în faţa altor ţări, în mod paradoxal, această specialitate este, evident, desconsiderată, rămînînd o cenuşăreasă a programelor de sănătate la nivel naţional. Astfel, deşi timp de trei ani s-au scos locuri de pregătire în rezidenţiat în această specialitate, nu există posturi pe care viitorii geriatri le-ar putea ocupa, ca şi cînd nimeni n-ar avea nevoie de ei. Se pare că asupra lor planează incertitudinea ce caracterizează existenţa celor pe care îi îngrijesc: bătrîni ai nimănui, fără adăpost şi fără viitor.

În cadrul **Zilelor Franco-Române de Psihogeriatrie** desfăşurate prin intermediul asociaţiei Demain Hopitaux Sans Frontières, la spitalul „Sf. Luca" din Bucureşti, sub patronajul Ministerului Sănătăţii, specialiştii francezi – profesorul dr Yves Delomier, şi dr Jacques Barthelemy – au relevat cîteva aspecte fundamentale ale geriatriei franceze, aspecte regăsite în practica geriatrică la nivelul oricărei ţări vest-europene. Alături de date de strictă specialitate, dizertaţiile au cuprins şi informaţii pe care societatea civilă, oricît de ocupată ar fi de ziua de mîine, ar trebui să le cunoască.

Pornind în urmă cu patruzeci de ani de la o situaţie a căminelor-spital la fel de dezastruoasă ca aceea de la noi, sistemul de îngrijire a vîrstnicilor din Franţa este constituit într-o reţea care cuprinde peste 250.000 de angajaţi. Numai în regiunea Alpilor, există stabilimente geriatrice care însumează un număr de 10.000 de paturi, instituţiile cele mai apreciate fiind cele de maxim 15 pacienţi. În Franţa, sistemul de îngrijire geriatric este recunoscut ca o bună sursă de locuri de muncă, guvernul fiind criticat pentru faptul că nu este interesat de bătrîni decît în măsura în care ei asigură un cîmp profesional tinerilor.

Pentru a putea clădi un sistem de asistenţă geriatrică, este necesară demolarea unor clişee mentale cu privire la vîrsta a treia. Primul, poate şi cel mai important, este cel economic, fiind reprezentat de opinia conform căreia îngrijirea geriatrică ar fi costisitoare. În Franţa, se consideră că creşterea speranţei de viaţă nu măreşte costurile îngrijirilor medicale deoarece, prin progresul global al medicinii, a crescut durata de viaţă a omului valid, care nu necesită cheltuieli suplimentare. Doar ultimul an de viaţă şi, respectiv, ultima lună din viaţă, încarcă nota de plată a vîrstnicului.

Celebra piramidă a nevoilor, concepută de Abraham Maslow ca o diagramă a ierarhiei motivaţiilor umane la nivelul societăţii, reprezintă un reper fundamental în elaborarea programelor şi structurilor sociomedicale, stipulînd că nu se poate trece la un nivel superior al motivaţiei pînă ce nu s-a rezolvat nivelul inferior, în caz contrar, nevoia nesatisfăcută devenind dominantă. La baza piramidei stau nevoile fiziologice, urmînd nevoia de securitate care include menţinerea integrităţii fizice şi psihice, a ordinii şi stabilităţii mediului de viaţă, securitatea proprietăţii. Cea de-a treia treaptă este reprezentată de nevoia de apartenenţă (dragoste, afecţiune, acceptarea de către ceilalţi, participarea la un grup social), urmată de nevoia de consideraţie şi stimă, ultima fiind nevoia de depăşire, de autorealizare. Societatea noastră actuală nu asigură unui bătrîn decît cel mult primul nivel şi parţial pe cel de al doilea. În majoritatea căminelor de bătrîni, condiţiile de viaţă sînt departe de a trece prima treaptă a nevoilor; de cele mai multe ori, chiar şi nevoile fiziologice pot fi neglijate, mai ales la cei cu demenţă senilă şi la cei cu handicap motor.

Pentru a se crea premisele unei geriatrii de calitate, este nevoie de o modificare a mentalităţii societăţii cu privire la psihologia îmbătrînirii. Poate cea mai dură lovitură dată prestigiului vîrstnicului a fost mediatizarea unei imagini devalorizante: bătrînul este trist, neputincios, fragil. Odată cu pensionarea, terenul său de acţiune nu mai este bine definit, mai ales faţă de stricteţea cu care este statuat cel al vieţii active (sarcinile de serviciu, în cadrul familiei, în societate). În plus, după cum spunea Michel Philibert, *„Vîrstnicul nu pierde numai demnitatea de producător, dar şi calitatea de consumator"*, aserţiune valabilă mai ales într-o ţară ca a noastră, în care posibilităţile materiale ale vîrstnicilor sînt limitate, constituind încă o explicaţie pentru lipsa de interes atît a factorilor de decizie cît şi a agenţilor economici faţă de această categorie de vîrstă.

Se spune că bătrînii seamănă, bătrîneţea fiind, ca şi cealaltă extremă de vîrstă, nivelantă. Este cu totul fals, ne asigură psihogeriatrii francezi: îmbătrînirea este un proces care diversifică, astfel încît, cu cît avansăm în vîrstă, cu atît devenim, mai mult, noi înşine. Odată eliberat de constrîngerile vieţii active, descătuşat din corsetul programului de muncă, al responsabilităţilor vîrstei adulte, omul poate acorda mai mult timp lui însuşi, descoperindu-se sieşi şi celorlalţi. S-a spus că perioada bătrîneţii dă cheia personalităţii individului, că pentru a cunoaşte cu adevărat pe cineva, trebuie să-l vezi îmbătrînind. La ora actuală, se pune tot mai mult accentul pe ideea de „empowerment", termen tradus prin „împuternicire", referindu-se la puterea care îi este redată vîrstnicului de a fi stăpîn pe propria lui soartă, limitîndu-se dependenţa, acea stare în care fiinţa umană trebuie să se supună, fiind la latitudinea celui care o îngrijeşte. Ca un corolar, deşi poate părea o utopie, libertatea de a crea trebuie păstrată la orice vîrstă şi chiar în condiţii de deteriorare psihică, vîrstnicul avînd posibilităţi imaginative şi creative care de cele mai multe ori sînt neglijate. Nu şi în Franţa, unde, pe lîngă căminele de bătrîni există ateliere de pictură în care vîrstnicii lucrează, sub îndrumarea unui profesionist.

Psihogeriatria, domeniu de graniţă ce cuprinde patologia psihiatrică a vîrstnicului, devine cu atît mai importantă cu cît, boli larg răspîndite ca depresia sînt foarte frecvente la bătrîni. În Franţa, 10% din vîrstnici sînt deprimaţi şi unul din zece bătrîni se sinucide. Tulburările de comportament, demenţele senile şi Alzheimer sînt îngrijite în unităţi mici al căror ambient este astfel conceput încît să şteargă ideea de spital, permiţînd locatarilor atît intimitate, camerele fiind cu un singur pat, cît şi reuniunea în grupuri sub forma unei vieţi sociale a micii comunităţi. Aceste momente sînt animate de personal special pregătit, în prezenţa căruia se discută, se face muzică, se desfăşoară activităţi lucrative. Există spaţii amenajate pentru vizite, astfel încît familiile să poată petrece un timp în compania bunicului, fără teama de a fi date afară, ca la noi. Culorile vii ale ambientului, preocuparea pentru estetica stabilimentului şi a locatarilor – fiecare astfel de cămin are un angajat care se ocupă strict de coafura şi îngrijirile cosmetice ale femeilor –, utilizarea de pomezi parfumate, spumantele, meloterapia, risoterapia, toate sînt practicate fără discriminare, atît pentru cei în deplinătatea facultăţilor mintale cît mai ales pentru cei cu diferite grade de deteriorare mentală. Asistentele medicale sînt mereu aproape de bolnavi chiar şi fizic, practicînd ceea ce se cheamă „maternaj", noţiune ce se referă la ajutarea bolnavului la toaleta personală, mîngîiere, încurajare verbală. E drept, o astfel de atitudine pare cel puţin ciudată în condiţiile în care, la noi, relaţia asistentei cu bolnavul se rezumă la efectuarea injecţiilor şi împărţirea pastilelor. Chiar în demenţe cu tulburări de comportament, nu se pune accent pe terapia medicamentoasă – acea cămaşă de forţă chimică atît de folosită la noi, adesea abuziv în cazul bătrînilor – cît mai ales pe terapia relaţională. În spitalele noastre, unde o singură persoană îngrijeşte peste 30 de bolnavi, imaginea infirmierei care piaptănă o bolnavă pare de-a dreptul suprarealistă. În schimb, bolnavii cad pradă nervozităţii sau aroganţei celor care îi îngrijesc, oamenii de care, în cele din urmă, depinde satisfacerea celor mai elementare necesităţi: foamea, setea, curăţenia corporală. Aceştia, la rîndul lor, îşi descarcă bagajul de frustrări, de la salariul mizer pînă la insatisfacţiile vieţii personale, asupra bietului bolnav.

În prezent, orice disfuncţionalitate sau nemulţumire la nivelul îngrijirii vîrstnicului este justificată prin sărăcia generală. Lipsită de fonduri şi personal, geriatria riscă să devină o specialitate fantomatică, a cărei existenţă firavă este în consens cu atitudinea generală a factorilor de decizie de a acorda o minimă importanţă problemelor vîrstei a treia. Acum, cînd la presiunile organismelor internaţionale, toate privirile sînt îndreptate spre cealaltă extremă de vîrstă, cui îi mai pasă de „jucăriile stricate"?

Larisa IONESCU-CĂLINEŞTI

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Îl cunosc pe...

Andrei Danciu, perpetuum mobile

Unde stă perpetuum mobile?

În cadă, fiindcă nu mi s-a aprobat de către Oficiul de Invenţii să-l amplasez într-un loc public, în care să beneficieze fiecare om de el. Perpetuum mobile produce nebun energie, are o logică personală, dar nu poate fi oprit niciodată şi numai de mine, care am intuit funcţionarea lui.

Cum arată acest perpetuum?

Este o roată, în puncte simetrice sînt atîrnate nişte găletuşe, de mijlocul roţii învîrte un ax ce trimite către secretul mişcării.

Ce este, un motoraş?

Păi, n-ar mai fi perpetuum. Nu şi-ar mai genera energia... cum, să trişez eu?

De ce să nu trişaţi? E omeneşte.

Omeneşte este să greşeşti...

Şi de ce nu v-au dat aprobarea cei de la Invenţii?

Pentru că vroiau să le arăt. Eu nu le arăt. Vor să mă fure, nu-i ştiu eu?

Cum să vă dea aprobarea?

Dar eu cum ştiu că nu fură? M-au trimis la registratură, de ce m-au trimis, vroiau să mă fure...

O aveaţi cu dumneavoastră?

Da, plătisem un Aro s-o aducă, dar n-o mai aducea.

V-o furase?

Nu. O dusese la Primărie. Şoferul credea că se foloseşte la apă.

Păi, nu stă în cadă?

Un perpetuum nu foloseşte la apă niciodată. E energie în sine.

Dar femeia?

Fals!

Eugen ISTODOR

Roluri

Telefobie pură? Nu, impură

Nu este exclus ca unii cititori ai însemnărilor mele săptămînale din *Dilema* să mă socotească un maniac tv (unul dintre probabilii destinatari ai revistei cu numele extras parcă dintr-un dicţionar de psihiatrie), care urmăreşte toate emisiunile de televiziune, căutîndu-le, pe deasupra, şi noduri în papură. Percepţie greşită. În realitate, cele mai multe emisiuni mă plictisesc teribil, cîteva mi se par aberante, groteşti, abrutizante, altele de un prost-gust agresiv, iar o rubrică pe care o deţineam în urmă cu ani într-o publicaţie culturală avea ca titlu „Din însemnările unui telefob". Cu toate acestea, sînt şi eu o victimă (inocentă oare?) a epidemiei secolului nostru, prizez şi eu drogul funest şi mărturisesc că, uneori, mă desfăt lăsîndu-mă în voia fluxului electronic, deşi sînt conştient că nimic în lume nu poate fi mai cronofag decît abandonul inert în faţa televizorului. Vreau să mă eliberez cît mai repede din sclavia televiziunii, dar nu reuşesc întotdeauna. Prin urmare, telefobia mea este impură, coruptibilă şi coruptă. Sigur că e de preferat să citeşti o dată, de două ori, de zece ori „Ana Karenina", dar de ce, la urma urmei, să nu te laşi sedus de un film omonim, evident inferior romanului, cînd participarea se petrece aproape fără efort şi în cel mult două ore?

Există însă şi clipe televizuale cu adevărat incitante (cînd nu sînt cu adevărat enervante!), care mă silesc să rămîn cu atenţia concentrată asupra cîte unei emisiuni de televiziune, iar asta se întîmplă cel mai des la jurnalele de actualităţi. Cum era să-mi scape, bunăoară, prezenţa, mai serile trecute, în cadrul unei emisiuni de ştiri, a cunoscutului şi mult-folositului gazetar Ion Cristoiu, care, în contextul tulbure al momentului actual, fiind întrebat ce măsuri ar lua cu prioritate dacă ar fi numit prim-ministru, a răspuns: aş înlocui cuvîntul *reformă* cu altul, ba chiar şi cuvîntul *democraţie?!* Nu ştiu dacă ziaristul e un adept al candid-romanticei teze semanticiste conform căreia dacă schimbi forma cuvîntului îi modifici şi conţinutul, ba chiar poţi anula şi conceptul ca atare, adică dacă nu mai foloseşti cuvintele *război, boală, incendiu, inundaţie* etc. poţi evita fenomenele ca atare, dar ştiu că este iniţiatorul (dacă nu şi patronul) unei publicaţii dedicate fenomenelor paranormale, aşa că înclin să-l înţeleg. Ceea ce nu înţeleg este antipatia pe care o lasă a se întrezări în subtextul acestui răspuns faţă de reformă şi democraţie. Sper să fie doar o falsă impresie. În orice caz, e periculos să-i întrebi pe ziarişti ce ar face dacă ar fi prim-ministru sau preşedinte...

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

NICOLAE CEAUŞESCU IZOLAT FONIC ÎN CORPUL A

● Portretele lui Corneliu Zelea Codreanu au devenit o prezenţă familiară pentru bucureştean. Simpozioane, conferinţe, profesori universitari – lume bună. În oraşul-martir Timişoara, portretul lui Nicolae A. Ceauşescu este purtat de muncitori, lideri sindicali, viitoarea lume bună. Soarta manualului unic de istorie e în mîini bune. **(M. B.)**

● Consiliul Naţional al Audiovizualului a luat măsuri împotriva postului Atomic pentru cîteva cuvinte considerate mai deocheate. În schimb, de cîteva ori pe săptămînă, telespectatorii aud în doze de cîte 90 de minute fel de fel de înjurături, ţipete, urlete, istericale şi alte asemenea în timpul transmisiilor meciurilor de fotbal. Şi asta doar pentru că Antena 1, care scoate bani frumoşi din aceste transmisii, nu s-a sinchisit să izoleze fonic locurile din care transmit comentatorii, aceştia avînd plăcerea de a sta în mijlocul spectatorilor. Culmea ridicolului a fost atinsă la meciul Astra-Rapid cînd se transmitea sunetul din mijlocul uneia dintre galerii. Vă daţi seama ce plăcere a fost să mă uit la meci? Am învăţat multe lucruri noi. **(C. G.)**

● Anunţ lipit pe perete, la Facultatea de Litere din Bucureşti: „VÎND LOC BĂIAT LEU CORP A. Tel.: 092...". În care Leul nu e zodie, ci cămin, corpul e de clădire, sintaxa nu-i de Litere, iar mobilul e mobil... **(M. V.)**

MI-E FRICĂ SĂ TRĂIESC ÎN FULĂRAIA ASTA DE SOMALEZI ŞOMERI. TREABA DVS., DOAMNĂ NR. 1...

● Un 331 aproape plin, la o oră de instalare a serii. În autobuz lumină puţină, atmosferă prielnică schimbului de păreri dintre călători, pe teme diverse. Pînă la primul stop lung, din Eminescu, se trec iute în revistă informaţii la zi: preţuri, impozite, crime, boli, cutremure. Înainte de Perla, altă oprire de durată, încep să se tragă oarecari concluzii. Citabile două, mai profunde: „Domnule, în ziua de azi parcă nu-ţi vine să mai deschizi ochii dimineaţa: ţi-e frică să trăieşti". „Parcă să-i închizi îţi mai vine? Nici să mori, domnule, nici să mori...". În Piaţa Dorobanţi coboară multă lume. Singura situaţie aparent favorabilă în asemenea împrejurări, cea de nenăscut, n-a mai avut parte de nici un comentariu. **(T. C.)**

● Noi cuvinte în limba română prin încrucişarea şi fecundarea unor străineze cu sufixe neaoşe care dau potriveli de rămîi mut: „la discotecă era fulăraie" – adică îngrămădeală, prin contactul dintre englezescul *full* (plin) şi românescul „aie" care, de obicei, pe cît amplifică pe atît bagatelizează. „La o recepţie era o fursecăraie de-ţi venea rău"... N-aş spune că sună dulce, dar fenomenul e sexy. Trebuie să credem în viaţa sexuală a cuvintelor. **(R. C.)**

● La o recentă şedinţă de Asociaţie a blocului în care locuiesc, s-a discutat grava problemă a negrilor somalezi care stau cu chirie într-unul din apartamente. S-a ajuns foarte repede la concluzia că, deşi sînt slabi de-i suflă vîntul, sînt toţi nişte indivizi dubioşi, dacă nu chiar periculoşi (lasă că stau vreo douăzeci într-un apartament de două camere!). Vecinele au confirmat că le e frică să se urce cu unu' din ăia în lift. Dintre bărbaţi, cel mai elocvent a fost un vecin care, pentru a întări ideea că avem de-a face cu un real pericol, susţinea că a văzut, în timp ce-şi plimba cîinele, cum somalezii îşi arătau unul altuia un pistol. „Bine-bine, dar dumneata nu iei, în cazul ăsta, nici o măsură? – l-a întrerupt la un moment dat un alt vecin. Doar eşti poliţist." Omul s-a supărat pe dată, s-a întors către auditoriu cu aerul că „ce vorbesc eu şi ce-mi spune el!" şi l-a pus la punct pe interpelator: „Ce contează aicea că-s poliţist? Sînt poliţist la mine în Rahova! Aicea sînt locatar." Vecinele l-au privit cu simpatie. **(C. P.-B.)**

● Disponibilizarea a 200 de elefanţi din Thailanda care nu mai sînt folosiţi la munci grele naşte o problemă: ei riscă să devină vagabonzi. Aflăm de la TVR 1 (20 nov.) că o posibilă reconversie profesională – plasarea lor în turism, ca vehicole de transport – nu ispiteşte nici pahidermele şomere, nici pe proprietarii acestora, pe motivul că animalul rege al junglei nu poate primi orice loc de muncă, mai ales unul care i-ar aduce prejudicii de imagine. Situaţii... **(T. C.)**

● În timpul unei manifestaţii studenţeşti am asistat la o discuţie între o ziaristă şi un ofiţer de poliţie. Ziarista întreabă: „La cîţi oameni estimaţi marşul de astăzi?". Poliţistul: „Două mii cinci sute, maxim trei mii". Ziarista: „Hai, domnule, că-s mai mulţi." Poliţistul: „Trei mii cinci sute, dacă vreţi. Oricum, puteţi scrie că pînă în cinci mii. Nu mai mult, însă." Ziarista: „Eh, o să putem scrie opt, nouă, zece mii!?". Poliţistul, zîmbind uşor complice: „Treaba dumneavoastră, doamnă". După aprecierea mea personală, să fi fost vreo mie cinci sute de manifestanţi. Cu jandarmi şi ziarişti cu tot. **(A. M.)**

● Bill Clinton a vizitat săptămîna trecută capitala Bulgariei; spun ziarele că, pentru ca fiica nr. 1 a Americii, Chelsea – venită şi ea – să nu se plictisească, preşedintele bulgar Stoianov şi-a chemat acasă fiul, student la Londra. Cînd te gîndeşti ce perspective romantice şi dinastice ar fi avut această poveste pe vremea monarhilor, îţi dai seama că sînt episoade sortite să rămînă, într-o republică, absolut efemere. **(A. C.)**

SICRIE DE PLUMB ŞI W.C.-URI ALBASTRE ÎN MICUL PARIS (CU MAJUSCULE)

● „Dormeau adînc sicriele de plumb... Asta de unde e, bă?" „Dacă ghicesc, ce-mi dai?" „O sticlă de vin." „Blaga? Arghezi? Nu, ăla-i cu *Testament*...". Aceste fragmente sînt extrase dintr-o discuţie culturală surprinsă la crama „Nicoreşti". Deşi nu e frumos să tragi cu urechea, convorbirile de la mesele alăturate din restaurante te bucură măcar prin importanţa subiectelor alese: corupţia (un domn la costum dintr-un restaurant german povestea cum a corupt un funcţionar din Primărie) sau dragostea (o doamnă de afaceri dintr-un restaurant chinezesc explica de ce l-a părăsit pe fostul soţ – deoarece, cînd s-au certat, l-a trimis pe şofer cu florile în loc să i le ducă în carne şi oase. **(I. P.)**

● Asistăm, de 10 ani încoace, la disoluţia W.C.-urilor publice în stat. Într-un număr anterior am prezentat cazul unei bude publice din zona Arcul de Triumf transformată în service auto. Nu este un caz singular: în apropierea Operei Române, un alt W.C. a fost pictat în albastru şi transformat în bar. După care a fost distrus pentru ca, mai apoi, să existe o tentativă de renovare. **(C. M.)**

● Din perspectivă strict geografică, Bucureştiul şi-a depăşit de mult statutul, limitativ, de Micul Paris, tinzînd spre postura extinsă de hartă a lumii: există în capitală *Tundra, Savana, Sahara*... Toate buticuri ori localuri. **(I. P.)**

● Cînd văd ştirile televiziunii moldoveneşti, retransmise pe TVR 2, îmi dau seama cît s-a schimbat România în ultimii ani, aşa, pe nesimţite, fără să ne dăm seama exact cînd. Ştirile de acolo îmi amintesc de uitatul an 1990, îmi par arhaice şi venite din altă lume, ridicole pentru un occidentalizat precum telespectatorul din România. La fel sînt şi reclamele. De pildă, un text care m-a lăsat fără grai: „Unde să ţinem banii? Acolo unde e Statul (cu majusculă). Banca de Economii a Moldovei". Se vede cît de în urmă se află basarabenii şi după faptul că ei nu au avut încă un Bancorex al lor. Cu adevărat „o bancă pentru mileniul trei", spunem noi, occidentalii. **(C. G.)**

POFTĂ BUNĂ ŞI LA MUNCĂ! (ÎNTR-UN OZN DE TAFTA)

● La Piaţa Sudului, pe marginea drumului, un morman de verze. Într-una din ele e înfiptă o bucată de carton pe care scrie *„POFTĂ BUNĂ / 1000 KG"*. Iată, deci, că poţi cumpăra un kilogram de poftă bună cu doar o mie de lei. **(D. S.)**

● Odată cu revoluţionarea domeniului televiziunii în România, apariţia PRO TV-ului l-a adus în casele oamenilor pe omul-minune Florin Călinescu, cel care împărţise, zilnic şi matinal, milioane care pe vremea aceea chiar însemnau ceva. A fost începutul, de atunci concursurile au proliferat şi am ajuns un popor de bingomani. Într-o tabletă din începutul emisiunii sale de acum, Florin Călinescu a luat în tărbacă această manie naţională, iar vechiul slogan „Te uiţi şi cîştigi" a fost înlocuit de „La muncă şi cîştigi". Dacă românii vor răspunde cu acelaşi entuziasm noului îndemn, rămîne de văzut. **(C. G.)**

● Gagul săptămînii la TV România 1: o fătucă(show) umblînd disperată de la om la om, într-o staţie de autobuz din Piaţa Presei Libere, şi spunînd, printre lacrimi: „Nimieni nu mă criedi, şe să mă fac? Am fost luatî di-un OZieNie di la Chişinău şî adusî aiş... nimieni nu mă criedi..." **(a. l. ş.)**

● Ca minoritar care nu le are cu fotbalul – faptul că miliarde de oameni îşi ies din minţi la unison nu mi se pare un motiv întemeiat de entuziasm; de ce nu hocheiul, rugbyul, tenisul?... mister! –, am rostit totuşi cu glas tare numele lui Pelè cu cîteva secunde înainte de a fi declarat „fotbalistul secolului" la Viena... Idem pentru Carl Lewis şi Mark Spitz... Şi am fost mîndru, cum se cuvine, cînd Nadia Comăneci a primit trofeul „Celei mai bune atlete"... Semn că aş putea păşi în secolul/mileniul următor – oricînd va fi venind el! – cu notă de trecere la disciplina Sport. P.S. Detaliu importantissim: Nadia avea o splendidă rochie fuchsia, ce părea de tafta... **(a. l. ş.)**

Paul GUSBETH-TATOMIR
medic

Ursuleţii Haribo şi alte reverii zaharoase

„Mama, ce-s ăia comunişti?“, întreba micuţul Pauli în gura mare, cărat fiind de către maică-sa, la sfîrşitul programului, de la grădiniţa din apropierea fabricii de şuruburi, mai întîi pe autobuzul totdeauna supraaglomerat, apoi prin piaţă, după aceea prin cartierul cu blocuri semănînd cu nişte cazarme (dar nici pe departe cele mai sinistre din urbea sud-transilvană). De unde să priceapă micuţul Pauli de ce maică-sa n-avea chef să-i răspundă acolo, în mijlocul pieţei „Hidromecanica“, cum stătea treaba cu comunismul, ba chiar dădea oarecari semne de panică, ea, instanţa maternă, vorba unui eseist patafizician. În fond era o chestiune de stimulare vizuală: imensele lozinci pe pînza roşie, arborate pe frontispiciul uzinei înfipte în coasta viitorului centru administrativ al Braşovului, n-aveau cum să nu incite *Drang*-ul cognitiv al copilului de patru-cinci ani care eram.

Nici în ziua de astăzi, în toamna unui sfîrşit de mileniu, nu pot să spun c-am aflat cu exactitate ce-s ăia comuniştii. Şi au trecut mai bine de douăzeci şi cinci de ani. Între timp construim cu toţii capitalismul, cam subdezvoltat, în manieră mai degrabă hip-hop, ramura *balcano*.

...Că veni vorba de fabrica de şuruburi: eram un fel de vedetă în biroul gigantic în care trudea mama întru *desfacerea* şuruburilor braşovene spre zări naţionale şi internaţionale, pentru că treceam destul de des pe acolo. O dată, m-am nimerit într-o zi care părea cu totul deosebită: zeci de copii atîrnau de poarta întreprinderii, în spatele lor aşteptau femei cu figuri crispate: aveam să aflu mai apoi că era ziua magică, cea de salariu, însă tot nu înţelegeam prea bine de ce peisajul din faţa fabricii se schimbase cu totul. Nu mai ştiu cine m-a lămurit: nevestele încercau să-şi intercepteze soţii în drumul lor invariabil spre cine ştie ce cîrciumă de cartier, în care de cea mai bună parte din chenzină se alegea praful. Copiii agăţaţi de poartă reprezentau tocmai argumentul care ar fi trebuit să înmoaie inima acelor soţi uvrieri. Stratagema părea să fi avut un oarecare succes, altfel nu aş fi văzut-o repetată de-atîtea ori. „Scoate, măi Costică banii, uită-te la copilul ăsta, că-i trebuie fîş pentru iarnă, şi poftеşte şi el la o bomboană, o ciocolată...“

Nu prea erau bune bomboanele şi ciocolatele comuniştilor (mama îmi explicase, într-un tîrziu, ca să-mi închidă gura: comuniştii erau un fel de oameni care aveau grijă ca toate lucrurile să meargă bine), preferam îngheţata cu ananas de la cofetăria „Modern“, dublă ca preţ faţă de celelalte şi obligatoriu însoţită de frişcă (sau o prăjitură, cînd era criză de frişcă), „ca să nu răceşti“. N-avea mama prea mulţi bani, era o biată funcţionară cu post-liceală (colegele ei de birou cu opt clase o duceau mult mai bine), însă nu vedea alte bucurii în viaţă în afară de unicul ei copil. Tata spunea, cînd afla că iar ne-am oprit la o cofetărie, că ea „îl învăţase pe băiat cu cîrciumile“.

De la atîtea dulciuri, peste timp, Pauli a rămas cu dantura ruinată şi cu o anume recunoştinţă faţă de mama lui.

Avea papilele gustative antrenate, micuţul Pauli, chiar şi sub comunişti. Cam de două-trei ori pe an soseau pachetele din Germania. Partea săsească a familiei, rudele tatei, începuse să-şi pună în practică gîndurile de ducă. Saşii nu prea păreau atraşi de comunism, nu înţelegeam de ce, din moment ce comuniştii „aveau grijă ca toate lucrurile să meargă bine“... În orice caz, mătuşile, unchii, verişoarele „coborau“ (cînd veneau acasă, spuneau „unten“) din Republica Federală a Germaniei în fiecare vară cu portbagajul plin-ochi; una-două pungi cu însemne miraculoase de tipul *Aldi* sau *Norma* erau ale mele. Ce minunăţii se revărsau din acele pungi! – „Milka“, „Ritter Sport“, „Maoam“! Petreceam puţine – din motive de lăcomie – zile într-un delir gustativ. Nu mai vorbesc de... prestigiul social pe care mi-l creau respectivele pachete. Dacă la Braşov, în faţa blocului, repurtam un succes moderat (deh, nu eram chiar unicat în oraş) cu pătrăţelele de ciocolată şi *gumele* împărţite cu o generozitate reţinută, în schimb, la Buzău, la sora mamei, unde îmi petreceam o parte

© F. Apopei

din vacanţa de vară, devenisem o mică vedetă de cartier. Pentru o singură lamă de *gumă străină*, mulţi tovarăşi de joacă şi-ar fi sacrificat pînă şi o parte a colecţiei de cutii cu chibrituri, inclusiv piesele rare, *tot străine* (bulgăreşti, poloneze, redegiste etc.).

Dar ceea ce dădea o notă memorabilă acelor cele mai fericite zile de peste an erau ursuleţii *Haribo*. Nimic altceva, oricît de sofisticat, nu mă atrăgea din pungile cu minuni aduse sau trimise de către rudele mele. Trezindu-te cu un ursuleţ colorat de gumă în gură, puteai să fi sigur de cîteva minute de fericire. Am aflat mai tîrziu că dulciurile ar produce în creier o descărcare de endorfine, substanţe proprii organismului, dar analoge opiului, dînd carevasăzică euforie. Beatitudinea acelor zile, cu ursuleţii îndesaţi în gură, n-am mai întîlnit-o decît rareori, poate în companii feminine, însă acestea fiind mult mai complexe decît gumiţele Haribo, lucrurile luau o altă turnură, oricum mai puţin pură, mai alambicată.

Am stat mai tîrziu cîte o lună în Germania, o dată chiar mai bine de un an, ursuleţii Haribo erau la îndemînă, chiar am luat cîteva pungi, mai degrabă ca să-mi liniştesc frustrările, nu puţine. Frustrările au rămas, fericirea copilului de-altădată n-a mai revenit. O mizerie – să fii adult.

Am încercat acum un an, aflîndu-mă într-o clinică germană, să-i explic unei colege, tînără doctoriţă nemţoaică-nemţoaică, ce minune reprezentaseră pentru mine ursuleţii „Haribo“, tocmai prin raritatea lor. Pe cînd ea i-ar fi găsit la orice colţ de stradă. Cu cîteva scîncete, cu cîteva promisiuni de cuminţire, i-ar fi obţinut. Nu ştiu dacă a priceput ceva.

...Comuniştii, în orice caz, n-au priceput nimic. Dacă ar fi luat licenţa de producere a ursuleţilor Haribo, plus încă vreo cîteva licenţe... Iată, nobeliardul Iosif Brodsky credea că începutul prăbuşirii sistemului comunist nu a fost determinat atît de opoziţia disidenţilor ori de propaganda vestică, cît de penetrarea în rîndul tineretului sovietic a Cocăi-Cola, a jeanşilor, a muzicii pop... Probabil că nu se înşela chiar de tot.

Îmi dau seama acum că fac o mare nedreptate vechilor repere autohtone ale copilăriei. Să luăm de pildă biscuitul cu cremă *Eugenia*, sau cornul de douăzeci şi cinci de bani, sau covrigul de cinşpe. Nu ţi-a fost bine cu ele, în celelalte vreo 350 de zile ale anului, măi pro-capitalistule, măi nerecunoscătorule??! Drept care vă zic: ba mi-a fost! Dar discuţia e prea lungă... O lăsăm pe altă dată.

* * *

Pe la zece ani am fost în Germania, cu mama; acolo un soi de mătuşă ne-a convins că social-democraţia îi reprezintă pe oamenii săraci (şi ea, mătuşa, şi noi, ne consideram săraci), chiar ne-a cărat la un mare miting cu Willy Brandt, în centrul Nürnberg-ului. Ce n-am înţeles atunci era de ce susţinătorii lui Willy au început la un moment dat să se încaiere cu nişte tineri cam nespălaţi şi gălăgioşi despre care am aflat că sînt *comunişti*. Care comunişti erau interzişi sau, cel puţin, atent urmăriţi de către organele de stat. Dar afişele lor, frumos colorate, se aflau pe multe stîlpuri de la periferia Nürnberg-ului. La un moment dat, mătuşa mea l-a invitat la ea acasă pe un individ (îngrijit îmbrăcat, cu ochelari cu ramă aurie, privire inteligentă), găsit prin rubrica „Matrimoniale“ a ziarului local. Din replicile sale în cursul convorbirii telefonice pregătitoare a vizitei, mătuşă-mea dedusese înfiorată că omul trebuia să fie *comunist*. În timp ce tipul se întreţinea cu mine şi cu mama, mătuşa i-a pipăit buzunarele sacoului lăsat în hol: cică ar fi avut *un pistol!* Vai, comunistul de la Nürnberg nu părea să semene cu comuniştii de la Braşov! Dar eu m-am distrat atunci de minune, mătuşa luase un ananas gigantic, nici vorbă să fi văzut unul măcar pitic în România – doar fragmente, în îngheţata rituală de la cofetăria „Modern“. Cum mătuşa era surescitată, vizitatorul nu părea foarte interesat de ananas, iar mama, în maniera obişnuită, a tot zis că „las', să mănînce băiatu'!“, m-am înfruptat întreaga seară din teribilul fruct exotic, pînă mi s-a făcut rău: credeam că o să crăp. Probabil aşa simt şi vacile după ce scapă în cîmpul de lucernă şi înainte de a-şi da duhul... O a doua vizită a *comunistului* nu a mai avut loc.

Era bine în Germania, patria ananasului *adevărat*, nu cel din compot. Mai prezenta şi alte avantaje Occidentul: contra a cincizeci de pfenningi automate stradale îţi eliberau un pachet de gume frumos mirositoare, în supermagazinele lor te simţeai ca în paradis. Unde mai pui că Nürnberg era, poate mai este, capitala mondială a industriei de jucării. Dar nu cred că mama va fi avut asta în vedere cînd a început să tatoneze terenul pentru o eventuală *rămînere*.

Am fost la centrul pentru azilanţi să cerem informaţii, mătuşa făcea presiuni să rămînem în Germania. Nu era dezinteresată, făcuse un curs de cosmetică, reuşise chiar să-şi pună la punct, în apartament, un cabinet. Urma să-şi lase baltă slujba de secretară, cu condiţia ca mama să-i rezolve menajul şi contabilitatea. Mama era într-un fel dispusă să facă asta, *pentru viitorul copilului* (nu înţelegeam cum venea asta), pe de altă parte nu era pregătită să ajungă la cheremul unui singur om (or fi fost comuniştii – români – cumpliţi, dar de la micii capitalişti nemţi chiar nu ştiai la ce să te aştepţi... presupun că gîndea, atunci, mama). Pe de altă parte, rămînerea noastră ar fi nenorocit două familii dintr-un foc: un frate de-al mamei era maior de rachete pe la Tecuci, cu soţia secretară adjunctă de partid pe oraş, o soră lucra ca bibliotecară la o unitate militară, iar soţul ei era maior-inginer... Aşa că ne-am întors la comuniştii *noştri!*

Nu ştiu dacă era comunist ceferistul care, pe la Sibiu, se luase de noi. Cîştigasem la bîlci un urs de pluş imens, costumat în portar a lui 1. F.C. Nürnberg. Cum compartimentul nostru de tren era plin ochi cu oameni şi bagaje (cîţiva studenţi africani, un domn în vîrstă care adusese cu el, de la Paris, două valize imense cu pantofi vechi...), îl legasem pe bietul *Mormi* de bara geamului de pe hol. S-au amuzat controlorii nemţi, cei austrieci (unul băgase capul în compartiment: „Bombe, mitraliere, grenade aveţi?“, urmat de un „Nuuuu!“ la unison al celor din compartiment), cei unguri, toţi crezînd că aveau de-a face cu suporteri ai respectivei formaţii de fotbal. Ceferistul nostru era însă altfel. Încruntat. Devenise foarte supărat de prezenţa lui Mormi pe holul vagonului. Vroia să ne aplice o amendă consistentă. Mamei i-au dat lacrimile: din ce adusese din Germania spera să-şi finanţeze divorţul; un student african l-a îmbunat pe controlor cu un spray pentru nevastă-sa. Grănicerii şi vameşii, la fel de încruntaţi, fuseseră şi ei *îmbunaţi*. Au urmat ani în care multă lume devenea din ce în ce mai încruntată.

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Cristian MUNTEANU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VII ● Nr. 355 ● 26 noiembrie - 2 decembrie 1999 ●

Anul VII

nr. 356

3-9 decembrie 1999

16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

SE DISTRIBUIE ÎMPREUNĂ CU SUPLIMENTUL GRATUIT **VINERI**

CONSTITUȚIA

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Scopul oricărei constituții este, sau ar trebui să fie, în primul rînd, acela de a-i face să asigure binele comun al societății pe conducătorii înzestrați într-o mai mare măsură cu înțelepciunea de a discerne și cu virtutea de a nu da înapoi; iar, în al doilea rînd, acela de a veghea ca aceștia să nu se abată de la calea cea dreaptă atîta vreme cît se bucură de încrederea oamenilor.“

James MADISON

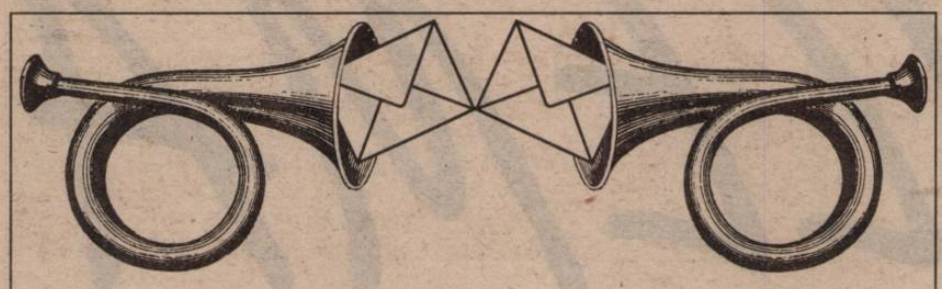

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 353: pagina 14
„Viaţa Universităţii, Km 0“

În căutarea dilemei pierdute

În numărul „Filmul, a şaptea artă la căruţă“ am avut surpriza (plăcută, iniţial) de a descoperi o pagină intitulată „Viaţa Universităţii, km 0“. Mă aşteptam să descopăr pe această pagină articole care să abordeze, din *diferite* puncte de vedere, o serie de probleme studenţeşti şi, eventual, să amintească de grevă, ÎNSĂ:

Primul articol („Cîini, gîndaci şi muzică“) discută situaţia căminelor din Grozăveşti şi, mai ales, „state of minde“-ul inhabitanţilor, din perspectiva unui personaj căruia începutul de toamnă i-a oferit ocazia „să locuiesc O SĂPTĂMÎNĂ *(s.m.)* în unul din căminele Grozăveştiului şi de a privi DIN INTERIOR *(s.m.)* viaţa studenţească de cămin“. Trecînd peste mica problemă că o „perspectivă din interior“ nu se poate cristaliza decît în cazuri excepţionale (să fie autorul articolului despre care vorbim un astfel de caz?) într-o săptămînă, şi declarîndu-mă eu în faţa dumneavoastră „în posesia“ (ah! acest instinct al proprietăţii!) unei astfel de perspective, ca studentă locuind (gerunzii, gerunzii) de 3 ani şi 2 luni în cămin şi de 2 ani plus lunile sus-menţionate în Grozăveşti, daţi-mi voie să... „amendez“ (vorba unui banc, măcar „puţin aşa, pe fund...“). Pornind de la clasificarea studenţilor în „tocilari“ şi „ne-“, reprodusă de domnul Cătălin Manole, trebuie să spun de pe acum că mă încadrez în prima categorie. Am „medie mare“ (am avut în toţi anii), frigider „adus de-acasă“ în cameră şi dulap de cărţi făcut de un unchi; gîndaci nu prea am, pentru că la începutul toamnei, cînd m-am mutat în cameră, am umplut scrupulos toate crăpăturile din colţurile zidurilor, de pe lîngă tocul geamurilor, de la uşă etc. etc. cu ipsos (recomand cu căldură procedeul, e eficient!). Aşa că rar mai apare cîte unul, evadat de prin vecini, pe ţeava de la chiuvetă (eu nu prea am simţul umorului, cînd primesc astfel de vizite nu întreb cu un zîmbet „Ce faci, mă, 306?“, iau papucul şi îl zdrobesc imediat pe nefericit). În plus, încă mai există „insecticide“. Camerele de cămin arată, ce-i drept, destul de rău la început – dar asta şi pentru că „pe vară“, cum bine se ştie, în cămin poate locui orice om care, fără a fi student, plăteşte bine la administraţie (studenţii nu prea au cine ştie ce interes să distrugă camerele). Dar să lăsăm acest capitol deoparte, pentru că, în fond, aici cum îţi aşterni, aşa dormi. Nici despre aerul curat al teraselor n-o să spun prea multe, pentru că, sinceră să fiu, în 2 ani (şi 2 luni) de stat în Grozăveşti, nu ştiu dacă am petrecut, cumulat, 2 ore într-un asemenea loc (tocmai „familiaritatea «de terasă»“ – care îl deranja şi pe domnul Cătălin Manole – m-a ţinut departe; prefer barurile întunecoase în care nu vorbeşti decît cu prietenii cu care ai venit; mă rog, chestie de gust). Cît despre dialogul cu studenta de la Comunicare reprodus de autorul articolului, cred că răspunsul foarte scurt al acesteia este relevant chiar prin... marea lehamite pe care o denotă: probabil că interlocutoarea pur şi simplu prefera să-şi savureze în linişte sucul (sau berea, sau ţigara, sau...), decît să-i explice unui individ cu evidente aere de atoateştiutor că nu orice student din provincie îşi poate permite să închirieze o garsonieră sau un apartament în Bucureşti şi că, în fond, tot ce se poate face este să încercăm noi, prin mijloace proprii, să ne transformăm camera de cămin într-un loc „decent“. Cît despre cîinii comunitari, eu, una, nu sînt pentru dezvoltarea unor relaţii amicale cu ei (învăţîndu-le numele, hrănindu-i, cum se pare că a făcut autorul articolului) – sînt pentru *exterminarea* lor (nu castrarea: asta s-a mai încercat, şi rezultate nu prea se văd). Mizeria de pe holurile căminelor şi de pe aleile campusului li se datorează, în mare măsură.

(...) Modelul – literar! – al articolului „Cîini, gîndaci şi muzică“ este *evident* şi chiar *declarat:* în finalul primului paragraf se face o referire la *Grand Hôtel „Victoria Română“*. Nu vă faceţi probleme, domnule Cătălin Manole. În ciuda a ceea ce credeţi dumneavoastră, studentul român ştie, încă, ce e normalitatea, ce e decenţa. Nu s-a, cum s-ar spune, reificat. În finalul articolului, citim panseul: „Restul ştim cu toţii ce e... Tăcere“. Inexact. Restul e exact ceea ce prea puţin se vede în acest articol: realitatea – tristă, extenuantă, dar căreia studentul a învăţat să-i facă faţă, şi nu prin adaptarea la ea.

Al doilea articol de pe pagina 14 a *Dilemei* din *12 noiembrie* se numeşte „Viaţă de «căminist»“. Dacă primul articol „incrimina“ studenţimea din Grozăveşti, acesta atacă problema locuitorilor Regiei, „mica staţiune de vacanţă“ plină de terase, baruri, discoteci etc. Dacă „grozăveştenii“ erau o gaşcă de reificaţi, cei din Regie sînt nişte hedonişti de mîna a şaptea, o ţin numai într-o petrecere – ori în camerele proprii, ori într-una dintre numeroasele discoteci – pînă cînd îşi termină banii şi mîncarea, şi-atunci dau fuga pînă la vecini să-şi refacă proviziile. N-au de învăţat, n-au cursuri, au, în schimb, dese decepţii în dragoste şi numeroase bîrfe de povestit cuiva. Din cînd în cînd, cotropiţi & toropiţi de vinul cumpărat ieftin de la basarabeni, fac planuri pentru cîte-o grevă. Ca asta din toamnă, nu? Din cînd în cînd găsesc totuşi o clipă liberă să li se facă dor de cicălelile părinţilor. Felicitări domnişoarei (doamnei?) Adina Popescu pentru adîncimea observaţiilor sale. Mi se va răspunde că acest al doilea articol, ca şi primul, reprezintă o opinie – care, întîmplător, nu coincide cu a mea – şi trebuie tratată ca atare. Însă articolele găzduite de pagina „Viaţa Universităţii, km 0“ exprimă, în linii mari, *aceeaşi* opinie – sau, mai precis, *conlucrează* la realizarea aceluiaşi portret: studentul român mare amator de baruri, greve şi terase – şi toate astea, cum ar spune domnul Octavian Gabor, autorul articolului „Tot înainte, vrednici studenţi“, „pe banii statului“.

Articolul semnat de domnul Octavian Gabor „încheie apoteotic“ pagina de panseuri savante cu o comparaţie cum nu se poate mai sugestivă între Universitate şi frizerie, ca „instituţii“ care oferă anumite „servicii“ populaţiei. Articolul începe, promiţător, cu sugestia că, din 1989, în fiecare toamnă a avut loc (ritualic!) o grevă studenţească. Mai informaţi-vă, domnule Octavian Gabor. Şi feriţi-vă să condamnaţi greve ca acelea de pînă în 1995 (inclusiv), pentru că s-ar putea găsi unii (de rea-credinţă, evident) care să vă acuze de anumite „nostalgii“. Trecînd prin critica părerii că statul ar trebui să fie un părinte iubitor care să-i asigure fiului (i.e. studentul) şansa de a studia, clipind cu uimire la sugestia că mai toţi studenţii vin la cursuri de frica absenţelor, iar la facultate, „pentru că îi împing cei de acasă“, ajungem, în sfîrşit, la superba comparaţie sus-amintită: „universitate-frizerie“. Îmbătat de parfumul propriului delir retoric, domnul Octavian Gabor ajunge să producă (şi să încredinţeze tiparului!) fraze ca: „Cine spune că toţi oamenii trebuie să se tundă? Cine spune, la fel, că toţi oamenii trebuie să urmeze o facultate? Frizerii şi universităţi, cu alte cuvinte oportunităţi de a te tunde sau de a învăţa, există, iar indivizii nu trebuie împinşi de la spate pentru a intra în ele“. Vorba unuia dintr-un film american prost: „Gimme a break!“. Nu sîntem, cum bine spune domnul Octavian Gabor în finalul articolului, „eroi îmbrăcaţi în alb şi cu aripi de înger“, aşa cum ne portretizează „o anumită parte a presei“. Dar nici ipostaza aceasta – să-i spunem: demonică, pentru (a intra în) rezonanţă? – care se desprinde din grupajul „Viaţa Universităţii, km 0“ nu ni se potriveşte. Spre stupoarea unora, noi, studenţii, încă mai gîndim, încă mai citim, numai cu banii de discotecă o ducem mai prost (n-am primit, încă, bursele) (asta e, sîntem o colonie de paraziţi bugetari, corect, domnule Gabor?).

Închei aici, şi o să-mi prind foile scrise, cu un bold, pe pagina 14 a *Dilemei* nr. 353 (1999). În felul acesta, cel puţin revista mea va avea pe această pagină, în locul unui discurs monocord, o... DILEMĂ.

Cristina IONICĂ
anul IV, Litere, Bucureşti

„...Mîndria că sînt la stat“

Vă scriu, aş spune eu, în virtutea dreptului la replică faţă de articolul domnului Gabor din numărul 353, articol privitor la „absurditatea“ grevelor studenţeşti. Nu, nu vreau să-i repet cuvintele, fiindcă folosirea lor m-ar durea mai mult decît simpla lor citire pe o foaie de hîrtie.

Sînt studentă la Universitate. La o facultate care s-a solidarizat cu ASUB-ul în timpul ultimelor greve. Să spun că sînt mîndră de ceea ce sînt? Aş minţi. Să spunem doar că sînt mulţumită că am reuşit să mă integrez la timp într-un sistem care, am fost conştientă de asta de la bun început, în condiţiile actuale, nu-mi va oferi nimic altceva decît o diplomă la absolvire.

Poate părea crud ce vă spun, dar în măsură în care am fost educaţi, încă din învăţămîntul preuniversitar, în spiritul de turmă, în practicile încă necesare ale memorizării mecanice şi ale inevitabilelor meditaţii, noi nu aşteptăm prea mult de la o universitate de stat.

A trebuit să fac meditaţii zdravene ca să intru, nu pentru că nu m-ar fi dus mintea, ci pentru că, efectiv, trebuia să învăţ modul de a gîndi al profesorilor care urmau să-mi corecteze lucrarea de admitere, precum şi cumplit de multă materie care nu se predă, în mod normal, în nici o şcoală, fiindcă pur şi simplu, nu face parte din programă – pardon, curriculum. Este încă o practică teribil de răspîndită, fără de care, recunosc, mulţi profesori cu adevărat valoroşi ar muri de foame.

Am intrat, cu mîndria că sînt la stat, că nu trebuie să plătesc taxe, că părinţii mei, care mă susţinuseră destul, nu mai trebuiau să-şi limiteze bugetul în funcţie de „capriciul“ meu de a merge la facultate.

Acum, plătesc taxe la bibliotecă (dacă vă interesează – 10.000 pentru fiecare sală de bibliotecă în parte, şi 30.000 pentru fiecare bibliotecă din cadrul Universităţii de la care, amărîta de mine, aş avea tupeul să împrumut vreo carte). Se plătesc taxe pentru restanţe (cu care, cu tot cinismul meu, sînt de acord), şi pentru absenţe. Se plătesc taxe pentru măriri. Se plătesc 50.000 lei pentru orice document din dosarul personal eliberat de secretariat.

Nu se dau niciodată banii înapoi pe abonamentele pe care scrie, de cînd au apărut în formula actuală, „Tarif suportat de Min. Înv. – 50.000 lei“.

Secretariatele funcţionează rar sau deloc. Au program de două ore pe zi cu publicul. Şi, invariabil, totul se rezolvă cu cel puţin un buchet de flori.

La bibliotecă, la sălile de lectură, dacă ai norocul şi nu se urlă la tine din primul moment cînd intri pe uşă, aştepţi cu orele o amărîtă de carte inclusă în bibliografie, pe care nu o poţi găsi în altă parte.

Să vă povestesc şi despre condiţiile de igienă? Mă scîrbeşte doar gîndul la holul de la parter al Facultăţii de Litere. Treceţi, o dată, domnule Gabor, prin faţa unicei toalete de acolo, vizavi de biblioteca de „Orientale“. După aceea mai vorbim.

Din cîte afirmaţi, statul nu ar trebui să aibă atitudinea părintelui protector care (...) „este el interesat să îşi educe copilul...“. Cu asta m-aţi dat gata! Brusc, din mintea şi educaţia mea de pînă acum – cîtă o fi fost ea – dispare ideea cum că Măria Sa Statul (organism creat de oameni pentru oameni?) ar avea vreun interes să îşi educe tinerele generaţii... mai mult, să le acorde o pregătire universitară, pentru a-i transforma, ferească sfîntul!, în vreunul din viitorii 15.000 de specialişti, prezumtiv educaţi cu scopul de a ajuta amărîta asta de ţară să iasă vreodată din impas!

Şi aveţi dreptate, domnule Gabor: cine mai are nevoie de mecanismele de scris şi gîndit stereotip formate de instituţiile de învăţămînt româneşti? De ce s-ar acorda vreo şansă unor potenţiale genii sărace lipite? Şi-aşa ajung în America, pînă la urmă, nu?

Am ajuns să-i invidiez pe prietenii de la facultăţile particulare pentru condiţiile în care învaţă: au biblioteci, au bază tehnică, au profesori motivaţi de salarii atractive... Ei fac deja parte din altă lume: aceea în care învăţămîntul este un serviciu (aşa cum spuneaţi chiar dumneavoastră, precum tunsul). Nu contează modul în care îşi iau examenele. Le iau, şi gata!

Vă pun şi eu o întrebare simplă: dacă studenţii ar fi avut cursuri atractive, profesori interesanţi şi umani, ar mai fi ieşit din sălile de curs ca să facă grevă? Şi încă una: dacă ar fi existat, cît de cît, nişte servicii în schimbul banilor daţi pe diverse taxe, s-ar mai fi plîns de acestea din urmă?

Aş vrea să fac parte şi eu dintr-un sistem gen „facultate particulară“, unde există servicii. Dar nu mi le permit. Sînt prea ocupată ca să lucrez pentru a reuşi să plătesc amărîtele de taxe de la Universitate, şi, eventual, să îmi mai permit, odioasa de mine, să ies, măcar o dată la două săptămîni, cu prietenii la o bere...

Părinţii mei sînt bugetari.

Cu infinită stimă şi respect,

Anamaria PARFENI,
studentă, Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, anul II

P.S.: Cu toate că articolul „m-a pus pe jar“, vă bănuiesc de ironie. Îndreptată împotriva aceluiaşi sistem care – cred – v-a „format“ (în dogmele pe care le cunoaştem, din nefericire, cu toţii), şi pe dumneavoastră. Şi sper că tot ce aţi scris acolo avea un singur scop – acela de a ne face să reacţionăm. Dacă e aşa, vă felicit! Aţi reuşit! Dacă nu... ce pot să spun? V-aţi gîndit vreodată să candidaţi la viitoarele alegeri?

N. red.: În numărul următor vom publica răspunsul dlui Octavian Gabor.

Acest număr a apărut cu sprijinul Fundaţiei pentru o Societate Deschisă.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Subculturi**
- **Două cincinale de tranziţie**
- **Anul 2000**
- **Valorile familiei**

Şocul trecutului

Nu e loc de îndoială, dogma nu ne lasă: în 1989, ţările europene foste comuniste ar fi fost luate din scurt de un viitor pe care, totuşi, îl doreau şi îl visau. S-a prăvălit asupra lor ca un gigantic torent al istoriei, ce a schimbat în doar cîteva luni faţa continentului european şi a lumii întregi totdeodată. Se spune, de altfel, *„înainte“* şi *„după“ '89*, tot aşa cum s-a spus odinioară *„înainte“* şi *„după“ război*; şi, în definitiv, există o anumită sinonimie discretă între *postcomunism* şi *postbelic*. De ce discretă, ori mai bine zis trecută pudic sub tăcere, nu e totuşi recomandabil să se insiste. Fapt e că multe dintre necazurile, mizeriile şi nenorocirile *tranziţiei* (alt cuvînt fetiş) s-ar datora acestei căderi în viitor, trecerii bruşte, *prea* bruşte, de la starea de logodnică la condiţia de mireasă. Temători, speriaţi, chiar şocaţi de viitorul prăbuşit peste ei, *esticii* i s-ar opune inerţial şi, evident!, iraţional, îngrădindu-şi astfel accesul mai lin şi mai rapid la fericire: fiindcă viitorul nu poate fi altfel decît luminos. Totul e să vină! Or, susţin militanţii deplin lămuriţi, tocmai frica de viitor e marele obstacol în calea venirii lui. Unii dintre aceşti militanţi deplin lămuriţi sînt mai blajini, alţii sînt mai severi, dar toţi au în comun sentimentul existenţei unei lupte între *nou* şi *vechi*, între *progres* şi *reacţiune*, ei fiind, se înţelege, misionarii *noului* şi ai *progresului*, chiar avangarda acelui *viitor, cei aleşi, elita*. E foarte tonic sentimentul de a fi aliatul viitorului şi pionierul progresului, fireşte!

Specia aceasta nu este totuşi egal distribuită în ţările europene foste comuniste; nu se ştie de ce, prin unele locuri a dispărut aproape cu totul, dacă va fi existat vreodată. Să fie pentru că pe acolo va fi fost mai puternică o altă temere, aceea de a nu se reproduce cumva, sub altă formă, atitudini în esenţă identice cu ale militanţilor partidelor comuniste?! Poate. Este cert, oricum, că şi aceia avuseseră sentimentul că sînt o minoritate aleasă, deplin lămurită şi clarvăzătoare, aflată în slujba progresului şi avînd de partea ei viitorul, căruia i se împotriveau *duşmanii* şi *înapoiaţii*, cei – încă! – *nedumiriţi*...

Să fie *şocul trecutului*, prin unele locuri, cel puţin la fel de puternic, dacă nu încă mai puternic, decît des invocatul *şoc al viitorului?!* N-ar fi cu totul imposibil. Un indiciu ar putea fi şi modul în care a fost şi este tratată împlinirea a zece ani de la vertiginoasa prăbuşire a regimurilor comuniste în ţările din Europa centrală şi răsăriteană.

Dacă în mai peste tot această aniversare a fost mai ales un prilej de a se constata în ce măsură euforicele aşteptări de atunci au fost confirmate, în România va fi, după toate indiciile, mai mult o nouă şi repetitivă confruntare între „revoluţionarişti“ şi „negaţionişti“. Aceştia din urmă, la rîndul lor, sînt divizaţi în trei categorii: 1. adepţii teoriei loviturii de stat; 2. adepţii teoriei „revoluţiei confiscate“; 3. adepţii teoriei că revoluţia a avut loc odată cu alegerile din 1996.

Termenul de „confruntare“ este totuşi impropriu. Ca aspect general, se poate spune mai curînd *hărmălaie*. Frapează absenţa istoricilor de profesie; probabil fiindcă ei ştiu că în privinţa istoriei imediate nu te poţi pronunţa decît cu multe precauţii; în schimb, se îmbulzesc politicienii şi propagandiştii, şi unii şi alţii neavînd nimic de pierdut. Implicarea politicienilor şi a propagandiştilor în judecarea chestiunilor istorice nu e nouă; ţine de acel trecut respins în vorbe şi perpetuat în practică, s-a văzut şi cu ocazia incendiarei „dezbateri“ despre manualele de istorie, cînd „argumentele“ pro şi contra au fost, cu puţine excepţii, exclusiv de natură politică. Nimeni, totuşi, nu a remarcat ceea ce sare în ochi: în cele mai multe dintre aceste manuale istoria contemporană este descrisă în termeni de gazetă militantă. La fel şi în privinţa bătăliei dintre „revoluţionarişti“ şi „negaţionişti“: opiniile diverşilor lideri politici şi ale propagandiştilor au infinit mai multă greutate decît o eventuală analiză istorică aplicată. Unde s-ar pune inevitabil accentul pe ceea ce în „marea confruntare“ lipseşte cu desăvîrşire: pe adevărul simplu, elementar, incontestabil, că în decembrie 1989 regimul comunist din România s-a prăbuşit. *Şocul trecutului* împiedică, s-ar părea, accesul la această constatare, de vreme ce, după zece ani de atunci, scrierea şi rescrierea istoriei a rămas tot în sarcina politicienilor şi a propagandiştilor.

Mircea IORGULESCU

Agonia şi extazul de după sondaj

Una dintre puţinele certitudini în tînăra politologie românească de după revoluţie era următoarea: în condiţiile sistemului de vot proporţional pe liste nici un partid nu va obţine procentele necesare pentru desemnarea unui guvern monocolor. După mai 1990, cînd supremaţia zdrobitoare a FSN a fost pusă pe seama existenţei unui spaţiu politic imatur, ne-am obişnuit cu guverne de coaliţie, fie o coaliţie în care un partid domină atît de clar încît pare că guvernează singur, aşa cum a fost pînă în 1996, fie o coaliţie excesiv de polarizată, cum este cea de acum.

Deşi unii comentatori afirmă acum că se aşteptau la aceste rezultate, procentul de 46% obţinut de PDSR în ultimul Barometru de Opinie Publică realizat de CURS răstoarnă această brumă de certitudine a politologiei noastre. Pentru că, dacă luăm în calcul marja de eroare de 2,2% plus voturile redistribuite ale partidelor care nu ar intra în Parlament, toate arată că, teoretic, dacă duminica viitoare ar avea loc alegeri, PDSR ar putea forma singur guvernul. Să fi revenit spectrul politic românesc la imaturitatea din 1990 sau, dimpotrivă, se maturizează şi se cristalizează în vederea unei delimitări între doi poli politici puternici şi stabili? Cea de-a doua ipoteză este negată de prăbuşirea formaţiunii care ar putea stabili celălalt pol, adică CDR, cît şi de creşterea ApR, ceea ce demonstrează că electoratul caută soluţii inedite şi este departe de a se obişnui cu situaţia dată.

Erodarea produsă de actul guvernării se manifestă peste tot în lume, dar ea pare a fi o caracteristică mai pregnantă în spaţiul est-european actual. Şi în vestul Europei se manifestă, dar ca fenomen lent, cum a fost cazul celor aproape două decenii de guvernare creştin-democrată în Germania, iar acolo unde se schimbă des guvernele partidele rămîn totuşi la putere pentru mai multe legislaturi, aşa cum au rămas la putere creştin-democraţii italieni pentru aproape jumătate de secol. În Europa de Est se observă schimbarea culorii politice de la guvernare de fiecare dată cînd au loc alegeri, iar explicaţia ar putea consta în speranţele foarte mari pe care populaţia şi le pune în opoziţie, speranţe inevitabil rămase fără materializare. Era, aşadar, conform cu schema ca CDR să scadă, dar o prăbuşire atît de bruscă într-o perioadă atît de scurtă de timp pare inexplicabilă.

Sociologul Sebastian Lăzăroiu crede că această cădere dramatică poate fi pusă pe seama unei serii de evenimente derulate în acest an. Este vorba de mineriada din primavară, de deprecierea bruscă a leului în raport cu dolarul, de războiul din Kosovo şi, cea care a pus capac, de criza căldurii. Aceste patru situaţii au ca punct comun criza, în domenii diferite, rezultatul cumulat fiind mai puternic. Fiecare moment a fost perceput de populaţie ca o criză pe care guvernanţii nu au reuşit să o gestioneze.

În aceste condiţii, teama de instabilitate, dorinţa de evitare a nesiguranţei au determinat migraţia masivă de voturi. În ce direcţie? Deşi răspunsul facil ar fi că spre PDSR, care a crescut ca procent, ponderea mai mare a nehotărîţilor a făcut ca numărul real de votanţi ai acestui partid să nu crească într-o măsură care ar dezvălui destinaţia acestei migraţii.

Dacă despre PDSR se poate spune că şi-a recuperat o parte din voturile de odinioară, surpriza este ApR care a crescut impresionant. Acest partid poate deveni un beneficiar al necristalizării unor poluri politice clar delimitate. ApR pare calea de mijloc în politica românească, un partid care promite garanţia unei stabilităţi ca pe vremea PDSR-ului, dar care a scăpat de eticheta de antireformist. Se pare că ApR a atras voturi din ambele tabere, dintre foştii votanţi ai PDSR a venit un sector de electorat mai instruit şi mai înstărit. Acest partid se apropie astfel şi de profilul electoratului CDR, astfel încît este posibil ca cea mai mare parte din masa de votanţi pierdută de CDR să se regăsească între nehotărîţi şi la ApR.

Întrebarea din sondaj care îşi propune să afle care ar fi opţiunea nehotărîţilor dacă, totuşi, s-ar hotărî să meargă la vot, arată că ApR dispune de un potenţial de creştere important. Problema ApR este una de ordin organizatoric. Aşa cum se vede, Teodor Meleşcanu este o personalitate carismatică, capabilă să-şi susţină în campanie partidul. Problema este în ce măsură este ApR un adevărat partid, cu structuri bine definite, capabil să preia şi să gestioneze o parte din putere. Încrederea exagerată dată de sondaje riscă să arunce partidul în autosuficienţă şi să rămînă la statutul de simplu vehicul spre putere al unor lideri. Oricum, pentru onoarea politologiei noastre, ApR poate avea un cuvînt greu de spus în dilema: va guverna PDSR de unul singur? Tot el poate hotărî chiar şi dacă PDSR se va afla la guvernare, în cazul, cel mai probabil, în care va scădea procentul acestui partid, nu-şi va găsi aliaţi şi ApR va pendula către actuala coaliţie.

În plan psihologic, există pericolul ca actualii guvernanţi să se considere încă de pe acum învinşi, iar PDSR să se vadă triumfător. Ne vom trezi cu o guvernare a deznădejdii, cu oameni care ştiu că vor pleca şi se pot arăta dezinteresaţi faţă de orice plan care va da rezultate în mai mult de cîteva luni. Iar o campanie electorală purtată numai cu gîndul de a limita dezastrul are puţine şanse de izbîndă.

Cel mai mare pericol este ca Guvernul, la presiunea partidelor din arcul guvernamental, să aloce fonduri mari consumului în speranţa unei redresări efemere a nivelului de trai, mergînd pe ideea că oricum va veni un guvern al PDSR care va trebui să achite datoriile, adică exact tactica adoptată de Văcăroiu înainte de 1996.

Iar schimbarea schimbării ni se poate întîmpla la infinit.

Cristian GHINEA

Zacusca şi economia paralelă

Lyon, la colocviu

O tînără antropoloagă americană îşi începe comunicarea anunţînd cu o emoţie de-abia stăpînită că a descoperit „familia lărgită“ în Balcani. *Aceasta chiar există! Am văzut-o cu ochii mei în Krilovo, unde am făcut teren. Am şi cîteva fotografii, pe care o să vi le arăt, cu toată partea feminină a clanului reunită pentru a pregăti mîncarea, amestecînd pe rînd, cu un făcăleţ, o pastă roşie într-un ceaun imens*. Fotografiile circulă prin sală şi la cîteva secunde, din diferite colţuri, răsună, în diferite limbi balcanice, un singur cuvînt: *zacuscă!* Urmează hohote de rîs în care se dizolvă rapid descoperirea entuziastei cercetătoare.

Şi totuşi, este ceva adevărat în „descoperirea“ americancei. Nu mitica *zadruga*, ci un mod de producţie domestică ce poate reuni rude şi vecini şi a cărei produse circulă printre rude şi vecini. O producţie „naţională“, una dintre puţinele care mai funcţionează la „parametri normali“ şi care acoperă, după spusele cuiva, o parte extrem de importantă din alimentaţia Bulgariei, de pildă.

Tema colocviului *(Relaţiile dintre sat şi oraş în Europa de Est)* face ca pe parcursul celor două zile să fie prezentate situaţii „specifice“ în care toţi participanţii estici, din Ungaria pînă în Grecia, se recunosc cu uşurinţă, schimburi şi relaţii complexe, un du-te-vino de sarsanale şi alte „resurse“ care te fac să nu mai poţi spune cu siguranţă unde se termină satul şi unde începe oraşul. Diverse şi complexe, toate aceste situaţii sînt reunite apoi sub acelaşi concept generic: economie paralelă.

Complicitatea veselă a „esticilor“, care îşi semnalează, făcînd cu ochiul, că „noi ştim despre ce este vorba“, are însă ceva infantil: chiar ştim despre ce este vorba?

Economie paralelă... Adică ce-i aia? Ceva ce rămîne „paralel“ cu economia adevărată, ceva ce nu este economia adevărată, un nonconcept, semnul unei absenţe. O absenţă care înseamnă în România aproape jumate din PIB, după spusele Trezoreriei americane. O absenţă care nu poate viza doar economicul, căci actorii economiei paralele formează un fel de „societate paralelă“ care, inevitabil, va avea şi un soi de „politică paralelă“ (a se vedea, de pildă, ultimele sondaje de opinie). Pe scurt, un mod de viaţă deloc neglijabil, care este gîndit doar ca absenţă a „adevăratului mod de viaţă“, ca neîmplinire a acestuia, ca distanţă care ne desparte încă de o linie de sosire generală şi necesară.

De fapt, se pare că ne complacem în a ne gîndi integral ca o absenţă. Sîntem *balcanici*, adică nu ca în „ţările civilizate“, adică o absenţă de civilizaţie. Sîntem în *tranziţie*, adică ceva ce nu există încă. Şi aşa mai departe.

Trebuie să mai treacă deci timp – îşi dă cu părerea un tînăr politolog norvegian, ca şi cum timpul ar purta în sine un fel de idee hegeliană a economiei de piaţă şi ar fi astfel suficient să dai timp timpului pentru ca această idee să dea în pîrg.

Nu zic, Doamne iartă-mă, să pornim, cu murătura-n băţ, un război sfînt împotriva economiei de piaţă, ci doar să încercăm să ne gîndim şi ca prezenţă, aşa amărîtă cum e, şi nu doar ca absenţă, ca ceva care nu e, dar „mîine va rîde în soare“, cum se spunea într-un cîntec pionieresc. Nu de alta, dar poate că aşa reuşim mai bine să înţelegem ce naiba se întîmplă cu noi.

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Întîrzieri şi explicaţii

Mai sînt cîteva zile pînă la *summit*-ul european de la Helsinki. România aşteaptă cu îndreptăţire un semnal politic favorabil integrării sale în Uniunea Europeană. Ultimele întîlniri între oficialii români şi omologii lor vest-europeni par să fi avut rezultate încurajatoare. Totuşi, pentru ca Uniunea să fie deschisă României, trebuie să facem cîteva eforturi. Eforturi care nu folosesc în primul rînd Uniunii Europene, ci României. Printre acestea, cîteva legi se cer a fi rapid adoptate; un efort parlamentar este, să recunoaştem, cel puţin la fel de problematic ca un efort, să zicem, economic.

Primul-ministru român a scris acum două săptămîni conducerii celor două camere ale Parlamentului nostru solicitînd, pînă la data *summit*-ului de la Helsinki, adoptarea unor legi necesare. Ca o primă reacţie, cîţiva parlamentari au replicat că lista de legi care, în viziunea executivului, trebuie urgent adoptate este nerealistă pentru că nu ţine seama de timpul efectiv rămas pînă la 10 decembrie. În paralel, Guvernul a decis să-şi asume răspunderea în faţa Parlamentului pentru proiectul de lege privind Statutul Funcţionarului Public. Observăm, deci, o anume precipitare legislativă, o grabă care ascunde, ca orice grabă, o întîrziere.

Legi absolut necesare pentru europenizarea chipului României au tot fost amînate, de 10 ani, din cauza unui amestec paralizant de lene, dezinteres şi nepricepere. Întotdeauna, pentru România, priorităţile au fost altele decît forjarea unui sistem legislativ compatibil cu cel european. Legile, la noi, s-au născut din raţiuni electorale sau din inflamaţiuni neaoşiste. În plus, cîţiva „experţi" formaţi la şcolile de drept şi economie ale epocii trecute şi-au revărsat înalta lor competenţă, spre fericirea naţiei, în forma legilor numite „ale reformei". Ce a ieşit, vedem bine. În preajma examenului european pe care trebuie să-l susţină, România se prezintă ca un elev care îşi face temele în pauza de dinaintea orei la care va fi ascultat.

De ce nu putem să evoluăm normal, fără întîrzieri exasperante şi fără pripeli la limita infarctului? De ce legiuitorul nostru nu a fost în stare, timp de 10 ani, să edifice fundamentul juridic al statului de drept? Dacă pui unui parlamentar aceste întrebări îţi va răspunde, oftînd lucid, că Parlamentul şi Guvernul nu pot fi prea mult diferite de România în general; în fond, parlamentarii şi miniştrii sînt şi ei tot români. România şi românismul au devenit o scuză acoperitoare pentru ineficienţa politicienilor noştri. Pe lîngă faptul că aceste explicaţii sînt stupide, ele ar trebui să ne şi alarmeze. Conducătorii noştri, cei care ne cer votul, cei care îşi asumă, în bună măsură, destinul nostru, **nu** sînt mai buni ca noi. Atunci, firesc, te întrebi de ce trebuie ca **ei** şi nu alţii să conducă? Te întrebi, firesc, de unde au oamenii ăştia, care recunosc nu au nimic în plus faţă de marea masă de români, atîta neruşinare să pretindă a fi conducători?

Un politician trebuie să fie superior cel puţin mediei poporului din care face parte. Clasa politică este o elită; în ea merită să intre numai cei care, cu adevărat, sînt susceptibili să facă parte dintr-o elită. Cine nu îndeplineşte minimal această condiţie de superioritate nu trebuie să se apuce de politică. Cel care se apucă de politică ştiind că nu are datele esenţiale care să-l recomande pentru elită este un impostor. Explicaţia care ne este livrată de pe băncile Parlamentului pentru jalnicul peisaj politic-legislativ pe care îl vedem zilnic confirmă că majoritatea parlamentarilor sînt, cel puţin, improprii pentru locurile pe care le ocupă.

În final, îmi permit să anticipez puţin ceea ce unii vor spune după citirea acestui text. Am auzit adesea parlamentari care spun că presa nu trebuie să fie atît de dură cu ei pentru că aşa se minează credibilitatea celei mai importante instituţii dintr-o democraţie, care este Parlamentul, şi, în final, aşa se minează democraţia însăşi. Mă întreb ce trebuie să fie în mintea unui om care să se confunde pe el însuşi cu o instituţie şi, mai departe, o instituţie cu un tip de ordine socială sfîrşind prin a sugera că el incarnează acel tip de ordine. Paranoia sau prostia sînt printre explicaţii.

Sever VOINESCU

S A T U L

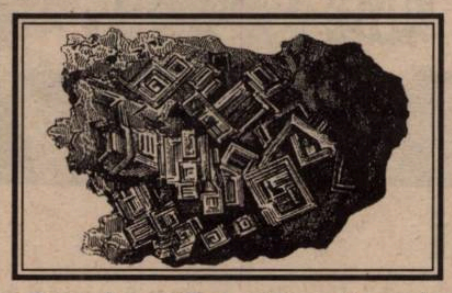

G L O B A L

Dorul de cenzură

În ultima vreme, mai multe întîmplări au readus în discuţie, sub diverse forme şi cu diverse nuanţe, *cenzura*. Consiliul Naţional al Audiovizualului a sancţionat de mai multe ori postul TV Atomic pentru „utilizarea cu obstinaţie a unui limbaj licenţios, suburban şi obscen", pentru „apologia alcoolului" într-un clip muzical şi a cerut eliminarea din program a desenului animat *SouthPark*; postul de radio PRO FM a fost sancţionat pentru limbajul considerat indecent; în Parlament s-a propus interzicerea sau chiar arderea în piaţa publică a unui manual de istorie; s-a încercat introducerea pe ordinea de zi parlamentară a unui nou proiect de lege a presei (cuprinzînd şi sancţiunile de rigoare). La aceste fapte se pot adăuga şi unele poziţii publice ale unor purtători de opinii (ziarişti, profesori) care, în chestiunea manualelor de istorie şi de literatură, s-au opus ideii de pluralism al interpretărilor, cerînd, eventual, anularea manualelor alternative şi revenirea la manualele unice, reprezentînd un punct de vedere „oficial".

În ciuda diferenţelor de nuanţe şi caz, toate aceste manifestări sînt fructul unui sentiment ce pare încă a domina societatea românească: acela că o instanţă „de sus" poate (şi trebuie) să facă ordine. În spatele acestui sentiment stă teama că societatea şi indivizii care o compun nu sînt în stare să se apere de ceea ce consideră că le dăunează, aşa încît responsabilitatea este delegată unei „instanţe supreme", unui organism al statului, cu rol de tătuc protector. Simplu şi eficient, în aparenţă, şi mai ales comod. Dar tot atît de înşelător. Cei care cred că Statul, cu instituţiile sale centrale, reprezintă o instanţă infailibilă, nu fac decît să-şi afirme propriile slăbiciuni, propria neîncredere în ei înşişi şi în societate; o societate încă dezorientată, e adevărat, şi care mai are multe de recuperat în plan moral pînă cînd va deveni stabilă şi decentă. Dar prin ce mijloace poate monitoriza un organism al statului spaţiul public pentru a-l putea „curăţa" de impurităţi? Şi în numele căror criterii o poate face, fără a ştirbi dreptul la libera exprimare? Se poate ocupa un asemenea organism cu stilistica şi hermeneutica, pentru a stabili dacă versul cutare dintr-un cîntec e o apologie sau o satiră ori dacă scenele violente dintr-un desen animat sînt parodice sau nu? Şi apoi, chiar dacă ajunge (hermeneutic vorbind) la vreo concluzie, o poate transforma în lege, ştiut fiind că arta permite nenumărate interpretări? Apoi, relaţia dintre artă şi morală a fost explicată, acum mai bine de un secol, în contra direcţiei de atunci a apropitarilor, chiristigiilor şi doamnelor cu patru ani de pension, de Titu Maiorescu, avînd drept „material didactic" comediile dlui Caragiale, pline de „exagerăţiuni". Fără a mai pune la socoteală că de-atunci şi arta, şi interpretarea ei s-au schimbat, să ne amintim (nu strică niciodată să ne amintim tot felul de banalităţi necesare) că terenul moralei e complicat, iar regimurile care au încercat, în acest secol, să propună ori să instaureze o nouă ordine morală n-au reuşit să-şi apere cetăţenii, ci doar să-i terorizeze.

E societatea noastră atît de fragilă încît să aibă nevoie de măsuri de protecţie? Foarte puternică nu este, în mod sigur, şi nici aşezată prea temeinic pe nişte principii şi norme (inclusiv morale) limpezi. Dar asta nu înseamnă că *a interzice* un produs mediatic ajută la ceva. Dimpotrivă. Societatea civilă (care înseamnă mult mai mult decît ceea ce se crede îndeobşte la noi) şi viaţa comunitară n-au cum să crească şi să-şi reintre în rolurile fireşti dacă Statul-tătuc se simte dator la tot pasul să intervină şi *să interzică*, în timp ce intervenţiile sale pentru susţinerea educaţiei şi a culturii sînt cu totul jalnice. Nu sînt un admirator de *hip-hop* (îi prefer oricînd pe „bătrînii" Frank Zappa sau Eric Clapton, mult mai nonconformişti şi mai „periculoşi", la o adică, decît „băieţii de băieţi"), dar nu pot să nu observ că „tinerii din ziua de azi" şi-au trăit copilăria în cei mai negri ani ai comunismului, iar adolescenţa în cenuşiul tranziţiei. Or, în muzica şi în textele lor, explicit sau subiacent, tocmai despre asta este vorba.

E cît se poate de adevărat, pe de altă parte, că vulgaritatea şi prostul gust sînt prezente la tot pasul. De la gunoaiele şi haitele de cîini dintre blocuri pînă la comportamentul unor politicieni, de la pozele cu morţi şi mutilaţi de pe prima pagină a ziarelor pînă la cetele de valutişti care te privesc strîmb la orice colţ, spaţiul nostru public comunică o tristă precaritate estetică şi o desăvîrşită rutinizare a urîtului. Dar a începe ordinea morală cu interzicerea unui videoclip şi a unui desen animat e ca şi cum ai suci gîtul găinii de supărare că struţul fuge prea repede şi, în plus, nici nu trăieşte pe-aici.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

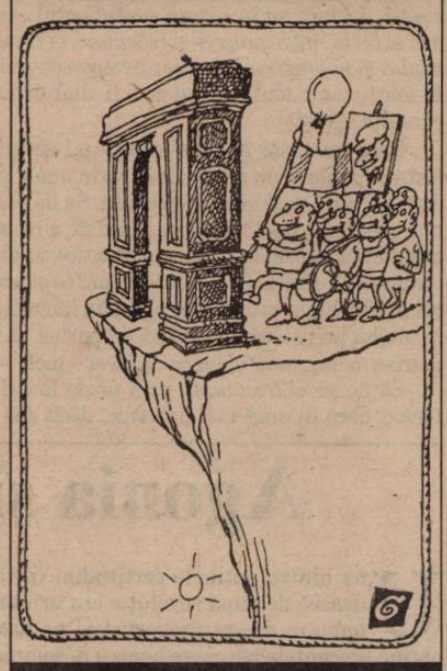

Desen de Ion BARBU

Economie

Bătălia cu inflaţia se amînă... în anul 2000

Deja am intrat în decembrie. Vine Crăciunul, vine Anul Nou, aşa că orice bătălie cu inflaţia, în acest an, a fost abandonată. S-a instalat resemnarea: în '99, inflaţia va trece peste 50 la sută. Va fi chiar pe undeva între 52 şi 56 la sută. Bătălia cu inflaţia va fi reluată abia în anul 2000, cînd ar urma să aibă loc o calmare accentuată a preţurilor. Prognoză: 25 la sută.

Sigur, apare o întrebare: această inflaţie calmă n-o vom plăti cumva cu o explozie a şomajului? Pe termen scurt e posibil! Pe termen mediu, însă, lupta împotriva inflaţiei constituie cea mai bună soluţie a menţinerii locurilor de muncă. Lucrurile nu pot fi însă simplificate. În ecuaţie sînt mai multe necunoscute. Alternativa inflaţie-şomaj nu poate fi absolutizată. Dar un dozaj neraţional ar putea avea consecinţe grave: şi inflaţie, şi şomaj.

Numeroase ţări, de-a lungul anilor, au avut şansa de a alege: inflaţie sau şomaj? State dintre cele mai dezvoltate au preferat să controleze inflaţia, chiar dacă preţul a fost şomajul de masă. La noi, opţiunile nu au fost tranşate la fel de simplu. Starea economică a ţării s-a caracterizat şi se caracterizează prin dificultăţi numeroase şi mari. Reţetele altora nu ne-au ajutat în nici un fel. Tiparele nu ni s-au potrivit. Orice fel de încercare de a aplica „etichete" s-a lovit, în cazul ţării noastre, de o sumedenie de particularităţi greu de definit. Şi cu atît mai greu de stăpînit.

De ce a urcat inflaţia în '99? Fiindcă s-au înmulţit neputinţele unui sistem economic lipsit de eficienţă. Dar şi o dezinflaţie bruscă, aşa cum se precizează pentru anul viitor, ar fi periculoasă dacă s-ar produce din cauza prăbuşirii puterii de cumpărare. Reducerea inflaţiei, de la cît va fi în acest an, de la 52 la 56 la sută, pînă la 25 la sută e de dorit să se facă pe alte căi: productivitate, eficienţă, reducere a costurilor de producţie. Şi, mai ales, trebuie evitate şocurile tip '97, cu un salt brusc al inflaţiei în sus, în martie, la 30,7 la sută, apoi cu un salt brusc în jos, în iulie, pînă la 0,7 la sută, după care a urmat un alt urcuş, spre toamnă-iarnă. Nimic nu este mai greu decît calibrarea masei de bani şi realizarea unor planuri de afaceri racordate la astfel de zigzaguri. Important este ca inflaţia să se împartă relativ egal în fiecare din cele 12 luni ale anului viitor.

În Uniunea Europeană, preţurile cresc cu 1-2 procente pe an. La noi, cresc cu 3-4 la sută... pe lună. O comparaţie ce ne aduce cu picioarele pe pămînt. Comparaţia cu Uniunea Europeană nu înseamnă numai o punere la încercare a orgoliilor. Pentru că noi nu ne întrecem cu ţările europene dezvoltate într-o competiţie de onoare. Peste 70 la sută din schimburile noastre comerciale sînt făcute cu aceste ţări. Şi, importînd sau exportînd, punem în relaţie directă inflaţia noastră cu inflaţia lor. Diferenţa nu poate să rămînă fără urmări. Desigur, în dezavantajul nostru. Diferenţa de inflaţie dintre noi şi ţările dezvoltate se reflectă pe piaţa noastră internă. Pînă la urmă, îmbracă forma unei presiuni active asupra cursului de schimb valutar. E normal ca leul să se deprecieze. Un curs leu-dolar echilibrat nu va fi posibil fără stabilizarea inflaţiei. Deocamdată, la noi, vulcanul inflaţionist nu s-a stins. Blocajul financiar, care potrivit unor date noi ar fi de 135.000 de miliarde de lei, continuă să reprezinte un factor de presiune. Chiar şi atunci cînd masa monetară nu creşte. Pentru că „se cumpără" mărfuri fără să fie plătite. Dacă vreodată va veni vremea reglării conturilor, debitorii fiind obligaţi să-şi plătească datoriile, sumele respective vor umfla costurile, în final se vor regăsi în preţuri şi vom avea iar inflaţie.

La o creştere economică sănătoasă va fi greu să ajungem fără o stabilizare a preţurilor. Chiar cu preţul şomajului.

Adrian VASILESCU

Poveşti suprapuse

Despre un rege şi despre uitare

În primii ani ai domniei sale, Carol I (viitorul *Rege al Independenţei* românilor) a avut, cu siguranţă, numeroase migrene şi nopţi albe. El părea prea rece, distant şi morocănos pentru această ţară, iar această ţară oferea prea multă patimă, relativism şi taifas acolo unde regele ar fi vrut să vadă muncă şi ordine. Mai ales războiul dintre Franţa şi Prusia de la 1870 era cît pe-aci să despartă ţara de domn – este foarte probabil că dacă Franţa ar fi învins (şi nu Prusia, cum s-a întîmplat spre surpriza Europei) şi istoria românilor ar fi apucat altă cale.

În timp lucrurile s-au mai aplanat, iar mulţi dintre cei care tipăreau (de 10 mai, ziua dinastiei şi a ţării) ziare cu chenar de doliu – care apăreau în vitrinele chioşcurilor chiar pe traseul dintre Mitropolie şi Universitate, în calea încruntatelor priviri domneşti, tocmai pentru a-i roade ficaţii lui Carol – au devenit apoi credincioşi ai tronului; însuşi năvalnicul Candiano Popescu, cel cu „republica de la Ploieşti" a urmat această evoluţie. Cu o excelentă Constituţie (din 1866), independentă (din 1877), devenită regat (din 1881), cu o obositor de dinamică viaţă politică (din Parlament şi din berăriile prin care se plimbă eroii lui Caragiale), România regelui Carol I arde cu repeziciune etape şi se înscrie, hotărît, pe calea modernizării trasată cîndva de Al.I. Cuza. Că veni vorba, una dintre victoriile lui Carol este legată tocmai de Cuza: regretul după domnul unirii de la 1859 pălea pe măsură ce ţării îi mergea mai bine; istoricul Iorga povesteşte undeva surpriza pe care a avut-o în momentul în care, după ce ţinuse – la inaugurarea statuii lui Cuza din Iaşi – un discurs foarte favorabil celui omagiat, a primit felicitări chiar de la regele Carol I, semn că acesta din urmă nu mai era gelos pe legenda înaintaşului său.

Ţara progresa, şi totuşi Carol I suferea: ca atare, inserţia sa în această nărăvaşă ţară nu a apucat niciodată să se împlinească. Să fie acesta motivul pentru care regele se simţea atît de bine în mijlocul armatei, acolo unde ordinea-i sărea în ochi, ca niciunde în altă parte în ţară? Sau motivul pentru care regele aştepta ca pe o izbăvire (în fiecare din ultimii săi ani de domnie) călătoria de zece zile cu iahtul pe Dunăre, de la Olteniţa la Galaţi, prilej pentru el de-a privi îndelung malul, mirîndu-se de frumuseţea sălbatică a acestei ţări de neînţeles?

Nu că nu s-ar fi încercat *românizarea* regelui. Au încercat-o poeţii curţii, au încercat-o genealogii (căutîndu-i regelui rude printre Basarabi şi Muşatini) şi au încercat-o şi istoricii (aducîndu-şi aminte de un strămoş al regelui care luptase la Nicopole, alături de Mircea cel Bătrîn *al nostru*). A încercat-o pînă şi regele: savantul Grigore Antipa (el însuşi alături de rege în acele plimbări pe Dunăre) povesteşte cum Carol, altfel foarte rezervat în preferinţe gastronomice, se îndrăgostise de borşul de peşte şi de crapul la proţap, într-atît încît trimisese bucătarii de la Palat să înveţe secretele direct de la pescarii dunăreni.

Domnia regelui român s-a închis în cerc, cu deziluzii a început, cu o deziluzie s-a sfîrşit: în august 1914, sfetnicii tronului au decis expectativa (şi istoria avea să le dea dreptate), deşi regele ar fi vrut intrarea în război de partea Germaniei, conform angajamentelor noastre trecute. Peste cîteva luni, în mijlocul unei nopţi de octombrie, regele – bolnav – s-a trezit; el şi regina Elisabeta au băut un ceai şi au împărţit un biscuit; apoi s-au culcat. Carol I, domn şi rege al românilor timp de 48 de ani, n-a mai deschis ochii niciodată.

După mine, amintirea unui astfel de rege nu ţine de convingeri – monarhice sau republicane –, ci de onestitatea faţă de trecut. Deci, nu mai am nici poftă şi nici spaţiu să comentez prezenţa regelui în recentul sondaj CURS sau faptul că aniversările legate de el din acest an (160 de ani de la naştere*, 85 de ani de la moarte) ne-au prins încleştaţi în sterile polemici cu subiect *istoric* – cică.

Adrian CIOROIANU

* La sfîrşitul săptămînii trecute, Muzeul Peleş din Sinaia a dedicat aniversării un foarte bun simpozion.

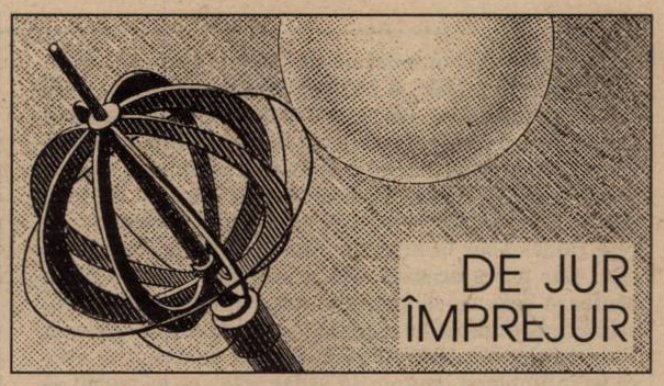

Compromisul Mitchell

Instaurarea unui guvern autonom nord-irlandez, bi-confesional, începînd de sîmbătă 27 noiembrie, ar putea însemna sfîrşitul unuia dintre cele mai durabile conflicte civile din Europa. În ultimul moment, fostul senator american George Mitchell a obţinut de la părţile combatante acordul asupra unui compromis satisfăcător pentru radicalii ambelor tabere. Armata Republicană Irlandeză va începe să predea armele în ziua instalării noului guvern, iar procesul – prevăzut a se încheia în luna mai a anului viitor – va fi supravegheat de un general canadian din fruntea unei comisii neutre de control. Probabil că înţelepciunea autorilor acestei complicate arhitecturi a clauzelor acordului de pace şi, în primul rînd, a lui George Mitchell, constă în tipul acesta de reglementare, în care neîncrederea părţilor este treptat stinsă prin prezenţa neutrilor binevoitori, siguranţe menite să sară de cîte ori un angajament nu este ţinut sau este ocolit. Pacea este încă departe, dar se poate spune că războiul s-a terminat.

Trimble, liderul protestant care a acceptat pacea, a fost serios contestat de radicalii din tabăra sa şi s-a instalat solid pe poziţia că nu va accepta să facă parte din guvern atîta timp cît organizaţia (IRA), braţul înarmat al colegilor săi de guvernare paşnică, nu predă armele. Există pericolul ca la prima neînţelegere – situaţie mai mult decît previzibilă – să apară şantajul represaliilor sîngeroase. Pe de altă parte, nimeni nu va putea fi vreodată sigur că IRA a predat într-adevăr toate armele. Şi în acest context ar putea fi compromisă reforma poliţiei locale (Ulster Constabulary Army), care prevede prezenţa obligatorie a catolicilor în forţele de ordine.

Este de înţeles de ce trîmbiţele victoriei nu se aud încă: Irlanda de Nord a fost scena multor starturi ratate. Într-un conflict în care Cromwell, Wilhelm de Orania, foametea de la mijlocul secolului XIX sînt încă personaje şi evenimente ale unui prezent continuu, este foarte dificil de reglementat viitorul. Aroganţa protestantă şi violenţa catolică alături de sprijinul irlandezilor din Statele Unite şi al sovieticilor sperînd în destabilizarea celei mai vechi democraţii europene au hrănit speranţele unei imposibile victorii. În anii '70 formaţiunile militare irlandeze se bucurau de respectul datorat celor mai iscusiţi teroriştii din mediul urban şi, alături de palestinieni, dădeau lecţii teoretice şi practice germanilor din Fracţiunea Armata Roşie şi italienilor din Brigăzile Roşii. Speranţele de extindere a conflictului pe teritoriul Marii Britanii au fost, pînă la urmă, zădărnicite de acţiunile unei poliţii iscusite, de devotamentul clasei politice pentru valorile democraţiei şi, nu în ultimul rînd, de refuzul opiniei publice de a se lăsa intimidată. Au fost, desigur, momente cumplite, marcate de suferinţa nevinovaţilor, aflaţi într-un loc nepotrivit la momentul nepotrivit. Au fost execuţii sumare mascate în întîmplări, erori judiciare şi brutalităţi dincolo de limitele admisibile. Dar nici o clipă puterea, considerată colonială, nu a aplicat pedepse colective şi oricît de ambiguă a fost poziţia Londrei şi a armatei britanice acţionînd în cele şase comitate, tratativele de pace au căutat o soluţie acceptabilă atît pentru majoritatea protestantă, cît şi pentru minoritatea catolică. Nu puteau fi încorporaţi, fără voia lor, cei un milion de protestanţi în Republica Irlanda, tot aşa cum jumătate de milion de catolici nu puteau fi părăsiţi fără garanţii de securitate şi egalitate.

S-a căutat şi iată că s-a şi găsit o formulă prin care Irlanda de Nord să poată colabora cu vecinul din Sud, fără a ieşi din Marea Britanie. Pacea din Irlanda de Nord este o consecinţă a încetării războiului rece, cînd a devenit evident că prin continuarea ostilităţilor nu poate fi obţinută nici o victorie. E momentul cînd IRA a realizat că este avangarda unei forţe dispărute de mult, iar, în aceste condiţii, majoritatea protestantă poate accepta un comportament democratic faţă de minoritate.

Pe harta atît de fluidă a conflictelor etnice şi religioase, Irlanda de Nord are deocamdată şansele să devină o insulă de pace. La nivelul principiilor, recentul acord nu conţine noutăţi faţă de prevederile anterioare. A sporit doar numărul victimelor: morţi, răniţi, vieţi deturnate de la sensul lor.

Conform unei balanţe a violenţei, în eternă căutare de echilibru, organizaţia separatistă bască, ETA, a anunţat că ridică armistiţiul autoimpus. Poliţia spaniolă se pregăteşte să facă faţă ameninţării. În vizită la Moscova, Yasser Arafat susţine cauza rusă împotriva cecenilor islamici, luptători pentru independenţă. În Somalia, statul a dispărut şi oamenii mor de foame sau în urma violenţelor tribale. În Kosovo, nu prea se înţelege ce fel de stat există, iar autoritatea internaţională condamnă violenţele războinării. Probabil nu s-a ajuns încă la acea oboseală care să poată impune pacea. Compromisurile sînt încă departe şi fostul senator Mitchell nu pare a fi interesat de bilete de avion pe aceste rute.

Magdalena BOIANGIU

Presa despre...

Liberul schimb

Organizaţia Mondială a Comerţului şi-a început propriul ciclu de negocieri însoţită de manifestaţiile unei revolte pe atît de masive, pe cît de mari sînt ambiţiile ei. Zeci de mii de contestatari – sindicalişti americani şi europeni, ecologişti şi militanţi pentru drepturile omului, agricultori francezi şi indieni – oameni veniţi din peste 20 de ţări, vor să-şi facă auzită vocea la Seattle, unde invitaţii oficiali intenţionează să definească un cadru pentru reducerea obstacolelor în faţa liberului schimb.

„Cînd a fost creată, acum cinci ani, Organizaţia Mondială a Comerţului, a fost salutată ca o soluţie pentru toate problemele ridicate de schimburile economice mondiale. Ea urma să vegheze asupra procesului de eliminare a barierelor dintre ţările a căror activitate economică s-a accelerat după sfîrşitul războiului rece, să se asigure că regulile comerţului sînt corect aplicate, să facă totul pentru ca libertatea schimburilor să se dezvolte de dragul prosperităţii planetei" – scrie *The Washington Post*. Apoi observă că acest program nu este acceptat de toată lumea: „Detractorii acuză organizaţia că deciziile ei influenţează negativ ocuparea forţei de muncă şi protecţia mediului, favorizînd drepturile şi profiturile întreprinderilor în dauna altor aspecte ale vieţii". Partizanii comerţului liber subliniază că o asemenea contestare va dăuna comerţului mondial, care este, totuşi, la originea accesului la un nivel de trai decent pentru milioane de oameni. „Ironia istoriei este că sute de milioane de oameni datorează îmbunătăţirea nivelului lor de viaţă expansiunii comerţului mondial, spune Robert Hormats, vicepreşedintele băncii *Goldman Sachs International*. Or, scepticii şi opozanţii sînt din ce în ce mai vizibili, în timp ce marea majoritate a beneficiarilor rămîne tăcută".

Beneficiile comerţului mondial rezultă din nişte calcule accesibile doar specialiştilor, în timp ce pierderile sînt evidente pentru oricine. Dar linia de despărţire între partizani şi contestatari este destul de greu de trasat, pentru că ea este ordonată de un instinct uman greu de codificat în reglementări şi legi: toţi participanţii la tratative vor ca ceilalţi să aplice riguros regulile comerţului liber şi să se supună efectelor concurenţei, în timp ce fiecare, la el acasă, doreşte să aibă dreptul de a aplica politici protecţioniste. „OMC a devenit un magnet al rezistenţei la globalizare atît pentru protecţioniştii de modă veche, cît şi pentru noii critici ai comerţului liber (...) Toţi aceştia resping constrîngerile impuse de regulile mondiale ale comerţului, care acum pot fi dictate de OMC – deşi, în acelaşi timp, ei vor să folosească această putere pentru a-şi realiza propriile lor scopuri" – *The Economist*, 27 noiembrie. Fiecare subiect creează noi linii de despărţire: „Politica agricolă a fost pe punctul de a împiedica încheierea rundei Uruguay. S-ar putea să se întîmple la fel şi acum. Statele Unite şi alte 16 ţări exportatoare de mărfuri agricole, printre care Australia, Canada şi Brazilia presează pentru o completă liberalizare. Vor micşorarea tarifelor, înlăturarea subvenţiilor interne şi mai ales desfiinţarea subvenţiilor la export, atît de folosite de Uniunea Europeană. Multe ţări în curs de dezvoltare, adesea dependente de exporturile agricole, au scopuri asemănătoare. Dar Uniunea Europeană, Japonia, Coreea de Sud, Norvegia şi Elveţia, toate cu fermieri foarte bine protejaţi, li se opun cu hotărîre".

Intenţia de a lega de tratativele comerciale reglementarea problemelor de mediu şi ale protecţiei sociale este pentru unii soluţia problemei, în timp ce alţii consideră că de-abia aşa se vor crea noi probleme. Economistul indian Jagdish Bhagwati avertizează în *Newsweek* că preocuparea pentru condiţiile de muncă este pură demagogie: „Clauza socială este o idee proastă, al cărei singur merit este că dovedeşte cît de contra-productivă ar fi impunerea de către OMC a unor reguli, fără legătură cu comerţul. Aşa cum a fost propusă, de către Statele Unite şi de către Franţa (printre alţii), ea defineşte normele minimale ale muncii, dreptul de asociere în sindicate şi renunţarea la munca prestată de copii. Regula este fructul alianţei între două grupuri: pe de o parte, sindicatele foarte puternice politic, partizane ale protecţionismului; pe de altă parte, organizaţiile de apărare ale drepturile omului, motivate moral. Se poate oare spera că jucătorii de poker care beau whisky şi îşi spun bancuri deocheate or să cînte în cor imnuri religioase? Dacă vor încerca, va fi o insultă pentru preocupările morale şi în acelaşi timp va fi frînată liberalizarea schimburilor comerciale". Dificultăţile vin de la faptul că în fiecare secţiune este un cor al armoniilor divine şi un grup de păcătoşi, iar opţiunile sînt sectoriale, nu naţionale. *The Economist*: „Ţările în curs de dezvoltare nu alcătuiesc defel un bloc monolitic, dar ele împărtăşesc în comun sentimentul că, orice ar promite Organizaţia Mondială a Comerţului, ţările bogate vor complota pentru ca propriile lor pieţe să rămînă închise. Şi, deşi după criza financiară din 1997-1999, ele au susţinut că se vor abţine de la închiderea pieţelor lor, acum se dovedeşte că nu prea au chef să liberalizeze în continuare. Sînt mai bine informate şi mai bine organizate decît în rundele anterioare, aşa că e mai puţin probabil că ar accepta un tîrg croşetat de America şi de Uniunea Europeană".

În adunări cum este cea de la Seattle se decid lucruri cel puţin la fel de importante ca acelea cuprinse în rezoluţiile ONU sau ale altor organisme colective cu mare vizibilitate. În organizaţii cum e OMC, într-adevăr cei bogaţi fac legea. Dar e important ca săracii să fie măcar de faţă. **(M. B.)**

Argument

Învăţăm din manualele de istorie despre Constituţiile din 1866 şi 1923 şi despre epocile pe care le-au întemeiat. Învăţăm despre prevederile acestor Constituţii şi rămînem cu impresia că ele s-au aplicat în cea mai mare parte. După ce istoria a început să o ia razna în 1938, despre Constituţia lui Carol al II-lea şi despre constituţiile comuniste am învăţat ca despre ceva ce a rămas doar la nivel de discurs, fără aplicare practică. Dar parcă această idee, care spune că mai puţin contează ceea ce se spune în actul fundamental decît ceea ce se întîmplă în practică, s-a păstrat şi în tratarea Constituţiei din 1991. Sîntem excesiv de atenţi la ceea ce se întîmplă şi omitem să vedem ceea ce ar trebui să se întîmple, conform unui act fundamental plebiscitat.

Considerăm de prea multe ori că avem anumite drepturi pur şi simplu de la natură, credem că ni se cuvin, că e ceva natural să putem critica puterea şi uităm că avem acest drept doar pentru că aşa scrie în Constituţie.

Aş dori să o aud de mai multe ori citată în discursurile publice şi nu numai atunci. Dacă interesul naţional, care este inevitabil vag prin esenţa lui, este adus în discuţie de mult mai multe ori atunci cînd se legitimează diverse acţiuni, o constituţie scrisă şi concretă este amintită mai mult atunci cînd vrea să se diabolizeze adversarul.

De ce nu a putut elita politică românească postrevoluţionară să ajungă la un acord asupra unui act fundamental care să ne patroneze evoluţia, aşa cum s-a întîmplat în Spania după Franco? Iată o întrebare la care se poate răspunde în diverse moduri. Cert este că s-a întîmplat ceva asemănător căii franceze. De Gaulle, nevoit să scoată ţara din marasmul unei structuri instituţionale ineficiente, a creat o constituţie prezidenţialistă negată vehement de socialişti, iar Mitterand a ajuns să fie un preşedinte de succes pe baza ei. La fel, în România s-a ajuns la o integrare tacită, în limitele unei constituţii pe baza căreia guvernează politicieni care nu au votat-o.

Din păcate, referendumul din 1991 nu a marcat acel moment de tragere a unei linii, nu au spus toţi atunci: „punct şi de la capăt", nu s-au pus de acord asupra unor principii minimale care să rămînă indiscutabile.

Pînă una-alta, tot ce am cîştigat pînă acum ne este garantat sau ocrotit de Constituţia de la 8 decembrie 1991 şi o putem critica pentru că ea ne dă acest drept. Spiritul critic cîştigat atunci ne îndeamnă să punem în discuţie, să aducem în forul ideilor publice dezbateri asupra a ceea ce avem bun şi a ceea ce avem perfectibil în Constituţie. Voci din mai multe părţi se fac auzite pentru astfel de modificări. Iniţiativele partidelor politice au început să răsară, remarcîndu-se pînă acum PNL şi UFD; cîte şanse de reuşită au aceastea rămîne de văzut.

Nu e greu să ne imaginăm că peste cincizeci de ani manualele de istorie vor vorbi de epoca de după Constituţia de la 8 decembrie 1991 şi copiii vor învăţa despre prevederile acesteia mai mult decît despre evenimentele care se petrec acum. (**C. G.**)

Florin ABRAHAM
doctorand în istorie, Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj Napoca

Românii şi constituţionalismul

Fapt senzaţional: România a avut într-un interval de numai 125 de ani (1866-1991) 7 constituţii, dintre care 3 democratice şi 4 autoritarist-totalitare. SUA au de peste 200 de ani o singură constituţie federală, iar Anglia nu are un act constituţional unic ci o succesiune de norme constituţionale care întemeiază o tradiţie democratică foarte serioasă. Se poate stabili, astfel, o legătură între numărul de constituţii pe care îl are un stat şi soliditatea regimurilor sale politice.

Actele juridice cu valoare constituţională ale României nu sînt „original româneşti" (deşi apărătorii lor le-au caracterizat drept autentic româneşti, iar cei care le-au repudiat au făcut-o pentru că sînt străine de spiritul românesc), ci sînt inspirate sau copiate după modele străine. Care sînt consecinţele acestui tip de geneză a actelor constituţionale asupra traiectului istoric al României vom încerca să punem în evidenţă în cele ce urmează.

O primă constatare este aceea că elitele politice care au impus o anumită constituţie au făcut acest lucru pornind de la un model constituţional specific suportului de putere externă real sau dorit la acel moment. Astfel, cum Franţa a fost sponsorul creării statului român la 1866, a fost luată ca model constituţia belgiană, iar România a fost văzută ca o „Belgie a Orientului". După 1918, tot Franţa a fost susţinătorul cel mai puternic al creării României Mari, în consecinţă a fost reluată Constituţia din 1866 în 1923. În 1938 Carol al II-lea dorea o apropiere graduală de modelele fasciste, începînd cu introducerea unui regim autoritar în România. După al doilea război mondial suportul geopolitic al României îşi schimbă orientarea, dinspre Est, iar constituţiile comuniste din 1948, 1952, 1965 sînt copiate după modelul sovietic. În 1991 preşedintele Ion Iliescu dorea construirea în interior a unui regim politic după model francez, care să dea autoritate şefului statului, şi sprijinul european al preşedintelui socialist francez Mitterand.

A doua constatare este aceea că toate cele trei constituţii democratice au fost puternic contestate la momentul adoptării lor, dar apoi contestatarii lor au ajuns să guverneze pe baza acestora. Dincolo de conjuncturi istorice explicabile, de unde această frenezie a constituţiilor la români? Care sînt consecinţele acesteia în procesul de construire a naţiunii române moderne?

În fapt, toate constituţiile României de pînă acum au fost rodul unor viziuni politice partizane, care ocolesc consensul şi se bazează pe relaţii conflictuale, pentru impunerea unei situaţii politice strict contextualizate istoric şi nu pentru proiecţia în durată a unui proiect politic, a unui tip de naţiune. Un lucru semnificativ este că nici una din cele şapte constituţii nu este creată pe tiparele constituţionale anglo-saxone, ci latin sau sovietic. În timp ce culturile politice anglo-saxone pun un mare accent pe tradiţii, durabilitate, gradualism politic, un filon revoluţionar este imanent gîndirii politice latine şi ruseşti. De aceea, constituţiile de tip francez sînt foarte stufoase, rigoriste, greu de modificat şi nu permit adaptarea lor la diferite contexte istorice.

Şansa unei naţiuni constituţionale

Această sarabandă a constituţiilor, conjugată cu lipsa consensului asupra proiectelor actelor fundamentale, are mai multe consecinţe.

1) Imposibilitatea construirii unei naţiuni constituţionale. Cazul tipic de naţiune constituţională este naţiunea americană, ce s-a construit în jurul Constituţiei din 1787, iar principiile acesteia sînt internalizate de către americani, constituie un referent identitar. Pentru americanul din clasa de mijloc există o mîndrie a faptului că „din tată-n fiu" a respectat legea. Astfel de lianţi societali nu există în naţiunile aconstituţionale şi, din acest punct de vedere, „naţiunea" română este una pre-modernă (dacă definim modernitatea prin contractualism), deşi timpurile sînt ale postmodernismului. Există o sărbătoare, o Zi a Constituţiei, dar ea nu are capacitatea de a sacraliza un gest politic, aceasta rămîne doar la nivelul politicii oficiale şi ataşamentul emoţional pentru aceasta este foarte scăzut.

Românii au avut de trei ori şansa extraordinară, ultima dată în 1990-1991, de a începe construcţia unei naţiuni constituţionale, cu internalizarea valorilor constituţionale. Dar Constituţia României din 1991 nu este un veritabil contract între membrii naţiunii (deşi ea a fost votată prin referendum de majoritatea cetăţenilor României) ci este, ca de alte ori în istoria României, un vehicul politic pentru o parte a clasei politice.

2) Modalitatea conflictuală de adoptare a constituţiilor a generat o delegitimare a acestor acte fundamentale. Faptul că politicienii au contestat constituţiile şi apoi au guvernat pe baza acestora a condus la o pierdere a respectului pentru clasa politică în general şi nu este întîmplător faptul că în România politicienii sînt invidiaţi, adulaţi, eroizaţi, dar nu iubiţi. Degradarea condiţiei politicienilor în ochii electoratului a antrenat cu sine o puternică uzură a politicului, a încrederii în soluţiile democratice pentru societate, lipsa respectului pentru soluţiile legale şi pentru legalitate. Această anomie este una din cauzele slăbiciunilor naţiunii române. În cultura politică românească încrederea în autoritatea legii nu figurează printre elementele substanţiale. Faptul că nu există un ataşament faţă de dimensiunea politică a Constituţiei este demonstrat de ultimele sondaje de opinie care indică o puternică devalorizare a încrederii în domnia legii şi o tot mai acută nevoie de autoritate. Aceasta poate fi speculată şi transformată în autoritarism, dacă dinamica politicii internaţionale ar permite acest lucru.

Care dintre constituţii i-a făcut pe români să trăiască în modernitate? Care este „cea mai bună constituţie a României"? Sînt întrebări care nu pot fi ocolite şi care s-au pus de nenumărate ori în ultimul veac şi jumătate. În aceşti termeni pusă problema şi parcurgînd toate cele şapte texte constituţionale, am fi nevoiţi să afirmăm că actele fundamentale comuniste au fost cele mai democratice şi asigurau cele mai multe drepturi. Deci, doar textul constituţional este insuficient în caracterizarea unui sistem politic, ci trebuie analizată realitatea politică.

© S. Ivanoschi

Aplicare originală pentru o realitate asemenea

Controversele cele mai recente pun în cauză constituţiile din 1923 şi 1991. Disputa nu este doar una teoretică, ci face parte din lupta politică dintre fosta opoziţie de pînă în 1996 şi puterea acelei perioade. Cei care s-au coagulat în Opoziţie au construit un mit politic, acela al „vîrstei de aur" a democraţiei interbelice. Acesta este argumentat şi prin caracterul „ultrademocratic" al Constituţiei din 1923. Dar, ca o regulă a politicii interbelice, mecanismele democratice ale accesului la putere erau inversate: nu guvernul era un rezultat al parlamentului, ci invers. Şi în perioada interbelică, ca şi în această perioadă de tranziţie, Parlamentul a fost golit de conţinut prin transformarea funcţiilor sale constituţionale, devenind un auxiliar al puterii executive şi al grupului restrîns de lideri ai partidelor politice parlamentare. Aşadar, se poate vorbi de „democraţii constituţionale" în temeiul actelor fundamentale şi de „democraţii originale" privind realitatea politică.

Una dintre modalităţile cele mai perverse de eroziune a încrederii în valoarea constituţionalismului este cea a mecanismelor aconstituţionale de luare a deciziilor. Cel mai recent exemplu este proaspăt defunctul Consiliu de Acţiune şi Luptă Contra Corupţiei. Acest tip de organism consultativ-decizional, lipsit de mijloace de acţiune, nu face decît să paralizeze, să delegitimeze instituţiile abilitate constituţional cu diferite sarcini. Măreşte lipsa de transparenţă a deciziilor politice şi determină o subminare a statului de drept.

Naţiunea modernă română este, la scară istorică, de dată relativ recentă, iar experienţele sale constituţionale, deşi numeroase, nu au reuşit încă să producă o naţiune constituţională. Procesele de integrare europeană vor lansa numeroase provocări pentru construirea unei culturi politice centrate pe legalitate şi a unei naţiuni constituţionale. Vor reuşi românii să se integreze într-un astfel de spaţiu cu naţiuni constituţionale consolidate? Nu cred că putem face în acest moment predicţii serioase, dar cred că o clasă politică responsabilă ar trebui să acţioneze în acest sens. Este clasa politică românească suficient de matură?

Articolul 148

1) Dispoziţiile prezentei Constituţii privind caracterul naţional, independent, unitar şi indivizibil al statului român, forma republicană de guvernămînt, integritatea teritoriului, independenţa justiţiei, pluralismul politic şi limba oficială nu pot forma obiectul revizuirii.

2) De asemenea, nici o revizuire nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor şi a libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor sau a garanţiilor acestora.

3) Constituţia nu poate fi revizuită pe durata stării de asediu sau a stării de urgenţă şi nici în timp de război.

Constituţia României

Cristian PREDA
consilier la Preşedinţia României

6-9 septembrie 1996

– pe urmele unei contestaţii –

În dimineaţa de 6 septembrie 1996, împreună cu H.-R. Patapievici, Alexandru Paleologu, Octavian Paler, Ştefan Augustin Doinaş, Dan Grigore, Ştefan Câlţia, Radu Filipescu, Rodica Palade, Sorin Antohi şi Cristian Comănescu, am redactat forma finală a unei contestaţii referitoare la candidatura lui Ion Iliescu la alegerile prezidenţiale din acel an. Scrisesem textul contestaţiei cu o noapte înainte, după ce studiasem mai multe săptămîni prevederile Constituţiei şi ale legilor anterioare ei care stabileau cum anume se exercită funcţia supremă; citisem cu mare atenţie şi cursurile universitare ale juriştilor care făceau parte din Curtea Constituţională, chemată să se pronunţe asupra contestaţiilor, căci speram să îi convingem pe judecătorii Curţii cu propriile lor argumente. Contestaţia noastră pleca de la un raţionament diferit de cel prezent în alte contestaţii depuse atunci: pe scurt, susţineam că de la adoptarea Constituţiei prin referendum, pe 8 decembrie 1991, şi pînă la alegerile din 1992, Ion Iliescu exercitase deja un mandat constituţional. Într-adevăr, Actul fundamental din 1991 nu preciza ca imperativă durata de patru ani a mandatului şi, pe de altă parte, ni se părea absurd să se susţină că în perioada dec. 91-sept. 92 fostul preşedinte al României ar fi guvernat în absenţa reglementărilor constituţionale intrate în vigoare. Eram cu toţii convinşi că avem dreptate; pe de altă parte, ne dezamăgise faptul că politicienii nu se angajaseră în dezbaterea constituţională, declarînd că Iliescu trebuie înfrînt la urne, şi nu la Curtea Constituţională, ca şi cum consultarea urnelor s-ar putea face în dispreţul consultării Legii. Abandonul politicienilor ne-a ajutat totuşi să descoperim un sens al acţiunii civice nebănuit pînă atunci: ne-am dat seama, de fapt, care e importanţa Constituţiei şi a instituţiilor. În mod paradoxal, pesimismul vehiculat de unele gazete, în loc să ne descurajeze, ne-a stimulat.

Tot pe 6 septembrie, la orele prînzului, am depus, însoţit de Radu Filipescu, respectiva contestaţie la Biroul Electoral Central, aflat în clădirea Sălii Palatului. Ţin minte foarte bine figurile funcţionarilor care au înregistrat contestaţia: ne priveau cu un amestec de repulsie şi de milă. Toate gesturile lor încercau parcă să ne convingă că îi obosim şi le complicăm viaţa. Cu voce cazonă şi cu acea indescriptibilă plictiseală a funcţionarului care a supravieţuit comunismului, ei voiau să ne arate că sîntem lipsiţi de putere, chiar în momentul cînd noi ne exercitam drepturile care decurg din cetăţenie.

Pe 7 septembrie, Biroul Electoral Central a trimis contestaţia la Curtea Constituţională. Aceasta s-a reunit două zile mai tîrziu, fără a-i mai convoca pe semnatarii contestaţiei sau pe Ion Iliescu, sub motivul că decizia trebuia luată în 48 de ore. Magistratul-asistent Maria Bratu a rezumat contestaţia, enumerînd motivele expuse. După care, conform procedurii Curţii, procurorul Virgil Firuleasa a argumentat lipsa de temei a contestaţiei, declarînd că perioada scursă de la 8 decembrie 1991 la alegerile din 1992 nu constituie un mandat. În consecinţă, domnul Firuleasa a solicitat Curţii să respingă contestaţia. Membrii Curţii (7 judecători şi preşedintele Ioan Muraru) au discutat apoi pe marginea contestaţiei, arătînd că perioada în cauză nu poate fi un mandat întrucît mandatul ca „instituţie" (aşa se exprima Curtea) a fost inventat în 1991, dar există ca fapt abia la alegerile din 1992. Aşa cum arată Hotărîrea nr. 3 din 9 septembrie 1996, din care am extras şi informaţiile de mai sus, membrii Curţii au decis, în unanimitate, lipsa de temei a contestaţiei.

Această hotărîre nu a fost făcută publică prin presă. Curtea a considerat probabil că e suficientă informaţia oferită cu o zi înainte, atunci cînd se respinsese o contestaţie redactată, în numele Alianţei Civice, chiar de către cel care ocupă acum fotoliul de preşedinte al Curţii, Lucian Mihai. Am aflat totuşi că, pînă la publicarea în Monitorul Oficial, conţinutul hotărîrii putea fi obţinut, doar „pe bază de buletin", de la sediul Curţii şi numai de cel care semnase primul contestaţia. M-am dus aşadar la Palatul Parlamentului, care găzduieşte Curtea, şi, după cîteva umilinţe produse de aroganţa paznicilor şi de indolenţa funcţionarilor, am intrat în posesia unei copii a documentului oficial. Am sperat, pînă în ultima clipă, că hotărîrea Curţii ne e favorabilă. Ţin minte că atunci cînd am citit textul mi s-a părut absurd că lucrurile nu stăteau aşa.

Decizia Curţii nu poate fi contestată şi, indiferent de sentimente şi de convingeri personale, ea e parte a jurisdicţiei constituţionale. Speculaţiile făcute pe această temă sînt penibile. Aşa cum sînt, de altminteri, şi alegaţiile unor apropiaţi de-ai lui Ion Iliescu, care au sugerat că puterea actuală ar dori să blocheze, prin Curtea Constituţională, o nouă candidatură a fostului preşedinte în 2000.

Nu pot să închei fără a reaminti şi lucrul care m-a frapat cel mai mult în toamna lui 1996, în discuţiile pe marginea candidaturii. Eram invitat la un post de radio, pentru a explica demersul făcut la Curtea Constituţională. În studio a sunat la un moment dat un jurnalist care mînuia cu mare abilitate limba de lemn a vechiului regim. Jurnalistul a ţinut să ne spună că sensul Constituţiei nu poate fi discutat decît de către jurişti. În opinia sa, societatea politică exista doar pentru deţinătorii unei diplome a Facultăţii de Drept. Iată un lucru cu totul fals: căci Constituţia nu devine vie dacă e citită (doar) de către jurişti, ci dacă e o referinţă pentru fiecare cetăţean.

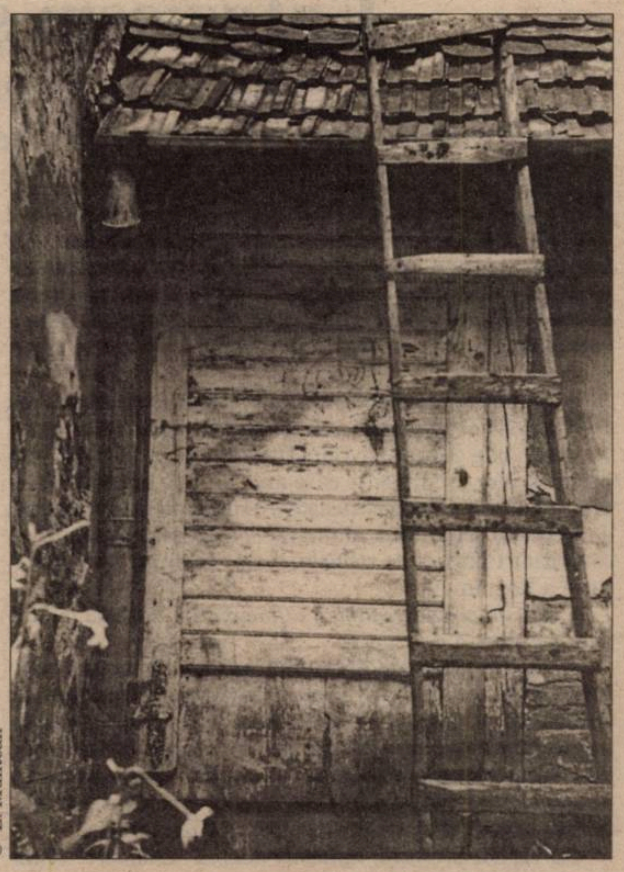

© L. Muntean

Articolul 41

1) Dreptul de proprietate, precum şi creanţele asupra statului, sînt garantate. Conţinutul şi limitele acestor drepturi sînt stabilite prin lege.

2) Proprietatea privată este ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular. Cetăţenii străini şi apatrizii nu pot dobîndi dreptul de proprietate asupra terenurilor.

Constituţia României

Impresii constituţionale

● Sînt constituţii care mi-au produs emoţii de acelaşi tip ca şi catedralele. Amintesc, de pildă, Magna Charta Libertatum cu urmaşele ei, Petition of rights şi Habeas Corpus (corect considerate drept adevărate pacturi constituţionale), Constituţia Statelor Unite ale Americii, Constituţia franceză din 1791 sau cea a României din 1923. Vreau să spun că, uneori, citirea anumitor constituţii îmi reaminteşte, proustian, senzaţia plimbării pioase prin catedrale. Mi s-a întîmplat nu o dată ca, la lectură, să simt într-o constituţie, ca şi în catedrale, măreţia copleşitoare şi vocaţia eternităţii, simetria ameţitoare şi excelenţa spiritului uman. Şi, la fel ca şi în unele catedrale, simt că în unele constituţii se odihneşte Dumnezeu însuşi. În fond, Dumnezeu este supremul legislator. Din punctul de vedere al performanţei umane, nu văd cu ce este mai prejos Constituţia Statelor Unite ale Americii faţă de catedrala din Reims. Amîndouă mi se par a fi creaţii de geniu, care mărturisesc despre puterea speciei umane. Şi constituţiile şi catedralele mi se par a fi, pînă la un punct, realităţi de acelaşi tip. Ceea ce le aseamănă este aerul lor mistic, căutarea echilibrului şi încercarea de sfidare a duratei. Nu poţi să nu te simţi ca în faţa unei taine cînd vezi arhitectura perfect echilibrată şi eficientă a unui stat edificat pe o constituţie înţeleaptă.

Apropierea dintre catedrale şi constituţii poate părea unora forţată. Dar nu vorbea Atenianul din *„Legile"* lui Platon despre suflet ca despre un stat mai mic? Atunci de ce să nu vorbim despre o constituţie ca despre o catedrală a normativismului?

● Din 1791 încoace, orice constituţie cuprinde obligatoriu cel puţin trei părţi. Prima este lista drepturilor recunoscute cetăţenilor statului. A doua este arhitectura fundamentală a statului însuşi, incluzînd desenarea şi calibrarea puterilor statului, dar şi arătarea mijloacelor de acces la aceste puteri. A treia este descrierea mecanismului prin care constituţia poate fi revizuită, adică modificată. O constituţie este, aşadar, o viziune filozofică (în prima parte) amestecată cu pragmatism (în a doua parte) şi cu înţelepciune (în a treia parte). Partea a treia are, parcă, rolul de a păzi integritatea amestecului de viziune largă şi spirit politic reprezentat de alăturarea primelor două părţi.

Creativitatea spiritului uman aproape se epuizează în această concentrare de ideal şi concreteţe, de general şi specific, de regulă şi excepţie.

● Miza oricărei constituţii este, în primul rînd, o ordine. Ordinea constituţională a unei societăţi este cel puţin la fel de importantă ca ordinea ei morală. Mai mult, cînd ordinea morală este imposibil de instaurat, ultima soluţie este instaurarea unei ordini constituţionale. De la ordinea constituţională se poate trece la edificarea unei ordini morale viabile. Cred că, general vorbind, acesta este proiectul după care ar trebui să se mişte societatea românească. Comunismul a distrus aproape complet reperele morale, în jurul cărora societatea se coagula ordonat. Ordinea constituţională a rămas singurul tip de ordine posibil pentru noi. Dacă ratăm şi această încercare de ordonare civilizată a lumii noastre, atunci nu ne mai rămîne nimic de făcut.

Lucrurile nu sînt, însă, atît de simple. O ordine constituţională nu se poate impune decît dacă are fundament etic. Mai exact, constituţia însăşi trebuie să fie respectabilă din punct de vedere moral. Elita politică, cea care stabileşte, de regulă, ce anume este prevăzut într-o constituţie, trebuie să ştie că printr-o lege, cu atît mai mult prin legea fundamentală, se promovează o etică. Astfel, creatorii de constituţii trebuie mereu să se întrebe asupra eticii pe care o induce textul constituţional la care lucrează.

● Modificarea actualei noastre Constituţii este un subiect atît de fierbinte încît a devenit un fel de permanenţă a dezbaterilor constituţionale. Eu însumi am scris atît de mult despre asta, încît apropiaţi de-ai mei mi-au atras atenţia că încep să repet enervant aceleaşi lucruri. Cred că legea noastră fundamentală trebuie modificată. Şi cu cît va fi modificată mai curînd, cu atît mai bine. Sistemul electoral, atribuţiile Curţii de Conturi, structura Parlamentului, delegarea legislativă, procedurile de revizuire a Constituţiei sînt punctele în care o nouă gîndire trebuie să apară. La fel, am mai spus-o, prevederile referitoare la proprietate trebuie amendate. Au apărut, însă, şi propuneri cu care nu pot fi de acord. De pildă, reintroducerea pedepsei cu moartea sau federalizarea statului. Dar toate aceste discuţii nu pot face decît bine, iar juriştii ar trebui să fie fericiţi – discuţia aprinsă, chiar pătimaşă despre Constituţie este cea mai bună dovadă că Constituţia este vie. Nu îmi amintesc despre asemenea discuţii referitoare la ultima constituţie comunistă.

● Nu pot fi de acord cu cei care spun că numai specialiştii au legitimitatea să se pronunţe despre modificarea Constituţiei. Ca şi cum legea fundamentală a statului nu ar fi o problemă a tuturor cetăţenilor, ci doar a doctorilor în drept constituţional.

Acest elitism este cu atît mai caraghios cu cît mulţi dintre actualii „exclusivişti" sînt foştii adulatori ai constituţiei comuniste din 1965. Vorbesc, deci, de acei „specialişti" care îţi explicau savant cum o constituţie care nu permite pluripartitismul este o constituţie democratică şi argumentau irefutabil că principiul separaţiunii puterilor în stat este perimat şi reacţionar.

● Astăzi, toată lumea vorbeşte despre „mandat". Miniştrii au un mandat, la fel parlamentarii, politicienii aleşi în diferite funcţii sau funcţionarii publici însărcinaţi cu o anumită misiune exercită un mandat. Întregul stat, ca instituţie, este alcătuit din persoane care au un mandat. Adică au un timp limitat la dispoziţie în care trebuie să facă ceva anume. Puţini ştiu că ideea acestui gen de mandat (numit de specialişti „mandat de drept public") aparţine romanilor. În anul 27 a.Chr., împăratul Octavian a promovat un fel de reformă administrativă împărţind provinciile romane în provincii *pacatae*, adică liniştite, şi provincii *impacatae*, adică provincii în care existau tulburări. Provinciile *impacatae*, care erau cele mai nou cucerite (aşa cum va deveni, mai tîrziu, Dacia în vremea împăratului Traian), erau direct conduse de împărat, în vreme ce cele *pacatae* aparţineau Senatului. Împăratul îşi guverna provinciile printr-un *legatus Augusti propraetore*, adică printr-un „mandatar". Jurisconsulţii romani erau de acord, de pildă, că la moartea împăratului funcţia unui *legatus propraetore* înceta pentru că a încetat din viaţă mandantul şi că prelungirea acestei funcţii nu se putea face decît prin desemnarea sa ca guvernator de către noul împărat. Mandatul, construcţie juridică care şi-a dovedit pe deplin eficacitatea în dreptul privat, a fost extins, astfel, şi în dreptul public. Geniul juridic al romanilor mă uimeşte mereu.

Sever VOINESCU

Entuziasm şi divergenţe

– interviu cu domnul Ion VIDA, expert în Comisia de redactare a proiectului de Constituţie a României –

Dacă s-ar pune o întrebare într-un sondaj de genul: „Ce ţineţi minte din anul 1991?", cred că cei mai mulţi dintre români s-ar gîndi la mineriade. Cîţi dintre noi mai ştiu astăzi data la care s-a votat Constituţia? Despre cum era atmosfera atunci şi cum s-a născut actul la care ne raportăm cu toţii, am încercat să aflăm de la unul dintre cei care au participat direct la naşterea Constituţiei.

Vă mai amintiţi care era atmosfera de lucru atunci, în 1990-1991, dat fiind evenimentele politice tumultoase?

Lucrările Adunării Constituante s-au derulat sub marca acelor evenimente care au avut loc, în special cele din iunie 1990. După ce aceste evenimente s-au terminat a început şi activitatea Adunării Constituante, practic s-a constituit Comisia de redactare a proiectului de Constituţie a României.

Climatul politic instabil a influenţat în vreun fel munca dumneavoastră de atunci?

Aş spune că, dimpotrivă, din momentul în care Adunarea Constituantă s-a format am asistat la un anumit entuziasm al tuturor forţelor politice, la o dorinţă de a adopta o Constituţie a României cît mai repede şi de o cît mai bună calitate, racordată la standardele europene, acesta fiind un obiectiv major al tuturor celor care au participat la elaborarea noii Constituţii a României.

Au existat presiuni, influenţe asupra Comisiei? Chiar în ceea ce priveşte timpul.

Au existat anumite influenţe, nu pot să spun că nu au existat. Aceste influenţe, însă, au fost de alt gen, nu datorate presiunii timpului. O limită temporară era stabilită prin chiar decretul 92 care stabilea ca obiectiv pentru Adunarea Constituantă elaborarea Constituţiei, deci practic, dacă nu se elabora în termenul prevăzut de acest decret, Parlamentul se dizolva şi trebuia să se formeze o nouă Adunare Constituantă. Presiunile care au existat veneau din partea diferitelor persoane, diferitelor partide şi grupări politice care doreau să-şi promoveze în noua lege fundamentală a României anumite interese distincte de cele care consider eu că ar fi trebuit să fie interesele întregului popor, ale naţiunii române. Dar, desigur, acestea presiuni veneau pe un cadru legal, ele îmbrăcau forma amendamentelor care au fost examinate de către Comisia de redactare a proiectului de Constituţie şi în cele din urmă au fost supuse votului în Adunarea Constituantă.

Vă mai amintiţi cam în ce constau aceste amendamente?

Trebuie să vă spun de la bun început că în raportul final al acestei comisii au fost analizate peste o mie două sute de amendamente. Deci, numărul acestor interese care se vroiau a fi incluse în Constituţie este de la bun început impresionant. Aş putea să arăt printre altele dorinţa guvernului de atunci de a se bucura de o anumită protecţie. Îmi aduc aminte ca şi astăzi că a existat un ministru care a venit în comisie pentru a cere ca în Constituţie să se scrie un text distinct în virtutea căruia miniştrii să nu răspundă niciodată juridic pentru faptele pe care le săvîrşesc în exercitarea mandatului. Desigur că o asemenea prevedere este o aberaţie din punct de vedere constituţional şi nu putea fi admisă, nu există niciunde un guvern care să nu fie responsabil şi politic în faţa Parlamentului şi juridic în faţa instanţelor judecătoreşti.

Cîte din cele o mie două sute de amendamente au fost admise?

Numărul celor admise a fost foarte redus, cred că în jur de cincizeci-şaizeci.

Atunci cît de mult se regăseşte textul elaborat de Comisie în textul final?

Aproape în totalitate, dar aş vrea să spun un lucru pe care multă lume îl uită astăzi, Constituţia noastră a fost elaborată în două faze. Într-o primă fază au fost elaborate tezele de redactare a proiectului de Constituţie. Aceste teze au fost dezbătute în Adunarea Constituantă, aici au fost remodelate într-o măsură extrem de mare şi apoi, pe baza deciziilor Adunării Constituante, s-a trecut la redactarea proiectului propriu-zis al Constituţiei. Vreau să zic că între teze şi proiectul de constituţie există o diferenţă extrem de mare. Tezele aveau în vedere inclusiv varianta unui parlament unicameral, proiectul de Constituţie a avut în vedere numai varianta unui parlament bicameral, pentru că asta a fost decizia Adunării Constituante. În teze s-a pus un accent deosebit pe diferenţierea atribuţiilor celor două camere, în eventualitatea că va fi un parlament bicameral, în schimb, în proiectul de constituţie aceste deosebiri au dispărut rînd pe rînd din multiple cauze. În primul rînd a existat o opoziţie ca una din camere să aibă alte atribuţii decît cealaltă, Senatul nu a acceptat sub nici o formă ca el să fie mai puţin important decît Camera Deputaţilor. Din această luptă dintre cele două camere a ieşit forma actuală, criticată pe drept, a Parlamentului, în care cele două camere au aceeaşi legitimitate şi aceeaşi competenţă.

Inevitabil, dumneavoastră sînteţi un om legat de Constituţie. Credeţi că există în România un spirit al Constituţiei, există la noi un spirit constituţional?

Aceasta este una dintre problemele cele mai interesante nu numai pentru cei care studiază dreptul constituţional, ci şi pentru politologi, sociologi şi alţii. Eu consider că realizarea unui asemenea spirit este un proces de durată. Cred că încă ne aflăm la începuturile acestui proces, şi realizarea lui presupune trecerea a încă unor ani buni. Spun acest lucru pentru că observ la ora actuală un anumit dezacord, o anumită persiflare a acestei Constituţii în rîndul diferitelor categorii de intelectuali. Dar cele mai acerbe critici nu vin din partea specialiştilor ci din afară, nu de la juristi preocupaţi de problemele constituţionalismului. Or, asemenea critici sînt multe dintre ele neîntemeiate, după părerea mea, pentru că se uită în primul rînd faptul că ceea ce scrie în Constituţie este în primul rînd voinţa unei Adunări Constituante primare şi faţă de această voinţă primară toate celelalte voinţe derivate, toate celelalte voinţe create pe parcursul aplicării Constituţiei trebuie să fie concordante cu prima. De aceea, atunci cînd unii critică Constituţia pentru că Parlamentul este aşa sau este altfel decît îl doresc dînşii, cînd critică alte dispoziţii ale Constituţiei uită faptul că e uşor să critici, dar să realizezi ceva constructiv în condiţiile politice actuale este extrem de dificil. Deci o modificare a Constituţiei care să dea satisfacţie acestor interese nou apărute, după intrarea ei în vigoare este teribil de greu de realizat. Să nu uităm că o astfel de modificare presupune un acord politic aproape total între forţele reprezentate în Parlament. Pentru ca un proiect de modificare să treacă de o cameră, trebuie să treacă cu o majoritate de două treimi, iar în cazul în care există divergenţe între cele două camere, proiectul unei legi constituţionale trebuie să fie adoptat în şedinţa comună a celor două camere cu o majoritate de trei pătrimi. Aceste majorităţi impuse de Adunarea Constituantă sînt foarte greu de realizat în condiţiile de astăzi.

Dar vedeţi că în ultima vreme au apărut proiecte de modificare iniţiate de unele partide.

Unele dintre aceste proiecte pornesc de la o evidentă necunoaştere a prevederilor constituţionale. Şi-am să vă dau un singur exemplu: este vorba de modificarea acelor articole care, spun autorii propunerilor de modificare, că nu ar garanta proprietatea. Acest lucru este fals, pentru că în Constituţie nu trebuie garantată proprietatea ci dreptul de proprietate. Eu nu pot să garantez proprietatea cuiva care nu o are ci pot să garantez dreptul de proprietate cuiva care are bunuri asupra cărora îşi exercită dreptul de proprietate, iar acesta este garantat. Să presupunem că prin absurd se va ajunge la adoptarea unui proiect de lege constituţională prin care se va spune prin Constituţie că proprietatea este garantată, în practică nu se va schimba absolut nimic în raport cu dispoziţiile actuale. În aceste condiţii demersul respectiv este inutil, pentru că rezultatul pe care îl urmăresc dînşii este deja realizat prin actuala configuraţie a legii fundamentale.

Alte propuneri vizează introducerea pedepsei cu moartea în anumite circumstanţe.

Este şi aceasta o propunere anacronică. Astăzi tendinţa în toate statele lumii nu este de a introduce pedeapsa cu moartea, ci dimpotrivă, renunţarea la ea, pentru că s-a dovedit prin studii că introducerea ei nu duce la scăderea criminalităţii. Mai mult, prin natura ei inumană, această pedeapsă poate duce la consecinţe ireparabile.

Un alt articol care începe să fie contestat în mediul intelectual este chiar articolul unu. Această formulă „stat naţional, suveran şi independent, unitar şi indivizibil" este considerată arhaică, neconsistentă cu integrarea europeană.

Această formulă nu este izvorîtă dintr-o voinţă arbitrară a membrilor Adunării Constituante sau a Comisiei de redactare. Ea porneşte în primul rînd de la tradiţiile constituţionale româneşti care au fost marcate de Constituţiile din 1866, 1923, chiar cea din 1938. În toate au fost prezente aceste caractere ale statului român. Pe de altă parte, dincolo de tradiţia românească care a fost avută în vedere la redactarea Constituţiei, s-a ţinut seama de modul de redactare în diferite constituţii europene. Vreau să vă spun că problema suveranităţii naţionale, a caracterului suveran al statului există peste tot în constituţiile care au fost redactate în state unitare, independente. Aş vrea să vă dau exemplul Constituţiei Franţei care vorbeşte de suveranitatea naţională, la fel în Spania, Italia. Chiar acolo, în sînul Uniunii Europene, constituţiile nu neagă suveranitatea naţională ci o afirmă.

Totuşi, acolo au început să modifice constituţiile în ceea ce priveşte caracterul unitar, în sensul facilitării autonomiilor regionale.

Între caracterul unitar al statului şi autonomia locală nu există incompatibilitate, problema autonomiei este una administrativă. Dar problema caracterului unitar al statului este una politică, de interes naţional, nu este o simplă problemă administrativă, statul unitar admite ideea autonomiei administrative, creînd colectivităţilor locale posibilitatea de a-şi soluţiona singure problemele care le frămîntă.

Dumneavoastră, personal, dacă aţi putea, ce aţi schimba din Constituţie?

Sînt anumite lucruri cărora cred că la vremea respectivă nu le-am acordat atenţia maximă. De exemplu, articolul 72 din Constituţie stabileşte care sînt categoriile de legi care se adoptă şi precizează care sînt domeniile în care se emit legi organice. După părerea mea domeniul legilor organice ar trebui revizuit, în sensul lărgirii lui. Pe de altă parte ar trebui să fie pusă o anumită stavilă în faţa Guvernului în materie de emitere a ordonanţelor de urgenţă. Este un domeniu la care, atunci cînd am elaborat Constituţia ne-am gîndit foarte mult şi s-a pus problema ca Guvernul să poată emite ordonanţe numai pe baza unei legi de abilitare, dar ne-am mai gîndit că s-ar putea să apară o situaţie extraordinară, excepţională care să presupună o reglementare ultra-urgentă şi în astfel de situaţii Guvernul să poată să intervină imediat. Modul nostru de gîndire a fost corect, dar în practică, din nefericire, el nu a fost înţeles, şi asistăm în ultimii ani la un adevărat abuz de ordonanţe de urgenţă. Acestea nu pot fi date în orice domeniu, oricînd şi pentru orice interes politic, ele trebuie folosite în mod responsabil, doar cînd o întîrziere are consecinţe grave şi nu există o altă soluţie de reglementare.

A consemnat Cristian GHINEA

Propuneri de modificare a Constituţiei lansate de UFD:

Principalele modificări:

● Garantarea proprietăţii, obligatorie într-un stat modern bazat pe o economie capitalistă; ● Trecerea la un parlament unicameral, ceea ce ar duce la o economie substanţială pe plan financiar şi la o eficienţă sporită în domeniul legislativ; ● Renunţarea la conceptul de imunitate parlamentară pentru a se ajunge la necesara maturizare a clasei politice şi pentru evitarea accesului în Parlament a persoanelor care aveau nevoie de acest tip de imunitate; ● Limitarea posibilităţii guvernului de a emite ordonanţe de urgenţă; ● Întărirea controlului constituţional asupra legilor şi a ordonanţelor; ● Clarificarea statutului parlamentar al organizaţiilor cetăţeneşti ale minorităţilor naţionale; ● Extinderea proprietăţii private şi reducerea celei publice;

Alte modificări:

● Se conferă cetăţenilor străini dreptul de proprietate asupra terenurilor. ● Se permite tinerilor care au împlinit vîrsta de 18 ani în anul electoral să-şi exercite dreptul de vot. ● Se interzice dreptul de vot pentru cei care vor împlini 18 ani, după adoptarea modificărilor la prezenta Constituţie, şi nu au absolvit studiile obligatorii; ● Se interzic cultele cu caracter anti-social, cum sînt satanismul sau alte culte similare.

14 octombrie 1999

Propuneri de modificare a Constituţiei lansate de PNL:

● Reducerea la maximum 4 zile a mandatelor de arestare emise fără aprobare judecătorească. ● Consacrarea expresă a principiului separaţiei puterilor în stat. ● Instituirea incompatibilităţii deţinerii simultane de funcţii sau magistraturi în două sau mai multe puteri, cu precizarea excepţiilor. ● Garantarea explicită a exerciţiului dreptului de proprietate şi garantarea inviolabilităţii proprietăţii private, ca regulă a legislaţiei în materie. ● Separarea competenţelor celor două camere ale parlamentului. ● Restrîngerea imunităţii parlamentare şi simplificarea procedurii de ridicare a acesteia. ● Definirea controlului parlamentar, precizarea sferei de exercitare şi a modalităţilor legale de aducere la îndeplinire. ● Reglementarea delegării legislative către Guvern şi clarificarea condiţiilor de emitere a ordonanţelor de orice fel. ● Precizarea condiţiilor în care se produc înlocuirile de miniştri, separarea cazurilor aflate în competenţa exclusivă a primului ministru (deces, demisie, destituire) de cele care necesită aprobarea Parlamentului (remanierea). ● Stabilirea unui cadru mai clar privind iniţiativa şi cazurile obligatorii de declanşare a referendumului. ● Completarea prevederilor referitoare la competenţa şi atribuţiile CSAT, Consiliului Suprem al Magistraturii şi Curţii de Conturi.

Aprobate de Consiliul Naţional din 4 iulie 1998.

Cristian PÎRVULESCU
analist politic

Cu faţa la viitor

Începând cu 1989 România a intrat în faza unui proces de schimbări instituţionale, sociale, economice şi politice variabile, toate avînd influenţă asupra regimului politic, a ritmului schimbării, a reperelor pe care se fondează noua realitate politică. Evaluarea procesului de schimbarea a unui regim politic implică integrarea unei serii de fenomene constitutive într-un proces de transformări a căror tendinţă este direct influenţată de intenţionalitatea factorului uman. Instituirea unui regim politic presupune o perioadă de consolidare a cărui durată variază în funcţie de particularităţi. Prima etapă, cea a construcţiei instituţionale, este de altfel şi cea mai dificilă, cea în care pot apărea, datorită flexibilităţii regulilor şi a neprecizării rolurilor, crizele de regim ce pot antrena eşecul proiectului iniţial. Modul în care poporul se constituie în putere, Constituţia pe care acesta o inspiră, influenţează dinamica vieţii politice, sociale şi economice.

Rezultat al unei conjuncturi specifice, Constituţia română din 1991 ilustrează, prin prevederile sale uneori contrarii, problematica politică a începutului de deceniu şi rămâne din multe puncte de vedere un instrument ce se adaptează dificil la noile sfidări ale construcţiei europene şi ale globalizării. Bogatul material comparativ ce a fost pus la dispoziţie Adunării Constituante a fost interpretat în funcţie de dominanta timpului, de unde o tendinţă de a pierde din vedere posibilele transformări viitoare şi tendinţa de a construi un instrument relativ rigid. Cei opt ani ce s-au scurs de la aprobarea Constituţiei prin referendum au dezvăluit limitele acesteia. Ele privesc structura instituţională în condiţiile în care rolurile nu sînt clar definite, problema suveranităţii în condiţiile în care integrarea în Uniunea Europeană şi în NATO ar presupune transferul de suveranitate, definirea constituţională a naţiunii sau garantarea proprietăţii.

Interesul pentru forma statului unitar este comun aproape întregului spaţiu central european, statul unitar putînd fi regăsit în constituţiile Poloniei (art. 3 al Constituţiei poloneze din aprilie 1997: „Republica polonă este un stat unitar."), Cehiei (art. 1 al Constituţiei din 1992: „Republica Cehă este un stat de drept suveran, unitar şi democratic fondat pe respectul drepturilor şi libertăţilor omului şi cetăţeanului.") şi, practic, şi în Constituţia Ungariei (Constituţia din august 1949, care a fost modificată în octombrie 1989, nu conţine nici o referire la forma statului, fiind prevăzut doar că „Republica Ungaria salvgardează libertatea şi puterea poporului, suveranitatea şi integritatea teritorială a ţării, şi frontierele înregistrate în tratatele internaţionale" (art. 5), dar Ungaria este de fapt un stat unitar). Din acest punct de vedere România se încadrează în viziunea despre stat ce a fost consacrată prin noile constituţii central europene, fiind tot un stat unitar („România este stat naţional, suveran şi independent, unitar şi indivizibil", art. 1 al Constituţiei din decembrie 1991). Dar apariţia caracterului naţional al statului constituie un element suplimentar care s-ar putea dovedi dificil de conciliat cu tendinţa general europeană spre recunoaşterea identităţilor şi particularismelor regionale şi etnice. Articolul 148 indică imposibilitatea revizuirii Constituţiei în ce priveşte „caracterul naţional, independent, unitar şi indivizibil al statului român...". Procesul de aderare la Uniunea Europeană, o formă inedită de federaţie, ar necesita şi o serie de adaptări constituţionale, pe care toate statele membre le-au produs. Pusă în faţa unei asemenea alternative, România va trebui fie să găsească formula democratică pentru a da supleţe Constituţiei, fie să renunţe la integrare.

Rigiditatea Constituţiei provine în mare măsură din caracterul schimbărilor din 1989. În România, revoluţia, ca element fondator, a dat naştere unui regim a cărui osatură instituţională a fost schiţată pe 22 decembrie 1989. Revoluţia violentă, ce a constituit specificitatea cazului românesc, îşi are originea în baza diferită de la care regimul comunist românesc s-a revendicat. Rigiditatea dictaturii lui Ceauşescu, ca şi naţionalismul său, nu cunosc echivalent în celelalte state central europene. Inexistenţa dezbaterilor în interiorul partidul comunist, incapacitatea acestuia de a genera o cât de mică tendinţă reformatoare, a dus la forma violentă a revoluţiei româneşti. Violenţa schimbării a transformat problema legitimităţii guvernării într-o problemă constituţională care a fost juridic soluţionată prin prevederile articolului 148, dar care politic îşi va mai căuta încă o vreme rezolvarea.

Juridic vorbind, România cunoaşte un regim intermediar, caracterizat prin alegerea directă a preşedintelui (art. 81 din Constituţie), ce dispune de cîteva puteri importante: dizolvarea Parlamentului, chiar dacă limitată la perioada desemnării primului-ministru (art. 89) şi convocarea referendumului prin care poate contracara hotărîrile legislativului, (art. 90), dar şi prin existenţa unui guvern responsabil în faţa Parlamentului (art. 108). Regimul intermediar, situat între cel prezidenţial şi cel parlamentar, numit şi semi-prezidenţial, este însă un hibrid care depinde de relaţiile de putere ce se stabilesc între preşedinte, guvern şi partidul (partidele) majorităţii parlamentare. Acest tip de regim poate glisa în funcţie de forţa partidelor spre un regim parlamentar de

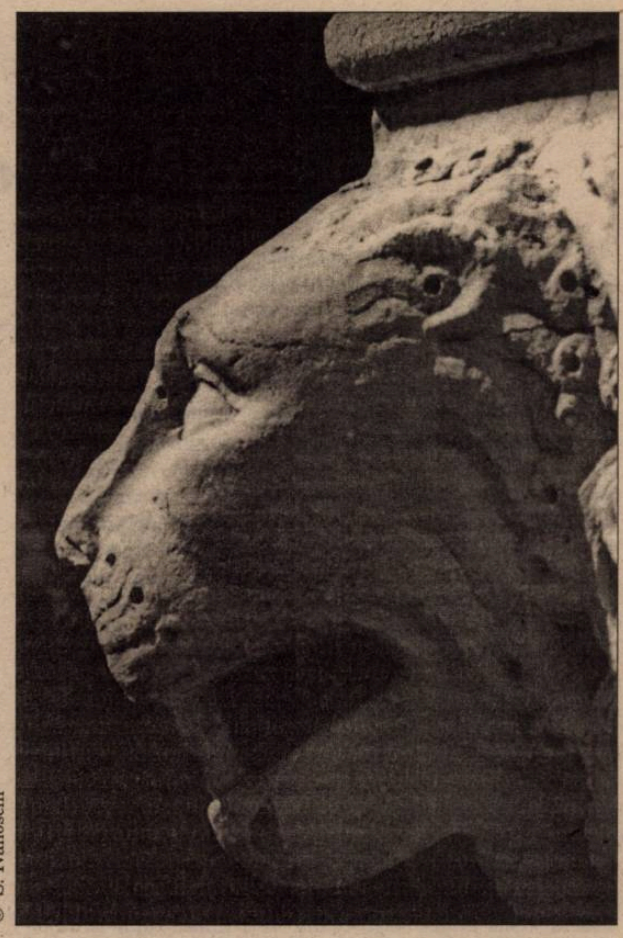

© S. Ivanoschi

fapt, sau spre un regim prezidenţialist. De aceea impreciziile constituţionale se cer suplinite la nivel politic. Eficienţa guvernării îşi găseşte suportul în caracteristicile regimului politic. Sistemul de relaţii ce completează cadrul constituţional evoluează direct proporţional cu structurarea actorilor politici. Raportul dintre partide şi şeful statului, stabilitatea instituţională şi influenţa acestuia din urmă asupra vieţii politice sînt factori importanţi în consolidarea regimului politic.

Regimul politic explică specificul organizării puterilor, respectiv modul de desemnare, competenţele, regulile juridice şi politice care constituie cadrul raporturilor dintre ele. În cadrul său rolul forţele politice este esenţial. Funcţionarea regimului este direct influenţată de tipul de acţiune politică promovată de actorii politici, în primul rînd de partide. De capacitatea actorilor politici de a muta accentul şi de a asigura supleţe prevederilor constituţionale depinde dinamica proceselor de reformă economică (vezi cazul proprietăţii), transformare socială (apariţia unei clase mijlocii consistente ca fundament al democraţiei) şi deschiderea spre procesele de integrare europeană şi atlantică.

Eugen STANCU
student, Universitatea Bucureşti, Facultatea de Istorie

Ca într-„O scrisoare...". Pagini de dosar

– dezbaterile Adunării Constituante –

Viezure, mînz, dor... litost

Viezure? – Ştim. Mînz? – Cunoaştem. Dor? – Intraductibil. *Litost?* – Cuvînt ceh intraductibil. Pentru Milan Kundera *(Cartea rîsului şi a uitării)* litost e „o stare chinuitoare născută din spectacolul propriei noastre mizerii descoperite pe neaşteptate". Personajul principal al povestirii, *studentul*, este invitat la clubul oamenilor de litere unde avea să îi întîlnească pe cei mai de frunte poeţi ai ţării. Bucuria era imensă căci pentru prima dată avea ocazia să stea faţă în faţă cu cei pe care aproape că îi idolatriza.

Ei bine, în locul unei atmosfere degajate, cum era de aşteptat, discuţia dintre poeţi devine banală, apoi vulgară şi chiar violentă. Studentul a fost martor. În mod sigur nu a prins toate animozităţile ce se defulau sub forma unor replici tăioase şi deloc academice, total improprii *marilor poeţi*, dar cert este că a prins ceva din atmosferă.

Şi Constituţia? – Care constituţie? A noastră... – *Litost!*

O chestiune de logică, civilizaţie şi cultură

Că România e republică am aflat (doar am votat !). De ce trebuie însă să fie republică aflăm de la parlamentarul Petre Ţurlea: „Bineînţeles, ca ploieştean, nu pot fi decît republican. Vreau să spun că e o chestiune de logică. Republica este singurul sistem pe deplin democratic." Nu, domnule Alexandrescu, nu e nici un paradox aici! Ploieştenii, de la Candiano-Popescu încoace, trebuie să fie musai republicani. Şi dacă vine Reacţiunea?! – *Nu te speria, Miţule, nu te speria! (...) Mergem la gară pîn' dosul Cişmegiului, şi plecăm pînă-n ziuă cu trenul la Ploieşti... Acolo nu mai mi-e frică: sunt între ai mei! Republicani cu toţii, săracii!*

La art.2 se înregistrează probleme cu votul, aşa că domnul Dan Marţian e nevoit să intervină: „Rugăm pe colegii din partea dreaptă, care votează pentru art. 2, să ţină mîna sus şi, în al doilea rînd, să nu mai loviţi peste mîna celor care numără! Haideţi să ne comportăm civilizat!"

De la civilizaţie la cultură e doar un pas, astfel încît discuţia se aprinde subit. Se pare că opoziţia a ironizat în mai multe rînduri majoritatea parlamentară, FSN-istă, cum că ar fi formată din oameni cu un nivel de cultură foarte redus. „Îmi pare bine – afirmă domnul Ţurlea, republican à la Ploieşti – că ne-a adus la cunoştinţă deputatul liberal Bottez, că dînsul l-a citit pe Shakespeare, făcînd aluzie că noi nu l-am citit. Vreau să-i spun domnului deputat Bottez că foarte mulţi dintre noi, cred că toţi, l-au citit pe Shakespeare, şi multe alte cărţi, şi unele pe care dînsul poate că nu le-a citit." *Ei, cum să nu-l trimeţi în Cameră, nene, pe stimabilul,* cu aşa o cultură? Între timp, la balcon, remarca domnul Cazimir Ionescu, „sînt în permanenţă între 5 şi 7 persoane care nu votează nici pentru, nici contra, nici nu se abţin. Citesc."

Cultură, cultură, dar nu prea multă... că strică la votare.

Sictir, sacîz, cîrmîz

Conform art.13, „În România, limba oficială este româna." Simplu? Nu însă şi pentru cei care au hotărît conţinutul controversatului articol. Argumentele au fost şi de această dată variate. Mihai Iordache: „Vreau să spun că, din nefericire pentru mine, nu cunosc nici o limbă străină." (rumoare). Apoi domnul deputat ne explică cum a reuşit totuşi, în nişte împrejurări deosebite, să se înţeleagă cu nişte străini, francezi, englezi şi italieni, dar, continuă parlamentarul nostru, „din cele 13 minorităţi oficiale care există în Ţara Românească nu ştiu nici un cuvînt, dacă exclud de exemplu sictir, sacîz, cîrmîz, din limba turcă, pe care le cunosc."...

Cum ar zice venerabilul neica Zaharia, *n-am umblat în viaţa mea cu diplomaţie, dar dacă e vorba să facem pe iezuitul à la Metternich, apoi să-i dau eu, neică.* Şi se pune domnul parlamentar Nicolae Negoescu pe dat: „... să vorbim în România româneşte, adică limba Frontului Salvării Naţionale." Să înţelegem de aici că celelalte formaţiuni politice vorbeau altă limbă?

Cert e ca pînă la urmă Constituţia s-a votat.

* * *

Ultima zi. *Muzica atacă marşul cu mult brio* (Deşteaptă-te române!). *Urale tunătoare. Grupurile se mişcă. Toată lumea se sărută.*

Dan Iosif (urcîndu-se repede la tribună): „Indiferent de culoarea politică, sau de gruparea parlamentară din care faceţi parte, tînăra noastră Constituţie, care s-a născut astăzi, are plăcerea de a vă invita la clubul *Dacia* spre a fi sărbătorită."

Sfîrşit de dosar. Alexandru Bîrlădeanu: „Toate aceste lucruri ar fi hazoase, dacă n-ar fi triste." Şi de aici se declanşează *litost.*

Notă – Informaţiile provin din *Monitorul Oficial,* partea a II-a. Dezbateri parlamentare sept.-oct. 1991.

Z. ORNEA

130 de ani de la întemeierea regimului constituţional

Actul de început al modernizării a ceea ce va fi România este, neîndoielnic, revoluţia de la 1848. Şi amîndouă revoluţiile (cea din Moldova şi cea din Ţara Românească) au închipuit documente ale unei Constituţii posibile şi necesare. Cea moldoveană, în documentul ulterior *Dorinţele partidei naţionale* redactat de Kogălniceanu, şi proclamaţia de la Islaz din iunie 1848 în Muntenia. Degeaba va ironiza Titu Maiorescu proclamaţia de la Islaz, considerată o înşiruire de fraze pompoase şi fără aplicare practică posibilă. De fapt, toate reformele democratice menite să modernizeze structurile româneşti se află în aceste documente memorabile. Nu se spunea, în proclamaţia de la Islaz, în articolul ultim – 22 – că trebuie convocate adunări pe categorii profesionale „care va fi datorate a face Consituţia ţării pe temeiul acestor 21 articole decretate de popolul român"? Va trebui să mai treacă un răgaz de aproape două decenii pînă ce această constituţie liberală şi democratică va fi promulgată pentru România mică. Înainte de asta a fost însă, în 1864, statutul elaborat sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, prin care s-a creat parlamentul bicameral, un Consiliu de stat, al cărui preşedinte era însuşi domnitorul. Să nu se uite că acest statut a fost elaborat după lovitura de stat din 2 mai 1864, care a îngăduit reforma agrară, domnitorul asigurîndu-şi putere mare în stat, neasigurînd încă, astfel, separaţia puterilor. Va fi rostul viitoarei Constituţii, cea din 1866 de sub domnia principelui Carol I, de fapt, prima Constituţie a României. Alcătuită după modelul Constituţiei belgiene din 1831 (unele capitole au fost pur şi simplu copiate de acolo), cea mai liberală constituţie europeană de atunci. De fapt, această Constituţie a funcţionat, în principiu, pînă în 1947, cu menţiunea că, în 1917, i s-au adus modificări pentru a îngădui reformele – agrară şi electorală – necesare de adoptat, iar Constituţia din 1923 a reluat-o, cu unele modificări. Va fi abrogată în 1938, vom vedea, de regele Carol al II-lea, care îşi va elabora propria Constituţie, dar va fi reluată în august 1944 şi abrogată în 1947 de regimul comunist. Constituţia din 1866, cu ale sale 133 articole, va sancţiona drept regim al ţării monarhia constituţională, va promulga sistemul bicameral, separarea decisă a puterilor în stat, va stabili inalienabilitatea şi indivizibilitatea teritoriului naţional (în Constituţia din 1923 se va adăuga menţiunea de stat naţional unitar). Din păcate, în textul Constituţiei din 1866 se stabilea că populaţia ţării e formată din cetăţeni (adică români) şi străini. Prin articolul 7 al acestei Constituţii se preciza că pot dobîndi cetăţenia română numai străinii de rituri creştine (evreii fiind excluşi, astfel, de la dreptul de a deveni cetăţeni), precizare modificată, în 1879, ca urmare a presiunilor exercitate de marile puteri europene întrunite în Conferinţa de la Berlin, eliminîndu-se discriminarea religioasă în posibilitatea dobîndirii cetăţeniei române, clauză care, de fapt, pînă în 1918-1919, n-a fost aplicată decît selectiv şi nesemnificativ. Drepturile politice de care beneficiau cetăţenii erau libertatea de a alege şi a fi ales în corpurile legiuitoare şi în cele ale administraţiei locale. La acestea se adăugau asigurarea exercitării drepturilor omului (ecou indiscutabil al ideii drepturilor omului şi cetăţeanului promulgate de Revoluţia franceză din 1789, azi injuriată, la noi, de personalităţi – cum e dl Dan Amedeu Lăzărescu – ce se consideră – de ce? – liberale). De aici, totuşi, derivau libertăţi ca acelea ale propagandei ideilor şi convingerilor, ale presei, ale întrunirilor, ale învăţămîntului, dînd putere justiţiei de a decide, sesizată fiind reparatoriu atunci cînd vreunul dintre aceste drepturi era violat şi nesocotit. Constituţia proclamă competenţa juriului în materie de delicte de presă şi politice. De menţionat că pe lîngă puterea legislativă, cea executivă o exercita domnitorul (din 1881 regele) asistat de miniştrii săi. De adăugat că domnitorul (regele) era inviolabil, adică nu era răspunzător pentru actele sale, dar nici actele sale nu erau valabile fără semnătura unui ministru. De fapt însă situaţia reală a ţării a determinat faptul că regele a avut atribuţiuni mult mai mari decît cele stipulate în Constituţie. Să aleg, dintre situaţiile date, una singură. Acea prerogativă care stabilea că regele numeşte şi revocă miniştrii (prerogativă menţinută şi în Constituţia din 1923). Acest drept al regelui a viciat profund sistemul electiv. Regele numea (în principiu la patru ani odată, dar, cînd era cazul, mai des) premierul, acesta alcătuia guvernul (care devenea legal numai după, firește, aprobarea regelui a fiecărui ministru propus). Apoi, imediat, regele emitea decretul de dizolvare a Corpurilor legiuitoare, după care noul guvern organiza alegerile pe care le cîştiga invariabil aproape (aceasta şi pe vremea funcţionării celor patru colegii electorale şi – din 1884 – a celor trei şi chiar, după 1919, cînd votul devenise universal, egal şi secret (pentru bărbaţi). În acest fel, datorită amintitei prerogative regale, la noi, în toată perioada regimului constituţional, guvernele nu erau expresia voinţei electoratului şi a parlamentului ci, dimpotrivă, parlamentul era rezultatul voinţei guvernului. Să adaug că, datorită acestei prerogative regale, alegerile erau totdeauna trucate în rezultate, punînd sub semnul întrebării bazele sistemului democratic. E adevărat, se impune menţiunea că sistemul electoral era viciat. Dar, odată alese Corpurile legiuitoare, ele se bucurau de plenitudinea drepturilor lor. În parlament opoziţia (cîtă fusese îngăduită la alegeri de guvernul în funcţiune) îşi exercita drepturile cenzurative asupra legilor puse în discuţie, le dezbătea în contradictoriu în discursuri rămase notorii, presa opoziţiei era liberă putînd ataca puterea executivă (cîteodată, rar, chiar şi pe suveran), libertatea întrunirilor era asigurată. Au fost şi cazuri cînd opoziţia, bine organizată, prin dezbaterile parlamentare, campanii de presă şi de întruniri publice, a izbutit să-l determine pe suveran la schimbarea guvernului, creîndu-se unul al ei. Astfel încît regele îşi păstra atribuţiile de organ care reprezintă principiul colaborării puterilor în stat.

Revenind la Constituţia din 1866 (valabilă şi în cea din 1923, în cea dintîi articolul 82, în cea de a doua articolul 77) ea proclama principiul eredităţii regelui, cu menţiunea, prevăzută, că numai bărbaţii şi urmaşii acestora pot ocupa tronul. Acesta e legal constituit numai după ce noul suveran depune jurămîntul înaintea Corpurilor legiuitoare şi acestea îl acceptă. Se ştie că domnitorul (regele) Carol I, neavînd succesori direcţi (bărbaţi), l-a ales drept succesor al său pe principele Ferdinand (nepot de frate) şi acesta a trebuit să aştepte, timp de 25 de ani, pînă ce, în 1914, a devenit rege al României, ca succesor al unchiului său regele Carol I. Moştenitorul regelui Ferdinand a devenit întîiul său născut, Carol. La 4 ianuarie 1926, datorită comportării nedemne, principele Carol, la stăruinţa părinţilor săi, e decăzut, de către parlament, din drepturile succesorale ce trec asupra principelui Mihai, fiul lui Carol, instituindu-se o Regenţă pe timpul minoratului succesorului desemnat. Dar la 6 iunie 1930, principele Carol revine în ţară clandestin şi izbuteşte, în două zile, să se întroneze rege la 8 iunie 1930. Aventura, scandaloasă prin întreg comportamentul regelui Carol al II-lea, a durat un deceniu încheiat. Şi la 6 septembrie 1940 e silit să abdice în favoarea fiului său Mihai I, care avea, atunci, 18 ani. Din păcate, în condiţiile date, regele Mihai n-a prea putut domni cum se cuvine, o parte – importantă – din prerogativele sale fiind asumate de generalul (din august 1941 mareşalul) Ion Antonescu, devenit, prin hotărîrea încă a regelui Carol al II-lea, conducătorul statului, care nu l-a consultat pe suveran în nici una din deciziile sale. Dar păstrarea, în principiu, a prerogativei regale după care suveranul numeşte şi revocă miniştrii, i-a îngăduit suveranului să-l demită şi să-l aresteze, la 23 august 1944, pe mareşalul Antonescu, desprinzînd România de războiul purtat alături Reich-ul german şi întoarcerea armelor de partea puterilor Naţiunilor Unite. Tot potrivit acestei prerogative regale (cum spuneam, în august 1944 a fost reintrodusă în legalitate Constituţia din 1923) regele Mihai şi-a îngăduit – după preciziunile Declaraţiei Conferinţei marilor puteri de la Potsdam (17 iulie-2 august) care stabileau că vor încheia un tratat de pace cu România (şi alte state est-europene) numai dacă, la noi, se va constitui un guvern democrat şi recunoscut – să-l anunţe pe primul ministru Petru Groza, chemat în audienţă – că îl consideră demisionat. Groza a refuzat să demisioneze, anunţîndu-l pe suveran că se bucură de toată încrederea trupelor sovietice staţionate în ţară. A fost, această demitere refuzată, cel dintîi act de acest fel de cînd exista România modernă. A urmat ceea ce s-a numit greva regală (regele refuza să lucreze cu miniştrii „săi" şi să le contrasemneze actele şi legile care, astfel, erau, de fapt, atinse de nulitate). Această înfruntare dintre suveran şi guvern s-a încheiat la sfîrşitul lui decembrie 1945, prin decizia Conferinţei de la Moscova a miniştrilor de Externe ale celor trei mari puteri, care l-a edificat pe rege şi pe apropiaţii săi că Anglia şi SUA nu vor şi nu pot (erau legaţi de înţelegerea de la Teheran, 1943) salva democraţia în România. La 30 decembrie 1947 regele Mihai I e silit să abdice, curmîndu-se, astfel, regimul monarhiei constituţionale în România.

Să adaug, încă o dată, că noua Constituţie din 1923 o relua, modificată cum arătam, pe aceea din 1866. Trebuie adăugat că această nouă constituţie, elaborată, discutată şi aprobată de un parlament liberal în timpul unei guvernări liberale sub conducerea lui Ion I. C. Brătianu, a fost contestată şi sabotată (în sensul retragerii de la lucrările parlamentului) de principalele două partide de opoziţie, cel Ţărănesc condus de Ion Mihalache, şi cel Naţional, condus de Iuliu Maniu, care au şi declarat că nu o vor recunoaşte, că o vor modifica de îndată ce vor veni la putere. Nu s-au ţinut de cuvînt; venite la putere în noiembrie 1928 (în noua lor formulă de PNŢ), nu numai că nu au anulat-o, dar au militat pentru apărarea ei neştirbită iar, în august 1944, s-au grăbit, cu acordul suveranului, să o repună în drepturi. Dar, mai înainte, în februarie 1938, regele Carol II-lea abrogă Constituţia din 1923 şi face să se promulge o nouă Constituţie, a sa, care îi asigura puterea personală autoritativă, care a fost numită, în istoriografie, dictatura regală. De adăugat că noua Constituţie, de fapt un Statut, a fost aprobată de un plebiscit aproape hilar, recoltînd majorităţi apropiate de unanimitate (au votat împotrivă – votul nefiind secret – numai 5483 persoane). Pluripartidismul a fost desfiinţat, creîndu-se un partid unic, în jurul suveranului, Frontul Renaşterii Naţionale (apoi Partidul Naţiunii). Şi alte principii ale democraţiei sînt abolite. Această Constituţie este, de la un punct încoace, preludiul Constituţiei comuniste (august 1965), antidemocratică în întreg fondul ei. În sfîrşit, după revoluţia din decembrie 1989, o vreme locul Constituţiei l-a ţinut un statut al C.P.U.N. pentru ca, în 1991, să se adopte o nouă Constituţie, care reia, de fapt, principiile fundamentale ale democratismului, reinstaurînd pluripartidismul, separaţia puterilor în stat, alegeri libere, toate libertăţile publice, inclusiv cele ale cetăţeanului.

Au fost parcurşi, astfel (dacă luăm ca moment prim Constituţia din 1866), 130 de ani de regim constituţional într-o ţară al cărui act inaugural al intrării în modernitate este revoluţia din 1848.

Interstiţii

Dreptul de a te lipsi de unele drepturi

În urmă cu doi-trei ani, o carte al cărei titlu prelua o sintagmă dintr-un text al lui Rimbaud, *Oroarea economică*, făcea mare vîlvă în Occident. Operaţiune editorială abil regizată, analiză de bun simţ, chiar dacă întreprinsă de o persoană fără nici un fel de pregătire în domeniu, bavardaj lipsit de orice pertinenţă – opiniile despre carte au fost contradictorii, ceea ce, în ultimă instanţă, a contribuit la creşterea tirajului („oroarea economică", adică liberalismul denunţat de autoare, i-a adus acesteia o frumoasă reuşită financiară). Titlul, fiind unul de succes, a devenit tema ce îngăduie variaţiunile: cea mai recentă – *Oroarea pedagogică*, un pamflet îndreptat împotriva excesivei toleranţe pe care „pedagogismul" (doctrina experţilor în ştiinţele educaţiei) e pe cale de a o impune în învăţămîntul de toate gradele. Dezbaterea e pe cît de pasionantă, pe atît de complicată, şi nu am cum să o rezum aici. În mod normal, ea ar trebui să se declanşeze şi la noi, pentru că avem emuli ai „pedagogismului", manifestîndu-se, pentru moment, cu oarecare reţinere. Am întîlnit astfel, într-un cotidian regional, o intervenţie a unui profesor de pedagogie care invoca un fel de cartă a drepturilor şcolarului, cartă propusă de specialişti în psihopedagogie de la Universitatea din Geneva. Iat-o:

1. Dreptul de a nu fi tot timpul atent.
2. Dreptul la forul tău interior.
3. Dreptul de a învăţa numai ce are rost şi sens.
4. Dreptul de a nu fi supuşi şi ascultători şase-opt ore pe zi.
5. Dreptul de a te mişca.
6. Dreptul de a nu te ţine de toate promisiunile.
7. Dreptul de a nu iubi şcoala şi de a declara acest lucru.
8. Dreptul de a alege cu cine doreşti să lucrezi.
9. Dreptul de a nu coopera la propriul proces de formare.
10. Dreptul de a exista ca persoană.

Nu acesta era mesajul pe care îl sugera, în 1992, un romancier de recunoscut talent, Daniel Pennac, ce are în spate şi o experienţă de profesor, cînd publica o carte – încîntătoare – intitulată *Ca un roman*. Cartea e o vibrantă laudă a lecturii, autorul precizînd însă că îşi imploră colegii profesori să nu-i folosească textul „drept instrument de tortură pedagogică". Ultimul capitol enumeră „drepturile imprescriptibile ale cititorului", valabile – fără restricţii – şi pentru cititorul de vîrstă şcolară:

1. Dreptul de a nu citi.
2. Dreptul de a sări pagini.
3. Dreptul de a nu termina o carte.
4. Dreptul de a reciti.
5. Dreptul de a citi orice.
6. Dreptul la bovarism (maladie transmisibilă pe cale textuală).
7. Dreptul de a citi oriunde.
8. Dreptul de a „ciuguli" (de a lua o carte din bibliotecă, de a o deschide la întîmplare şi de a citi cîteva pagini sau cîteva pasaje).
9. Dreptul de a citi cu voce tare.
10. Dreptul de a tăcea (adică dreptul de a nu fi obligat să-ţi justifici lecturile şi să dai socoteală cuiva despre ele).

Nouă din cele zece puncte (chiar dacă le-am enumerat rapid, lăsînd la o parte comentariile lui Pennac) nu pun în nici un fel în cauză, se vede imediat, importanţa şi necesitatea lecturii. Surprinde, însă, punctul unu. Or, explicaţiile pe care le dă aici autorul sînt indispensabile. Întîlnim în viaţă, scrie el, oameni care nu citesc; asta nu înseamnă că ei nu sînt frecventabili sau chiar agreabili. Dar, pe de altă parte, avem datoria să dăm copiilor, învăţîndu-i să citească, iniţiindu-i în literatură, mijloacele graţie cărora ei să poată aprecia dacă au sau nu nevoie de cărţi: „Fiindcă, dacă putem admite fără probleme că un cetăţean oarecare respinge lectura, este intolerabil ca el să fie – sau să se creadă – respins de lectură".

Dreptul la incultură, aşadar, nu poate fi contestat; cu menţiunea că el se acordă doar atunci cînd nu mai e nimic de făcut.

Alexandru CĂLINESCU

Stephen GREENBLATT

HAMLET ÎN PURGATORIU

Numele lui Stephen Greenblatt, în prezent profesor la Universitatea Harvard, este legat de un anume tip de critică literară şi culturală pe care a iniţiat-o la începutul anilor '80, cunoscută sub numele de Noul Istorism. Îndatorat perspectivei unor Michel Foucault şi Raymond Williams, dar şi lui J.G. Herder cu al său „principiu al diversificării", Stephen Greenblatt se îndepărtează de studiul formalist şi teoriile sincroniste ale literaturii, de încrederea în norme estetice universale şi sisteme teoretice bine închegate pentru a cerceta „istoricitatea textelor şi textualitatea istoriei" (Learning to Curse, *1990). Refuzînd să despartă literatura de istorie, practica Noului Istorism aşează textul literar în contextul său cultural originar pentru a-i pricepe mai bine structurile discursive, ce nu pot fi separate de „energiile sociale" la întreţăierea cărora s-au format. Pe de altă parte, întregi culturi / segmente culturale sînt văzute ca „texte" de citit / interpretat, drept urmare a „turnurii lingvistice" pe care au luat-o studiile sociale şi umaniste ale secolului nostru. Felul în care „textul" şi contextele obiectelor culturale îşi relevă potenţialităţile expresive este fascinant pentru adeptul Noului Istorism, iar comunicarea obiectelor, documentelor de orice fel şi a textelor literare, fie ele canonice sau marginale, îi animă curiozitatea pentru particular şi individual, pentru „ceea ce se ascunde sub fresca de pe perete" – urmele textuale ale unei culturi şi ale oamenilor săi.*

Interesat în primul rînd de perioada Renaşterii, prof. Greenblatt lucrează în prezent la un proiect care pleacă de la ideea că frontiera dintre viaţă şi moarte poate fi ea însăşi textualizată: deşi pare naturală, ea este în fapt istorică şi culturală şi de aceea mereu re-negociată. La invitaţia dnei conferenţiar dr Mihaela Irimia, prof. Greenblatt a ţinut la Colegiul Noua Europă, în 15 oct. 1999, o conferinţă cu titlul „Hamlet în Purgatoriu", oferind astfel auditoriului român o schiţă a proiectului său. Prezentăm aici, în trei numere succesive, traducerea textului conferinţei.

© S. Ivanoschi

De la răzbunare la neuitare

Hamlet este poate cea mai monumentală structură literară din lume. Aşa cum se întîmplă însă deseori atît în studiul literaturii cît şi în cel al istoriei, ceea ce am putea crede că e stabilit o dată pentru totdeauna se dovedeşte a fi greu de încadrat în categorii. Ceea ce pare solid precum roca este de fapt lipsit de substanţă, precum aerul; ceea ce pare să nu mai pună probleme apare mereu într-o lumină nouă. *Hamlet* ne prezintă unul dintre cele mai celebre duhuri ale literaturii lumii; se pare însă că nimeni, dinăuntrul ori dinafara piesei, nu ne poate spune cu siguranţă de unde vine duhul acesta sau ce este el cu adevărat. Vechea poveste, care stă la baza piesei şi care provine din cronici daneze, nu face nici o referire la existenţa vreunui duh. Nici nu ar fi fost nevoie, de vreme ce uciderea bătrînului rege Hamlet, tatăl prinţului, era, în povestea originară, un eveniment public, cunoscut de toată lumea şi recunoscut de către ucigaş, fratele regelui. Cunoscut fiind opiniei publice, fratricidul obliga, în acelaşi timp, în ochii aceleiaşi opinii publice, pe fiul în viaţă să răzbune moartea tatălui ucis. Tema centrală a poveştii lui Hamlet, aşa cum apare ea în sursele scandinave, este supravieţuirea. Hamlet trebuie să găsească modul prin care să-şi răzbune tatăl, dat fiind că unchiul său se aşteaptă, fără îndoială, ca el să o facă, aşa cum e de datoria oricărui fiu. Povestea se leagă.

Shakespeare face aici ceva ce l-a caracterizat aproape de-a lungul întregii sale cariere: cu o mişcare de maestru, îndepărtează din poveste exact acel element care făcea ca lucrurile să se lege şi apoi aşteaptă urmarea. În cazul de faţă, se pare că nu Shakespeare însuşi a făcut modificarea, ci că ea i-a fost oferită de mediul cultural în care trăia. Nu e foarte limpede, dar s-ar putea ca o variantă a poveştii lui Hamlet, conţinînd deja Duhul, să fi circulat pe scenele elizabetane înainte ca Shakespeare să scrie piesa. Versiunea lui este, în orice caz, următoarea: apariţia Duhului, care confirmă crima şi cere răzbunare, are sens doar în cazul în care crima e secretă. Asta răstoarnă însă cu totul povestea iniţială: crima este secretă, iar obligaţia ca fiul să se răzbune nu mai este sancţionată public, ci vine din partea spiritului tatălui mort. Strigătul Duhului cere răzbunare: „De-ai iubit/ Pe scumpul tău părinte vreodată.../ Uciderea-i mîrşavă s-o răzbuni."[1]

Acesta ar fi pasul al doilea; primul pas era crima publică, unde nu era nevoie de nici un duh. Pasul al doilea introduce spiritul tatălui, care dezvăluie crima şi cere răzbunare. Shakespeare continuă cu un al treilea pas, încă şi mai ciudat, şi mai neaşteptat decît apariţia Duhului. Acesta îi vorbeşte lui Hamlet despre neuitare. „Adio şi să nu mă uiţi – adio!" E un imperativ la care Hamlet va reveni obsesiv: „Să te uit?/ Nu, nu, biet duh, cît ţinere de minte/ Mai am în tigva asta. Să te uit?/ Voi scoate din tăbliţa amintirii/ Prosteştile-nsemnări, sentenţe, chipuri/ Şi forme care-au fost transcrise-aici/ De observaţiile tinereşti/ Şi doar porunca ta va mai trăi/ În cartea sufletului meu, îţi jur,/ Cu lucruri mai de rînd neamestecată."

Care poate fi miza acestei ciudate treceri – legămînt spectral al hauntologiei[2] – de la răzbunare la neuitare? În ce priveşte povestea în sine, aproape nici una. Hamlet înţelege ce trebuie să facă, sau crede că a înţeles ce trebuie să facă, adică să-şi răzbune tatăl. Atunci cînd Hamlet cere Duhului să vorbească, acesta răspunde cu o chemare la acţiune: „S-asculţi şi după-aceea să răzbuni." Hamlet aude chemarea şi se grăbeşte să ceară confirmarea de care are nevoie: „Vreau să ştiu tot – degrabă spune-mi/ Şi eu, cu aripi iuţi precum gîndirea/ Sau ale dragostei închipuiri/ Spre răzbunare voi zbura." Gîndirea şi ale dragostei închipuiri vorbesc aici la modul metaforic despre o nemaipomenită iuţeală. Desigur însă că alegerea lor ca metafore este destul de ciudată: gîndul şi dragostea nu vorbesc doar despre iuţeală, ci şi despre durată, despre prelungirea a ceva ce nu se poate sfîrşi într-o secundă. Ceea ce înseamnă că acea interiorizare corozivă în jurul căreia va creşte întreaga piesă (regăsită în celebrele cuvinte ale lui Hamlet, „Astfel mişei pe toţi ne face gîndul:/ Şi-astfel al hotărîrii proaspăt chip/ Se gălbejeşte-n umbra cugetării"), acea interiorizare, acea amînare, acea încetineală e deja prezentă, deşi ascunsă, precum o sămînţă din care va creşte totul, în metaforele folosite de Hamlet atunci cînd încearcă să spună că nu va întîrzia să treacă la acţiune. În sensul acesta, miza trecerii de la răzbunare la neuitare nu e nici mai mult nici mai puţin decît întreaga piesă.

„Must I remember?"

Duhul apare, în primele scene ale piesei, pe esplanada de la Elsinore precum un fel de memorie încarnată spectral. Santinelele îl pot identifica, pentru că, spun ele, aşa arăta regele într-o zi anume cînd se lupta cu polonezii, chiar aşa era îmbrăcat, arată exact ca atunci; Duhul e un fel de emblemă a felului în care cei doi îşi aduc aminte de el. Dar ce fel de memorie poate fi aceasta? Horaţio şi garda sînt îngroziţi de apariţiile repetate ale unei figuri fantastice care seamănă surprinzător de mult cu regele mort. Hamlet e împins pînă aproape de sinucidere de revenirea unor rememorări interioare de care nu poate scăpa; „Să-mi amintesc?", se întreabă şi răspunsul, evident, este „Da", pentru că nu poate să nu-şi amintească; „Să-mi curm gîndul", spune, dar nu are de ales: trebuie să se gîndească în continuare. Nu poate împiedica imaginile trecutului să-i împresoare mintea şi le resimte prezenţa, atît de vie, ca pe o obligaţie. „Să-mi amintesc?"

Pe Shakespeare îl interesează memoria nedorită, traumatică, aceea care ţi se impune şi te bîntuie la nesfîrşit – un fel de memorie despre care Platon şi Aristotel nu au avut prea multe de spus. Cînd, însoţit de Marcellus şi Bernardo, Horaţio îl caută pe Hamlet pentru a-i povesti apariţia de pe esplanadă, prinţul declară deodată că „...îmi pare, ah, că-l văd pe tata...". Lui Horaţio trebuie să-i fi sărit inima din piept, la gîndul că Duhul îşi făcuse chiar atunci apariţia pe după umărul lui; schimbul de replici care urmează joacă pe limita dintre aducere-aminte şi vedenie: „Unde, milord?"; „În ochii minţii mele."; (...) „Milord, aseară cred că l-am văzut."; „Văzut? Pe cine?"; „Pe rege, tatăl tău."; „Pe rege, tatăl meu!"

Datorită prezenţei imperioase a Duhului, însăşi noţiunea de asemănare, care subîntinde amintirea lui Hamlet, şi implicit cea de deosebire, sînt destabilizate; cu alte cuvinte, balanţa asemănării şi a diferenţei care te poate asigura că imaginile pe care le contempli sînt amintiri, iar nu halucinaţii ameninţă să o ia razna. Prăbuşirea asemănării, trasformarea amintirii în ceva mult mai intens, ceva inevitabil şi insidios, are loc de fapt atunci cînd Hamlet dă chipului care-l „îndeamnă să-ntrebe atîtea" numele tatălui său: „...am să-ţi vorbesc, spunîndu-ţi: Hamlet,/ Domn, tată, rege-al Daniei" şi invită astfel Duhul să-i încredinţeze povestea sa. „Şi-acum deviza:/ «Adio, şi să nu mă uiţi – adio!»/ Doar am jurat." Hamlet va trăi doar prin aceste cuvinte. Orice altceva va fi şters de pe tăbliţa memoriei sale. El devine astfel purtătorul a ceva mai mult decît înţelegem în mod obişnuit prin memorie. El consimte să poarte cu sine o legătură misterioasă cu tatăl mort, neîntreruptă, care îl arde prin intensitatea ei. Tatăl său mort, care este şi ne-mort. Pe măsură însă ce tragedia se desfăşoară, Shakespeare ne surprinde din nou prin împletirea acestei poveşti a aducerii-aminte, a unei misterioase *anamnesis*, în care neuitarea e prea intensă pentru memoria obişnuită, cu ideea unei slăbiri sau pierderi a memoriei. Hamlet îşi reproşează în repetate rînduri, iar Duhul apare şi el ca să-i reproşeze încetineala memoriei, slăbiciunea ei. A nu-i uita pe morţi pare a fi mult mai greu decît ne-am închipui.

În *Wilhelm Meister*, unde găsim una dintre cele mai influente analize ale lui *Hamlet*, Goethe întreba: atunci cînd duhul dispare, cine rămîne în faţa noastră? Un tînăr erou însetat de răzbunare? Nicidecum. Tragedia, scrie Goethe, este mult prea întoarsă spre interioritate. O mîndreţe de tînăr, înzestrat cu nobleţe şi o înaltă moralitate, dar lipsit de forţa emoţională a unui erou, se prăbuşeşte sub povara unei moşteniri pe care nu o poate duce, dar nici arunca. Goethe descifrează aici, şi nimeni nu îl poate contrazice asupra acestui punct, surprinzătoarea mutare shakespeariană prin care o piesă a răzbunării devine o piesă a neuitării. Dar ce se află la baza acestei incredibile mutări? De unde vine ea? Ce semnificaţie putea ea avea pentru spectatorul londonez al anului 1601? Şi mai ales de ce trebuia ca ordinul de a nu uita să fie pronunţat de un duh? Ordinul putea foarte bine să vină din altă parte, fără să fie nevoie de nici un duh, precum în povestirea scandinavă originară.

Chestiunea Purgatoriului

Accentuarea dimensiunii psihologice, încununată de nenumăratele şi interesantele analize psihanalitice ale piesei din secolul al XX-lea, are drept rezultat eliminarea Duhului ca duh; el devine memoria traumatizată a prinţului sau o simplă piesă de decor, de care te poţi foarte bine dispensa. Dar dacă nu lăsăm Duhul să dispară, dacă nu-l asimilăm prea degrabă grilelor noastre psihanalitice, am putea încerca să răspundem la întrebarea: De ce apare el în forma în care apare? Şi ce fel de încărcătură poartă cu sine? Putem începe să dăm un răspuns gîndindu-ne la resorturile teologice ale epocii şi în special la felul în care a fost pusă problema amintirii în cadrul unei dezbateri din secolul al XVI-lea în jurul chestiunii Purgatoriului. Ceea ce vreau să demonstrez este că Hamlet îşi soarbe extraordinara forţă din rămăşiţele elaboratului ritual catolic al celebrării şi pomenirii morţilor, sistem care a fost năruit în foarte scurt timp şi cu bună ştiinţă de către autorităţile engleze protestante.

Ceva uluitor s-a întîmplat în Anglia pe la jumătatea secolului al XVI-lea: autorităţile protestante au hotărît să schimbe radical relaţia dintre vii şi morţi. Le-a trebuit vreun an şi jumătate ca să reuşească. Au recurs la ameninţări şi edicte guvernamentale prin care cei care continuau să practice vechile credinţe erau pedepsiţi – o schimbare cataclismică prin care relaţia dintre vii şi morţi este rescrisă cu repeziciune şi care presupunea, evident, ca tot restul să fie revizuit. Asta se întîmpla cu puţin înainte de naşterea lui Shakespeare. Pentru a înţelege însă lucrurile mai bine, va trebui să mă întorc puţin în timp.

---

1. Traducerea pasajelor din *Hamlet* a fost preluată, aici şi în continuare, din William Shakespeare, *Hamlet*, trad. Leon Levîţchi şi Dan Duţescu, Editura Univers Enciclopedic, Bucuresti, 1996.

2. Termen introdus în critica culturală odată cu studiul lui Jacques Derrida, *Spectres of Marx* (1994), care se referă la felul în care sîntem bîntuiţi de trecut (cf. eng. *to haunt* – a bîntui).

Prezentare, traducere şi note de
Sorana CORNEANU

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Glosar de tranziţie

Disponibilizare

Sub dictatura stalinistă integrarea socială se realiza pe cale de mobilizare. Societatea tranziţiei pune capăt mobilizării periclitînd chiar integrarea. De la culte religioase la cluburi de fotbal, de la partide politice la viaţa de familie, tendinţele spre dezintegrare se fac pretutindeni resimţite. Menită să stimuleze noi modalităţi de agregare, tranziţia provoacă, dimpotrivă, o veritabilă molimă a dezagregărilor de tot felul.

Un astfel de caz este cel al forţei de muncă pe care tranziţia o fereşte de vechile silnicii ale mobilizării oferindu-i o alternativă cîtuşi de puţin ispititoare: excluderea. Pentru a impune această amară ofertă tranziţia foloseşte două mecanisme: unul devenit tradiţional – trecerea în şomaj, şi altul de inspiraţie mai curînd post-modernistă – disponibilizarea.

Creaţie a imaginarului administrativ, termenul desemnează procedeul prin care o parte a forţei de muncă din industrie şi din servicii este exclusă din procesul social al muncii. Primind pe lîngă despăgubire şi ajutor de şomaj, orice disponibilizat devine automat şi şomer – un cumulard al nemuncii – dar nici un şomer nu devine disponibilizat. Asemeni integraţilor, nici excluşii nu sînt egali.

Marele împărţitor al acestor inegalităţi este statul, patron al celei mai mari părţi din industrie şi din servicii. Moştenitor nefericit, statul tranziţiei converteşte în forţă de muncă disponibilizată forţa de muncă redundantă pe care a cultivat-o industrializarea socialistă forţată. Nu arareori redundantă nu este doar forţa de muncă, ci şi întreprinderea ori instituţia în care ea este angajată. Disponibilizarea merge astfel mînă în mînă cu dezindustrializarea şi cu deprofesionalizarea.

Însoţită fiind de o compensare bănească, disponibilizarea capătă înfăţişarea unui bizar act de vînzare-cumpărare: producătorii disponibilizaţi îi vînd statului dreptul de a-i exclude din procesul de producţie. Statul nu oferă disponibilizaţilor numai bani, ci şi sfaturi: cum să întrebuinţeze sumele încasate. Potrivit aceluiaşi imaginar etatizat, investind în noi IMM-uri, disponibilizaţii s-ar transfigura din producători excluşi în acei business-meni prosperi care vor pune temeliile mult aşteptatei clase de mijloc. Purtaţi de avîntul disponibilizărilor muncitorii improductivi care ne prisosesc vor lua chipul antreprenorilor inspiraţi de care ducem atîta lipsă. Deocamdată demiurgul acestei viitoare societăţi de clasă, statul tranziţiei, uită tot mai frecvent să achite salariile, nu însă şi disponibilizările. Strategia lui combină neplata muncii cu plata nemuncii dînd prioritate celei din urmă. Şi tot deocamdată miliardele cheltuite pentru disponibilizări nu contribuie nici la multiplicarea IMM-urilor, nici la reducerea deficitului bugetar, ci la accelerarea inflaţiei pe care FMI-ul ne pretinde să o potolim. Mai greu decît pretenţiile FMI-ului atîrnă însă opţiunile disponibilizaţilor care demonstrează astfel, o dată mai mult, supremaţia suveranităţii naţionale.

Pavel CÂMPEANU

Bazar

Meschine ritualuri cotidiene

Despre ritualurile colective s-a spus şi s-a scris că reiterează, de fapt, cosmogonia. Despre ritualurile mărunte, de zi cu zi ale fiecăruia, nu s-a făcut mare caz. Chiar dacă şi acestea refac, cu periodicitatea rutinei, lumea (aparent) nesemnificativă a oricăruia dintre noi. Sînt puţini cei care nu se refugiază în monotonia protectoare a tabieturilor: căci de fapt aşa se numesc măruntele ritualuri cotidiene. Motivaţia acestei repetiţii asumate? Desigur, plăcerea în sine a repetiţiei şi recunoaşterii unor gesturi familiare, care te fereşte de năvala necunoscutului. O plăcere amestecată cu teama de întîmplări necontrolate. Gesturile pe care mi le autopropun le pot controla şi stăpîni, îmi sînt adecvate şi la îndemînă.

Nu vă gîndiţi la lucruri mari. Între aceste gesturi intră, cronologic socotind, *cafeaua de dimineaţă,* de pildă. Tabiet evident prin larga şi social diversa lui răspîndire; între 7 şi 9 dimineaţa, să zicem, poţi surprinde cu ceaşca în mînă atît o gospodină corpolentă locuind la casă cu curte prin zona Rahovei, cît şi o tînără femeie de afaceri într-o vilă din Băneasa. Cafeaua, se

După ce *Dilema* şi-a bătut capul cu filmul românesc...

Rareori în viaţă poţi auzi cu urechile tale cum ţi se modifică destinul, un fel de scrîşnet al tuturor catargelor. Rareori poţi vedea cu ochii tăi un asemenea fenomen boreal, mai ales după ce ani de zile te-ai lăsat purtat de obsesia acelui aviator francez din războiul antifascist, de la 1936, în Spania, pentru care doar moartea poate da omului dimensiunea unui destin. Nu-i adevărat. Nu-i totdeauna adevărat. Nu murisem, ieşisem dintr-o sală de cinema şi purtam în suflet – există şi aşa ceva! – convingerea că începînd de azi viaţa mea de spectator va fi alta. Şi a fost alta.

Truffaut susţine că lui i-a schimbat viaţa „Cetăţeanul Kane" al lui Orson Welles. Mie – Godard. Jean Luc Cinema, după ce o lua pe Anna Karina să vadă „Ioana d'Arc" al lui Dreyer şi o punea să plîngă acolo, în întunericul sălii, o aducea într-un café să stea de vorbă cu Brice Parain în carne şi oase şi filma – în plină ficţiune a unui subiect de cinema – tot ceea ce filosoful îi spunea acestei fete neştiutoare, de la „Cei trei muşchetari" pînă la Kant. Brice Parain nonfictiv mi s-a părut în acel film alfa şi omega unei noi vieţi, ale unui nou ochi, Dumnezeu ştie de ce. Poate fiindcă abolea eroul de altădată, o întreagă tehnică de Rudolf Valentino. Brice Parain al lui Godard a fost Rudolf Valentino al meu, fiindcă el mi-a dat cel mai acut senzaţia vertiginoasă că începînd cu acest cinema, începînd din acea zi şi în fiecare zi, la matineu şi seara, Rudolf Valentino poate fi pentru mine Schileru, sau Bogza, sau Paul, sau Raicu, sau Mugur, sau Fănuş, sau Dimov, sau Nichita, sau Ianoşi, după cum vreau să filmez în acea zi.

După neorealiştii italieni, ei – cei numiţi pentru uzul public şi al raţiunii „noul val francez" – mi-au transformat viaţa de cinefil în viaţă propriu-zisă, la răscrucea aceea dintre Stan şi Branii copilăriei şi Fellini aşa-zisei maturităţi, din care nu clintesc, ca un Nanuk eschimos în faţa copcii de ghiaţă. Ei şi mai ales ei mi-au insuflat credinţa, fără de multă teorie şi justeţe, după care frumosul, deci şi cinema-ul, e viaţa, mai bine zis: o altă ordine a vieţii, o altă ordine a imaginii, a decupajului dintre idee, lumină şi clar-obscur. Ei mi-au dat noul fanatism (la care n-am renunţat, cum am făcut cu altul de care m-am lepădat prin literaturizarea lui) de a şterge orice graniţă dintre un film şi existenţa mea banală de pe Bălcescu, de a lua această existenţă pentru a o privi drept în ochi ca pe Bogart şi invers, de a-l privi pe fiecare Maggiorani* ca pe o aventură personală la Alimentara sau la Casablanca. Ei mi-au insuflat noua nebunie curat donquijotescă de a lua fiecare film bun drept o coerentă peripeţie personală, cu implicaţii şi coincidenţe, în acea zi, pînă la plata impozitelor pe morile mele de vînt. Ei mi-au dat exaltarea sănătoasă de a crede că un film poate schimba viaţa unui om cît o carte, cît Moromete, cît Scott Fitzgerald, cît o sonatină de Scarlatti. Ei mi-au inoculat ideea, mult prea dificilă pentru a-i face faţă zilnic, dar stoică (vezi stoicii: „nu considera importante decît lucrurile care ţin de tine...") de a judeca fiecare lucru, deci fiecare film, deci lumea, în funcţie de ceea ce ţi s-a întîmplat azi pe stradă, căci cinema-ul asta e, întîi şi întîi: ce ţi s-a întîmplat azi pe lume, pe uliţă şi în baie, abia după aceea venind Bette Davis cu Jean Gabin în rolul principal. Ei mi-au consolidat credinţa smintită şi neclintită – „Ossessione" al meu, după cel al lui Visconti – că cinema-ul, dacă e spectacol, e spectacolul unei fraternităţi cu lumea cea mare şi cu toate complicaţiile ei.

Am fost deci frate cu ei, ani de zile. Fraţi de cinema, ca fraţii de sînge. Am rîs şi am plîns cu ei, ca în romanţele de doi bani. Am avut excesele lor, orgoliile lor, stupidităţile şi dogmele lor – ca atare eşecurile lor. Dar nu-i pot părăsi nici măcar azi, cînd valul lor e de mult spumă şi nor şi chiar ei nu mai ştiu nimic unii de alţii, renegîndu-se şi devorîndu-se. Chiar şi acum, cu acel fanatism tînăr şi neblazat al cinefiliei lui Godard şi Truffaut, eu îi apăr, îi cînt, îi strig, perfect ridicol, în pustietăţile filmului românesc, iluzionîndu-mă că au vreo legătură... Dar dacă au?

Radu COSAŞU

* Lamberto Maggiorani – actorul neprofesionist care juca rolul tatălui în „Hoţi de biciclete"... S-au făcut, în '99, 50 de ani de la apariţia lor în lume. Cine mai ştie de ei?

ştie, marchează începutul şi retrezirea la realitate, reacceptarea ei lentă, plăcută, fără şocuri. Sorbitul ei se înscrie într-un „timp de trecere, un interval chiulangiu, non-timp" (pompos spus). La cafea gîndeşti, sau faci planuri, citeşti sau socializezi. Utilitatea imediată e pe plan secund. Desigur, între felul în care gospodina şi femeia de afaceri îşi beau cafeaua e distanţă mare: cea dintîi bea, probabil cafea fiartă într-un ibric roşu cu buline albe, dintr-o ceşcuţă înflorată; cea de-a doua filtru, sau espresso, într-o cană *uni,* ceva mai mare...

Pentru unii, tabieturile de început al zilei se multiplică şi ramifică, îşi pun *muzică,* ori: mai nou (de cînd există), dau drumul la *emisiunea de dimineaţă* (oricare dintre ele); sau, mai clasic citesc *ziarul* pe care poştaşul nu îl lasă la uşă împreună cu sticla de lapte, ca în filmele englezeşti, ci trebuie să-l ia din cutia de scrisori de la parter... Aceste ritualuri personale sînt legate de receptarea exteriorului în doze suportabile şi selectate conform propriilor nevoi şi dorinţe; reprezintă contactul cu realitatea filtrată, nealambicată de încîlceala, de multe ori extenuantă, a relaţiilor inter-umane. Muzica o aleg, în general, cei mai puţin interesaţi de informaţie, şi mai mult de atmosferă şi stări felurite: o dimineaţă ceţoasă ţi se pare altfel pe o melodie gen *I like Chopin* sau *My Name is Luca.* Emisiunea de dimineaţă, pe de altă parte, îţi dă senzaţia că lucrurile sînt tot acolo, unde le-ai lăsat şi chiar dacă s-a întîmplat ceva dezastruos s-a petrecut în limitele necunoscutului, şi nu te priveşte pe tine. Ziarul tinde spre acelaşi soi de semnificaţie; în cazul său, e vorba de o percepţie mai liniştită, mai puţin invadatoare a realului. Şi mai liniştitoare e lectura unui fragment, cît de neînsemnat, dintr-o carte serioasă dis-de-dimineaţă; îţi dă senzaţia că deşi îţi vei umple încă o zi cu tot „soiul de nimicuri, ţi-ai făcut datoria", măcar o picătură din ea...

Cele menţionate mai sus nu sînt decît puţine exemple dintr-o mulţime de posibile ritualuri cotidiene de dimineaţă. Unii fac jogging, gimnastică, dragoste, alţii îşi scriu jurnale sau capitole din cartea vieţii lor, o altă categorie îşi fac piaţa, plimbarea de dimineaţă, sau se duc la biserică; mulţi mănîncă o omletă mare... Orice ar face, toţi sînt „dependenţi" de tabieturile lor şi, oricît de ridiculizaţi ar fi de semenii lor, „ritualiştii" îşi văd mai departe de tiparul previzibil pentru întîmplări necontrolabile.

Iaromira POPOVICI

Regula jocului

● Mîine, la Teatrul Nottara, la ora 18,30, un spectacol vesel şi odihnitor, divertisment cult şi inteligent, dovadă că nu e obligatoriu ca veselia să-l înjosească pe autor şi să-l umilească pe spectator: *Costumele,* scenariul şi regia Dan Puric, scenografia (personaj şi nu doar decor): Irina Solomon şi Dragoş Buhagiar. **(M. B.)**

● *Instinct* (cu Anthony Hopkins), *Capcană pentru hoţ* (cu Sean Connery), *Soldatul universal: Întoarcerea* (cu Van Damme), *Dragostea unei vrăjitoare* (cu Vanessa Paradis), *Crucea de piatră* (cu nu mai contează cine...). Iată cîteva filme pe care aţi face mai bine să le evitaţi; pierdeţi şi timpul, şi banii **(a.l.ş.)**.

Absolut Picture

Absolut este celebra marcă de vodcă ce a ajuns, în ultima vreme, să nu mai vîndă propriu-zis un produs, ci o imagine. În acest sens, simptomatic este faptul că promoţia vodcii *Absolut* nu este canalizată în jurul calităţilor băuturii, ci, în mod exclusiv, asupra sticlei. (O sticlă, ce-i drept, cu o formă aparte, inspirată din recipientele de farmacie din Suedia secolului 19, şi la producerea căreia se foloseşte un nisip special, cu conţinut scăzut de oxizi, pentru a se obţine o claritate deosebită.)

Pe plan internaţional, s-a ajuns la crearea unui adevărat fenomen artistic care are ca marcă definitorie imaginea celebrei sticle. Implicarea *Absolut* în artă a început în 1985, cu „Absolut Warhol", cînd Andy Warhol a lansat un nou mod de exprimare pentru această marcă – „Absolut Art". Începînd de atunci, au fost create peste 400 de opere de artă inspirate de sticla *Absolut*, semnate de pictori, sculptori, fotografi, arhitecţi, creatori de modă, designeri de pahare, de mobilă sau de bijuterii. Mari nume ale picturii şi ale graficii contemporane, cum ar fi George Rodrigue, Keith Harring, Oscar Mariné, Yrjö Edelmann, Joesam, Gilberto Guzman, Alex Echo, Rotislav Lebedev, Robert Indiana ş.a. şi-au exprimat viziunea proprie asupra sticlei *Absolut*. În domeniul modei, au semnat creaţii *Absolut* Galliano, Gucci, Ruiz de la Prada, Vivienne Westwood, Julian MacDonald ş.a (Gianni Versace a creat chiar o întreagă colecţie cu titlul celebrei mărci de vodcă). De asemenea, au fost dezvoltate proiecte artistice regionale, cum ar fi „Absolut Originals" (la care au participat 18 artişti europeni, printre care Damien Hirst, Maurizio Cattelan sau Chris Ofili), „Absolut Expressions" (o colecţie cuprinzînd lucrările a 14 artişti afro-americani, lucrările – picturi, sculpturi sau obiecte vestimentare – avînd o tematică variată, de la arta tradiţională africană, la arta pop şi la imagini abstracte), „Absolut Latino" (la care au participat 16 artişti din America Centrală şi de Sud, picturile, sculpturile, colajele-palimpsest sau fotografiile avînd ca motive centrale tema scurgerii timpului sau raportul dintre realitate şi iluzie) sau „Absolut Glasnost" (o colecţie ce cuprinde lucrările a 26 de artişti din fosta Uniune Sovietică). De curînd, a fost lansat şi în România un astfel de proiect artistic, „Absolut Picture". Unul dintre cele mai importante obiective ale acestui program este strîngerea de fonduri pentru Universitatea de Artă din Bucureşti. În cadrul programului „Absolut Picture", studenţii Facultăţii de Arte Plastice sînt chemaţi să exprime pictural „conceptul Absolut". Au fost, mai întîi, selectate schiţele a trei studente (Ruxandra Muzinchievici, Ioana Muzinchievici, Cristina Ixari), care au primit apoi materialele pentru ca fiecare să facă o lucrare de 16 m^2 (compusă din 16 tablouri de 1x1 m). Tablourile mici sînt unitare, individual, dar şi coerente în cadrul lucrărilor de 16 m^2. Cele 16 bucăţi vor fi ansamlate şi expuse publicului, pentru o zi, pe 7 decembrie, la UEI Business Center – sediul *City Bank*. Opera, în ansamblul ei, va fi efemeră, ea nu va dura decît în timpul acestei expoziţii, pentru că la sfîrşitul zilei se va organiza o licitaţie, în cadrul căreia vor fi vîndute tablourile de 1x1 m. Fondurile astfel obţinute vor fi donate în întregime Universităţii de Artă.

Nu avem decît să-i felicităm pe cei implicaţi în organizarea acestui program – Seagram şi Unicorp – că au ştiut să-şi promoveze atît de inspirat imaginea produsului. (Poate le vor da astfel de idei şi altora, căci, din păcate, foarte rar la noi firmele particulare cu succes în afaceri optează să susţină financiar faptul artistic.) Şi să sperăm, totodată, că oamenii cu bani, cărora le e adresată licitaţia, vor fi dispuşi să cheltuiască cu folos. Căci, dacă are cultura de cîştigat, avem, în mod sigur, cu toţii. **(C. P.-B.)**

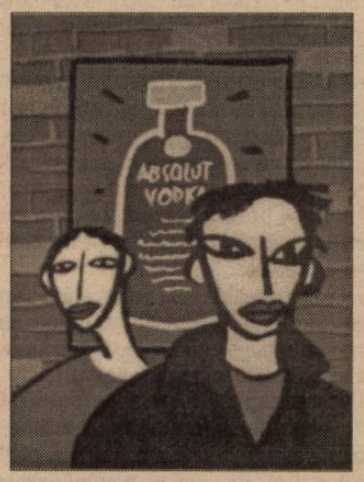

Oscar Mariné, *Absolut Mariné, 1994*

Trecerea prin reviste

Trei portrete pentru istoria literară

În numărul 47 al *României literare*, Mircea Iorgulescu porneşte de la *Jurnalul* lui Ion Hudiţă (însemnări din perioada 1 ianuarie – 24 august 1944), pentru a pune în discuţie ceea ce numeşte „sindromul tribunalului". Sînt date două citate din *Jurnal*, unul în care Călinescu se declară admirator al politicii lui Hitler faţă de străini şi de cei cu „origine străină", politică pe care eminentul critic o dorea aplicată şi la noi; un altul, în care sînt reproduse vorbele Profirei Sadoveanu referitoare la marele nostru romancier: „Tata nu poate înghiţi pe bolşevici şi de aceea cred că va pleca în Elveţia, dacă ei s-ar apropia de Capitală. (...) Tata a avut tot timpul o mare admiraţie pentru nemţi, în care vede şi astăzi, de altfel, singura pavăză în contra dezmăţului bolşevic." Ambele consemnări sînt din 1944. Metamorfoza ulterioară, peste numai cîteva luni, a celor doi oameni de cultură ilustrează mai degrabă – în opinia lui Mircea Iorgulescu – „un fenomen de mari dimensiuni", expresie a „teribilei derute intelectuale într-o vreme apocaliptică": „Ravagile de conştiinţă produse de această derută nu au ocolit literatura, dimpotrivă, au pustiit-o. Pentru a reconstitui, descrie, înţelege *ce* şi *cum* s-a întîmplat, logica tribunalelor rămîne însă neputincioasă."

În acelaşi număr, *România literară* marchează, prin mai multe articole, aniversarea de 60 de ani a lui Nicolae Manolescu. Textul Monicăi Lovinescu este o bună continuare pentru articolul lui Mircea Iorgulescu, un fel de epilog semnificativ care poate să răstoarne perspectiva. Sînt povestite cîteva episoade care ilustrează ceea ce Monica Lovinescu numeşte „60 de ani împliniţi sub zodia demnităţii". Cum Nicolae Manolescu a refuzat să se întîlnească cu reprezentantul Securităţii înaintea unei plecări în străinătate, fără să-şi împletească „o cunună de lauri dintr-un asemenea gest dacă nu unic, sigur rarisim"; cum l-a condus la aeroport pe disidentul Dorin Tudoran de unul singur – nici un alt scriitor nu avusese acest curaj –, episod pe care Manolescu îl trece sub tăcere (povestit, însă, de Dorin Tudoran); cum nu s-a lăudat niciodată că nu s-a înscris în partidul comunist, deşi aceasta i-a blocat promovarea universitară; cum, în fine, „devenit om politic şi şef de partid, Nicolae Manolescu s-a lipsit de bodyguarzi şi de vilă în Cartierul Primăverii, se purta ca totdeauna, obişnuit ca buzunarele să nu-i fie doldora de bani".

Toate acestea pot părea laude de circumstanţă, ocazionate de momentul festiv. Ei bine, ştim cu toţii că nu e aşa. **(C. P.-B.)**

Din fanfare funerare

Sînt prost. Ieri mi-a trecut prin cap treaba asta

Mi-o venit, dragi cititori, aşa ca un fel de vis, nici nu ştiu ce ar putea să fie, destul de bine că a trebuit să mă prezint în faţa unei comisii despre care nici n-aş putea spune că se uita urît la mine. Nu! Hotărît nu, erau mai degrabă plictisiţi şi parcă uşor atinşi de rutină, dar nu foarte tare, atîta rutină aveau dumnealor cîtă se cuvine unei asemenea auguste adunări de din dosul mesei. N-aş vrea să fiu răutăcios din cauza cine ştie căror frustrări şi să mă apuc să împroşc cu noroi, să-mi dau drumul la afirmaţii necontrolate. Mi-au cerut curricula, dragi cititori, s-au uitat la mine ca de la om la om şi mi-au cerut-o. N-aş dori nicidecum să se creadă că le port vreo pică, de altfel cererea domniilor lor diferă mult de cele din armată pe cînd eram eu în plutonul doi la Brigada de grăniceri Timişoara, dacă nu mă înşeală memoria eram puşcaş 3, asta eram, ehe, pe atunci altfel erau ordinele. Bunăoară tovarăşul locotenent major Beselnyi[1] striga la noi următoarea sintagmă: „Pe umăăr, arm!" şi noi pe dată puneam arma la locul comandat[2].

Merg pe stradă, trec de măcelăria *Memento mori* şi avansez în ritm bine cumpănit, nimic nu pare să mă tulbure şi chiar aşa se şi întîmplă, nu-mi pasă de nimic, stau la adăpostul creat de propria-mi înfăţişare ca într-o colibă din aceea pe care o făcusem noi pe Insulă, în vremea cînd treceam direct din preadolescenţă în adolescenţă. Am terminat ridicarea ei, pe jos am pus paie de pe cîmpul vecin, de dincolo de bulboanele Mureşului, pe acolo trecuseră, dragi cititori, combinele ceapeului şi au lăsat în urmă miriştea, aşa încît cîmpiile patriei se prezentau ochiului ca un obraz proaspăt ras. Trecem rîul cu barca obţinută cu greu de la Kalmann-baci, paznicul de la grădina de zarzavaturi şi pepeni a aceluiaşi ceape. I-am dat un pachet de ţigări Naţionale şi un sfert de ţuică, şi am primit luntriţa lui ca de formula unu, cu botul alungit, cu marginile bărcii tăişnind aerodinamic deasupra apei, e ceva de nedescris, o bucurie ne cuprinde, o voie bună, vai, vai ce ne place, vai, vai, ce gălăgie tinerească!

Aşa şi cu trecerea mea pe uliţă, prin dreptul măcelăriei, trec înainte şi mă simt ocrotit de mutra mea oarecare, de ceea ce se arată lumii din propria mea înfăţişare în dosul căreia stau cu multă plăcere, cam cum stăteam noi acolo la colibă şi serveam dintr-o sticlă rom şi dintr-altă sticlă coniac *Zarea*, şi Ioaniko Abfalter zicea la ghitară cîntarea *Io vendos dos ocos negros*, aşa zicea neamţul, şi pe urmă ridica vocea prin zbegurile insulei, peste pădurea aceea de sălcii potopite de mure sălbatice, arini şi alte felurite esenţe pe care numai Vasile Popovici, criticul literar şi consulul nostru general de la Marsilia, ar putea să le desluşească întrucît a absolvit liceul silvic. Şi cum spun, Ioaniko ridica vocea pătimaş în funcţie de cît anume a înghiţit el din sticlă, dacă a băut mai mult, atunci vocea lui era mai plină de pasiune, aproape disperat răcnea el cîntarea şi ne cerea imperativ să ne ridicăm deasupra contingentului, să-l urmăm pe cînd se lansează el cu vorbele *„ooo lorandoo..."*: aici foarte tare se zbuciuma sufleteşte şi doar sărăcia limbii şi neajungerea cuvîntului ne obligă să eşuăm în evocarea noastră la fel ca şi în cazul, inimitabil şi el, al comenzii „Pe umăăr, arm!" pe care ne-o adresa plin de simţire ostăşească tovarăşul locotenent major Beselnyi.

Şi cum spun, pe cînd treceam eu pe lîngă măcelăria *Memento mori,* pe cînd mă simţeam eu mai bine ocrotit de propria mea înfăţişare la fel ca pe Insulă, la colibă, pe cînd mă rătăceam plin de simţire în comparaţia aceea, chiar atunci m-a năpădit gîndul că sînt prost. Pe dată m-am uitat în dreapta şi stînga, mai nimeni pe stradă, doi trecători singuratici, vremea prînzului, soare de sfîrşit de octombrie.

În loc de concluzie

Într-un tîrziu m-am luminat, am priceput de unde mi s-a tras acea revelaţie brutală, la vremea prînzului, pe o stradă liniştită (tocmai trecusem de măcelăria înainte pomenită). Explicaţia stă, pur şi simplu, în faptul că mă cutreieră de multă vreme nişte versuri care, departe de a avea anvergura celor ale lui Pound sau Celan, Mircea Ivănescu sau Daniel Turcea, sînt de-a dreptul ruşinos de arătat public. Şi cu toate că îmi dau prea bine seama de faptul că nu sînt mare lucru, cu toate acestea nu mă lasă, ba mă încolţesc pe muzică, una pe care am exersat-o cu corul clasei printr-a treia, sub bagheta tovarăşului învăţător Dumbrăviceanu, care mai avea, pe vremea aceea, exact un an pînă la pensie. Ar mai fi de spus că fiecare vers din acesta cîntat (două sînt de toate) mă însoţeşte peste tot, la masă, la catedră, în faţa amfiteatrului pe cînd explic virtuţile literaturii de mare performanţă, peste tot mă urmăreşte. Iată, să le prezint succint. Primul vers este unul cinematografic: „Toţi iau cupă şi-o admiră". Aici văd cum se sucesc toţi poeţii felibri în jurul ei, cum o trec în tăcere admirativă, uimiţi şi intimidaţi, de la unul la celălat. „Şi toţi cîntă-armonios". Acest vers se concretizează în bîntuita mea imaginaţie în felul unui music-hall; mă cutreieră imagini ca acelea din filmul *Bucuriile muzicii* în care poeţii felibri se ţin de braţ şi cîntă armonios.

Atît. Doar atît îmi vine în minte în felul insistent al unei muşte rătăcite vara în odaie care, cu bîzîitul ei intempestiv, îţi perturbă atenţia pe cînd tocmai citeşti dialogul *Timaios*. De aceea, zic, e de înţeles gîndul care m-a prins în plină stradă, pe la prînz, în razele blînde ale unui soare de sfîrşit de octombrie.

Daniel VIGHI

---

1. În privinţa numelui pe care-l purta tovarăşul locotenent major pot să istorisesc că într-o bună zi a fost chemat la ceistul unităţii, tovarăşul colonel Orădan Gheorghe, care s-a uitat la mai tînărul camarad de arme şi i-a spus iritat următoarele cuvinte: „cum se poate, tovarăşe Beselnyi, să ai numele ăsta, nu se cade pentru un cadru al armatei, am mai avut unu' înaintea dumitale care se numea Kukolnyi, eu nu ştiu de unde apăreţi, ce neamuri şi ce naţii sînteţi dumneavoastră". După ce a spus aceste propoziţii subordonate şi regente, tovarăşul colonel Orădan Gheorghe i-a cerut să-şi schimbe numele în Beselnescu, tovarăşul locotenent major Beselnescu.

2. Acum aş vrea să mai relev şi faptul că e greu de povestit exact ordinul, iată, să ştiţi că nu întîmplător am scris eu cuvîntul *umăr* cu doi de *ă* (zic aşa ca să evoc puţinele cunoştinţe filologice pe care le aveam în acele vremuri de elev TR, abia pe urmă mă voi lumina că a scrie şi a spune că un un cuvînt are „doi de i" este o greşeală greu pardonabilă). Aşadar porunca tovarăşului locotenent major Beselnyi – dacă-mi permiteţi o reiau: „Pe umăăr, arm'!" – era centrată în jurul vocalei *ă*. Să sperăm că progresele ştiinţei ne vor permite ca în viitor să putem să facem în aşa fel încît pagina scrisă să poată emite şi sunete, cam ca în cazul actual al CD-urilor multimedia, în Enciclopediile respective: acolo apare, alături de figura expresivă a lui Beethoven, textul scurt care ne spune cine este el şi o frază muzicală din Sonata Lunii. Aşa poate vom reuşi în deceniile care vor veni să prezentăm noi chipul tovarăşului locotenent major Beselnyi însoţit de comanda: „Pe umăăr, arm'!" în care *ă* creşte ferm şi după aceea deodată cade scurt cuvîntul: arm! Să remarcăm în treacăt cum vocala *a* din cuvîntul *arm'* se prăvăleşte inimitabil în înlănţuirea consoanei fricative *r* cu cealaltă care îi succede armonios.

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

Sindromuri

Sindromul realităţii româneşti

Printre numeroasele istorioare nostime povestite în şoaptă pe vremea lui Ceauşescu, se numărau cele referitoare la licenţele de fabricaţie cumpărate pentru cîte o *jumătate* de produs, marele „specialist“ fiind convins că nu e nevoie să fie aruncaţie pe fereastră bani pentru părţi ale utilajelor pe care le putea foarte bine realiza „cu forţe proprii“ industria românească. Poantele istorioarelor conţineau de fiecare dată referiri la anii de întîrziere în intrarea în funcţiune a unor combinate, centrale electrice, sonde de foraj marin etc., ca şi la pierderile enorme generate de deciziile „marelui conducător“.

Acelaşi model de gîndire poate fi regăsit cu o frecvenţă neliniştitoare în declaraţii ale unor personalităţi de prim plan ale perioadei actuale, indiferent de orientarea politică a acestora. El are drept punct de sprijin o presupunere ce pare a fi acceptată drept realitate incontestabilă: aceea că „realitatea românească“ se distinge de oricare alta prin particularităţi care fac inutilizabile aici strategiile, principiile, sistemele informatice sau de contabilitate, legislaţiile sau structurile organizatorice ce şi-au dovedit valoarea peste tot în restul lumii. De aici rezultă că, avînd în vedere această singularitate a realităţii româneşti, ea nu poate fi înţeleasă şi gestionată corespunzător decît în modalităţi total distincte de cele utilizate aiurea.

Acceptarea drept realitate a unei premise de o asemenea bizarerie poate, într-o primă instanţă, să ridice mari semne de întrebare asupra inteligenţei membrilor clasei politice. O ştire din mass-media ne oferă însă o nouă perspectivă asupra temei. Aflăm astfel că un împătimit american al navigării pe Internet a fost condamnat la *peste cinci ani închisoare* fiindcă a propus, prin intermediul computerului, o partidă de sex unei tinere de 13 ani.

Înţelegem dintr-o dată că renunţarea la mitul convenabil al „realităţii româneşti“ ar atrage o serie de mari inconveniente.

Ar mai putea fostul şef de partid să plătească un tablou cu un cec fals şi să doarmă liniştit la casa lui, declarînd prin gazete că a luat o firească măsură de precauţie?

Ar mai putea fostul demnitar, care şi-a afundat braţele atît de adînc şi temeinic în bugetul ministerului încît a devenit peste noapte bancher, să pretindă că nu poate fi judecat şi condamnat decît atunci cînd se va promulga o lege specială, care să arate că prevederile respective din Codul Penal i se aplică *şi lui?*

Ar mai putea excrocul român profesionist să tragă unei bănci de stat o „ţeapă“ de şaptezeci şi cinci de miliarde, împreună cu o soţie româno-portugheză urmărită de Interpol şi să continue a-şi plimba timp de cîţiva ani imunitatea pe culoarele Parlamentului?

Ar mai învinge cutiile poştale şi firmele fantomă de departe, la licitaţii, puternicile societăţi transnaţionale?

Ar mai putea fi falimentate bănci şi cumpărate pe datorii către buget reeşalonate combinate şi hoteluri de către personaje dubioase, care se pretind ba genii ale ingineriei financiare, ba finanţatori de partide şi organizatori de „protocoale“ pentru vîrfurile Ministerului Finanţelor, ba promotori ai imaginii României peste hotare?

Ar mai putea mafioţii noştri bruneţi şi plini de farmec care îşi botează copiii la Palatul Parlamentului, în prezenţa unor înalte feţe ale vieţii politice, să ciopîrţească cu săbiile civili şi poliţişti de-a valma şi să fie apoi conduşi cu respect din arest în spital şi din spital în Canada, pentru a-şi manifesta de acolo, telefonic, de Crăciun, bunele sentimente faţă de şeful Poliţiei române?

Ar mai putea infractorii daţi în urmărire generală să stea liniştiţi la mama acasă, de unde să fie deranjaţi doar în urma telefoanelor date la Poliţie de vecini, după vizionarea unei emisiuni la PRO TV?

Ar mai putea bravii noştri poliţişti să fie atît de binedispuşi în timp ce reporterii de la *Ziua* îi filmează colectînd taxele de protecţie de la şmenari?

Nu cumva ar apărea primejdia ca toţi privilegiaţii tranziţiei, de la funcţionar bancar şi manager de întreprindere de stat pînă la parlamentar şi ministru, de frica justiţiei, să fie siliţi să-şi cîştige pîinea de toate zilele prin muncă cinstită!?

Petru LISIEVICI

ÎN VÎRTEJUL VITEZEI: METROUL ŞI EXPRESUL

Underground

Nu acum, mai demult, cînd scările rulante urcau al naibii de încet, cînd neoanele pîlpîiau stins dînd subteranului o lucire fantastică, cînd oamenii îşi aruncau la coş hîrtiile de prin buzunare, cînd femeile miloase dădeau bani pentru mănăstiri şi bătrîni, cînd vajnici bărbaţi îşi făceau cruce în faţa vreunui ciung şi-a soartei care te oropseşte, cînd metroul costa doar două sute de lei – puneai o sută şi se aprinde un beculeţ, puneai a doua sută şi bara se dădea la o parte lăsîndu-te să intri – trăiau în metrou nişte fiinţe numite aurolaci. Toată ziua cîntau. Să ne intre bine în cap chestia asta, cîntau prin vagoanele de metrou, iar afară, sus, pe deasupra capetelor a mii de oameni, putea să plouă, să ningă, să fie frig sau zăpuşeală. Desculţi şi murdari, îşi jeleau părăsirea în duioase imagini carpatine „tristă este căprioara rătăcită printre munţi,/ dar mai trist este copilul care nu are părinţi“. Înserarea, dar cum să-ţi dai seama că afară este seară, îi găsea prin vagoanele pustii mai trişti, mai filozofi. „Mamelor din lumea întreagă/ eu vă dau un singur sfat/ nu lăsaţi copii pe stradă/ din cauza la un bărbat/ căci copilu fără mamă e ca pomu fără flori/ azi se naşte, mîine moare şi nu-l poţi uita de fel.“

Noaptea se strîngeau în vreo staţie pierdută de Dumnezeu şi-şi numărau banii. Se ascundeau de poliţiştii plictisiţi şi prizau din pungile argintii. Şi, Doamne, ce bine se doarme pe scaunele vopsite-n roşu, sau pe vreun carton, cu scaunele deasupra capului ca-ntr-o căsuţă!

Timpul devenea difuz şi se lungea sau se subţia de mai mare dragul. Atunci, tîrziu, se stingea totul, iar peste marele oraş de dedesubt se aşternea tăcerea.

Nu există o tipologie a celor ce călătoresc cu metroul. Poate cei ce aleg tunelurile sînt mai grăbiţi. Dar o diferenţiere netă între oamenii de sus din troleibuze, autobuze, tramvaie sau maşini, şi cei de jos nu prea există. În fond, scopul celor de dedesubt este să ajungă cît mai rapid deasupra, la lumină. Cei din metrou sînt oameni absolut normali, fără spaime de întuneric sau alte claustrofobii ciudate. Cum e şi firesc, pentru ei, metroul e doar un mijloc şi nu un sens ca pentru aurolaci, adevăraţii oameni-metrou. Ei, călătorii, uneori absurd de mulţi, forfotesc necontenit spre un undeva concret. Sensul lor nu se găseşte nicidecum jos, acolo în catacombe. Pentru el, metroul nu este o filozofie, este cel mult un bun loc de înjurat, de făcut lipeli, de citit ziarul, de înghesuială şi plictiseală. În metrou nu

© N. Ilfoveanu

e prielnică bîrfa, că oricum nu se aude mai nimic. Ai putea spune că este un loc fad şi enervant. Ai minţi.

Vremurile se schimbă. Ca să intri în metrou îţi trebuie cartelă. O cartelă de două călătorii costă cinci mii de lei. Lumea e grăbită, se agaţă cu nădejde de barele de metal şi transpiră. „Fă, umflato, dar alt loc decît pe picioarele mele nu ţi-ai găsit?!“ Doar cei săraci cu duhul îşi mai fac cruce în faţa ciungului. Hîrtiile se aruncă pe jos. Nimeni nu mai dă bani aşa, aiurea. Aurolacii au crescut, s-au făcut mari. Acum sînt alţii mai mititei, tot orfani, „şapte acasă la mama care n-are loc de muncă şi tata e în puşcărie“. Şi ei dorm pe scaunele roşii sau sub ele. Dar nu mai cîntă. Poate nu mai au voce sau n-au chef. Conductorii s-au plictisit să tot anunţe ce staţie urmează. Acum se aude un piuit şi o voce înregistrată „atenţie, se-nchid uşile; urmează staţia TIMPURI NOI, cu peronul pe partea dreaptă“.

Şi uşile, ca prin farmec, se închid.

Matei Ioan FLORIAN

Circulaţie şi gîndire

Portretul expresului la tinereţe...

Acum opt-nouă ani, tocmai apăruseră pe străzile bucureştene nişte autobuze chic. Le vedeam la Universitate sau la Romană, aşteptate în mod civilizat de nişte cozi în şir indian, formate (eram sigură) de un alt fel de oameni, un fel de „elită“ a călătorilor cu mijloacele de transport în comun. Nu se călcau pe pantofi, nu se îmbrînceau, nu se îmbulzeau şi nu făceau gesturi disperate. Aşteptau pînă se golea autobuzul, apoi urcau în linişte. Păreau un eşantion al viitorului strălucit care i se pregătea călătorului român. Încercam să înţeleg ce anume putea determina un asemenea comportament, ce forţă nobilă menţinea nealterată ordinea aproape supraconştientă a şirului. Cînd am urcat prima oară în *expres,* am ştiut: un aparat. Un alt fel de aparat de „compostat“, pe bază de cartelă, montat în dreapta şoferului, la uşa din faţă. Uşa se deschidea doar pe jumătate, pentru a permite accesul cîte unei singure persoane, pe rînd. Cam atît cu supraconştiinţa...

Dar înăuntru era muzică şi pereţii maşinii frumos tapetaţi şi banchetele noi şi ciocănelul de spart geamul în caz de urgenţă la locul lui şi totul avea aerul acela de simplitate şi de „îngrijit“ tipic franţuzesc. Chiar şi acum (deşi nu ştiu precis) cred că vehiculele de pe liniile expres sînt o producţie franceză sau a unei ţări vorbitoare de această limbă. Nu fiindcă pe cîte un geam ar sta scris *issue de secours,* ci pentru că o limbă structurează totul într-un anume fel, inconfundabil. Structurează social, estetic, mental... De exemplu, nicăieri mai mult decît în expres nu eşti nevoit să îţi simţi picioarele (la propriu, prin atingere cu ale persoanei de pe bancheta din faţă) şi să te repliezi în tine. Problema nu se pune cum să eviţi acest lucru, ci cum să încapi laolaltă cu celălalt în spaţiul îngrozitor de redus pe care proiectantul l-a calculat cu o parcimoniozitate extremă şi (aş îndrăzni să zic, iarăşi) tipic franţuzească.

Cam aşa arăta *expresul* de pe liniile 781 şi 784 în anii tinereţii sale şi tot atît de diferiţi călătorii lui. Ce pot să spun? Azi, ciocănelul pentru spart geamul în caz de urgenţă nu mai este şi nici muzica nu se mai aude...

Şoferi, reprezentări...

Mă întreb ce ar putea face din oricare dintre noi un adevărat şofer de maxi-taxi: abilitatea de a număra banii şi de a reuşi depăşiri în acelaşi timp sau incapacitatea de a spune *nu.* Fiindcă un lucru e sigur în privinţa maxi-taxi-urilor: pleacă de la capăt pline pînă la refuz şi pe drum continuă să se umple tot pînă la *refuz* (cuvînt pe care mi-aş dori să îl cunoască şi şoferii în cauză). Numărul de maxi-taxi-uri aşteptînd la un capăt sau la celălalt este mare. Ce aşteaptă, vă veţi întreba? Cît mai mulţi călători care, în mentalitatea conducătorului de maşină beneficiază de o reprezentare teribil de abstractă şi, fără îndoială, non-euclidiană. Omul dependent de maxi-taxi nu poate fi, în esenţa lui, decît o taxă „furată“ colegului competitor. Nu că nu am fi obişnuiţi cu acest tip de călătorie. Sîntem o specie adaptată, doar că, în decursul istoriei zbuciumate a transportului în comun (dintr-o proastă funcţionare a teoriei darwiniene, presupun) natura, în marea ei înţelepciune, nu ne-a dotat, totuşi, cu cîngi sau ventuze. Aşa, riscul de a cădea peste şofer sau de a ieşi prin parbriz într-o aventură cu maxi-taxi-ul (unde nu sînt bare de sprijin) ar fi fost redus. Dar nu este.

Mă întreb cum trebuie să arate pasagerul pentru a modifica fundamental reprezentarea pe care şoferii şi-o fac despre el şi îmi vine în minte o întîmplare.

Era un domn solid, între două vîrste, cu griji de familist citindu-i-se pe faţă şi care probabil asculta muzică lăutărească la petreceri (nu poţi să ştii niciodată). Însă pentru o jumătate de oră ne-a considerat responsabilitatea lui. Era, mai precis, şoferul *expresului* în care stăteam înghesuiţi ca nişte stive de lemne şi, cînd, la intrarea în pasajul Unirii, maşina a cedat, a coborît şi ne-a condus în afara traficului. A rămas acolo cu noi, cam vreo treizeci de minute sau poate mai puţin, în soarele ucigător al verii trecute, făcînd cu mîna fiecărui coleg de pe linia lui 781 şi respirînd colbul încins pe care aceştia îl lăsau în urmă, împreună cu semnificaţia precisă a scuturatului din umeri şi a unor semne internaţionale cu degetul. A plecat abia cînd ne-a văzut îmbarcaţi. Maşina aceea mare cît casa îl aştepta în mijlocul drumului.

M-am uitat la feţele noastre, ale celor care fuseserăm, pentru puţin timp, călătorii lui şi n-am văzut nimic special.

Alice POPESCU

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Îl cunosc pe...

Pavel Coruţ (I)

...am vîndut prima carte, cu 330.000 lei strînşi, bine, am dat şi o bucată de pămînt. Într-un tiraj de 10.000 exemplare. „Cheile succesului“ e căutată azi ca o raritate. N-am mai reeditat-o.

Cum scrieţi?

Dom'le, în contraspionaj am scris cîteva vagoane de cărţi. Contraspionajul se face pe hîrtie, cu bani şi cu inteligenţă. Şi cu multă cultură în anumite domenii. Deci, civil fiind, scriu continuu.

Ce înseamnă „continuu“?

Îmi fac notiţe. Unde-mi vine ideea, îmi fac notiţe. Am nişte fluturaşi. Pe stradă memorez. În timp ce scriu o carte, îmi vin idei pentru alte cărţi. Notez, notez şi se adună teancuri de fluturaşi, apoi le sortez pe categorii de cazuri. Nu scriu un singur stil. Scriu cărţi de aventuri, ce aduc bani şi succes, cărţi de psihologie, ştiinţifice, ce trebuie să reziste criticii specialiştilor, romane de dragoste, două volume de versuri şi două volume de analiza miturilor.

De ce v-aţi apucat şi de poezie?

Poezie am scris toată viaţa.

Chiar şi-n misiunile de contraspionaj?

Nu. Începînd din liceu. De cîte ori îmi venea inspiraţie, scriam ceva.

Ce-i aia inspiraţie? Transă?

Transă e-n momentul evocării strămoşilor. Nu pot să explic, dar „Quinta Spartă“ am scris-o în transă. Şi „Fulgerul albastru“ la fel. Cărţile mele cuprind versuri. Scriam o poezie... citisem ceva despre Sarmisegetuza, ultimele rezistenţe ale geto-dacilor... şi a-nceput să curgă poezia. Ritm, măsură, exact cum trebuie să fie.

Fără chin?

Fără. Acesta e misterul. Parcă mi le suflă cineva. Se deschide poarta de comunicare cu universul inspiraţiei şi, din clipa aceea, am început să bat la maşină, cu două degete. Poate să dea cu bombe-n jur, nu mă deranjează.

Mîncaţi? Beţi?

Nu mănînc. Beau Coca-Cola. Am băut cîteva vagoane de Coca-Cola. Nu cafea, nu alcool niciodată, nici bere. Aprind ţigară după ţigară.

(va urma)

Eugen ISTODOR

Roluri

Arta simulării, arta disimulării

Orice poveste a oricărei revoluţii de oricînd şi de oriunde are, ca toate poveştile, o introducere, o dezvoltare, un punct culminant şi un deznodămînt. Revoluţia franceză, revoluţia rusă, cea chineză, cubaneză, chiliană, mexicană, de catifea, de mătase, de lînă, de stambă (şi care au mai fost şi din ce materiale metaforice s-au compus ele) sînt supuse aceleiaşi structuri narative, care este a basmului fundamental, adică a luptei dintre Bine şi Rău. Singura care desfide structura şi tipologia Revoluţiei este, bineînţeles, cea românească, din 1989. Toată lumea – pînă şi copiii de şcoală – ştie cum a început (manifestaţiile de la Timişoara), care a fost punctul culminant (procesul soţilor Ceauşescu), care a fost deznodămîntul (preluarea puterii de către F.S.N.). Nimeni nu cunoaşte însă, în toate datele ei, dezvoltarea, cu alte cuvinte partea esenţială: lupta dintre forţele Răului şi forţele Binelui, „cine a tras în noi“ şi, mai ales, unde se află, în economia basmului, cei ce reprezintă Răul. Nici unul dintre guvernele care au urmat revoluţiei n-a clarificat acest element esenţial, iar copiii sînt nevoiţi să înveţe la şcoală o poveste cu cap şi coadă, dar fără mijloc. Nu ştiu dacă Marius Tucă şi-a propus să lămurească problema, invitîndu-i pe Mircea Dinescu şi Ion Iliescu la o discuţie nocturnă, dar n-a lămurit-o. De ce? Fiindcă Dinescu a povestit, cu farmecul şi umorul său inegalabil, o experienţă de viaţă, momente la care a participat personal, care au căzut, cum se spune, sub simţurile sale; în schimb, Ion Iliescu şi-a tradus propria experienţă de viaţă într-o teorie politică, aceeaşi care, de zece ani, nu reuşeşte (sau nu vrea) să reconstituie porţiunea dintre cap şi coadă a poveştii. Dinescu a relatat tot ce cunoştea (tabăra cealaltă, a Răului, îi era, firește, mai puţin cunoscută), iar Iliescu, care s-a aflat timp de şase ani în vîrful Puterii, n-a ştiut (sau a evitat) să spună mai mult decît ştie toată lumea. La ce mă gîndeam, privindu-i? În timp ce Poezia este o artă a simulării şi a transfigurării, Politica este o artă a disimulării şi a desfigurării. Tot de la poeţi vom afla – dacă vom afla – cum a fost în realitate revoluţia română?

Dumitru SOLOMON

P.S. La PRO TV, într-o discuţie cu Lucian Mîndruţă, Silviu Brucan a dezlegat, se pare, o mică parte din enigma teroriştilor. Să ne grăbim să-l trecem în casta poeţilor? Sau să aşteptăm şi alte dezvăluiri?

Cu ochii-n 3,14

UN MILION DE PETARDE ÎNTR-UN PREZERVATIV DE VACANŢĂ

● Doi puştani în tramvai: „Auzi, mă, că în Obor e 30 de mii cutia cu petarde.“ „Şi cîte sînt?“ „O sută.“ „Mamă, ce mişto! – păi, mai strîng bani şi îmi iau o sută, o sută de cutii, îţi dai seama o sută ori o sută fac, cît, mă? Un milion, îţi dai seama?!“. Puştiul era pur şi simplu extaziat de această idee, aritmetica e un moft. Ca să ştiţi ce ne aşteaptă: un milion. (**C. G.**)

● În lunile de iarnă, din cauza importurilor masive, leul continuă să se deprecieze atît în raport cu dolarul american, cît şi cu prezervativul Durex. Paritatea leu-Durex a atins zilele trecute în zona Eroilor pragul parapsihologic de 15.000 la 1. În aceste condiţii economice grele, curbele ascendente vor fi din ce în ce mai rare. (**C. M.**)

● De Thanksgiving (la americani, Ziua Recunoştinţei), PRO TV-ul ne-a oferit un film regizat de Jodie Foster. Cum se numea? Ei, aici e-aici: în original, titlul era „Home for the Holidays“ – în traducere liberă şi literală, „Acasă de sărbători“ –, numai că PRO TV-ul i-a zis... „Casa de vacanţă“! Din două una: ori traducătorul/oarea n-a văzut filmul – în care o familie disfuncţională se aduna în casa părinţilor de Thanksgiving –, ori l-a văzut, dar n-a înţeles nimic. Nu ştiu care variantă e mai penibilă. (**a. l. ş.**)

NU VĂ URCAŢI PE ARIPILE ERADICĂRII CRETINISMULUI!

● Ingeniozitatea turiştilor întru proastă creştere a determinat o nuanţare a vigilenţei paznicilor de monumente: în curtea interioară a castelului Peleş, pe lîngă tradiţionalele „Nu călcaţi iarba!“, „Nu fotografiaţi!“, a apărut un anunţ mult mai specific – „Nu vă urcaţi pe statui!“. (**I. P.**)

● În Sinaia, în sfîrşit, a mai mişcat ceva: a apărut cafeneaua *Marlene Dietrich*. În afara denumirii, care oricum e balsam pentru fanii actriţei, tartele cu fructe şi ciocolata caldă au haz printre afişele cu cîteva din filmele „de bază“: *Casablanca, Pe aripile vîntului, Îngerul albastru, Pisica pe acoperişul fierbinte*... (**I. P.**)

● Dr. Mihaela Simescu de la Institutul de Endocrinologie „C.I. Parhon“ arată că a observat o carenţă de iod, care duce la întîrzieri severe în dezvoltarea psihică. Autorităţile sanitare susţin că la noi în ţară cretinismul endemic a fost eradicat, dar cercetările au demonstrat că insuficienţa iodului a redus deja capacitatea intelectuală a întregii populaţii, în medie cu 15%. Aceste informaţii le aflăm de la Alexandra Popescu, *Evenimentul Zilei*, 26 noiembrie, pagina 4. În pagina 6 aflăm că noua lege a funcţionarului public cere candidatului dovada că „are o stare de sănătate corespunzătoare funcţiei pentru care candidează“. În felul acesta bucuria eradicării cretinismului ca boală va favoriza răspîndirea lui ca stare. (**M. B.**)

LA BORDEL, PERE ŞI GUTUI CU OCHI VERZI ŞI PICIOARE NEVEROSIMILE

● Aflăm din ziare că, pe criza asta, singurele încasări consistente la bugetul statului provin din taxele şi accizele pe tutun, alcool şi cafea. Dacă s-ar legaliza şi bordelurile (cu accizele de rigoare, evident), am deveni singura ţară în care viciile şi-ar asuma, integral, misiunea de a susţine cultura, învăţămîntul, armata şi celelalte sectoare bugetare. (**M. V.**)

● Piaţa Amzei, scena 2: în faţa unei tarabe cu pere şi gutui, un bătrînel – căciulă de astrahan, aparat auditiv, ochelari negri – e luat prin surprindere de vînzător care-i strigă: „Să trăiţi, maestre!“. Bătrînelul: „Ce?!“ Vînzătorul: „Nu sînteţi Gică Petrescu?“ Replica bătrînului vine instantaneu (semn că nu e pentru prima oară cînd e confundat): „Nu, dom'le, ăla-i mult mai tînăr!“ (**a. l. ş.**)

● Cine sînt şi ce vor contemporanii noştri? Greu de spus. Ceva-ceva despre profilul şi preferinţele lor mai aflăm însă cîteodată, urmărind anunţurile matrimoniale *(Naţional)*. Găsim aici oameni realizaţi, de tipul: „director cu perspective înalte, ocupat şi lipsit de romantism“, care caută „parteneră care să mă suporte“, dar şi persoane la început de carieră, cum e cazul fotomodelului de 22 de ani „frumos, înalt, atletic, elegant, rafinat, tandru, curat“, care „se oferă unei femei de afaceri sau cu funcţie de conducere“, precizînd că „nu mă interesează vîrsta sau calităţile fizice“. Găsim fiinţe nepretenţioase, gen: „taur pensionar“ cu „situaţie materială modestă“, acceptînd „în mod deosebit provincia“, dar şi oameni care ştiu ce vor şi o spun direct: „domn matur, maseur, caut dnă/dră maseuză de calitate pentru o relaţie complexă“. Găsim, de asemenea, un spirit liber, care caută o parteneră „cu ochi verzi sau negri, senzuală, isteaţă... de orice naţionalitate“, dar şi un văduv ce-şi doreşte alături „doamnă modestă şi sărmană conform gradului specific social“ (...) „fără să-mi impună nişte condiţii absolvite de logică“. Dăm şi de un „om fără soartă“, „melancolic, sangvin, serios, ... uşor labil... cultivat, studii medii“, cu un „salariu de 1500 $ an, cu garsonieră confort 3 şi auto“. Firește, în asemenea condiţii omul îşi doreşte o parteneră „cu bun simţ“. Ca de obicei, femeile caută aproape imposibilul: o „prezenţă agreabilă“ umblă după un „intelectual prosper“. De unde?... (**T. C.**)

● Pesemne că *eroticizarea* reclamelor noastre ar merita fie o analiză serioasă, fie o ironie neserioasă: din pachetul de ţigări „Columna“ ies nişte picioare neverosimile (aidoma celor din reclama la „Kent“); în staţiile de metrou, napolitanele „Joe“ sînt *bune* în mîinile a două puştoaice cărora le mai lipseşte doar mărul şi un Adam de ocazie; apoi, în reclama tv a unei firme de computere, o domnişoară face din picioare clasicul truc al eroinei din *Basic instinct*. Şi cu asta am spus tot: *advertising*-ul devine o chestie de instinct. (**A. C.**)

DECÎT SĂ FACEM PRAF CINEMATECA PRINTR-O CONSILIERE PEDANTĂ, MAI BINE INVERS

● Ca bibliografie suplimentară la numărul *Dilemei* consacrat „lucrurilor care merg bine“ – iată-l pe dl Mircea Iorgulescu (în *Adevărul literar şi artistic*, 23.11.'99) povestindu-i lui Constantin Stănescu cum a ieşit dînsul de la „Pisica albă, pisica neagră“, film văzut „pe 6 Martie“, într-o sală plină de tineri între 17-25 de ani, într-o atmosferă „demnă de un amfiteatru“, după care s-a oprit în faţa Cinematecii de pe Eforie şi a citit programul ei: „un program impecabil, sînt puţine marile oraşe din lume unde să existe o asemenea instituţie de tip antologic, în care timp de o săptămînă să poţi vedea mari filme. Era extraordinar!“. Mircea Iorgulescu a cam bătut drumurile Europei, nu trăieşte zi de zi la Bucureşti, are avantajele şi dezavantajele distanţei, dar, mai presus de orice, ştie să spună foarte rar la ce-i bine şi la ce-i rău: „Este extraordinar!“. Sînt oamenii pe care se poate conta. Mai rămîne să facem praf şi Cinemateca... (**R. C.**)

● Stau cîteodată şi mă minunez (apoi trec mai departe) de nesfîrşitele resurse de inadecvare din mintea unor întreprinzători. Deunăzi, de pildă, mi-au căzut ochii pe anunţul unei firme dintre cele care îşi fac reclamă lipind nişte petice de hîrtie pe stîlpi. Firma (al cărei obiect de activitate pare să fie „consilierea imobiliară“) se cheamă TIMONA TRUST şi s-a autoproclamat „AMIRALUL UNIVERSULUI IMOBILIAR“. Şi parcă-l văd pe amiralul Balcon, la timona unui apartament de 3 camere (decomandat, cu îmbunătăţiri), navigînd – în fruntea flotei sale de blocuri P+4 – pe apele Oceanului Berceni către însoritele ţărmuri ale arhipelagului Ferentari. (**D. S.**)

● Sloganul ţigărilor „BF cu Bio-Filter“ este „Protectia maxima posibila astazi“ (sic! – dar să nu ne împiedicăm, totuşi, de lipsa diacriticelor). Ei, domnilor *copywriteri*, nu vi se pare că e, totuşi, prea mult pentru sărmana protecţie – să fie şi *maximă* şi *posibilă* în acelaşi timp? Şi acum puţină şcoală (generală): corect este „maximă posibil“, fiindcă „posibil“, ca adverb, nu poate determina un substantiv, „protecţia“. Oi fi părînd eu un profesor pedant, dar să ştiţi că data viitoare vă scot la tablă, că aşa nu mai merge! (**C. P.-B.**)

● Spicuim dintr-un interviu acordat ziarului *Adevărul* (27 nov.) de dl Anghel Penciu, directorul Oficiului de Acreditare şi Control în Turism: „Nu putem să mai minţim, să facem reclamă şi omul cînd vine găseşte mochete rupte şi igrasie ca în peşteră. *Aproape că e mai bine invers*“ (s.n.). Cum adică invers? Să facem reclamă spunînd că la hoteluri e igrasie, iar omul să găsească, atunci cînd vine, confort de patru stele? (**T. C.**)

Peter GROSS
profesor, California State Chico University

Constituţia Statelor Unite – o lumină călăuzitoare

Dintre toate constituţiile, cea a Statelor Unite este prima, deci cea mai veche, care a fost redactată în scris. Mai mult decît atît, este singura constituţie din lume care a rezistat din momentul ratificării de către cele 13 state unioniste, din 1787-1790. Conform articolului VI, alineatul 2, Constituţia este „legea supremă a ţării".

Totuşi, în Statele Unite Constituţia este mai mult decît o lege sau o declaraţie formală a unor principii care guvernează societatea şi o schiţă a principalelor structuri politice şi legale, indicînd modul în care acţionează guvernul. Constituţia americană este sfîntă. Este cel mai înalt simbol al puterii şi libertăţii americane, adevărata garanţie a „anumitor drepturi inalienabile" menţionate pe 4 iulie 1776 în *Declaraţia de Independenţă*, printre care dreptul la „viaţă, libertate şi fericire". Majoritatea americanilor crede cu convingere în Constituţie, unii dintre ei devenind chiar fanatici apărători ai acesteia.

Constituţia Statelor Unite a evoluat în timp. Atunci cînd s-au adăugat amendamente, a fost luată în calcul stabilirea unor principii practice, fundamentale şi a drepturilor individuale care să asigure dezvoltarea şi securitatea individului. Astfel, în 1791 a fost adoptată *Carta Drepturilor Omului*. Carta conţine primele zece amendamente la Constituţia Statelor Unite şi garanţia unor drepturi fundamentale ale individului.

În aceeaşi manieră, după Războiul Civil, prin Amendamentele 13, 14 şi 15 la Constituţie a fost abolită sclavia, iar sclavilor eliberaţi li s-a garantat dreptul de a vota. Amendamentul 14 interzicea statelor orice intervenţie care ar fi putut „limita privilegiile şi imunitatea cetăţenilor Statelor Unite" sau ar fi putut „priva orice persoană de viaţă, libertate sau proprietate, în afara unui proces legal corespunzător" sau care ar fi putut nega unei persoane „drepturi egale în faţa legii". Amendamentele au stabilit rolul Curţii Supreme ca protector al libertăţii şi al drepturilor individuale şi au dat naştere dreptului constituţional american.

Autorii Constituţiei şi ai amendamentelor în forma lor originară au fost glorificaţi ca fiind minţi luminate care au anticipat bună parte din egoismul uman, micile dispute politice, predilecţia către extremism, demagogie şi alte *-isme* prefabricate (precum nazismul, comunismul, socialismul etc.) şi tot felul de prostii pe care omul le poate aduce la guvernare sau printre cetăţeni. De-a lungul istoriei americane, au existat cîteva atacuri împotriva Constituţiei, interpretări sau aplicări greşite ale acesteia. În cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, aceste atacuri împotriva Constituţiei Statelor Unite s-au înteţit, ca şi încercările de a o denatura, venite din partea politicienilor şi de dreapta, şi de stînga.

Cei de dreapta doresc să adauge amendamente care contrazic sau anulează *Carta Drepturilor Omului*, cum ar fi intenţia de a interzice avortul sau de a arde drapelul naţional. Mai periculoasă este poziţia celor de stînga, a comuniştilor, socialiştilor şi a altora, care doresc să construiască o lume perfectă. Mulţi dintre aceştia consideră Constituţia o fosilă, produs al unor „oameni de mult dispăruţi", care nu mai poate fi aplicată în zilele noastre.

Stînga americană, nu mult diferită de foştii comunişti din România în ceea ce priveşte atitudinea lor generală faţă de legi şi constituţie, se consideră contrînsă de Constituţia Statelor Unite: Aceasta îi împiedică să construiască societatea care să corespundă viziunii oamenilor de stînga asupra unei societăţi perfecte, ideale, utopice chiar, tocmai fiindcă, în sensul său originar, Constituţia protejează libertatea şi drepturile individuale. Stînga şi-ar dori o Curte Supremă activă, care să dea legi conform exigenţelor de zi cu zi impuse de obiectivele politico-ideologice ale stîngii. Oamenii stîngii ar vrea să tranforme judecătorii, în special pe cei ai Curţii Supreme, într-o oligarhie dictatorială; în loc să se asigure că aceştia veghează asupra libertăţii şi drepturilor individului.

Constituţia Statelor Unite rămîne o lumină călăuzitoare pentru noi toţi, inclusiv pentru statele Europei de Est nu de mult timp eliberate. România ar putea descoperi lecţii interesante în Constituţia Statelor Unite, în intenţia pe care au avut-o autorii acesteia, în istoria evoluţiei dreptului constituţional american, cît şi în provocările şi atacurile pe care aceasta le-a suportat. Prin urmare, România şi-ar putea modela şi remodela Constituţia pentru a asigura protecţia libertăţilor şi drepturilor individuale, şi pentru a se asigura că, în general, judecătorii, şi în special judecătorii Curţii Supreme, sînt independenţi şi supuşi atît justiţiei, cît şi a drepturilor egale în faţa legii.

România ar trebui să se asigure că prin Constituţie este servită o altă funcţie de maximă importanţă, surprinsă cel mai bine de James Madison în *Federalist Papers*, 57, citat care merită reamintit: „Scopul oricărei constituţii este sau ar trebuie să fie, în primul rînd, acela de a-i face să asigure binele comun al societăţii pe conducătorii înzestraţi într-o mai mare măsură cu înţelepciunea de a discerne şi cu virtutea de a nu da înapoi; iar în al doilea rînd, acela de a veghea ca aceştia să nu se abată de la calea cea dreaptă atîta vreme cît se bucură de încrederea oamenilor".

(traducere de Aurelia Anghel)

O impresionantă serie de drepturi

Bulgaria şi România sînt primele ţări din Europa de Est care şi-au ratificat şi pus în aplicare noile constituţii construite pe linii liberal-democratice. În ambele cazuri, fostele elite comuniste – în Bulgaria Partidul Socialist Bulgar şi în România Frontul Salvării Naţionale, au dominat procesul de redactare a constituţiei. Pare paradoxal: de ce ţările cu conducerea cea mai puţin liberală din zonă au fost primele care au conceput constituţii liberale?

Motivul pare să fie că elitele fostului regim au avut mai multe posibilităţi şi un mai mare interes să adopte noile constituţii decît elitele post-comuniste, pentru că Parlamentele dominate de comunişti pot fi mai uşor disciplinate şi controlate decît parlamentele Ungariei şi Cehoslovaciei, în care viaţa politică a devenit pluralistă şi mulţi dintre liderii fostului regim au fost scoşi din scenă. Au fost mai interesaţi pentru că aveau cel mai mult de cîştigat dacă se prezentau ca „taţii" unei ordini constituţionale liberale şi foarte mult de pierdut dacă noua constituţie permitea persecutarea oficialilor pentru crimele politice din fostul sistem.

Teoretic, Constituţiile României şi Bulgariei garantează egalitatea în faţa legii şi o impresionantă serie de drepturi: libertatea cuvîntului şi a presei, libertatea de asociere, libertatea religiei, dreptul la securitate personală şi inviolabilitatea proprietăţii în absenţa unui mandat judiciar, proprietatea privată, dreptul la vot, dreptul la grevă, libertatea circulaţiei, dreptul de a emigra etc.

În cazul României, libertatea cuvîntului şi a presei sînt întrucîtva îngrădite de incriminarea exprimării în favoarea „separatismului teritorial" (art. 30). Conform aceleiaşi idei, articolul 37 declară ca neconstituţionale partidele care pledează pentru secesionism. Mai sînt două articole care lasă deschisă posibilitatea anulării unor drepturi de bază de dragul unei „morale publice" vag definite (art. 26 şi 49, în articolul 26 este folosit termenul „bunele moravuri"-*n.red.*) Cu scopul de a construi un stat nu doar liberal şi democrat ci şi social, ambele Constituţii conţin o listă de drepturi pozitive, ca de exemplu, dreptul la asistenţă socială gratuită (Constituţia Bulgariei, art.52). Printre drepturile garantate de Constituţia României sînt unele care sînt mai greu de garantat juridic, ca plata concediului de maternitate şi plata egală pentru muncă egală, fără discriminare de sex (art.38). De asemenea, capacitatea instanţelor de a impune ca difuzorii de ştiri să furnizeze publicului „informaţii corecte" este mai puţin certă. Impunerea juridică a unor datorii guvernamentale, ca obligaţia de a atrage participarea tineretului la activităţi sportive (art.45) poate fi chiar şi mai dificil de realizat.

Forma de guvernămînt prevăzută de ambele constituţii este „republica". Parlamentul Bulgariei e unicameral, iar al României bicameral (cea mai interesantă trăsătură a Parlamentului României este că Senatul şi Camera Deputaţilor sînt similare ca modalitate de alegere, mandat şi responsabilitate. Pentru că articolul 75 garantează puterea mutuală de veto a celor două camere, acest sistem pare să îngreuneze procesul legislativ mai mult decît în cazul celui unicameral. Dar această diferenţă poate fi iluzorie. Conform art. 76, cele două camere trebuie să se întrunească în sesiuni reunite şi să decidă cu majoritatea voturilor atunci cînd apar neînţelegeri referitoare la o lege.) Cei doi preşedinţi au autoritate limitată. Amîndoi au dreptul de veto, care poate fi însă surclasat de o simplă majoritate în parlament, şi desigur, trebuie să întrunească adeziunea Parlamentului pentru a numi prim-ministrul. Ei sînt aleşi prin sufragiu universal direct. Această discrepanţă aparentă între legitimitatea democratică puternică şi autoritatea constituţională scăzută a făcut obiectul îngrijorării pentru unii observatori. O criză a sistemului poate apărea dacă fragmentarea politică a parlamentului face ca înţelegerea asupra treburilor publice să fie dificilă sau imposibilă.

Totuşi, preşedinţii nu sînt total lipsiţi de putere. Constituţional, ei sînt şefii forţelor armate, pot dizolva Parlamentul în anumite condiţii şi au o vagă putere legislativă prin emiterea de decrete (Bulgaria, art.102, România, art.99). În România, preşedintele poate demara un referendum dacă există o iniţiativă legislativă a Parlamentului şi Guvernului (art. 90) şi art. 87 îi garantează preşedintelui dreptul de a înlocui prim-ministrul şi să prezideze şedinţele cabinetului atunci cînd se discută probleme legate de ordinea publică şi apărarea naţională. Mai mult, preşedinţii din ambele ţări au dreptul, cu acordul Parlamentului, să declare stare de urgenţă. Odată ce acordul Parlamentului e dat, starea de urgenţă durează atît timp cît doreşte Preşedintele, fără a fi nevoie de o reconfirmare periodică din partea Parlamentului. Tentaţia pentru un preşedinte ales direct să conducă prin decrete sau prin declararea stării de urgenţă poate fi irezistibilă în cazul instabilităţii economice, penuriei alimentare, conflictelor etnice, încercării de secesiune, tulburărilor publice ş.a. Se ridică deci o întrebare fundamentală: de ce cei care au realizat aceste constituţii au dorit ca preşedintele să fie ales în mod direct, în loc ca acesta să fie numit de parlament? Unul dintre factori pare să fie nevoia ca noul sistem democratic să fie reprezentat de o singură persoană.

Relaţia dintre parlament şi guvern este similară în cele două ţări. Parlamentul poate da votul de neîncredere guvernului forţînd cabinetul să-şi dea demisia (Bulgaria, art.89 şi 111, România, art 112). S-a evitat sistemul german al „votului constructiv de neîncredere", cei ce au proiectat aceste constituţii se pare că au slăbit în mod intenţionat poziţia guvernului faţă de parlament. S-a folosit în compensare sistemul francez, dînd cabinetului dreptul de a-şi asuma răspunderea pentru o anumită lege, forţînd parlamentul să o accepte sau să îl demită (Bulgaria, art 112; România, art.113). Acest aranjament întăreşte poziţia guvernului faţă de parlament, pentru acesta fiind mai de dorit şi mai simplu să respingă o lege decît să demită cabinetul.

Sistemele de guvernare locale sînt prevăzute, dar nu par a fi mai mult decît o verigă de transmitere a deciziilor centrale. Integritatea teritorială şi unitatea statului sînt clar prevăzute în cele două documente. Ambele constituţii tratează drepturile minorităţilor (turcă în Bulgaria şi maghiară în România) într-o manieră controversată. De o importanţă aparte este prevederea din Constituţia Bulgariei: „Nu vor exista partide politice pe bază etnică, rasială sau religiooasă" (art.11). Un partid al etnicilor turci a fost acceptat de către o curte districtuală din Sofia, pentru a participa la alegerile parlamentare din octombrie 1991, dar probabil că politica acestui partid a fost îngrădită de această sabie a lui Damocles constituţională atîrnînd deasupra sa.

(Jon Elster şi Stephen Holmes,
East European Constitutional Review, *numărul 1, 1992)*

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Cristian GHINEA
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VII
nr. 357
10-16 decembrie 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

SUB CULTURI

© D. Stanciu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Mihaela ANGHELESCU IRIMIA, Mircea CĂRTĂRESCU, Florian GHEORGHE, Aurora LIICEANU, Sorin M. RĂDULESCU, Adriana SAVU

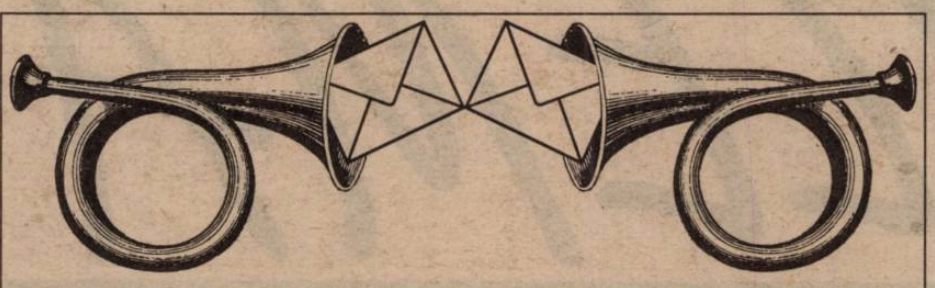

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Polemice

Răspunsul lui O. Gabor

Stimate domnişoare Anamaria Parfeni şi Cristina Ionică,

Eu nu am negat niciodată starea de lucruri din Universitate. Dar dacă grevele şi marşurile au avut ca ţintă schimbarea acestor lucruri, au greşit adresa. Nu statul trebuie să organizeze secretariatele sau să cureţe toaletele, ci Universitatea.

Statul poate fi privit ca un „organism creat de oameni pentru oameni“. Dar asta nu înseamnă că este un producător de bani care, în marea lui mărinimie, acordă burse, salarii mari şi subvenţii. Banii pentru burse vin tot de la oameni, inclusiv de la părinţii dumneavoastră, prin impozitele şi taxele pe care le percepe. Statul nu face decît să mute banii dintr-un buzunar în altul. Cresc bursele, cresc subvenţiile, vor creşte şi taxele, pentru că statul e darnic pe banii noştri ai tuturor.

Pe de altă parte, nu a fost în intenţia mea să sugerez că studenţii vin la cursuri de frica absenţelor. Vroiam doar să spun că ei au un interes cînd urmează o facultate, un interes personal. Sînt convins că nu poate fi acela de a scoate ţara din impas, pentru că bănuiesc că fiecare se gîndeşte întîi la el. Cu alte cuvinte, este o afacere personală. Ea are, bineînţeles, consecinţe pozitive pentru ansamblul comunităţii din care individul face parte, dar indirect.

Aş vrea să vă spun în final, domnişoară Parfeni, că ştiu toaleta de la Litere. Dar o cunosc şi pe cea de la Filosofie, din faţa sălii 212, dacă nu mă înşel. Acum trei ani, cînd a fost dată în folosinţă, era curată, dotată cu tot ce avea nevoie. Asta pentru doar cîteva zile. Acum, aproape că nu mai există nici unul din robinetele moderne de la chiuvete, iar pe uşi şi pe ziduri tronează tot felul de mesaje obscene, perfect acordate la murdăria înconjurătoare. Bănuiesc că nu statul le-a pus.

Cu stimă,

Octavian GABOR

*Vezi *Dilema* nr. 356, pag. 2

Nr. 354: „Lucruri care merg bine“

Totdeauna, totul merge bine

Tot ceea ce omul crede că face el, în realitate *se întîmplă*. Se întîmplă la fel cum plouă sau cum se topeşte zăpada.

Se întîmplă uneori să vezi nişte frunze atît de galbene încît îţi dai seama că e prima dată în viaţa ta cînd vezi un astfel de galben. Totul (pare că) merge bine.

Apoi un om drag ţie e trist. Tu devii şi mai trist, pentru că la tristeţea lui o adaugi pe a ta. Cuvintele sînt inutile! Tăcerea la fel (ce bine ar fi dacă am înţelege tăcerea!). Totul (pare că) merge rău.

Se întîmplă uneori să te întîlneşti cu un om ale cărui cărţi ţi-au dăruit ceva, au construit ceva în tine. Dacă e adevărată definiţia cum că adevăratele cărţi sînt dialoguri cu morţii şi necunoscuţii, vă asigur că e ceva cu totul special să-l cunoşti măcar pe unul dintre „acei necunoscuţi“. (Pe de altă parte, cel mai bine îi cunoşti pe morţi.) Totul (pare că) merge bine.

Un prieten vine să-ţi vorbească, să te umple de viaţa lui. Tu iei, iei şi de atîta drag, l-ai lua de tot. Şi, iarăşi, totul (pare că) merge bine.

De la celălalt prieten nu mai ai nici o veste. Un *fapt esenţial* al vieţii (prietenia) te face să simţi fizic cum seara se năpusteşte asupra-ţi în metroul aglomerat. Totul (pare că) merge rău.

Într-o zi întîlneşti un necunoscut cu care vorbeşti ca şi cum ai vorbi cu tine. Îl simţi şi te simte. Dar nu sînteţi la fel. Şi poate cel care ne revelează sensul misterioasei noastre călătorii interioare, trebuie să fie un străin, de o altă credinţă şi de o altă rasă. Totul (pare că) merge bine.

Deodată îţi aminteşti că ei au murit; pentru cîteva minute mintea şi privirea îţi pleacă în căutarea lor. Simţi că ai întîlnire cu uitarea, dar ai prefera să o amîni (deocamdată se mai poate). Trăirea ta este singurul limbaj adevărat. Şi totul (pare că) merge rău.

Citeşti că el şi-a pierdut capacitatea de a se bucura cu adevărat de ceva. Golul din el intră în tine şi ai vrea să nu te mai simţi atît de neputincios. Golul s-a instalat în stomac, iar tu nu poţi decît să te gîndeşti din cînd în cînd la acel om şi să-l rogi să rîdă, aşa cum l-ai văzut tu rîzînd odată, de mult. Dar ce poţi oare să faci, cînd totul în jurul lui (tău) se destramă? Totul merge rău.

Pe scenă, actorul-personaj îţi spune că toţi prietenii lui au murit. Alţii, pe ecran, te conving că întotdeauna există două părţi ale monedei şi esenţial e să-ţi scrii tu destinul, hotărînd cînd să opreşti moneda din mişcare. Poate ai noroc. Poate nu.

Asta e bine? Libertate absolută!

Sau e rău? Ce să facem cu atîta libertate?

Am avut cîteva clipe de linişte. Uneori mi-au fost date de singurătate. Alteori de cărţi sau de amintiri. De cele mai multe ori de oameni. Toate astea sînt daruri foarte iubite.

Totul e iubire. Iar iubirea nu trebuie să roage sau să pretindă. Totdeauna, totul, merge bine. Esenţial e să ştii să priveşti. Datorită intensităţii privirii tale, toate porţile ţi se deschid. Să lăsăm lucrurile să ne vorbească mai mult decît să vorbim noi despre ele.

Irina COZMA
studentă, Bucureşti

Din bucătărie

Deschid ochii şi lumina zilei îmi voalează instantaneu visele. Nu şi visurile. Ele rămîn clare.

În bucătăria mea, singur îmi pregătesc cafeaua (pe care o beau) şi un atac de cord (pe care-l mai amîn). Şi asta în fiecare dimineaţă.

Lucruri care merg bine? Ar fi: trenurile japoneze, economia americană, maşinile suedeze, turismul spaniol... Cum? Ceva cu specific naţional? Nimic mai simplu: grevele, inflaţia, talk-showurile, epidemiile (inclusiv cele de obscuritate) etc.

Am chiar bănuiala că lucrurile astea care merg bine la noi sînt mai numeroase decît cele care merg rău (economia, puterea de cumpărare, reforma ş.a.). Dar nu bag mîna-n foc!

Un răspuns posibil la întrebarea poetului (naţional, dacă vreţi, deşi n-am înţeles de ce asta e „de bine“): „Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie,/ Ţara mea de glorii, ţara mea de dor?“ ar fi, în aceste vremi, ca lucrurile care merg rău să meargă bine, iar cele care merg bine s-o lase mai moale.

Cornel Mihai UNGUREANU
Bd. Decebal, Bl. N 10, ap. 12, Craiova

Replici

La „Toma Caragiu“ cu Pufuleţ de mînă

Stimate cititor de scrisori primite la redacţie,

Nu în replică la scrisoarea doamnei (domnişoarei?!) Dorli Deleanu vă scriu, ci ca o continuare la cele spuse de dînsa pe tema teatrului. (Îi spun surorii mele, Mălina: „Mi-a plăcut scrisoarea lui D. D.“. Ea zice: „Păi tipii (adică voi) i-au mai cerut o dată adresa şi ea nu vrea să le-o dea.“ Zic: „Ce, nu-i e bine? Păi dacă lor nu le-o dă, atunci cui? Dumnezeule, aşa ceva e inacceptabil şi incredibil!“ Dar probabil D. D. are motivele ei, mai bune decît sîntem noi în stare să credem. Deci: nu am mai fost la un „teatru adevărat“ de ani de zile. Mă duc, în schimb, de două luni, la păpuşi, cu băieţelul meu de 3 ani jumate. În restauratul, rearanjatul, remobilatul foaier al teatrului „Toma Caragiu“ din Ploieşti (sala teatrului de copii era în renovare) am intrat cu emoţie. Totul nou, frumos, elegant, scump, curat, cu bun gust. Surpriză! Un stingher pian cu coadă, negru lucios, trona maiestuos. L-am învăluit cu o privire plină de căldură, ca pe un prieten vechi. Surpriza nr. 2! Expoziţie de artă fotografică (superb!!) a trei artişti spanioli. Mă aşez cuminţică pe băncuţă alături de Puf (băieţelul propriu), el se aşează cuminţel lîngă mine, cu mînuţa în mîna mea. Privim. Apar mămici, bunici, taţi mai puţini, cu copiii. Se salută unii pe alţii, se formează grupuleţe, bisericuţe, se discută, se bîrfeşte, se rîde, copiii îşi văd de ale lor. Eu, singurică pe băncuţă cu Pufuleţ. Lumea e destinsă, parcă se cunosc cu toţii de o viaţă. Iată o mare familie, mi-am spus. Simt în mine ceva rigid care parcă nu mă lasă să fiu eu însămi. Drept care îmi aprind o ţigară (of corse!). E ceva mai bine. O tipă mîştocuţă tot face „poteci“ prin faţa noastră, a tuturor. Din culise în foaier, din foaier în culise. În foaier, alături de noi, soţul ei cu copilul. Ea gesticulează, vorbeşte tare să fie auzită („A chemat-o directorul pe mami, puiule! Stai aici cu tati.“), mai face o potecă. În jurul ei, rîsetele anturajului („Puiule, mami trebuie să plece să se schimbe. O s-o vezi pe scenă.“) A! asta era! E de-a casei. E nonşalantă, e sclipitoare, sigură pe sine, vrea să i se simtă „ascendentul“. Noi să-l simţim, adică. Dar ea nu simte că deranjează cu acest du-te-vino printre noi, cu decibelii în plus, cu gesturile ample care-şi au locul pe scenă, nu aici, în foaier. Dar de ce nu aici, pînă la urmă? „Viaţa e o scenă“, doar. Luminile reflectoarelor le poţi găsi oriunde ai nevoie de ele. Privind-o, mă gîndeam că poate i-ar fi stat mai bine la revistă decît la păpuşi. Histrionismul... ce ţi-e şi cu Freud ăsta! Sau cu Jung! Mă rog, poate eu sînt cea care nu stă bine cu neuronul. Poate că sufăr de vreun complex şi nu ştiu. (Portnoy?!) Fardul sclipitor de pe faţa ACTRIŢEI dispăruse în momentul în care am văzut-o pe scenă. Culmea! Probabil urma să se fardeze cînd spectacolul se va sfîrşi. A doua oară (şi a treia, şi a zecea) cînd am venit cu Pufuleţul la teatru mi-am putut da seama de încă o „chestie“: „efluviile de parfum scump“ pe care le-a simţit şi doamna Dorli Deleanu (ce nume frumos!). Să ştiţi că mămicile care vin la teatrul de copii din Ploieşti (nu toate, dar majoritatea) sînt extrem de elegante. Excesiv, aş spune. Pentru că la teatru se desfăşoară şi propriul lor spectacol. Cei din „familie“ trebuie să vadă pantofii cei noi, haina de piele cu guler de „polară“ (4 milioane, dragă!), cizmele negre, elastice, cu lycra (ei, doar un milion două sute!), fusta cea nouă, de angora, extrem de scurtă pentru că şi picioarele sînt extrem de frumoase, bijuteriile proaspăt cumpărate. Drept să vă spun, de atunci nu m-am mai îmbrăcat în blugi şi adidaşi, dar am încropit de-o pereche de cizmuliţe negre, cu lycra, pînă la glezne doar, şi de-o pereche de ciorapi lucioşi, argintii şi-am intrat ţanţoşă, cu copilul de mînă (doar pentru el venisem) şi mi-am defilat şi eu un pic picioarele (cred că vă închipuiţi că m-am parfumat cu Gucci adevărat, asta se subînţelege) am luat loc pe băncuţă şi, picior peste picior, cu brăţara zornăind cald la mînă, mi-am aprins un parfumat şi ameţitor Rothmans. În clipa aceea am remarcat privirile celor din jur, zîmbetul înţelegător, de apreciere, eram de-acum de-a lor, în pas cu ei, în marea familie a mamelor ce vin la teatru pentru copii. (Stai, dragă, locului că-mi rupi ciorapii!) Am schimbat cîteva cuvinte cu vreo trei mămici şi o bunică, am fumat împreună cîte o ţigară (de-a mea, evident), am vorbit despre copii de la înălţimea celor 10 cm ai tocurilor italieneşti. Mă asimilaseră iar eu asimilasem locul. La următorul spectacol ne-am salutat ca nişte vechi cunoştinţe. Dar a venit o duminică ploioasă în care am preferat confortul: blugi şi adidaşi, părul prins în coadă de cal, o apă de toaletă florală, uşoară, vaporoasă. Nu m-a mai salutat nimeni, chiar dacă fumam Kent. Abdicasem de la cauză şi asta nu se iartă cu una, cu două. Stricam estetica grupului. Am fost concediată, expulzată din marea familie. Dar ele habar n-au ce plăcut este să priveşti totul dinafară, detaşat de „problemă“. Şi, cu siguranţă, nici zîmbetul care-mi înflorea cînd şi cînd pe chip nu l-au înţeles aşa cum trebuie. Dar las' că vine primăvara şi-mi pun tocurile de 12 şi fusta scurtă, roşie, şi body-ul de dantelă negru. Şi pînă atunci am timp să strîng 600.000 pentru un parfum bun.

Vă salut, domnii mei!

Ioana PETREA

Acest număr a apărut cu sprijinul Fundaţiei pentru o Societate Deschisă.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Două cincinale de tranziţie**
- **Anul 2000**
- **Valorile familiei**
- **Catastrofa la români**

Asta vreţi, asta vă dăm!

Pe la începutul lui noiembrie puteau fi văzute în Bucureşti afişele unui spectacol aparent muzical găzduit la Sala Palatului.

Sala Palatului era – şi ar trebui, în orice caz, să fie – un spaţiu de consacrare artistică sau pentru artişti consacraţi. Prestigiul unui asemenea spaţiu nu se obţine însă deschizîndu-l oricui, ci dimpotrivă, printr-o selecţie riguroasă şi criterii exigente. „Disoluţia autorităţii", despre care tot scrie ca un obsedat furios Cristian Tudor Popescu, nu e un fenomen specific doar lumii politice: se manifestă, poate încă mai virulent, în cultură. Din fericire (sau, mai degrabă, din nefericire?!), viaţa culturală nu prea pare să intereseze. „Genocidul cultural", despre care Z. Ornea (în *Dilema*) şi Nicolae Manolescu (în *România literară*) au scris în ultima vreme dramatice articole-avertisment, continuă neabătut, într-o cvasigenerală indiferenţă. Dar ce fabuloasă istorie pozitivă, chiar prosperă, a culturii româneşti în ultimul deceniu s-ar putea descrie, în schimb, doar făcîndu-se inventarul automobilelor folosite succesiv de miniştrii culturii din '90 şi pînă în prezent, punctul zero fiind, obligatoriu, sărăntoaca *Dacie 1310* a predecesoarei lor Suzana Gâdea! Dacă e vorba să se asocieze cumva, intelectualii români se asociază mai curînd în organizaţii civice care de fapt sînt ori vor să fie pepiniere sau cluburi politice; ca şi cum n-ar exista în România destule partide politice, chiar *prea* destule!, formaţiunile *parapolitice* alcătuiesc o vegetaţie luxuriantă, fără egal în Europa.

Spectacolul anunţat la Sala Palatului avea o denumire greu, de nu chiar imposibil de înţeles pentru cineva care nu este „branşat" la limba română golănească: se chema *Băieţi de băieţi*. Văzîndu-mă nedumerit, o prietenă binevoitoare mi-a explicat cum că aşa s-ar spune în chip de superlativ absolut. Zici, mi-a dat ea un exemplu, „mi-am cumpărat *o maşină de maşină*" atunci cînd vrei să spui că ţi-ai luat o maşină formidabilă, cea mai maşină dintre maşini. Şansa de a auzi într-o bună zi la piaţă strigîndu-se *„hai la pătrunjel de pătrunjel"* sau *„hai la brînză de brînză"* este totuşi mică, poate chiar nulă, fiindcă în acest chip s-ar exprima doar *şmecherii ajunşi*. Adică, pentru a spune ca ei, *golanii de golani*. Afişul *„băieţilor de băieţi"* anunţa şi vedetele spectacolului: Cocaina din Pantelimon, *„gurista grupului"*, şi *„Mangă şi Rangă"* de la formaţia *S.U.G. Rafia*.

Mangă şi Rangă la Sala Palatului!

Fireşte că afişele spectacolului *Băieţi de băieţi* erau mai dese în jurul Sălii Palatului: magazinul Muzica, prefăcut oricum într-un fel de bazar de suburbie incert orientală, biserica şi librăria Kretzulescu, nu mai erau altceva decît moarte vestigii, căzute sub ocupaţia triumfătoare a lui Mangă şi Rangă.

Pe afiş, între tot felul de „citate" din spectacol, ce se voiau deocheate, dar aveau mai degrabă aerul unor texte compuse de debili mintal pentru debili mintal, unul care conţinea şi un adevăr teribil: *Asta vreţi, asta vă dăm!*

Cu alte cuvinte, presupuşii oligofreni doar se prefăceau că sînt oligofreni – pentru a răspunde în acest chip aşteptărilor unui public realmente oligofren.

Sau despre care ei, Mangă şi Rangă, ei, *băieţii de băieţi*, cred că este realmente oligofren.

Dar această convingere, că publicul românesc – fie el cititor de ziare, privitor la televiziuni, ascultător de radio sau alegător din patru în patru ani – este unul *realmente oligofren* nu o au doar *băieţii de băieţi*, nu o au doar Mangă şi Rangă. Ei urmează, de fapt, un anumit model, iar acest model nu a fost creat şi impus de nişte oarecare *băieţi de băieţi*.

Adevăraţii Mangă şi Rangă sînt de căutat în altă parte şi sub identităţi mult mai respectabile.

Mircea IORGULESCU

Om cu om să ne unim

Preşedintele Constantinescu a ajuns la o concluzie amară: „Nu avem cu ce să ne mîndrim de ziua naţională". Ne-am obişnuit să aşteptăm 1 decembrie cu o strîngere de inimă, nu ştim exact ce ne aşteaptă. Ştim sigur numai că iar vom vedea parade militare, slujbe de pomenire şi depuneri înălţătoare de coroane, dar parcă aşteptăm iar scandaluri, certuri, huiduieli, acuze reciproce şi bateri cu pumnul în piept care să arate cine este mai român adevărat şi patriot. Anul acesta am avut parte de circ pe deplin, cum spunea cineva, a fost un prilej ca huiduielile să beneficieze de maximă audienţă. Preşedintele a renunţat să-şi mai ţină discursul, din ceremonia amplă vor dăinui fluierăturile.

PNŢCD acuză opoziţia de organizarea unei „manipulări politicianiste". Cuvintele dure folosite în comunicatul ţărăniştilor arată o încrîncenare ce o credeam uitată: „actele de huliganism politic de la Alba-Iulia din acest an, săvîrşite de purtători de pancarte cu numele partidelor din opoziţie, sînt cu atît mai condamnabile cu cît au avut loc în timpul unor manifestări care au inclus slujbe religioase, depunerea jurămîntului militar, intonarea Imnului naţional şi arborarea drapelului. Astfel de sacrilegii au fost întotdeauna inspirate tocmai de cei care nu au nimic sfînt, urmaşi ai regimului politic comunist, pentru care actul de Unire nu reprezintă decît demagogie deşartă şi pretext de manipulare." Şi aşa s-a ajuns ca partidele cele mai naţionaliste să fie acuzate de „manifestări antiromâneşti". Într-un comunicat surprinzător prin implicarea politică pe care o denotă, prin cuvinte mai voalate, „MAN îşi exprimă indignarea faţă de manifestările zgomotoase, necivilizate ale unui grup de persoane", subliniind că prezenţa însemnelor PDSR tocmai acolo unde concertul era mai aprig „nu este întîmplătoare".

Reprezentanţii PDSR la faţa locului au afirmat ba că nu s-a huiduit pe parcursul slujbei şi a intonării imnului, ba că s-a huiduit, dar numai la adresa preşedintelui. În comunicatul oficial de răspuns, pentru a nu pierde teren pe latura morală, PDSR „consideră că răspunderea morală pentru incidentele regretabile de la Alba-Iulia revine actualilor guvernanţi". De asemeni, puterea este acuzată că a impus MAN şi MI să ia poziţii publice şi se dezminte mult prea ferm faptul că simpatizanţii partidului ar fi atentat la valorile naţionale.

De dorul stabilităţii, PUNR a propus nici mai mult nici mai puţin decît „un protocol legiferat în Parlament" pentru sărbătorirea zilei naţionale. Probabil că legea specială privind protocolul ar trebui să cuprindă mai multe variante, în funcţie de condiţiile meteo. Ca tabloul să fie complet şi hazul de necaz general, trebuie să mai amintesc că partidele s-au păruit care să depună coroane cu flori şi pe la... Tîrgu Jiu.

Boala e mai veche, dincolo de acuzele reciproce. Ceremoniile de acum păstrează o tradiţie, care s-a exacerbat în perioada ceauşistă, aceea a momentului în care sînt redescoperite simbolurile naţionale care îi unesc pe oameni; acum se manifestă dorinţa inconştientă de „idoli ai tribului", încarnaţi de această dată prin mitul unităţii, al solidarităţii, mit devenit clasic în psihologia politică. Inevitabil, democraţia desparte, natura umană, atît de diferită, duce la negarea acestei unităţi dorite de fiecare parte. Cu condiţia ca toţi să fie strîns uniţi în jurul tău şi a aripii din care tu faci parte.

Un reporter prezent acolo a remarcat faptul că şi partidele de la putere au avut trupe de şoc „amplasate strategic", care au aplaudat în timp ce ceilalţi huiduiau. Asta înseamnă că s-au confruntat agitatorii unora cu agitatorii celorlalţi, iar cei care aveau mai multă experienţă de pe vremea vizitelor de lucru ale „geniului Carpaţilor" au cîştigat. Politica se face cu profesionişti.

Emil Constantinescu a ieşit cel mai şifonat din acest scandal. Cei care lucrează la imaginea preşedintelui au contracarat recurgînd la alte simboluri ale unităţii: Biserica şi Armata. Au subliniat de fiecare dată că s-a huiduit şi în momentul depunerii jurămîntului şi în timpul slujbei, asociindu-se imaginea opoziţiei cu a celor care denigrează aceste instituţii, cele mai populare în sondajele de opinie. Tactica poate da rezultate, mai ales pentru propriii votanţi care cred în aceste instituţii la fel de mult ca şi cei ai PDSR.

Cît timp ziua naţională va însemna solemnitate şi paradă, miturile vor acţiona. Şi nu spun că este bine să ne fluierăm preşedintele de ziua naţională, ci doar că ar fi bine ca ziua naţională să fie pur şi simplu un moment de bucurie sinceră, neorganizată de stat. La o sărbătoare naţională cu mici şi bere fluierăturile ar arăta bucuria, iar dacă ar exista huiduieli ar fi semn că cineva a exagerat cu berea.

Şi dacă la nivelul străzii arătăm jalnic, iluzoria unitate deplină a întregului popor începe să fie înlocuită de o solidarizare punctuală, semn al unui început de maturizare a clasei politice. Apropiata reuniune de la Helsinki, unde se va hotărî dacă România va fi invitată să înceapă negocierile de aderare, a adus o înţelegere, un pact tacit asupra problemelor din agenda europeană, aşa cum s-a întîmplat în cazul asumării răspunderii guvernamentale pentru statutul funcţionarului public, cînd contestarea aproape că nu s-a făcut simţită.

O unitate omenească, mai puţin impresionantă, dar realizabilă.

Cristian GHINEA

Anonimul bucureştean

Ultima duminică frumoasă de toamnă, probabil, din anul acesta. Stau la masa mea din ultima cîrciumă adevărată de cartier, probabil, din Bucureşti. Beau o bere, fredonez nici eu nu ştiu ce şi îmi fac lecţiile pentru luni. Un individ între două vîrste, cu o căciulă de lînă trasă peste ochi şi ochii zîmbitori, îmi cere politicos voie să-mi schimbe scrumiera. Nu face parte din personal, probabil îi ajută doar, pentru cîţiva bani şi o bere. Timpul trece liniştit.

– Mă întreb ce-o fi în sufletul dumneavoastră, domn' profesor, de aţi schimbat tot timpul melodiile? Da' e bine că v-aţi oprit la asta, e bine...

E omul cu căciula de lînă trasă peste ochi, care îmi schimbă din nou scrumiera şi pleacă aşa cum a venit.

– E ca şi cu florile astea, pînă nu ajung aşa, să aibă petale, nu e..., nu şi-au făcut rostu'... – mai zice el, continuîndu-şi ideea, în timp ce trece prin dreptul mesei mele.

Îmi dau seama că fredonam de mai multă vreme, probabil, melodia aceea serafică din Romeo şi Julieta lui Zefirelli. Nu îmi dau însă seama de unde ştie că sînt profesor!

– Da' de unde ştii matale că sînt profesor?

– Ei, dom' profesor, avem şi noi ochi să vedem! – şi îmi lasă o legitimaţie.

Sindicatul şoferilor, 1990. Cotizaţiile plătite pînă la sfîrşitul anului '90.

– Înţeleg că ai fost şofer...

– Nu mă întrebaţi ce-am fost, întrebaţi-mă ce sînt acum!

– Păi acum, văd ce eşti – îmi dau eu cu părerea.

– Ştiu şi eu ... – se îndoieşte el şi pleacă din nou.

Îi comand o bere şi îl invit să stăm puţin de vorbă. Îmi mulţumeşte zîmbind şi-mi face semn că nu prea are timp de stat. Vine totuşi la un moment dat, se aşează şi dăm noroc. Îl cheamă Nicolae.

– Noroc, nea Nicolae!

– Noroc, dom' profesor! – şi pleacă iară.

Trece un timp, apoi vine din nou, se opreşte în faţa mea şi zîmbeşte:

– E bine, sînteţi pe drumu' cel bun!...

De data aceasta pleacă de tot, el ştie unde şi de ce.

Stau o vreme şi-l aştept, dar nu mai apare. A fost, poate, doar o apariţie...

Îmi trec prin minte poveşti populare cu Dumnezeu şi Sfîntul Petru, care apar într-o duminică pe uliţele satului sub cele mai umile înfăţişări. Să fi fost Sfîntu' Petru?

Luasem leafa cu o zi înainte. O împăturesc într-un şerveţel şi i-o las în halba de bere: *pentru nea Nicolae*.

Pe drumul spre casă zîmbesc şi eu cu gîndul la întreaga poveste. E total neverosimilă. Sînt cuprins însă de un sentiment reconfortant şi la fel de neverosimil că *mai nasc şi la Bucureşti oameni...*

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Revoluţie sau lovitură de stat?

„Sânt adevăruri de acelea, cari dau pe faţă toate rănile unei naţii; cari aruncă lumină asupra căderii poporului şi asupra cauzei acestei căderi, şi cari explică mii de neînţelesuri; adevăruri cari nu sânt niciodată destul de repetate şi pe cari adesea, stăpâniţi de un simtiment de egoism naţional, le ascundem.

Sânt suveniri cari trebuiesc neîncetat chemate în memoria poporului pentru a-i sluji de term de comparaţie între starea lui prezentă şi trecutul său glorios. Suvenire sublime, cari de multe ori îl luminează asupra soartei sale, îl trag din adormire, din nepăsare şi deşteaptă în inima lui demnitatea de om şi entuziasmul libertăţii."*

Aceste rînduri au fost scrise la jumătatea veacului trecut de unul dintre cei mai pătimaşi iubitori de români, Nicolae Bălcescu. Mi le amintesc de fiecare dată cînd se discută despre decembrie 1989. Şi, mai ales, mi le amintesc de fiecare dată cînd se pune întrebarea de al cărei răspuns, ca să zic aşa, depandă totul: revoluţie sau lovitură de stat?

Pentru mine, întreaga epocă cuprinsă între 1947 şi 1989 este un moment de cădere, un moment al ruşinii, un moment de rătăcire. Sigur că simplific şi mă grăbesc să adaug că sînt conştient de evoluţiile nuanţate ale vremurilor în acel timp, dar, la o privire generală, intervalul de 52 de ani a fost unul întunecat pentru ţara mea. Adică, în toţi aceşti ani, s-a petrecut, după vorba lui Bălcescu, un *adevăr* dintre acelea „cari dau pe faţă toate rănile unei naţii" şi „cari nu sînt niciodată destul de repetate". Decembrie 1989 este, folosind tot terminologia lui Bălcescu, un *suvenir* dintre acelea „cari trebuiesc neîncetat chemate în amintirea poporului pentru a-i sluji de term de comparaţie...". Nu cred că poporul român a mai fost vreodată, în ultimii 60 de ani, la înălţimea la care, miraculos, s-a ridicat în ultimele zile din 1989. Solidaritatea umană, spiritul de sacrificiu, bucuria, aerul proaspăt şi tare al primelor clipe de libertate au fost dominantele zilelor de atunci. Personal, am amintiri emoţionante din acele zile şi, asemenea mie, ştiu că milioane de români, cînd au răgaz, îşi retrăiesc, emoţionaţi, amintirile din decembrie 1989.

Despre decembrie 1989, întotdeauna dezbaterile sînt insinuant politizate şi neconcludente. Nu neg importanţa aflării răspunsului la cîteva întrebări despre acele evenimente, cum ar fi cele legate de „teroriştі", de acţiunile fostei Securităţi sau de implicarea unor servicii speciale străine. Dar niciodată nu s-a discutat despre starea de spirit pe care românii o trăiau, pe străzi, în acele zile. Evocările lui decembrie 1989 sînt fie poveşti militare pline din belşug cu aluzii la servicii de spionaj, fie aprige confruntări despre legitimitatea lui Ion Iliescu. Nimeni nu-şi mai aduce aminte despre ceea ce **era cu adevărat** atunci. La sfîrşitul lui decembrie 1989 nimeni nu se simţea victimă a unui joc ocult şi nimeni nu se întreba de ce tocmai Ion Iliescu a preluat puterea. Aceste simţiri şi aceste întrebări au apărut cîteva luni mai tîrziu. Ceea ce a contat a fost felul în care fiecare român a ştiut să fie contemporan cu evenimentele istorice care se derulau. Asta a fost mult mai important decît orice interpretare pe care o dăm *acum* felului în care s-a preluat, *atunci*, puterea în stat. Revenind la Bălcescu, aş spune că nu cultivăm adevăratul suvenir al lui decembrie 1989.

Pe de altă parte, cred că ar fi interesant să revedem ce a spus Bălcescu despre revoluţia căreia el i-a fost nu doar simplu contemporan: „Revoluţia de la 1848 a fost o revoluţie pentru popor, iar nu o revoluţie făcută de popor. Ea fu făcută de orăşeni şi de junimea luminată. Poporul, la început, o îmbrăţişă cu focul şi energia care-l caracterizează; ea îi arată steaua mântuirii care de mult se eclipsase din vederea lui. Dacă el mai tîrziu pierdu din credinţa care avea la început într'însa, cauza fu guvernul său". Nu mai adaug decît că repetarea istoriei este o condamnare pentru cei care uită.

Sever VOINESCU

Citatele sînt reproduse după N. Bălcescu, *Opere. Scrieri istorice, politice şi economice*, tomul I, partea a II-a, apărută în 1940 la Fundaţia pentru literatură şi artă Regele Carol al II-lea, p.117 şi p.121.

SATUL GLOBAL

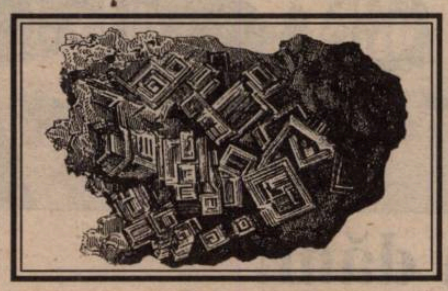

On-line şi pe lîngă linie

Într-o singură zi, şi fără să ne deplasăm în spaţiu, mass-media moderne ne pot face să călătorim în timp. E o constatare banală, de-acum, pe marginea căreia nu se mai pot face decît speculaţii previzibile. Şi totuşi... Marţi, 7 decembrie, navigînd pe Internet, am descoperit întîmplător că a apărut un nou *site* românesc de comerţ electronic, specializat în materiale pentru birou: de la plicuri şi pixuri la accesorii pentru calculator, poţi comanda produsele dorite şi le vei primi acasă. Cîteva ore mai tîrziu, la *Ştirile PRO TV*, caravana condusă de reporterul Cătălin Radu Tănase a prezentat un sat din Maramureş în care n-au ajuns nici electricitatea, nici şoseaua. Oamenii merg spre cea mai apropiată localitate pe jos, *de-a lungul căii ferate*. „Oamenii aceştia trăiesc ca în Evul Mediu", spunea reporterul, în direct, prin satelit. Şi avea dreptate: mijloacele lor de comunicare cu lumea au rămas la era pre-industrială. Este aici o suprapunere de epoci istorice (să transmiţi prin satelit dintr-o zonă „medievală") pe care numai televiziunea o poate crea.

Poate că unii s-ar simţi tentaţi să comenteze „înapoierea" locului respectiv, eventual să arate că sătenii aceia uitaţi de lume au de recuperat cel puţin vreo două secole de istorie (de la descoperirea electricităţii şi a locomotivei cu aburi încoace). De fapt, dacă în anul 2000 vor avea curent electric în sat (aşa cum i-a declarat reporterului viceprimarul din Vişeul de Jos), nu le mai trebuie decît un cablu telefonic sau un cablu TV şi vor intra în mileniul următor „în rînd cu ceilalţi". Potenţial, din satul acela pe lîngă care trenurile trec nepăsătoare se vor putea stabili legături cu întreaga planetă, ca din orice alt loc. (Sigur, pare un scenariu nerealist, dar nu e decît o ipoteză de lucru.) Impactul revoluţiei informatice constă, în primul rînd, în anularea distanţelor. Revoluţia industrială, spune Peter F. Drucker într-un articol apărut în *Atlantic Monthly* (noiembrie 1999), a fost declanşată şi susţinută nu de inventarea maşinii cu aburi, ci de calea ferată, care „nu numai că a creat o nouă dimensiune economică, dar a şi transformat rapid geografia mentală". Datorită trenului, omul a putut domina distanţele. Ceea ce a schimbat cu totul modul de a lua decizii economice, relaţiile din societate, modul de a face politică. Ceva asemănător, crede Drucker, se va întîmpla acum cu revoluţia informatică; banalul, de-acum, calculator e doar *emblema* acestei revoluţii (aşa cum a fost şi maşina cu aburi la începutul erei industriale). Ceea ce va schimba cu adevărat lucrurile este comerţul electronic, care va transforma Internetul în „principalul canal de distribuţie mondială pentru bunuri, servicii şi, surprinzător, pentru activităţile profesionale şi manageriale", îşi încheie previziunile Peter F. Drucker (a se vedea şi excelenta sa carte *Societatea postcapitalistă*, Editura Image, 1999).

Faţă de comerţul electronic mondial, ţăranii maramureşeni nu sînt cu mult mai prost plasaţi decît mine, bucureştean cu acces la Internet, dar fără carte de credit care să-mi permită să comand, de pildă, cărţile lui Peter F. Drucker la „librăriile" virtuale www.amazon.com sau www.barnesandnoble.com. (Prima comandă pe Internet pentru ultima carte a lui Drucker, *Management Challenges for the 21st Century*, a venit, de exemplu, nu din SUA, ci din Argentina). Vreau să spun că, dacă peste un an satul va fi conectat la reţeaua de electricitate şi (să zicem) la Internet, istoria „neparcursă" de ţăranii maramureşeni se va şterge într-o clipă, ca şi diferenţa dintre sat şi oraş. Iar faptul că ei merg pe lîngă linia ferată (adică pe lîngă tehnologia care a construit lumea modernă) va deveni o metaforă perfectă a „arderii etapelor": oricît ar părea de ciudat la prima vedere, şansa noastră de viitor este nu să recuperăm, la rînd, ce n-am făcut, ci să ne integrăm în ce se întîmplă acum în lume. Aşa încît mă duc pe Internet, să văd *ce se mai dă* pe *site*-ul de papetărie...

Mircea VASILESCU

BARBURISME

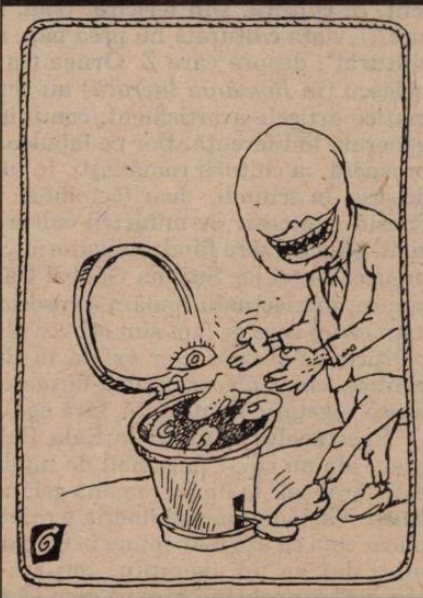

Desen de Ion BARBU

Economie

Ce fel de creştere punem la cale?

Pentru anul de care ne despărţim, lucrurile sînt deja tranşate. Nu mai pot fi evitate nici inflaţia mare, nici recesiunea. Ochii privesc deja spre anul ce vine. O idee prinde curaj: aceea că dacă vrem bunăstare în deceniul viitor vom fi nevoiţi să forţăm creşterea economică încă din anul 2000. Cu alte cuvinte, să încercăm să obţinem producţii mai mari şi, în consecinţă, un plus de consum. Voci din rîndurile clasei politice, flancate de opiniile unor economişti, susţin că merită să fie grăbită creşterea cu orice preţ. Inclusiv cu preţul unei inflaţii şi mai mari.

Faptul este explicabil, pînă la un punct, prin disperarea indusă de şirul de căderi suferite de investiţii, producţia de bunuri, producţia de servicii, salariul real, consumul populaţiei. În final, de un PIB în 1997-1999 mai mic decît în 1996.

Mulţi economişti gîndesc că e preferabilă inflaţia, pentru că ar favoriza creşterea în locul reducerii produsului intern brut. Poate că teza ar merita să fie discutată, poate chiar ar merita să suportăm o inflaţie mai mare dacă s-ar putea obţine cu acest preţ o creştere economică sănătoasă. Dar noi ne-am convins deja că inflaţia mare din anii trecuţi nu ne-a adus creştere, ci recesiune. Iată de ce, în aceste condiţii, logica economică ne conduce spre o cu totul altă judecată: nu de o inflaţie mai mare avem nevoie, prin care n-am face decît să ne încărcăm cu un nou focar de ineficienţă, ci de un alt stil de a rezolva problemele economice. Şi de un climat economic sănătos, ce ar lega o producţie mai mare de bunuri şi servicii de stimularea atît a veniturilor, cît şi a consumului populaţiei.

Acum, climatul nostru economic încă e bolnav. Din această cauză, mai mult PIB n-ar însemna neapărat condiţii de viaţă mai bune. Totodată, bunăstarea s-ar putea diminua şi mai mult dacă s-ar forţa creşterea PIB-ului prin inflaţie.

Relansarea dorită în anul 2000 nu va fi posibilă fără nici o zbatere a întreprinderilor răsfăţate pînă în prezent de inflaţie, pentru a se schimba, pentru a produce mai bine, mai ieftin. În primul rînd, fiindcă n-ar fi de ajuns să producă mai mult, ar trebui să şi vîndă ceea ce produc. Să aibă deci piaţă.

Noi avem o imensă cerere de PIB. Ca să ajungem din urmă ţările din ultimul eşalon al Uniunii Europene am avea nevoie, timp de cîţiva ani buni, de un ritm mare al creşterii economice. Dar ne trebuie un PIB cu o structură nouă, cu valori adăugate care să exprime competitivitate, profit, orientare spre piaţă. Ca să adăugăm nu doar PIB, ci şi bunăstare. Şi să nu consumăm în zadar resurse.

Varianta privind creşterea economică prin forţarea creşterii masei monetare e şi mai periculoasă. De altfel, în economia românească deja s-au adunat prea mulţi bani neacoperiţi cu muncă. Am în vedere veniturile care nu sînt susţinute cu eficienţă economică. A înmulţi aceşti bani în anul 2000 prin emisiuni monetare gratuite, ar însemna să fie favorizată producerea unui şoc inflaţionist ce ar putea avea rezultate dramatice. Lecţia o ştim bine. An de an, după 1990, ori de cîte ori banii consumatorilor s-au înmulţit fără a fi acoperiţi de eficienţă au fost aspiraţi de inflaţie. Şi acum ce să facem? S-o luăm de la început încă din anul 2000, cu exces de bani, cu explozii inflaţioniste, dar fără produse competitive, care să fie căutate pe piaţa internă şi la export, fără un nou stil de comerţ? Şi să ne reîntoarcem la acele nenorocite „vînzări" cu plata amînată la nesfîrşit, ce întreţineau iluzia că întreprinderile în cauză... au piaţă? În acest fel, pînă şi munca, în loc să aducă belşug, ne-a adus pagube. De aici şi deruta atîtor milioane de oameni care muncesc din greu şi sînt plătiţi mizerabil. Ei nu înţeleg că singura legătură adevărată se stabileşte între venituri şi eficienţa muncii. Tendinţa lor, însă, e de a face o altă legătură, între venituri şi preţuri, legătură ce nu poate fi decît falsă, fiindcă îi face să nu înţeleagă nimic din ce li se întîmplă. Din cauză că ei confundă efectul cu cauza. Dar atît veniturile lor, derizorii, cît şi preţurile din piaţă, în creştere explozivă, nu sînt decît instrumente cu care se ia temperatura în economie. Ambele termometre măsoară efecte: veniturile indică pînă la ce cote se poate urca plata muncii; în acelaşi timp, preţurile arată valoarea de piaţă a produselor, fie ele bunuri economice, fie servicii. Din acest raport lipseşte tocmai baza: munca însăşi. Aşa cum este în realitate: bine sau rău făcută.

Veniturile vor face faţă preţurilor numai atunci cînd vor fi rodul unei munci competitive, orientate cu faţa spre piaţă. Acum însă, neacoperită cu eficienţă, cantitatea de muncă nu are o prea mare însemnătate. Dacă pe piaţă nu se ivesc destui cumpărători care să aprecieze munca şi să poată plăti un preţ bun, de unde rentabilitate? Economia are o regulă de fier: suma încasată din vînzări să fie mai mare decît suma cheltuită în producţie. Altfel se produc... pierderi!

Dacă salariile cresc fără a fi însoţite de mai multă eficienţă, nu se mai poate obţine profit decît prin explozia preţurilor. Prin inflaţie, aşadar. Calea-i deci alta: o creştere economică într-un climat mai puţin inflaţionist.

Adrian VASILESCU

Poveşti suprapuse

Intelectuali în aşteptare

– sau despre ce vedem în oglindă –

d-lui Claudiu Bleonţ, cu prietenie

Cred că l-am păcălit pe Ceauşescu (şi) prin aşteptare; ca orice revoluţionar din stirpea celor ce au desfigurat acest secol, *cîrmaciul* era un romantic. De un romantism reţardat, oricum imun la interferenţele unei logici non-comuniste (de neconceput, de altfel, pentru el), Ceauşescu era şi înamorat de viteză. Deşi nu s-ar zice (azi, cînd îi revedem şubrezenia trupului), acest om trăia în viteză şi visa în viteză. Chinul său, pesemne, nu era nici colesterolul, nici prostata şi nici răguşeala vocii (toate atît de dătătoare de speranţe pentru supuşii infideli...); chinul său era tocmai neadecvarea poporului la graba planurilor sale auguste.

Ceauşescu se mişca obositor de repede. După o întrevedere cu CPEx-ul, dădea o fugă la Galaţi şi de acolo la Iaşi – unde înnopta; după un somn relativ, trăgea poate şi o vînătoare matinală; seara era din nou în capitală, la o *discuţie consultativă* despre sistematizarea satelor (à propos, cine-şi mai aduce aminte că, în visul grabei ceauşeştiene, România ar mai fi avut, la anul, vreo 5000 de sate, şi acelea de nerecunoscut?) iar a doua zi de dimineaţă individul era pe şantierul Casei Republicii, inspectînd, făcînd planuri.

Or, tocmai mişcîndu-se mult mai încet, poporul l-a ţinut pe lider într-un şah etern. Această lentoare, altfel condamnabilă, a fost, dat fiind contextul, benefică. De la ce spune vlădica şi pînă la ce face opinca este, la români, cale lungă. Dacă ar fi fost locuită de roboţi, România anului 1972 ar fi fost o altă, puţin mai nordică şi puţin mai europeană, Coree de Nord. Dar fantasmelor cu care s-a întors *cuplul* din periplul asiatic, în 1971, micii *revoluţii culturale* visate etc. li s-a răspuns cu o lentoare care a mai dăruit ţării, preţ de cîţiva ani, o atmosferă mai curînd respirabilă.

Ceauşescu a dispărut (dus la groapă *de* şi *cu* aceeaşi viteză care l-a mînat şi în viaţă fiind), dar lentoarea a rămas. Las la o parte poporul, nu pentru că el nu ar conta, ci pentru că din apatia debusolării sale numai o minune îl poate scoate (exact, *o minune*, pentru că altfel cum s-ar putea explica raţional faptul că – spune barometrul CURS de luna trecută – deşi 77 din 100 de români ştiu că trebuie să rişti pentru a cîştiga, 68 din 100 preferă, totuşi, un loc de muncă mai prost plătit, dar sigur?).

Las la o parte poporul şi mă refer la intelectual. I-aş spune *intelectual democrat* dar, în amintirea presei comuniste de prin '45-'46, am o uşoară jenă; îi voi spune *intelectualul A*, prin opoziţie cu *intelectualul B* al taberei adverse (nu fac nici o ierarhie; vreau doar să spun că fiecare tabără are intelectualii pe care îi merită). *A*-ul de azi – cel care sub comunism *a rezistat* şi el prin aşteptare – încă aşteaptă. Nu mai sînt, azi, nici bancurile ce ieri îi asigurau subversivitatea şi nu se mai prizează, ca atunci, nici romanele-parabolă care îi probau curajul. *A*-ul de azi *este pentru* „multiculturalism" şi „integrare", deşi nu totdeauna reuşeşte să explice altora cu ce se mănîncă aceste concepte (sau dacă sînt, de-a valma, comestibile). *A*-ul este tolerant, în public, cu romii, şi este dur, în intimitate, cu ţiganii care mîine, probabil, îi vor fura portmoneul în autobuz. *Intelectualul A* are o părere mai curînd rezervată faţă de un alt *intelectual A* (din motive pur subiective), dar în acelaşi timp deplînge solidaritatea infamă a *intelectualilor B*. În fine, fără voia sa *A*-ul dezvoltă şi încurajează un snobism al „europenizării", lăsînd „naţionalul" ca pradă *intelectualului B* (şi, prin asta, unui lung şir de canalii şi profitori care devin cu atît mai „patrioţi" cu cît *A*-ul devine, pur declarativ, mai „european").

Intelectualul A aşteaptă pe Mesia sau pe Godot. Dată fiind lentoarea implicării sale, aşteptarea s-ar putea să fie lungă. Atît de lungă încît nu se ştie care dintre cei doi – Mesia sau Godot – va sosi primul.

Adrian CIOROIANU

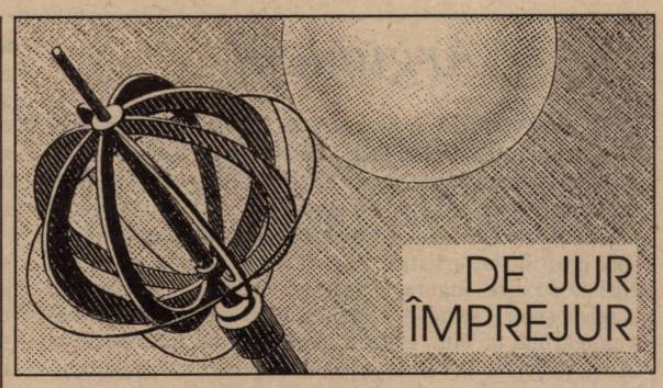

Scandaluri

Ultimele scandaluri din Franţa şi Germania dovedesc – dacă mai era nevoie – caracterul echidistant al corupţiei: ea nu este de stînga sau de dreapta, liberală sau social-democrată, de stat sau privată. Demnitarii abuzează de poziţia lor şi încalcă legea, obţinînd avantaje, pentru ei sau pentru partid. Imprecizia voită din domeniul public, unde se legiferează finanţarea vieţii politice, favorizează precizia şi dimensiunea tranzacţiilor oculte. În declinul de popularitate însoţind prestaţia cancelarului social-democrat Schröder, afacerile de corupţie şi-au jucat rolul lor: la sfîrşitul lui noiembrie, preşedintele landului Saxonia Inferioară, Gerhard Glogowski, a fost nevoit să demisioneze, sub acuzaţia (dovedită) că a primit cadou de la întreprinderi o călătorie în Egipt şi sponsorizări pentru nuntă. Şi în timp ce alte bănuieli se legau de numele unor demnitari ai partidului la putere, a izbucnit scandalul major ajuns chiar la vîrful Uniunii Creştin-Democrate, dînd o puternică lovitură convingerii generale că în Germania sistemul e bun, oamenii sînt răi. Depoziţia trezorierului UCD, Walter Kiep, a părut la început un incredibil scenariu de film prost: noaptea, într-un parking pustiu, înalţi demnitari îşi transmit o valiză cu un milion de mărci. Încasaţi de partid şi netrecuţi în vreo evidenţă, banii au circulat dintr-o mînă în alta pentru a facilita, în timpul războiului din Golf, o vînzare de tancuri către Arabia Saudită. La început, preşedintele de onoare al partidului, fostul cancelar Helmut Kohl, a negat că ar fi ştiut ceva despre aceşti bani sau despre alte afaceri asemănătoare, dar în cele din urmă şi-a asumat răspunderea politică pentru erorile comise în timpul mandatului său, explicînd că „absenţa transparenţei şi a controlului au făcut posibile încălcările legii partidelor".

În Germania, această lege este generoasă şi reglementează finanţarea partidelor din bugetul statului, proporţional cu rezultatele electorale (obţinute la scrutinurile legislative, regionale şi europene), cerînd în schimb declaraţii amănunţite în legătură cu veniturile şi cheltuielile, precum şi numele celor ce au făcut donaţii mai mari de 20.000 de mărci. Siemens, Volkswagen, Philip Morris sponsorizează, la vedere, congresele ambelor mari formaţiuni politice. Or, tocmai nesocotirea acestor prevederi de către un om politic, el însuşi deasupra oricărei bănuieli, pune sub semnul întrebării coerenţa sistemului. E mai uşor de înţeles, dacă nu de acceptat, că un om cedează ispitei, decît faptul că deciziile politice sînt determinate de tranzacţii ilicite. Reputaţia unui partid poate supravieţui – pînă la un punct – unui cadou de nuntă, nu şi unei tranzacţii cu arme şi, paradoxal, se pare că tocmai profilul de om fără pată al fostului cancelar a favorizat sistemul de finanţare ocult. În acest punct se situează şi întrebările lansate de opinia publică: în ce măsură întîmplările au devenit sistem şi deciziile de politică externă sau internă se explică prin scenele nocturne din parkinguri.

Sistemul de avantaje şi privilegii a lovit puternic şi lumea politică din Franţa, cu aceeaşi indiferenţă faţă de apartenenţa politică a persoanelor implicate. În timp ce soţia primarului din Paris (RPR-dreapta) face faţă judecătorilor, acuzată că a primit bani pentru redactarea unui raport pentru care nu avea nici o calificare, Dominique Strauss-Kahn (PS-stînga), strălucitul ministru de Finanţe din guvernul Jospin, a fost obligat să-şi dea demisia din cauza unui delict aparent asemănător. S-a descoperit că într-o perioadă cînd nu îndeplinea nici o funcţie publică a primit bani de la o asociaţie de sprijin mutual, acum anchetată pentru deturnare de fonduri şi subvenţionare ilicită a Partidului Socialist. Strauss-Kahn avea calificarea necesară şi susţine că el chiar a muncit pentru banii luaţi, dar pentru a dovedi acest lucru în faţa judecătorilor a produs acte false. S-a dovedit repede că respectivele hîrtii sînt ulterioare faptelor pe care se presupune că le-ar confirma. Dincolo de detaliile tehnice, este de observat cum prestigiul inteligenţei nu este o pavăză pentru stupizenia lăcomiei.

Prin efectul de consecinţă, au ieşit la iveală felurite coţcării, colaborarea remunerată substanţial între un important om politic socialist şi un om de afaceri legat de Frontul Naţional. E greu de trăit doar din idei.

În birourile senatoriale din Franţa sînt angajaţi 92 de membri de familie ai senatorilor. Retribuţia medie este de 42.426 franci pe lună. Camera Deputaţilor nu doreşte să furnizeze cifrele corespunzătoare. Uneori banii sînt meritaţi: circulă felurite poveşti despre admirabilele soţii de parlamentari mult mai merituoase decît titularii, dar cele mai multe îşi văd de treburile lor, acasă sau prin alte locuri, considerînd sinecura o obligaţie a statului faţă de familia alesului.

Foşti deputaţi sau foşti miniştri sînt remuneraţi de mari întreprinderi private în aşteptarea momentului cînd vor fi din nou la putere şi vor putea să-şi arate, proporţional cu sumele primite, recunoştinţa. Cifrele par să spună că necinstea este consubstanţială politicii, deşi faptele sînt mai nuanţate: se poate observa că nu e greu să fii cinstit, complicat este să rămîi.

Magdalena BOIANGIU

Presa despre...

Italia fascistă

Încă nu e evidentă pentru toată lumea egalitatea dintre fascism şi comunism şi aflăm că fascismul nu a fost, şi mai ales nu o să fie, identic cu nazismul. „Care au fost originile, ideologia, natura fascismului italian? Poate fi comparat acest regim, născut din frustrările iscate de războiul din 1914, cu celelalte totalitarisme, nazist sau sovietic, sau cu dictaturile tradiţionale cunoscute în Europa în perioada dintre cele două războaie – Spania lui Franco, Portugalia lui Salazar, Ungaria amiralului Horthy sau, astăzi, Serbia lui Miloşevici? Care au fost realizările sale economice, ambiţiile lui estetice, doctrina rasială, marja de manevră faţă de incomodul aliat german? A fost sau nu adoptat de majoritatea populaţiei italiene, sedusă de această aventură, de cultul şefului, de recursul la violenţă, de anumite formule ale frazeologiei revoluţionare?"

Aceste întrebări formulate de revista *L'Histoire* (septembrie 1999) găsesc un răspuns nuanţat, de unde nu lipsesc controversele. Probabil că cea mai interesantă este cea începută în urmă cu un sfert de secol, cînd istoricul italian Renzo de Felice, în biografia dedicată lui Mussolini, a susţinut că fascismul nu s-a dezvoltat ca un contra-curent al ideologiilor dominante în procesul unificării peninsulei, ci a fost o parte constitutivă din cultura politică a *Risorgimento*-ului: un naţional-iacobinism încarnat succesiv de cuplul eroilor patrioţi Mazzini şi Garibaldi, apoi de republicanii care au acceptat ideea de monarhie şi de „interveţioniştii de stînga", animatori alături de naţionalişti ai mişcării pentru intrarea Italiei în război. Legat astfel de curentul radicalismului de stînga, fascismul a prezentat, în Italia de după primul război mondial, un caracter revoluţionar, pierdut, desigur, după luarea puterii, şi astfel se explică – în parte – succesul său în faţa maselor.

Aceste teze au provocat revolta purtătorilor tradiţiei antifasciste şi a moştenitorilor eroilor Rezistenţei. Patimile s-au dezlănţuit şi doar intervenţia istoricului comunist Giorgio Amendola, de acord şi el cu teza adeziunii pasive a maselor la regimul fascist, a potolit invectivele şi a favorizat cercetarea documentelor care – vai! – confirmă susţinerea populară a fascismului italian. Fascismul primar al lui Mussolini a fost intim legat de ideile socialiste: el chema la o revoluţie naţională, sprijinindu-se pe proletariat, dar şi pe burghezia „producătoare", necoruptă încă de clasa politică.

După deruta electorală din noiembrie 1919, elementele de stînga dezertează din *fascii*, „noii aderenţi sînt mai tineri decît predecesorii lor şi n-au luat parte la război. (...) Adeziunea la formaţiunile de luptă le dă ocazia să-şi exprime fervoarea naţionalistă înlocuitoare a culturii politice, să trăiască o aventură mai puţin periculoasă, dar la fel de exaltantă ca aceea a războiului, şi să se afirme ca o nouă elită în faţa unei clase conducătoare incapabile să stăpînească situaţia critică economică şi socială din Italia postbelică" scrie Pierre Milza. „Detaşamentele, iniţial «revoluţionare», au fost în cele din urmă receptate de organele de ordine locală şi de către comandanţii militari ca un sprijin în cazul unei explozii revoluţionare. Din acest tumult al originilor contradictorii, fascismul italian va conserva în cei 20 de ani de dictatură ulteriori «marşului asupra Romei» din octombrie 1922 faţa dublă a revoluţiei şi contrarevoluţiei, alternativ instrumentalizate de şeful lui, în funcţie de imperativele interne şi externe ale regimului(...)"

Problema adeziunii maselor italiene la fascism a ridicat cele mai multe controverse. Cum de s-a putut ca un regim care a recurs la teroare să obţină, după numai zece ani, un consens aproape general în jurul conducătorului? „Mai multe raţiuni explică, cel puţin pînă în 1936, această regrupare a corpului social în jurul persoanei şi a politicii lui Mussolini. Prima explicaţie este că după o lungă perioadă de turbulenţe, fascismul le-a adus italienilor pacea civilă. Firește, nu toţi au beneficiat în acelaşi fel de reîntoarcerea la calm. Şi dacă burghezia a avut de ce să se felicite – cu preţul abdicării de la politică – aprobînd opţiunile economice ale regimului şi represiunea împotriva mişcării muncitoreşti, puterea fascistă s-a străduit să ofere compensaţii şi altor categorii sociale: pentru reprezentanţii clasei mijlocii – posibilitatea ascensiunii sociale, prin organizaţiile de partid; o legislaţie socială avansată (alocaţii familiale, securitate socială etc.) şi organizarea «timpului liber» pentru straturile populare; exaltarea valorilor rurale pentru lumea satului; şi pentru toţi, satisfacţia prestigiului legat de succesele externe (raidurile aeriene transoceanice în prima jumătate a anilor treizeci, cele două victorii în cupa mondială de fotbal – 1934, 1938 –, locul trei la jocurile olimpice de la Berlin în 1936), respectul pentru Duce exprimat de oameni politici străini: Churchill, Roosevelt, Ghandi şi succesele din politica externă".

Aproape toţi istoricii citaţi de revistă sînt dispuşi să analizeze diferenţele dintre fascism şi nazism, şi în aceeaşi proporţie consideră că trăsăturile totalitarismului sînt prezente şi în combinaţia practicată de Mussolini. **(M. B.)**

Argument

S-a tot vorbit,chiar şi în *Dilema*, de băieţii de cartier şi muzica rap,ori hip-hop... Încă mai sînt fenomene noi, şocante, care lasă loc de analize, interpretări, contextualizări. Ceea ce se poate spune cu certitudine despre băieţii de cartier, felul lor de gîndire şi viaţă, precum şi despre creaţiile lor artistice, este că reprezintă o subcultură. Nici pe departe singura, ci una mai vizibilă. Subcultura nu e unică, şi nu înseamnă, cel puţin în accepţia mai „tehnică" a numărului de faţă, cultură „proastă" sau „inferioară" ca opusă celei „înalte". Diferenţele dintre „cultură" şi „subculturi" (a se remarca pluralul termenului) nu se discută în termeni de „valoare", ci de „alteritate" şi „diversitate". Din perspectivă sociologică, „subculturile reprezintă diferenţele dintre valorile, credinţele, normele şi comportamentele subgrupurilor sociale" (Hess, Markson, Stein- *Sociology*, Macmillan Publishing Company, New York, 1988). Conform aceleiaşi enciclopedii sociologice, subculturile apar atunci cînd accesul la cultură este diferit pentru anumiţi membri ai societăţii; subculturile le permit membrilor subgrupurilor să supravieţuiască în condiţii deosebite de cele ale grupurilor dominante. Minorităţile rasiale, etnice, sexuale ori religioase se pot, astfel, adapta, situaţiei lor. Membrii subculturilor se protejează de outsideri creîndu-şi şi întărindu-şi graniţele de grup.

Sigur că definiţiile dicţionarului se referă în special la o societate multiculturală precum cea americană. Grupuri marginale există, însă, în orice societate, iar o mare parte a afirmaţiilor de mai sus sînt valabile şi pentru societatea românească. Există, şi aici, nu doar minorităţi etnice, sexuale, religioase, dar şi alte grupuri marginale, cu modalităţi proprii de manifestare: de la persoanele cu comportament deviant (infractori, consumatori de droguri, de pildă) la semeni de-ai noştri uniţi printr-o opţiune originală de viaţă (vegetarienii), ori printr-o preferinţă comună (galeriile de fotbal). Chiar dacă respectivele comunităţi nu şi-au conştientizat şi definit încă explicit identitatea de grup, ele există într-un mod aparte ce poate fi cel puţin semnalat, descris şi analizat. **(I. P.)**

Mihaela ANGHELESCU IRIMIA

conf. univ. dr., Facultatea de Limbi Străine, Bucureşti

CULTURĂ, cultură, culturi

Derivat filologic de la *agri*cultură sau *horti*cultură, termenul clasic *cultura* se referea la gospodăreasca şi eficienta *cultivare* a solului şi la *creşterea* de (noi) specii de plante şi animale. Însemna, aşadar, o extensie – prin sistematică ameliorare – a naturii, accepţiune în care apare pînă la neoclasicul Pope, pentru care arta era *„nature still, but nature methodiz'd"*. Acesta este şi rostul opoziţiei „clasice" *natura – cultura*, evocînd verbele *nascere*, respectiv *colere*. Astfel, participiul trecut *natus* şi derivatul *nativus* evidenţiau realitatea „dată", în pura ei simplitate organică, de unde şi dubletul *nativus / naivus*. Prin contrast, *cultus* descria realitatea „produsă" prin intervenţie umană. Romanii distingeau sistematic între spaţiul moştenit al naturii şi ambientul aranjat al grădinii, măcar că acesta din urmă era un împrumut pe termen nelimitat de la civilizaţiile orientale, dovadă că *ars topiaria*, practicată de *topiarius* „grădinarul-artist", precede cu cîteva secole extinderea practicului *hortus*, rezervor de alimente proaspete. Spiritul „ingineresc" al acestor mari purtători de ordine ai lumii impunea respect, cu atît mai mult cu cît intervenţia melioristă asupra na(t)ivei naturi era circumscrisă de spaţiul uman organizat – *civitas*.

O impresionantă succesiune de secole, practic cele două milenii care se încheie în curînd rămîn marcate de dichotomia *cultură – civilizaţie* introdusă de romani. Şi astăzi opunem perechea de mai sus frustrei naturi, văzînd în aceasta din urmă „sălbăticia", adică starea de *silva* necultivată şi ca atare populată de *silvatici*. Specializarea semantică survenită în timp – cultura se referă la deliciile spiritului, civilizaţia accentuează performanţele tehnice – este şi ea tributară aceleiaşi opoziţii de principiu: ne naştem necultivaţi, accedem însă la starea de rafinată şlefuire prin procedeele unei tehnici umane care ne omologhează prezenţa comunitară. Cultivaţi şi civilizaţi, devenim fiinţe simbolice capabile, la rîndul nostru, a transforma natura în cultură. Stabilizarea conceptului de *cultivare* aşa cum îl înţelegem noi astăzi este însă o evoluţie tîrzie, încheiată abia în mecanicistul secol al XVIII-lea. Era şi firesc ca romanticul secol al XIX-lea să recalifice încărcătura pragmaticei *civilizaţii* în favoarea spiritualei *culturi*. Tot mai accentuata excelenţă tehnică/tehnologică a modernităţii clasice impune însă ireversibil victoria primei asupra celei de a doua.

Ireversibil? Odată cu industrializarea masivă, secolul nostru legitimează producţia în serie ca mod de „ameliorare a naturii". Percepută ca salvatoare homeostază a societăţii, intervenţia tehn(olog)ică a speţei se instalează ca alternativă de dorit. Da, sîntem fiinţe purtătoare de semnificaţie, creatoare de sens, capabile a fabrica obiecte menite confortului cotidian. Trăim, în modernitatea tîrzie, într-o societate a „industriei culturale", în care s-au serializat de mult unicatele. Dar „cultura de masă" a înlocuit auraticul obiect individual (lamentaţia lui Benjamin). Asistăm la fenomenul numit „reproducere culturală" (formula lui Bourdieu). Trăim în jocul de iele al „simulacrelor" (concluzia lui Baudrillard).Victorie sau înfrîngere? Cîştig sau pierdere? Progres sau regres? Timpurile noastre au instalat o nouă, inevitabilă opoziţie: *cultura – subculturile*, în care pluralul celui de al doilea termen vorbeşte de la sine.

Într-o lucrare apărută la începutul deceniului nostru, Patrick Bratlinger vorbea despre „urmele paşilor lui Crusoe" în contextul studiilor culturale care au acreditat *culturile alternative*, numite în mod curent şi *culturi subalterne* sau *subculturi*, cu voită ironie. Născute din războiul teoriei (literar)-culturale şi canonice de la sfîrşitul anilor '60, studiile culturale introduc în discursul academic *marginea* ca realitate (cel puţin) la fel de demnă de atenţia specialistului în materie de cultură. Fie că este vorba de feminism, de *race studies*, de critica postcolonială, de deconstrucţie, noul istorism sau psihanaliza lacaniană, valorile acreditate tradiţional sînt sistematic dislocate, fiind acuzate de „imperialism falologocentric". Rod al antifundaţionalistei gîndiri postmoderne, studiile culturale practică, în fond, un romantism întîrziat, cultivînd antiteza centrului „clasic": nu identitatea masculină ca metonimie a speţei, ci eul feminin, nu omul alb ca eşantion exhaustiv, ci *alte*, *celelalte* rase, nu regulile metropolei „civilizatoare", ci limbajul eliberat de constrîngeri al coloniei „precoloniale", nu alfabetul „culturii mari" impus prin texte canonice, ci gîndirea *alternativă* identificată în chiar litera acestuia, nu supraeul somptuos şi sigur pe sine, ci fragmentele care-l compun sau în care se descompune.

Revizionist, postmodernismul poate vedea în orice un construct cultural, conchizînd spectaculos că rasele nu au temei *natural*, ci sînt simple *constructe culturale*, ca de altfel şi diferenţele sexuale. Interesat de semiotica întregului nostru comportament social, el sfîrşeşte prin a vedea un *text* în orice obiect, valoare sau instituţie a practicii umane în comunitate. Se înţelege de ce, din această perspectivă „naratologică", trecerea de la studiile strict literare (întemeiate pe canonul tradiţional) la cele culturale (interesate, mai ales, de formele noncanonice) a însemnat abandonarea culturii de elită în favoarea celei *de masă*, a criteriului estetic în faţa celui angajat, care legitimează „corectitudinea politică", a artei ca întreprindere gratuită în schimbul „capitalului cultural" învestit, ca orice capital, în activităţi utilitare. S-a pierdut acel *otium* al turnului de fildeş. Locul i l-a luat un *necotium* în numele acelor zone ale culturii socotite *subalterne*, *minore*, aflate într-un raport de *asimetrie* cu perimetrul central protejat de „cultura dominantă".

Dincolo de militantismul cu nuanţe marxist revoluţionare propus (am gîndit suficient lumea, e vremea s-o schimbăm! – slogan, în ultimă instanţă, al faimoasei *affirmative action*), acest mod *subversiv* de a privi lucrurile a adus o benefică înnoire a perspectivei. Cultivînd romantic categoriile *excentrice*, postmodernismul şi-a impus, ce-i drept, propria triadă/trinitate (clasa, rasa, sexul), dar a funcţionat şi ca deschizător de ochi. *Subculturile*, copiii săi, se hrănesc din răsturnarea simbolică a ierarhiei care este instituţia carnavalului, magistral teoretizat de Bahtin, din aplecarea asupra istoriei evenimenţiale curente trăită de mulţimea anonimă, subtil sondată de şcoala *Analelor* din Franţa, din interesul pentru cultura materială, conştiincios alimentat de noul istorism. Au intrat, astfel, în vizorul analistului *culturile juvenile*, formele curente de *opoziţie* faţă de autoritatea centrală, modelele aparţinînd *altor culturi*, fie acestea *minoritare istoric* (coloniile aglutinate metropolei) ori mărci ale *alterităţii sincronice* (enclavele în sînul unei culturi majoritare). A devenit o condiţie democratică ascultarea *celeilalte voci*, clasată tradiţional ca poziţie *inferioară*, reabilitată postmodern ca aspirînd, în mod egal, la statutul de cultură. Nu CULTURĂ, ci cultură. Nu cultură, ci *culturi*.

Aurora LIICEANU

psiholog

Picarescul academic

– din stereotipiile elitelor –

Globalizarea reclamă şi provoacă dorinţa de excludere. Doar astfel putem gîndi de ce categorii diferite se zbat să se afirme sau să se exprime identitar. Globalizarea precipită jocul excluderilor şi al includerilor, făcînd ca orice individ să migreze în apartenenţe diferite în funcţie de criteriul considerat. Relaţia între subcultură şi apartenenţă este ceva fascinant. Ea face ca însăşi substanţa adusă în joc de termenul subcultură să prindă viaţă. Definiţia subculturii, pe care o propune *The Fontana Dictionary of Modern Thought* (1983), pare convenabilă: „un corpus de atitudini, valori, credinţe şi deprinderi comportamentale pe care le împărtăşesc membrii unui grup particular sau al unui strat dintr-o societate, care are efecte determinante semnificative asupra lor ca indivizi şi care se distinge de ceea ce este acceptat în comun drept caracteristic pentru acea societate ca întreg".

O categorie particulară o reprezintă lumea academică. Aici, bineînţeles, sînt incluşi şi universitarii. Ea este, fără îndoială, o lume care produce o subcultură pe care cineva dinăuntrul ei a descris-o. Este vorba de cartea lui David Lodge, *Small World*, o carte premiată, cu o prefaţă de Umberto Eco, care l-a considerat pe autor, el însuşi universitar, drept creatorul „picarescului academic". Lumea academică cuprinde o lume mai mică a congresiştilor. Aceştia capătă prin experienţă personală o expertiză în acest sens care, în final, le asigură un background comun şi un algoritm comportamental. Congresiştii se înregistrează, îşi iau ecusoanele, cu numele şi universitatea la care aparţin, îşi iau mapele, se duc în camere, se reîntorc pentru o mică recepţie, fiecare căutîndu-şi cunoştinţele. Se fac observaţii, se bîrfeşte, se dau date profesionale, dar şi personale, cine a divorţat, cine şi-a luat casă, cine a avansat, ce strategie a adoptat, cine a mai publicat etc. Se respectă orgoliile personale şi se suportă exhibiţionismul profesional. Toate acestea Lodge le descrie cu umor şi toleranţa celui care aparţine acestei subculturi, dar face şi efortul de a lua distanţă faţă de ea. Iată cum se exprimă unul dintre personajele sale în cursul conferinţei sale: „...am scris cinci cărţi despre Jane Austin... apoi am început un comentariu asupra operelor ei cu intenţia de a fi perfect exhaustiv, de a examina romanele sub toate unghiurile posibile – istoric, biografic, retoric, mitic, structural, freudian, jungian, marxist, existenţialist, creştin, alegoric, etic, fenomenologic, arhetipal, în fine, tot ce vreţi. Şi, cînd fiecare comentariu ar fi fost scris, n-ar mai fi rămas nimic din romanul în chestiune". Se bîrfeşte în această lume ca peste tot, doar că substanţa comunicării este alta. Cineva este întrebat despre congresele la care a participat şi el răspunde: „Zürich, a fost Joyce, Amsterdam, semiotica. Viena, naratologia. Sau poate era naratologia la Amsterdam şi semiotica la Viena. În fine, ce contează!" Discuţiile încep pe experienţe personale şi se termină în teorie, aşa cum un personaj compară experienţele sexuale personale cu formalismul rus, iar un altul, specializat în poezie pastorală engleză, află cu plăcere că un coleg este deja membru al unui club în care el aspira să fie, „Clubul celor care fac amor în avion". Motivaţiile profesionale se combină cu cele extraprofesionale şi apropierea de aceste personaje ne face să gîndim că subcultura nu face decît să scoată la suprafaţă, într-un efect de tip figură-fond, relaţia între o apartenenţă (profesiunea) şi terenul strict personal pe care vieţuieşte apartenenţa. Relaţiile de putere se manifestă ca oriunde, dar cu un anume specific. Cei tineri, se plînge un universitar, îţi iau temele de cercetare şi chiar mai mult, îţi iau doctorandele, se culcă cu ele şi le dezvrăjesc, astfel încît raporturile de vîrstă nu fac decît să capete note specifice, universalul existînd ca oriunde. Alteori se schimbă opinii despre viitorul ocupaţional. Subcategoria marxiştilor o duc mai bine în Europa decît în America. Deconstrucţioniştii o duc bine oriunde, este la modă. Cine, prin relaţii, obţine o conferinţă inaugurală, se mai învîrte de cîteva participări plătite din fondurile academice. Şi cîte şi mai cîte se întîmplă în această lume, mică, dar plină de viaţă, în care apartenenţa şi individul se supun unor stereotipii universale şi particulare.

Sorin M. RĂDULESCU
sociolog

Subcultura şi devianţa socială

Termenul de *subcultură* pare, cel puţin, derutant. El pare să desemneze, în mod peiorativ, ceva mai „prejos“ de cultură, o formă hibridă, similară, în multe privinţe, cu *kitsch*-ul ca pseudoartă de proastă calitate, inferioară veritabilei arte.

În realitate, subcultura este o expresie a marii diversităţi culturale existente în orice societate, care marchează identitatea diferitelor grupuri sociale, caracterizate de norme, valori şi stiluri de viaţă *alternative* sau *diferite* faţă de celelalte. Dacă definim cultura ca un *mod de viaţă*, constînd în moduri de *a face, a fi şi a gîndi* într-un mod specific unei anumite comunităţi, subcultura este, şi ea, un mod de viaţă caracteristic unui anumit grup social, diferit faţă de cel al altor grupuri.

Noţiunea de subcultură este strîns legată de cea de *structură socială*, adică ansamblul de poziţii sociale pe care le ocupă indivizii, în calitatea lor de membri ai unor grupuri etnice, religioase, profesionale, generaţionale ş.a. Aceste poziţii implică moduri specifice de a se manifesta, de a interpreta lumea, de a-i acorda semnificaţii culturale particulare. În acest mod, prin diferenţierile structurale pe care le operează, structura socială determină crearea unor subculturi distincte în cadrul societăţii.

Sociologii privesc aceste subculturi în două moduri diferite: fie ca produs al unor norme sau valori *alternative* faţă de cele ale culturii globale, fie ca rezultantă a unor norme, valori şi stiluri de viaţă *marginale* ori *deviante* în raport cu cele *legitime* sau *convenţionale*. Unele subculturi sînt legitime (cele etnice, de exemplu), altele sînt ilegitime sau deviante (subculturile criminale, de pildă). Fiecare subcultură îşi are însă propriile sale percepţii, definiţii, semnificaţii şi arii „focale“ de interes, aşa cum este cazul subculturii tinerilor, subculturii delincvente, subculturii homosexuale, subculturii consumatorilor de droguri etc. Subcultura tinerilor, de exemplu, are ca arii „focale“ de interes loisirul, hedonismul şi nonconformismul.

Demn de remarcat este faptul că elementele culturale care definesc o anumită subcultură (norme, valori, percepţii, definiţii etc.) pot rămîne, multă vreme, nesemnificative pentru un individ, devenind semnificative şi importante puncte de sprijin numai în anumite situaţii sociale, de pildă, în contactul cu alte grupuri sociale. Subcultura tinerilor se manifestă, aşa cum se ştie, ca un element important de solidaritate în relaţie cu adulţii. O reacţie negativă faţă de o subcultură manifestată, să spunem, prin stigmatizarea membrilor ei, poate întări, paradoxal, sentimentul lor de apartenenţă. Conştientizarea identităţii de grup poate fi determinată chiar de atitudinile manifestate de către autorităţi sau de opinia publică, aşa cum este cazul subculturii homosexuale sau celei a consumatorilor de droguri. Atît existenţa unor preferinţe homosexuale, cît şi preferinţa pentru droguri fac din individ o persoană stigmatizată (deviantă), ca urmare a reacţiei sociale manifestate faţă de homosexualitate ori faţă de droguri în majoritatea societăţilor contemporane. O asemenea stigmatizare îl obligă pe individ la asocierea cu alţi indivizi definiţi de aceeaşi identitate (sau preferinţe) şi la căutarea unui spriijin şi orientări în normele şi valorile subculturii respective. În acest mod, asocierea indivizilor la practicarea unor stiluri de viaţă similare determină crearea unor subculturi, care sînt definite de anumite roluri şi deprinderi, tehnici, exigenţe, interese etc.

Cazul dependenţilor faţă de droguri este, poate, cel mai sugestiv. Subcultura celor dependenţi de droguri conţine anumite elemente organizaţionale şi culturale, inclusiv un limbaj special (argou), anumite artefacte (instrumente), o piaţă de bunuri, un sistem de preţuri şi chiar anumite coduri etice. Toate aceste elemente oferă individului dependent de droguri sprijin şi identitate. Aceeaşi subcultură posedă unele simboluri culturale prin intermediul cărora pot fi interpretate senzaţiile subiective derivate din consumul de droguri. Dacă individul este socializat într-o asemenea subcultură, el va şti că orice senzaţie (plăcută sau neplăcută) are un caracter *normal* şi *legitim* în raport cu valorile acestei subculturi. Dacă el nu este socializat, va interpreta aceste senzaţii ca semn al unei tulburări psihice imposibil de controlat, care antrenează panică şi anxietate. În absenţa unei subculturi a drogului, singura cale de cunoaştere a efectelor unui drog consumat este mass-media, care pune accentul pe consecinţele alarmante (de natură psihică) ale administrării drogului respectiv. Edificarea unei veritabile subculturi a marijuanei, în SUA, a determinat, de exemplu, dispariţia cazurilor raportate de psihoză în cazul a numeroşi consumatori. Aceasta înseamnă că nu efectele drogului, ca atare, ci simbolurile subculturii consumatorilor constanţi de droguri determină, cu adevărat, percepţiile şi definiţiile date de aceştia senzaţiilor şi consecinţelor care i se atribuie drogului respectiv.

Dată fiind consistenţa elementelor şi modelelor care caracterizează o anumită subcultură, acestea se transmit prin procesul de *socializare*, prin intermediul căruia indivizii *învaţă* semnificaţia acestor modele şi îşi asimilează conştiinţa apartenenţei lor în grupul respectiv. Ca urmare, noţiunea de *devianţă* aplicată unei anumite subculturi este relativă, deoarece aceasta nu este altceva decît o expresie a unor conduite *normale, conforme* cu normele şi valorile care o definesc (dar *diferite* sau *alternative* faţă de cele ale altor subculturi sau ale culturii care defineşte comunitatea în ansamblul ei).

Din punct de vedere al sociologiei devianţei, noţiunea de subcultură desemnează, cel mai adesea, totalitatea de norme, valori şi stiluri de viaţă alternative sau conflictuale, care definesc anumite grupuri marginalizate, ale căror practici sau atitudini contrastează puternic cu cele ale societăţii globale (legitime sau convenţionale). Societatea (implicit, cultura) poate fi interpretată, în acest sens, sau ca o entitate globală în care subculturile sînt moduri *alternative* de a fi şi a se manifesta ale indivizilor, ori ca o entitate dominantă în care aceste subculturi nu sînt altceva decît expresii conflictuale ale unor inegalităţi structurale. Subculturile delincvente (în cazul tinerilor) sînt, adeseori, soluţii de viaţă, reacţii adaptative la problemele cu care se confruntă acele grupuri defavorizate ale căror oportunităţi şi şanse de realizare contrastează puternic cu cele ale grupurilor favorizate.

Societatea pe care încercăm s-o edificăm în România, la capătul acestei prea lungi şi istovitoare tranziţii, este şi va fi dominată de profunde inegalităţi structurale, care determină polarizarea indivizilor în categorii sociale cu interese conflictuale sau, cel puţin, alternative. Într-o asemenea societate, consensul este o utopie, iar diversitatea normelor, valorilor şi stilurilor de viaţă (a subculturilor) constituie o componentă obligatorie. Într-o societate pluralistă nu există şi nici nu poate exista omogenitate culturală şi nici conduite nondeviante. Existenţa subculturilor (inclusiv, a celor deviante) este, ea însăşi un fapt de normalitate, de toleranţă şi cultură. Această constatare nu înseamnă legitimarea subculturilor ilegitime, ci un mod de a recunoaşte că fiecare individ are dreptul la opţiune. O opţiune în care se exprimă libertatea persoanei de a fi *diferită* faţă de celelalte. În ce măsură această libertate împiedică manifestarea libertăţii celorlalţi este o problemă socială ale cărei soluţii rezidă în capacitatea sistemului social de a asigura un echilibru cît mai adecvat între constrîngere şi liberă opţiune, între culturalitate şi multiculturalitate, între cultura globală şi variantele (subculturile) care o diferenţiază structural.

---

dr. Florian GHEORGHE
şeful Serviciului Cultural-Educativ, Direcţia Generală a Penitenciarelor

Sînt disperat, dom'director!

– „lumea anonimă“ a deţinuţilor –

În cei 25 de ani de cînd lucrez în sistemul penitenciar românesc, am auzit această formulă de mii de ori. Întrebam care este cauza şi deseori primeam răspunsuri departe de ceea ce înţelegem obişnuit prin disperare – deznădejde, neputinţă, neîncredere, pustiu, singurătate. Diversitatea motivelor era copleşitoare: primirea unei pedepse mult peste aşteptări, decesul unui copil sau al ambilor părinţi, „căderea“ fiului sau a fiicei la închisoare, declanşarea unei boli incurabile, a fi coleg de cameră cu o rudă apropiată a victimei, dar şi lipsa unui timbru pentru a scrie o felicitare, o vizită la un coleg care tocmai primise pachet de la familie, lipsa oricăror bunuri personale care să poată fi schimbate pe ţigări...

Important era să foloseşti formula „sînt disperat“: aceasta era unul din primele lucruri învăţate în puşcărie. În contactul cu ceilalţi deţinuţi, remuşcările, autoacuzările declarative sau chiar sincere din timpul procesului penal erau repede înlocuite cu justificări ale faptelor comise „fabricate“ în penitenciar, la care individul adera deoarece îi oferea raţiuni deculpabilizante. Ca urmare, de la un comportament pasiv, supus, de penitenţă, deţinutul trecea la unul activ în care interesul personal, egoismul şi autoconsevarea primau. În planul conduitei, de la morala conformistă fundată pe vinovăţie, se trecea la morala frustrării întemeiată pe convingeri de grup privind „soarta“ omului în lume, adevăratele cauze ale infracţiunilor, modalitatea cea mai convenabilă de executare a pedepsei închisorii. Este uşor de recunoscut contradicţia între conştiinţa lor morală şi manifestările lor morale: ei cunosc ce este binele şi criteriile după care este apreciat, dar obiectivele urmărite în viaţă şi mijloacele folosite nu se încadrează în limitele acceptate social. Căci oamenii au o conduită morală doar cînd au ceva de apărat: prestigiu, funcţii, avere, stima celorlalţi, speranţa unei schimbări în bine.

Raporturile interumane ce se stabilesc între deţinuţi sînt puternic marcate de privarea de libertate, de frustrarea afectivă şi informaţională. Aceasta face ca raporturile dintre indivizi să fie determinate de interese materiale imediate, comunicarea dintre ei fiind tributară nevoilor cronic nesatisfăcute şi dispoziţiei de moment.

Deţinuţii selectează aspectele negative din viaţa cotidiană – deseori din paginile ziarelor – din nevoia de a aduce un argument „obiectiv“ în sprijinul propriului comportament trecut, actual sau potenţial. În acest mecanism se află sursa unui mod specific de a vedea lumea ca fiind bazată pe individualism, omul trebuind să profite de orice ocazie pentru a-şi atinge scopurile, indiferent de mijloacele folosite. Această convingere, împărtăşită de un mare număr de deţinuţi, conduce firesc spre lipsa remuşcărilor pentru faptele comise. Binele în viaţa de zi cu zi, capătă pentru deţinuţi coordonatele „aici-acum-mie“.

În aceste condiţii nu mai surprind procentele mari înregistrate în sondajele de opinie de afirmaţii precum: „am învăţat prea multe lucruri rele pentru a mai putea trăi cinstit“, „de regulă nu-mi pasă de nimeni şi de nimic“, „cred că nimănui nu-i mai pasă de mine“, „întotdeauna m-am descurcat mai bine singur“, „legea este bună dar în cazul meu nu a fost aplicată corect“, „un om deştept trăieşte clipa“, „lucrul cel mai important în viaţă este să faci doar ce îţi place“. (Chiar dacă ceea ce spun pare că acoperă întreaga masă a deţinuţilor, există şi excepţii: cei care într-adevăr regretă răul făcut şi nu se gîndesc decît la îndreptarea lucrurilor, cei care nu se pot adapta la lumea condamnaţilor şi suferă pînă la a-şi dori moartea...).

Spaţiul de viaţă penitenciar este un spaţiu închis care divizează lumea în două, un spaţiu al disciplinei penale, al autorităţii şi interacţiunilor asimetrice, un cîmp de forţe în care sînt consacrate conflictele dintre tacticile de dominare ale gardienilor şi cele de rezistenţă ale deţinuţilor. Toate acestea au consecinţe psihologice vizibile asupra deţinuţilor şi personalului. În ce-i priveşte pe deţinuţi, comunitatea lor constituie o lume anonimă, de oameni privaţi de prestigiu, cu conştiinţa minorităţii lor. Carierele infracţionale mai deosebite ale unora dintre ei le conferă aura unor lideri capabili de orice sau în rare cazuri, avînd aptitudini socio-afective, o audienţă mărită în masa deţinuţilor obişnuiţi.

Gardianul care lucrează în contact direct cu deţinuţii are dificultăţi în adecvarea statutului său – minuţios detaliat în reglementările oficiale – şi rolurile care trebuie efectiv „jucate“ în relaţiile concrete cu deţinuţii. Pe fondul unei relaţionări globale gardian-deţinut, activitatea cotidiană îl pune permanent în faţa unor situaţii inedite, în care trebuie să rezolve problemele personale ale deţinuţilor, probleme pentru care nu există prescripţii oficiale. Recunoscînd precaritatea existenţei din închisoare, tendinţa va fi de conciliere rezonabilă şi ajutor. Totuşi, deseori, gardianul este înţeles greşit de către public. Dilema sa este de a fi privit de unii ca prea blînd în relaţiile cu deţinuţii, iar de alţii ca fiind o brută: primii cred că închisoarea este un pension, ultimii că este un centru de tortură. Şi nu o dată, gardianul aude un deţinut care, personalizînd detenţia, îi spune: „Dacă nu ai fi tu, eu aş fi liber!“.

Penitenciarul este o instituţie patogenă care depersonalizează individul şi-l face să devalorizeze lumea şi pe sine însuşi şi mai rău, permite obişnuirea cu acest mediu. Cu siguranţă, efectele succesului sau ale eşecului tratamentului penitenciar trebuie privite cu toată atenţia, deoarece ele pot difuza şi în anturajul celui abia liberat din închisoare.

Filozofia deţinutului poate fi formulată astfel: „Pedepsele scurte sînt un nonsens pentru că nu reprezintă o veritabilă eliminare, pedepsele lungi sînt un substitut umanist al condamnării la moarte“.

În timpul şederii în penitenciar se instalează destul de repede un sentiment de derivă, de înstrăinare: aceasta deoarece pedepsele scurte sînt trăite ca un dezastru iar cele lungi iau aspectul unui mod de viaţă cu multiple nuanţe patologice. De aceea, sînt necesare speranţe rezonabile privind ritmul schimbărilor în instituţia şi microgrupurile carcerale. Oricum, un corp social sănătos implică deocamdată – chiar şi în opinia deţinuţilor – un număr suficient de locuri în penitenciare.

Mircea CĂRTĂRESCU
scriitor

Nuova guardia

– ura şi galeriile de fotbal –

Am copilărit în Ştefan cel Mare, destul de aproape de stadionul „Dinamo“. De multe ori, cu doi-trei prieteni, săream gardul ca să-i vedem pe fotbalişti antrenîndu-se. De obicei nu apucam să-i vedem, însă, pentru că ne prindea paznicul, ne trăgea cîteva şuturi îndesate şi ne dădea afară. Duminicile, pe cînd mîncam în familie, holbîndu-ne la *Planeta giganţilor,* auzeam deodată cîte un răcnet uriaş, îndepărtat, ca un talaz marin. Ştiam atunci că se mai dăduse un gol pe *Dinamo*. Cînd am mai crescut, tata mă lua la meci şi puteam vedea atunci o privelişte tipică anilor '60: un stadion întreg plin cu bărbaţi în cămăşi albe, cu mîneci suflecate. Parcă trăiam într-un televizor alb-negru. Doar terenul, cu fotbaliştii în tricouri mohorîte, aducea oarece culoare. Şi uriaşul cer azuriu deasupra. Era o lume muncitorească, relativ benignă, cu tipi neciopliţi şi hazlii, pe care curgea sudoarea, cu coifuri de ziare pe cap, cu „huo“-uri şi „dă-i la oase“ lipsite de imaginaţie, dar şi de ură. „Ia vezi, că eu nu ştiu multe!“ mă ameninţa stereotip tata de cîte ori îl enervam, şi eu nu încetam să mă mir cum se poate lăuda un om că nu ştie multe. Pînă şi fiorosul „crăpare-ar fierea-n tine“ al mamei – care, inutil de spus, şi-ar fi dat viaţa pentru mine – era mai mult glumeţ şi grotesc decît realmente agresiv. Hotărît, ura, dispreţul, violenţa nu prea intrau în formula cartierelor muncitoreşti de atunci decît, poate, prin excepţie. Pe garduri nu scria decît fie „hai Rapidul“, fie „uă Rapidul“. Pe noi, copiii, nu ne ducea mintea la mai mult decît „Hai Dinamo la gunoi şi cu Steaua după voi“, sau „Hai Dinamo la baie“.

Am mers într-o vreme foarte des pe stadion, de fiecare dată cînd Dinamo juca acasă. Strigam şi eu pînă răguşeam. Am ieşit şi eu pe străzi, mărşăluind în tăcere, cînd Steaua a luat Cupa campionilor, şi apoi în fiesta victoriei cu Argentina. Pentru mine, fotbalul s-a asociat mereu bucuriei, mîndriei că pot aprecia o fază bună, triumfului cînd naţionala cîştigă. Amărăciunii cînd pierde. În ultimul an, însă, ca în multe alte domenii ale vieţii noastre publice, am trăit sentimentul că simpatica şi necesara subcultură a fotbalului a devenit subumanitate şi că microbiştii s-au transformat în microbi... S-au mai scris articole despre şovinismul mergînd pînă la neo-nazism al unora dintre galerii, despre nişte *site*-uri incredibile pe internet (invitaţii directe la exterminarea – chiar acest cuvînt era folosit – ţiganilor şi, în general, a oponenţilor), dar climatul de teroare şi violenţă se-ntinde mult mai departe şi marchează mai direct viaţa noastră cotidiană.

Mai întîi sînt graffiti-urile pe care le vezi pretutindeni: pe gardurile de beton ale unor fabrici părăsite, pe zidurile blocurilor, în closete şi pe băncile elevilor. Cam trei sferturi dintre ele ţin de confruntările dintre galerii, suprapuse confruntărilor dintre cartiere căci, la fel ca în muzica hip-hop, noua mitologie a cartierului este omniprezentă, cu toată atmosfera de ghetoizare şi agresivitate. Cît este doar un joc şi cît este „pe bune“? Nici o problemă, în orice joc se cuprinde un „pe bune“ latent. Iniţial nici nu am ştiut la ce se referă inscripţii enigmatice de tipul NUOVA GUARDIA COLENTINA, lăţite pe cîţiva metri buni de perete şi însoţite de semne la fel de bizare. COLENTINA ANTIGIULEŞTINA era ceva mai transparent însă, şi un MOARTE ŢIGANILOR scris chiar dedesubt decripta mesajul. Giuleştenii, prin urmare, erau identificaţi cu ţiganii şi cu echipa Rapid. Galeriile altor echipe, probabil mai pure rasial şi mîndre de asta, declarau un război neîmpăcat în acelaşi timp unei echipe şi unei etnii. Cuvîntul „moarte“ alternează monoton în aceste sloganuri cu cuvîntul „muie“. Unul reprezintă ura, celălalt dispreţul. Primul identifică o echipă cu o entitate demnă de dragoste sau de ură necondiţionată (CÎINE PÎNĂ LA MOARTE, scrie un suporter al lui Dinamo), pînă la urmă un fel de erou legendar, acelaşi de-a lungul timpului, în ciuda schimbării tuturor jucătorilor, adulat sau demonizat. Un nume propriu, cum o arată o expresie ca *moarte lu' Steaua*... Celălalt termen semnifică, în sfera sexuală, o practică pretins înjositoare *(felatio)*. *A da muie* înseamnă, fără-ndoială, în imaginaţia primitivă a junilor din galerii, a umili femeia, a o pune la locul ei, a te reasigura că „toate sînt tîrfe“, că „femeia nu e om“, adică a-ţi exercita, sadic, puterea asupra ei. Acest raport de putere şi umilire e transferat şi în zona confruntării sportive. „I-am avut“, „le-am tras-o“, „le-am dat muie“ e aici sinonim cu „i-am învins“. Ceea ce mai arată o dată, dacă mai era nevoie, că sexismul, rasismul, şovinismul merg întotdeauna împreună în largile populaţii de-clasate produse de comunism, care la rîndul lui a preluat şi augmentat vechi moduri de gîndire tribale.

Sînt, apoi, tramvaiele şi trenurile pline cu suporterii ce se duc sau se-ntorc de la un meci. O prietenă mi-a povestit cum era să fie violată şi jefuită pe cînd se-ntorcea din provincie. Cum stătea singură într-un compartiment, au năvălit deodată peste ea cîţiva dintre cei mai multe sute de puştani care năpădiseră trenul, bînd, răcnind şi agitînd steaguri, bruscînd călătorii şi distrugînd compartimentele. Erau elevi de liceu, amestecaţi cu inşi ce păreau vagabonzi sau boschetari. Era cu neputinţă să te înţelegi cu ei. Doamna respectivă a trăit o oră de teroare pînă a ajuns în gară, înghesuită şi insultată absolut gratuit. I-am întîlnit şi eu în Gara de Nord, acum cîteva zile. De departe păreau drăguţi şi pitoreşti, cum erau înfăşuraţi în culorile echipei favorite. De asemenea, de foarte aproape, luaţi adică individual, erau ceva mai mult decît nişte copii, cu excepţia liderilor, ale căror trăsături erau, unele cel puţin, dubioase rău. Dar era în ei ceva surd ameninţător, ceva primitiv pe care trecătorii îl simţeau şi care-i făcea să ocolească grupurile de microbişti. Din cînd în cînd cîte unul dintre aceştia răcnea înspăimîntător cîte un slogan din cele de mai sus, şi era imediat urmat de un cor de urlete. Printre tineri erau şi cîteva fete, de asemenea liceene. Dumnezeule, ce era la gura lor! E probabil stupid, dar încă sînt şocat de fetele care vorbesc la fel de porcos ca şi colegii lor. „Tu vorbeşti“, îi spunea una celeilalte, „care nici nu ştii ce-i aia pulă? Să vorbeşti după ce o să te fuţi şi tu!“ Cine erau inşii ăştia? În mod sigur nu erau generaţia Humanitas, dar nu erau nici măcar generaţia Pro... Şi totuşi merg zilnic la o şcoală cu pretenţie de universalitate a cunoştinţelor, au acasă treizeci de canale de televiziune... Cum nu devin schizofreni cînd învaţă despre metaforă, algoritmi, formaldehide, sincopă de timpi, iar afară, în gaşca de la bloc, folosesc doar zece cuvinte recurente din sfera lui „muie“, „marfă“, sugi“ şi „să moară“? Nu vreau să par conservator, am apărat întotdeauna fenomenele de cultură a străzii şi mi se pare, de exemplu, că formaţii ca *B.U.G. Mafia* sau *R.A.C.L.A.* – şi mult mai puţin secondanţii lor – au reinjectat viaţă în venele obosite ale muzicii noastre. Încep să cred însă că la grotescul distanţei dintre şcoală şi gaşcă îşi aduc contribuţia nu doar şcoala românească de azi (o utopie învechită combinată cu un sistem penitenciar), dar, pînă la urmă, şi gaşca (de cele mai multe ori o sectă primitivă şi îndobitocitoare). Iar cînd zeci de găşti se adună într-o galerie, urmările sînt imprevizibile, pe fondul regresiei şi destrămării evidente a lumii româneşti.

Oricum, mă consolez, mai avem ceva drum de parcurs pînă la hooligan-ii englezi şi la băile de sînge de tip Heysel (aşa s-o scrie?). Şi, oricum, mai există încă o modalitate de a vedea comod şi liniştit un meci de fotbal, fără ca urlete de fiară să-ţi mulgă glandele suprarenale: la televizor, cu o cutie de bere în faţă.

Adriana SAVU
psiholog

Vegetarianismul

– un posibil stil de viaţă –

Puţini dintre noi ştiu că în toate timpurile şi pe toate meridianele au existat persoane sau grupuri care, din raţiuni religioase sau strict individuale, nu consumau carne. Şi mai puţini deţin informaţii privind răspîndirea acestui mod de viaţă în societatea românească contemporană. Cred, de aceea, că merită amintit faptul că în spaţiul european al antichităţii cele mai cunoscute curente ce se opuneau într-o mare măsură concepţiei teologice şi sistemului social al acelei vremi au fost cele orfice şi pitagoreice în cadrul cărora o trăsătură centrală o reprezenta vegetarianismul. Dacă termenul de „vegetarian“ a fost utilizat prima dată de către fondatorii Societăţii Vegetariene Britanice la mijlocul secolului trecut, vegetarianismul în sine este greu de urmărit înapoi în timp. În ţara noastră a existat în perioada 1932-1933 un curent numit *Mişcarea vegetariană în România* susţinut de oameni de ştiinţă de prestigiu printre care şi dr. C. Parhon.

Ce este de fapt *vegetarianismul*? Un mod de a trăi fără a consuma carnea (albă sau roşie) şi idealul independenţei totale faţă de orice produs animalier. *Vegetarianul* este acea persoană a cărei dietă exclude orice tip de carne cu sau fără adăugarea produselor lactate. În rîndul vegetarienilor însă, se duce o dispută aprigă între adepţii *vegetarianismului strict* (ce exclude orice aliment de origine animală „exceptînd laptele matern“), *fructarianismului* sau *frugivorismului* (dieta limitată la fructe şi anumite vegetale a căror recoltare permite înflorirea), *crudivorismului* (regim ce include numai produse alimentare crude şi lacto-fermentate), *regimului macrobiotic* (fondat pe baza reinterpretării principiului sino-japonez al yin/yang-ului, care nu interzice consumul de carne, dar exclude în general produsele lactate), *lacto-vegetarianismului* (formă de vegetarianism care include, pe lîngă produsele vegetale şi consumul de lapte) şi, în sfîrşit, *lacto-ovo-vegetarianismului* (acea formă de vegetarianism care exclude carnea, dar permite consumul de produse lactate şi ouă). Trebuie specificat că toţi aceşti termeni sînt de autoreferinţă. Ei pot constitui la un moment dat indicatori ai gradului de structurare şi diferenţiere a acestor grupuri, a modalităţii în care acestea se raportează la ansamblul societăţii „carnivore“, dar şi la celelalte categorii de vegetarieni. Identitatea lingvistică poate reflecta ceea ce persoana, respectiv grupul, respinge sau neagă ca parte a vieţii proprii.

Şi în România putem vorbi fără îndoială de mai multe grupuri de vegetarieni. În afara mişcării yoga, a celei isihaste şi a naturismului care au un sistem de argumentare şi de afirmare a propriei specificităţi, bine articulat şi la care aderă toţi membrii sau adepţii acestora, există o mulţime de indivizi, în marea lor majoritate tineri, care optează pentru un mod de alimentaţie de tip vegetarian, fără a-şi pune problema vreunor termeni de referinţă sau a susţinerii opţiunii lor. Devine astfel interesantă studierea definiţiilor personale, mai puţin precise, dar care reflectă mai bine credinţele şi motivaţiile individuale.

Atît pentru individ, cît şi pentru grupurile sociale, alimentaţia reprezintă o realitate culturală, socială şi economică, o prezenţă cotidiană cu valenţe simbolice, senzoriale şi de comunicare ce reflectă un proces istoric şi, prin urmare, o sursă esenţială de informaţii. Într-o măsură asemănătoare, limbajul constituie un determinant al identităţii socioculturale.

Tipurile de motivaţii invocate de vegetarieni în general sînt: grija faţă de animale, faţă de mediu, preocuparea legată de sănătate, priorităţile sociale, argumente de ordin fiziologic (rezultate în urma studiilor comparative ale sistemelor digestive ale omului şi ierbivorelor, respectiv carnivorelor) şi, nu în ultimul rînd, argumente de ordin religios. În rîndul vegetarienilor „independenţi“ am constatat că motivaţiile care stau la baza alegerii lor sînt infinit mai variate decît în cazul celor care aparţin unui curent anume pornind de la aspecte de ordin metafizic de inspiraţie orientală pînă la cele de ordin ecologic sau de imagine corporală cu trimiteri în psihopatologie. Par totuşi să domine referirile la sănătatea personală.

Fără îndoială, vegetarianismul reprezintă o alegere, un stil de viaţă, o filozofie, însă aceasta nu este omogenă şi uniformă, cunoscînd diferite grupări privite cel mai adesea ca trepte crescînde de austeritate.

În cadrul grupărilor din România ce îşi propun promovarea principiilor „alimentaţiei corecte“ se detaşează *Asociaţia Elta Universitate,* o asociaţie non-profit, după cum se prezintă în fluturaşii publicitari, înfiinţată în februarie 1990 şi care are peste 100 de membrii activi în 27 de filiale. Scopul său declarat este „promovarea şi aplicarea cunoştinţelor fizice şi metafizice, pentru transformarea omului într-o fiinţă mai bună, mai civilizată“. Cu toate acestea eltiştii neagă cu fermitate orice asemănare a regimului natural cu cel vegetarian, ca şi orice legătură cu terapeutica. Într-un mod asemănător, părintele Ghelasie Gheorghe, care a readus isihasmul în atenţia publicului larg, precizează că medicina isihastă nu este nici naturism, nici vegetarism, ci o medicină a „memoriilor arhetipale“ bazată pe trecerea de la „alimentaţia omorîtă nevie“ spre „hrana vie“.

Deşi minoritari, vegetarienii exercită în prezent în lume o influenţă semnificativă asupra atitudinilor faţă de carne ale consumatorilor de carne, mai ales în rîndul tinerilor. Mai mult decît atît, remarcăm şi pe piaţa românească a produselor alimentare diversificarea ofertei pentru vegetarieni, nu numai cu produse din import care au chiar menţiunea „produs vegetarian“, dar şi cu alimente indigene de calitate superioară. Lipsa unor meniuri speciale în multe dintre restaurantele noastre, ca şi a unor localuri cu specific vegetarian, cum sînt în alte ţări cu tradiţie, reflectă, totuşi, stadiul incipient de organizare a acestui curent.

Dragoş RADU-BUCURENCI
elev

Fişe de generaţie

– adolescenţi, găşti, curente –

Stai într-un bar cu nişte prieteni. Pe unul îl salută un tip de la altă masă sau vine şi stau un timp de vorbă. „Cine-i tipu'?", întrebi la urmă (prezentările nu-şi au locul în asemenea ambianţe). Şi răspunsul, scurt şi la obiect, clarifică situaţia respectivului: „un rocker cunoscut duminica trecută", „un munţoman simpatic", „un hippiot cam ţăcănit", „un tovarăş„, „un coleg cam cu nasu' pe sus", „un tip de bani gata din Arhitectură" etc. Şi cu asta te poţi declara lămurit, tipu' încetează a mai fi o entitate misterioasă, acordîndu-i-se gen proxim (rocker, munţoman, tovarăş) şi, de cele mai multe ori, o diferenţă specifică mulţumitoare (simpatic, ţicnit, din Berceni, din Arhitectură). Lămurirea e valabilă, însă, numai dacă eşti familiarizat cu nomenclatorul subculturilor din generaţia tînără pentru că ceea ce subscriu respectivele denumiri e, de multe ori, necunoscut celor trecuţi sau neajunşi încă la vîrsta tinereţii. Rîndurile care urmează sînt o încercare de clarificare a acestui subiect, mai degrabă cu rol de exemplu pentru o serie – mult mai largă – de posibile fişe de generaţie.

Băieţii de cartier

Se vorbeşte mult despre ei şi destui cred că i-ar putea recunoaşte prin barurile centrale după pantalonii largi şi alte accesorii vestimentare. De fapt, ei nu prea frecventează localurile din centru, majoritatea preferînd cartierul ca spaţiu monden. Eroarea celor care-i confundă cu băieţii cu pantaloni largi de la Romană constă în ignorarea unei diviziuni a *hip-hop*-ului (ca făcînd parte din *rap)* în stilurile *West-Coast* şi *East-Coast*. Fanii primului stil *(B.U.G. Mafia, La Familia)* sînt cei care se mîndresc cu apartenenţa „la cartier". Cei care vor să-i cunoască trebuie să-i caute la ei acasă: în Rahova, Berceni, Pantelimon sau Militari.

Ce face băiatul (pl. corect *băieţaşii)* de cartier? „Face şmenuri, adică şmecherii: fură, face bişniţă, chestii d-ăstea..." (F., 18 ani). În general se organizează în găşti. Gaşca nu are şef, („sîntem toţi egali: toţi pentru unul, unul pentru toţi", A., 17 ani; „sîntem tovarăşi, dacă ne-njurăm, ne-njurăm de la egal la egal", O., 26 de ani), dar are sponsori („atîrnă la unu' sau mai mulţi băieţi, copii de bani gata, care-i sponsorizează", F.). Între găşti nu prea există rivalităţi, cu excepţia celor legate de pasiunile microbiste. Cînd se adună, beau de sting („de la vin în sus: cînd avem bani, o luăm încet cu vin; cînd n-avem, numai votcă", A.) şi de multe ori se lasă cu bătaie (pumni, picioare, cuţite).

Hip-hoperii

Latura *East-Coast* a *hip-hop*-ului *(R.A.C.L.A., Getto-Dacii, I.G.P.,* fostul *Delikt)* o reprezintă hip-hoperii pur şi simplu. Se supără dacă-i confunzi cu băieţaşii de cartier („Ăştia de la *West-Coast* se laudă că au bani, că au făcut, că au dres. Deci, nu prezintă realitatea. *East-Coast*-ul vorbeşte despre realitate, îl critică pe Iliescu, chestii...", A., 18 ani). Cînd se întîlnesc, „se lasă cu bătăi, cu poliţii" (E., 20 de ani).

Hip-hoperii poartă în mod distinctiv (băieţii de cartier nu întotdeauna) pantaloni largi („numai supermărci"), geci, bocanci galbeni, *„o şapcă plină"* (fără încheietoare la spate) şi sînt de cele mai multe ori raşi în cap. „Se au destul de pe bune cu rockerii" (E.).

Aglomeraţie mare de hip-hoperi în *Web* şi *Club 75* (n.b.: nu *Club 76!!!).*

Rockerii

În mod ciudat, lumea îi vorbeşte mai rău decît pe băieţaşii de cartier. Li se reproşează cîteva lucruri: au rupt-o cu trecutul, nu mai sînt ce erau pe vremuri („acum au apărut tot felul de formaţii noi, rockerii adevăraţi sînt altfel: au bani, sînt civilizaţi, dar sînt din ce în ce mai puţini", I., 27 ani), lasă de dorit în privinţa igienei corporale („sînt jegoşi, ştii cum put?", A., 19 ani) şi se află sub limita inferioară a normelor civilităţii („aduc băutură din afară în bar, fac mizerie, mănîncă seminţe, sînt necivilizaţi /.../ sînt ultimii oameni: ăştia care nu pot să se adapteze nicăieri, se fac rockeri", G., barman).

Rockerul are aproape obligatoriu „pleată" şi geacă de piele, tricou negru *(„cu Megadeth"),* ascultă, bineînţeles, *Metallica* (şi multe alte formaţii care nu sînt însă menţionate în mod constant: *Black Sabath* e pentru unii rock şi pentru alţii hippie...). Pe vremuri, „se rupeau cu punkerii şi cu rapperii" (V., 20 de ani).

Ceva şi mai ciudat, însă: deşi se vorbeşte mult despre el (chiar dacă de rău), rockerul dispare, de fapt, de pe piaţă: cei care corespund descrierii-tip nu se mai declară rockeri, iar cei care se declară sînt irecognoscibili conform aceleiaşi descrieri. La fel ca „băiat de cartier", *„rocker"* tinde să-şi piardă sensul destul de precis de acum cîţiva ani şi să devină un nume aplicat jegului şi revoltei indefinite („da' parcă mai poţi să-i mai ştii care ce sînt – umblă toţi în negru şi nu se spală... poate sînt rockeri, nu ştiu nici eu...", A., chelneriţă).

Munţomanii

Aţi mai citit despre ei prin *Dilema.* Nu sînt legaţi de un curent muzical, dar majoritatea sînt ori hippioţi, ori rockeri („90% din rockeri sînt munţomani", spune L., 18 ani – care rockeri, însă? vezi mai sus...). Iubesc muntele (citiţi Muntele), cîntă la chitară, sînt veseli şi combină Vama cu Bîrcaciu, Sighişoara cu Mălăieşti (vărsaţi o lacrimă, a ars demult!), Clujul cu Craiul, *So What*-ul cu Apusenii. Par inofensivi (majoritatea chiar sînt). Beau vin fiert, rom sau votcă. În oraş se simt exilaţi, traiul urban îi frustrează („Nu mai pot, hei, hei!, să mai suport! La munte vreau să mă întorc!", cîntec). Asortează totul cu cîntece şi versuri, deseori şi cu poezie, uneori chiar bună. Lumea îi agreează în general („Sînt simpatici, n-am nimic cu ei; doar uneori cam exagerează", G., barman).

Dacă nu frecventaţi muntele, mai aveţi şansa să-i întîlniţi în personalurile de blatişti sau prin *So What.*

„Copiii de bani gata"

L-am pus între ghilimele pentru că nu-l folosesc în înţelesul comun („E şi o problemă de atitudine, nu numai de bani. Copilul de bani gata crede că i se cuvinte totul.", I., 18 ani). Sensul pe care i-l dau include tinerii care provin din familii cu o situaţie financiară aflată simţitor deasupra mediei; nu are nici o legătură cu atitudinea, pentru că tocmai aceasta e interesant de studiat.

E greu însă de obţinut o imagine asupra lor dată de ei înşişi sau de către ceilalţi. Şi unii şi alţii se sustrag sincerităţii şi se ascund în spatele preceptelor unei morale afişate cu mare pompă. Pe scurt, la prima vedere, copiii de bani gata privesc cu maximă simpatie (chiar dragoste), fără pic de respingere, spre cunoscuţii lor mai puţin înzestraţi financiar, iar aceştia din urmă, deşi îi critică aspru, dar fără pic de invidie, pe primii pentru comportament elitist nejustificat, conchid, paradoxal, că, de fapt, „nu au nimic cu ei".

Insistînd, afli totuşi că armonia nu e atît de perfectă: chiar dacă nu-şi selectează prietenii pe criterii financiare („cei mai buni trei prieteni ai mei lucrează să-şi cîştige singuri pîinea", L., 19 ani), probleme sînt în ceea ce priveşte standardul petrecerii timpului liber, un prim filtru de selecţie a anturajului impunîndu-se: „Singurul lucru care te face să formezi un grup cu aceleaşi posibilităţi materiale ca ale tale e atunci cînd, de exemplu, eu zic: bă, nene, mi s-a trezit la 12 noaptea să merg în bar. Or, nu toată lumea are posibilitatea la 12 noaptea să-şi plătească un taxi, să aibă bani să-şi permită la 12 noaptea să intre-ntr-un bar (şi nu oricare: *Terminus, Green Hours, Irish* şi *English Pubs* – n.m.) şi-atunci normal că-i strîngi p-ăia care au posibilitatea..." (A., 18 ani). Apar astfel, în ciuda bunelor intenţii, „prieteni cu care nu ieşi întotdeauna în baruri" (E., 22 de ani).

Elita intelectuală

O subcultură elitistă este cea a tinerilor care vor să exceleze în plan intelectual; mă feresc să spun „a tocilarilor de ieri", pentru că istoriile membrilor acestei elite nu prea conţin un asemenea episod („În liceu nu prea dădeam pe la ore, cultura mi-o făceam acasă sau la bibliotecă", G. 23 de ani). Şi comportamentul lor este de multe ori orgolios şi selectiv ca al copiilor de bani gata, dar şi sinceritatea e mai mare în recunoaşterea acestuia („Bine'nţeles că nu discut cu proştii sau inculţii; n-au decît să discute între ei.", A., 18 ani).

Fără a avea baruri sau cafenele specifice, se adună prin diferite locuri, dar se şi pot amesteca în găşti care au alte tipuri de interese. Sînt renumiţi pentru discuţiile „foarte elevate" pe care le poartă şi pentru „cantitatea" de cărţi citite. Apreciaţi pentru o inteligenţă considerată superioară („Într-un fel îţi face plăcere să-i ai prin preajmă, pot fi o prezenţă pozitivă.", I., 18 ani), devin antipatici pentru dispreţul afişat uneori prea evident („Cred că noi, ceilalţi, sîntem proşti şi nu-şi dau seama că nici ei nu sînt perfecţi.", R., 17 ani) şi pentru snobismul unui limbaj plin de neologisme („Parcă vorbesc din dicţionare ăştia!", B., 18 ani).

Mulţi preferă să nu-ţi explice opţiunea făcută pentru o „carieră culturală". Deşi au prieteni care le seamănă, termenul „lup singuratic" apare des în autocaracterizări. (A., 20 de ani).

Muzică şi pionierat

S-ar putea spune că acest articol a pornit de la botocuzi (populaţie băştinaşă pe cine ştie ce insulă) care nu cîntă fără să danseze şi nu dansează fără să cînte, de la Puff Daddy care şi-a împărţit agenda în Kings / Queens / Cash şi de la Morometii *ajunşi* Morometzii.

Totuşi a existat emisiunea Subcultura. *Realizarea ei (cu 2-3 ani înaintea apariţiei* Atomic T.V.) *demonstra existenţa unei lumi aparte. Difuzată abia după explozia de muzică românească pe piaţă s-a creat impresia de promovare a unor vedete. Ideea era să se prezinte lucruri necunoscute oamenilor obişnuiţi: artişti noi cu limbajul, comportamentul şi mesajul lor, toate venite din underground. Că ele trebuiau să rămînă acolo sau să devină comerciale şi mediatizate asta a hotărît audienţa. Şi hip-hop-ul & Co a devenit în România o muzică rentabilă, o mică industrie cu spaţii largi cîştigate în reviste pentru tineri* (Bravo, Popcorn, Salut), *cu emisiuni speciale la radio* (Başi Club Mixx, Deep heats, Zona liberă) *şi TV, cu spectacole unde Poliţia protejează starurile de iubirea isterizată a fanilor.*

Ce este hip-hop-ul?

Graniţele hip-hop-ului au devenit şi mai greu de trasat odată cu explozia informaticii şi a electronicii. Definiţiile sînt dificil de formulat în condiţiile unei interrelaţionări permanente: ritmuri grele de başi pot susţine acorduri de jazz, muzică clasică, punk, rock sau revendicări ale electoratului. Se ajunge practic la un colaj auditiv, mai ales cu ajutorul calculatorului. Unele piese sînt lucrate la zecime de secundă, se încearcă producerea de noi sunete, de noi ritmuri. Totul trebuie ascultat cu mare atenţie, nimic nu este întîmplător.

În *Liberation* pe două pagini *culture* Puff Daddy afirmă că „hip-hop-ul exprimă ceea ce avem înăuntrul nostru, noi, oamenii de culoare". Botocuzii români cu care am discutat această problemă mi-au spus că nu există hip-hop *de culoare* aşa cum nu există sentiment românesc al fiinţei. În plus hip-hop-ul a devenit mai mult decît muzica în sine: este un fel de-a fi, un mod de viaţă care ajunge cu graniţele lui difuze pînă la graffiti, skateri, rolleri, vikeri, break-danceri. O astfel de viziune nu este unanim acceptată: Fane (Da Hood Justice) – „Graffiti şi break-dancerii da, dar restul a început să asculte alte chestii care nu ştiu cîtă legătură au cu hip-hop-ul" sau DJ Sleek care consideră că „pînă la urmă din hip-hop faci ce vrei". Există bineînţeles anumite limite, însă acestea nu se cunosc – „se simt".

Hainele sînt emblematice pentru un hip-hop-er şi tocmai de aceea reprezintă o problemă. Racu' *(Morometzii):* „Ne-ar trebui un magazin de ţoale pe specific; deocamdată nu avem". Cele de pe piaţa românească sînt de duzină, foarte scumpe şi de proastă calitate. Descurcăreţii îşi procură pantalonii de la XXL în sus, hanoracele cu glugă şi şepcile speciale prin diferite filiere: „Eu mi le iau prin Internet. Prefer să dau un milion şase sute pe o pereche de blugi originali, decît un milion pe cine ştie ce făcătură de la turci", îmi spune o vedetă, mărturisindu-mi totodată dependenţa de „ţoale superlargi" chiar şi în momente solemne. Strîngere şi constrîngere. Altminteri revistele de specialitate propun *trend*-uri noi: „outfit-uri cu care să te simţi cool în secolul viitor", „pantofi sport cu un look futurist", „baggy pants" etc. Înveţi cum să arăţi a *heartbreaker, street-boy* sau *girl-power,* în general cum să fii *real.*

Muzica şi felul de a fi hip-hop este în România relativ nou, într-o fază de pionierat. Au fost lucraţi prin surprindere oameni şi mentalităţi. Se încurcă clasificări teziste din neputinţa de a înţelege că *un centru* nu este obligatoriu, sau că acesta se poate muta şi în marginal, aducînd în prim-plan o categorie estetică neutră – interesantul. Trăim în Era internetului. Avangarda poate nu a murit, însă sistemele nu mai pot fi răsturnate. Nu mai există o ordonare pe verticală, ci una pe orizontală care poate fi cel mult îmbogăţită. Despre atitudinea faţă de hip-hop a *celorlalţi,* care *trebuie* să facă ceva, Fane sintetizează: „Sînt depăşiţi de situaţie. Se uită la el ca găina la sudură".

Underground

Unde se află pînă la urmă acest *underground* în care se plăsmuieşte, se perfecţionează, se experimentează? Muzica hip-hop şi nu numai şi-a creat anumite „sanctuare" – baruri, chelneri – unde oamenii interesaţi vin şi ascultă ultimele noutăţi, ultimele experimente, fac schimb de opinii şi nu în ultimul rînd se distrează. Aşa a început şi în România să se dezvolte conceptul de *clubing.* În general cluburile sînt ştiute de cei ce ascultă muzica respectivă. *Wele Club, X-Tension, Resurrection Bar, Studio Martin, Dorian Gray, Karma* sînt printre cele mai frecventate. Decente, unele şi cu bodyguarzi care fac o selecţie „la ochi" a celor ce intră, altele deschise pentru oricine, cu preţuri nu foarte mari şi aflate la propriu *underground:* în beciuri, subsoluri, boxe ale blocurilor. Un astfel de bar labirintic se află chiar în centrul Bucureştiului, lîngă Universitate. Cobori două etaje sub-pămînt pe o scăriţă îngustă în spirală. Străbaţi un hol lung, un tavan jos şi graffiti pe pereţi. La început claustrant. Apoi te obişnuieşti. Te pierzi prin cămăruţele pline de fum şi lumină obscură de neon. Nu există scaune: lîngă mese, atîrnate cu lanţuri arginţii de tavan sînt leagăne. La pupitru butonează tot timpul un DJ, în fiecare seară altul, în fiecare seară cu altfel de muzică – house, rave, hip-hop, goa etc. Prin astfel de cluburi s-au instituţionalizat termenii de „party" – petrecerea în sine, „after-party" – trecerea cu clienţi, D J, bagaje în alt club unde cheful se relansează. Se ajunge astfel la momentul de „chill-out", epilogul cîtorva zile de distracţie non-stop. În astfel de locuri DJ-ul domneşte peste o lume de scheme ritmice şi melodice pe care o interpretează şi pe care la rîndul lor o transformă în limbaj al afectivităţii cei ce „simt muzica în plămîni", trimisă acolo de zeci de decibeli. Sunetul contopit cu *lumina neagră* a neoanelor se intensifică pînă duce la adevărate orgii motrice şi auditive. Totul într-un ritm plin de forţă care impune şi trage după sine tot zgomotul.

Dacă pînă aici *underground*-ul are un sens restrîns, *Matze* aruncă întreaga Românie în underground cu albumul „Ultima găină a Europei". Scandări precum „Vin ai noştri / Pleac-ai noştri / Noi rămînem tot ca proştii" fiind transformate în veritabile melodii cu un ritm obsedant întrerupt de voci din mulţime – „E foame. E foame mare. N-are toţi milioane." totul se repetă pînă la absurd, pînă la hilar, medicament excelent împotriva rinocerizării electoratului. C.N.A.-ul ar trebui să cenzureze lipsa mediatizării unui astfel de produs.

Cătălin MANOLE

Z. ORNEA

Sămănătorismul – o subliteratură

Sămănătorismul, ca mişcare culturală şi curent de idei, la începutul veacului, nu s-a constituit, firește, într-o subcultură, dar într-o subliteratură negreşit, da. Apărut încă de la sfîrşitul veacului trecut, în 1901 iese, prin grija şi cu stipendiile Ministerului Instrucţiunii condus de Spiru Haret, revista *Semănătorul,* condusă, formal, de Vlahuţă şi Coşbuc. Dar factotum, aici, era, de fapt, criticul Ilarie Chendi, ajutat de Ion Scurtu. Şi aceştia îndreptaseră literatura spre ruralism pronunţat, cultivînd nonvalorile. Revista însă nu izbutise să se impună. Chendi depunea mari stăruinţe să aducă în fruntea publicaţiei o personalitate reprezentativă. Va fi N. Iorga. Revista, după o perioadă de întrerupere, reapare în toamna lui 1902, cu numele uşor schimbat, *Sămănătorul,* Chendi fiind deplin *spiritus rector.* Coloboratori sînt Zaharia Bîrsan, Ion Bîrseanul, Ion Ciocîrlan, Natalia Negru, Şt. O. Iosif, D. Anghel, Eugen Ciuchi, C. Sandu-Aldea, Ion Adam, Alice Călugăru, Maria Cunţău, Marian Ciobanu, Corneliu Moldovanu, Vasile Pop, D. Nanu, M. Sadoveanu (în 13 aprilie 1903 cu schiţa *Necunoscutul).* Echipa, deci, se cam adunase. Lipsea liderul. Iorga a venit, o vreme neanunţîndu-se aceasta sub frontispiciul revistei, dar Chendi a trebuit să plece de aici, Iorga neînţelegînd să împartă cu cineva conducerea. După colaborări semnificative, în numărul 20 apare articolul său *O nouă epocă de cultură,* cu înţelesuri adînci, vestind, de fapt, ceea ce anunţa articolul său în titlu: necesitatea constituirii unei noi epoci culturale („O nouă epocă de cultură *trebuie* să înceapă pentru noi. *Trebuie,* sau altfel vom muri"). De-abia în iunie 1905 Iorga e anunţat ca director al publicaţiei pentru ca în octombrie 1906, în dispută cu redacţia, să o părăsească definitiv. Dar încă din 1904, prin aportul lui N. Iorga de o mişcare a *Sămănătorului,* în sensul unui curent cultural şi de idei, bine reprezentat în atmosfera culturală a timpului, se poate vorbi. Mai ales că alături de revista bucureşteană, într-un perfect consens de principii, militau şi alte reviste: transilvăneana *Luceafărul* (1902), bîrlădeana *Făt-Frumos*, mai tîrziu, în 1906, craioveana *Ramuri. Sămănătorul* a apărut pînă tocmai în 1909. Dar de la plecarea lui Iorga nu mai era ceea ce fusese. Cu toate astea, sămănătorismul, ca stare de spirit, nu dispare cu totul, ba chiar reapărînd – tot prin forţa energetistă a lui N. Iorga – şi în interbelic, cu scopuri vădit retrograde, cu deosebire pe plan literar, declarînd drept „literatură bolnavă" poezia lui Blaga, şi Arghezi, proza lui Rebreanu şi tot ceea ce era înnoitor în literatura dintre războaie.

Întrebarea este ce a reprezentat, pentru ce a militat şi ce a devenit sămănătorismul. E, oricît ar părea de ciudat, mai curînd un curent de idei cu deschise propensiuni spre social-politic. În epocă, marile imperative erau condiţia suferindă a ţărănimii şi necesitatea împlinirii idealului naţional. Sămănătorismul, prin glasul autoritar al lui N. Iorga, a ridicat flamura apărării acestor idealuri. Numai că totul în sens retrograd. Naţionalul a fost transformat în naţionalism, iar apărarea ţărănimii de condiţia ei suferindă în proces al formaţiei României moderne, pledîndu-se împotriva tendinţelor spre modernizare şi urbanizare. Aşadar, sămănătorismul era, pe plan sociologic, un curent de idei de orientare romantic-agrariană care nutrea convingerea că evoluţia României a fost silnic abătută pe căi false şi nepotrivite. Aspre rechizitorii erau îndreptate spre formele incipiente ale industrializării, elogiindu-se exclusiv patriarhalitatea, singura formă de adaptare a fenomenului românesc. Micul producător (ţărănimea şi mica burghezie urbană), primejduit de progresul capitalismului, îşi voia apărată condiţia, pe care o credea – iluzoriu – posibilă şi necesară. Se glorifica trecutul eroic, se deplora dispariţia micii boierimi, se condamna gestul paşoptismului şi ordinea politico-economică pe care a propus-o şi a aplicat-o, se deplîngea autonomia dintre conceptele cultură-civilizaţie, optîndu-se decis pentru cel dintîi, socotit specific, pur naţional, condamnîndu-se, cu blesteme, efortul civilizatoriu prezentat drept străin şi nepotrivit structurii sufleteşti a românului. Simpatia sămănătorismului pentru lumea satului era situată pe o înţelegere răsturnată a dinamicii sociale. Se elogia leagănul cutumelor şi al tradiţiei, în care dezvoltarea parcurgea un ritm lent şi împăcat, în cadrele unor organisme milenar constituite. Chiar în lumea satului se operau selecţii, preferinţele mergînd direct spre acele zone (ca, de pildă, ţinutul Vrancei) în care morbul civilizaţiei nu pătrunsese, structurile rămînînd ca în vechime. Tot acest proces de remodelare a organismului românesc, care răsturna din temelii ceea ce o civilizaţie milenară durase cu jertfe şi eforturi, li se părea mentorilor sămănătorismului un efectiv sacrilegiu. În 1907 Iorga exclama polemic: „Nu se poate strămuta rostul unui popor dintr-un an în altul; veacuri întregi am făcut pe pămîntul acesta agricultură în munţii şi văile noastre; păstoritul şi agricultura au fost temeiul neamului nostru de cînd ne-am pomenit... Încă înainte de Traian..., de atunci sîntem noi aici, şi din acele admirabile şi îndepărtate timpuri facem noi agricultură şi păstorie. Nu putem să grămădim pe toţi în oraşe, pentru a face: ce? Ce nu se pricep, ce n-au făcut niciodată?". Iar, în 1909, adăuga: „S-a zis că poporul românesc este un popor esenţialmente agricol, că România este o ţară înainte de toate agricolă. De fapt, aşa este". Şi aşa trebuie să rămînă.

Cu o asemenea optică tradiţionalist restrictivă, era firesc că literatura sămănătorismului să fie asemenea. Mai întîi era obsesiv condamnat simbolismul asimilat cu decadentismul şi înstrăinarea. Dar era viaţa literară dominată, atunci, de simbolism? Dimpotrivă, dominate erau sămănătorismul şi, din 1906, poporanismul. Apariţia simbolismului (cu excepţia precedentelor macedonskiene) a fost, de fapt, şi o reacţie fericită la acest peisaj literar monoton şi unificator. Simbolismul, atît de acuzat pentru decadentism de către sămănătorism, a sfîrşit prin a da cel puţin patru mari valori lirice (Bacovia, Minulescu, Anghel, Petică) iar Ov. Densuşianu, mentorul simbolismului avea dreptate să reacţioneze polemic în 1905: „De ce numai ce e la ţară ar fi cu adevărat românesc? Viaţa noastră orăşenească, nu găsim şi în ea ceva caracteristic, ceva care să aibe dreptul să fie trecut în artă?".

Sămănătorismul a operat un transfer de valori (deci şi de criterii de valorizare). Valori din sfera culturalului şi a politicului au fost introduse în cea a esteticului, prin brutala desconsiderare a acestuia din urmă, pornindu-se de la ideea că simpla prezenţă a unor motive naţionale sau sociale în ceea ce era sau trebuia să fie discursul poetic aducea cu sine, automat, şi valoare estetică. Noul curent se îndrepta avid spre istorie, cu tot ceea ce apărea încărcat de lupte şi tradiţie. În 1904 Iorga semnala unele dintre caracteristicile noii direcţii literare. El semnala „iubirea pentru neam şi ţară, în realitatea, în trecutul şi idealele lor, inspiraţia nouă ce s-a trezit şi se împuterniceşte zi de zi din cunoaşterea întreagă a literaturii, a trecutului, îmbelşugat în mîndrie şi în durere, din înfrăţirea tot mai deplină a românilor din toate ţările...". Şi, firește, singurul mediu în care elementele naţionale ale acestei spiritualităţi s-au păstrat nealterate este satul. „Viaţa de sat neschilodită de cultura modernă – scria Iorga în 1904 – arhaică şi primitivă, bogată în simţiri foarte curate şi în hotărîri foarte puternice". Căutînd elementele spiritualităţii exclusiv în lumea satului, sămănătorismul a imaginat un univers rural mult depărtat de coordonatele sale reale, căutat în imaginile aburite ale vremurilor voievodale. Aşa a apărut imaginea decorativă a satului sămănătorist, încărcat de istorie şi tradiţie, depozitar al virtuţilor vitejeşti, liman fericit al armoniei sociale dintre boier şi ţăran, lăcaş al unor rînduieli proprii şi necontrafăcute, superioare cu totul celor venite prin adoptarea silnică a unor legiuiri străine şi nepotrivite. Satul, în prozele şi poeziile sămănătoriste, era schematic construit: un boier vechi „de viţă", bun, drept şi blînd, ciocoiul, rapace şi exploatator, arendaşul străin, vorace şi neîndurător, un exponent al albăstrimii rurale administrative, crud, incult, slugă zeloasă a boierului de extracţie recentă, învăţătorul sau preotul, omenoşi şi doritori să-şi ajute consătenii şi, firește, ţăranii. Aceste îndrumări normative au creat o literatură după normativ. Au fost mulţi (pe unii i-am amintit la începutul acestor însemnări), dominînd agresiv vreo bune două decenii de epocă literară. (Despre unul dintre aceştia, Lovinescu spunea acid: „În comparaţie cu dl Vasile Pop toţi scriitorii sunt geniali"). Firește că s-au salvat cîţiva scriitori adevăraţi, talentul lor mare neascultînd de normative (printre care să-i amintesc pe Sadoveanu şi Goga), Anghel era, de fapt, la *Sămănătorul,* un simbolist abia îngăduit, iar St. O. Iosif un nostalgic care, azi, pare obosit şi prăfuit. Şi culmea este că, între războaie, Iorga a revenit în lumea literelor, militînd pentru mai vechea literatură „sănătoasă", condamnînd noile, marile cu adevărat valori declanşînd regretabile campanii împotriva prostituţiei în literatură. N-a mai izbutit, acum, între războaie, să modifice harta literelor româneşti, Lovinescu rostindu-se indignat, în 1937, într-un interviu: „Chiar dacă s-ar ridica spînzurători în Piaţa Teatrului, literatura acestei ţări nu se va imbeciliza".

Interstiţii

Întîlniri de gradul trei

Am văzut în mai multe rînduri, în vremea din urmă, cum importante personaje mediatice au citat, cu sclipire jucăuşă în ochi şi cu zîmbet larg de satisfacţie, titlul cărţii lui André Santini, *Aceşti imbecili care ne guvernează.* Carte, într-adevăr, plină de lucruri amuzante, scrisă de un om politic care este şi un om de spirit (între cele două ipostaze, contrar unei opinii la noi destul de răspîndite, nu există incompatibilitate), carte însă ce nu se ocupă exclusiv de tîmpenia guvernanţilor. Sînt în ea pagini care trimit şi la imbecilii care comentează, la imbecilii-experţi care analizează precum şi la imbecilii care ne culturalizează.

Mi-e teamă că amuzantul text al lui André Santini riscă să intre în categoria cărţilor mai mult citate decît citite. Mulţi vor reţine doar titlul, bun de folosit, ca replică devastatoare, în talk-show-uri. Şi mai e ceva: pe măsură ce înaintam în lectura cărţii, întîlneam tot mai multe pasaje de o obscuritate totală. De altfel, o aură de mister planează din capul locului asupra versiunii româneşti de la editura Amarcord: lipsesc referinţele obişnuite (editura, locul şi anul apariţiei cărţii în Franţa), nu e menţionat nici numele traducătorului. În ce mă priveşte, nu sînt nici eu în poziţie de forţă: nu posed textul francez şi n-am putut, prin urmare, face confruntarea cu originalul. Aşa că, în multe locuri, am fost obligat la o complicată, solicitantă operaţie mentală, pentru a reconstitui fraza şi a deduce sensul. M-am aflat în postura dezlegătorului de cuvinte încrucişate sau – hai să ridic, totuşi, ştacheta – în postura acelui cititor pe care şi-l dorea un Mallarmé.

Nu toate capcanele pe care ni le întinde traducătorul sînt, bineînţeles, la fel de redutabile. Pentru cine cunoaşte peisajul politic francez e un fleac să „dezlege" fraza: „Interviul lui Jacques Attali, şerpaşul şef al aventurilor mediteraneene, ne-a deschis larg ochii..." (p. 111) înlocuind „mediteraneene" prin „mitterrandiene" (Attali a fost consilier al lui François Mitterrand şi a înregistrat această experienţă în nişte voluminoase volume cu titlul *Verbatim).* Hazardul face, apoi, să ştiu cartea lui Jérôme Duhamel *Le grand méchant bêtisier.* Aşa că atunci cînd traducătorul spune: „Într-al său *Mare bestiar răutăcios* (Albin Michel, 1991), Jérôme Duhamel citează..." (p. 110), mi-am dat seama imediat că el încearcă vigilenţa lectorului neavizat, confundînd „bestiaire" cu bêtisier" (= o culegere de prostii, „sottisier", *Prostologhicon* – cum suna titlul unei rubrici din „Jurnalul Literar" al lui G. Călinescu). Las la o parte multe alte asemenea situaţii care pentru mine au avut – iertată-mi fie lipsa de modestie – un grad de dificultate relativ redus. Recunosc însă că m-am poticnit la următorul pasaj:

„Unii se străduie, după ce i-a certat bona, să găsească o idee. Uneori ideea se transformă în himeră şi himera în gogoriţă. Bona-i aminteşte atunci domnului casei ce priveşte chiorîş, şi se moşmondeşte încovoiat, că-i vremea să-şi pună patinele. Dar e cam tîrziu". (p. 87)

Cum adică? Bonă? Domnul? Încovoiat? Patine? Avansez o ipoteză, cu prudenţa de rigoare atunci cînd te afli în faţa unui text ermetic: e vorba de „patins", adică de *tălpici,* la modă odinioară în familiile burgheze care vroiau să-şi protejeze parchetul. Repet, e o ipoteză. Şi, nu-i aşa, uneori ipoteza se poate transforma în himeră şi himera în gogoriţă. Oricum, tălpici sau patine, pasajul rămîne înecat în ceaţă.

La fel, ba chiar în şi mai mare măsură, acest magnific fragment, desprins parcă din jocul „le cadavre exquis" al suprarealiştilor:

„Să ne gîndim de exemplu la virtuozitatea lui Gerald Ford. Săltînd ca din puşcă punţile avioanelor, aterizînd în braţele soţiei sale Betty, ale gărzilor de corp ori ale şefilor de stat, omul la un moment dat cel mai puternic de pe pămînt făcea dovada unui echilibru precar". (p. 109)

„Săltînd ca din puşcă punţile avioanelor"? Să fie oare „sărind" *(sauter)* ca din puşcă de pe punţile, de pe scările avioanelor? Dar nu e oare o impietate să ne punem astfel de întrebări? Să distrugem astfel plăcerea, misterul lecturii? Şi nu intrăm totodată în contradicţie cu proiectul lui André Santini care, precum odinioară Flaubert, a vrut să ne sugereze caracterul infinit proliferant al prostiei?

„Tocmai am încheiat această carte – scrie autorul într-o scurtă *concluzie* – şi am totuşi impresia că ea abia începe".

Nu era o impresie, era o premoniţie.

Alexandru CĂLINESCU

Stephen GREENBLATT

HAMLET ÎN PURGATORIU (II)

„Cel de al treilea loc“

Începînd cu sfîrşitul secolului al XII-lea, Biserica Catolică afirmă existenţa Purgatoriului – un tărîm de pe cealaltă lume unde sufletele celor care muriseră cu păcate asupră-le aveau să petreacă un timp pentru a şi le ispăşi. Păcatele acestea nu erau chiar dintre cele îngrozitoare, pentru care erai trimis direct în Iad, ci păcate mai mici ce puteau fi răscumpărate. Dar rămîneau, oricum, o murdărie ce te acoperea, iar ideea de la care a pornit totul consta în faptul că nu puteai păşi pe poarta Raiului cu hainele murdare. Trebuia să te cureţi înainte de a fi vrednic de fericirea cerească. Purgatoriul era tocmai locul acestei curăţiri. Biserica mai socotea că ispăşirea păcatelor în viaţa aceasta e totuşi preferabilă, fiindcă oricît ai fi suferit pe pămînt, oricît ai fi expiat prin acte voluntare precum postul, renunţarea la bunuri, auto-pedepsirea, ele nu se comparau nici pe departe cu ceea ce aveai să înduri în Purgatoriu. Pentru că suferinţele de neînchipuit care te aşteptau acolo erau în fapt asemenea chinurilor Iadului, cu singura deosebire că în Purgatoriu rămîneai doar o vreme, după care aveai să cunoşti fericirea veşnică. Însă o singură clipă de suferinţă în acest tărîm, după cum spuneau părinţii Bisericii, era mult mai rea decît o viaţă întreagă de dureri neîntrerupte.

Problema era că nimeni, cu excepţia unui mic număr de sfinţi, nu se putea aştepta să meargă direct în Rai, fără să trebuiască să stea ceva vreme în Purgatoriu. Şi nu era tocmai scurtă perioada de chin: teologii calculaseră că un creştin obişnuit trebuie să petreacă acolo vreo 2.000 de ani. Ce era de făcut, dacă luai totul în serios (şi nu se putea altfel), ce era de făcut pentru a-ţi scurta chinurile din viaţa de apoi? Din fericire, se putea face cîte ceva, de vreme ce hotarul dintre lumea aceasta şi cea de dincolo nu era chiar impermeabil: viii puteau continua să întreţină relaţii cu morţii din Purgatoriu, legătura nefiind mărginită la ţinerea doliului. Erau lucruri pe care le puteai face pentru morţi şi chiar pentru tine însuţi, anticipîndu-ţi propria condiţie din viaţa viitoare. Printre ele se numărau posturile, rugăciunile, pomenile şi slujbele: un fel de marfă de calitate pe care o puteai achiziţiona în numele anumitor morţi sau în nume propriu, pentru cînd aveai să li te alături.

Mai mult, Papa, se credea, era administratorul unui cont enorm, alcătuit din ceea ce se numeau „satisfacţii supra-abundente“, lăsate de sfinţi prin faptele lor, ei care împliniseră exigenţele mîntuirii proprii cu asupra de măsură. Ce se întîmpla cu surplusul de „satisfacţii“? Ei bine, se adunau într-un enorm cont popular; din el, Papa putea extrage iertarea de suferinţele Purgatoriului, în schimbul unui preţ. Puteai astfel obţine sute, chiar mii de ani de iertare a pedepsei post-mortem contra unor contribuţii caritabile către Biserică; cu alte cuvinte, iertarea se putea cumpăra pentru sine sau pentru cei apropiaţi. Calculul în fiecare caz era strict personal şi ţinea seama cu exactitate de gravitatea păcatelor. Morţii puteau astfel primi ajutorul celor încă în viaţă, iar Biserica oferea diverse posibilităţi – de la o simplă slujbă funerară la grupuri de treizeci de slujbe cu preţ scăzut şi pînă la aranjamente extrem de costisitoare, precum erau capelele, însoţite de slujbe zilnice pentru pomenirea ctitorului. Bogaţii puteau chiar să doneze bani şcolilor, spitalelor sau azilelor de săraci; în Evul Mediu, un loc în astfel de stabilimente nu era plătit, sau mai bine zis, plata consta în rugăciuni pentru donator. Iar rugăciunile săracilor erau socotite extrem de eficace în a obţine iertarea de păcate.

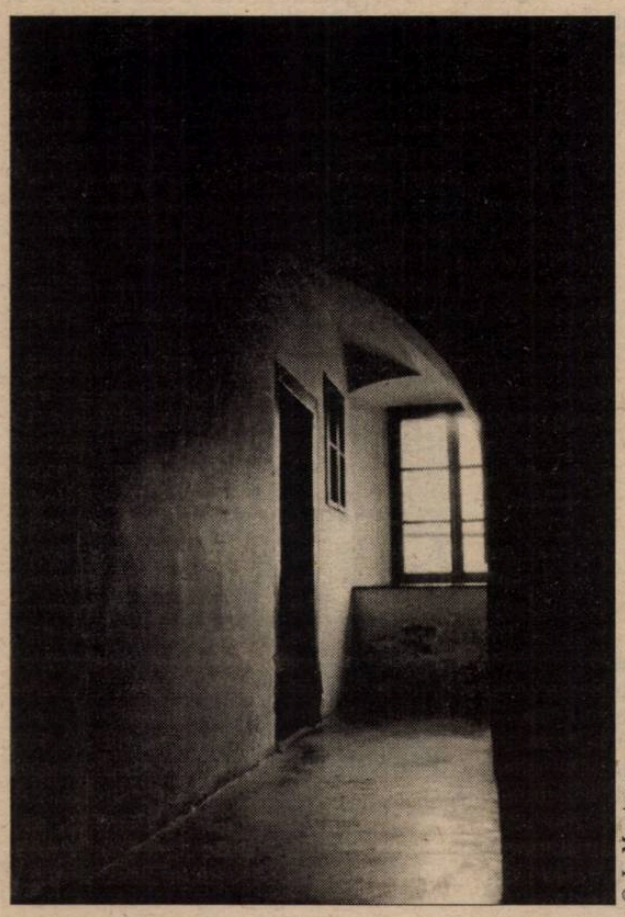

© L. Muntean

Astăzi, Purgatoriul face încă parte din doctrina catolică, deşi nu se mai pune prea mare accent pe el. De fapt, după 1968, Biserica a hotărît că nu avea să mai calculeze numărul anilor de suferinţă în Purgatoriu de care cineva ar putea fi iertat. Astfel de noţiuni pot să mai circule în cultura populară catolică, însă oficial s-a renunţat la idee. Mi se pare însă demnă de notat strălucita ingeniozitate a concepţiei care a stat la baza introducerii Purgatoriului – o soluţie perfectă la un set de probleme logice şi psihice, dar şi economice. La fel de remarcabil mi se pare curajul instituţional implicat în încercarea de a determina o întreagă societate să creadă ceva atît de incredibil şi atît de defavorabil societăţii în cauză. Nu e puţin lucru să obţii credinţa unor mase largi într-o doctrină care nu se impune nici pe departe cu puterea evidenţei, izbutind astfel să atingi straturi foarte adînci de nevoi psihice şi spirituale cu care se confruntă oamenii. Mi se pare o reuşită excepţională şi fantastic de îndrăzneaţă, a cărei istorie a fost trasată deja de către Le Goff şi de către alţii.

Cerşetorii de aici şi sufletele de dincolo

Punctele slabe ale doctrinei şi problemele etice care apăreau în practică erau tot atît de evidente atunci pe cît ne apar nouă astăzi. Nu au întîrziat să se ivească tot felul de întrebări. De ce nu se pomenea de Purgatoriu în Scripturi? De ce nu ar fi fost sacrificiul lui Hristos de ajuns ca să cureţe păcatele oamenilor? Dacă Papa avea puterea să elibereze sufletele indivizilor de chinurile Purgatoriului, de ce să n-o facă fără plată? Dacă putea elibera un suflet, de ce să nu le elibereze pe toate? Dacă bogaţii îşi puteau cumpăra iertarea, nu era acesta un avantaj nedrept faţă de săraci? Nu ar fi folosit donaţiile mai degrabă celor în viaţă, copiilor înfometaţi, ologilor, cerşetorilor zdrenţuiţi decît călugărilor îmbuibaţi care spuneau rugăciuni pentru morţi? Clerul avea, evident, răspunsuri pentru fiecare dintre aceste întrebări; însă îndoielile şi obiecţiile persistau. Autorităţile laice începuseră să privească cu îngrijorare neîncetatele donaţii de pămînturi către Biserică, care, pentru ele, însemnau o mereu diminuată proprietate impozabilă. Calculau deja cît timp avea să mai treacă pînă cînd tot pămîntul Angliei avea să ajungă în mîinile Bisericii, iar resursele lor de venit să se reducă la zero.

În 1529, un englez protestant exilat, pe nume Simon Fish, introducea pe ascuns în Anglia un pamflet violent, de mare eficacitate retorică, intitulat *Ruga cerşetorilor*, în care se relua în forţă vechea acuză cum că practicile Bisericii Catolice bazate pe doctrina Purgatoriului nu erau altceva decît o strategie deşănţată spre a înşela încrederea oamenilor şi a-i stoarce de bani. Pamfletul se adresa regelui Henry al VIII-lea. „Priveşte în jurul Măriei tale“, spunea Fish în pamflet, „şi vei vedea că regatul ţi se duce de rîpă. Trebuie adus pe calea cea bună. Îl împînzesc cohorte de preoţi trîndavi, sifilitici, care păcătuiesc cu femeile, trag bani de unde pot şi ne duc ţara la pierzanie.“ Pamfletul, scris în acest tip de limbaj, extrem de brutal, violent, anti-clerical, a ajuns probabil în mîinile lui Henry al VIII-lea prin Anne Boleyn. Regele nu era pregătit să acţioneze imediat, dar se pare că textul lui Fish i-a trezit interesul.

La doar cîteva luni după apariţia lui, Thomas Morus, autorul *Utopiei* şi cel mai de seamă intelectual catolic al vremurilor, bucurîndu-se de o poziţie influentă la curtea regelui, scria o lungă replică cu numele de *Ruga sufletelor*. Morus punea sufletele morţilor să strige de indignare la vestea, primită de la cei ce muriseră de curînd şi ajunseseră în Purgatoriu, că un anume Fish scrisese o *Rugă a cerşetorilor* din pricina căreia oamenii de pe pămînt nu mai dădeau bani bisericii, nu mai spuneau rugăciuni, nu mai făceau nimic pentru a le uşura chinurile năpraznice. Aşa încît duhurile lor îşi înalţă glasurile de dincolo de mormînt pentru a-i implora pe cei vii să nu-i uite. „Noi v-am fost mame, taţi, copii“, spun ei, „noi sîntem morţii voştri. Odată ne iubeaţi şi-acum ne daţi uitării. Nici nu mai credeţi că sîntem reali; dar trebuie să credeţi, durerea noastră e sfîşietoare. Am avut încredere în voi că ne veţi ajuta, că ne veţi salva, că nu ne veţi amăgi cu vorbe goale. Am crezut în nevestele care au jurat să nu se mai mărite a doua oară şi acum, ce vedem? Nevestele noastre însoţite iarăşi, făcîndu-şi de cap cu bărbaţii cei noi, bucuroase şi nepăsătoare la durerile noastre de care rîd zicînd că nu-s decît poveşti proaste.“

Împotriva unei astfel de nepăsări se ridică glasurile sufletelor chinuite din textul lui Morus: ele cer să nu fie uitate. „Nu lăsaţi uitarea cea neagră să ne învăluie şi să ne şteargă din sufletele voastre“, strigă ei. „Amintiţi-vă că sîntem legaţi cu legături de sînge. Ca buni creştini ce sînteţi, nu vă uitaţi neamurile. Amintiţi-vă de setea noastră cînd staţi la masă şi beţi; amintiţi-vă de foamea noastră cînd vă înfruptaţi din bucate; amintiţi-vă de veghea şi neodihna noastră cînd vă daţi somnului; amintiţi-vă de durerile crîncene pe care le îndurăm cînd vă veseliţi şi vă bucuraţi; amintiţi-vă de focul ce ne pîrjoleşte inimile cînd nici o grijă nu vă umbreşte tihna. Amintiţi-vă de toate acestea... Nu ne uitaţi!“

Duhul în faţa cenzurii

„Adio şi să nu mă uiţi – adio!“ Duhul pronunţă acest straniu imperativ spectral, care nu e „Răzbună-mă!“, ci un surprinzător, aparent nemotivat „Să nu mă uiţi!“. Hamlet îi răspunde în consecinţă, ascultînd de rămăşiţele cultului catolic al morţilor. Cuvintele Duhului conţin un indiciu – doar un indiciu, însă unul foarte puternic – că el nu vine din Iad: nu e nevoit să sufere chinuri veşnice, ci se află într-o „închisoare“, unde trebuie să se cureţe de păcate. „Sînt duhul tatălui tău, osîndit/ Să mă preumblu noaptea un răstimp,/ Iar ziua în văpăi să flămînzesc/ Pînă cînd crimele din timpul vieţii/ S-or mistui.“

În 1563, cu un an înaintea naşterii lui Shakespeare, Biserica Anglicană respingea în mod explicit doctrina Purgatoriului. Pentru ea, un astfel de loc nu exista, era doar o închipuire, o fantasmagorie. De aceea, Anglia anului 1601 nu-şi putea permite, oficial, spirite de dincolo de mormînt. Autorităţile erau extrem de sensibile la orice aducea cu reprezentarea vechii doctrine. Aşa încît un duh putea apărea pe scenă doar în chip de batjocură, niciodată la modul serios. Însă, privite cu atenţie, versurile la care m-am referit dezvăluie o implicaţie clară: nu doar cuvîntul „mistui“ (eng. *purg'd away*), dar şi multe alte indicii, printre care sintagma absolut esenţială „un răstimp“. „Un răstimp“ este exact ceea ce-i deosebeşte pe cei care suferă în Purgatoriu de cei care sînt condamnaţi la suferinţă veşnică în Iad. Tot astfel, bătrînul Hamlet spune că a fost ucis „nespovedit, ne-mpărtăşit,/ Cu ordia de nedesăvîrşiri/ Şi de păcate-n pîrg“, adică fără binecuvîntarea ultimă, aşa cum cerea ritul catolic. În alt loc, Hamlet se jură pe Sf. Patrick – e singura dată, în toate piesele lui Shakespeare, cînd cineva face referinţă la acest sfînt. Or, se credea că există doar două porţi de intrare în Purgatoriu: una prin părţile Siciliei şi cealaltă în Irlanda, unde Sf. Patrick era patronul Purgatoriului. Se găsesc în *Hamlet* multe momente de acest fel, indicii menite să păcălească cenzura.

O problemă în legătură cu Duhul ar fi următoarea: dacă el vine într-adevăr din Purgatoriu, înseamnă că se îndreaptă spre Ceruri. Nu are cum să o ia în altă direcţie, chiar dacă trebuie să sufere pentru o vreme. Dar o astfel de situaţie este incompatibilă cu cererea răzbunării. Nu e cu putinţă ca duhurile să se întoarcă din Purgatoriu şi să pretindă înfăptuirea de crime. „Răzbunarea e a mea, spune Atotputernicul“.

Ceea ce mă interesează aici nu este să recapitulez o serie întreagă de dispute pe care criticii literari le alimentează de aproape o sută de ani, în jurul întrebării dacă e vorba despre un duh catolic sau despre unul protestant. Mi se pare o întrebare inutilă, la care oricum nu se poate răspunde cu siguranţă. De obicei, criticii catolici susţin că Duhul e catolic, protestanţii că e protestant, iar evreii se ţin undeva deoparte. Aşa fac şi eu. Ceea ce mă interesează pe mine este felul în care Shakespeare se foloseşte de confruntări de felul celei între Simon Fish şi Thomas Morus, de lupta între protestanţi şi catolici, sau de acea incredibilă mutaţie de la jumătatea secolului al XVI-lea, prin care se schimbau regulile ce guvernau relaţiile dintre vii şi morţi.

(Finalul conferinţei va fi publicat în numărul următor)

Traducere: Sorana CORNEANU

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Glosar de tranziţie

Blocaj financiar

Termenul de blocaj financiar desemnează mutilarea sistematică, de către economia tranziţiei, a actului de vînzare-cumpărare, care este mecanismul vital al economiei de piaţă. Principalele procedee prin care operează blocajul financiar sînt în număr de două. Primul: blocajul rezultă din cheltuirea banilor pentru producerea unor bunuri pe care nimeni – sau mai nimeni – nu se arată dispus să le achiziţioneze. În acest caz blocajul are forma materială a aşa-numitei „producţii pe stoc". Al doilea procedeu: cumpărătorul preia bunurile ori serviciile oferite spre vînzare, dar nu achită preţul convenit. Blocajul ia în acest caz o formă scriptică, înrudită cu aşa-numitele „credite neperformante". Cumpărarea degenerează în înstrăinare, achizitorul facultativ în datornic cu sila. Înlocuirea condiţiilor tranzacţionate printr-o confiscare abuzivă dovedeşte la fiecare pas că economia noastră de tranziţie nu este o economie de piaţă ci un hibrid care încearcă să transplanteze regulile economiei de piaţă în structurile economiei de comandă. Abuzul rău-platnicilor nu este decît substitutul fostului centru de comandă.

Dar pe cînd comanda de pe vremea dictaturii era autorizată de lege, abuzurile statornicite de tranziţie sînt ilegale. Nici o lege nu le autorizează, dar toate le tolerează. Un stat care îngăduie unităţilor economice şi cetăţenilor să nu plătească ceea ce au cumpărat nu poate fi considerat un stat de drept. Atunci cînd au loc, represaliile sînt la fel de ilegale ca şi abuzurile a căror sancţionare o vizează. Agentul sancţiunii nu este sistemul penal, ci unul sau altul dintre monopolurile care stăpînesc în mod absolut diversele pieţe ale unor produse indipensabile. Acestea împart sancţiunile după bunul lor plac pe baza unui principiu general care pedepseşte incapacitatea de a plăti prin interdicţia de a cumpăra. Descentralizarea comenzii atotcuprinzătoare prin transformarea ei în abuz specializat se conjugă cu descentralizarea represiunii exercitate nu de Securitatea unică, ci de monopolurile care pot tăia căldura, apa, curentul electric etc., cui şi cînd vor. Nu orice descentralizare reprezintă un progres întru democraţie.

Dintr-o distorsiune a raporturilor între unităţi economice neplata principalelor servicii publice dobîndeşte anvergura unui comportament de masă. În marile aglomerări urbane creşte numărul locatarilor care nu îşi achită cheltuielile de întreţinere. Firmele afectate opresc frecvent livrările de căldură, energie electrică etc., măsuri care îi sancţionează în devălmăşie atît pe neplătitori cît şi pe plătitori. Ca modalitate de protest împotriva scăderii puterii de cumpărare a salariilor unele sindicate îi invită pe membrii lor să nu îşi achite acest gen de taxe. Dintr-o dereglare accidentală a relaţiilor economice blocajul financiar devine un instrument strategic al conflictului social.

Convertit în slogan al insubordonării civice, blocajul financiar împinge ţara spre o existenţă preeconomică. Nimic de mirare deci în pasiunea cu care presupuşii lideri de opinie dezbat chestiunea manualelor alternative sau cutremurătorul caz Piţurcă.

Pavel CÂMPEANU

Bazar

Interdicţii şi evaziuni

Unele dintre cele mai plăcute tabieturi de care vorbeam intră în categoria lucrurilor ce ţi se „recomandă" să nu le faci. Motivele interdicţiilor sînt diverse, ca şi instanţele ce le promovează. În general, ţi se spune că tot ce e bun face rău – sănătăţii, dar şi imaginii, moralei, tradiţiei, prestigiului, esteticii... Din tabieturile deja enunţate, cafeaua are interdicţiile ei: dacă îţi permiţi să treci pragul de „una pe zi", începe dezastrele: din vrăjită, cafeaua devine licoare otrăvită, ameninţare pentru stomac, inimă, creier, rinichi... Trebuie să păstrezi măsura şi să nu ai tupeul să încerci de mai multe ori aceeaşi senzaţie; altfel, ceva din echilibrul subînţeles se pierde, şi nu-şi mai revine... La fel se întîmplă cu, să zicem, muzica de dimineaţă: dacă o asculţi pe fundal, cînd te pregăteşti de ieşirea în lume, e inofensivă şi adecvată măcar imaginii momentului; dacă o laşi să meargă în gol o zi întreagă, rişti ca buna ta dispoziţie afişată să-şi dea pe faţă arama de superficialitate. Lungirea nemăsurată a gesturilor, altfel fireşti, le schimbă semnificaţia. De pildă, un alt posibil tabiet de dimineaţă, tot „de trecere" (dinspre privat spre public), este mersul cu maşina. Dacă te mărgineşti să-ţi trăieşti toate senzaţiile pe drumul spre serviciu, eşti „pe linie" şi în limitele permise. Dacă, să zicem, refuzi să te dai jos din maşină cînd ai ajuns la destinaţie, atunci cazi în alte ipostaze. Riştisă ajungi ca Bonnie şi Clyde, Thelma şi Louise, ba chiar precum personajul lui Michael Douglas din *Falling Down* ori cel interpretat de Kevin Costner în *A Perfect World;* toate personaje extraordinare, dar care au sfîrşit prost... Dacă-ţi transformi tabietul într-un mod de viaţă, aluneci în mult comentata şi teoretizata evaziune. Responsabilităţile pe care seriale „de partea cealaltă" (precum *Beverly Hills, Tînăr şi neliniştit, Dragoste şi putere)* încearcă să ţi le inculce ies din joc şi-şi pierd relevanţa.

Nu numai măruntele ritualuri de dimineaţă îşi pot depăşi limitele. Tabieturile de lucru, cele legate de „relaxarea" de după-amiază, ori de alungarea angoaselor de noapte sînt în aceeaşi situaţie. Dacă, atunci cînd te pregăteşti să scrii ceva, îţi înşiri mai mult de cinci pixuri de diferite forme şi culori, markere ori carioci în faţa ta, precum şi trei culori de hîrtie înseamnă că ceva nu-i în regulă: statutul de, să zicem, scriitor, este pe nesimţite înghiţit de cel de consumator. Ipostaza cea mai exploatată este cea de supraconsumator în tabieturile de relaxare, devenit deja loc comun: doamna supraponderală, în trening, mîncînd floricele sau chipşi în faţa televizorului ce derulează, cel mai des, concursuri. Multe filme ţin să marcheze trecerea de la postura grasă şi depresivă (asocierea e deja indisolubilă) la cea activă şi subţire, în stil Cenuşăreasă. Printre tabieturile de noapte, despre care se poate spune că fac trecerea inversă, de la public şi agitat la privat şi pasiv se numără, de pildă, „un păhărel" înainte de culcare; sau, la polul opus, dormitul cu ursuleţul de pluş. Excesul de alcool se ştie ce efecte are (şi nu mai sînt deloc metafizice), iar abundenţa de *teddy bears,* deşi nu la fel de periculoasă, devine cel puţin hilară şi nostalgică.

Tabieturile continuă să-şi aibă rolul lor micro-ordonator; rîndurile de mai sus nu au avut intenţia să le înfiereze, ci să le delimiteze şi plaseze într-un context. „Practicarea" lor devine mai interesantă în raport, pe de o parte, cu inevitabilele interdicţii, şi, pe de alta, cu nemărginitul aspiraţiei către evaziune.

Iaromira POPOVICI

Cea mai „tare" poveste a acestei toamne care nu vrea să se despartă de noi

Fiindcă ziua continuă să scadă
(şi dolarul să urce)
fiindcă iarna s-a abătut asupra Europei vestice
uitîndu-ne, deocamdată, pe cei estici
şi n-avem timp să blagsolvim cerul
în blestemele noastre către RADET,
găsesc cu cale să povestesc tot ce am auzit
mai frumos
în această toamnă care nu vrea să se despartă
de noi, dîndu-mi astfel un anume curaj epic
(aşa cum ar exista, scrie un critic francez,
„un curaj al voioşiei" la Stendhal).
La o emisiune a postului meu preferat
de televiziune, Muzzik
(binecuvîntat să fie, dar să nu ni-l ia
că aşa se întîmplă, cum zici de bine despre
ceva sau cineva,
imediat ca un făcut, dispare...)
am auzit următoarea nuvelă, sau schiţă,
sau sonatină, sau impromptu:
De mult, de mult,
să zicem în urmă cu peste 50 de ani,
pe vremea cînd nu exista decît radio în URSS,
Stalin ar fi ascultat, într-o zi,
un concert pentru pian şi orchestră de Mozart,
interpretat, într-o sală din Moscova,
de o artistă numită Maria Udema.
Tiranului i-ar fi plăcut atît de mult
încît el personal a telefonat la Radiodifuziune
şi i-ar fi rugat – el ştia să roage personal... –
să i se trimită o înregistrare pe disc
a acestui concert şi mîine dimineaţa
să aibă placa la Kremlin. Atunci
s-a creat o anume panică fiindcă nimănui
nu-i venise în minte să înregistreze concertul,
aşa că pianista l-a mai cîntat încă o dată,
noaptea, într-un studio
şi dimineaţa exista un disc pe 78 de turaţii,
dintr-acelea ancestrale,
un singur disc expediat urgent tovarăşului
Stalin.
Discul – aşa se zice, mai departe, se poate crede
sau nu, ne priveşte pe fiecare ce facem cu
o poveste – era însoţit de o scurtă scrisoare:
„Tovarăşe Iosif Visarionovici Stalin,
am fost impresionată de interesul cu care m-aţi ascultat; aceasta dovedeşte că aveţi unele calităţi umane şi că sufletul D-voastră negru poate fi salvat. Maria Udema."
Răbdare, povestea nu s-a încheiat
cum prea uşor şi prea schematic s-ar putea crede:
se zice că pianista nu a fost arestată;
se zice că pianista nu a fost omorîtă;
se zice că femeia nu a păţit nimic.
Aşa se zice. Povestea nu se îndoieşte.
Au trecut ani şi ani şi a venit ziua morţii
lui Stalin, noaptea acelei comoţii cerebrale;
(se ştie că mai suportase un atac la auzul
veştii că Hitler încălcase pactul lor de neagresiune
pornind război împotriva Uniunii Sovietice)
cîţiva dintre cei care se numeau „tovarăşii săi"
au intrat în birou, l-au găsit fără suflare
şi, în starea de şoc care le paraliza chiar frica,
au început să se mişte şi să se uite prin cameră
şi nu se ştie cine a descoperit
pe patefonul dictatorului
o placă,
ultima, desigur, pusă sub ac,
ultima melodie ascultată de Stalin, singur:
era concertul de Mozart interpretat de Maria Udema.
Aceasta e povestea, dacă nu cea mai frumoasă, oricum „cea mai tare", cum îi plăcea lui Marin Preda să ne ceară din toate cîte am auzit în această toamnă a anului 1999, la Bucureşti nu au nici o importanţă dificultăţile pe care i le putem face – cum ar fi ipoteza în care Stalin n-ar fi citit scrisoarea pianistei fiindcă cei care vegheau la tot ce i se trimitea ar fi ascuns-o, îngroziţi, salvîndu-se şi ei, şi ea. Asta ar fi doar o altă poveste. Cu o scrisoare pierdută. Aici, demult, nimic nu ne mai poate surprinde. Am spus totul.

Radu COSAŞU

Regula jocului

● Un *Nu rataţi* absolut: expoziţia de la Muzeul Naţional de Artă a *Getei Brătescu* – poate cea mai impresionantă retrospectivă a unui artist contemporan din ultimul timp, în care multiplele faţete ale acestei artiste prodigioase (colaj, desen, broderie, litografie, carte-obiect, film...) sînt desfăşurate, în fine, într-un „simultan" electrizant. **(a.l.ş.)**

● Fie că o să vă placă, fie că o să vă enerveze, nu o să regretaţi că aţi văzut *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale, aşa cum o aude şi o vede regizorul Al. Tocilescu astăzi. (vineri 10 dec. şi duminică 12 dec., ora 18,30, Sala Mare a Teatrului Naţional Din Bucureşti). **(M. B.)**

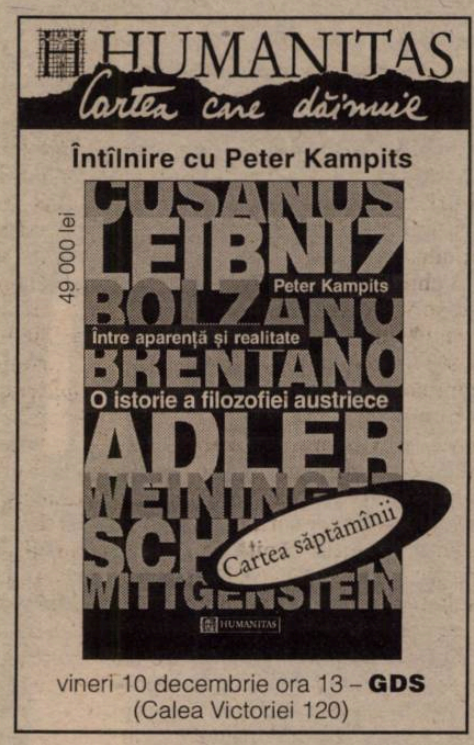

Un caz de mutilare

Statuia lui Alexandru Lahovary din centrul Capitalei, realizată de Antonin Mercié la sfîrşitul secolului trecut, urmează modelul stilului academic francez, fiind un bun exemplu de percepţie a ideii de monumentalitate în epocă, avînd în plus o certă graţie, izvorîtă din fineţea modelajului şi din adecvarea proporţiilor.

Calităţile inerente statuii se puteau citi cu claritate înainte de intervenţia barbară săvîrşită de curînd şi impropriu numită „restaurare". Astfel, un monument de certă importanţă, în urma unui proces care a durat două zile, deşi schela a stat ceva mai mult, s-a trezit mînjit, şi cu *patina originală* (simbol al *vechimii şi valorii* unei lucrări de artă) iremediabil distrusă.

Intervenţiile care se impuneau la acest monument erau minime: punerea unor plăci lipsă la baza soclului. Ceea ce s-a întreprins a fost însă radical şi abuziv, în absenţa vreunui aviz formal din partea Comisiei Monumentelor Istorice a Ministerului Culturii. Nu ştim ce concepte de restaurare au aplicat cei ce s-au ocupat cu atîta nonşalanţă de unul dintre cele mai interesante monumente ale Capitalei României, şi ne îndoim că ştiu că există aşa ceva. În orice caz, ce s-a întîmplat acolo, în lipsa unei participări profesioniste este nu o restaurare, ci o spoire, avînd ca rezultat mutilarea iremediabilă.

La Roma, unde funcţionează un for specializat, intitulat *Istituto del Restauro*, statuia ecvestră împăratul Marc Aureliu din Campidoglio a stat în laboratoarele de restaurare aproape un deceniu. Acolo studiile durează ani; la noi, restaurările, cîteva zile.

Se impune mai multă competenţă în abordarea măsurilor de restaurare a patrimoniului sculpturilor monumentale ale oraşului numit odinioară „Micul Paris", pentru ca să nu se distrugă pînă şi puţinele monumente reprezentînd oameni politici scăpate de furia distructivă a urgiei comuniste din anii '50, cînd au fost date la topit statuile regilor Carol şi Ferdinand sau a lui Brătianu.

Dimpotrivă, acum se cere o mai mare grijă în conservarea monumentelor amplasate *„in situ"*, pentru ca farmecul Bucureştilor de altădată să nu dispară în viitorul incert, cu concursul unor astfel de „profesionişti".

Luminiţa BATALI

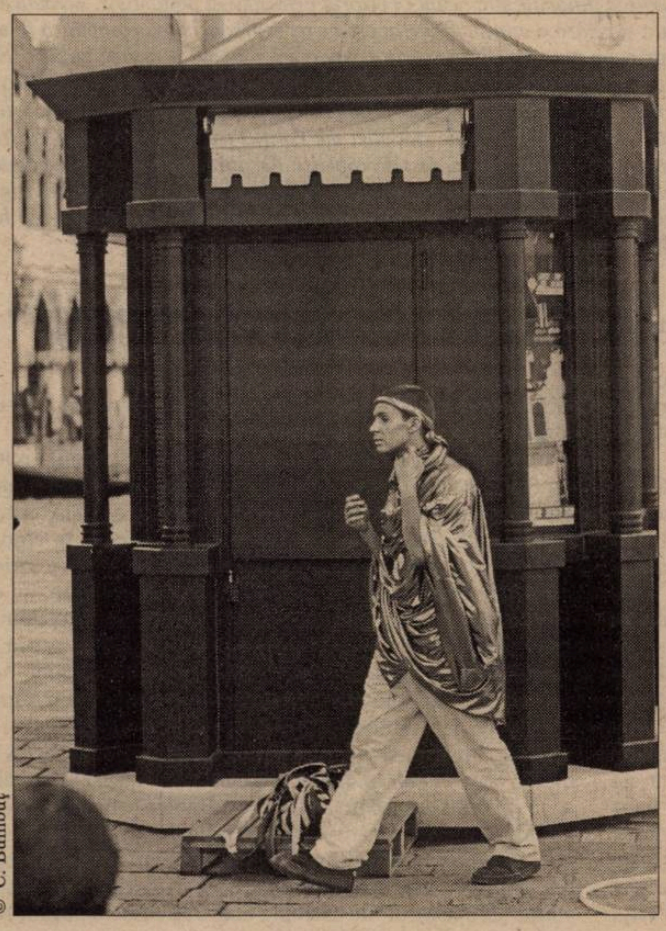

© C. Bumbuţ

Imaginarul publicitar

Viaţa la mîna a doua

Viaţa în România are ceva din dramatismul duduitor al unui trabant de cursă lungă băgînd în ceaţă străzile Europei. Ea merge înainte. Fără piese de schimb şi fără garanţii, ca o maşină la mîna a doua pentru care timpul s-a oprit în loc. Viaţa asta e viaţa pe care o trăiesc şi mi-ar plăcea să ştiu că sînt cîteva lucruri de unică folosinţă şi unică proprietate rămase în ea. Lucrurile noastre într-o lume trăită de alţii întîia oară: o carte perfect necitită, o întîlnire sau, şi mai simplu, bucuria din ochii prietenilor, fracţiunea de secundă în care respiraţia s-a oprit pentru a le colora irisul atunci cînd le dăruim ceva ce îşi doreau. Cam astea ar fi şi poate încă vreo două chestii.

Ei bine, în această lume, reclama la *Ariel* ne garantează că, după nenumărate spălări, lucrurile noastre vor arăta ca noi. Aşa încît, *dacă te-ai plictisit, ele sînt încă impecabile. Ai putea chiar să le faci cadou!* (???!!)

Stau şi-mi fac socoteala cam cîte lucruri impecabile şi folosite sînt în ţara asta pe care am mai putea să le facem cadou. Prostia ar fi una, cu meschinăria şi prostul gust, trei. După atîta folosinţă, ai putea crede chiar că sînt noi. Apoi îmi vine în minte numărul politicienilor *folosiţi* şi *refolosiţi* după '89 şi starea impecabilă a zîmbetului lor şi mă mir că nu i-a restituit nimeni pînă acum, aşa *in integrum* cum sînt, ţării prietene. Poate pentru că, pur şi simplu, comunismul e o pată care nu iese. Nici măcar cu *Ariel*.

Alice POPESCU

Din fanfare funerare

Magazia de lemne a poetului a fost şi ea agresată

Se uită la mine cu multă atenţie distributivă un june hip-hop şi-mi spune mai multe vorbe clare pe cînd îşi mîngîie absent cercelul din urechea dreaptă. Zice aşa: „ascultă, tataie, poetul naţional al românilor este Bacovia". Îl privesc zăpăcit, mărturisesc sincer că nu mă aşteptam la asemenea provocare, aşa că bîigui intimidat: „june de cartier, pe ce te bazezi?" Nici nu isprăvesc eu bine să-mi duc pînă la capăt întrebarea că preopinentul meu scotoceşte prin buzunările largi ale nădragilor, din aceia cum au feciorii aceia graşi de la canalul de muzică MTV, mormăie frînturi de cîntări în timp ce-şi cercetează interioarele largi ale pantalonilor, îmi spune să am răbdare, ceea ce se şi întîmplă: îl privesc răbduriu cum scoate o hîrtiuţă cam boţită şi cum îmi citeşte silabisit, cam cum proceda în alte vremuri vecina denumită sora Sînziana de la penticostali pe cînd citea ea mamei subsemnatului din caietul dictando reţeta de plăcintă expresiv denumită „haioş-chifli". Se apucă şi silabiseşte pe îndelete versul următor din creaţia bacoviană: „Frumoase rame la tablouri". Pe drept cuvînt îl privesc aiurit, ridic din umeri, îi dau de înţeles că nu înţeleg foarte exact cum funcţionează axa selecţiei şi cealaltă, pe care am uitat cum o cheamă, din prea bine cunoscuta schemă a lui Jakobson. „Măi, măi", zic, şi pe dată mi se arată neputinţa omenească întrupată de sora Sînziana, cea de peste optzeci de ani bine vieţuiţi, la care mergeam eu, sîmbăta, din porunci gospodăreşti matriarhale ca să cer împrumut maşina de măcinat mac. Mărturisesc cu toată convingerea cum trecea sora duminica după-masă pe cînd stăteam noi pe banca din faţa casei, era vară şi ne împărtăşeam din bucuriile lumeşti ale umblatului desculţ, şi sora trecea vădit abstrasă din cele imanente, cu totul răpită în transcendentul oferit generos de icoanele fără chip – în care apar citate evanghelice frumos împodobite cu boboci de roze şi alte flori cu petale late denumite ochiul-boului – de pe pereţii bucătăriei personale în care baba soră se deda la alchimia subtilă care da naştere prăjiturilor „haioş-chifli". Trecea sora cu *Biblia* sfios proptită în dreptul inimii ca să ne dea de înţeles că ne pierdem viaţa în zădărnicii duminicale în loc să ne încredinţăm veşniciei celei de peste fire.

Ar fi de spus că neputinţa care îmi dădea ghes în faţa versului aceluia publicat, după cum m-a încredinţat junele meu hip-hopist în revista *Ateneu* (an III, nr. 9 (26), septembrie 1966, p. 12), seamănă cu aceea a zvonului (poate că răuvoitor) care susţinea story-ul după care sora ar fi trecut de la penticostali la secta obscură a năzăricuşilor, un ceva neclar şi fără templul bine zidit al bisericii penticostale din care duminică de dumnică se revărsau, în triluri iscusite de mandolină, cîntările de preamărire.

Între timp poetul stă în şezlong

Şi ce mai citeşte din boţita-i hîrtie junele de cartier? Păi tot din poezia aceea citeşte, nu mă lasă nicidecum, îmi pune la încercare toată ştiinţa şi toată iscusinţa. Ce să-ţi spun, fecior de Ferentari? Hai să o ascultăm pe doamna Agatha cum ne explică în jurnal despre sănătatea poetului care era staţionară în anii cincizeci, cum stătea el şi zgîria în lemnul de la bufetul din bucătărie în timp ce privea în grădină şi se gîndea la ceva vin – tare mult îi plăcea un vin şi-o ţigară, asta e clar şi rămînă ca atare pentru posteritate –, aşadar pe cînd stătea la bufet şi se uita la grădină s-a apucat cu arătătorul mîinii drepte, cu ascuţişul unghiei, să taie linii care, spune Agatha, au rămas şi astăzi şi pot fi vizitate în grup cu clasa la Casa Memorială.

În 1954, doamna Agatha făcea parte din Comitetul de Asistenţă al Cartierului, cu toate acestea multe neplăceri avea familia Bacovia din partea vecinilor. Cei din fundul grădinii erau precupeţi de păsări, „aveau o căruţă cu doi cai, cîini mari şi răi...". Pe bună dreptate se mărturiseşte doamna şi se plînge posterităţii că precupeţii îşi legau şi cîinii, dar şi caii, de ulucile familiei poetului cînd prea bine ar fi putut să-i priponească „de nişte salcîmi limitrofi, care ar fi fost mai rezistenţi pentru asemenea priponiri". La toate aceste lucruri să adăugăm şi faptul că ploile au produs degradarea gardului de lemn, aşa încît porcii şi găinile vecinilor intrau dinadins. Magazia de lemn a poetului a fost şi ea agresată de anumite „ghimirlii", adică ceva ca nişte cocioabe cu acoperiş de hîrtie gudronată aparţinînd unor oameni hrăpăreţi care se întindeau anapoda şi din curtea cărora au năvălit în ograda poetului o serie de şobolani de mahala, animale rozătoare care îşi vor încerca hărnicia demolatoare pe aceleaşi uluci ale gardului. Pe tot întinsul străzii, ne spune doamna, vecini răi le provocau „mari şi amare necazuri", întrucît se apucaseră să edifice din noroi şi vălătuci numeroase garduri şi cotețe folosind, ce altceva dacă nu aceleaşi uluci din gardul familiei. În cele din urmă, şi cu mare greutate, gardurile au rămas oarecum în picioare datorită unor proptele puse la timp.

În vara lui 1955 poetul este „scos afară" pe şezlong, stă la soare, vecinii vin cu găleţile la cişmea, trec pe lîngă şezlong, şi copiii lor nu se pot stăpîni şi fură fructe din livadă. Pe urmă un june de cartier din acea vreme le fură cazanul de aramă pentru spălat rufe. Iată fragmentul pentru cei care mai au îndoieli: „Într-o zi surprind pe băiatul vecinului din fund gata să sară uluca, cu un cazan de rufe ce mi-l şterpelise din magazia rămasă deschisă pînă să scoată femeia cele necesare pentru spălatul rufelor. Îl strig. Tresare. Se uită la mine cu o obrăznicie agresivă" (Agatha Grigorescu-Bacovia, *Poezie sau destin,* CR, p. 116). De aici lucrurile curg oarecum de la sine, doamna Agatha merge la autorităţile locului şi are o izbucnire revendicativă, priveşte „drept şi cutezător" spre mai marele cartierului şi-i spune următoarele:

„— Tovarăşe, soţul meu, poetul Bacovia, are din partea Consiliului de Miniştri o pensie de onoare din ianuarie acest an. Nu poate avea şi onoarea unei împrejmuiri a locuinţei sale? Nu poate avea onoarea de a nu fi zilnic asediat de porci, cai, cîini, hoţi, care ne umplu de nelinişte şi enervări?" (p. 118).

Între timp poetul stă în şezlong, la soare, vecinii trec pe dinaintea lui la cişmea, copiii lor jefuiesc livada, cutare cal se scarpină de ulucă, o autoritate a statului tocmai s-a oprit în faţa şezlongului, îl priveşte şi-l aude spunînd următorul vers din poemul *Verset divagat*: „Nu eu să dirig lumea...", şi pentru că volumul vocii poetului este cam mic s-a aplecat mai marele spre şezlong ca să priceapă. Pricepe. S-a luminat autoritatea şi dă din mînă amuzat: „nu vă faceţi griji, tov Bacovia", zice, „nu dumneavoastră trebuie să dirigaţi, avem noi grijă să dirigăm", aşa-i spune, şi pe cînd dă să plece se opreşte crucit. „Cum s-o fi zicînd corect", se întreabă autoritatea chiar lîngă cişmeaua poetului; „cum draci se zice: noi dirigăm", se întreabă, pe urmă, rosteşte supărat următoarea constatare de viaţă: „Poeţii răsucesc limba că nici nu o mai poţi folosi cum trebuie". Şi după ce termină de reflectat se urcă într-un GAZ cu număr mic, aşa cum, peste ani, vor avea parlamentarii noştri de toate culorile care tocmai ne dirighează.

Daniel VIGHI

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

POVEŞTI CU HOŢI

La începutul actualei legislaturi Poliţia era îndrumată către o mai atentă privire asupra corupţiei şi o cercetare mai serioasă a infracţiunilor economico-financiare de anvergură. Odată cu apropierea alegerilor, Ministerul de Interne îşi reorientează politica înspre combaterea infracţiunilor de gravitate medie şi a celor mai mărunte, dar care-i afectează în mod direct pe cetăţeni. Micile găinării, furturile din buzunare şi din autoturisme, spargerile şi tîlhăriile sînt acum în vizorul principal al poliţiştilor. Aceasta deşi statisticile primelor nouă luni ale anului în curs arată că numărul infracţiunilor judiciare s-a redus în comparaţie cu perioada similară a anului 1998, în vreme ce, criminalitatea economico-financiară n-a scăzut deloc. În orice caz, din toate datele rezultă că e mai profitabil să te faci bancher sau negustor necinstit decît şpringar sau şuţ. Ultima serie de spargeri, toate la persoane publice (Stela Popescu, Florin Călinescu, Alex Ştefănescu şi Viorel Lis) i-a cam lăsat pe hoţi cu buzele umflate. Deşi nu s-au ales cu mare lucru, după cîte se pare, nici n-au riscat prea mult. Chiar dacă în cîteva din cazurile amintite ca şi în altele care ne-au fost aduse la cunoştinţă, păgubaşii au avut indicii importante despre prezumtivii hoţi, indicii care ar fi putut fi de folos poliţiei, din anumite motive, (de multe ori subiective) ele n-au putut fi valorificate. În nici unul din aceste dosare hoţii n-au fost prinşi. O serie neagră în contradicţie cu frumoasele statistici ale Poliţiei care arată că 65% dintre autorii infracţiunilor reclamate sînt identificaţi. Nu ştim dacă mai există obiceiul ca în cîrca unui infractor să fie puse şi fapte ale căror autori n-au fost descoperiţi. Ascultînd însă poveştile păgubaşilor rezultă o altă idee: Poliţia este o instituţie care există pentru a crea un echilibru de forţe în societate. Pura sa existenţă este totodată şi principala ei menire. Prinderea hoţilor pare o chestiune cu totul secundară şi oarecum întîmplătoare care se petrece doar atunci cînd interesele şi forţele infractorilor se intersectează cu cele ale poliţiştilor. Sigur, nu toţi poliţiştii sînt la fel. Nici toţi hoţii. Există un specific local. „Etica profesională" e diferită de la Bucureşti la Timişoara şi de la estul la vestul Europei. (A. M.)

„Mici furăciuni"

După minute de încordare, cînd aproape toată lumea coboară din 311, un hoţ de buzunare îşi cercetează prada. Îngînă „Ce dracu"... realizînd că trofeul eforturilor sale este o pungă cu ceva resturi de gogoaşă. Rămîne încruntat cu privirea nedumerită. Coboară la prima şi aruncă punga, cu lehamitea omului care munceşte mult pentru o leafă de nimic.

Un troleu. Oamenii privesc visători pe fereastră sau îngînduraţi în podea. Te cercetează cu priviri absente, oftează. Un „obişnuit" inofensiv. Totul începe cu erupţia neaşteptată şi răscolitoare a tragicului: „Banii!... Şi mi s-a părut mie... Mi-a furat banii!". O doamnă elegantă cu două valize frumoase. Se agită, începe să plîngă, întreabă în stînga şi-n dreapta: „Ce să fac acum? În cît timp o să-i prindă?". Ceilalţi călători privesc compătimitor şi oarecum relaxaţi – li se putea întîmpla lor... „Cam pe unde credeţi că s-a întîmplat?" „Era o sumă mare?"... „Patru sute de mărci? Vai, ce de bani!" În acelaşi troleu, după aproximativ o săptămînă, o mămică urcă ţinîndu-şi de mînă fetiţa. Împreună cu ele urcă trei indivizi îmbrăcaţi în treninguri. Femeia, mai mult pentru sine, dar destul de tare: „Hm! Controlorii"... Un domn de lîngă ea tresare: „Aoleu! Controlorii?! Unde?" Se linişteşte – sînt cei „de buzunare". Femeia continuă: „Da, controlorii de buzunare. Dar le e frică... Uite s-au dus mai încolo"... Fetiţa ascultă nedumerită monologul.

În general *liniile* aglomerate au hoţi de buzunare. Mai ales la ore de vîrf – cînd oamenii merg sau se întorc de la serviciu.

Dacă nu este înghesuială, se simulează. De obicei se lucrează în echipă: trecerea blocată spre culoare creează „ambuteiaj" la uşă şi în consecinţă se poate acţiona în voie. O mînă uşoară strecurată în buzunar sau în geantă îşi face datoria.

Un cuplu cunoscut poate fi văzut *la treabă* pe linia troleului 85 care vine de la gara Obor. El – înalt, grizonat, întotdeauna elegant, ea – scundă, cu ochi albaştri şi o dexteritate formidabilă. Pe linia autobuzului 336 din cînd în cînd operează cu mare profesionalism un grup serios. De ce serios? Pentru că în primul rînd echipa a fost făcută cu cap: un om trecut de 40 de ani, cu chelie şi costumat ca un muncitor de condiţie medie, doi băieţi tineri bine îmbrăcaţi – geacă de piele, pantalon de stofă, pantofi –, un tip cu un trening roşu şi ochi care nu stau o clipă. Cîteodată îi însoţeşte o femeie blondă cu multe cicatrici pe braţul stîng. Primii trei operează, iar „sportivul" este un fel de *supervizor* care dă indicaţii privind aiurea. Blonda de obicei provoacă busculadă – se mută dintr-un loc în altul cu un „Pardon" sfios pe buze. E o echipă bună şi pentru faptul că rolurile sînt jucate verosimil. De obicei recunoşti uşor hoţii de buzunare după crisparea chipului, după tensiunea degajată de gesturile uşor nervoase. „Muncitorul" de exemplu este unul dintre puţinii hoţi pe care i-am văzut zîmbind. Are întotdeauna un tonus excelent şi îl ajută figura sa bonomă. Cei doi cu pantaloni de stofă au mereu o geantă de umăr, paravan perfect pentru o mişcare dibace. Cîteodată coboară pe la şofer şi se înghesuie imediat să urce pe uşa din spate. Într-o staţie încerc să-l abordez pe cel în trening care fumează şi se uită suspicios în jur: „Există un rege al hoţilor de buzunare?" Se holbează la mine, priveşte îngrijorat. Îmi întoarce spatele şi continuă să fumeze. Colegii lui, cîţiva paşi mai departe, încă nu m-au observat. Insist: „Nu vă e tîrşă că o să vă bată lumea prin troleu?" Se-ntoarce nervos: „Bă, bulangiule! Pleacă, bă, d-acilea!" După care face stînga-împrejur îşi ia partenerii şi se depărtează de staţie.

Hoţii de buzunare sînt o problemă pentru Poliţie. Nu pot fi prinşi decît în flagrant. Şi un flagrant este greu de realizat mai ales din cauza victimelor necooperante. S-au obţinut de cîteva ori declaraţii scrise, dar ulterior au fost retrase: „Domnule, înţelegeţi-mă şi pe mine, că dacă nu-l înfundaţi mă întîlnesc iar cu el pe maşină şi nu poţi şti de ce sînt ăştia în stare", s-a spus mereu, ca un refren trist. În plus numărul cadrelor de Poliţie este insuficient pentru a se merge zilnic pe teren. Fenomenul *micilor furăciuni* poate fi prevenit: se încearcă acest lucru cu afişe lipite în mijloacele de transport în comun – „ţineţi-vă geanta în braţe", „nu afişaţi ostentativ obiecte de valoare" etc. Totuşi furia, neputinţa, îi îndeamnă pe unii la acţiune: „Domnule, 40 de ani am stat în Bucureşti şi niciodată pe mine nu m-a furat nimeni. În urmă cu o lună mi-a luat – nu ştiu cum – de aici, de la piept, 800 de mii. Sînt pensionar. Am trimis scrisoare la Poliţia sectorului respectiv. Mi-au răspuns că în cel mai scurt timp voi avea banii înapoi. Poţi să crezi? Ăştia... hoţii ăştia trebuiesc împuşcaţi. Unde îi prinzi acolo să-i execuţi".

În alte colţuri ale ţării hoţii par mai de bun-simţ. Un prieten îmi povestea cum s-a trezit cu o mînă care-i „verifica" buzunarele. L-a repezit pe respectiv „Ce faci domnule?!" Răspunsul primit – „Vă rog să mă scuzaţi". Oraşul era Timişoara. O fi fost începător?

Cătălin MANOLE

Vizită în rate

Stăteam cu chirie într-o casă plină de igrasie, pe o stradă unde glasul răguşit al cîinelui Fasolică reprezenta singura „relaţie de glumă" a dimineţii în aşteptarea prelungită a maşinii de serviciu. Pe strada Radului eu îl aşteptam pe şoferul Gogu, la 4,30 dimineaţa. Sînt urîte casele acestea, imitaţii după imitaţii... mă gîndeam şi mai trăgeam un fum din ţigară. Sînt urîte gunoaiele de pe maidanul care vine în întîmpinarea străzii. De ce oare creşte în fiecare zi mormanul de gunoaie?! Să fie oare din cauza tembelismului? Întrebări de dimineaţă...

Nu mi-aş fi închipuit că acest loc destul de liniştit la acea oră a dimineţii avea să se transforme în doar cîteva ore, într-unul plin de agitaţie: un *prieten* venise în vizită şi *mă ajutase* la bagaje. S-a gîndit dînsul că prea aveam multe pe-acolo, iar eu trebuia să mă mut în cîteva zile şi m-a uşurat de cîteva lucruri. Paguba a fost evaluată la aproximativ 7 milioane de lei. În orice caz există o serie de variabile care influenţează efectul de furie imediată. Una dintre acestea a fost sosirea Poliţiei. După cîteva poze şi puţin praf galben, locotenentul m-a întrebat: „Aveţi mutaţia făcută la acest domiciliu?" „Nu", am răspuns. „Atunci, ne pare rău, nu se poate face mai nimic. Doriţi, totuşi, să faceţi plîngere?" „Bineînţeles", am răspuns. „O faceţi degeaba", m-a încurajat el. „Cum aşa?" „Pentru că nu aveţi mutaţie." Nu ştiu de ce, dar imediat m-am gîndit la o mutaţie genetică. „Dar, a continuat el, dacă ţineţi neapărat, veniţi cu ea la secţie mîine, zilele astea..." Şi-aşa am rămas, vorba unui coleg de la Cluj, boşiman (în discuţiile despre agresori şi determinanţii agresivităţii, boşimanii sînt adesea invocaţi ca model de cultură paşnică). Ceea ce m-a făcut mai mult să rîd decît să plîng a fost faptul că hoţul s-a întors a doua zi după o telecomandă şi alte cîteva mărunţişuri. O concluzie am mai putut să trag, printre hohote: nu este bine ca prietenii să-ţi cunoască orarul. Pentru că, nici acum cînd vine Moşul, ei nu te vor ajuta să plăteşti rata lunară la combina audio furată.

De ce să ne gîndim însă numai la rele? Vin sărbătorile, vin colindătorii, vine şi vinul de la ţară, iar uşile noastre vor fi deschise pentru toţi cei care vor dori să ne viziteze. Fără să bănuim că, pentru Moş Nicolae sau Moş Crăciun, colindul ar putea să fie doar o simplă misiune de recunoaştere sau evaluare...

Roxana SAVA

Escrocherie cu reclamaţii

În urmă cu cîţiva ani, la Londra, pe un trotuar de pe Oxford Street am văzut adunată multă lume (după limbile diverse care se auzeau, părea să fie vorba în special de turişti). În centrul mulţimii, trei indivizi ofereau nişte pungi de plastic al căror conţinut aveam să-l descopăr mai tîrziu. Era ca la noi cînd un bişniţar începea să-şi vîndă marfa în picioare, direct în stradă. Unii doar căscau gura, alţii chiar cumpărau. M-am apropiat împreună cu soţia mea şi am aflat că preţul unei pungi era de 20 de lire sterline. Conţinea trei cutii de parfum, două bărbăteşti şi una de damă. Mărci celebre, pe care însă, nu le mai ţin bine minte. Preţul excelent, chiar dacă nu foarte la îndemînă unor „estici", ne-a făcut să ne gîndim că putem rezolva astfel problema cadourilor pentru cei din ţară (vechiul obicei de a nu te întoarce din Occident cu mîna goală). Ne-am întrebat totuşi, cum e posibil. Acţiunea se petrecea chiar în faţa imenselor raioane cu parfumuri şi cosmetice de la parterul magazinului Selfridge's. Întîi am crezut că e vorba de o iniţiativă promoţională a vreunei firme. Totuşi, indivizii nu prea aveau alura unor agenţi comerciali, pungile erau incolore, fără nici o reclamă, iar cutiile dinăuntru aveau mărci diferite. Observînd şi o anumită grabă cu care se desfăşurau lucrurile ne-a venit în minte altă ipoteză: parfumurile erau furate. Trebuiau vîndute pe cît de ieftin, pe atît de iute. În acelaşi timp însă, mi se părea riscant să faci aşa ceva tocmai sub nasul zecilor de vînzători ai unor parfumerii faimoase care, ar fi putut da în orice moment telefon la poliţie. În cele din urmă, trecînd peste toate îndoielile şi, mai ales, la imboldurile soţiei mele, am întins 20 de lire unuia dintre băieţi şi am primit în schimb punga incoloră. M-am uitat la fiecare cutie dinăuntru în parte şi m-am convins de veridicitatea achiziţiei.

Am plecat amîndoi încîntaţi, fluturînd punga în mînă. Ajunşi în Hyde Park, pe o bancă, soţiei mele i-a venit ideea să vadă cum miros parfumurile. Trebuiau însă desfăcute celofanele cutiilor de carton şi era greu de crezut că ar mai fi putut fi puse la loc după aceea, aşa încît să pară intacte. Am avut ceva ezitări. Apoi ne-am spus că nu contează prea mult ambalajul exterior şi ne-am hotărît să încercăm măcar unul. Era o cutie gri cu inscripţia Giorgio Armani, dacă nu mă înşel. Am desfăcut-o cu grijă şi înăuntru am găsit o sticluţă de o formă neaşteptat de primitivă şi pe care nu mai scria nimic. Suspect. Odată dopul desfăcut, prin aer şi prin nările noastre a trecut un miros de deodorant de cameră dacă nu chiar... de toaletă. Am înlemnit. Celelalte două cutii, deschise cu febrilitate, conţineau acelaşi sortiment de parfum. Căci, era un fel de parfum..., nimic de zis. Bietul Armani. Şi bieţii de noi. Nu bişniţari fuseseră indivizii, aşa cum păreau. Nici hoţi, aşa cum avusesem la un moment dat revelaţia. *Escroci* era calificativul potrivit. Escroci care chiar ne păcăliseră (cu toate suspiciunile noastre de est-europeni) printr-o metodă nu prea spectaculoasă, probabil nici foarte rentabilă dar, oricum, bine gîndită. După cîteva secunde de stupoare, soţia mea a exclamat că se duce să le ceară banii înapoi. Am început să rîd. În primul rînd, eram sigur că indivizii dispăruseră de mult. Vînzarea mergea extrem de repede şi ei păreau să aibă cel mult cîteva zeci de pungi. Apoi, chiar dacă i-am mai fi găsit acolo, era puţin probabil să mai putem recupera banii (dacă nu cumva şi riscant). Şi totuşi ne-am întors.

Trecuse mai bine de o jumătate de oră. În faţa magazinului Selfridge's nu mai era nici picior de vînzător ambulant. Ne-am învîrtit încoace şi încolo fără vreo speranţă. Cînd, deodată, am zărit pe acelaşi trotuar, undeva departe, o mică îngrămădeală. Un mol rotund şi agitat de oameni interesaţi. În mijloc erau băieţii noştri. Nu chiar ei ci alţii din aceeaşi reţea de „vînzări parfumuri". Am intrat între fraieri cu tupeu, şuierînd printre dinţi cît de ameninţător puteam (după ce în prealabil făcusem vreo două repetiţii): „We want our money back!" (Vrem banii înapoi!). Fără nici o vorbă, dar cu o privire elocventă, unul dintre vînzători ne-a indicat cu degetul un băiat care şedea retras la cîţiva metri distanţă. Ne-am dus la acesta. Avea deja pregătite cele 20 de lire pe care ni le-a înmînat în tăcere, încasînd în schimb, înapoi, punga cu „surprize". Între timp, alături, vînzarea decurgea neperturbat şi, dacă putem spune astfel, în neştire.

Escrocii aveau deci „birou de reclamaţii". Şi preferau să înapoieze discret banii celor care „se prindeau", decît să rişte vreun scandal ce le-ar fi putut strica buna desfăşurare a operaţiunii. O înşelătorie aparent măruntă dar bine pusă la punct şi în care, cîştigul nu venea chiar instantaneu ci, mai încet, dar relativ sigur, dintr-un „rulaj" mare cu un „adaus comercial" mic şi cu răspunsuri prompte la „sesizările" clienţilor. Formulă pe care la noi, din păcate, n-au învăţat-o nici măcar negustorii cinstiţi. Ce să mai vorbim de ceilalţi. (A. M.)

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Îl cunosc pe...

Pavel Coruţ (II)

...prima carte am scris-o în sărăcie. Contrar poveştilor cu securişti bogaţi, n-am avut casă. Mă despărţisem şi de prima soţie... m-a luat o femeie, a doua soţie. Ea avea un apartament de două camere, cînd avea musafiri, scriam în bucătărie. „Quinta", „Fulgerul", „Floarea" erau scrise în bucătărie. Scriam ziua, noaptea.

Şi noaptea?

Noaptea, sigur. Pînă pe la două, cînd făceam un duş rece. Apoi, iar mă apucam de scris.

Şi aţi crezut în succes?

Nu.

Atunci de ce trăgeaţi de dvs., de ce nu vă lăsaţi pradă moleşelii de la două noaptea?

Mizeria din ţară îmi crea o stare psihică foarte neplăcută. Vedeam foşti activişti de partid acuzînd comuniştii şi securiştii. Fiecare îşi apăra pielea dînd vina pe noi, securiştii. Asta m-a indignat, deşi eu nu fusesem securist adevărat. Fusesem ofiţer de marină şi am lucrat în Contraspionaj. Mă indigna să văd atunci demnitari comunişti ce pozau în mari disidenţi. Toată această mizerie...

V-a determinat să vă puneţi cu biciul pe carte.

Aşa a fost. Am spus: voi scrie o singură carte, despre Malta. Eu nu fusesem, dar primisem documentele. Numele meu fusese Paul Cernescu, mai apare prin romane...

Cum v-aţi zugrăvit alter-ego-*ul?*

E un tip cu preocupări nonconvenţionale. Caută răspunsuri la întrebări neelucidate, dar mereu pe cale ştiinţifică. Revenind la carte, am vrut o singură carte şi, ca psiholog, m-am dus pe piaţă şi am văzut ce căutau românii mai mult şi mai mult. Am văzut că le plăcea aventura, mistica... şi am făcut o reţetă de carte, în care am băgat din toate.

Şi asta e arta dvs. poetică.

Am vrut ca cititorul să citească cu plăcere ce-i ofer. I-am dat drumul. A pleznit bomba. „Quinta" a avut 310.000 tiraj.

Banii aceştia v-au scos din bucătărie?

Nu, mult mai tîrziu mi-am luat două camere în Panduri. Scriam acolo.

Ce vă determină să scrieţi? Nu sînteţi epuizabil?

Eu am scris 46 de cărţi. Şi pot să pregătesc juma de milion de români în arta succesului numai dacă mă citesc. Îi fac pe români să citească psihologie aplicată. Pe înţelesul lor. Eu îi fac să aibă succes, numai să mă citească...

Nu sînteţi prea enciclopedist?

Nu. Mă interesează ca românii să dobîndească un minim de cunoştiinţe de psihologie spre a-şi forma convingeri proprii, să aibă încredere în sine.

(va urma)

Eugen ISTODOR

Roluri

„Le bonheur", adică fericirea

Îmi amintesc un film melodramatic şi intens colorat, văzut în urmă cu mulţi, mulţi ani şi intitulat chiar aşa: *Le bonheur*, «Fericirea» (în regia lui Agnes Varda), a cărui idee era cît se poate de simplă: fericirea nu poate fi deplină dacă se întemeiază pe nefericirea altcuiva. De unde pînă unde această amintire îndepărtată şi intens colorată, acum, în cenuşiul cotidian care ne înconjoară, în pustiul nostru sentimental, hrănit artificial cu telenovele produse în America Latină şi telelovele Bingo produse în România? Flash-ul cinematografic a fost provocat, cred, de tentativa unui post de televiziune (PRO TV) de a ieşi „un picuţ" (vorba lui Cristian Tabără) din marasmul general, iniţiind o dezbatere despre fericire, aşa cum, de curînd, însăşi *Dilema* încercase o ieşire asemănătoare, lansînd tema „lucrurilor care merg bine". Ideea părea să fie asta: în România nu există numai lucruri care merg prost, ci şi lucruri care merg bine, nu numai oameni necăjiţi, dezamăgiţi, dezabuzaţi, blazaţi, alcoolici, narcomani, handicapaţi, predispuşi la expatriere sau sinucidere, ci şi oameni realizaţi, optimişti, sănătoşi, plini de bani, într-un cuvînt, fericiţi. (Alt film navighează acum pe apele memoriei mele. Aţi ghicit: *Am întîlnit ţigani fericiţi).* Sigur, Cristian Tabără, inventivul şi carismaticul realizator al PRO TV, a pus un bemol, se pare, necesar: o *relativă fericire* (ceea ce-mi aduce aminte de un alt film – românesc 100% în substanţă şi formă, întrucît nici în comunism nu se purta fericirea absolută: *Despre o anume fericire).* Au defilat pe micul ecran oameni fericiţi sau, mă rog, relativ fericiţi: o jucătoare de tenis, prima română înălţată la gradul de general (e drept, în retragere), un cuplu de bătrîni care a împlinit şaptezeci de ani de convieţuire (ei spun fericită) şi nu-şi doresc altceva decît un strănepot şi alţi *oarecum* fericiţi. În orice caz, eu mă întorc la primul film citat aici şi cred că nu poate exista fericire deplină întemeiată pe nefericirea altora sau în contextul nefericirii altora. Şi merg şi mai adînc în trecut, la Platon, care socotea că nu există fericire fără nefericire, aşa cum nu există plăcere fără durere, căci ambele se succed, se înlănţuie, se determină. Aşa că mi se par mai fericiţi cei care au trecut pe la „cabinele PRO TV" şi au fost ajutaţi să iasă dintr-un impas ori altul prin solidaritate omenească, decît cei, înfiorător de puţini, care au deschis ochii fericiţi şi îi vor închide aşijderea. Mă tem că nu există fericire autentică decît pentru acela care a parcurs o nefericire autentică. Şi un mesaj pentru visătorii retro la epoca comunistă: sigur, eram şi atunci fericiţi (lăsînd la o parte fericirea pe care ţi-o dă tinereţea) cînd, după zile şi nopţi de frig, se dădea puţină căldură, cînd, după ore de stat la coadă, cumpărai carne, cînd, după săptămîni sau ani de aşteptare, primeai un paşaport... Platon, săracul, avea dreptate!

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

AMORUL PENTRU RROMI PE BDUL KOGĂLNICEANU MIHAIL

● De parcă ar mai conta (şi totuşi!), salut apariţia cîtorva nume noi în cronica de film: Lucia Darian (nici o legătură cu Adina Darian), care a absolvit UATC-ul anul acesta cu o teză despre Lars von Trier, scrie (cu pasiune) în *Arhitext Design*. Tînărul, după toate semnele, Laurenţiu Brătan asigură (exact, nuanţat) rubrica cinematografică din *22*. Articolul care mi l-a revelat – *„Pisica neagră, pisica albă* – un film cu happy end de Emir Kusturica", nr. 47 – găseşte tonul cel mai potrivit pentru a vorbi despre acest film cu neaşteptată priză la public... Paradox cultural: cum s-ar putea explica amorul pentru rromi pe suport peliculă 35 mm sau CD din partea unor indivizi care nu-i prea suportă pe aceiaşi rromi în versiune *live?*... (**a. l. ş.**)

● Există şi bucureşteni uimiţi – ceea ce nu le prea stă în caracter, ei fiind celebri prin puterea lor de a se opune mirărilor. „Nil mirare" al lui Seneca e de mult emblema latinităţii lor. Totuşi se înregistrează în oraş numeroase cazuri de perplexitate şi anume: în faţa unor inscripţii stradale din centrul Capitalei ca Bdul Bălcescu Nicolae, Bdul Kogălniceanu Mihail, str. Maiorescu Titu, str. ing. Pangratti Ermil... Ca la catalog, ca în armată... A scăpat Edgar Quinet! (**R. C.**)

VĂ SPUN EU, DULAPUL A DEVENIT MEMBRU AL ACADEMIEI DE BRÎNZE POLITICE

● „Dacă nu era Ştefan cel Mare în Moldova şi Skanderbeg în Albania, Occidentul s-ar fi închinat la Viena, la Coran. Vă spun eu!" – spunea, la Antena 1, duminică 5 dec. a.c., actorul Nicu Constantin. Chiar dacă de Sfîntul Nicolae se iartă toate, chiar dacă *duminica, în familie*, putem spune orice şi chiar dacă o asemenea siguranţă („Vă spun eu!") îngheaţă replica, nu ne putem împiedica să credem că maestrul a spus poante şi mai bune. (**A. C.**)

● În *Libertatea* din 6 decembrie, întîlnim un articol intitulat *15 «secrete» pentru amenajări interioare* cu subtitluri de tipul: „Biblioteca", „Tapetul", „Masa", „Patul", „Dulapul" etc. La subtitlul „Dulapul" este textul următor: „Nu puneţi dulapul în faţa patului, pentru că lipsa de echilibru este supărătoare şi trecerea devine dificilă." Atît. O aşa conciziune trebuie remarcată! (**C. P.-B.**)

● După revoluţie, diverşi oameni politici şi nu numai au devenit membri în diverse organisme de prin Vest care fac bani trimiţînd invitaţii generoase şi atrăgătoare datorită numelor pompoase pe care şi le iau, totul contra cost. Astfel, am ajuns să avem politicieni care apar printre primele o mie de persoane. De curînd, senatorul Corneliu Vadim Tudor a devenit membru al „Academiei de Ştiinţe Politice din Statele Unite ale Americii". Îl anunţăm pe domnul senator că au apărut pe Internet oferte pentru cumpărarea unor terenuri pe Marte. Grăbiţi-vă! (**C. G.**)

● La Seattle, unde s-a ţinut conferinţa Organizaţiei Mondiale a Comerţului, erau programate felurite ocazii mondene, unde cei care au finanţat întîlnirea să aibă prilejul de a ciocni cu negociatorii oficiali. Din cauza violenţelor stradale şi a măsurilor de securitate implicite, e puţin probabil că lumea bună a mai mîncat şi a mai băut cu acelaşi antren. În schimb, liderul agricultorilor francezi, Bové, a adus, în bagajele personale, fără taxe vamale, 350 de kg de brînză franţuzească, împărţită generos protestatarilor. Americanii, bătuţi de poliţie, au apreciat desertul. (**M. B.**)

NU PLEC DE ACASĂ FĂRĂ DOUĂ CĂRŢI ÎN GEANTĂ, VIAŢA MEA E UN MEGAROMAN

● O poftă de cultură străbate show-business-ul românesc. Cîntăreaţa, prezentatoarea şi, mai nou, filozoafa Nadine are nevoie de cărţi ca de şerveţele: „Niciodată nu plec de acasă fără două cărţi în geantă, în cazul în care o termin pe una". Îi dăm dreptate, dacă se întîmplă să rămînă fără carte în metrou, ar fi de-a dreptul jenant. (**C. G.**)

● Sperăm să nu fim acuzaţi de intelectualism, de elitism, de fineţuri inutile, dacă vom sugera *Evenimentului zilei* să le explice concis tuturor cititorilor care se îngrămădesc să colaboreze la rubrica de succes garantat „Viaţa mea e un roman" că această idee generoasă şi prea voioasă e valabilă numai cu o condiţie: ...dacă eşti romancier! (**R. C.**)

● Supermarket-urile de cartier nasc incipiente meserii inedite: după ce ieşi din Mega Image-ul din Dristor, un băieţel de vreo 10 ani te aşteaptă şi-ţi duce căruciorul la maşină. După care îl returnează la magazin. Tariful e la liber. (**I. P.**)

CE SPUN CETĂŢENII DESPRE FETELE FRUMOASE, INACTIVE DE 15 ANI

● Nu de mult, am citit într-un ziar, sub titlul „Ce spun cetăţenii", o anchetă în care cîtorva persoane (abordate, probabil, la nimereală pe stradă) li se cerea să-şi dea cu presupusul despre iniţiativa reintroducerii pedepsei cu moartea. Dintre cele cinci păreri consemnate în ziar, două erau împotrivă, iar trei erau pentru. M-a mirat, însă, ceva: unul din cetăţenii care se declarau de acord cu reintroducerea pedepsei cu moartea era o doamnă de 40 de ani, de profesie tehnician, pe nume Dana **Viu**. (**D. S.**)

● „Piaţa fetelor frumoase este în plină dezvoltare", declară dl Liviu Ionescu, directorul unei agenţii de modele, întors de la un concurs internaţional. Ne bucurăm de vestea cea bună, dar vrem şi detalii bursiere: e vorba de piaţa RASDAQ sau de *futures?* (**M. V.**)

● Date statistice oficiale spun că numărul şomerilor înregistraţi la agenţiile pentru ocupare şi formare profesională ajunsese, acum două luni, la 1.064.500 persoane. „Cea mai mare durată a şomajului (25,4 luni) s-a înregistrat pentru femeile de 50 de ani şi peste; iar cea mai mică (13,2 luni) pentru şomerii din grupa de vîrstă 25-34 ani, din mediul rural" *(Adevărul*, 6 dec.). Interesant e faptul că din milionul şi ceva de şomeri, 410.000 de persoane *„inactive de 15 ani şi peste* (s.n.) au declarat fie că nu caută un loc de muncă, dar sînt disponibile să înceapă lucrul, fie că au căutat un loc de muncă, dar nu erau disponibile să înceapă lucrul în următoarele două săptămîni". Parcă nu ne vine să punem întrebarea din ce-or fi trăit aceşti contemporani inactivi ai noştri atîta timp. Ne este teamă că ştim dinainte răspunsul. (**T. C.**)

O ALTĂ IMAGINE A ROMÂNIEI: UN DOMN ÎN VÎRSTĂ CU O ROATĂ DE REZERVĂ PE LIMBĂ

● Acel „alt fel de jurnal" al PRO TV-ului ne aduce ştirea că un tînăr din Tg. Mureş a compus o integramă cu text patriotic, care cuprinde 14.000 de cuvinte şi cîntăreşte 80 de kg. Intenţia sa a fost să intre în *Cartea Recordurilor*. Publicul care a văzut-o expusă şi-a exprimat admiraţia. Unul dintre argumente: „această integramă oferă o altă imagine a României". Care? (**T. C.**)

● Toaletele restaurantelor rămîn veşnice surprize: la *Shorley* din Grozăveşti nu există (încă) scaune, ci doar gaură şi loc de picioare; la *Zexe*, din zona Eminescu-Moşilor, anticamera cu chiuvetă şi oglindă are un gemuleţ – de acolo se vede un domn în vîrstă, în palton negru, care, probabil, păzeşte hainele. Dacă şi domnul respectiv te vede, rămîne un mister. (**I. P.**)

● După ce mi-am cumpărat alarmă la maşină, timp de trei zile am fost neghiob. Pînă cînd am aflat că alarma se poate regla astfel încît să nu sune şi la căderea unui găinaţ. Odată luminat asupra acestei chestiuni, am constatat însă că unii dintre vecinii mei de parcare sînt neghiobi de cursă lungă (dacă nu chiar imbecili sadea). Încerc şi pe această cale să-i ajut şi pe ei să înţeleagă: alarma trebuie reglată împotriva celor care fură roţi de rezervă, radiouri, antene sau oglinzi, adică împotriva *găinarilor,* care au cu totul alt volum şi alt impact decît *găinaţul* din cer. (**A. M.**)

● În autobuz, o mamă îşi întreabă copilul de vreo 3 ani (pentru a arăta prietenei care era de faţă ce precoce e): „Ia spune-i tu lu' tanti Viorica – în ce loc se vorbeşte franceza?". „Pe limbă", răspunde fără să clipească puştiul, iar mama rămîne profund frustrată. (**C. P.-B.**)

Povestiri din Perimetru

– spuse de cîteva voci din cartierul Primăverii –

Cea mai rîvnită zonă din nordul Capitalei nu cuprinde mai mult de şaptesprezece străzi şi două bulevarde scurte. Înainte de război unele dintre ele n-aveau nici nume, ci doar litere, cum scrie pe nişte plăcuţe emailate care se mai văd încă pînă astăzi pe faţada cîtorva case vechi: strada W, strada U. De prin '49, de cînd cartierul a început să intre în stăpînirea nomenclaturii, celor două bulevarde li s-a spus Kalinin şi Jdanov (devenit apoi Primăverii), iar unor străzi din jur li s-au dat denumiri de circulaţie: şase din ele au primit numele marilor scriitori clasici ruşi din secolul XIX – printre care nu se numără însă şi Dostoievski! – pe lîngă acestea s-a strecurat şi un clasic francez, iar trei dintre ele au fost botezate după pictorii români paşoptişti. Restul au rămas să se cheme după lacurile, heleşteele, crîngurile şi grădinile din preajmă. Nu se ştie cum, între atîta natură şi cultură s-a rătăcit şi numele unui amiral al marinei noastre de pe vremuri. După decembrie '89 cea mai importantă schimbare petrecută în materie priveşte Bd. Kalinin care se numeşte astăzi Bd. Mircea Eliade. E de observat că numele „eroilor clasei muncitoare" – unele din ele contestate ulterior – au fost răspîndite prin alte cartiere ale Capitalei. De ce n-au fost alese aici, în zona rezidenţială, de cei ce se reclamau chiar de la tradiţiile mişcării muncitoreşti? Poate tocmai fiindcă ei ştiau că trecutul trebuie mereu rescris, numele înlocuite, poziţiile revizuite etc. Aşa că s-au preferat denumiri de durată sigură şi prestigioasă.

Intrarea şi ieşirea din zonă
(din spusele doamnei A.)

Dragă, eu cunosc locurile astea de cînd m-am născut, undeva în vecinătate, pe o străduţă între Şoseaua Kiseleff şi Jianu, Bd. Aviatorilor, cum îi spune acuma. Sau cum zicea într-o zi un taximetrist, primind o comandă prin staţie: „mă aflu în Bd. Aviator de Gaulle". Pentru un timp i s-a spus şi Bd. Stalin. Ei bine, cînd şi-a făcut tata casă aici, prin anii '20, locul era considerat cam periferic. I-a plăcut că era aproape de lacuri şi spunea că-i de viitor. Cînd ni s-a instalat telefonul, prietenii noştri din centru începeau convorbirile cu întrebarea „ce mai e nou prin comuna Popa Savu?". Zona s-a dezvoltat după '30 – a luat avînt prin '35-'38, dacă-mi amintesc bine, şi nu era toată de mare lux, pe cîteva străzi s-au construit case tip, parter-etaj, pentru salariaţii de la Gaz şi Electricitate, unii din ei oameni chiar modeşti. Vestit şi tentant, cartierul cel mai bine cotat, cu o anumită aură misterioasă, a devenit cînd s-au mutat aici ştabii comunişti, în grup, după ce au fost scoşi din gospodăriile lor proprietarii caselor. Atunci s-a stabilit aici celebrul Perimetru. Înainte fusese o zonă bună, normală, cu vecini care se cunoşteau, creaseră legături trainice între ei, erau prietenoşi. Or, cînd încep naţionalizările, apare în zonă un personaj care traduce foarte concret tendinţa noii societăţi: „Scoală-te tu, să mă aşez eu". Acel personaj era responsabilul de stradă. El dădea sugestii cînd se făceau listele de case ce urmau să fie naţionalizate. Am nişte prieteni la Sinaia pe care, deşi erau proprietarii unei clădiri cu şapte apartamente, nu i-a deranjat nimeni niciodată, au vîndut apartament cu apartament în linişte, chiar şi în timpul socialismului. Probabil, responsabilul lor de stradă nu i-a avut în vedere. Noi, după ce ne-a naţionalizat, am mai stat cam vreun an în casă, chiriaşi la stat. Ei bine, responsabilul de stradă, acela care probabil ne şi pusese pe listă, se înfiinţa la noi, cam pe la prînz, pe la unu-două, şi zicea „am venit să mă odihnesc". „De ce aici?", întreba mama. „Păi acuma asta nu-i casa noastră, a poporului?" Se ducea în sufragerie, unde era o canapea lîngă fereastră, se lungea cu fundul la noi şi trăgea un pui de somn! Pleca odihnit. Era foarte încîntat de figura făcută.

Opinii de proprietar din 1965
(comunicate de doamna B.)

Norocul nostru a fost că omul care avea terenul aici a fost obligat să-şi facă o casă ca lumea, fiindcă el îşi ridicase la început o construcţie modestă, acoperită cu carton gudronat, ceva care semăna cu o bucătărie de vară de mahala. Erau presiuni: cum să rămînă aşa ceva pe o stradă din Primăverii? A vîndut, şi noi am putut să facem o supraetajare. Dar aici apare altceva în legătură cu acest lucru. Era vorba de dreptul de a locui în cartier, trebuia o aprobare. În '63 am înaintat pentru asta cerere la Ministerul Afacerilor Interne, însă n-am primit acordul; a făcut soţul meu audienţe, a umblat mult, fiindcă deja acontasem terenul, dar nu puteam întocmi actele, că nu era voie să stea oricine aici, indiferent că-şi ridica locuinţa pe banii lui. „Nu băgăm pe oricine în cartier" – ăsta era răspunsul. După ce am fost pesemne cercetaţi un timp, pînă la urmă am reuşit. Apartamentul a fost gata în 1965. Dar acoperiş n-am avut voie să punem, să-i facem denivelări, forme frumoase, după gustul nostru. Condiţia a fost: casa să aibă terasă plată. Ni s-a spus că acest lucru este impus din cauză de economie de material. Poate că erau şi alte motive care nu ni s-au spus. Fiindcă, deşi stau de atîta vreme aici, să ştiţi că n-a dispărut sentimentul de dinainte: e şi un mister al locului, care rămîne în amănuntele de care-ţi aminteşti, e şi o oarecare frică – şi mă întreb de ce? Mă plimbam, de exemplu, cu bărbatul meu spre lacuri, şi ne uitam la case: treceam pe lîngă unele cu jaluzelele mereu trase şi comentam între noi că aici trebuie să fie locuinţe secrete, ori că aici poate că-i ţin pe unii „la păstrare". Plutea un aer de secret în jurul lor. După Revoluţie cînd s-a aflat cine mai stătea pe aici şi cu ce se ocupau unii, o parte din presupunerile noastre de dinainte s-au confirmat. Probabil fiindcă la toate casele ocupate de securişti lucrase acelaşi trust de construcţii – gen Gospodăria de partid – toate obloanele de lemn erau colorate la fel, într-un bej-gălbui care le distingea, ca printr-un semn de recunoaştere. Posibil să şi greşesc pentru că nu prea-mi cunoşteam vecinii; dacă nu făceai parte dintre ei nu se stabileau uşor relaţii. Acuma, mai intră în vorbă, par mai deschişi, dar aici apare altceva legat de acest lucru: cînd iese la lumină ce-au făcut unii dintre ei, cum te comporţi? Eu de multe ori m-am gîndit la asta.

Evenimente de familie, sărbători, culori
(aici intervine personajul C.)

„Dom'ne, dacă-i vorba de Perimetru, nu putem discuta de schimbări mari. Da, în 10 ani, cartierul s-a schimbat. Nu cine ştie ce însă. S-a mutat cine s-a mutat, că a fost scos, că s-a dus singur, nu contează, problema e dacă s-a schimbat atmosfera. Şi da, şi nu. Sînt clădiri noi, bun, sînt blocuri cu termopan, cu aluminiu, perfect, au apărut culori noi, albul de faţadă, alb-alb-strălucitor, făcut cu praf de marmoră, ceea ce dă foarte bine în peisaj. Nimic de zis. După părerea mea e o altă monotonie. Întîi au fost vilele cu aspect gri, fostele case de la Gaz şi Electricitate, pe urmă au apărut blocurile „de partid", cu faţade pastel sau acoperite cu plăcuţe mici de ceramică şi cu gard orb care trecea de un stat de om – dar aici intervenea o şmecherie: se puneau din loc în loc patru-cinci plăcuţe de ceramică să pară o deschidere în zidul masiv, însă tot ascuns rămînea totul. Apoi s-au ridicat clădirile de azi, cu marmoră pînă şi la garduri. Altă monotonie, de tranziţie. E drept, a mai scăzut înălţimea împrejmuirii, ca să se vadă aspectul vilelor noi. Dar au dispărut spaţiile verzi. Casele se înghesuie acum una în alta. Vecinătăţile se ignoră, lîngă o clădire veche, echilibrată, răsare un tur foarte lucios, cam nelalocul lui. Dar chiar în ultimii ani, tot nu apare o atmosferă de vecinătate, după părerea mea. Această atmosferă cine-o dă? Viaţa, evenimentele de familie, sărbătorile. Înainte nu se putea. Lumea de aici proceda ferit, făcea nunţile şi botezurile mai mult prin provincie, dacă se ducea la biserică. De cînd stau eu aici în cartier ştiţi care a fost primul vecin despre care am ştiut că a murit, în afară de cei de care aflam din ziar? Nu mult înainte de revoluţie a decedat inginerul Prişcu, un mare hidrotehnician, toată viaţa a proiectat baraje. Era şi prof. univ. L-au dus la mînăstirea Caşin, l-au regretat vecinii, s-a ştiut că în casa lui e doliu. Sărbătorile, tot aşa, treceau aproape neobservate. Pînă pe la începutul anilor '60 era şi-o-ntreagă poveste cu „pomul de iarnă". Mai ales dacă era vorba de ştabi mai mici, cred că unii dintre ei cumpărau cîte doi brazi. Unul era ţinut la vedere, pe balcon, pînă în ajun de Anul Nou, să se ştie că ei nu fac „pom de Crăciun". Dar eu aş zice că aveau şi altul, în casă, ferit, pus pe un perete fără ferestre, ca să nu se observe luminile. Nu ştiu sută la sută că nu prea intram unii în casa altora. Colindători nu veneau. Nici popa cu botezul. Acuma colindătorii îndrăznesc, mai suie prin unele vile. Mai suiau, mai bine zis, fiindcă astăzi aproape toate au interfon sau încuie uşile devreme. Ce n-am avut noi în cartier, pînă în anii din urmă, au fost vagabonzii, ţiganii; nu-i lăsa miliţia, care legitima pe orice om necunoscut nimerit pe-aici. Azi vin cu căruţele pline de gunoaie şi le răstoarnă prin părculeţele care au mai rămas. Nici aşa nu-i bine. O fi libertate, dar e nevoie şi de bun-simţ. Sigur, ceva s-a schimbat. Nu mai vezi la intrarea în vile, deasupra uşilor, coarne de cerb sau păsări împăiate. Asta era un semn că un vecin sau altul urcă pe scara socială: pe lîngă cîine lup aveau şi cîine de vînătoare. Pe urmă copiii lor şi-au luat cîini de plimbare: *dalmaţieni, dobermani, baseţi.* Acuma noii ajunşi în cartier sau care şi-au făcut case pe-aici ţin cîini *husky* sau *dogi* de talie mare, foarte arătoşi. Există şi cîini ai nimănui, dar umblă în grup. Păzesc casele unde li se dă de mîncare. O vecină mai inventivă le zice „extra cîini". Dar pe proprietarii cîinilor de casă şi de rasă tot nu-i vezi: zboară cu maşinile, jeep-uri, în special. După maşină, nu deduci cine ar putea fi. Înainte, lumea importantă din Primăverii avea Volgi sau Dacii negre, cu număr mic, 1B. Cine conducea Trabant pe-aici era privit ca un nonconformist."

Amintiri din copilării diferite şi semne de viitor
(interviu cu doamnele A şi B)

Copilărind în vecinătatea acestui cartier, ce amintiri aveţi despre atmosfera zonei?

Dna A: Cînd am început să am eu amintiri, în mijlocul pieţei de Gaulle, la „nasture", cum zic florăresele de la metrou sau la „aspirină", cum îi spun şoferii monumentului din centrul pieţii...

Dna B: Dar nu-i spune aşa, dragă, îi spune la „prescure", că asta reprezintă, e un monument cu sens religios declarat.

Dna A: N-am ştiut. Ei bine, în centrul actualei pieţe se ridica un fel de movilă şi acolo era o cîrciumă unde ciobanii beau aldămaşul, cînd vindeau sau cumpărau oi. Eu plecam cu guvernanta nemţoaică şi o liotă de verişori de-ai mei la Bordei, unde era pădure în toată regula, la picnic: alergam, ne jucam, pe urmă scoteam din coşul împletit sandviciurile cu pîine cu unt, cu ce o fi mai fost şi întindeam masa pe iarbă. Iarna, cam prin locul casei unde stau acum, făceam patinaj. Nemţoaica noastră mergea în frunte, cu patinele pe umăr şi cu mătura cu coadă, să cureţe ochiurile de apă îngheţată.

Ce jocuri jucau/joacă astăzi copiii din Primăverii?

Dna B: Din ce-am observat eu, numai cei care nu aparţineau fostei protipendade din zonă se jucau în grup: badminton, băteau mingea sau se întreceau pe-o scîndură cu role, în viteză. Pe copiii personajelor importante nici nu-i vedeai: ori stăteau în curte, ori îi lua maşina şi-i ducea la Snagov sau în altă parte. De altfel, atmosfera de secret îi cuprindea şi pe ei; nici copiii n-aveau voie să spună ce-i pe acasă, nici unii, nici alţii. O nepoţică de-a mea care a stat o vreme la mine îmi spune odată o întîmplare de la şcoală: fetiţa unui activist sau securist, în orice caz grad mic, care nu stătea în cartier şi deci nu era foarte instruită să tacă, o întreabă într-o zi: „tu ştii rugăciuni?". „Nu ştiu", zice nepoată-mea, deşi era catehizată, şi acasă se ruga zilnic. „Pe mine m-a învăţat bunica, tata habar n-are de asta. Şi să ştii tu: Dumnezeu există. Tovarăşa învăţătoare spune că nu, dar tot ea zice: «să vă ferească Dumnezeu să veniţi mîine tot fără bloc de desen»". Nepoată-mea s-a ţinut, n-a comentat nimic. Mie îmi pare rău că şi acum a rămas duplicitară în unele chestiuni.

Dna A: Şi nepotul meu a făcut cîteva clase înainte de revoluţie la şcoala din cartier, acum îi zice Jean Monnet. În clasa paralelă C – unde mergeau cei neimportanţi. La A intrau copiii celor din CPEex, ai miniştrilor, ai marilor activişti, la B, ai activiştilor de rang mediu, ai fotbaliştilor, ai oamenilor cu rang ce merita oarecare consideraţie. Pînă la revoluţie panoul de onoare era foarte instructiv în ce priveşte ierarhia şi învăţarea regulilor ei de la cea mai fragedă vîrstă. Se afla afişată acolo o fotografie color mare, a nepotului lui Ceauşescu, elev în clasele inferioare, care era mediocru. Venea apoi o poză color mai mică, a fiicei sau a nepoatei prim-ministrului de atunci. După aia urmau premianţii, cu fotografii mici, alb-negru, la rînd. Copiii de azi din cartier nu ştiu cum sînt: nu prea se văd. Presupun că vor trăi într-o zonă deschisă, normalizată prin aglomerare. Încet-încet aura Perimetrului va pierde din strălucirea exclusivă. Altele, deja, au început să fie cartierele selecte ale viitorului.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

● Anul VII ● Nr. 357 ● 10 - 16 decembrie 1999 ●

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Iaromira POPOVICI
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VII
nr. 358
17-23 decembrie 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Două cinicinale de tranziţie

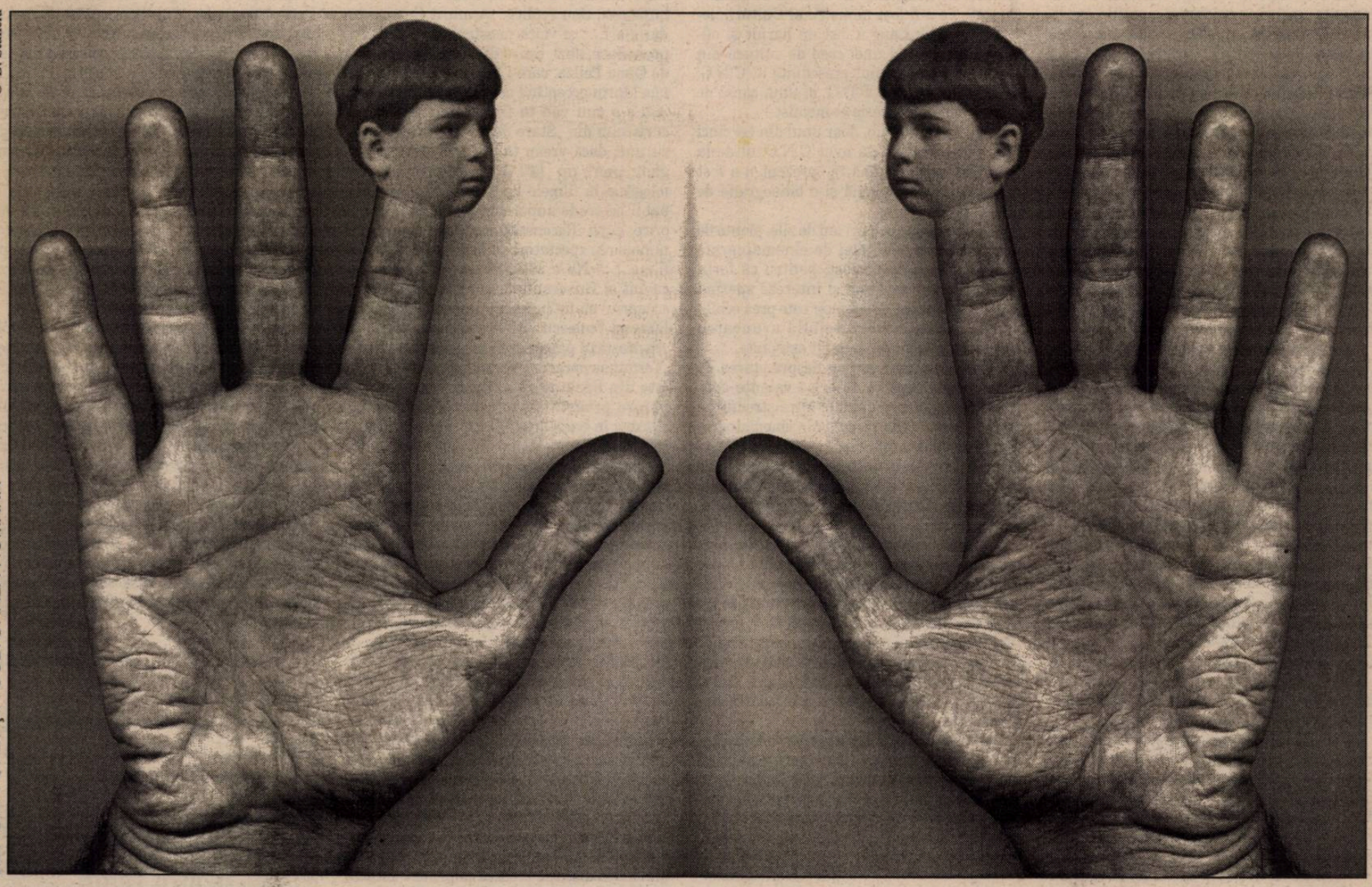

© D. Stanciu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Florin ABRAHAM, Ioan BUDURA, Dana CEUŞESCU, Radu FILIPESCU, Ion Bogdan LEFTER, H.-R. PATAPIEVICI, Doina POPESCU, Cristian PREDA

– convorbiri cu Marina CONSTANTINESCU, Florin IARU, Cătălin TRANDAFIRESCU –

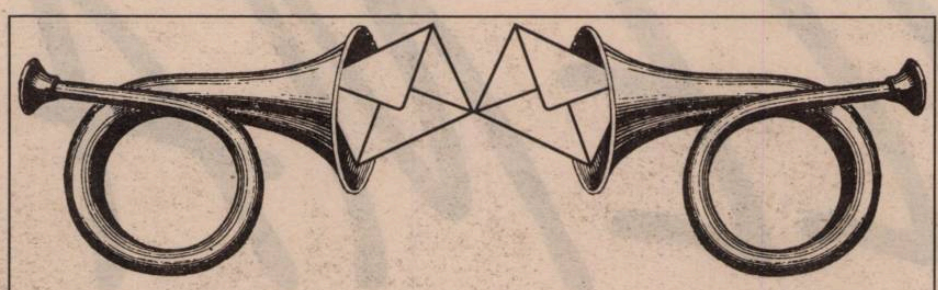

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 353: *„Filmul – a şaptea artă la căruţă“*

...pe cale să devină car mortuar

Incluzînd în partea tematică a nr. 353 un subiect incitant şi semnături în majoritatea lor prestigioase din domeniul activităţii cinematografice de la noi, *Dilema* a oferit cititorilor săi, şi îndeosebi cineaştilor şi cinefililor, un adevărat regal publicistic.

În ceea ce mă priveşte, în virtutea celor aproape 20 de ani încheiaţi nu chiar de mult, ca producător de film, ultimii 5 dublaţi fiind de ţinerea unui curs de „management cinematografic“ la o facultate de profil a unei universităţi bucureştene, resorturi interioare instalate temeinic în conştiinţa şi afectivitatea mea mi-au dat ghes să mă înscriu, *in spe*, pe lista „musafirilor nepoftiţi“ şi, oricum, *post factum*, a luărilor de cuvînt.

În convergenţa aproape unanimă a unui lamento uneori înduioşător, opiniile exprimate conturează, nu fără temei, un fel de panegiric la catafalcul, prefigurat poate, încă prematur, al filmului românesc. Tonul „bocetelor“ l-au dat criticii de film şi cu deosebire fostele redactor-şef ale relativ recent sucombatelor reviste de cinema, publicaţii care, în ciuda eforturilor mai mult decît remarcabile făcute de către cele două incontestabile profesioniste ale lumii filmului, dar şi în pofida rabatului făcut în ultmii ani laturii comerciale (can-can-uri şi alte informaţii de culise, postere şi integrame etc. care asezonează publicaţiile de tip magazin, abundente peste măsură pe piaţa românească), au îndepărtat tot mai mult revistele cu pricina de modelul tutelar evocat în continuare cu nostalgie.

(...) Asemenea fenomene ţin însă de simptomatica stării critice a cinematografiei româneşti şi nu de cauzalitatea ei. Adevăratele tare letale ale acestui domeniu îşi au sorgintea în situaţia generală nesatisfăcătoare a evoluţiei social-economice post-decembriste, în deteriorarea continuă a nivelului de trai, în contextul cărora tot ceea ce ţine de cultură şi artă apare în ochii guvernanţilor, şi nu numai, ca un lux de neimaginat în comparaţie cu nevoile cărora le dau glas (şi uneori contondenţă) masele scoase în stradă de spectrul sărăciei, dar şi de veleităţile electorale ale liderilor sindicali. Starea de calamitate în care au fost aduse creaţia, producţia şi difuzarea filmului românesc trebuie pusă însă, în principal, pe seama confuziei, subiectivismului şi incapacităţii manageriale a celor care, la diferite eşaloane ale deciziei, gestionează treburile cinematografiei noastre.

Preluînd un model conceptual şi organizatoric care a făcut din cinematografia franceză singura dintre cele europene ce a putut face faţă tăvălugului producţiilor venite de peste ocean, conducătorii cinematografiei indigene uită sau, pur şi simplu, nu bagă de seamă următoarele:

1. Centrul Naţional al Cinematografiei din Franţa funcţionează ca departament al Ministerului Culturii şi Comunicaţiilor, prin al cărui buget îi sînt asigurate subvenţiile guvernamentale (à propos, îşi mai aminteşte oare directorul fondator al *Dilemei*, pe atunci proaspăt instalat ministru al Culturii (febr. 1990) că doi producători de film cărora a avut amabilitatea să le acorde o audienţă, aceeaşi doamnă C. Corciovescu şi semnatarul acestor rînduri, i-au cerut să nu cedeze presiunilor autonomiste manifestate cu vehemenţă de un grup de cineaşti dornici să se autoguverneze?). N-a fost să fie atunci, ruptura s-a produs, iar acum, prestaţia actualului ministru al Culturii şi *parti-pris*-urile sale în raport cu cinematografia nu mai pot servi ca argument pentru o eventuală recuperare a acesteia în structurile centrale ale culturii.

2. Legislaţia franceză a domeniului (însumînd 3 volume consistente), ca şi cea germană, de altfel, luată mai de curînd în seamă de cel care pînă acum două săptămîni a condus C.N.C. din Bucureşti, sînt făcute pentru ţări normale, în care legile şi instituţiile puse să vegheze la respectarea lor funcţionează, în care mecenatul cultural este încurajat printr-o reală cointeresare, iar realizatorii, producătorii şi difuzorii filmelor naţionale sînt consideraţi ca unii din principalii făuritori de imagine pentru ţările respective.

(...) 3. Conducerea organismelor franceze răspunzătoare pentru dezvoltarea cinematografiei din ţara lui Lumière este atribuită, după criterii cu totul altele decît cele algoritmice practicate la noi, unor manageri profesionişti, şcoliţi la ENARC (Şcoala naţională de economie şi administraţie) şi nu la IDEC (Institutul de studii superioare cinematografice) şi hîrşiţi în practica gestionării instituţiilor culturale şi de media. (Înainte de a fi fost ministru al Culturii, legendarul Jack Lang a fost un harnic şi eficient animator al unei case de cultură din provincie, iar actualul preşedinte al C.N.C. francez este un fost P.D.G. al unui canal de televiziune, de profesie economist.)

La noi, în schimb, doar unul din cei cinci preşedinţi pe care i-a avut C.N.C.-ul de la constituirea sa şi pînă în prezent n-a fost „aureolat“ de o diplomă şi o bibliografie de creator!

(...) De cel puţin cinci ani de zile, planurile de privatizare a reţelei de cinematografe rămîn în faza de proiect, pentru că forţa grupurilor de presiune şi interese sperînd într-o împroprietărire-chilipir este prea echilibrată pentru a face posibilă aruncarea zarurilor deciziei atît de mult aşteptate.

Ca să nu mai vorbim despre starea de animozitate, lipsită de orice valenţe concurenţiale reale, ce dăinuie între structurile de stat şi unităţile private ale cinematografiei, între cinematografie şi posturile de televiziune, între cele două uniuni profesionale ale cineaştilor, între regizorii şi criticii de film, între „maeştri“ şi tinerii aspiranţi la debut, ş.a.m.d.

Într-un asemenea climat, cu greu s-ar mai putea salva trupul muribund al cinematografiei naţionale, cu atît mai mult cu cît aproape nimic din ceea ce se întreprinde nu depăşeşte acţiunea paleativă, nimeni neîndu-se dispus şi mai ales nedemonstrînd că este apt să reînsufleţească o artă care, nereuşind să-şi onoreze întotdeauna statutul, n-a apucat să devină cu adevărat la noi şi industrie.

Şi totuşi, să nu ne grăbim să intonăm prohodul cîtă vreme – după cum rezultă şi din excelentul număr al *Dilemei* – există nu numai diagnosticieni, ci şi terapeuţi. Dar despre asta poate, cu bunăvoinţa aceleiaşi redacţii, altădată.

Vili AUERBACH

Bucureşti

Nu spectatorul a compromis filmul românesc!

(...) Nu mă aşteptam ca un titlu aşa de inspirat ca „Filmul, a şaptea artă la căruţă“ să sfîrşească aşa de brusc şi ineficient. N-au ieşit în evidenţă decît văicărelile, dar nici o soluţie concretă din partea semnatarilor. Doar nerealista soluţie cu privatizarea sălilor de cinema. Nu pot găsi un exemplu de privatizare în ţara asta după care cetăţeanul să plătească mai puţin! Sau soluţia ca cine a făcut film, tot acela să facă. Nu este clar că filmul românesc este compromis? Nu este clar că nu spectatorul a compromis filmul românesc ci tot aceşti realizatori care au făcut filme şi în „epoca lumină“ şi acum? Tot ei să facă şi în continuare? Daţi cuvîntul celor care s-au zbătut şi înainte şi se zbat şi acum să realizeze filme, dar nu reuşesc din cauza celor care au acaparat abuziv şi pe criterii politice acest domeniu, şi atunci şi acum.

Puteţi sprijini filmul românesc dacă publicaţi părerile spectatorilor, dintre cei 0,3 la sută, cîţi mai intră în cinematografe, pentru a înţelege şi realizatorii noştri de ce filmele lor sînt proaste. Poate înţeleg cei care au produs „Cel mai iubit dintre pămînteni“, de exemplu, de ce au ratat cea mai citită carte a românilor. Ar putea afla şi Stere Gulea, de exemplu, ce i-a plăcut spectatorului la „Iarba verde de acasă“ şi ce nu, de ce „Moromeţii“ la care Marin Preda i-a oferit totul mură-n gură nu a căpătat valoare internaţională, de ce au lipsit la „Vulpe vînător“ (auzi, vulpe, nu vulpea, ce subtil, ce profund!) sau la „Stare de fapt“ (ce pretenţios!). Cîţi bani au adus aceste filme? Ce să-i placă spectatorului la replicile: „Ia o sută de lei şi vino în p... mea!“. Poate vă şochează, pentru că asta a vrut şi regizorul, să şocheze. În lipsă de alte mijloace stilistice, le foloseşte pe cele birjăreşti. Sau replica: „A murit Ceauşescu, dar s-a f...t şi viaţa noastră!“. Replica unei profesoare, auzi, cadru didactic, interpretată de Oana Pellea, care-i face numele de rîs lui nea Marin acceptînd astfel de replici. Mi-e şi silă s-o mai văd în filme! Sau replica securistului din „Stare de fapt“: „Fac ce vreau cu tine, dacă vreau te f..., mă!“ Auzi ce elegant: „mă“, nu „fă“! Acelaşi vocabular este folosit şi în filmele lui Lucian Pintilie. Probabil se crede super-regizor să-şi permită orice, după „Reconstituirea“, dar nu i-a spus nimeni cîţi spectatori au fost la ultimele sale filme. (...) Nu e suficient să fii purtător de cuvînt al Guvernului sau al Preşedinţiei ca scenariul să fie bun. Nu i-a spus nimeni lui Răzvan Popescu cîţi spectatori au fost la „Fantasticul paparazzo“, la „Prea tîrziu“, sau „Terminus paradis“? Că au fost proiecţii anulate din lipsă de spectatori? Nu a aflat ce părere proastă au telespectatorii despre „Război în bucătărie“? Dacă „marele nostru“ Dan Piţa îi pune în gură talentatului actor Ştefan Iordache replici de genul: „Du-te-n p... mă-tii!“, spusă la televizor în „Omul zilei“, în faţa copiilor mei pe care mă străduiesc să-i învăţ să vorbească decent, atunci „tînăra generaţie“ de cineaşti cum să nu folosească: „Azi e nouă, mîine zece, p... mea, armata trece!“, în „E pericolosso sporgersi“, sau expresia „Căcat“ ca metaforă în gura personajelor sale, cum face Nae Caranfil. De ce televiziunea nu înlocuieşte aceste cuvinte cu un „bip“, cum fac americanii, pentru că s-a desfiinţat cenzura? S-a desfiinţat şi bunulsimţ? C.N.A. ce păzeşte? „Artistul“ poate pune orice în „opera“ sa, şi „căcat“, dar televiziunea nu este obligată să-l înghită. Nu este vorba de falsă pudoare. Pe vremea cînd se mai vorbea de cultura cinematografică la televizor, l-am văzut pe criticul D.I. Suchianu, omul care a văzut un milion de filme, cum spunea prezentatorul, şi care a scris o carte: „Cele 50 de funcţii ale cuvîntului în film“. Din discuţie rezulta că printre acestea nu figura şi reproducerea identică a vocabularului din viaţa reală. Se pare că D.I. Suchianu a fost înmormîntat cu cultură ciematografică cu tot!

Cineaştii noştri se vaită de bani. Dar pentru „Triunghiul morţii“ cum au găsit, deşi filmul nu spune nimic? Sau pentru celelalte, nu mai încep enumerarea! Cascadoriile, urmăririle cu maşini şi distrugerea lor, trucajele pe calculator nu sînt accesibile cineaştilor români, costă mult; nu trebuie să-i imităm pe americani, nu-i putem ajunge din urmă în acest sector, dar este un domeniu disponibil: „filmul inteligent“. Dar pentru filme „inteligente“ trebuie scenarii „inteligente“. Trebuie descoperiţi scenarişti noi, cei de pînă acum se pare că nu pot mai mult. Avem actori buni, avem regizori care ştiu meserie, am putea face şi filme bune.

Ştefan CHIRIACESCU

Bd. Primăverii 24, Bucureşti

N. red.: Ţinîndu-ne la distanţă de vehemenţa D-voastră, v-am atrage atenţia că soluţia „filmelor inteligente“ ne aminteşte de reacţia generalului De Gaulle citind pe un parbriz prăfuit aceste cuvinte: „Moarte proştilor!“ Generalul s-a dat cu un pas înapoi şi a exclamat: „Vast program!“.

Rupte din viaţă

Autobuzul Titan(ic)

Am citit cu mare interes grupajul serial despre transportul în comun din numerele trecute; tonul vag idilic, oarecum pastelat, nedreptăţeşte starea de fapt reală; o călătorie cu autobuzul (mai puţin cu tramvaiul şi troleibuzul, din motive ce se vor vădi îndată) poate fi mult mai palpitantă decît atît, mai ales pentru fanii acelui gen de filme terminate cu lungi urmăriri motorizate. Portretul autobuzului (la orice vîrstă...) e incomplet fără prezentarea unei situaţii concrete cu care un cunoscut a avut de-a face de două ori în ultimii ani:

De curînd, maşina 178 în care se afla a fost lovită de un alt vehicul; nu grav, din fericire, dar suficient cît să trezească nevoia de dreptate în şofer, care, ca într-un „eastern“ autentic, a pornit într-o hotărîtă urmărire a agresorului; cum acesta nu a avut bunulsimţ să urmeze traseul autobuzului, şoferul nostru i-a făcut o concesie, abandonînd monotonia parcursului şi făcîndu-i părtaşi şi pe călători la o cursă (victorioasă, dacă interesează pe cineva) urmată de revenirea în traseu după un larg ocol.

Acum cîţiva ani, într-o situaţie similară, dar prin Titan, autobuzul a urmărit furgoneta adversară într-o manieră furibundă, cu manevre ţinînd de cascadorie, pînă cînd şoferul şi-a dat seama că pasagerii azvîrliţi de colo-colo nu-i împărtăşeau spiritul justiţiar şi reprezentau de fapt un balast, drept pentru care i-a abandonat undeva la marginea oraşului (pierzînd minute preţioase!) şi a dispărut în zare, în afara Bucureştiului; şi astăzi mă mai întreb cîteodată care a fost deznodămîntul cursei... şi mă gîndesc ce compensaţie s-ar putea oferi conducătorilor acelor vehicule legate inexorabil de şine sau trolee, frustraţi pînă şi de mărunta plăcere a depăşirii unui coleg...

Cristina ROTARU

Acest număr a apărut cu sprijinul Fundaţiei pentru o Societate Deschisă.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Anul 2000**
- **Valorile familiei**
- **Catastrofa la români**
- **Talentul care manipulează**
- **Naţionalismul de toate zilele**

Evenimentul şi succesul

Decizia Uniunii Europene de a include alte şase ţări, între care şi România, în procesul negocierii candidaturilor la aderare a fost prezentată la Bucureşti ca un „succes românesc". Politicienii, mai ales, au regăsit parcă spontan bucuria declaraţiilor festiviste şi pompoase, făcute cu torsul bombat şi vocea modulată după criteriile recitalurilor patriotice gen „Cîntarea României". Li s-a adăugat şi un impresionant cor mediatic, de parcă optimismul de serviciu n-ar fi la fel de detestabil indiferent de regimul presei.

În realitate, hotărîrea anunţată la Helsinki fusese aprobată mai înainte, în cursul lucrărilor pregătitoare ale Consiliului Europei, şi nu a fost o surpriză: de aceea nici nu au fost dezbateri în această privinţă. În al doilea rînd, nu „meritele" sau „performanţele" celor şase ţări au determinat includerea lor în procesul de negociere pentru aderare, ci schimbarea strategiei Uniunii Europene. Din anumite raţiuni, cîtuşi de puţin secrete, s-a renunţat la sistemul selectiv al *valurilor* (în martie 1988 fusese admis la negocieri un prim val, format din Estonia, Ungaria, Polonia, Republica Cehă, Slovenia şi Cipru), acum toate ţările candidate fiind puse, teoretic, pe picior de egalitate. Două sînt principalele explicaţii ale acestei schimbări. Unele dintre statele admise la negocieri în primul val au înregistrat un anumit recul, în vreme ce altele, rămase atunci în aşteptarea includerii într-un incert viitor al doilea val, au făcut progrese sensibile şi se situează astăzi la un nivel cel puţin egal cu unele dintre fostele „premiante". Apoi, războiul din Iugoslavia (sau, pentru cine preferă eufemismele, din Kosovo), a obligat Uniunea Europeană să-şi redefinească proiectele şi priorităţile. Cea mai importantă decizie luată la Helsinki este cea referitoare la sistemul de apărare comună, nicidecum cea care priveşte lărgirea Uniunii. S-a hotărît astfel ca Uniunea să-şi asigure mijloacele pentru a putea mobiliza o forţă echivalentă cu un corp de armată, adică aproximativ 50-60 de mii de oameni, forţă ce urmează să fie gata în 2003. În aceeaşi ordine de preocupări, la Helsinki s-a decis şi crearea a trei organisme permanente de decizie militară comunitară – un comitet politic şi de securitate, un comitet militar şi un stat major militar. Uniunea Europeană îşi afirmă astfel în mod evident intenţia de a fi de sine stătătoare pe plan militar, intenţie ce nu este, desigur, fără legătură cu războiul din Iugoslavia, unde Statele Unite, prin intermediul NATO, au avut o întîietate absolută şi incontestabilă. Referirile la războiul din Iugoslavia şi la includerea României şi Bulgariei în procesul de negociere a adeziunii au de aceea un alt sens decît cel atribuit la Bucureşti: nu e vorba atît de „răsplătirea" atitudinii pro-NATO a acestor două ţări în timpul războiului din Iugoslavia, cît mai degrabă de securizarea unei zone a cărei turbulenţă potenţială ameninţă stabilitatea europeană. De aceea s-au şi făcut atîtea eforturi diplomatice pentru găsirea unei soluţii în privinţa admiterii Turciei la negocierile de aderare: în documentul de la Helsinki privind lărgirea Uniunii, singurele accente speciale se referă la Turcia. Iar pentru că autorităţile turce păreau reticente faţă de formulările din declaraţie, la Ankara a fost trimis în regim de urgenţă un comando diplomatic alcătuit din Javier Solana, înaltul reprezentant al Uniunii pentru politica externă şi de securitate comună, Günter Verheugen, comisarul european pentru extindere şi un reprezentant al preşedinţiei finlandeze. Iar pentru a li se pregăti acestora terenul, cancelarul german Gerhard Schroder i-a telefonat premierului Bulent Ecevit, preşedintele francez Jacques Chirac preşedintelui Suleyman Demirel, iar Pierre Moscovici ministrul francez pentru afacerile europene, lui Ismail Cem, ministrul turc de Externe. Încît, dacă se poate vorbi de „succesul" vreunei ţări la Helsinki, atunci numai Turcia l-a avut.

Pentru România această includere este un eveniment, chiar un mare eveniment, dar nu şi neapărat un succes. Este ca şi cum s-ar schimba regulamentul de promovare într-o divizie superioară din campionatul de fotbal: nu mai intra primele clasate din divizia inferioară, intră – în mod excepţional – *toate* echipele aspirante. Se pot ele, însă, lăuda cu ... *succesul?!*

Mircea IORGULESCU

Partidul în toate

Regimul politic românesc creat prin Constituţia din 1991 se caracterizează prin balansarea puterii reale între Guvern, Parlament şi Preşedinţie în funcţie de context; mai concret spus, în funcţie de cît de mare este puterea preşedintelui în propria formaţiune politică. Ion Iliescu a fost un preşedinte puternic, un părinte-tătuc al FSN-FDSN-PDSR. După 1996, a fost ales un preşedinte fără susţinere partinică puternică. Relaţiile de putere s-au contrabalansat spre formaţiunile politice, multe şi fiecare conduse de baronii proprii. Partidul ca grup format pentru a susţine o persoană a fost înlocuit de partidele care ridică persoana, dar o şi poate doborî. Deşi Preşedinţia şi Guvernul sînt exercitanţii direcţi ai autorităţii, în fapt, puterea revine unei fantomatice „coaliţii", termen instalat în dicţionarul nostru politic după 1996.

Victor Ciorbea a fost marele eşec personal al lui Emil Constantinescu. Cu o oarecare popularitate în urma alegerilor locale din Bucurerşti, fostul lider sindical a intrat în politică fără legitimitate şi susţinere de partid, ca şi Emil Constantinescu, fiind pionul prin care acesta din urmă a încercat să-i ţină în frîu pe baronii partidelor. Căderea lui Ciorbea şi mazilirea lui ulterioară au însemnat victoria deplină a partidelor şi instalarea în ultimii doi ani a partidocraţiei în România. Radu Vasile, deşi ulterior s-a comportat diferit, a fost omul partidului, omul pe care *partidul* îl antrena încă de dinainte de 1996 să fie prim-ministru. Partidul însă s-a dezis de el. Viaţa din interiorul PNŢCD seamănă cu scena politică a unui stat sud-american: rebelii sau puciştii complotează împotriva celor care se înfruptă din putere, îi dau jos şi apoi sînt atacaţi de aceştia, care devin la rîndul lor potenţiali pucişti. Potentaţii guvernării Ciorbea (miniştrii Ciumara, Spineanu, Opriş) au devenit excluşii guvernării Radu Vasile. Rămîne de văzut dacă logica puciului se va aplica la infinit sau dacă PNŢCD se va rupe, lucru asupra căruia nici Radu Vasile nu s-a hotărît. Oricum, este partidul cel mai blamat şi identificat în cea mai mare măsură cu guvernarea; este învinovăţit şi de declanşarea acestei crize, pentru care nu mai poate da vina pe democraţi. Chiar dacă îşi doreşte schimbarea guvernului, populaţia doreşte evitarea crizelor. Una dintre cauzele prăbuşirii puterii în sondaje este sentimentul populaţiei că guvernul nu a fost capabil să gestioneze diferitele crize, de la mineriadă la criza căldurii, care au apărut. Criza de acum nu are un manipulator puternic, este clar pentru toată lumea. „Puciştii" şi complicii lor nu au fost siguri de victorie, au avut alt plan, care nu avea în vedere încăpăţînarea lui Radu Vasile.

În comunicatul de la Cotroceni, preşedintele doar „constată o situaţie de blocaj". Pentru a nu fi considerat iniţiator al crizei, Constantinescu neagă implicarea, dar pierde totodată şansa de a apărea în faţa electoratului ca omul puternic şi hotărît care îl demite pe incapabilul Vasile, cel care a sărăcit ţara. Exista o şansă de blamare a acestuia pentru tot ce îi nemulţumea pe oameni şi de dezvinovăţire a preşedintelui, o nouă şansă în sondaje. Dacă la Cotroceni s-a evitat dezvăluirea implicării, ceilalţi actori, de la Radu Vasile la PD şi PDSR, l-au desemnat foarte clar pe preşedinte drept, cel puţin, coautor al „jocului între coaliţie şi Cotroceni" cum s-a exprimat Adrian Năstase. Este o nouă încercare a Preşedinţiei de a contrabalansa puterea reală dinspre partide spre Cotroceni. „Puciştii" şi Constantinescu s-au folosit unii de alţii, dar preşedintele a avut de cîştigat doar în plan simbolic, le-a demonstrat puciştilor că doar la semnalul său au putut cîştiga. Dar puterea reală nu se va muta. Preşedintele va fi tutorele moral şi, mai cu seamă, electoral al guvernului următor, pe care însă nu îl va putea controla în măsura pe care şi-ar dori-o.

În toată această nebunie s-a făcut apel la opinia publică. De ce? Ce rol pot avea cetăţenii într-o partidocraţie? Apelul lansat de Radu Vasile nu a sensibilizat pe nimeni, ba chiar a arătat adversarilor măsura disperării. Iar lumea reală a rămas aceeaşi: greva ceferiştilor a fost doar suspendată.

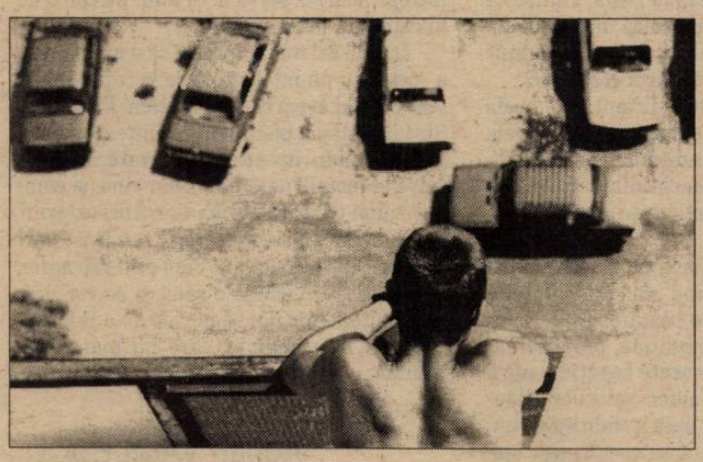

© F. Bobu

Cristian GHINEA

Bingo contra Remeş

Zilele trecute am provocat, fără să vreau, o mică dramă în familie. Supărat de „dezordinea" din bucătărie, unde se adunaseră tot felul de ambalaje goale, plicuri şi hîrtiuţe, mi-am suflecat mînecile şi am aruncat totul la gunoi. Doar seara am aflat, în suspinele disperate ale lui fi'meu, că tocmai aruncasem pe fereastră şansa noastră de mai bine: zeci de „cupoane" de participare la diverse concursuri!

Ce să spun: ţara e-n bingo şi eu fac ordine în bucătărie!

Un cortegiu de imagini a început să mi se perinde brusc înaintea ochilor: cozi ca-n „vremurile bune", de data aceasta pentru a completa cartonaşele fermecate, oameni nu chiar nevoiaşi dezlipind etichete de pe sticle aruncate pe stradă, reclame peste reclame explicîndu-ţi că e suficient să bei, să mănînci şi să speli rufe pentru a cîştiga tot ce ţi-ai visat (sau nu) etc. Şi, plutind peste toate, Verbul originar: *te uiţi şi cîştigi!*

Îmi trec apoi prin minte şi „explicaţiile" pe care le dau, de regulă, cei care au tot jucat dar, inexplicabil, nu au cîştigat: *românu' s-a dezobişnuit să mai muncească, vrea să-i pice de-a gata!* sau *cu sărăcia asta, ce să facă şi omu', încearcă şi el...*

Îmi dau apoi seama că nimeni, din cîte ştiu eu, nu a studiat acest fenomen: sociologii noştri au şi ei „jocurile" lor. Alţii însă, în alte vremuri şi mai ales în alte locuri, şi-au pus serios această problemă: de ce înfloresc jocurile de noroc în mod deosebit în anumite societăţi sau în anumite epoci? Astfel, de pildă, într-un studiu clasic de prin anii '50, Roberts a ajuns la concluzia, studiind cîteva sute de societăţi „arhaice", că jocurile de noroc sînt legate, statistic, de caracterul imprevizibil, binevoitor sau răuvoitor, al divinităţilor care determină viaţa muritorilor de rînd în societăţile respective. A provoca hazardul prin joc devenea astfel revanşa simbolică a acestor muritori, care, din obiecte pasive ale „jocului divin", deveneau, pentru o clipă, subiecţi activi ai destinului.

Istoricii confirmă şi ei, în felul lor, această relaţie. Se pare, astfel, că în Europa jocurile de noroc au cunoscut o înflorire maximă în perioada tulbure a Evului Mediu, cînd lumea s-a umplut de acele *scholae decidorum*, adevărate „academii ale jocurilor de zaruri". Pe de altă parte, nu este lipsit de semnificaţie faptul că instituţia autoritară a bisericii a fost totdeauna împotriva jocurilor de noroc, de la Conciliul de la Mayence, care a hotărît excomunicarea celor ce practică jocurile de noroc, la Ludovic cel Sfînt, care a interzis fabricarea zarurilor. Pe scurt, s-ar zice că ceea ce hrăneşte jocurile de noroc, ca fenomen de masă, nu este atît **sărăcia**, cît **nesiguranţa**, nu atît impozitele zeului Remeş (nu vă supăraţi, domnule Remeş, sînteţi doar un simbol!), cît caracterului lor imprevizibil. Cu cît o societate ştie mai puţin ce-i va aduce ziua de mîine, cu atît mai mult va dezvolta ritualuri de ademenire a sorţii. Jocurile de noroc sînt unul dintre acestea.

Din aceeaşi perspectivă, există însă şi o veste bună: cum nici unuia dintre oamenilor noştri politici nu i-a trecut prin minte să interzică bingo, înseamnă că trăim, ce-i drept, într-o societate nesigură, dar nu şi autoritară!

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Politica externă şi politica internă (I)

Una dintre cele mai interesante teme de reflecţie mi se pare a fi relaţia dintre politica externă şi politica internă a unui stat. De cîte ori deschid acest subiect, toţi interlocutorii citează fraza celebră a unui mare ministru de Externe român: „Daţi-mi o politică internă bună şi vă voi da o politică externă bună". Acest adevăr are un sens general. Ca guvernant, nu poţi să te comporţi în afară altfel decît te comporţi în interior. Cred că cele mai elocvente exemple sînt dictaturile care toate, fără excepţie, au promovat o politică externă la fel de rigidă şi agresivă precum le-a fost politica internă. Nu este greu de remarcat că principalii inamici ai echilibrului şi ordinii juste internaţionale au fost dictatorii. În opoziţie, regimurile democratice, statele de drept au acţionat în exterior pe baza aceluiaşi spirit care le fundamenta în interior. Aceasta este regula generală. Însă, ea este serios nuanţată de faptul că linia de forţă a oricărei politici externe este promovarea interesului naţional. Cu alte cuvinte, poate mai mult decît politica internă, acţiunea externă a unui stat este marcată de pragmatism.

Un diplomat pensionar mi-a povestit cu cîţiva ani în urmă că, la mijlocul anilor '70, aflat în misiune la Londra, a discutat cu un coleg al său britanic asupra principiilor politicii externe ale ţărilor pe care, fiecare, le reprezentau. Diplomatul român a vorbit, ca la carte, despre principiul neamestecului în treburile interne ale altui stat, despre egalitatea suverană a tuturor statelor lumii şi despre dreptul tuturor popoarelor la autodeterminare, neuitînd să adauge că promovarea acestor principii va duce la victoria deplină a socialismului în lume. După ce a rostit cu înflăcărare profesională tot ceea ce susţinea atunci Bucureştiul, omul nostru l-a întrebat pe britanic despre principiile politicii externe ale statului său. După ce şi-a exprimat uimirea cu privire la numărul şi grandoarea principiilor politicii externe româneşti, diplomatul britanic a spus, sec, că politica externă a Marii Britanii are la bază un singur principiu şi anume interesul statului britanic. Povestea mi se pare plină de învăţăminte. Întîi, pentru că marchează diferenţa dintre politica externă şi propagandă. Astăzi ştim că, în epoca comunistă, diplomaţia noastră a fost, mai ales, un aparat de propagandă. A doua concluzie pe care o putem formula din discuţia sus evocată este că interesul naţional trebuie ridicat la rang de principiu. Principiile dreptului şi practicii internaţionale vor impune doar forma în care este promovat interesul naţional.

Pentru a promova interesul naţional, cred că prima calitate pe care trebuie să o dobîndească un stat este **credibilitatea**. Adică, între ceea ce spune şi ceea ce face trebuie să existe deplină concordanţă. România a pierdut în anii dictaturii comuniste orice urmă de credibilitate şi face acum serioase eforturi de recuperare. Credibilitatea unui stat în plan internaţional se construieşte, cred, prin două mijloace. Primul şi poate cel mai important este tipul de relaţie pe care statul îl dezvoltă cu propriii cetăţeni. Este vorba, deci, de politica internă. Acest mijloc presupune continuitate şi stabilitate, decizie fermă şi coerenţă pe termen lung. Al doilea mijloc este tipul de răspuns pe care statul îl produce în faţa crizelor internaţionale. Este, deci, un examen care are loc din cînd în cînd şi care testează congruenţa dintre interesul naţional şi principiile dreptului şi practicii internaţionale. Dacă, de pildă, interesul naţional al unui stat este congruent cu încălcarea drepturilor fundamentale ale omului, examenul de credibilitate este ratat.

Acest al doilea mijloc nu este mai puţin important şi poate salva neîmplinirile unei politici interne neinspirate. De pildă, atitudinea României în cazul crizei din Kosovo a dovedit că interesul nostru naţional, afirmat şi asumat, este orientarea ţării spre Apus. Deşi politica internă românească nu se poate spune că este un succes, această atitudine în politica externă nu a întîrziat să aducă rezultate benefice: nominalizarea ţării noastre în fruntea listei candidaţilor la aderarea la NATO (Washington, aprilie 1999), obţinerea preşedinţiei OSCE pentru anul 2001 (Istanbul, noiembrie 1999) şi invitarea necondiţionată la începerea negocierilor pentru integrarea în UE (Helsinki, decembrie 1999).

Sever VOINESCU

S A T U L

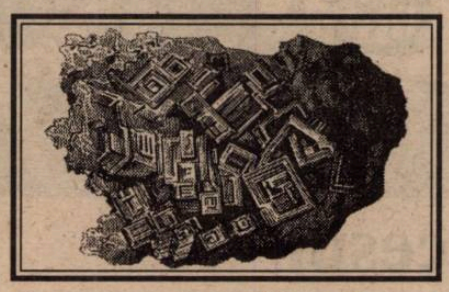

G L O B A L

Batman cu ştiri (compunere)

Era o seară frumoasă de început de iarnă (luni, 13 decembrie). Nu am nici sobă, nici cămin, aşa încît nu puteam auzi lemnele troznind pe foc, dar caloriferul era cald; afară nu ningea nici cu fulgi mari, nici cu fulgi mici şi mijlocii, şi oricum nu ar fi contat: între blocurile din cartierul meu efectul e altul decît în lunca de la Mirceşti. După o zi agitată („zici cultură, zici alergătură!", vorba unui amic), eram numai bun pentru a deveni cu totul apolitic şi pentru a privi, relaxat, un film plin de *suspense* în care binele învinge. M-am aşezat, aşadar, în faţa televizorului („cum ar fi arătat serile lui Alecsandri dacă pe vremea aia ar fi existat televiziunea şi ce pasteluri ar fi scris bardul?", m-am întrebat, prosteşte, pentru o clipă); era *Batman* la PRO TV. La acest capitol al culturii de masă am, datorită fiului meu de şase ani şi jumătate, o bogată cultură: am văzut pe Cartoon Network toate episoadele, ştiu cine e Joker, cine e Alfred, cunosc armele şi maşina superînarmată a personajului, mi-au devenit simpatici chiar şi liliecii. Dar *Batman* „pe viu", cu Jack Nicholson pe post de Joker, era o bună ocazie pentru a-mi completa cultura, devansîndu-l astfel pe fiul meu, care la grădiniţă şi-a alcătuit, împreună cu cîţiva colegi, chiar şi o grupă de intervenţie rapidă „à la Batman" întru prinderea nocturnă a hoţilor. Acum îşi construieşte de zor, din carton, o maşină ultraperformantă. „Al meu eşti", mi-am zis, amintindu-mi că „PRO TV e al tău", şi m-am aşezat comod, hotărît să intru, pentru două ore, în pielea unui cetăţean mediu dintr-o ţară normală, care după o zi de muncă se lasă minţit frumos cu televizorul şi consumă senin o porţie de cultură de masă.

E adevărat, era 13. Dar nu cred că din acest motiv izbucnise criza de guvern şi, oricum, „Ştirile PRO TV" rămăseseră undeva în urmă, filmul începuse, eu intrasem perfect în rol (chiar regretam că nu am în casă o pungă de floricele, pardon, *popcorn)* şi pot să spun că mă simţeam chiar bine. Cînd colo, ce să vezi? Filmul se întrerupe, dar nu pentru obişnuitele reclame (dacă nu-ţi plac, n-ai decît să te duci pînă la bucătărie să bei un pahar cu apă), ci pentru ştiri. De la Guvern, unde Radu Vasile declară că...; apoi de la Cotroceni, unde tocmai se desfăşoară...; apoi iar film, iar întrerupere, iar Joker, iar ştiri... Brusc, îmi aduc aminte de toate ştirile (politice, cum altfel?) care au năvălit, de zece ani încoace, în viaţa noastră de telespectatori de tranziţie: cînd o ceartă în vechiul CPUN, cînd o moţiune de cenzură care trebuia (trebuia?) să fie negreşit transmisă în direct, cînd o mineriadă, cînd un avion rusesc violîndu-ne spaţiul aerian în drum spre Kosovo... Şi uite-aşa, dorinţa mea de a fi, măcar două ceasuri, un bun consumator de *entertainment* e făcută harcea-parcea. Nu vreau să acuz, Doamne fereşte, echipa de reporteri de la PRO TV: ei şi-au făcut meseria, au dovedit că „le pasă", au fost, încă o dată, pe faţă. Numai că, după atîtea întreruperi, mi-am ieşit din rol, am reintrat în tranziţie, şi n-am mai priceput exact dacă Joker are mustaţă sau nu, cine sînt liliecii, de ce Kim Basinger era tocmai reporteriţă (nu puteau să-i găsească altă meserie? că doar e ficţiune!) şi iar m-am întrebat, prosteşte, cum de era bardul de la Mirceşti tulburat, în serile sale, de un fîlfîit de aripă, de-o sanie ori de-un prăpădit de viscol...

Devin dintr-o dată analitic şi îmi amintesc ce scrie în toate manualele de jurnalism despre esenţa mass-media în societatea de consum: *news* şi *entertainment*. Nici „la ei" nu e foarte clară delimitarea dintre ele, de cînd cu avîntul ziarelor populare, „de scandal"; şi „la ei" există o teroare a ştirilor. Mă consolez cu acest gînd şi mă hotărăsc ca, de mîine, să-l ajut pe fiul meu la confecţionarea maşinii ultraperformante din carton. Îi pun şi alarmă.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

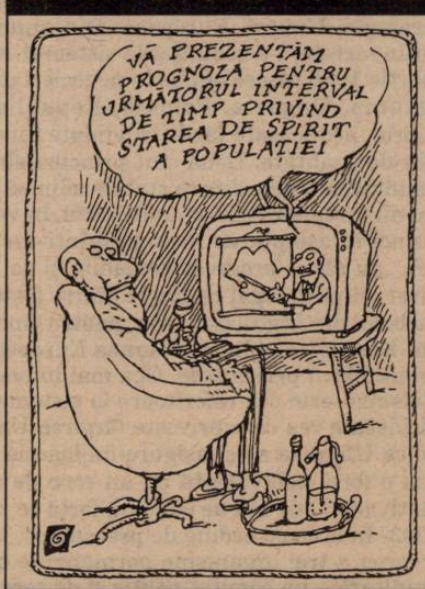

Desen de Ion BARBU

Economie

Ne vom despărţi de iluzii?

În 2000, societatea românească va fi nevoită să se despartă de o meteahnă: mai întîi să consume, apoi să înceapă să împrumute bani pentru a achita diferenţa la nota de plată. Cum am ajuns în această situaţie? După 22 decembrie '89, lucrurile s-au mişcat încet, mult prea încet. În primul rînd din cauza lipsei de dorinţă de a pune bazele unei adevărate concurenţe. Se adaugă şi promovarea unor facilităţi pentru salvarea întreprinderilor nerentabile. Au predominat vechile reflexe, care n-au făcut şi nu fac decît să întîrzie impunerea disciplinei financiare. Şi care n-au oferit şi nu oferă muncitorilor şi managerilor nici un fel de motivaţii. În condiţiile în care au apărut tendinţe de liberalizare economică, au explodat consumurile. Fără însă – aşa cum ar fi fost normal din punct de vedere economic – să fie secondate de liberalizări ale preţurilor şi ale dobînzilor.

Acum ştim că una dintre greşelile fundamentale, de după decembrie '89, a fost liberalizarea consumului înaintea liberalizării producţiei şi a liberalizării preţurilor. Speranţa a fost, atunci, exagerată. Speranţa că într-un an, cel mult în doi, economia românească va ieşi din criză. N-a ieşit. Dimpotrivă, mai rău s-a înfundat.

Iraţionalitatea a devenit evidentă mai ales după desfiinţarea... raţiilor. Aşa ne-am trezit, după beţia consumului pe dolari, că decalajul dramatic între puterea noastră de cumpărare şi posibilităţile industriei româneşti de a acoperi piaţa cu bunuri de consum s-a accentuat. Autonomia acordată întreprinderilor n-a fost nici bine înţeleasă şi nici bine valorificată. An de an, s-au dat asigurări că redresarea nu este prea departe. Eram însă departe de surplusul de competitivitate de care aveam nevoie.

An de an, România a exportat mărfuri şi servicii cu mult sub valoarea importurilor. Puţini s-au întrebat: diferenţa cine o acoperă?

Noi am rămas în urmă şi pentru că avantajele noastre competitive sînt minime, în vreme ce „avantajele comparative"... nu mai constituie avantaje. Trăim într-o lume în care tehnologiile avansate fac să nu mai conteze distanţele pînă la sursele de materii prime.

Forţarea trecerii la adevărul preţurilor, al cursurilor acţiunilor şi banilor, al dobînzilor, în februarie 1997, a însemnat un mare pas înainte. Din nefericire, însă, cu efecte minime în economia reală. Pentru că nu s-a trecut şi la o puternică impulsionare a investiţiilor. Şi nu s-a făcut mai nimic pentru a se trece la adevărul costurilor.

Un model economic eficient este acela care poate să pună în mişcare un sistem complex de mijloace aducătoare de profit. Totul fiind subscris uneia dintre cele mai simple ecuaţii: productivitate + eficienţă = bunăstare.

Acum a venit vremea să ne despărţim de iluzii. Decenii la rînd am cîntărit oţelul ce se aduna pe cap de locuitor. Şi ne mîndream. Numai că, în realitate, produsul intern brut (indicator ce arată bogăţia reală a unei ţări, exprimînd suma valorilor adăugate) creşte nu numai dacă se fabrică strunguri sau oţel, ci şi dacă se construiesc spitale, şcoli, cinematografe, hoteluri, piscine sau săli de jocuri mecanice. Sigur, investiţia în industrie sau în agricultură este absolut necesară. Dar la fel de necesare sînt investiţiile pentru deschideri de noi afaceri în comerţ, în turism, în toate domeniile.

Fără îndoială că România are nevoie de creştere economică. Dar nu de o creştere bolnavă, cum am mai avut, ci de o creştere sănătoasă. Numai o creştere sănătoasă ne-ar asigura prosperitatea rîvnită.

Va fi nevoie de mai mulţi investitori străini, pe care i-am putea atrage prin legi bune şi stabile, printr-un climat economic intern şi prin sisteme optime de valorificare a investiţiilor. Nimic nu-i va atrage, însă, într-o mai mare măsură, decît un bun climat investiţional, asigurat prin valorificarea capitalului naţional. Pentru că investitorul străin se va feri să-şi arunce banii pe un sol în care capitalul naţional nu se simte încurajat să investească. Şi nu investeşte.

Orice activitate economică presupune o succesiune de alegeri: ce se produce, pentru cine, cît, cum, totul subordonat profitului. În întregul sistem economic, de la menaje şi întreprinderi la servicii. Şi totul începînd de la capitalul investit.

Lucrul cel mai grav este că o mare parte a societăţii nu înţelege că de la capitalul de stat nu mai avem ce să aşteptăm. E epuizat. Statul român a pierdut cursa investiţiilor în 1980. Numai investiţiile private mai pot salva economia naţională. Dar cine (şi cum) îi sprijină pe investitorii interni ori externi? Pentru că nu vom avea decît rezolvări parţiale cu măsuri parţiale, cum ar fi relaxarea fiscală. Se va închide o rană şi se vor deschide altele. Aşadar, e nevoie de o reformă radicală în economie, care nu mai poate întîrzia.

Adrian VASILESCU

Povești suprapuse

Unde-s cîntăreții de-altădată?

– episod revoluționar –

Prin toamna lui '89 eram un soi de *disc jokey* la stația de amplificare a complexului studențesc Grozăvești. *Inginerul meu de sunet* era un amic de la matematici, Cristi, o figură epocală, stătuse vreo trei ani în anul doi (sau doi ani în anul trei?), dar stăpînea instalația ca un profesionist. Partea *politică* a emisiunii o făcea un student tot de la *mate*, cu ceva funcții pe linie, dar care, dincolo de orice, avea trei mari calități: era un student eminent, avea o prietenă foarte drăguță și ținea niște prelegeri politice ce n-ar fi convins nici un bou – acum pot spune adevărul: băiatul, perfect paralel cu doctrina, venea și citea la microfon, cinci minute, strict formal, din partea introductivă a unui almanah *Sportul* pe anul 1979 (?), după care noi ăștelalți, cei cu muzica, dădeam bice casetofonului. În teorie, fiecare cameră din cele cinci cămine ale Grozăveștiului avea în dotare cîte un difuzor (îl știți bine, cu carcasa din plastic galben și cu o *fereastră* din pîslă cafenie). O seară pe săptămînă transmiteam *dedicații* pentru colege și colegi, întocmeam un *top* al complexului etc. Pe vremea aceea se purtau, dacă mai țin minte, Black *(Wonderful Life*, sic!), Roxette *(Dressed For Succes)*, ceva Bon Jovi, plus cîte un remember Gazebo *(I Like Chopin)* de inimă albastră...

Bine, dar unde-i disidența?, veți întreba, legitim. Uite că nu e, vă răspund rapid; era, în schimb, o plăcută evadare din real: la facultate, dl Dan Marțian tocmai urma să ne facă membri de partid (ritualul începea în anul II și pînă în anul IV nu scăpa nici unul), iar la stația Grozăveștiului băgam muzică *de dincolo* (timp de ani de zile ascultasem nesmintit emisiunea de sîmbătă la amiază a lui Andrei Voiculescu de la *Europa Liberă*, cu piese din *Top 10 Billboard USA* sau din *Top 40* englez, astfel încît, înainte de a începe un doctorat în istorie, eram de mult docent în *pop-rock*-ul anilor '80 – și țineam tare mult să se vadă lucrul ăsta).

Pînă cînd, într-o seară de octombrie, ne-am pomenit cu el în stație. Pur și simplu. S-a recomandat ca fiind student la „Șt. Gheorghiu"; era tuns corect, avea un trenci cam tip și venea, cică, pentru schimb de experiență. *Bănuiala* am avut-o din prima, mai ales că urma să stea cu noi pînă după *Congres*. În mare, tipul era rezonabil; ne-a întrebat dacă ne poate ajuta cu ceva și (cum ne-a spus că muzică n-are) noi am prins curaj: țin minte, Cristi i-a cerut odată un neon (în stație era o lumină cam chioară, iar la cît fumam noi era un veșnic amurg); peste o săptămînă, *Fănică* (așa-i spuneam în lipsă) chiar a venit cu neonul.

Una peste alta, n-aș avea multe de spus: el venea, stătea într-un fotoliu cît dura emisiunea, mai bîțîia și el din picior la vreun cîntec, îmbățoșat în costum și altfel foarte discret. Noi obișnuiam, printre muzici, să mai citim și cîte o poantă – total inofensive, cu atît mai mult cu cît proveneau din același terfelit almanah *Sportul*. Și de la o asemenea poantă păstrez singurul suvenir major cu *Fănică*: ce m-o fi găsit pe mine, într-o seară, să citesc o anecdotă cu Ludovic al XIV-lea!; la care el a devenit atent și m-a întrebat, complice: *da' nu te gîndești că se poate interpreta?* N-are rost să mint: n-o făcusem intenționat; peste vreo două zile urma să înceapă Congresul al XIV-lea al PCR, dar numai la asta nu mă gîndisem.

A trecut noiembrie, a trecut congresul, a trecut și decembrie. A trecut și revoluția. Au trecut anii. *Fănică* a lucrat o vreme într-un radio (!), iar acum lucrează într-o televiziune; cînd l-am văzut transmițînd de la un festival de muzică ușoară, m-a umflat rîsul – dar m-a calmat o nostalgie, stranie.

Efectiv, numele nu contează în această poveste, cu atît mai mult cu cît realmente cred în dreptul oricărui semen la cea de-a doua șansă. Doar uneori îmi mai spun că, într-adevăr, lumea e a lor: a celor care știu că totul – dar totul! – se poate interpreta.

Adrian CIOROIANU

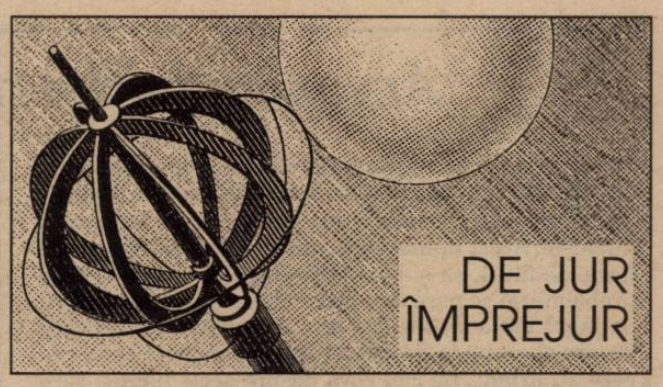

Doliul

Moartea președintelui croat, Franjo Tudjman, a fost un moment de solidaritate pentru mulțimile venite să exprime, prin prezența lor masivă, un ultim omagiu celui considerat (încă) „părintele națiunii". Primul președinte al Croației suverane și independente, militarul care a condus luptele crîncene, politicianul abil, șerpuind printre pretențiile și principiile radicalilor din propria tabără și ale unui Occident străin de aspirațiile și realitățile unor popoare etichetate în grabă, lasă o moștenire politică ambiguă.

Croația lui Tudjman este încă departe de curgerea monotonă a conflictelor curente. Desprinderea de ceea ce astăzi se numește încă fosta Iugoslavie s-a produs printr-un război sîngeros, cînd primul scop al combatanților, din ambele părți, a fost omogenizarea etnică a teritoriilor, prin uciderea și strămutarea civililor care luaseră în serios cei cincizeci de ani de convietuire multietnică și multiconfesională.

Cele cîteva luni din 1991, cînd cei mai pacifiști dintre croați au devenit combatanți împotriva fostei armate federale, acum luptînd pentru „unificarea tuturor sîrbilor", le-au asigurat militarilor și paramilitarilor lui Tudjman libertatea de acțiune împotriva sîrbilor sau a musulmanilor prost plasați. La alegerile din 1992, Tudjman a cules roadele acestei solidarități de campanie. În războiul din Bosnia, Croația, recent independentă, a negat dreptul la viață al altor candidați la independență. În 1995, la un dineu londonez, Tudjman i-a desenat, pe un șervet de masă, liderului liberal britanic, Paddy Ashdown, harta Bosniei împărțite între el și Miloșevici. A fost nevoie de exercitarea unor puternice presiuni din partea europenilor și a americanilor pentru ca acest șervet de masă să nu devină la fel de celebru ca petecul de hîrtie de la Yalta, unde și-au exersat talentele la desen învingătorii lui Hitler.

Fantomele celui de al doilea război mondial – statul croat al lui Ante Pavelici, aliat al naziștilor – au fost permanent evocate de-a lungul conflictului. Tudjman, cu un angajament antinazist incontestabil (la 19 ani, el s-a înrolat în armata de partizani a lui Tito), a făcut tot ce i-a stat în putință – ca militar devenit istoric și om politic – pentru a anula eticheta vinovăției colective aplicată trecutului, folosită în prezent de aparatul de propagandă a lui Miloșevici pentru a justifica bombardarea Vukovarului, de pildă. Desprinderea de trecut s-a făcut însă prin revizuirea lui, în sensul negării faptelor, al contestării cifrelor și al diminuării vinovăției. Tudjman a avut nevoie de sprijinul unei emigrații care nu se simțea străină de trecutul ustaș, dar și-a atras suspiciunile și înstrăinarea Occidentului ostil oricărei tentative de revizuire a culpei naziste și de dezvinovățire a aliaților lui Hitler. E desigur un amănunt faptul că piața care se chema „Victimele nazismului" a fost dedicată, prin rebotezare, „Eroilor Croației", eroismul fiind o calitate care poate fi atribuită și ustașilor. Numele străzilor și piețelor se modifică lesne, dar Tudjman s-a străduit să coaguleze o solidaritate dincolo de deciziile corecte sau eronate ale autorității politice. Este spațiul unei confuze ideologii colorate de sentimente, aceleași cu ale președintelui sîrb Miloșevici, împotriva căruia a condus luptele, pe teritoriul fostei țări comune și al ideilor împărtășite. Poporul croat și-a pierdut „tatăl", iar Miloșevici și-a pierdut fratele-dușman, unul dintre puținii politicieni în viață cu care vorbea aceeași limbă, la propriu și la figurat.

Evidenta lipsă de colaborare a autorităților croate cu organismele internaționale, pentru revenirea la casele lor a sîrbilor fugiți din calea războiului, a contribuit la menținerea țării la periferia onorabilității și la excluderea ei din cercul magic unde se încheie tratatele reciproc avantajoase, promițătoare de ajutoare și împrumuturi. S-a evocat mereu faptul că președintele Croației ar figura pe listele inculpaților pentru crime de război de la Tribunalul Internațional pentru fosta Iugoslavie. Știrea n-a fost confirmată niciodată de cei în drept, dar nici dezmințită cu hotărîre. Nu se recomandă aprinderea unui chibrit într-un depozit de benzină. Moartea președintelui a închis problema.

Au rămas deschise problemele țării: sărăcia, corupția, nepotismul, tare comune tuturor țărilor în tranziție, dar și deficitul democratic, controlul mass-media, despotismul limitat de ambiguitățile unei permanente stări de urgență belicoase. Alegerile convocate sub imperiul doliului nu vor da naștere unui peisaj politic modificat radical. Opoziția considerată a fi democratică este scindată și nu se poate distanța explicit de discursul național, fără riscul de a-și înstrăina majoritatea îndurerată în aceste zile triste. Doliul croat exprimă durerea despărțirii de „tatăl națiunii". Experiența istorică recentă uimește prin viteza cu care doliul colectiv se transformă în ură individualizată. Generația ustașilor dispare pe cale naturală. Croații vor trebui să afle adevărul despre războaiele independenței lor. Va fi una dintre crizele maturizării.

Magdalena BOIANGIU

Presa despre...

O problemă internă

Cînd președintele în exercițiu al Rusiei, Boris Elțîn, susține că războiul din Cecenia este o problemă internă a Rusiei și îi avertizează pe străini să stea deoparte, minte mai puțin decît se crede. El nu vrea să i se dicteze „cum trebuie să trăiască, să muncească, să se odihnească și așa mai departe". În context „și așa mai departe" înseamnă cum să bombardeze. „Operația antiteroristă" anunțată de Moscova nu este decît încercarea – pînă acum reușită – de a aconta victoria electorală: „La începutul lui august, regimul elțînian era amenințat cu prăbușirea din cauza scandalurilor financiare și a deturnării creditelor acordate de FMI. Afacerile de corupție îl implicau direct pe președinte. Primarul Moscovei, Iuri Lujkov, și fostul prim-ministru, Evgheni Primakov, deciseseră să se unească, creînd astfel o puternică forță de opoziție. Și «familia», acest mic clan al apropiaților lui Elțîn – consilieri și oameni de afaceri – vedeau cum vine catastrofa: reconsiderarea imenselor interese economice; anchete judiciare; necesitatea de a fugi în străinătate" *(Le Monde*, 27 nov. 1999).

În această situație disperată, Kremlinul a găsit soluția-miracol prin numirea în funcția de prim-ministru a lui Vladimir Putin. În august, 2% dintre cetățenii ruși l-ar fi ales președinte, în noiembrie, în dreptul numelui lui sondajele înscriau 30% intenții de vot, cu 15% mai mult decît aveau principalii săi concurenți: Primakov (dacă se prezintă) și Ziuganov (liderul comunist din Duma). Acest rezultat s-a produs în urma felului hotărît în care Putin a condus ostilitățile din Cecenia: „Domnul Putin a știut să înscrie acest conflict în valul naționalist, sau cel puțin izolaționist, caracteristic pentru dezbaterea politică din Rusia. Primii au constatat eșecul politicii «de reforme» susținute de Occident și în urma căreia 40% din populație a căzut sub pragul sărăciei. Ceilalți au trăit războiul din Kosovo și extinderea NATO la fostele țări ale blocului sovietic ca pe o nouă amenințare. Pînă la urmă, pierderea creditului de către Elțîn s-a extins și asupra conducătorilor occidentali, prieteni și susținători ai președintelui rus. (...) Pentru Putin, Cecenia este un imens exercițiu practic. În plină perioadă electorală, Kremlinul nu are nevoie de relații bune cu Occidentul. Pe termen scurt nu are nevoie nici de creditele FMI: prin creșterea prețului petrolului, anul următor va aduce în bugetul Rusiei peste un miliard de dolari în plus. Astfel, domnul Putin va dobîndi și mijloacele necesare politicii sale. Elțîn a lăudat în fața lui Bill Clinton calitățile succesorului său. Cu prețul unui război, acesta a reușit un tur de forță. Să redea Kremlinului speranța de a scăpa de dezastrul care, în urmă cu cîteva luni, părea iminent".

În urma acestui „exercițiu de politică internă", 230.000 de refugiați ceceni, fugind din calea bombardamentelor trăiesc – în condiții pe lîngă care cele ale refugiaților din Kosovo par de lux – în Ingușetia vecină. Condițiilor mizerabile de trai li se adaugă disperarea: „Ură și dezgust – ură față de ruși, inamicul ancestral și dezgust față de propriii șefi – observă François Bonnet *(Le Monde*, 8 dec. 1999). «Poporul este extenuat, nu mai are nevoie de acest război. În 1994, toată lumea s-a ridicat pentru apărarea pămîntului nostru, pentru independența noastră. Acum bătălia se duce între criminali. Timp de trei ani nu s-a petrecut nimic în Cecenia, bandele au luat puterea. Și cînd domnii se bat, noi săracii suferim», spune un refugiat. Cei dintîi acuzați sînt Șamil Bassaev, fostul prim-ministru, și comandatul Khattab, cei ce în fruntea a șase sute de combatanți islamici au invadat Daghestanul vecin, la mijlocul lui august. «Au fost creaturi ale Kremlinului, plătiți ca să se justifice exterminarea noastră» – spune alt refugiat. Punct de vedere larg împărtășit, mulți fiind convinși că Moscova i-a finanțat pe briganzii, opozanți ai președintelui Mashadov. «Putin, Bassaev și Khattab joacă în aceeași echipă». După războiul din 1994-1996, republica practic independentă s-a prăbușit în anarhie, încurajată subteran de serviciile secrete rusești. Fundamentaliștii islamici au luat sub controlul lor satele, conductele de petrol, orașele. Aveau bani, îi înrolau pe tineri în miliții. Luarea de ostatici a devenit una dintre activitățile economice cele mai profitabile. A crescut și producția casnică de petrol: «Am săpat un puț de 18 metri, coboram pînă la fund cu masca de gaz și scoteam și zece tone pe zi, pe care le vindeam. Unii dintre prietenii mei au murit din cauza exploziilor, a arsurilor sau pur și simplu asfixiați. Așa ne cîștigam banii de mîncare». Mashadov este un bandit la fel ca toți ceilalți: el s-a îmbogățit, mănîncă pe săturate și noi crăpăm".

Pe tricourile purtate la înmînarea Premiului Nobel pentru pace membrilor organizației „Medici fără frontiere", numele capitalei cecene, Groznîi, era scris cu litere însîngerate. Atît se poate face, din exterior, pentru problemele interne cum ar fi alegerile sau exterminarea civililor care nu aleg cum trebuie. **(M. B.)**

Argument(ul lucrurilor mărunte)

De la prima aniversare *rotundă* a lui decembrie '89 – un festin al rememorării care a molipsit reviste şi ziare – nu puteau lipsi *Dilema* şi dilemele. Acest număr *aniversar* s-a dovedit nu tocmai lesne de făcut, ca şi cum aniversarea însăşi ar ridica probleme (şi se pare că o face). Ce ne-am fi putut dori, de fapt? Fie amintiri din acel decembrie, fie reflecţii despre speranţele de atunci sau victoriile şi eşecurile care au urmat, fie cîte ceva despre acele lucruri care azi ni se par subînţelese, dar care acum zece ani erau himeră (precum libertatea opiniei şi a cuvîntului, de exemplu). Iată, în paginile următoare, cîte ceva din toate acestea.

Dar acest număr ar fi putut, la fel de bine, să vorbească *numai* despre acele lucruri care fără decembrie '89 ar fi rămas în imaginaţie (şi unele nici acolo) – toate acele lucruri mărunte care au umplut aceşti 10 ani într-o manieră inconfundabilă. Paşaportul, dreptul la NU, biserici în construcţie (şi nu în demolare), posturile de televiziune private, vizita regelui, telefonia celulară, revistele de *life style* masculin şi feminin, o vizită a Papei şi două concerte Michael Jackson, Hagi jucător în Spania şi Lucescu antrenor în Italia, caricaturi cu Marx, măşti de carnaval cu Lenin şi afişe cu C.Z. Codreanu lipite pe zidurile Universităţii, filme sexy la tv la ora la care altădată Mihaela lui Nell Cobar spunea *noapte bună, copii!* (am exagerat puţin cu ora; dar puţin!), Casino-uri la fiecare colţ de stradă, mai multe *Miss* România decît studente la Drept plus Medicină la un loc, mai multe agenţii de *top-modele* decît cămine culturale şi altele, şi altele. V-ar fi venit să credeţi, acum zece ani, că va veni – repede – vremea în care veţi putea purta, eventual, tricouri de pe care zîmbeşte caricatura preşedintelui? V-aţi fi imaginat dreptul de a vă huidui preşedintele de ziua naţională (şi fără consecinţe)? V-aţi fi imaginat, pe vremea în care ascultaţi *Actualitatea românească* sub bruiaj, că în cartierul în care locuiţi vor funcţiona vreo două-trei posturi de radio pirat? V-aţi fi imaginat că veţi bea *Coca-Cola la doi litri* atunci cînd (pe vremea *Brifcor*-ului) nu aveaţi nici noţiunea de *sticlă de plastic?* Aţi fi crezut că va veni ziua în care România, scăpată de *MeANe*, va avea mai mulţi senatori decît Statele Unite? Aţi fi crezut că, în cîţiva ani, creveţii vietnamezi vor deveni o raritate iar Daciile negre vor rămîne pentru fraieri?

Acum cîteva zile, la un *talk-show*, fiului preşedintelui în exerciţiu i s-a spus că este un fel de Nicu Ceauşescu. Acum zece ani, nici măcar lui Nicu Ceauşescu nu puteai să-i spui că este Nicu Ceauşescu.

Ciudat: deşi toate acestea par nimicuri, pentru ele a trebuit o revoluţie. **(A. C.)**

Horia-Roman PATAPIEVICI
eseist

Identitatea personală: un cimitir de iluzii învinse

În 1985 am crezut că înţeleg de ce societatea românească nu reacţionează la agresiunea etică a regimului de exterminare fizică şi intelectuală impus de N. Ceauşescu. Explicaţia mea era că patriotismul fusese deturnat de activiştii ideologici ai regimului, fiind reinterpretat de către propaganda de partid într-o manieră care să paralizeze orice critică. „Dacă ataci partidul şi critici statul, dacă doreşti schimbarea instituţiilor, atunci faci jocul străinilor, al celor care, *prin definiţie*, nu ne vor binele". O veche şi sănătoasă rusofobie politică, care ne făcuse în trecut prudenţi faţă de manevrele slavofile şi panortodoxe, era acum mobilizată pentru a ne aservi ocupantului intern: comuniştilor naţionali. Manevra, constatam în 1985, fusese încununată de succes. Dintr-un serviciu adus ţării, patriotismul românesc devenise un alibi, chemat să cauţioneze un regim criminal şi josnic, cel comunist. Succesul regimului era dublu: el reuşise nu doar ca românii să nu se revolte, dar îi adusese în situaţia de a crede că nu o fac din motive înalt patriotice. Răul, prin urmare, nu trebuia căutat numai în deformările propagandei ideologice, ci şi în modul în care românii îşi concepuseră trecutul şi, finalmente, în maniera în care se raportau la propria lor identitate naţională. Rezultatul acestei descoperiri a fost consemnat într-o carte violentă – *În chestiunea unei aberaţii: patriotismul românesc* –, în care mă răfuiam cu vulgata istoriografică naţională şi cu adoraţia colectivistă şi dulceagă a „românismului" – termen barbar şi impropriu. Motivul pentru care ucisesem în mine „românismul" era de natură în primul rînd etică: descoperisem un lucru umilitor, acela că lucrurile care fuseseră inventate pentru a exalta faptul de a fi român erau şi cele prin care ni se administra servitutea voluntară. Şi nimeni nu părea să observe acest lucru – cu excepţia temnicerilor, care îl exploatau. Aceasta era drama.

Evenimentele din decembrie '89 m-au găsit lecuit de iluzia vulgatei bunului român. Nutream însă o alta, la fel de tenace: iluzia unităţii „poporului". Continuam să cred că în faţa marilor încercări istorice o populaţie reacţionează asemeni unui individ: psihologic coerent, cu o anumită inteligenţă a acţiunii eficace. Că popoarele sînt „construcţii" culturale, iar naţiunile sînt corpuri politice „inventate" ştiam, – în special din pisăloaga literatura politologică anglo-saxonă. Credeam, prin urmare, că „invenţia" mea şi „construcţia" gînditorilor din trecut trebuiau cu necesitate să coincidă, în acţiunea politică inspirată de marile evenimente, cu realitatea corpului social românesc. Anul 1990, care a început, în confuzie, cu demonstraţia din 12 ianuarie (cînd s-a cerut şi acceptat, simultan, reintroducerea pedepsei cu moartea şi scoaterea în afara legii a partidului comunist) şi s-a încheiat, *en beauté*, cu demonstraţia Alianţei Civice din 15 noiembrie (cînd un fel de unitate populară tot s-a realizat), a fost indiscutabil anul marii schisme interne a societăţii româneşti. Am asistat devastat la ruptura din familia mea, care o epitomiza pe aceea din poporul meu, şi am trăit, oripilat, reducerea la cenuşă a iluziei că formăm un popor cu trăsături de comunitate civilizată. Dacă în 1985 m-am înstrăinat de un anumit fel de a vedea istoria şi identitatea naţională, în 1990 m-am înstrăinat de prezentul nostru popular. Totul trebuia regăsit: trecutul şi contemporaneitatea.

Despre cultura română, I.P. Culianu spusese că este lipsită de orice valoare majoră. În ultimul său an de viaţă construise teoria că „etica ortodoxă", care ne-ar caracteriza, constituie un handicap insurmontabil în calea adoptări unui capitalism eficient, care ar depinde de un *ethos* opus. Adept incondiţionat al capitalismului liberal, am simţit imediat că această teorie trebuie combătută. Am făcut-o susţinînd că logica internă de funcţionare a capitalismului matur nu are nimic de-a face cu contextul descoperirii sale. Teza de imposibilitate enunţată de Culianu se referea, destul de banal, la contextul *inventării* capitalismului, cînd, evident, mediul etic şi comportamental al protestantismului (teza Weber) ori al civilizaţiei publice catolice (teza Sombart) au fost hotărîtoare pentru naşterea sa. Teza Culianu devenea falsă atunci cînd capitalismul, odată ajuns la maturitate, nu mai avea nevoie de justificări etice, morale ori religioase: propria sa logică de funcţionare îi ajungea. Or, şi acesta era argumentul meu, logica pusă în joc de funcţionarea capitalismul este universală, tot atît de universală ca şi logica funcţionării ştiinţei matematice a naturii, după ce aceasta a devenit matură. Nu contează că eşti ortodox, şintoist ori musulman, atunci cînd faci capitalism. Îţi trebuie doar concurenţă şi proprietate privată. În termeni epistemologici, Culianu confundase *contextul descoperirii*, care e particular şi irepetabil, cu *contextul justificării*, care e universal şi reproductibil.

Deşi continuu să cred că argumentul meu este *logic* valid, astăzi mă tem că el este bazat pe o iluzie antropologică. Liberalismul a postulat un tip de om care respectă regulile, ia decizii raţionale, calculează riscurile, caută confortul personal şi respectabilitatea socială, preţuieşte libertatea, este generos, are cultul muncii şi al lucrului bine făcut, respectă ordinea, nu suferă tirania, este tolerant chiar şi faţă de intoleranţă, e lipsit de pasiuni religioase, nu agreează spiritul de turmă, e capabil să se supună constrîngerilor liber consimţite (legale) etc. Ei bine, aveam să înţeleg din 1995 încoace, acest tip de om nu este universal. Dificultatea argumentului meu este că teoria liberală stă sau cade împreună cu acest tip de om. Spre pildă, epoca comunistă a confecţionat un cu totul alt tip de om: este omul care, spre deosebire de omul liberal, nu respectă regulile, ia decizii arbitrare, nu calculează nimic, iubeşte fastul, se dă în vînt după faţada socială, doreşte să aibă el totul, disprețuieşte libertatea celorlalţi, e incapabil să-şi ajute dezinteresat semenii, urăşte munca, face numai treabă de mîntuială, respectă doar forţa, e servil cu puternicii şi abject cu subordonaţii, e intolerant, superstiţios, „curajos" doar în turmă, încalcă orice regulă, nu respectă nici un contract, e incapabil să se supună constrîngerilor legale etc. Poţi să faci capitalism liberal cu un astfel de om? Răspunsul e sec: numai prin constrîngere. Dar, dacă o faci prin constrîngere, nu mai ai liberalism, ci altceva, situat dincolo de graniţele libertăţii (singurele cu adevărat interesante).

Finalmente, cred că universalitatea liberalismului se bazează pe o iluzie antropologică şi culturală: iluzia că tipul uman liberal este universal. Asta nu înseamnă deloc că liberalismul nu ar fi universal. El *este* universal, dar nu este universal tipul uman care îl face cu putinţă. Acest tip uman trebuie „produs". E clar că fără oameni civilizaţi nu avem civilizaţie. În acelaşi fel, fără valori liberale nu avem liberalism, iar fără un comportament economic liberal nu există capitalism. Aveam să înţeleg că toată problema funcţionării capitalismului (ca şi a democraţiei) nu se reducea la importarea unui mecanism juridico-instituţional, ci la un tip de adecvare comportamentală, care, de fapt, fie se baza pe o afinitate etică, fie implica un soi de convertire culturală. Chiar dacă *logic* greşise, din punct de vedere *cultural* Culianu avusese dreptate, iar eu mă înşelasem.

Dacă din 1985 m-am înstrăinat de trecut, iar din 1990 de prezent, din 1995 trăiesc înstrăinarea de tipul uman dominant al culturii mele. Acestea sînt şi etapele apropierii posibile de ceea ce, cu oarecare emfază, oamenii credincioşi numesc „Dumnezeu". În cuvintele lui Duns Scot, acest proces poate fi descris astfel: „Persoana este ultima singurătate". Căci, pentru a trece de la o realitate cu ghilimele la una fără, identităţile nu mai sînt de folos nici măcar în chip de cîrje.

© F. Bobu

Radu FILIPESCU
membru GDS

Fiii (politici) vitregi – moştenitorii lui Ceauşescu

Poate fi Ceauşescu considerat un bun conducător al României? Criteriile şi argumentele sînt contradictorii şi pot fi uşor manipulate. Realizări economice? Discutabil. Ţara a fost independentă? Discutabil.

Poate mai interesant este de judecat care este moştenirea lăsată de Ceauşescu ţării pe care a condus-o. Dar şi acest criteriu este destul de greu de evaluat. Ce moştenire a lăsat Ceauşescu poporului său, ţării sale? Din punct de vedere economic nu existau datorii, dar datoriile au început să se facă imediat şi în mod constant.

Ţara nu putea să funcţioneze, imediat, fără Ceauşescu. Previziunile economice şi politice ale lui Ceauşescu au fost complet eronate. Pregătirea pentru viitor face parte din moştenire. Cum ar trebui să fie pregătit pentru viaţă un fiu după ce rămîne singur, tot aşa grupurile sociale, mai ales cele dragi unui conducător, ar trebui pregătite pentru societatea viitoare. Multe din întreprinderile create în perioada Ceauşescu nu sînt performante nici ca structură şi nici ca orientare de piaţă. Mulţi muncitori nu au fost „învăţaţi" să facă faţă unei schimbari radicale a structurii economiei; de fapt structura economică s-a schimbat atît de mult încît grupuri mari sociale au rămas în afara circuitului economic. Ele nu au fost deloc pregătite să funcţioneze în lipsa lui Ceauşescu şi în lipsa sistemului socialist.

Moştenirea din punctul de vedere al independenţei este mai mult negativă decît pozitivă. Înlăturarea lui Ceauşescu a fost practic şi o victorie a serviciilor secrete străine faţă de serviciile secrete ceauşiste. O astfel de penetrare a unui serviciu secret arată că acesta a fost prost conceput, rigid, avînd obiective absurde, după cum s-a dovedit şi după o altă „înfrîngere" mare datorată plecării lui Pacepa. Violenţele şi morţii de pînă în 22 decembrie i se pot imputa direct lui Ceauşescu. Morţii de după 22 decembrie în general se impută unor terorişti dirijaţi probabil pentru a crea cadrul de impunere a unor noi lideri sau pentru a forţa anumite negocieri secrete. Prima variantă este mai cinică dar mai credibilă. Se putea oare altfel? Greu de presupus. Ceauşescu ne-a lăsat moştenire structuri de forţă care au avut puterea să-şi impună decizia în condiţia în care altfel soarta lor ar fi fost în mîna unor persoane asupra cărora nu ar fi exercitat nici un control.

Moştenirea lui Ceauşescu include şi lipsa de continuitate asigurată conducerii ţării după moartea sa. În vidul lăsat de plecarea lui Ceauşescu s-a instalat un nou conducător despre care populaţia ştia mult prea puţine lucruri. Din punctul de vedere al cunoaşterii aptitudinilor unui conducător, am avut de-a face într-adevăr cu un vid politic deoarece cultul personalităţii, în afară de promovarea unei persoane, are efectul mult mai important de a nu permite nimănui altcuiva de a se face cunoscut.

Poate comparaţia între moştenirea lăsată de un tată familiei sale şi moştenirea lăsată de un conducător ţării sale – o comparaţie, totuşi, simplificatoare – ar putea să aducă un punct de vedere clarificator. Dar ce anume a lăsat Ceauşescu moştenire familiei sale?

Soţiei i-a „lăsat" un destin la fel de crud ca cel pe care l-a căpătat el însuşi. A luat-o cu el. În timpul vieţii i-a asigurat cea mai importantă poziţie în stat şi în cercetarea ştiinţifică, dar în cele din urmă a pierdut totul. Ceauşescu i-a dat soţiei sale cadou o haină urîtă, care mirosea urît atît în timpul vieţii cît şi după moarte. Doar ei îi plăcea acel parfum. Soţul trebuia să ştie şi să îi spună că acel parfum miroase urît. În ceea ce priveşte imaginea de cercetător ştiinţific şi doctor academician al Elenei Ceauşescu.... Cercetarea ştiinţifică românească plăteşte poate şi acuma frauda, falsitatea şi murdăria în care s-a aflat.

Fiului său cel mai iubit, Nicuşor, tatăl i-a „asigurat" un loc în închisoarea de unde ieşea din cînd în cînd pentru a se trata de o boală cauzată de prea multă bunăstare... şi de alcool. Fiica iubită – dar foarte supravegheată de securitate – a avut o viaţă zbuciumată şi controversată. Fiul care s-a amestecat cel mai puţin în politică are existenţa cea mai liniştită din familie. Un frate a murit în condiţii misterioase aproape simultan cu capul familiei. Alt frate al conducătorului este încă în închisoare, uitat de toată lumea acolo. Probabil că eliberarea sa ar fi un şoc prea mare pentru mulţi, prea mult seamănă cu decedatul. Totuşi, nu ştiu dacă acesta este un motiv suficient pentru ca cineva să rămînă în închisoare. Poate fi considerat acest om un bun cap de familie? Greu de susţinut acest lucru. Un tată de familie bun îşi învaţă fiii să aibă o meserie sigură, frumoasă, un cîştig bun, amintiri de care să te poţi bucura în linişte.

Care a fost soarta „familiei politice" a lui Ceauşescu? Imediat după plecarea conducătorului cu elicopterul, din 22 decembrie, au apărut problemele împărţirii puterii, a împărţirii moştenirii. Testamentul lui Ceauşescu nu a

© F. Bobu

avut nici o importanţă în această împărţire. Lupta s-a dus mai mult între fiii (politici) vitregi ai conducătorului: fii (politici) vitregi care îi erau destul de dragi, cei care controlau o forţă teroristă şi alţi fii (politici) vitregi care nu erau recunoscuţi de Ceauşescu, dar care cunoşteau care sînt averile familiei. Aceştia, pînă la urmă – sau chiar de la început –, s-au înţeles între ei. Victime au fost în rîndul celor pe care Ceauşescu de fapt îi iubea (declarativ) cel mai mult: „fiii" din rîndul populaţiei, „ai poporului" sau adevăraţii fii politici, colegii cei mai apropiaţi din *C.P.Ex al P.C.R.*, cei care au fost arestaţi şi condamnaţi. După un timp, pentru a se impune, fiii vitregi au băgat puţină zîzanie în familie. Din aceasta cauză populaţia a devenit obiectul şi subiectul unor confruntări şi manifestaţii celebre care seamănă cu păruielile unor rude, pe care toţi vecinii le văd şi le comentează. Nici unul din fiii (politici) ataşaţi lui Ceauşescu, dacă a existat vreunul, nu a devenit moştenitorul său politic. Anumite conturi în valută există, dar moştenitorii nu sînt cei pe care şi i-ar fi dorit Ceauşescu. Ca moştenire, pentru noi, rămîn tocmai scuzele cu privirea la „moştenirea lui Ceauşescu" – scuze care au avut oarecare temei pînă acum.

Dar, de acum încolo, nu mai putem invoca aceste scuze. Acesta este cadoul lui pentru anul 2000.

Cristian PREDA
lector dr. la Facultatea de Ştiinţe Politice

Condamnarea comunismului şi adevărul despre revoluţie

În România ultimelor zece ani, condamnarea comunismului nu a întrunit un consens social masiv. Dimpotrivă. Încă din 22 decembrie 1989, în timp ce strada cerea „Fără comunişti", în tabăra „emanaţilor" se vorbea despre întinarea idealurilor socialiste de către fostul dictator.

Condamnarea comunismului a fost apoi amînată, întrucît s-a aşteptat momentul în care în interiorul României să fie „linişte", iar în exterior comunismul să fie considerat cel puţin la fel de rău ca şi nazismul. Linişte nu e nici azi, iar un Nürnberg al comunismului s-a dovedit imposibil. Unii au explicat această situaţie invocînd faptul că învingătorii nu sînt de data aceasta cerţi. În privinţa României, mai potrivit ar fi, cred, să se spună că, după 1989, nimeni nu a vrut să-şi asume cu adevărat postura de învingător. Românii au pozat cu toţii în învingători ai comunismului, dar nici unul nu a tras consecinţele ultime ale acestui statut.

Dimpotrivă, formula care a făcut carieră a fost: „în fond sub vechiul regim, fiecare dintre noi a greşit". Constatarea aceasta nu a împins către o sondare publică a propriilor vieţi, a destinelor individuale sub comunism, ci a creat un alibi: dacă toţi sînt vinovaţi, nimeni nu are vreo vină. În acest peisaj moral, au apărut cei pe care Daniel Barbu i-a numit, atît de nimerit, „anticomuniştii postcomunişti". Pentru toţi aceştia, condamnarea comunismului nu a fost o problemă de responsabilitate individuală, morală şi politică, ci ocazia derulării *post factum* a unei sentinţe critice despre vechiul regim. O judecată pătimaşă, şi nu calmă, o judecată plină de ură, şi nu de dispreţ. Alexandr Zinoviev a explicat, în anii 80, raţiunile pentru care o asemenea judecată despre comunism nu se poate impune ca o veritabilă critică socială. Românii au transformat procesul comunismului într-o judecată personală a unui regim din care nu pare a fi făcut parte, cu excepţia cuplului Ceauşescu, nimeni.

Această judecată şi-a extras onorabilitatea socială din faptul că purtătorii ei au cerut adevărul despre revoluţie. La drept vorbind, adevărul despre revoluţia din 1989 a fost dorit pentru că mişcarea din decembrie a fost, aşa cum observau doi politologi americani, Juar Linz şi Alfred Stepan, nu numai obscură, ci şi neaşteptată.

Revoluţia a fost *neaşteptată*, în sensul că sfîrşitul regimului Ceauşescu nu a fost negociat, la masa rotundă, între membri ai societăţii civile şi comunişti moderaţi din sînul partidului unic: întrucît i-a luat prin surprindere chiar şi pe actori, revoluţia a impus nevoia unei explicaţii. La zece ani de la evenimentele din 1989, românii sînt încă nelămuriţi: o treime dintre ei nu ştiu ce anume a contribuit mai mult la răsturnarea lui Ceauşescu, iar dintre cei 66% care au o opinie, 40% consideră că elementul decisiv a fost poporul român mînat de foame, 19% pariază pe Iliescu şi FSN, 11% dau drept element decisiv acţiunea forţelor străine (marile puteri şi serviciile lor secrete), în vreme ce doar 9% afirmă că revoluţionarii tineri, studenţi sau intelectuali, au jucat rolul cel mai important.

Revoluţia a fost, pe de altă parte, *obscură*, în sensul că ieşirea în stradă nu s-a soldat cu învinşi şi învingători cerţi. Confruntarea de stradă s-a produs, dar nimeni nu i-a consemnat finalul: în orice caz, nici o versiune oficială sau neoficială nu a putut fi acreditată. Explicaţia ultimă a acestui blocaj pare a fi dispariţia acelor terorişti care au ucis după fuga dictatorului mai mulţi români decît făcuse Ceauşescu înainte de a abandona puterea. Nimeni nu i-a putut „asuma" pe teroriştii şi, în consecinţă, nimeni nu i-a putut descoperi.

Aflarea adevărului a fost decretată, de aceea, ca foarte dificilă. Fostul preşedinte al României a comparat-o chiar cu aflarea adevărului despre asasinarea lui Kennedy. Soluţia a nemulţumit. Căci adevăr înseamnă, de fapt, în acest caz, pedeapsă. Dorinţa de a şti ce s-a petrecut în decembrie 1989 nu era similară cu dorinţa care îl animă pe istoricul preocupat să refacă o cronologie minuţioasă. Era dorinţa de a stabili vinovaţii. Dar vinovaţi fără învingători nu există.

În aceste condiţii, se înţelege poate mai lesne de ce a apărut dorinţa de a face o altă revoluţie, care reprezintă probabil mitul fundamental din România postcomunistă. Formele acestei iluzii sînt diverse. Unii au ales calea repetării momentului iniţial, chemînd populaţia la revoltă de stradă, la intervale regulate. Alţii au preferat să solicite regenerarea morală a societăţii ca premisă a oricărei transformări sociale şi ca scuză a eşecurilor lor de moment. Alţii, în fine, au ales o variantă de operetă, rejudecînd public procesul lui Ceauşescu, care a pătat, în exteriorul ţării, imaginea revoluţiei din decembrie.

Toate aceste gesturi nu au avut drept rezultat decît delegitimarea mişcării din decembrie. Azi, doar 41% dintre români mai consideră că în 1989 a avut loc o revoluţie, faţă de 36% care cred că e vorba de o lovitură de stat. Dintre cei 41%, doar 62% consideră că revoluţia a reuşit. Iată de ce, astăzi, aproape nimeni nu mai vorbeşte despre revoluţie, deşi iniţial ea a fost pe buzele tuturor.

Ion Bogdan LEFTER
critic literar

Schiţă despre efervescenţa culturală

Context general: realităţi şi imagini

Între evoluţia unei societăţi şi impresia pe care oamenii o au despre ea există întotdeauna diferenţe. De o parte stau realităţile efective, de cealaltă – imaginile care le reflectă mai mult sau mai puţin fidel, alungindu-le sau lăţindu-le ca-n coridoarele de oglinzi amenajate special pentru amuzamentul publicului.

Nu-nseamnă că impresiile false despre lumea din jur sînt întotdeauna vesele: atunci cînd ne pun în faţă imagini profund viciate, distorsiunile pot fi de-a dreptul dizgraţioase. În astfel de cazuri, distanţa dintre adevărul vieţii şi felul în care îl percepem creşte exagerat, pînă cînd trecem peste limita dincolo de care între cei doi termeni nu mai există o relaţie de continuitate, ci una de opoziţie. În timp ce societatea evoluează într-un fel, ajungem să fim convinşi că lucrurile stau pe dos. Avansăm într-o direcţie şi ne-nchipuim că plutim în alta. Ce-i drept, prin atare procedeu s-a ajuns la mari descoperiri geografice în Evul Mediu. Însă e greu de imaginat că disproporţia dintre ce ni se întîmplă şi ce credem că ni se întîmplă la finele mileniului ne mai poate aduce ceva bun. În orice caz, cu suspiciuni de felul celor care ne consideră încă în orbita de atracţie a Rusiei nu vom ajunge nicidecum în... America!

Context particular: diagnoze catastrofice

Din păcate, după o „tranziţie" complicată şi întortocheată, cu momente de flux şi de reflux, mă tem că una dintre principalele trăsături ale primului nostru deceniu de postcomunism va rămîne tocmai aceasta: diagnosticarea eronată a realităţii, şi anume într-un sens diminuator. Vorbesc despre media opiniilor vehiculate atît în viaţa publică şi în presa de toate felurile, cît şi în „masse". Suportabilă în unele momente, gravă în altele, evaluarea greşită a situaţiei aproape că a ajuns în ultima vreme să substituie cu totul adevărul efectiv al vieţii noastre. Din aproape în aproape, pe principiul bulgărelui de zăpadă, imaginile negative s-au aglomerat şi s-au generalizat, pînă la descrierea catastrofică predominantă astăzi: politica românească ar fi de tot rîsul, economia – în ruină, cultura – în faliment şi aşa mai departe. Societatea întreagă s-ar afla – aşa, toată, fără nici o nuanţă – în pragul dezastrului. Între timp, România merge înainte, făcînd – uneori mai repede, alteori mai încet – paşii obligatorii pentru trecerea de la sistemul etatist şi centralizat de pînă la sfîrşitul lui decembrie 1989 la democraţie, liberalism şi economie de piaţă.

Am semnalat în repetate rînduri acest fenomen negativist, inclusiv în paginile *Dilemei*, ca şi principala lui cauză, şi anume permanenta comparare a ceea ce s-a întîmplat în România anilor '90 nu – cum ar fi fost firesc – cu ce a fost, ci cu ce am fi vrut să fie. Am visat cu toţii că, de îndată ce comunismul se va prăbuşi, ne vom „occidentaliza" peste noapte. S-a dovedit – şi la noi, şi în celelalte ţări aflate în aceeaşi situaţie – că nu se poate. De unde dezamăgirea, care este – aşadar – psihologică şi pasională. De fapt, comparaţia raţională ar trebui să fie prima: unde sîntem acum faţă de ce era în decembrie 1989. Progresele, extraordinare, fac ca diferenţa să fie radicală. Iar sensul evoluţiei, cu toate şovăielile şi rateurile de care n-am dus lipsă, este limpede-pozitiv: democratizare şi integrare euro-atlantică. Reconfirmarea noastră în aprilie, la Washington, în prima poziţie pentru următorul val de primiri în NATO, apoi recenta invitare, la Helsinki, pentru începerea negocierilor de aderare la Uniunea Europeană sînt recunoaşteri incontestabile. Recunoaşteri externe, adică dintr-o perspectivă obiectivă şi raţională, nu subiectivă şi pasională.

Altfel, aici, pe meleagurile mioritice, tînguiala e în toi: criză, degringoladă, dezastru – negativism pe toată linia. Rarele analize mai atente par şi ele contaminate. Alături de constatarea că Produsul Intern Brut continuă să scadă nu mai e loc de explicaţii care să arate că restructurarea industriilor falimentare *trebuie* să provoace comprimarea producţiei nerentabile. Altfel spus, scăderea PIB-ului nu e un semn de slăbire a economiei, ci de însănătoşire, de „asanare". E doar un exemplu. Comentariul politic s-a transformat la noi – cu prea puţine excepţii – în emisii de păreri severe, împinse frecvent înspre pamflet. Totul cade sub acuzaţie: concurenţa şi confruntarea publică sînt taxate drept „politicianism", procesul de legiferare e demascat ca pur joc de interese, exerciţiului guvernării i se găsesc numai defecte, oamenii de afaceri sînt suspectaţi laolaltă de mafiotism, operatorii de pe piaţa liberă trec *in corpore* drept speculanţi etc. etc. şi pentru că se zice că ne-ar merge atît de rău, s-a ajuns pînă la clasicele refrene despre pericolul „dezmembrării ţării" şi al „dispariţiei naţiunii". Unii conceptualizează şi dau vina pe un gravissim proces: al aşa-zisei „disoluţii a autorităţilor" din stat. În realitate, reclamanţii ilustrează ei înşişi o nostalgie autoritaristă (aşa cum am demonstrat pe larg în altă parte): în loc să mizeze pe reconstrucţia democratică a administraţiei, duc dorul mîinii forte de altădată, care – într-adevăr! – s-a „dizolvat" odată cu dispariţia comunismului. Indiferent despre ce temă vine vorba, corul negrelor acuze şi al sumbrelor premoniţii e la post. Cu invariabile concluzii care ignoră complexitatea realităţilor actuale şi – finalmente – li se opun.

Efervescenţa culturii în postcomunism...

La fel de absurde sînt proclamaţiile privitoare la „moartea culturii", „dezastrul culturii", „genocidul cultural" la care am fi asistat de-a lungul acestui deceniu. Să fiu iertat că-mi permit să amintesc că şi la acest capitol le-am oferit din cînd în cînd cititorilor *Dilemei* imagini pozitive, ultima oară atunci cînd am rezumat situaţia pieţei româneşti de carte a anilor '90. Efervescenţa ei extraordinară a fost permanent însoţită de „semnalele de alarmă" trase de editorii care nu fac decît să aştepte subvenţii de la stat. Chestiune de mentalitate: etatistă la aceştia din urmă, deschisă spre dinamica pieţei libere la ceilalţi.

Iată un scurt inventar: Mii de edituri particulare, dintre care cîteva sute active, dintre care cîteva zeci ajunse la cifre de afaceri respectabile. Avalanşă continuă de titluri de literatură şi ştiinţe sociale, cu – e-adevărat – tiraje mici, dar însumate într-o producţie absolut spectaculoasă. Multe traduceri, dar şi puzderie de opuri autohtone, din care se poate extrage un bilanţ impozant al deceniului. Numeroase spectacole de vîrf în teatre mari şi mici, actori şi regizori mediatizaţi ca supervedete, aglomeraţie de festivaluri de gen, turnee triumfale peste hotare. Viaţă expoziţională animată, retrospective-eveniment, formule noi, acţiuni alternative, artişti români în Europa de Vest şi peste Ocean, artişti străini la Bucureşti, Cluj, Bistriţa şi-n alte locuri din ţară. Reviriment în dansul modern, secţii de specialitate în institutele universitare pentru artele spectacolului, montări ingenioase incluse în repertoriile mai multor teatre de prim plan. Dificultăţi mai mari în cinematografie sau în muzica simfonică şi de operă, însă şi aici s-au găsit finanţări pentru cîteva zeci de filme, între care – de pildă – o agresivă serie Daneliuc în prima parte a deceniului, sau pentru turnee în aceleaşi streinătăţuri. Cît despre muzica pop, rock, disco, tehno, rap, hip-hop şi tot restul, despre casete, CD-uri, spectacole în aer liber, Atomic TV etc., cifrele de afaceri au fost tot timpul în creştere. Semne – deci – de vitalitate, nicidecum de extincţie!

Marea problemă a evaluărilor în domeniu e perspectiva. Puriştilor, care operează cu conceptele tradiţionale de artă sau poezie, situaţia le poate părea dezastruoasă. Însă, după cum bine se ştie, lumea postmodernă înseamnă – între altele – abolirea distincţiilor tradiţionale dintre cultura „înaltă" şi cea „joasă". Privind lucrurile astfel, vom vedea nu decadenţă şi kitsch, ci o splendidă efervescenţă în proliferarea muzicii comerciale, în ofensiva posturilor de radio şi de televiziune şi – în genere – a tuturor formelor de cultură aşa-zis „populară", „de consum". Diversitatea ofertelor întîlneşte diversitatea gusturilor. Fiecare alege ce-i place: literatură clasică sau comunicaţii multimedia. Pesimiştii care plîng după subvenţionarea integrală a artelor de către statul comunist ar trebui să intre măcar o dată într-o cafenea INTERNET pentru tineri sau într-o (nu ştiu dacă e corect spus) cofetărie INTERNET pentru copii: ar putea avea atunci, preţ de o clipă, intuiţia culturii viitorului.

...şi reversul

Marota dezastrului cultural în lumea postcomunistă derivă din dezorientarea celor obişnuiţi cu stabilitatea profesională din vechiul regim: ierarhiile erau ierarhii, atît cele oficiale, cît şi cele ale comunităţii intelectuale, diriguite de grupuri de critici care filtrau toată producţia din cîmpul fiecărei arte, tirajele erau tiraje, stabilite de către responsabilii din domeniu ai Partidului Comunist, drepturile de autor erau drepturi de autor (mici, dar se plăteau!) – şi aşa mai departe.

Acum toate acestea s-au dus: piaţa dictează! Coerenţa cîmpului cultural s-a făcut ţăndări şi mulţi intelectuali obişnuiţi cu funcţionarea lui de pînă în 1989 resimt faptul ca pe o pierdere. Între şirurile nesfîrşite de seriale *soap* difuzate de posturile de televiziune şi revistele pornografice de pe tarabele vînzătorilor de presă, ei simt sincer că au nimerit în plin „genocid cultural". Le lipseşte atît perspectiva care să le permită să integreze evoluţiile recente, cît şi sistemul ferm de repere de altădată.

Ar consimţi – cred – la sentimente mai bune dacă s-ar rezolva cele trei mari probleme, cele trei mari crize cu care nu producţia culturală ca atare, ci rulajul ei pe piaţă s-a confruntat în anii '90. Întîi, lipsa de fonduri, care a constituit un handicap mai mare pentru formele de creativitate mai vechi şi mai rigide decît pentru cele mai noi şi mai mobile. Apoi, prea lenta diversificare instituţională, situaţie în care nu s-a ajuns întotdeauna la specializări mai bine delimitate pentru orientări şi gusturi anume. În sfîrşit, circulaţia mai mult decît deficitară a informaţiilor, drept pentru care „nostalgicilor" le-a fost greu să descopere că lumea lor artistică n-a încetat cu totul să existe, risipită pe ici, pe colo, în policromia multiplicităţii caracteristice zilelor noastre.

S-au întîmplat în aceşti ani lucruri extraordinare în arta românească, însă am aflat despre ele cu greu, disparat, fragmentar şi cu întîrziere. Sînt şi tot mai multe semne bune: se arată – bunăoară – la orizont surse noi de finanţare pentru programe de tot felul. Instituţii dinamice rămîne să construim singuri şi să căutăm soluţii de ameliorare a circulaţiei informaţiilor. Nu văd de ce nu le-am găsi pînă la urmă. Încheiere optimistă: propun să trecem încrezători în Anul Nou cultural 2000! La Mulţi Ani!

Florin ABRAHAM
doctorand în istorie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca

30 de cincinale de tranziţie istorică

Fără nici o exagerare stilistică sau scufundare într-o metafizică istorică, parcursul istoric al României constă dintr-o succesiune de tranziţii, iar această istorie poate fi analizată aplicînd tiparul *tranziţiei*. Vom încerca să argumentăm această idee în cele ce urmează.

Un prim concept funcţional al tranziţiei este acela de perioadă istorică în care se face translaţia de la o stare a societăţii percepută ca negativă spre una incertă, dar valorizată pozitiv. Tranziţiile (ca proiecte politice) presupun deci un referenţial, iar acesta a cunoscut diverse formulări: „Europa", „democraţie", „stat totalitar", „democraţie populară", „societate comunistă multilateral dezvoltată", „capitalism" etc. Cea mai importantă trăsătură a tranziţiilor româneşti este aceea că ele sînt *neterminate*. Aceasta se datorează faptului că politica românească s-a construit în formula bipartizanismului. Astfel, în interiorul fiecărei perioade de tranziţie netotalitară s-a realizat un binom politic funcţional: liberali/conservatori, naţionalişti/proeuropenişti. În primii ani de după Revoluţia din 1989, se contura un nou binom al referenţialelor: modelul suedez, statul bunăstării *versus* reîntoarcerea la democraţia interbelică, ambele la fel de anacronice şi nerealiste pentru situaţia reală a României. Aparent, după '89 modelul nu mai funcţionează, oamenii politici declarîndu-se *in corpore* „democraţi" şi „pro-europeni", dar binomul se recreează şi cea mai nouă formulă este integrarea într-o „Europă a patriilor" *versus* „Europă supranaţională", aşa cum tinde să devină Uniunea Europeană. Cel mai constant binom rămîne, însă, autohtonişti/europenişti.

Pe un al doilea palier de interpretare, observăm că perioadele de tranziţie urmează unor momente de fractură istorică (revoluţii) şi sînt segmente temporale ale istoriei în care aceasta are un ritm alert, dar circumscris cronologic (de exemplu 1848-1880, 1918-1928, 1944-1965).

Tranziţiile cunosc o permanentă (re)punere în discuţie a imaginii de sine a comunităţii care o traversează; au o ridicată fervenţă ideo-mitologică. Constelaţiile mitologice produse de perioadele de tranziţie propun o reprezentare dominată de *criză* a prezentului şi care îşi află mecanismele compensatorii fie în utopii (de ex. *welfare state* – statul bunăstării) fie în uchronii (de ex. perioada interbelică ca „vîrstă de aur" a democraţiei).

Tranziţiile sînt procese de transformare globală: politică, economică, socială, culturală. Dar fiecare din cele patru componente are grade de transformare, dinamici diferite. Există o relaţie de determinare între cele patru elemente, sînt puncte critice de la care o componentă începe să fie în contratimp cu de inerţia celorlalte părţi.

Au perioadele de tranziţie o durată fixă, sînt organizate pe cincinale, septenale, decade etc.? Răspunsul nostru e negativ, pentru că tranziţiile se sfîrşesc odată cu stabilizarea societală şi politică, iar comunităţile ies de sub *teroarea istoriei*. Durata proceselor de tranziţie este consecinţa a trei vectori: 1) responsabilitatea, maturitatea elitelor politice, economice, intelectuale; 2) contextul internaţional; 3) natura obiectivelor-ţintă pentru procesul de tranziţie. Dacă aceşti vectori sînt de sens contrar, „tranziţie" devine numele pentru transformări adirecţionale, anarhice, iar tranziţia devine o stare *în sine*. Aceasta înseamnă eşuarea unui proiect politic şi societal în care elemente ale vechii societăţi şi politici *coexistă* într-o manieră *structurală* cu cele ale modelelor divergente propuse. Lipsa politicilor de tip consensual şi persistenţa iluziilor revoluţionare determină o astfel de stare, cu aspect de anarhie generalizată.

Incapacitatea elitelor comunităţii de a conduce societatea, referenţi divergenţi pentru tranziţie, au consecinţa de a demoniza tranziţia, aceasta devine un ţap ispăşitor pe seama căruia sînt puse toate nereuşitele şi problemele societăţii. Dar tranziţia devine şi un mijloc de legitimare, prin depăşirea ei, numele fiind „post-tranziţie", concept din aceeaşi serie cu cel de „revoluţie democratică". *Post-tranziţia*, în ordine mitologică, ar echivala cu un sfîrşit al istoriei, dar şi cu o nouă eră. Artificialitatea conceptului a fost înţeleasă de toată lumea şi a fost abandonat în lada cu utopii politice ale tranziţiei.

Cînd se va sfîrşi tranziţia (în sens de proces istoric turbulent) este o întrebare care s-a pus chiar de la începutul acesteia. Contextul internaţional începe să devină favorabil României prin deschiderea negocierilor de aderare la Uniunea Europeană. Problematic în România este, însă, consensul politic în redefinirea interesului naţional, iar noua bătălie politică importantă va fi în jurul „suveranităţii naţionale".

Pe măsura avansării proceselor de negociere şi integrare în Uniunea Europeană, România are şansa de a încheia tranziţia şi de a se stabiliza. Pentru aceasta însă elitele României trebuie să facă faţă provocărilor şi să demonstreze că sînt cu adevărat europene. Un pariu veritabil: cel cu istoria. Cine îl va cîştiga?

Dana CEUŞESCU, jurnalist TVR

Doina POPESCU, jurnalist TVR

Cît de liberă este presa noastră cea liberă

Cîştigarea libertăţii presei, după 22 decembrie '89, pare un adevăr de netăgăduit. Chiar cei mai influenţi ziarişti obişnuiesc să repete: „dacă am cîştigat cu adevărat ceva în '89, acel cîştig nu poate fi decît libertatea cuvîntului."

Şi cum să pui la îndoială afirmaţia, cînd e destul să deschizi un ziar ca să găseşti în paginile lui tot ce ţine de o presă „cu adevărat liberă": dezvăluiri incomode, calificative care înroşesc tiparul, demontarea unor „conspiraţii", developarea mecanismelor unor afaceri ale căror sfori sînt trase de politicieni din top, „execuţia" morală a unor autori de manuale şcolare. Ce mai? Tot ce nici nu visai să citeşti în presa românească prerevoluţionară. A spune deci că presa noastră e liberă e deja un poncif al presei. Tot un poncif este şi a spune că presa noastră este „isterică" şi că şi-a făcut o virtute din a biciui nervii mult prea tari ai *bizonului*.

Apare astfel întrebarea: cît de liberă poate fi o presă isterică? Nu este ea oare prizoniera propriei maladii, aşa cum o persoană isterică este sclava propriilor dorinţe de a ieşi în faţă şi a culege aplauze, prin orice chip? Este isteria o expresie a prea-plinului libertăţii sau a proastei ei gestionări?

De fapt, presa nu este mai bună decît societatea care o animă şi include aşadar toate păcatele acestei societăţi. Ea este, de fapt, o oglindă convexă, care nu mai poate să retuşeze imaginea reflectată.

Odată fiind în acest punct, ajungem – volens-nolens – şi la întrebarea: ce rol are presa românească pentru societatea în serviciul căreia s-a pus? Ce fel de servicii furnizează ea „clienţilor"? Desigur, „o anumită parte a presei" ar răspunde iritată: „Ce insinuezi? Nu sînt eu cîinele de pază al acestei societăţi? Nu sînt eu destul de vigilentă? Au, nu sînt eu destul de ageră şi de patriotică?"

„O altă parte" ar spune, vădit vexată: „Nu-i dau eu românului ce are şi occidentalul? nu-i dau poveşti la fel de picante, poze cu sîni expandaţi şi găini vivipare cu trei picioare, şi toate aceste informaţii cu aceeaşi promptitudine?" Şi aşa mai departe...

De unde atunci lehamitea românului de a deschide un ziar autohton? Cum se explică prăbuşirile succesive de tiraj ale cotidianelor care-şi numărau cititorii cu sutele de mii? (Nu mai luăm în discuţie anul '90, cînd unele tiraje se scriau cu ameţitoarele şase zerouri.) Realitatea este că presa românească e azi destul de aiuritoare. Bulibăşeala survine în unele publicaţii chiar de la paginarea informaţiilor. În altele, de la stridenţa cu care este supradimensionat un subiect de subsol şi nu în ultimul rînd de la tonul apocaliptic al unor „arhangheli", care parcă apasă tastele computerului cu sabia cu care Sfântul Gheorghe ucidea balaurul. Care balaur însă? Cel alb, sau cel roşu? Cel de la Vest sau cel de la Est? Astăzi, cititorul este aruncat în plină perplexitate, asta în cazul în care nu se simte de-a dreptul (violat) bruscat.

Ce oferă presa? Măsuri diferite pentru aceeaşi categorie de fapte, reacţii disproporţionate – după caz, omisiuni cînd interesele „majore" o cer, trunchieri – uneori stilistice, infierări ba cu „legitimă manie proletară", ba cu „mîndrie şi demnitate patriotică", după comandament. Şi dacă tot l-au întors marxiştii pe Hegel cu susu-n jos, l-am întors şi noi pe Aristotel, astfel încît „Prieten mi-e Platon, dar mai prieten mi-e adevărul" a devenit viceversa. Ce principii?! Ce moravuri?! „O soţietate fără ele care va să zică că nu le are." Şi ce dacă? Să nu dea alţii lecţii, că ştim noi ce hram poartă!

Oricum ar fi, în ultimii 10 ani s-au făcut şi progrese. Mass-media este unul dintre puţinele domenii unde există o concurenţă infernală şi unde se tinde către modelul occidental... Chiar dacă trusturile mari din Comunitatea Europeană nu s-au înghesuit prea tare să investească. Există la această oră mijloace de informare de toate orientările, reviste şi emisiuni pentru toate gusturile şi de toate culorile. De la rafinat la kitsch, de la o preţios la hip-hop, de la superficial la adînc. Depinde ce vrei. Oferta e imensă şi din ce în ce mai specializată: o presă feministă agresivă, reviste despre animale, despre vedete, despre calculatoare, despre bursă, despre decoraţiuni interioare, despre cum să scoţi petele, despre cum să ai succes şi despre orice. Ziarist sau cititor, ai de unde să alegi.

Ioan BUDURA

jurnalist Radio România

Revoluţie şi evoluţie

La vremea potrivită am aflat împreună cu toţi cei de vîrsta mea că „Revoluţia este motorul istoriei". Apoi, peste mai mulţi ani, o colegă de serviciu mi-a dezvăluit concluzia sa, şi anume: Revoluţia ucide evoluţia; este de ajuns ca o comunitate să evolueze pînă la un nivel confortabil, matur, ca să vină o revoluţie şi să readucă totul la zero.

De-a lungul istoriei omenirii au fost cazuri de evoluţie neturburată, de revoluţii necesare, de revoluţii care ar fi trebuit să se întîmple mai devreme şi cazuri de revoluţii care au pulverizat o evoluţie firească. Au avut loc toate combinaţiile şi permutaţiile posibile. Regimurile impuse prin violenţă, regimurile care se menţin prin violenţă, care se hrănesc cu teroare vor fi pulverizate printr-o revoluţie violentă. Frankestein este ucis de monstrul pe care l-a creat. Aceste regimuri de fundătură nu au în ce să evolueze. În această categorie intră şi România anului 1989. Oare în ce mai putea evolua regimul impus de Ceauşescu? În ce mai putea evolua dispreţul total faţă de oameni, foametea cronică, condiţiile de trai mizere, etatizarea sistemului reproductiv al femeilor, degradarea biologică a naţiunii, insinuarea dublei şi triplei gîndiri, distrugerea voinţei de a crea, instaurarea mafiei de stat, zombizarea populaţiei, lipsa totală de aspiraţii şi perspectivă etc.? A fost nevoie de o revoluţie. Şi a fost o revoluţie, violentă, creaţie a unui regim frankenstienian. Soţii Ceauşescu au fost împuşcaţi de Omul Nou, Creaţia lor. În filmul „Frankestein", Creatura îl întreabă pe doctorul Frankenstein: „Eşti pregătit să suporţi consecinţele actelor tale?" O întrebare pe care ar trebui să şi-o pună orice individ care crede că poate face istorie pe seama altora.

Au trecut 10 ani. Atunci, în lupta împotriva interminabilei revoluţii socialiste, cînd nu mai aveam nimic de pierdut decît lanţurile (sic!) oamenii s-au împărţit în sacrificaţi, participanţi care au scăpat cu viaţă, contemplativi şi profitori. Pe sacrificaţi aproape că i-am uitat, dintre participanţi unii şi-au făcut asociaţii, organizaţii, fundaţii şi cîteodată mai cer aflarea adevărului despre..., contemplativii contemplează în continuare chibiţînd *Pe un picior de plai / Pe o gură de rai*. În ceea ce priveşte profitorii, aceştia au speculat, în funcţie de propria dibăcie, şmecherie sau forţă fizică, roadele, politice şi economice, ale revoluţiei.

Au trecut 10 ani, s-a schimbat ceva în viaţa noastră, în mentalitatea noastră? Pentru unii schimbările au fost majore, în bine sau în rău, pentru alţii, minore, iar pentru alţii lucrurile nu s-au schimbat deloc. Dintre toţi aceştia, cei mai vocali sînt cei ce afirmă răspicat sau cu un oftat că „era mai bine înainte" sau „era mai bine pe vremea lui Ceauşescu, aveam de mîncare (!!?), era ordine, toată lumea muncea". Era chiar mai bine înainte sau eram mai tineri atunci? Era mai bine înainte sau chinul familiar este mai suportabil decît provocarea noului? Era mai bine înainte sau prin aceste declaraţii încercăm să ne răzbunăm pe lentoarea cu care noi şi aleşii noştri, chip din chipul nostru, păşim către modernitate? Era mai bine înainte sau acesta este unul din multele refrenuri ale văicărelii noastre istorice? Era mai bine înainte sau este mai bine să decidă altul pentru tine decît să-ţi asumi răspunderea pentru propriul destin? Era mai bine înainte sau ne-am obişnuit să amanetăm viitorul pentru un prezent mediocru şi să ne refugiem mereu într-un trecut fictiv? În anul 1987 un coleg de serviciu, mai în vîrstă, îmi spunea că pînă şi în timpul războiului pîinea era mai bună ca pe vremea lui Ceauşescu.

După cîteva decenii, cînd am trăit cu toţii la fel, cînd nu aveam pretenţii sau aspiraţii, cînd aveam cam aceleaşi mici dar atît de umane dorinţe ca: un săpun mai bun, un deodorant, o pungă de cafea adevărată, un televizor color, o planetară de Dacie, mai avem aceleaşi dorinţe acum? Aţi renunţa la telenovele, telebingo, Discovery, Eurosport, HBO pentru a vă uita la 2 ore pe zi de Partidul-Ceauşescu-România? V-aţi abţine să spuneţi oricînd şi oriunde tot ce vă trece prin cap, de teamă că aţi putea fi luaţi la un tratament la ORL? Aţi renunţa la libertatea de circulaţie? Acum aveţi dorinţe şi aspiraţii? Depinde de aprobarea vreunui for, „organ special" să faceţi ceea ce vreţi să faceţi? Aţi mai spăla rufe cu bulgări de Perlan? Aţi mai bea nechezol?

Veţi spune că oamenii n-au bani, că fac foame. Fără îndoială că în foarte multe cazuri aşa stau lucrurile. Dar atunci cum de-a crescut de trei ori numărul de autoturisme cumpărate, cum de supermarketurile şi engros-urile au clienţi destui, cum de se cumpără atîtea produse de lux, cum de milioane de oameni dau milioane de lei fiecare pentru bilete la jocurile de noroc? Cum de tot mai mulţi români îşi petrec concediile în străinătate?

Pe de altă parte, este uluitoare incapacitatea guvernanţilor de a stabili priorităţile şi de a face un plan coerent pentru viitorul acestei ţări. Care este scopul reformei? Privatizarea? Dar care este scopul privatizării? Vînzarea en-gros, fără discriminare? De ce dorim să intrăm în NATO şi UE? „Fiindcă vor veni bani" grăieşte o compatrioată. Şi probabil că vom trage nişte chefuri de banii aceştia sau ne vom lua lucruri frumoase cu care să ne lăudăm pe la vecini. Banii au importanţa lor, dar poate ar trebui să luăm de la UE şi de la celelalte democraţii o nouă atitudine faţă de individ şi faţă de propria comunitate. Aici va trebui o mică revoluţie sau o evoluţie accelerată care să se concretizeze într-o nouă mentalitate. Aspiraţii, creativitate, bună credinţă, solidaritate umană, munca onestă, planul bine gîndit şi dus pînă la capăt, cultul pentru lucrul bine făcut, morală, justiţie ar fi cîteva din componentele noii mentalităţi.

„Îmi este foame dom'le, ce mă iei pe mine cu avioanele astea!" Dar aspiraţiile nu se opresc la stomac. O mică întîmplare poate va da sens acestui enunţ. În timpul Marii Revoluţii Culturale din China, mulţi intelectuali, oameni de valoare au fost combătuţi şi bătuţi, unii chiar omorîţi de către Gărzile Roşii. Opere de artă, mobilă de valoare, cărţi rare şi alte rămăşiţe feudaloburgheze au fost făcute grămadă şi incendiate, de multe ori chiar în faţa proprietarului. Într-o bună zi Gărzile Roşii au poposit şi în casa unui pianist. Fără prea multe vorbe i-au scos pianul în curte şi i-au dat foc. În timp ce pianul ardea, artistul a primit o mamă de bătaie revoluţionară, ca să-şi bage minţile în cap. Apoi au plecat. Cînd şi-a revenit, pianistul a intrat în casa răvăşită şi s-a aşezat pe restul de pat. Probabil că atunci cînd îl mai lăsau durerile se gîndea că nu poate lăsa ca evoluţia lui să fie ucisă de o revoluţie. În zilele ce au urmat şi-a reparat cum a putut masa şi a desenat pe marginea ei claviatura pianului său. I-a fost frig? Evident. I-a fost foame? Bineînţeles. A continuat să exerseze la masa-pian pînă cînd Marea Revoluţie Culturală a fost curmată de o lovitură de stat, iar revoluţionarii au devenit contrarevoluţionari şi au fost daţi în judecată. L-am revăzut după cîţiva ani la un concert al său. Învinsese. Un om care şi-a apărat evoluţia.

Societatea românească are nevoie de o nouă atitudine, diferită de tot ce a fost pînă acum. Această schimbare nu este iniţiată de vreun guvern sau partid politic, ci trebuie să pornească de la fiecare dintre noi, cetăţenii acestei ţări. Nu este vorba de sacrificiu ci de curaj să lucrăm asupra noastră.

Este nevoie de revoluţii mici, individuale, cotidiene care să hrănească Evoluţia.

Secolul 21 trebuie să fie ALTFEL.

© F. Bobu

© F. Bobu

Z. ORNEA

Un deceniu al lipsei de speranţă

În deceniile dictaturii cincinalele (cel dintîi a fost între anii 1951-1955) presupuneau necesitatea depăşirii parametrilor economici propuşi şi presa, spre sfîrşitul perioadei, întreţinea o mare larmă în jurul acestor „succese". A rezultat o industrializare forţată şi o năruire a agriculturii prin colectivizare tot forţată. Cît priveşte silnica industrializare (mai ales după 1965) nici azi nu putem scăpa de consecinţele unor întreprinderi mamut, autarhice şi care produc necompetitiv, negăsindu-şi pieţe de desfacere. Dar, oricum, în spaţiul acestor parametri aberanţi, se tot vorbea de succese (false) şi depăşiri (cele mai multe mincinoase). Astăzi, cînd putem vorbi în deplină libertate, în cei zece ani de la revoluţia din decembrie 1989, (adică în spaţiul a două cincinale) cu greu am putea vorbi numai de înfăptuiri. Cea mai mare, cu adevărat înfăptuire esenţială, (care desparte hotărît două regimuri), e de ordin politic. E vorba, desigur, de democratizarea ţării prin pluripartidism, parlamentarismul adevărat, separarea puterilor în stat, libertatea integrală a presei, de expresie în general (inclusiv a întrunirilor), pe scurt spus crearea statului de drept. E mult asta, e puţin? E copleşitor ca însemnătate, semnificînd trecerea spre un nou ev în istoria ţării. Dar dincolo de acest fapt, copleşitor ca însemnătate nu numai politică, nu ne-a prea reuşit mai nimic. Şi, dincolo de toate, nu ne-a reuşit reforma economiei, care bălteşte în neputinţă, de vreme ce capitalul social de astăzi mai este încă în proporţie de 70-80% în proprietatea de stat. Trecerea de la socialism la capitalism, vital necesară, nu ne-a izbutit în acest deceniu. E, dimpotrivă, un eşec aproape integral încît nu e inutilă întrebarea unde ne situăm de fapt. Agricultura, deşi, din 1991, Legea 18 a restituit ţărănimii proprietăţile funciare, excesiv parcelate cum sînt (în medie gospodăriile ţărăneşti au cîte 2,3 ha), e o ruină prin modul ineficient de exploatare, lucrîndu-se pămîntul cu vaca şi calul, rar, proprietarii care se asociază izbutind să apeleze la tractor. Productivitatea muncii agricole e, din această cauză, căzută la minimum posibilă, tipul de exploatare practicat e agricultura de subzistenţă. În plus, preţul produselor agricole cerealiere şi tehnice e catastrofal de mic în comparaţie cu cel al fabricatelor, determinînd pe micul proprietar ţăran, din lipsă de mijloace, să lase pămîntul pîrloagă, nearat şi nesemănat. Situaţia din interbelic, cînd România era cunoscută ca o mare exportatoare de grîne e o realitate definitiv apusă şi ar fi nevoie de sume imense (pe care, se ştie, nu le avem) pentru a reda agriculturii româneşti eficienţa pe care o merită, prin înzestrarea ei cu unelte mecanizate şi transformarea ei în ferme agricole de tip occidental, îmbelşugate şi puternice. Nici în sectorul serviciilor nu stăm mai bine, dovadă e, înainte de toate, turismul care, în ultimul deceniu, a decăzut catastrofal, devenind, dintr-o sursă de venituri consistente (cum îndreptăţesc condiţiile climatice ale ţării), una perdantă. Se vede cu ochiul liber că această ramură potenţial aducătoare de mari resurse financiare merge chiar mai prost decît în anii dictaturii. Şi ce fel de restructurare este cea a fostei regii RENEL, botezată acum CONEL, cînd şi-a păstrat dreptul de monopol, stabilindu-şi preţurile energiei electrice cum îi este voia? Oriunde priveşti pe harta economiei româneşti ţi se dezvăluie hîd dezastrul. E adevărat că, aici, spre deosebire de ţările foste socialiste din jur, moştenirea grandomaniei ceauşiste a fost infinit mai grea, cu mamuţii industriei siderurgice, metalurgice şi petrochimia. Dar aceste ţări s-au mişcat mai repede şi mai eficient, izbutind să atragă investitori străini. La noi s-a procedat cu încetinitorul încît nici astăzi nu avem o legislaţie avantajoasă pentru eventualul investitor din afară. Şi regimul din 1990 pînă în 1996 şi cel de după aceea (din noiembrie 1996) nu au izbutit nimic esenţial în acest domeniu totuşi fundamental. Cu excepţia cîtorva sectoare (ciment, aluminiu, segmente ale industriei uşoare) totul stă pe loc, înţepenit în vechile structuri aşteptînd totul de la stat (în speţă F.P.S.) şi înghiţind insaţiabil bugetul provenit de la sărăcitul contribuabil. Şi de nicăieri nu se întrevede o geană de speranţă, oamenii aşteptînd zadarnic şi neputincioşi luminiţa de la capătul tunelului. E o tranziţie neputincioasă care se prelungeşte neliniştitor de mult, încît azi nimeni n-ar putea spune cînd se va sălta dincolo de ea. Degeaba se bucură cei favorizaţi în sondaje. Veniţi, eventual, la putere, vor prelua acest contencios aproape falit, zbătîndu-se ei, cei nou veniţi, cu aceleaşi chestiuni insolubile. Pentru că, repet, nimic nu îndreptăţeşte speranţa unei privatizări a sectorului industrial, devreme ce investitorii străini nu vin, sărăcia s-a generalizat şi revendicările sociale au devenit explozive. Neputinţa şi inevitabila ineficienţă sînt un handicap de netrecut pe amîndouă versantele eşichierului politic. Şi oamenii, istoviţi, nu mai ştiu unde s-o apuce. Mult îngrijorător şi foarte dureros e apelul (prin lozinci şi portrete ale manifestanţilor sindicali) înapoi la simbolurile ceauşismului. Cine credea, din decembrie 1989 pînă prin 1990-1992, că se va ajunge, în 1999, la situaţia invocării disperate a ceauşismului? E, cu adevărat, o disperare a neputinţei şi a lipsei de speranţă şi perspectivă. Spre ce ne îndreptăm se întreabă, îndreptăţiţi, oamenii ajunşi cu cuţitul la os? Cine ar putea, azi, să treacă de generalităţi comode, răspunzînd limpede la această sfîşietoare întrebare? Dincolo de acuzaţii reciproce şi inutile n-ar putea trece oamenii de stat de azi şi de mîine, economişti, sociologi şi politologi de care s-a cam umplut spaţiul timpului. Am izbutit anul acesta, 1999, să trecem relativ cu bine de dezastrul încetării de plăţi a ţării. Dar vom repeta această performanţă şi anul viitor sau crahul prevăzut ne va prăbuşi în 2000? Nimeni, practic, demn de stimă, nu poate răspunde la întrebările fundamentale care preocupă ardent cetăţeanul român, continuînd să orbecăie pe un teren mlăştinos care, vai, nu duce niciunde.

Cu o asemenea situaţie economică şi socială efectiv catastrofală era normal ca spaţiul nostru cultural să fie mult suferind. Apar cărţi (încă), lăsînd aparenta impresie că totul e bine şi la locul său. Dar nu e aşa. Oferta de carte depăşeşte cu mult capacitatea pieţii de cumpărare şi mai toţi avizaţii prevăd o

© F. Bobu

prăbuşire, în curînd, a multor edituri, acum încă făloase sau de buzunar. Asta devreme ce şi acum tirajele nu prea trec (chiar la cărţi importante) de 1000 exemplare. Literatura română e în vădită derută şi suferinţă iar ediţiile critice din opera scriitorilor români fundamentali s-a împiedecat total datorită lipsei editorilor mai tineri şi a nesubvenţionării de către organismele de stat, cum se întîmplă în orice ţară civilizată. Cît am aşteptat izbăvirea pentru a nu mai cenzura opera scriitorilor din patrimoniul nostru clasic şi, acum, cînd izbăvirea a venit, asistăm la înlocuirea cenzurii politice cu cea economică, aceasta din urmă demonstrîndu-se a fi şi mai necruţătoare! Cultura românească a trebuit să se lase coborîtă de pe soclul pe care şi-l durase cu trudă şi strălucire, locul ei fiind ocupat de făcături kitsch, de subcultură şi subculturi. Presa cotidiană şi televiziunile (inclusiv cea publică) ignoră cu totul cultura adevărată în favoarea senzaţionalului şi a despărţămîntului distractiv. Iar revistele de cultură, chiar cele cu tradiţie şi respectate, au parte de tiraje modeste încît pare-se scriitorii şi artiştii vorbesc exclusiv între ei, neajungînd deloc la cititorii care speră că le-au rămas fideli. Un bun coleg, cel mai important critic literar (care, totuşi, nu mai face critică literară), bunul meu prieten dl Nicolae Manolescu, vorbea acum cîteva săptămîni, într-un editorial din *România literară*, de existenţa unui efectiv holocaust cultural, manifestat, înainte de toate, prin absenţa spiritului critic. Aş spune că absenţa spiritului critic se datorează climatului potrivnic manifestării lui, locul criticilor de profesie luîndu-l gazetari de toată mîna, neinformaţi şi neavizaţi pentru literatura şi cultură în general. La asta, într-adevăr, s-a ajuns după un deceniu de la prăbuşirea, de mai toţi dorită, a dictaturii ceauşiste. Ca şi în sfera economiei, şi în cea culturală bilanţul acestui deceniu din urmă e dezastruos de suferind. Nici în acest plan luminiţa speranţei nu e îngăduită. Ca peste tot, şi cultura bălteşte în deriva aşteptării care, totuşi, nu are de unde veni. Suprafeţele sînt, oriunde ai privi, plane, egale cu sine, şi dezastrul pîndeşte, acut, de peste tot.

P.S. În articolul meu *Problema evreiască* din nr. 349 al *Dilemei*, în a treia coloană, trebuie citit: *evreii din întreaga Bucovină de sud, plus din judeţul Dorohoi.*

Interstiţii

O conversaţie la Praga

În ziua de 22 februarie 1990, Philip Roth ateriza pe aeroportul din Praga unde era întîmpinat de vechiul său prieten Ivan Klima pe care nu-l mai văzuse de paisprezece ani, de cînd i se interzisese intrarea în Cehoslovacia. Klima, în ce-l priveşte, tocmai venea de la o librărie unde i se lansase primul roman tipărit după o tăcere forţată de două decenii. Cînd ruşii invadaseră Cehoslovacia, Klima se afla la Londra, în drum spre universitatea Ann Arbor din Michigan, unde fusese invitat să predea un curs de literatură. Şi-a onorat contractul şi, în primăvara lui 1970, s-a întors, cu soţia şi cei doi copii, acasă. A intrat (era, în definitiv, o opţiune) în acea comunitate de intelectuali transformaţi, de procesul de „normalizare", în măturători de stradă, zidari, vînzători de ţigări, spălători de geamuri.

Care era starea de spirit a cehilor în acele săptămîni care urmaseră revoluţiei de catifea? „Psihoticii se simt mai bine, iar nevrozaţii mai puţin bine", îi declară soţia lui Klima, psihiatră de profesie, scriitorului american, surprins, bineînţeles, de acest mod insolit de a evalua impactul unei schimbări de sistem. Nevrozaţii, precizează Helena Klimova, încearcă un sentiment de teribilă incertitudine în faţa acestei libertăţi cu totul noi pentru ei. Vechea structură era detestabilă dar oferea totuşi nişte puncte de reper, ştiai măcar în cine să ai încredere şi pe cine să eviţi; acum nevroticii sînt panicaţi pentru că s-au trezit într-o lume în care trebuie să alegi. Psihoticii, în schimb, se adaptează mai uşor curentului dominant; cînd toată lumea e fericită, psihoticii sînt de-a dreptul euforici. Starea de jubilaţie le priveşte, numai că e o stare pasageră, revenirea cu picioarele pe pămînt poate să fie un şoc foarte puternic.

Conversaţia dintre Philip Roth şi Ivan Klima, reprodusă într-un volumaş apărut în acelaşi an, rămîne una din cele mai interesante – şi, pentru mine, una din cele mai emoţionante – mărturii din primul an al postcomunismului. Oameni precum Klima sau Vaculik tocmai ieşiseră din *cultura samizdatului,* despre care, observă Philip Roth, scriitorii occidentali spuseseră multe prostii romantice, invidiindu-i pe confraţii lor din est pentru că erau „stimulaţi" de cenzură şi de supravegherea poliţienească. Vine vorba, bineînţeles, şi despre cîteva dintre personajele proeminente ale momentului. Relaţia intelectualilor cehi cu Milan Kundera era, în acel început de an 1990, confuză; mulţi îi reproşau (pe nedrept, crede Klima) nu atît faptul că părăsise ţara (Skvorecky, atît de preţuit la Praga, făcuse la fel) cît o anume viziune simplificatoare a lumii comuniste, viziune răspunzînd aşteptărilor publicului occidental. Bohumil Hrabal era şi el un caz complicat; fusese publicat în samizdat dar acceptase şi tipărirea „oficială", or, simpla comparaţie între cele două versiuni punea în lumină nişte compromisuri penibile (Hrabal însuşi, în paranteză fie spus, a încercat, într-un scurt text de o sinceritate impresionantă, să explice această existenţă dublă ca scriitor).

Ce va fi literatura în ţările scăpate de comunism? se întreabă cehul şi americanul. Societatea voastră, spune Roth, mi se pare, acum, neverosimil de „curată": ce veţi face cînd veţi descoperi banii, economia de piaţă, cînd vor dispărea subvenţiile de la stat, cînd vă va invada televiziunea comercială cu zecile de canale care nu-şi propun decît să distreze, cînd veţi intra în societatea spectacolului, a divertismentului? Sînt perfect conştient, răspunde Klima, că cei mai mulţi oameni preferă kitschul romanelor lui Cortazar şi Hrabal; că în libertatea pe care tocmai am cucerit-o, cultura are mult de cîştigat dar şi mult de pierdut. Ceea ce e însă aproape sigur e că prostia triumfătoare, aroganţa puterii, violenţa împotriva celor slabi şi nevinovaţi, brutalităţile „organelor", lagărele de muncă şi de reeducare, viaţa bazată pe minciună şi pe dedublare nu vor mai fi subiecte de actualitate. În rest, totul pluteşte în ceaţă. Poate că, totuşi, cultura va putea „domestici" televiziunea, va putea determina mass-media să nu coboare chiar foarte, foarte jos. E, cine ştie, o utopie, dar merită să încercăm. Aici se încheie *Conversaţia la Praga* dintre Philip Roth şi Ivan Klima, care ne arată, printre altele, că nu era o fatalitate să fii, în februarie 1990, ori psihotic ori nevrozat.

Alexandru CĂLINESCU

Stephen GREENBLATT

HAMLET ÎN PURGATORIU (III)

„Efectul de cincizeci de ani“

Cu prima Carte de Rugăciuni apărută sub domnia protestantă a lui Edward, în 1549, sistemul bisericesc se „curăţase“, s-ar putea spune, de mare parte din elementele sale catolice. La o înmormîntare din anul 1549, puteai auzi preotul adresîndu-se direct mortului în timp ce arunca pămînt peste el: „Îţi încredinţez sufletul Tatălui Atotputernic, iar trupul ţărînei. Ţărîna în ţărînă, cenuşa în cenuşă, praful în praf se întoarce.“ Trei ani mai tîrziu, odată cu revizuirea Cărţii de Rugăciuni (variantă care se încetăţenise deja în vremea lui Shakespeare), formula de mai sus fusese modificată doar cu un cuvînt: mortului nu i te mai puteai adresa direct. Preotul stătea acum în mijlocul adunării, vorbindu-le celor prezenţi: „Să-i încredinţăm sufletul Tatălui Atotputernic, iar trupul ţărînei. Ţărîna în ţărînă, cenuşa în cenuşă, praful în praf se întoarce.“ Nu mai era vorba de o relaţie intersubiectivă eu-tu, în care te adresai mortului ca oricărei alte persoane.

O singură schimbare, măruntă în aparenţă, a făcut ca relaţiile dintre vii şi morţi să ia o turnură radical diferită de ceea ce fuseseră pînă la acea dată. Problema este că, aşa cum putem deduce din multe semne lăsate de epocă, schimbarea aceasta oficială petrecută la jumătatea secolului al XVI-lea nu a răsunat imediat în minţile oamenilor. Este, de fapt, foarte dificil să intervii radical la nivelul acesta, al lumilor mentale. Poţi schimba legi, poţi pedepsi oamenii, îi poţi aresta pentru încălcarea regulilor pe care le-ai fixat, însă e extrem de greu să-i faci pe ei să se schimbe, rapid, într-o noapte, sau chiar într-o generaţie, să le răstorni datele universului mental în care au fost crescuţi.

Sînt multe locurile în *Hamlet* unde se exprimă păreri asupra atitudinii care trebuie luată în faţa pomenirii morţilor, a ritualurilor de trecere între cele două lumi. Înmormîntarea Ofeliei este un astfel de episod, unde se pune la modul cel mai direct problema dacă morţii trebuie bociţi sau nu. Întrebarea este de ce a pus Shakespeare în scenă problema în felul acesta. Sau de ce a introdus la un moment dat sfatul că e de fapt o impietate să porţi doliul prea mult, că trebuie să înţelegi că şi tatăl tău şi-a pierdut tatăl – sfatul pe care protestanţii îl tot repetau deja de cincisprezece ani. Şi de ce să pună cuvintele acestea în gura ucigaşului Claudiu? Un răspuns posibil ar fi că Shakespeare adera în secret la catolicism, că prezenta, mascat, pe scenă doctrina catolică. Sînt oameni care cred cu tărie acest lucru. Nu e şi cazul meu. Oricum ar fi, e clar că Shakespeare a fost influenţat de înfruntarea dintre protestantism şi catolicism.

Aş vrea să vă propun drept primă explicaţie ceea ce eu numesc „efectul de cincizeci de ani“: în momentul cînd, în urma unei mari bătălii ideologice, cu impact răsunător, generaţia revoluţionară care a făcut schimbarea se stinge, urmaşii ei ajung să vadă doar ipocrizie în crezurile predecesorilor imediaţi şi încep să privească înapoi, cu un amestec de nostalgie şi sentiment de ruptură, către un trecut şi o lume pe care le-au pierdut. Nu vor să se întoarcă la acea lume, dar nu se pot împiedica să nu vadă că ea a existat şi că au pierdut-o fără s-o mai poată regăsi.

Pe lîngă acestea, sensibilitatea lui Shakespeare la chestiunea statutului morţilor se poate să se fi intensificat odată cu moartea fiului său, Hamnet, în 1596, şi cu cea a tatălui său, John, chiar în 1601, anul cînd scria *Hamlet*.

În secolul al XVIII-lea, cînd s-au făcut reparaţii la casa în care s-a născut Shakespeare, la Stratford-upon-Avon, unul dintre muncitori a găsit în pod un document foarte ciudat: testamentul spiritual al lui John Shakespeare, scris cu puţin înainte de moartea sa – text care vădeşte puternice accente catolice. Una dintre doleanţele sale era ca, în cazul în care vreun accident avea să-i curme viaţa fără să primească ultima împărtăşanie, aşa încît să trebuiască „să îndure mult timp în Purgatoriu“, Domnul să-l ierte, iar rudele, prietenii şi cei apropiaţi să-i dăruiască rugăciunile, slujbele şi faptele lor bune pentru a-l ajuta pe tărîmul celălalt. Conform acestui document, e foarte probabil ca Shakespeare să fi crescut într-o familie catolică, în condiţiile unei suspiciuni şi persecuţii oficiale împotriva catolicilor.

În orice caz, fie că această supoziţie e adevărată fie că nu, e sigur că Shakespeare a avut sub ochi texte care tratau chestiunea Purgatoriului; că a citit *Ruga cerşetorilor* lui Fish şi probabil şi *Ruga sufletelor* lui Morus. Partea interesantă a acestei dispute în jurul Purgatoriului este că ea a ajuns să ridice întrebări legate de statutul ontologic al unui întreg lot de materiale referitoare la spectralitate şi aducere-aminte. Dezbaterea publică ce a luat astfel naştere a zdruncinat din temelii suportul instituţional al unui foarte important set de materiale; şi mutilînd aceste materiale, a făcut posibilă aproprierea lor instituţională.

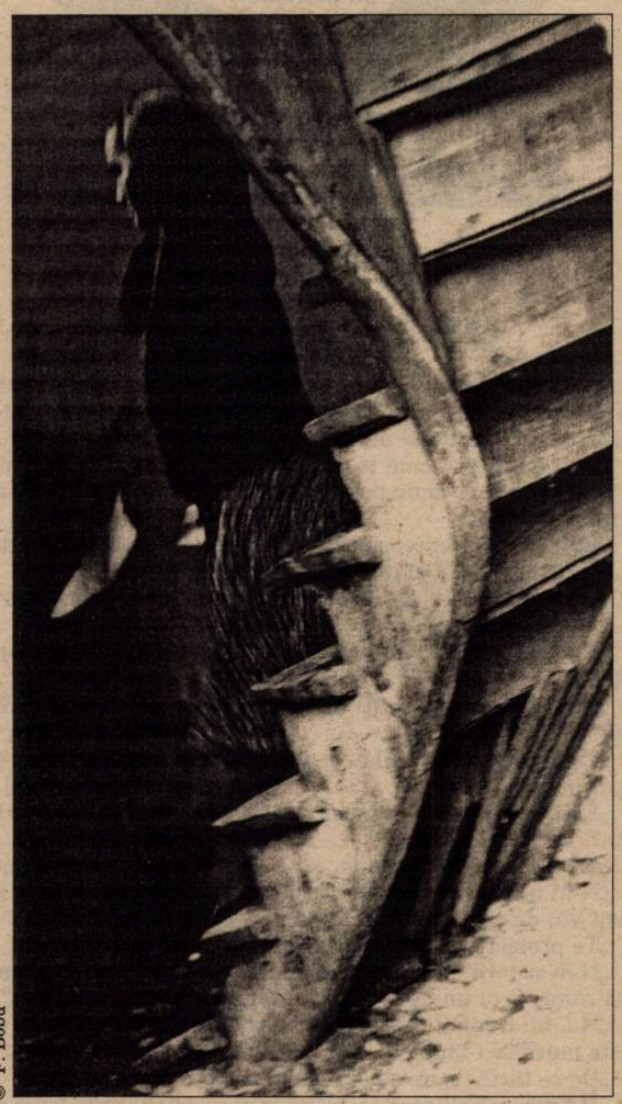

© F. Bobu

Purgatoriul devine scenă de teatru

Punctul central al teoriei mele, aici ca şi în altă parte, este că artiştilor le place să lucreze cu bunuri instituţionale mutilate, iar Shakespeare este maestru în acest domeniu; că le place să-şi însuşască aparaturi ideologice şi instituţionale reziduale, îmbolnăvite sau dezmembrate. Nu toate formele de energie din teatrul lui Shakespeare au fost transferate din zona realului în cea a imaginarului, însă Shakespeare e îndrăgostit de acele materiale pe care oamenii le credeau odată reale şi pe care le aşează acum într-un spaţiu imaginar. Zînele sînt un astfel de exemplu, chiar vrăjitoarele, deşi aici lucrurile sînt mai complicate, deseori doctrina

© F. Bobu

catolică. Shakespeare este, esenţial, un autor-canibal căruia îi place să se înfrupte din structuri slăbite sau dezarticulate. Nu doar piesele sale stau mărturie în acest sens, dar şi documente ale vremii. De un astfel de document mă voi ocupa în cele ce urmează.

În 1624, la un an după publicarea primului folio shakespearian, un protestant convins, pe nume John Gee scria o carte, *Zdrenţele cele noi ale unei vechi ispite*, în care mărturisea că el însuşi fusese odată ispitit de credinţa catolică, însă Domnul îi arătase calea cea dreaptă şi acum era un bun protestant. Subiectul comentariului său ne interesează însă mai mult decît confesiunea sa: este vorba despre ceea ce el numeşte o incredibilă înşelăciune ce lua proporţii în Anglia vremii sale, anume că iezuiţii, îmbrăcaţi într-un fel anume, se dădeau drept spirite de dincolo de mormînt revenite pe pămînt. Cu astfel de poveşti veneau ei să se înfăţişeze femeilor, mai ales celor bogate, spunîndu-le că ar face bine să doneze bani Bisericii Catolice pentru a salva bietele suflete de chinurile Purgatoriului. Gee insistă că iezuiţii aceştia erau foarte pricepuţi în ale actoriei şi că puteau foarte bine transforma cele sfinte în trucuri actoriceşti şi fabuloase arătări. Aşa, de exemplu, o femeie drapată toată în alb se înfăţişa uneori unei tinere inocente, gata să se lase impresionată de arătarea ce-i implora ajutorul. Alteori, astfel de apariţii erau însoţite de efecte luminoase, de raze şi aure ciudate ce învăluiau sau ţîşneau dinăuntrul figurilor de coşmar. Gee susţine că nu e vorba de vrăjitorie, nici de magie, ci de teatru curat. Lumina cea misterioasă putea fi foarte uşor produsă, spune el, cu ajutorul unor lanterne de hîrtie sau al sticlei transparente. „Rolul“ putea fi lesne jucat de un băiat mai sprinţar (fiind un om al vremii sale – începutul de secol XVII – Gee nu-şi poate închipui că un rol de femeie poate fi jucat şi de o femeie; pentru el, actorul trebuie să fie neapărat un băiat). Lucrul cel mai important de înţeles aici este că iezuiţii nu erau altceva decît o mare trupă de teatru.

„Nu văd de ce“, scrie Gee, „nu şi-ar deschide o companie de teatru proprie, care ar concura mai mult decît onorabil cu The Fortune, The Red Bull, The Cockpit şi The Globe“ (numele celor mai importante teatre ale vremii, printre care faimosul The Globe, teatrul lui Shakespeare). Există însă trei probleme, scrie Gee, în ce priveşte astfel de spectacole. Prima ar fi că „subiectele comediilor lor se învîrt toate în jurul unei aceleiaşi teme“, e ca şi cum n-ar avea decît un singur subiect, nu-şi pot închipui decît un singur tip de personaj. Tot ce vezi sînt „femei femei femei în alb alb alb“. Aşa încît, ca teatru de repertoriu, cu un program zilnic, şi-ar pierde curînd spectatorii, plictisiţi de lipsa de varietate. Însă la o primă vizionare, spectacolul este într-adevăr impresionant. A doua problemă vine dintr-o contradicţie majoră: stafiile n-ar trebui să se întoarcă din Purgatoriu îmbrăcate în alb strălucitor. Hainele lor ar trebui să fie arse, afumate şi pătate. Nişte stafii îmbrăcate ca de gală nu au nici un sens. Totuşi, dacă te mulţumeşti să le priveşti fără să te gîndeşti prea mult, spectacolul poate fi încă impresionant.

A treia problemă de abia, scrie Gee, este cea cu adevărat importantă. Pur şi simplu, se pretindeau prea mulţi bani pentru un bilet. Gee povesteşte cum iezuiţii reuşiseră într-un rînd să obţină astronomica sumă de 200 de lire, o sumă într-adevăr enormă pentru acea vreme, de la o singură victimă. Preţul era totuşi prea mare pentru marfa oferită. Gee scrie: „Reprezentaţii cu apariţii de pe ceea lume se pot vedea pentru mult mai puţini bani la alte săli de spectacole, cum ar fi Duhul din *Hamlet*“. Această extraordinară remarcă atinge chiar miezul procesului despre care am vorbit.

Elaborînd doctrina Purgatoriului şi practicile din jurul ei, Biserica Catolică oferise o modalitate extrem de puternică de a negocia cu morţii, sau mai degrabă cu cei care, deşi morţi, nu erau tocmai morţi, de vreme ce puteau încă vorbi, implora şi îngrozi pe cei în viaţă. Atacul protestant asupra acestui tărîm intermediar al sufletelor, asupra acestei relaţii între vii şi morţi a pus capăt negocierii, interzicînd oamenilor să spună rugăciuni de mîntuire pentru morţii lor sau pentru ei înşişi, interzicîndu-le să conceapă măcar existenţa unor legături cu cealaltă lume. Însă protestanţii nu au putut distruge astfel dorinţele şi spaimele pe care doctrina catolică le detectase şi le exploatase de o manieră de-a dreptul strălucită. Departe de a dispărea cu totul, după cum obesrvă Gee, spaţiul Purgatoriului devine spaţiul scenei de teatru, unde duhul bătrînului Hamlet va continua, „osîndit, să se preumble noaptea un răstimp“.

Traducere de Sorana CORNEANU

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Glosar de tranziţie

Imunitatea

Imunitatea poate fi considerată în trei accepţii: medicală, juridică şi de fapt. Tranziţia nu a inventat termenul, dar i-a modificat semnificaţiile în toate aceste trei accepţii. În plan medical, tranziţia operează, ca şi în plan economic, sub dublul şoc antinomic al unui trecut greu surmontabil şi al unui viitor la fel de greu accesibil. Blagoslovindu-ne cu maladia post-modernităţii – blocarea sistemului imunitar – reforma sanitară ne-a întors totodată spre tradiţiile pre-moderne ale unor molime ca holera, pelagra, TBC-ul pulmonar ş.a.m.d.

Imunitatea juridică rezidă în acea clauză care anulează principiul instituţional conform căruia toţi cetăţenii ar fi egali în faţa legii. Beneficiarii acestei abateri de la spiritul legii sînt înşişi legiuitorii – membrii Parlamentului. Prescripţia care consacră imunitatea parlamentarilor nu se motivează, aşa cum ar fi logic, prin prezumţia infailibilităţii lor. Aleşii naţiunii nu îşi pierd libertatea de a greşi, doar naţiunea îşi pierde libertatea de a-i judeca pentru greşelile lor. Condiţia de parlamentar o degrevează pe cea de cetăţean. Mulţumită acestei condiţii, parlamentarul poate fi vinovat, dar nu poate fi învinuit. Ceea ce rînduiala cu pricina previne formal nu este pedepsirea parlamentarului, ci judecarea lui.

Circumspectă, aşa cum se cuvine, urmărind să preîntîmpine abuzurile, clauza în chestiune trasează şi limitele acestei ocrotiri. Ca atare, imunitatea poate fi nu numai acordată, ci şi ridicată. Instanţa îndreptăţită să îl lipsească pe un parlamentar de acest privilegiu este însuşi Parlamentul – marea lui majoritate. Rarele prilejuri cînd problema a fost pusă au scos la iveală o situaţie nebănuită: solidaritatea parlamentarilor în faţa riscului de a-şi vedea primejduită imunitatea atîrnă mai greu decît adversitatea care îi opune unii altora în mod obişnuit. Dar, aşa cum ne amintim dintr-un trecut nu prea îndepărtat, interdicţia de a judeca un actor public poate fi primul pas spre obligaţia de a-l elogia.

Ca şi imunitatea juridică, imunitatea de fapt evită beneficiarilor săi dezagrementul de a fi judecaţi – şi deci riscul de a fi condamnaţi pentru faptele care li se impută. Imunitatea de fapt nu este însă consfinţită prin legislaţie, ci dimpotrivă, iar beneficiarii ei nu constituie un corp definit, ci o categorie informală, plină de vitalitate şi socialmente insesizabilă. Inconfortul aşezării lor în boxa acuzaţilor nu le este evitat de prescripţii legale, ci de oameni ai legii. Aceştia din urmă nu sînt împiedicaţi să-i judece, ci renunţă din propria lor voinţă, îndemnaţi de o foarte discretă empatie umană. Practicat pe scară largă, acest amestec de solidaritate şi complicitate dovedeşte că separarea puterilor în stat funcţionează. De aci se naşte o uzanţă cu veleităţi de principiu, în conformitate cu care orice infractor necondamnat rămîne o persoană onorabilă.

Despărţirea de trecut este radicală: pe cînd sub dictatură prevala incriminarea nevinovaţilor, tranziţia, conciliatoare, îi inocentează pe cei vinovaţi.

Pavel CÂMPEANU

Bazar

Dorul de ducă

Tabieturile ţin, totuşi, de utilitar şi cotidian: deşi reprezintă momente de ieşire din timpul „oficial“, rolul lor ţine, în primul rînd, de reglarea eficienţei treburilor obişnuite. Intră în categoria acţiuni şi fapte palpabile, şi nu senzaţii. Evaziunea, în cazul lor, rămîne doar o aspiraţie. Există, însă, alte senzaţii ce mai rar devin acţiuni, preferînd să stea sub semnul potenţialităţii. Acestea s-ar putea încadra în categoria „doruri, dorinţi“ – lucruri pe care le poţi oarecum simţi, ori trăi, dar mai puţin face. De pildă, *dorul de ducă*: dorinţa de a nu te fixa undeva, de a experimenta mereu, de a-ţi schimba identitatea... Există un erou de film binecunoscut care trăieşte pe urmele acestui dor: *the lonely ranger*, călătorul singuratic ce poate fi un simplu cow-boy în căutare de aventuri, dar şi un justiţiar de multe ori acţionînd în afara sistemului legal oficial. Se potrivesc aici, printre mulţi alţii, James Bond, Evadatul... Prezenţa unor asemenea rătăcitori în misiune „de serviciu“ sau morală a generat chiar o anumită structură (acum aproape generalizată) de seriale tv: fiecare episod rezolvă un caz, experimentînd alte medii şi situaţii... Dorul de ducă ajunge, astfel, să se manifeste nu doar prin deplasarea concretă, în sens spaţial, ci şi printr-o mai abstractă schimbare de planuri. Brave personaje precum Mannix, Kojak, Şeriful din New York, Columbo sau chiar Poirot se pot suprapune acestui tipar. Cu atît mai mult eroi fantastici precum Superman, Batman, Nemuritorul ori Wonderwoman: nobilele lor acţiuni sînt rodul unui dor de acţiune, instinctiv, spre binele altora. Justiţiarilor reali sau fantastici li se opun Răzvrătiţii, mînaţi în sens invers de acelaşi dor. Evadatul, amintit mai înainte, se situează la graniţa dintre cele două situaţii: fuge de Poliţia nedreaptă, dar, în drumurile lui, face dreptate „din mers“. De-a dreptul din categoria de răzvrătiţi fac parte deja menţionaţii (într-un articol precedent) eroi evazionişti gen Bonnie şi Clyde, Thelma şi Louise. Aceştia se decid să părăsească „sistemul“, dar, în acelaşi timp, să i se şi opună şi să-l folosească, după propriile reguli, pentru propriile nevoi. Din păcate, sistemul sfîrşeşte prin a-i sancţiona şi niciodată prin a-i înţelege.

În romanele „pentru femei“ dorul de ducă are curajul să se manifeste doar pe scurtă durată, prin timide plecări în vacanţă sau schimbări de spaţiu. În viaţa de toate zilele, dorul de ducă e o aspiraţie constantă (pentru unii mai acută), îmbrăcînd forme din cele mai mărunte. Una din ipostazele lui frecvente este, de pildă, dorinţa de a ieşi în oraş. Într-o lume aglomerată şi superindustrializată, evaziunea şi hoinăreala se transformă în *shopping* sau într-o *cină romantică* (cu variaţiunile mers într-un bar, la cofetărie, la film...). Sau cel mult, într-o spectaculoasă *ieşire de week-end*, evident cu maşina, din oraş, într-un „cuib“ special amenajat (eventual preluat din revista *Voiaj magazin*). Doar o idilă sau o depresie duc la intensficarea dorului de ducă şi de evaziune şi la prelungirea formelor sale de manifestare. În cazul unei poveşti de amor incipiente, mai ales, se ştie că îţi vrei „persoana iubită“ într-un şir nesfîrşit de plăceri adecvate tensiunii relaţiei. În cel de-al doilea caz, al depresiei, succesiunea de evadări şi hoinăreli permise îţi dă posibilitatea în faza întîi să meditezi şi în faza doi să uiţi.

Iaromira POPOVICI

„Mag-ul“ unui prieten

„Este inadmisibil cum nu ştii să refuzi pe nimeni... Odată nu te-am auzit să trînteşti cuiva telefonul sau o uşă. Faci pe nebunu' şi de fapt eşti un infirm.“

„Eşti un ipocrit cînd te dai mare că nu urăşti pe nimeni.“

„Ce înseamnă că nu poţi fi umilit? Consultă-te! Vezi ce ai în sînge!“

„Eşti cel mai mare egoist – nu-ţi pasă decît de scrisul tău!'

„Te doare în cot şi numeşti asta curaj!“

„Cum adică n-ai chef să te răzbuni? Vrei să-ţi demonstrez că eşti un nemernic?“

„Nu vrei să ai complicaţii cu nimeni – ştii ce înseamnă asta?“

„Te prefaci că-i asculţi pe toţi, de fapt nu te auzi decît pe tine.“

„Toleranţa ta e oribilă – nu eşti decît comod la suflet, cum alţii sînt sedentari.“

„Eşti un mincinos din cap pînă în picioare şi te crezi tandru.“

„Nu vrei să fii oportunist şi te trezeşti fără nici un ideal.“

„N-ai nici un pic de gust – mori şi după Bach şi după Beatleşi! Vai de capul tău inteligent...“

„Te prefaci ludic ca să rămîi infantil.“

„N-ai criterii, n-ai principii, nu ştii altceva decît Caragiale... o să rămîi şi tu un provincial, ca toţi ai tăi din Bucureşti.“

„Nu, nu ironia ta va salva lumea, ironia ta e un jeg în plus peste murdăria lumii.“

„De ce taci? Ca de obicei, eşti un laş.“

„Mă aia pe politeţea ta. E cea mai rezistentă rădăcină micburgheză pe care n-au putut să ţi-o smulgă.“

„Au avut dreptate să te suspecteze. Întotdeauna am ştiut că eşti de dreapta, chit că în toate referinţele i-am minţit şi am scris că eşti devotat. Te-au pedepsit prea puţin pentru împăciuitorismul tău. Nu meritai nici măcar o Medalie a Muncii. Bine ţi-au făcut!“

„N-o să rămînă nimic din tot ce ai scris. Fiindcă ai fost flegmatic – asta cînd n-ai fost un imbecil idilic. S-a terminat de mult cu literatura flegmatică.“

„Zici că n-ai decît două idei fixe: să nu jigneşti şi să nu linguşeşti. Te anunţ, domnul meu, că e mizerabil de puţin faţă de tragedia zilnică.“

„Va veni o zi cînd mă vei iubi şi o să ştii şi tu ce-i dragostea curată... (frază fredonată) De ce rîzi?“

„Spre diferenţă de tine, eu nu cocoloşesc contradicţiile, le ascut, le fac cît mai tăioase. Eu sînt radical, tu eşti o gelatină.“

„N-ai priceput nimic, niciodată, din Kierkegaard. Cred că nici nu l-ai citit... Stendhal, şi iar Stendhal, la atîta îţi merge mintea.“

„Era o vreme cînd mă sunai şi-mi ziceai că la telefon e Charles Baudelaire de la Rochefoucauld. Azi n-ai mai fi în stare.“

„...parcă eu nu ştiu de ce te uiţi a suta una oară la *Casablanca*... Aştepţi «Marseieza»! Ai rămas un antifascist blocat în «Internaţionala...»“

„Eşti un şmecher – accepţi jdemii de vinovăţii, ştii foarte bine de ce. Fixează-te pe două-trei culpe precise şi vei vedea că eşti pierdut.“

„Vreau să-ţi spun doar două lucruri, nu ştiu cum le vei suporta...“

Prietenul meu – pe care îl cunosc nu chiar de cînd m-am născut – închise magnetofonul şi mă întrebă:

– Ce părere ai?

Eram pentru prima oară în faţa unei asemenea experienţe: omul – cu glasul lui, modulîndu-l pentru a realiza ceea ce toate manualele şcolare numesc caracterizarea prin limbaj – imprimase majoritatea observaţiilor care i se aduc de către prieteni, amici, ideologi, generalişti, femei, popor, persoane. Etc.

N-aveam putere pentru nici o părere.

El îmi explică:

– Le-am adunat pentru a fi citite în loc de necrolog, în cerc intim. Sper că vei fi acolo ca să te prăpădeşti de rîs: faci pariu că absolut toate defectele astea vor deveni calităţi...?

– Hai termină cu prostiile... Mai bine dă-mi banda s-o înregistrez şi eu, să mi-o pun cînd mă apucă şi pe mine dracii. E preferabil să murim de rîs în timpul vieţii.

El acceptă şi adăugă, în pragul uşii:

– Am impresia că tu eşti într-o găleată mai adîncă decît a mea.

Radu COSAŞU

Regula jocului

● Nu poate înlocui lectura cărţii – *Numele trandafirului* de Umberto Eco – dar poate favoriza cunoaşterea permanenţelor spiritului uman cu ajutorul talentului unui actor – Radu Beligan – care a transformat, de această dată, inteligenţa în talent. (Vineri, 17 decembrie, Teatrul Naţional „I.L.Caragiale“, Sala Mare, ora 18, 30) (**M. B.**)

● Mafia întîlneşte Psihanaliza în acest film – *Cu naşu' la psihiatru (Analyze This)* – de Harold Ramis *(Groundhog Day, Multiplicity)*, care funcţionează cel mai bine tocmai pentru că nu se vrea o parodie, ci o comicodramă; un scenariu deştept, replici/scene antologice şi Robert De Niro/Billy Crystal formînd o pereche neaşteptat de potrivită. (**a.l.ş.**)

V-aţi gîndit ce cadouri faceţi de Sărbători?

Trecerea prin reviste

Despre dialog

Articolele publicate în *România literară* sub titulatura „Polemici" sînt, întotdeauna, adevărate momente de presă culturală de calitate. Asistăm, citindu-le, la dezvoltarea unor atitudini pline de vitalitate intelectuală, la spectaculoase dezbateri de idei, aflate, în plus, sub semnul unei civilităţi care impune. „Polemicile" cu care ne-a obişnuit *România literară* în ultima vreme sînt, în mai toate cazurile, nişte dialoguri. Şi aceasta, în detrimentul pamfletului, atît de mult iubit în presa noastră.

Entuziasmul pe care îl exprim acum mi-a fost resuscitat (sau alimentat?) de excelentul articol semnat de Livius Ciocârlie apărut, în numărul 49 al *României literare,* sub semnul mai sus amintitelor „Polemici". Textul se numeşte „Timişoara, oraş european sau oraş fundamentalist?" şi are ca obiect al discuţiei un alt articol, al lui H.-R. Patapievici, publicat în *Curentul*. Din cîte reiese din articolul lui Livius Ciocârlie, H.-R. Patapievici ar fi scris despre aroganţa bănăţenilor faţă de ceilalţi compatrioţi, despre „rasismul" lor regional, ba chiar despre tendinţa lor către excludere şi segregare. Din păcate, nu am citit textul lui H.-R. Patpievici, dar demonstraţia lui Livius Ciocârlie m-a cucerit. Atîta eleganţă, bun simţ al ideilor şi sensibilitate pentru nuanţă („Nu vreau să spun că situaţia e opusă felului cum a fost prezentată, ci că e *diferită*.") nu se prea întîlnesc la tot pasul. Totul dizolvat într-un respect – pe care l-aş numi aristocratic – faţă de preopinent: „M-aş despărţi bucuros de o mulţime de dîmboviţeni, ca şi de o mulţime de timişoreni, dar n-ar avea nici o noimă să mă despart de domnul Patapievici pentru că sînt prieten cu clujeanul Ion Pop." (aceasta cu privire la separatismul de care sînt acuzaţi bănăţenii). Cît despre specificul sau diferenţa lor faţă de cei din Regat, iată două pasaje semnificative. „Efectul ambianţei «imperiale» se regăseşte şi în preferinţele culturale ale timişorenilor. (...) E mult artificiu în tot ce ne atrage pe noi, se poate zîmbi pe socoteala noastră, noi înşine zîmbim, dar există (ori ni se pare nouă?) şi o stare de civilizaţie, o nevoie de această stare, o capacitate de a o întreţine cu cîţiva centimetri peste ceea ce se întîmplă în ţara de peste munţi." Şi cel de-al doilea pasaj, care oferă un scenariu: „Aş putea propune un pariu. Să-l convingă domnul Patapievici pe domnul Lis să dea cu mătura într-un parc bucureştean (nu va fi cazul să-l conving, la rîndul meu, pe primarul nostru fiindcă el a dat cu mătura din proprie iniţiativă). Să aşteptăm o săptămînă şi să comparăm. Parcul din Timişoara nu va fi ireproşabil, dar va fi destul de curat. Celălalt, las la aprecierea eventualului cititor..." Ca eventual cititor şi ca locuitor al Bucureştiului (născut tot în Bucureşti), nu am decît să-i dau dreptate lui Livius Ciocârlie.

Cred că am avea numai de cîştigat dacă am depăşi aroganţa noastră de bucureşteni (căci la noi chiar despre aroganţă este vorba) şi am fi deschişi către exemplele şi lecţiile de civilitate ale celorlalţi compatrioţi ai noştri. Pînă una-alta, am putea să învăţăm de la bănăţenii precum Livius Ciocârlie arta unei polemici elegante, în dialog.

Addenda. Într-un interviu acordat Mirunei Hărăbor în revista *Scena* (numărul 19), Mircea Cărtărescu dă o foarte bună definiţie dialogului. „Şi ce înseamnă un dialog?" – este întrebat. „Exact asta: maturitate." – răspunde poetul. **(C. P.-B.)**

Imaginarul publicitar

Între erotism şi vulgaritate

Pînă la urmă, publicitatea este sau ar trebui să fie o formă de artă. Dacă realitatea infirmă uneori acest lucru, nu înseamnă că aserţiunea e falsă, ci că undeva, cineva (de cele mai multe ori copywriter-ul) a greşit.

La rubrica *Cu ochii-n 3,14* din penultimul număr al *Dilemei,* dl Adrian Cioroianu ironiza, pe bună dreptate, „eroticizarea reclamelor noastre". De-ar fi numai atît, şi lucrurile ar sta încă bine! Erotizarea mesajului publicitar este un fenomen comun şi cît se poate de vechi mai peste tot în lume. Cîte *pin-up**-uri de femei frumoase au vîndut tot atîtea produse (de la cosmetice şi pînă la plictis)! Însă erotizarea e una şi vulgarizare sau mai precis vulgaritate e cu totul altceva. De ce trebuie să optăm întotdeauna pentru ultima variantă? – iată o întrebare la care nu am răspuns. Şi mi-o pun deseori, de fiecare dată cînd trec pe lîngă un afiş de spectacol de varietăţi în care o oarecare Mariana suferă de o fixaţie la un anumit fruct. Vine un moment în săptămînă cînd trebuie să suportăm umorul televizat şi atunci îmi pun din nou aceeaşi întrebare. Parafrazînd o lozincă literară, publicitatea ar putea aduce cultura în stradă, dar ar putea aduce, la fel de bine, şi subcultura. Trebuie neapărat să o adăugăm listei?

Nuditatea unui corp reuşit este, în cel mai rău caz, un exemplu de frumuseţe explicită, o pereche de picioare frumoase rămîne o pereche de picioare frumoase, verosimile sau nu, dar două picioare de femeie ieşind dintr-un pachet de ţigări *(Columna)* ca pentru a fi consumate nu mai înseamnă decît o vulgaritate explicită. Dacă două fete se privesc cu înţeles în timp ce mănîncă napolitane, spunîndu-şi: *Sînt bune... Nu te saturi niciodată!* şi cam asta e tot, nu-ţi mai rămîne decît un singur lucru la care să te gîndeşti şi acela nu e sigur mesajul agresiv-feminist al reclamei, ci pur şi simplu revelaţia că napolitanele Joe nu tratează nimfomania.

Dacă Dumnezeu a creat erosul, adică un lucru atît de frumos, este cu siguranţă pentru că a avut imaginaţie. Dacă mari scriitori au creat capodopere pline de vulgarităţi (adică lucruri atît de urîte) este pentru că au avut imaginaţia de a spune mai mult decît atît pînă într-acolo încît au dat vulgarităţii un nou sens. Însă, dacă reclamele amintite sînt foarte proaste este pentru că, din păcate, nu spun decît atît.

Şi este foarte uşor ca o reclamă să cadă în vulgaritate cînd se face o apropriere atît de mare între eros sau, mai exact, între sexualitate şi consum.

Alice POPESCU

* Imagini înfăţişînd persoane atractive, de obicei femei, parţial sau total dezbrăcate.

Din fanfare funerare

Cum îşi dregea organul dascălul Ilie

Mult iubesc unii chipiul şi uniforma. Le place să tropotească laolaltă, să se încrunte laolaltă, să se mire laolaltă, să se afirme în grup, cu grupul, cu băieţii, cu gaşca. Aşa şi domnul comandant al pompierilor voluntari din cartierul copilăriei mele care cu fireturi umbla, le poruncea aspru confraţilor pe cînd se nevoiau ei cu furtunurile cele lungi şi se repezeau asupra gardurilor din parc, le izbeau cu bocancii şi săreau peste ele, aruncau furtunul, li se bălăngănea toporişca la brîu şi zornăiau specific harnaşamentele.

Mai era şi taica pe nume Căcăroanţa care circula cu medalii în piept într-o tălicikă, un ceva pe patru roţi mititele, un atelaj tras de doi măgăruşi, o frumuseţe era totul: moşul cu numele lui dizgraţios trecea pe străzile orăşelului banatic dînd la iveală o minunată privelişte, o alteritate, cum ar spune juna erudiţie de la centrul de cercetare *A treia Europă*, moşul acesta s-a născut din împreunarea, în vremurile lui Franţ Iozef, unei doamne cu un domn de pe Valea Moratului, locuită de populaţia născătoare de alteritate a ţiganilor culegători de bureţi de pădure. Şi cum spun, mama eroului îşi iţea arborele genealogic din familia generic numită „a lu' Plăcintă cu ceapă", în timp ce dinspre tată arborele purta numele de „Cacăcrumpi". Îmi cer scuze pentru indelicateţea de a da la lumina istoriei asemenea urîţenii onomastice, numai că ele sînt intim legate de patronul acelui vehicul în chiar vremea în care trecea el prin faţa Sfatului Popular Raional şi tovarăşul prim, privind dumnealui pe geam, i-a fost dat să vadă gravitatea aceea în defilare spre piaţa agricolă a orăşelului plină de produse realizate de ţărani prin întovărăşiri: un fel, acestea, de anticamere ale colectivizării. Prin urmare s-a uitat primul secretar raional şi pe dată a rostit plictisit şi puţintel îngîndurat următoarele cuvinte cu iz sapienţal: „e plină lumea de nebuni", aşa ceva a spus dumnealui scrutînd din dosul perdelei trecerea moşului Căcăroanţa.

Cum e să fii scriitor ca uica Ion

Acu trebuie să pricepem că aşa e viaţa, ea nu se ruşinează de ale ei. Ca să o prinzi bine trebuie să procedezi în felul şirianului Ioan Slavici, om al locului ca moş Căcăroanţa. Uica Ion a procedat în felul următor: a scris titlul, după aceea a spus ce urmează, adică nuvelă, a pus cifra 1 şi a zis direct, a început ca Cicero: „Ierte-l Dumnezeu pe dascălul Ilie!" Tare ne întrebăm noi că adică de ce a început el aşa: nu tu descrieri, nu tu resemnări, nu tu nostalgii, nu tu aventura frazei, vorba lui Ricardou; nimic! Pe urmă, după acest început poporan, se produce caracterizarea. În ce constă ea? Păi, în minunata alăturare a calităţilor personajului („era cîntăreţ vestit") cu plăcerile dumisale redate într-o sintaxă care nici ea nu-i de capul ei („Şi murăturile foarte îi plăceau"). Adăugaţi la acestea toate şi descrierea cinematografică a unui obicei anume al dascălului: „Mai ales dacă era cam răguşit, le bea cu gălbenuş de ou şi i se dregea organul". „Măi, măi", zicem noi, şi tare ne intimidează uica Ion de la Şiria, nu prin cîte ştie el, nu prin cît de afund ne pogoară în metafizica cea de peste fire, ci prin ceva care, prostie fiind, nu ni se potriveşte întrucît noi sîntem numai culţi, nu şi proşti. Asta-i problema noastră, asta mă bîntuie din vremuri vechi, de prin studenţie, pe cînd mergeam noi la cenaclul „Amfiteatru", păstoriţi de Livius Ciocârlie care opt ore bătute pe muchie ne-a întreţinut la nişte discuţii pe tren care, vorba bănăţeanului, ne-au „buiguit de cap". La un moment dat a spus didascalos-ul nostru (ca să ne încurajeze din adînca intimidare în care ne-a adus discuţia) că, de fapt, marii scriitori sînt şi proşti, şi la smerita mea întrebare că de ce aşa, mi s-a răspuns că ei sînt aşa deoarece cred în minciunile lor atît de mult încît îi fac şi pe cititori să creadă. Mai tîrziu am înţeles că prin minciună trebuie înţeleasă ficţiunea iar prin prostie ceva care este altceva decît cultura, astea le-am priceput, ceea ce n-am ştiut şi nici nu cred că o să ştiu vreodată este următoarea daraveră: cum e să fii scriitor ca uica Ion? Aici ar fi de arătat epic cum îl mulţumeau pe dascălul Ilie murăturile prin evitarea tentaţiei (înalte) de a spune că Murăturile mulţumesc Omul. Apoi trebuie povestite murăturile, cum se prezintă ele în accidentalul lor, dincolo de orice platoniciană tentaţie (cf. Murăturile mulţumesc Omul).

Iată, să dau un exemplu, întrucît, cum era de prevăzut, cultura îmi dă ghes spre demnitatea abstractului, nu spre prostia concretului. Prin urmare, mă trimite capul familiei la sora Sânziana de la penticostali, denumiţi de vulgul fără şcoală „penticostaşi". Strig eu la poartă, explic ce vreau: un soi de ceva lung din lemn, înnegrit de folosinţă, cu un fel de şine şi un dispozitiv special care îmi apare astăzi, prin trecerea anilor, ca în picturile lui Kokoschka. Pogor (ca Eneas, ca apostolul Pavel, ca Dante cu Vergiliu) în pivniţă cu instrumentul acela de mărunţit verzele. Aidoma lui Proust îmi năvălesc în nări mirosuri, uşor mucegai, ceva praf umed, ceva morcovi putrezi, ceva nisip în care s-au uşurat pisicle stînd ele la pîndă, ceva DTT, ceva Terpinol, ceva lac de lemn înţepenit prin trecerea anilor în borcane pudrate cu praf, împodobite sărbătoreşte cu aţe subţirele de păianjen, cu dungile strălucitoare ale melcilor limacşi.

Prunc fiind, stăteam cam plictisit şi cam enervat de-a dreapta întîistătătorului familiei care trecea cu pricepere verzele prin instalaţia aceea proptită deasupra unui ciubăr din lemn. Pe urmă multe s-au adăugat cu talent sintactic, cu viziuni programatice şi cu iscusinţă stilistică: peste stratul de varză mărunţită au fost aşezate căpăţîni întregi, apoi din nou un strat mărunţit, totul organizîndu-se pe nesimţite în felul subtil în care polisemia naşte opera deschisă. De bună seamă că la reuşita aceasta e de menţionat hreanul bine tăiat, curăţat de coajă, boabele de piper întregi, sarea zgrunţuroasă generos risipită printre straturile de verze, mai apoi boabele de porumb, bucăţile de mere Ionathan de la livada din satul Neudorf, beţele de mărar...

Atît pot să spun, mai mult nimic, epicul mi se zgîrceşte, se răsuceşte aşa ca hîrtia cînd o arunci peste un morman cu jar, se strînge în sine nevolnic, înnegreşte şi izbucneşte deodată într-o flacără care degrabă se domoleşte, întrucît nu are substanţa care să-i întreţină arderea multă vreme. Acu, dacă ar fi să traduc alegoria asta aş spune că n-ar trebui să ne facem iluzii, nici îngroşarea glasului (în sens cultural), nici sporirea paginilor (în sens epic) nu ar putea da mai multă strălucire focului prozastic; numărul mare de idei (sau de pagini) seamănă cu povestea aceea a cutărui nebun din oraş care umbla cu un fir de iarbă, îl fluştura pe trotuare în sus şi-n jos şi bîzîia o melodie numai de el ştiută. Dacă ar fi să spun cît anume ar trebui să fie dreapta amestecare dintre una şi alta (adică dintre epic şi ideea dinlăuntrul lui), n-aş putea spune alta nimic decît că potrivirea lor ar trebui să fie atît cît trebuie ca să iasă lucrul bun pentru că, vorba părintelui Trandafir, „lucrurile se fac, numai dacă le ştim face".

Daniel VIGHI

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

● Anul VII ● Nr. 358 ● 17 - 23 decembrie 1999 ●

Sindromuri

Sindromul Dejeu

Atunci cînd presa a început să relateze despre acuzaţiile formulate de autorităţile germane cu privire la colaborarea dintre infractorii români operînd acolo şi unele cadre ale ministerului pe care îl păstorea, prima declaraţie a domnului Dejeu (pe un ton de învîrtoşată indignare) a fost aceea că va solicita nemţilor o dezminţire oficială. Declaraţia s-a dovedit curînd a fi pripită şi avînd puţină legătură cu starea de lucruri din Poliţie.

Această stare de lucruri – care s-ar fi cuvenit să constituie punctul de plecare pentru declaraţia domnului ministru – era pe deplin vizibilă pentru orice observator lucid şi ilustrată cotidian de relatări factuale ale mass-media.

Bande de ţigani terorizează timp de cîţiva ani în deplină impunitate o localitate rurală, furînd, violînd, ameninţînd şi brutalizînd pe localnici fără ca Poliţia să mişte un deget şi aduc pe locuitori într-o asemenea stare de disperare încît atunci cînd se ajunge la crimă, aceştia trag clopotele în dungă şi pun foc la casele hoţilor şi asasinilor. Ca prin minune, oamenii şi mijloacele de transport ce nu putuseră fi găsite şi folosite pentru protecţia cetăţenilor cinstiţi îşi fac apariţia... pentru a proteja viaţa şi avutul infractorilor. Domnul ministru de Interne nu găseşte cu cale să treacă în rezervă pe toţi lucrătorii de Poliţie din zonă şi pe toţi şefii lor de la judeţ, ci dă o mînă de ajutor la întocmirea dosarelor penale ale celor pe care complicitatea cu infractorii a lucrătorilor de Poliţie îi silise să-şi facă singuri dreptate.

Un maior de Poliţie din Bacău, căsătorit, forţează o femeie să se culce cu el pentru a-i scăpa fratele delincvent de puşcărie şi ajunge apoi să cheltuiască împreună cu focoasa muiere banii trimişi de soţul aflat la muncă în Israel, mergînd pînă acolo încît – atunci cînd acesta încearcă să-şi recupereze bunurile şi copiii încuiaţi în casă şi înfometaţi de mama prea ocupată cu petrecerile – îl ameninţă pe bietul om cu moartea şi apoi îl face să-şi petreacă oarece săptămîni în spital. Ministerul de Interne reacţionează prin asigurări că s-a analizat situaţia şi s-au luat măsuri disciplinare neprecizate împotriva „ofiţerului". În paranteză fie spus, am putut afla din reportaje televizate că şefii Poliţiei judeţene aveau un noroc cu totul special în a cîştiga maşini străine la... tombole organizate de firme din partea locului.

Într-un judeţ nu prea îndepărtat de cel în care s-a petrecut întîmplarea de mai sus, Poliţia organizează într-o pădure un depozit conspirativ de maşini confiscate în vamă, la care urmează a avea acces pentru cumpărare, la preţuri... speciale, numai cei ce fac parte din înalta societate infracţională locală. Şeful Poliţiei din judeţ cumpără cu suma derizorie de 100 de milioane lei o vilă de la... o persoană cunoscută pînă şi de reporterii televiziunilor din Bucureşti drept capul mafiei locale, iar apoi declară cu deplină candoare în faţa camerelor de luat vederi şi a reprezentanţilor presei scrise că nici măcar nu l-a cunoscut pe... „omul acesta". Faţă de cele de mai sus, care reprezintă o infimă parte a faptelor de excepţională gravitate semnalate de mass-media, ministrul de Interne trimite în cercetare o echipă de investigatori a căror primă activitate, în buna tradiţie a ţării, constă în încingerea unui chef... în compania celor investigaţi.

Pentru a face încă şi mai evidentă situaţia, să amintim faptul că nu cu mult timp în urmă, unul din posturile de televiziune prezenta, pentru a doua oară după cîteva luni, un reportaj al cărui „erou" era un simpatic delincvent minor. Acesta, cu o bună dispoziţie contagioasă, relata cum a lovit cu piciorul vitrina magazinului, cum s-a spart aceasta, cum a pătruns în interior, cîte cartuşe de ţigări a luat etc. Complicii mobilizaţi pentru realizarea operaţiunii, ceva mai maturi, erau trataţi cu un amestec de dispreţ şi afecţiune, fiind gratulaţi cu apelativul „ăştia". Autorii reportajului au găsit interesant de subliniat faptul că micul infractor dorea ca imediat ce va mai creşte nitel să se facă... poliţist, dar nu au simţit nevoia să tragă de aici concluzia evidentă, şi anume: *În România, visul oricărui infractor este acela de a intra în rîndurile acelei categorii privilegiate de infractori ce beneficiază de imunitate faţă de cercetarea penală.*

În raport cu această stare de lucruri, sindromul Dejeu (de altfel reprezentativ pentru toţi miniştrii de Interne postdecembrişti) se concretizează în următoarele: a) protecţia „cadrelor" este mai importantă decît protejarea populaţiei, b) imaginea Poliţiei este mai importantă decît activitatea acesteia, c) protejarea imaginii se face nu prin îndepărtarea cu fermitate a cadrelor corupte, ci prin negarea existenţei faptelor de corupţie, neanchetarea acestora sau simularea unor anchete, d) cea mai importantă misiune a ministrului de Interne este aceea de a veghea pentru ca marii şi micii infractori din instituţie să poată acţiona nestingheriţi, colectînd taxe de protecţie de la micii şi marii infractori ai străzii, economiei şi finanţelor.

Petru LISIEVICI

NUME, NUME, SORO, NUME...

Cu toţii avem nume şi, se ştie, nu sîntem răspunzători de ele. Părinţii sînt de vină dacă ne-au spus Pamela, Amoraş, ori Doruleţ... Tot ei sînt de condamnat dacă ne-au botezat după ce au auzit strigat pe stradă, sau la fel ca pe tată ori naş, fără să se întrebe vreo clipă asupra semnificaţiei numelui ales... Noroc că s-au inventat şi poreclele, nume alternative alese de bunăvoie (chiar dacă uneori descoperite de alţii) şi motivate lingvistic; ele se străduiesc să facă legătura (deşi, de multe ori, cu superficialitate ori vulgaritate) între persoană şi „titulatura" ei. ***(I. P.)***

A lui cutare

– din poreclele satului –

Unii consideră porecla un lucru de ruşine. Şi greşesc. Este adevărat că porecla poate să nu fie – de regulă nu este – măgulitoare. Romanii din care susţinem că ne tragem aveau şi ei – în mod obligatoriu – cîte un cognomen caraghios şi nimeni nu se supăra, era o formă de identificare, cu nimic mai prejos decît nomenul sau prenomen-ul. Formula Popescu Gheorghe, seacă, solemnă şi ultimativă, e o invenţie mult mai nouă, datorată tîrgurilor şi oraşelor cu lume multă şi amestecată. Într-un sat, cu oameni mai puţini şi mai familiarizaţi unul cu celălalt, ei se ştiu după mamă, după tată şi după poreclă. Logic, acolo unde jumătate din bărbaţii unui sat se cheamă Ion Brad, diferiţii Ion sînt deosebiţi printr-un adaos nominal care să-i caracterizeze. Pe femei nimeni nu-şi pierde vremea să le poreclească, ele se numesc după porecla bărbatului: a lui cutare.

Nu ştiu la alţii cum o mai fi, dar într-un sat moldovenesc pe care îl cunosc destul de bine, la anul 1999, menţionarea poreclelor pe lîngă nume în mandatele poştale e o practică curentă. Cum spuneam, porecla e un mijloc de identificare. Există porecle vechi, moştenite în familie din tată în fiu. Există altele, circumstanţiale, care imortalizează ticuri verbale, fizice sau comportamentale sau asemănări cu fiinţe şi lucruri din realul imediat. Şi exemplific, selectiv: Jdiru, Purcică, Lupu, Cucu, Ţapu, Hoaşcă, Aca, Bolditu, Dupurosu, Mula, Boacă (un om glumeţ), Fîrnu, Cornaciu (după o buruiană rea), Călcîi, Papleacă (unul sărac cu duhul), Înnăditu (unul lung), Îmbucă, Hîlciu, Feliuţă, Harpalău, Coşarcă, Sfîrlache, Bergheriuş, Pîrpîială (unul care vorbeşte repede, pîrîind ca motorul), Moacă, Parpalac, Şucă (unul care se supără repede), Achiochi (după un tic verbal), Bonţoi, Jumademaistru (un om priceput, dar fără studii), Gîştea, Caţoi (de la caţă), Şuşarcă, Uzbecea, Poşîrcă, Pichici dulci, Julfă (de la o prăjitură din sămînţă de cînepă), Blenduţ, Bortă, Majuru, Agonia, Orcic (după o piesă de la car). Am exemple cît să umplu un număr din *Dilema*. Şi nu e un sat prea mare. M-a ajutat să-mi completez lista mama, am rugat-o, şi ea a scris în cancelarie, într-un moment de linişte. O colegă şi-a aruncat o privire şi a constatat că porecla neamului ei lipseşte. Pe mine de ce nu m-ai pus? Mama zice, am crezut că... De ce să mă supăr, pune-mă!

Cum spuneam, femeile capătă mai rar porecle, dar atunci sînt binemeritate: Satira, Balicuţa. N-am să le explic, vă las să faceţi exerciţii de imaginaţie. Există şi porecle „noi": Gigibel (unul frumos şi mîndru), Piu (evident, de la Papa Pius), Onedin, Gagarin (unul care a scăpat cu viaţă după ce a căzut cu maşina de pe un baraj în lac), Dejun, Mega sau Rex (după Rex cîinele, nici o legătură cu etimologia cuvîntului).

Consemnînd toate aceste prelungiri nominale care, mai degrabă decît numele din buletin, surprind exact persoana în ce are ea unic şi relevant pentru ceilalţi (te miri ce poate fi relevant pentru cei din jurul tău), mă gîndeam cît de săraci sîntem noi, cei fără poreclă. Şi, într-un fel, anonimi.

Carmen HULUŢĂ

Papa Nashu şi restul lumii

– „numele de cod" al muzicienilor –

Băieţii sînt doi. Papa Nashu este gen Nichita Stănescu, îl întrebi ce face, iar el îmi răspunde că-l dor lucrurile. Celălalt, Mento san, e apatic, cască, „pune, bă, mîna la gură", o pune, se scarpină, trage din ţigară. Pe urmă bea bere.

„Nu ştiu ce să zic, tată", zice Papa Nashu, scoate şapca albastră, o pune pe masă, soarbe din bere. „Porecla asta eu mi-am pus-o"! La Costineşti, cînd avea poftă de ceva dulce, papanaşii erau şi cu dulceaţă şi cu smîntînă, erau buni şi, „tăticule, dacă vrei să-ţi faci trupa de Hip-hop, tre' să ai neapărat cognomen, poreclă, mă-nţelegi? Zi şi tu dacă ăsta nu e super meseriaş?" Am zis.

Pe Mento san îl cheamă Robert „şi-am avut în viaţa asta o pasiune pentru japoneji, d-acolo mi se trage".

Trupa lor se numeşte În Kontra, au şi cîteva piese „da' e mîncătorie prea mare şi n-avem noi bani şi baftă să ajungem undeva".

Papa Nashu îşi mai ia o bere, a treia. „Păi, cum e faza cu cognomenul? Zi şi tu dacă nu-i de tîrşă să te cheme Marian? Tre' să bagi şi tu ceva din suflet, artistic, de cartier, să te lovească. Fii atent la faza asta, tocmai ţi-au scos apendicu' şi zici ce marfă ar fi, să-ţi zici Apendic. Da' nici aşa nu merge, frăţie, tre' Apendicu să aibă un schepsis, ceva mai mişto şi, atunci, fii atent, îţi zici UP&Dick. Ai prins faza, ăă?"

Şi-acum, încep să scriu: „ţeapă cu Tz, Phlegmă, Verişoru', nu aşa bă, V. Rishoru, aşa, pepene, nu mă, P

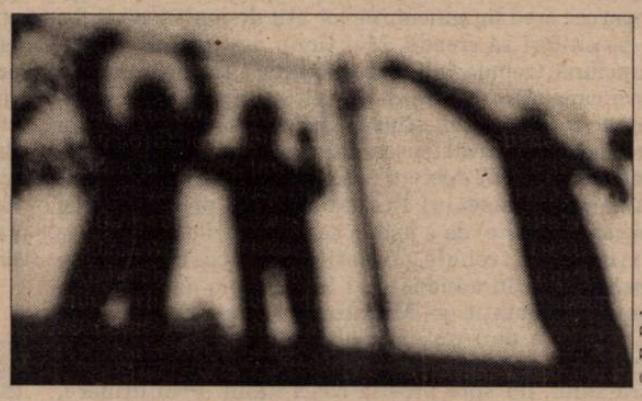

© F. Bobu

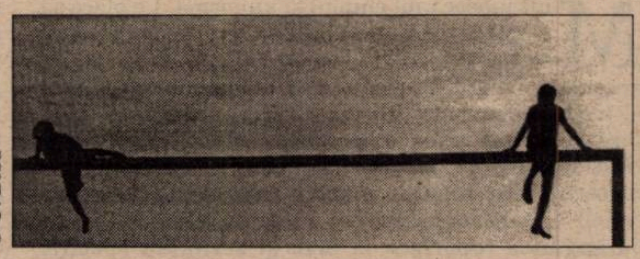

© F. Bobu

mare, P mare, N mare, P.P.N., Triferment, 3ferment de fapt, Piratu', nu, nu, πRatu cu R întors, îhî aşa, fii atent cum îl scrii pă ăsta B,O,R,S,H, lasă pauză, P, pauză, N,A,Z,Z, Borsh p. Nazz, bis&quit, sînt o groază, să-ţi mai zic?" Acuma fac o pauză. „Pringurea", Sinu şi Sida, ăştia-s doi, Mutchi, Blană, Bălos, P-asta nu ţi-o zic că-i porcoasă – mi-o zice, dar eu n-o scriu – Găoace, C. Chov, BBBulion, Kăkâcea, îţi mai zic?" Îi spun că nu, că-mi ajunge.

Mento san e tot mai plictisit. „Naşule, spune-i, mă, de trupele cunoscute. Papa Nashu se scarpină lovit de amoc. „Lasă-mă, mă cu B.U.G. şi La Familia!" îşi aprind în acelaşi timp ţigările, sorb amîndoi din bere. „Bă, Roberte, dar ce brand are Marijuana, zici că-i Steven Seagal". Zici.

Afară se-nserează, la şase e deja beznă. Papa Nashu îmi cîntă ceva de-ale lui Rimaru. „Pornesc în slalom / Din vîrful La Om / Mai sus decît cursa Tarom / Înalţ cuvinte / Potrivite / Pentru orice minte / De la geniu pînă la Kunta Kinte."

Din trupa Getto Daci, am fost atent cum scriu, fac parte fraţii martiri Piele şi Os, cavalerul Dacian, Ioio, Romichete, răspopitul Deceneu. Apoi Papa Nashu îmi vorbeşte despre lucruri şi despre esenţa lor, „ştii, mă, care-i numele întreg al trupei noastre?" Îi zic că nu, iar el îmi răspunde că „În Kontra Direcţiei de azi din HIP HOP-ul românesc".

Matei FLORIAN

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Îl cunosc pe...

Pavel Coruţ (III)

...eu sînt unul care a rezistat competiţiei. Dar sînt peste 400.000 care au căzut... IMM-urile astea. Deci, pasiunea mea a fost asta, să-mi transform scrisul într-o artă, să-mi transmit informaţiile, concepţiile şi cunoştinţele. Eu nu ascund faptul că-mi transmit şi cunoştinţele, şi concepţiile politice, ideologice, naţionale, patriotice şi europene.

Şi, totuşi, cînd vă veţi epuiza?

Cînd voi muri.

Cum s-a născut Partidul Vieţii Româneşti?

În '96 mie mi-a murit soţia şi am rămas singur. Eram foarte deprimat fiindcă am iubit-o foarte mult şi am vrut să trec şi eu dincolo. În acea situaţie, n-am mîncat mult timp, nu mai puteam zîmbi, dar n-am scris. Aceasta a fost cea mai mare lovitură: n-am scris vreo şase luni. În această situaţie, m-a contactat Funar să-l susţin. Ştiam că era o indicaţie externă să fie excluse partidele aşa-zis naţionaliste. Participarea la politică m-a trezit la viaţă, dar nu m-a luat flama. Mi-am dat seama că nu-s organizaţi, dar nu doar ei, toţi. Eu am făcut cursuri de patru ani de conducere politică în Contraspionaj. Şi aici era o mizerie. Mi-am revenit, m-am apucat de scris, dar, de data asta, pesimist. La propunerea unei ziariste americance, m-am hotărît să plec un an în Mexic, să scriu acolo nişte romane S.F. despre originea pieilor roşii şi civilizaţia mayaşă. M-am pregătit, aveam ceva bani, 46 de cărţi tipărite în peste 4 milioane de exemplare. Totul era-n regulă. Cînd, seara, îl văd pe Ciorbea că enunţă cele 17 întreprinderi ce trebuiau lichidate. Cunoşteam două. Ştiam că-s perfecte. Erau bijuterii. Există două variante: le declară falimentare pentru a le vinde prietenilor sau sînt tembeli. În această situaţie, neamul meu va trăi din ce în ce mai prost, fiindcă românii simpli nu pot participa la licitaţii. În al doilea rînd, am o fiică, o nepoată. Ce viitor au ei? Am stat, m-am gîndit, m-am consultat cu colegii de la Academia Militară. Prostie? Sabotaj extern? Contra bani? Atunci m-am gîndit la o mişcare politică, pragmatică, justiţiară, care să renască neamul românesc. Am lansat programul către cititorii mei în cartea „Sfîrşitul imperiului ascuns" şi am început să formez filială cu filială.

Eugen ISTODOR

Roluri

Farmecul irezistibil al macabrului

Avem un gust sigur pentru tot ceea ce este îngrozitor, oribil, mizerabil, simţim o atracţie de nestăpînit faţă de ceea ce provoacă groază şi revoltă, ne produc o plăcere ascunsă, nu întotdeauna avuabilă, accidentele, crimele şi detaliile acestora. Nu ştiu dacă gustul acesta ciudat şi pervers ne-a fost inspirat de Dumnezeu sau de Diavol, dar el însoţeşte evoluţia speciei umane de-a lungul timpului, alături de cele mai josnice instincte, înfruntînd raţiunea şi civilizaţia. S-ar putea ca această afirmaţie să pară unora o jignire la adresa spiritului nostru moral şi estetic, o insultă adusă fiinţei umane care – nu-i aşa? – este creată după chipul şi asemănarea Domnului. Sînt nevoit să invoc în sprijinul aparentei apostazii părerea lui Friedrich Schiller, care n-a fost nici pe departe o minte răsucită, tulbure sau perversă, ci dimpotrivă, o mare conştiinţă a epocii sale, în contact cu ideile generoase ale lui Goethe şi cu filozofia eminamente morală a lui Kant. Iată ce scria poetul, dramaturgul, eseistul, autorul celebrei „Ode a bucuriei": „Este un fenomen comun naturii noastre a tuturor ca lucrurile triste, îngrozitoare, oribile chiar, să exercite asupra noastră un farmec irezistibil..." Şi mai departe: „Toată lumea se înghesuie să audă amănuntele unui asasinat; plini de curiozitate, sorbim toate povestirile aventuroase, iar plăcerea este cu atît mai mare, cu cît ne înfioară mai mult...". Şi mai viu se manifestă această dispoziţie cînd avem obiectul chiar în faţa ochilor. O furtună pe mare care ar înghiţi o flotă întreagă ar fi, privită de pe ţărm, tot atît de atrăgătoare pentru fantezia noastră, pe cît de revoltătoare pentru inima noastră sensibilă. Şi, în sfîrşit: „Lupta penibilă între înclinaţii sau datorii potrivnice, luptă care, pentru cel ce o îndură, este un izvor de cumplită suferinţă, poate fi pentru simplul spectator o adevărată desfătare. Urmărim cu o plăcere mereu sporită suferinţa în continuă creştere pînă la prăbuşirea totală a nefericitei victime."

Înţeleg, iată, de ce se grăbeşte televiziunea să ne ofere toate detaliile atentatelor, crimelor, violurilor şi accidentelor, înfăţişîndu-ne cadavre mutilate, bombardamente, case distruse, convoaie de refugiaţi, sfărîmături de avioane şi de trenuri, trupuri tranşate etc. Fiindcă ea ştie ce ne place. (Ce argument imbatabil ar fi putut constitui pentru poetul german televiziunea!) Şi, în definitiv, asta este realitatea existenţei noastre, asta este realitatea psihologiei noastre. Nu înţeleg însă nici în ruptul capului de ce anumiţi autori de emisiuni, în virtutea dreptului nostru la aceste triste desfătări, construiesc *în plus*, supradozează otrava, se transformă ei înşişi în călăi, în inchizitori, în procurori bolşevici, în vînători de vrăjitoare, crezînd că ne face plăcere să-i vedem biciuindu-i cu sadism pe autorii de manuale alternative, pe unii oameni politici, pe fiii de (unii) oameni politici, pe diverse alte, vorba poetului, „nefericite victime". Nu riscă oare aceşti suplinitori ai destinului să ni-i facă simpatici tocmai pe cei pe care ei îi antipatizează?

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

ALUNECAREA DIN CĂRUŢĂ LA GUVERN ŞI PREŞEDINŢIE

● În Piaţa Amzei, o persoană cu mîna dreaptă în ghips tîrguieşte varză de la o tînără ţărancă. „Ce-aţi păţit la mînă?" „Un accident" – vine răspunsul. „Şi-aţi fost de vină dvs., sau celălalt conducător auto?" Slavă Domnului, pentru tinerele de la ţară imaginea unui accident nu se mai leagă decît de o maşină, probabil de ultimul tip. Căderea de pe un stog cu fîn, prăbuşirea de pe treptele pivniţei, alunecarea dintr-o căruţă au rămas, parcă, doar accidente ale secolului XIX. **(T. C.)**

● Nimic din ce s-a întîmplat la Guvern şi Preşedinţie în noaptea furtunoasă de la începutul acestei săptămîni nu poate fi înţeles fără dimensiunea, fie şi apolitică, a meteorologicului. Temperatura era clementă pentru o zi de decembrie la gurile Dunării şi ale Humorului; nu se anunţau viscole, geruri, furtuni. Mai cădea prim-ministrul, dacă afară troienea abundent şi apele îngheţau odată cu mîinile „complotiştilor"? Fără aceste întrebări, măreţii analişti politici sînt nişte bieţi uituci. Ei ignoră o experienţă fundamentală a acestor populaţii vegetale: exact acum zece ani, prim-sinistrul ţării era răsturnat într-o zi de iarnă cînd la Bucureşti era aceeaşi temperatură ca la Ierusalim! Popor vegetal şi vegetativ – sîntem, în primul rînd, meteo-dependenţi! **(R. C.)**

● Cînd totul va trece, va rămîne o scenă memorabilă descrisă de *Evenimentul zilei:* „La guvern, în loc să dea ochii doar cu Radu Vasile, Ion Diaconescu s-a trezit, surpriză, ca în filmele americane, cu optzeci de ochi care-l priveau uimiţi. «Ce căutaţi, băi, aici?» a întrebat şocat preşedintele PNŢCD. «Dar dumneavoastră ce căutaţi?» i-au răspuns la unison patruzeci de tineri ţărănişti, adică celebrul «Grup de la Braşov». Ei i-au spus lui Diaconescu că Radu Vasile are treabă, dar îl pot suplini la discuţie. Fapt ce a făcut imposibilă realizarea intenţiei preşedintelui PNŢCD de a-i cere demisia lui Radu Vasile. Întors la Parlament, liderul ţărănist era vizibil răvăşit: «Lăsaţi-mă, fraţilor, sînt bolnav, mă doare capul»". Ca fapt jurnalistic, e clar că scena este o ficţiune literară, dar, cum spuneam, va rămîne. **(C. G.)**

● Din declaraţia televizată (luni, 13 decembrie 1999) a domnului Radu Vasile, la acea oră premier: „Singurul lucru pe care l-am făcut la Guvern a fost să fac un infarct pentru care în acea situaţie se şi căutau înlocuitori rapizi". În piesele bune, după astfel de replici urmează un singur cuvînt, pus între paranteze: *exit*. **(M. V.)**

QWO WADIS, ROMÂNIA?

● Dorinţa expresă de americanizare a românilor se manifestă şi prin excesul de „w" şi „y": o firmă de butic din zona Ştefan cel Mare se numeşte *Qwo Wadis*; o alta, din zona Eminescu, se intitulează *Nicky Lucky*, cu rimă şi desconsiderare pentru topică. **(I. P.)**

● Dintr-o scrisoare din *Adevărul* din 14 dec.: „...clasa politică a făcut posibil ca veniturile salariale în România (pentru cei care le au) să fie cuprinse între 450.000 şi 160.000.000 lei lunar". Din cîte ne amintim, parcă totuşi în ultimul moment veniturile mici au urcat spectaculos, pînă la 700.000 lei, cam cît o întreţinere de bloc, atîta vreme cît nu e foarte frig. Despre veniturile mari nu ştim nimic: dacă avem noroc, sperăm că au rămas la fel, n-au mai progresat, după obicei. **(T. C.)**

DEZLEG CUNUNII ÎN ARMONIE CU CODUL ETIC ŞI POFTELE COPIILOR

● „Vrăjitoarele" care dau anunţuri la mica publicitate nu-şi mai dispută descendenţa din Mama Omida, ci se bat în emisiuni TV (vezi, de exemplu, *Libertatea* din 13 decembrie): „Ghicitoarea Luminiţa face minuni, apărută în direct la Nadine Show, pentru sărbători a pregătit pentru fiecare problemă de orice domeniu bucurii şi lumină în case." „Vrăjitoarea Eugenia, mama lui Venera dezleg cununii, scot argintul viu, fac talismane de dragoste, sunt unica vrăjitoare care lucrez garantat. Am avut numeroase apariţii la TV. Am fost invitată la Bună Dimineaţa, PRO TV cu Cristi Tabără pe 24 septembrie 1999." De unde se vede că, şi în cazul lor, dintre cele două direcţii aflate mereu în dispută – cea tradiţionalistă şi cea progresistă – ultima are, în cele din urmă, cîştig de cauză. Trebuie să ne aşteptăm, deci, în curînd, ca vrăjitoarele noastre să militeze pentru valori europene şi globalizare. Anunţurile ar putea suna astfel: „Sînt singura vrăjitoare recunoscută de UE şi NATO. Am fost în repetate rînduri invitată să ader la Parteneriatul pentru Pace. Leg cununiile în acorduri de tip CEFTA şi fac talismane FMI." **(C. P.-B.)**

● O represiune feroce la *New York Times:* au fost daţi afară 23 de salariaţi care îşi comunicau prin e-mail lucruri incompatibile cu calitatea lor de angajaţi: apropouri obscene, imagini pornografice, consideraţii insultătoare, sau pur şi simplu nepoliticoase, la adresa şefilor lor – practică considerată deplorabilă. În epoca globalizării informaţiei, şefii sînt peste tot, ei aud şi văd. Un regulament de ordine interioară – acceptat odată cu semnarea contractului de muncă – prevede că „toate comunicările trebuie să fie în armonie cu codul etic şi de bună purtare, al onoarei şi al bunelor maniere". Oricît de permisivă ar fi o democraţie, şefii direcţi nu pot fi înjuraţi decît în gînd. **(M. B.)**

● Restaurantele bucureştene evoluează stilistic şi lingvistic; în prima categorie intră pane-urile, de orice, de la carne la ciuperci ori conopidă; în cea de-a doua – urarea de început a mesei: din tradiţionala *Poftă bună!* a devenit *S-aveţi poftă!*. Provenienţa acesteia rămîne incertă (să aibă vreo legătură cu *Have a good day?*). **(I. P.)**

● Într-o staţie de metrou, două reclame una lîngă alta: „Joe – nu te saturi niciodată" şi „Bucuria de a fi femeie". Prima se referă, desigur, la napolitanele Joe şi indirect la poftele copiilor. A doua, probabil, la o revistă, dacă nu cumva la poftele femeilor. Şi, de ce nu... ale bărbaţilor. Care nu se satură niciodată. **(A. M.)**

FINALMENTE, S-A SCHIMBAT CEVA: AM VIZUALIZAT GRATIS ARIPA GENIULUI

● În avionul care m-a adus luni de la Atena era şi boxerul Francisc Vaştag. Fiind ziua de 13, am avut ghinion: stewardesele ne-au întîmpinat, ca de obicei, cu cuvintele „Vă rugăm să *observaţi* locurile înscrise pe bilet" (din engl. „to observe" = „a respecta", dar asta încă nu s-a aflat la Tarom), iar cu zece minute înainte de aterizare avionul a-nceput să se rotească lent, lent pînă la ameţeală, deasupra unui Otopeni în ceaţă... Finalmente, a reuşit să se pună – eroic! – pe pistă, fără întîrziere, în condiţiile în care vizibilitatea era de maximum 50 metri... Dar şi Vaştag a avut ghinion, încă de la aeroportul din Atena: detectorul de metal prin care a trecut, de trei ori, campionul s-a încăpăţînat să piuie de tot atîtea ori. L-am privit atent: „Feri" s-a supus ritualului cu un fel de bunăvoinţă frustă, fără ochi daţi peste cap, fără „Ştii cine sînt eu?" şi alte ifose de vedetă. Iată că poţi fi VIP fără a-ţi pierde bunul simţ. **(a.l.ş.)**

● S-a schimbat ceva în ultimii zece ani? Cel mai în măsură să răspundă este acel băiat de clasa a VI-a care a întrebat-o pe studenta care îl meditează la engleză: „Teacher, cine este Florin Piersic?". **(C. M.)**

● În numărul din 13 decembrie al ziarului *Evenimentul zilei*, într-o relatare despre o întrunire mondenă, reporterul vrea cu orice preţ să se joace de-a originalitatea stilistică: „am *vizualizat* o ingenuă făptură", zice el despre ceea ce a văzut, iar despre Crowne Plaza crede că este „o *locaţie* de lux"; o culme a logicii originale este atinsă în formularea „Marian Nedelcu, poate cel mai «meseriaş» manechin român în viaţă" (care presupune, logic vorbind, şi existenţa „celui mai meseriaş manechin român mort"). Şi pentru că era o zi de 13, corectura şi-a dat şi ea obolul, astfel încît numele celebrei agenţii Saatchi & Saatchi (organizatoarea evenimentului monden) a apărut „Saachi & Saachi". Grea misie, misia de jurnalist... **(M. V.)**

● Într-o zi, venind spre *Dilema*, am văzut în intersecţia de la Statuia Aviatorilor o dubă verde pe tabla căreia se etala acest slogan: *UNDE ESTE DE CĂRAT, MIRCEA E CHEMAT!* – chemarea lui Mircea (pentru a căra cîte ceva) urmînd a se face la un număr de telefon scris sub numele firmei sale prestatoare de asemenea servicii, GRATIS SRL. **(D. S.)**

● Destinul joacă feste chiar şi oamenilor atinşi de aripa geniului. La decernarea premiilor Fundaţiei Culturale Române (12 dec. a.c.), pe scena Ateneului, dînd să scoată din buzunarul interior al hainei discursul de mulţumire, maestrul Valentin Gheorghiu a scos la iveală o bancnotă de 50.000 lei (sau 100.000?). În contextul eternelor discuţii privind pauperitatea culturii, greşeala maestrului a picat cum nu se poate mai tonic. Totuşi, nimeni n-a răspuns la provocare. **(A. C.)**

Viaţă fără înlocuitori

– trei opinii despre un deceniu –

Revoluţia ne-a făcut reali: am ieşit din zodia pseudonimelor sub care ascundeam adevăratele noastre gînduri şi trăiri. Din decembrie '89 putem spune lucrurilor pe nume, aşa cum credem că sînt ele. În tranziţie am cîştigat, printre altele, şi libertatea de a spune că nu sîntem fericiţi atunci cînd nu sîntem. Rostim totul, în gura mare, cu voluptate aproape, adunaţi într-un spaţiu public ce ne este de mult cunoscut: strada. Timp de 50 de ani, acolo am fost obligaţi să ne exprimăm „recunoştinţa nemărginită", „stima şi mîndria", „unanima aprobare şi adeziune", faţă de regimul totalitar. Eram scoşi în stradă ca să minţim. Acum, din proprie iniţiativă, ieşim în stradă spre a protesta cînd sîntem minţiţi. Trăim o viaţă plină de tensiuni, dar adevărată; viaţă fără „înlocuitori". Putea fi ea mai bună decît este, era fatal să fie aşa cum e?

„Noi sîntem poporul"

(din mărturiile lui Cătălin TRANDAFIRESCU, fost controlor ITB, comerciant de artă)

Cum o duceaţi în '89, domnule Trandafirescu?

O duceam cam la fel ca toată lumea. La posibilităţile mele de atunci, să zicem chiar mulţumitor: mă angajasem din 1986 la ITB, ajunsesem controlor de bilete, făceam sport. Aveam 25 de ani, mă descurcam. Dar n-aveam Coca-Cola. După vîrsta şi nepriceperea noastră din vremea aia, tînjeam şi eu după tot felul de fleacuri, produse tentante din Occident. Vorbind mai dur, nu aveam acces să pun botul la ceea ce acuma ni se cam bagă pe gît.

Spunînd astăzi ceea ce spuneţi, nu cumva vă detaşaţi de propria imagine din '89?

Încerc să spun adevărul. În 21, eu, cu un prieten, m-am dus de vreo 3-4 ori în Piaţa Universităţii. Stăteam aproape, la două staţii de metrou. La 23,30 ne-am dus iar: „hai cu metroul, că afară se trage cu trasoare". Cînd să ieşim la staţia Universităţii, miliţia şi armata se aflau deja acolo. Atunci ne-au prins. Ne-au scos la suprafaţă într-o bătaie uşoară, de „încălzire": cîteva „bastonaşe", cîteva îmbrînceli. Cînd am ieşit la gura de metrou m-a năpădit frica: păşisem peste cadavrul unei fetiţe împuşcate în piept. Ne-au împins spre zidul Universităţii şi ne-au trîntit peste o mulţime de oameni culcaţi cu faţa la pămînt. Problema mea care a fost? Mie mi-e frică de o injecţie la dentist, dar atunci, trîntit deasupra grămezii de oameni, am luat pe loc cel puţin 10 bastoane în cap şi nu ameţeam nicidecum. Ştiu eu ce mă ţinea treaz – frica, adrenalina? Mai tîrziu mi-am dat seama că făceam o greşeală: ridicam mereu capul să văd ce se întîmplă în Piaţă. Şi, pac!, mai primeam un baston. În dubă, cînd ne-au înghesuit unii peste alţii ca pe sărmăluţe, cei de sub mine n-aveau cum să respire, se sufocau: le făceam puţin loc, ridicînd mereu capul şi iar primeam nişte bastoane. Cei care ne loveau, erau înrăiţi, mai mult ca sigur că şi lor le era frică. Ca să înţelegem ce-a fost, încerci să te pui şi în pielea lor: ai un baston, o armă şi-un ordin, şi ai atîta mulţime în faţă! Şi-atunci uzezi...

Gîndeaţi şi în acele clipe tot aşa?

Cred că încercam să înţeleg de unde le vine ferocitatea aia tăcută... De la circa de miliţie ne-au băgat în nişte Aro-uri colivii, cu gratii: să ne ducă unde? Eu citisem nu de mult „Fabrica morţii" şi mă gîndeam că, probabil, nişte excavatoare sapă deja lîngă o pădurice nişte gropi, acolo ne duc să ne împuşte. La Jilava, într-o cameră de vreo 6 m.p., cu o chiuvetă şi un WC turcesc, am fost împinşi pînă la refuz cîteva zeci de oameni. După vreo două ore ne-au dus într-o cameră de spital, unde au venit nişte medici să ne ia tensiunea, să ne dea primul ajutor. Eu eram lovit la ochi, mă orbea sîngele, dar faţă de alţii eram foarte bine, mă mişcam. Prietenul meu Radu, şi el bătut rău de tot, intrase într-o stare de şoc, se lovea cu capul de perete, amărît că pierduse carnetul de student: „am făcut facultatea degeaba!".

Cum aţi aflat că a căzut dictatorul?

A venit în 22 decembrie, pe la două, comandantul Jilavei şi ne-a spus: „Gata! A căzut Ceauşescu, a căzut guvernul. O să vă dăm drumul, dar să nu mai ieşiţi niciodată în stradă, la chestii de-astea". Ai noştri, bătuţi, răniţi, însîngeraţi, cum erau, au explodat toţi într-o bucurie extraordinară. Atunci am strigat: „domne, dar dacă-i o farsă? Dacă ne-ncearcă, să vadă cum reacţionăm?". Mamă, din momentul ăla s-a făcut o linişte teribilă, nimeni nu mai scotea o vorbă... Am aşteptat aşa, în tăcere, pînă le-a evacuat pe fetele care erau închise la etajele inferioare. Pe urmă au început să plece şi primii dintre noi, cu nişte maşini mari, dar tot cu gratii.

Aveţi certificat de revoluţionar?

M-a tot îndemnat prietenul meu Radu, că eu nu voiam să-l iau: „hai, că vom avea nişte înlesniri, deschidem o firmă, ceva, ne mişcăm". L-am luat în '92, cînd s-a născut fiică-mea. Am un singur avantaj: n-am plătit grădiniţa copilului. Restul... ce să spun? După un timp mi-am schimbat meseria, am intrat în comerţul cu obiecte de artă: mă mişc, cîştig, alerg. M-am însurat, am copii. Acumă mă chinui în draci să-mi ţin familia, soţia nu lucrează, dar e mai erou decît mine că stă acasă cu doi copii mici şi zăpăciţi, are grijă de ei. Vă spun o chestie: astăzi eu nu mă mai ating de Coca-Cola. După Revoluţie luam cu navetele, de bucurie că există. Pînă cînd m-a durut inima şi m-am oprit. La McDonald's nu intru din principiu: un sandvici putem să facem şi noi, nu să-i aşteptăm pe alţii, pe americani, să ni-l facă. Şi noi putem produce lucruri normale.

Consideraţi că revoluţia v-a fost furată, cum se spune, uneori?

Staţi puţin: mă întrebaţi asta după 10 ani! Ca orice român, aş fi vrut să fie mai bine decît este acum. Dacă socotesc aşa, pot spune că mi-a cam fost luată. Dar pe de altă parte e şi vina mea că nu m-am implicat mai mult. Mai degrabă m-am lăsat furat. Noi, ăia care am fost în stradă, nu eram politicieni ca să ştim ce să facem cu puterea.

„Nu mai pot să mă duc în mulţime"

(fragmente dintr-o convorbire cu Marina CONSTANTINESCU, critic de teatru)

Toţi socotim ce-am cîştigat în aceşti 10 ani. Dar ce-am pierdut, putem spune în cîteva cuvinte?

Nu ştiu dacă pot vorbi despre asta cu detaşare. Sînt lucruri pe care oamenii le păstrează numai pentru ei, fie nişte experienţe extraordinare, fie experienţe cu semnul minus. Din decembrie '89 – pînă în iunie '90 am fost tot timpul în mulţime. Credeţi-mă, nu mai pot să mă duc în mulţime de atunci. Chiar dacă sînt prilejuri de bucurie: se strîng oameni în Piaţa Universităţii, cîştigă, să zicem, România un meci, vine preşedintele SUA, aclamăm o victorie, o speranţă – mie lumea multă, adunată la un loc, îmi face rău.

La Revoluţie ne afirmam cu entuziasm solidaritatea: ce fel de popor am descoperit după aceea că sîntem?

Pînă în decembrie '89, nu prea ştiam cum arată lumea foarte reală. Pentru mine, la vîrsta mea de atunci, „poporul", „masele" reprezentau generalităţi. Eram studentă, în anul III la filologie, într-un an foarte bun, într-o grupă de studenţi excelentă şi eu eram şefa grupei. Lupta pentru şefia de promoţie însemna să poţi alege la sfîrşitul facultăţii un sat unde ajunge trenul. Cu toţii studiam harta. Acasă, ai mei începuseră să strîngă bani, făceau CAR-uri, să aibă din ce plăti facultatea, în caz că aş fi refuzat repartiţia. În luna decembrie '89, noi pregăteam în secret colinde, să ne colindăm profesorii. Înainte de 21, am ascultat Europa liberă la unul din profesori acasă, la Silviu Angelescu, şi ce-am auzit despre Timişoara ne-a lovit în moalele capului. Am început să colindăm prin metrou, prin autobuze şi prin tramvaie – ca o formă de protest şi de speranţă. În metrou, lumea ne asculta cu ochii în jos. Între blocuri, în Drumul Taberii, s-au luminat geamurile, oamenii au început să ne arunce pe fereastră cozonaci şi pachete de Kent, cei mai curajoşi au coborît şi ne-au dat bani. În zona rezidenţială, la o vilă, am cîntat în pustiu, în „casa scărilor" şi n-a ieşit nimeni. Pe 21 decembrie, după-amiaza, mă aflam în Piaţa Romană, strigînd alături de mulţimea adunată: „nu vă fie frică / Ceauşescu pică". Curios, atunci fiecare părea că strigă pentru el, nu se uita la ceilalţi. Erau indivizi, nu popor. Pe urmă au venit scutierii, ne-au împrăştiat şi-au început să ne lovească. Celui care mă bătea pe mine nu puteam să-i prind privirea. Lovea, cu ochii în jos şi nu scotea o vorbă. Nici eu nu puteam vorbi, să protestez ori să mă vait... După ce-am ieşit de la Jilava, simţeam că nu mai pot să stau acasă, locul meu era pe străzi, în mulţime, alături de ceilalţi. Vroiam să particip la tot: la facultate, imaginînd cu colegii şi profesorii programe formidabile de învăţămînt, în Piaţa Universităţii, la Asociaţia 21 Decembrie. Balconul Universităţii – cînd Liga Studenţilor a hotărît deschiderea lui – eu l-am deschis, furînd cheia de la o femeie de la poartă. Proiectam atunci asupra României imaginea celor care mă înconjurau: foarte tîrziu am înţeles că ţara mea nu se confundă cu elita ei. Cei de la IMGB care scandau în zilele Pieţei Universităţii „IMGB face ordine" – şi intrau în forţă în mulţime – probabil că la revoluţie strigaseră „noi sîntem poporul", alături de toată Piaţa. Minerii care au ocupat facultatea în iunie '90 şi ne-au brutalizat şi umilit erau şi ei români, din acelaşi popor care-şi proclamase la revoluţie, victorios, solidaritatea.

La ce v-aţi opri, dacă aţi încerca să rezumaţi cei 10 ani trecuţi de-atunci din viaţa dvs.?

Nu ştiu. A fost şi terminarea facultăţii, şi profesia, la care înainte nici nu îndrăzneam să sper, a fost şi descoperirea dialogului, dar, de cîţiva ani, şi pierderea lui, a fost şi descoperirea freneziei şi puterii de dăruire a oamenilor – care acum a cam dispărut – şi accesul la informaţie şi bucuria de a fi alături de cei din jur, încercînd să mişcăm lucrurile. Acum mă blochez în faţa mulţimii, dar dacă n-aş fi fost în stradă, în decembrie '89, în mulţimea de atunci, nu mi-aş fi iertat-o niciodată. Astăzi am norocul de a trăi altfel în realitate: am întîlnit un om care, după 9 ani, a reuşit să mă planteze pe pămînt. Am o familie, am un copil, am publicat două cărţi...

În bine sau în rău, credeţi că acum am devenit mai adevăraţi decît înainte?

N-aş spune că sîntem mai adevăraţi, ci mai necontrolaţi.

„Dacă vorbesc, nu mai mint"

(fragment dintr-un dialog cu Florin IARU)

Cum s-a schimbat viaţa poetului Florin Iaru din '89 pînă acum, în afară că a devenit specialist în calculatoare?

În multe feluri. Dar, în primul rînd, de atunci încoace m-am străduit să nu mai mint. Înainte minţeam cu o plăcere nebună. Poate fiindcă, pînă la o anumită vîrstă, am fost un om destul de complicat şi de timid, mă raportez la o lume ideală, în care oamenii nu au conflicte. Dar asta presupune cîteodată evitarea adevărului: deci, ar trebui să minţi. Acum nu mai pot: dacă vorbesc, nu mai mint.

Ne-am întîlnit acum cîţiva ani în urmă după ce vă apăruse în „România literară" o cronică la filmul Piaţa Universităţii, *unde formulaţi şi nişte reproşuri. V-am spus atunci că gîndiţi drept.*

Nu mai ţin minte. Spuneam, probabil, ce văzusem eu în Piaţă şi ce nu mai regăseam în film. Acolo, în Piaţa Universităţii, în '90, am sărit o dată să apăr o femeie care avea un buchet de trandafiri şi nu voia să strige „Jos Iliescu". Risca să devină victima unor indignaţi fanatici. „Staţi! Are dreptul să nu strige ce se strigă aici, e şi ea liberă ca şi noi". Am publicat pe urmă un articol, despre prostie şi intoleranţă în *România liberă*, care i-a plăcut lui Radu Cosaşu. În 21 oamenii ieşiţi în stradă au fost de toate felurile şi mulţi au rămas cum erau: unii sînt comunişti, alţii fascişti, alţii sînt liberali, unii n-au nici o credinţă, alţii sînt credincioşi ş.a. În '90 asta era ceva foarte greu de înţeles şi de acceptat: în general, în capul majorităţii, dreptatea e una singură, restrictivă şi imediată. În multe ocazii, observ că această părere a rămas cam la fel şi astăzi.

Cu ce ochi vă uitaţi acum la Dan Iosif sau la Dumitru Dincă, lideri ai Pieţei Universităţii în 21 dec. '89?

Ei au primit pălării prea mari mai tîrziu... Dar cum să-mi fie greu să recunosc că ei ţineau lumea convingător şi riscant la baricada de la Inter? Ei şi alţii ca ei. Şi eu eram în stradă atunci: dar n-am fost în locul lor.

Dvs. de ce aţi ieşit în Piaţă?

Vă spun ce i-am răspuns anchetatorului care-mi făcea fişa pentru Jilava în noaptea de 21: „am să vă spun de ce, dar vă rog să nu scrieţi tot: vreau să mănînc, vreau să călătoresc, vreau să fiu liber, să mă bucur de viaţă, şi mai vreau ceva – dar asta să n-o notaţi – vreau să-l văd căzut pe Ceauşescu". „Bine, n-o notez". E foarte ciudat la ce mă gîndeam în momentele alea: o să mă împuşte, o să mor şi n-am băut o Coca-Cola adevărată. Nu m-am gîndit, de exemplu, că n-am apucat să mă joc vreodată la un calculator...

Cînd aud că în 10 ani nu s-a schimbat nimic, imaginez un experiment pentru o singură zi, dacă s-ar putea: ce-ar fi să dispară toate mărfurile din magazine, chiar şi cele care se mai pot cumpăra, să avem numai două ore de televiziune şi numai două canale, să dispară, brusc, tarabele cu cărţi şi paşapoartele, să apară miliţienii şi „băieţii", să se taie curentul ore întregi, să ne ferim să stăm de vorbă cu un străin, de frică... Ce ne-ar veni să facem atunci?

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Adrian CIOROIANU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VII
nr. 359
24-30 decembrie 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

2000

PUNCT ŞI DE LA CAPĂT

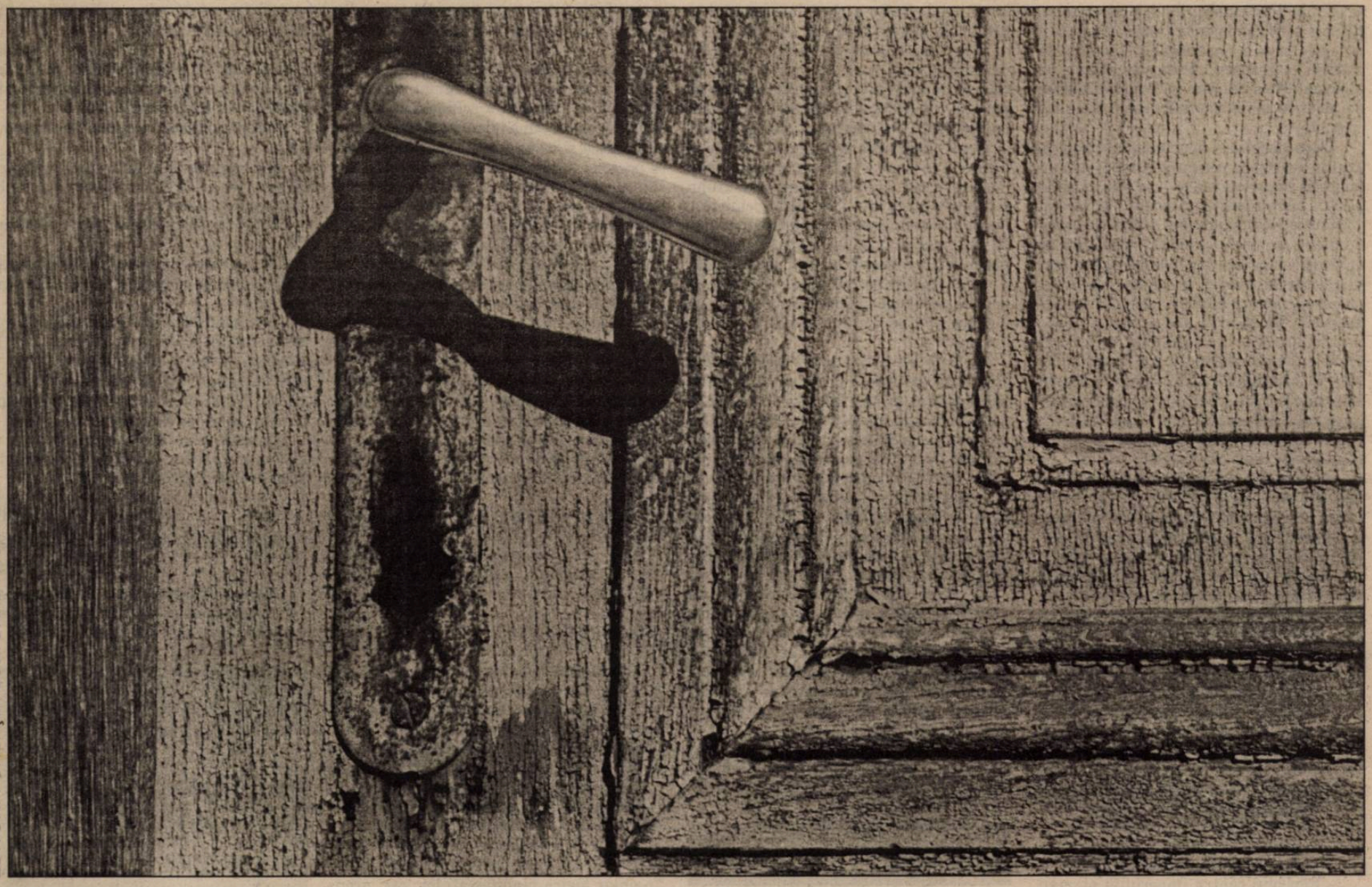

© L. Muntean

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

Două mii să ne aducă orfelinate pentru copiii străzii, azile pentru bătrîni şi o mai multă fericire. Aş vrea ca fiecare cîine să aibă un stăpîn, iar şerpii să se înmulţească. Speciile pe cale de dispariţie să nu mai fie în pericol. Copiii să-şi folosească mai mult celulele cenuşii. Bonele şi femeile de serviciu să fie mai bune.

CUCU Iulia

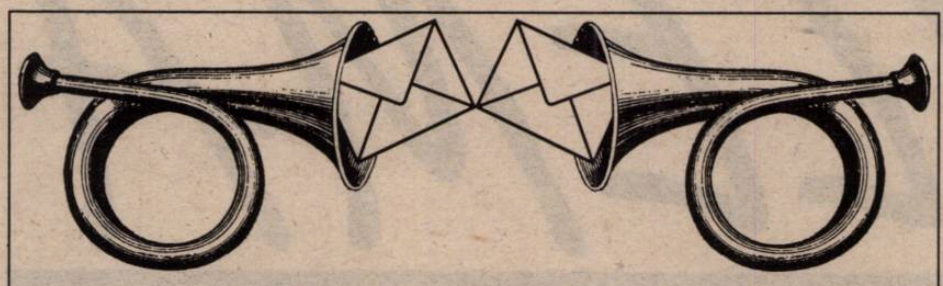

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Replici

Ruleta istoriei

Urăsc citatele, dar sînt obligat a recurge la unul din marile nume ale spiritualităţii noastre care, disecînd structurile reale ale istoriei, a spus „Popoarele mici nu fac istorie. Sînt silite să sufere năpăstuirile impuse de alţii.“ (E. Cioran, *Silogismele amărăciunii)*. Mi-am amintit de această formulare citind în *Dilema* nr. 355 aprecierile făcute de unul din analiştii dilemelor istorice moderne, privind oportunitatea unei statui.

Nu intenţionez să pun în discuţie personalitatea Mareşalului Ion Antonescu. După dispariţia subiectivismelor contemporane favorizate astăzi de libertăţile cîştigate în 1989, el va dobîndi probabil în viitor poziţia pe care o merită pentru istoria acestei ţări. Azi beneficiem de un regim democratic. El are încă multe deficienţe, dar putem schimba păreri fără teamă. Libertatea implică frecvent aspecte paradoxale, deoarece constituie şi un izvor inepuizabil de mediocrităţi, iar cînd acestea au pretenţia de a pronunţa verdicte economice, politice sau chiar istorice, rezultatele sînt funeste. Avem o masă incultă dominată de frustrări sau resentimente, iar despre intelectualitatea educată şi formată înainte de căderea comunismului, prefer să nu fac comentarii.

Etnia noastră a avut o istorie tragică. Poziţia noastră la periferia Europei şi la intersecţia imperialismelor limitrofe a pus în pericol mereu existenţa acestui popor. În vremuri străvechi am fost salvaţi de codrii munţilor, deoarece cavaleria barbarilor se oprea la marginea lor. Numai aşa se explică continuitatea şi rezistenţa unei populaţii care, în ciuda năvălirilor (venite în special din răsărit), şi-a păstrat aproape intactă limba şi credinţa. Gheorghe Brătianu vorbea despre enigma şi miracolul istoric al poporului român. Am fost mereu victima unor invazii fără să avem posibilitatea să ne influenţăm propria soartă. Dacă istoria acestui popor a înregistrat şi momente eroice, ele sînt excepţii cu care ne putem ameliora o imagine scolastică. Dar, aşa cum sublinia de curînd un distins istoric, am practicat permanent compromisul, folosind la maximum una din devizele preferate: Capul plecat nu riscă decapitarea. În rest am folosit numai aspecte conjuncturale, uneori cu deosebit succes. Voi încerca să subliniez patru momente din istoria modernă a României ce poartă amprenta exclusivă a hazardului sau a unor conjuncturi favorabile acestui popor pentru afirmarea idealurilor sale.

– Războiul Crimeei (Pacea de la Paris, 1856) a eliminat temporar pericolul rus, fapt ce a favorizat ulterior unirea principatelor. Imperiul otoman pierduse mult din energia şi posibilităţile sale, mai ales după conflictul ruso-turc terminat cu pacea de la Adrianopol din 1829. Deci cele două conflagraţii la care nu am participat au permis o unire greu de realizat în alte condiţii.

– Războiul contra imperiului otoman declanşat de Rusia în 1877 elimină definitiv tutela turcă şi consacră independenţa. Intervenţia lui Bismarck la pacea de la Berlin îndepărtează pericolul unei virtuale ocupaţii ruse, rămînînd uniţi şi independenţi, dar şi cu pierderea sudului Basarabiei.

– Primul război mondial a reprezentat momentul extraordinar al istoriei moderne, deoarece el reprezintă prima expresie a unei conflagraţii „totale“, în care era imposibilă păstrarea unei neutralităţi. Am fost, în perioada premergătoare intrării noastre în vîrtejul conflictului, teatrul unor confruntări politice extrem de violente. Partizanii neutralităţii şi chiar ai respectării tratatului (secret) care ne unea de puterile centrale, invocau pericolul rus, real sub toate aspectele.

Partizanii puterilor occidentale invocau problema Ardealului, deoarece numai o înfrîngere a Austro-Ungariei ar fi permis o reunificare dorită de veacuri. În realitate, ambele teze s-au anulat sub impactul unor evenimente absolut imprevizibile, deoarece în 1918 s-au prăbuşit concomitent cele 3 imperii limitrofe, care au împiedicat timp de secole afirmarea unităţii şi a independenţei acestui popor. S-a confirmat integral celebra butadă a lui P. P. Carp (1918) care a declarat că România are atîta noroc că se poate dispensa de politicieni. Unitatea noastră din 1918 este exclusiv rezultatul hazardului, căci rar dispar simultan din istoria unor naţiuni toate obstacolele întîlnite pe parcurs. Mulţi au privit cu groază eventualitatea unei victorii a Rusiei ţariste, care, ferită de patologia revoluţionară, ar fi devenit indiscutabil „protectoarea“ provinciilor româneşti, mai ales că, în mod tradiţional, Rusia ţaristă încerca să respecte testamentul lui Petru cel Mare.

Brătianu a devenit accidental unul din personajele-simbol ale istoriei (la nu mult timp după ce el fusese trimis în judecată de guvernul Marghiloman, pentru dezastrul militar suferit în campania din 1916-1917 şi după trimiterea întregului tezaur al naţiunii în Rusia, într-un moment mai mult decît rău ales). Deplasarea tezaurului a fost efectuată într-o perioadă penibilă a istoriei ruse, deoarece tulburările revoluţionare erau vizibile, prăbuşirea administraţiei imperiale fiind uşor de prevăzut.

– Ultimul război mondial a pus naţiunii noastre probleme similare, majoritatea istoricilor confirmînd imposibilitatea unei neutralităţi.

În 1941 Mareşalul Antonescu a jucat şi el la ruleta istoriei, dar a pierdut. Diversiunea politică privind limitarea campaniei militare la malurile Nistrului reprezintă o stupiditate (politică şi militară) în contextul unui război total, ca acel la care am luat parte. Astfel de conflicte se termină cu victorii sau înfrîngeri definitive. Vae Victis! Astăzi sîntem sufocaţi de mediocritatea unei clase politice ca şi de memoria deficitară a maselor ce nu a reuşit încă să alunge fantomele trecutului.

Conştient că reputaţia se consolidează uneori şi cu ajutorul impostului sau al nedreptăţilor, îmi exprim speranţa că în ciuda unei relativizări a istoriei (a se vedea manualele recente), generaţiile viitoare vor fi în măsură să aprecieze corect trecutul, căci aşa cum spunea Titus Popovici „este din ce în ce mai greu să îl prevezi“.

Dan Emanoil DOBREANU

Rupte din viaţă

Un coşmar joycean

(...) Noiembrie. În faţa Senatului – miting. Autobuzul 368 opreşte lîngă clădirea proaspăt renovată a Bibliotecii Centrale Universitare, la parterul căreia se zăresc afişele Centrului de Informare Europeană, şi-şi varsă în Piaţa Revoluţiei pasagerii niţeluş nedumeriţi de schimbarea bruscă de itinerar. Traversez şi mă strecor printre manifestanţi, încercînd să-mi fac drum spre Universitate. De jur împrejur – animaţie: unii se adună lîngă un camion acoperit cu o prelată albastră, de pe acoperişul căruia un bard sindical cam răguşit încearcă să încingă atmosfera printr-o portavoce: alţii agită pancarte pe care deslușesc: „Vrem să muncim“. Pe margine, grupuri de gură-cască rîd, amuzîndu-se pare-se la fel de bine ca la ultimul concert „La Familia“ care a avut loc în aceeaşi piaţă; în definitiv, mitingurile au devenit, nu-i aşa, parte integrantă a peisajului urban al capitalei ultimelor luni... Dar, tocmai pe cînd mă îndrept spre bulevard lăsînd în urmă această dovadă vie a libertăţii de exprimare nu demult cîştigate, încremenesc căci din portavocea de pe camion se aude, nespus de liber exprimat, strigătul pasionat, niţeluş răguşit şi marcat de o disperare patriotardă ce-mi aminteşte de cenaclul Flacăra în zilele lui de glorie: „Stima nostră şi mîndria, Ceauşescu-România!“

La zece ani de la Revoluţia, răscoala, evenimentele sau spectacolul din Decembrie, oricum i-ar spune acum politicienii sau cronicarii noştri profesionişti, auzindu-i am simţit că timpul a înscris un cerc complet, întorcîndu-se exact din punctul de unde plecase, cuprinzîndu-ne pe noi toţi în aceeaşi monstruoasă buclă temporală în care comitem orbeşte iar şi iar aceleaşi greşeli, un coşmar joycean al istoriei din care încercăm, fără succes să ne trezim.

Şi totuşi, o jumătate de oră mai tîrziu, înghesuită în autobuzul 300, aveam prilejul să surîd din nou, minunîndu-mă, a cîta oară, de o altă faţă a schimbării. Că un telefon celular sună într-un autobuz supraaglomerat şi că urmează o scurtă discuţie, e poate la fel de banal ca oricare alt detaliu al vieţii cotidiene. Ineditul consta însă în faptul că, în acest caz, posesoarea roboţelului în chestiune era o pirandă dolofană, înţolită după toate regulile etniei sale. Timp de zece minute, călătorii, pe chipurile cărora poposise un surîs amuzat, au urmărit cu priviri complice o conversaţie extrem de animată, desfăşurată în limba ţigănească şi care s-a încheiat printr-un surprinzător „La revedere, dragă!“.

Autobuzul şontîcăie spre Bulevardul Ion Mihalache, fost 1 Mai, croindu-şi cu greu drum prin trafic şi traversînd o Piaţă a Victoriei ce se pregăteşte – şi ea – de miting. Afară plouă mocăneşte, iar pe trotuare dîrdîie cîini vagabonzi cu zgardă şi medalion...

Pînă în anul 2000 mai sînt 30 de zile.

Oana GODEANU
Bd. I. Mihalache 104
Bucureşti

Nostalgie?!

Oameni în puterea cuvîntului, taţi de familie, persoane asupra cărora apasă oarece răspundere, defilează în zilele din urmă purtînd pancarte cu chipul lui Ceauşescu. Nostalgici? Nu, teribilişti! Şi uite aşa se dărîmă un mit, se contrazice un principiu bine consacrat: axiomatica nesupunere a adolescentului, veşnic rebel, totdeauna gata să asume gesturi extreme.

În fond, a-l purta pe braţe pe Ceauşescu este cred lipsit de orice fond, este o aberaţie în chiar logica manifestaţiilor, căci greu şi-ar imagina unul dintre cei aflaţi în pieţe sau pe străzi că preaiubitul le-ar fi îngăduit aşa ceva. De aceea gestul lor este unul teribilist mai degrabă decît unul de nostalgici autentici.

În faţa unui gest teribilist adolescentin, autoritatea părintească va ridica întrebarea marţială: ce faci? Mă maturizez, va cădea răspunsul. Dar care ar fi răspunsul la aceeaşi întrebare al persoanelor asupra cărora apasă oarece responsabilitate?

Şi încă un gînd: a avea o atitudine comunistă şi a asuma calitatea de european se exclud într-o logică în care modelul cultural european este individualist, iar modelul comunist este colectiva.

Lavinia PUICA
Mediaş

Persoană ieşită din adolescenţă, în aşteptarea unor responsabilităţi, cititoare a revistei *Dilema*.

Precizări

Despre Maia Iudina

Stimate Domnule Cosaşu,

Vă rog să-mi permiteţi să fac un mic comentariu asupra articolului Domniei Voastre „Cea mai «tare» poveste a acestei toamne care nu vea să se despartă de noi“. *(Dilema,* nr. 357)

Numele pianistei este Maia Iudina. Povestea are ca sursă cartea „Ultimele zile ale lui Stalin“ de Milovan Djilas. Am citit această carte acum mai bine de zece ani, într-o copie clandestină după traducerea microfilmată din arhiva C.C. al P.C.R.

Revelaţii uluitoare asupra acestui personaj se găsesc în volumul de „Memorii“ ale lui Sviatoslav Richter.

Aflăm astfel că această extravagantă pianistă nu a fost deloc străină de miraculoasele supravieţuiri ale compozitorilor Prokofiev şi Şostakovici.

Beria şi Jdanov, se spune, se temeau de ea.

Era permanent îmbrăcată în negru (fiind o femeie înaltă şi masivă) şi umbla încălţată cu tenişi.

Nu se despărţea niciodată de revolverul de la centură.

A rămas celebră în mediile pianistice fraza sa „Richter? Numai bun să cînte Rahmaninov!“

În timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei a transcris „Nocturnele“ lui Chopin, făcînd din ele marşuri. Zicea că astfel susţine moralul poporului în timp de război. Îşi făcea cruce pe scenă, în faţa publicului, înaintea fiecărui recital.

Sfîrşind ceea ce aveam de spus, ca un cititor al cărţilor Domniei Voastre, sînt fericit să vă urez: La mulţi ani!

Cătălin COJOCARU
Bd. Timişoara 35B, bl 22a Bis, ap 124
Bucureşti

Nota redactorului: Vă mulţumesc pentru aceste extraordinare amănunte care fac povestea şi mai frumoasă. **(R. C.)**

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Valorile familiei**
- **Catastrofa la români**
- **Talentul care manipulează**
- **Naţionalismul de toate zilele**
- **A doua şansă**
- **Vulgaritatea**

În marginea unui colocviu

La sfîrşitul săptămînii trecute, în zilele de 17 şi 18 decembrie, la *Maison des Sciences de l'Homme* din Paris s-a ţinut un colocviu cu o temă formulată nu tocmai atrăgător pentru cineva care nu e nici istoric, nici sociolog, „Elite urbane, intelectuali şi şcolarizare. Perspective Est-Vest", dar în cadrul căruia era prevăzută şi o masă rotundă despre *antisemitism şi lumea intelectuală*. Cum era de presupus, a fost de departe momentul cel mai important al colocviului, altminteri destul de tern.

Trei au fost ţările despre care s-au făcut prezentări la această masă rotundă – Polonia, Franţa şi România. De la Bucureşti fusese invitat sociologul George Voicu, dar nu a venit, nu ştiu de ce, iar expunerea lui a fost rezumată de Mihai Dinu Gheorghiu. Despre situaţia din România au vorbit apoi, în ordine, Alexandra Laignel-Lavastine şi Victor Eskenasy.

Nu voi prezenta însă nici una dintre aceste intervenţii, preferînd să transcriu cîteva constatări de simplu auditor.

La o cît de sumară trecere în revistă a bibliografiei recente despre formele, evoluţia şi dimensiunile antisemitismului din România izbeşte disproporţia dintre numărul lucrărilor scrise de autori care trăiesc în România şi numărul lucrărilor scrise de autori care trăiesc în alte ţări. Cu excepţia, de fapt, a lui Z. Ornea, mai toţi cei care au cercetat şi cercetează fenomenul antisemit din România se află în străinătate. Mai mult, toţi sau măcar aproape toţi sînt de origine etnică evreiască. Se naşte astfel întrebarea dacă antisemitismul din România este o temă a istoriografiei româneşti ori una a istoriografiei evreieşti. Dezinteresul istoricilor din România şi de origine etnică românească pentru fenomenul antisemit este oricum şocant şi anormal. Atît în sine, fiindcă antisemitismul românesc are o lungă şi grea istorie, cît şi în comparaţie cu situaţia din alte ţări, unde antisemitismul este cercetat şi analizat ca realitate şi fenomen aparţinînd pe de-a-ntregul istoriei naţionale a acelor ţări. Nu se poate şti dacă studierea aprofundată a antisemitismului românesc este evitată sau este socotită neinteresantă de către istoricii români de origine etnică românească, fapt este că din disproporţia pe care am consemnat-o se poate trage concluzia falsă şi periculoasă că fenomenul antisemit din România nu aparţine istoriei româneşti şi că este o preocupare specifică istoriografiei evreieşti. Care, prin însăşi această preocupare, şi-ar trăda o ostilitate funciară faţă de... români şi de istoria românească!

La fel de falsă şi de periculoasă, prin consecinţele posibile, ar fi însă judecarea pripită a acestei reticenţe ca o manifestare de antisemitism difuz şi general. Aşa cum din împrejurarea că majoritatea lucrărilor de referinţă despre antisemitismul românesc se datorează unor autori evrei care nu trăiesc în România nu se poate ajunge la concluzia aberantă că există o conspiraţie iudaică împotriva românilor, nici din dezinteresul evident al istoricilor români pentru această temă nu se poate trage concluzia, la fel de aberantă, că istoricii români ar fi mai mult sau mai puţin antisemiţi.

S-a făcut mare caz, cel mai de curînd cu prilejul „discuţiei" despre manualele de istorie pentru ultima clasă de liceu, de „mitologizare" şi de „demitizare", de „decomunizare" şi de „prezentarea istoriei din perspectivă anticomunistă"; în mod bizar, cu excepţia intervenţiilor lui Z. Ornea şi Adrian Niculescu, mai nimeni nu a socotit însă că poate urgenţa principală constă în luminarea atîtor evenimente şi evoluţii istorice ocultate vreme de decenii. În cunoaşterea lor, în asumarea lor, în dobîndirea unei conştiinţe istorice responsabile. S-a procedat, nu de mult, la un fel de „proces al procesului lui Antonescu"; fără îndoială că judecarea fostului dictator s-a făcut sub influenţa covîrşitoare a ocupaţiei sovietice; întrebarea este însă dacă Antonescu ar fi fost ori nu judecat şi în absenţa trupelor Armatei Roşii din ţară, dacă fostul aliat al lui Hitler şi fostul patron al unei legislaţii rasiale ce reprezintă o pată întunecată şi ruşinoasă a istoriei statului român ar fi fost considerat un „erou" în cazul în care România era ocupată de trupe occidentale sau, altă ipoteză, rămînea neocupată. Fiindcă aşa cum anticomunismul nu este neapărat echivalent cu democraţia, nici calitatea de victimă a unui proces stalinist nu înseamnă automat inocenţă.

Mircea IORGULESCU

Un premier şi două guverne

Într-un moment de euforie ne-am trezit că prim-ministrul care numai în urmă cu trei săptămîni ne promitea ferm că în anul următor vom trăi mai bine a fost debarcat. Majoritatea foştilor aliaţi s-au ridicat împotriva lui Radu Vasile, speranţa a renăscut, a fost aproape hilar să vedem nişte comisii parlamentare care interoghează „candidaţii" la posturile ministeriale spunînd ce frumos va fi şi ce vor ei să facă, mizînd pe brusca noastră amnezie: pînă acum tot ei erau. Tot discursul despre cauzele înalte ale acestei crize s-a năruit odată cu numirea aceloraşi oameni în aceleaşi funcţii.

Avem un guvern condus de un tehnocrat. Foarte aproape de visul multor comentatori: un guvern de tehnocraţi. O soluţie foarte des vehiculată, tehnocraţii reprezintă o criză a democraţiilor; cînd oamenii sau formaţiunile care au cîştigat voturile nu sînt capabili să gestioneze eficient treburile publice, tehnocraţii dau impresia că ştiu ce fac. Exemplele sînt multe, inclusiv în vest, şi de obicei este prezentată şi o persoană văzută ca tehnicianul prin excelenţă. În ultimele luni această figură era în România cea a lui Theodor Stolojan, dar despre el se vehicula zvonul că va trece la ApR. O figură asemănătoare, deşi mai puţin mediatizată, este cea a lui Mugur Isărescu. Iar el nu avea dezavantajul unei implicări ştiute.

Tehnocratul are o altfel de legitimitate decît omul politic. Acesta se revendică de la voturile populaţiei, tehnocratul de la expertiza pe care o posedă. Într-o democraţie normalitatea o reprezintă conducerea de către politicieni. Precedentele tentative cu Ilie Şerbănescu şi Daniel Dăianu au eşuat, lipsa de susţinere politică poate fi un handicap greu de trecut.

Totodată, numirea lui Mugur Isărescu a părut o victorie a Preşedinţiei în lupta cu partidocraţia care a condus România după ce Radu Vasile, omul partidului pe atunci, a ajuns prim-ministru. Partidul i-a dat, partidul i-a luat, fie numele partidului lăudat.

În realitate, este mai mult un pact între două componente ale clasei politice. Preşedintele obţine un premier care îi datorează postul, fără altă susţinere politică şi, în plus, dispune de o imagine excelentă (în sondajul *Insomar* Mugur Isărescu apare în preferinţele pentru prim-ministru imediat după Theodor Stolojan, iar la acea vreme subiecţii nu ştiau că a fost nominalizat). Pe de altă parte, dacă previziunile fostului premier privind îmbunătăţirea nivelului de trai în 2000 se vor adeveri, populaţia va atribui meritele guvernului Isărescu, deci preşedintelui, cam aşa ar suna varianta optimistă vehiculată la Cotroceni. Dacă nu, nu.

De cealaltă parte, partidele au obţinut o victorie şi mai importantă. Noua structură a guvernului, cu cei patru vice-prim-miniştri, fiecare reprezentînd principalele partide din coaliţie, nu este altceva decît intrarea într-o formulă legală a fosteler COCOPO şi COCOCO (mai ştie cineva ce însemnau?). În timpul guvernării Ciorbea acestea erau expresia practică a împărţirii puterii de decizie între factorii constituţionali (guvern şi preşedinţie) şi partide. Era un bicefalism fără eficienţă politică. Lupta a fost tranşată prin venirea lui Radu Vasile, partidele nu au mai avut nevoie de astfel de organisme, puterea lor s-a manifestat direct prin influenţa asupra unui premier care le armoniza jocurile (s-a spus în aceste zile că un merit cert al fostului premier a fost capacitatea de a face coaliţia să meargă). Prin aceste posturi de vice-prim-miniştri se va forma un consiliu de coordonare chiar în sînul guvernului. Un lucru bun ar fi evitarea acelui bicefalism. De asemenea, pentru că aceste posturi vor fi ocupate de figuri proeminente ale fiecărui partid, se poate anticipa funcţionarea de fapt a unui mini-cabinet format din aceşti patru magnifici şi prim-ministrul, o structură care să ia mai uşor deciziile importante, fără să mai aştepte întruniririle capilor coaliţiei. Dacă în cazul PD şi PNL lucrurile sînt sigure, ele fiind reprezentate aici de chiar liderii lor, Petre Roman, respectiv Valeriu Stoica, problema este în ce măsură va fi Mircea Ciumara reprezentativ pentru interesele PNŢCD. Există riscul unor noi conflicte în acest partid plecînd tocmai de la această problemă. Oricum, trebuie să remarcăm că ne vom procopsi cu un guvern mai mare şi unul mai mic, cu adevărat important, după modelul Israelului, numai că acolo acest fapt este justificat prin starea de război perpetuă în care se află ţara.

Dar cu atît mai mult rolul lui Mugur Isărescu este mai dificil. Ce ar putea face acest tehnician fără sprijin politic, cu excepţia celui simbolic de la Cotroceni, în faţa acestui consiliu al „greilor" politicii româneşti? Şi nu văd de ce presiunile pe linie de partid, manifestarea grupurilor de interese grupate în partide ar putea înceta.

Singurul său atu este simpatia de care se bucură în rîndul populaţiei şi imaginea de om priceput care ar putea urni ceva. Însă aceasta nefiind o armă în politica românească, se poate transforma într-o armă a disperării, pentru că Mugur Isărescu nu poate decît să ameninţe cu demisia. Lucru greu de digerat pentru toţi liderii puterii. Ar însemna recunoaşterea unui fiasco total, nu numai al acestui guvern, ci al întregului arc guvernamental de după 1996.

Cristian GHINEA

Vedeniile cotidianului

Mamei mele

«Eram pe o terasă şi îmi beam berea» sau *«mă urcam în tramvai...» Da' ce, te-am întrebat eu ce făceai?* – mă apostrofează, mai în glumă, mai în serios, un coleg, la întîlnirea rituală de sfîrşit de an, comentînd pilulele mele din *Dilema. Păi, eu nu trebuie să mă mai văd cu Vintilă: citesc ce scrie în* Dilema *şi aflu tot ce a mai făcut* – continuă un altul, pe acelaşi ton. *Afli pe dracu'!* – gîndesc eu îmbufnat în sinea mea şi zîmbesc condescendet. Ca şi cum nu ar fi evident, mă mai gîndesc eu, că persoana întîi singular este cel mai onest mod de a vorbi despre alţii!

Ajuns acasă, chiar îmi pun ceva de băut şi, cum se apropie sfîrşitul anului, îmi fac în minte un bilanţ. Ce rost au toate poveştile astea, pe care le scriu săptămînă de săptămînă?

Păi eu zic că au, independent şi indiferent de ceea ce reuşesc eu sau nu să scot din ele! În primul rînd, au cu siguranţă un rost de vreme ce există. Dar probabil că exact aici este problema: cum ştii că într-adevăr ***există***? Păi, nu poţi ***şti***, dar poţi să ***simţi***.

Lumea e mult mai mare decît ceea ce ştim – sau credem că ştim – despre ea. Cînd un ţăran ieşit din pămînt îţi aruncă peste lanul de porumb că *drepturile omului, drepturile omului, da' pentru cine e om!*, închizi ochii şi devii matusalemic, năpădit de sîngele şi umorile omenirii de la Revoluţia Franceză încoace. *Simţi* în faţa ta prezenţa a două secole de istorie aşezate anapoda într-un corp ciolănos şi bătut de vînt, care ţi-a ieşit în cale doar ca să-ţi aducă aminte de o existenţă care este şi a ta, chiar dacă nu *ştii*.

Cînd un tip jumate beat îţi explică, într-o primărie goală, că *măcar că ne înşelăm între noi şi tot ne descurcăm*, scoţi repede bloc-notes-ul şi trasezi febril şi excitat crochiuri stîngace după acest nud al tranziţiei.

Lumea este, prin definiţie, senzuală, iar condiţia omului prenupţială. Voluptăţi amare traversează pe roşu ca să te ademenească la fiecare colţ de trotuar. Închidem ochii, feciorelnic, şi ne îndreptăm spre următoarea întîlnire din agenda părintească sau cea de pe birou. Le bifăm cu grijă pe toate, pînă la întîlnirea finală, cu ideea premonitorie a unei senzaţii fără precedent.

Deşi n-a prea ştiut să zîmbească la viaţa lui, trebuie să-i dau dreptate inspiratului Freud: viaţa e un joc de doi, *Eros* şi *Thanatos*. Restul este doar amărîtă impotenţă.

Adorm cu capul pe birou, cu un Eros pe umărul drept şi un Thanatos pe cel stîng.

Sărbători fericite!...

Vintilă MIHĂILESCU

Ca în fiecare an,
redacţia Dilemei *urează*
cititorilor şi colaboratorilor ei,
prietenilor şi duşmanilor
veşnic dilematici,

Sărbători vesele!

Următorul număr va apărea
vineri, 7 ianuarie 2000

Statul de drept

Politica externă şi politica internă (II)

În relaţiile internaţionale există două tipuri de comportament. Unul, hotărîtor, este cel al marilor puteri – adică al acelor state sau alianţe care din punct de vedere economic, militar şi politic domină lumea. Comportamentul marilor puteri a fost, este şi va fi mereu perceput de restul statelor ca fiind iritant, arogant, cinic. Dar ceea ce, de regulă, nu vede comunitatea internaţională este responsabilitatea uriaşă a marilor puteri, căci de comportamentul lor depinde soarta civilizaţiei umane. Îmi amintesc chipul lui Strobe Talbot venit la Bucureşti şi, după cîteva săptămîni, ajuns la Moscova în timpul războiului din Kosovo. Era limpede că omul nu mai putea dormi şi că, epuizat, purta cu sine o răspundere uriaşă. La începutul anilor '90 cineva spunea că o mare putere nu are de ales, trebuie să se comporte ca o mare putere. O mare putere nu îşi poate permite niciodată să-şi abandoneze rolul; ea este condamnată să-şi asume răspunderi planetare.

De partea cealaltă se află imensa majoritate a statelor lumii, care îşi pot promova interesul naţional numai alături de marile puteri. Aceste state, printre care se află şi România, au opţiuni relativ limitate în politica lor externă şi trebuie să-şi asume rolul şi poziţia cel puţin la fel de lucid pe cît o fac marile puteri. Cînd aud vorbindu-se despre neutralitate (şi, vai!, multe din aceste voci sînt chiar „profesioniste") ca despre o opţiune posibilă pentru România, mă rog fierbinte ca inconştientul care susţine această teză să nu ajungă niciodată la putere. La fel, discursul despre „România – lider regional" mi se pare ridicol şi, sincer, mă jeneză. Cum poţi fi lider regional cînd există Grecia şi Turcia la sud, Ucraina la nord şi Ungaria la vest? Mai exact, care este regiunea aceea în care România este lider? Asemenea aserţiuni descalifică, după mine, pe politicianul care le susţine pentru că dovedesc lipsa unei însuşiri fundamentale pentru un om politic serios: luciditatea.

Pentru România, anul 1999 a fost un an fast pentru politica externă şi nefast pentru politica internă. În 1999 nu am fost capabili să ne apropiem convingător de Uniunea Europeană, în schimb am fost capabili să convingem Uniunea Europeană să vină către noi. Nu e puţin lucru. Doar opoziţia şi frustraţii (ambele categorii sînt tradiţional şi solid reprezentate în România!) nu vor să vadă acest adevăr. În interior, am avut mineriade halucinante şi schimbări penibile de guvern, cădere economică şi pauperizare accelerată. Dar, ca de obicei în România, nimeni nu răspunde pentru eşecuri şi nimeni nu poartă laurii pentru succese. În România lipseşte atît simţul civic al răspunderii pentru eşec cît şi simţul omenesc al bucuriei pentru succes. Ce ţară ciudată este ţara mea!

Totuşi, România trebuie să reuşească corelarea politicii externe pe care o duce cu politica sa internă. Drumul internaţional al României nu poate fi altul decît integrarea în ceea ce preşedintele Clinton numea într-un discurs ţinut în 1993 la Naţiunile Unite, „comunitatea internaţională a democraţiilor bazate pe economia de piaţă". Pentru asta, România trebuie să-şi construiască în interior democraţia şi economia de piaţă. Ştim bine toate astea. Ştim bine ce trebuie să facem şi, cred, avem o idee destul de precis conturată despre cum vrem să fim. Se pare, însă, că sîntem cuprinşi de neputinţă, că ceva peste puterile noastre ne împiedică să atingem dezideratele. Soluţia ar putea să constea în repetarea pe plan intern a experienţei reuşite din politica externă. Consecvenţă, luciditate, mesaj clar, acţiune conformă cu declaraţiile, rezistenţă la presiunile deturnatoare, inteligenţă, bun-simţ – cam acestea ar fi „secretele" reuşitelor din politica noastră externă. Transpuse în politica internă, aceste principii ar putea aduce revirimentul atît de aşteptat.

În orice caz, la sfîrşitul lui 1999, constatînd diferenţa dintre realizările politicii noastre externe şi cele din politica internă, ministrul de Externe ar putea spune: „Deşi nu mi-aţi dat o politică internă bună, v-am dat o politică externă bună. „

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

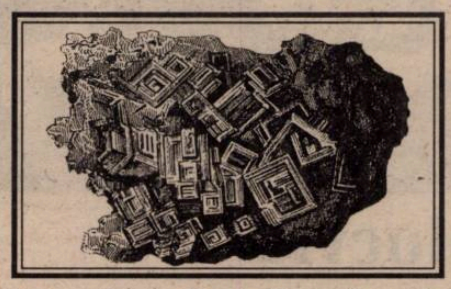

Tristeţea din ziare

Am o veche dispută cu un prieten despre relaţia dintre ziarele româneşti şi publicul lor. A început în timpul conflictului din Kosovo, cînd un cotidian naţional independent (sigur că independent, ce vorbă-i asta?...) afişa un militantism anti-NATO ştii, colea, de să le meargă fulgii americanilor. Zic: „Uite-aşa se induc curentele de opinie; e manipulare, monşer...". „Aş!", zice prietenul meu, „ziarul cu pricina nu face decît să livreze ceea ce publicul său aşteaptă, uită-te şi la sondaje... Tu nu vezi că nu'ş cît la sută din populaţie e împotriva bombardamentelor?", continuă el impasibil. În sfîrşit, mai negociem, mai cedăm, reluăm discuţia dacă avem timp şi chef, dar dilema rămîne. Presa noastră (iertată-mi fie generalizarea) e aşa cum e pentru că publicul o cere sau pentru că nişte oameni care au ajuns să deţină puterea în mass-media fac jocuri, construiesc scenarii, vor să „controleze" opinia, acţionează propagandistic? E piaţă, domnule, zice amicul, crezi că le mai pasă lor de propagandă cînd încasează miliarde din publicitate? Nu-i chiar aşa de simplu, îi răspund (de ce, Doamne iartă-mă, nimic nu e simplu?...), şi sînt gata să-l trimit la bibliografie, la marii mass-mediologi ai lumii care au studiat problema şi au măsurat cu pasul cît e manipulare şi cît e comerţ în cele mai tari gazete ale planetei. Nu mai apuc însă, pentru că amicul (dilematic şi el, altfel cum?) emite, meditativ şi sec, un „depinde..." care ne scufundă, brusc, în metafizică şi pentru care nu poţi, mă-nţelegi, să nu-i dai dreptate.

Bunăoară zilele trecute: a fost criză de guvern, dar s-a rezolvat în cîteva zile, contrar obiceiurilor coaliţiei. Cîte ziare au avut buna dispoziţie necesară pentru a constata că, la o adică, în România se poate face un guvern în trei-patru zile? Chiar în ziua cînd membrii noului cabinet erau audiaţi de comisiile parlamentare, un ziar naţional dădea pe prima pagină o poză a unui ministru surprins alături de Valeriu Sterian, un altul titra cu litere mari că „spionii lui Severin lucrează", un al treilea plasa căderea fostului premier şi numirea celui nou „în umbra legii". Exemplele ar putea continua cu alte ziare şi cu alte ştiri de prima pagină, de cele mai multe ori negative. Lectura ziarelor la români este, de cele mai multe ori, o sursă de depresii şi de spaime: citeşti pagina de „infracţiuni" şi îţi mai pui o broască la uşă, vrei să-ţi deschizi o gogoşerie, dar afli din ziar că e corupţie generalizată şi renunţi, citeşti editorialele şi te hotărăşti să emigrezi. Sigur, catastrofele vînd ziarul, ne-a intrat în cap vorba aceea americană că „un om muşcat de un cîine nu constituie o ştire, dar un cîine muşcat de un om, da". Poporul se plînge că o duce greu, ţara scîrţîie din încheieturile economico-financiare şi politice, aşa încît ziarele asta consemnează, eventual plusînd cu un titlu-bombă, cu o hiperbolă, cu un epitet ornant.... Cititorii preiau, apoi, ce scriu ziarele şi îşi confirmă/alimentează lamentările, conferindu-le o rezonanţă naţională şi indubitabilă („vezi că-i rău? zic şi ăştia în ziare"). Cine se află, aşadar, la originea tristeţii? Ziariştii care umblă numai după răutăţi şi care, oricare ar fi realitatea, văd mereu doar bîrna din ochiul guvernului? Cititorii care asta aşteaptă, să-şi vadă nemulţumirile enunţate negru pe alb, de către ziarişti talentaţi, care „scriu bine", combat energic, se iau de guler cu puterea?

Degeaba îmi spune alt amic, cetăţean al Uniunii Europene, de cîte ori vine în România, că s-au schimbat multe, că ar fi cazul să privim totuşi mai mult spre viitor, să acuzăm mai puţin trecutul şi să ne plîngem mai cu măsură de prezent. Degeaba mă învaţă că ar trebui să nu mai luăm ziarele atît de în serios şi că ar fi bine să le citim în primul rînd pentru *a afla*, nu pentru a „compătimi împreună". Intrat în *trend*-ul general, îi explic cum e cu „cîinele de pază al democraţiei" şi cu datoria presei de a fi veşnic vigilentă, veşnic alături de cititorii săi. „Ce fel de cititori?", îmi zice amicul european şi mă lasă fără răspuns. Într-o ţară în care există un ziar „dedicat poporului român", mi-e greu să-i traduc pe europeneşte toată istoria (lecturii) presei post-decembriste, despre care nici eu nu mai ştiu, cîteodată, cît e renăscută din cenuşa *Scînteii* şi cît e născută din spuma libertăţilor cîştigate în decembrie 1989.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Economie

Liniile de foc ale anului 2000

Noul guvern se va bate, fără îndoială, să grăbească reforma. Nu va fi uşor. Era clar că inflaţia din 1999 nu avea cum să se încadreze în prognoza de 25 la sută. Se va opri, probabil, la 55 la sută. Bătălia pentru o inflaţie de 25-30 la sută va fi însă dată în anul 2000.

Concomitent cu o altă bătălie: pentru creştere economică. Pe fondul grăbirii reformei întreprinderilor.

Închiderea cîtorva întreprinderi cu pierderi, în '99, n-a fost decît un test. Pasul cel mare – întoarcerea marilor monopoluri din poziţia cu spatele la piaţă în poziţia cu faţa la piaţă şi consolidarea financiară a întreprinderilor viabile – n-a fost făcut. Mai ales, nu au fost găsite soluţii pentru a fi depăşită starea financiară fragilă din acele întreprinderi unde se irosesc resurse şi cresc arieratele.

Va fi nevoie să se treacă la adevărul schemelor de personal. Acest pas va aduce mai mult şomaj.

Apoi, va trebui să se ajungă la adevărul costurilor de fabricaţie. Un pas ce va cere mai multă muncă, mai multă competenţă şi concurenţă la sînge.

Plus adevărul eficienţei. Prin blocarea lîncezelei, a incompetenţei, a risipei. Şi prin triumful competitivităţii. Numai aşa se va pune semnul egal nu pur şi simplu între salarii şi muncă, raport adeseori nesemnificativ, ci între salarii şi recunoaşterea muncii de către piaţă.

Miza cea mare va fi, însă, finanţarea externă. Ca să ne bucurăm de ea va fi nevoie să facem o strictă evaluare: ce putem primi şi ce putem da!

Ce vrem noi e limpede: acorduri bune, care să aducă României, dincolo de împrumuturi de la FMI şi de la Banca Mondială, sprijinul Uniunii Europene şi deschiderea uşilor pe pieţele financiare internaţionale. Împreună cu un important aflux de investitori.

Ce trebuie să dăm în schimb? Această întrebare este însoţită, adeseori, de prejudecăţi, de temeri, de emoţii. Persistă suspiciunea că România ar putea deveni o simplă piaţă de desfacere pentru Uniunea Europeană şi pentru alte zone economice dezvoltate. Suspiciunea nu are însă o bază reală. De altfel, pe o piaţă de desfacere e nevoie de bani, care nu pot fi obţinuţi decît prin amplificarea producţiei. Altceva vor şi Fondul Monetar Internaţional, şi Banca Mondială, şi Uniunea Europeană: pregătirea economiei româneşti pentru o integrare optimă în economia globală.

O miză a secolului viitor va fi participarea tuturor economiilor, inclusiv a celor din ţările cu venituri mici, la economia globală. Criza financiară izbucnită în '98, care a cuprins spaţii ample pe planetă, a scos în evidenţă numeroase carenţe ale globalizării, fără să infirme însă economia globală ca obiectiv de prim ordin în anii 2000. Din acest motiv se pune un mare accent pe criteriile de performanţă, care să pregătească ţările membre pentru o integrare eficientă în sistemul economiei globale. Sînt stipulate cerinţe în deplin consens cu exigenţele acestui sfîrşit de veac. În primul rînd, este accentuat faptul că politicile fiscală, monetară şi de restructurare sînt complementare; ele se potenţează reciproc. Combinarea optimă a acestor politici este obligatorie pentru asigurarea condiţiilor unei creşteri neinflaţioniste, dublate de o ofertă de noi locuri de muncă, importantă pentru coeziunea socială.

Anii 1998-1999 au pus în evidenţă crize de mare amploare, propagate pe trei trepte: 1) o criză macroeconomică clasică; 2) o criză a structurilor bancare; 3) o criză a gestiunii dezvoltării. E clar că s-a produs un şoc între modelele de dezvoltare învechite şi disciplinele proprii globalizării economice. De aici înainte, fiecare ţară trebuie să vizeze excelenţa în practica sa macroeconomică. Dreptul de a greşi nu mai există. Iată, aşadar, ce ni s-ar putea lua în schimbul culoarului verde, ce ne-ar fi deschis pe pieţele internaţionale şi al unui semnal încurajator pentru investitorii străini. Ni s-ar putea lua dreptul de a mai greşi. Asta ar însemna să devenim performanţi, să obţinem stabilitate internă, politică şi economică, să devenim competitivi, pentru a putea fi luaţi în calcul în sistemul economiei globale.

Adrian VASILESCU

Povești suprapuse

Noi în anul 2000

– despre debilitatea previziunii –

Într-o simplă oră din școala elementară am înțeles că mîna mea e moartă pentru desen: odată, desenînd un măr, am constatat că nu pot armoniza jumătatea dreaptă cu cea stîngă. Asta se întîmpla pe la mijlocul anilor '70. Ceaușescu era bine (chiar era mai tînăr decît conducătorii de azi și de ieri ai țării), regimul era și el OK (tocmai se serbaseră primii treizeci de *23 august* și ne pregăteam pentru aniversarea primelor șapte decenii de la 1907) și în afara mea, care înțelegeam cu amărăciune că nu voi putea niciodată produce o bandă desenată, cred că nimeni nu mai avea vreo *previziune* cît de cît serioasă.

Legat de ora de desen, temele cele mai fecunde ale acelor vremi erau *„file din istoria patriei"* – la care copiii colorau lupte cu turcii cît să umple trei milenii de istorie (pica tocmai bine, pentru că oricum urma să sărbătorim centenarul Independenței) –, *„cartierul meu"* – temă la care planșele se umpleau de blocuri, mașini Dacia și pomi verzi (pînă și eu, care locuiam la casă, desenam tot blocuri; nu din mimetism, ci din cauză că era mai simplu pentru cele două mîini stîngi ale mele de care vorbeam mai sus) și, în fine, tema *„noi în anul 2000"*.

Ei, da. La mijlocul anilor '70, *anul 2000* era un *ceva* atît de abstract încît toate fantasmele păreau verosimile. Și mai ales părea extrem, extrem de îndepărtat. Pînă și prognozele de partid, oricît de optimiste erau ele (mai țineți minte anul începînd cu care am bătut la oțel Suedia?), rar cînd trecea vreuna de 1990!

Ce spectaculoasă era, la ora de desen, tema cu anul 2000! Trotuare din covoare rulante, taxiuri care pluteau la cinci metri de pămînt, rachete care se intersectau prin cer, clase în care elevii purtau cască de oxigen iar învățătoarea era o roboțică numai leduri (e normal că profesoara, neconcepînd pe-atunci ideea de șomaj, nu ne trăgea două palme la faza asta), copii de extratereștri pașnici veniți în vizită la școala noastră, cîini electronici alergînd în jurul copiilor etc. – toate minunile păreau posibile și chiar materializabile pînă în anul 2000. Într-un an, proiectul meu a fost desenarea unui meci de fotbal între o echipă de roboți și una de oameni; în capul meu, antrenor „la oameni" era Oblemenco (el era atunci în plină glorie, dar calculasem eu că prin 2000 ar putea fi fără probleme antrenor). Terminasem de desenat faza, fixasem și scorul de pe tabelă (era 3 la 3), numai că profesoara a venit la un moment dat și mi-a sugerat să pun 2 la 1 pentru oameni (tîrziu de tot am înțeles cît umanism se ascundea în acest detaliu).

De săptămîna viitoare intrăm în 2000. Unele previziuni au pierit, altele au proliferat. Iată cîteva (grupate cu ceva vreme în urmă de revista *Time*), rod al minții unor mari savanți ai timpului nostru: în 2005, lentile de contact active vor permite purtătorului să-și citească *e-mail*-ul sau să navigheze pe *Internet* chiar fără se deschidă ochii; în 2010, animale de casă electronice (l-ați citit pe Phillip K. Dick?), activate de vocea stăpînului, vor aduce papucii, vor regla temperatura camerei etc.; în 2015 va fi cunoscută rădăcina genetică a tuturor bolilor; în 2017 oamenii vor ajunge pe Marte, iar prima colonie marțiană permanentă va apare în 2044; în 2025, minicomputere conectate la creier vor fi accesate direct prin forța gîndului; în 2500 durata medie a vieții omenești va fi deja de 140 de ani.

Ați paria pe toate acestea?

În vara trecută aflam că fosta mea școală a abandonat de mult ideea vizitei extraterestre, cu atît mai mult cu cît nici prea mulți copii de oameni nu prea-i mai trec pragul; trotuarele nu sînt încă rulante, dar sînt cu siguranță mai proaste decît erau în anii '70; cîini aleargă voios în jurul copiilor, doar că nu sînt electronici, ci vagabonzi; în fine, nici Oblemenco – Dumnezeu să-l ierte – n-a mai apucat, cum se știe, să antreneze în anul 2000.

Profesoara mea avea dreptate: 2 la 1 era un scor corect.

Adrian CIOROIANU

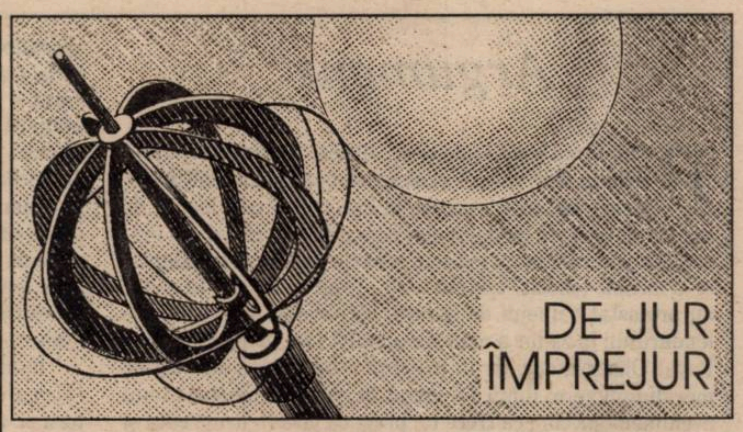

Detergenții și politica

În timpul campaniei electorale, cinci anarhiști au atîrnat, pe mausoleul lui Lenin din Moscova, o lozincă imensă: „Împotriva tuturor". Chiar dacă ei exprimau un sentiment de lehamite general, alegerile, prin însuși mecanismul lor, sînt *pentru* cineva. Rezultatele preliminare arată confuzia opțiunilor, într-un climat politic cu o dinamică surprinzătoare: în prima poziție au ieșit comuniștii, ocupînd locul conservatorilor de prin alte părți.

Bătălia s-a dat pentru locul doi și acum șase luni toți înțelepții mizau pe blocul Patria-Toată Rusia, condus de primarul Moscovei, Lujkov, și de fostul prim-ministru, Evgheni Primakov. Lujkov provine din activul partidului comunist al capitalei, unde Elțîn, pe vremea aceea puternicul secretar al organizației moscovite, l-a remarcat și l-a lansat. A fost *numit* primar, cînd protectorul său a devenit președinte și a profitat de prăbușirea regimului, trecînd o mulțime de resurse naționale în contul Moscovei care, după cum toată lumea știe, nu crede în lacrimi. Se deosebește de majoritatea tovarășilor săi de muncă și de luptă prin eficiență. Sub conducerea lui, Moscova a devenit un oraș curat, prosper (în termeni relativi), unde crima organizată nu acționează atît de spectaculos ca la Sankt-Petersburg. Toate acestea i-au asigurat un puternic statut competitiv, în pofida acuzațiilor de corupție, deosebit de intense în timpul campaniei electorale. Partenerul său, Primakov, aducea la cazanul comun al meritelor reputația de eficiență însoțită de onorabilitate și mulți lideri regionali păreau aliniați în spatele acestui tandem care promitea înlocuirea camarilei elțîniene: schimbarea echipei permite primenirea cadrelor și absolut toate formațiunile politice, de la extrema stîngă, la extrema dreaptă, doresc, în principal, acest lucru. În intențiile de vot, blocul Lujkov-Primakov a coborît însă în cinci luni de la 20% la 9%-10%, pentru ca să obțină în cele din urmă 12%.

Majoritatea comentatorilor explică această mutație prin apariția unei noi stele pe firmamentul politic din Rusia: prim-ministrul Putin, omul hotărît al campaniei din Cecenia declanșate împotriva „teroriștilor". Și terorișți sînt toate victimele: ceceni sau ruși. Putin a sprijinit fără rezerve blocul Unitatea, recentă alcătuire artificială a artizanilor de la Kremlin, condus de Serghei Șoigu, ministrul pentru situații de urgență, un post cu frumoase perspective de dezvoltare și înflorire.

Un util 9% a obținut și Uniunea Forțelor de Dreapta, condusă de foști primi și vice-prim-miniștri (Egor Gaidar, Anatoli Ciubais, Serghei Kirienko, Boris Nemțov). Cînd erau la putere purtau eticheta de democrați, acum se declară de dreapta: în absența unei susțineri populare, politicienii relativ tineri, școliți prin Occident, preferă susținerea oamenilor de afaceri.

Nici cei cu 6% nu sînt niște necunoscuți: printre ei Cernomîrdin, un alt fost om de încredere al lui Elțîn și Jirinovski, al cărui partid s-a bucurat de sprijinul Kremlinului de la bun început. Liberalii conduși de Iavlinski (blocul Iabloko) s-au desolidarizat – vag și prudent – de războiul din Cecenia, ceea ce nu le-a atras nici un fel de simpatie. Analizînd această situație, Iuri Levada, sociolog, directorul centrului de studii ale opiniei publice, susține că „forțele democratice sînt într-o situație dezastruoasă".

Nimic nu poate fi mai derutant decît încercarea de a înțelege rezultatele alegerilor din Rusia cu ajutorul unei grile tradiționale de tipul dreapta-stînga sau democrați-comuniști. Partidele, numite „blocuri", se deosebesc în principal prin raportarea la prezentul și viitorul grupului de la Kremlin. Alegerile legislative din Rusia pregătesc plecarea lui Elțîn, prevăzută peste șase luni, după scrutinul prezidențial. Nimeni nu este cu adevărat interesat de repartiția locurilor în Parlament, puterea organului legislativ este mică: patru ani, președintele a făcut ce a vrut, deși în Duma exista o majoritate comunistă.

Nu ideile au contat în campania electorală, ci felul în care candidații au izbutit să-și demonstreze influența; nu au existat dezbateri politice. Posturile de televiziune, cu afilieri la vedere, au produs pamflete, au expus intrigi și materiale compromițătoare. A contat doar forța aparatului de stat, controlul asupra mediei și popularitatea. Birocrația este întotdeauna de partea învingătorilor și membrii ei cei mai influenți sînt tocmai cei care presimt din vreme de partea cui va fi victoria. Populația valorizează puterea și este atrasă de purtătorii ei.

Prezența la urne a dezmințit prezicerile despre indiferența populației față de fenomenul politic, ceea ce ar permite oarecari speranțe în legătură cu dobîndirea reflexelor democratice. Deocamdată s-a educat comportamentul față de reclame. Aceeași firmă puternică prezintă periodic un nou produs, mai scump, care, comparat cu cel vechi, denumit „obișnuit", prezintă calități superioare. Așa s-au transformat din noul produs în cel obișnuit Cernomîrdin, Primakov, Kirienko și toți ceilalți perdanți de astăzi. Nu este de temut reîntoarcerea la o politică monolitică. Mecanismul democratic nu este amenințat, în principal, de alegătorii comuniști; fabricanții de detergenți găsesc mari satisfacții – morale și materiale – în lansarea pe piață a produselor noi. Necazul este că, deși fac spumă, nu sînt noi, nu spală și nu înlătură petele.

Magdalena BOIANGIU

Presa despre...

Opresiune și masacru

Cît au trăit, nimeni nu le-a dat nici un fel de atenție. De cînd au murit, locuitorii satelor din Kosovo au devenit subiect de controversă internațională. Sînt dezgropați, sortați, numărați și rezultatul este folosit ca argument principal în disputa care îi opune pe legitimiști („intervenția NATO a fost necesară") revizioniștilor („în Kosovo nu se petreceau lucruri inacceptabile"). Pe această temă, Michael Ignatieff, scriitor, cronicar la BBC Radio 3, a publicat articolul intitulat *Numărătoarea cadavrelor* în *The New York Times* și *Le Monde*:

„Estimările actuale ale tribunalului – pe baza datelor provenite de la serviciile de informații occidentale, de la martorii oculari și de la membrii supraviețuitori ai familiilor – ajung la cifra de 11.334 de cadavre, răspîndite în 129 de «amplasamente». Departe de a fi exagerat situația, dînd, în iunie, cifra de 10.000 de morți, ministerul britanic al afacerilor externe a fost, mai curînd, prudent. Descoperirea celor 11.334 de cadavre depinde în bună măsură de acțiunile miliției sîrbe – care au încurcat cărțile cît au putut. Astfel, la Isbica, locuitorii satului au declarat anchetatorilor că au îngropat, după masacrul efectuat de sîrbi, la începutul lui aprilie, 143 de cadavre. În imaginile obținute de satelitul-spion, publicate în presa occidentală, se văd mormintele. Or, la sfîrșitul lui iunie, cînd anchetatorii tribunalului au venit la fața locului, cadavrele nu mai erau și buldozerele încercaseră, în mod grosolan și fără succes, să șteargă indiciile materiale. Adevărata problemă în stabilirea numărului victimelor din Kosovo nu este creată de propaganda occidentală, ci de tentativele sîrbilor de a face să dispară urmele.

Dar marile probleme puse de revizioniști nu privesc cifrele. Ele se referă la pragul de la care atrocitățile justifică o intervenție în afacerile interne ale unui stat. Pînă unde poate merge violarea drepturilor omului înainte de a fi trimise avioane și trupe?

Pentru revizioniști, aceste violări trebuie să fie majore ca să justifice intervenția, mai ales dacă este ocolit Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite și sînt nesocotite clauzele unor tratate, cum ar fi NATO, care nu autorizează operațiuni ofensive. Ei conced că urgența și necesitatea pot să autorizeze nesocotirea legilor internaționale relative la folosirea forței, doar dacă crimele sînt, într-adevăr, flagrante.

Există o diferență între opresiune și crima de masă și argumentația revizionistă susține că dl Miloșevici nu a trecut această graniță. Și opozanții de la Belgrad adoptă același raționament. Fără prea multă plăcere, recunosc opresiunea: începînd din 1989, Miloșevici a desființat organele guvernării kosovare autonome, instituite de Constituția din 1974; neîncetat, poliția i-a întemnițat, i-a bătut și i-a maltratat pe activiștii albanezi; în vara lui 1998, în lupta împotriva Armatei de Eliberare din Kosovo (AEK), soldații sîrbi au gonit mii de albanezi din satele lor.

Aceste acte, insistă revizioniștii, atît cei din Occident, cît și cei de la Belgrad, nu înseamnă epurare etnică. Au fost pur și simplu niște deplasări provizorii de populație, necesare pentru ca forțele sîrbe să-i poată lichida pe terorișți. Argumentul-cheie al revizioniștilor este că Miloșevici lupta împotriva AEK, un grup terorist care îi executa pe soldați și pe polițiști. El a dat o replică, nu poate fi vorba de masacre sau de genocid. Crimele și purificarea etnică nu au intervenit decît după începutul loviturilor aeriene NATO.

Argumentul revizioniștilor este că noi nu numai că nu am știut să deosebim opresiunea de crima de masă, dar și că intervenția noastră a provocat relele pe care își propusese să le oprească. Ni se reproșează nu atît intervenția în sine, cît modul în care a fost ea condusă. Ne-am manifestat prea tîrziu, în timp ce în Kosovo se produsese explozia, regiunea prăbușindu-se într-un război civil incontrolabil; și pentru că nu au fost desfășurate trupe terestre, dl Miloșevici nu a priceput că vrem într-adevăr să-l oprim.

Argumentele revizioniștilor pot fi întoarse împotriva lor. Implicația este că ar fi trebuit să așteptăm pînă opresiunea se transformă în crimă de masă. Dar scopul unei asemenea intervenții este tocmai ruperea acestei spirale infernale.

Oare adevărata lecție de după Kosovo nu ne spune că ar fi trebuit să intervenim în vara lui 1998, cînd a început ofensiva sîrbă? Am fi putut desfășura atunci trupe la frontierele albaneze și macedonene și am fi putut lansa o campanie aeriană, suficient de viguroasă pentru a-l convinge pe dl Miloșevici că noi știm, chiar dacă el o ignoră, unde se află linia între opresiune și masacru. Dacă am fi făcut-o, dacă ne-am fi potrivit mai bine scopul și mijloacele, poate că astăzi n-am mai discuta despre numărul cadavrelor". (**M. B.**)

Argument

Presa lumii e plină de date, sinteze, interpretări, previziuni, festivităţi, dezabuzări, optimisme, iniţiative, şocuri, spaime, succese şi eşecuri. Toate legate de anul 2000 care, în ciuda ticului deja intrat în circulaţie universală, nici măcar nu inaugurează un nou secol şi mileniu, ci le încheie (obosit? triumfător? ...?) pe actualele. În zadar au protestat oamenii de ştiinţă, astronomii şi istoricii calendarului; în zadar a emis un pamflet (da, pamflet) pînă şi Royal Observatory, de la înălţimea sobrietăţii sale de pe meridianul zero: lumii i-a intrat în cap că e martora unui eveniment special, că trece un prag, că lasă în urmă ceva şi porneşte spre altceva. Aşa încît: guvernele au alocat fonduri speciale pentru sărbătorirea anului 2000 (cel britanic a cheltuit cel mai mult, 870 de milioane de sterline pentru Millenium Dome), Internetul e plin de *site*-uri milenariste, apocaliptice, oficiale sau pur şi simplu fireşti, pe Turnul Eiffel (care nu mai departe decît acum un secol era considerat o oroare) s-a instalat un observator mondial care numără secundele pînă la venirea marelui moment etc. Atunci, pieţele oraşelor vor fi invadate de oameni, focurile de artificii vor exploda, negustorii de şampanie îşi vor socoti mulţumiţi încasările. *După*, avertizează specialiştii, s-ar putea să apară dezamăgiri şi chiar, la cei mai slabi de înger, puseuri sinucigaşe: cine şi-a fixat (ăsta-i cuvîntul, *fixat*) prea mult atenţia pe caracterul epocal al momentului s-ar putea să sufere văzînd că, totuşi, lumea de „după" seamănă mult cu cea „de dinainte".

În acest moment – epocal sau nu, după voia fiecăruia – *Dilema* este prezentă aşa cum îi şade bine, alături de cititorii ei. Acest număr îi pune alături pe membrii redacţiei şi pe cîţiva dintre dilematicii care ne-au scris, într-o încercare de a „inventaria" bagajul minimal de dileme cu care ne vom prezenta la anu'. Şi la mulţi ani! (**M. V.**)

O invenţie pentru fraieri

Agitaţia cu anul 2000 e un truc publicistic. Nimeni – dintre cei care contează – nu se pregăteşte pentru cataclismul final sau pentru alte catastrofe, decît cele controlate. Oamenii se sfîrşesc, viaţa merge înainte.

Cînd ajunge cu titluri pe prima pagină, semnificaţia evenimentelor este pe cale de epuizare: se ştie de partea cui e dreptatea şi cine va rămîne, pînă la urmă, stăpîn pe situaţie. Pline de surprize sînt ştirile de pe coloanele prizărite în interior, preluate de la agenţii, pentru care redactori plictisiţi sau nerăbdători de afirmare caută titluri şocante. La întîmplare, ziarul *Le Monde* din 11 decembrie 1999: ofiţerii algerieni dizidenţi revin asupra explicaţiilor asasinatului lui Kasdi Merbah. A fost prim-ministru şi şef al serviciilor secrete şi a murit ucis în 1993. Autorităţile au atribuit crima organizaţiilor Grupurilor Islamice Armate, iar acum ofiţerii susţin că a fost omorît chiar de cei din tabăra lui, din cauză că era dispus să discute cu cei consideraţi a fi teroriştі. Mehrab ar fi plănuit o lovitură de stat şi responsabilii armatei, aflînd la timpul potrivit, l-au înlăturat într-un mod radical. În aceeaşi ordine de idei, curtea de circuit din Memphis, Tennesse, a emis, într-un proces civil, intentat de familia liderului de culoare Martin Luther King, o sentinţă prin care afirmă că asasinatul din 1968 a fost pus la cale de mafioţi şi de „unele agenţii guvernamentale"; nu a fost comis de James Earl Ray, care a recunoscut, apoi a negat şi iar a recunoscut. A fost condamnat şi a murit de cancer.

Mai departe. Tribunalul din Niş (sudul Serbiei) a condamnat, joi 9 decembrie, la 12 ani de închisoare pe Flora Bovina, o albaneză din Kosovo, poetă, membră fondatoare a Ligii femeilor albaneze şi militantă pentru drepturile omului. A fost arestată la Pristina, după declanşarea bombardamentelor NATO, sub acuzaţia de „acte teroriste". Dar, în aceeaşi zi, Miloşevici a permis, după două săptămîni de aşteptare, accesul celor două transporturi de combustibil trimise de Uniunea Europeană pentru încălzirea locuitorilor din oraşele în care primarii aparţin opoziţiei.

Mai departe. Asediul victorios al capitalei cecene Groznîi e însoţit de neplăceri pentru ruşii din SUA. Miercuri, 8 decembrie, a fost arestat la Washington un diplomat rus, acuzat de activităţi de spionaj: Stanislav Gussev opera de la etajul şapte al Departamentului de Stat, acolo unde sînt şi birourile doamnei Albright. FBI descoperise mai de mult microfoanele şi s-a folosit de ele pentru a-l intoxica pe spionul rus cu informaţii false. Gussev a fost interpelat de FBI şi, după ce i s-a verificat imunitatea, a fost condus la ambasada rusă; i s-a acordat un răgaz de zece zile pentru a părăsi teritoriul.

Mai departe. În timp ce pe prima pagină continuă războiul declaraţiilor franco-britanice în legătură cu importurile de carne, grupul francez Thomson-CSF şi filiala britanică Shorts Missile Systems au semnat un contract de 2 miliarde de franci cu ministerul britanic al apărării pentru rachete sol-aer de distanţă scurtă şi joasă altitudine.

Anul 2000, sfîrşitul sau începutul de mileniu sînt o invenţie pentru cititorii de ziare. Oamenii serioşi îşi văd de treabă.

Magdalena BOIANGIU

Fiţi blînzi cu specia firavă

Lumea a început prin Cuvînt, dar sfîrşitul ei s-ar putea să vină prin vorbărie. Toţi ştim, dar mai ales spunem, ce va fi şi cum va fi cînd totul se va încheia, ducîndu-se de rîpă şi pe apa Sîmbetei – deloc figurat, ci foarte la propriu – dacă ne luăm doar după întîmplări recente: alunecări de teren, cutremure, inundaţii, uragane, dezgheţuri neaşteptate ş.a. Nimeni nu se mărgineşte însă doar la atît cînd e să se răsfeţe în dezastru. Se spune că anul 2000 în general, dar cu deosebire în România, va fi unul din cale afară de groaznic, enumerîndu-se şi motivele: rapiţa, moft, politica – o jale, marile puteri? nişte carnasiere, micile puteri? intrigante sadea, corupţia o fatalitate etc. nemaivorbind de ceea ce ne rezervă fauna aflată în prag de turbare şi flora gata de dispariţie. Cultura va pieri, bineînţeles, în schimb ne vor invada numeroşi extratereştri aroganţi şi monogloţi, care de mult ne pîndesc cu gînd rău. Ceea ce auzim unul de la altul şi dăm ca sigur celor nepreveniţi pînă acum se amplifică ameţitor prin mass-media şi ne copleşeşte, anulînd aproape orice speranţă de viitor. Cine-i de vină dacă n-am luat în seamă, la vremea cuvenită, o profeţie făcută cu vreo şapte ani în urmă de un spirit avizat, citată de revista *Dilema*, în primul său număr, la o rubrică de umor? „În anul 2000 jumătate din populaţia ţării va produce programe radio-TV, iar cealaltă jumătate le va viziona" (!) Dar, nefericire, cam aşa s-au petrecut lucrurile. Unind cele două jumătăţi – cea care ştie deja cu cea care află de la prima – am devenit, împreună, o naţie de cunoscători în orice: scenarii tenebroase, adevăruri descoperite cu orgoliul lucidităţii sau sub hipnoză, sondaje minuţios gîndite sau ghiciri în bobi, nimic nu ne scapă, totul ne confirmă: Bila e pe planul înclinat! Tocmai cînd ea părea să alunece inevitabil în gol, a apărut o specie de români, timidă şi înduioşătoare, în care ne punem oarecari speranţe: cei care nu ştiu. A fi român şi a nu şti absolut totul pronunţîndu-te oricînd cu aplomb – părea ceva peste putinţă! Iată că, totuşi, se poate. Numărul celor gata să răspundă, ca odinioară la emisiunile dlui Gaiţă, „cu ce viteză se poate circula pe artera aortă", de exemplu, a scăzut cu cîteva persoane. Au apărut, în fine, contemporani de ai noştri care la întrebările din sondaje, mai toate pe teme grave şi aşteptînd răspunsuri tranşante, au curajul să spună NU ŞTIU. Lăudîndu-i, nu recomandăm ignoranţa, semnalăm doar un început de exerciţiu socratic. Cine-şi recunoaşte neştiinţa într-un caz sau altul poate că dă semne c-ar vrea să înveţe ceva, conştient fiind că are habar de prea puţine. De aceea, pe lîngă atîtea proiecte temerare de care societatea noastră nu duce lipsă, îndrăznim să strecurăm şi o modestă propunere personală: fiţi blînzi cu specia firavă! Nu somaţi puţinele ei exemplare să devină, brusc, experte în toate! Cunoscători prea plini de ei înşişi şi guralivi avem destui. Să mai existe, măcar de sămînţă, şi cîţiva inşi decenţi şi laconici. Mai ales că unii dintre ei au şi nişte obiceiuri bizare: mai fac cîte ceva la care se pricep, mai caută o soluţie concretă pentru binele zilei, nu umblă încruntaţi de dimineaţa pînă seara şi, necunoscînd cu exactitate ceasul sfîrşitului lumii, îşi văd de treabă cît şi cum pot.

Tita CHIPER

Pentru un veac aidoma

Nu spera şi nu ai teamă, cam asta ar fi, după mine, morala (dacă există vreuna) pentru trecerea în anul 2000. De fapt, a fost o poveste frumoasă aceasta pe care tocmai o încheiem *răspoimîine* (şi mi-aş dori să fi fost şi o afacere pe măsură, pentru că, în fond, într-o societate în tranziţie cîştigul *lor* este cîştigul *nostru*). Poeţii, lunatecii, visătorii, nostalgicii, paseiştii şi nonconformiştii au motive să spere: în plină eră a raţionalităţii, în era virusului numeric şi a clonei care pune carnea pe os mai bine decît ar fi făcut-o Dumnezeul nostru şi dumnezeii tuturor neamurilor la un loc (împlinirea visului, potenţial coşmar, nutrit de toate mitologiile: creaţia fără procreere), la ceasul digitalizării, miniaturizării, implantării, relativizării şi virtualizării, omenirea mai are încă puterea să spere că anul 2000 va aduce ceva nemaivăzut – nemaivăzut în bine, precum o pace planetară, sau nemaivăzut în rău, precum un sfîrşit de lume apocaliptic (inutil să mai spun că, după părerea mea, şi prea binele şi prea răul sînt la fel de puţin probabile).

Faceţi loc poveştilor frumoase; oricum, n-are rost să negăm: deşi ştiam că însuşi calendarul nostru este pură convenţie menită să simplifice realitatea, deşi ştiam foarte bine că *doar* acest an se va termina în acest decembrie (şi nicidecum secolul), magia anului rotund a fost mai puternică decît noi şi decît convingerile noastre, drept care ne-am prins în joc; deşi ştiam foarte bine că vom mai sărbători un Crăciun pînă la intrarea în mileniul trei, am devenit cu toţii milenarişti practicanţi şi am cedat emoţiei, psihozei, speranţei şi panicii ce se ascund în spatele acestor patru cifre: 2000; deşi ne aducem foarte bine aminte că aproape nici unul dintre evenimentele capitale ale istoriei şi civilizaţiei noastre nu este neapărat legată de un an rotund (vezi 1453 sau căderea Constantinopolelui, 1789 sau Revoluţia Franceză, 1848, 1989 etc.), ne place să ne iluzionăm în ideea că de la anul va fi altfel. Cu totul altfel, adică mai bine.

De-ar fi să fim în 2000 mai buni, de-ar fi să fim cu mult mai răi şi mai fameni, de-ar fi să fim cu mult mai inteligenţi sau din contră, de vom mînca – timp de încă un secol – pîine sau orez, de vom mînca alge marine sau pesmeţi cu fosfor şi siliciu biodigerabil, de vom privi în sus sau vom admira adîncul, de vom avea surprize sau numai previziuni împlinite... – ar fi suficient să păstrăm, încă, loc poveştilor frumoase. Istoria se mişcă; numai omul, în clipele sale de glorie, rămîne aidoma sieşi.

Restul e detaliu.

Adrian CIOROIANU

Hazotragicul

Mă văd silit să plătesc cu o indiscreţie mai degrabă sumbră decît jenantă, încăpăţînarea mea de a nu fi demagog. Am „votat" cu entuziasm – e o boală veche... – într-o şedinţă redacţională proiectul acestor două pagini prin care ne împotrivim direcţiei apocaliptice în viaţa noastră publică şi sentimentală.

Asta s-a întîmplat de mult. În urmă cu două sau trei săptămîni. Între timp a avut loc în spaţiul meu – cuvîntul nu e pretenţios – un eveniment care mi-a schimbat buna dispoziţie, ca să mă exprim nu numai superficial, dar şi delicat faţă de subiect. Nu pot trece peste acest eveniment, oricît încerc să apelez la raţiune, fie-mi iertată gravitatea expresiei, sau la bun-simţ (fie-mi iertată şi sinceritatea).

Concis vorbind – concizia cred că e minima demnitate în asemenea caz – mi-am văzut blocul pe lista neagră a clădirilor care vor fi însemnate cu o bulină roşie, aceea care avertizează că aici (nu e ciumă, nu e SIDA, nu sînt lei, dar nici dolari!) este risc maxim de prăbuşire la seism mare şi iminent. Nu am purtat stea galbenă la viaţa mea de bucureştean, dar de mîine-poimîine voi purta bulină roşie. Am scris „Un august pe un bloc de gheaţă" acum 30 de ani – mi se propune azi să mă gîndesc la „Decembrie într-un bloc de pe Dîmboviţa".

Nu e caz de melodramă, nici de demagogie optimistă.

Nu e caz de ieşit în stradă, revoltat.

E caz de fugit, zic unii, e caz de alergat la ăla şi la ălălalt, e caz de extremă urgenţă, e caz de „să vedem", e caz de „vorbeşte la...", e caz de „nu se poate", e caz de „dacă ai bani...", e caz de „a fi rezonabil, e o aiureală!", „fii atent, e o diversiune!", e caz de stoicism plus fatalitate, e caz de „roagă-te în fiecare zi", sînt toate cazurile – pînă la acuzativ şi vocativ. Pînă la „nu trebuie" – cazul extrem de amical şi generos. Nu trebuie să intri în panică. Nu trebuie să te plîngi. Nu trebuie să (te) indispui. Nu trebuie să-ţi pierzi humorul. Pardon?

„Repet – nu trebuie să-ţi pierzi humorul".

Venit de la un om foarte trist a cărui inteligenţă de mult îi paralizează toate sentimentele (alt caz care se termină în „... lipsă"), sfatul mi s-a părut, strict şi concis, oximoronic în cel mai înalt grad. Hazotragic. În afara lui, apocalipsul e o vorbă oarecare, de fiecare zi.

Radu COSAŞU

În anul 2000 cînd nu vom mai fi copii

Ţin minte ca acum. Era pe vremea celeilalte Românii. Învăţam la şcoală că pînă în anul 2000 România va ajunge din urmă ţările dezvoltate. Vom fi avut pînă atunci canalul Bucureşti-Dunăre gata terminat, se va termina şi sistematizarea satelor, se va termina şi metroul şi cîte şi mai cîte. După ce am alcătuit albumul de fotografii cu realizările Epocii de Aur pentru care mama s-a zbătut să facă rost de vederi cu Transfăgărăşanul, cu Metroul, cu canalul Dunăre-Marea Neagră plus o duzină de instantanee cu centrele civice „ridicate peste noapte de oamenii muncii", o realizare personală a epocii, pentru care am luat un zece binemeritat, sigur că obiectivele pentru anul 2000 mi se păreau o joacă de copii. Nici eu şi nici tovarăşa învăţătoare nu aveam nici o îndoială. Numai unchiu' îmi producea oarecare neplăcere cînd îl înjura pe Tovarăşu', dar aşa era unchiu', mai nervos din fire.

Anul 2000 va fi sigur fericit. Totuşi, odată m-a fulgerat un gînd groaznic: „Mami, eu mai apuc anul 2000?"; „Păi, în ce an sîntem?"; „În 1987"; „şi cîţi ani ai"; „zece", „şi în anul 2000 cîţi o să ai?" mă iscodeşte mama fără să-i pese de problema mea existenţială, ci numai de algebra pe care îmi propusesem să o învăţ pînă în anul 2000. „Păi, zece şi cu o sută minus optzeci şi şapte fac treişpe, aa, păi o să mai trăiesc!", exult evitînd să dau răspunsul exact la aşa o problemă complicată.

Acum, în anul 2000 trec deseori pe lîngă imensa groapă de la marginea Bucureştiului care urma să fie parte din canalul ce m-ar fi făcut cetăţean al unui port la Dunăre. Mă îndrept către satul despre care se zvonea că va fi „sistematizat". Şi, nu ştiu exact de ce, deşi mulţi mi-au promis, dar eu nu i-am crezut, optimismul a rămas.

Va fi bine, dar nu din cauza unui tovarăş sau a unui domn oarecare, ci din vina mea. Mi-am promis eu singur.

Cristian GHINEA

Armageddon

Degeaba tot mai încearcă unii intelectuali să demonstreze că, odată cu anul 2000, nu va veni sfîrşitul lumii. Fiindcă va veni. Ştiu din surse autorizate. Multe se vor întîmpla în săptămîna care va urma. Semnele deja existente

se vor accentua. Mai întîi se va declanşa în rîndul ziariştilor epidemia de mitomanie care astăzi e în stare latentă. Pe deasupra, redactorii şefi şi directorii de ziare vor deveni şi paranoici. Vor lua amploare şi alte flageluri: cleptomania la poliţişti, capsomania la funcţionarii publici şi isteria la muncitori. Feroviarii vor relua greva totală la calea ferată. Şoferii le vor veni în sprijin, blocînd şoselele cu mii de autocamioane Roman noi, produse în ultimele zile în secret. RADET, înfundat în datorii, nu va mai putea furniza energia termică. Caloriferele vor crăpa. (Nu mă aşteptam nici eu la o aşa repeziciune a evenimentelor: în timp ce scriu articolul de faţă curentul electric se opreşte şi mi se închide calculatorul. Pe cuvîntul meu! A căzut şi CONEL. Reiau scrierea cu pixul).

Angajaţii REBU vor găsi o metodă originală de protest, aducînd înapoi în oraş toate gunoaiele pe care tot ei le-au depozitat ani de-a rîndul la groapa Glina. Cetăţenii furioşi se vor îndrepta spre primărie unde însă vor fi întîmpinaţi de cîteva mii de femei gata să-şi dea viaţa pentru primar. Cei de la RGAB vor scăpa din neglijenţă niscai bacterii în apa de băut, dar fenomenul va fi prea discret pentru a fi observat. În schimb, mare vîlvă vor face statisticile adevărate care vor fi în sfîrşit publicate, relevînd numărul covîrşitor al cazurilor de SIDA (tot unul din trei). Pe locurile următoare vor fi meningita, hepatita, tuberculoza şi transplanturile. Sondajele de opinie vor da cîştig de cauză, evident, sataniştilor. În sfîrşit, minerii vor ieşi cu lămpaşele lor din adîncuri invadînd Bucureştiul. Vor instaura un nou guvern pentru gestionarea situaţiei. La Finanţe va fi numit Ioan Stoica, patronul Caritas. (Oricum, inflaţia va fi atît de mare încît banii vor luci pe toate străzile). La Industrii va veni Romeo Beja, la Externe Bebe Ivanovici, la BNR Răzvan Temeşan iar la Interne Fane Spoitoru. Prim-ministru va fi „luceafărul huilei", *dezlegat din închisoarea lui.* Şi va veni seara Revelionului. Seară în care funcţionarii MLPAT (minister care va fi condus de Hododi – cel care fabrica materiale de construcţii din gunoi) vor pune bulina roşie pe mai toate casele şi blocurile. Iar la ora 12, *pămîntul se va cutremura*: marele seism greşit proorocit pe 15 ianuarie. Cei care nu vor fi prinşi sub dărîmături în primul moment, vor mai apuca să vadă cum pe ecranele televizoarelor, pe toate canalele, va apărea Ceauşescu. Mai departe de atît nu ştiu să vă mai povestesc.

Andrei MANOLESCU

Final bezmetic

M-am născut în 1976. N-am apucat mare lucru din mileniul care, dacă nu matematic, cel puţin simbolic se încheie cu anul 2000. Primele amintiri le am de pe la 7-8 ani. Halal memorie! Mai ştiu, vag, cîte ceva din prima zi de şcoală; îmi amintesc prima serbare de sfîrşit de an şi premiul luat în clasa I; parcă văd cum am fost făcut pionier în faţa Academiei Militare; ştiu bine cum s-a lovit fratele meu la cap cînd ne băteam cu ţevile de cornete prin blocurile aflate în construcţie, cum prindeam broaşte prin fundaţiile inundate sau cum a apărat Dukadam loviturile de la 11 metri. Mai bine mi-o amintesc pe vînzătoarea de la Alimentara, care vindea pe sub mînă portocale şi fura la cîntar, pe vecinul gras de vizavi care lucra la televiziune şi pe zgîrcita de nevastă-sa, pe care mama o bănuia că lucrează „la Secu". Prea stătea toată ziua pe geam şi îi spiona pe toţi. Îl ţin minte şi pe sectoristul care a intrat într-o zi în curte la noi tocmai cînd tata asculta Europa Liberă. Parcă văd tancurile şi soldaţii care treceau pe strada noastră, ne făceau cu mîna şi intrau în unitatea militară din spatele clădirii Ministerului Apărării Naţionale. Odată, într-o iarnă, nu mai ştiu de ce, o căruţă de la armată ne-a adus la poartă pîine neagră. Cred că erau blocate drumurile din cauza zăpezii sau aşa ceva. Îmi amintesc aceleaşi tancuri ieşind din MApN în decembrie '89 ca să facă ordine. Am văzut apoi la televizor imagini cu morţii de la Timişoara şi din Bucureşti. Îmi amintesc cum am fost cu mama să luăm pîine cînd încă se mai trăgea pe Antiaeriană de la capătul lui 96 pînă în 13 Septembrie. Şi cum am fost cu tata în Piaţa Universităţii să o văd pe Doina Cornea în balcon. Mai tîrziu am văzut la televizor cum au ieşit cei de la IMGB să facă şi ei ordine. Şi mineriadele, şi devastarea Universităţii, şi vînătoarea de intelectuali bărboşi sau cu ochelari, şi gospodinele dolofane, mirosind a mîncăruri grase, înjurîndu-i din autobuz pe studenţii care strigau „nu staţi în balcoane / că mîncaţi cupoane", şi alţi studenţi, în costume populare, lipind afişe cu C.Z. Codreanu prin centru, şi atîtea altele...

Nu am înţeles nimic din sfîrşitul ăsta de mileniu...

Cristian MUNTEANU

Un joc, recunosc, banal

Zilele trecute am avut poftă să mă joc puţin de-a Dumnezeu. În general, momentele cînd avem astfel de pofte nu sînt de bun augur, ele ducînd în mod inevitabil – şi istoria ne-a dovedit acest lucru – la catastrofă. Ei bine, jocul meu a avut, însă, o miză benignă. Şi aceasta pentru că am făcut-o din raţiuni experimentale, dacă nu chiar pedagogice. Şi nu este totul (căci, dacă ar fi fost doar atît, nu m-aş fi deosebit cu nimic de marile nume de tristă amintire care – se spune – au fost şi ele animate de cele mai bune intenţii): pur şi simplu, am jucat rolul de Atotputernic (doar) faţă de calculatorul meu. Pe scurt, i-am montat Apocalipsa.

Desigur, înainte am avut grijă să mă asigur şi am copiat pe dischete toate fişierele care mă interesau. Apoi, cu sînge rece, am deschis „Control Panel", „Date/Time" şi, din puţine mişcări, am pus ceasul la 23:59:00, în ziua de 31/12/99. După cum se vede, mi-am rezervat un minut întreg de aşteptare. Cîtă voluptate! Am deschis, desigur, şi ceasul şi i-am mărit fereastra cît tot ecranul. Cînd mai erau cîteva secunde pînă la ora fatală, inima mea era cît un purice. Pot să fac poezie şi zău zic stupiditatea că inima-mi bătea în ritmul ultimelor secunde. Sau proză şi să presupun că, în acel moment, zîmbeam, ca un copil care face, conştient, o boacănă. Dar literatura nu-şi are rostul aici. Realitatea e mult mai importantă. Şi realitatea a fost un fis. Desigur, calculatorul meu a ajuns la 00:00:00 din ziua 01/01/00 şi şi-a continuat neabătut numărătoarea, fără să dea vreun semn că a realizat ce moment istoric tocmai depăşise. Această placiditate manifestă, în lipsa eventualelor efecte pirotehnice aşteptate, nu m-a împiedicat pe mine să scot un chiot de bucurie. Viaţa învinsese – nu-i aşa? – încă o dată...

În mod sigur, mulţi au făcut experimentul descris mai sus. Un experiment banal, care trebuie că smulge zîmbete condescendente din partea vreunui calculatorist (el ŞTIE – nu mai are nevoie de experimente – că nu aşa vine apocalipsa calculatoarelor). Oare cu ce fel de zîmbet ne-o fi privind pe noi toţi Calculatoristul Şef? Căci sînt sigur că şi El zîmbeşte...

Cezar PAUL-BĂDESCU

Treburi mici şi filme proaste

Anul 2000 mi-a părut, mereu, ceva incredibil. Probabil şi din cauza cîntecului (Noi în anul 2000...), cît şi datorită unui Revelion de prin anul, să zicem, '78, cînd am calculat cu toţii cei (prezenţi) ce vîrstă vom avea în 2000; mie mi-a ieşit că voi avea 33 de ani, ceea ce, atunci, mi s-a părut incredibil, imposibil... De speriat, apropierea lui m-a speriat întotdeauna, dar cumva vag, incoerent, de frică să nu o bag pe mînecă dacă mă arăt prea sceptică... Nici prea speriat nu dă bine să te-arăţi, aşa că cel mai antiapocaliptic este să-ţi afunzi nasul în mărunţisurile cotidiene. Aparent mărunţişuri, pentru că, într-o ordine absolută, o poveste spusă copilului tău face mai mult decît o carte publicată... Sigur că nu sînt numai poveştile, ci şi alte lucruri, de-a dreptul gospodăreşti şi neplăcute, cum ar fi gătitul sau măturatul... Preocupat, cu seriozitate, de asemenea lucruri, şi făcînd socoteli pragmatice, nu mai vezi Apocalipsa... Abia dacă observi că s-a schimbat premierul, ori anul... Totul e să nu ieşi din ritual sau, atunci cînd ieşi, să intri într-un soi de contra-ritual al „fericirii": o masă în oraş, o plimbare cu maşina ca să vezi luminile de pe bulevard, un film altfel la HBO, precum *Pacientul englez,* ori *Mai bine nu se poate,* ori *Prêt-à-porter,* ori *Pulp fiction*... Revelionul? O noapte ca oricare alta, cu ceva mai multă agitaţie, mai mult televizor, mai multă oboseală, care n-a egalat niciodată Crăciunul... Şi totuşi, o frică oricum rămîne, tocmai teama de a nu te pune în calea „direcţiei apocaliptice". Mai ales după filmul cu Schwarzenegger, în care, ca să scapi de rău nu mai e suficientă credinţa în sine, ci doar sacrificiul... Te pune pe gînduri dacă, pînă şi-n filmele de duzină americane, se pune problema unor gesturi esenţiale... În mai vechile producţii cu vampiri era suficient să-ţi faci o cruce, să-ţi iei la pachet un usturoi ori să intri în biserică...

În sfîrşit, o idee salvatoare: dacă filmele proaste au devenit atît de grave, e un semn că e bine să mergi contra direcţiei lor, şi să te bucuri de anul care vine... Să-ţi vezi mai departe de normalitatea măruntă, ba chiar să ai curajul s-o pigmentezi cu măcar un gest mai serios, mai curajos, sau măcar cu o decizie...

Iaromira POPOVICI

Millennium tremens

*Lie Zi, *Adevăratul canon al vidului desăvîrşit*

Dan STANCIU

alserban@apocalypsa.com

Ştiindu-mă snob, un prieten care locuieşte în insula Réunion (fosta *île Bourbon,* în Oceanul Indian, la est de Madagascar...) mi-a trimis recent o adresă de e-mail cu care să înlocuiesc deja-banalizatul „Yahoo!"; ca şi acesta, este gratuită, dar are imensul avantaj de a nu fi cunoscută decît de foarte puţini.

La cîteva zile după aceasta, am aflat că trebuie să compun o pagină cinică „în contra direcţiei apocaliptice actuale", care să reducă la ridicol certitudinile iraţionale care ne înconjoară... Dacă mi se permite o părere contrară atît „direcţiei apocaliptice", cît şi „contradirecţiei" nu mai puţin apocaliptice şi nu mai puţin actuale, aş observa că, dincolo de diktatele respective, există, cred, o „direcţie", discretă ca un detaliu, ce pare să afirme două lucruri cumva divergente: primul, că nu putem detecta nimic cert în „direcţia apocaliptică" ci, dimpotrivă, mai degrabă un *dégradé* de dileme, şi al doilea, că, la o privire mai atentă şi întrucîtva „supraraţională", ideea că am putea şti *cu certitudine* ceea ce va fi – adică *Nimica*! – apare drept la fel de precară ca şi ideea opusă... Pus sub o ghilotină similară („O mică întrebare: şi dacă aţi şti că se apropie sfîrşitul lumii... ce aţi face?" – răspuns publicat în numărul din 14 august 1922 al revistei *L'Intransigeant),* Marcel Proust supravieţuia ridicolului printr-o piruetă numai aparent paradoxală. „Cred că viaţa – spunea el – ne-ar părea dintr-odată minunată... Gîndiţi-vă, într-adevăr, cîte proiecte, călătorii, iubiri, cît studiu ţine viaţa noastră într-o stare de confuză suspensie, invizibile pentru lenea noastră care, sigură de viitor, le amînă fără încetare. Dar cît de frumos va redeveni totul cînd vom simţi că totul riscă să fie pentru totdeauna cu neputinţă!" (în *Eseuri,* traducere de Irina Mavrodin, Ed. Univers, 1981, pag. 308).

Pentru un estet, un dandy, un snob, cvasi-certitudinea „Apocalipsei" nu poate fi un răspuns, ci un răsad de întrebări: *Cum* este preferabil să dispari? În ce atitudine/ vestimentaţie/ stare de spirit? În ce companie? etc. etc... A muri laolaltă cu restul – indistinct – al planetei poate fi un balsam pentru oroarea de a şti că alţii mai trăiesc, după cum va fi fiind dezagrementul ultim de a nu te singulariza prin ceea ce, ca şi viaţa, ţi se-ntîmplă doar o dată. A supravieţui unui eventual cataclism este poate la fel de atroce ca şi a deveni procent într-o hecatombă!

Apoi, să-mi fie permis să observ că opţiunile posibile sînt descurajant de reduse: prin foc – este prea strident; prin cutremure – s-a mai încercat; prin potop acvatic – *déjà-vu*; prin uragan, taifun, tsunami – cam banal (excepţia fericită fiind ca uraganul să se numească „Leo"); în fine, ar mai fi o soluţie pe care o întrevăd, şi care mi se pare suficient de pragmatică pentru a merita efortul: aceea a unei noi ere glaciare, care să criogenizeze întreaga suflare pămîntească, menţinînd-o într-o intangibilitate perfectă pînă la Dezgheţul de Apoi... Este apocalipsa pe care o prefer; la capătul ei, aştept înfrigurat un mesaj la adresa din titlu, sperînd, totodată, ca ea (adresa) să nu devină catastrofal de comună...

Alex. Leo ŞERBAN

Prezenţi în viitor

Copleşit de atîta apocalipsă, de bulinele roşii puse pe blocuri, de mereu anunţatul cutremur, de noile şi mereu vechile „lovituri de palat" (cum, n-aţi citit ziarele? nu ştiţi că în România a avut loc o lovitură de palat? păi...?), de criza culturii (şi cîte cărţi pe piaţă, Doamne...), de toate concursurile de *bingo* (chiar nu mai joacă nimeni tabinet şi popa prostu' în ţara asta?), de, în sfîrşit, toate catastrofele naţionale, reale sau anunţate, zic: ia să navighez eu un picuţ (vorba lui Cristi Tabără) pe Internet, să iau puslul lumii, să vedem ce face planeta la o aşa ocazie... Zeci de *site*-uri cu de toate, de la cele apocaliptice la cele ştiinţifice, care ne învaţă doct istoria calendarului şi ne spun nu doar că mileniul al III-lea va începe la 1 ianuarie 2001, dar şi că, din punctul de vedere antarctic, soarele va răsări pe 22 septembrie 2000 şi va apune pe 22 martie 2001. Aşa încît Observatorul Naval al Statelor Unite se întreabă: Polul Sud este locul de unde se va putea privi primul răsărit de soare al secolului al XXI-lea sau punctul din care se va putea contempla ultimul apus al secolului al XX-lea? Iată o dilemă! Ce să mai zic despre locuitorii din Tonga, situaţi pe lîngă linia de schimbare a datei: ei vor sărbători anul nou acasă la ei „de dimineaţă", iar apoi vor putea să dea fuga în Insulele Samoa şi să mai prindă un Revelion, de partea cealaltă a liniei. Şi-atunci cînd va începe anul 2000?, îmi zic, dornic de precizie măcar o dată la o mie de ani. Răspunsul e simplu: depinde. Cine vrea să afle mai mult, n-are decît să pornească de la *www.everything2000.com* şi, din aproape în aproape, din *site* în *site,* va constata că lumea-i plină de dileme chiar şi la numărătoarea mileniilor. Un lucru e clar: peste tot se sărbătoreşte.

Mă liniştesc, revin din universul virtual şi-mi vine un gînd. Pînă acum, cînd era vorba să găsim un termen de referinţă în viitor, o figură de stil care să exprime un punct relativ îndepărtat şi oarecum ideal, vorbeam de anul 2000: „omul anului 2000 va fi...", „ştiinţa anului 2000 va descoperi...", „maşina anului 2000 va avea...", „Europa anului 2000 va face...", „tehnologia anului 2000 va drege..." etc. Gata, a venit. La ce ne mai raportăm? „Maşina anului 3000"? Parcă n-are nici un haz. Am ajuns, doamnelor şi domnilor, să ne trăim viitorul. Cu prezicerile negre ne-om descurca noi, de sărbătorit vom sărbători, dar ce ne facem *după?*

Mircea VASILESCU

Nils HELVEG PETERSEN
Ministru de Externe al Danemarcei

După Helsinki

Europa a celebrat cum se cuvine sfîrşitul războiului rece. Dar cei 50 de ani de separare au marcat o prăpastie în Europa. În acest sfîrşit de săptămînă, la Helsinki, şefii de state şi de guverne din Uniunea Europeană au realizat un pas considerabil, menit să închidă această prăpastie. Ei au făcut promisiunea de a fi gata să salute primele noi state membre la sfîrşitul anului 2002, perspectivă confirmată şi prin invitarea de noi state la masa negocierilor. Aceste acţiuni au fost posibile prin realizările remarcabile ale statelor candidate, prin puternica lor angajare spre democraţie, stat de drept şi economie de piaţă, cît şi prin dorinţa noastră de a vedea o Europă unită, în pace.

Peste doar două luni, în februarie 2000, România, Slovacia, Letonia, Lituania, Bulgaria şi Malta se vor alătura colegilor la candidatură pentru a purta tratative. În ochii guvernului danez această hotărîre se doreşte transformată în realitate ca un rezultat binevenit după doi ani de muncă continuă. Poate chiar mai mult decît oricare altă ţară din cadrul Uniunii Europene, Danemarca a pledat în mod continuu ca toate ţările candidate din Europa Centrală şi de Est să se alăture la masa tratativelor. Am susţinut această poziţie în decembrie 1997 la Consiliul Europei din Luxemburg, cînd Uniunea Europeană a hotărît modalităţile de extindere, şi am menţinut această poziţie şi la Helsinki.

Extinderea este prevăzută să înceapă cu 12 candidaţi la masa negocierilor. Ştim spre ce ne îndreptăm, criteriile de a deveni membru fiind bine stabilite. Acestea sînt aceleaşi pentru fiecare ţară. Turcia se poate alătura la masa negocierilor în momentul în care vor fi atinse criteriile politice aplicabile tuturor ţărilor membre. Noile state membre trebuie să se bucure de drepturi depline şi să-şi asume obligaţiile ce revin ţărilor membre. Nici o ţară nu doreşte să deţină o poziţie secundară ca membru. Toate ţările doresc să şteargă vechile linii separatoare.

12 ţări sînt angrenate în lupta pentru atingerea aceluiaşi scop. Este un proces total şi dinamic. Aceasta nu înseamnă însă că statele candidate vor deveni membre în acelaşi timp şi nici că alte state vor trebui să le aştepte pe celelalte. Înseamnă exact contrariul. Calea pentru a deveni membru este una individuală, candidaţii îşi vor urma ritmul propriu, ritm care va fi stabilit de meritele proprii. Progresul în ceea ce priveşte reforma va fi la rang de cinste la masa tratativelor. Pe măsură ce reforma se extinde, distanţa pînă la punctul de a deveni membru se micşorează. Prăpastia dintre calitatea de candidat şi cea de membru poate fi trecută numai prin realizarea cu succes a reformelor. În cele din urmă, progresul realizat de fiecare ţară în parte îşi va atinge finalitatea în momentul cînd acestea vor deveni membre ale Uniunii Europene. Guvernul danez consideră că aceasta este cea mai bună cale de a asigura corectitudinea, transparenţa şi egalitatea.

Extinderea rămîne o răspundere a noastră, a tuturor. Uniunea Europeană însăşi are un rol important în menţinerea importanţei extinderii. Trebuie să muncim ca să fim siguri că negocierile sînt substanţiale şi dinamice. Cei şase nou veniţi la masa negocierilor trebuie să beneficieze de nivelul lor de pregătire pentru a purta tratative reale chiar de la început. Trebuie evitate birocraţia şi procedurile greoaie. Criteriile obiectivităţii trebuie să ghideze în continuare procesul. Conducătorii Uniunii Europene sprijină aceste principii. Aceasta face ca nou veniţii la masa negocierilor să-şi menţină posibilitatea de a-i ajunge din urmă pe cei aflaţi înaintea lor, cu condiţia ca realizările lor în procesul reformei să merite acest lucru.

Mai sînt multe de făcut. Extinderea va continua să solicite angajarea politicienilor, productivitatea sectorului privat, răbdare şi muncă susţinută din partea tuturor. Progresul poate fi remarcat pe termen scurt, dar va fi vizibil şi substanţial pe termen mediu şi lung. Din această cauză, nu trebuie să pierdem din vedere obiectivul final. Dacă se pierde încrederea în perspectiva de a deveni membru, ideea Uniunii Europene ca garant al securităţii, stabilităţii şi prosperităţii va deveni iluzorie, iar oamenii vor putea întoarce spatele Europei. Trebuie să facem tot posibilul pentru realizarea acestor obiective. Uniunea Europeană trebuie să se achite de responsabilitatea sa. Uniunea Europeană şi-a stabilit un termen pentru a realiza propriile pregătiri interne. La Helsinki, conducătorii Uniunii Europene s-au angajat să realizeze acest lucru pînă la sfîrşitul anului 2002. Calitatea de membru poate deveni realitate la acea dată, cu condiţia ca abilitatea de a-şi asuma obligaţiile şi drepturile de membru să poată fi demonstrată de candidaţi.

Deoarece păşim într-un nou mileniu, extinderea este pe calea cea bună. 12 ţări vor purta negocieri în termenii calităţii de membru, ai evoluţiei către calitatea de membru, fiecare în ritmul său. Danemarca va continua să lupte pentru cea mai puternică şi rapidă extindere. Sperăm să urăm bun venit, la imediatul început al mileniului, primelor noi state membre. Sîntem convinşi că Europa va învinge.

Teodor SUGÀR
jurnalist

Pronodileme

© F. Bobu

Aş înghesui într-un rucsac – pentru că altminteri nu văd unde ar încăpea, cu toate că şi un geamantan ar fi corespunzător, şi cu atît mai mult un camion de cinci tone – fişe despre tot ce se va putea afla în secolul următor prin intrarea în uz a decolmatării arhivelor. După 1 ianuarie 2001 vor deveni vetuste o seamă de normative care le ţin sub cheie: vor trece, rînd pe rînd, termenele de restricţie. Fără îndoială, dacă vom mai avea zile vom avea ce afla. Avînd în vedere această evidenţă, s-ar cuveni să fie pregătit un detaşament de istorici lucizi şi, bineînţeles, nepărtinitori. Adevărurile reieşite nu vor fi, toate, comode.

Pe urmă, aş trece de îndată la adunarea opiniilor tuturor celor care vă scriu – ceea ce se întîmplă, iată, şi acum, lansînd o altă invitaţie, formulată mai explicit. Avertizez, din capul locului: *nu* mergînd, pentru numele Celui de Sus, pe urmele diferitelor conclavuri ale strategilor pe termen scurt, mediu ori lung, ci insistînd pe soluţii nedilematice – pe care *brainstorming*-ul le poate detecta, după ce s-au identificat, cu limpezimea necesară, circumstanţele în care vieţuieşte cel care vă scrie. Sesizez printre rînduri încrederea că aţi identificat o categorie de participanţi constanţi la frămîntările publice pe care le induceţi. „Dilematicii" sînt, aşadar (în vederile mele) o grupare *ad-hoc*; nu aş dori să se transforme nici într-o societate pe acţiuni, nici într-o uniune de cooperaţie sau de creaţie şi, cu atît mai puţin, în partid. În schimb, cred că ar fi util dacă sfadele pe diferite subiecte ale tranzitologiei (-ologie care, cu regret o constat, se transformă în *retard*ologie, un termen născut de mine pentru a boteza amalgamul de motive care au legat Gulliverul autohton de glie) ar dobîndi, cu ajutorul cerebelelor şi calculatoarelor de care dispuneţi, ceea ce se numeşte, în matematicile elementare, cel mai mic numitor comun. Cred că ar fi o faptă utilă pentru viitorul celor care populează spaţiul cuprins între Halmeu şi Negru Vodă.

Roxana CĂLINESCU
jurnalistă

Frica de mileniul 3

Una dintre oboselile care îi bîntuie pe români în ultimele luni e legată de cuvîntul magic: MILLENNIUM. Românul, impresionabil şi credul, în plus, în mod eficient inoculat de impactul serialelor PRO TV legate de subiectul menţionat mai sus, a devenit brusc şi mai inventiv.

Am ascultat ieri o conversaţie în autobuz: două fete făceau planuri de Revelion (citeşte Anul Nou). Prima dintre ele, foarte excitată, întreabă cu ochi măriţi de curiozitate: „Ce faci de Revelion?". Ce-a de-a doua june, mai puţin entuziastă, îi răspunde „Nu ştiu, nimic special", „Cum? Dar e anul 2000, intrăm în noul MILENIU...?", vine replica fetei moderne.

Despre revelionul noului mileniu, care de fapt e acelaşi, de mileniu e vorba, dar mulţi n-au înţeles numărătoarea, lumea vorbeşte penibil de mult. Am intrat la PIZZA HUT cu o prietenă şi am vrută să comandăm, evident, o pizza. Chelneriţa, cu un aer triumfal, îmi sugerează: „Avem o nouă şi foarte gustoasă pizza: PIZZA MILLENNIUM". E grav, îmi zic, deşi îmi plouă în gură de poftă. Or fi nişte sateliţi şi mici extratereştri din ciuperci de zonă crepusculară care ornează noua pizza! În fine, am refuzat-o şi am „consumat" o salată generoasă care nu era de tip 2000 sau nici măcar 2001.

Azi dimineaţă, în autobuzul 133 care mă duce la serviciu, aud cu stupoare în difuzorul din stînga mea: „Nu intra în noul mileniu fără a cumpăra de la Steilmann un cadou la un preţ redus. *Mileniul te aşteaptă la Steilmann*. Nu ezita. Nu vei regreta!" N-am dat fuga la magazin, de altfel superb decorat de sărbători, să văd ce-mi oferă o fustă milenium Steilmann. Am avut din nou o ezitare.

În aceeaşi categorie de invenţii publicitare (citeşte locuri comune) intră şi pliantele complexului METRO care au pe prima pagină o „chemare spre cumpărare" cu titlul, aţi ghicit, nu-i aşa? „OFERTA METRO MILLENNIUM".

Mai mult, prin librăriile în care am intrat am văzut o felicitare care mi-a atras atenţia; scria mare cu roşu HAPPY MILLENNIUM! Ce simplu ar fi fost A HAPPY NEW YEAR! sau şi mai naturalul MERRY CHRISTMAS! Ei bine, să fie oare urarea mai penetrantă prin menţionarea binecunoscutului...? În ritmul acesta, cuvîntul care dă frisoane cumpărătorilor din România, MILLENNIUM, are toate şansele să devină un fel de DECI sau de CORECT. Mi-e mi s-a făcut puţin frică. Dacă mă trezesc de Anul Nou că îmi îmbrăţişez prietenii şi le spun cu mintea aburită de şampanie „HAPPY M....M, în loc de urarea obişnuită?

Sper să nu greşesc. Sincer, voi încerca să nu îmi iasă păsărica din gură, aşa, măcar, prin imitaţie...

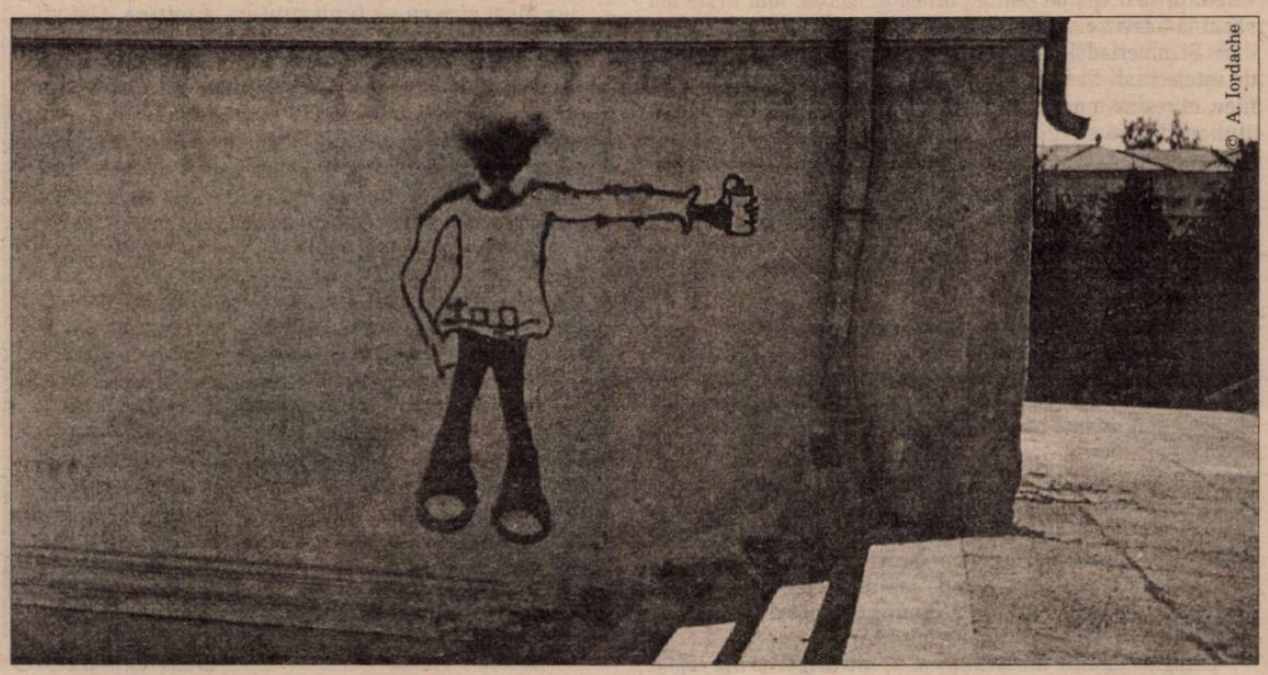
© A. Iordache

Aduse cu poşta

Teama de relativism

Dacă mai ţin bine minte, (şi) în *Dilema* am citit că există lucruri care nu suferă dileme, comentarii preţioase, de multe ori perfect oţioase şi fastidioase; dacă n-ar exista astfel de subiecte stabile (nu le spun treburi), cred că am ajunge într-un insuportabil impas: acela de a fi complet răvăşiţi, de a nu mai şti cine cu cine votează, de a ne plasa în anarhie. Ce vreau să spun? Că mergînd cu dilema pînă la capăt, adicătelea exagerînd, ieşim din spiritul dilematic propus de revista dumneavoastră aşa cum îl înţeleg eu acum, în perioada asta strict delimitată (nu spui de cine? de ce?). Nu vreau să insist pe ceea ce e peren şi peremptoriu (trebuie să existe şi aşa ceva, altfel la ce ne-am raporta?), dar am vrut neapărat să fac pomenirea, măcar, a acestui lucru. Şi nici nu-mi trece prin minte să explicitez caracterul tainic al fiecărei clipe a vieţii care străpunge banalitatea aparentă a zilelor ce trec odată cu noi. Ci vreau să amintesc – şi acum, în sfîrşit, vin la subiect – cîteva dileme de viitor aşa cum mi se înfăţişează astăzi: în primul şi în primul rînd, una privind revista *Dilema* – s-o mai citesc ori ba? să renunţ definitiv sau să mai slăbesc frecvenţa citirii ei? (cred că sînteţi de acord că nu tot cel ce citeşte *Dilema* e dilematic; altfel n-ar mai fi existat dilematici pînă la apariţia revistei); să-mi iau femeie sau nu? să rămîn cu părinţii în continuare sau să mă mut (chit că vreo cîteva zile săptămînal locuiesc la Sibiu, fiind master-oid)? să plec din ţară (am prieteni plecaţi, deci... oricînd... pot să... ştiu eu?) sau să strîng cureaua pînă plesnesc? să mă complac în postura de *yesman* sau să spun lucrurilor pe nume, verde în faţă? sau şi una şi alta?

Mi-e teamă de relativism, de starea (aia) de căldicel, de molîu, pe care o aminteşte Apocalipsa. Pentru că mi-este clar că n-avem voie să facem o confuzie între *dilemă* ca stare organică a omului şi indecizie, bîlbîială, ca patologie a spiritului. Oricum, pînă în 2000 au mai rămas ceva zile, prilej bun de a mai descoperi niscaiva sensuri ale vieţii.

Daniel COMAN
Blaj

Spuse şi nespuse

Dileme pentru 2000; sînt atît de multe, încît nici anul 2001 nu le va putea încape. Sînt dileme personale, apoi dileme de funcţionar public, dileme de român, dileme de locuitor al Europei, al lumii, al universului...

Cînd vom deveni eficienţi cu adevărat? Cînd vom putea fi în stare să folosim timpul în loc de a-l cheltui inutil? Cînd ne va păsa de cei de lîngă noi fără a uita de noi înşine, dar şi fără a uita de celălalt (a trăi, în acelaşi timp, prin noi şi prin ceilalţi), fără a trage pe sfoară pe cineva şi a rîde apoi în barbă satisfăcut, fără a ne alege semenii cărora să le arătăm preţuirea în funcţie de prestigiul aducător de beneficii, în funcţie de statut şi bani? Cînd ne vom putea privi copiii în ochi – şi nu numai pe cei pe care i-am făcut noi – şi să le spunem: „Voi nu veţi mai fi sacrificaţi, şi apoi îngrijiţi doar de dragul unor nebuni care nu au ce face şi cărora pare să le pese de aurolacii noştri!"?. Cînd nu ne vom mai simţi jigniţi de comisiile externe care vin să ne administreze banii pe care ni-i împrumută în interesul nostru? Cînd vom scăpa de teroarea naţionalistă a lui „afară cu ungurii şi evreii!" şi „nu ne vindem ţara!"? Cînd vom învăţa să fim cu adevărat mîndri la sărbătoarea zilei naţionale, aşa cum sînt americanii şi francezii, de exemplu?

Mă opresc aici. Cred că şi ceilalţi dilematici au ceva de spus în aceste pagini. Şi aş vrea să găsesc şi dilemele mele nespuse în dilemele lor. Mă face să mă simt mai bine.

Alina-Monica SOCOLOV
sociolog, Bucureşti

De-ale generaţiei

Îmi revine în minte aproape obsedant un refren al copilăriei: „Noi în anul 2000, cînd nu vom mai fi copii...". Mărturisesc că-l înţelegeam în parte, nici acum nefiindu-mi absolut revelat. E ciudat cum, pentru generaţia mea, trecerea în mileniul următor nu e o simplă barieră temporală – impusă de o convenţie ce ţine de ornic – ci o treaptă de maturizare. Întrebările nu se pun obişnuit – ca la trecerea dintre milenii – întrebările se pun existenţial, chiar formator. [...] Depărtarea de anul 2000, pentru co-suferinzii de generaţie, era şi depărtarea de maturitate, de responsabilitate şi de asumare a propriului proiect existenţial. Acum problema se pune în zile şi ore...

Ce mai e de făcut înainte de asumarea propriului proiect? Cum să mă pregătesc pentru devenire? Am depăşit necesarele trepte iniţiatice? Mă pot socoti aptă pentru înfruntarea cu ceea ce am visat să devin? Am simţit nevoia de a împărtăşi aceste întrebări pentru că le simt ale generaţiei mele. O generaţie în parte maturizată prea devreme şi în parte nematurizată deloc sau incapabilă de un gest decisiv. Senzaţia de cumpănă pentru noi se pune mai acut. Intrăm în alt mileniu nu esenţial dilematici, ci spasmodic înfricoşaţi. Întrebările noastre sînt întrebările tuturor, căci – culmea! – *noi* trebuie să ne asumăm toate aceste întrebări. Noi vom înlătura – pe termen lung, desigur – neclarităţile, confuziile şi inconştienţele momentului. Dilemele care bîntuie generaţiile anterioare vor deveni temele noastre de casă.

Cum să-i cuprinzi pe ceilalţi în pericolul tău? Iată o întrebare care presupune asumarea destinului colectiv în măsura în care acesta constituie – sau *mai* constituie – un interes pentru reprezentanţii generaţiei mele. Se pare că noi vedem mai mult o salvare individuală, o răspundere privată... Şi e şi aceasta o cale de a salva întregul în măsura în care se găsesc soluţii valabile. Noi luăm cu noi în anul 2000 şi în mileniul următor o lume răsturnată, o buimăceală a celor care ar trebui să ne ofere termenii unor ipoteze salvatoare. Noi luăm cu noi lipsa unor *modele* valabile. Ne pierdem identitatea în măsura în care nu ne putem înrădăcina în ceva care a proliferat deja.

Îţi poţi asuma un destin singular, individual, dar cum să-ţi asumi un început absolut?

Cum să-ţi fundamentezi un discurs esenţialmente nou? Cum să te formezi singur? De unde atîta putere de a deveni? După ce vei fi fost sleit în încercarea de a-ţi trasa un proiect, de unde puterea de a ţi-l asuma şi de a-l împlini?

Mulţi dintre cei care împart destinul aceleiaşi generaţii spun că n-au nevoie de modele. Există la noi spaima întrupării idolilor, adevăraţilor idoli. Însă putem deveni de unii singuri?

Poţi curge fără să-ţi asumi o sursă? Avem nevoie de un punct de sprijin pentru a schimba lumea...

Adriana NEAMŢU
studentă, Timişoara

O dilemă = un fapt trist

A avea dileme în această ţară înseamnă a supravieţui unui dezastru aparent. De ce aparent? Deoarece situaţia se degradează de zeci de ani, fapt ce nu ne-a împiedicat să supravieţuim. Sînt puţini oameni (dilematicii, sînt sigur) care simt atmosfera îmbîcsită din jur. Un optimist ar putea spune: „Nu-i nimic, vom trece şi peste asta...". Dar cînd vom trece? Cum vom trece? Perfecţionînd greva. Fiecare gură care ţipă are dreptate şi toate la un loc sînt false. Anul 2000 este anul dilemelor în aceeaşi măsură în care au fost anii 1999, 1998, 1997, 1996 etc. Dilemele sînt întrebări existenţiale şi se împart în mintea mea în două: 1) dileme personale; 2) dileme naţionale. Primele dileme se leagă de ultimele. Inevitabil. Deplîng această situaţie. Cînd ele vor putea fi separate, voi şti că trăiesc într-o ţară normală, în care politicul nu-ţi trece prin stomac sau prin viitor.

Dilemele mele personale sînt tot acelea simţite, gîndite de orice tînăr care termină o facultate. Viitorul în acest domeniu este sumbru, deoarece umanismul în România nu e apreciat deloc. Oare cea mai mare parte a tineretului român este predestinată emigrării după terminarea unei facultăţi? Chiar şi absolvirea uneia dintre foarte multele facultăţi de drept nu-ţi conferă posibilităţi sporite de integrare atîta timp cît mita pentru a fi primit de un avocat sau notar este imensă. Trebuie să scapi şi să te salvezi singur. Aşa ar fi şi normal într-o societate cu o economie de piaţă funcţională, în dezvoltare. Inevitabil, istoria a demonstrat-o de fiecare dată, atunci cînd economia unei ţări regresează un timp mai îndelungat, printre primii care vor fi loviţi de instabilitate şi de existenţa unei pieţe a forţei de muncă din ce în ce mai restrînse vor fi tinerii. Iar eu sînt unul.

© L. Muntean

Dilemele naţionale sînt numeroase. Anul 2000 ne aduce noi alegeri care nu vor revigora deloc şansele precare ale ţării. Întoarcerea lui Iliescu şi a şleahtei lui va reprezenta un moment penibil în istoria României, dar cupa amărăciunii trebuie băută pînă la ultima picătură. Dilema mea s-a preschimbat într-o mare silă, însă nu voi înceta să lupt, chiar dacă cei care o fac nu au încă de la început nici o şansă. Este o luptă de onoare. Este certitudinea că nu ai nici o şansă de a schimba mersul tranziţiei. Încă o dilemă de semnalat: românii şi-au distrus busola în experimentul comunist. Uitaţi-vă cum îi priveşte poporul în ansamblu pe cei care au furat de la vreo bancă sau de la statul român. Sînt două atitudini: puţini îi dispreţuiesc (1), dar chiar şi aceştia îi invidiază (2) pe mahării cu jeep-uri şi blonde în fuste mini. Fiecare (aproape) ar putea fi capabil să facă la fel pentru a ajunge respectat dacă contextul i-ar fi favorabil. Acest aspect este în legătură cu ideea românului „de ce să nu fiu şi eu şef de partid/de şcoală/de Parlament sau de ţară?". O dilemă a început a fi un fapt trist.

Codruţ CONSTANTINESCU
Cîmpina

Frumuseţea şi viteza IT vor salva lumea?!

Cu ce dileme intrăm în mileniul următor? Cu dilema că mileniul cu pricina începe acum sau abia la anu' (unii au rezolvat-o spunînd, ca rabinul, că „şi tu ai dreptate!" şi amintind şugubeţi că francezii şi nemţii nu s-au înţeles nici ei cînd să celebreze ceea ce urma să fie secolul vitezei – aşa că unii s-au grăbit să serbeze intrarea în 1900, iar ceilalţi, mai aşezaţi, au preferat să aştepte pînă la 1 ianuarie 1901, *guess who!);* că viitorul mileniu va fi sau nu ultimul, chiar pornind de la spusa lui Malraux privind piatra de hotar a secolului ce abia ne aşteaptă; că poate şi „consumismul" să facă rău, ca ideologie, ca şi comunismul, numai că răul este mult mai *soft* şi experimentul Piteşti nu se compară cu experimentul Procter & Gamble, un viitor cu aripioare; că frumuseţea va salva lumea, totuşi, în ciuda tuturor telenovelelor (şi a tuturor pleonasmelor); că istoria rataţilor care nu îşi iau în veci revanşa este mult mai vastă decît ne imaginăm sau decît ne lasă să credem teoria statistică a probabilităţilor. Ea nu sfîrşeşte decît arareori la National Gallery, unde te întîmpină chiar la intrare floarea soarelui şi bocancii lui van Gogh – şi te întrebi, ca prostu', care e ponderea celor necunoscuţi dintre cei care merită a fi recunoscuţi; că există vreun rău mai mare decît...; că Mazilu ar fi putut să trimită mai sus decît la ONU – unde?! – şi mai cu efect decît la Europa Liberă – unde?! – raportul asupra drepturilor omului atunci, în 1987; că rolul educativ al presei e o vorbă de dînşii inventată, de vreme ce media este o afacere; că o să-l mai întîlnesc vreodată pe Mihu Alexandru K., cel fugit în Germania, cu care discutam psihologie şi făceam politică în clasa a şasea, ce vremuri, ce mileniu!; că femeia e-complementară-bărbatului, eco-complementară, ca să zic aşa; că faxurile trimise la Zidul Plîngerii pot ţine loc de pelerinaj, de parcă înalta tehnologie ar putea transmite profunda credinţă *just like this*, cu viteza gîndului şi a rugii; că mai există ceva nedilematic în afară de dorul de munte, de apă, de prieteni şi de *Dilema*. Plus ceea ce mai e de nespus...

Roxana IACOB

Dilema mea de dus mai departe

Cea mai dilematică dilemă a mea – care nu a putut fi rezolvată în acest mileniu, şi tare m-aş mira să-şi găsească rezolvarea în mileniul care vine (la urma urmei aşa-i stă bine unei dileme, să nu se lase biruită cu una, cu două) – se poate formula în felul următor: oare am făcut bine că nu am plecat (din ţară) cînd aş fi putut şi că nu-i sfătuiesc nici pe copiii mei să plece? Dacă problema ar avea doar o latură materialistă, răspunsul ar fi simplu şi nu ar mai fi dilemă. Dar dimensiunea sentimentală, spirituală mă nelinişteşte. Pe de o parte rădăcinile care mă ţin locului faţă de dezrădăcinarea ce m-ar fi aşteptat sînt, oricît de banal ar părea, ceva dureros de real. Dar oare eul nostru nu este afectat în aceeaşi măsură de umilinţa degradării valorii omului în toate aspectele sale (demnitate, siguranţă, mediu înconjurător)? Care din ele are pondere mai mare? Acum. Şi oare acest raport de forţe, acest echilibru instabil rămîne neschimbat? Şi dacă va veni vremea regretelor, nu va fi oare prea tîrziu?

Multe întrebări, o singură dilemă. Suficientă pentru încă un mileniu.

KOÓS Enikő
Cluj

Z. ORNEA

Un an care încheie un secol

Mai înainte de toate o precizare. Anul 2000 nu anunţă începutul unui nou secol şi al unui nou mileniu, ci încheierea secolului al XX-lea. Să corectăm, de aceea, acele anuţuri (inclusiv reclame publicitare) ignare care ne vorbesc de inaugurarea unui nou secol şi mileniu. Rămînem, deocamdată, pentru însă un an în acest secol şi mileniu. Apoi aş voi să mărturisesc că în tinereţe sau în copilărie această dată de an 2000 mi se părea atît de fatidică, de îndepărtată încît eram convins că nu o voi atinge, în puterea vîrstei. Cifra de 70 de ani mi se părea a fi un liman spre care numai gîndul şi visarea trează pot ajunge. Dar destinul a fost bun cu mine şi mi-a fost dat să ajung la această vîrstă care, cîndva, mi se părea intangibilă pentru mine şi cei de un leat cu mine. Ba chiar stau încă, bucurie şi maladie totdeodată, cu condeiul în mînă şi pot scrie. Mi-a fost dat chiar să trăiesc momentul istoric pentru ţară şi pentru noi toţi – al eliberării din coşmarul dictaturii ceauşiste, în corsetul căruia am trăit peste patru decenii. Au fost acele întunecate decenii compact negative pentru generaţia mea de scriitori? Aşa întunecat noptatice şi grele cum au fost, atunci mi-am trăit tinereţea şi, tot atunci, am scris cele mai importante cărţi ale mele, trăindu-mi viaţa (zilele şi nopţile) în Biblioteca Academiei şi la masa de lucru (din anul 1962, cînd am căpătat o locuinţă; pînă atunci, aproape un deceniu, sala de lectură a Bibliotecii Academiei mi-a fost şi cameră în care am scris trei cărţi şi multe cronici şi articole). Astfel încît, oricîtă mirare ar produce faptul, nostalgia, totuşi, mă încearcă gîndind la acea perioadă. E viaţa mea trecută şi, poate, cu toate adesea insolubilelor dificultăţi şi stupizenii, atunci (numai atunci) am fost tînăr şi cu forţă creatoare, datorită căreia am umplut, cu cărţile mele, cam o bună jumătate de raft de bibliotecă. Nu intenţionez, acum, poate la ceas de bilanţ, să gîndesc nostalgic la anii dictaturii (în care vreme am trecut prin multe avataruri, cu dosarul meu pururea „nesănătos", mereu chemat la Serviciile de Cadre să „dau" completări la autobiografie sau relaţii – eu le numeam „extemporale"). Dar la viaţa mea trecută (nu mi-am ales, ca noi toţi, data naşterii!), plină de bucurii în ciuda privaţiunilor, mă gîndesc, mărturisesc, cu adevărată nostalgie. Şi nu mă ruşinez deloc de asta. Las pe seama altora (dl Gh. Grigurcu e, în asta, un adevărat specialist!) să repudieze total acele decenii cu valorile lor spirituale incontestabile, care s-au înălţat demn şi temerar împotriva vremurilor încrîncenate, chiar dacă nu le-au putut schimba sau răsturna. Dar au întreţinut, prin opera lor, speranţa izbăvirii, dînd curaj şi putere de rezistenţă împotriva dictaturii. Eu de aceste valori m-am înconjurat şi apropiat şi nu de trîmbiţaşii puterii, nonvalori ştiute, patentate şi disprețuite unanim.

Aşteptarea anului 1000 (o ştim din istorie) a iscat spaime contemporanilor acelei vremi, vorbindu-se de apariţia inevitabilă a unor mari catastrofe, mergîndu-se pînă a se pronostica sfîrşitul lumii. Nu s-au produs, cum se temuseră oamenii Evului Mediu. Acum, nu e inutil să ne întrebăm, premonitoriu, ce ne va aduce anul 2000? În lumea occidentală (inclusiv SUA, Canada, Japonia) va aduce, cu siguranţă, era postindustrială, cu toate cosecinţele ei modernizatoare şi vestitoare de belşug. Acolo viaţa oamenilor se va modifica mult, cu civilizaţia Internetului şi a microprocesoarelor. Mă gîndesc, uneori, cu spaimă că vor dispărea bibliotecile şi chiar cărţile, înlocuite de dischete citite pe Internet. Om al secolului al XX-lea, nu mă pot gîndi decît cu înfricoşare la un astfel de mod de viaţă pentru un intelectual în genere şi pentru un scriitor în special. Dar, cine ştie?, poate va dispărea scriitorul ca specie. Asta mă umple de groază efectivă şi exclam ca unul dintre eroii din *Hanu Ancuţei* (1928), care ascultînd ceea ce povestea audienţilor jupîn Dămian Cristişor despre ceea ce a văzut în ţara nemţească, „dacă nu au toate acestea, nici nu-mi pasă! să rămîie cu trenul lor şi noi cu ţara Moldovei". Dar tare nu-mi vine a crede că, odată, cîndva, în secolul viitor va dispărea nevoia oamenilor de artă şi literatură. Scriitorul, îmi spun încurajator, va continua să viețuiască, iar cartea ca atare va fi o realitate ca în vechime. Mai bine executată tehnic, dar o carte. Mai ales că, datorită fizionomiei civilizaţiei viitoare, oamenii vor dispune de mai mult timp liber. Şi nu cred că îşi vor umple existenţa numai cu ochii în televizor (tembelizor) sau cu lectura ziarelor, ci vor apela, în continuare, la carte şi spectacolul artistic. Va ajunge, oare, în secolul viitor (în celelalte?) lumea a treia să scape de foamete, sărăcie şi mizerie? Sau se va perpetua inegalitatea socială între segmentele lumii? Dar să las deoparte aceste premoniţii, oricum obscure şi imposibil de descifrat. Şi pentru că veni vorba despre lumea a treia la liziera căreia sîntem deocamdată bine instalaţi, ar fi, cred, util să mă întreb ce ne va aduce nouă anul 2000. Să încep cu certitudinile încurajatoare. Cum s-a anunţat, în februarie 2000 ţara noastră va începe negocierile cu Uniunea Europeană pentru integrarea posibilă şi necesară în structurile acesteia. Un deziderat, cel al integrării în structurile europene şi nordatlantice, stă pe cale de a se înfăptui. E, negreşit, o efectiv importantă realizare politică şi economică. Sînt tratative sau paşi pentru integrare pe un traseu prim de pînă în anul 2006. Pentru că, altfel, pînă la integrare mai trebuie 10-15 ani, timp în care vom continua să ne zbatem în băltita noastră tranziţie care, iată, va mai dura destul timp, de vreme ce nouă reforma economică (nici de mentalitate) nu ne-a reuşit. Un om politic liberal, cunoscut, mi-a spus, de curînd, încurajator, că, deocamdată, prin izbînda cucerită, e bine. Timp de şase ani vom primi – pentru subvenţionarea unor programe bine definite – anual cîte 650 milioane euro, care, chletuiţi util nu de noi, ci de comisia internaţională propusă de dl Verheugen, va aduce demult aşteptatul capital străin investit cu folos. Această infuzie sigură de investiţie de capital va duce, treptat, la subţierea marilor decalaje dintre noi şi lumea economică (şi instituţional civilizatorie) din ţările Europei de Apus. Să sperăm că aşa va fi încît, cîndva, românul de mîine o va duce mai bine. Şi, cine ştie?, poate că obligaţi să stabilim o legislaţie stabilă (care, acum, ne lipseşte) poate că vor veni, în sfîrşit, investitori străini care îşi vor plasa capitalurile în economia românească, azi dominată, în proporţie de 70-80%, de capital de stat, semn sigur că privatizarea, la noi, nu a trecut de faza inaugurală. Că ţările foste socialiste din jur (Cehia, Ungaria, Polonia) s-au mişcat mai repede şi eficient (deci mai bine decît noi) o dovedeşte faptul anunţat că în anul 2000 acestea vor începe integrarea efectivă în structurile economice ale Uniunii Europene. Poate că această integrare acceptată, în fine, a ţării noastre în Uniunea Europeană, care va semnifica începutul procesului, ne va aduce, în anul 2000, inaugurarea unui succes economic necesar. Asta deşi toate datele existente semnalează trenarea în neputinţă şi ineficienţă. Cît de dureros şi îngrijorător (am mai spus-o în această rubrică) este faptul că la adunările muncitoreşti greviste oamenii manifestează cu simbolurile naţional-ceauşismului şi chiar cu portretele sinistrului dictator; oricît de optimist era omul politic liberal amintit mai înainte, înţeleg că ani buni încă ne vom zbate în aceeaşi baltă a sărăciei generalizate. Dar bine e, totuşi, că încep să se întrezărească, undeva, departe, în zare, luminiţa de la capătul culoarului, pe care, vai, generaţia mea nu o va mai apuca.

Cît despre sfera culturalului, în care ostenesc de peste patru decenii, înţeleg că nu e nimic de aşteptat. Vom continua să trăim în acelaşi stadiu al genocidului cultural împîclit, în care absenţa spiritului critic e cea mai disperată realitate. Asta vrea să spună totala confuzie a valorilor, pe care o întreţin gazetarii de toată mîna deveniţi, chiar ei, lideri de opinie şi oblăduiesc tineri neinstruiţi şi ignari, îndemnîndu-i sau numai îngăduindu-le să se rostească despre fenomenul literar-cultural-artistic. Aici, în acest domeniu, nu e nimic bun de aşteptat. Ne rostogolim pe un tobogan al tuturor prăbuşirilor. Cărţi, deocamdată, apar. Dar avizaţii prevăd că în anul 2000, dată fiind sărăcirea generală tot mai accentuată, vom asista, tot neputincioşi, la un colaps editorial, edituri acum încă făloase pierind în faliment inevitabil ori oprindu-şi producţia de carte în aşteptarea unor vremuri mai bune. Care vor veni – dacă vor veni – peste zece-cincisprezece ani. Generaţia mea septuagenară şi chiar cea a mai tinerilor n-au timp să mai aştepte sfîrşitul – va mai veni el oare? – crahului şi reinstalarea în drepturi a spiritului critic şi al respectului valorilor, despărţite de kitschul nonvalorilor cotropitoare.

© F. Bobu

Interstiţii

Cum se (va) scrie istoria

Ca să ridice tirajul *Revoltei naţionale,* Caracudi îşi ia informaţiile, ne amintim, din... Cişmigiu: se duce la bufet, se aşează la o masă, bea cafea şi fumează, scrie de zor în bloc-notes şi aduce apoi la redacţie reportaje de senzaţie, în care spiritul de observaţie şi verbul tăios al gazetarului se îmbină fericit cu imaginaţia romancierului. Căci numai un romancier, unul omniscient şi ubicuu, poate trece prin ziduri, pătrunde în intimitatea puterii şi asista la convorbiri desfăşurate în cel mai mare secret. Cum să nu se înghesuie cititorii să ia de la chioşcuri ziarul în care se dezvăluie dedesubturile iminentei crize guvernamentale?

„Putem spune, din sorginte autorizată, că ieri s-a petrecut la palat o scenă, care caracterizează situaţiunea întreagă ca imposibilă de susţinut. Guvernul e pe ducă. (...)

Se ştie că regele de mult îşi dă seama de starea nenorocită în care a ajuns ţara, şi nu pierde nici o ocazie pentru a-şi manifesta nemulţumirea faţă cu guvernul vizirului. Regele pîndea de mult momentul cînd să spună verde şefului colectivităţii ce crede despre această politică descreierată. Astfel, ieri, cînd vizirul a mers la obicinuita audienţă, regele s-a închis cu dînsul în cabinetul de lucru, luînd cele mai stricte precauţiuni a nu fi auzit de nimeni şi i-a tras vizirului o săpuneală numărul unu, făcînd critica amănunţită şi foarte aspră a acestei politice, care consistă în a tolera «jafuri, asasinate şi procese scandaloase», după propria expresie a vizirului.

Tot timpul, vizirul a tăcut cu ochii în pămînt, galben la faţă ca un cadavru.

La sfîrşit, regele, arătînd că situaţia a devenit intolerabilă pentru ţară şi pentru coroană, a spus răspicat:

– Nu mai merge, domnilor, nu mai merge!

S-a observat chiar de servitori aerul plouat al vizirului la ieşirea din palat".

De-a lungul anilor, reţeta folosită de Caracudi şi-a confirmat, cu prisosinţă, eficienţa. Nu mai departe decît săptămîna trecută am găsit un articol de ziar – unul, dar cîte vor mai fi fost – care se înscrie pe linia deschisă de reporterul nemurit de Caragiale. E drept, similitudinile dintre situaţia politică actuală şi aceea înfăţişată în reportajul din *Revolta naţională* au favorizat această – nu mai puţin tulburătoare – coincidenţă:

„Maratonul negocierilor politice a continuat la Cotroceni, într-o tensiune extremă şi cu îndîrjirea ca presa să afle cît mai puţin din discuţiile purtate sau deciziile luate. Cu toate acestea, în noaptea de miercuri spre joi, surse parlamentare din grupul lui Radu Vasile au avut grijă ca scandalul care ar fi izbucnit, la şedinţa BCCC a PNŢCD, desfăşurată la Cotroceni, în seara zilei de miercuri, între preşedintele Constantinescu, pe de o parte, şi vicepreşedinţii ţărănişti, Remus Opriş şi Nicolae Ionescu-Galbeni, să ajungă la o anumită parte a presei. Cei doi au fost acuzaţi de Constantinescu, pe un ton extrem de dur, de faptul că ei ar fi vinovaţi de generarea crizei guvernamentale, preşedintele susţinînd că aceştia i-ar fi forţat mîna spre debarcarea lui Radu Vasile şi, lucru şi mai grav, prin siluirea prevederilor Constituţiei.

Cert este faptul că în seara zilei de miercuri, tîrziu, vicepreşedintele Remus Opriş s-a despărţit de preşedintele Constantinescu mult mai palid la faţă decît este de obicei".

(Curentul, vineri 17 decembriei 1999)

Iată, dar, cît de îndreptăţită era aprecierea măgulitoare pe care directorul *Revoltei naţionale* o adresa atît de înzestratului său reporter: „Bravo, domnule Caracudi! frumoasă recoltă. Aşa da! dă-i înainte! d-ta ai apucături americane; vei avea un frumos viitor ca ziarist român".

Şi ca seria coincidenţelor să fie încă mai bogată, să adaug că schiţa *Reportaj* a fost publicată în 23 decembrie 1899, acum exact un secol.

Nu cumva, a venit imediat întrebarea (provocată, e adevărat, şi de tema acestui număr), nu cumva putem împinge jocul mai departe? N-ar fi oare posibil să ne imaginăm cam ce articole vom întîlni în presa românească a anului 2000? Hai să vedem, mi-am zis, ce texte a publicat Caragiale în cursul anului 1900. Am reţinut, la o primă privire – şi la o primă selecţie – următoarele titluri: *Împotriva subvenţiilor de stat, High-life, Atmosferă încărcată, Tempora, O zi solemnă, Situaţiunea, Ultima oră, Mici economii, Ultima emisiune, Întîrziere, Amicul X, Boris Sarafoff!, Cum devine cineva revoluţionar şi om politic?..., Cum stăm..., Deziderate legitime, Cam tîrziu...* .

Ei, poftim: ce simplu e, de fapt, să faci profeţii...

Alexandru CĂLINESCU

Anca MANOLESCU

CĂLĂTORII ŞI SPECTACOLE

O cavalcadă imobilă

În „capela Regilor magi" din palatul Medici nu poţi întîrzia decît 15 minute. Alţi vizitatori îşi aşteaptă, la rînd, porţia de splendoare. Alţii urcă, în urma ta, din curtea interioară, împodobită de Michelozzo cu medalioane posomorîte, ghirlande pietroase de vrejuri fumurii, a căror sobrietate îndesată sugerează o cetate, o incintă încruntată, apăsătoare chiar. În spaţiul strîmt al capelei, eşti eliberat. Percepi difuz, pentru că prea de aproape, gracilitatea rafinată a culorilor, poezia chipurilor, nobleţea cailor, la fel de somptuos înveşmîntaţi ca şi stăpînii lor, exotismul animalelor ce însoţesc cortegiul de trei ori princiar, detaliile graţioase de peisaj. Ca să le guşti pe îndelete şi pe rînd, trebuie să priveşti un album.

Strîns înconjurat, însă, de procesiunea lor, ai mai cu seamă o surpriză: e vorba despre o cavalcadă imobilă, despre o călătorie statică, ce înaintează către nicăieri. Ori înaintează, mai degrabă, spre o ţintă pe care spaţiul capelei nu o conţine explicit, pe care cursul frescei desfăşurate de-a lungul pereţilor nu şi-a propus s-o figureze. Impresia se datorează în parte rupturii de stil: pictura lui Benozzo Gozzoli – ce absoarbe splendoarea tapiseriei şi delicateţea miniaturii – e străină de mai convenţionala Madonă cu Pruncul din micul altar, spre care ar trebui să fie orientată procesiunea. Dar, lăsînd la o parte această neomogenitate, personajele înseşi, pictate de Benozzo, par cufundate într-un vis cu ochii larg deschişi, într-o concentrată uimire: ele par să privească deja, dincolo de vastitatea peisajului pe care îl parcurg – în afara capelei şi a vizibilului imediat –, imaginea Pruncului spre care au pornit din adîncimile Răsăritului. Mersul lor e static pentru că se petrece deja în cuprinsul, a-topic, al ţintei. La fel arată, în frescele anumitor mănăstiri muntene, „închinarea magilor": călări, cu vase preţioase în mîini, cu faldurile mantiilor agitate de un vînt nemişcat.

În amîndouă variantele, ni se reprezintă nu o călătorie, ci efigia „stării itinerante"; ni se reprezintă călătoria spre golul central al lumii, acolo unde divinul se poate insera. O călătorie ce are loc totodată prin stadiile şi nivelurile, din ce în ce mai autentice, ale propriei fiinţe: probă alegoria vîrstelor, utilizată de Benozzo. Cei trei regi, unul bătrîn, unul matur, unul adolescent trimit, destul de străveziu, către procesiunea prin vîrstele spirituale ale fiecărui destin individual.

* * *

O tradiţie relatată de H. Corbin în *Corps spirituel et terre céleste* spune că „magii", astrologi-sacerdoţi ai vechiului Iran aşteaptă apariţia Salvatorului în lume pe *Mons Victorialis*, munte polar al zoroastrismului. Conform geografiei simbolice a mazdeismului, acesta se ridică din apele lacului Hamum, ce păstrează substanţa celestă, substanţa de „slavă" a lui Zarathustra, în vederea zămislirii virginale a mîntuitorului aşteptat de zoroastrism. Pentru Corbin, faptul că exegeza creştină i-a aşezat pe magi în acest punct dovedeşte capacitatea noii religii de a integra simbolismul altor tradiţii, de a-i asuma, prin interpretare, sensurile.

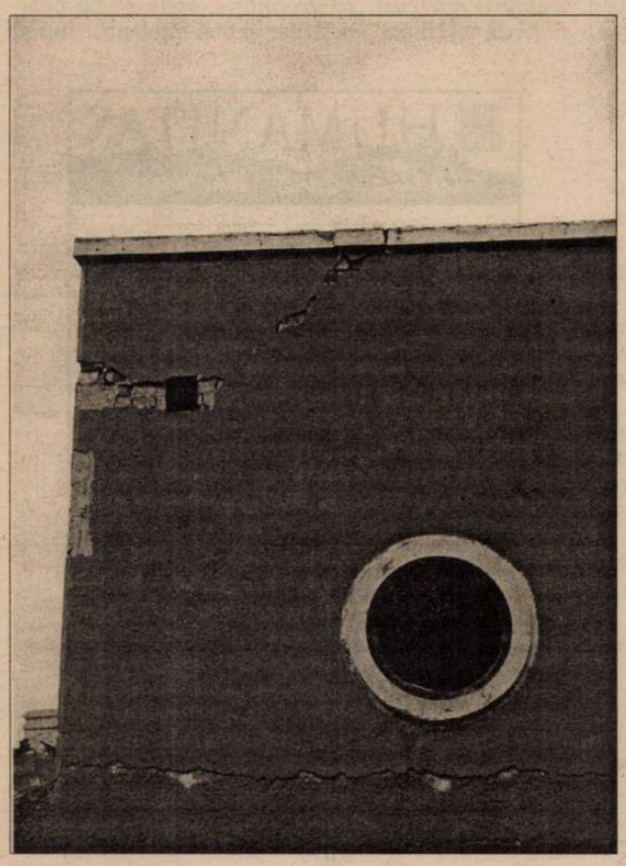

© S. Sacagiu

Magii se află deja, virtual, în locul naşterii. Situaţi pe „vîrful" lumii, ei se află în punctul de joncţiune a vizibilelor şi invizibilelor şi sînt, ca atare, cei dintîi capabili, deja îndelung pregătiţi să-L vadă. Funcţia lor e să-i pîndească, să-i identifice apariţia. Iar călătoria nu e decît urma înscrisă pe pămînt a unei comunicări stelare între două staţiuni, între două atitudini axiale: cea de pe vîrful muntelui, în ce priveşte umanul, şi cea din adîncul peşterii, în ce priveşte divinul.

Prin călătorie, cei trei îşi „expun" descoperirea, îi detaliază însuşirile şi calitatea. A-l descoperi, a-l recunoaşte pe Salvatorul lumii înseamnă a-i menţiona, încă din momentul apariţiei sale – discretă, încă ignorată de marile comunităţi – funcţiunile, destinul, modalităţile prin care el va izbuti să transfigureze lumea. Materiile rare şi preţioase ale răsăritului, pe care magii le aduc cu ei sînt, conform interpretărilor creştine, simbolurile acestui destin: aur pentru rege, tămîie pentru sacerdot, în sfîrşit, smirnă sau mir, pentru îmbălsămarea celui ce va muri pe cruce şi va învia (ori, în altă echivalenţă, aur pentru rege, tămîie pentru Christos-Dumnezeu, mir pentru Iisus-omul). Călătoria lor e, aşadar, o *drama* simbolică şi premonitivă; e semnificarea concisă, pe pămînt, a unui traseu decis din veşnicie. Călătoria lor e punctul de joncţiune şi de cumpănă între planul salvator conţinut *in divinis* şi desfăşurarea sa în comunitate, în durată, în istorie.

Nostalgia unităţii şi coregrafia puterii

Pe măsură ce creştinismul se instalează în lume, pe măsură ce el modelează societatea şi orientează (legitimînd în acelaşi timp) puterea temporală, calitatea de „regi" a celor trei devine mai apăsată, dă naştere unor analogii simbolice din ce în ce mai elaborate.

În Florenţa secolului al XV-lea şi a familiei Medici, tema era utilizată cu iscusinţă şi amploare. Reprezentarea călătoriei regilor magi de sărbătoarea Epifaniei (Botezul Domnului), spectacol stradal ce unea puncte forte ale cetăţii, constituia o piesă de politică (creştină), o luare în posesie a spaţiului public. „În penumbra capelei ei din palatul unde primise pe cei mari ai lumii, printre care fiul ducelui Milanului, prezent în fresca lui Benozzo", spune istoricul Franco Cardini, „familia Medici, familie de comercianţi şi bancheri, încă, îşi celebrează, sub nobilele efigii ale regilor-preoţi, fastul propriei cripto-monarhii. De sărbătoarea Epifaniei, la care se asocia propria epifanie politică şi familială, ea îşi afirmă cu strălucire stăpînirea princiară asupra cetăţii". Regele adolescent are, de altfel, chipul lui Lorenzo Medici, cel numit mai tîrziu Magnificul, iar în cortegiu pot fi regăsiţi alţi membri importanţi ai familiei.

Bancherii-principi nu făceau decît să adapteze în beneficiul lor o linie deja atent utilizată de către „teologia imperială" romano-germană. Regii-magi, interpretaţi de această teologie drept suverani ai Imperiului creştin, veneau să se închine regelui divin; o legătură specială, „exemplară" se stabilea astfel, printr-un episod al Naşterii, între regalitatea terestră şi cea cerească. Ea contribuia la „formularea unui cult regal, participa la un discurs menit să sacralizeze puterea. Patron şi mecena al «Companiei Magilor», fără greş prezent în grupul de organizare a festivităţilor, Cosimo cel Bătrîn ţinea strîns în mîinile sale «coregrafia suveranităţii»" (F. Cardini).

O altă temă, importantă pentru spiritualitatea creştină în genere, dar şi pentru simbolica politică a vremii, transpare din scenele capelei Medici. Zugrăvite în 1459, ele evocă Conciliul din Florenţa (1439-1442), ultima încercare a Răsăritului şi Apusului creştin de a se reuni. Regele vîrstnic are trăsăturile patriarhului Iosif al Constantinopolului, iar cel matur l-ar înfăţişa pe bazileul Ioan Paleologul, ambii prezenţi la conciliu: mesageri ai unui Răsărit impozant ca tradiţie spirituală, dar anemiat politic, ameninţat de presiunea otomană. Viitorul (simbolizat de regele cel tînăr) al unei creştinătăţi eventual reunite aparţine, aici, Apusului, pentru care Florenţa vremii era unul din centrele de seamă. În urma acestei încercări neizbutite, Răsăritul creştin va rămîne din ce în ce mai mult, pentru occidentali, un tărîm periferic, semi-legendar, semi-fabulos şi, mai cu seamă după 1453, unul definitiv inaccesibil din punct de vedere politic.

Dincolo de melancolia eşecului în ce priveşte unitatea lumii creştine, convoiul regilor-magi ar înfăţişa, într-o altă cheie de lectură, organizarea socială în ansamblul ei: funcţiunile, ordinele, stările lumii tradiţionale, cele identificate de G. Dumézil. Bătrînul, purtător al tămîiei, ar corespunde sacerdoţiului şi „rugătorilor" *(oratores);* cel matur, purtător al aurului, ar fi simbolul puterii temporale şi al războinicilor (*bellatores);* cel tînăr, purtătorul mirului (mir corespondent – în sens spiritual – „patimilor", morţii şi învierii christice) ar reprezenta, într-un simbolism mai general, pe „producători", pe lucrători *(laboratores),* legaţi de aptitudinile telurice, de fecunditate şi creştere, fie ele sociale ori naturale. Fresca lui Benozzo ne previne că destinul european le va aparţine, din ce în ce mai mult, celor din urmă.

Avantajele desacralizării

Pentru Europa de astăzi, coregrafia creştină a puterii nu mai e, în genere, expresivă. Semnele, simbolurile, fie ele şi interpretate politic, ale divinului au fost înlocuite, în spaţiul public, de „transcendenţe laice" (dacă o asemenea alăturare de termeni poate avea sens): statul, legătura socială, demnitatea şi drepturile omului, iată principiile de coerenţă pe care şi le dă lumea modernă. Fresca din palatul Medici nu mai poate fi, pentru această lume, o alegorie normativă, o oglindă a structurii ei de ansamblu.

Să fie, oare, din punct de vedere strict spiritual, această descreştinare o iremediabilă catastrofă? Anemiat ca importanţă socială, e ameninţat creştinismul să se degradeze, să se stingă, conform unui scenariu grăbit apocaliptic? De vreme ce reprezintă o livrare de sine a Adevărului atemporal, e de aşteptat, dimpotrivă, ca această tradiţie să aibă puterea, ingeniozitatea, graţia (în toate sensurile) de a găsi noi forme de expresie şi de întrupare pentru acest Adevăr.

Ar fi deci poate mai nimerit să numim rapid cîteva din provocările bune pe care modernitatea i le pune în faţă. În primul rînd: dacă adevărata transcendenţă a putut fi evacuată din funcţionarea globală a societăţii, lucrul demonstrează cu limpezime, ne sileşte să luăm act de faptul că religia *nu este, în esenţa ei, valoare colectivă ori valoare culturală*. Sîntem astfel determinaţi să abandonăm opinia după care religia se numeşte aşa doar fiindcă îi poate „uni" pe oameni în comunităţi, doar fiindcă poate întemeia un mod de gîndire şi de comportare comun. Religia nu se lasă redusă la categoria „faptului social total", nu e exclusiv afacerea colectivului, cum încearcă să o acrediteze ştiinţele sociale. Eficacitatea ei comunitară nu poate fi decît *efectul* unei reuşite întîlniri între persoana – unică, irepetabilă, dispusă să se depăşească pe sine – şi interlocutorul divin. N. Berdiaev ori Simone Weil au „strigat" acest caracter al religiei. „Teologia se află în puterea sociomorfismului", spune Berdiaev, „ea gîndeşte pe Dumnezeu în categoriile relaţiilor sociale de exercitare a puterii... Purificarea şi eliberarea conştiinţei creştine de sociomorfism îmi apare ca o misiune importantă a filozofiei creştine".

Modernitatea a eliberat, iarăşi, religia de caracterul prea familiar, de la sine înţeles, conformist adeseori, pe care îl putea avea în societăţile în mod firesc îmbăiate de sacru: religia îşi poate manifesta azi mai uşor stranietatea, contrastul, diferita orientare faţă de interesele şi valorile veacului. Ea e mai puţin instituţie, normă, atmosferă culturală moştenită. A adera la creştinism, ori la altă cale religioasă, ţine astăzi mai degrabă de un interes, de o căutare realmente spirituală, decît de supunerea la norma generală. A adera la creştinism devine astăzi mai degrabă o întîlnire, o responsabilitate acut personală, un eveniment esenţial pentru destinul propriu, o „descoperire". „Singurul cîştig al situaţiei de azi", spune Andrei Pleşu într-o emisiune asupra religiei în lumea contemporană, realizată pentru BBC de H.-R. Patapievici, „singurul cîştig al situaţiei de azi e că, dintr-un subînţeles, religia pare să devină în mod mai radical o *opţiune*. Nu mai e un lucru cu care te naşti, în spaţiul căruia creşti, eşti educat, ci este un lucru la care aderi la un moment dat, pe un fundal mai curînd neutru, dacă nu chiar ostil, ceea ce instituie o anume libertate a gestului tău, dar în acelaşi timp îl face mai şubred."

Riscul acesta poate fi el însuşi folosit; el poate ascuţi atenţia, discernămîntul cu care îţi trăieşti opţiunea. În plus, libertatea (şi responsabilitatea) personală pot profita astăzi, cînd o fac cu luciditate, de un bun cîştigat al modernităţii: exerciţiul reflexivităţii, al examinării, al interpretării. Religia nu e dogmă închisă, impusă, încheiată şi cult repetitiv; doctrina ei poate fi trăită ca o problematică cu care te confruntţi, în care te adînceşti, la care participi. O problematică în cuprinsul căruia îl aştepţi pe Autorul ei.

Dacă simbolismul politic al regilor magi nu mai spune mare lucru lumii de astăzi, simbolismul călătoriei lor spre o ţintă în cuprinsul căreia se găsesc deja rămîne la fel de convingător, de actual ca în momentul Naşterii.

Glosar de tranziţie

Sponsor

Sponsorul este pasărea albastră a tranziţiei: căutat cu frenezie, el nu se lasă găsit decît prin excepţie. Includerea termenului în jargonul tranziţional se datorează unui fenomen specific al epocii – apariţia unor oameni care dispun concomitent de bani şi de libertatea folosirii lor aşa cum îi taie capul. Pentru ca actul sponsorizării să poată avea loc, apariţia oamenilor cu bani se cerea însoţită de existenţa unor oameni fără bani, aspect sub care tranziţia se dovedeşte mai mult decît prolifică.

La prima vedere sponsorizarea se prezintă ca o relaţie pecuniară, mai curînd emoţională decît contractuală, între doi actori complementari, solicitatorul activ şi donatorul potenţial.

Modelul istoric al sponsorului este anticul Mecena. Între cele două variante se menţin însă numeroase deosebiri. Printre acestea, sfera de interes. Mecena era cu predilecţie un ocrotitor al artelor, pe cînd sponsorii tranziţiei mioritice îşi distribuie generozitatea pe o paletă incomparabil mai largă, în care artele au o prezenţă mult mai palidă decît, de exemplu, fotbalul. Ca şi antecesorii lor din vechime, sponsorii de bună credinţă săvîrşesc un gest prin care generozitatea încoronează respectul faţă de cei susţinuţi. Lor li se alătură însă şi sponsori de o altă specie, care urmăresc îndeosebi să obţină facilităţi fiscale, să-şi facă publicitate, să ia sub control anumite activităţi şi chiar să pună la cale importante afaceri nu de puţine ori deochiate. Pe ici, pe colo, cîte un sponsor de acest soi ajunge să se metamorfozeze, cînd cu discreţie, cînd cu ostentaţie, în îndrumător şi chiar în conducător al activităţii pe care era de aşteptat să o sprijine.

Străvechiul Mecena era de regulă un patrician bogat – sponsorul din zilele noastre poate fi la fel de bine o persoană proaspăt înavuţită ori o instituţie, dispunînd de fonduri importante, de pildă o bancă. La asemenea intersectări se pot ivi situaţii în care nebulozitatea relaţiilor reale nu poate fi înţeleasă decît cu ajutorul unor concepte la fel de nebuloase. Faptele impun, în astfel de circumstanţe, simbioza scrîşnită dintre conceptul anglo-saxon de sponsor şi conceptul otoman de matrapazlîc, subsumat vastului univers infracţional pe care tranziţia l-a botezat „corupţie". La fel cu sponsorii, şeful unei bănci angajate în acest gen de operaţii concede suportul său financiar anumitor solicitatori. Motivele pentru care anumiţi solicitatori sînt preferaţi altora pot fi de o ireproşabilă moralitate: un dezvoltat simţ al familiei, fidelitate la prietenie, îndeplinirea unor obligaţii de gratitudine etc.

Şi totuşi procedeul nu este scutit de unele obscurităţi. Căci pe cînd sponsorul autentic oferă bani care îi aparţin, contribuţia lui purtînd numele de donaţie, bancherul versatil avansează bani care aparţin altora, purtînd iniţial pseudonimul de credit şi în final denumirea de credit neperformant.

Căci, ca şi beneficiarul sponsorizării, cel al pretinsului credit nu va restitui niciodată suma încasată.

Pavel CÂMPEANU

Bazar

Alte doruri

Dorul de ducă nu e decît unul din puţinele doruri posibile. El apare arareori singur şi, de multe ori, însoţit de alte doruri la fel de intense. O astfel de dorinţă înrudită poate fi aceea ca lucrurile bune, care îţi fac plăcere şi crezi că te fac fericit, să nu se termine niciodată. *Poveste fără sfîrşit*, precum titlul remarcabilului film, ar trebui să fie numele „consacrat" al acestui dor. El se asociază deseori cu dorul de ducă, obligîndu-l pe cel dintîi să iasă din limitele admise. Dacă Bonnie şi Clyde ar fi avut o singură escapadă, ar fi scăpat uşor. Însă dorul lor de ducă, odată identificat şi pus în practică, nu mai poate fi oprit; devine mod de a fi. La fel Superman, odată pornit, nu se mai poate opri pînă nu salvează omenirea. Eroinele Sandrei Brown nu se opresc pînă nu fac dragoste. Unii îndrăgostiţi din viaţa de toate zilele (cei în faza incipientă...) nu-şi sfîrşesc „duca" decît după ce au eludat, într-un fel sau altul, vreo ordine prestabilită (au chiulit de la cursuri, au întîrziat acasă...). Pînă şi mîncăii ce evadează prin plăcerea gustului nu se lasă pînă nu termină primul pachet de spaghetti, ca apoi să ştie că-i aşteaptă un al doilea... Sînt anumite situaţii cînd lucrurile nu se întîmplă ca în *Poveste fără sfîrşit*, cînd nu e suficient să crezi în poveşti ca să salvezi omenirea: în *Romeo şi Julieta*, de pildă, călugărul ăla nu ajunge în nici o versiune la timp cu scrisoarea salvatoare, şi povestea e de fiecare dată cu sfîrşit...

O altă categorie de doruri sînt cele superficial numite „de noapte". Nu vreau să mă refer aici la binecunoscutele trăiri gen *Zburătorul* lui Eliade Rădulescu, ci la un soi de permanentă senzaţie de *posibil* şi *miraculos* pe care numai noaptea poate să ţi-o dea. Mi-am dorit mult timp (şi nu sînt, evident, decît una din multele milioane...) să trăim noaptea şi să dormim ziua, ca să simţim altfel lucrurile. Indirect, într-un soi de aură naturală a misterului... Cînd ne întorceam de oriunde noaptea, copii fiind, în gaşcă, era un ritual să vedem O.Z.N.-uri. Sigur că nu erau cu adevărat, putea să nu fie nimic pe cer, noi vedeam ce vroiam... Într-o fază viitoare, adolescentină şi mai pervertită, foloseam noaptea pentru speriat la comandă: precum Mary Shelley cînd a inventat Frankenstein, brodam poveşti de atmosferă sumbră. De altfel, multe filme au exploatat soiul ăsta de mister noptatic, „de graniţă" (între lumea asta şi cealaltă); nu mă refer aici la prea îngroşatele întru sinistru *Dosare X*, ci la pelicule mai naive (să zicem) gen *Batman, Corbul* ori duiosul *Ghost*. Noaptea trăieşti mai intens diversele senzaţii, noaptea comunici cu alte lumi, noaptea eşti mai liber să ai senzaţia de fără sfîrşit...

Dorurile de pînă acum sînt, recunosc, naive şi romantice. Există însă altele ce nu te îndeamnă spre exterior şi necunoscut, ce nu ţin să-ţi dea frîu liber trăirilor, ci, dimpotrivă, să te asigure că acolo unde eşti, eşti în siguranţă. Poate fi şi aspiraţia spre protecţie şi stabilitate un dor, la fel de consacrat şi exploatat ca celelalte, doar orientat în alt sens. Acesta se poate manifesta în multe feluri, începînd cu dorinţa de a sfîrşi un amor mînat, iniţial, de dorul de ducă, de farmecul nopţii şi de speranţa nesfîrşitului, într-un apoteotic mariaj. Care să se desfăşoare într-o căsuţă la marginea pădurii, cu muşcate la fereşti şi perdeluţe cadrilate, cu o supă aburindă pe foc şi un alt foc în cămin, precum şi cu cîţiva puradei jucîndu-se veseli în grădină. Sau, într-o variantă mai realist-citadină, într-un apartament de bloc, în faţa televizorului, cu o supă din pachet în faţă. Eventual de roşii. Cîte conotaţii şi trăiri se pot ascunde într-o supă din pachet nu pot simţi decît trăitorii ultimului dor.

Iaromira POPOVICI

O informaţie de ultimă oră

Închei mulţumit acest an, deşi ştiu cît dispreţ poate naşte în naţiunea noastră de o exigenţă irepresibilă o asemenea declaraţie. Sînt dispus să restilizez: „am o oarecare mulţumire..." Aşa e mai bine? Sună mai inteligent? Mai modest? Mai realist? Mai pesimist? Va naşte mai puţine invidii? E neplăcut să fii sincer mulţumit şi să auzi simultan cum, în jur, clocoteşte invidia. Invidia e cel mai serios sentiment omenesc. A spus-o Stendhal, nu Marx, nu Sartre...

Sînt mulţumit că deţin o informaţie – nu o avere, nu o proprietate, nu un zvon incontestabil adevărat, nu un banc bun, nu, doar o informaţie precisă, concretă, neîndoielnică. De ce neîndoielnică? Cum să fie o informaţie neîndoielnică în România? Fiindcă nu o deţin dintr-un ziar românesc. E aproape o garanţie a exactităţii ei. Şi – altă garanţie – fiindcă nu a apărut nici în presa mondială. Fiindcă o ştiu dintr-o sursă autorizată. Cît de autorizată? Mă priveşte. O pot numi „o sursă autorizată care ţine să rămînă anonimă".

Înainte de a o dezvălui, trebuie să-mi fac datoria egotistă de a recunoaşte că de o viaţă întreagă am dorit să deţin şi eu o informaţie precisă dintr-o sursă autorizată şi anonimă. A fost şi este de nu un ideal al meu, oricum o ambiţie căreia i se poate contesta noblеţea, dar în nici un caz omenescul. Într-un oraş unde toţi ştiu totul, am ţinut şi ţin să posed o ştire pe care o cunosc cît mai puţini. Cred că nu-s meschin. Nu rîvnesc la miliarde, la conturi secrete cu cifru inaccesibil – împărtăşesc însă părerea celor care susţin că azi a poseda o informaţie exactă pentru a şti pe ce lume trăieşti şi pe ce gînduri stai, constituie o bogăţie incalculabilă în valută forte. E – cred – cazul meu.

Rog să fiu iertat pentru că mai întîrzii dezvăluirea – simplă plăcere de povestitor şi cine nu e în oraşul nostru un narator? – descriind, o clipă, locul unde am obţinut informaţia. E important pentru mine, pentru instinctele mele de cinefil voluptuos. Locul era – ca în atîtea filme bune şi mai puţin bune, dar de neuitat – într-un restaurant bucureştean, dintr-acelea excelente (nu spun care, nu fac publicitate gratuită). Eram invitatul unui personaj important din viaţa noastră mai degrabă publică decît strict politică. N-aş putea spune că ne leagă o prietenie, ci „doar" o preţuire global pozitivă. E un „doar" care nu înseamnă puţin, pe praful acesta. După un rasol nemaipomenit (hrean, muştar etc.), am trecut – ca românii – la problemele naţionale şi mondiale, dînsul lichidînd, în paralel, un borş caracterizat drept formidabil. Atmosfera era nu numai plăcută, dar şi stranie, cum în nici un roman românesc modern şi post modern nu am găsit-o: în micul nostru salon separat sunau tot timpul celularele, la masa alăturată 6 bărbaţi vorbeau în francoromână, iar în spatele meu un tip îi fredona unei tipe ultimul Iglesias. Afară se lăsa amurgul de noiembrie, eu îmi aprinsesem pipa, amfitrionul meu – o ţigară scumpă, potrivindu-şi, prin bruşte şi dese mişcări ale încheieturii, brăţara unui ceas scump. Pentru cei cu lecturi bogate, aş scrie că ne găseam într-un spaţiu aflat între Graham Green şi Patrick Modiano. Omul din faţa mea – des întrerupt de ţîrîitul celularului său – era foarte sobru în tot ce spunea, aceasta fiind pentru mine o calitate, poate greşesc, de cea mai mare importanţă în discuţiile despre viaţa noastră pe planetă. Căci acolo ajunsesem, fără să polemizăm excesiv; prefera să dialogheze reciproc avantajos, fiind foarte ţeapăn în opiniile sale cu care ştia să nu se fălească, ci să le impună. Pentru el, România era un teren de experienţe mai mult sau mai puţin rodnice preconizate de o comunitate internaţională dotată cu o bunăvoinţă bîjbîitoare. Ea nu ne cunoaşte bine, abia se informează despre noi. Atunci – şi nu e prima oară în acest deceniu ultim – mi-a scăpat obsedantul început al „Răscoalei", replica lui Rogojinaru intrînd în compartiment:

– Domnilor, D-voastră nu cunoaşteţi ţăranul român!.. Le putem spune aşa?

Omul nu o luă ca o ironie, ci ca un simplu episod în epica argumentelor sale. Cu bun gust, fără să facă din ce spune un secret de nedivulgat, îmi încredinţă următoarea informaţie: unul din cei mai cunoscuţi prim-miniştri planetari, urmînd să vină la Bucureşti, a primit de la ştaful său de consilieri intimi un punctaj informaţional, de uz strict personal, cu privire la ţara unde călca pentru prima oară.

– Ştii care era primul punct? (coborî vocea pentru a-mi preciza cine şi în ce împrejurare l-a putut citi cu ochii săi...) Scria aşa: „Atenţie – popor emoţional!"

– E corect... – i-am confirmat imediat, mulţumit că ştiu şi eu ceva din lumea zeilor zilei; şi am adăugat, vibrînd voios: Aş face o carte cu titlul ăsta!

– Numai la asta te gîndeşti... îmi replică bunul meu informator. Dar nu părea deloc întristat de reacţia mea.

Aşa cum cunosc publicul nostru cititor, îmi e clar că cei mai mulţi ar vrea să ştie cine e acel prim-ministru. Nu-l voi divulga ca să am şi eu un ce profit din mulţumirea care mă încearcă. (Angoasele le veţi găsi în pagina a 6-a a acestei *Dileme.*)

Radu COSAŞU

Regula jocului

● *Videogramele unei revoluţii* (1992, film de montaj de Andrei Ujică şi Harun Farocki) este un documentar esenţial care deconstruieşte, cu-acea rigoare şi-acel umor pe care ţi le dau doar distanţa, cîteva din miturile fondatoare ale lui Decembrie '89 – începînd cu cel mai larg-împărtăşit: cel al „inocenţei" Imaginii (de televiziune, video etc)! După ce veţi privi atent acest film cu alură de samizdat ideologic (*de văzut neapărat miercuri, 29 decembrie, orele 18, la Cinematecă*), veţi fi mai trişti, dar şi mai înţelepţi... (**a.l.ş.**)

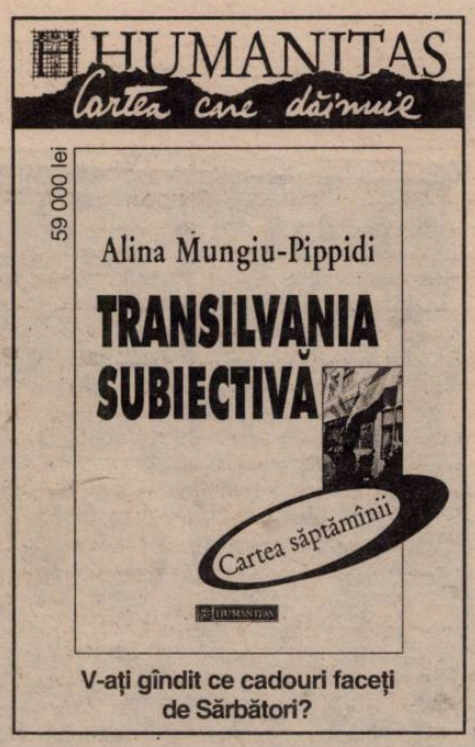

Bon de lectură

Într-o epocă dominată de cotidian...

Într-o epocă dominată de cotidian, întoarcerea la filosofia sistemică pare de multe ori o încercare lovită aprioric de caducitate, căci de multe ori pare că modelul cioranian al eseului esenţializat la maxim sau sinteza de tipul *Tractatului* lui Wittgenstein ar putea reprezenta ultima şansă a filosofiei acestei epoci. De aceea, lucrarea dlui Anton Adămuţ* ne apare ca o provocare teoretică importantă, care reuşeşte să spargă tiparele unei perspective simpliste asupra lecturii filosofice.

Lucrarea propusă este o sumă de eseuri ce par a transgresa temporalitatea, impunîndu-şi, într-o manieră literară excepţională, dar nu livrescă, să readucă plăcerea jocului de şotron în citirea filosofiei. Ordinea ce pare a fi strict aleatoare imprimă însă o mirabilă unicitate a ceea ce ar trebui să fie filosofia. Trecerea aparent bruscă de la filosofia antică la cea modernă, cu adăstări în sistema românească sau în cea medievală, ar părea fără scop dacă întreaga lucrare nu ar fi pusă sub semnul ideii că „disjuncţia nu poate coincide cu sine", adică a faptului că orice conştiinţă iese în lume sub zodia imperturbabilă a lui SAU. Filosofiile, aşa cum sînt văzute de autor, devin opere singulare, dar cu un scop precis şi unic: acela de a împlini fiinţa.

Aşa cum remarcă însuşi autorul, această lucrare este o iniţiere ratată, o întoarcere pe dos a sistemului şi deci o izbăvire de nemoarte. Căci perspectiva domnului Adămuţ este una legată de filosofia substanţei în maniera lui Camil Petrescu, doctrină în care, de altfel, autorul şi-a dat şi lucrarea de doctorat (aceeaşi teză publicată mai apoi i-a adus autorului şi premiul Academiei la secţiunea filosofie pe anul 1998). Viziunea sa nu este, totuşi, una profund substanţialistă, ci mai degrabă una relaţională, între un viitor şi un trecut al filosofiei ca drum spre esenţă. Lucrarea de faţă face astfel o relaţie între perspective, nu între filosofii şi nici între sisteme, căci perspectiva asupra esenţei i se pare autorului unica necesară filosofiei – fie că este sistematică, fie că e doar epistemică.

Anton Adămuţ îşi intitulează lucrarea *Schiţă pentru o istorie subiectivă a filosofiei* nu pentru că ar dori neapărat să introducă factorul subiectiv ca mediană între cititor şi lectură, ci pentru a-şi propovădui propria subiectivitate în raport cu un domeniu ce pare tot mai uitat. Iată, deci, o perspectivă post-modernă asupra filosofiei care trece printr-o istorie a filosofiei, pentru a sfîrşi în subiectivitatea fiecărui cititor, înţeleasă ca ultim scop al filosofiei. Astfel, filosofia se adresează acelui *lector in fabula* descris de Umberto Eco şi nu numai iniţiaţilor în ale filosofiei pur şi simplu.

Poate nu ne-am fi oprit la această lucrare în fişa noastră de lectură, în multitudinea de lucrări ce invadează publicul român. Am ales-o, însă, şi dintr-un motiv subiectiv (dincolo de calitatea excepţională a lucrării), acela că în general editurile mici şi autorii de provincie trec de multe ori neobservaţi, într-o lume care se uită doar înspre un centru considerat de multe ori doar singurul izvor de cultură. Dar, într-o epocă dominată de cotidian precum spuneam, este foarte posibil ca esenţa să se ascundă în altă parte.

Andrei ŢĂRANU

Anton Adămuţ, *Schiţă pentru o istorie subiectivă a filosofiei*, Ed. Junimea Iaşi, 1999.

Imaginarul publicitar

O lume de basme

Trebuie să mai existe o explicaţie pentru inflaţia superlativelor din discursurile promoţionale difuzate pe postul *acasă* în afară de cea vulgară, imediată, care le face demne de repertoriul ieftin al seducătorului exersat în victorii triste asupra tinerelor naive. Pentru că, în esenţa lui, mai la propriu, mai la figurat, consumatorul de telenovelă nu este altceva decît o fată naivă recidivînd la infinit, un „lector" neavizat care şi-a dat acceptul să rămînă aşa.

Nu ştiu ce telenovelă ne invită să trăim „cea mai frumoasă poveste de dragoste", o alta se pretinde singura care a egalat „uriaşul succes al serialului *Minciuna*" (?!) ş.a.m.d., pînă cînd bunul-simţ şi raţiunea, uşor luate pe sus şi trimise cu sorcova, se întorc la purtător, obosite şi răpciugoase precum calul cel năzdrăvan în ograda mezinului, dar trăgînd după ele o singură concluzie: toate telenovelele sînt cele mai bune dintre ele însele şi la fel poveştile lor de dragoste. În fine, ca să ni se dea peste nas de-a binelea, (celor care trăiam cu impresia greu demonstrabilă că totul e relativ) am auzit, nu de mult, că telenovela (pardon!) cutare este „cea mai bună telenovelă de epocă a tuturor timpurilor" sau cam aşa ceva, fiindcă memoria, nu la fel de bună, ba chiar slabă de înger, a clacat în faţa strivitoarelor evidenţe.

Există o asemănare stridentă între telenovelă şi basm. Mai mult, îndrăznesc să spun că o comparaţie între „structurile" telenovelei (cu rare excepţii) şi cele ale basmului (după Propp) ar da rezultate interesante. Ideea mi-a venit amintindu-mi de o provocare pe care scriitorul Mircea Nedelciu (unul dintre rarii oameni pe lîngă care multe superlative păreau mediocre, dar pe care nu prea ştiu să-l fi auzit folosindu-le) o lansase de mult, într-o tabără de creaţie literară pentru elevi de prin '87. El credea că nu poţi scrie o proză respectînd structurile basmului fără ca acest lucru să nu fie evident, cu alte cuvinte că nu poţi inventa un basm (după toate regulile lui) sub o formă deghizată, fără ca cititorul să nu-şi dea seama de asta. Toţi puştii şi puştoaicele care-l ascultau atunci cu minţile fascinate ne-am fi dorit ca într-o zi să putem.

Acum, privind în urmă, îmi dau seama că ce n-am putut noi, telenovela poate. Este evident că, pentru o populaţie cu nivelul de trai sub zero grade Celsius şi cu tot atîtea şanse de realizare cît *pib*-ul, măcar ficţiunea tv livrată *în rate* la domiciliu trebuie să fie cea mai cea, cînd pînă şi la *poetul naţional* se dau, ca să zic aşa, mîrşave atentate.

Prin urmare, paradoxal, acest *a fost odată ca niciodată* din trîmbiţele şi surlele promoţionale cu care ne sînt anunţate telenovelele este, pe cît de absurd, tot atît de teribil de adecvat.

Alice POPESCU

Din fanfare funerare

Televizoare Rubin, mai apoi altele pe nume Cosmos

Dis-de-dimineaţă domnul funcţionar merge la Căminul-spital, acolo îi este dat să rezolve tot felul de probleme birocratice, nu departe de zidul gros al bisericii romano-catolice, devenită în zilele noastre Basilica, acolo îşi are biroul cu binecunoscuta masă împodobită cu numere mărunţele de inventar. La fel este totul peste tot, vorba filosofului, există un soi de aşezare indistinctă a lucrurilor lumii, iacătă, să povestim despre domnul Rakoczi cum a lucrat dumnealui o viaţă la Abatorul cel Mare şi cît de gras a devenit prin răbdătoarea trecere a anilor. Locuieşte cu doamna la bloc şi nu i se potriveşte starea de fapt, adică te uiţi la el, ditamai omul la pensie, cum iese de pe casa scărilor ca să cumpere ce se cere prin casă şi te gîndeşti plin de nostalgie la minunatele pagini ale lui Alfred Döblin, îl urmăreşti cum stă pe banca din faţa blocului şi mănîncă o îngheţată şi îţi trece prin minte cu cîtă minunată simţire a povestit marele prozator în romanul *Berlin Alexanderplatz* tăierea porcilor, şi tot ceea ce urma să li se întîmple simţitoarelor dobitoace în capitala republicii de la Weimar.

Altundeva e altfel, dar nu foarte tare, cutare domn îşi cheltuie energia cu stupii, remorci, deplasări, iernarea, roitul, în vremuri vechi bătrînul beţiv Feri taie lemne cu ferăstrăul la domiciliul clientului. Dimineaţa trece spre serviciu domnul de la Căminul-spital; acolo, cum am spus deja, se petrec chiar şi idile la bătrîneţe, tare se mai îndrăgesc cutare moş fost judecător cu o fostă doamnă, adică se întîlnesc la masă, stau de vorbă, privesc la televizor emisiunea inspirat denumită *„Cîntarea României – de pe marea scenă a ţării pe micul ecran"*. Ţara ca un fel de scenă, ca un fel de birou de lucru, ca un program de brigadă, ca un reportaj de la o uzină a patriei, cu zumzetul harnic al războaielor de ţesut în fundal şi o doamnă ţesătoare care ţese, vorba lui Roland Barthes, un text despre fericirea semenilor, despre vrednicia cuplului prezidenţial şi încet, încet amintirile mă trag mai departe, spre lumea îndepărtată a vremurilor în care ţara era animată de varietăţi de seară, de emisiunea TV intitulată *Dialog de la distanţă* la care priveam fascinaţi ceea ce era să fie pe atunci un multiplex între junele unităţi administrative denumite judeţe. E de povestit cum, în vremea cînd i-a venit rîndul judeţului nostru la emisiunea aceea, toată lumea din oraşel s-a trezit că un muzeograf din Arad l-a pomenit pe haiducul Oprea, de loc de pe dealurile din apropierea casei noastre. Istoricul acela povestea la televizor că Oprea ar fi fost ultimul haiduc luptător împotriva vechii orînduiri, chiar înaintea celui de pe urmă război. Oamenii locului tare s-au minunat, ei ştiau că Oprea fusese un hoţ care a devalizat casieria băncii, împuşcîndu-l pe funcţionarul de acolo cam ca în filmele americane, în timp ce, ascuns în dosul unei uşi, un văr de-al doilea al banditului s-a scăpat de frică în nădragi. Mai apoi, pe Oprea l-au împuşcat „jăndarii" pe coasta dealului întrucît, gras fiind el, a fost ajuns din urmă la via vecinului Şîşu, de acolo nu a putut să se piardă la timp în Pădurea Popilor şi s-a apucat să tragă în urmăritorii lui cu flinta sa din vremea lui Kossuth. E adevărat că ţiganii de pe Valea Moratului, cu care s-a avut el în relaţii de afaceri, au lansat posterităţii următoarele versuri populare bine ritmate: „Frunză verde de sulfie / Oprea-i mort la Şîşu-n vie" (alte detalii la Viorel Marineasa, *Dicasterial*, 1995).

Aşadar, eram pe atunci mărunt, mărunţel şi urmăream la TV *Jurnalul pionierilor* şi emisiunea pentru copii intitulată *Echipajul Val-Vîrtej* la care privea şi bunică-mea şi nu puteam nicidecum să o conving că „baronul Münchhausen" nu era o doamnă: aşa credea baba şi nu puteam să restabilesc identitatea masculină actorului care-i dădea viaţă, întrucît prea bine semăna el cu o vecină grasă de pe străduţa noastră, taman ieşită la pensie.

Şi aşa treptat, treptat au început să apară şi în provincie drăcoveniile acelea inventate, ni s-a spus, pe meleaguri nipone, sub formă rusească a unor televizoare denumite Rubin. Numai că nu era simplu să-ţi instalezi aşa ceva acasă, puţini inşi aveau televizoare Rubin, mai apoi altele pe nume Cosmos. Trebuia să-ţi împodobeşti locuinţa cu un ceva foarte înalt, din ţevi de fier, cu ancore de sîrmă prinse de cornii casei vecinului, cu lume multă adunată ca să potrivească ţeavă după ţeavă spre tăriile cerului, cu strigăte de prin podurile vecine, totul se întîmpla ca să putem potrivi trainic grebla aceea din înaltul cerului care-l agăţa din aer pe burtosul baron şi pe savantul Paganel în serialul cu pricina. Babele se minunau: cea mai dărăpănată dintre ele, trecută de optzeci de ani, croitoreasa pe nume Soca-neni, zicea că în cutia Rubinului se află draci mărunţi care joacă şi fac tot felul de năzbîtii ca să piardă sufletele celor care se zgîiau în geamul îngust al „şcătulii" aceleia. (Regretăm utilizarea unor cuvinte barbare, numai că ne dă ghes dorinţa de a spune întocmai ceea ce ziceau băbătîile, prin urmare binevoiţi să înţelegeţi prin grosolana vorbă „şcătulă", prea banalul substantiv „cutie", de formă feminină.)

Puţina cultură a bunicii mele nu ne era de ajutor

Ca urmare, şi pe bună dreptate, drept-ştiutorii rîdeau de uimirile babelor şi de toate superstiţiile, colivele, fanfarele baptiste, „proţiţioanele cu bogorodiţe", denumirea incult-poporană a acelor alaiuri catolice care traversau de „sfîntă-mărie-mică" sau de „sfîntă-mărie-mare" oraşul cu solemnităţile lor caraghioase, avînd în frunte statuia de ghips a Fecioarei, împodobită cu trandafiri din plastic, însoţită de o parte şi de cealaltă de fetişcane nemţoaice ori bulgăroaice din satul Vinga sau din altul impudic numit Beşenova Nouă. Prin urmare, multă ruşine au păţit toate acestea întîmplări obscurantiste intrate într-un conflict definitiv perdant cu antenele acelea înalte prevăzute, în partea de jos şi chiar la înălţimea proprietarului casei, cu un dispozitiv – un soi de mîner prins de ţeavă prin inele din oţel cu şuruburi – avînd rolul de a răsuci instalaţia aceea proptită în partea de jos pe o bucată mare de fier cu un soi de rulment special, în aşa fel încît să poţi orienta antena pe direcţia potrivită, cam pe unde înota prin aer baronul şi emisiunile de varietăţi. Mai tîrziu, dispozitivul va fi folosit şi pentru orientarea antenei spre vecinii unguri ca să vadă poporul şi la ei ce emisiuni plutesc prin aer. Atunci era de ajutor măistriţa Horvath care traducea pe limba obştească vorbele necunoscute, aceeaşi operaţiune o împlineau, la nevoie, şi babele de etnie romano-moldovlahă care, supravieţuind ele de pe vremuri austro-ungureşti, ştiau prin virtuţi de tip „polgari" (cetăţeneşti, adică) dobîndite la „işkolobo foiolobo", (expresie care traducea ideea aceea care îi îndemna pe moşi să ne întrebe dacă nu ne-ar fi pe plac „să ungem cu clisă şcoala să o mînce cîinii", la care noi îndată încuviinţam, dezvăluind şmecherilor ălora dorinţe bine refulate în subconştient: aşa şi cu vorba aceea unguresc, ea spunea că la şcoală cînd mergi te cam dor picioarele şi cînd te întorci totul e OK).

Îmi aduc aminte cum puţina cultură a bunicii mele nu ne era de mare ajutor, întrucît traducea ea greu descifrabil vorba patetic repetată de o cîntăreaţă din pusta maghiară care, în ritm de ceardaş, repeta bizara alcătuire „holvono-o-virag" pe care baba o traducea prin sintagma „unde-i pana", cu greu pricepînd noi că lexemul „pană" îşi descifra semnificatul nu în arealul semantic al păsăretului din ogradă, ci în acela al grădinuţei din faţa casei în care ne bucurau estetic florile denumite ochiul-boului sau regina-nopţii.

Daniel VIGHI

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

Înserarea cu beculeţe

Privind lumea, dintr-odată mai multă, răsfirîndu-se pe străzi, îţi va zbîrnîi în minte (ca mustaţa motanului Tom smulsă de şoricelul Jerry) sintagma obosită – „pluteşte-n aer sărbătoarea“. După aceasta, bîzîitul va înceta şi, ca un făcut, se va preface cuminte într-un gînd tihnit. Gîndul se va topi şi el uşor, la fel cum a apărut, şi, deodată, ca o minune mare, te va năpădi simţul acela lăuntric, dulce agitat al sărbătorii. Şi nu atît al sărbătorii, cît al forfotei ăsteia drăguţe şi iernatice, în sfîrşit simţul acut al luminiţelor, steluţelor şi moşcrăciuneilor. Şi, atunci, pierdut iremediabil într-o mare de visători ca-n Eminescu, vei respira adînc aerul de Bucureşti în decembrie, vei zîmbi aparte şi te vei gîndi că nu se poate ca soarele să nu apară şi pe strada ta. Şi că şi asta e o sintagmă cam răsuflată, dar n-are a face, uită-te, tată, ce de beculeţe, a venit iarna.

Şi iarna a venit, nimic de zis, da' cam greu. Brăduţii din piaţă, una la mînă, sînt cam piperniciţi, doi la mînă sînt piperaţi, şi trei la mînă, sînt molizi. Lumea cumpără mai mult cartofi. Pentru cămară. Să fie.

Dacă ieşi din piaţă, pe trotuare tocmai se descarcă brazi de-adevăratelea. Codrii şi păduri întregi de brazi. Jaf.

Imediat dai peste maşini şi claxoane. Şi-ţi pui fesul. Nu ştii de ce. Aşa, să fie. Mai mergi ce mai mergi şi dai de-un pasaj mare. Treci prin el. Prin el sînt jucării, plăcinte, moşi crăciuni care vînd cartea poştală, fete frumoase care se uită la parfumuri, băieţi cu ţigări în gură care se uită la fete frumoase, doamne şi domni pe-alese, brăduţi electrici. Unele ilustrate sînt deschise şi cîntă, „dashing through the snow / in a one horse open sleigh / over the hills we go / laughing all the way.“ E în engleză. E *Jingle Bells*. La băieţii care vînd

© F. Bobu

casete cîntă Hruşcă. Pe casetă. Colinde. La alţi băieţi cu casete, tot în pasaj, dar mai încolo, cîntă „Haide, vino înapoi (napoi), să fim iar amîndoi (doi) / să te-n-torci la mine / vreau să fiu iar cu tine“. Bis. Frumos!

Lumea se-nvîrte-ncolo şi-ncoace. Pare preocupată. După asta ieşi la lumină. Sau la ce-a mai rămas din lumină că se-nserează. Înspre Drumul Taberei cerul albastru sticlă se-nroşeşte uşor. E un cîmp mare acolo. Nu contează. Şi te aşezi pe o bancă să aştepţi luminiţele, beculeţele, anul 2000. Îţi aminteşti cum e să culegi ciuperci cu Filip şi Carina, cu Ernest. E ca pescuitul. În Bucureşti nu sînt lupi. Nici măcar la zoo.

„Ei, tataie, te şezi matale, fain frumos, aicea, lîngă veveriţa asta, mînca-o-ar tata, uite, îţi pui cipilica asta. Na şi-o barbă, să fac cocoaşă dă nu eşti Moş Crăciun leit. Stai şi tu pînă vine noaptea şi dacă se pune de-o ninsoare, să nu dai din picioare să se rîdă ăia micii ca la prost, stai şi te ninge, faci şi tu un ban. Ia, na şi ciocolata...“. Şi acum Moş Crăciun, e leit El, cu fesul cu ciucure, cu haina roşie tivită cu alb, cu nasturi aurii cu barba albă, nici nu zici că-i de vată, se plimbă grav, în sus şi-n jos, cu ciocolata în mînă. Dar n-are cerbi, nici sanie.

Se aprind beculeţele. Pauză.

A căzut un fulg, acum a stat.

Poporul român este vesel. El îşi aşteaptă colindătorii ca-n fiecare an. Cu mere şi covrigi, cu fasole şi cîrnaţi, cu bucurie. Totul e bine. Colindătorii sînt veseli. Ei cîntă. The End.

S-au aprins steluţele deasupra. Pe sîrme, multe, multe. Trece o fată frumoasă şi se bucură. Se bucură din tot sufletul. „Uite steluţele! Uite-l şi pe moşul! E chiar moşul! Uite şi brăduţii.“ De pe bancă, în aşteptarea anului 2000, inima încetează să mai bată. Apoi reîncepe năvalnic, în timp ce buzele şoptesc versuri de mult uitate: „Dar, şarmantă demoazelă,/ anima-mi de columbelă/ în etern te voi iubi!“ Şi mut, şi cu ochii-n lacrimi, şopteşti cu un suspin.

„– Şi eu, tii!, o!, duducuţă/ Să fiu bufnă, să fiu cuţă/ Dacă nu te voi slăvi.../

– Pur tujur?

– Tujur!

– Mersi.“

Explodează o petardă. S-a-nserat de-a binelea.

Matei FLORIAN

...A sosit de prin nămeţi

Moş Crăciun venea şi în vremurile regretatului, deşi convertit în Moş Gerilă: existau vînzătorii de bilete Loto Pronosport, întotdeauna îmbrăcaţi în costumul roşu cu alb; în Orăşelul copiilor, venea Moş Gerilă în carne şi oase, îi punea pe copii să spună poezii, şi împărţea niscaiva daruri; cred că cel mai palpitant a fost *hot-line*-ul Moş Gerilă de la, pe atunci, proaspăt înfiinţatul magazin *Unirea:* pur şi simplu sunai acolo şi vorbeai cu El, cerîndu-i una şi alta...

Au urmat ani în care Moşul, devenit Crăciun (explicit sau nu) a fost mai mult sau mai puţin prezent în viaţa Oraşului (Bucureşti). L-au preluat instituţiile şi Iniţiativa privată: Primăria – în Cişmigiu şi PRO TV-ul – în Piaţa Universităţii. Atribuţiile lui au rămas aceleaşi: să dea cadouri şi să primească poezii şi cîntecele, eventual însoţite de către un program artistic... Treptat, imaginea lui a devenit tot mai emblemă comercială. Evident, la început a fost Coca-Cola, cu Moş Crăciunul lor rubicond, apoi, Moş Crăciunul mobil ce făcea reclamă dintr-o maşină la expoziţia de la *World Trade Plaza*. Moş Crăciunul de închiriat, prin agenţii, devenit, anul trecut, şi o posibilă Moş Crăciuniţă stripteuză.

Industria de (Moş) Crăciun a rămas, încă, firavă: atît din perspectiva ramificaţiilor, conotaţiilor, şi a imaginaţiei lor, cît şi a timpului alocat desfăşurării ei. E drept că, din a doua jumătate a lui noiembrie, aproape toate vitrinele au arborat cîte un brăduţ, o beteală sau un Moş Crăciun. Majoritatea au rămas, însă, modeste sau meschine şi lipsite de „Spiritul Crăciunului“. Cu foarte mici excepţii: magazinele *Lida*, în vremea obişnuită a anului de decoraţiuni interioare, s-au transformat, brusc, în magazine de Crăciun. Globuri, fundiţe, clopoţei, îngeraşi, lumînări, iesle, Moş Crăciun, brazi... Indiferent de kitsch-ul inevitabil, ele au fost singurele locuri „specializate“ într-o atmosferă sărbătorească şi, de ce nu, idilică. Predecesoarele magazinelor *Lida* sînt tarabele de la Romană (şi Universitate, Unirii ori alte guri de metrou). Ele au fost primele ce au înţeles că sărbătoarea Crăciunului poate fi o industrie, ce-i drept mică, dar, probabil, profitabilă. Pe tarabele de la Romană s-au putut studia evoluţia reprezentărilor Crăciunului şi, mai ales, extinderea şi, oarecum, „sublimarea“ lor. La început au fost globurile obişnuite, din sticlă de diverse culori, cu care ne împodobeam brazii pe vremea lui Ceauşescu. Au apărut, apoi, (prin '90 şi ceva) podoabele din lemn – îngeraşi, căsuţe, brăduţi, moşi – care deja te trăgeau mai explicit de mînecă în direcţiile „la gura sobei“ şi „artă a fericirii“. După care s-au ales culorile aceloraşi direcţii: roşul şi auriul. Simplelor globuri rotunde, li s-au adăugat funduliţe, conuri aurite, inimioare... Linia materialelor calde cu tentă arhaică a podoabelor de lemn a fost continuată de globurile mari, dintr-un soi de carton, cred, pictate cu scene de Crăciun... Figura centrală a perioadei de podoabe este, evident, însuşi Moş Crăciun. La început era pur şi simplu blănos (aşa cum a rămas, mai puţin, şi acum, în postura unei păpuşi de 100.000 de lei). Acum se apropie tot mai mult de imaginea considerată clasică: grăsun, obraji roşii, barbă ondulată, figură bonomă... Predomină moşii muzicali. În viziunea creatorilor lor, Moş Crăciun are voie să-şi

© F. Bobu

dea oarecum în petec, alunecînd spre postura de bătrînel jovial şi chefliu. Un moş cîntă la vioară, altul la trombon, un al treilea la acordeon; cel mai îndrăzneţ are un microfon în mînă, şi-a scos haina roşie, rămînînd în vestă verde, cu nasturi aurii, şi cîntă, dar însoţit de mişcare scenică: moşul îşi mişcă ritmic posteriorul în stînga şi-n dreapta, destul de tinereşte... Un alt domn Crăciun nu se sfieşte să-şi toarne dintr-o sticlă, într-un pahar argintiu. Există şi moşi sportivi: unul a ales bicicleta în locul saniei cu reni. El poate fi găsit la florăria *Chris Style*, tot din zona Romană. Acolo, moşului i s-a găsit şi o doamnă Crăciun: foarte decentă, şi ceva mai subţirică; în loc de barbă, are părul creţ, o bonetă roşie şi un şorţ alb. Dacă moşii de la tarabe variau (cei de mărime medie) între 75.000 şi 120.000 de lei (şi în funcţie de numărul de melodii cîntate: 12, 15, 24...), cei de la florărie costă între 200.000 şi 300.000 de lei. Doar cel uriaş, din vitrină, nu e de vînzare: probabil s-a muncit prea mult la creţurile, extrem de regulate, ale uriaşei sale bărbi... Cel mai tare a sărit calul tot un moş de tarabă, dar de astă dată în formă de lumînare: acela chiar îndrăzneşte s-o pupe pe Crăciuniţă...

Există beculeţe-moş (100.000 de lei), mască de moş (5.000 de lei) şi multe „poze“ ale sale (felicitări), dintre care cea mai inedită ni-l înfăţişează vorbind la talkie-walkie; o alta, mai domestică, îl plasează pe moş în rolul de părinte, arătîndu-l citind unei fetiţe poveşti, alocînd mai mult decît am putea crede din timpul său preţios. Supermarket-urile lansează moşi în aproape orice cutie (ori pungă) de bomboane: de la cel mov, *Milka* (mai mult spiriduş), la întunecatul *Excelenta*, sinistrul *Tuborg* ori realistul *Frutti Fresh*. Vînzătorii înşişi, în supermarket-urile care se respectă *(Angst*, sau *Nik*, de pildă) sînt moşi măcar prin căciulile pe care le poartă de pe la 20 noiembrie încoace (nu cu foarte multă bucurie, după spusele lor).

Cei mai îndrăzneţi Moşi Crăciuni de anul ăsta sînt cei ce fac reclamă la băuturi: în vreo trei grupuri de cîte patru, ei urcă pe cîteva clădiri bucureştene (spre horn, probabil) făcînd reclamă la Martini ori Baccardi; cel mai leneş doarme, într-un pat uriaş, în vitrina magazinului *Lida*, cu ciorapii alături şi sforăind din cînd în cînd (uitîndu-şi datoria sau odihnindu-se pentru seara magică?). Cel mai feminist Moş este o reclamă la „aditivii de patiserie Dr. Oetker“, în care sub barbă şi căciulă se ascunde... mama. Cei mai vechi Moşi din oraş sînt cei de la Tombola de Revelion a Televiziunii Naţionale, care-ţi vînd taloane de participare. Şi cel mai aproape de rolul în sine – Moşul de la Mall, care dă cadouri şi cere poezii, cu program fix, între 16 şi 20 (pare-mi-se)...

Iaromira POPOVICI

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Îl cunosc pe...

Ştefan Talaşman

M-am făcut căpitan-pilot, datorită faptului că am fost un mare visător, un mare adorator al cinstei, corectitudinii, şi am spus că, pînă la ora aia, oriunde am lucrat, în orice domeniu, şi n-am găsit un mediu de a avea posibilitatea de a fi o armonie, o dragoste între oameni. Cel mai mult a pornit treaba asta de la educaţia părinţilor, care ne spuneau: „bă, băieţi, nu vă luaţi cu răii"... Sînt din Galaţi, Puricani sat, a regelui Ferdinand. Am citit multe cărţi despre marinari, dar pe mine nu mi-au plăcut aventurile, ci jertfa unuia pentru toţi, a tuturor pentru unu', cînd era vreunul în dificultate. Spre surprinderea mea, nici acolo... Oriunde am fost, cu sentimentalismul şi romantismul meu n-am făcut nimic. Dar am executat ordinele, asta m-a ţinut, eu mi-am respectat şefii, nu mi-am contrazis. Am luat-o de la marinar stagiar... patru ani am stat marinar, şef de echipaj, iar patru, şef de echipaj la pilot doi, am mai stat pentru că mi-a fost întotdeauna frică de şefie, că n-o să fiu bun. „Giurgiu 17", împingător numită, a fost sufletul meu, puteam să-mi aplic în practică ideile mele. Toţi îmi ziceau „nea Fănică" şi făceam împreună ca o familie „toate" năzbîtiile. Aveam deviza mea, „Cu zîmbetul pe buze" să lucreze fiecare, că dacă stai 24 de ore din 24 e greu să te uiţi ca motanul unul la altul. Am zis că nu-ţi ştirbeşte din autoritate dacă eşti bun meseriaş. Oamenii te ghicesc dacă eşti bleg. Să vedeţi că eram liberalist, principiul democratic l-am aplicat de mic copil. Mi-a plăcut mie treaba asta ca omul să-şi facă treaba, chiar dacă eu nu sînt acolo. Eu n-am mers prea mult: de la Galaţi la Turnu Severin, am visat întotdeauna la Ocean, dar am rămas aicea, pe taicămeu îl moştenesc să rămîn aicea, sentimentul patriotismului m-a ţinut aicea, m-aş fi considerat un laş, laş sînt şi acum, că am plecat de la ţară, să mă fi amărît cu ei... Veneau de la partid şi ziceau: haideţi, tovarăşi, să facem ţara mare şi frumoasă... pe mine m-au lămurit... am crezut, hei, Doamne! Atît de mult ne-a băgat în cap că burghezia a supt vlaga poporului, că la un moment dat eu m-am autoproclamat „Protectorul celor năpăstuiţi." Şi, la ora aia, după şcoala profesională, îmi arătau: ăştia au fost duşmanii poporului... cu un automat îi nimiceam. Acolo au ajuns! Au reuşit să mă modeleze. În '53 au fost dislocaţi bănăţenii, intelectualitatea, i-au aruncat pe mirişte la Mărculeşti, şi-am făcut bordeie, apoi case. Eu lucram cu echipa de bănăţeni, n-aveai voie să discuţi decît profesional, dar era un om Faifar Petru, politician, şi la umbra butucilor, mîncam pîine cu slană, şi mi-a zis că unificarea Germaniei se va face, Orientul Mijlociu va fi cuiul lui Pepelea şi comuniştii vor cădea. Stalin era în plină glorie. Am deschis ochii.

(va urma)

Eugen ISTODOR

Roluri

Fără încrîncenare

Televiziunea nu ţine loc de Consiliul Europei, de Parlament, de tribunal sau, măcar, de diriginte de liceu. Ea (ele) ar trebui să ne informeze, să ne arate problemele care există, care ar fi de rezolvat şi, în cele din urmă, să ne delecteze. Nu aspir să mă simt, la mine acasă, în faţa televizorului, ca în faţa unui complet de judecată, unde se desfăşoară rechizitorii şi pledoarii, se pronunţă condamnări sau achitări. Fiecare telespectator este (în primul rînd) spectator; el are dreptul de a judeca singur vinovăţiile şi nevinovăţiile, de a trage concluzii, de a da verdicte. Ziariştii nu trebuie, cred, să-şi ofenseze publicul, considerîndu-l mediocru, subdezvoltat, handicapat psihic şi, în loc să prezinte fapte şi situaţii, să se transforme ad-hoc în procurori sau judecători severi, care, fără să cunoască legile mai bine decît spectatorii lor, fără să aibă o conştiinţă morală mai puternică decît media spectatorilor, îi învaţă pe aceştia cum trebuie să judece, să condamne, să pedepsească. Mă necăjeşte infatuarea unor jurnalişti, încrîncenarea, crisparea, patima pe care o pun în aprecieri, credinţa lor că a patra putere este şi putere legislativă, şi putere judecătorească, şi putere executivă, adică toate celelalte trei luate la un loc. De aceea privesc cu simpatie interviurile lui Florin Călinescu. În loc de încrîncenare şi pornire demascatoare, descopăr aici degajare şi umor, fără ca asta să dăuneze seriozităţii cu care sînt dezbătute „chestiunile zilei". Arta este un act de reflectare, iar un actor nu-şi jigneşte niciodată personajele, chiar dacă nu trebuie neapărat să le şi iubească. Ironia afabilă este de preferat, în orice caz, agresivităţii obraznice. Singurul risc, în cazul lui Florin Călinescu, este ca actorul să înceapă a se trage de bretele cu personajele sale.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

O SENZAŢIE EXTRAFINĂ: ABORDAREA SISTEMICĂ A ASCUNDERII ÎN SÎN

● Noi aventuri ale limbii române în *Transit,* „revistă de reclamă a întreprinzătorului, cu difuzare gratuită" (noiembrie-decembrie 1999): „Vă dorim un an nou fericit plină în succese!"; „Plymobil Kff., depozit engros de motorete şi motorciclete. Motorete noi, reânnoite şi folosite de la 100 USD"; „Balsam ZUM4x oferă un parfum persistent, şi ţesăturile obţin o senzaţie extrafină". Ce senzitive, ţesăturile astea! (**M. V.**)

● Deocamdată, membrii guvernului Isărescu vorbesc despre abordare sistemică, model matematic, stoparea declinului etc. În curînd, aşa cum crede şi Lucian Boariu de la postul de radio Activ FM, o să auzim noutăţi şi despre „greaua moştenire a guvernării Athanasiu". (**M. B.**)

● Fără comentarii, din *VIP*/7-13 dec.: „Rugîndu-se pentru succesul nepoatei sale, bunica Angheluşa i-a încredinţat Angelei (Similea, *n.m.),* cînd aceasta era încă un copil, un lănţişor cu un rubin, de care interpreta nu se desparte niciodată. De atunci, Angela nu s-a mai despărţit de rubin. Dacă toaleta impune alte bijuterii, talismanul bunicii este ascuns cu grijă în sîn, într-un buzunărel aplicat special sau la cingătoare, în talie." (**a. l. ş.**)

RELAŢII NEPOTRIVITE ŞI JURNALISM CU PUMPĂ

● Dintr-o ştire de pe prima pagină a *Libertăţii* (din 16 decembrie), în care se comentează apariţia unui virus de calculator provenit de pe Internet, ce „a atacat" calculatoarele de la Cotroceni, aflăm: „După cum se ştie, acesta (Internetul, *n.n.*) găzduieşte, pe lîngă informaţii utile, nenumărate pagini cu fotografii cu fetiţe şi băieţi care întreţin «relaţii nepotrivite»." Aluzia grosolană dă seama, de fapt, mai mult de practicile din redacţia *Libertăţii*, în ceea ce priveşte Internetul, decît de cele de la Cotroceni. (**C. P.-B.**)

● Din lungul interviu luat de Octavian Paler lui Gelu Voican Voiculescu în două numere din *Curentul* se reţine mai ales parola stabilită pentru execuţia soţilor Ceauşescu: „Recurgeţi la metodă" (ca între intelectuali, ce mă-sa); apoi faptul că decizia de executare s-a luat în toaletă cu apa deschisă, de frica microfoanelor; în ultimul rînd, indicaţiile scenice ale domnului Paler. Interviatorul pune între paranteze nu numai indicaţii, gen: „foarte sigur de sine", ci şi lungi reflecţii cărora interlocutorul nu le mai poate răspunde. Că nu se face aşa ceva, învaţă orice student la Jurnalism în anul I. (**C. G.**)

● Din umorul involuntar al reclamelor scrise în dulcea limbă româno-maghiară: „En-gros de parfum vărsat tip francez. 75 sortimente de parfum, clasic şi cele mai moderne arome. Sticle reumplabile, cu pumpă de 13; 50; 60 şi de 100 ml". (**C. M.**)

A TREIA CALE: MONDENITATE TURNATĂ ÎN BRONZ

● Displăcîndu-ne categoric melodramele Anului Nou, nu putem să nu ne oprim a cita cel mai întîrziat răspuns la sondajul *Dilemei* printre cititori, efectuat între 15 sept.-15 oct. 1999. Plicul ne-a sosit la sfîrşitul lui noiembrie. Din răspunsurile la întrebările noastre, reiese că „anchetatul", abonat, citeşte *Dilema* (şi *Vineri* întotdeauna) de la primul ei număr, „cu încă două persoane"; dintre alte săptămînale, preferă *Academia Caţavencu* şi *Adevărul literar;* dintre temele revistei i-au plăcut „Cazul Eminescu", „Suveranitatea", „Ei, evreii...", „Bătălia manualelor de istorie", „Cazul Antonescu"; dintre cele care nu i-au plăcut – „au fost şi de astea, dar le-am uitat". Ca teme noi propune: „Socialdemocraţia", „Există un totalitarism bun?" „A treia cale". Ca sugestii pentru posibili colaboratori apropiaţi, se gîndeşte la Gabriel Liiceanu, N.C. Munteanu, Ion Ianoşi, Radu Filipescu, H.-R. Patapievici, M.R. Ungureanu, Gabriel Andreescu. Pe colţurile chestionarului decupat din revistă, ne adaugă – cu o caligrafie tremurată – „îmi place revista, o aştept cu nerăbdare, o citesc în întregime, mă apropie de ţara de care mi-e DOR, DOR, DOR" (cu majuscule). „Vă iubesc pe toţi ce scrieţi o asemenea revistă. SĂ FIŢI SĂNĂTOŞI!" (cu majuscule). Plicul e trimis din Canada şi nu poartă numele expeditorului. Din rubrica finală a chestionarului, înţelegem că omul are 80 de ani, e de „sex b", a făcut studii superioare şi e pensionar. Necunoscutule, să ne fii sănătos! (**R. C.**)

● La emisiunea Mihaelei Rădulescu de duminica trecută s-au petrecut multe: mai întîi, Oana Roman a cîştigat premiul revistei *VIP* pentru mondenitate (?); acesta a constat într-un striper care să danseze pentru ea; peste cîteva minute s-a dovedit că striperul era, de fapt, prietenul ei cu care se certase; Andreea Marin, cîştigătoare, anul acesta, a premiului aceleiaşi reviste pentru televiziune, a fost abordată în stil spiritual-jovial de Mihaela; încercînd să facă o glumă, realizatoarea *Duminicii în familie* a gafat încă o dată: a întrebat-o pe Andreea despre mama ei, imitînd *Surprize, surprize*. De aici încolo comicul a devenit, brusc, tragic: mama Andreei nu avea cum să-i facă fiicei vreo surpriză, pentru că murise de mult, la 35 de ani. (**I. P.**)

● La Braşov, asociaţia revoluţionarilor a dorit amplasarea, în centrul oraşului, a unui monument al eroilor, în amintirea lui decembrie '89. În cele din urmă, după tratative îndelungate (v. *Adevărul,* 21 dec. '99), monumentul turnat în bronz şi înalt de 5 metri a încremenit efectiv în proiect, din lipsă de bani. În locul său, s-a propus plantarea unui stejar (care se va numi „arborele libertăţii"). Priviţi partea bună a afacerii: ecologiştii ar trebui să jubileze, iar creatorul anonim a avut din nou dreptate – da, codrul este frate cu românul revoluţionar şi lipsit de sponsorizări. (**A. C.**)

IA-MĂ, DOAR EŞTI BĂRBAT CU BARBĂ! SÎNT O TARZANĂ ÎN SUBORDINEA LITERATURII...

● Oferta n-are nici o legătură cu telefoanele 89.89... „Ia-mă! Sînt goală" – scria pe o pungă pentru cadouri, care se vindea zilele astea în Piaţa Romană. (**T. C.**)

● O persoană m-a întrebat la un moment dat dacă-mi place filmul pe care tocmai îl nimerise *zappînd* cu telecomanda. Era un film din acelea cu multe bătăi pe minut, cu karate, bîte, cuţite şi „nungeaguri". Am răspuns că nu. „Ah, a reacţionat persoana, înseamnă că-ţi plac SF-urile". „Nici SF-urile", am zis eu. „Te pomeneşti că-ţi plac alea de aventuri. Sau alea sexy? De telenovele nu te întreb, că doar eşti bărbat". La negaţiile mele succesive, femeia a rămas interzisă cîteva secunde. Apoi a zis: „Atunci ce fel de filme îţi plac ţie? Nu te uiţi niciodată la televizor?". A fost rîndul meu să rămîn interzis. (**A. M.**)

● Sfîrşitul de an aduce cu sine, în grădiniţe şi în şcoli, tradiţionalele serbări ale pomului de iarnă, prilej cu care Moş Crăciun împarte daruri viitorului de aur al ţării. Cîteodată, însă, Moşul nu e tocmai O.K., din punctul de vedere al beneficiarilor festivităţii. Astfel, întrebat de mama sa cum i s-a părut serbarea, copilul unei colege i-a spus că a fost frumos, dar că Moşul mirosea urît. „A băutură?" – s-a interesat, bănuiesc indignată, mama. „Nu, mami, puţea a barbă veche!" (**D. S.**)

● Cronică de film în autobuzul 331. „Tu, am văzut ieri *Tarzan!* Tu – ce film... Şi la urmă Jane se făcea şi ea Tarzană". Cronicara entuziastă avea vreo 10 ani, iar auditoriul, format din fetiţe cam de aceeaşi vîrstă, o urmărea cu gura căscată. (**T. C.**)

● Închipuiţi-vă că: „printre miliardarii de carton ai tranziţiei noastre, Sandu Răducan, ospătarul care a fost efectiv patron al firmei Sanca şi al restaurantelor «Odobeşti» şi «Transilvania», face o figură aparte". Iată de ce: „simbolurile sale sînt mai degrabă strasurile sclipitoare, plantele tropicale şi unii procurori". Unde au dus aceste preferinţe şi cum le-a contrazis realitatea? Sandu Răducan a ajuns în situaţia de „triplu arestat", iar prezentul „îi arată acum şi lui, dar şi altor complici, faptul că nu prea au fost atenţi la simbolistică, un curent important chiar şi în literatura în subordinea căreia, cu modestie, ocupam şi noi un loc" (?!) Am aflat toate acestea dintr-un comentariu de la rubrica „Îmbuibaţii" *(Cotidianul,* nr. 2542). (**T. C.**)

Raport pentru anul 2000

– de la înălţimea claselor primare –

Dacă vrem să ne întrezărim mai limpede viitorul, n-ar fi rău să aflăm părerea copiilor. Dilema *a cerut mai multor copii din clasele a III-a şi a IV-a de la Şcoala generală nr. 23 din Bucureşti să scrie cum văd ei anul 2000. Îi mulţumim doamnei directoare Monica Petrescu şi transcriem, respectînd întru totul ortografia autorilor, cîteva „previziuni" care definesc lumea în care trăim mai expresiv, mai simplu şi, în orice caz, mai sincer decît o pot face oamenii mari.*

Anul 2000 eu cred că va fi unul la fel ca ceilalţi ani. Unii oameni cred că vor veni roboţi care să conducă oamenii, că va fi sfîrşitul lumii sau alte lucruri care nu sunt adevărate. Ei cred aceste lucruri deoarece intrăm în alt mileniu. De Revelion să ne distrăm chiar dacă ar fi pentru ultima oară. Nu trebuie să vă temeţi de anul 2000, deoarece nu se va întîmpla nimic.

GUMĂLESCU Florentina

În anu 2000 lume va deveni mai rea de cât acum. Atunci se vor scumpi preţurile nu o să mai (fie) hrană, lumea va cădea iarăşi în barbarie. Osă mai fie pe parcurs: război, grevă de şcoli, grevă de mijlocuri de transporturi etc. Vor fi cutremure ploi cu foc lume nu va putea să iasă din casă. Vor veni iarăşi vremea în care casele vor fi dărămate.

Ionuţ

Anul 2000 înseamnă un nou mileniu şi secol. El va fi super sofisticat în aparatură, totul modern, iar misterele Bucureştiului şi ale întregii lumi vor fi descoperite. Poate extratereştri vor fi descoperiţi şi limbajul lor. Vom putea vedea prin computer trecutul şi de asemeni viitorul. Vor exista roboţi în formă de animale, oameni. Oamenii făcând nişte nave speciale şi costume, aterizarea pe planete va fi posibilă. Cu toată aparatura oamenii nu vor mai avea credinţă în Dumnezeu deoarece ei sunt înconjuraţi numai de lucruri mecanice, iar cuvintele suflet, credinţă şi Dumnezeu vor fi fără importanţă chiar fără rost.

TEODORESCU Dana Cristiana

Lumea este speriată de venirea anului 2000 deoarece crede că în următorul an va veni un cutremur de foarte multe grade pe scara Richter. Nu înţeleg de ce lumea crede ce spun alţii oamenii care nu ştiu ce se va întâmpla. Venirea anului 2000 nu o să aducă numai nenorocire ci poate o să aducă noroc sau poate o să aducă ghinion, lumea poate o să fie mai bună şi inteligentă sau poate va fi mai rea sau neînvăţată. Nu se poate ştii niciodată ce o să se întâmple în viitor. Poate anul 2000 o să mai aducă câteva noi aparate. Medicina ar trebui să mai avanseze să găsească alte tehnice nu numai operaţii din astea care reuşesc şi care nu reuşesc. Adaug la final, cred că anul 2000 o să fie un an ca toate celălalte.

GEORGESCU Maria-Cristina

Bună sunt Daniela. Eu cred că în anul 2000 o să fie mai frumos şi copii o să fie bucuroşi de anul acesta plin de distracţii şi de surprize. Cum zice lumea nu aş crede să murim în anul 2000 o să fie mai frumos şi o să ne bucurăm de acest an bogat. O să trecem anul acesta şi o să fim în clasa a IV-a şi în a V-a şi uşor uşor o să terminăm şi şcoala, liceul, şi facultatea şi până o să ne stingă Dumnezeu o să murim nu când zice oameni. Cum porunceşte Dumnezeu. Şi aici se încheie sfârşitul meu.

VIZIREANU Daniela

Eu îmi doresc ca anul 2000 să fie mai bun decât până în prezent, să nu mai fie cutremure şi să se găsească leacuri pentru toate bolile. (...) La şcoală să existe o oră în plus pe zi, în care un copil să fie învăţător şi o altă oră în care copiii să-şi exprime dorinţele pentru a îmbunătăţi clasa. La sfârşitul fiecărei săptămâni doamna învăţătoare să decidă care copil a fost cel mai bun. Tot la şcoală să se organizeze concursuri de matematică, dans, inteligenţă, engleză în fiecare lună. La fiecare calculator să se adauge internet şi imprimantă color. La spitale să se găsească mâncare caldă pentru bolnavi şi mici calculatoare cu jocuri la pediatrie. (...) Copiii să poată conduce maşina de la vârsta de 10 ani. Aş dori să se inventeze maşina anului 2000 care să aibă: aer condiţionat, telecomandă pentru a aduce maşina la scară, ceas, casetofon, şase uşi şi trei canapele.

MANEA Ioana Constanţa

Eu cred că anul 2000 va fi la fel ca orice an. Vor înflori flori pomii vor avea frunze verzi şi multe altele. Copiii se vor duce la şcoală să înveţe şi se întorc acasă cu calificative bune. Mamele copiilor vor fi fericite. Copiii vor dormi la aceiaş oră. Când se scoală se vor uita la televizor la desenele preferate vor mânca şi se vor culca. La ţara animalelor vor umbla pe câmp şi insectele îşi vor face un adăpost mai bun decât primu. Se vor mânca fructe şi legume. Se vor duce copiii cu curcile cu porcii şi cu vacile. Eu cred că în anul 2000 lucrurile nu vor fi scimbate.

Ilie

Părerea mea despre anul 2000, este că în acel an nu va fi sfârşitul lumii, ci va fi un nou început pentru lume. Sfârşitul lumii înseamnă un al treilea război mondial sau cumva o boală mortală care este răspândită peste întregul pământ. Se spune că toate grevele din România pot însemna sfârşitul României. Eu de-abia aştept anul 2000!

PETRESCU Grigore-Paul

Pentru ca în anul 2000 românii să trăiască în pace şi armonie, în primul şi-n primul rând, eu vreau ca ţara noastră să aibă un guvern şi să se integreze în Uniunea Europeană. În al doilea rând, eu aş vrea ca România să fie cea mai bogată ţară de pe Glob pentru ca minerii, sindicatele şi cei de la transporturile feroviare să nu mai iasă în stradă. În al treilea rând, eu aşi vrea ca România să fie o ţară mai dezvoltată în domeniul ciberneticii şi al armatei. În al patrulea rând, eu aşi vrea ca poliţia să aibă, în loc de pistoale cu gloanţe, pistoale cu laser detector, iar în loc de bastoane de cauciuc, săbii laser. În al cincilea rând, eu aş vrea ca în anul 2000 Pământul să fie atacat de două rase extraterestre, Zergii şi Protossi, iar pământenii să se unească, formând o a treia rasă, Terranii. Aceştia să se apere împotriva acestor două rase cu tank-uri, navete nucleare, cu navete grele de luptă, cu infaterie uşoară şi cu infanterie grea; iar în al şaselea rând eu aşi vrea ca la sfârşit Terranii să câştige!

CALOTĂ Liviu

În anul 2000 aş vrea să fie pace şi ţările care se luptă să înceteze şi să se împace. În primul rând vreau ca în România anul 2000 să înceapă cu bucurie şi prietenie. În al doilea rând vreau ca oamenii de medicină să găsească leacuri contra bolilor infecţioase foarte grave pentru unii copii infecţi de aceste boli. În al treilea rând aş vrea ca mama să îmi cumpere o bicicletă de mult dorită care se numeşte Mountain Bike. În al patrulea rând vreau ca să învăţ la aceeaş şcoală ca şi până înainte numai că tata şi mama nu sunt de acord. Şi vreau ca să învăţ cu aceeaş doamnă frumoasă şi drăguţă. În al cincilea rând vreau să îmi aducă câinele care trebuia să mi-l aducă. El este rasa Stan Bernard. În al şaselea rând vreau să terminăm casa pe care am început. În al şaptelea rând vreau să se mute şcoala nr. 23 lângă mine în sectorul patru. În al optelea rând vreau ca bunicii mei să se mute la noi acasă. În al zecele rând vreau să iau buletinul să mă înscriu la firma unde lucrează tata adică firma Dalli. În al nouălea rând vreau să am un calculator Pentium 3 şi să am Internet.

ENESCU Radu

Eu aş dori din toată inima mea ca anul 2000 să aducă leacul pentru toate bolile din lume. Exploratorii să găsească lucruri noi în spaţiu. Toată ţara să fie curăţată de hoţi, criminali şi reziduri. Să nu fie nici un copil orfan pe stradă plângând. Toţi să avem o familie unde dragostea să trăiască. Oamenii să nu fie săraci cum sunt acum. Să nu mai fie accidente din cauza neatenţiei pentru că pe toţi ne îngrozeşte acest lucru. Toată aparatura medicală din ţară să fie dezinfectată, deoarece un instrument nedezinfectat poate sacrifica mii de oameni. Să se inventeze robotul de bucătărie care merge, spală vasele, găteşte mâncare, mătură şi spală pe jos. Şcolile să fie igienizate şi renovate. Să se construiască computerul 2000 cu toate programele posibile. Să existe multe magazine cu cărţi interesante. Să se afle mai multe lucruri despre dinozaurii preistorici... Oamenii să nu mai aibă probleme şi să fie ca nişte copii.

CLAIR Andreea

Eu cred că în anul 2000 totul se va scimba. Eu vreau să merg la mare în anul 2000 cu mama şi la munte şi la castelul Stan şi Bran. Eu vreau ca în anul 2000 calculatoarele să nu coste nimic. Eu vreau ca în anul 2000 toate lucrurile să nu coste nimic.

BUCUR Bogdan Alexandru

Eu îmi imaginez anul 2000 în cosmos printre stele. Anul 2000 este unic pentru mine. Eu aş vrea să petrec anul 2000 în Alba Iulia unde a fost Marea Unire. Aş vrea să petrec cu Radu. Anul 2000. Aştept cu multă dragoste anul 2000, pentru că acum 2000 de ani s-a născut Domnul Nostru Iisus Hristos şi pe vremea aceea trăiau Daci şi Romani care sunt strămoşi noştri.

MOCANUL Gabi

Eu aş vrea ca în anul 2000 la şcoală să nu mai existe profesori, ci roboţi. Ei în loc să ne predea lecţiile să ne pună muzică şi să ne distrăm. Mi-aş mai dori ca în anul 2000 să primesc un video şi o combină. În anul 2000 aş dori să nu mai existe gunoaie pe stradă. Câinii să nu mai fie prinşi de hingheri şi să se plimbe după pofta inimii. În anul 2000 pământul să se oprească din rotit şi în România să fie numai iarnă. Să ne putem întoarce în timp când vrem noi. Mi-aş mai dori ca în anul 2000 eu să mă întorc în timp să devin mică, de doi ani. Mi-aş dori acest lucru deoarece când eram mică nu mergeam la şcoală, eram în centrul atenţiei şi nu mă certa nimeni dacă făceam vreo boacănă. Tot în anul 2000 aş mai vrea să nu mă mai ocolească copiii de la mine de pe stradă. Să nu mă mai ia la bătaie ţiganii de la colţ.

MIRON Iana-Maria

În acest an vreau să fie mai bine şi să nu mai moară oamenii de foame. Vreau să fie mai bine pentru toţi oamenii şi pentru mine aş vrea un calculator şi o casă de 4 camere. Aş mai vrea o bicicletă nouă şi o pereche de role cu roţi de silicon. Vreau să existe o maşină pe care o poate conduce şi copiii. Poate că în anul 2000 banii o să fie înlocuiţi de cărţile de credit. Şcoala să fie cum este la Step by Step şi să avem şi un parc de joacă. Ar fi bine ca ţara noastră să intre în Uniunea Europeană şi în NATO. În 2000 aş vrea să avem şi un automobil Matiz. Eu aş vrea să iau ixamenul la liceu. Toţi colegii mei aş vrea să ajungă la un liceu sau la o şcoală bună.

POSTELNICU Raluca

Să fie multe maşini vreo 3000. Să fie mulţi muncitori, să fie oamenii: Români, Englezi, Chinezi că îmi plac, Japonezi. Să se înţeleagă bine. Să fie pace pe pământ. Dumnezeu să facă atâtea animale: vreo 70 câini pe stradă, şi să nu muşte pe oameni. 59 capre, 16 veveriţe, cai o mulţime, 51 de lilieci. Să fie multe case. Vreau să trăiesc în China. Foarte mulţi copii vreo 1000000.

BLEDEA Georgescu Florentina

Cum îmi imaginez eu anul 2000! Eu anul 2000 mi-l imaginez:

– Cu un parc de distracţii, cu multă bucurie, cu multe magazine, cu multe jocurii şi cu multe sărbătorii.
– Şi co să merg în America şi în Elveţia.
– Co să am un câine Pichinez şi o pisică.
– Şi o să am o casă la munte şi o grădină mare.

Şi asta este tot.

La mulţi ani! Sărbători fericite!

IONEL Diana

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Mircea VASILESCU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VII ● Nr. 359 ● 24 - 30 decembrie 1999 ●